This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

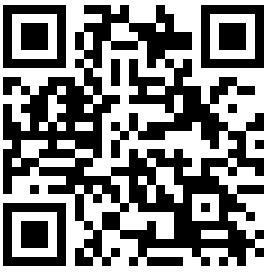

KAIS.KÖN.HOF- BIBLIOTHEK
105.175-B
Neu-

Digitized by Google

Digitized by Google

105175-B.

ÖNB
+Z269219609

Digitized by Google

Digitized by Google

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora".

Uredio ga:

Ljudevit Modec.

Tečaj devetnaesti.

U ZAGREBU.

IZDAO „HRVATSKI PEDAGOGIJSKO-KNJIŽEVNI SBOR".

1878.

Digitized by Google

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

I. Uvodni i pedagogijsko-didaktički članci.

1. **Pozdrav hrv. učiteljstvu o novom ljetu.** Od Mijata Stojanovića. 1., 2., 3., 4.
2. **Nešto iz poviesti zorne obuke.** Od F. Poljaka. 17., 18., 19., 20., 40., 41., 42., 56., 57., 58., 73., 74., 75.
3. **Naše školstvo u proračunskom odboru hrv. sabora.** 27., 28., 29., 30., 31.
4. **Nikola Hadžić.** Piše Mijat Stojanović. 37., 38., 39., 40., 53., 54., 55., 56.
5. **Zapreke uspješnijemu radu hrv. ped.-knjiž. sbora.** Od Ivana Filipovića. 69., 70., 71., 72., 73., 85., 86., 87., 88.
6. **Školska spomenica.** Napisao L. Vrbanić. 88., 89., 90.
7. **O rodoljubju i narodnom uzgoju.** Od M. P. 105., 106., 123., 124., 125., 137., 138., 153., 154., 155., 169., 170., 188., 189.
8. **Hrvatskomu učiteljstvu.** Centralni odbor obć. hrv. učit. skupština. 121., 122.
9. **Kriva i prava obrazložba §. 12. naredbe o polazku škole** 155., 156., 157.
10. **Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.** Piše Gjuro Markulin. 172., 173., 174., 189., 190., 191., 192., 206., 207., 235., 236., 237., 238., 288., 289., 290., 315., 316., 317., 386., 387., 388., 389., 390., 450., 451., 452., 477., 478., 479., 480., 497., 498., 499.
11. **Pisanica.** Brat bratu. 185., 186., 187., 188.
12. **Kakova mora biti obuka, da učenika privede k samoradinosti?** Razpravljao Šk. Kapetanić. 201., 202., 203., 204., 205., 217., 218., 219.
13. **Njegovanje značaja u narodnoj školi.** Napisao Blaž Pernišek. 233., 234., 235.
14. **Razsap zadrugarstva u nas i pučka škola.** Piše Josip Klobučar. 249., 250., 251., 252., 265., 266., 267., 268., 269.
15. **Učitelju, ostani mlad!** Po K. F. W. Wanderu priobćio Milan Kobali. 252., 253., 254., 269., 270., 271., 272.
16. **Jakov Bobinac.** F. K. 281., 282., 283., 284., 285., 286.
17. **Učitelji-vojnici.** Priobćio Milan Kobali. 286., 287.
18. **Nešto o kućnom uzgoju.** Napisao Jos. Kirin. 297., 298., 299., 300., 301.
19. **Nekoliko rieči o III. obćoj hrv. učit. skupštini.** Pr. M. Kobali. 313., 314., 315.
20. **Tjelesni razvoj.** H. 330., 331., 332., 333.
21. **Načelo zornosti u obuci.** Od St. Basarička. 345., 346., 347., 348., 367., 368., 369., 370., 382., 383., 384., 385., 386.
22. **O materijalizmu.** Od Ljuboje Dlustuša. 361., 362., 363., 364., 365., 366., 367., 377., 378., 379., 380., 381., 382., 393., 394., 395., 396., 397., 398., 399., 410., 411., 412., 413., 414., 415., 416., 417., 432., 433., 434., 435., 447., 448., 449., 465., 466., 467., 468., 469.
23. **Hajdmo u Osiek!** Od J. Klobučara. 370., 371.
24. **Dvie mane djetinjega govora.** Drag. Hire. 399., 400., 401., 417., 418., 419., 420.
25. **III. obća hrv. učit. skupština u Osieku.** 425., 426., 427., 428., 429., 443., 444., 445., 446., 447., 460., 461., 462., 463., 464., 465.
26. **Što baštinimo od svojih predja i kako?** Dr. Križan. 430.—432.
27. **Tko i kada bi imao nabavljati školske knjige?** Lav. Kovačević. 435., 436., 437., 438
28. **Osvrt na III. obću hrv. učit. skupštinu.** Dav. Trstenjak. 441.—442.
29. **Ne manjka li nam što medju gradjanskom i obćom pučkom školom?** Nik. Kopsa. 457., 458., 459., 460.
30. **Dobre odluke pučkoga učitelja.** Napisao Luka Vrbanić. 373., 374., 375.
31. **Čitanka za II. razred** Pr. Ferdo Hefele. 484., 485.
32. **Položaj županijskih i okružnih školskih nadzornika.** Mijat Stojanović. 489., 490., 491., 492., 493., 505., 506., 507., 508.
33. **Jedno zrnce u prilog naobrazbi ženskoga spola.** —fl.— 508.—510.
34. **Djetinje igračke na parižkoj svjetskoj izložbi.** Priobćio M. Kobali. 510., 511., 512.
35. **Ljuboslava Holjčeva.** Dav. Trstenjak. 523.—526.
36. **Realna obuka u pučkoj školi.** Piše Kvirin Vidačić. 526.—530.
37. **Odziv na članak: „Ne manjka li nam što medju gradjanskom i obćom pučkom školom?“** Dav. Trstenjak. 537., 538.

*

Digitized by Google

38. **Risanje i geometrijsko oblikoslovje u pučkoj školi.** Od Dragutina Juriše. 539., 540., 541., 560., 561., 562.
39. **Odziv na članak: „Ne manjka li nam što medju gradjanskom i obćom pučkom školom?“** Ferdo Hefele. 553., 554., 555., 556., 557., 558.
40. **Čemu pučkomu učitelju dvomjesečni praznici?** — I. 569., 570., 571.
41. **Pučke knjižnice.** Pajo Vukijević. 558., 559., 560.
42. **Imadu li se u polaznicah nižih razreda izpunjavati sve rubrike.** F. Hefele. 577.
43. **J. Bleiweis.** Izvještaj M. Stojanovića. 546

II. Metodički članci.

1. **Uporaba početnice za obće pučke škole.** Razpravljao M. Ašperger. 5., 6., 7., 8., 20., 21., 22., 23.
2. **Nova početnica.** Priobćio Milan Kobali. 58., 59., 60., 76., 77., 78.
3. **Promatranje naše početnice.** Piše Ferdo Hefele. 107., 108., 109., 110., 171., 172.
4. **Kako bi se mogla predavati mineralogija po sadašnjoj naukovnoj osnovi u nižih razredih srednjih škola.** Piše Gj. Šebišanović. 125.—128.
5. **Obuka u zemljopisu.** Priobćio Milan Kobali. 141., 142., 143., 144
6. **Preživači.** Pajo Vukijević. 195., 196., 197., 207., 208., 209., 222., 223.
7. **Prinosak pismenomu izrazu misli u pučkoj školi.** Napisao M. Tkalec. 219.—222.
8. **Kako mi učenici dobrajaju višeimenovanimi brojevi?** F. P—k. 302.—304.
9. **Nešto iz zorne obuke.** (Kuhinjsko posadje.) Priobćio M. Kobali. 238., 239., 240., 241.
10. **Nešto iz zorne obuke.** (Pokućtvo. Priobćio Milan Kobali. 320., 321., 322., 323.
11. **Praktična predavanja iz zdravstvoslovja.** Nap. Davorin Trstenjak. 334., 335., 336., 348., 349., 350., 351.
12. **Nešto iz zorne obuke.** (Domaće životinje.) Priobćio M. Kobali. 480., 481., 482., 483., 484.
13. **Nešto o risanju u školah sa jednim učiteljem.** Napisao P. Haramija. 517., 518.
14. **Zorna obuka u 1. i 2. razredu.** Wölfl. 521.—523.
15. **Slovnica u pučkoj školi.** J. Kalajdžić. 572., 573., 574.

III. Poučni članci.

1. **Zubi.** 8., 9., 10., 43., 44., 45., 78., 79., 80., 81.
2. **Zima u hrv. Primorju.** Nap. Drag. Hire. 90., 91., 93., 110., 111., 112.
3. **Vrtoglavica.** Priobćio Dav. Trstenjak. 174.—178.
4. **Telefon.** Priobćio Dav. Trstenjak. 139., 140., 141., 157., 158., 159., 160.
5. **M. Henry Stanley u centralnoj Africi.** Priredio Drag. Hire. 192.—195.
6. **Neprijatelji pčela.** Piše Dav. Trstenjak. 318.—320.
7. **Ptice razprostraniteljice životinja i bilina** Nap. Dav. Trstenjak. 352.—356.
8. **Veliki Tuhobić** Drag. Hire. 475., 476., 477., 493., 494; 495., 496., 497.
9. **Gerard Kremer zvan Mercator.** Priobćio —c. 513.—514.
10. **O disanju bilina.** Vera Kuharova. 514.—516.
11. **Galileo Galilej.** Prikrojio Drag. Hire. 542.—545.
12. **Primjeri riedke pameti.** Dav. Trstenjak. 574., 575., 576.

IV. Učiteljske skupštine.

1. **Učiteljska skupština podžupanije riečke.** Lj. D. 9., 11., 12., 13., 32., 33., 34., 46., 47., 48., 65., 66., 67.
2. **Učiteljska skupština podžupanije križke.** Milan Rac. 97., 98., 99., 100., 101., 131., 132., 133., 134.
3. **Učiteljska skupština podžupanije djakovačke.** Priobćili Josip Kindlein i Ferd. Ulses. 141.—147.
4. **Učiteljska skupština podžup. požežke i pakračke.** Priobćio Sime Vudy. 304.—310.
5. **Učit. skupština podžup. belovarske.** Priobćio Josip Maletić. 336.—341.

V. Učiteljska družtva.

1. **Glavna skupština učit. družtva podžupanije jastrebarske.** Pr. Ljudevit Klopović. 275.—276.
2. **Učit. družtvo podžup. križke.** Pr. Josip Gaži. 530.—532.
3. **Učit. družtvo grada Požege i požečke podžupanije.** Pr. Fr. Bratuša. 532.—533.

Digitized by Google

VI. Polemike.

1. **Odgovor g. Šimončiću.** Stjep. Basariček. 60., 61., 62., 63., 64., 93., 94., 95., 96., 97., 113., 114., 115., 128, 129., 130., 131., 160., 161., 162., 163., 164.
2. **Odgovor na dopis iz Zagreba „Kazalište i uzgoj" u „Hrv. učitelju" 1878., br. 8.** Dr. Martin Stiglić. 223.—226.
3. **Odgovor g. dru. Stadleru.** Stjepan Basariček. 241., 242., 243., 244., 245., 246., 254., 255., 256., 257., 258., 259., 272., 273., 274., 275., 290., 291., 292., 293., 294.
4. **Prilog** k 21. br. „Napredka". Gg. Čačiću i Poljaku.
5. **Štov. čitateljstvu.** Prilog k 24. br. „Napredka".

VII. Dopisi.

Iz Orahovice o Božiću. L. Vrbanić. 13.—14. — Iz Pleternice. Fr. Bratuša. 40.—50. — Na Sušaku. Lj. D. 101.—102. — Iz Ivankova. J. Bátor. 115.—117. — Iz Vaganca. R. B—ć. 117.—118. — Gospić. Dr. Pet. Tomić. 148. — Iz okolice zagrebačke. —mir! 148.—149. — Iz Sotina. Mijat Jakovina. 150. — Iz podžup. požežke. Š. Vudy. 165.—166. — Križevci. R. 178.—180. — Iz Siska. F. Hefele. 180. — Sa Fruške gore. 209. — Iz belovarske županije. —š— 210. — Iz podžup. djakovačke. V. 212. — Iz podžup. požežke. Čačić. 212. — Nart. J. Klobučar. 226. — Novska. Lav. Kovačić. 227. — Iz Požege. F. Poljak. 229. — Iz Pleternice. Fr. Bratuša. 259. — U vel. Grdjevcu. St. Janković. 276. — Sa obala hladne Save. J. K. 277. — Iz Pleternice. Fr. Bratuša. 324. — Iz Kupinca. P. Haramija. 325. — Kula. Š. Vudy. 358. — S ovkraj Drave. V—ić 371. — Iz Odvoraca. Iv. Stojaković. 373. — U levanjskoj Varoši. F. Filipović. 401. — Iz vojne Krajine. 404. — Na Konobi Stjepan Pećek. 423. — Iz požežke podžupanije. Balog. Vudy. Bratuša. 452. — Iz Slavonije. X. 469. — Mitrovica. Fr. Grginčević. 500. — Iz Pleternice. Fr. Bratuša. 562. — Iz Niemaca. M. Jusbašić. 564. — Zagreb. x + y. — Jaska. Ljudevit. Klopović. 578. — Petrovaradinsko okružje. Jos. Stefanić. Fran Grginčević. 579. — Novska. Sp. Ugrenović, Lavoslav Kovačić, Bogdanović. 580.

VIII. Domaće viesti.

Imenovanja. (Skoro u svakom broju.) — Hrv. sveučilište. — Dobrotvor. — VII. glav. skupština hrv. ped.-knjiž. sbora. 14. — Jur. Sojka. — Vatr. Lichtenegger. — Hrv. pedagog.-knjiž. sbor. 35. — Izvještaj o sedmoj glavnoj skupštini hrv. ped. knjiž. sbora. Priobćio Milan Kobali, tajnik. 35., 36., 51., 67., 68., 82. — Zemaljski škol. odbor. 50. — Skupština učiteljzagr. puč. škola. — 1. sjednica hrv. ped.-knjiž. sbora. 51. — Proračun odjela za bogoštovje i nastavu. 67. — Papa Pio IX. 81. — Iv. Galić. — Škol. blagajne. 82. — Izpit za učiteljstvo na gradj. učionah. U podporu uboge šk. mladeži u Kraljevici. 103. — Biskup Ivan Kralj. — Sv. otac Leo XIII. 118. — Nove škole. 135. — Stjepan Hudec. III. obća hrv. učit. skupština u Osieku. 151. — Zemaljski školski odbor. — Družtvo „Narodna škola." — Škole u podžup. zagrebačkoj. 166. — Školstvo u podžup. belovarskoj. — Šk. spomenice. 167. — Ambroz Grdić. — Školstvo podžup. varaždinske. 181. — Škol. hygiena. — Koliko troši Krajina na škole. 198. Andr. Milković. 214. — Pučko školstvo u gradu Zagrebu g. 1876.—7. 230. — Antun Basariček. — Zem. škol. odbor. — Uzpostava. — Hrv. ped.-knjiž. sbor. 246. — Školstvo u podžup. osječkoj. 262. — Novogradiško učit. družtvo. 278. — Radionica i popravionica grada Zagreba. 294. Glavna skupština hrv. učit. družtva podžup. karlovačke. 295. — Hrv. žensko ručno djelo u Pragu. 311. — Školska godina na kr preparandijah. 358 — Izvještaji zagrebačkih i varaždinskih škola. 375. Martin Kuček. 390. — Grad Zagreb i njegovi učitelji. — Izvještaji o školah u Križevcih, Sisku. 391. — Učitelji-vojnici. — Izvještaji školah milosrdnica, grada Osieka, Karlovca, Belovara, Požege te Krapine i Djakova. 405. — Hrv. ped.-knj. sbor. 438. — Izvještaji o školah u Koprivnici. 439. — Žrtva za oslobodjenje Bosne. 453. — Zemalj. šk. odbor za Krajinu. — Hrv. ped.-knjiž. sbor. 471. — Sgoditci lutrije, priredjene prigodom III. obće hrv. učit. skupštine u Osieku. 501. — Izvještaj obće pučke škole u Sračincu. 502. — Škol. gradnje u Krajini. 519. — Odlikovanje. 533. — Hrv. ped.-knj. sbor. — Dva dična Slovenca. — Predavanje o tekstilnoj umjetnosti. 534. — Zem. školski odbor za Hrvatsku i Slavoniju. — „Narodna škola." 550. — Hrv. pedag.-knjiž. sbor — Matija Mesić — Dar. — Izložba. Umirovljen. — Nova škol sgrada u Pakracu. — Stjepan Ljubiša. 566. — Hrv. pedagog.-knjiž. sbor. — Promjena imena. — Božićnica. — „Učiteljska zadruga". 582.

Digitized by Google

IX. Razne viesti.

Budget za g. 1878. — Zar ne bi moglo i drugdje tako biti? — Bogat učitelj. 15. — Doista riedkost. — Koruška. 84. — Izbavište. — Dr. Brehm. 104. — Siam. — Otrovao se crnilom. 151. — Učit. plaće u Ugarskoj. — Švajcarska. — Njemačka. — Škol. štedionice u Ugarskoj. 152. — Promjena naukovne osnove gimnazija i realka. — Škol. vizitatori. — Tirolska. Bavarska. — Francezka. 183. — Odlikovanje. — Čitajte, pa se divite. 199. — Pomanjkanje učitelja u Slovačkoj. — Dvie godine bez obuke u vjeri 215. — Njemačka. — Gradac. — Izložba. — Sibirija. — Učit. kongres. — Linac 231. — Galicija. — Ornithologijska izložba u Beču. — Obrtne škole. — Razpisane nagrade. 247. — Škole u Srbiji. — Bosanska školska djeca. — Propala — Bečko družtvo za izbavišta. — Liepo ga ulovio. — Štednja. 263. — Peticija. — Jadi ugar. učitelja. — Zabavišta i školstvo u Austriji i Njemačkoj. 278. — Uzgojilišta. Švedska. 279. — Izborno pravo učitelja. — Preustrojstvo bečkih škola. 312. — Sirote grada Beča. 342. — Izraelićani nadjoše obećanu zemlju. — I opet šk. štedionice. 343. — Slovenski Štajer. — Francezka. — Kako da si uzgajamo kćeri svoje? — Berlin. — Liep primjer o uzgoju. 359. — Praktično. — Zabava sirotam. — Izložba učila. — Peticija na češki zem. odbor. — U državi inteligencije. 360. — Svečanost Bažantova. — Nepromišljena kazna. — Škol. kronike. — Briga za zdravlje mladeži. 407. — Holandija na parižkoj svjetskoj izložbi. — Hvale vriedno. — Vatrogasni kurs za pučke učitelje. — Velik napredak u francezkom školstvu. 408 — Veliko vieće grada Beča. — Praktično učenje tudjih jezika. — Pomanjkanje učitelja u Češkoj 424. — Treća skupština ugar. učitelja u Budapešti. 439. — Koliko škola ima grad Beč? — Glavna skupština štaj. učit. družtva. — Ogroman posao. — Pruska. — Englezka 455. — Duhan u škol. vrtovih. — Učitelj ne smije biti bolestan. — Švajcarska 471. — Gdje su poglavarstva? — Kratkovidnost učenika. — Učitelju, ugledaj se u taj primjer! — Školstvo u Berlinu. — Obitelj mobilizovanih učitelja. 472. — 12. obća švajcarska učit. skupština. 486. — Pruski sabor. 487. — Iz Srbije. — Parižka izložba. — Pučko školstvo u Češkoj. 502. — Iz saborâ. — Bern. — Izložba zabavištnih radnja. — Moravska. — Španjolska. 503. — Četrdesetgodišnji jubilej. — Svečanost Schwabova. — Školstvo u Slezkoj. — Nešto o budućoj austrijskoj učit. skupštini. 519. — Darovi. — Škole u Bosni i Hercegovini. 531. — Bečki pedagogij. — Austrijska učiteljišta. 535. — Pitanje o učiteljicah. — Iz Bosne. — Šlezka. — Iz Berlina. — Njemačka. — Što je uzrokom, da ćudorednost propada? — Djačke svečanosti. 536. — Permanentna izložba učilâ u Beču. — Kako je došao do toga, da mu se škola popravila — Praktičan dar. — Sasvim na amerikansku. — Francezka. — Sudbena razprava vrlo poučna za učitelje. — Gradski školski vrt u Berlinu — U Monakovu. 551. — Iz Bosne. 566. Stedionica u St. Pöltenu. — Nagrade. — Francezka. — Broj školske djece u Češkoj. — Što može udruživanje. — Na sandvichskih otocih. 567. — Zdravstvo. — Učiteljske plaće u austrijskih zemljah. — Ugarska. — Zabavište — Školske štedionice. — Njemačko-amerikanska učit. skupština. 583.

X. Književnost.

Ljetopis jugosl. akademije znanosti i umjetnosti. — Novi rječnik hrv. i njem. jezika. — „Prosveta“, poučan list za školu i narod. 15. — Knjige „Matice hrvatske.“ 16. — Južnoslovjenske narodne popievke. Kuhač. — „Veseo momak“. M. Grlović. 52. — „Nova škola.“ Izdaje M. Nešković. 84. — „Genoveva“. Sbor duh. mladeži zagrebačke. 152. — Primjeri nakita po jugosl. motivih. A. Posilović. — Nazivlje korita i jedrila u hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku. B. Babić. — Pregled pol. i sudb. razdieljenja kraljev. Hrv. i Slavonije. — Kratko pčelarstvo. Dejanović. — „Zlo drug“ Despotović. — Na čemu smo? Ant. Starčević. 152. — Zemljovid Dalmacije Albrecht i Fiedler. — „Dobro i zlo.“ Mantegazza. 168. — Put u Rim. Bučar. 183. — Narodni hrv. odvjetnik. Jurašić. 184. — „Hrvatski dom.“ Akad. liter. družtvo. 200. — Vježbenica u hrvatskom slogu. Vitanović. 231. — Prirodopis zareznika. Hartmán. 232. — Putopisi. Hirc. — „Slavulj.“ Grünhut. 264. — „Jagodnjak“. Hrv. pedag.-književ. sbor. 280. — Zemljovid Afrike. Albrecht i Fiedler. 312. — Poviest hrv. književnosti. Antun Pechan. 327. — Logika za puč. učitelje i učit. pripravnike. Jos. Glaser. 376. — „Sloboda“, list za pol. i nar. interese. Izlazi na Sušaku. 424. — Balkan-divan. V. Gaj. — „Mrzi brate!“ Vuletić. — Dra. Adolfa Mussafije talijanska slovnica. Svrljuga. — Geometrijsko likoslovje sa elementarnim risanjem. F. Magdić. 440. — „Predavanja“ čitana u javnih sjednicah hrv. ped.-knjiž. sbora. Knjiga I. Svezak 1. 456. — „Školska dijetetika dra. Klenke.“ Izdao hrv. ped.-knjiž. sbor. — Dra. Ploetza francezka vježbenica. Šuller. — Kratak sveobći zemljopis. Maržik. — „Ružice“. Mučnjak i Senftleben. — Sbirka crkvenih pjesama. 488. — „Pedagogium.“ Izdaje Dr. F. Dittes. 519.

Digitized by Google

SADRŽAJ.

Komad XXVII. k 1. broju „Napredka“. Br. 89. Naredba vis. kr. zem. vlade, kojom se odredjuje, kako se ima podieljivati obuka u plesu učenicam viših djev, školah. Strana 139.

Br. 90. Naredba, kojom se odredjuje, kako se imaju naručivati školske tiskanice. 140.

Br. 91. Naredba, kojom se preporučaju za nabavu Rihtarićeve školske klupe. 141.

Br. 92. Naredba, kojom se odredjuje uplaćivanje pristojbah u zem. zakladu za mirovine puč. učiteljah. te izplaćivanje pet- i desetgodišnjih doplatakah. 142.

Komad XXVIII. k 5. broju „Napredka“. Br. 93. Naredba, kojom se odredjuje, pod kojimi se uvjeti mogu učenici gradjanske dotično učenice više djev. učione primiti u viši razred, ako su iz škole izostale preko godinu danah. 147.

Br. 94. Naredba, kojom se odredjuje, kako dugo imadu polaziti učionu djeca na novoustrojenih školah, ako su počela školu polaziti već u dobi od deset ili jedanaest godina. 148.

Br. 95. Naredba, kojom se izdaju prelazne ustanove glede onih mladićah, koji su navršili dvanaest godinah prije, nego li je novi školski zakon u život stupio, a škole ili nisu nikako ili samo slabo polazili, te sada žele stupiti u zanat. 148.

Br. 96. Naredba, kojom se preporuča tjelovježbeni časopis „Sokol“ svim učiteljem i školam za nabavu. 150.

Br. 97. Naredba, kojom se objavljuje, da je izašla pučkim učionam namienjena knjiga „Školski vrt“, što ju je napisao dr. Erazmo Schwab a pohrvatio Franjo Klaić. 150.

Br. 98. Naredba, kojom se svraća pozornost učiteljica pučkih školah na Posilovićeve uzorke za ručno djelo. 151.

Komad XXIX. k 13. broju „Napredka“. Br. 99. Naredba, kojom se odredjuje, da se sav čisti prihod od vrtovah pripušća učiteljem. 153.

Br. 100. Naredba, kojom se preporuča za nagradnu knjigu u pučkih školah djelce M. Stojanovića: Zabava i pouka za našu mladež. 154.

Br. 101. Naredba, kojom se preporučaju za nagradu djelca: „Potočnice“ i „Djetinji vrtić.“ 154.

Br. 102. Naredba, kojom se preporuča za nagrade djelce: „Nauka ob udvornosti“. 154.

Br. 103. Naredba, kojom se odredjuje, kako i kada se imadu razpisivati natječaji i popunjivati izpražnjena učit. mjesta. 155.

Komad XXX. k 16. br. „Napredka“. Broj 104. Naredba, kojom se odredjuje, da se radi III. obće, skupštine hrv. učiteljah u Osieku ove godine neimaju držati podžupanijski učiteljski sastanci, te se ujedno odredjuje podvoz i dnevnice učestnikom obće skupštine. 158.

Br. 105. Naredba, kojom se pučkim učiteljem i učionam preporučuje pristup u svetojeronimsko družtvo. 158.

Komad XXXI. k 18. broju „Napredka“. Br. 106. Naredba, kojom se razjasnjuje i popunjuje naredba od 28. siešnja 1876., br. 461, ob obavljanju izpitah i naredba od 6. listopada 1875. br. 4613 o polazku škole. 159.

Br. 107. Naredba, kojom se svim učevnim zavodom preporuča Pauliny-ev zemljovid kraljevine Dalmacije. 160.

Komad XXXII. k 20. br. „Napredka“. Br. 108. Naredba, kojom se u škol. sgradah zabranjuje držati gostbe. 161.

Br. 109. Naredba, kojom se promjenjuju dosadanje ustanove o primanju učenikah u I. razred srednjih učilištah. 161.

Br. 110. Naredba, kojom se odredjuje obdržavanje polugodišnjih izpitah iz nauka vjere na pučkih i gradjanskih školah Hrvatske i Slavonije. 162.

Br. 111. Naredba, kojom se preporuča knjižica A. Hajdenaka „Djetinje sigre“ kano nagradna knjižica i ujedno se na nju upozoruju svi pučki učitelji kano na pomoćnu knjigu za tjelovježbu. 164.

Br. 112. Naredba, kojom se odredjuje, da imadu učitelji, koji mole za dopust bolesti radi, molbenici priložiti svjedočbu od liečnikah, koji se nalaze u javnoj službi. 164.

Digitized by Google

Komad XXXIII. k br. 21. „Napredka“ Br. 113. Naredba, kojom se na puč. školah zabranjuju sve pomoćne knjige te se odredjuje glede uporabe učilah i nagradnih knjigah. 165.

Komad XXXIV. k 22. br. „Napredka“. Br. 114 Naredba, kojom se odredjuje, kako se imade postupati sa molbenicami i pritužbami pučkih učiteljah radi neuredna dobivanja berivah. 169.

Komad XXXV. k 27. br. „Napredka“. Br. 115. Naredba, kojom se preporuča zemljovid Afrike od Handtkea. 171.

Br. 116. Naredba, kojom se uvadja za učevnu porabu čitanka za seoske opetovnice od Franje Klaića. 171.

Komad XXXVI. k 30 br. „Napredka“. Br. 117. Naredba, kojom se odredjuje glede osobnih služ. odnošajah učiteljah na pučkih i gradjanskih učionah u kraljevinah Hrvatske i Slavonije, koji budu pozvani uslied dielomične ili svenkupne vojske na aktiv. službovanje. 174.

Br. 118. Troškom kr. zem. vlade izašla je šk. knjiga: „Dra. Vjekoslava Pokornoga prirodopis za pučke i gradjanske škole u tri stupnja“. 174.

Komad XXXVII. k 31. br. „Napredka“. Br. 119. Naredba, kojom se zabranjuje svako prenašanje sedmičnih praznikah kao i svako praznovanje zakonom nedozvoljenih blagdanah i inih prigodah. 175.

Br. 120. Naredba, kojom se zabranjuje svako prisustvovanje školske mladeži ma kakvim plesnim zabavam. 176.

Komad XXXVIII. k 34. br. „Napredka“. Br. 121. Naredba, kojom se odredjuje, kako se smiju preduzimati zabave i skupne šetnje sa šk. djecom izvan školskoga vremena. 177.

Br. 122. Naredba, kojom se propisuje formular, po kojem će imati u buduće kr. nadzorničtva sastavljati izkaze za odmjerenje mirovine učit udovah i odnosno učit. sirotčadi. 178.

Komad XXXIX. k 36. br. „Napredka“. Br. 123. Naredba, kojom se odredjuje, kako se imaju pred mj. šk. odbori izkazivati djeca, koja polaze privatne škole bez prava javnosti. 179.

Br. 124 Naredba, kojom se odredjuje, koliko su sati tjednom obvezani predavati učitelji na gradjanskih (viših djevojačkih) učionah, ustanovljuju nagrade za prekodužna predavanja te odredjuje, u koliko su dužni preuzimati obuku i u predmetih ine skupine, za koju nisu zakonito osposobljeni. 180.

Digitized by Google

Br. 1. U Zagrebu, 1. siečnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Pozdrav hrvatskomu učiteljstvu o novom ljetu.

Od **Mijata Stojanovića.**

Dne 1. listopada 1859. godine pozdravio je „Napredak“ prvi put hrv. učiteljstvo sa svojskim programom od strane učiteljâ uzorne glavne učione u Zagrebu. U tom programu čita se izmedju ostaloga i ovo, što nije moguće dosta često opetovati: „Tko naprvo negrede, toga brzo obiede; naprvo pako nemožemo, dokle goder početak k napredku i naubraženju mladjega naraštaja — obezbiedjen od svakoga krivog upliva — ne bude učvršćen i osiguran. Zadaća će zato bit našega školskoga lista, da se učiteljem, odgojiteljem i svim prijateljem mladeži vrstnimi pedagogijskimi članci svake struke pruži sredstvo i predoči način, čim i kako bi valjalo obraditi rahlu zemljicu djetinja srca, da bude i dobar kršćan i vriedan gradjanin, te tako dvojaku ciel družtva čovječjega — blagostanje duševno i tjelesno promakne, pospješi i uglavi.“

Evo po 19. put pozdravlja „Napredak“ ovim svojim tečajem hrvatsko učiteljstvo. Hvale je vriedno, liepo i dično po hrvatsko učiteljstvo, što je tako dugo, tečajem osamnaest ljetâ, uz ovaj list prianjalo, pružalo mu materijalne i književne pomoći, te je mogao tako dugo izlaziti.

Dugo je vrieme osamnaest ljetâ. U to se je doba mnogo toga iz temelja i iz korena promienilo, te naše hrvatsko školstvo evo već treću godinu razvija se na temelju novoga školskoga zakona.

Bilo je za to vrieme povuci i potezi, bilo trvenja i borbe, a tuj i tamo upravo i okršaja. Nu to nije sramotno po hrvatsko učiteljstvo, koje se odvažno borilo ponajprije za pravi, solidni temelj pučkomu školstvu, na kojem će se moći sagraditi stalna sgrada pučke prosvjete sveobće. Takova borba lje nije sramotna.

Digitized by Google

Borilo se i za bolje materijalno stanje svoga stališa. jer gdje je lošo ovo stanje, nemože uspješno napredovati ni duševno. Pa i to nije sramota. i drugi se stališi bore za svoj probitak i brane svoje povlastice, svoja privilegija. ako ih imadu, pa jim se ne zamjera, niti se može zamjeriti. Učiteljem se može to tim manje zamjeriti, što svaki uvidjavan rodoljub i razborit čovjek mora priznati, da za valjan razvitak škole treba dobrih. dovoljno naobraženih i za svoje uzvišeno zvanje podpuno i svestrano osposobljenih učitelja, a da se opet tomu težkomu zvanju nitko neće posvećivati, ako mu materijalno stanje ne bude obezbiedjeno. Najbolje i najizvrstnije sile naroda imale bi se natjecati za učiteljsko zvanje, a dobri, izvrstni poslenici zaslužuju primjernu plaću, primjernu nagradu. —

Zakon je školski stupio u život; mnogi je nezadovoljan, što nije sve onako, kako si je zamislio.

Neki od tih kano da padaju u letargiju; nekoji pače prigovaraju — mrmljaju —, čini se kano da uzdišuć čeznu za misirskimi (egipatskimi) lonci, za bielim i crvenim lukom itd.

Mora se priznati, da ima toga dosta, što bi moglo i moralo biti bolje.

Nu je li se što pod suncem načinilo savršena? Kako je s drugimi zakoni — državnimi itd.? Treba li zato s kopljem u trnje, oružje baciti — ne latit se ga, da se manjkavo dopuni i popravi.

Neki prigovaraju, da su novim zakonom samo tereti, i to silni tereti, natovareni učiteljstvu, da ima učiteljstvo toliko gospodarâ.

Red se jedanput mora uvesti. Bez reda nema valjana râda. Radit se mora; tko je pomnjiv i vješt, radin, savjestan u svom poslu, ne boji se nikoga, nikakva gospodara. Ili ćete zahtievati, da narod plaća, pa da radi svatko, što hoće, što mu je volja. Sjetiti se valja, što protivnici školskoga zakona viču: „Tim je zakonom samo teret narodu natovaren; školom ga oglobiste. —

Ne pita se, da li je to istina; ali valja neprijatelju izbiti svako oružje iz ruku. Ako ima i toliko nedostataka, sve se dade polagano popraviti; ali na temelju zakona. Zakon nam budi amanet! Treba da i narod uvidi, kako je taj zakon koristan po njega, — onda neće šteditи nikakovih žrtva. Treba da učitelji nastoje pučku školu učiniti pravo plodonosnom, produktivnom. Treba u laž utjerati one, koji trube, da se na temelju sadanjega školskoga zakona samo bezvjerstvo i bezbožtvo uvadja u škole. To se pako može, ako svi savjestno budemo nastojali, da se i faktično oživotvori §. 1. školskoga zakona. — Mislim, ne trebam ga ovdje navoditi, o njem ćemo dole niže govoriti; ali nije dosta samo ga pročitati, nego valja ga proučiti, u nj pronići i mrtvo slovo oživiti. Učitelji su prvi, koji su pozvani pred Bogom i svietom uzgojiti i obučiti mladež za vremeniti i vječni život, za zemlju i za nebo, za Boga, rod i sviet; da iz djece postanu ljudi razumni, razboriti, pametni, vješti, radeni, rodoljubni, značajni. Onda će biti manje tužba na druge faktore pučke škole i sveobće pučke prosvjete, jer i oni uvidiv napredak škole, više će ju cieniti i više podupirati. —

Digitized by Google

U trećem broju našega škol. lista „Napredak“ od 1. studenoga 1859. u razpravi „Pedagogički odlomci“ napisao sam, kako je neoprovrziva istina, da je u našoj državi u novije vrieme mnogo učinjeno za pučke škole, što smjera na svrhi shodan razvitak pučkoga školstva; ali je nemanje istina, da kad bi se izpunila i najobsežnija i najveća zahtievanja u tom obziru, još se ne bi osigurao željeni napredak, ako sami pučki učitelji ne će sebe i svoje učionice, način svoga obučavanja i sve obnoviti i prilagoditi okolnostim vremena, što se odnosi na pučku učionicu. Novo vrieme rodilo je nove i veće potrebоće, u tom su se novom vremenu povećale sve takmeće sile, pak tu treba povući i potegnuti, treba napora ozbiljna, treba shodnijega i daleko većega naobraženja sila tjelesnih i duševnih, nego je nekoč bilo nuždno. Treba djelotvornoga interesa za obće dobro, i valja da točno poznajemo uvjete, pod kojim se očekivati može uspješan razvitak pučkoga školstva.

To još i danas poslie osamnaest godina stoji nepobitno, što sam onda pisao. Molim braću učitelje, osobito mladje, neka pročitaju moju dotičnu razpravu u brojevih „Napredka“ 3., 4., 5., 6., 8., 9., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 19., 20., 23., 24. od godine 1859.

K tomu svemu treba žarke ljubavi k zvanju, treba uztrajnosti, pak značaja. Nikomu se bez potrebe klanjati, prilizivati; biti miroljubiv, druge štovati, ali opet svoje pravo pošteno i odvažno braniti. Samo valjani, vješti, duhom vremena napredujući, kruto se krotke vjere praotaca svojih držeći, domoljubni učitelji utrti će puteve prosvjeti, ali i sebi steći i osigurati eksistenciju. Budi, brate učitelju, ono, na što si pozvan, svom dušom, svim srdcem, pak ćeš jamačno odgovoriti svomu zvanju i steći od Boga blagoslov, od roda priznanje. Zato treba sveudiljnoga obrazovanja. — Tko ne napreduje, nazaduje. Smići zrno do zrna, eto ti pogača; kamen do kamena, eto ti palača. Znanje je danas velika sila; skupljaj ga mnogo, pak ćeš biti napredan, srećan, blagopolučan. Koliko je čovjek u sebi vriedan, toliko vriedi i u družtvu gradjanskom.

U tu je svrhu najbolje udruživanje. Što pojedincu i u najpovoljnijih okolnostih jedva podje za rukom postići, to udružena braća i drugovi sa manje napora, truda, muke i troška srećno postižu. Više očiju više vidi, više ruku više uradi; gdje nas bratska pomoć sliedi, tu se snuje, diže, gradi. Dva lešnjaka već su orahu vojska, a dva i loša ubiše Miloša. Složnoj braći nitko na put ne staje. I naš zakonoša, naš učitelj i spasitelj, naš učiteljski najveći uzor, obrekao je svoju svemoguću pomoć udruživajućim se: „Gdje se vas dva ili tri samo sastanete u moje ime, ja sam medju vami.“ Oživite, braćo, u tom duhu učiteljska družtva, koja ste zaveli po miloj nam domovini od Dunava do Zrmanje, od Zemuna dò Karlobaga; učiteljske skupštine, ma bile i službene, neka budu pune života, i to života vriedna, valjana, dostojna našega zvanja, naše velike i važne učiteljske zadaće. Ugledajmo se u učitelje drugih, naprednih naroda! Vjerujte mi starcu, koji sam dugo učiteljujuć uvjerio se podpuno, da nam nitko drugi niti hoće niti može toliko pomoći, koliko mi sami. Živa je istina naša prosta pučka poslovica: „Kume! neuzdaj se u me,

*

Digitized by Google

nego u se i u svoje kljuse!“ — „Što tko djela, pred njeg pada!“ Tko radi, Bog nebrani! Nu naš rad mora s Bogom počimati, s njim se nastavljati i okončavati, jerbo mi radimo, poslujemo, djelujemo u mladom vinogradu Gospodnjem. Naš je učiteljski rad, naše učiteljsko djelovanje vele je važno u uzgojnom i obučnom pogledu. Mi imamo posla sa onimi, o kojih je Spasitelj rekao: „Pustite malene k meni, i ne mojte jim braniti; njihovo je kraljestvo nebesko.“ — „Tko jednoga od ovih malenih smuti, bolje bi mu bilo, da mu se objesi mlinski kamen o vrat i strovali u dubljine morske.“

Uvjeravam vas, ne sanjajuć, mi moramo tako djelovati, kako će naši učenici pred lice božje stupiti sa bielom, neokaljanom haljinom, kad nas bude pozvao Bog, da položimo račun o svom djelovanju.

Ne mogu inače srdcu odoljeti, a da se nepovratim k zadaći pučke škole. Ova jest, da skladnim razvojem umnih i tjelesnih sila mladež u svem znanju i umjenju na toliko pouči, na koliko je to svakomu neobhodno potrebno, da može pošteno živiti, te postati valjanim i koristnim članom čovječanskoga družtva.

U tu našu važnu i veliku zadaću valja nam se duboko zamisliti; valja nam svojim marom, svojom pomnjom i revnosti gamziti za svojim uzvišenim ciljem. Sve stoji do nas, do naše vještine, do naše pomnje učiteljske. Ima ljudi, koji se raduju, da promašimo svoj cilj, da se osramotimo; ali osokolimo se i posramimo svojom vrlinom ptice zlokobnice; pokažimo se zrelimi i značajnimi!

S toga složno na rad za prosvjetu! „Napredak“ neka bude i odsele vrt (bašča), u koj neka svatko izmedju nas sije liepo sjeme stečena znanja i izkustva.

Jedni neka siju, drugi će brati, pa i opet sijati u veliko polje, u pamet i srdca hrvatske omladine. Sjeme će znanja i umjenja niknuti, porasti, nakitit se krasnim plodom, narodnjom prosvjetom.

Od družtva učiteljskih, koja već postoje po raznih krajevih domovine, očekuje boljak i sreća naroda sbor i tvor, nebi li se u novoj godini za koji korak pomakli napred k velikoj svrhi, k podpunomu razvitku našega školstva u obće, a napose pučkoga, koje ima postati najjačom polugom narodnje prosvjete i naobraženosti.

U to ime Bože daj nam, da budemo revni, pomnjivi, iztrajni u dobru, vierni svojim zvaničnim i rodoljubivim dužnostim; da budemo složni, da se izmedju sebe svojski kano braća savjetujemo, dogovaramo, podpomažemo, pomišljajuć na našu narodnju poslovicu: Gdje brat bratu ruku pruži, ondje dom i rod netuži!

Samo tako postupajuć moći ćemo veliku svoju zadaću valjano riešiti; školu, u kojoj kano uzgojitelji i učitelji domaće mladeži djelujemo, učiniti plodonosnom poput njive trojaćene (triput uzorane) i zrelim, jedrim i čistim sjemenom zasijane. Pa kad narod vidio bude taj krasni plod, da naime mila omladina napreduje ne samo u dobi, nego i u mudrosti i milosti kod Boga i ljudi, u znanju i umjenju, u ćudorednosti i svakoj krieposti, da ju napokon škola osposobljava za rad i privredu, sjegurno neće naš dobroćudni narod žaliti nikakve žrtve za uzdržavanje svojih škola i jamačno neće moći nitko reći, —

Digitized by Google

školom oglobiste narod. Narod će, uvidivši veliku korist pučke škole, prigrlit ju k srdcu kano izvor znanja i prosvjete, bez čega nema napredka, ni materijalnoga ni duševnoga boljka, ni slave ni sreće za narod. —

U Zagrebu na badnjak 1877.

Uporaba početnice za obće pučke škole.

(Razpravljao **M. Ašperger** na djakovačkoj podžup. učiteljskoj skupštini.)

Otvoriv novu početnicu, opazih u njoj, s obzirom na staru, veliku razliku. Ona se naime dieli na pet stupnjeva.

Prvi stupanj sadržaje pod slovom *A.* 28 vježba u zrienju i govorenju, te ujedno pripravu za čitanje, a pod slovom *B.* prve vježbe u pisanju.

Drugi stupanj sadržaje pisočitajuću obuku s malimi pisaćimi slovi.

Treći stupanj sadržaje obuku pisanja velikih pismena.

Četvrti stupanj sadržaje čitajuću obuku s malimi i velikimi tiskaćimi slovi.

Peti stupanj sadržaje: Štiva ćudoredne pouke, zornoga i stvarnoga sadržaja, izkićena blagonosnimi poslovicami, zagonetkami i pjesmicami. Sva su ta štiva vješto poredana po pravilih zorne obuke. Sad prelazim na pojedine stupnjeve, te ću kod svakoga reći svoje nazore, kako bi se imalo gdje postupati, da se što laglje postigne žudjeni cilj.

I. Stupanj.

Prvi stupanj *A.* sadržavajući vježbe u zrienju i govorenju, ujedno pripravu za čitanje, shvaćamo ovako: Pri svakoj slici neka učitelj, prije nego ju djeci analizuje, pripovieda shodnu ćudorednu pričicu, zatim neka učenike upozna s pojedinimi predmeti na slici, napokon iz te slike sastavi izreku, koju kad učenici zapamte, neka zasladi shodnom poslovicom ili zagonetkom. Pripoviedajuć učitelj ćudorednu pričicu, čini obuku zanimivom, analizujuć pojedine predmete na slici, vježba jih u zrienju, a govoreć polag slike naučenu izreku, vježba jih u govorenju, shodnom pako poslovicom oplemenjuje jim srdce. Na taj način ćemo učenike polag ovih slika vježbati u zrienju i govorenju, samo nam jih je jošte pripravljati za čitanje i to ovako: Kod druge zorne vježbe, ako je moguće, neka učenici nauče, što je „izreka“, kod treće da izreka sastoji od „rieči“, kod četvrte, da rieči sastoje od „slogova“*, a kod pete, da su slogovi sastavljeni od „glasova“.

Kad god je ura za „zornu obuku“, neka učenici opetuju čitajuć sa slika izreke, te pripoviedajuć pri svakoj slici pripoviedčicu, koju su naučili skupa sa poslovicom ili zagonetkom. Svaki dan neka vade iz rieči po jedan glas, naravno najprije samoglasnike, a zatim suglasnike, te jih po sluhu spajaju tako, da ništa ni neslute, da su to predvježbe za čitanje. Dok učenici prouče ovih 28 vježba

---

* Meni se vidi učenikom prvoga razreda shvatljivije reći, da su rieči složene od slogova, nego li od slovaka. Prohtije li se komu, ja ću svoju tvrdnju obrazložiti, zato i rabim u prvom razredu izraz „slog“, a ne „slovka“.

Digitized by Google

u zrienju i govorenju narisanih u prvom stupnju pod slovom *A*, uvježbali su se već i prilično u vadjenju svakoga glasa iz slogova, kao i u spajanju samoglasnika sa suglasnici po sluhu t. j. sastavljanju glasova u slogove i rieči.

Tečajem ovoga vježbanja u zrienju i govorenju, a ujedno pripravi za čitanje, neka se učenici pripravljaju i za pisanje pomoćju prvih vježba u pisanju pod slovom *B* u prvom stupnju.

Proučiv učenici točno ove vježbe, uvježbat će se u govorenju i biti će valjano pripravljeni za čitanje i pisanje. Mnijem, da učitelj nipošto dalje ne ide, dok to učenici dobro ne prouče. Držimo se strogo poslovice: „Uči malo, ali temeljito“, pa ćemo za cielo uspjeti. Kad su se učenici dovoljno pripravili za čitanje i pisanje, lako nam je onda sa drugim stupnjem ove početnice.

Prije, nego predjem na drugi stupanj, opisati ću, u koliko sam u prvi mah koju vježbu shvatio i dodati ću svagdje izreku, po mogućnosti pako pripoviedčicu i poslovicu. Prije, nego li analizujem prvu sliku, pripoviedati ću sljedeću, za to shodnu pričicu: Bio je neki kiridjija, t. j. čovjek, koj drugoga za novce s konji i koli posluživa. Taj kiridjija vozio je na svojih kolih veliki teret ili tovar. Jedan mu je konj bio slabiji, a drugi jači. Tako vozeć zapadoše u blato. Kiridjija skoči s kola, te mjesto da je pomogao kola izvlačiti, on stade nemilosrdno lupati po svom slabijem konju i to tako, da je to nedužno kljuse svu svoju snagu upelo i tako se pretrglo i u blatu poginulo na tugu i žalost svomu nesmotrenomu i nemilosrdnomu gospodaru. Sada naš kiridjija, pun tuge i žalosti, morade se sam uz drugoga konja upinjati, dok su se kola iz blata krenula. Da je bio kiridjija odmah svomu slabijemu konju pomogao, niti bi se morao toliko upinjati, niti bi izgubio svoga konja. Taj je kiridjija bio jako neoprezan i nemilosrdan. Neoprezan, što se nije sjetio odmah slabijemu konju pripomoći, a nemilosrdan, što je tako nemilo toga ubogoga konja mlatio i mrcvario, zato ga je dobri i pravedni Bog i kaznio. Djeco, budite na svašto oprezni i sa svakom životinjom milosrdni, ta i one osjećaju bol, tugu i radost, kano i mi ljudi.

Učitelj neka ovdje po prilici još koju sličnu učenikom pripovieda, zatim neka otvori knjigu i djeci analizuje prvu zornu vježbu po prilici ovako: Ovdje su vam narisana dva podprežena konja u kola težkim tovarom natovarena. Kiridjija drži uzde i goni konje. Na driku je obješena posuda, iz koje se konji napajaju. Ona je načinjena od drveta i zove se „pitla“. Konji imadu na vratu drvenu, kožom obšitu stvar, da jih nežulja, te da snagom cieloga tiela vuku. Ta se stvar zove „samari“. Ovu ćete prvu sliku čitati ovako: „Konji vuku tovar, a kiridjija viče „i“!“ Sada neka učitelj izpitivanjem sve opetuje, što jih je naučio, zatim neka ovu vježbu zaključi sa poslovicom: „Što tko djela, pred njeg pada“, koju neka takodjer učenikom raztumači.

Kod druge vježbe moglo bi se po prilici početi ovako: Vuka i šume preko polja gonjahu dva psa, koj, uvidiv, da pred njimi uteći ne može, obrne se te jim reče: Moje je meso tvrdo i neugodno, bolje bi vam bilo tjerati onoga zeca — kojega zapazi bježati kroz šikaru — njegovo je meso i mekše i sladje,

Digitized by Google

nego li moje. Psi poslušav vuka, ostave ga, pak se puste za zecom. Medjutim vuk ugrabiv polje, pobježe! Psi zaludu tjerahu zeca, jer ga nestigoše, bijaše bo on pobjegao.

Nikada ne valja, da čovjek ostavi ono, što ima, pa bježi za onim, česa nema. Sada neka jih učitelj upozna sa predmeti na slici. Ova životinja, djeco, što napred bježi, to vam je vuk; ovo su pako ona dva psa, koji ga tjeraju. Ovaj s puškom na ramenih jest lovac, a uz njega stoji hajkaš, t. j. čovjek, koj natjeriva, vičuć „u kurjaka!“ Ovdje gore opet jaši hajkaš na konju, koj takodjer natjeriva i buni šumske zvieri. Ovom zgodom neka učitelj djeci raztumači, što je hajka, i zašto se drže hajke? Izreka bi pako glasila: „Psi tjeraju vuka, a hajkaši viču ‚u‘ kurjaka!“ Sada neka učitelj i opet sve opetuje i predje na nauk o izreci, koj neka završi poslovicom: „Tko uviek želi imati veće, izgubi i ono, što ima iz vreće.“

Pri trećoj vježbi postupao bih po prilici ovako: U staro doba ne bijaše u svakom selu škola, kao dan danas, nego samo po gradovih. U jednom selu živio je imućan čovjek, koj imadjaše sina, te htjede, da mu ovaj štogod nauči, s toga ga dade u učionu u bližnju varošicu. Taj je dječak bio jako marljiv, svaki put je naučio, što je učiti imao, a uz to je bio poslušan svakomu starijemu, osobito roditeljem i učiteljem, zato ga je svatko i volio. Otac podje jednom pohoditi svoga sina, da vidi, je li zdrav i da čuje od njegova učitelja, kako se vlada. Kad je bio već blizu varošice, opazi svoga sinčića s knjigom u ruci na šetnji; nu spaziv sinčić otca, turi svoju knjigu u torbu, te pun radosti razkriliv ruke poviče: „O! otče moj“ i pohiti mu u naručaj. Otac se obradova veoma uvidiv, kako mu je sin umiljat, ode s njim u grad, osvjedoči se kod učitelja o njegovoj dobroti i još većma ga uzvoli. Djeco, ugledajte se i vi u toga dobroga djaka, pa budite i vi takovi. — Sad se predje na analizovanje slike, pokaže se učenikom dječak s torbom, kako razkriliv ruke, hiti otcu u naručaj. Izreka bi glasila: „Sin se sastaje s otcem i pozdravlja ga: „o otče moj“. Sliedi opetovanje, po mogućnosti nauk, da je izreka sastavljena od rieči, a zatim poslovica: „Umiljato janje dvie matere sisa, a neumiljato ni jedne“.

Kod četvrte vježbe neka pripovieda učitelj o „Adamu i Evi“. Izreka bi polag slike glasila: „Adam i Eva jedoše zabranjeno voće.“ Ako je moguće, neka se uzme iz počela slovnice, da su rieči sastavljene od slogova; nu ako nije moguće, a ono neka se opetuje predjašnje. Napokon sliedi opetovanje svega uz poslovicu: „Oholost je početak svijuh zala.“

Vrieme mi nije dopustilo, da nadjem za svaku sliku shodnu pripoviedčicu. Znao bih još pri nekih vježbah shodno pripoviedati, nu pošto ne znam za svaku vježbu po redu, to sam izostavio i one pripoviedke, koje znam. Samo ću u kratko na svom mjestu svakoj vježbi dodati izreku, u koliko koju vježbu shvaćam, a učitelj će, pripravljajuć se za pojedino predavanje, lako naići na shodne pripoviedčice.

Ovim je u kratko nacrtan pravac, po kom će si svaki učitelj lako sastaviti predavanje za svaku vježbu. Odmah za ovimi vježbami na osmoj strani

Digitized by Google

istoga stupnja pod slovom *A* jesu djeci zorno predstavljene znamenke i brojevi do 10, na koje neka učitelj upozori učenike, da jih naziru prispodabljanjem jedne brojke sa drugom.

Vježbe pod slovom *B* istoga stupnja u pisanju neka učenici, kao što već rekoh, tečajem nazrievanja onih 28 vježba marljivo i postepeno pišu na svojih pločicah. Ovdje mislim, da bi jako koristonosno bilo za dalnju obuku u pisanju i krasopisanju, da učitelj već na pločicah spoji početnu obuku u pisanju sa taktovanjem i tako će se učenici na taj način dovoljno pripraviti u svakom pogledu za pisočitajuću obuku s malimi pisaćimi slovi. (Konac.)

Z u b i.

Piše **Davorin Trstenjak.**

Najljepši niz bisera jesu liepi, sjajno bieli, jednako zaobljeni, pravilni i gusti zubi. Koli liepo riesi niz bisera dražestni, poput sniega bieli vrat gospodjice, te uzvisuje njegovu krasotu; toli krasno ju riesi niz bisera: zubi, koraljna usta. Mnoga je već krasotica očarala i skučila mladića pod jaram sladke ljubavi biserom svojih zubi, te ima ponajviše njim zahvaliti, što joj se otvoriše rajska vrata, vrata bračne sreće.

Liepi i zdravi zubi i sbilja su dragocjeni dar, dar od velike znamenitosti ne samo za ljepotu, već i za zdravlje u obće; jer zdravi zubi mogu hranu valjano sažvakati i priugotoviti ju za laglju i bolju probavu. Zubi čine, da je lice punije, bez njih je upalo, a šiljak brade dosiže skoro do nosa, što često vidjamo kod starih baka; bez zubî nema čista, razgovetna i zvonka govora ni pjevanja. Kao što se može poznati po zubih životinje, čim se hrani; isto se tako može iz zubî čovjeka saznati, za koju je hranu opredieljen. Čovjek ima kutnjake, kao biljožderci, ima i očnjake, kao mesožderci, pa zato je opredieljen, da se mesom i biljem hrani, što je jasan dokaz proti vegetalcem. Evropljani drže od pamtivieka, da liepi zubi moraju biti bieli, dočim po drugih stranah svieta misle drugačije. U Japanu stide se bielih zubi, njim su crni zubi liepi; a pošto su svi zubi od naravi bieli, to si ih crne, te iza toga nejedu nekoliko dana, da se crnilo u zube bolje uvrieži i da si ga neotaru. Iztočni Indijanci crvene si zube. A ima pleme u Guinei, koje misli, da liep zub mora da bude rtast, te si zube zato i prema tomu pile.

Podpuno razvijen čovjek ima 32 zuba. Prednji zubi, t. j. 4 dolnja i 4 gornja, kojimi siečemo hranu, zovu se sjekutići. Jednostavna su korena i dljetaste krune; do njih stoje podočnjaci, i to 2 gore, 2 dolje; koren im je jednostavan, a kruna šiljasta. Ovi su zubi u zvjeradi osobito dobro izraženi. Ostraga ima u svakoj čeljusti 10 kutnjaka. Prednji kutnjaci, kojih ima 8, a iz svake strane čeljusti vire dva, zovu se mali kutnjaci. Koren im je dvostruk, redje jednovit, koji onda ima dvie jaže, a kruna mu je široka, te ima dvie kvrge. Stražnji kutnjaci, kojih ima ukupno 12, zovu se veliki kutnjaci. Imadu tri do

Digitized by Google

četiri korena, široku krunu od četiri do pet kvrga. Posljednji kutnjaci pojave se istom onda, kad se čovjek posve razvije, izmedju 20.—25. godine, te se zato i zovu zubi mudrosti, a često u gornjoj ili dolnjoj čeljusti ni neniknu. Sjekutići su najmanji, a oni u gornjoj čeljusti uviek nešto širi od dolnjih; — očnjaci su pako najdulji. Drugi veliki kutnjak ima obično tri ili četiri korena, obično razmaknuta, te ga je vrlo težko izvaditi, pače često se prekine.

Na zubu razlikujemo tri česti. Ona čest zuba, kojom je u čeljust učvršćen, zove se koren (Radix dentis); ona, kojom baš mrvimo jelo, t. j. najgornja, ocaklena, zove se kruna (Corona), vienac ili glava zuba, ona pako čest, što iz čeljusti viri i koju zuberina (Gingiva) okružava, a proteže se od korena do glave, zove se vrat (Collum). Na dolnjoj čeljusti nagnute su krune zuba nešto u nutra, na gornjoj nešto van. Zatvore li se usta, da padne čeljust na čeljust, to leže glave stražnjih kutnjaka jedne i druge čeljusti na glavah napramnih zuba, spreda pako pada gornji red zuba preko dolnjega, tako da nutarnja strana gornjih sjekutića leži na vanjskoj strani dolnjih sjekutića. Nu u mnogih ljudi nestoje zubi ovako pravilno, čemu može biti uzrokom, ako se zubi za vrieme razvitka zanemare, ako se rano izgube pojedini zubi, bolesti za djetinstva, kao i grizanje tvrdih predmeta, čvrsto držanje težke lule i dr. Osim toga ima raznih zanimivih zubnih varieteta. 1. Zamjena zuba. Ima slučajeva, gdje zubi neniknu na svom mjestu, gdje bi po svom obliku i opredieljenju nići morali, nego niknu na mjestu drugih zuba. Hyrtl pripovieda, da je vidio, gdje su oba očnjaka, mjesto sjekutića, bila u sredini čeljusti. 2. Suvišni zubi. Ima primjera, gdje su zubi na nebcu ili na kom drugom neobičnom mjestu nikli. Hyrtl veli, da je nekomu kretincu (Cretin) izvadio zub iz nosne šupljine. 3. Inversija, kad ima na glavi kutnjaka jamica. 4. Na krivo izrasli zubi, kad sjekutići gornje čeljusti na krivo izrastu, te obično izpod ustnice vire. 5. Nuzzubi, kad uz pravilan normalni zub nikne mali zub, što se dosta često dogadja. 6. Na vratu zuba namjesti se kadkada od caklovine polukruglja kao oko, ili prodre izmedju korenja zuba postrance. 7. Kukičavi zubi, kojim je korenje privinuto ili kvakavo, te se toga radi težko vade. 8. Zaliepljeni zubi sriesom, što već Plinij, Pollux, Plutarch spominju, gdje se svi zubi srastu u jedan, podkovi sličan zub (Pyrrhus, Euryptolemus). 9. Obliteracija zubnih šupljina, kad se klica zuba (Pulpa) pretvori u kost.

Da neki ljudi imadu više, a neki opet manje od 32 zuba, imamo dovoljno dokaza. Melanchton imao je osam sjekutića u dva reda nanizana, isto tako i Ljudevit XIII. Lječnik Bartholius pripovieda, kako je vidio u nekoga čovjeka tri reda zubi jedan za drugim, dočim sin Prusiasa, kralja Bithinskoga, nije imao nego jedan veliki zub mjesto svih ostalih. Priča pripovieda, da je Herkules imao dva reda zubi jedan za drugim.

Zubi razvijaju se u djeteta već prije poroda, t. j. pojave se klice budućih zubi, koje nisu ništa drugo, nego zuberina, t. j. tvar od krvi i živaca. Klice zubi razvijaju se bez prestanka, ali lagano, dok napokon neprodru kroz meso, koje se često upali i prouzroči velike boli, kao klica biljke iz zemlje u zrak.

Digitized by Google

Zubi niknu upravo onda, kada ih trebamo. U prvom početku hrani se diete tekućom hranom, naime mliekom, te nema zubi, jer ih ni ne treba; a da ih već ima, to bi bilo za majku ili dojku vrlo neugodno, jer bi diete grizlo. Kad se diete na toliko razvije, da se može hraniti i tvrdjom hranom, stanu žliezde slinovnice izlučivati slinu i probiju iz zubišta zubi, što biva obično u šestom ili sedmom mjesecu. I tuj ima iznimaka. Ljudevit XIV. i Mirabeau rodiše se zubasti. Najprije niknu dva sjekutića, jedan do drugoga u dolnjoj čeljusti. U gdjekojih niknu najprije sjekutići gornje čeljusti, što nema nikakova upliva na zdravlje djeteta ni na razvitak zubi. Čim se pojave rečena dva zuba, počinje rast veselo napredovati; jer za četiri do šest nedjelja provire i dva sjekutića gornje čeljusti. Poslie svake četvrte ili šeste nedjelje zabiele se dva nova zuba, čemu se upravo možemo diviti, jer da svi zubi niknu u isto vrieme, prouzročili bi toliku bol, da bi ju valjda malo koje diete preboljeti moglo. — Poslie, kako je diete dobilo dolje dva i gore dva sjekutića, probiju u dolnjoj čeljusti sa obe strane po jedan, a poslie u gornjoj. Ti zubi, četiri gore, četiri dolje, koje sjekutići zovemo, riese već ustašca djeteta. Tek kad su se pokazali dolnji i gornji prvi kutnjaci, dodju na red šiljasti i čvrsti očnjaci, najprije na dolnjoj čeljusti, kao i svi ostali zubi, a onda na gornjoj. Iza ovih probije još po jedan kutnjak sa svake strane na svakoj čeljusti, te diete ima već koncem druge godine 20 zubi. Pošto obično popada svih ovih 20 zubi poslie sedme godine, zovu se zato padavci ili mliečnjaci. U šestoj ili sedmoj godini djeteta ponarastu i pravi kutnjaci. Sad manjkaju još 4 zadnja kutnjaka, koji kroz meso prodiru izmedju 20. i 25. godine, a prouzrokuju upalu mesa i veliku bol, te se često mora meso prorezati, da zub laglje izadje.

Dvadeset mliečnjaka, koji su nikli izmedju šestoga mjeseca i svršetka druge godine, izpada i ostavi mjesto stalnim zubom. Mliečnjaci su manji i uži od stalnih zubi, a razviju se podpuno za 2 do $2^1/_2$ godine, dočim stalnim treba za razvitak, i to sjekutićem 7 godina, očnjakom 12, prednjim kutnjakom 10, a stražnjim 8 godina. Mliečnjaci izpadaju onim istim redom, kojim su i nikli; izpadati pako počimaju u 7. i 8. godini, a u 13. ili 14. godini izpadaju svi mliečnjaci. U ovoj dobi postaje cieli organizam samostalniji, te čovjek prelazi i tielom i duhom u neki novi stupanj razvitka, stupa u dobu mladića. Poslie, u 20. do 30. god. razvije se čovječji kostur, kao i čitavo tielo podpuno, a i duhom mora da bude zreo, te prodje opet u novu dobu, u dobu muževnu, koju mu navještaju zubi mudrosti, a i gradjanski zakon proglašuje ga svojim.

(Dalje.)

Učiteljska skupština podžupanije riečke.

Zasiedala je tečajem 2., 3. i 4. kolovoza u prostorijah obće puč. učione sušačke. Skupila se 33 učitelja — od ovih 2 vjeroučitelja i 5 učiteljica nekako pol sata prije, nego li će skupština da odpočne svoj rad. Poznata se lica grle i u lica ljube, a što je od lanjske godine nova prirastka, to se upoznaje, klanja,

Digitized by Google

rukuje. Na sve strane živahan razgovor, prijazna domjenica, dok ne zveknu predsjednikovo zvonce, pa ne presjeknu razgovor koje pri domaku, koje po samoj polovici, — samo ostavi još vremena po gdjekojem šaputu: poslie skupštine čut ćeš dalje.

Sve je tiho, mirno — srećan trenutak. Predsjednik se digne, digoše se i skupštinari, da čuju pozdravno slovo. Predsjednik ga reče, i jer ga liepo reče, nagradilo ga usrdnim „živio!“

Uzelo birat podpredsjednika. Biralo se bez izborne urne, vadili se glasovi neposredice iz grla, i bio to samo jedan glas: Petar Solerti. učitelj grobnički, živio! Birali bilježnike.

Jedni bi Hirca, drugi Pavoševića. Jest, ali gdje je Hirc, gdje li Pavošević? Zamirišalo jim valjda za vremena crnilo, te podjoše na morski žal srkati svježega zraka, prepuštajuć drugim, neka biraju kako znadu.

Nastala prepirka: koga sad? Ele napokon pograbilo učitelja sušačkoga Jakova Majnarića, koj iza kratka prodikanja i bacakanja napokon ipak uze pero, i fiškalskom ozbiljnosti zauze bilježničko mjesto. Ali Hirca neće da napuste, već ga ima zamieniti Juraj Maletić, učitelj kostrenski, dok dodje. I u taj mah razkrile se vrata, i u sobu stupi — Dragutin Hirc, učitelj bakarski. Sve ga pozdravi kao bilježnika skupštinskoga. On se otima, al ne hasne; i jedva napokon na izpriku, da mu je narušeno zdravlje, imenova skupština privremenoga bilježnika Maletića definitivnim.

Udesiše program skupštinskomu radu tečajem ovoga zasiedanja. Kako, o tom neću duljiti, to će čestiti čitaoci razabrati iz opisa sama rada, kako ga evo nastavljamo.

Najprije uzeše u pretres I. pitanje: „Što valja činiti za promak strukovne naobrazbe učitelja ove podžupanije?“

Izvjestiteljem označi predsjednik učitelja sušačkoga Ljub. Dlustuša.

Ovaj iza shodne obrazložbe predloži sljedeće rezolucije:

1. Ima se osnovati zajednička strukovna knjižnica, u koju će se nabavljati znanstveni spisi iz pedagogijske struke, te koji će uz to prema potrebi i mogućnosti podupirati podružne i mjestne knjižnice.

2. Priredjivati teoretična i praktična pedagogijsko-didaktična predavanja, kojimi će si učiteljstvo medjusebice saobćivati izkustvom, teoretičnim izučavanjem i razmišljanjem stečene nazore o boljšanju i popravku metode naučne i odgojne.

3. Vrlo će stvari poslužiti kolajuće stručne pismene razprave, koje bi pojedinci priredjivali i drugovom razašiljali, dočim bi ovi takvim razpravam dodavali svoje primjetbe, a na to odredjen odbor ustalio bi točke, u kojih se većina učitelja slaže, dočim bi takve, glede kojih vlada više manje razlikost u nazorih, pristranio za sastanke, kojim bi takve točke predložio na razpravljanje.

4. Imadu se što češće priredjivati sastanci koli ukupnoga učiteljstva ove podžupanije, toli pojedinih predjela, u kojih bi se razpravljalo ob obćenitih pitanjih škol. i uzgojne prakse, navlastito pako ob uzgojnih i naučnih prilikah ove podžupanije.

Digitized by Google

5. Daljnje usavršivanje učiteljstva vrlo će se promaknuti izložbami učila i učeničkih radnja, koje bi se prigodom takvih sastanaka priredjivale.

6. Udruživanje najshodnije je sredstvo, kojim bi se gornje svrhe polučile, zato se ima sastaviti po učiteljstvu ove podžupanije gornjim svrham namienjeno družtvo.

Proti prvoj rezoluciji podigoše nekoji prigovore. Reklo se, da od jedne zajedničke knjižnice imadu samo oni učitelji korist, koji su na mjestu knjižnice, dočim svim nalaže terete, da bi s toga bilo uputnije zahtievati veći prinos od obćine za mjestne školske knjižnice, te Granec, ravnajući učitelj u Bribiru, i sbilja predloži rezoluciju, kojom se od obćina zahtieva prinos od godišnjih 25 for. Poduprli ga Bosnić, vjeroučitelj i Brletić, ravn. učitelj pučke učione senjske, posljednji navadjajuć, da su po Krajini poosnivali takve knjižnice, nu da od njih nije nikakve koristi (!), a čula se i jedna, koju u učiteljskoj skupštini nije liepo čuti: tko hoće da čita knjige, nek si jih kupuje!

Ali ne uzmanjkalo ni izvjestitelju krepke podpore. Poduprieše ga Kezele, Blažević, Turato, Majnarić i Molnar, a po najizdašnije vriedni naš Solerti, vatrenim slovom spominjuć, od kolike je potrebe učitelju nastaviti naobrazbu čitanjem, gdje nam se toli slabo još cieni znanje u svietu; koli su nam oskudna materijalna sredstva, kojimi bi si mogli jedva kad od nužde nabaviti koju knjižicu; opomenu učiteljstvo, da se kani tjesnogruda škrtarenja, gdje se radi o zajedničkoj stvari, koja će nas sve pomoć, sve pridić, i pozivlje se na zvanički zanos učiteljstva.

Izvjestitelj iztaknu, da on ne preporuča nastavak naobrazbe s ponizljiva po naš stališ razloga, što smo tobož nedostatno pripravni izašli iz učiteljišta; nego mu se ta nužda namiće ne razvitom i mladom još pedagogijskom znanosti, gdje još ima množtvo ne ujedinjenih nazora i ne ustaljenih načela, uslied čega se ona neprestano razvija, i valja joj s toga neprestance razvoj pratiti, a to se ne da bez čitanja.

Njemu bi vrlo drago bilo, kada bi obćine na školske knjižnice davale još i znatno veću svotu, nego li ju predloži Granec, ali zato ipak ne može primiti Grančeva izpravka, jer je samo predobro uvjeren, da bi to lih ostalo zaključkom na papiru, pošto nam se i bez toga neprestance gudi, da obćine ne mogu nasmagati tolika troška za škole. Na primjetbu, da bi si imao svaki kupiti knjige, tko jih želi čitati, uzvraća, da iz vlastita izkustva zna, koliki silan novac progutaju knjige, dok jih se nabavi samo malen broj, i da nas ni jedan svojimi materijalnimi sredstvi nije vrstan osnovat si oveću knjižnicu, nu što jedan sam ne može, mogu mnogi, kad se slože. Dieli knjige na strogo znanstvena djela lih teoretična sadržaja, u pravilu prilično skupe, te bi ih preporučio za centralnu knjižnicu, jer zajedničkimi bi jih se sredstvi dala sknaditi liepa zaliha, dočim bi se za podružne i mjestne knjižnice nabavljali manuali za svakdanju porabu. Istina je, da obično manjina čita i proučava oveće teoretične znanstvene spise. Tako je u nas, tako u svakoga stališa. Nu ta manjina ne zadrži tim si putem pribavljeno znanje za se, već ga u predavanjih, novinskih

Digitized by Google

člancih, razpravnih izvještajih saobćuje ostalim drugovom. Dvojaka je tu korist, ovamo se množi znanje pojedinaca, a s druge strane mnogo se doprinosi k razvoju same pedagogijske znanosti.

Nije još čuo tvrditi, da od knjižnica, poosnivanih po Krajini, nije nikakove koristi, dapače se je imao sgode uvjeriti o protivnom, nu ako gdje učiteljstvo od takvih knjižnica ne crpi koristi, to će tomu najmanje biti krive knjižnice. Spominje skupštinarom, da bi družtvo učiteljsko, kako ga imadu na misli, bez knjižnice bilo unikum u svietu.

Grančev izpravak pri glasovanju pade, 1. je rezolucija primljena većinom glasova, a ostale jednoglasno.

Iza dovršene razprave svrati izvjestitelj, izmoliv si rieč od predsjednika, pozornost skupštinara na zaključak, izrečen posljednjom rezolucijom, te spomenu, da se uslied toga zaključka nuždno mora uzraditi ob ustrojstvu takova družtva. Sjeća skupštinu na članak, napisan u 17. broju „Napredka“ pod naslovom: „Učiteljska družtva treba preustrojiti“, u kom se razlaže, da bi obće prosvjetne zadruge, kako se ondje predlažu, izdašnije poslužile svrsi, nego li dosele poosnivana učiteljska družtva. Predlaže, neka bi se izabrao odbor, koj bi taj predmet izpitao, i po izcrpljenom dnevnom redu skupštinskom, skupštini predložio svoje mnenje o tom, kakvo bi družtvo bilo prikladnije zasnovano u ovoj podžupaniji.

Predlog je taj primljen, te izabraše u taj odbor Solertija, Granca, Pavoševića i Dlustuša.

Poslie podne toga dana odčita nam naš Hirc liepu paleontologijsku razpravu, kojom nas je zanieo u predpotopna vremena, gdje smo se do volje namotrili mamuta, medjeda špiljara i drugih čudovišta predpovjestne dobe. Bilo bi vriedno, da tu razpravu saobći u „Napredku“, jer se sve ono, što u predavanju reče, ne da samo od jedanput zapamtiti, već se u to valja po dulje i po češće zadubiti. Time se završi prvi dan. (Sliedi.)

DOPISI.

Iz Orahovice o Božiću. Plevna je pala! Važni taj politički dogodjaj uzhiti cjelokupno Slavenstvo, a naročito ono balkanskoga poluotoka, navješćujuć mu zoru ljepše budućnosti; pa nije čudo, što potrese srdci i u našoj domovini. Orahovica, inače tiho mjesto u prikrajku Krndije, zatitra na tu viest hiljadami svieća, a isto toliko srdaca kliknu veselo — bez razlike vjeroizpoviesti — sjećajuć se sto četrdeset i jednogodišnjega robovanja svoga dindušmanu krsta i slobode. —

Pa tko bi mislo, da će takov slučaj sbližiti kao još nikada rod jedne domovine a dvijuh vjera, katoličke naime i pravoslavne? Obća radost porodi i obće osjećanje ne samo čuvstvom, nego i vanjskimi izrazi, što će ostati kao liep spomenik bratske sloge i budućemu naraštaju. Što ne mogoše postići razlozi i dokazi, postiže slučaj. Na dan naime, kad je stigla viest o padu Plevne,

Digitized by Google

zaključeno je sdruženje pravoslavne konfes. škole s općom pučkom školom, o čem se već dvie godine bezuspješno nastojalo. Složilo se u svem, samo financijalno pitanje, kao svagdje, i ovdje bilo težko riešiti. Ovomjestna pučka škola stavljena je prigodom klasifikovanja u prvi razred; sada zahtievaju pravoslavni, posve prema ustanovi zakona, da se kao druga, dotično treća učit. sila — pošto je već namještena podučiteljica — postavi učitelj pravosl. vjere. Oni bi se zadovoljili i manjom plaćom za učitelja svoje vjere, nego ju ima prvi učitelj; ali to ne ide. Napokon se složilo ipak u zaključku, premda opet proti zakonu, da se namjesti podučitelj, i to za vrieme, dok se vidi, kako vele, hoće li se moći povisiti za učitelja. Tuj bi morala i opet vis. zem. vlada učiniti iznimku i dopustiti, da uz jednoga učitelja budu dva podučitelja.

Najpreči liek tomu bio bi dakako, po mnenju nekojih, kojim su učit. plaće od vieka bile prevelike, da se škola degraduje u III. ili bar II. plaćevni razred. Takovi pokusi u modi su doduše u ovoj okolici, pa zašto se ne bi i ovdje uspjelo? Tim načinom dotjeralo bi se dotle, da bi se svake treće godine, kad se naime nova zastupstva občina biraju, i novo klasifikovanje škola preduzeti imalo. U ostalom očekivamo od uvidjavnosti i pregnuća većine rodoljuba, bez razlike vjeroizpoviesti, kojim je na srdcu napredak i prosvjeta narodnja, da će i na taj žrtvenik rado priušćiti koju stotinu, jer je to zaista najbolje ukamaćena glavnica. — Zaključujuć čestitam Vam a i svoj braći sretnu novu godinu!

L. Vrbanić.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Antuna Fržića ravnajućim učiteljem u Ludbregu; Ljudevita Ivančana vjeroučiteljem kaptolske i duhovljanske puč. škole u Zagrebu.

— (**Imenovanja u Krajini.**) Zapovjedajući general, kao načelnik krajiške zem. uprave, imenovao je gradjanskimi učitelji izpitane puč. učitelje Franju Vučića u Karlobagu, Vuju Stakića u Glini, Josipa Bosiljevića u Brodu i Savu Diklića u Petrovaradinu, dočim je gradjanski učitelj Adam Verić premješten iz Gline u Petrovaradin.

— (**Hrvatsko sveučilište.**) Ove je godine upisano na hrvatskom sveučilištu, i to na pravo-državoslovnom fakultetu 210 redovitih, a 27 vanrednih, ukupno 237 slušatelja. Na fakultetu bogoslovnom jesu 22 redovita, a 38 vanrednih, ukupno 60; na fakultetu filosofskom ima 40 redovitih, a 6 vanrednih, ukupno 46 slušatelja. Na cielom dakle sveučilištu upisani su za prvo poljeće tekuće godine 344 slušatelja.

Kao prvi doktori na hrvatskom sveučilištu bijahu 23. p. m. promovirani: Robert pl. Vernić Turanski i Franjo Slama za doktore prava, a Aleksander Schmidt za doktora bogoslovja.

— (**„Dobrotvor"**), družtvo za podupiranje školske mladeži pučkih škola grada Zagreba bez razlike vjere i občinarske pripadnosti, obuklo je o božiću podpunim odielom i rubljem šest ubogih učenika i šest učenica. Pošto je družtvo tek ove godine svoj rad odpočelo, liep je i to uspjeh.

— (**Sedma glavna skupština hrv. pedag.-knjiž. sbora**) sborovaše dne 31. prosinca. Od vanjskih članova bijaše prisutan samo kralj. školski nadzornik g. Stjepan Grotić. O samom sborovanju objavit ćemo posebnim izviešćem, a za sad javljamo samo, da je počastnim članom toga družtva izabran poznati i zaslužni hrvatski književnik i viećnik gradskoga poglavarstva u Zagrebu g. Gjuro Deželić; pravimi članovi: gg. Josip Vitanović, prof. velike realke u Zagrebu, Luka Vrbanić, učitelj u Orahovici, te dosadanji dopisujući članovi toga družtva: Drag. Hire, učitelj u Bakru i Josip Klobučar, učitelj u Nartu; a dopisujućimi članovi izabrana su gg. Josip Kirin, učitelj u Marija-Bistrici; Nikola Kopsa, učitelj u Krapini; Ferdo Poljak, učitelj u Požegi i Mirko Tkalec, podučitelj u Zagrebu.

Digitized by Google

Razne viesti.

— (**Budget za god. 1878.**) Austrijsko ministarstvo za bogoštovje i nastavu zahtieva za centralne izdatke i to za centralnu upravu, za školsko nadziranje 632.611 for., za akademiju znanostih 70.000 for., za muzej umjetnosti i industrije 85.516 for., za kemičko-tehničko pokusni zavod, centralnu komisiju i ravnateljstvo administrativne štatistike 75.612 for., za geologijsko-državni zavod 51.909 for., za centralni zavod za meteorologiju i zemljomagnetizam 22.143 for., za centralnu komisiju za iztraživanje i uzdržavanje historijskih spomenika 9000 for. Ukupno dakle 1,187.345 f., za redovite 31.000 for. a za izvanredne izdatke. Manje od god. 1877. za 15.555 for. — Za bogoštovne svrhe 5,013.710 for. Manje od god 1877. za 74.294 for. Vjerozakonski fond pokriti će 3,892.814 for. Od god 1877. za 10.689 f. više. Za nastavne svrhe 10,719.892 for. Manje od g. 1877. za 1.149.741 for. Za visoke škole 4,017.891 for. Manje od g. 1877. za 874.854 for. Za srednje škole 4,001.722 f. Manje od god. 1877. 69.633 for. Za naučne knjižnice 25.882 for. Više od god. 1877. za 1482 for. Za **pučke škole** 1,843.526 f. **Manje** od god. 1877. za 121.976 for. Za razne zaklade i prinose 206.383 for. Manje od god. 1877. za 6333 f. Za administraciju naučnoga fonda 59.724 for. Manje od god. 1877. za 23.080 for. — Dohodci iznose 6,084.115 for. to redovitih 5,069.756 for., a izvanredni 1,014.659 for.

— (**Komunalni izdatci.**) Grad Beč troši godimice za siromašnu djecu liepu svotu. Tako je za godinu 1878. nabavljeno 150.650 pisanaka i 262.210 zadaćnica. A kod nas? Koliko ima gradova, koji malo ili ništa u tu svrhu nežrtvuju. A čudimo se zastupnikom, koji to drže za teret, a ne misle, da to nabavljaju za buduće občinare i gradjane, za svoju vlastitu krv. — O seoskih občinah nećemo ni govoriti, jer se tamo za sve radje troši, nego li za škole.

— (**Zar ne bi moglo i drugdje tako biti?!**) U Berlinu uredjuju sada i školska dvorišta. Zasadit će ih naime raznim drvećem, grmljem i cvićem, gdje će se onda školska mladež ugodno zabavljati i odmarati za vrieme odmora. A može ih učitelj učiti i razne igre u prazno vrieme. Uz zidove zasadit će bršljan i druge razne biline. Gradski vrtljari moraju revno nadgledati te nasade. Tako će biti ta dvorišta za koju godinu na čast glavnomu gradu. Tu će se mladež već za rana priučavati boljemu ukusu i ljepoti. Ondje nežale gradski oci učiniti škole što ljepšim i ugodnijim mjestom. Oni znadu, da to priredjuju za svoju djecu. —

— (**Bogat učitelj.**) U sjevernoj Americi oporučio je nekadanji učitelj imenom Gregg gradu Indianopolisu (u državi Indiana), gdje si je stekao liep imetak, 80.000 dolara, a to je po prilici 160.000 for. za školske i uzgojne svrhe. — To je doista riedkost, pa i taj se je učitelj liepo odužio narodu, medju kojim je radio i imetak stekao.

— (**Würtemberžka.**) Obće pučko učiteljsko družtvo zahtieva, da se čitav školski zakon podvrgne reviziji, a zahtieva izmedju ostalih sljedeća: 1. Više sati za materinski jezik, risanje, mjerstvo, realije, gospodarstvo, zdravstvoslovje, gimnastiku. 2. Školu morala bi polaziti mladež od 6.—16. godine. 3. Slaboumna, troma i nećudoredna djeca, koja školu reć bi poput more muče, imadu se smjestiti posebice. 4. Djevojačke škole neka se spoje, a konfesionalne neka se pretvore u mješovite. 5. Za dječake od 14—16 godina imadu se urediti radionice. 6. Učiteljišta imadu se takodjer drugačije urediti.

Književnost.

— (**Ljetopis jugoslavenske akademije znanostî i umjetnostî.**) Prvi svezak (1867—1877.) U ovom se svezku nalazi uvod, u kojem je sadržana poviest akademije, zatim pravila, poslovnik, osoblje, odbori, djela („Rad jugosl. akad.“, „Stari pisci hrvatski“, „Starine“, „Monumenta spectancia historiam Slavorum meridionalium“); djela podporom akademije izdana. djela od akademije usvojena, onda književan rad članova akademije i književan rad nečlanova u djelih akademije, napokon popis družtva i zavoda, kojim jugoslavenska akademija u zamjenu ili na dar šalje svoja djela.

Ovaj je „ljetopis“ vierna slika svemu desetgodišnjemu djelovanju naše akademije, pa s toga vriedan, da ga svaki domoljub pročita.

— (**Novi rječnik hrvatskoga i njemačkoga jezika**) za porabu pravnikâ, činovnikâ, učiteljâ, trgovaca, obrtnika itd., — po najnovijih izvorih sastavio Ivan Filipović uz sudjelovanje Gj. Deželića i Lj. Modca kao i Gj. Šimončića, — upravo je dovršen. — I. njemačko-hrvatski dio, u maloj osmini, 2 svezka. 1520 strana. Ciena broš. 6 f., tvrdo vezan 7 f. — II. hrvatsko-njemački dio, u maloj osmini, 2 svezka, 2132 strane. Ciena broš. 8 for., tvrdo vezan 9 for. U polukožnom vezu I. dio (2 svezka) 7 f. 40, II. dio (2 svezka) 9 f. 50. — Koli je potreban rječnik učitelju, mnijemo. da nam netreba tek spominjati. — U ocjenu djela ne ćemo se upuštati; — to propuštamo drugim; samo ćemo napomenuti to, da je njemačko-hrvatski dio prema razvitku hrv. jezika znatno popunjen, a hrvatsko-njemački dio u ovoj obilnosti prvi put ugledao svieta i da je sastavljen velikim trudom.

— („**Prosveta, poučan list za školu i narod**“.) Pod ovim naslovom izlazi (ćirilicom) od 15. nov. p. g. novi školski list u Pančevu. Izlazit će 15. i 30. svakoga mjeseca, a ciena mu je 3 f. na godinu. Izdavatelj i urednik J. Popović. Uredničtvo iztiče u proglasu na čitaoce, da želi u listu pružiti priliku i školi

Digitized by Google

i crkvi, da može svaka od njih, svaka po svom, svoju silu i svoje znanje okrenuti i upotriebiti na korist i dobro svoga naroda. — Liepa želja; dao bog, da i drugi faktor uz nju pristane.

— **(Matica hrvatska)** izdala je za godinu 1877. sljedeće knjige: „Prirodni zemljopis Hrvatske“ (t. j. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije) od prof. Vjekoslava Klaića. Sa slikami i jednom zemljopisnom kartom. Ciena 3 for. — „Pavao i Virginija“, pripoviest Bernardina St. Pierre-a, preveo A. Šenoa, sa životopisom piščevim. Ciena 25 n. — „Nahod Franjo“, pripoviest George Sanda, preveo Tomko Mrnavić, sa životopisom piščevim. Ciena 50 n. — „Pjesnik i sviet“, roman od J. J. Kraszewskoga, preveo s poljskoga Ivan Broz, sa životopisom piščevim. Ciena 75 nov. — „Iz maloga svieta“, roman od Gustava Pflegera-Moravskoga. Preveo J. Gostiša, sa vjekopisom piščevim. Ciena 1 for. 25 nč.

Ovih dana će se te knjige razašiljati. Tko jih želi dobiti za 3 for., neka se požuri upisati kao član, jer evo na prodaji stoji sam Klaićev zemljopis 3 for., a sve knjige će stojati 5 for. 75 nov.

Natječaji.

— Za učitelja i orguljaša rimokat. vjeroizpoviesti u Špišić-Bukovici. Beriva: 600 f. plaće, stan, 12 hv. drva, vrt i 6 jut. zajedničkoga zemljišta sa mjestnom občinom. — Rok do 13. siečnja o. g.

— Za učitelja i pojca grčko-izt. vjeroizpovj. u Klisi kr. podžupanije virovitičke. Beriva: 350 f. plaće, stan, vrt i 8 hv. ili 15·17 met. drva. — Rok do 13. siečnja o. g.

— Za učitelja i orguljaša u Čavlih. Beriva: 600 f. plaće, stan, 100 for. drvarine za učitelja i školu, vrt i u ime orguljanja 36 f. Rok do 15. siečnja t. g.

Javne zahvale.

I opet usrećiše blagodarne i milostive ruke ovdašnju obću pučku učionu.

Na početku ove školske godine bijahu naime naručene potrebite knjige za školsku mladež nadošle, trebalo ih je dakle izplatiti, — ali odakle, kad je občinska blagajna prazna? — Dolje podpisani se uteče moloom na domaćega vlastelina preuzv. g. Ladislava grofa Pejačevića, poznavajuć njegovu darežljivu desnicu, neka bi i sada pripomogao. Preuzvišeni gospodin se odmah odazva molbi te pokloni 100 for., da se njimi knjige izplate i siromašnoj djeci bezplatno uruče.

Nadalje poklonio je i odstupio za uvieke visoki darovatelj, kao utemeljiteljni član družtva sv. Jeronima, sve knjige, što ih isto družtvo izdalo i što će ih u buduće izdati, mjest. školskoj knjižnici.

Početkom pako mjeseca studenoga otvoriše se vrata djevojačke učione, a u sobu stupi preuzvišena gospodja Gabriela grofica Pejačevićka, supruga domaćega vlastelina, da vidi i propita, kako učenice u ručnom djelu napreduju? Visokoj posjetiteljici bude razloženo, da je većina učenica siromašnih roditelja, te da si s toga ne mogu nabaviti potrebitih sredstva za ručno djelo, a po tom da ne mogu ništa ni učiti.

Na to odredi plemenita grofica, da se na njezin trošak sav latak za ručno djelo nabavi te i svim siromašnim kao i drugim uzornim učenicam porazdieli.

Ali ni to ne bje dosta. Na dan 30. studenoga dobi podpisani nalog od grofice, neka dovede svu školsku mladež mužku i žensku, koja je siromašnih roditelja i slabo odjevena, pred vlastelinski dvor. Mnoge je morila znaličnost, opaziv djecu 16 na broju pred dvorom. Najednom izadje vis. domaćica i predade 100 for. nadzorniku dvora s nalogom, neka podje sa sirotami na sajam, koji se baš taj dan u mjestu obdržavao, i neka svim nabavi potrebitu odjeću, da mogu polaziti školu. Znaličnost u mnogih zamieni suza radostnica, a mnogi roditelji proplakaše od veselja, opaziv si diete posve preobučeno.

U istinu su to čini Božjega blagoslova i najsrdačnija priznanja dostojni.

Ugledali se i drugi imućni mogućnici u te vele plemenite primjere plemenita grofa i grofice, procvasti će nam domovina školami i svakom liepom naukom.

S toga se i zahvaljuje najuljudnije mjestni školski odbor u ime sve siromašne djece i siromašnih roditelja preuzvišenomu g. Ladislavu grofu Pejačeviću i supruzi mu grofici Gabrieli na njihovu milosrdju, moleći ih, da i u buduće kao do sada budu štićenici mjest. pučke škole.

Dao Bog, da kao što su ove godine svetkovali dvadeset i pet godišnjicu svojega vjenčanja, doživili u krugu mile svoje obitelji i petdesetgodišnjicu!

U Našicah, 23. prosinca 1877.

Za mjestni školski odbor:
Nikola Kindlein,
ravn. učitelj.

Pogl. g. Kamilo pl. Mihalović, predsjednik mjestn. škol. odbora u Orahovici, darovao je 6 for. 50 nov. da se nabave modeli metričke mjere i uteza, sastojeći iz 14 komada, za ovomjestnu obću pučku školu, na kojem daru mu se u ime škol. mladeži i svoje najusrdnije zahvaljuje

U Orahovici o Božiću 1877.

L. Vrbanić, ravn. učitelj.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Dragut. Albrecht.

Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka“ komad XVII. kao i poziv na predplatu lista za tjelovježbu „Hrvatski sokol“.

Digitized by Google

Br. 2. U Zagrebu, 10. siečnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora".

„Napredak" izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka", novci pako: Upravi „Napredka" (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Nešto iz poviesti zorne obuke.*

Svaki je izum ljudski posljedica prijašnjega iztraživanja i mudrovanja davno osnovana, ter često mnogo i mnogo godina razvijana. Nova na svietu pravo reći nema, sve su bo znanstvene istine, sva su načela umnici davno prije predvidjali, nego li su izašla na svietlo. To valja i o načelu zornoga obučavanja ili volja vas o zornoj obuki. Jer ako se je i oko zorne obuke i njezina usavršivanja osobito u novije doba vrlo nastojalo, to ipak ne smije nitko tvrditi, da je načelo zornoga obučavanja plod današnje dobe; davno su i davno to načelo mnogi umnici priznavali. Ali kako sve istine, tako se je i to načelo moralo silno boriti, dok su ga priznali valjanim, ter na njem osnovali svaki nauk.

Da ne spominjem neke starije filozofe, koji su se trudili, da se znanstvena iztraživanja udese po nekoj boljoj metodi i koji su kod toga iztraživanja preporučali zrienje, spomenuti ću namah slavnoga Čeha Amosa Komenskoga kao prvoga, koji je izrekao, da škola svoju obuku mora začeti zrienjem, nipošto pako opisivanjem. On veli u svojoj „didaktiki": „Zlatnim pravilom budi učitelju: Pokaži svaku stvar tako, da se što jasnije osjetili zamietiti uzmogne; što diete može vidjeti, daj, neka vidi; što može čuti, daj, neka čuje; što može mirišati, daj mu, neka miriši; što okusiti, daj, neka se ga okusi, a što pipati, neka opipa; može li se pako stvar s više osjetila na jednom zamietiti, pokaži ju tako, da će ju diete zamietiti svimi. S toga pamti troje. Prvo: Sve znanje neka se hvata naše pameti samo pomoćju osjetila (jer i ne mož znati, čega osjetili zamietio niesi); ne bi li dakle i znanost morala začimati zrienjem samih stvari, a ne nabrajanjem njihovih imena? — Onda istom valja govoriti o stvari, kad si ju učeniku pokazao. —

* Ovu sam razpravicu sastavio po uvodu Richterove knjige: „Der Anschauungsunterricht in den Elementarklassen", ter ju čitao na našoj ovogodišnjoj žup. skupštini. F. Poljak.

Digitized by Google

Drugo: Samo ono ćeš znati sjegurno i temeljito, o čem si se svojimi osjetili osvjedočio, to bo svjedočanstvo i jest temelj svemu znanju. Kad su ti osjetila štogodj zamietila, onda će to i razum njihovom pomoćju laglje shvatiti. A da je tomu tako, osvjedočiti ćeš se namah, čim samo pomisliš, da dokazom razuma svoga ili druge koje osobe vjeruješ istom onda, kad si se o njihovoj valjanosti osvjedočio svojimi osjetili, dočim ćeš svojim osjetilom bezuvjetno vjerovati. — Zato želiš li, da ti se nauk učenika tvojih sjegurno i stalno prihvati, a ti nastoj, da će tvoji učenici učiti sve pomoćju svojih osjetila. Treće: Jer su pako osjetila najbolji domaći učitelji pameti, za to ćeš zornim obučavanjem postići, da će ti učenici ono, što znadu, znati i trajno."

Kako bi se obučavajuć mogli učitelji uspješno učili služiti, pokazuje Komensky oviem: Mislim, da bi se ob organizmu čovječjega tiela podučavalo vrlo temeljito i uspješno, kad bi čovječju okostnicu (kako ju na sveučilištih čuvaju ili ma od drveta napravljenu) obložili kožnatimi, ter vunom nadjevenimi mišicami, tetivami, živci, krvavicami i kucavicami, pak kad bi k tomu dodali drob, pluća, srdce, ošit, džigericu, želudac i crieva i to sve poredali kako treba, ter na svaki organ napisali točno i jasno ime i koja nam od njega korist — to bi se timi modeli uz učitelja, koj bi jim jošte tumačio jedan organ za drugim, učenici naučili igrajuć ustroj svojega tiela." A jer je treba troška, da se takovi modeli nabave, što će mnogi škrtci žaliti, to veli Komensky: „Ne bojte se truda, ne žalite troška, već mislite, koliko će se obuki timi stvarmi koristiti.

Svoja je načela Komensky praktički razvio u knjigi izdanoj prvi put 1658. pod naslovom: „Orbis pictus" ili sviet u slikah. U predgovoru te knjige slikaruše* naglašuje opet, kako nam je nastojati, da učenici sve ponajprije osjetili uhvate, „jer nam razum", veli on, „i onako onoga shvatiti ne može, čega osjetili svojimi zamietili niesmo. Jesi li osjetila tako uvježbao, da ona razliku stvari brzo i lako zamjećuju i razabiru, to si položio temelj svemu znanju, umnomu govorničtvu i razumnomu obavljanju ljudskih poslova. Pak zato i je nauk težak, ter malo koristi, što učenici po školah moraju učiti ono, čega niti razumiju, niti su svojimi osjetili zreli." — Ta knjiga, iz koje sam evo naveo nekoliko rieči, podieljena je u dva diela. U njoj je Komensky slikom pokazao a riečmi protumačio sve, što diete voli gledati. Prve 24 slike predočuju glasovi životinja sva pismena azbučnim redom, samo glasove *c, f, h, o,* predočuje jecanjem maloga djeteta (eeee!), zviždom vjetra (ffff!), hukanjem (hhhh) i gonilicom kiridjijaševom (oooo!). Nadalje 150 slika pokazuju: Boga, sviet, počela, zemlju i njezine proizvode, čovjeka s vana i s nutra, a od 67 slike: čim se ljudi bave, na što naginju i njihova vjera; sve se to pako završuje obćim ili posljednjim sudom. Drugi dio ima takodjer 150 slika. Ove nadopunjuju prvi dio, ter pokazuju razna ljudska zvanja ili stališe, začimlju kantarom a svršuju čarobijašem.

---

* Šulek: Bilderbuch: slikaruša.

Digitized by Google

Gledamo li danas tu knjigu, čini nam se smiešno, kad vidimo slikom predočena Boga, njegovu providnost, ili kad vidimo naslikana ljudska svojstva: razboritost, marljivost, umjerenost, hrabrost, uztrpljivost, uljudnost itd., ali je ipak „Orbis pictus“ za ono doba bio vrlo valjano učilo, i jer je Komensky tu knjigu opredielio, da bude temeljem svakoj obuki, to je on ne samo teoretički, nego i praktički navalio na ozloglašeni onaj način obuke, koji je svoje učenike upoznavao i tumačio jim stvari abstraktnimi formulami.

Nu rad Komenskoga i mnogih onda živućih umnika nije pokrenuo školami, to bo bijahu samo zrnca, bijaše sjeme, iz kojega je imalo istom malo po malo niknuti jako stablo, koje će roditi obilnim plodom. Jer ako se i jesu na kojem gimnaziju i začeli učeć osvrtati na Komenskoga i njegovo načelo zornoga obučavanja, to je u pučkoj školi ostalo sve na starom: mrčak čitati, pisati, pak računati, a k tomu katekizam i nekoliko crkvenih pjesama, bijaše sve. Hvata li se to malo nauka uma i srdca, niti se je tko brinuo, niti tko za to pitao. Nu ako i u gimnazijah nije mnogo bolje bivalo, ipak su nastojali, da pamćivanje rieči spajaju s poznavanjem stvari, ter su se podučavajuć začeli služiti slikami, ako već niesu imali stvari same. Zato i veli koncem 17. stoljeća inspektor nürnberžkoga gimnazija Feuerlein, da će se nastojati „bar slikom pokazati učenikom one stvari, čija imena moraju latinski upamćivati, da ne moraju pamtiti puste rieći, neznajuć, što koja znači. A ne bi bilo sgorega, veli dalje Feuerlein, „kad bi koj put pošli s učenici na šetnju u polje, bašče, pak samokove*, pilane, papirnice, ili u zanatlijske, ter umjetničke radionice, tuj im razno orudje pokazali, pak jim rekli, kako je ovomu ili onomu ime, čemu je i kako se imenuje latinski; tako bi bo učenici ne samo lako upamćivali rieči, što baš inače s voljom ne čine, nego bi se tim i koristili u praktičkom životu, jer vrlo je ružno, kad učenjak ne zna ni rieči o takovih stvarih, o kojih je svaki čas u družtvu govor.“

Tu Feuerleinovu je želju praktički izveo Francke u Halli. On bo je ne samo vodio svoje učenike u radionice obrtničke i umjetničke, ter jim tu pokazivao razne stvari i tumačeć jim, zašto su, učio je njihova imena njemački i latinski, nego je u obće nastojao, da mu obuka bude zorna i zato je uvieke svaku stvar, o kojoj je govorio, pokazao ili samu ili bar njezinu sliku.

Ali sve to bijahu tek nekoja srednja učilišta, na kojih se je začelo nešto zdravije podučavati. Nu da ta načela prodru i u ono nevoljno pastorče, što ga narodnom školom zovemo, trebalo je jačega poticaja, većega naprezanja onda živućih umnika. Medju ovimi je gotovo najznamenitiji Rousseau.**

---

* Šulek: Hammermühle = samokov.

** Na Rousseau-a se sa stanovite strane silno navaljuje; nije mi svrhom, niti mi je pero jako ocjenjivati djela toga umnika, al ne mogu propustiti, da ovdje ne navedem dvie kitice, što mu jih je Schiller izpjevao:

Monument von unsrer Zeiten Schande,
Ew'ge Schmachschrift deinem Mutterlande,
Rousseaus Grab, gegrüsset seist du mir!

Fried' und Ruh' den Trümmern deines Lebens!
Fried' und Ruhe suchtest du vergebens,
Friede und Ruhe fandst du hier!

Wann wird doch die alte Wunde narben?
Einst war's finster, und die Weisen starben!
Nun ist's lichter, und der Weise stirbt.

Sokrates ging unter durch Sophisten,
Rousseau leidet, Rousseau fällt durch Christen,
Rousseau — der aus Christen Menschen wirbt.

Digitized by Google

U ono doba, kadno je državno i družtveno stanje razjedala nestašnost, razuzdanost i nećudoredje, a godine 1762. izdao je Rousseau svoga Emila. U njem on oduševljenimi besjedami navaljuje na izopačeni, mehkoputni i prenježni otmjeni sviet, ter ga poziva, da se vrati k naravi i u škole, mjesto samo vanjskim se sjajem bavećih znanosti, uvede stvarnu obuku, koja se temelji na zrienju. U drugoj knjigi svoga Emila navaljuje on osobito na način, kojim se obučava kao i na samo učevno gradivo, jer da se u školah uče samo „puste rieči i opet samo rieči!“ A dalje opet piše: „Diete nije veliko kao čovjek, ono mu nije niti jakošću niti pameću jednako, al vidi i čuje dobro ili bar gotovo tako dobro kao odrasao čovjek: ono će i njuhom i kusom razlikovati stvar, ako mu i onaj baš i ne podražuje očutnosti a ovaj nije izkvaren kao u odrasla; pak jer su osjetila prva svojstva, koja se u čovjeka pobudjuju, zato bi ih i valjalo najprije uzgajati. Ali baš na osjetila jedino zaboravljaju, ili ih bar zapušćaju. Nu hoćeš li osjetila vježbati, to nije dovoljno, njimi se samo služiti, jer mi osjećamo, vidimo, čujemo samo onako, kako smo to naučili. Imade skroz i skroz mehaničkih vježba, kojimi se samo tielo jači i koje se ni najmanje ne bave duševnimi moćmi. Dobro je, učite li plivati, skakati, trčati, bacati se kamenom, ganjati obruč; ali jesu li u nas samo ruke i noge? Nemamo li očiju i ušiju? Il nam tih organa ne treba? — Ne vježbajte dakle samo snage tjelesne, nego i osjetila, koja onom ravnaju. Koristite se i onom i ovimi, koliko samo uzmognete, pak izpravljajte i popunjujte jedno drugim. — Mjerite, brojite, važite, prispodabljajte; ne upotrebljujte snage, dok nieste prosudili, što njom kanite svladati, a prije nego li se kojim sredstvom poslužite, iztražujte, kako ćete njim uspjeti. Priučavajte na to djecu, ter ju naučite, ne natezati se onim, čega joj ne treba, te čega svladati neće moći. Budete li priučili uspjeh svojega djelovanja unapried prosudjivati, ter grieške i zablude stečenim jur izkustvom izpravljati, recite: neće li sve valjanije i valjanije suditi, čim više radi?“ (Sliedi.)

Uporaba početnice za obće pučke škole.

(Razpravljao **M. Ašperger** na djakovačkoj podžup. učiteljskoj skupštini.)

(Konac.)

II. Stupanj.

Kod drugoga stupnja (koji sadržaje pisočitanje s malimi pisaćimi slovi), pripomenuti mi je: neka učitelj uz svako preduzeto pisano slovo napravi na školskoj ploči i tiskano, da ga djeca naziru.

Mislim, ne bi škodilo, kad bi svako preduzeto slovo djeca tražila na stjenopočetnicah, koje i onako svaka škola ima, bez obzira na čitanje tiskaćimi slovi; to bo će pospješiti čitajuću obuku s malimi i velikimi tiskaćimi slovi u četvrtom stupnju.* Inače neka se kod ovoga stupnja postupa onako, kao što to zahtieva nauk „pisočitanja“.

* Mi držimo, da nije potrebno djecu mučiti odmah u početku dvovrstnimi oblici, ta imadu i s jednimi dosta muke. Kad su jednom djeca naučila pisati i čitati mala pisaća pismena, naučit će igrajuć čitati pisaća. Ur.

Digitized by Google

Ovdje mi je pripomenuti, da se učitelj kod svakoga pismena na ovom stupnju povraća na zorne vježbe prvoga stupnja; jer iz izreka ovih vježba izvadjaju se po redu pismena ovoga stupnja i to: iz 1. vježbe, koja glasi: „konji vuku tovar, a kiridjija viče „i“ izvodi se glas „**i**“; iz 2. vježbe: „psi tjeraju vuka a hajkaši viču: „u“ kurjo“ izvodi se „**u**“; iz 3. „Sin se sastaje s otcem i pozdravlja ga „o“ otče moj“ izvodi se „**o**“; 4. „Adam i Eva jedoše zabranjeno voće“ — „**a**“ i „**e**“; 5. Ratar ore njivu“ — „**r**“; 6. „Vuk ujeda konja“ — „**v**“; 7. „Medo bi jeo meda“ — „**m**“; 8. „Crkvica je na brežuljku“ — „**c**“; 9. „Lovac lovi“ — „**l**“; 10. „Bubnjar buba pred stražom“ — „**b**“; 11. „Ura čini tik tak“ — „**t**“; 12. „Djevojčica nosi u ruci vienac“ — „**n**“; 13. „Hrast je granato drvo“ — „**d**“; 14. „Hrt je lovački pas“ — „**h**“; 15. „Paun ima liepo perje“ — „**p**“; 16. „Jež se ježi na psa“ — „**j**“; 17. „Guske piju vodu“ — „**g**“; 18. „Fige rode u toplih krajevih“ — „**f**“; 19. „Kokot skuplja kokoši“ — „**k**“; 20. „Sova je noćna ptica“ — „**s**“; 21. „Zec trči jako brzo“ — „**z**“; 22. „Četa vojnika mašira“ — „**č**“; 23. „Peć grije sobu“ — „**ć**“; 24. „Šešir mećemo na glavu“ — „**š**“; 25. „Žaba je dvoživac“ — „**ž**“; 26. „Ladja se ljulja na moru“ — „**lj**“; 27. „Divja svinja zove se vepar“ — „**nj**“; 28. „Djak drži pod rukom torbu“ — „**dj**“.

Ovaj će stupanj vrlo brzo učenici proučiti, ako se budu na prvom stupnju valjano uvježbali u zrienju i govorenju, te ako budu valjano pripravljeni za čitanje.

III. Stupanj.

Čim dodje učitelj do trećega stupnja, neka odmah začme pisati na artiji. Na ovom su stupnju u 21. vježbi postepeno preduzeta sva velika pismena. Sa svakim velikim pismenom napisano je po jedno mužko i po jedno žensko krstno ime uz najmanje dvie poslovice, koje neka učitelj djeci protumači, a zatim ih zadade naučiti na izust, tim bo će učenici prije zapamtiti velika pismena. Zatim dolazi abeceda, abecednim redom mužka i ženska imena; znamenitiji naši gradovi, kraljevi hrvatski, te kraljevi i carevi srbski, a napokon naši glasoviti junaci i vojvode, o kojih junačtvu mogao bi učitelj po gdjekoju prosboriti, da jim za rana usadi u srdce klicu ljubavi napram svomu domu i narodu.

Ovaj je stupanj zaključen: „Jutrenjom i večernjom molitvom“, što se ima naučiti na pamet.

Pri ovom stupnju mogli bi se učenici upoznati barem po nešto s naukom: gdje se pišu velika pismena.

IV. Stupanj.

Na ovom stupnju nema ništa izim jednostavnih poučnih izreka s malimi, a zatim velikimi tiskaćimi slovi.

„Pravili za život“ zaključuje se ovaj stupanj, koja je učenikom naučiti na izust. Učitelj neka ova pravila djeci valjano stavi na srdce, i preporuči, da ih uviek imadu pred očima.

Ako se ovimi pravili završi prvo poljeće, onda je mnogo učinjeno, ne podje li pako učitelju za rukom dotle doći, to neka ne zdvaja, nego neka mu

Digitized by Google

je vazda na umu zlatno pedagogijsko pravilo, koje ću i opet spomenuti: „Uči malo, ali temeljito.“ Dosta je učinjeno i sa temeljito proučenimi trimi stupnjevi; jer će se četvrtim stupnjem u drugom poljeću najviše dva tjedna baviti, čim nije ništa izgubljeno.

V. Stupanj.

Ovaj stupanj sastoji od 32. odsjeka zornoga i stvarnoga sadržaja izkićena ćudorednimi poslovicami, zagonetkami, pjesmicami i pričicami, za predavanje veoma lako udešenimi; jer se ovdje jedno iz drugoga izvadja.

Nema učitelju izim malo priprave nikakve ine glavobolje. Pjesmice i poslovice neka učitelj raztumačiv ih zadade učenikom naučiti na izust, zagonetke s njimi zajedno riešava, što će jih osobito poticati na pazljivost, a pričice neka jim naprosto pripovieda i tumači u savezu s obukom u čitanju. Peti je stupanj prilično obsežan, nu ja mislim, da ga je ipak moguće svršiti u drugom poljeću uz valjanu pripravu i neumoran rad učiteljev. Ne svrši li se cio ovaj stupanj, neka ostane za godinu, može to učitelj nastaviti i u drugom razredu. Neće se zaostati dalnjom obukom, ako se položi valjan temelj ovom knjigom; na valjanom bo se temelju gradi silna i čvrsta sgrada.

Kad bi bilo vremena, moglo bi se potanje razglabajuć pojedine izreke i štiva puno toga napisati, nu ja mislim, da je za prvi početak dovoljno pokazan pravac, a do godine biti će izkusnijih ljudi, koji će iz vlastitoga osvjedočenja mnogo koristonosnijega našoj skupštini prikazati.

U to ime pomoz Bože!

Ove školske godine stupila je u život ova početnica, a znam, da će mnogomu samotnomu sudrugu bez ičijega posavjetovanja biti težko riešiti svaku zagonetku, nalazeću se u petom stupnju ove knjige, s toga ću navesti rešitbe pojedinih zagonetaka, koje sam riešio stranom sam, a stranom pomoćju sudrugova ove podžupanije u našoj podžupanijskoj skupštini.

Na strani 56. 1. zagonetka znači: knjiga; 2. znači: artija i pismena; na str. 59. 1. stol, 2. sanduk; na str. 61. 1. jaje; na str. 63. 1. čižme, 2. praćak; na str. 65. 1. srp, 2. igle (pletače) i čarape; na str. 68. 1. vodenica; — 70. 1. osedlan konj, 2. vime; — 71. svinjče i žir; — 75. pietao; — 77. komarac; — 80. 1. bundeva, 2. kukuruz, crvena lukovica; — 83. 1. rotkva, 2. trešnja; — 86. 1. hrast i žir, 2. trn; — 88. 1. žrvanj, 2. jama; — 90. čovjek u tri dobe; — 93. svjetlost; — 95. 1. godina, 2. mjesec i zviezde; — 97. novac; — 98. Najprije je preveo kozu, ostavio nju, te otišao po vuka; prevedši vuka, uze natrag kozu, nju ostavi i odnese zelje, a napokon preveze kozu; — 100. 1. bat zvona, 2. metla; — 102. oči; — 104. zubi i jezik; — 106. 1. oči i vedje, 2. jezik; — 111. 1. ognjište, 2. jer nemože crkva u selo, 3. 5 prsta; — 112. zima; — 113. u osmu; — 116. puž; — 118. plug; — 120. nijedna, jer odlete.

Vriedni radnik na polju pučkoga školstva, g. Hefele, premalo se je osvrtao u svom promatranju nove početnice u 34. i 35. broju ovoga lista od prošle godine na sadržaj prvoga stupnja ove knjige, koj i jest glavnim temeljem cieloj

Digitized by Google

početnoj obuki, na kom će se temelju — ako pronikne umom i srdcem učenika — veoma lako graditi čvrsta i neoboriva sgrada.

Gospodin H. nazire u ovih slikah samo rieči, a gdje gdje samo izreke, iz kojih odmah izvadja glasove i prelazi na drugi stupanj, nevježbav učenike u zrienju, mišljenju i govorenju, te preskočiv svaku pripravu za čitajuću obuku.

Priznajem, da je g. H. u svom promatranju ove knjige možda nastojao biti što kraćim, te se samo posluživao natuknicami, držeći se one: „Mudru je i jedno oko dosta“, nu i to je priznati, da nas je dosta, kojim treba stvar jasnije protumačiti. Pitam ja g. H., koje će diete odmah iznaći u rieči vuk glas „u“, a u rieči orač glas „r“ itd. bez analitičko-sintetičkih predvježba po sluhu, a kako će i ove preduzimati s djecom, koja još misliti i govoriti ne znaju ?

Prvo je dakle, djecu učiti misliti i govoriti, a to se postiže zanimivim pripoviedanjem utičućim na predmete pripravljene za nazrievanje, zatim nazrievanjem tih predmeta vještom analizom, u koju je svrhu u prvom stupnju ove početnice pod slovom *A.* gradiva do volje.

Ovoliko onim, koji bi se možda držali strožije onoga, što je g. H. u svom promatranju ove početnice samo natuknuo pravcem zavedljivim u Tantalove muke.

Odgovor g. Šimončiću.

(Dalje.)

Treći odsjek o ćudorednom uzgoju osudjuje g. Š. skoro posve, jer da sam ga „do nekih tek paragrafa skrozimice po Dittesu kopirao.“ I pošto se je zatim Dittesa do volje namlatio, navadjajuć oštrija mjesta iz raznih njegovih spisa, zaključuje: „Ne mislim time reći, da se u B-ovoj teoriji ovako grubo lupa, kao što Dittes znade; ne — rieči su u njoj druge, ali duh je isti.“ — O pustom kopiranju Dittesa ja sam jur svoju rekao, te dokazao, da sam ga najmanje sliedio upravo kod ćudorednoga i religijskoga uzgoja, a to nekim načinom priznaje i sam g. Š. On tvrdi doduše u svojoj razjarenosti, da sam ga „skrozimice kopirao“, ali se odmah sam popravlja, dočim veli, da su „rieči“ u mojoj knjizi druge. Ako su druge „rieči“, može li se onda reći, da je knjiga „**skrozimice**“ kopirana?! U obće je ciela kritika g. Š. puna takovih protuslovja i nedosljednosti! —

Što se pako tobožnjega „duha“ tiče, za koji misli g. Š., da je jednak Dittesovu, to mogu smjelo uztvrditi, da ni najmanje nije opak ili pogibeljan, barem toga ne potvrdjuju ni ona mjesta, što ih g. Š. osobito ističe, te kao posve kriva osudjuje. On n. p. viče na ono, gdje velim, „da nas težnja za poštenjem sili, da cienimo i tražimo jedino ono, što je moralno dobro, bilo ugodno ili ne, — i da je svaki čovjek dužan promicati dobro, a što većma utamanjivati zlo, i to kako u obćem, tako i u vlastitom interesu“; — te veli: „Dakle mjesto ljubavi i zahvalnosti prema Bogu jakih ovih i čistih ponuka na ćudorednost stavljaju se težnja za poštenjem i interes obći i vlastiti, pa to da je

Digitized by Google

kršćanski moral?! — Svakako bi (mjesto bismo) preporučili g. B., da prouči razliku medju kršćanskim i filozofskim moralom.“ — Premda me je gosp. Š. izvolio nazvati „ignorantom“, to ga ipak mogu uvjeriti, da i ja znam za razliku izmedju kršćanskoga i umnoga morala, ali ne znam za to, da se umni moral protivi kršćanskomu, — ili da ga izključuje; jer inače ne bi smio ni Dr. Ilijašević u svojoj „Obuci malenih“ učiti, da se imadu navadjati i razlozi uma, jer „odvažuju volju na slobodne čine, — te se njimi postiže čista ćudorednost i ukrepljuje snaga razuma (uma) proti nasrtanju putenosti.“ — Milde bijaše nadbiskup, veoma učen teolog, i kao što nas sam „Hrv. učitelj“ uči, osobito pobožan i gorljiv kršćanin, pa se ipak govoreć o ćudorednosti te o smjeru i zadaći ćudorednoga uzgoja nije pozivao ni na zakon božji, ni na ljubav ili zahvalnost prema Bogu, već je posve jednostavno označio ćudorednost ovako: „Derjenige, der allezeit das will, was er als Recht und Pflicht erkennt, ist ein sittlich guter Mensch. Nicht die Handlungen, sondern die Gesinnungen bestimmen die Sittlichkeit eines Menschen.“ — Tko bi s toga smio Mildea potvoriti onim, čim g. Š. mene potvara?! —

Priznajem drage volje, da umni moral nije dovoljan, nego da se mora podkriepiti zakonom i voljom božjom. Ali g. Š. ne smije podnipošto uztvrditi, da se ja ne obazirem i na tu potrebu, dok ju u odsjeku o religijskom uzgoju osobito naglašujem. Ili zar nije dosta jasno, kad velim: „Koji čovjek ima u svom srdcu to dragocjeno blago (naime religiju), taj će se lako sačuvati od neuputnih želja i zlih djela, taj će se s malim zadovoljiti i neće sdvajati ni u najgorih prilikah života. Ničim se u obće ne može čovječje srdce tako sačuvati od skvarenosti, kao pravom religioznošću. — Bez religije ne bi čovjek bio ino van nešto razumnija i lukavija životinja. — Ona je po tom najviše dobro; — a pošto joj je predmetom sam Bog, s kojim se imamo sdružiti, to nam ona ujedno i označuje glavnu svrhu uzgoja (str. 111 i 112). — Nije li tim nedostatnost umnoga morala dovoljno označena i naglašena?!

Nu g. Š. odvraća na to, da bi to valjalo spomenuti odmah kod ćudorednoga uzgoja, koji „da se ne da dieliti od religijskoga, i po tom da je posebni odsjek o religijskom uzgoju posve suvišan, nego da se u dva ili tri paragrafa može govoriti ob uzgoju religioznih ćuta“ (valjda čustva?). Istina je svakako, da se religija ne da odieliti od ostalih elemenata duševnoga našega života, nu podnipošto ne valja misliti, da se ona pojavlja samo uz čuvstvo ili volju, te da je po tom u svezi samo s ćudorednošću; što više, ona treba da ravna cjelokupni život čovjeka, dakle ne samo čuvstvo i volju, nego i um. Na to nas upućuje već i sama svrha čovjeka. On ima da bude Bogu sličan ne samo čuvstvovanjem i voljom, nego i spoznajom. Njemu je dakle težiti tako za istinom i ljepotom, kako i za dobrotom. Pa kao što se prava dobrota može pomisliti samo u Boga, tako se ne može ni vječna istina ili savršena ljepota naći izvan njega. Religija treba dakle da pronikne cieloga čovjeka i svu dušu njegovu. S toga ja i govorim o religijskom uzgoju napose, te iza uzgoja umnoga, ćudo-

Digitized by Google

rednoga i estetičkoga, čim se liepo označuje, da je ona **vrhunac,** u kom se stiču svi ostali uzgojni ciljevi, dakle ne samo ćudoredni, nego i umni te estetički uzgoj. A da se to što većma naglasi, te da bude svakomu podpuno jasno, velim izrično: „Svjetsko je znanje (umni uzgoj) manjkavo, ljepota (estetički uzgoj) prolazna, a dobrota (ćudoredni uzgoj) nepodpuna; jedino u religiji imamo sve ono, što nas može umiriti i zadovoljiti.“ (str. 112.)

Nu mogao bi se g. Š. pozvati na druge pedagogijske pisce, koji su svoja djela napisali u čisto religijskom duhu, pa ih ipak onako ne razdieliše kao ja, n. p. na Ohlera, Kellnera, Stapfa, Kehreina, Mildea, i osobito možda na Stöckla, koji cieli uzgoj dieli samo na tjelesni, umni i ćudoredno-religijski. Na to bismo mu mogli najsgodnije odgovoriti sa samim Stöcklom, koji tu svoju razdjelbu ovako razjasnuje i opravdava: „Wenn wir jedoch hier annehmen, dass die sittliche und religiöse Erziehung die Bildung des Begehrungsvermögens, resp. des Gemüthes und des Willens zum Zwecke habe, so soll damit nicht gesagt sein, dass sie ausschliesslich auf Gemüth und Willen gehe und der Verstand gar nichts dabei zu schaffen habe. Die Religion mit der ihr adnexen Sittlichkeit ergreift den ganzen Menschen nach allen seinen geistigen Kräften. — Es ist eine ganz falsche Ansicht, wenn man die Religion ausschliesslich in das „Gefühl“ (kao što n. pr. g. Š. u „ćute“) verweist, und demzufolge in der Pädagogik die religiöse Bildung unter die „Bildung des Gefühls“ subsumirt, sie gar nur als einen Zweig der letzteren gelten lässt. In **diesem Sinne** wollen wir daher unsere oben formulirte Eintheilung nicht genommen wissen.“ Kako se vidi, g. Š. ili ne pozna, ili ne shvaća ni vlastitih svojih autora, a ipak hoće da drugim sudi, i da se njegov sud uvažava, jer „misli da se je spustio niz polje, koje mu nije tudje, i gdje mu se neće moći spotaknuti nestrukovnjačtvo“ (?).

Nije pravo g. Š. ni to, što dokazujem potrebu ćudorednoga uzgoja Aristotelovom i Senekinom, a ne i Isusovom ili evangjeoskom naukom, kao ni ono, gdje velim, „da se ćudorednost može razviti u pitomcu jedino slobodnom njegovom samoradnjom“, te mi s toga dovikuje: „Jel' da g. B., to su nam najbólje dokazali Rousseau i Basedov?“ — Očevidno je, da g. Š. ne shvaća pedagogijske vriednosti „samoradnje“; — on ne zna, da nije nikako moguće, te bi se pitomac naobražavao samo s vana, t. j. bez svake pripomoći od svoje strane. Svaka je naobrazba i umna i ćudoredna manje više plod vlastite samoradnje. Dakako da ta samoradnja nije u nijednom slučaju absolutna, t. j. nema čovjeka, koji bi se mogao sam iz sebe, ili sam po sebi uzdići na viši stepen umnoga ili ćudorednoga razvitka. I po tom je samoradnja samo nuždni uvjet naobrazbe; — sredstva i podražci valja svakako da dodju s vana. U tom se smislu ima shvatiti i ona moja tvrdnja, po kojoj se pitomac može ćudoredno razviti jedino „samoradnjom“. — Medjutim g. je Š. i opet nepodpuno citovao moje rieči, jer ja ne velim, da se ćudorednost u pitomcu razvija **„jedino“** njegovom samoradnjom, nego ovako: „Istina je svakako, da se ćudorednost može razviti u pitomcu jedino slobodnom njegovom samoradnjom, ali s toga

Digitized by Google

opet nije suvišna ni pripomoć uzgojiteljeva". — pa dakako ni pomoć božja, dočim učim, da „samo misao na Boga može krieposti podati onu čvrstoću i jakost, koja je često toli potrebna, i kojoj se kod pojedinaca toli divimo" (str. 111.). — G. Š. ne zna razlozi pobijati ne mile mu nauke. On misli, da je dovoljno, ako reče, to uči Dittes, Basedov, Roasseau itd., pa da onda što oštrije udari po svom protivniku bez obzira na to, da li je ono, što osudjuje, pravo ili ne. Što on toli oštro osudjuje, te za nauku Basedovovu i Rousseauovu izdaje, uči sam nadbiskup Milde, koji po izjavi „Hrv. učitelja" „jest i ostaje katolički pedagog". On naime veli: „Es ist wahr, die Sittlichkeit lässt sich nicht von aussen hineintragen, sondern sie muss durch freie Selbstthätigkeit im Innern erzeugt werden."

Nu nije to jedino mjesto, gdje g. Š. odkriva svoje neznanje, dokazujuć, da ne pozna ni onih pedagogijskih pisaca, koje bi „kao strukovnjak" u prvom redu poznavati morao. Tako n. pr. tvrdi kod §. 58., da kršćanskomu stánovištu ne odgovara podnipošto ono, gdje se veli, da se nagrade i kazne imadu smatrati kano umjetna i pravoj ćudorednosti posve strana sredstva, te zaključuje, „da su to mogli učiti bezbožac Rousseau, bezvjerci Basedov, Schleirmacher i drugi, al da to podnipošto ne bi smio napisati kršćanin itd." Da je ikada pročitao Mildea, našao bi kod njega to isto, jedino u mnogo oštrijem obliku. On naime veli: „Kein **denkender Erzieher** wird läugnen, dass es wünschenswerth wäre, der so **gefährlichen künstlichen Motive** entbehren zu können; aber jeder, der Kinder und Erziehung aus eigener Erfahrung kennt, wird eingestehen, dass dieses nicht allezeit möglich ist. — Es ist wahr, Belohnungen sind keine Mittel zur **reinen sittlichen Bildung;** allein und übermässig gebraucht sind sie dem sittlichen Zustande sogar **nachtheilig**. — Eigentlich reine Sittlichkeit kann ihrer Natur nach nicht durch Belohnungen erzielt werden, weil diese allezeit nur auf das untere Begehrungsvermögen des Menschen wirken. — Als Bildungsmittel zur **Sittlichkeit** empfehle ich die Strafen nicht, sondern nur als Mittel, die äussern Handlungen derjenigen zu leiten, die keines andern Mittels empfänglich sind." —

Nagrade su i kazne potrebne, to se ne da tajiti; jer djeca niesu, niti mogu biti toliko savršena, da bi dobro ljubila već radi sama dobra. Nu tko bi s toga smio uztvrditi, da ne bi bilo bolje, kad u obće ne bi trebalo takovih sredstva. G. se Š. poziva na premudroga našega Stvoritelja, koji da takodjer kazni i nagradjuje. O tom nitko ne dvoji. Nu dopustiti će po svoj prilici i g. Š., da je svakako ona pobožnost mnogo vrednija i Bogu milija, koja potiče iz čiste ljubavi prema njemu kao najsvetijemu i najpravednijemu biću, nego li ona, kojoj je povod jedino strah od kazne ili nada u nagradu. — Pedagogijsko je pravilo, koga lje ne obori g. Š., da pitomac podnipošto ne smije smatrati nagradu svrhom svoga truda i nastojanja, nego tek sredstvom, koje ga ima poticati na rad i marljivost. Dobro je, da pitomac teži za nagradom, ali uz sve to mora uviek tako raditi, kako bi radio, da nema nikakva izgleda u kakvu nagradu. To nas uči i Š.-ev ljubimac Stöckl, veleć: „Endlich sehe der Erzieher

Digitized by Google

darauf, dass der Zögling die Belohnung nicht als Hauptmotiv seines Strebens oder seines Fleisses betrachte. Die Belohnung soll wie die Ehre und Auszeichnung für den Zögling nur ein unterstützendes Motiv zum Guten sein; als solches hat sie dacher sowohl der Erzieher selbst zu betrachten, als auch muss er dafür sorgen, dass sie dem Zögling nur unter diesem Gesichtspunkte erscheine. Der Zögling mag die Belohnung anstreben und sich über dieselbe freuen; aber er muss stets so gesinnt und in einer solchen Willensmeinung sein, dass er auch in dem Falle, dass ihm keine Belohnung zu Theil wird, doch so handeln würde, wie er handelt.“ — (Dalje.)

Naše školstvo u proračunskom odboru hrv. sabora.

Razpravu o nastavnom budgetu otvorio je odjelni predstojnik, presv. g. dr. Muhić, razlaganjem, koje će zanimati naše štovano čitateljstvo, pa zato ga priobćujemo po „Obzoru“ kako sliedi:

„U državah ustavnih običavaju ministri za javnu nastavu podnašati saborom od vremena na vrieme službena izviešća o javnoj nastavi, iz kojih se može razabrati ne samo ondašnje stanje učevnih zavoda svake vrsti, nego i nade, koje se gojiti mogu za budućnost.

Ta se izviešća osnivaju na statističkih podatcih, jer brojevi najjasnije govore, bar se misli, da tako govore, zato je temeljem svijuh takovih izviešća statistika školstva.

I kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, imao bi s takvim izviešćem stupiti pred visoki sabor, nu da toga još dosad učinio nije, izpričat će ga donekle okolnosti, u kojih se još nalazimo.

Školski zakon, stvoren koncem godine 1874., stupio je u život 1. listopada 1875. Tu je najprije trebalo sastaviti klasifikaciju škola, da se uzmognu u smislu §. 126. školskoga zakona ustanoviti plaće učiteljskoga osoblja, zatim su se imala provesti imenovanja svijuh učitelja u zemlji, a za tu je svrhu trebalo poduzeti mnoga izvidjenja u pogledu osposobljenja i drugih svojstva učiteljstva, a nakon toga izdan je nalog školskim županijskim nadzornikom, da nastoje sastaviti školski kataster, i podieljen naputak, kako da sastavljaju svestrana izviešća o stanju pučkih škola, te istom onda, kad ovamo stignu ta izviešća, moći će ovaj vladin odjel i u tom pogledu zadovoljiti svojoj dužnosti.

Proračun odjela za bogoštovje i nastavu ne predstavlja podpunu sliku troškova, koje zahtieva javna nastava zemlje. Iz proračuna moralo se je izlučiti malo ne sve ono, što se tiče pučkih škola, jer ove uzdržavaju dotične općine, koliki su pako u tom obziru izdatci općina, to će se moći istom onda naznačiti, kad budu sastavljena gore napomenuta izviešća. Nu i neglededć na tu okolnost, mora priznati vlada, da su troškovi za prosvjetne svrhe, koje sadržaje budget, i obzirom na ostale potrebe zemlje, i obzirom na umjerena novčana sredstva, s kojimi razpolažemo, dosta veliki; tu veličinu ipak može opravdati važnost predmeta, o kojem se radi, jer sudili mi kako nam drago o sadašnjosti u pogledu ciljeva, za kojimi se reć bi instinktivno povadja, svakako nam pri-

Digitized by Google

znati valja, da nije nikada tolikih i toli važnih zadaća stavljeno čovječanstvu u obće, koliko ih se upravo danas stavlja, i da mnogo napora i ozbiljnosti treba, da ih ono valjano rieši.

Radikalno preobraženje gospodarskoga i obrtničkoga života potaknuto velikimi izumi i obreti novijega vremena; ukinuće podaničkih odnošaja, kako su osnovani bili na sustavu feudnom; uvedenje novoga stališa u družtvo i državu: to su, da ne napominjem razne tečaje političke, znameniti pojavi, kojih nikako ne smije mimoići pozornost države i državnika.

Naravska je bila pomisao, da nije potrebno ni možda umjestno, sve te zadaće na jedanput izticati. Ljudi obično misle, da se manje važne sasvim mimoići, a druge na budućnost odgoditi mogu; ali to u sadašnjih okolnostih nije moguće. One zadaće nije si postavila država slobodnom odlukom, one su joj više manje narinute neumoljivom silom okolnosti, jer su logične, ili faktično sasvim posljedice naravskoga tečaja kulture i poviesti; a država se ne može oteti njihovu uplivu, ako neće, da padne u siromaštvo i barbarstvo.

Čim su važnija prava, koja u naše doba narod dobiva u družtvu i državi, tim su veće i važnije njegove dužnosti, koje neće valjano vršiti, ako se država ne pobrine, da se primjereno izobrazi, inače su sva stečena prava samo prividna, i zlosretna obsjena, više na štetu nego na korist naroda.

Vlada si je svjestna svoje važne zadaće, koju ima riešiti oko javne nastave, znajući, da je ovo stožerni temelj, na kojem se osniva ne samo duševni nego i materijalni napredak naroda. Vlada dobro znade, da zakon, koji treba da bude obćenit, ne može jednako djelovati na sve predjele zemlje, gdje mu morda manjka koj preduvjet uspješnijega razvoja, i da zakon u svojih §§-ih ne smije i ne može razvijati neplodnu kazuistiku, jer ni ova napokon ne bi mogla riešiti svijuh pitanja, koja svaki dan radja bujni organički život naroda; zato izdaje naredbe, odredbe, naputke, kojimi se razjasnjuje, popunjuje i okolnostim prilagodjuje zakon. Ove naredbe nalaze se u sbirci zakona i naredaba, i u dodatku k strukovnom listu „Napredak“.

Nam je trebalo graditi na ruševinah prošlosti, a to je mnogo teže, nego da smo gradili na zemljištu praznom; one ruševine trebalo je uklanjati velikom obzirnošću, da nas nezaspu, i da ne uguše ono sjeme, koje smo bacili u zemljište netom priredjeno. Zakon, a ni vlada nije mogla smatrati državu kao kakvu škakoricu (Schachbrett), s koje se mogu sve figure pobacati, da se opet na novo postave po volji i osnovi igrača; mnoge su uredbe na tom zemljištu uhvatile duboko korenje, pa se ne dadu na jedanput iztriebiti, a da se ne ozledi i ono, što još ima životne snage, i što će dobro služiti moći daljemu organičkomu razvoju.

Školski je zakon nova tvorbina, koja će se pokazati, neću reći u svojoj savršenosti, ali svakako u svojoj valjanosti onda, kada mine doba t. z. fermentacije, i malo po malo odbaci sve ono, što je možda u njem neumjestna, nepraktična i nezrela, zato bi još u nas prerano bilo predlagati kakve bitne promjene, buduć se još ne može poslie tako kratkoga izkustva izreći sasvim temeljit sud.

Digitized by Google

Žup. školski nadzornici podnieli su nakon obavljene inspekcije puč. škola za godinu 1875/6. zemaljskoj vladi službena izviešća; proučiv ta izviešća, pribavio si vladni odjel za bogoštovje i nastavu dosta jasan pregled stanja pučkoga školstva u zemlji. To stanje u obće uzeto, nije bilo u rečenoj godini najpovoljnije.

Kao uzroke tomu mogao bih navesti poglavito ove: nemar roditelja, indiferentizam mnogih občinskih organa za školu i napokon nedostatak učiteljskih sila dovoljno naobraženih.

Nemar roditelja posljedica je njihove neukosti. Uredjenje školstva nalaže narodu materijalne žrtve, a na ove je čovjek tim manje spreman, čim manje uvidja korist, koja mu od žrtve dolazi. Ima dapače roditelja tako neukih i nerazboritih, koji bi pripravni bili i na dvostruku žrtvu, samo da jim se podieli po njihovu mnenju velika blagodat, da se naime njihova djeca oproste od polazka škole. Takvi roditelji misle, da jim djeca zahman trate vrieme u školi, koju bi oni mogli bolje upotriebiti u domaćih radnjah, ili na zlosretnoj paši, toj rak-rani našega naroda.

Vlada doduše ima sredstva zakonom dozvoljenih, proti takvoj indolenciji roditelja, te ih po dužnosti svojoj i upotrebljava, nu bilo bi svakako povoljnije, da roditelji drage volje, a ne prisiljeni, djecu u školu šilju, jer bi onda prestala ona zlovolja na školu, i jadikovanja, koja djeca svaki dan u roditeljskoj kući čuju. U takvih okolnostih nema škola podpore u obiteljskom životu, kao što bi morala imati, nego joj se još stavljaju i zapreke. Tu može liek donieti samo vrieme uz neutrudivo nastojanje na to pozvanih organa, samo tim načinom može nestati indiferentizma u mnogih občinskih organih.

Napokon pomanjkanje sila učiteljskih.

Od učitelja visi procvat i propadanje škole. Kao kod svake radikalne reforme, tako niesu ni ovdje bili zem. vladi na razpolaganje organi, kako si je ona željela, u dovoljnom broju.

Ima u nekojih predjela učitelja, koji niesu nikako osposobljeni, zatim takovih, koji su stekli osposobljenje na tromjesečnom i dvomjesečnom pripravničkom tečaju, napokon takvih, koji su se pripravljali na preparandijah, kako su ustrojene bile do god. 1848. Mnogi od tih učitelja ne mogu zadovoljavati svim zahtjevom, koje na njih stavlja zakon školski ili provedbene naredbe, izdane na temelju toga zakona. Nu vladi nije moguće bilo manje sposobne učitelje naprosto odpustiti ili odrediti, da se stave u stanje mira. Na prvo se nije odlučila vlada iz obzira čovječnosti, da ljude ne izvrgne biedi, koji su cieli svoj život sproveli u toj težkoj, a dosad slabo nagradjenoj službi, — na drugo zato, da ne navali nov teret občinam već dosta obterećenim, pak kad bi vlada bila htjela poprimiti jednu od napomenutih alternativa, morala se je pitati, što onda? Hoće li biti osposobljenih kandidata, koji će zauzeti mjesta odstupivših. A tu je morala odgovoriti, da takvih kandidata nema.

Preustrojenjem preparandije na trogodišnji tečaj, poboljšanjem materijalnoga i socijalnoga stanja učitelja, okrenut će se i ovo nepovoljno stanje na

Digitized by Google

bolje, što se već sada na javnoj, vrstnimi učitelji obskrbljenoj preparandiji opaža. Za one učitelje, kojih je naobraženje nedostatno, uredjeni bi produžni tečaji, a mnogi se i sami za to javljaju. Takvi tečaj otvoren je bio prošlih praznika u Zagrebu i Osieku, te su ih mnogi učitelji s uspjehom polazili; akoprem tečaj samo šest nedjelja traje, može ipak živa rieč vieštih učitelja i za to kratko vrieme mnogo djelovati.

Povodom gore napomenutih službenih izviešća scienila je vlada potrebnim, pozornost svijuh na to pozvanih faktora svratiti na iztaknute mane i nedostatke, te ih pozvati, da sjedinjenimi silami oko toga nastoje, da se mane što prije odstrane, a nedostatkom da se kraj učini.

Prigovaralo se je s neke strane klasifikaciji škola, da su naime na mnogih mjestih škole u previsoke razrede uvrštene, da obćine neće moći nasmagati troškova. U tom pogledu moram izjaviti, da zem. vlada nije nikakova pritiska činila na klasifikaciju. Ona je predmnievala, da političke oblasti, koje su kod razpravâ učestvovale, najbolje poznavaju imovne okolnosti dotičnih školskih obćina, pa je zato vazda uvažila mnenje i predloge tih oblasti, dapače u nekih slučajih je sama vlada odbila predloženu si klasifikaciju, gdje je pozitivno znala, da obćina ne može zadovoljiti dužnosti, jer prima podporu za uzdržavanje škole iz zemaljskih, za to opredieljenih sredstva. Ako obćine napokon ne bi mogle smagati svijuh troškova, onda dakako ne preostaje drugo, nego da se oni na manje svedu. *Nu po mojem mnenju trebalo bi tu reducirati razmjerno sve troškove obćine, a ne samo pred očima imati školu, gdje se radi o umaljenju tereta. Ja sam u duši uvjeren, da su investicije, koje se čine na prosvjetne svrhe, osobito na izobraženje seljačtva, najkoristnije investicije. One unapredjuju i materijalno blagostanje naroda, a tim podižu poreznu snagu, a tako povisuju prihod obćina, dočim s druge strane umaljuju troškove. Čim se više troši na škole, predpoloživ, da tu svi faktori svoju dužnost vrše, tim će se s vremenom manje trošiti na prosjake, bolnike, kriminalne iztrage, kaznione, stražu sigurnosti itd.*

Učitelji sami mogu najbolje osigurati bolju budućnost čitavoga stališa, ako radeći u duhu škol. zakona, neumorno budu znali privesti narod k većoj prosvjeti. Jadikovati neprestano na kukavne plaćice, a ne raditi ništa, da se narodu omogući, da se te plaćice povise, znači toliko, koliko tužiti se na zimu, a biti lien posegnuti za cjepanicu u blizini, da ju na vatru metneš. Bolja budućnost učitelja većim je dielom u njegovoj ruci. Veli doduše poslovica, kakva radnja, takva plaća, ali i obratno valja, kakva plaća, takva radnja, tu je neka naravska uzajamnost, koja se nikakvim zakonom oktroirati ne da.

Samo dobro plaćen radnik može valjano raditi, no i samo valjana radnja može se dobro plaćati, jer je rezultat radnje vrelo, iz kojega teče nagrada radnikova.

I na opetovnice svratila je vlada svoju pozornost, nastojeći oko toga, da se interesi učiteljstva s jedne, a s druge strane, zahtjevi i interesi roditelja ili gospodara u sklad dovedu.

Digitized by Google

Glede školskih sgrada, školskoga pokućtva, imenito klupa, zatim ogrievnih drva, zadobne nabave školskih knjiga, izdala je vlada tečajem prošlih godina shodne naredbe.

Glede srednjih učilišta, gimnazija naime i realka, navesti mi je u kratko što sliedi. Velikih gimnazija ima šest, i jedna mala u Karlovcu, druga se razvija iz male realke belovarske, kao mala realna gimnazija, te napreduje uspješno.

Sgrada gimnazijalna na Rieci treba mnogo popravaka — u Osieku je za svrhe svoje sasvim nedostatna, a ujedno i ruševna, te bi se morala iz obzira sigurnosti zamieniti novom; zem. vlada će nastojati, da grad Osiek zadovolji već davno preuzetoj dužnosti, koja mu se nalaže i zakonom, kojim se tamošnja realka preuzimlje na trošak zemlje.

Gimnazija zagrebačka je obzirom na veliki broj mladeži nedostatna, te je prieka nužda, da se nova gradi. Uslied poziva odbora financijalnoga pr. god. obratila se je kr. zem. vlada na grad Zagreb u pogledu gradilišta; — istom na drugi poziv odazvao se je grad i stavio na razpoložbu vladi neka gradilišta, nu ova se niesu činila shodna, budući su od središta grada udaljena, i pošto je vlada doznala, da bi grad Zagreb mogao doći u posjed prikladnijega gradilišta, svratila je ona pozornost gradskoga poglavarstva na tu okolnost uz poziv, da se prije, nego će s timi gradilišti razpolagati, stavi s njom u sporazumljenje. Prigovor, da vlada nije kroz cielu godinu imala vremena, da sastavi gradjevnu osnovu, nije bio temeljit, jer se osnova hoće sastaviti za nekoliko tjedana, ali u tu svrhu treba, da bude prije osigurano gradilište, bez kojega se osnova načiniti ne može, a uza to treba, da se osiguraju potrebita novčana sredstva.

Velike realke su dvie, u Zagrebu i Osieku — mala realka belovarska pretvara se, kako je gore napomenuto, u realnu malu gimnaziju, a mala realka varaždinska spojena je počam od g. 1873. s nižom gimnazijom. — Grad Varaždin želi, da se niža realna gimnazija preuzme na trošak zemlje, na što ipak vlada nije pristati mogla, jer niže realke imadu uzdržavati obćine. Ako grad Varaždin želi ustrojiti gradjansku školu, i bude zahtievao, da se niža realka napusti, vlada neće imati ništa proti tomu, ako se taj razpust izvede postepeno — kako će vlada ustanoviti, kad grad Varaždin ustroji svoju gradjansku učionu, i kad izjavi želju, da se realka napusti.

Sveučilište sada u svojih trih fakultetih, bogoslovnom, pravo- i državoslovnom i mudroslovnom podpuno razvija se sveudilj, te se vlada podaje opravdanoj nadi, da će ono zadaću svoju valjano riešiti. Vlada nastoji, da ona pruži potrebita materijalna sredstva, i ako ona nije možda u svem zadovoljila zahtjevom fakulteta, ma i opravdanim, tomu nije uzrok, što ona možda nije shvatila potrebe sveučilišta, imenito u pogledu knjižnice, nego je ponajviše uzrok taj, što je vlada sveudilj pred očima držati morala ostale ogromne potrebe zemlje i umjerenost materijalnih sredstva, s kojimi sada razpolaže.

Materijalna dobrobit zemlje ono je vrelo, iz kojega svi učevni zavodi crpe svoju okrepu, i ako to vrelo presahne, nastale bi i za učevne zavode velike neprilike. Čovjek doduše ne živi o samu kruhu, nu žalibože ne može živiti ni bez njega.

Digitized by Google

Učiteljska skupština podžupanije riečke.

(Dalje.)

Drugi dan ukaza nam se na izvjestiteljskoj tribuni Jure Starčević, učitelj u Ratulji, izvješćujuć o II. razpravnom pitanju:

„Koje grane gospodarstvene zaslužuju osobitu pažnju u ovih krajevih i kako bi pučka škola iste u narodu najuspješnije i najkoristnije unapredjivati mogla?“

Predložio je ove rezolucije:

I. U primorskih krajevih, naročito u podžupaniji riečkoj, za čitanjem, pisanjem i računanjem ima pučka škola najveću pozornost obratiti na gospodarstvo, te što više moguće nastojati, da unapriedi cjelokupno gospodarstvo u obće i naposeb više nekoje gospodarstvene grane, kojimi se najviše bavi pučanstvo u području dotične škole, a te će opredieliti mjestni školski odbor.

II. Da uzmogne valjano obučavati pučka škola školsku mladež i puk u gospodarstvu, od potrebe je:

1. Da se u učiteljištih obširnije predaje gospodarstvo u svih gospodarstvenih granah, nego što se do sad predavaše, i to ne samo teoretično, već i praktično.

2. Da se za sadanje pučko učiteljstvo otvori strukovni tečaj po velikih praznicih na gospodarskoj školi u Križevcih.

3. Da se svaka školska knjižnica obskrbi vrstnijimi gospodarskimi listovi i knjigami.

4. Da se sastave čitanke za svakdanju školsku mladež i opetovničare, koje će imati štiva iz svih gospodarstvenih grana.

5. Da se sastavi za opetovničare gospodarska knjiga sa slikami, koja će sadržavati kratak i jezgrovit nauk iz svih gospodarstvenih grana.

6. Da svaka učiona na selu ima dobro uredjen pčelinjak.

7. Da svaka učiona na selu ima školski vrt po potrebi i što bliže škole.

8. Da se školska mladež, dotično opetovničari za praktičnu obuku u inih gospodarstvenih granah vode po praznicih k naprednijim gospodarom, nahodećim se u području dotične školske obćine.

9. Da obćina i poglavarstva u svem podupiru pučku školu, i da visoka vlada siromašnim školskim obćinam pruža novčanu pomoć za nabavu školskoga vrta, pčelinjaka i drugoga, što je za unapredjenje gospodarstva potrebito.

10. Da se školskoj mladeži daju iz cjepilnjaka oplemenjene voćke, povrtno sjemenje i košnice pčela.

11. Da učitelj ide pregledavati po selih, je li mladež darovane joj voćke, povrtno sjemenje i pčelce na shodna mjesta posadila, posijala i postavila.

Istom sgodom ima pučanstvu pripoviedati o naprednijem gospodarstvu, pa onim, koji ne znaju sami oplemenjivat voćke ili jih nemaju, takove bezplatno dieliti iz školskoga cjepilnjaka.

Digitized by Google

Stjepan Mažuranić, učitelj u Grižanih, medjutim izjavi, da te rezolucije ne može primiti za podlogu špec. debate, već na mjesto njih predlaže druge, kako sliede:

1. Glavne gospodarstvene grane, koje u ovih krajevih osobitu pažnju zaslužuju, jesu: vinogradarstvo, voćarstvo, vrtlarstvo, svilarstvo i pčelarstvo.

2. Pučka učiona mogla bi uspješno unapredjivati voćarstvo, svilarstvo, pčelarstvo, svilarstvo, pčelarstvo, a ponjekle vrtlarstvo i stočarstvo, dočim bi se za ostale gospodarstvene grane upravne oblasti brinuti imale.

3. Da pučka škola u II. rezoluciji navedene gospodarstvene grane uspješno unapredjivati može, ima se uz svaku školu podići i valjano urediti, te dudovom živicom ograditi školski vrt.

4. Kraj dobro uredjena školskoga vrta i podignutoga kraj njega pčelinjaka i za gojenje svilaca priredjenoga prostora, zahtieva se, da učitelji u svih gospodarstvenih granah teoretično i praktično vješti budu.

5. U tu svrhu imali bi se pripravnici u ovih gospodarstvenih granah temeljito podučati, a od učiteljstva nekolicina izmjenično svake godine o zemaljskom trošku na gospodarsko učilište u Križevce pošiljati.

6. O navedenih gospodarstvenih granah imala bi se izdati naučna knjiga, pisana za mladež i puk i pomoćna knjiga za učitelje.

7. Za obradjivanje vrta imala bi obćina davati potrebite težake.

8. Polovica prihoda ima se upotriebiti za nabavu sjemenja i popravak orudja, a polovica učitelju za nagradu.

9. Svake se godine imaju marljivi učenici u sgodno vrieme nagraditi voćkami, koje su sami oplemenili.

10. Za uspješno gojenje svilaca ima se svake godine nasaditi dovoljno dudova, a zabraniti tamanjenje kuša, vresine (mete), te ostaloga cvieća i drveća, na kom pčele dovoljno hrane nadju.

Majnarić u generalnoj debati prihvaća rezolucije Starčevićeve uz dodatak još jedne rezolucije:

Uz svaku školu ima biti i potrebita gospodarska sgrada.

Kolić, ravnajući učitelj u Bakru, protivi se naučanju gospodarstva u svakdanjoj pučkoj školi, već bi rado, da se ista stegne samo na opetovnice, te predlaže ove rezolucije:

1. Gospodarstvo nema se predavati u svakdanjoj pučkoj školi, van jedino u opetovnici.

2. Pošto mladež gospodarstvo u dvie godine u opetovnici svladati mogla ne bi, neka se polazak opetovnice na 4 godine produži.

Skupština prima za podlogu špec. razprave Starčevićeve rezolucije. Prigodom špec. razprave pako prekrojene su Starčevićeve rezolucije ovako:

1. U primorskih krajevih, naročito u podžupaniji riečkoj, ima puč. škola najveću pozornost svratiti na gospodarstvo u obće, imenice: na vinogradarstvo, vrtlarstvo, stočarstvo, pčelarstvo i svilarstvo, a napose prema mjestnim okol-

Digitized by Google

nostim na one gospodarstvene grane, kojimi se bavi pučanstvo dotične školske občine.

2. Da pučka škola u prvoj rezoluciji navedene gospodarstvene grane uspješno unapredjivati može, imali bi se u tu svrhu pripravnici u gospodarstvu temeljito podučiti, a od učiteljstva nekolicina svake godine o zemaljskom trošku izmjenice pošiljati na gospodarsko učilište u Križevce.

3. Svaka školska knjižnica ima se obskrbiti vrstnijimi gospodarskimi listovi i knjigami.

4. Uza svaku školu ima biti dobro uredjen školski vrt, velik po potrebi, zatim pčelinjak, i po mogućnosti gospodarska sgrada.

3. Školska mladež, dotično opetovničari za praktičnu obuku u inih gospodarstvenih granah imat će se voditi po praznicih k naprednijim gospodarom u području dotične škol. občine.

6. Občina i poglavarstvo imaju u svem podupirati pučku školu, a visoka vlada siromašnim školskim občinam pružati novčanu pomoć za nabavu škol. vrta, pčelinjaka i drugoga za unapredjivanje gospodarstva potrebita.

7. Školskoj mladeži neka se daju iz cjepilnjaka oplemenjene voćke, povrtno sjemenje i košnice pčela.

8. Dobro će biti, ako bude učitelj pogledao po selih, je li mladež darovane joj voćke, povrtno sjemenje i pčelce na shodna mjesta posadila, posijala i postavila. Istom sgodom ima pučanstvu pripoviedat o naprednijem gospodarstvu, pa i onim, koji ne znaju sami oplemenjivat ili nemaju što, bezplatno ili za malu cienu dielit iz školskoga cjepilnjaka.

Iza kratka odmora nastavilo se odmah viećat o trećem pitanju:

„Ako hoćemo, da §. 23. škol. i nastavnoga reda dozvoljeno disciplinarno sredstvo, „privremeno, a po okolnosti i stalno premještenje iz višega razreda u niži“ na popravak školske mladeži djelovalo bude, kako i kada bi se učitelj imao služiti tom kaznom?“

Izvjestitelj: Jakov Majnarić.

Predložio je a i jednoglasno su primljene sljedeće rezolucije:

1. Kazna premještaja iz višega u niži razred ne slaže se s načeli umne pedagogije;

2. nema s toga rabit kao disciplinarno sredstvo u pučkih školah ovih kraljevina.

Istoga dana po podne pohodiše skupštinari pomorsku akademiju, kamo jim je pristup pribavljen protekcijom g. Stanislava Budisavljevića, pristava i računovodje akademije. Dvojica gg. profesora akademije bijahu toli ljubezna, te tom sgodom tumačiše sabranu učiteljstvu sprave u kemičkom laboratoriju i predmete prirodopisne sbirke, na čem neka jim je kao i gosp. Budisavljeviću ovdje u ime učiteljstva podžupanije riečke izrečena od srdca hvala.

(Konac.)

Digitized by Google

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je učitelja u Ravnu Vjekoslava Satlera učiteljem na obćoj pučkoj školi u Gornjoj Stubici; priv. učitelja Ivana Rendulića pravim učiteljem na obćoj pučkoj školi u Novomgradu; Ljubicu Conar pravom učiteljicom na djevojačkoj obćoj pućkoj školi u Draganiću; Mariju Jagatićevu pravom podučiteljicom na djevojačkoj obćoj pučkoj školi u Belovaru.

— (**† Juraj Sojka**) umirovljeni učitelj pjevanja na obstojavšoj uzornoj glavnoj učioni te učitelj orguljanja i pjevanja na kr. preparandiji u Zagrebu, preminuo je u 75. godini svoje dobe 3., a pokopan je 6. o. m. u Zagrebu. Pokojnik bijaše za glasbenu umjetnost dušom i tielom zauzet, a kao učitelj veoma revan i marljiv, te je kao takav poznat svemu starijemu hrvatskomu učiteljstvu. Bog mu dao duši pokoj!

— (**Vatroslav Lichtenegger**) koralista, profesor na zemalj. glasbenom zavodu, te učitelj orguljanja i pjevanja na kr. mužkoj preparandiji, slavio je na novu godinu petdesetgodišnjicu svoga pjevanja u stolnoj crkvi i učiteljevanja u glasbenom zavodu. Na čast tomu odpjevao je toga dana mužki sbor prekrasnu misu Horakovu, a uzor. gosp. stožernik, preč. kaptol, njegovi prijatelji i štovatelji sjetiše se svečara liepimi darovi, dočim mu je preuzv. g. ban praesidijalnim pismom izrazio priznanje za zasluge, što si je kroz 50godišnje službovanje svoje stekao u glasbenom zavodu. Nu učiteljstvu hrvatskomu poznat je svečar i kao neumorni nasljednik sada pokojnoga Sojke na kr. preparandiji. Radujemo se, da su zasluge učiteljske tako uvažene kod vis. zem. oblasti, te svečaru srdačno kličemo: Živio — i dugo još širio glasbu medju mladjim naraštajem!

— (**Izpravak.**) U posljednjem je br. „Napredka“ pometnjom izpušteno medju imeni novo izabranih pravih članova hrvat. pedagog. književnoga sbora ime g. Ljuboje Dlustuša, učitelja na Sušaku.

— (**Dar.**) G. Stjepan Dugaćki, učitelj u osječkoj školi u gornjem gradu, poslao je ravnateljstvu kr. preparandija 1 dukat, da ga na koncu škol. godine podieli onomu učiteljskomu pripravniku, koji će najbolje položiti učiteljski izpit. Na tom mu se liepom daru ravnateljstvo srdačno zahvaljuje.

— (**Učitelju zabranjeno prisustvovati učiteljskoj skupštini.**) Na skupštinu učiteljstva pučkih učiona grada Zagreba, koja je sborovala dne 27. i 28. prosinca, dodje i suspendovani od službe učitelj, g. V. Z. M., valjda u namjeri da sluša, nu kr. nadzornik za puučke škole grada Zagreba, veleč. g. E. Suhin, kao predsjednik skupštine mu to zabrani. Da li je g. nadzornik u tom slučaju imao pravo, nećemo sada razglabati, samo ovdje konstatujemo, da se je to prisutnoga učiteljstva jako neugodno dojmilo, te je uslied toga stavio jedan član skupštine interpelaciju na predsjednika skupštine, koju on, kako se izrazio, kao neumjestnu odbi, nu ipak izjavi, da stoji dotičniku pravo potužiti se na nadležnom mjestu, ako misli, da mu je učinjena nepravda. — Svakako držimo da je pretjerano, učitelju, koji je još pod iztragom, te još nije odsudjen, niti se zna, kako će iztraga i odsuda izpasti, zabraniti da prisustvuje samo skupštini, ma i u njoj aktivno ne sudjelovao.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni Sbor.**) Revnošću povjerenika g. Gjure Žakića pristupiše kao utemeljitelji: gg. Dr. Josip Matić, mj. škol. nadzornik u Virovitici, Josip Turelli kot. sudac, položivši prvi rok po 5 for. Nadalje položiše ondje kao podupirajući članovi svoje prineske po 1 for. gg. Zdravko Stepčić, podžup. perovodja, Pavla Maršićeva, učiteljka, Gjuro Žakić, Ivan Demetrović, Jerko Horvat, predstojnik oo. Franjevaca, Pravica Nikola, učitelj u Turnašici, Mato Črnko, učitelj u Gradini. Nadalje pristupiše kao utemelitelji Niko Kindlein, učitelj u Našicah položiv 12 fr. 50 n., Pavao Filjak, učitelj u Pitomači 5 f., a učiona u Krapini kao podupirajući član 1 for. — G. Ivan Topolčić, učitelj u Gjurgjevcu i povjerenik za ondašnju okolicu poslao je prinesak za god. 1878. za sebe i za sljedeću gg. podupirajuće članove: Franju Spanića, Boltu Zlatca, Mirka Koletića, Anku Šoštarićevu i Blaža Tišljarića.

— (**Sedma glavna skupština hrv. pedagog. knjiž. sbora,**) držana dne 31. prosinca 1877. Pošto je predsjednik g. Ivan Filipović srdačno pozdravio gg. članove, a imenice g. Stjepana Grotića, koji je čak iz Osieka došao i gl. skupštinu svojim posjetom počastio, pročita tajnik g. M. Kobali o djelovanju sbora sljedeći izvještaj: Slavna skupštino! Svi znamo, da su svakim danom okolnosti nepovoljnije za svako poduzeće a naročito za književno. Svi znamo, kako u nas u obće knjiga još slabo prolazi, a pedagogijsku osim učitelja malo tko i čita, nu uza sve to učinio je ovaj sbor toliko, koliko mu je samo moguće bilo. O njegovu ovogodišnjem radu čast mi je danas sl. skupštinu izviestiti.

Sbor dodaje od prošle godine „Napredku“ i službeni „Dodatak“, u kojem se proglašuju naredbe i naputci vladini tičući se pučke škole i puč. učiteljstva. Tim je dakako skopčan veći trošak, te je zato vis. vlada već lani odredila, da se svaka škola ima predbrojiti na „Napredak.“ Nu od 900 škola ima ih i sada preko 300, koje ne drže „Napredka“, premda bi se morao upoznati svaki učitelj s vladnimi na-

Digitized by Google

redbami Da dakle ne bude uz trud i požrtvovanje još i materijalnoga gubitka, gdje je ciena artiji i štampi znamenito poskočila, morao je sbor povisiti predplatu od nove godine na 5 f. Nu ja sumnjam, da će i taj višak doticati, s toga će morati slav. skupština danas nešto odrediti, ne bi li nam morda vis. vlada kojom svotom pripomogla ili naložila barem onim občinam, koje jošte ne drže „Napredka", da se na nj predplate za svoje škole.

Premda je sbor prisiljen na povis predplatnine, ipak je voljan udovoljiti želji mnogih svojih predplatnika glede priobćivanja izvještaja podžup. učit. skupština, te dodavati po potrebi i prilog listu, dotično list povećati.

Osim „Napredka" izdaje sbor i „Smilje", list za mladež, kojim se nastoji oko plemenitbe naše omladine liepom zabavom i poukom. Sbor je nastojao, da bude list što bolji i da se što više razširi pa se nada od učiteljstva, da će ga ono revno podupirati u tom nastojanju.

Čim su prosvjećeniji puč. učitelji, tim će oni i brže i uspješnije širiti prosvjetu medju narodom. S toga je ovaj sbor umolio hrvat. dalmat. i srb. maticu, da bi svoje knjige davale škol. knjižnicam bez razlike vjere polovicom ciene, kako to matica hrvatska daje učenikom. Pošto je donekle i u interesu samih učenih družtva, da se pučkim učiteljem olakoti koristiti se njihovim radom, nadao se je sbor, da će matice njegovoj molbi udovoljiti. I zbilja matica dalm. i srb. obrekle su davati svoje knjige škol. knjižnicam, uz pol ciene. Matica srbska dojavila je sboru tu svoju odluku ovim dopisom: „Da bi se prosvjeta i obrazovanost medju našim narodom što većma širila, prihvatio je odbor s radošću priliku, koju mu je slav. uprav. odbor hrv. pedag. knjiž. sbora u Zagrebu dao dopisom svojim od 19. listopada o. g. i odlučio je, da se svim knjižnicam puč. škola u Hrvat. Slav. i Dalmaciji bez razlike vjere ustupe sva izdanja „Matice srbske" za polovicu ciene." Da matica hrvat. nije udovoljila toj molbi, poznato je slavnoj skupštini. A priobćujuć to, žali sbor, što nam je najbliža „Matica hrvatska" zaostala u tom za svojimi družicami.

Sbor je odluku „dalmat. i srb. matice" javio učiteljstvu u svom glasilu, a sada zavisi od njega i naših občina, da se tim okoriste.

Da se sbor što više oduži svomu narodu, poklonio je sve knjige, koje su njegovom nakladom izdane, škol. knjižnicam u Levanskoj varoši i u Kninu, a daje bezplatno „Napredak" dvojici najboljih pripravnika i pripravnica iz svakoga tečaja i preparandiji bugarskoj. Želeć poduprieti nastojanje oko naobrazbe u narodnom duhu onoga diela našega naroda, komu priete tudjinski elementi, pozvao je „Družtvo hrvatskih ljudi" u Kastvu, da mu naznači 10 siromašnijih škola u Istri, kojim bi se bezplatno slalo „Smilje", nu dosele nije dobio odgovora.

Zdravstveni odnošaji u puč. školah osobito na selih, još se većinom nalaze u primitivnom stanju, pa se još ni iz daleka ta strana javnoga uzgoja ne cieni onako, kako bi se po svojoj velikoj znamenitosti cieniti imala Da se dakle s jedne strane veća pozornost obrati školskomu zdravstvu, a s druge, da se i u tom pogledu potrebna pouka pruži, pa da sbor uzmogne i svojim članovom dati koju knjigu za god. 1876., preduzeo si je još prošle godine, da izdade škol. dijetetiku od dr. Klenkea, poznatoga strukovnjaka na tom polju. Jer pako sbor nema tolike glavnice, da bi na vlastiti risiko takovo djelo izdati mogao, nastojao je, da si putem predbrojke potrebni trošak osigura. Pa to je upravo zateglo čitav rad, da se djelo jur lani prevedeno, istom sada štampa, pa će se članovom za tekuću godinu razaslati. Nu neka bi i to bilo, da se je bar dosta predbrojnika prijavilo. Sabrano je do 400 predbrojnika, a znamo, da često i ti svi sigurni niesu, zato računa sbor jedva na 350 sigurnih. A jer i tim ne bi bio pokrit trošak štampe i uredjivanja, to je on umolio vis. zemalj. vladu, vis. vojno zapovjedničtvo i vis. škol. vieće u Dalmaciji, da bi se izvoljeli predbrojiti na neki broj iztisaka za siromašne škole. — Sbor se nada, da će naše vis. oblasti to poduzeće podupirati.

Pošto se nije, kako rekosmo, mogla lani izdati „Dijetetika", to je sbor dao tiskati „Kratko izkustveno dušoslovje", što ga je napisao pravi član Stjep. Basariček, razaslav ga uz 1 broširani exemplar „Smilja" članovom za god. 1876. Budući je knjiga priredjena prema potrebi učitelja i tako udešena, da će se moći rabiti i kod predavanja na preparandijah kao temelj za obuku u pedagogiji, to je sbor umolio vis. vladu, da bi tu knjigu izvoljela preporučiti svim škol. knjižnicam u Hrvatskoj i Slavoniji i ujedno pripustiti ju kao učevnu knjigu u kr. preparandije Hrvat. i Slavonije.

Sbor je prošle godine uredio „škol. koledar" sa šematizmom, a izdala ga knjižara Hartmanova. Nu s razloga, što je naše učiteljstvo žalibože tako slabo podupiralo podhvat pedag. sbora, da niesu nakladniku ni troškovi pokriveni, odustao je sbor za ovu godinu od izdavanja koledara, te ga izda u sporazumljenju sa sborom sam nakladnik na svoju ruku za pokus Ako i ove godine zlo prodje, neće ga više izdati ni on a jamačno ni nitko drugi, a to bi bila šteta i sramota, gdje njemački, češki, poljski i slovenski učitelji imaju svoje koledare, a samo da u Hrvatskoj takov koledar ne nadje kupaca.

(Sliedi.)

Listovnica.

Gosp. Gj. Ž—u u Virovitici. Knjige, pometnjom neposlane, poslat će se odmah g. C—u. Sretna Vam nova godina pa ostanite revan i u novoj godini za ovaj sbor. K.

Izdaje ga „Hrv. ped.-književ. sbor", uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 3. U Zagrebu, 20. siečnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Nikola Hadžić.

Piše **Mijat Stojanović.**

Ovaj naš vrli pedagog i hrvatski pisac, rodjen je u Mitrovici, u postojavšoj petrovaradinskoj pukovniji dne 4. prosinca 1791., te svršivši tri razreda njemačke normalne škole u rodnom svom mjestu, posvetio se učiteljskomu zvanju; ali dok još nebijaše dorasao za to zvanje, posjećivaše kano upućenik bezplatno brigadsku, pukovnijsku i sudbenu pisarnicu, te se tu vježbao u pisanju i dakako za onda u slogu njemačkom.

U svojoj 22. godini položivši izpit propisan za učiteljske kandidate, imenovalo ga naredbom slavonsko-sriemske školske komisije od 31. siečnja 1813. njemačkim učiteljem pri občinskoj školi u Vojki, u području petrovaradinske krajiške pukovnije. Nastupivši službu, kako sám priznaje, osjećaše se srećnim u svom liepom zvanju kao učitelj i uzgojitelj domaće omladine, te je to zvanje objeručke prigrlio, i revno i iztrajno radio oko svoga dalnjega naobraženja, jerbo bijaše uvidio, dà, premda izpitan za učitelja i osposobljenim priznan, ipak na polju pedagogijskom i didaktičnom bijaše početnik i samo ako se pomnjivo sam bude učio i proučavao pedagogijske i znanstvene knjige, te sveudilj napredovao u svojoj struci, moći će postići svrhu, za kojom je težio. On je revno i pomnjivo nastojao oko svoga dalnjega naobraženja i pošlo mu liepo za rukom postići svoju svrhu, kako ćemo dalje vidjeti, i svi mladji učitelji mogu se liepo u njega ugledati, te po njegovu krasnom primjeru oko svoga dalnjega naobraženja iztrajno i neumorno raditi.

Izprva manjkahu mu sredstva shodna za dalnje naobraženje, te se je zadovoljio naučit se čitati i pisati ćirilicom, kako bi mogao svojim učenikom, koji svi bijahu grčko-iztočne vjere, pripomagati pri vjeronauci. Naučivši ćirilicu proučio je naš Nikola cjelokupna djela glasovitoga srbskoga spisatelja Dositeja Obradovića, a tim se je znatno okoristio glede svoga dalnjega naobraženja,

Digitized by Google

osvjedočivši se iz djela Dositejevih, kako je ovaj pomnjom, revnosti i iztrajnosti postao učenjakom, učiteljem i mudracem svoga naroda.

Do konca travnja 1817. godine služio je Hadžić kano njemačke občinske škole učitelj u Vojki, odkud je kano izvrstan učitelj premješten k novo podignutoj njemačkoj školi u Martince, u sadašnjem petrovaradinskom okružju. Ondje je našao u grčko-iztočnoga paroha Zikića liepu sbirku izabranih njemačkih knjiga, koje mu isti čovjekoljubivi sveštenik dragovoljno za čitanje i proučivanje ponudi, i sam priznaje, da je čitajuć one knjige krasno napredovao u svom naobraženju.

Dne 1. listopada 1818. godine primio je u istom svojstvu (naime kano „deutscher Gemeindelehrer") na novo otvorenu njemačku školu u katoličkom selu Hrtkovci. Onda još ne bijaše zaveden novi način učbe (nova metoda) po voj. krajiških školah, te je i Hadžić prisiljen bio kano i ostali krajiški učitelji obučavajuć mladež služit se starom metodom, premda je znao, kako je nova učba po njemačkih pokrajinah već zavedena i nova pedagogijska djela i školske knjige dobivat se mogle u c. kr. nakladi školskih knjiga u Beču. Naš revni učitelj Nikola naruči mahom novu metodiku Hye-vu, njemačku slovnicu Teodora Heinsiusa i računicu Scheibertovu. Pomoćju tih knjiga i svojim neumornim revnovanjem dovede svoje učenike novake za jednu godinu do toga, da su svi, njih 40, dobro čitali i pisali, a darovitiji napredovali i u vjerozakonskoj nauci, u njemačkom govoru, u računstvu neizuzamši ni trojno pravilo, u njemačkoj slovnici, u pravopisu i pisanju kazivanoga, i to tako napredovali, da je svatko bio iznenadjen, tko bi došao u školu, o čem se je osvjedočio i ondašnji krajiški školski ravnatelj Ivan Jodl, poslie umirovljeni profesor u Pragu, te je Nikolu pohvalio i višim vlastim toplo preporučio. Tako je svojom pomnjom i svojim uspješnim radom Hadžić steko u ravnatelju Jodlu dobrotvora i savjetnika i već s koncem školske godine 1820. bijaše reskriptom vis. dvorskoga vojnoga vieća (Hofkriegsrath) od 31. kolovoza 1820. B. 4131, naimenovan aerarialnim učiteljem pri glavnoj školi u Novojgradiški.

Ondje je učiteljevao u 1. i 2. razredu i sam i sa pomoćnikom pune tri godine. Da je Nikola Hadžić u slavonsko-sriemskoj voj. Krajini prvi bio, koji je ustmeni račun kano učevni predmet zaveo i s tim predmetom izvrstno i odlično postupao, da je dalje sve tadašnje učitelje nadkrilio u krasopisu i kano revan učitelj izmedju svijuh se odlikovao, to bi, da je živ ravnatelj Jodl, bezdvojbeno zasvjedočio, a da je to istina, svjedoči i okolnost, što je Hadžić u kratko vrieme položivši natjecajni izpit povišen na čast c. kr. nadučitelja.

Sam on kazuje, kako ga je isti ravnatelj Jodl obodrivao i podupirao, te je proučavao realne učevne predmete, kako bi mogao položiti natječajni izpit za nadučitelja. Kad se je pripravljao za to, pružiše mu pomoć profesor matematike Sator iz risanja, profesor Gašy iz višega računstva, a duhovni pomoćnik Babić iz počela latinskoga jezika.

Poslie s dobrim uspjehom položenoga izpita iz realnih učevnih predmeta naimenovan je dekretom visokoga c. kr. dvorskoga vojenoga vieća u Beču dne

Digitized by Google

2. listopada 1823. s obzirom na uspješno službovanje i što je podpuno zadovoljio izpitno povjerenstvo pri natječajnom izpitu, nadučiteljem pri glavnoj školi c. kr. vojničke občine u Bieloj-crkvi, u Banatu.

U Bieloj-crkvi našao je naš revnujući i zamašnim korakom napredujući Nikola glavnu školu u pretužnom stanju, te je morao poteći i povući, da obuku valjano uredi u svih školskih razredih i koliko je samo moguće unapriedi.

Tadašnji bielo-crkvanski župnik i dekan Seehorsch, veliki prijatelj škole, podupiraše ga u tom, dočim je o svom trošku nabavio za školu sve pedagogijske knjige nanovo izišavše, više krajobraza i fizikalnih sprava, te je tako olakšao našemu revnomu Nikoli uspješno promaknuti školsku obuku u Bieloj-crkvi. Izmedju učenika našega Nikole u Bielojcrkvi bijaše i Franjo Unterweger, poslie ravnatelj krajiških škola u Pančevu i u cieloj banatskoj i sriemskoj Krajini.

Na podneseno izviešće ravnateljstva krajiških škola pohvalilo je c. kr. dvorsko vojeno vieće nadučitelja Hadžića iz Bielecrkve god. 1825. ovako se izrazivši: Izmedju svijuh pisanaka one su glavne škole u Bieloj-crkvi najbolje u Krajini, dočim se odlikuju ne samo ugodnimi potezi, nego i čvrstoćom držanja u pisanju. To svjedoči o pomnji i vještini nadučitelja Hadžića, kojemu se toga radi od strane dvorske oblasti osobito zadovoljstvo izraziti ima putem bjelocrkvanskoga magistrata.

Dekretom c. kr. dvorskoga vojenoga vieća u Beču dne 5. srpnja 1826. naš je Nikola s obzirom na izvrstno učiteljevanje na vlastitu prošnju kano nadučitelj premješten iz Bielecrkve (u Banatu) u Zemun (u Sriemu). U Zemunu nadje on u najvišem razredu glavne škole jedva 20 učenika, nasuprot u prvom razredu iste škole ogroman broj, oko 100 i više učenika, dakle prepunjen najniži razred. On dakle uze iz srednjega razreda skoro sve učenike u 3. najviši razred nadučiteljev i premjesti iz 1. razreda mnoge sposobnije i naprednije učenike u 2. razred, pak onda pomnjivo revnujuć i kao ravnatelj zavoda strogo nadzirajuć ostale razrede podje mu za rukom zadahnuti boljim duhom cieli zavod, sve na njem shodno urediti i školsku obuku znatno promaknuti. Pokazalo se domala, da bistra glava i vješta ruka upravlja zemunskom c. kr. glav. školom, čega se bivši učenici nadučitelja Nikole Hadžića zahvalno sjećahu još i onda, kad je pisac ovih redaka na istoj glavnoj školi u Zemunu od godine 1858. do 1871. kano nadučitelj službovao.

Naš je Nikola kano nadučitelj u zemunskoj školi kroz šest godina revno predavao nauk i u opetovnici odrasloj zemunskoj mladeži, te za svoje revno službovanje više puta pohvaljen od najviših oblasti, naročito i od c. kr. „Hofkriegsratha“.

Kad neumorno poslujući nadučitelj Hadžić uredio bijaše školstvo u slobodnoj vojničkoj občini u Zemunu, počeo je svojski nastojati, kako bi slavonsko-sriemskoj mladeži koristio u književnom pogledu, i na tom putu po mogućnosti doprineo k tomu, da se razšire koristna znanja i oplemene mladjahna srdca.

*

Digitized by Google

Godine 1829. izdao je djelo pod naslovom: „Cvitje Istine za oplemeniti razum i popraviti srdce mladeži. Iz različitih knjigah sabrano i na slavonskom jeziku izdano po Nikoli Hadžiću, c. kr. načalnom učitelju zemunskom. Štampano u Novomsadu.“ Dakle je naš Nikola prvi bio izmedju učitelja vojničke Krajine, koji je počeo pisati i izdavati spise za našu domaću mladež, kad još ne bijaše ni traga ni glasa našoj sadašnjoj hrvatskoj narodnosti i književnosti, kad još tmasti oblaci osiljena tudjinstva poput guste magle zastirahu našu krvatsku domovinu; kad još niesmo imali ni svojih novina, ni svoga pravopisa, ni svoje književnosti, ni svoje škole, dapače ni svoga jezika u školi, nego sve tudje pak tudje. To je velika zasluga našega Nikole. Slava mu i vječna uspomena! —

Njegovo spomenuto djelce razdjeljivano je po krajiških njemačkih školah u Slavoniji i u Sriemu kano nagrada za pomnjive učenike, te sam i ja god. 1829. dobio knjigu „Cvitje Istine“ i čitao ju kano učenik u njemačkoj školi u svojem rodnom mjestu Babinojgredi, ne samo sám za sebe kao prvu našku knjigu, koja mi je došla ruku, nego sam ju čitao kao i Relkovićev Satir i svojim ukućanom i susjedom.

Kroz tri godine upotrebljivaše Hadžić sve svoje od službe prosto vrieme i duge zimske noći na to, da sastavi „Slavonsko-njemački rječnik“ i skoro ga je bio dogotovio; nu nemajući nakladatelja, ne mogaše ga izdati te ustupi dotični rukopis godine 1851. g. dru. Šulku u Zagrebu, koji je upravo onda izradjivao svoj njemačko-hrvatski rječnik.

Godine 1831. izdao je Hadžić drugo djelce latinicom i ćirilicom štampano pod naslovom: „Pripovjedčice sa proslovom, u kojem poticaše krajiške stanovnike, da podižu svoje vlastite početne škole po selih, i da utemelje školsku zakladu sijuć seoske zemlje. Čisti prihod toga svoga djelca posvetio je zemunskoj gradjanskoj bolnici.

Za njegovo književno i učiteljsko uspješno djelovanje izraženo mu je zadovoljstvo visoke dvorske oblasti (Hofkriegsratha) u Beču reskriptom od 23. ožujka 1833. Br. 922. (Konac.)

Nešto iz poviesti zorne obuke.

(Dalje.)

Dobro znademo svi, da se ovi Rousseauovi zahtjevi niesu odmah oživotvorili, nu priznavali su se bar teoretički valjanimi; u Njemačkoj su ih ipak začeli i praktički izvadjati. Ponajviše je pako o tom nastojao Basedow. On u svojoj metodiki („Methodenbuch“) veli: „Školske se knjige ne slažu niti početkom niti daljnim nastavkom s umom djeteta i njegovim razvijanjem. — U njih su propustili učiniti ugodnim nuždno, a koristnim ugodno. Na štetu volje i razuma ljudskoga učile su se u školah mučnim načinom puste rieči, dočim se je ono, što svakomu znati treba, zapušćalo posve. Ta pomislite samo, kako se mnogi razboriti ljudi zgražaju i kako jim se grsti i pomisliti samo na prve

Digitized by Google

godine svoga školovanja i na jad, kojega se dobro sjećaju, čim samo pogled bace na svoje školske knjige.“ . . . . . „Ja svakom zgodom zahtievam, da se što veća pozornost obrati stvarnoj obuki, pak vriednost njezinu začimlju uvidjati sada i drugi, nu samo treba uviek dobro paziti, da je u istinu sve ono stvarna obuka, što se u školah pod tim imenom predaje.“ . . . . Da pako obuku, koja je mrtva, ter i onako samo krutim zaptom nekako traljavo uspieva“, učini živahnom i zabavnom igrom, izdade Basedov 1771.—1774. knjigu pod naslovom: „Elementarwerk“. Ta je knjiga imala stotinu slika, ter je bila osamnaestomu vieku ono, što Komenskoga „Orbis pictus“ sedamnaestomu. Ona je bila pravi kažiput, kako imadu roditelji i učitelji udešavati razgovore sa svojom djecom i pitomci, ter ih tim lakim i ugodnim načinom obučavati i jezično i stvarno. Basedow se je držao načela, da treba težiti za što većim enciklopedijskim znanjem i prema tomu je udesio svoju knjigu. U njoj se nalaze na prvoj slici razna jela; na drugoj dječji običaji kod ručka; na trećoj odielo; na četvrtoj ljudski stanovi; na petoj, šestoj i sedmoj: igre i zabave djeteta i odraslih ljudi; na osmoj pak sve do dvanaeste: životinje iz raznih krajeva zemlje; na dvanaestoj: čovjek s vana i s nutra, bolesti njegove i ljekovi jim; na trinaestoj: osjetila i moći duševne; na četrnaestoj: razni nagoni; na petnaestoj: svašta sa zemlje; na šestnaestoj: more i krajevi oko njega; na sedamnaestoj: što se u koje doba godine radi; na osamnaestoj: kako napreduje ljudsko znanje, a zatim slike stališa, sposobnosti i strasti ljudskih, pak ruda, bilja i tako se dalje redaju najšarenijim redom slike o svih stvorovih, znanju i umjetnosti, dok se sve napokon ne završuju bajoslovljem. — Ako i je ta knjiga bila valjano učilo, pravoj se zornoj obuki njom nije mnogo koristilo, jer je i Basedow sam te slike namienio ponajviše jezičnoj obuci..

Sasvim drugčije razvio je zornu obuku Salzmann. On naime, navaljujuć na način obučavanja, koj riečmi opisuje stvari, kojih učenik ne vidi, veli: „Ta nam samim manjkaju rieči, kojimi bi dovoljno jasno mogli opisati biljege, kojimi se toli mnogovrstni proizvodi naravi medju sobom razlikuju. Kušajte samo opisati djetetu list jošića, lieske, bukve i lipe, pak onda povedite svog učenika u šumicu, u kojoj takovo drveće raste, ter mu recite, neka znakovi, koje ste ga opisujuć naučili, nadje to drveće.“ Nu Salzmann govori i proti slikam, jer „ponajviše je drvoreza odtisnuto crnom mašću, a boja je svakako vrlo znamenit, da često i najbitniji biljeg, kojim razlikujemo stvari. A koliko ima boja, koje je vrlo težko, da i upravo nemoguće pogoditi, ili koje će jedva najveći vještaci i umjetnici umjeti kistom na papir prenieti, a ovi se jamačno neće htjeti tim baviti, jer jim se trud nipošto naplaćivao ne bi.“ Zato Salzmann vrlo sumnja, hoće li diete, koje smo slikom podučavali, dotičnu stvar upoznati, kad ju u naravi uoči. Nu on navaljuje u obće na način, kojim se je u ono doba podučavalo a tu i tamo bome i dan danas podučava. Tim se načinom govori djeci najprije ob onom, što joj je najdalje i često posve nepristupno. Škola reć bi trga svoje učenike iz kruga, u kojem su živjeli, ter ih vodi u daleke krajeve prije, nego li je s njimi obišla okolicu rodnoga mjesta. On to

Digitized by Google

potvrdjuje, dokazujuć, da nijedan predmet ne začimlje onim, što je učeniku najbliže. Govoreć o svakom predmetu, koj se je u školah tako učio — a učili su se tim načinom svi predmeti — začimlje vjeronaukom, ter prorešetav osnovu, po kojoj se je predavao — a i danas još predaje — nastavlja ovako: „A kad ste to sve dobro progledali, onda idete u Latium i Grčku i promotriv dobro, što je sve znamenita bilo u Rimu, Sparti i Atheni, protumačiv njihovo gradjanske uredbe, njihovo ratovanje, način gradjenja, njihovo kiparstvo, učite pričice o Veneri, Kupidu itd., pak ste tim postignuli, da vam dječica umiju čavrljati o konsulih, tribunih, diktatorih i o drugom čem, dočim ne znadu, što li je državni ili dvorski savjetnik, što načelnik.“ . . . . . Boreć se Salzmann proti tomu nevaljanu načinu obuke, zahtieva, da diete ponajprije upoznajemo s okolicom rodnoga mu mjesta, i da ga narav na njoj samoj učimo poznavati. Svoja je načela izdao u knjizi, što je godine 1806. tiskana pod naslovom „Ameisenbüchlein“. Tu on veli: „Kakogod vježbate jakost tjelesnu, tako morate vježbati i osjetila, pamet i maštu. A čim da se vježbajuć služite? — Predmeti, stvarmi, koje ćeš lako i živo zamietiti. . . . . Te će vam stvari pokazati diete samo, valja vam malko samo pokušati, što će najpozornije motriti. Izkusio sam mnogo i mnogoputa, da djeca najvole promatrati životinje. Osvjedočite se o tom! Diete će riedko kad promatrati sebe, već ono, što ga okružuje, a doneseš li mu miša, vrebca ili drugu koju zvier, to će ti se migom svega ostaviti i svu svoju pozornost obratiti životinji. Pokaži djetetu slike, vidjeti ćeš, najdulje će gledati slike životinja. A tim nam djeca posve jasno dovikuju: hoćete li vježbati sile, što se sada u nas očituju, a vi nam pokazujte životinje. . . . . Diete teži, da duševne svoje moći jači na stvarih, koje svojimi osjetili zamietiti može; kako će pako to činiti, kad mu stvari niti ne pokazujete. Ne učite prirodopisa radi njega, već da duševne moći svojih učenika vježbate na naravi samoj. Nu dosad se je na to kod toga predmeta vrlo malo osvrtalo, jer dok učitelj sam sudi i zaključuje, učenik je posve pasivan. Hoćete li dakle, da si diete vježba duševne moći na naravi samoj, a vi mu dajte naravne proizvode, dajte mu cielu stvar najedanput, neka ju motri svom pozornošću, a svakako začmite životinjom. Diete neka motri njezine česti, oblik, boju, čemu je; a vi ju onda prispodobite s drugom, ter dajte neka učenici iztražuju bitne biljege najprije zajedničke, a onda one, kojimi se razlikuju; sad opet spremite na čas stvar, ter zahtievajte, da vam ju učenici opišu. Što si diete samo naći ne može, primjerice: čim se ta životinja hrani, kako živi, koja nam od nje korist, to će učitelj pripoviedajuć nadovezati, ter si učenike podučiti.“ — Za životinjami imalo bi po Salzmannu slieditи bilje, koje raste u okolici, a onda bi se istom razpravljalo ob umjetnih stvarih, proizvodih ljudskoga uma, orudju, posudah, odielu, pokućtvu itd. — Iz ovoga se vidi, da je Salzmann shvatio zornu obuku, kako ju je kasnije pučka škola prihvatila.* (Sliedi.)

* Pročitaj članak: „Salzmann i njegovi nazori ob uzgoju“, „Napredak“ tečaj XI., broj 23. i 24.

Digitized by Google

Z u b i.

Piše **Davorin Trstenjak.**

(Dalje.)

Stalni zubi razvijaju se takodjer iz klica, nalazećih se u posebnih kesicah, koje leže pod mliečnjaci i za njimi koji se poslie razviju, te korenje mliečnjaka nadignu pa ih izrinu. Zametci ili klice stalnih zubi mogu se prije poroda i to već u osmom mjesecu razpoznati: dakle diete donese na sviet dvovrstne klice, i to klice za zube mliečnjake i za stalne zube.

Tvar, od koje je zub sastavljen, zove se zubna kost, koja je po Čermaku sagradjena od samih krugljica, medju kojimi se nalaze jažice. Kruna je zuba pokrivena caklovinom (glasurom, emaljem). Caklovina je najtvrdja čest čovječjega tiela, a sastavljena je od samih prizmatičnih listića, koji niesu ništa drugo nego vapnene soli, a sastoji se od 88·5% osnovno - fosforokisele vapnene zemlje sa fluorovim vapnikom, 8% ugljikokisele vapnene zemlje, 1·5% fosforokisele magnezije i 2% organičke tvari, dočim se zubna kost (dentin) sastoji od 29·6% organičke tvari (Knochenleim), 57·2% fosforokisele vapnene zemlje, 8·3% ugljikokisele vapnene zemlje, 1·2% fluorvapnika, 1% fosforokisele magnezije i 2·2% manje važnih sastavina. Kroz svaki koren zuba vodi tanki žljebić u vrat i glavu zuba. U šupljini njegovoj ima krvnih posudica i živac, koji priobćuje mozgu zubobolju. Koren zuba obavit je cementom, gradje je listaste, te učvršćuje zub u zubištu.

Zub ostaje tako dugo zdrav, dok mu je caklovina ciela i neoštećena. Čim se caklovina ošteti i zuberina od zuba odmakne, počme zub gnjiti i propadati, jer kiseline dopiru neposredno do kosti zuba, gdje se s njom lučbeno slučuju, te tako troše i raztvaraju zub. Fosforova i ugljikova kiselina, spojena u zubu s vapnom, ostavlja vapno, koje se spaja s kiselinami octa i mlieka, koje se u ustniku tvore, a i u većini se jela nalaze. Octokiselo i mliečnokiselo vapno topi se u tekućini, što se u ustniku nalazi, te tamo, gdje je prije bilo čvrsto ugljikokiselo i fosforokiselo vapno, postane šupljina ili rupa. Slador sam po sebi ne škodi zubu, ali ako se čestice sladora u nečistih ustijuh oko zubi i medju njimi uhvate, to ne ostanu šećer, već se pretvore u mliečnu i octovu kiselinu, koja troši i raztače zube i slinu okisa. Pa zato nam se kiselo izpuhava, ako mnogo sladora jedemo, te dolazi kiselo iz želudca u usta. Zaostaje li i škrob medju zubmi, tvori kiselinu, budući da se pretvara u dextrin, a ovaj u šećer, koji se napokon pretvori u mliečnu kiselinu. Sad si lako možemo protumačiti, zašto imade većina mlinara i slastičara izkvarene zube; žive bo u zraku napunjenom brašnom, odnosno šećerom, što im disanjem u usta i na zube dolazi. Jela, imajuća bjelanjka, ako ostanu dulje u ustniku, pretvore se u mliečnu kiselinu. Slina je skrofuloznih ljudi krotuljava, te se dade razvlačiti, kisela; pa ako se toj jelom, pićem ili ljekarijami primieša organske ili animalne kiseline, tad je zub u pogibelji, jer ga to može lučbeno raztvoriti.

Digitized by Google

Sad smo vidjeli, da može slador, škrob, jelo i piće, zaostane li medju zubi, razoriti zube, a nameće nam se pitanje, da li pušenje zubom škodi. — Uvjerili smo se, da su kiseline smrt zubom: iztražujmo sada dim duhana, pa ćemo si lako odgovoriti na ovo pitanje. U dimu duhana nema nikakove kiseline, osim ugljikove, a i ta nije zubom škodljiva, naprotiv ima amonijaka, alkalia, što uništuje kiseline, i kreosota. Svakomu je poznato, da se meso, kod nas najobičnije svinski butovi, vješaju u dim, da se sačuvaju od truleža i da se liepo osuše, dočim bi inače propali. A kako to, da se u dimu tako dobro sačuvaju? U dimu ima kreosota, koj sav but tako obliepi, da nemože zrak do mesa, a jer se tim zaprieči pristup uzduha, to ne može meso gnjiti. Na isti način obliepi kreosot zube duhandjije, te ih čuva od propasti. Dakle pušenje zubom ne škodi, pače prudi. Kod pravoga duhandjije zubi su zdravi, a ako je koji šupalj, to ne propadne više godina. Ali zubi su strastvena duhandjije crni, što nije nimalo liepo, te se ne mogu biserom zvati. — Čim se opazi, da zub trune, valja tomu odmah stati na put, da sav ne propade i da ne izkvari drugih. Nu pošto je laglje, razumnije i probitačnije zdrave zube čuvati, nego li bolestne popravljati, to neka svaki nastoji, kao što u obće u Englezkoj, a kod nas žalibože samo pojedinci rade, da mu zubar češće zube razgleda, izpita i valjano očisti. Čim se opaze na zubu crnkaste ili sive točke, pa ako se i ne osjeća bol, valja se odmah uteći vještu lječniku zubaru, koji ranu, ako nije duboka, izdube i očisti ća do zdrava zuba, te ju izgladi, da se na tom mjestu ne mogu kupiti ni ostatci jela ni sluz. Ako li je pako zub znatno oštećen, šupalj, to se mora šupljina pomno očistiti i izpuniti, da ne može u zub zrak ni voda; šteditи u tom poslu ne valja, jer lječnik, koji jeftino zube popravlja, daje zato i jeftin materijal, i obavi posao površno, što je onda bez svake koristi. Najvažnija operacija zubarska je izpunjivanje šupljega zuba, i traži veliku uztrpljivost i tehničku vještinu, kojom se može malo lječnika ponositi. Najglasovitiji lječnici zubari jesu, koji su si tu tehničku vještinu pribavili i praktično se usposobili u samoj Americi. Krpanje ili izpunjivanje zuba zove se plumbovanje, jer su u prvo doba zube olovom (Plumbum) krpali, što sada više ne čine, jerbo olovo slinom i kiselinami otrovno djeluje. Raznih ima tvari, kojimi se zubi krpaju, ali jedina prava, shodna, neškodljiva i trajna je zlato; jer se uplivom sline i kiselina ne okisi. Ako se i zubi zlatom izpunjuju, to taj posao obično plumbovanjem zovu, samo neki lječnici zovu tu operaciju aurifikacijom (od latinske rieči aurum, zlato). Prije nego li se šupljina zuba izpuni i zatvori, mora se dobro očistiti i za to prirediti, a osjeti li se bol, mora se živac zuba ubiti. Prije su ubijali živac razbieljenom žicom, a sada ga bolji lječnici ubijaju „amerikanskom pastom“, koja se na nešto pamuka stavi u rupu i listićem od voska pokrije, te nekoliko sati, obično do drugoga dana, ostavi. Tim se inače toli osjetljivi živac umori, te se pincetom može bez najmanje boli izvući. Želi li se lječnik uvjeriti o smrti živca, to mu valja u rupu zuba štrenuti hladne vode, i ako se neosjeti nikakva bol, sjeguran je znak, da je živac mrtav. Izpunjene zube mora lječnik više put pregledati. One, koje bole zubi od reuma-

Digitized by Google

tizma, zabole poslie operacije zubi i meso oko njih nateče, čemu nije kriv ljećnik, nego su si sami krivi, jer su ili usta držali otvorena, ili govorili u oštru i hladnu zraku. Dobro izpunjen zub služi isto tako, kao zdrav, ne smije boljeti i mora da bude ustrajan, a zlato ne smije iz njega izpasti. Ima primjera, gdje se izpunjeni zubi nakon 25 godina niesu nimalo promienili, ali su te punili amerikanski ljećnici.

I mliečnjaci moraju se izpuniti, ako su šuplji, da se tako dugo uzdrže, dok ih stalni zamiene, što ima veliki upliv na stav budućih stalnih zubi. Kad se zub tako izkvari, da se više ne da popraviti, onda ne preostaje ništa drugo, nego radikalni način: zub valja izvaditi, da više ne boli i da ne kvari drugih.

Nezdrava zuberina ima na zub velik upliv, jer u bolestnoj zuberini ne mogu biti zubi zdravi. Zuberina može se pokvariti uplivom dyskrasije, skrofula, skorbuta, zločestih zubî, zubnih fistula, srieši, nečistoće i dr. Upala zuberine (parulis) opaža se po tamnocrvenih vrućih nateklinah, a može se razprostraniti po čeljusti i nebcu, a kod razdražljivih osoba nateče vrat i upale se žliezde slinovnice. Uzrokom tomu može biti pritisak ili ozleda zuberine, što se može dogoditi, kad grizemo tvrda jela, kad si zube čistimo tvrdom i oštrom čačkalicom, ako su nam umjetni zubi zlo usadjeni, ako smo si zub slomili, ili ako nam je zub nemilosrdno i velikom silom izvadjen, provalom novoga zuba, osobito zuba mudrosti, kad zub trune, uplivom fistule. Proti tomu je najbolje, da se usta izpiru toplom vodom, čajem od jorgovana (Syringa vulgaris) i čajem od titrica (Matricaria Chamomilla) i da stave pijavice, da se peru noge i da se znojimo. Posljedica ovih nateklina obično je guba na zuberini (epulis) t. j. elastična, tamnocrvena, riedko velika, često široka nateklina, iz koje kadkada promače krv; ovoj se rado pridruži fistula, gnojenje zuberine i bolesti čeljusti. Takove izrasli ima vješt ljećnik odrezati. Kad zuberina tamno pocrveni, nateče, postaje gubava, i od vrata se zuba odmakne, te lako krvari, a uza sve to ne boli, veli se, da je skorbutna (scorbutisches Zahnfleisch). Uzrokom ovoj bolesti je nečistoća zuba, a pojavlja se najviše kod slabašnih i na skrofulah bolujućih. Proti tomu ima mnogo voda, koje zuberinu skupljaju, da na zub prione. Izpire se pako keficom, ali pravcem od korena zuba prema glavi, a ako se krv spusti, to više koristi nego škodi.

Pošto su zubi od dvostruke važnosti, naime pomagalo za probavu i ures čovječjih ustiju, to je dvostruka dužnost naobraženu čovjeku brinuti se za zdravlje, ljepotu i trajnost njihovu; dužnost mu je brižno njegovati taj dragocjeni niz bisera. Premda su zubi od tolike važnosti, to se ipak nijedna čest čovječjega tiela toliko ne zanemaruje, kao zubi, što biva stranom nemarnošću, a stranom neznanjem. Zubi su tako dugo zdravi, krepki i trajni, dok im je caklovina ciela, gladka i neoštećena, a zuberina na vrat zuba pritisnuta. Veliki neprijatelj zubî i zuberine je srieš. To je tekućina, koja se kod svakoga čovjeka taloži u ustijuh i hvata se najradje stražnje strane dolnjih sjekutića i podočnjaka, a sastoji se od fosforokisela i ugljikokisela vapna. Ako se ta srieš mekanički ne odstrani, to se umeće izmedju zuberine i zubnoga vrata, te ogoli

Digitized by Google

zubni vrat, a postajuć taj gomilanjem srieši hrapav, rado se ostanci jela u njega zadjenu, sitne životinjice, nevidi i gljivice stanu se u njih leći, a pošto ima u ustniku dovoljno vlage, topline i zraka, to ostanci jela gnjiju i kisaju se, zuberina nateče i od zuba se odmakne, što je zubu od velike štete. Kod mnogih ljudi u gradovih možemo vidjeti nagomilanu srieš, što je dokazom, da si ti ljudi slabo zube čiste i slabo njeguju. Ako si srieši mehanički ne odstranimo, to se nakon duljega vremena zavuče ća do korena zuba, komu mogu dopirati kiseline i gnjile stvari, koje onda raztvaraju zub. (Konac.)

Učiteljska skupština podžupanije riečke.

(Dalje.)

Treći je dan izvješćivao Nikola Turato, učitelj sušački o II. pitanju: „Što ima učitelj činiti sa svoje strane, da mu budu učenici u zrelijoj dobi čvrsta značaja?“

Predložene su ove rezolucije:

1. Valja dobrim primjerom i poukom sprvine razvijati u djeci dobre sklonosti, imenito: ljubav za red, istinitost, pravičnost i religioznost.

2. Treba učenikom što češće pružati sgodu, da što dobra učine i shodnim jih načinom navesti, da to rado učine, te da to i poslie rado činili budu.

3. Zle žudnje valja triebiti; pri tom može poslužiti i kazna, nu kaznom ne valja prigoniti diete, da dobro čini.

4. Izmedju učiteljeva sbora i tvora valja da je vazda podpun sklad i stalna dosljednost.

5. Učitelj mora svakom sgodom privadjati učenike, da ocjenjuju moralne pojmove iz vlastitih i najbližih životnih prilika i prigoda, i nastojati, da si čestim takvim ocjenjivanjem vježbaju sud u tom pogledu.

6. Gdje prilike iz vlastita života ne dostaju, mogu poslužiti pripoviedke o povjestnih velikanih, gdje se ističe duševna njihova veličina.

7. Valja nastojati, da djeca prema stečenim ćudorednim nazorom i djelovanje svoje udese.

8. Učenike treba pridržavati na uztrajnost i podpunost u radu, na dosljednost u mislih, sboru i tvoru.

9. U vršenju dužnosti i izvršivanju ustanova školskoga reda valja učenike strogo nadzirati i na oboje jih neprekidno pridržavati.

10. Naobrazba ima biti svestrana i temeljita. Površnost škodi budućemu značaju.

11. Treba djeci pružiti priliku, da obljube čitanje knjiga, te da si svojevoljice čitanjem bistre um i oštre sud.

12. Učitelj se ima upoznati s individualnosti učenika, sa značajem roditelja, s domaćim uzgojem i kućnim životom.

13. Učitelj ima živjeti sa svojimi sudruzi u ljubavi i slozi.

Digitized by Google

14. Učitelj ima nastojati, da si steče podpunu ljubav i pouzdanje svojih učenika.

15. Učitelj neka nastoji, da se djeca rado u njegovoj blizini bave, i pod njegovim nadzorom. Tomu će osobito poslužiti, ako u blizini škole bude djeci ugodno igralište, i ako učitelj bude učestvovao u zajedničkih dječjih zabavah.

16. Uzgojna djelatnost doma ima biti u skladu s uzgojnom djelatnosti škole.

17. Obćinska oblast i dom imaju bditi, da školska mladež ne pohadja mjesta, gdje bi joj u opasnost došla ćudorednost, kao što su: krčme, plesovi i kazališne predstave. Od potonjih mogu se izuzeti, koje učitelj shodnimi pronadje.

Solertiju vide se ove rezolucije preobširne i nejasne, pa s toga moli skupštinu, da ih ne uzme za podlogu razpravi, te joj u tu svrhu predlaže u mjesto njih ove:

Da gojenčad u zrelijoj dobi bude čvrsta i stalna značaja, treba učitelju:

1. Biti samu čvrsta i stalna značaja, te prednjačiti živim primjerom svojoj gojenčadi u točnu, postojanu i veselu ovršivanju dužnosti svoga zvanja; neizmičuć nipošto i nikomu za volju od vlastita svoga svjestna i pravedna osvjedočenja.

2. Promatrati izvore kod svoje gojenčadi, iz kojih proizticu čuvstva, kao što su: ustroj tiela, mašta i upliv vanjskih predmeta, te prema njim upotriebiti prikladna sredstva.

3. Priučavati gojenčad za rana na obrazloživanje svega, što joj je govoriti i činiti, da tako bude kadra s osvjedočenjem misliti, govoriti i raditi.

4. Probudjivati i uzgajati u gojenčadi krepku i uztrajnu volju i savjestna ćuvstva za sve, što je savjestno, pravedno, liepo, pošteno i istinito; a zamraziti joj sve, što je zamamljivo, nećudoredno, lukavo i nepravedno, da tako postane radina, umjerena, uztrajna, samostalna i značajna.

U generalnoj debati učestvovahu: Dlustuš, koj je plaidovao za izvjestiteljeve rezolucije, navadjajuć, da su Solertijeve istina kraće, nu i sadržajem oskudnije od izvjestiteljevih, i da njimi važni i zanimivi taj predmet nije tako izcrpljen, kao izvjestiteljevimi. Nastavi dokazivati, da izvjestiteljeve rezolucije podpunce odgovaraju razvoju djetinje duše, i da se osvrću na sve psihologijske momente, koje pri uzgoju značaja valja na oko uzeti. Spomenuo je i to, da ako kod kojega predmeta, to ovdje valja ustaliti sve i najsitnije pojedinosti, jer pri nijednoj skoro pedagogijskoj djelatnosti nije toli široko polje otvoreno individualnim nazorom, niti se pri nijednoj razvoja djetinje duše ne dojimlju toliko duševni razpoložaji uzgojiteljevi, kao pri uzgoju značaja.

Učestvovao je nadalje u generalnoj debati Starčević, plaidujuć za Solertijeve, i Majnarić, braneć Turatove rezolucije.

Pri glasanju primljene su Turatove rezolucije za podlogu špccijalne debate.

Prigodom špccijalne razprave preduzete su ove preinake: 4. rezolucija stavljena je na 1. mjesto, a 1. na 3. Druga postala je četvrtom, a 3. petom uz preinaku predloženu Bosnićem, po kojoj u mjesto posljednje alineje ima stajati „i priučavati mladež na dobro“. 5. je učinjena šestom, 6. sed-

Digitized by Google

mom, 7. osmom, 8. devetom, 9. desetom, 10. jedanaestom, 11. dvanaestom. U 13. preinačene su rieči „učitelj ima živjeti“ na predlog Starčevićev „učitelj imao bi živjeti“.

Turata zamieni na izvjestiteljskoj stolici Franjka Miletićeva, učiteljica u Senju, kao izvjestiteljica V. pitanja:

„Kako valja postupati učitelju sa slaboumnom, duševno zaostalom, i opake ćudi djecom?“

Ona predloži sljedeće rezolucije, koje je skupština na predlog Solertijev bez ikakve razprave en bloc prihvatila:

1. Učitelj mora najprije tražiti uzrok pomanjkanju ili propadanju duševnih sila, te takodjer nastojati, da udje u trag izvorom opake ćudi.

2. Prema duševnim silam djeteta postupat mu je ljubežljivo, obziruć se uviek na shvatljivost djetinjega duha i njegove ćudi.

3. Učitelj mora si steći što obširnije znanje o tjelo- i dušoslovju čitanjem sgodnih časopisa i drugih pedagogijskih u toj struci odlikujućih se knjiga.

4. Duševne sile učenika ne valja nikada odviše napinjati niti zanemarivati, već treba strpljivošću raditi prema djetinjoj dobi i snazi.

5. Treba ukloniti zapreke, koje prieče razvitak umnih sila, radeć uviek u prilog djetinjoj naravi, izobražavajuć njegovu ćud.

6. Uzgojitelj malenih mora prednjačiti djeci u marljivosti i točnosti u službi, nabožnim životom, blagošću i strpljivošću razvijati u djeci blagu ćud. — Primjer najbolji je učitelj.

7. Nastojati. u koliko djelokrug učitelja dopušća, da učenik uzdrži svedjer zdravo tielo i veselu ćud, jer samo u zdravu tielu može bit i duša zdrava.

Ne smijem premučati, da je izvjestiteljica na te rezolucije pripravila skupštinu liepim i zanimivim obrazloženim slovom, a da je u istinu bilo krasno, dokazom je, — ako bi se inače moglo misliti, da smo mi drugi s kakvih god razloga bili subjektivni i pristrani, — što je to slovo našega staroga, trieznoga i uglednoga Solertija zanielo do burna odobravanja i predloga kako ga gore zabilježih. Ganutljiv nam se prikaza prizor, iza kako burnom aklamacijom en bloc primismo rezolucije.

Gospodjica Maršićeva, učiteljica kraljevička, nekadanja učiteljica izvjestiteljice gdjice Miletićeve, pristupi suzami radostnicami orošenim licem k mladoj izvjestiteljici, i čestitajuć duševnoj si kćeri na liepu uspjehu prvoga parlamentarnoga pokusa, materinski ju cjelunu u čelo, a ova tronuta do suza nježnim joj ogrljajem zahvali na stavljenu po njoj temelju, na kom je mogla nastaviti i dograditi ubavu sgradicu, koja je danas skupštinu tako obveselila.

Takove prizore mogu ipak pružiti samo učiteljske skupštine, što ne? Pa ipak se nadje čeljade bez srdca i bez sviesti, bez znanja i razbora, da njegdje prije u „Obzoru“ pokuša drmati hramom učiteljskoga zajedinstva, učit. družtvenosti, svetištem našega duševnoga života, plameništem i hrvalištem uzgojna znanja i umieća: podžup. učit. skupštinom! Od primorskoga mu učiteljstva prezir i prokletstvo! Ne našao mu se u toj težnji drug! — (Konac.)

Digitized by Google

DOPISI.

Iz Pleternice. (Naša škola.) Liepo li reče vriedni zastupnik na hrv. saboru g. Gjuro Kamenar: „Izmedju svih zakona, što ih donese kr. zemaljska vlada pred naš vis. sabor, najbolji jest zakon školski; ali treba da ga vrše osim učitelja i svi na to pozvani faktori.“ — Istina je nepobitna, da je škol. zakon prava poluga napredku našega naroda; ali žalibože. kad ima mjesta, gdje se isti zakon ne vrši, što više: zabranjuje njegova provedba.

U trgovištu Pleternici ima ove godine 221 sposobnjak, osim ovih 60, koji su od dužnosti polazka kao slabi lih za ovu godinu polazka riešeni. Poznato je čitateljem ovoga časopisa, da u dosadanjoj školskoj sgradi ima prostora jedva za 50 učenika, a koju ipak ljeti 130, a zimi do 95tero djece polazi. — Poznato je i to, da bi se tu sasvim lasno još jedna učiteljska sila namjestiti mogla, pošto obćina pleternička baš nikakva škol. nameta nema, dočim ostala mnogo i mnogo manja mjesta preko 15% škol. nameta plaćati moraju.

Dane i mjesece premišljavao je o svem tom naš škol. odbor. Kr. podžupanija i nadzorničtvo poticalo ga, da ne časi, već da se odazove silnoj i prešnoj potrebi o namještenju još jedne učiteljske sile. I sbilja bačeno sjeme zahvati svoj koren, jer školski odbor zaključi: a) da se podučitelj po zakonu namjestiti mora; b) da se natječaj s plaćom od 300 for. razpisati imade (što je i učinjeno); c) da pošto stana za školu i podučitelja u školskoj sgradi nema, da se isti za 100 for. najmiti imade.

Veselim srdcem odaslasmo proračun, u kojem bje samo 3% nameta, obćinskomu zastupstvu na pretres; nu žalostnim srdcem začusmo, da nam je isto zabacilo proračun, kojega smo dosta škrto sastavili. A čujte. zašto ga zabaciše; zato, što tobož u sadanjih prostorijah stana nema. — Ovo je doduše istina, al zar se nije mogla smjestiti škola u kasarnu Trenkovu, gdje je prije mnogo godina liepo bitisala? Ista stajala je, a i danas još stoji na razpolaganju, pak zašto ju nieste htjeli u najam uzeti? U ostalom mi znamo vrlo dobro, tko je svemu tomu kriv, al ga za sad štedimo, jer ne bismo rado, da koga žigošemo. Bilo je i bit će ljudi, koji živući u obilju slasti ne vjeruju, da na mladjih sviet ostaje, već srdcem pustim, srdcem bezćutnim rade i nastoje, da svaki pokret smjerajući k prosvjeti hrvatskoga naroda uguše, utamane. Ne znaju bo jadni. da im je tielo smrtolomno biće, koje po providnosti božjoj sprovedši svoj viek odljulja se u grobnicu hladnu, gdje bude pepeo, iz kojega je i postalo. Ne znaju, ili neće da znadu jadnici, da im poslie smrti djela živu, a da ih potomstvo sudi sladkom ili gorkom uspomenom.

Takovi ljudi hoće, da na školu uplivaju, da joj zapoviedaju. O, doista jalovi zatočnici hrvatske prosvjete! Kako već gori napomenuh, zabacilo nam obćinsko zastupstvo proračun i s njim zakopalo toli nuždno potrebnu učiteljsku silu. U brzo to dočuo i naš školski odbor, te otvoreno izjavi: „Ako se odborski zaključci smjerajući na boljak škole jednostavno zabacuju, to je suvišan svaki odbor.“ — U privatnosti bilo je i pravedne krupnosti, al dakako momentalno; — jer znajte, da i u samu odboru kukolja imade. —

Sve bilo, pak prošlo, kad al najedanput stiže nam glas, da će presvietli gosp. veliki župan Ivan Vardian ovih dana dojti, da razvidi školsku sgradu, ne bi li joj se ključ prizidati mogao; jer da svim srdcem želi, da se učiteljica namjesti. —

Budimo pravedni, pak recimo istinu: naš si je veliki župan mnogogodišnjom neumornom marljivošću u svom zvanju, imenito u podizanju škola

Digitized by Google

liepih i hvalevriednih zasluga za hrvatsku prosvjetu stekao. Ta on bijaše prvi, koj preporuči škol. odboru, da se tuj učiteljica namjesti, a sigurni smo, da će on biti prvi, koji će to predložiti i u podžup. škol. odboru. Uvjereni smo, da će i naš vrli nadzornik g. Gj. Balog kao i zastupnici učiteljstva, gg. Messner i Šule, kršno zastupati interese pučkih škola ove podžupanije.

Nadam se, da ću vas moći na skoro izviestiti o boljih zaključcih, nego što su bili oni obć. zastupstva u Pleternici, koje po zakonu ne bi smjelo brisati tolj nuždnih i koristnih zaključaka škol. odbora. Ne dao Bog, da bi se i jedan pregalac našo, koj bi okrenuo kabanicom. — Na koncu dovikujem svim pozvanim: „Prije svega neka se vrši zakon!“

Fr. Bratuša,
učitelj.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Mariju Pobudu pravom učiteljicom na djevojačkoj obćoj puč. školi u gradu Ivaniću; kandidatkinju pučkoga učiteljstva Adelu Kempfovu učiteljicom na obćoj pučkoj školi v Pakracu; Matiju Bertaka i etra Županečića pravimi učitelji i to prvoga u Sv. Ivanu na Zelini, a potonjega u Cerju; izpitanoga kandidata pučkoga učiteljstva Josipa Debeljaka učiteljem na obćoj pučkoj školi u Trgu.

— (**Izpiti za osposobljenje učitelja na gradjanskih školah**) držat će se 18. i sljedećih dana mjeseca veljače. Kandidati imadu svoje prema §§. 3. i 31. vis. naredbe od 30. studenoga 1875. udešene pismene prijave podnieti najkasnije do 15. veljače predsjedničtvu (Jos. Torbaru) izpitnoga povjerenstva za gradjanske učione.

— („**Sokol.**“) Prvi broj toga lista za tjelovježbu ugledao je svieta, te ga hrvatskomu učiteljstvu što toplije preporučamo.

— (**Dar.**) Presvietli g. Ivan Kralj, posvećeni biskup likopoljski, poklonio je i ove godine 50 for. siromašnim učiteljskim pripravnikom, na kojem plemenitom daru mu se ravnateljstvo kr. preparandijâ najusrdnije zahvaljuje.

— (**Zemaljski školski odbor**) imao je 10. siečnja prvu ovogodišnju sjednicu, u kojoj se razpravljalo o sljedećih pitanjih: 1. Da li su shodne knjižice za šegrte, kako ih je uveo zagrebački škol. odbor, da se u njih svaki put zabilježi, da li je šegrt prisustvovao obuci u opetovnici, i da li bi se imale takove knjižice uvesti i u drugih gradovih? Zaključeno po predlogu izvjestitelja g. Ferde Vuksanovića, da su takove knjižice shodne, te se preporučuju i drugim gradovom, nu da učitelji podpisivanjem knjižica ne izgube mnogo vremena, neka bi jim se nabavili štampilji. 2. Razpravljalo se ob izvještajih kr. žup. škol. nadzornika i ravnateljstva kralj. preparandija ob osnovi razredbe sati za škole s jednom učiteljskom silom, kako ju je podnielo kr. žup. škol. nadzorničtvo belovarsko. Zaključeno po predlogu izvjestitelja Ljud. Modca: Da se pomenuta osnova razredbe učevnih sati nepreporuči vis. kr. zem. vladi, da ju odobri, dotično propiše, već da se pozove kr. nadzorničtvo u Belovaru, da ju prema iztaknutim prigovorom izpravi. Zatim se vis. vladi preporučuje, da se, ako i izda normalnu razredbu sati, ne bi opet silila svaka i sliednja škola, da ju mora slieditи doslovce, već da si ju mogu pojedine škole prema mjestnim okolnostim i potrebi preinačiti, nu da imaju kr. nadzorničtva bditi nad tim, da se normalna razredba u glavnom ne povriedi. 3. Na podnesak urednika „Esseker Zeitunga“ Antuna Leitnera, kojom je umolio u vis. kr. zemalj. vlade zaštitu takozvanih „Schulpfennigvereina“ te na izvieśća kr. žup. škol. nadzorničtva o tom podnesku bi na predlog izvjestitelja Ljud. Modca zaključeno: vis. kr. zem. vladi preporučiti, da preradjenu knjižicu ob ustrajanju „Schulpfennigverein-â“ te pravila sličnih obstojećih već u Hrvatskoj družtva preko podžupanijskih oblasti razširi medju inteligentnijim občinstvom, te da se istim oblastim preporuči, da nastoje o tom, kako bi se po mogućnosti što više osnovalo takovih družtva; 4. Na predstavku grad. poglavarstva karlovačkoga i zagrebačkoga škol. odbora bi na predlog izvjestitelja Ljud. Modca odobrena osnova naredbe vis. kr. zem. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu, kojom se uvadjaju neke prelazne ustanove za one učenike, koji niesu svršili podpune četverorazredne pučke škole a bez svoje krivnje, te se žele dati na zanat; 5 Razpravljalo se o tom, što da se učini s obstojećimi kot. učiteljskimi knjižnicami, te bi po predlogu izvjestitelja g. Stj. Basarička zaključeno, da visoka kr. zem. vlada pozove dotične podžup. učit. skupštine, neka prema svojim posebnim prilikam i potrebam odluče o dalnjoj uporavi kot. učiteljskih knjižnica

Digitized by Google

nalazećih se u njihovu području. 6. Na pitanje jednoga kr. žup. škol. nadzorničtva, da li i u onih mjestih, gdje su tek škole otvorene, odkada je škol. zakon u život stupio, te su uškolani i stariji učenici od 7 godina, traje obvezanost takovih učenika na polazak škole po §. 45. škol. zakona takodjer pet godina, zaključeno bi na predlog izvjestitelja g. Ivana Stožira, da učenici u takovih mjestih, ako su započeli stariji polaziti školu, ne moraju polaziti istu podpunih pet godina, nego da mogu, kad su naučili čitati i pisati, preći u opetovnicu.

— **(Skupština učiteljâ zagrebačkih pučkih škola.)** U skupštini zagrebačkoga pučkoga učiteljstva, koja se je obdržavala pod predsjedničtvom veleč. g. škol. nadzornika E. Suhina, prihvaćeni su sljedeći zaključci:

Na prvo pitanje: „Koje grane gospodarstvene zaslužuju osobitu pažnju u ovih krajevih i kako bi pučka škola iste u narodu najuspješnije i najkoristnije mogla unapredjivati?

Zaključci: U gradu Zagrebu i okolici ima se osobita pažnja posvetiti voćarstvu i vrtlarstvu.

U svakom školskom vrtu imala bi se djeca praktično upoznavati s kulturom i porabom povrća, voća i cvieća.

U školskom vrtu neka se uredi i pčelinjak.

Ostale grane gospodarstva: vinogradarstvo, livadarstvo, stočarstvo i ognojivanje može škola unaprieditи predavanjem tih struka na temelju čitanke i posudjivanjem valjanih gospodarskih spisa.

Drugo pitanje: „Prigovara se pučkoj školi, da većom pomnjom njeguje obuku, nego uzgoj. Da li je taj prigovor temeljit, i ako jest, kako bi se imalo tomu doskočiti?“

Zaključci: Pučka škola smatra obuku glavnim sredstvom uzgoja, a zato jedno i drugo jednakom pomnjom njeguje te razvija sve duševne i tjelesne sposobnosti, da ukriepi djecu u čudorednosti, da joj prosvieti um u toliko, da budu znala i mogla kriepostno i Bogu ugodno živjeti, a u znanju se sveudilj usavršivati.

Osim obuke, koja se ima udesiti prema dobi i naravi djeteta, postigava škola svoju uzgojnu svrhu njegom i stegom.

Da škola svoju svrhu postigne, treba da učitelj pučkih škola unapredjuje i domaći uzgoj i to dieleć roditeljem naputke i upozorujuć ih na valjane uzgojne spise te napokon šireć medju mladeži poučno-zabavne spise.

Valjalo bi nastojati o tom, da se podignu dobro uredjena zabavišta za djecu, koju roditelji ne mogu, ne znadu ili neće valjano uzgajati.

U glavnom gradu Zagrebu valjalo bi, da se ustroji zemaljska popravilnica.

Treće pitanje: „Kakova mora biti obuka, da učenika privede k samoradinosti?“

Zaključci: Da obuka bude učenikom poticalom i vodićem, mora se tako udesiti, da ju ovi obljube.

Da učenici obuku obljube, mora biti zanimiva i mora se svaki predmet učiti neprisiljeno i veselim srdcem.

Obuka se ima osnivati na zorovih, a izbjegavati valja svaki mekanizam. Zato treba, da svaka učiona ima potrebnih učila.

Učitelju je nastojati, da mu učenici odgovaraju što samostalnije i podpunije.

Da radnje budu shodno poticalo k samoradinosti, neka su prema dobi i duševnim sposobnostim mladeži, a učitelj neka jih savjestno izpravlja i ocienjuje.

Učenici ne smiju se obteretiti preobilnim učevnim gradivom i premnogimi radnjami.

U obće marljivost, rad neka se hvali, a nemar i lienost neka se kori, da i kazni.

Iz poviesti imaju se iztaknuti osobe, koje su se marljivošću, trudom, radom i naobrazbom popele do velika ugleda u narodu ili koje je odlikovala država i crkva svojom čašću i dostojanstvom. —

U gradski školski odbor izabrani su kao zastupnici zagrebačkoga pučkoga učiteljstva gg J. Posavec i M. Vrbanec.

— **(Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.)** I. sjednica upravljajućega odbora držana 5. o. m. Pravi član Davorin Trstenjak javlja, da je nagaćio 28 komada najkoristnijih ptica, smjestio ih u posebnom ormariću, pa ih poklanja sboru. — Skupština podžupanije križke umolila je sbor preko svoga nadzornika, neka bi izdao „Rukovodnik“ od Truhelke. Izdat će se izpravljen i dopunjen, kad i nove čitanke sastavljene budu. — Pravi član Hire moli, da bi sbor izdao njegovu „popularnu botaniku“, u kojoj je naša cvjetana razredjena po godišnjih dobah i sa 105 slika. Sbor će knjigu najprije dati pregledati. — Sbor će se pobrinuti, da nadje nakladnika, koj bi izdao kao posebnu knjižicu „Ustav“, što ga je sastavio g. Marijan Vuković, šk. nadzornik. — G. Vudyu poslat će se „metrički sustav“ bezplatno za njegovu školu. — Družtvu učiteljskomu „Budeč“ u Pragu pisat će se, da pošalje na ogled jedan primjerak diplome, što ju nudja u svom glasilu učit. družtvom. — Pošto će se ove godine odpočeti držati javne sjednice s pedagogijskimi predavanji, to su umoljeni svi članovi, da sboru dostave do konca ožujka t. g. kakovo predavanje, koje bi bilo prikladno i shodno za javno čitanje. — Knjižničarom izabran je g. M. Stojanović. — Opredieljeni su dani, kad će se sastajati članovi u sbornici, te popisivati knjige za knjižnicu. —

U družtvenu blagajnu položilo je 27 utemeljitelja novogradiškoga okružja 54 f. (svaki po 2 for.) kao predposljednji rok od utemeljiteljne svote.

Književnost.

— **(Južno-slovjenske narodne popievke.)** Većim ih dielom po narodu sâm sakupio, u-

Digitized by Google

kajdio, glasovirsku pratnju udesio, te izvorni im tekst pridodao Fr. S. Kuhač. Ciela se sbirka, sastojeći od 1600—1700 posve narodnih pjesama, dieli u ljubavne i ženske pjesme, svatovske, šaljive, napitne ter pjesme, koje se uz ples i igru pjevaju, pjesme na prelih, žetelačke, ljuljanke i djetinske, kolede, duhovne, ivanjske i pobožne te pjesme raznog sadržaja, nadalje na pjesme junačke, prosjačke, putničke, bojne i domoljubne. Svaki se ovaj odio dieli po napjevih u tri vremena odsjeka: u pjesme nove, prednje i stare dobe. Svaka će tri mjeseca izići u jednoj svezci 100 popievaka, dakle u godini dana 400 pjesama. — Godišnja je predplata za 4 svezke samo 5 f. a. vr. Kako vještaci kažu, Kuhačevo je djelo unicum svoje vrsti, te prevažan prinos za kulturnu poviest naroda i izvor za domaću glasbenu umjetnost. — Pošto je to sastavitelja mnogo muke i troška stajalo, valja da ga svaki domoljub podupire, pa i učitelji, kojim je takodjer glasbenu umjetnost gojiti. — Preporučamo dakle hrvatskomu učiteljstvu, da si prekrasno to djelo nabavi, pa i u svom okolišu predplatnike sakuplja.

— („**Veseo momak**"), seoska pripoviest. Norvežki napisao Björnstjerne Björnson. Preveo Milan Grlović. (Preštampano iz „Hrvat. Svjetozora.") Ciena 30 nov. — Ovo prekrasno djelo čuvenoga norvežkoga pjesnika preporučamo što toplije štov. čitateljstvu, jer će u njem naći mnogo dražesti i naslade.

— (**Poziv na predplatu.**) Kad sam lani pozvao hrvatski narod na predplatu „Topografije i poviesti grada Senja", niesam se nadao onako srdačnu odzivu, kao što sam ga zadobio; a još manje onakovu uspjehu svoga djela. I kritika i hrvatski narod pretekoše daleko moje nade. Obodren time uhvatio sam pero, da opet sastavim djelo, kojega u hrvatskoj književnosti nema. Pišuć „Topografiju i poviest Senja" dobih slučajno u ruke djela glasovitoga Senjanina Mateše Antuna pl. Kuhačevića, i to: njegov životopis od njega latinskim jezikom pisan, i njegova hrvatska pjesnička djela. Što to vriedi, može se svaki osvjedočiti po riečih, koje naš čuveni pisac Kukuljević Sakcinski o Mateši Kuhačeviću u XXXVIII. knjizi Rada na strani 157. govori. S toga sam ja napisao posebi Kuhačevićev život, i nakan sam izdati njegova znamenita djela, ako mi se hrvatski narod neogluši, kao što se nije ni lani. Pozivljem dakle hrvatski narod, da se predplati na:

„Život i djela Senjanina Mateše Ant. pl. Kuhačevića, hrvat. pjesnika XVIII. vieka." Knjiga će imati 10 štampanih araka u osmini, a stoji 80 novč. a. vr.

Tko sakupi deset predplatnika, dobiva jednu za trud. Naručbenica neka se čitljivom adresom p. n. gg. predplatnika do 31. siečnja 1878. podpisanomu ili knjižaru i tiskaru H. Lusteru pošalje.

Tko u napried plati 80 novč., dobiti će knjigu bez poštarine; a inače poštanskim pouzećem.

U Senju koncem godine 1877.

Mile Magdić,
prof. velikoga gimnazija senjskoga.

Javne zahvale.

Presvietli gospodin biskup Ivan Kralj posla ovoj učioni 20 for., da se razdiele medju najsiromašniju ali dobro napredujuću mladež. — Gosp. H. Eisner, vlastelin hruševački, na molbu školskoga odbora a preporukom velemož. gosp. podžupana Kovačevića, pokloni ovoj učioni — istoj preko puta ležeći komad zemljišta — za školski ejepilnjak.

U ime školske mladeži i školskoga odbora na tih plemenitih darovih najsmjernije se zahvaljuju

u Pokupskom dne 1. siečnja 1877.

Stjepan Pavić, župnik. — Ante Arnold, učitelj.

Uslied pada Plevne obdržavala je ovdješnja narodna čitaonica dana 13. o. mj. večernu zabavu uz koncert, kojom su prigodom gg. članovi čitaonice, a takodjer i nekoja vanjska na zabavu došavša, izmedju sebe skupila 10 for. 20 novč. za ovomjestnu školsku mladež.

Gospodi se darovateljem u ime škol. mladeži najsrdačnije zahvaljuje

Andrija Ćurčić,
učitelj.

Listovnica.

G. M. P. u K. Primismo, te ćemo uvrstiti, kad dodje na red. Srdačan Vam pozdrav!

G. J. K. u M.-B. „Freie pädagogische Blätter", Herausg. A. Ch. Jessen. Wien. 5 f.; — „Allgemeine Lehrerzeitung", Herausgeoer A. Berthelt. Leipzig. 6 for. 04. — „Rheinische Blätter für Erziehung und Unterricht." Herausgeber Dr. W. Lange. Frankfurt. 6 Hefte 5 f. 40. — „Der praktische Schulmann". Archiv für Materialien zum Unterricht in der Real-, Bürger- und Volksschule. Herausgeber A. Richter. Leipzig. 8 Hefte 6 f. 60.

G. J. Br. u P. Vašoj se želji djelomice već udovoljava. Na ostalo pismeno.

G. J. K. u C. Odviše drastično. U takovoj formi ne možemo objelodaniti.

Gei. V. K. u S. Primismo. Uvrstiti ćemo u svoje vrieme.

☞ **Upozorujemo štov. gg. predplatnike, da ove godine stoji „Napredak" 5 for.; neka dakle izvole, u koliko su premalo poslali, nadoplatiti.**

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor", uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 4. U Zagrebu, 1. veljače 1878. **Tečaj XIX.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora".

„Napredak" izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka", novci pako: Upravi „Napredka" (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Nikola Hadžić.

Piše **Mijat Stojanović.**

(Konac.)

Rodoljubljem oduševljen predložio je naš Nikola još god. 1828. visokim oblastim, da bi se u vojničkoj Krajini uz postojeće njemačke škole podigle i narodne pučke škole, u kojih bi se mladež obojega spola shodno obučavala u svom materinskom jeziku a naznačio je ujedno i sredstva, kojimi bi se dala utemeljiti potrebita zaklada za uzdržavanje školâ i učiteljâ.

U Krajini zavedene su narodne škole (Nationalschulen) još godine 1830., ali dalji predlog našega revnoga Nikole, kako bi se mogla utemeljiti u svakoj občini zaklada, iz koje bi se mogle uzdržavati škole i učitelji, ostade dugo bez uspjeha, premda je visoko c. kr. dvorsko vojeno vieće s priznavanjem primilo taj predlog.

Dekretom c. kr. visokoga dvorskoga vojenoga vieća u Beču od 21. ožujka 1833. naš je Nikola pogledom na revno i odlično njegovo učiteljevanje imenovan školskim ravnateljem za slavonsko-sriemsku Krajinu sa sjedištem u Vinkovcih (i to za krajiške postojavše pukovnije: brodsku, gradišku, petrovaradinsku i šajkaški bataljun).

Još iste one godine bijahu ondašnje krajiške oblasti od strane školskoga povjerenstva (Schulen-Commission) u Vinkovcih pozvane, da izjave, da li su i koja sredstva za utemeljenje posebne narodne škol. zaklade u smislu visokoga reskripta c. kr. dvorskoga vojenoga vieća od 19. travnja 1829. B. 1521 upotriebile i koje posljedice u tom postigle, tada koja bi sredstva imale predložiti za utemeljenje takove školske zaklade. Ovo na obće dobro narodnoga školstva smjerajuće poticanje u toliko je djelovalo, da od god. 1834. do 1850. sijanjem seoskih občinskih zemljišta narodna zaklada školska u slavonsko-sriemskoj voj. Krajini narasla je do znatne svote od 130.175 for. $15^{6}/_{8}$ kr., a u brodskoj i gradiškoj pukovniji napose u iznosu od 109.055 for. $26^{6}/_{8}$ kr.

Digitized by Google

Akoprem taj srećni razvitak toli blagotvorno djelujućega utemeljenja narodnoga škol. fonda bez sudjelovanja dotičnih krajiških oblasti ne bi se bio mogao postići, ipak ostaje bezdvojbeno, da je zasluga našega Nikole Hadžića, koji je prvi to utemeljenje narodne školske zaklade potaknuo, predložio, i neumorno o tom radio, da se i zbilja utemelji. Dokaz je već tomu i ta okolnost, što onda takva zaklada u nijednoj drugoj krajiškoj pokrajini nije zavedena, nego samo u području c. kr. slavonsko-sriemskoga školskoga ravnateljstva, gdje bijaše naš revni Nikola Hadžić ravnateljem.

Kad je on godine 1833. kano kraj. škol. ravnatelj prvi put nadzirao slavonsko-sriemske krajiške škole, uvidio je na svoju žalost, kako su narodni učitelji u predavanju obuke iz ustmenoga računstva neuputni, te mahom pomisli sastaviti uputnu knjižicu toga računstva za učitelje.

On je mahom sastavio i izdao takovu knjižicu u našem jeziku i ova je za porabu škola kano pomoćna knjiga dozvoljena reskriptom c. kr. visokoga dvorskoga vojenoga vieća u Beču dne 6. rujna 1834. B. 3190. Netreba dokazivati, kako je ova uputa za onda bila znamenit pojav na polju pedagogijskom u nas, i kako je uspješno djelovala na bolji razvitak puč. školstva.

Godine 1835. sastavio je Nikola na uspomenu preminuća blage uspomene cara Franje I. žalobni spjev u slavonskom narečju pod naslovom: „Plač matere Slavonije nad preminućem Njegova veličanstva cara Franje I.“ i izdao u 2000 iztisaka o svom trošku. Vinkovačka brigada dade 1400 iztisaka medju vojnike, a 600 iztisaka medju učitelje i učenike podieliti.

Naš Nikola pri tom namjeravaše upozoriti krajiški narod na velike vladateljske krieposti toga pokojnoga vladaoca, poznajuć, kako je naš narod vjeran i privržen prejasnomu carskomu domu, te da ga na to još većma potakne, što nije upravo nuždno bilo, jerbo krajiškomu narodu bio je uviek Bog, pa car!

Godine 1851. sastavio je Hadžić na povećanje Jelačićeve zaklade iznemoglih vojnika knjižicu pod naslovom: „Riečˇ u svoje vrieme mojim domorodcem“, koju je posvetio Njegovoj Preuzvišenosti presvietlomu gospodinu Josipu Jurju Strossmajeru, djakovačkomu biskupu, koji je od toga djelca uzeo po 5 novčića toliko iztisaka, koliko je valjalo prodati, da se podmiri trošak tiska. Za ostatak iztisaka razpačanih unišli su 63 for., te su takodjer predani spomenutoj zakladi.

Godine 1848. napisao je ravnatelj Hadžić knjižicu „Slovoznanja“ za narodne škole u Hrvatskoj i Slavoniji, te ju podnio onda postojavšoj banskoj vladi na odobrenje. Spomenuta je vlada sastavitelja nadarila sa 50 for., knjižicu dala štampati, te je ista početnica u sporazumljenju sa zagrebačkim gl. zapovjedničtvom i u hrvatsko-slavonskoj Krajini zavedena kao školska knjiga u narodne učionice.

Za uspješno mnogogodišnje djelovanje na polju krajiškoga školstva odlikovalo je našega Nikolu Njegovo c. kr. i apostolsko Veličanstvo previšnjom svojom odlukom od 22. rujna 1851. zlatnim krstom za zasluge. Tim je krstom on prvi izmedju krajiških učitelja odlikovan. Odlukom c. kr. vis. vojenoga

Digitized by Google

ministerija od 15. lipnja 1852. B. 2552. pozvan je ravnatelj Hadžić iz Vinkovaca kano ravnatelj u krajiški odsjek kod gl. zapovjedničtva u Zagrebu za izvjestitelja u školskih poslovih, gdje je kano takav službovao do god. 1855., kad je poslie 42 godine službovanja na vlastitu prošnju umirovljen. Medjutim službujuć u Zagrebu kod gl. zapovjedničtva nadzirao je kano krajiški školski ravnatelj škole u varaždinskoj Krajini.

Premda su mnogi učitelji žalili, što je ravnatelj i izvjestitelj kod glavn. zapovjedničtva Nikola Hadžić umirovljen izstupio iz službenih odnošaja naprama školstvu i učiteljstvu krajiškomu, svaki je i nesjetni morao priznati, da je naš veteran poslie tako dugoga učiteljevanja i revnoga službovanja zaslužio mir, odmor i počinak, želeć samo, da još mnogo ljeta zdrav i veseo uživa tolikim svojim naporom stečenu mirovinu od 700 for. i 100 for. osobnoga doplatka. Umirovljen bijaše se povratio iz Zagreba u Vinkovce, da ondje u svojoj kući vrt obdjelavajuć u miru božjem poživi. Godine 1864. nalazimo ga u Vinkovcih. Nu domalo prinukaše ga obiteljski odnošaji, te se je opet preselio u Zagreb, gdje sam ga našao god. 1871., zadnji put vidio i s njim se kano sa svojim savjetnikom, prijateljem i dobročiniteljem iskreno porazgovorio. On je u Zagrebu preminuo god. 1871. na sam božić u svojoj 81. godini.

Naš pokojni veteran, kako je sam kazivao, imao je u svom životu dosta gorkih i neugodnih časova, dosta neprilika i nesgoda. Da nespominjemo one neugodnosti, kojim u obće izbjeći ne može nijedan učitelj, makar bio kako i koliko pomnjiv, revan i valjan, obziran i izvrstan; ali ne može nam se na ino, nego moramo opaziti, da je našega veterana bez njegove krivnje za vrieme njegova službovanja kroz 42 godine slučajno nezaslužena sudbina progonila, premda se je o svom trošku valjano naobrazio i kano pedagog i spisatelj, a tako i kano rodoljub odličnik bio.

On je služio kano krajiških škola ravnatelj od 1. svibnja 1833. do 1. svibnja 1855., dakle 22 pune godine sa godišnjom plaćom od 500 for., što se još nijednomu prije njega služećih ravnatelja nije dogodilo, nego je svaki brže dospjeo na višu plaću. Bijahu za onda u cieloj Krajini namještena 4 krajiška školska ravnatelja, i to dva najmladja svaki sa godišnjih 500, jedan sa 600, a najstariji sa godišnjih 700 for., a to samo slučajno bijaše, jerbo se ravnateljsko mjesto s višom plaćom nije bilo izpraznilo. K tomu je morao svake godine po tri puna mjeseca nadzirati škole do godine 1849. bez dnevnica ili kakve poputbine, dočim su nekoliko mjeseci po njegovu umirovljenju dobili krajiški školski ravnatelji godišnju plaću od 900 for. i dnevnice za putovanje u poslu nadziranja škola. To se je našemu veteranu činilo nepravedno, ali se to tečajem vremena eto tako dogadjalo, i tako se i danas dogadja, a sjegurno će se i u buduće dogadjati. Tako je i inače nije na tom bielom i šarenom svietu. Nu naš se je veteran u svih sgodah i nesgodah svoga dugotrajnoga službovanja i života pokazao pomnjivim, revnim, vještim, savjestnim i izvrstnim pedagogom, učiteljem i uzgojiteljem, iskrenim rodoljubom, vriednim radenikom na polju naše književnosti još u ono vrieme, kad nebijaše ni traga ni glasa o

*

Digitized by Google

novoj eri naše knjige. On je svoje mjesto, na kojem godj je kao uzgojitelj i učitelj, kano ravnatelj škola, kano pisac, kano domorodac i rodoljub uviek uztrajno i izvrstno djelovao i mirnom sviesti, izpunivši točno svoju dužnost i rešivši valjano svoju zadaću lego u hladni grob na počinak do sudnjega dana. Slava mu i pokoj njegovoj rodoljubivoj i čovjekoljubivoj, plemenitoj duši!

Nešto iz poviesti zorne obuke.

(Dalje.)

Posve samostalno i pravim požrtvovanjem nastojao je Rochow, da popravi obuku u pučkoj školi, ter tim silno zanemareno seljačtvo bar malo naobrazi. Na kakove je zapreke naišao, vidi se iz njegove „poviesti mojih škola". „Sva moja nastojanja", veli on, „bijahu uzalud, narod bo ne samo što je bio pun praznovjerja, nego nije umio baš nimalo čitati ni pisati .... Tuj mi se je pokazao niz uzroka, zašto li je naš seljak takav: odrasao kao živinče medju marvom. Obuka njegova nije mogla na nj djelovati. U školah vladao je krajnji mekanizam. Ni propovjednik ne koristi seljaku, ta kako će, kad mu on prodiči književnim jezikom, a seljak razumije samo svoj dialekt: zato i je seljaku ići na tlaku isto, što i slušati propovjed, ona ga bo kao i ova umori ... Nitko se ne stara, da se duše mladića oplemene. Učitelji bo naši niesu nego kako ih Isus zove, sliepci, koji sliepce vode." Taj plemeniti muž bijaše uvjeren, da će nevolju, koja je u ono doba glada i kuge (1771. i 1772.) vladala, svladati samo valjanimi školami, koje će obučavajuć bistriti ljudski um u istinu. Za to je izradio i izdao knjigu pod naslovom: „Versuch eines Schulbuchs für die Kinder der Landleute", koju je napisao lih za učitelje ili kojom je, kako sam veli: „vorzüglich die Lehrer, und zuvörderst nur sie bilden wollte (so wie man etwa die Amme kurirt, um dem Kinde gedeihliche Nahrung zu verschaffen)". — U šestnaest odsjeka te knjige pokazao je Rochow, kako i čim bi se djeca imala vježbati. Ponajprije se timi vježbami mora u djetetu probuditi pazljivost i volja za znanjem a onda tumačiti pojmovi: istina, osvjedočaj, mogućnost, bludnja, vjera, nevjera, lakovjernost i praznovjerje; dalje se razpravlja o čovječjoj duši; o vjeri; o krieposti po biblijskoj poviesti; o družtvu i glavarstvu, o zakonih i vojski; ob odnošajih; ob uljudnosti u razgovoru i obćenju, kao i o najnuždnijem o pisanju listova; o računstvu; mjerenju ploha, tjelesa itd.; o mjerenju okom, ter varki osjetila; o naravnih stvarih; o sredstvih, kojimi ćemo uzčuvati zdravlje i o ratarstvu.

Popravljajuć Rochow i sam škole, koje su bile na njegovu spahiluku, držao se je ovih pravila: „Prva obuka budi što više zorna i zabavna. Ne začimlji obuke knjigom, nego liepim razgovorom o stvarih, koje djecu okružuju, ter koje će svojimi osjetili lako zamietiti. Priobćujuć učitelj učenikom svojim iz stvarne obuke toliko, koliko shvatiti mogu, neka ih najprije nastoji priučiti pazljivosti, a onda ih neka vježba valjano rabiti osjetila', to jest dobro gledati

Digitized by Google

i slušati. Zato neka djeca mnogo pazljivo razgledaju, a onda pripoviedaju ob onom, što su čula i vidjela. Govor joj valja odmah izpravljati, a shodnom ju zabavom pobudjivati, da misle i teže za znanjem.“ Tri su pomagala, što jih Rochow daje učitelju i to: g o v o r (rieč), v i d l j i v a s t v a r i o b j a v a b o ž j a. „G o v o r: jer ćemo njim saznati ime stvarim, ter označivati njihova svojstva, pak jer se bez govora ne može valjano misliti, niti drugoga na razmišljanje potaknuti i k tomu mu pripomoći; v i d l j i v a s t v a r: one nas okružuju i mi ih svojimi osjetili zamjećujemo, a ne malo je važno po naše blagostanje, kako se umijemo služiti stvarmi, koje nas okružuju.“ Nu nije dosta, da diete znade samo i m e stvari, već treba da o njoj znade „njezine česti, od kuda je, gdje je ima, čim se hrani i kako ju rabimo“. Pak jer se dobro znade, „da prvi utisci u duši trajno ostaju i da jih je težko izbrisati“ i jer je u naravi u svakoga čovjeka „sposobnosti i volje za znanjem“, što se i na malom djetetu opaža (ono se bo hoće zabavljati, vidjeti i čuti sve, pak će i drečati, ako mu susprežeš živi nagon za znanjem), pak „jer je onaj način obučavanja najbolji, koji je prema naravi ljudskoj, dakle prema svojstvom i sposobnostim ljudskim“, za to je najbolje, veli Rochow, učiti ovako: „Roditelji i učitelji neka što češće vode djecu svoju na polje, na to divno pozorište djela božjih, ter neka nastoje, već za rana pobuditi u njoj naravni nagon za razmatranjem stvari. Upre li diete okom u kamen, drvo, životinju ili drugo što, reci mu lagano i razgovetno: „Drago moje, o v o s e z o v e kamen“, drvo, životinja ili već što je dotična stvar. Kad si već više puta tako djetetu stvari imenovao, ter si s njim opet pred takovimi stvarmi, reci mu: „P o k a ž i mi kamen, drvo, životinju!“ Ako ti diete zahtjevu zadovolji, a ti si ga pohvali: „Dobro, drago moje!“ (Nipošto ga pako ne daruj slasticami, jer će ti biti pohlepno za darom.) Umije li diete već valjano pokazivati, što si ga učio, a ti mu onda uz ime reci i koje je vrsti, primjerice: Ovaj kamen jest ž i v a c, ovo drvo jest j a b u k a, ovo živinče jest p a s. Opetujuć često, uvježbati ćeš diete i ono će uz ime stvari umjeti reći i koje je vrsti, ali će se često i pobuniti, ter zamieniti imena. U čovječjoj je pako naravi, da ne voli griešiti, za to će i diete nastojati za sredstvi, koja će ga braniti, da se ne pobuni, tražiti će dakle znakove, kojimi se pojedine vrsti od sličnih jim razlikuju. Tim smo pako položili temelj vještomu razmatranju, a ta je vještina čovjeku u životu vrlo potrebna, ter ga čini sposobnim za najplemenitiju radnju.“ Pokazujuć Rochow dalje, kako bi se imali ti razgovori nastavljati, ter njimi razvijati dječji govor i bogatiti zaliha rieči, a prispodabljanjem naravnih i umjetnih stvari upoznavati diete s Bogom „kao s najmudrijim i svemogućim stvoriteljem ciele naravi“, veli, „da bi se ovim razgovorom morale nadovezati pripoviedke, jedno da njimi pobudjujemo pazljivost, a drugo da ono, o čem smo govorili, predočimo u nekoj cielosti.“ O računu veli Rochow: „Nastojte, da će vam djeca brojenjem poteza i glasova osjetili svojimi zamietiti, ter reći, koliko su čega čula i vidjela; onda ju istom učite brojke kao znakove ove ili one količine.

Digitized by Google

Sav Rochowljev rad smjerao je za tim: „podučavati s početka seljačku mladež ne knjigom, već naravlju samom, pak svakom zgodom, svakom stvarju, koju možemo zreti i kojih se u naravi dovoljan broj bezplatno pruža, naučati učenike valjano čuti, gledati, pamtiti, opažati, prispodabljati, razlikovati — a onda suditi, ter zaključivati, riečju: „zdravo misliti.“ (Konac.)

Nova početnica.

Priobćio **Milan Kobali.**

U prošlom godišnjaku navadja g. Hefele, a ove godine g. Ašperger, što znači koja od onih slika u novoj početnici i gdje se ima uporabiti. Nu s toga neka nitko od braće učitelja ne misli, da se mora držati lih onih slika. Učitelj mora nastojati, da djeci čim više olakša učenje. Uz one slike može on reći n. pr. kod **r**, da se čuje ljeti, kad grmi; kod **v**, da tako vjetar puše pa da zato taj glas puštaju kroz zube. Kod **t** neka rekne, da se čuje, kad tko kihne. Kod **l**, da tako lalaču djeca; kod **h**, da tako ljudi huču u ruke zimi; kod **p**, kad tko puši; kod **f**, da pušu, kao da je pred njimi u zdjelici jušica ili kašica itd. — Čim više toga učitelj znade, tim mu je laglje, jer ga učenici prije i laglje shvaćaju. — Jedan ga shvati, čim mu je samo napomenuo dotičnu sličicu, dočim će ga drugi shvatiti, kad mu je napomenuo, gdje ili kada se čuje dotičan glas. Što ćemo, kad imademo posla s dječicom ostavivšom tek majčino krilo i otčevu kuću te prekoračivšom prvi put školski prag. Ja izkusih ovdje u Zagrebu, da je kod boljih učenika dosta, kad mu spomenem dotičnu sličicu (mnogi zapamte i bez slike), dočim je već teže sa slabijimi. — Slabijim valja pomoći, pa to je upravo majstorija i vještina. Ovakovim velim: puši, kihni, hukni, grmi, lalači, siči poput gusaka. Naučajuć i pomažuć slabijim učvršćuju se u znanju i oni bolji. Što kod jednoga valja i što je drugomu razumljivo, nije trećemu ni najmanje te ni izdaleka razumljivo. Pa to je upravo ono, da onda učitelj poput lječnika upotriebi razna sredstva i načine, da ga svi shvate i razumiju. Kamo sreće, da svaki učitelj misli na to, je li ga razumjelo diete, jer bi onda bilo manje drugih i trećih redova. Kehr veli, da su tomu krivi većinom učitelji, što im djeca mnoga i mnoga neznadu, jer misle, da ih diete mora ruzumjeti.

Rekoh, da mora učitelj upotriebiti sve moguće načine. A ipak mnogi misle, da njihov način morda ne valja, ili da se mora upravo na vlas držati knjige. Što je jedanput tko pronašao za dobro, i što rabi s uspjehom, toga se neka drži. Odatle ne sliedi, da to ne valja. Tko bi sve u knjigu strpao; pa u knjizi je onoliko toga, koliko treba onomu, koj ne bi ničega drugoga znao.

Ima nadalje učenika, koji ne mogu dugo razlikovati jedno pisme od drugoga. N. pr. **n** od **m**. Ovim velim: izgovarajuć **n** otvorite usta pa uprite jezik u gornje zube i nebac. Izgovarajuć **m** zatvorite ustne. Drugi ne mogu razlikovati **l** od **b**. Ovim velim, da pisme **l** nema one kvačice, dočim ju **b** ima. Kod

Digitized by Google

t im velim, da je to produljeni **i**, samo s tom razlikom, što ima potez. Dakako da tu treba množtvo rieči; nu što ćemo, kad je to upravo glavno u prvom razredu.

Znadem iz 18-godišnjega izkustva, da valja svako pisme djetetu čim više upriličiti, što bi Niemac rekao: bildlich darstellen. A to moraš i onako kod svakoga predmeta. Što jasnije i zornije, tim bolje i laglje po učitelja i učenike. Reci im kod **i**, da ima odozgor kapicu, **u** dva odozdol svezana stupa; **e** ima nosić; **o** je okrugao kao obruč itd.; **a** je trbušast; **r** ima sa strane glavičicu; **v** izgleda kao vedrica; **m** kao most sa tri stupa; **n** kao dvie noge; **c** je svinut kao crv; ako mu metnem odozgor kapicu, to postane **č**. Ništa zato, ako se djeca i nasmiju. Ta to je upravo način prema djetinjoj dobi i naravi, koja voli promjenu i ljude vesele ćudi. S toga i mora učitelj uplitati medju zbilju i šalu. A zar ne vidimo i ne čujemo dječicu, gdje gledajuć oblake, vele: „Eno medvjeda; eno djeteta!“ Stvaraju si dakle razne slike.

A sad mi je progovoriti o sintezi i analizi po sluhu, to jest o razstavljanju čitavih izreka u rieči, slovke i pismena te opet obratno. Uzmimo **i**. Učitelj reče rieč Ivica ili Ivo. Što to znači? Dječaka, komu je ime Ivan. Što možemo o njem kazati, ako se u crkvi liepo vlada i moli? — Da je pobožan. Ponovimo to! Ivan je pobožan. Sad mi još jedan put to izgovorite lagano. **Ivan — je — pobožan** —. Mi izgovorismo trie rieči. — Rieč vam je ono, što nešto znači. Prva rieč je: Ivan, druga: je, a treća: pobožan. Sad ćemo još jedan put izgovoriti prvu rieč: Ivan — lagano udarajuć rukom o ruku. I—van. Koliko puta udariste rukom? Dva puta. Kad prvi put udariste, izgovoriste **I**— a drugi put **van.** To su vam dvie slovke. Prva je **I** a druga **van.** Koliko god puta dakle udarite rukom, toliko je slovaka. Izgovarajuć **je** mogu jedan put udariti rukom, jest dakle jedna slovka; izgovarajuć **po-bo-žan** mogu udariti tri puta. Kad ja velim Ivan, čujem glas **i**. — Kad je tako učitelj prošao više izreka, pozove još dva tri učenika, da mu kažu rieč, u kojoj se čuje glas **i**, zatim sastavljaju od tih rieči izreke, a ove opet razstavljaju u rieči, slovke i glasove. Djeca moraju dakle čim više govoriti, izgovarati, slušati i uvidjeti, da se taj glas čuje, da obstoji ili da se nalazi u riečih.

Zatim uzme kredu i napiše pisme **i** veleć: sad ćemo taj glas napisati. Kad sam ga napisao, zove se pisme, a kad ga izgovorim, čujete ga evo, zato se zove glas. (U tom mnogi grieše, što to ne razlikuju.) Kako se zove to pisme Ivane? — Kažite svi! Uzmite pločice, pa ga napišite! Kod **i** nema još ni govora o drugih pismenih, jer ih još niesu učenici učili.

Uzmimo sada koje drugo pisme n. p. **p**. Najprije reče učitelj n. p. pila (kojom pilimo drva.) Znate li, što je pila? — Ako ne znadu, onda im to kaže. Što mi znate kazati o pili? Pila je oštra. Izgovarajte lagano! **Pila — je — oštra.** (Treba za svakom riečju pauzirati.) Koliko je rieči? Koja je prva, druga, treća? — Izgovorite prvu rieč **pila**, pa udarajte rukom o ruku. Koliko put udariste? Koliko je slovaka? Zašto? — Koja je prva, koja druga. Sad ćemo po treći put izgovoriti rieč **pila** i to slovku po slovku. U prvoj slovci čujete dva glasa **p, i,** u drugoj **l, a.**

Digitized by Google

Sad može zahtievati, da mu koj od učenika kaže rieč, u kojoj se čuje glas **p**, nu bez njegove pripomoći. N. pr. **Pura**. Kaži nešto o puri. **Pura hodi**. Koliko je tu rieči? Koja je prva, druga? Koliko slovaka ima prva rieč? — Dvie. — Zašto? — Jer dva puta rukom udarismo. Koji su ti glasovi poznati u prvoj slovci? — Koji u drugoj? — Koliko glasova ima dakle ta rieč? Četiri. — Kaži ih redom! — Kažite ih svi!

Zatim uzme kredu, pak napiše to pisme na ploču i pita, kako se zove to pisme? — Napišite ga i vi na svojih pločicah! Sad ćemo pokušati napisati ono, što je prije izrekao o pili, pivu, puri itd. Ivan, Petar i Zvonimir.

Kod glasova može si učitelj i tim pomoći, ako djeci rekne, da izgovoriv glas dignu prst u vis. N. pr. u izreci „**Pura hodi**“. Prva rieč pura ima četiri glasa, **p, u, r, a**. Tu dakle dižu redom prste, kako izgovaraju i glasove. Toga baš ne treba, nu i tim se pomaže slabijim; a na takove nam ne valja nikada zaboraviti.

Kako dakle iz ove kratke razpravice razabrati možemo, kod samoglasica pišu se lih one, a ostalo se prodje i vježba ustmeno, a poslie i ustmeno i pismeno. Pa to je osobito lako učitelju s jednim razredom, dočim je to na selu nešto teže, nu i on ne smije biti suhoparan. Ne smije ni on podavati onako nešto razbacana, onako bez saveza. Izreka je lanac, karike su rieči, a pojedina pismena dielovi karika. Ako se je u tom griešilo nekad, ne smije to biti sada. To je doista trudan i mučan posao (to ćute učiteljeva prsa), ali kad se na to djeca priuče, onda je to igrarija. Priuka je jedna muka, a oduka sto muka, veli naša poslovica. — Sve, što radiš, govoriš, učiš, neka je u savezu; neka imade smisla. Učenici će se priučiti na to, pa će ti biti poslie mnogo laglji posao kroz sve razrede. Prvi je razred temelj, a hoćeš li, da ti djeca nauče misliti i govoriti liepo, jasno i podpuno, priučavaj ih na to u prvom razredu. Kad si to zapustio, nećeš ih više na to priučiti. Odgovarat će ti, nu onako bacajuć pojedine rieči bez saveza. Tu treba rieči, napora i željezne konsekvencije.

(Konac.)

Odgovor g. Šimončiću.

(Dalje.)

S §. 43. zadovoljan je g. Š., jer da se njim „dosta dobro odgovara na pitanje, kada ima započeti ćudoredni uzgoj“, — nu da se ni tuj nije prošlo bez „naturalističke primjese“, pošto se ne navode rieči sv. Pavla, koji se je nekoč Rimljanom potužio: „Vidim drugi zakon u udih svojih, koji se protivi zakonu uma mojega i zarobljava me zakonom grieha, koji je u udih mojih.“ Mjesto toga da se veli: „U naravi je djeteta nešto, što ga neprestano dovodi u borbu s čistimi načeli ćudorednosti, a to su samoživi nagoni“. — Neupuštajuć se s g. Š. u prepirku o naturalizmu, mislim, da bi se samo ona nauka mogla nazvati naturalističkom, koja se ni najmanje ne obazire na nauku božju,

Digitized by Google

ili koja joj se dapače protivi, a to se o gornjoj njemu toli zazornoj izreci ne može podnipošto uztvrditi. — Samoživimi nagoni zovemo neku u naravi čovjeka zasnovanu spremnost za onim, što je potrebno za namirenje posebnih njegovih potreba i žudnja. Ti nagoni niesu sami po sebi zli, ali mogu u stanovitih prilikah postati izvorom najvećih zabluda, ako se naime u srdcu čovjeka na toliko uvriežе, da u njem uguše svaki polet i nastojanje za uzvišenijimi i plemenitijimi težnjami. I s toga ih mora uzgoj pomno suzbijati, i to ne samo negativno, nego i pozitivno, t. j. jačajuć protivne sklonosti, i slabeć prejaku njihovu snagu. I u tom pogledu mislim, da je posve umjestno ono, gdje velim, da „samoživi nagoni dovode diete u borbu s čistimi načeli ćudorednosti, i da ih valja suzbijati poticanjem plemenitih čuvstva.“ Pa ako išto, to bi doista već ta moja nauka mogla uputiti g. Š., da ne prianjam uz nazore naturalističke pedagogije, kako ju zastupa Rousseau, koji nikako ne dopušta, da bi u naravi djeteta bilo išto, što bi ga sklanjalo na zlo, i koji prema tomu izrično zahtieva, da uzgojitelj ne dira u naravni razvitak djeteta, nego da ga samo čuva od svakoga vanjskoga dojma. — A da sam u tom pogledu daleko i od tobožnjega svoga uzora Dittesa, dokazuje i sam g, Š., dočim tvrdi, da Dittes te „samožive nagone“ prezirno zove „eine theologische Schrulle.“ —

Kako se čini g. se Š. ne bi toliko protivio nauci o „samoživih nagonih“, prem je dovoljno ne razumije, te odtud dosta smjelo zaključuje, da „ni sami moderni mudraci ne znadu, što su ti njihovi nagoni“; — nu on se mnogo više ljuti na to, što se ta nauka ne podkrepljuje takodjer i naukom sv. pisma, n. p. izrekom sv. Pavla. U tom je pogledu posve na krivom putu. Jer ako se ne radi toliko o riečih, koliko o duhu, onda se mora priznati, da je moja nauka o „samoživih nagonih“ posve suglasna s naukom sv. pisma, dočim i ono „samoživost“ smatra najvećim izvorom grieha. Upravo sv. Pavao kaže, da čovjek, koji se hoće na novi život preporoditi, ne smije živjeti jedino sebi i svomu dobru, (Rim. 14. 7. 8. Gal. 2. 20. Kor. II. 5. 15. Fil. 2. 3.—8. Kor. I. 10. 24. 33.) Crtajuć pako pokvarenost, koja će nastati posljednjih dana, stavlja na čelo svim griehom i opačinam „samoživost“, veleć: „Ali ovo znaj, da će u posljednje dane nastati vremena težka. Jer će ljudi postati **samoživi,** srebroljubci, bvališe, ponositi, hulnici, nepokorni roditeljem, neblagodarni, nepravedni, neljubavni, neprimirljivi, opadači, neuzdržnici, bijesni, nedobroljubivi, izdajnici, nagli, naduveni, koji više mare za slasti, nego za Boga; koji imaju obličje pobožnosti, a sile su se njezine odrekli. I ovih se kloni. Jer su od ovih oni, koji se zavlače po kućah i robe ženice, koje su natovarene griesi i vode ih različne želje.“ (Tim. 3. 1—6.)

Kako je g. Š. neoprezan, nepravedan i pretjeran u svojih zahtjevih napram meni, vidi se najbolje po tom, što na ono, gdje velim, da mladjahno čuvstvo djece oporavljaju i oživljavaju živi primjeri i pripoviesti kao i životopisi odličnih muževa iz sadašnjosti ili prošlosti“, odvraća: „A zar ne bi bolje oporavio i oživio ćudoredno čustvo kršćanske mladeži život Isusov i svetaca?“ — Uvjeren sam doista i ja, da u cielom svietu nema ljepšega, uzvišenijega ni

Digitized by Google

savršenijega primjera od onoga, što nam ga je podao Spasitelj božanstvenim svojim djelovanjem, a znam i to, da uzorni život mnogih svetaca i osobito mučenika može i malenu djecu potaknuti na uztrajnost u krieposti. Nu tko bi smio uztvrditi, da se gornjom mojom izrekom izmedju broja odličnih muževa prošlosti ili sadašnjosti izključuju oni veliki muževi, koji su za svetu svoju uvjeru i isti život žrtvovali; — ili da ne pozna Isusa, koji je po dvojakoj svojoj naravi bio ne samo Bog, nego i čovjek. U §. 56. velim izrično, da nam sgodnih primjera za značajnost, a to je po mojoj nauci vrhunac ćudorednosti, „podaje i poviest crkvena i svjetska". Nu to dakako nije dovoljno g. Š., koji se inače hvali, da „ne gleda na pojedine rieči, nego na smjer i duh, kojim cjelokupni sadržaj knjige odiše." Ja sam s toga povirio u razne strogo kršćanske pedagogijske pisce, kao n. p. u Curtmana, Mildea, Kerschbaumera, Ohlera, dapače i u istoga Stöckla, te sam se osvjedočio, da se kod §. sborećega o „primjeru" nigdje izrično ne navodi Isus ili svetci. U Mildeu se, kao što je poznato, u obće ni riečju ne spominje ni Isus, ni kršćanska crkva, ni djelo spasenja itd., pa s toga ipak nikomu nije palo na um, da o toj knjizi ovako umuje: „Dok nema u toj knjizi Isusa, do toga ne vidimo u njoj ni otca, ne vidimo prave kršćanske religije; — do toga mora svatko priznati, da je nekršćanska, — pravi remek naturalizma i rationalizma." —

G. Š. misli, da je izreka: „Nikakva nauka ćudoredna ne može prevagnuti pravila fizičkoga uzgoja" naperena proti kršćanskomu nauku o „postu i zatajivanju samoga sebe." Nu i u tom se vara; jer je poznato, da ni katolička crkva ne zahtieva, da čovjek posti prije 21. godine, t. j. dotle, dok se u pravom smislu uzgaja, i dok mu poradi rastenja treba više hrane nego obično. Zdrava duša može biti samo u zdravu tielu, to je neoborivo pedagogijsko pravilo, i prema tomu mora onaj, koji hoće, da se duševni život djeteta u svakom pravcu valjano razvije, paziti i na tjelesne njegove potrebe. Dobro je doduše, ako se djeca već od mlada priučaju samozataji, ali bi bilo posve neshodno, kad bi se bez najveće nužde dopuštalo, da gladuju, kao što to mnogi čine, koji na taj način djecu kazne, ili koji tim misle nešto prištediti za njihovu budućnost. Nema s toga oštrije i nečovječnije kazne od one, kad se diete ostavi preko objeda u školi. To može zdravlju više naškoditi, nego li samo šibanje. — Osobito kod male djece valja paziti, da se njihovim pravim potrebam zadovolji u sgodno vrieme, inače postaju razdraživa i ogorčena, te se toj ogorčenosti težko otmu i u kašnjem životu. Poznato nam je iz dušoslovja, da se naše žudnje u obće, a požude napose povećavaju i jačaju i onda, ako ih suzbijamo silovitim i nenaravnim načinom. S toga je već i Pestalozzi posve pravo kazao: „Wo die Mutter dem nach ihr schreienden Wiegenkinde oft und unregelmässig mangelt und das im Gefühl des Bedürfnisses, das sie stillen sollte, unbehaglich liegende Kind oft und viel so lange warten muss, bis dieses Gefühl ihm Leiden, Noth und Schmerz wird, da ist der Keim der bösen Unruhe und aller ihrer Folgen in ihm in einem hohen Grade entfaltet und belebt, und die also verspätete Befriedigung seiner Bedürfnisse ist dann nicht

Digitized by Google

mehr geeignet, die heiligen Keime der Liebe und des Vertrauens gegen die Mutter naturgemäss zu entfalten und zu beleben.“ — Da ja razliku izmedju viših i nižih dužnosti čovjeka u istinu ne izvraćam, svjedoči i ono, gdje velim, da „valja što većma podpomagati više sisteme čovječjega života“. Nu dakako g. je Š. i to neshvatljivo, te on s toga podvikuje: „Čemu tako učeno g. B.? Tko će razumjeti te vaše sisteme?!“ — Ne bih se u istinu čudio, kad bi tako govorio čovjek, koji ne pozna „osnove za preparandije“ ili komu su skroz nepoznati zahtjevi, koji se iz pojedinih predmeta traže od pripravnika. Nu g. Š., koji je i sam nešto pisao o tih sistemih, znade posve dobro, da to pripravnici uče i moraju učiti. I po tom se vidi, da on prigovara samo s toga, da se prigovara, te da se moja knjiga, „kao sasvim novi pojav na polju naše književnosti **svestrano** pretrese.“ (!)

G. Š. naziva „neprobavivom hranom“ ono, gdje velim: „Nemojmo misliti, da diete mora što prije saznati istinu, po tom i nevaljana svojstva čovjeka kao i prava zločinstva. Istina nije dobro, da se djetetu zasliepe oči iluzornim pogledom na sviet, ali se ne smije njegova još slaba snaga ni osakatiti oporim pesimizmom!‘ — To je pravilo posve opravdano i jur odavno priznato u pedagogiji, a potvrdjuje ga i samo izkustvo. Ako se naime pred djecu iznose razni zločini ljudi, to se veoma lako dogodi, da ih ili odmami varava obsjena zla, ili da im se u nježnu jošte dušu ugniezdi mržnja na sviet, jer im se pričinja, da je sav bez iznimke pokvaren i opak. Upravo se s toga i zabranjuju razne pripoviesti, u kojih se rišu same zloće i opakosti. I sam Milde veli: „Fehlerhaft ist es daher, wenn man dem jungen Herzen durch fortwährende oder übertriebene Schilderungen von der Dummheit, Schlauheit, Bosheit der Menschen, Misstrauen, Geringachtung und Hass gegen die Menschen einflösst.“ — „Man hüte sich, das Herz durch fortwährende Schilderungen von der Bosheit, Niedrigkeit, Schwäche der Menschen zu verhärten; man hüte sich, die allgemeine Achtung und Liebe durch die thörichten Darstellungen von den Vorzügen der äussern Stände zu schwächen, oder durch übermässige Erregung der selbstsüchtigen Triebe* zu hindern.“ — Čudimo se s toga g. Š., da on toga ne pojmi, te da mu je to „neprobaviva hrana“, premda će svatko lako uvidjeti, da „neprobavivost“ ne leži u naravi same hrane, nego u pokvarenosti njegova želudca, po kom ipak hoće da cielomu svietu propisuje vrst i način hranitbe. Nu ne bi škodilo, kad bi prije svega nastojao, da si ga očisti od raznih bludnja, i što je glavno od prekomjerne žuči.

Ne svidja se g. Š. ni ono, gdje velim, da se u djetetu može samo onda pouzdano utemeljiti i ustanoviti ljubav i počitanje prema ljudem, ako je „uži krug njegovih prijatelja i drugova.“ On misli, da se tim izključuje ljubav napram neprijateljem. Nu očevidno je, da nije shvatio smjer mojih rieči, kojim nije namjera, da se u djetetu guši ljubav prema neprijateljem, nego da se upravo oživi i zasnuje, a to se može samo onda, ako se prije svega u njem ustanovi ljubav prema bližnjemu u obće. Upravo s toga je potrebno, da se s početka bavi jedino s takovimi ljudmi, koji ga ljube iskreno i pouzdano. Kad

* Tko zna, hoće li g. Š. Mildeu priznati, da zna, što su ti njegovi „selbstsüchtige Triebe“?

Digitized by Google

bi ga odmah turili medju ljude sebične, zavidne i zlobne, to bi se lako dogodilo, da bi zamrznulo ne samo na njih, nego i na iste svoje prijatelje, jer bi svakoga sumnjičalo, te u svakom naziralo sebičnjaka, zavidnika, zlobnika i t. d. Naprotiv razne usluge, prijaznost i milosrdnost, što ju diete uživa u krugu roditelja, braće i prijatelja, podaje dovoljno hrane njegovu pietetu i privrženosti. Tako se medju svojimi nauči iskreno ljubiti bližnjega svoga, i po tom ima dosta nade, da će ono tu ljubav s vremenom prenašati na sve ljude, dapače i na svoje neprijatelje. To je psihologijski opravdano pedagogijsko pravilo, a da je g. Š. htio, mogao ga je naći i kod Mildea, koji veli: „Diese allgemeinen Gesinnungen soll der Erzieher allezeit auf einzelne, bestimmte, zunächst stehende Objecte reduciren, ohne desswegen die entfernten auszuschliessen. Der so wichtige Familiensinn ist, wenn er geordnet ist, nicht nur kein Hinderniss, sondern eine gute Grundlage der allgemeinen Nächstenliebe.“ — „Man suche die pflichtmässige Gesinnung im Anfange nur gegen einzelne Personen, denen der Zögling nicht abgeneigt ist, nur in einzelnen, leichteren Fällen zu erregen, und nach und nach zu erweitern.“

Za dokaz, da se moja nauka temelji na pukom humanitetu, navodi g. Š. ove rieči: „Ima ponajprije neko blago osjećanje, koje nas vuče, da marimo za druge ljude, neka nježnost, koja hoće da osjetimo tudju nevolju, ali zatim dolazi odmah čovječnost, koja nas tjera, da budemo od koristi onomu, koji je u nevolji“; — zatim: „Hoće li uzgojitelj da čovječnost probudi u djeci, mora ponajprije sam biti čovječan. Ako je u njega toplo srdce, onda će on zaista čovječnost uliti i u svoje pitomce“; — i napokon: „Pomagati bližnjemu u nuždi, kratiti sebi, da on ne oskudieva, to je čovječnost.“ Tolika je „čovječnost“ naravno uplašila g. Š. Nu tko bi mislio, da ta nedužna rieč može ikomu biti zazorna; — tko bi mislio, da će nju, koja nije drugo van izljev one božanske: „Ljubi bližnjega svoga, kano samoga sebe“ itko nazvati protukršćanskom?! A da ja čovječnost samo u savezu s tom božanskom izrekom shvaćam, dokazuje i ono, gdje velim: „Uzalud bi bila zemlja sa svojim blagom, znanost sa svojimi stečevinami i „čovječnost“ sa svojimi plemenitimi težnjami, kad ne bi bilo religije.“ — U istinu samo onaj, koji se drži pojedinih rieči „kao sliepac plota“ može u „čovječnosti“ nazirati kršćanstvu pogibeljno načelo. I doista, ja se veoma čudim, što g. Š. sve dosele nije palo na um zahtievati, da se razprši i naše toli blagotvorno „družtvo čovječnosti“, ako radi ničesa, a to radi toga, što mu je svrha puki „humanitet“, i što se krsti toli pogibeljnim imenom. — G. je Š. zavelo ono zazorno znamenovanje „humaniteta“, koje je uzko skopčano s načelom, po kom bi valjalo uzgajati čovjeka tako, da bude uzor-čovjek i ništa drugo. Nu da se moja pedagogija ne osniva na tom načelu, i da on nema pravoga povoda radi toga na nju navaljivati, svjedoče dovoljno oni paragrafi, u kojih se govori o zadaći i svrsi uzgoja, i gdje se veli, da se uzgojem ima duh pojedinaca i cieloga čovječanstva razviti prema slici božanske mudrosti i svetosti. Tu dakle nema ni govora o „humanitetu“ onako, kako ga shvaća Herder i drugi njegovi pristaše.

(Dalje.)

Digitized by Google

Učiteljska skupština podžupanije riečke.

(Konac.)

Sada stupi na izvjestiteljsku tribunu Stjepan Mažuranić, učit. grižanski, predlažuć, da se u pučkih školah dokine mjesečna klasifikacija. Obrazlagao je svoju rezoluciju u gornjem smislu sastavljenu tim, da je ta klasifikacija za učitelje, koji obučavaju 100, do 120 i više učenika, vrlo tegotan posao, da nema nikakve svrhe, a uz to da alteruje klasifikaciju koncem poljeća, pošto se učitelj tu mora ravnati po mjesečnih bilježkah, te klasifikacija ne izadje prema znanju učenikovu stečenu do konca poljeća.

Proti predlogu oglasi se Dlustuš, tvrdeć, da mjesečna klasifikacija ne alteruje konačne klasifikacije, počem se pri tom nije učitelju osvrtati lih na redove stečene prošlih mjeseci, već na znanje učenika, kakvim ga nadje prije konačne klasifikacije. Takva klasifikacija nadalje da učitelju pruža sgodu koncem svakoga se mjeseca osvrnuti na svoj rad tečajem prošloga mjeseca i na uspjeh svoje djelatnosti, što će mu biti najboljim kažiputem za nastavak svoga rada. S toga razloga to učitelji čine i činili su i bez naredbe za privatnu si porabu. Takva klasifikacija napokon predočuje oblastim, koje polaze škole, duševno njihovo stanje.

Veliki broj djece nije njemu razlogom, da se dokida klasifikacija, već da se prema smislu zakona dokine ta abnormalnost, i da se broj djece svede na zakonom normirani broj.

Mažuranić u Dlustuševu navodu, da mjesečna klasifikacija nije mjerilom za konačnu, nalazi upravo još novi razlog, koj govori za suvišnost te ustanove. Oblasti, koja se nije vrstna bez klasifikacije upoznati s duševnim stanjem škole, da neće ni ova pomoći.

Predlog Mažuranićev primljen je po skupštini.

Iza toga iznese Majnarić dva predloga. Evo jih:

1. S razloga, što svi činovnici primaju stanarinu u iznosu od 20% svoje plaće, a jedino učitelji 15%;

s razloga, što se učitelji ne mogu zadovoljiti ni lošijimi stanovi, niti jih jeftinije dobit ne mogu, predlažem: da se umoli vis. kr. zem. vlada, da visokomu saboru prigodom prvoga zasiedanja predložiti izvoli, da se učitelji glede stanarine s ostalimi činovnici izjednače. Prima se.*

II. S razloga, što svi činovnici primaju miljarinu i dnevnice po propisanom normalu, a učiteljem se u službenom putovanju propisuju dnevnice sa 2 for., te prilika, koju občina po volji daje, predlažem: da se umoli vis. kr. zem. vlada, da i učitelje glede dnevnica i miljarine ostalim činovnikom uzporedi.

Pošto se dokazalo, da takva odluka visoke vlade ne bi izašla u prilog učiteljstvu, kada bi se odredjivalo po dietenklasah, ne primi skupština predloga.

* To neka čitaju one crne duše, koje visoku vladu neprestance napastuju, da klasifikacije učiteljskih plaća podvrgne reviziji — na uštrb naših plaća. Op. izv.

Digitized by Google

Odbor izabran skupštinom uslied rezolucija primljenih na 1. pitanje na predlog Dlustušev. podnaša sljedeći predlog:

Odbor. kojemu je štovana skupština podžupanije riečke povjerila, da izpita, da li je shodniji za ovu podžupaniju ustroj učitsljskoga družtva prema rezolucijam II. obće hrv. učit. skupštine. ili o b ć a p r o s v j e t n a z a d r u g a prema načelom izrečenim u članku br. 17. „Napredka", „Učiteljska družtva treba preustrojiti". a zatim da podnese štovanoj skupštini predlog o načinu. kojim bi valjalo u život privesti družtvo za koje se odluči. izpitao je pomno oba načina udruživanja. te je tim izpitivanjem došao do sljedećega rezultata:

1. Smjer „učiteljskih družtva". kako su do sada poustrajana. ne shvaća naše obćinstvo. te se za njih ne zauzimlje toliko. koliko bi nuždno bilo. da uzmognu uspievati i udesiti izdašnu djelatnost.

2. S toga razloga nije se nadati uspjehu od djelatnosti učit. družtva oko domaćega uzgoja. te bi se djelatnost takvih družtva morala ograničiti lih na strukovnu stranu, t. j. ustrajati strukovne knjižnice i priredjivati strukovne razprave u sastancih.

3. Prosvjetna zadruga, kako je nacrtana u gore pomenutom članku „Napredka". obuhvatila bi i u kolo svoga rada potegla obćinstva iz svih slojeva pučanstva, pošto bi svrhami. iztaknutimi u tom članku, svuda našlo odziva.

4. Takova bi zadruga obrazovno djelovala na odrasle, proizvela bi duh težeći za naobrazbom i prosvjetom. te bi tako utrla trenik nastojanju oko popravka domaćega školskoga uzgoja.

Ovimi razlozi doveden je podpisani odbor do sljedećih predloga, koje ovim shodno cienjenu nalogu štovanoj skupštini podnaša:

I. Za obseg ove podžupanije ima se ustrojiti posebna zadruga prema načelom iztaknutim u članku „učiteljska družtva treba preustrojiti", štampanu u 17. broju pr. g. „Napredka".

Ovomu bi družtvu bilo svrhom provesti rezolucije stvorene po ovoj skupštini o prvom o. g. razpravnom pitanju, a uz to:

a) preporučivati i razprodavati dobre i koristne narodne spise;

b) podupirati i preporučivati druga prosvjetna družtva;

c) ustrojiti uz strukovnu još i pučku knjižnicu;

d) sastavljati prirodopisne i tehnologijske sbirke za pučke učione svoga područja;

e) podupirati siromašnu školsku mladež;

f) izvješćivati se o roditeljih, kojih se djeca odlikuju u napredku i vladanju, te takve bodriti pohvalami i nagradami;

g) strukovnimi izvještaji i predstavkami na oblasti djelovati školstvu u prilog.

II. Ima se izabrati odbor, koj će uzraditi. da se ustroji takovo družtvo.

III. Taj odbor ima nastojati, da mu se pridruži više odličnih lica iz Rieke i okolice, te u zajednici s njimi izraditi nacrt za pravila takve zadruge, a onda izdati poziv na obćinstvo, da se takvoj zadruzi pridruži. te kada shodnim nadje,

Digitized by Google

sazvati one, koji se izjave voljni pristupiti, i učiteljstvo ove podžupanije na ustrojnu skupštinu.*

IV. Učitelji ove podžupanije imadu nastojanje toga odbora što izdašnije podupirati.

Predlog odbora bude jednoglasno usvojen, i na osnovu točke II. izabran odbor od sljedećih lica: nadzornik Maričić, ravn. učitelji Osbolt i Turina, učitelji Majnarić, Turato, Dlustuš, Hirc, Starčević i Solerti.

Svrha: srdačan oprost i razlaz.

O djelovanju odbora za ustroj prosvjetne zadruge izviestit ćemo Vas u svoje vrieme. Lj. D.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Franju Rimanića i Ivana Lenceša pravimi učitelji na dječačkoj obć puč. školi u Bakru, a kandidatkinju puč. učiteljstva, Marinu Pantelićevu, privr. učiteljicom na novoustrojenoj obć. puč. školi u Maloj Remeti.

— (**Hrvatskomu pedagogijsko-književnomu sboru**) pristupiše kao utemeljitelji gg. Gjuro Maletić, učitelj u Kostreni sv. Lucije, Ivan Lenceš, učitelj u Bakru, Fran Zakarija, učit. u Hreljinu i škola u Drenju. Nadalje položiše kao podupirajući članovi svoje prineske g. Wölfl za god. 1877. a g. Simo Kinder za g. 1878.

— (**Proračun odjela za bogoštovje i nastavu.**) Hrvatski je sabor prihvatio proračun vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu po zakonskoj osnovi, i to: za središnju upravu 34.819 for., za zemaljski prinos vjerozakonskim zavodom i svrham bogoštovnim 101.713 for., za kr. sveučilište Franje Josipa I. 88.728 for., za srednje učione 159.040 for., za pučke učione 33.534 f. (to je dakako samo prinos zemaljski bez onoga, što troše obćine za puč. škole), za štipendija i obća obrazovališta 38.873 for., napokon za mirovine 24.064 f., ukupno 480.771 for.

— (**Sedma glavna skupština hrv. pedagog. književ. sbora,**) držana dne 31. prosinca 1877. (Nastavak izviešća tajnikova.) Ove je godine pristupio liep broj utemeljitelja ovomu sboru (27 samo u gradiškom okružju nastojanjem pokojnoga Jakova Bobinca) pa je i glavnica narasla za 900 for., te sada iznosi 2500 for. Ali je još uviek tako malena, da sbor ne može niti jedne knjige izdati bez predbrojke i pripomoći domaćih oblasti. S toga je umolio vis sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije za godišnju subvenciju. A počem je to jedino družtvo, komu je zadaća, da izdavanjem raznih spisa širi medju učiteljstvom obću i strukovnu naobrazbu; počem je i vis. saboru nada sve stalo do razvitka pučke škole i njezina učiteljstva; počem i visoki sabor smatra puč. školu i njezino učiteljstvo znatnimi polugami i promicali pučke prosvjete, na kojoj se jedino osnovati može bolja i sretnija budućnost, nada se ovaj sbor, da će vis. sabor njegovu molbu uvažiti.**

Sboru darovala je i ove godine jugoslav. akademije u Zagrebu 4 svezka svoga rada; nadalje darovaše sve svoje knjige „srbsko učeno družtvo“ u Biogradu i „Slovenska matica“ u Ljubljani. Ova posljednja i po 2 eksemplara za najbolje pripravnike. Na tih darovih izriče se darovateljem srdačna hvala.

Sbor ima još u zalihi „Metričnoga sustava“, s toga je pozvao sve nadzornike u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, da mu naznače siromašnije škole svojih županija i okružja, kojim bi se isti mogao poslati bezplatno. Okrom toga umolio ih, da i oni po primjeru pok. Bobinca nastoje prigodom podžup. učiteljskih skupština, da čim veći broj učitelja pristupi kao utemeljitelji ovomu sboru uz mjesečno odplaćivanje. On se nada, da će oni o tom nastojati, pa im se ovom sgodom srdačno zahvaljuje, što se vazda toli blagohotno odazivlju svakoj njegovoj molbi i pozivu.

Poznato je slav. skupštini, da se jur rabi u naših puč. školah „Početnica“ i „Bukvar“, što ih je on uredio. Čitanka za II. razred doći će za koj dan pod štampu. Članovi upr. odbora sakupljahu se više puta u ovoj sbornici, gdje je čitan materijal za čitanku III. razreda, pa će i ova ako Bog da, za neko vrieme biti gotova.

Sbor je još god. 1875. podnio vis. vladi pisanke izradjene poput Greinerovih s molbom, da ih izvoli dati na ocjenu te onda pripustiti

* Čudimo se, da nema glasa o djelatnosti toga odbora. — Neće li i to družtvo opet ostati samo na papiru?! Ur.

** Žalibože da nam se nada izjalovila. Sabor bo je prije riešio proračun, nego li je peticionalni odbor, kojemu je molba dodieljena bila, podnio o njoj izviešće. Ur.

Digitized by Google

u naše pučke škole. Na potražbu ovoga sbora vratila mu ih je vis. vlada s tom opazkom, da ih ne može sbog prevelikoga broja i ciene preporučiti. Nu počem je sbor osnovu svojih pisanaka dovoljno opravdao, podnieti će ih opet vis. vladi. On se nada, da će ih visoka vlada obzirom na potrebu i praktičnost njihovu pripustiti u naše škole tim više, što za to ne traži nikakove izključive povlastice.

U lanjskoj glav. skupštini zaključeno je umoliti adresom hrvatski lječnički sbor u Zagrebu i slav. lječnički sbor u Osieku, neka u krug svoga družtvenoga rada povuku i zdravstvene odnošaje u naših puč. školah, pa da uz ostalo nastoje o tom, da se na preparandijah predaje i škol. dijetetika i to po praktičkih lječnicih; da županijski lječnici imaju od vremena do vremena škole svoga područja u zdravstvenom pogledu pregledati; da u podžupanijskih škol. odborih bude deligovan i po jedan lječnik i napokon, neka bi kod izbora u školske odbore občine i korporacije uzimale što veći obzir na lječnike. I jedan i drugi od tih veleslav. sbora prihvatiše taj predlog umolivši visoku vladu, neka bi uvažila predlog pedagogijskoga sbora. Ona je predala predstavku zemaljskomu škol. odboru. A sbor s osobitim veseljem napominje, da je njegov predlog u toliko povoljno riešen, što je zem. školski odbor zaključio preporučiti visokoj vladi: 1. neka bi uznastojala o tom, da se hygiena kroz jedan semestar predaje na preparandijah po kojem od praktičnih lječnika; 2. neka bi preporučila občinam i podžupanijam, da u svoje školske odbore biraju i lječnike. Nema sumnje, da će i visoka vlada uvažiti preporuku zem. škol. odbora, te si tako sbor može u zaslugu upisati, da je on opet jedno, doista po naše školstvo velevažno pitanje, potaknuo.

Valja mi ovom sgodom iztaknuti revnost gg. povjerenika: Gjuro Žakića, Potočića, Ferde Poljaka, J. Topolčića, a ne manje gg. Fr. Schütza i Jakova Göszla. — Sbor im se srdačno zahvaljuje moleći ih, da ga i nadalje toli revno podupiru.

To je, slavna skupštino, u kratko rad ovoga sbora. Ako i nije bog zna kako sjajan, ali je još uviek takov, da si sbor prema svojim okolnostim ništa spoticati ne može. On nije propustio nijedne sgode, da promakne svrhu družtva. On će i odsele ostati vjeran svojoj patriotičnoj zadaći, a od našega učiteljstva nadamo se, da će ga u buduće još revnije podupirati. U to ime Bog pomogao!

Sbor izgubio je ove godine dva vrlo revna člana i to Ant. Truhelku, učitelja u Osieku i Jakova Bobinca, okruž. škol. nadzornika u Novoj Gradiški, koji su si i za ovaj sbor i za naše školstvo liepih zasluga stekli. Slava im! (Konac.)

Natječaji.

— Za dječačku obću pučku školu II. razr. u Samoboru razpisuje se natječaj za jedno učiteljsko mjesto, a u slučaju promaknuća na istoj školi jur službujućega podučitelja, jedno podučiteljsko mjesto, s kojim će spojena biti i orguljaška služba. Beriva: 600 for. plaće, 15% stanarine i 10% petgodišnjega doplatka, a za podučitelja: 360 for. plaće, 15% stanarine, 10% petgodiš. doplatka i 100 f. u ime orguljanja. — Rok do 24. veljače t. g.

— Za učitelja i orguljaša u Vel. Ravnu, kr. podžup. križevačke. Beriva: 400 f. plaće, stan. 67 f. 50 n. drvarine, 6 f. pis. paušala, 24 f. za škol. podvorbu, vrt od 1200 četv. hv. i 50 f. na godinu za orguljanje. — Rok do 17. veljače t. g.

— Za podučiteljicu na djevojačkoj obćoj pučkoj školi u Virju. Beriva: 360 for. plaće, 54 f. stanarine. Rok do 17. veljače t. g.

Javne zahvale.

Vlastelin vetovački p. n. gospodin Slavomir pl. Kuković darovao je školskoj občini vetovačkoj zemljište „Šnajderovka“ zvano u površini od 1370 četv. hvati, koji je dar uz privolu dotičnih ovlaštenika ostavinsko-razpravni i skrbnički sud odobrio.

Na tom daru izrazuje se u ime nadarene školske občine Vetovo veledušnomu darovatelju i ostalim privoliteljem najsrdačnija hvala uz svesrdnu želju, neka Bog poživi i blagoslovi ovakove mecenate pučke prosvjete

Kr. podžupanija

u Požegi 9. siečnja 1878.

Veliki župan:
Ivan Vardian.

Na predlog škol. odbora u Drenju izvoljelo je občinsko zastupstvo za god. 1877. dopitati 79 f. 40 n. (34 f. 40 n. za nabavu Schubertova prirodopisnoga atlasa, 25 f. da škola pristupi kao utemeljitelj hrv. ped.-književnomu sboru i 20 f. kao dvogodišnji prinos za knjižnicu) a za god. 1878. opet 52 for., koje za nabavu školskih i nagradnih knjiga, koje da škola pristupi kao član hrv. Matici i da si naruči školske časopise. — Dočim ovaj hvale vriedan mar za pučku prosvjetu našega škol. odbora, a navlastito sl. obć. zastupstva objelodanjujem, ujedno im izrazujem ovim svoju najusrdniju hvalu uz želju, da nam Bog mnogo takovih muževa u narodu i u obć. zastupstvih za promicanje puč. prosvjete uzdrži!

U Drenju, 11. siečnja 1878.

Jos. Bujanović, učitelj.

Sbor je dao prirediti sliku pokojn. Ante Truchelke za okvir. Tko hoće, može si ju nabaviti uz cienu od 30 novč.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 5. U ZAGREBU, 10. VELJAČE 1878. **Tečaj XIX.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i nešlovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Zapreke uspješnijemu radu hrv. ped.-književ. sbora.

(Razpravio **Ivan Filipović** u VII. glavnoj skupštini hrv. pedagog.-književnoga sbora.)

Slavna skupštino! Niesu tako daleko vremena, gdje je učitelj već dovoljno svomu zvanju zadovoljavao, ako je svoju djecu naučio čitati, pisati i ponešta računati; i gdje se od njega nije više zahtievalo, nego da je samo ono znao, što je djecu imao naučati; pa zato i nebijaše tada ništa neobična, da su učitelji imenovani bili i gdjekoji izsluženi podčastnici, dapače i gdjekoji propali zanatnici. Nu danas je tomu sasvim drugčije. Dan danas nije pučka škola samo puko vježbalište u vještini čitanja, pisanja i računanja; nego danas se od škole zahtieva, da se u njoj djeca svestrano kako duševno tako i tjelesno i to skladno obrazuju; a uz to i za svoj budući život pripravljaju; učitelj pako da je za taj tegotan rad podpuno spremljen, podpuno i teoretički i praktički osposobljen, buduć da samo tada toj zadaći pučke škole svjestno zadovoljavati može. Dapače se danas od pučkoga učitelja ne zahtieva samo, da bude obrazovateljem njemu povjerene mladeži, nego da još pobudno i napredno djeluje i djelovati nastoji i na odrasle svoje školske obćine, te da uzornim svojim životom bude svim primjerom u pravom smislu plemenita čovjeka. A uza sve to ima još i nekih obćih narodnih pitanja, naprama kojim pučka škola takodjer može a i ima da zauzimlje neko stanovište; te je ona dakle ne samo humanitarne, nego prema ovomu zadnjemu i eminentno političke naravi.

Tako vam, moja gospodo, danas pučku školu shvaćaju izkusniji pedagogi i uvidjavniji rodoljubi; a da je sbiljam tako, najboljim nam je dokazom ona silna skrb, koja se sada od svih faktora javnoga života pučkoj školi posvećuje, i koja inače ne bi nikakova smisla ni imala, kad ne bi tako bilo. Nu ja bih rekao, da bi o tome govor duljiti ovdje posve suvišno bilo, jer da ju i mi svi, gospodo, tako ne shvaćamo, ne bi se sigurno danas ovdje ni sabrali bili, kao što evo jesmo.

Digitized by Google

Nego počem se sada pučkoj školi tako velika zadaća daje, nastaje odmah pitanje, da li se danas i učitelji prema toj zadaći spremaju, prema svomu plemenitomu zvanju obrazuju. Ne da se doduše tajiti, da je i u tom pogledu velik učinjen napredak. Tako n. p ima nas još dosta živih, koji pamtimo, gdje nam prva naša preparandija nije imala ni toliko učila, koliko ih sada ima skoro svaka urednija obća pučka škola. A danas! Današnja nam je preparandija naprama njegdašnjoj uprav kao što je sada sveučilište naprama obćoj puč. školi. A uza sve to još se uviek posve osnovano nadamo, da ni taj napredak nije završen, nego da će nam naše učiteljske škole već u bližoj budućnosti opet znatno napried pokročiti.

Medjutim ma se naša učiteljišta još kako razvila i usavršila, ipak je više nego li dvojbeno, dapače skoro sasvim izvjestno, da ona nigda neće tako usavršena biti, da bi nam iz njih izlazili već sasvim za svoje zvanje spremljeni pučki učitelji. Kako bo se iz predidućega vidi, to je zvanje tako mnogostrano i iziskuje toliko znanja, da se ono za dvie tri, pa ni za četiri godine, nikako dovoljno crpiti ne da. Nu kad bi se to i moglo, učiteljski pripravnici već po svojoj dobi ne mogu bezuvjetno da imaju niti da si steku onoga izkustva, koje je neobhodno potrebno, da učitelj, čim u službu stupi, odmah svomu zvanju podpunoma zadovoljavati može. To se izkustvo dade tek dugim vremenom u praktičkom životu steći, dapače ono se cieloga svoga života neprestano stiče i sticati mora, ako je učitelj u obće za to sposoban. Pa prema tomu će nam dakle i naša učiteljišta samo na toliko svojoj zadaći zadovoljavati, na koliko svoje pitomce budu osposobljavala, da samoradnjom svoju dalnju naobrazbu sastavljaju, a k tomu da u njih razviju žarku i nesebičnu ljubav prema svomu zvanju, te krepku i požrtvovnu volju za iztrajan rad. To će biti i ostati uviek jedna od najglavnijih zadaća naših učiteljišta, ma se ona još kako razvijala i usavršila. Dapače možemo reći, samo na koliko nam takova buduće učitelje uzgajala budu, na toliko će i svojoj zadaći zadovoljavati.

Učitelj dakle, kad iz preparandije izadje, nije još niti može da bude savršenim učiteljem, nego on mora da se i na dalje i dok je živ i znanjem i izkustvom za svoje zvanje usavršava. Koji misli, da mu se ništa više ne treba učiti, kad iz škole izadje, i knjige se sbiljam okane, od toga nigda neće biti valjana učitelja, taj je na putu, da za koju godinu ne samo zastari, nego i podpunom neznalicom postane, jer znanje čovječje nigda ne miruje, uviek napreduje, i tko s njim prestane naprvo ići, taj odmah počme nazadovati.

Nu kad učitelj uviek napredovati mora, koja su mu najsgodnija sredstva, kojimi svoju naobrazbu najuspješnije promicati može? Vlastito izkustvo u praktičkom životu, što si svaki učitelj sam sticati i sabirati može, a i družtva i sastanci, gdje se izkustvo i drugih misaonih strukovnjaka čuje i saznaje, bez sumnje su dobra i jako moćna promicala dalnje učiteljske naobrazbe; ali ipak je i najglavnijim i najmoćnijim svakako pedagogijska književnost, jer u njoj na vidik dolazi najprokušanije i najčišće znanje i izkustvo pedagogijskih vještaka. S pedagogijskom zato književnošću treba da nada sve napredan učitelj uviek

Digitized by Google

bude u kontaktu. Pače se bez toga ne može napredan učitelj ni pomisliti, isto tako ne, kao ni danas napredan krojač bez šivala. Škola i učitelj bez pedagogijske književnosti jesu radionica bez alata a zanatnik bez upute. Učitelj, koji ne čita, koji sam ne napreduje, najkukavniji je radnik pod ovim suncem. Ljudska je naobrazba vječni napredak ljudskoga duha; ne izgledji dakle od onoga, koji sam duševno stagnira, da bi ma koga duševno pokrenuo i unapriedio!

Dakle pedagogijska literatura jest najmoćnije promicalo dalnje naobrazbe pučkih učitelja, a po tom i glavna poluga narodne naobrazbe, koja je nemoguća bez valjanih škola i naobraženih pučkih učitelja. Pa ako se malo po svietu obazremo, sbilja ćemo i naći, da je pedagogijska književnost kod svih prosvećenih naroda bila predtečom i pokretačem narodnoga napredka; da ondje upravo nigda nije ni bilo skladnoga narodnoga napredka, gdje nebijaše svjestnih i naprednih pedagoga. Tako da nebijaše Rabelais-a, a za njim Montaignea i Rousseaua, tko zna, da li bi se francezki narod igda i popeo bio do sadanje svoje zamjerne naobrazbe i kulture!

Ali baš ta književnost bijaše u nas uviek tako zanemarena, tako zapuštena kao nijedna druga. Tako rekuć, mi u prošlosti svojoj niesmo ni imali nikakove pedagogijske književnosti; jer ono, što se je ovdje ondje na tom polju pojavilo, bilo je tako neizdašno, tako neznatno, da se to ne može ni nazivati kakovom pedagogijskom književnošću; te nam i to dovoljno razjasniti može, zašto je naš narod tolika stoljeća čamio u gluposti i neznanju, te je postao samo nesvjestnim materijalom drugih sretnijih i naprednijih naroda.

Pa toga radi, odkad se je i kod nas počelo osbilnije misliti i raditi o narodnom napredku, nebijaše ništa tako naravno, nego da su svjestniji i uvidjavniji učitelji odmah i tom misliti stali, kako da se i u nas njegovati počme pedagogijska književnost, kojom bi se jedino napredak učiteljâ i školâ a tim i narodu za buduće osjegurati mogao. Ali jerbo ostvarenje takove ideje plodom biti može samo dugotrajnoga i složnoga rada, pa se k tomu kod nas hoće i znamenitih materijalnih žrtava, koje se od pojedinaca očekivati ne mogu; to nam evo postade ovaj književni sbor, kojemu je zadaća, da s udruženimi silami i uz pripomoć cieloga naroda nada sve pedagogijskimi i obće obrazovnimi spisi dalnju naobrazbu širi i promiče medju našim pučkim učiteljstvom.

Sedam je sada godina, moja gospodo, što je ovaj sbor faktično obstajati i djelovati odpočeo, te se o tom već može govoriti, da li je do sada uspješno ili neuspješno zadaću svoju promicao i unapredjivao. Dopustite zato, da i ja svoju o tom reknem, al onako, kako mi je u srdcu ponikla neglededć na to, da li će komu moje mnenje posve milo biti ili ne, samo ako bude koristno.

Ako se, moja gospodo, u obzir uzme, s kojimi je do sada sredstvi ovaj sbor razpolagao, to možemo biti posve zadovoljni s njegovim dosadanjim radom. Sbor ima sada samo nešta preko 2500 forinti glavnice, pa dočim takovom glavnicom druga družtva svoj rad obično još ni ne odpočimlju, naš je sbor do sada izdao svojega glasila „Napredka“ pet tečaja, dakle pet zamašnih

*

Digitized by Google

knjiga; od „Smilja“ je izdao takodjer pet tečaja; a sad se upravo štampa peta knjiga pedagogijske knjižnice. Moja gospodo, ja sam poznavao družtva, koja su sa imetkom od preko dvadeset tisuća forinti ciele godine provela, a da niti slovca izdala niesu; a naš je sbor s tako neznatnom, skoro tako rekuć nikakovom glavnicom koje časopisa koje knjiga već preko 20.000 iztisaka razturio medju našu mladež i naše učitelje; neračunajuć ovamo još i škol. knjiga, koje sbor takodjer izradjuje, i koje će u stotine hiljada iztisaka medju narodom širiti uljudbu i prosvjetu. To je moja gospodo uspjeh, kojim se ne samo radovati, nego kojim se mi pučki učitelji upravo ponositi možemo, jer to je sjajnim dokazom, da u svjestnih i oduševljenih pučkih učiteljih ima požrtvovanja, te stalne i čvrste volje, kao malo u kojem drugom stališu.

Tako stojimo, kada ocjenjujemo rad ovoga družtva naprama njegovim sredstvom; nu ako ga sravnimo naprama potrebi i naprama ciljevom družtva, onda moram, moja gospodo, priznati, da ni iz daleka tako veselim srdcem na dosadanji rad pogledati ne mogu. A koje su to potrebe naše pedagogijske književnosti? Da nam barem u svakoj struci učiteljskoga praktičkoga rada pruža dovoljnih naputaka i rukovodnika. A koji su to ciljevi našega družtva? Da masu našega učiteljstva duševno emancipujemo izpod tudjega duševnoga tutorstva. Mi smo i od jednoga i drugoga, gospodo, još jako daleko, tako daleko, da se, ako već i radimo sedam godina, još uviek tek u početku svoga rada nalazimo, te da ga prema tomu nimalo uspješnim nazvati ne možemo. Tim manje možemo ga uspješnim nazvati, jer ako se je toga toliko učinilo kod tako neznatnih sredstva, koliko bi se onda učinilo bilo, da je družtvo razpolagati moglo sa iole prikladnijimi materijalnimi sredstvi.

Ja dakle, moja gospodo, smatram u prvoj liniji pomanjkanje dovoljnih materijalnih sredstva, ako ne izključivim, ali svakako jednim od najglavnijih zapreka uspješnijemu razvitku našega družtva. Ali ovdje će se doista i vam a i svakomu drugomu odmah i nehotice nametnuti pitanje: „Pa što je dakle uzrokom, da hrvatski narod, koji inače svako rodoljubivo, a osobito prosvjetno preduzeće, prema svojim okolnostim veoma velikodušno pripomaže, pa koji je istu učiteljsku zadrugu tako izdašno pripomagao, da se ona sada medju najbogatija učiteljska družtva naše monarkije brojiti može, da je, velimo, taj isti narod samo ovaj pedagogijsko-književni sbor do sada tako slabo, tako nedovoljno pripomagao, da mu uspješniji rad mogućan nije bio? —

Da bez potrebe neokolišim bog zna kuda, nego da se što prečim putem cilju ove razpravice primaknem, to ću odmah u kratko kazati, da ja uzrokom toga pojava smatram ponajprije to, što nam narod u velikoj masi još posve ne uvidja ni domašaja ni znamenitosti, pa ni potrebe bolje strukovne i obće naobrazbe za pučko učiteljstvo, a prema tomu dakako ni potrebe pedagogijske literature. Dapače ni mnogi od onih riedkih, koji znamenitost pučke škole po pučku naobrazbu poznaju, iz svakojakih razloga zaziru od razvitka pučke naobrazbe, te sboru ne samo da ne rade u prilog, nego mu dapače gdje god samo mogu još otežčavaju njegovu zadaću ogovarajuć mu njegov rad a sumnjičeći

Digitized by Google

mu njegove težnje. Nu nema sumnje, da će s vremenom i te opreke iznemoći naprama boljemu osvjedočenju cieloga naroda, koje će svakako sliediti, kad narod uvidi, da mu spas i bolja budućnost sbiljam u ničem drugom ne leži, nego samo u općoj pučkoj naobrazbi, koju podići mogu samo valjane pučke škole te valjano spremljeno pučko učiteljstvo. Uvidi li to jednom narod, uvidit će onda i potrebu pedagogijske literature, te će tada dragovoljnjije podpomagati i sbor, da što uspješnije bude svoju zadaću promicati mogao. Sboru dakle i njegovim prijateljem ne ostaje sada drugo, nego da koliko je moguće o tom nastoje, kako da se što prije u narodu razširi bolje mnenje o potrebi i znamenitosti valjanih škola, obrazovanih učitelja i izdašne pedagogijske književnosti

(Konac.)

Nešto iz poviesti zorne obuke.

(Konac.)

U to doba pojavio se je u Švajcarskoj Henrik Pestalozzi, jedan od najznamenitijih muževa na polju školstva. On je glasno doviknuo suvremenikom svojim, da jim u djetetu treba najprije obrazovati moć nazrievanja, ter da bi to i morao biti glavni i najznamenitiji dio svake valjane obuke. Osobito je on to naglasio u svom djelu: „Wie Gertrud ihre Kinder lehrt“, koje je izašlo tiskom godine 1801. „Meni je“, veli on, „temeljem svakomu znanju zrienje .... Uzmeš li izpitivati, što li je zrienje, naći ćeš, da nije nego neko pokazivanje vanjštine stvari našim osjetilom, i pobudjivanje, da si budemo svjestni njihovih utisaka; tim začimlje narav obučavati.“ To pako biva vrlo rano, „jer čas, u koj se diete rodi, prvi je čas nauka, što ga narav podjeljuje. Pa i sve, što nam je nova u svietu, nije nego pobudjujuća se u nas moć zamjećivati utiske svieta, nije nego oživljaj fizičkih klica, koje su svom silom navalile usavršiti se, nije nego životinja, koja se je usavršila i hoće, da bude čovjekom, što i biti mora. — Obučavati dakle čovjeka reći će, toj naravnoj težnji za usavršivanjem umjetno priskočiti rukom pomoćnicom, umjetnim dakle načinom udešavati, da će se utisci svjetski primati djeteta harmonijski i razmjerno s razvijajućimi se silami njegove duše.“ Sto treba s djetetom u to doba raditi, pokazuje Pestalozzi u ova tri stavka: „1. Razširuj mu krug njegovih zorova; 2. Nastoj, da se ono, što će zamietiti, utvrdi točno, stalno i čvrsto; 3. O svih stvarih, bile one sad umjetne ili naravne, poduči ga stvarno što obširnije.“ Kako pak da se to čini, pokazuje Pestalozzi ponešto oviem: „Tvrdo sam uvjeren, da djeca u toj dobi (trećoj godini naime) poznadu mnogo i mnogo stvari. Do nas dakle samo stoji, da na ono, što djeca znadu, psihološkom vještinom nadovežemo predavanje svoje, pak da ju naučimo, bistreć joj ono, što ju je narav naučila, s tim spajati temelje znanja i umjenja, koje joj podajemo i opet ju podučimo, kako će se, učeć se od nas tim temeljem svakoga znanja i

Digitized by Google

umjenja, znati služiti onim, što ju je narav naučila. U toj je dobi i izkustvo i moć već dovoljno razvijena, al naše su škole mašine, koje udušuju i ono, što bi se naravnom posljedicom iz tog izkustva i moći razvilo. Nu pukom se slučaju ne smije i nadalje pripustiti niz zorova, kojim djeluje na osjetila djeteta od najranije dobe narav, položaj a i majčina ljubav, već upravo „zorna obuka“ („Anschauungskunst“) mora priskočiti, ter ravnati put, kojim je narav pošla. Razvijajuć ona naše sile, mora ponajviše urediti i složiti u uži krug ono, što nam narav pokazuje razštrkano i neuredno, ter približiv to tako uredjeno našim osjetilom, pak olakotiv nam tim naše vanjsko i nutarnje zamjećivanje, usavršiti naša osjetila tako, da ćemo njimi danom sve više svjetskih stvari trajnije i točnije zamjećivati.“ Takovu zornu obuku pronaći trudio se je Pestalozzi i posljedicom je njegova iztraživanja, da su količina, oblik i rieč (ime) glavni temelji svakoj obuki, kojimi svako znanje počimlje i kojimi se treba što ranije začeti služiti. Za to je on želio, da se već majke za svoje zvanje odgajaju, ter jih je oduševljavao, da već same valjano svoju djecu začimlju uzgajati. „Od onoga časa“, veli on, „kad majka prvi put diete svoje digne na krilo, začimlje njezino obučavanje, ona će bo pomoći, da će diete ugodno i lagano zamjećivati sve, što mu narav pomješano i razštrkano pruža. Ona djetetu otvara sviet, uči ga rabiti osjetila, ter pomaže što ranijemu razvijanju pazljivosti i moći nazrievanja. Kad bi se pako naravnim razvitkom okoristili, kako valja, ter na nj nadovezali, što se na nj nadovezati može, kad bi umjetnost pomogla ljubavi majčinoj, ter kod odrasla nastavila ono, što je majka nagnana reć bi naravnim nagonom započela kod nejačeta, pak kad bi i otac svojim znanjem i srdcem priskočio, ter kad bi se i njega uputilo, kako da svojim položajem nastoji, da si diete pribavi onu vještinu, koja mu treba, da si svoj odnošaj uredi, te tako priskrbi pravo nutarnje zadovoljstvo — o koli lako bi se tim načinom pomoglo rodu ljudskomu u obće a pojedincu čovjeku napose, da uzprkos potežkoćam i nepovoljnom položaju živi tiho, mirno i zadovoljno.“ — Da Pestalozzi majke uputi, kako se imadu s djecom zabavljati, izdao je svoju početnicu („Elementarbuch“): knjiga o zornoj obuki mjera i brojeva namienjena majkam. Koliko se je pako uzdao u majke, vidi se iz mnogih njegovih izjava. „Ta za tu obuku“, piše Pestalozzi, „što bi ju imale majke podjeljivati, ne treba nikakove umjetnosti, majka bo obučavajuć podražuje samo diete, da pazi na stvari, koje ga okružuju, ona nekim samo redom vježba osjetila, nježne osjećaje srdca, govor, razum, pamet i prirodjenu mu tjelesnu okretnost djeteta svoga. A za to nam ne treba drugo, nego ljubećemu majčinomu srdcu i razumu, kojega srdce reć bi instinktom, jednostavno i valjano rukovodi, pružiti ruku, ter sredstva, kojimi će se služiti, tako udesiti, kako se njimi služiti valja. — Mile majke, našega roda!“ kliče Pestalozzi. „Ne mojte, da vas dalje biede, da u vas nije volje, nije jakosti raditi, što je u okolnostih, u kojih živite, vaša najsvetija, najuzvišenija dužnost. Uzplačete li u tihoj komorici svojoj s toga, što je dobra Gertruda za svoju djecu učinila više od vas, o tad znam, da ćete pokušati, ne bi li to i vam za rukom pošlo. I na tom vas putu susrela ova moja početnica, vruća mi je želja.“

Digitized by Google

Pestalozzi je Niemcem otac novomu ili pravo reći zornomu načinu obučavanja. Ali svaki, koji je samo i brzo progledao poviest pedagogije, znade dobro, da zorne obuke i u obće načela zornoga obučavanja Pestalozzi uveo nije, jer se je već u školah mnogo što rabilo, što je on istom zahtievao, da se uvede, pak su ga i često njegovi suvremenici sažaljivali, jer nije, kako sam tvrdi, već više godina čitao pedagogijskih knjiga. I ako se na to obazremo, ter pomislimo, da je on svu važnost zorne obuke sveo na: r i e č, b r o j i o b l i k, na štetu dakako stvarnoj obuki, to ćemo se čuditi, što Niemci sav u obće popravak obuke spajaju s njegovim imenom; nu ako opet pomislimo na način i energiju, kojom se je on borio za popravak obučavanja, pak i to, da su se i mnogi valjaniji pedagogi njemu pridružili, ter da su napokon u ono doba, kad je tudjin u liepoj Švajci gospodario, svi ozbiljniji rodoljubi svu nadu polagali u valjano uzgojenu mladež, to će nam ovo sve pokazati, zašto je Niemcem na polju pedagogijskom jedna od najsjajnijih zviezda Pestalozzi i koliko su k tomu dopriniele okolnosti, u kojih je on živio. Ali ni Niemci ni nitko neće a i ne može oteti slave dičnomu Čehu J a n u A m o s u K o m e n s k o m u, on bo je pravi utemeljitelj zornoj obuki, njega ide slava, jer je on prvi rekao: „N e t i, v e ć s t v a r s a m a n e k a u č e n i k o m g o v o r i.“ A kako smo i mi Hrvati grana slavenskoga plemena, to se i mi punim pravom smijemo dičnim tim učiteljem ili volja vas pedagogom ponositi.

Odviše bi mi se razpravica otegnula, da uzmem i dalje nabrajati sve muževe, koji su se u novije doba bavili zornom obukom, ter ju nastojali usavršivati. Dovoljno je, ako spomenem, da se u obće danas tomu predmetu pripisuje ona važnost, koju on u istinu zaslužuje.

Tako je evo malo po malo prodrlo načelo zornoga obučavanja i u narodnu školu, ter je sada — ili bi bar morala biti — u svakoj i sliednjoj školi prvi i temeljni dio cieloj obuki.

Kako tko shvaća glavnu svrhu zornoj obuki, tako ju i krsti, te za to i nalazimo zornu obuku na razredbah nauka pribilježenu ili kao: vježbe u zrienju ili vježbe u razmišljanju ili opet vježbe u govoru i t. d. Meni nije ovaj put zadaćom, upuštati se u pobliže tumačenje toga predmeta, kako ga danas u školi rabimo, ali ipak moram reći, da ima u nas žalibože dosta škola, koje tomu predmetu ni najmanje važnosti ne posvećuju, ter ćeš kod obuke u tih školah zalud izgledati zorne vježbe. Mnogi opet misle, da je tim obavljeno sve, ako probrzaju u školi nekoliko vježba, štono su se pod naslovom: „gradivo za zorove“ nalazile u našoj staroj početnici, kojoj dao Bog pokoj vječni! što ga je, mimogred budi rečeno, već davno i davno zaslužila. — Zamislimo se svi u taj predmet, posvetimo mu svu pažnju, pak će pučka škola odgovarati nadi, koju unj svi rodoljubi stavljaju.

Digitized by Google

Nova početnica.

Priobćio **Milan Kobali.**

(Konac.)

U posljednjem broju pokazasmo, kako je moći uvježbati učenike, da nauče razlikovati rieči, slovke i pismena. Znamo, da djeca ljube promjenu, pa zato valja učitelju na to uzeti obzir. S toga im ja zadajem i zadaće, u kojih jur prije naučenimi znaci naznačuju rieči, slovke i pismena. Rieči podvuku potezom ———, slovke polukrugom ⌒ a pismena točkami . . . . N. pr. „pavica ima pilu“. Tu izreku napiše jedan na školskoj ploči, a ostali na svojih pločicah, pa naznače gore navedenimi znaci rieči odozdol, slovke odozgor, a pismena pod potezom ovako:

pavica ima pilu

Kada su to naučili, zadadem im n. p. vježbu 19. strana 23, da ju prepišu, te naznače rieči, slovke i pismena ovako zora puca. Drugi put im zadadem, da prepišu n. pr. vježbu 20. naznačivši slovke potezi ovako: ma — ca ču — či, či — ča to — či vi — na iz ču — tu — re, ko — pač ko — pa itd. Može im i to učitelj zadati, da rieči sastave osovnimi potezi ovako: zor | ko | na-ri-če, | to-če | mu | se | su-ze | iz | o-či-ju | itd. Dakako, da učitelj na selu sa četiri razreda ne može to sve preduzeti, nu onaj prvi način sa potezi, polukruzi i točkami može preduzeti, hoće li, da mu bude predavanje zanimivo.

Pisanje po taktu ne preduzimljem iz pedagogijskih razloga, kako je to jur lani i pedagogijsko-književni sbor zaključio u razpravici „o krasopisu.“ — Mjesto toga izrečem izreku, a učenici razstavivši ju u rieči, slovke i pismena, onda i pišu. Razumieva se, da se sve istodobce piše i na šk. ploči. Vrlo praktično je čitalo t. j. ormarić ili škatulja sa pismeni. Uz to treba i dasku, koja je tako priredjena, da se pismena u tri reda (dakle najmanje u tri izreke) složiti dadu. Sada je težko, jer se uče djeca najprije pisana pismena, a onda tiskana. Ovakovi ormarići mogu se dobiti zasad tiskanimi pismeni. Nu to si mogu učitelji naručiti i kurzivnimi pismeni kod Albrechta i drugdje. A može si, koj je marljiv, i sam to načiniti na ljepenki. Učitelj stavi škatulju s pismeni na stol, da djeca sama vade iz njega pismena ili im pismena poreda, pa ih ona traže ili slažu. Ploču, na koju učenici sastavljaju ili redaju rieči, mora objesiti na škol. ploču. N. pr. milica radi. Ostali pišu, a jedan sastavlja slovku po slovku, rieč po rieč ovako: maca čuči itd.

m	*i*	*l*	*i*	*c*	*a*		*r*	*a*	*d*	*i*		
	m	*a*	*c*	*a*		*č*	*u*	*č*	*i*			

Digitized by Google

To može učitelj nastaviti, dokle sve ne napuni. Da bude vježba zanimivija, može kod prve izreke izvaditi u rieči m i l i c a pisme l, pa metnuti k, pa im dati pročitati a zatim napisati: m i k i c a r a d i ili zamieniti u rieči r a d i slovke, te će glasiti: m i l i c a d i r a i t. d. Kod takovih vježba djeca misle i ujedno rade.

Sad ću i to spomenuti, kako si učitelj može pomoći, kad djeca počmu čitati rieči sa tri, četiri i više pismena. Najprije neka izreku prva dva pismena, onda treće. Uz to moraju izgovarajuć rieč malo vući. I učitelj mora takove rieči vući, da se čuje treći glas. Tako kod rieči, gdje je medju dva suglasa samoglas n. pr. pas. A kod rieči, gdje su dva suglasa pred samoglasom, izgovore se najprije dva posljednja pismena, a zatim prvo n. pr. **tko.** Najprije ko — a onda **t** — **tko.** Kod rieči sa četiri pismena valja izgovoriti najprije srednja dva pismena. zatim prvo a napokon posljednje n. pr. kraj. Najprije **ra,** zatim **kra** a napokon **kraj**. Kod rieči sa pet pismena, izgovoriti treba najprije srednja dva pismena to jest samoglas sa pred njim stojećim suglasom, zatim prvi pred njimi, onda onaj pred ovim a napokon zadnji n. pr. skroz. Najprije **ro** — dalje **kro** — zatim **skro** a napokon dodavši **z** — **skroz.** To si učenici zapamte, pa im je dobrim pomagalom. Bez toga se često i učitelj i učenici muče. Svagda i svagdje neka si učitelj nastoji pomoći i râd olakšati. To je upravo ono, što ne možemo jedan drugomu nikada dosta preporučiti.

Došav učitelj do dvoglasice **ie,** mora protumačiti, kako se čitajuć izgovara, nu znamo, da se piše ie u dugoj slovci a j u kratkoj. A k tomu znadu učenici od prije, da se **d** i **j** čita kao **dj**. Mnogi će misliti, da će nastati čitava pometnja, nu nije tako, ako učitelj pravilno i liepo govori, ako on to isto zahtieva od svojih učenika već u prvom razredu. Iskreno govoreći i ja se pobojah toga, nu sad vidim, da djeca već znadu, kako se ima dotična rieč izgovoriti, jer zahtievam, da govore pravilno, naime da mi onaj **ie** liepo izgovore. Učitelj je u obće svojim učenikom najbolja slovnica. Iz njegovih ustiu uče djeca najlaglje i najbrže mili materinski jezik.

Svršivši mala pismena, neka im zadaje razne zadaće, nu te neka ne budu puko mekaničko prepisivanje, već takove, da si um i pamet oštre, to jest da misle. N. pr. Napišite mi deset jednoslovčanih rieči. Napišite 10 jednoslovčanih rieči, koje počimlju sa pismenom c, p. r, d itd. Napišite pet, deset, dvotroslovčanih rieči; podvucite rieči, naznačite slovke i pismena. Napišite imena deset životinja, stvari, bilina, ptica, pjevačica; imena devet djevojčica ili dječaka. Napišite čim više imena ružica, stvari, što ih prodaje trgovac. Napišite imena stvari, što ih imate u svojoj sobi. Napišite u kratkih izrekah, kakovo može biti vino. Vino je crno; vino je bielo; vino je žuto; vino je crveno. Napišite, što jedemo itd. Učitelj mora već i prije kod pojedinih pismena zadavati čim zanimivije zadaće, gdje um i ruka radi.

Pod konac mi je spomenuti, da je način g. Ašpergera takodjer veoma dobar. Pa ako učitelj i neupliće svagdje pripoviedčice (n. pr. na selu sbog pomanjkanja vremena), to mora dotičnu sliku protumačiti. N. pr. kod slike, koja

Digitized by Google

nas sjeća na o, treba reći, da su dva dječaka pošla u šumu, jedan je došao na briežuljak, a drugi u jarak, pa se jedan drugomu čudi vičuć o! Dakako, da je zanimivija pripoviedčica, ako samo učitelju dotiče vremena.

Z u b i.

Piše **Davorin Trstenjak.**

(Konac.)

Njegujuć zube imamo se držati sljedećih priznanih pravila:

1. Svakoga jutra moraju se zubi oprati vodom postalicom i ne preoštrom i ne premekom kefićom i zubnim praškom prokefati, da se odstrane sluzave i slinave tvari, koje su se kroz noć nakupile, te kiselaste i zaudarajuće postale. Zubni prašak ima trojaku zadaću: ima olaštiti površinu zuba i sačuvati ju gladku, sve kiseline i mastila izmedju zuba usisati i ne dopustiti, da zuberina omekša. Ova svojstva ima prašak sastojeći od sljedećih sastavina: fino oprašena lipova ugljena $1^1/_2$ uncije, crvene kinove kore (Cortex Chinae fusci pulverata) $1^1/_2$ drachme, myrrhe 1 drachmu, perunike (pulvis radicis Iridis florentinae) 1 drachmu, i 8 kapi ulja od grozdike (oleum cariophyllorum). Kako vidimo, u ovom receptu ima i ugljena, koji su Amerikanci posve zabacili, a za razlog navadjaju sljedeće: čiste li se zubi praškom, u kom ima ugljena, to se ugljen kefanjem zatjera u sitne šupljinice zuba, što doduše ne kvari zuba, ali zub postane crn, čim se jedna svrha praška promaši. U toj amerikanskoj ima istine. To može biti; ali što zubi od upiljena ugljena pocrne, nije kriv ugljen, nego onaj, koji ga je neopreznom uporabom u nje zatjerao. Rabi li se pri tom preoštra kefica, i kefa li se njom odviše čvrsto, to se može duljim takovim čišćenjem ugljen u zub utjerati, od koga zub pocrni, ako li se pako uzima posve sitan lipov ugljen, koji nije oštar, i kefa li se mekom kefićom liepo i oprezno, to se nije treba bojati, da će zubi pocrniti, osobito, ako su zdravi, o čem sam se i ja sam uvjerio. Medjutim, tko ima pokvarene zube, komu je n. p. caklovina zuba izpucana, može se služiti praškom od sljedećih sastavina, u kojih nema ugljena: Creta praecipitata (čista kreda) 30 grama; radix Calami decorticata (čisti koren idjirota) 15 grama; oleum cariophyllorum (ulje od grozdike) 5 kapi, a komu se mili crvena boja, može tomu primiešati malo karmina.

Evo još jedan recept, tko ga želi, nestoji ništa: Creta praecipitata 30 grama, kafra 2 grama; perunika 2 grama. I ovo se može karminom ocrveniti. Snažiti često zube pepelom od smotaka, što obično mužkarci čine, škodljivo je. Komu zaudara iz ustiju, a to biva kod onoga, koji ima izkvarene zube, neka si izpira često usta vodom postalicom. Zube valja čistiti poslie svakoga jela i odstraniti zaostatke jela čačkalicom od gusjega pera, roga ili drva; a i prije spavanja valja usta vodom postalicom dobro izprati. Čačkalica ne smije, da bude odviše oštra ni šiljasta, da zuberine ne rani, a ne smije biti ni predebela,

Digitized by Google

da zuba ne razkreće. U tu svrhu ne smiju se podnipošto kovne čačkalice, kao što su n. p. igle, pera, vilice, rabiti. Zubi se ne smiju čačkalicom nikada toli silovito čistiti, da iz zuberine krv poteče, koja bi se tim upalila i natekla te od zuba odmakla.

Nije pako svejedno, kefaju li se zubi ovim ili onim smjerom; keficom treba potezati zubmi gornje čeljusti odzgora dole, t. j. od zuberine prema glavi zuba, a zubmi dolnje čeljusti ozdola gore, t. j. od zuberine prema glavi zuba; jer ako se kefa popreko zuba, smjerom horizontalnim, to se zuberina od zuba odmakne i nateče. Osim toga treba temeljito očistiti gornju površinu krune, nutarnji dio zuba i mjesta izmedju zuba. Čuvati se treba raznih moka (tinktura) i sapuna, naročito onih, koji čine, da su zubi sjajno bieli, kao i raznih sredstva za sačuvanje zuba, što se u novinah proglašuju, jer imadu odviše tvari, koja zuberinu odviše stište, te ima mineralne kiseline, što je pogibeljno zdravlju zubî. Mjesto zubnoga praška može se upotriebiti, osobito kada su zubi dosta čisti, medicinski sapun, koji se u svakoj ljekarni dobije.

2. Zubi se imaju izpirati poslie jela i prije spavanja kolonjskom vodom, tim bo se unište mikroskopične gljivice i životinjice, koje se u ostatcih jela zamiću.

3. Ne valja grizti oraha, liešnjaka, sladora, raznih koštica i sličnih tvrdih tvari, jer tim caklovina zuba popuca, što je poćetak propadanju zubi. Rabiti zube mjesto kliešta i sličnoga orudja, takodjer ne valja. Isto odgrizanje konca, što krojači i švelje običavaju, škodi zubu.

4. Poslie, kako smo jeli sladka jela ili sam šećer, treba zube sa svih strana, osobito mjesta izmedju zubî, tako čisto oprati, da se ne osjeća nikakva slast. Slador sam po sebi nije zubu škodljiv, kako je već rečeno, o čem se možemo uvjeriti, ako stavimo zub u raztopinu sladora, i ako ga u njoj ostavimo više dana, neće se opaziti na zubu nikakva promjena, ali šećer u ustniku ne ostaje šećerom, gdje ima dovoljno topline, vlage i zraka te uzavrije i umješav se s njim ustne tekućine, razvijaju se u ustne kiseline, koje su zubu vrlo škodljive, jer caklovinu i dentin zubî raztvaraju.

5. Ne valja jesti odviše vrućih jela, niti piti hladna pića odmah iza vruća jela i obratno, jer nagla i velika promjena topline krše caklovinu isto tako, kao vruća kava staklo, kad se nalije u hladnu čašu. Od toga treba osobito odvraćati djecu, koja na to nimalo ne paze.

6. Valja paziti, da se ne zametne srieš izmedju zubi.

7. Šuplji zubi imaju se odmah izpuniti, da ne bole i ne trunu, a posve pokvareni izvaditi.

8. Treba nastojati, da zubi ne postanu kusi, što se dogadja, kad jedemo jake kiseline. Zato treba svaki put poslie ovakva jela zube vodom postalicom i keficom očistiti. Na to treba da osobito paze oni, kojim probavila slabo probavljaju, te slabokrvni i skrofulozni. Kao što se svaka tvar na svietu prije ili kašnje dodere i iztroši, tako se i zubi grizuć i žvačuć vremenom izližu i izbruse, a postrani bridi postaju oštri, što se može vidjeti kod starih ljudi, kojim

Digitized by Google

se često dvie trećine glave izglodju. To se najprije opaža na sjekutićih i kutnjacih dolnje čeljusti. Ako i je tomu u istinu tako, ali zato ne treba zubi štediti i ne jesti tvrdih jela, kao što su kore kruha i dr., jer kao što se sve česti tiela radom jačaju, a bezposlicom mlohave, tako i zubi: ne mojmo ih štediti!

9. Ako se zuberina od zuba odmakne i natiče, te vrat zuba ogoli, koji onda osjeća hladnoću, zrak ili vodu, to treba izpitati, da li se je srieš izmedju zubi i zuberine utaložila, koji valja odmah odstraniti. Usta treba kolonjskom vodom dobro izpirati, a zuberinu prsti na zub prigladiti.

10. Svake godine treba da nam jedan ili dva put vješt lječnik zubar zube pregleda i očisti, natrule zakrpa, nevaljane i zaudarajuće izvadi i tim susjedne zube pogibelji otme i svakoj trulosti kraj učini.

11. Svakoga jutra valja si obraz i čeljusti prati hladnom vodom, da otvrdnu i da se tim tako lako neprehladimo.

12. Treba se za mladosti na to naučiti, da grizemo ne samo uviek uz jedan kraj, nego čas ovim, čas onim krajem, dakle svimi zubmi. Mnogi se nauče, da žvaču samo zubmi jedne strane čeljusti, a zubmi druge strane nikada, što ne valja; jer se izmedju zubi one strane, kojom se ne žvače, nagomila slina i ostatci jela, što, kako smo već čuli, gnije, stvara kiseline, uništujuće zube. Da je tomu tako, svjedoče nam zubi sami, jer su zubi na onoj strani čeljusti, kojom se žvače, uviek zdraviji i čišći od onih, koji ne žvaču.

13. Ako je majka ili dojka slabunjava, ili su joj zubi nezdravi, to neka jelo pri svakom objedu bar vrh noža s fosforokiselim vapnom jede. Fosforokiseli bo je kreč isto tako potreban, kao i sol, te služi za gradju koli zuba, toli i ostaloga kostura.

Naši seljaci i seljakinje imadu skoro svi liepe biele, čiste i zdrave zube, a ne poznaju ni zubna praška, ni kolonjske vode, ni tinkture. Kako da si to protumačimo? Posve naravno: sve ove praške i ostalo zastupa kod seljaka crni kruh. Seljaci hrane se crnim kruhom, a žvaču ga svimi zubmi, čim se dobro očiste. U istinu mnoga naša gradska ljepotica, koja ima u svom stoliću svake ruke praška, tinkture, sapuna i bog zna šta sve, može zaviditi priprostoj seoskoj pastirici ili ciganki, koja ima puna usta najdragocjenijega i najljepšega bisera. Ali priprosta seljakinja ne pozna sladora, sladetine (sladoleda), ne pozna stovrstnih umjetnih jela, već se hrani priprosto, ali naravno, a zube si čisti oštrom prosenicom, ne tri, nego više put na dan, koje ne bi mogla gradska ljepotica ni progutati. Vidih ljepotice, koje crni kruh na silu jedoše, želeć imati onakove zube, kao seoske djevojke.

Pokvareni i izvadjeni zubi mogu se umjetnimi zamieniti. Umjetni zubi bijahu već Rimljanom poznati. Martial pjeva: Neka te ne bude stid, služiti se kupovnimi zubi i kupovnom kosom. Na drugom mjestu veli: Thais ima crne, a Lecania snježne zube. Koji je tomu uzrok? Kupljene ima ova, a ona ima svoje. Danas se je tehnika zubara do tolikoga savršenstva podigla, da gradi umjetne zube toli slične pravim, da ih od ovih ne možemo razlučiti, a krom toga odgovaraju fiziološkoj zadaći zubi, njimi možemo jesti, dočim se prije

Digitized by Google

umjetnimi zubi nije moglo jesti, oni bo su bili samo za oko. Staro priprosto umetavanje zuba, postalo je danas umjetnošću, kojom se najviše amerikanski lječnici odlikuju. Osim toga, što su umjetni zubi pravim bojom i formom posve jednaki, imadu i to dobro svojstvo, da su kao mineralni proizvodi trajni. Komu treba takove garniture, neka nastoji, da bude u pravom anatomičnom razmjerju prema naravnim zubom i formaciji ustiju, da bude lagana, a uz to ipak čvrsta, a da nigdje ne pritište i ne draži, a napokon, što je vrlo važno, ne smije da bude od takvoga kova, koji se oxiduje u ustih: za to je najbolje zlato. Tko želi, da mu se zubi zamiene umjetnimi, neka se povjeri lječniku, koji je u toj struci anatomski, fiziološki i patološki naobražen, koji je vješt operateur, koji smatra čeljusti ljudske živimi, u kojih se ne razkapa i ne ruje bez milosrdja. Za to su najbolji amerikanski lječnici. Nu ne treba se svakomu povjeriti, koji se amerikanskim lječnikom zove i amerikanskom metodom gradi, a amerikanskoga zubarskoga ateliera ni vidio nije, već takovu, koji je činom zasvjedočio, da je takav. Krivi se zubi moraju njegovati kao i pravi. Svaki ih dan valja izvaditi i očistiti, a kroz noć u mrzloj vodi držati i usta vodom marljivo izpirati.

Pogledamo li zdrave zube na sitnozor, to opažamo na nekih mjestih caklovine sitne crte i pukotine ili izglodanu i izpucanu caklovinu, ili opažamo, da je zuberina od vrata zuba odmaknuta, a izmedju zuba, u brazdicah glave i drugdje, točkice, što su ulazi jažica vodećih u zub. Jedemo li što vrlo kisela, kiselo nezrelo voće, ribiz. vrlo kiselu salatu i dr., to prodre žestoka kiselina kroz rečena mjesta u zub i zubište, čim se živci alteruju, otrpnu i čine nam se dugi. Da su i prividno zdravi zubi bez hrapotina, crta i šupljinica, kakovih doduše ima, ali malo, jer si ljudi ne znadu zuba čuvati, to ne bi mogla kiselina u zube prodrieti i živca alterovati. Proti tomu je najbolje, da se zubi zubnim praškom, t. j. praškom od priredjenih školkah kamenica, ili sapunom i mlakom vodom dobro izperu.

VJESTNIK.

✝

PAPA PIO IX.

Sveti otac papa Pio IX. zamienio je dne 7. o. m. vremeniti život sa vječnim. Rodjen 13. svibnja 1792. iz grofovske porodice Mastai Feretti htjede god. 1815. stupiti u papinsku plemićku gardu, ali radi boležljivosti neprimiše ga te stupi u bogoslovlju i bude zaredjen za svećenika. Već g. 1827. postade nadbiskupom spoletskim, g. 1840. kardinalom, a 16. lipnja 1846. poslie smrti Grgura XVI. izabran bi papom. Kao takav vladao je na papinskoj stolici dulje od svih svojih predšastnika te za čitava svoga vladanja imao ljutih borba sa neprijatelji papinstva i crkve. Ako za njim žali sva katolička crkva, ima žaliti i hrvatski narod napose sa političko-narodnoga gledišta, jer on odcjepi biskupiju zagrebačku od ugarskih nadbiskupija i povisi ju na čast nadbiskupije i metropolije hrvatsko-slavonske, a dva hrvatska nadbiskupa odlikovao čašću kardinalskom. — Vječna mu pamet u srdcih hrvatskoga naroda!

Digitized by Google

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je ravnajućimi učitelji na obć. puč. školah Janka Blagu u Ivanjskoj, Ivana Sanka u Bedeniku, Jovana Popovića u Velikoj Pisanici, Pavla Filjaka u Pitomači i Ant. Kranjčana u Osjekovu; zatim učitelja grč. i konfesionalne škole u Pakracu Jovana Pavlovića privr. učiteljem obće pučke škole u istom mjestu; učiteljicu u Privlaki Mariju Derebnievu učiteljicom na djev. obć. pučkoj školi u njem. Retfali; učitelja u Žakanju Mirka Zdešića učiteljem na općoj pučkoj školi u Kuzmincih; izpitanu kandidatkinju pučkoga učiteljstva Ivku Horvatovu podučiteljicom u Novom; Andriju Franka učiteljem na općoj pučkoj školi u Badljevini.

— (**Josip Vitanović**), prof. vel. realke zagrebačke, imenovan je članom izpitnoga povjerenstva za osposobljivanje kandidata učiteljstva na gradjanskih školah.

— (**Hrvatskomu pedagogijsko-književnomu sboru**) pristupio je nastojanjem dopis. člana g. Nikole Kopse kao utemeljitelj g. Vatroslav Farkaš, veletržac i vojvoda dobrov. vatrogasnoga družtva u Krapini, te je umah položio utemeljiteljnu svotu od 15 for. Nadalje položi g. Pavao Filjak, učitelj u Pitomači, 5 for. kao drugi rok utemeljiteljne svote.

— (**† Ivan Galić**), izpitani učitelj, preminuo je 26. p. m. u roditeljskoj si kući u Ašikovcih kod Požege. Lani još u svibnju bijaše pokojnik kao učit. pripravnik III. tečaja zdrav kao jabuka. U to pozvalo ga na vojničku službu. Nebijaše pomoći, nego ostaviti školu i poći k regimenti u Pulj. Nu naslužio se brzo vojničtva, jer se već mjeseca kolovoza povrati bolestan, a da mu nebijaše lieka, dokazom bje to, što ga od vojničtva sasvim odpustiše. Početkom ove škol. godine položi sve onako bolestan učiteljski izpit, ali do učiteljevanja nedodje nikada. Pokojnik bijaše zemalj. štipendista, pa koja sada korist od njega domovini — niti je vojnik, niti učitelj! — Tako je još nekolicina štipendista pod puškom, a mnogo naših škola bez učitelja. Ako i ne možemo zahtievati, da budu jedini učitelji riešeni vojne dužnosti, to mislimo ipak, da bi učitelji barem za tako dugo, dok nebude Hrvatska imala dovoljno učitelja, riešeni bili presentne vojne službe, jer inače zemlja u tutanj troši tolike štipendije, a škole će opet ostati bez učitelja. — Nedavno čitasmo u bečkih škol. listovih, da je ravnateljem cisljtavskih učiteljišta objavljeno, da su po najnovijoj naredbi c. k. ministarstva rata učit. kandidati i izpitani učitelji oprošteni od presentne vojne službe; nu ovdje kod nas nezna se ništa o toj naredbi. U nas paće izpitani, te dekretom stalno namješteni i zapriseženi učitelji opet moradoše ostaviti školu i nastupiti presentnu vojničku službu. Preporučamo vis. našoj zem. vladi i drugim odlučujućim faktorom, da se za stvar zauzmu, jer inače badava škol. zakon i sve naredbe, — bez učitelja nema škole. —

— (**Sedma glavna skupština hrv. pedagog. književ. sbora.**) držana dne 31. prosinca 1877. (Konac izvieśća tajnikova.) Odbor, izabran u lan. gl. skupštini, pregledao je račune za godinu 1876., te ih pronašao sasvim u redu. Uslied toga podieli skupština blagajniku absolutorij.

Blagajnik g. Ante Irgolić pročita izvještaj o prihodu i razhodu družtvenom tečajem upr. godine 1877. Po tom izvještaju unišlo je od utemeljitelja 717 for. 44 nvč., od podupirajućih članova 60 for., za razprodaju družtvenih knjiga 205 for. 17 nov., za „Napredak“ i „Smilje“ 2942 for. 34 nov. Za prinos utemeljitelja kupljeno je erdeljskih razteretnica 900 for. nominalne vriednosti za 677 f. 82 n. A ostalim dohodkom namireni su tiskarski i ostali družtveni troškovi. Imetak družtveni iznosi 2500 for. u hrv.-slav. i erdeljskih razteretnicah i 39 f. 62 n. u gotovom.

U odbor, koj će pregledati družtv. račune za g. 1877. i blagajnu, izabrana su gg. Mijat Stojanović, Eugen Tomić i Josip Janda.

Proglašen je poslovnik, prihvaćen i odobren u VI. gl. red. skupštini.

Pročitana je „Osnova o ustanovah za upravljanje s knjižnicom hrv. ped.-knjiž. sbora“, te je i ciela prihvaćena osim točke 11., u kojoj je izpuštena posljednja alineja.

Odbor, izabran, da sastavi proračun za g. 1878., viećat će o tom, kako bi se mogle dati vezati što ejenije družtvene knjige.

G. predsjednik čitao je razpravu: „Zapreke uspješnomu radu hrvatskoga ped.-književnoga sbora.“ Razloživ o tom svoje misli, predloži skupštini na uvaženje rezolucije, koje su nakon podulje, vrlo živahne razprave prihvaćene, te se nalaze u uvodnom članku ovoga lista.

Nagrade urednikom družtvenih listova, blagajniku, tajniku i odpravniku doznačuju se iste, koje i lani. Osim toga izriče ova glav. skupština srdačnu zahvalnost gosp. uredniku „Napredka“ i blagajniku za toli naporan i požrtvovni rad.

Novimi članovi ovoga družtva proglašena su gg., poznata jur štov. čitateljem iz I. broja ovoga lista.

G. Mijat Stojanović čitao je vrlo pomnjivo i vješto sastavljeno predavanje: „Crtice iz poviesti o razvitku pučkoga školstva.“ Ovu razpravu priobćit će sbor učiteljstvu u ovom listu u svoje vrieme.

Napokon se po zaključku glavne skupštine ubilježila u zapisnik zahvala g. predsjedniku za neumorno i patriotično nastojanje, da nam ovaj sbor što više uznapreduje.

Milan Kobali, tajnik.

— (**Školske blagajne.**) Da §§. 30 i 154. školskoga zakona ne budu samo na papiru, nego da se i sbilja vrše, izdala je podžupa-

Digitized by Google

nija belovarska vrlo shodnu naredbu, pa bi trebalo, da se za njom i sve druge podžupanije povedu. Vrlo sgodna ustanova školskoga zakona, kojom se daje čitava ekonomička uprava nad školom posebnim škol. odborom, koji bi se imali dušom i tielom zauzimati za školu i brinuti se za nju kao za oko u glavi, ostade jalova, jerbo se nije odmah od početka gledalo na to, da se zakon doslovce izvede. Nu ne samo da ne mogahu školski odbori uspješno djelovati, dok niesu bile škol. blagajne uredjene, nego pače izgubiše većim dielom škol. odbori svaku volju za školu nemajući razpolagati školskom dotacijom. Pomenuta naredba belovarske podžupanije glasi:

1. Svaki mjestni škol. odbor ima u buduće koncem mjeseca rujna sastavljati i podžup. škol. odboru u smislu §. 171. sl. a) šk. zak. na potvrdu podnositi stvoreni proračun u svrhu podmirenja potreboća svoje škole za iduću šk. godinu. U ovom imaju biti označeni pripadci za godišnju plaću učitelja; potrebni pisaći materijal za šk. djecu, za nabavu učila i tiskanica za školu, za nabavu novoga ili popravu staroga škol. pokućtva; prinesak za šk. knjižnicu; opredieljene dnevnice za učitelja idué na učiteljski sastanak; podmirenje najnuždnijih škol. popravaka; vapnenje učione; popravak škol. prozora, vrata i drugih manje važnih stvari; neku neznatnu svoticu za nepredvidljive troškove.

Druge potreboće, koje se imaju podmirivati većim obć. troškom ili se imaju obavljati naravnim dielom občine, imaju se uvršćivati kao dodatak u proračunu.

Ovako dostavljene šk. proračune uzimati će podžup. škol. odbor u pretres i obaziruć se na §§. 56. i 57. naredbe o upravi škola i na materijalne okolnosti občina — usvajati će jih u cielosti ili s promjenom i putem podžupanije dostavljati občinam, da jih uvršćuju u svoje obć. preliminare. — Izdajuć občine rečene preliminare neka si svaki put obustave za dalju porabu u §. 143. šk. zak. opredieljene mir. pristojbe učitelja i drž. porez.

2. U obć proračune uvrštene šk. preliminare dižu dotični predsjednici mj. šk. odbora kod obć. ureda razmjerno unapried uz službenu namiru i to: 1. siečnja, 1. travnja, 1. srpnja i 1. listopada o. g. i rabe jih sporazumno sa ostalimi članovi mj. škol. odbora u svrhe prije pomenute točke.

3. O primitku i izdatku dotacije za svoju školu vodi svaki mj. šk. odbor točan račun po obrazcu, kako obć. uredi i svoje račune vode u glavnoj knjigi i blagajničkom dnevniku. Ovaj posao obavlja dotični učitelj. u koju svrhu ima si pribaviti potrebno znanje kratkim putem kod obć. ureda. — Tako vodjeni računi čuvaju se u školskom arkivu sa ostalimi škol. spisi, te jih županijski šk. nadzornik prigodom inšpiciranja škola pregleda temeljem §. 73. naredbe o upravi školah.

4. Utjerane novčane globe po §. 17. naredbe o polazku škole dostavljaju svakoga mjeseca obć. uredi onomu šk. odboru, uslied kojega prijave je globa izrečena i utjerana, a ovaj ju čuva u svojoj blagajni kao aktivan novac, i smjeti će ga trošiti samo uz dozvolu podžupanije u izvanrednih slučajevih; inače će mu se isti pribrajati u budući škol. proračun.

One utjerane novčane globe, koje unidju na prijavu kojega mj. školsk. odbora iz područja druge, a ne vlastite polit. občine, imaju teći u obć. blagajnu, uvršćivati se u blagajnički dnevnik kao izvanredni prihod, počem polit. občina školu iz područja druge polit. občine, u koju su iz njezina područja samo nekoja mjesta možebit uškolovana, ima uzdržavati uslied §. 26. alinea 2. školsk. zakona samo djelomično.

5. Koncem mjeseca prosinca dostavlja svaki mjestni škol. odbor jedan prepis svoga računa dokumentarno obložena podžup. škol. odboru na uvid.

Podžup. škol. odbor saobćuje svoje mnenje o pojedinih podne-enih mu proračunih dotičnim škol. odborom i občinam.

6. S razloga, što će škol. odbori primati od občinah po §. 126. škol. zakona cielu ustanovljenu godišnju plaću učitelja, bio ovaj definitivno namješten ili kao suplenta, to će oni škol. odbori, koji budu svojim učiteljem izplaćivali suplentsku plaću u smislu odpisa vis. kr. vladinog odjela za bogoštovje i nastavu od 10. travnja 1876. br. 362, preostatak iste koncem mjeseca prosinca upotriebiti u svrhu utemeljenja posebne školske zaklade prama ustanovi §. 33. škol. zakona.

7. Za spremanje dobivajućega šk. preliminara (točka 2.) imaju obć. uredi svakomu svomu područnomu mj. škol. odboru dati po 1 sa 2 ključa providjenu škrinjicu, što jih imaju u razpoloživosti još od bivše Krajine, koje su služile za onda za obć. šk. crkvene i državne blagajne, a sada jim niesu potrebne, jer imaju svoje Wertheimove blagajne.

Ako koji obć. ured ne bi imao dovoljno rečenih škrinjica za svoje područne mj. škol. odbore, ima jim prema potrebi dati napraviti i to jednostavno u duljini od pol metra, a u visini i širini 4 dm. i sa 2 ključa providiti.

Gdje da se čuvaju te škrinjice, to neka ustanove mj. šk. odbori sami. Najprobitačnije bi bilo, da se smjeste kod predsjednika mj. šk. odbora. A gdje to nije moguće, neka se odredi drugo koje sjegurno mjesto, što se može naći svagdje, jer tako male svotice novaca, kao što će biti šk. pripadci kod mjest. škol. odbora, koje će čas iznositi sto ili više koju forintu, a čas nijednu, nisu izvržene opasnosti, čemu imamo primjer u crkvenih blagajnah nahodećih se kod župnika — osobito ako članovi mjestn. škol. odbora ne budu o njih govorili izvan kruga svojih sjednica.

Mjestnim šk. odborom, koji su u selu obć. ureda, stoji prosto svoje šk. pripadke sahra-

Digitized by Google

njivati i u obć. blagajnah, samo se imaju separatno držati od ostalih obć. novaca.

8. U pomenute škrinjice sahranjivati će šk. odbor sve dobivajuće šk. pripadke (točka 2. i 4.) i držati jih pod suzatvorom tako, da jedan ključ ima predsjednik mj. šk. odbora, a drugi onaj šk. odbornik, koga u tu svrhu izaberu izmedju sebe članovi mj. šk. odbora.

(Konac.)

— (**Družtvo sv. Jeronima**) imalo je 24. p. m. svoju glavnu skupštinu, u koju se sabrao liepi broj članova svećenika i svjetovnjaka. Pošto je predsjednik preč. g kanonik Tomo Gajdek družtvo liepim slovom pozdravio, a tajnik i blagajnik svoje izvještaje pročitali, ubilježila se na predlog presv. g. senjskoga biskupa dra. Posilovića hvala u zapisnik predsjedniku za veliko njegovo požrtvovanje oko družtva. — Razpravljalo se zatim pitanje: što da se učini, da naš puk što više prione uz knjigu, a naročito da prione uz družtvo sv. Jeronima? Poslie raznovrstnih predloga, kako bi se naime imale oblasti umoliti, a svi inteligentniji stališi pozvati, da nastoje oko unapredjenja družtvene svrhe, bude zaključeno, da sve to ima družtveni odbor uvažiti i prema tomu raditi. — Mi preporučamo ovom sgodom hrvatskim učiteljem, da nastoje, da što više prodru knjige svetojeronimskoga družtva u narod i da ih odraslija mladež što više čita. — Družtvo ima sada 4100 upisanih članova, a družtvena glavnica iznosila je koncem godine 1877. skupa sa zakladom za nagradu pisaca 45.956 for. 25 n.

Razne viesti.

— (**Doista riedkost.**) U Budapešti umro je nedavno neki Antun Fochs. Za života poklonio je nenaznačivši si imena mnoštvo novaca za humanitarne svrhe. Medju ostalimi dao je vlastitim troškom sagraditi sirotište u Therezienstadtu i zavod za gluhonieme na trgu sv. Stjepana. Tomu zavodu oporučio je na umoru doista kraljevski dar od 420.000 for. — Ej za koliko bismo bili napredniji, da se i u nas mogućnici sjete naših zavoda; a da mnogo možemo, dokazom su nam sveučilište i akademija znanosti i umjetnosti. — Krištof Schiffmann poklonio je rumenskoj obćini školsku sgradu u vriednosti od 3000 f., te utemeljio zakladu za štipendije od 13.000 f. — Tomu netreba komentara, jerbo čini govore; a gdje ovi toli jasno sbore, nemamo što reći ni dodati! —

— (**Koruška.**) Godine 1876.—77. bijahu u toj krunovini 333 javne i privatne škole. Od ovih bijahu 2 trorazredne gradjanske škole, 321 javna škola i 10 privatnih. K ovim valja pribrojiti i 21 ekspozituru i paralelne razrede. Po tom odpada na 1 četvornu milju 1·7 i na 1000 stanovnika 1 škola. Školskih sposobnjaka bijaše 44.233, a od ovih polažahu 38.615 a to je 87%. Godine 1871. iznosio je relativan polazak 58·97%, god. 1875. 76·93%, a prošle godine 87%. To je dakle očevidan i krasan napredak, pa tako samo 50 djece ostane bez obuke. Kotarske (okružne) učiteljske knjižnice imadjahu 4130 svezaka. Knjižnica za mladež bijaše u 209 škola, dakle 63%. Te knjižnice imadjahu ukupno 13.237 svezaka. Medju družtva, koja doprinesoše mnogo k marljivijemu polazku, broje tako zvane „Schulpfennigvereine". Takovih družtva ima u čitavoj zemlji 35.

Književnost.

— („**Nova škola.**") Mjesto dosadanjega pedagogijskoga lista „Nova škola", što ga je izdavao do nedavno Mita Neškovć u Zemunu, izlaziti će isti kao ljetopis i to svakih pet nedjelja po jedna svezka od 3 tabaka. „Nova škola" će donašati: 1. razne članke iz života škole i učiteljstva a sa gledišta prave potrebe njihove u pravcu nezavisnom, slobodoumnom; 2. odabrane prevode najpriznanijih pedagoga njemačkih i drugih naroda; 3. praktičke lekcije iz pojedinih nastavnih predmeta po najboljih i najnovijih izvorih; 4. obilati pregled svega, što se dogadja u školi i učiteljstvu; 5. najnovije književne pojave na polju metodike, pedagogije itd. Ciena za cielu godinu (u 11 svezaka): 3 for. 30 n. Novci se šalju: Miti Neškoviću, uredniku i izdavaču „Nove škole" u Zemunu.

Natječaji.

— Za podučitelja ili podučiteljicu na obospolnoj obćoj pučkoj školi u Molvah. Beriva: 240 for. plaće i 36 for. stanarine. — Rok do 17. veljače t. g.

☛ **Upozorujemo štov. gg. predplatnike, da ove godine stoji „Napredak" 5 for.; neka dakle izvole, u koliko su premalo poslali, nadoplatiti.**

☛ **Mnoga gg. učitelji čude se u svojih dopisih na blagajnika, zašto ne dobivaju „Napredka". A mi i opet ponavljamo, da se bez predplate list nikomu ne šalje. Sbor neće, da bude uz trud imao i materijalnoga gubitka. Sva odpravničtva časopisa drže se toga, pa se mora držati i odpravničtvo „Napredka".**

Izdaje ga „**Hrv. ped.-knjiž. sbor**", uredjuje **Ljudevit Modec**, a tiska **Drag. Albrecht.**

☛ **Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka" komad XXVIII.**

Digitized by Google

Br. 6. U ZAGREBU, 20. VELJAČE 1878. **Tečaj XIX.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarsko j državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Zapreke uspješnijemu radu hrv. ped.-književ. sbora.

(Razpravio **Ivan Filipović** u VII. glavnoj skupštini hrv. pedagog.-književnoga sbora.)

(Konac.)

Drugim, nemanje odlučnim uzrokom neuspješnomu râdu ovoga družtva smatram pomanjkanje prave učiteljske sviesti u velikom dielu samoga hrvatskoga učiteljstva, naime one sviesti, po kojoj svaki visoko cieni vriednost i znamenitost svojega zvanja, i po kojoj se svaki osjeća učiteljem budućega naraštaja narodnjega, te prema tomu savjestno i požrtvovno nastoji, da udovolji visokomu svomu pozvanju. Ne riedko slušaju se, moja gospodo, od naših učitelja jeremijade, kako su neugledni, neštovani i zametavani u svietu. Istina je doduše, da se najmanje učiteljski trud cieni i priznaje; ali istina je i to, da bi mnogi, kad bi se malko ozbiljnije u to zamislio, uzrok tomu našao ne uviek u svietu, nego dosta puta sasvim drugdje njegdje. Našli bi doista, da ugled i poštovanje čovjeka najviše odvisi od stupnja njegove naobrazbe, a ne od njegova zanimanja, njegove službe ili časti, te da je, što je koji više naobražen, tim više u svietu i cienjen i gledan, a po tom da je i napredniji u obavljanju svojih zvaničnih poslova, a to da mu većinom prokrčuje i put do dostojnije i samostalnije eksistencije, bio on u kojem mu drago stališu! — To tako rekuć svaki dan učitelji gledati i promatrati mogu; pa premda bi im to upravo tako zvani argumentum ad homines mogao biti, da se prenu, da o svojoj naobrazbi misle i rade, ipak ih ni ti svakdanji i očevidni primjeri ne mogu boljemu uvidjaju da privedu. U istinu, kad bi naši učitelji sbiljam svoje interese bolje uvidjali, i kad bi iole oduševljeni bili za svoje liepo i plemenito zvanje: onda ja ne znam, kako da se ne bi svaki i sljednji oko toga slegao, da što više materijalnih sredstva pribavi sboru, kako da ih svaki ne bi bio apostolom družtva, koje si je preduzelo, da im pribavlja one duševne hrane, kojom se jedino za svoje zvanje bolje osposobiti mogu, te tim onda i sebi pribaviti i osigurati i

Digitized by Google

moralni ugled, i dostojniji položaj a i bolji materijalni obstanak. A žalostan bi to opet morao biti učitelj, koji u svojoj okolici ne bi niti jednoga utemeljiteljnoga člana sboru pribaviti mogao. ili barem svoju obćinu nagovoriti u stanju bio, da mu školu kao člana upiše! A kad bi samo svaka škola članom bila, to bi već dalo priličnu glavnicu. da bi družtvo prekrasno djelovati moglo. — Žalibože, da toga naši učitelji, neću reći svi, jerbo prekrasnih iznimaka imamo, ali svakako prilična većina još neshvaćaju. još neuvidjaju, te zato uz sbor i neprijanjaju, kako bi prijanjati mogli i prijanjati trebali.

Medjutim ne samo da uz naš sbor neprijanjaju svi naši učitelji, nego ne ide bolje ni našoj učiteljskoj „Zadrugi“. koja je pozvana. da se brine za najnježnije njihove osobne interese, za ostavljenu naime njihovu sirotčad, jer od tolikih učitelja ne broji ona medju njimi ni 50 revnih i stalnih članova. Skoro svake godine umre po koji učitelj, koji iza sebe ostavi sitne i neobskrbljene dječice, a koji za života svoga ni za vlastitu svoju djecu niesu imali toliko čuvstva, da su im za slučaj nesreće barem taj dokaz očinske ljubavi za utjehu ostavili. Ako su dakle naši ljudi toli nehajni — najblažije rečeno — za osobne interese vlastite svoje obitelji. onda se dakako ne moramo čuditi, ako ih tako nemarnimi vidjamo za idealne ciljeve ovoga družtva. To je doduše veoma žalostno, nu tomu se ne da tako lako doskočiti. tomu će se samo vremenom lieka naći, ako bude složna i uztrajna rada ne samo u nas, nego u svih svjestnijih i naprednijih učiteljih.

Napokon ću, moja gospodo. još spomenuti, da je i sbor sam tomu ponešto kriv. Mi smo. moja gospodo, sami toga dosta propustili, što bi kadro bilo. sbor još boljim središtem svega pedagogijskoga rada i kretanja našega učiteljstva učiniti, nego li je to u istinu do sada bilo. Nam dakle još samim dosta onoga manjka, štono Niemci zovu Associationsgeist, kojim bi trebali, da svaki i sljednji u tom i muževnu čast nalazi, ma i s velikim požrtvovanjem družtvene interese promicati te nastojati, da se izvedu do krajnih njihovih konsekvencija. Moja gospodo, a to bi nam bila i sveta dužnost. Našemu narodu ništa toliko ne manjka, koliko upravo toga duha, kojim napredni narodi tvore prava čudesa na svakom polju čovječjega znanja i umjenja, a mi bez njega ništa u pravom smislu velika stvoriti ne možemo. Jest, mi bi učitelji trebali, da i u tom pogledu budemo sol svojemu narodu, pa da mu svojimi družtvi pokažemo, kako valja da se složnimi. udruženimi silami radi za probitak i napredak svojega naroda. Moramo dakle o tom nastojati, da što do sada učinjeno nije, na skoro učinjeno bude. Sve svoje slobodne sile, sav svoj slobodni râd neka drugamo, gospodo, ne prenašamo, nego neka nam se sav ovdje u našem sboru stiče i ujedinjuje. Mi doduše pripadamo raznim zavodom i korporacijam; i svaki će od nas na svom službenom mjestu točno i savjestno vršiti svoje dužnosti, ma se to uviek i ne slagalo sa osobnim osvjedočenjem pojedinaca, jerbo je dužnost dužnost, i jerbo se ona, dok obstoji. ima vršiti bez ikakovih primisalja, budući je samo tako mogućan zakon i zakoniti râd; ali sav svoj slobodni, sav svoj samonikli râd, taj ne prenašajmo nikamo drugdje,

Digitized by Google

nego ga izključivo ovdje i samo ovdje usredjujmo. Što u službi radimo, radimo kao zvaničnici, a što ovdje radili budemo, to ćemo raditi kao slobodni Hrvati, kao slobodni hrvatski učitelji. A samo takovim râdom hoće i može postati hrvatski pedagogijsko-književni sbor ono, što po zamisli svojoj postati i ima, naime duševni vodj hrvatskoga učiteljstva! —

I tim sam, gospodo moja, u glavnih potezih razvio, što je sve glavnimi zaprekami uspješnijemu râdu našega družtva. Sad bi mi još samo preostalo, da naznačim i pojedine načine, kojimi bi se te zapreke odstraniti imale. Ja ću biti u tom posve kratak, te ću navesti samo ono, što smatram, da bi se u tom pogledu upravljajućemu odboru za ravnanje zaključiti moglo, a neću se upuštati u nikakovo dalnje obrazlaganje, budući se ono već djelomice u ovoj razpravi nalazi i budući će i onako prilika biti kod specijalne debate, da se svaki pojedini predloženi zaključak potanje obrazloži, ako tomu potrebe bude.

Ali, moja gospodo, uza sve to, što mi se sada neće zalaziti u potanju obrazložbu svakoga pojedinoga predloga, ne mogu ipak nikako propustiti, da vas barem na jedan predlog posebno ne upozorim, i to na predlog o književnosti omladinskoj.

Moja gospodo, velikan njemački Göthe veli na jednom mjestu: Mit einer erwachsenen Generation ist nie viel zu machen, in bürgerlichen Dingen wie in geistigen, in Dingen des Geschmacks wie des Charakters. Seid aber klug und fanget in der Schule an, und es wird gehen.“ To su doista zlatne rieči, koje treba da si i mi hrvatski učitelji duboko u pamet i srdce uciepimo. Mi, to jest ne samo hrvatski učitelji, nego u obće hrvatska inteligencija, hoćemo da svoj narod prosvjetno i kulturno preobrazimo; za nas nema boljega, praktičnijega ni pametnijega savjeta, nego li je ovaj spomenuti njemačkoga učenjaka. Ja sam već dosta puta slušao i čitao jadikovkâ, kako naš puk slabo za knjigu mari. Tomu se, gospodo, nimalo ne čudim. Odkuda da naš narod ljubi knjigu, kad nitko do sada te ljubavi u njem podticao ni gojio nije! Ako dakle sbiljam hoćemo, da nam narod knjigu obljubi, te se njom i okoristi, počmimo to onda kod djece, i nastojmo najprije, da tu ljubav u djeci uzgojimo, te nju već za mlada priviknemo na čitanje za nju shodnih i prikladnih knjiga, pa će oni to onda i kao ljudi nastaviti, te ćemo tako dobiti narod čitajući. Dok to ne bude, ne nadajmo se, da će u tom pogledu igda bolje biti, nego li je sada. Pa s toga vam i preporučujem na osobitu pažnju i ljubav točku, koja govori o omladinskoj književnosti, koja i onako spada u pedagogijsku književnost, počem joj je i ona jedna grana, te u naš djelokrug spada. Njom ćemo se, gospodo, ne samo materijalno, nego i moralno više svojim ciljevom primaći, nego li ičim drugim. Jer kad nam se jednoč mladež privikne knjigi, ona će knjigu ljubiti i kao odrasli, te će onda tu ljubav prenašati i na onaj zavod i na one ljude, koji su joj tu ljubav u srdce uciepili, naime na školu i na učitelje. A kad narod bude jednoč ljubio i štovao školu i učitelje, on će tada doista i mnogo pripravnijim biti i na svaku žrtvu, koja bi u prilog bila budi školi, budi učiteljstvu samomu. Njegovanjem dakle omla-

Digitized by Google

dinske književnosti promicat ćemo najbolje ne samo narodnu prosvjetu u obće, nego takodjer i interese škole i učiteljstva samoga!

A sad evo preporučujem, da bi se u promak ovoga sbora sljedeće zaključilo:*

1. §. 26. ustanovljene javne sjednice sa pedagog. predavanji imaju se što prije odpočeti.

2. Predavanja, prigodom javnih sjednica držana, neka se prema razprodaji izdaju budi u redovitih ili neredovitih svezcih.

3. U družtvenom glasilu „Napredku“ ima sbor redovito izdavati ocjene pedagogijskih i inih za učitelje potrebnih spisa.

4. Omladinska književnost preporučuje se osobitoj pažnji i njezi pedagogijskoga sbora. U tu svrhu neka upravljajući odbor izradi poseban program za bližnji svoj ràd na tom polju, te neka onda o njegovu ostvaranju nastoji.

5. Posebnim spisom neka se hrvatskomu učiteljstvu razloži zadaća, korist i ustrojstvo pedagogijskoga sbora, te pozove, da svaki u svom krugu i po svojoj mogućnosti u prilog družtva djeluje i sabire mu utemeljiteljnih i podupirajućih članova.

6. Svaki povjerenik a i svaki učitelj, koji deset utemeljiteljnih ili deset podupirajućih članova pribavi, postaje takodjer utemeljiteljnim ili za dotičnu godinu podupirajućim članom družtva.

7. Neka se nastoji o tom, da se izradi prikladna družtvena diploma.

8. Neka upravljajući odbor učini potrebne odredbe, da učiteljskim udovam bude posrednikom za razprodaju knjiga umrvših učitelja.

Školska spomenica.

Napisao **L. Vrbanić.**

Školski i nastavni red za ovozemne pučke škole naredjuje §om 40., da svaka škola mora imati osim inih uredovnih spisa „školsku spomenicu“, u koju se ubilježiti imaju kronologičnim redom svi važniji dogodjaji i promjene tičuće se škole. To je za seoske pučke škole posve nova ustanova, koja neće biti možda svakomu jasna; mnogi će možda pitati sám sebe: kako da ju sastavim i što sve da u nju bilježim? Obzirom na to, ako i jest ta vladina ustanova prilično jasno označena, mislim ipak, da neće biti suviše, ako koju o tom reknem, nenamećuć se u ostalom nikomu tim svojim skrovnim mnenjem.

O potrebi takove spomenice mislim da ne treba ni spominjati, ali ipak budi mi dozvoljeno jednim primjerom tu potrebu podkriepiti. U mjestu, gdje sada učiteljujem, obstoji škola tamo negdje od vremena Marije Terezije, pa ipak nitko ovdje ne zna: ni tko, niti kako a niti gdje je učiteljevao. Najstariji ljudi sjećaju se škole i učitelja tek od god. 1815—1820., nu i to samo

* Ovo su zaključci, kako ih je glavna skupština nakon nekih neznatnih promjena prihvatila. Ur.

Digitized by Google

kao u magli. A koli je mučno u takvih naših okolnostih sastaviti poviest puč. školstva, znati će ponajbolje hrv. pedagog.-književni sbor. koj no si uzeo, da tu mučnu zadaću rieši.

Ako se bude u svakoj školi takva spomenica valjano, uredno i točno vodila, koliko li će ista doprinieti moći k razjasnjenju mnogih okolnosti tičućih se škole i obćine. Iz spomenice crpiti će učitelj točan pregled svoga položaja i svojih okolnosti kao i svojih dohodaka te svojih prava. Rod i doživljaji svojih predšastnika bodriti će ga u borbah svoga zvanja; iz nje će spoznati i prosuditi moći, kada i koga su predšastnici mu u ozbiljnih i kritičnih možda časovih imali prijateljem a koga zlobnikom itd. Jednom riečju: spomenica bi imala biti svakomu učitelju, novaku u svom mjestu, pravim kažiputem. Poglavita dakle svrha ovim redkom bila bi, da se razbistre ova pitanja: kako bi valjalo spomenicu prirediti, a kako voditi, da namienjenoj si svrhi podpuno zadovolji.

Spomenica valja da bude priredjena po veličini u obliku običnoga formata pisaćega tabaka artije, da se čitljivije može pisati u pojedine stupce ili odsjeke, da se dakle ne pretrpava gradivo i da se laglji pregled istoga postići uzmogne. Ciela spomenica ima se razdieliti na odsjeke, a za svaki se odsjek ostavi poleg potrebe više ili manje praznih listova tekućimi brojevi označenih. Odsjeci ti pako bili bi ovako poredani:

1. Imenik hrvatskih vladara (kraljeva).
2. „ „ banova.
3. „ odjelnih predstojnika za bogoštovje i nastavu.
4. „ zemaljskih škol. nadzornika.
5. „ župan. škol. nadzornika.
6. „ učitelja i učiteljica, dotično podučitelja i podučiteljica s kratkim životopisom i oznakom vremena službovanja.
7. „ kateketa (vjeroučitelja).
8. „ mjestn. šk. nadzornika s kratkom opazkom o njihovu djelovanju.
9. Opisi važnijih dogodjaja tičućih se škole i obćine, u koliko se tiču škole.
10. Opis školske sgrade, naposeb učiteljeva stana i inih sgrada.
11. Točan opis i broj kao i površni sadržaj zemljišta, bila školi ili učitelju namienjena.
12. Izkaz školskih dohodaka kao i izvadak iz valovnica od vremena do vremena.
13. Pregled škol. imovnika u svotnih mu brojevih samo.
14. Brojni izkaz od godine do godine škol. sposobnjaka i polaznika.
15. Posjeti viših dostojanstvenika i zvaničnika s kratkom opazkom.
16. Javni izpiti.
17. Imenik osobitih dobročinitelja i prijatelja škole ma u kojem obziru s dotičnimi opazkami.
18. Pregled svih naredaba, dopisa i izprava tičućih se škole.

Na koncu knjige valja dodati registar abcednim redom, koj bi pokazivao strane u navedenih odsjecih.

Digitized by Google

Konačno samo još nekoliko rieči o vodjenju te spomenice.

U spomenici ne smije biti ništa umetano, ne smije se ništa izrezati ili možda brisati, s toga su takodjer brojevi zabilježene strane od važnosti. Niti smije biti mjesta izgovoru, da se je ovo ili ono uvuklo s neopreznosti u spomenicu, te se zatim moralo brisati ili izrezivati. U spomenicu se ne smije ništa uvadjati slučajno ili nehotice; sve mora biti na svom mjestu; isto tako neka ne bude ništa samo površno možda upisano, nego valja sve prije dobro promozgati i savjestno izpitati, a tek onda bilježiti. U odsjecih od 1. do 5. dosta je, ako se navedu imena, časti, dan, mjesec i godina. Osobito je pako potrebno, da učitelj svu pozornost obrati na imenik svojih sudrugova i predšastnika. Nikada neka ne propusti učitelj, a da svomu preminulomu predšastniku kratkim nacrtom života i djelovanja kao vječni spomenik ne postavi. Vlastiti doživljaji, osobito koji bi kao pouka ili opomena nasljedniku mogla biti, spadaju takodjer u spomenicu. Pa kao što s jedne strane ne bi nikako umjestna bila prevelika možda čednost ili strah za takve navode, tako ne bi opet s druge strane bila u redu nikakva nadutost ili prećeranost, jer bi to samo učitelju više škodilo nego koristilo. Sve valja da bude umjestno, u kratko, čedno i istinito navedeno.

Još mi se samo nameće pitanje: da li je u spomenici dopušteno hvaliti i kuditi koga? Meni se čini, da bi najprobitačnije bilo, neka se pusti, da djela sama govore. Učitelj neka u spomenici pripovieda i opisuje sgode i činjenice savjestno, točno i vierno bez ikakvih posebnih dodataka, a svaka zasluga steći će i bez toga na svom mjestu priznanje.

Bilo bi mi milo, kad bi još tkogod izmedju braće sudrugova o tom svoje mnenje objelodanio.

Zima u hrvatskom Primorju.

Napisao **Dragutin Hirc.**

Nijedna zemlja u našoj monarkiji nema na tako malenom prostoru toli raznoliko podneblje, kao što naša domovina. Podneblje joj je toli raznoliko, da ju glede toga možemo uvrstiti u tri podnebne pokrajine, i to: južnu Hrvatsku u sredozemnu pokrajinu, iztočnu Slavoniju u pontsku pokrajinu, a Hrvatsku medju Kupom i Savom k priedjelu alpinskomu. Južna Hrvatska spada u pojas aequinokcialnih kiša, a ostala Hrvatska na pojas ljetnoga dažda. Prema tomu možemo svu domovinu razdieliti na tri podnebna pojasa: na pojas kraški u južnoj Hrvatskoj i Dalmaciji, na pojas iztočno-alpinski u sjevernoj Hrvatskoj i zapadnoj Slavoniji i na pojas iztočno-slavonski.

Nam nije govoriti o svih tih pojasih u obće, već nam je opisati jedan dio podnebnoga pojasa kraškoga — zimu. Kao što nije orografska slika toga pojasa skrozimice jednaka, tako nije ni zima svuda ista, prema tomu dieli se taj pojas na tri kotara. Prvi kotar obuhvaća uzko hrvatsko Primorje, t. j. krajeve tik mora ležeće; drugi kotar zaprema visoke ravnice na visočini libur-

Digitized by Google

nijskoj, južno-hrvatskoj i dalmatinskoj, a treći obsiže primorske gore i obronke, koji se stupnjevasto pram moru spuštaju. Glavna nam je zadaća, da upoznamo zimu prvoga pojasa, t. j. zimu, koja vlada tik mora.

Da nema bure, Primorac ne bi znao za zimu, te bi imao pol godine proljeće, pol godine ljeto uz dosta jaku sušu. Pod konac jeseni, a mjeseca studenoga zaredi dažd i potraje po prilici do polovice mjeseca, a tad naskoči bura, pa opet prestane, dočim se oblaci izliju silnom plohom. Ovoga mjeseca kadkad toli silno grmi i blisiće, da se sve zemlja trese, te bi čovjek mislio, naravi je propasti. Čim prvi put bura naskoči, veoma to Primorac osjeća, pa kako i ne bi, kada nahrupi iznenadce. Dva, tri dana bijahu liepa, topla i ugodna, a na jednom ih zamieni ledena i suha bura. Nu pravi joj je začetak tekar mjeseca prosinca i potraje do konca veljače, a ima je kadkad i u ožujku, a ne čudi se, ako ti reknem, da se najavi i još mjeseca lipnja, te zrak tako razhladi, da se u zimsko odielo zabahuriti moraš.

Bura naskoči svakiput u zimi iznebušice i dolazi iza juga (Scirocco) ili iza mlakajice. Kadkad je jug najugodnije lahoriti počeo; al na jednom eto ti ledene bure. Ima i znakova, po kojih se prosuditi dade, hoće li bura skoro naskočiti. Ako je prije vedro bilo, to najavljuju buru laki i pahuljasti oblačići, koji kruže sljemeni planina i spustiv se nekoliko metara prama moru, opet se razplinu. Kad mornari to opaze, nema druge, već da smataju jedra, jer će za čas zaurlati bura. Ne prodje mnogo i već se množina ovakovih oblačića pomaljati počimlje, koji se sliju u veliku oblačinu i dok nju na obzorju vidiš, ne nadaj se liepomu vremenu. Ako je bura osobito jaka (prosinca, siečnja), zastre se cielo nebo sivom i tuzgavom oblačinom, nu i to ne uviek. Višeputah je bura strašna, a nebo čisto kao ribje oko.

Kad bura naskoči, uztraje ona kod nas obično po tri dana, riedko jedan dan, dočim medju Trstom i Zadrom 9—15 dana bruji. Ona duva samo i nekoliko sati, tad prestane, a onda opet zaruči.

Prije nego li bura naskoči, popravlja i pregledava Primorac svoj krov, popravlja žliebce i meće nove, ako je od potrebe, čvrsto omazav svakoga vapnom. Po selih, gdje su kuće pokrivene šindrom ili daskami, potršaju seljaci iste težkim kamenjem. Dimnjaci po kućah riedko stoje posebice, već su dva tri zajedno sbijeni. Za Primorca nema veće nevolje do ovoga vjetra, jer koga stigne, veoma je tegotan, u zimi pako, kada je jak, nije probitačno ni iz kuće izaći.

Bura duva toli silno, da se u kući težko sve tako zatvoriti dade, da ona ne bi prodrla. Ulazi na najmanje pukotine, pa ako niesu prozori dobro načinjeni, to ju ćutiš i usred sobe. Nema kaputa, niti šube, koju ona ne bi propuhala, ćutiš ju po svem organizmu i misliš, da ti mravci tielom laze. Kad bura naskoči s jeseni, dok je još dublje lišćem okićeno, to ga ona n. pr. sa smokva tako razćeha, kao da si ga škarami razrezao i ostavi gola, golcata rebarca. Lišćem, koje s drugoga dublja potrga, uzvitla nekoliko stotina metara visoko, te ga kojekuda razbaca i raznese. Po naših šumicah ne šušti ti lišće

Digitized by Google

pod nogama, kao tamo, gdje te silne prirodne moći nema. Slabije dublje s korenom čupa, krhke vrbe i ostalo drveće nemilice lama i obara. Ako su stabla vitka, to ih do zemlje svija. Gdje bura stalnim pravcem bruji, ne može se flora bujno razvijati. Hrastovi, glangulići, šestilji, klenovi, briesti sviti su i stablom i granami na protivnu stranu. Hodaš li cestom, to ti nosi i baca sitno i šiljasto kamenje u lice, što te veoma boli i nije druge, već joj moraš ledja okrenuti. Često zahvati zemlju crnicu, pak ju poput oblaka digne u zrak. Da si ju Primorac osigura, ogradjuje ju brižnom složenom gromačom. Mnogo se nesreće dogadja kolima na cesti, jer bila ona još tako natovarena, jednim ih mahom strovali. Gdje ona silno navaljuje n. pr. kod nas na putu u Jelenje i Grobnik, pripomaže nekoliko ljudi, držeć kola jakimi užeti.

Tko da se ne sjeća strašne nesreće, koja se dogodila na karlovačko-riečkoj prugi 7. prosinca 1873. Taj je dan željeznički vlak, sastojeći od parovoza i 6 vagona, sretno krenuo od postaje riečke sve do Meje, nedaleko Hreljina. Ovdje se u jednoj kotlini bura silno u vlag uprla i u tinji čas odtrgla pet vagona s 24 putnika, te ih skotrljala u duboki dolac, koj okružavaju same žive klisure i pećine. Od putnika ostalo je sedam mrtvih i više već lako ili težko ranjenih. U Primorju bijaše ona silna i god. 1864. Tom je prilikom u Bakru poskidala više krovova i nitko nije na ulicu izaći mogao. Bakarska široka ulica „Primorje“ bijaše sva ledom zakrčena. Valovi udarahu na dosta daleke kuće takovom silom, da je bilo po njih leda na 2′ debljine. Iste godine razrušila i poskidala je sve krovove u selu Svilnu, koje leži uz drum Lujzijski, koj vodi od Cernika preko Orehovice na Rieku.

Veliku silu toga biesa imao sam priliku proučiti lani i u Bakru. Petoga listopada bijaše prije podne prekrasan dan, ma topao kao usried proljeća, nu pod večer naskoči bura. Ona se kod nas surva dolinom bakaračkom, koju s desna i lieva visoki i kameniti vrhovi uklapaju. Taj se dan more kod Bakarca tako prašilo, kao da tamo stoji baterija od nekoliko stotina Kruppovih topova; od Bakarca niesi vidio ni jedne kuće. Pa ne samo to, već i selo Hreljin i svi priselci, koji leže 232 metra (1020′) nad morskim razom, bijahu do polovice zastrti oblačinom, što ju bura iz mora u vis dizala. U dolnjem je gradu Bakru more tako zalievalo, da si se kraj zida povlačiti morao, ako niesi do kože pokisnuti hotio. Bura nosi more do svih bakarskih kuća, te sva stakla tako omoći, kao da se izlila ploha. Seoce sv. Kuzme leži 158 m. nad morem i pol sata od Bakra, pa i do simo nosi more, te ti se pričinja da daždi. Buru osobito karakterišu udarci ili reffoli. Sad je ona silno gruvala, ručala i cvilila kan da će polomiti i ono malo dublja bakarske okolice, kan da će u more pobacati bakarske kuće. Bakarski zaljev kuhao je od bure, silno i zeleno valovje orusilo se bielom pjenom, nu na jednom se pritaji, a tad nahrupi munjimice i tolikom snagom, da će te i strovaliti, ako se niesi prihvatio zida ili prignuo k zemlji. Takav ti se udarac oglasi, kao da si lagum baruta u zrak digao. Timi udarci bijaše ona osobito silna i 6. listopada. Na Kukuljanovom pošla istoga dana jedna djevojka od 24 godine lodricom na vodu i kako se prignula, da ju zajima, nuhrupi udarac poledjice, baci nebogu u vodu, gdje se i utopila.

Digitized by Google

Kad bura u noći brije, ne može čovjek spavati, dok joj se ne priuči. Prozore i vrata treba dobro zatvoriti, inače je gotova raztrgati ih. Gdje su na kućah vratnice, to ih priečkami podupiru. Na mjestih lupa o sgradu toli jako, da se ona od temelja trese. Oko prozora zviždi i fijuče tako, da se kadkad vanjski zrak raztanji, a nutarnji buduć gušći stlači, od česa sva stakla popucaju. Ako su dimnjaci prenizki, drva na ognjištu goreti ne mogu, dim potisne natrag, te ga je puna sgrada. Zanimivo ti je u nas postaviti se u dolnji grad, pak ju slušati. Čas kruži vrhovi bakarske okolice, kao da juri stotinu vlakova, a čas cijuće kao hiljadu guja u procjepu. Divan ti je upravo pojav, kad je jako ledena, zrak se bo iskri, kao da dragulje i biser s nebesa pada.

Kadkad bruji i huji ona kod nas silno, dočim je na Rieci tako tiho, tako mirno, da bi sviećom po ulicah ići mogao. Nu drugčije udara ona tuj žestoko, još žešće medju Novim i Senjem, a najjače u samom Senju. Odtuda i ona poslovica: In Segna nasce, in Fiume si marita ed a Trieste muore. (U Senju se bura radja, na Rieci se vienča s morem, a u Trstu umire.) Simo možemo uplesti i poslovicu dražku: kada puše, puše i u loncu. Bura provali u jedan dan 1150—2150 kilometara. Sila joj dakle ne potiče od njezine brzine, već od silne snage udaraca. Kad je blaža, zovemo ju buricom (borino), nu ona ne traje dugo ili je samo navjestiteljica prave bure ili se za malo ukloni drugomu vjetru.

Na mjestih, gdje se ona silno upire, podignuti su jaki zidovi. Tako medju Kamenjakom i Skrobutnjakom; 300 koraka dugi zid uz Lujzijanu, a na putu u Meju i njemu sučelice drugi zid; kod Bakarca, gdje ogradjuje zatonić Žmincu, veliki zid uz cestu, koja vodi iz Bakarca preko drage Klančice u Kraljevicu itd.

Kod pomenutoga zatonića duva ona tako jako, da se valovi preko zida dižu i na klisurah razbijaju. Kad voda izhlapi, sve je bielo od morske soli.

(Konac.)

Odgovor g. Šimončiću.

(Dalje.)

Odobravajuć §. 51., u kom se govori o načinih, kojimi se djeca mogu sačuvati od nenavisti i zlobe, primjećuje g. Š., da se „podnipošto ne bi smjelo učiti, da valja svaku tužbu prezirati, jer da je kršćaninu dužnost tužiti, kad svi pokusi bratske poprave ostanu bezuspješni.“ U tom se s njim podpuno slažem, pa s toga ne učim ni ja, da valja „svaku“ tužbu prezirati, nego velim: „Za razne razmirice ne treba se pozitivno zauzimati, osobito pako treba prezirati tužbe, ogovore i ocrnjivanja.“ U istinu se čudim, odkud je g. Š., koji inače, citujuć pojedina mjesta iz moje knjige, veoma rado izpušta mnoge dosta odlučne rieči, — najednom smogao tu rieč, koje u knjizi nema, i koja cieli smisao izreke mienja, te ju nekim načinom upravo izopačuje. — Pedagogijsko je pravilo, da se mnogo ne pazi na dječje pritužbe, nu kako nema pravila bez

Digitized by Google

iznimke, tako bi nedosljedno bilo, kad bi tko uztvrdio, da „svaku“ pritužbu valja prezirati. Ima dakle slučajeva, kad se na pojedine pritužbe može obzir uzeti, ali to ne smije biti često, jerbo djeca dostaput ne tuže s toga, da pomognu svomu sudrugu, ili da ga izbave zla, nego upravo da mu naškode, te ga rinu u još veću biedu. Tko zna, kako tužakanje krivim domaćim uzgojem ili drugim kojim povodom nekoj djeci predje upravo u običaj, te jedva čekaju sgodu, da mogu svoje sudrugove i radi najmanje pogreške prijaviti; — tko nadalje zna, koliko s toga učitelj ima posla i raznih neprilika, te kako se tim najviše narušava sklad i prijateljski sporazumak medju mladeži, taj se u istinu neće uznemiriti radi toga, što velim, da „valja prezirati tužbe, ogovore i ocrnjivanja.“ I doista jao si ga onomu uzgojitelju, koji za to ne mari, nego dapače uvodi i podupire njuškanje. On i proti svojoj namjeri izopačuje mladež, — i tako nastojeć s jedne strane da zaprieči zlo, s druge mu strane širom otvara vrata. Jer diete, koje u prvi mah s nekim suztezanjem i stidom pritužuje druga svoga, biva malo po malo u toliko drzovitije, u koliko se više pazi na njegovu pritužbu, i u koliko ju uzgojitelj radostnije dočekuje. S početka tuži posve indiferentne osobe, nu s vremenom ne štedi ni prijatelja pa ni brata, i tako ohladi napokon i napram onim, koje bi imalo u prvom redu milovati i ljubiti. Posve je dakle umjestno ono, što u tom pogledu uči znameniti njemački pedagog Curtman, veleć: „Abfall, Empfindlichkeit über Kleinigkeiten, Anklagen tadle man scharf, so wie man sich überhaupt der Zwistigkeiten der Kinder nicht positiv anzunehmen, wohl aber ihr Verhalten dabei zu beobachten, und im Allgemeinen zum Frieden zu ermahnen hat.“

S §. 53. ne zadovoljava se g. Š., jer da iz njega odviše proviruje Rousseauvljeva tlapnja: „Sve je dobro, što iz ruku Stvoriteljevih proizadje, ali sve se u ruku čovječjih izkvari.“ On to po svoj prilici izvodi iz toga, što velim, da su djeca po svojoj naravi iskrena i sklona istini, ali da ih često zavedu zli primjeri, te slažu.“ — Nu ako se odtud može štogod izvadjati, onda je i Novotny, koji po Š. svjedočanstvu „stoji odlučno i izrazito na stanovištu pozitivne vjere kršćanske“, puki pristaša nauke Rousseauove, jer evo, što uči u svojoj „gojitbi“: „Djeca su obično iskrena, te se pokazuju u istinu onako, kako jesu; nu krivo postupanje, zli primjeri i laž, na koju ih braća, a žalibog i roditelji zavedu, podkapaju često u mladeži već svako štovanje prema istini te ubijaju iskrenu ćud.“ To uči Novotny, a to uče i svi drugi pedagozi; i u istinu moram priznati, da je posve nova teorija, što ju misli razširiti g. Š., da su naime djeca po naravi svojoj dječjoj sklona na laž. Ta već i narodna naša poslovica veli: „Djeca i pijanci govore istinu.“ Dr. Schütze je jedan od najvećih protivnika Rousseauove nauke, pa ipak veli: „Das Kind ist von Natur aufrichtig und offen. Wie es denkt, so redet es.“ A i sam Stöckl uči: „In der Regel sind die Kinder zur Offenheit geneigt.“ — Svakako je čudnovato, da g. Š. ne pozna točnije tih pisaca, pa ni samoga Novotnoga, koga toliko hvali, i kojim se je kao učitelj pedagogije kroz više godina u svojih predavanjih služio!

Digitized by Google

Kod §. 54. ne odobrava g. Š. to, što velim, „da je više dužnost, nego pravo roditelja i uzgojitelja zahtievati, da im djeca budu poslušna.“ On misli, da se tim odriče roditeljem svako pravo na to, da zahtievaju poslušnost od svoje djece; nu dokazuje samo to, da nije shvatio ni smisla mojih rieči, ni odnošaja, koji postoji izmedju dužnosti i prava. Ja bih rekao, da iz dužnosti potiče i pravo, t. j. da onaj, koji je dužan nešto zahtievati, ima doista i pravo, da to zahtieva, samo što se on toga prava, jer je ujedno i dužnost, ne može nikako odreći. Kad bi po nazorih g. Š. roditelji imali samo pravo, a ne i dužnost, da zahtievaju od svoje djece poslušnost, to bi oni odrekav se toga prava, mogli dopustiti, da im djeca rastu u razuzdanosti i neposluhu, a toga doista ni božji ni ljudski zakon ne bi mogao odobriti.

Što g. Š. nadalje tvrdi, da se po mojoj nauci „djeca imadu samo dotle pokoravati, dok niesu sposobna, da uvide, što je dobro, što li zlo“, nema upravo nikakova temelja, te mi opet valja konštatovati, da je g. Š. izopačio moje rieči, izpustiv izmedju njih „bezuvjetno“, a dodav „samo“. Da se tim znatno smisao mienja, uvidjeti će svatko, tko zna za razliku izmedju bezuvjetnoga i uvjetnoga posluha. Dočim učim, da se „djeca dotle, dok niesu sposobna, da uvide, što je dobro, što li zlo, imadu pokoravati svomu uzgojitelju i bezuvjetno slušati njegove naloge i zapoviedi“, mislim da ne zagovaram „tako zvani raisonajući uzgoj, po kom pitomca ne bi imao voditi tudji ugled, nego jedini razbor i sud vlastitoga razuma.“ A ako zahtievam, da se djeca malo po malo priučaju na to, da se sama odlučuju u dobru, to niti je proti kršćanskomu moralu, niti proti nauci pedagogije, koja upravo zahtieva, da se pitomac uzgaja tako, kako bi se jednoč mogao sam upravljati, te si slobodno opredieliti cilj svoga života. Poslušnost ne smije da bude svrha, nego samo sredstvo uzgoja, inače se uzgajaju robovi, a ne slobodni i značajni ljudi. — Milde veli: „So gefehlt es ist, Kindern immer freie Zügel zu lassen, eben so schädlich ist es, sie nie durch eigene Einsicht, sondern allezeit und in allem nur durch Befehle zu leiten. Das erste führt zum Eigensinne, Starrsinne, zur Unbiegsamkeit, und macht den Zögling untauglich für organisirte bürgerliche Gesellschaften; das Zweite führt zur Willenlosigkeit, Unentschlossenheit, Gedankenlosigkeit, zum Sclavensinne.“ S tim se slaže i Curtman, dočim uči: „Achtet man nicht auf das naturgemässe Wachsthum des Unabhängigstriebs, greift man ungerechter Weise in die Freiheit ein, so wird man jedenfalls die rechte Gewöhnung verfehlen. Entweder Willenlosigkeit, oder Trotz und Heuchelei wird an die Stelle der Folgsamkeit treten. Der kindliche Gehorsam ist ja immer nur eine Vorstufe und muss mit vollendeter Erziehung aufhören.“ Napokon i sam Stöckl preporučuje ono, što gosp. Š. osudjuje. On naime veli: „Es wäre eine ganz verfehlte Erziehungsweise, wenn man dahin streben würde, den Zögling immer in der Unmündigkeit zu erhalten, und jede freie selbstständige Regung in demselben niederzuhalten. Sie würde dadurch einen Schwächling, einen unbeholfenen Menschen erzeugen, der, wenn er aus der Erziehung in's praktische Leben tritt, unfähig ist. auf eigenen Füssen zu stehen,

Digitized by Google

sich nicht zu rathen und zu helfen weiss, und desshalb auch nie im Stande ist, seinen Beruf in der Weise auszufüllen, wie man es von einem Manne zu erwarten berechtigt ist.“ — Ja gotovo sažaljujem g. Š., što on preziruć neke „moderne pedagoge“, nije barem iz tolikih inače krasnih kršćanskih pisaca baš mnogo naučio! —

Ženijalnim praznoričejem naziva g. Š. sve ono, što se u §. 59. govori o vriednosti „pouke i upute“. Da se moralna pravila ili praktična načela najviše učvršćuju onda, „kad čovjek sam izkusi, što je dobro, a što zlo; i da je najbolje, ako se „razni moralni odnošaji upravo prožive“, to je njemu nepojmljivo, te s toga želi, da mu se pobliže „komentira“. Prem sam uvjeren, da bi u svakoj boljoj psihologiji mogao naći željeni komentar, to ću ipak, i nerefektujuć na to, da g. Š. obvežem na obećanu „zahvalnost“, nastojati, da mu tu nejasnost ponešto razjasnim. — Moralnimi pravili zovemo ona obćenita htjenja, za koja smo se na temelju opetovanoga promišljanja češće odlučili u svom životu. Nu prije, nego li se čovjek odluči za nešto, mora izkusiti, da li je to ugodno ili neugodno, dobro ili zlo. Izkustva, što si ih u pojedinih slučajevih steče o nekoj ugodnosti ili neugodnosti, — nekom dobru ili zlu, osnivaju odgovarajuće predočbe u njegovoj duši, od kojih predočaba isto onako kao i od drugih predočaba abstrahovanjem postaju pojmovi. — Lakomi li se n. p. diete na jelo, to ga izkustvo pouči, da su s tim skopčane veoma neugodne posljedice. Ponovi li se to izkustvo češće, to si ono samo odtud izvede pravilo: „Lakomost je zla.“ Sličnim načinom stvori si diete malo po malo o svem stalna pravila, koja ga tada u dalnjem njegovu postupku opredjeluje većma nego li ona pravila, što si ih je prisvojilo abstraktnim putem, naime iz knjige ili iz ustiju uzgojiteljevih. I tu je dakle onaj isti odnošaj, koji i kod umnoga razvitka; — ponajprije mora da dodje zrienje, a onda istom abstrakcija ili pojam. — Moralna su pravila za to, da ravnaju našu volju i naše čine, a ne naše misli, i prema tomu su praktične, a ne logične naravi. Ničn dakle više iz sklonosti i praktičnih pobuda, nego li iz sgoljnih pojmova i načela. I s toga je neumjestno podavati djetetu gotova načela u obliku pouke i upute, a ne nastojati i o tom, da ona po mogućnosti i sama izkuse, što je dobro, a što zlo. Svaka abstraktnost predpostavlja nešto konkretna, i tako dugo, dok se na tu konkretnost ne gleda, gradi se sgrada bez temelja, kao što to biva u mnogih naših školah, gdje se na izust uče i takova pravila za ćudoredno vladanje, o kojih diete u toj dobi nema, niti može imati kakova pojma. Siju se puste rieči, a očekuje se praktički plod. Može li biti većega protuslovja?! Dobro bi bilo, kad bi si mnogi od tobožnjih naših „strukovnjaka“ pročitali ono, što je o postanku načela pisao Herbart, veleć: „Das allgemeine psychologische Problem: wie überhaupt Maximen sich bilden können, scheint bisher nicht sonderlich beachtet zu sein. Wenigstens so leicht ist es nicht, das man es schlechtweg wie eine Anwendung des logisch allgemeinen Denkens auf die Willkür ansehen dürfte. Wenn im gewöhnlichen Unterrichte Maximen gelernt und gelehrt werden: dann pflegt man wohl erst zu glauben, die Maximen seien Trieb-

Digitized by Google

federn des Willens; hintennach sich zu wundern, das die treibende Kraft nichts wirkt. Aber in solchem Falle sind die Worte, welche von Seiten des Lehrers ein allgemeines Wollen ausdrückten, für den Schüller in blosse theoretische allgemeine Begriffe eines möglichen Wollens übergegangen, womit dessen wirkliches Begehren in gar keiner Verbindung steht.“ —

(Dalje.)

Učiteljska skupština podžupanije križke.

Učiteljstvo podžupanije križke sazvano bi po svom kr. škol. nadzorničtvu na 11., 12. i 13. listopada pr. g. u Kloštar Ivanić na učiteljsku skupštinu.

U predskupštini 11. listopada ustanovljen bi dnevni red i izabrani: podpredsjednik Franjo Valpotić, rav. učitelj ludinski, i perovodje: Gaži Josip, učitelj kutinski i Milan Rac, rav. učitelj kl.-ivanički.

Sastanak počasti posjetom svojim vel. g. podžupan Marković. Predsjednik pozdravi odličnoga gosta, a skupština mu kliknu: Živio!

Nakon odmora od $^1/_2$ sata otvori predsjednik prvu glavnu sjednicu, spomenuv važnost učit. sastanaka i bodreć učiteljstvo na uztrajan rad.

Ponajprije čitao je, po dnevnom redu, perovodja Rac izviešće kr. škol. nadzorničtva o stanju školstva u ovoj podžupaniji.

Po tom se predje na razpravu 1. pitanja, stavljenoga po vis. kr. zem. vladi, koje glasi:

„Koje gospodarstvene grane zaslužuju osobitu pažnju u ovih krajevih, i kako bi pučka škola iste u narodu najuspješnije unapredjivati mogla?“

Izvjestitelj: Franjo Valpotić-ludinski. Razlaže, kako u kratko sliedi:

„Slavna skupštino! Osvrćuć se na stavljeno pitanje, upozoriti ću vas na najvažnije po naše predjele gospodarstvene grane te ujedno navadjati nestašice pri gospodarenju naših seljana i potežkoće, koje ih u gospodarstvenom napredku prieče.

Kako je gdjegdje pretežnije ratarstvo ili stočarstvo, tako bi po mom mnenju bilo u ovom kraju vinogradarstvo najpretežnije.

Predjel naš prija vinogradarstvu, a naš narod si tuj većinom s vinogradskoga proizvoda pomaže i potrebštine si namiriva; gdje usuprot s poljskoga prihoda malo ili ništa ne prodaje, jer ga dovolj neproizvadja s razloga, što mu zemlje negnojene propadaju. K tomu doprinaša takodjer mnogo ciepanje zadruga, koje mnoge stavlja u takav položaj, da u razmjeru sa svojim zemljištem posjeduju premalo stoke, te tako i premalo gnoja proizvadjati mogu.

Neda se tajiti, da bi naši vinogradari iz svojih vinograda mnogo veću korist crpili, kad bi umjeli sa istimi bolje postupati. Kod mnogih je vinograda već u zametku pogreška. Ako je vinogradar kako mu drago marljiv, pa ako u svoj vinograd bez izbora sadi, što mu pod ruku dodje, samo da je čokot; taj se lje neće dobra vina dočekati. Veli bo naša poslovica: „Kakvo sjeme, takav

Digitized by Google

plod; kakva sjetva, takva i žetva.“ Nasad treba da bude prikladan okolici te mora proizvadjati dobro i stalno vino, pa ono će zaisto imati i cienu.

Velika je takodjer pogreška u naših vinogradara, što nemaju valjanih pivnica. Tuj su ti gole klieti, pa ako nećeš, da ti vino ukisne, to si ga prisiljen prodati. Želimo li u tom pomoći našemu narodu, to ćemo već djeci u školi tumačiti postupak sa vinogradom i sa vinom, te prodaju istoga u razne krajeve; starijim pako pružimo i preporučimo za to priredjene knjige i listove.

Druga je gospodarstvena grana gojenje i timarenje marve.

U našoj podžupaniji timare samo vlastela marvu izabrane pasmine, a riedki su seljaci, koji to čine. Mi ih vidimo, kako za skupe novce marvu za teglenje kupuju, pa si izabiru volove jake i uztrajne pasmine. Ne bi li si takovih i kod kuće sami prihraniti mogli?

Tu nam je nastojati, da već u mladom naraštaju izkorenimo to nehajstvo, upozorujuć ga na naše susjedne zemljake, koji dobru pasminu odgajaju, pa od nje veliku dobit imaju.

Dodajem jošte, da je gojenje krmadi kod nas od velike koristi.

Treća grana bila bi poljodjelstvo.

U nijednom stališu neće se tolike strpljivosti, kolike u ratarskom. Zanatliji ne smeta u poslovanju njegovu ni suša ni kiša, dočim djelo ratarsko, pa i nagrada njegova truda zavisi sasma o vremenu. Nikomu nije tolika štednja potrebita, kolika rataru.

Da se unapriedi ratarenje kod našega puka, treba da već škola naš mladi naraštaj odgoji tako, da uzmogne prosuditi, što bi mu moglo biti od veće koristi, a što od štete. Motriti mu valja, kako se ovo ili ono u susjeda ili gdje drugdje bolje radi i teža; pa što uvidi, da je bolje, to neka u svom gospodarstvu uvede, a ne valja mu odbijati od sebe sve novo, nepoznato mu dosada, te se držati samo starih navada.

Četvrta gospodarstvena grana bila bi livadarstvo.

U ovom kraju imademo malo livada, koje bi davale dobru, zdravu i pitnu krmu, i koje bi se dva ili višeput kositi mogle; s toga bi se imala osobita pažnja svrnuti na livade. U nas se livade reć bi u dvie vrste diele Jedna leži pod vodom, gdje ih sitinac i šaš davi, te su mašinom obrasle, a druga je osušena, te nema nikakove naplavine.

Tu bi se imali naši gospodari upozoriti i priučiti na odvodnjivanje i navodnjivanje, jer bez dobrih livada zapinje i ratarstvo.

Peta je grana voćarstvo.

Naša okolica prija voćarstvu, nu ovo je u nas tako zapušteno, da u mnogih selih ne vidiš voća, osim malo šljiva. Kada bi narod u ovoj okolici znao valjano upotriebiti svoje zemljište, bilo bi mu voćarstvo znatan izvor za prihod. U tom valja da mu je opet škola kažiputem.

Šesta je grana pčelarstvo.

Ova gospodarstvena grana, koja bi bila gospodaru uz razmjerno malo posla od liepe koristi, stoji kod nas još na najnižem stepenu. Tu bi se imala,

Digitized by Google

iztaknuv korist, pobuditi volja za gojenjem pčela, te djecu u školi već podučiti u praktičnom pčelarstvu.

Poslie toga stavi svoje rezolucije, o kojih se zametnula živahna razprava, kod koje sudjelovahu osim izvjestitelja gg. A. Basariček, Klobučar, Košir, te vel. g. podžupan Marković. Rezolucije glase:

I. U području ove podžupanije zaslužuje osobitu pažnju ratarstvo, stočarstvo, vinogradarstvo, voćarstvo i pčelarstvo.

II. Neka učitelji pučkih škola djeci pri prirodoznanstvenoj obuci uz prirodoznanstvenu nauku kod pojedinih predmeta opisuju gospodarstvene praktične uporabe, postanak, uzgoj, umnožanje i vrst, kao i trgovinu sa napomenutimi granami.

III. U pokusnom vrtu neka se razmjerno više goje one grane gospodarstva, kojimi se mjestno pučanstvo u glavnom više bavi, a za taj posao neka izabere fizično sposobnu djecu, a ostala neka samo gledaju.

IV. Učitelji da svoj kućevni red i gospodarstvo tako udešavaju, da bude od dobra upliva na školsku djecu i mjestno pučanstvo.

V. Neka škola već kod računstva i sastavoslovja rabi najviše takove primjere, koji zasiecaju u domaće praktično gospodarstvo.

VI. Na učionah, gdje nema učiteljke, bilo bi željeti, da učiteljeva supruga po mogućnosti podučava najbolje učenice u gospodarstvenih ženskih radnjah.

VII. Za uzbuditi djeci volju k čitanju gospodarstvenih knjiga i spisa, neka je svaka škol. knjižnica sa ovimi prilično obskrbljena.

Poslie razprave pročita predsjednik prispjeli pozdrav nekadašnjega učitelja ove podžupanije g. Adama Slivarića.

Na to je gdja. Olga Basarička vrlo vješto tumačila praktično pred škol. djecom pojam i vrst brojnika.

Poslie podne istoga dana bila su dva praktična predavanja i to od Mije Klobučara: „Najshodniji način u predavanju desetičnih slomaka“ i od Ivana Košira: „O četverokutih.“

Sjednica bi nastavljena sljedećega dana.

Preduzima se razprava II. pitanja, koje glasi:

„Medjusobni sklad i iskrenost u učiteljstvu vrlo je potrebno za napredak škole i ugled učiteljstva; kako bi se ovo moglo što većma pospješiti medju ovopodručnim učiteljstvom?“

Izvjestitelj: Mirko Crkvenac, učitelj čazmanski, razlaže kako sliedi:

Štovana gospodo i mila braćo! U svakom družtvu, u svakoj zajednici, koja obstoji, potreban je sklad, potrebna je sloga, ljubav i iskrenost. Bez ovih vrlina ne može nijedno družtvo obstojati, ma ono materijalno i kako dobro stojalo; jer razdor i nesloga je crv, koj podjeda klicu boljemu razvitku. Poslovica veli: „Slogom rastu i najmanje stvari, a nesloga sve pokvari. — Gdje se bratska srdca slože, tu i olovo plivat može. — Nesloga gdje zavlada, isto perje na dno pada.“

Digitized by Google

Zavirimo li u poviest, pa se pitajmo, što je učinilo Rimljane onako silnimi, da su postali gospodari cieloga svieta? A što je učinilo Grke tako glasovitimi i slavnimi? Ništa drugo, nego sloga, iskrenost i sklad.

Oni su se slagali u svem, što je smjeralo na boljak mile im domovine. Zato kažem: Iskrenost je ona vrlina, koja riesi svakoga značajnoga čovjeka!

Kad je sklad i iskrenost u svakom družtvu potrebna, kud li kamo potrebnija je medju nami, koji smo pozvani, da ih medju povjerenom mladeži sijemo.

Ako smo mi medjusobno nesložni, ako jedan drugomu ne vjeruje i zavidi, ako sebičnost preotme mah; kako bismo onda mi mogli mladeži preporučiti one vrline, koje su stupovi ljudskoga družtva. Posjedujmo ih ponajprije sami, to ćemo za stalno uzornom životom pribavljati domovini vrlih i čestitih sinova.

Ovdje mi nehotice pada na um slavni špartanski kralj Leonida. Zar bi on bio mogao sa 300 vojnika podpuna dva dana braniti Thermopyle od navala Perzijanaca, na broju od poldrug milijun? Ne bi zaista. Ali: „gdje se bratska srdca slože, tu i olovo plivat može“ — tako je i ondje bilo. Složni, odani si i iskreni mogli su ti špartanski divovi sa hrabrenim Leonidom to vitežko djelo učiniti. Ali treći dan našao se je izrod, našao se je izdajica Efialt, koj je Perzijancem put, svojim iza ledja, pokazao. Tada ovi sa svih strana navališe, ali se Špartanci ne predadoše, već svi složno u ljubavi i medjusobnoj vjernosti sa kraljem svojim zadnju kap krvi proliše.

Evo braćo liepa primjera, da se tamo, gdje sloga i iskrenost zavlada, čudesa tvoriti mogu.

Braćo! Imade može biti učitelja, koji su u svom stališu nezadovoljni. Tih zaista ni rad njihov ne može veseliti.

Ne može biti nad nami uviek vedro nebo. Ako nam se kadkad obzorje gustom tminom prikrije, ne mojmo zato zdvajati. Znajmo, da će poslie noći opet danak svanuti. Budimo uztrpljivi!

Imade ljudi, koji se odvaže za učiteljstvo ne iz ljubavi prema tomu stališu, već nadajuć se udobnomu krušcu. Nu kada stupe u krug učiteljstva, tu opaze sve protivno — prevariše se u nadi.

Brate! Ako si jednom stupio nepozvan u naš stališ, a ti se učini pozvanim! Uvaži dobro sveto i uzvišeno svoje zvanje. Znaj! Ako tvoj učenik dostigne koju čast, postane razborit čovjek, imati će tebi zahvaliti.

Evo primjera: Aleksander veliki rekao je, da je više ljubavi i štovanja dužan svomu učitelju Aristotelu, nego otcu svomu Filipu; jer otcu ima hvaliti da živi, a učitelju da pametno živi.

Henrik IV. reče jednoč, da od valjane uprave i čestitoga rukovodjenja mladeži zavisi svih država dobro i svih naroda spas. A sv. Chrisostom veli: Dobar učitelj nadkriljuje divna slikara, umna kipara i svakoga drugoga umotvorca. Jer slikar slika svoju sliku na mrtvo platno, te oko zamamljuje liepimi bojami; ali dodje vrieme, a krasote ne stane. Kipar izdjela od kamena kip gla-

Digitized by Google

sovitoga koga junaka ili učenjaka; ali doći će vrieme, gdje će krasni kip ležati smrvljen na zemlji.

Učitelj pako slika svoju sliku u živo srdce djeteta, oplemenjuje mu dušu, koja će vjekovati.

S toga budimo revni u svom zvanju i promišljajmo o najboljem načinu obuke, a vlastito naobraženje naše budi nam prvom dužnosti! Cio život neka nam bude školom, u kojoj će brat od brata učiti. Rado primajmo savjete sudrugova, a savjetujmo se gdje uzmognemo!

Samo uzajamnim, složnim i ozbiljnim radom moći ćemo se odužiti zahtjevu mile nam domovine te biti pravimi i uzornimi učitelji! Budimo u svom stališu zadovoljni! Ne precjenjujmo se! Držimo se poslovice: „Svaka ptica k svomu jatu leti.“

Poslie odulje razprave, kojoj učestvovahu osim izvjestitelja gg.: Košir, Valpotić, Šargert, Basariček, Andrlić, Gaži te predsjednik, budu prihvaćene sljedeće rezolucije:

I. Učitelj valja da obći najradje sa svojimi sudruzi i prama njim da bude istinit, uljudan i udvoran.

II. Učitelj, obćeć sa svojimi sudruzi, neka govori s njimi najviše o stvarih svoga zvanja.

III. U slučaju potrebe valja da učitelj svoga sudruga na svakom mjestu zagovara a savjetom i činom da mu bude na pomoć.

IV. Mladji učitelji neka starije štuju, a stariji neka mladjim prednjače vazda dobrim primjerom i savjetom.

V. Gdje je više učitelja u mjestu, valja da medju njimi osobita sloga vlada. (Konac.)

DOPISI.

Na Sušaku. — Tužna nam se je pridesila sgoda zadnjih dneva: nemila smrt ugrabi nam iz prijateljskoga kola i bratskoga ogrljaja iskrenoga druga i revnoga suradnika Nikolu Turata. Pa što je u toj tuzi najtužnije: ugrabi ga u najljepšoj dobi, u tridesetoj godini života; ugrabi siedim roditeljem ljubljena sina, a nejaku mu sinčiću od šest godina brižna otca.

Oplakani naš Nikola rodio se je na otoku Krku u mjestu Omišlju 21. veljače god. 1848. Nauke je započeo na pučkoj školi u Omišlju, nastavio na realci zagrebačkoj, a dovršio na kr. učiteljištu u Zagrebu, koje ga je g. 1868. odobrilo za pučkoga učitelja. Službovao je od god. 1868. do 1872. u Praputniku, od g. 1872. do 1876. u Kukuljanovu, gdje se je i oženio, nu posljednje godine udovcem postao. Lanjske godine napokon posta revnim, iskrenim i ljubljenim članom našega sbora.

Kako je službovao u Praputniku i Kukuljanovu, može posvjedočiti tamošnje pučanstvo, koje ga je vazda ljubezno primalo i iza kako je ta mjesta ostavio; tamošnje duhovne i občinske oblasti, s kojimi je do posljednjega časa

Digitized by Google

bio u tiesnu prijateljstvu. i pogled u tamošnje učione. u kojih još i danas naliziš tragove revnoj mu djelatnosti.

Kakav je pako bio u našem kolu, to nam kaže srdce razcviljeno, duša raztužena.

Podigoše nam školu. predaše nam ju. a mi se uhvatismo u bratsko kolo, razumjesmo se odmah. pa se složno, revno i sdušno prihvatismo posla, i liepo nam sve podje u ruke. Nije bilo dobre zamisli ni plemenita nauma, uz koj nam Niko naš ne bi i dušom i tielom prionuo. Zasnovasmo štogodj pa podielismo râd: bez otezanja prihvatio bi odkrojeni mu dio pa ga obradio i dovršio muževno i sbiljski. Koj vas ne zna, mili čitatelji, što je složan bratski krug, gdje vlada ljubav i povjerljivost, težnja za jednom plemenitom svrhom, oduševljenost za jednu svetu stvar? Takvo je bilo to naše kolo od četiri tiela spojena jednom dušom. I odkide se jedno tielo, odtrže se jedno srdce od četiri srasla! —

Tko se u to zamisli, razumjet će našu bol.

Bolovao je jadnik jur kad je došao na Sušak, a opazio si mu to na čestu kašlju. I jedva ga upoznasmo, već se zabrinusmo za nj. nu uzdasmo se u providnost, da nam ga ipak još očuva. Nu Višnji je u knjige od vieka svojim prstom drugač bio zapisao: početkom ove škol. godine opazismo na njem sve znakove naglo napredujuće sušice.

Uzprkos njegovoj volji uzesmo mu razred, pa ga prijateljskim nagovorom prinukasmo, da si uzme dopust, pa da se lieči. Posluša nas, uze dopust, i ode u Omišalj — da se više ne vrati: 16. o. m. u 4 sata u jutru vrati se Stvorcu na krilo.

Prekasno nam se to javilo, te ga ne mogosmo ni izpratit do hladna mu groba. Odužismo se medjutim, priredivši mu 21. o. m. svečane zadušnice u crkvi sv. Marije na Trsatu, kojim su prisustvovali mnogobrojni mu prijatelji iz mjesta i okolice, učiteljski sbor pučkih škola sušačke i trsatske, sudruzi nam iz Drage i obijuh Kostrena, poglavarstvo političke i mjestne občine trsatske, te školska mladež Sušaka, Trsata i djelomice Drage. — Da mu ucviljene roditelje ponešto utješimo, poslasmo jim pismenu sažalnicu podpisanu i po kr. šk. nadzorniku g. Maričiću, te po načelniku i mjestnom šk. nadzorniku občine trsatske. Najbliži mu pako sudruzi postave još na grob liepo izradjen vienac sa nadpisom: „Učitelji obće pučke škole na Sušaku nezaboravnomu si sudrugu Nikoli.“

Dragi Niko! Laka ti zemljica! Od tiela našega sbora odtrgnuta je dragocjena čest, nu duša mu je ostala ciela cjelcita na okupu, i dok je nas, tvoje braće Niko, duh će ti živjeti med nami; pa kada se budemo dogovarali o boljku i napredku naše škole, vazda ćemo saslušati i tvoj glas; pitat ćemo se: što bi naš Niko na to rekao? Lj. D.

Digitized by Google

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Treća obća skupština hrvatskih učitelja.**) Visoka kr. zemaljska vlada dozvolila je odpisom od 15. veljače t. g., br. 845, da se tečajem jesenskih praznika ove škol. godine može u Osieku za razpravu obćih pedagogijskih pitanja držati III. obća hrvatska učiteljska skupština, spojena s izložbom učila.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Arseniju Poštića privr. učiteljem na obć. puč. školi u Ležimiru, Andriju Sabadoša privr. podučiteljem na obć. puč. školi u Bačincih; učitelja u Prezidu Franju Paulina učiteljem na obćoj pučkoj školi u Spišić-Bukovici, kandidata pučkoga učiteljstva Nikolu Imprića učiteljem na obćoj pučkoj školi u Štefanju; dosadanjega privrem. učitelja Luku Ranisavljevića pravim učiteljem na obć. puč. školi u Bastajah; Josipa Glanca pravim učiteljem na obćoj pučkoj školi u Bribiru; učitelja kod sv. Gjurgja Antuna Sipu učiteljem na obćoj pučkoj školi u Ladimirovcih.

— (**Izpit za učiteljstvo na gradj. učionah.**) Koncem prvoga polugodišta ove škol. godine podvrgao se izpitu za učiteljstvo na gradj. učionah pred zagrebačkim izpitnim povjerenstvom samo jedan kandidat i to učitelj iz Šćitarjeva g. I. Fiuček, te bi odobren za učitelja iz slovničko-historičke skupine. Na pismenom izpitu imao je odgovoriti na sljedeća pitanja: a) iz hrvaštine: Koja se vremena dovode od prezentne osnove i kako? — U čem sastoji ilirski književni pokret i koji su mu najznamenitiji muževi? b) iz njemštine: Ueber die Bildung des Substantivs im Allgemeinen, über die Laut- und Ablautsbildungen im Besondern. — Welche Dramen schrieb Schiller und in wiefern kennzeichnet sich in diesen Dramen des Dichters Individualität und der wohlthätige Einfluss seines Verkehrs mit Göthe? c) iz zemljopisa: Evropska Ruska; d) iz povjesti: Marija Terezija; e) iz pedagogije: Što je zor, i zašto se ima svaka obuka osnivati na zorovih? Koji je od pedagoga najprije i najjasnije iztaknuo potrebu zornoga obučavanja? Napišite u kratko njegov život i najznatnija pedagogijska djela.

— (**U podporu uboge šk. mladeži u Kraljevici**) obdržavana bi 2. veljače skupština za ustrojstvo družtva pod imenom sv. Nikole. Mnogobrojno posjećenoj skupštini predsjedao je mjestni župnik, preč. gosp. kanonik Jakov Randić. Skupština je s nekojimi promjenami prihvatila pravila, predložena po privremenom odboru, te na temelju istih izabrala upravljajući odbor od sedam članova. Do sele broji družtvo 25 utemeljiteljnih i 36 redovitih članova. Utemeljitelji jesu oni, koji jedanput za uviek upišu pristojbu od 10 for. najmanje, plativu u 10 mjesečnih obrocih; redoviti članovi plaćaju godišnji prinos od 1 for. u polgodišnjih obrocih.

— (**Školske blagajne.**) (Svršetak.) 9. Za podmirenje šk. preliminara (točka 1. i 3.) imaju obćine rabit i kamate škol. zaklada, a u koliko ne bi bili dovoljni, imaju se po §. 31. šk. zak. upotrebljivati dohodci od potrošarina. A gdje i ovi ne bi dotjecali, ima se manjak pokrivati iz ostalih obćin. dohodaka. Pod nijedan način nesmije se zavesti prirez u kojoj obćini pod imenom škol. nameta.

10. Školski troškovi ne smiju kašnje na jednostavni zahtjev koga šk. odbora nadmašiti već ustanovljeni preliminar, osim ako to dopusti obć. vieće, što može učiniti, ali samo prama granicam svoga obć proračuna.

11. Počem po §. 41. zakona imaju trošak za nabavljene školske knjige obćini nadoknaditi roditelji dotičnih učenika, koji škol. odbori niesu vlastni ubrati, tako se isti nema smatrati uračunanim u škol. potrebоće (točka 1.) i zato će taj posao ostati i dalje u djelokrugu obćina.

12. Buduć se je na mjestih pokazalo, da škole na trošak obćine drže razne časopise, što se hvalevriednim smatrati može; ali sbog silno važnijih škol. potrebоća i štedljivosti financijalne snage obćina, treba i u toj stvari držati se nekih stanovitih granica, a željeti je, da učitelji i sami nešto žrtvuju za vlastito svoje usavršenje. — S toga se od strane podžupanije dozvoljuje šk. odborom, da za svoje škole na trošak škol. preliminara drže samo odpisom vis. kr. vladnog odjela za bogoštovje i nastavu od 2. veljače g. 1875., br. 525, naredjeni časopis „Napredak“, a druge ne. Da se pako i u šk. mladeži budi bolja volja za čitanjem moralnih, religioznih, zabavnih, poučnih i gospodarstvenih spisa, ima se za svaku školu na trošak škol. preliminara naručiti po 1 eksemplar „Smilja“, po 1 „Glasnika sv. Josipa“ i po 1 „Seoskoga gospodara“ počem je god. ciena prvoga 62 novč., drugoga 60, a trećega 50 novč., što se jeftinim smatrati može. — U koliko inače novčana sredstva budu škol. odboru dopuštala, neka sporazumno sa svojimi učitelji svrate pozornost na ustanovu §. 95. škol. zakona glede ustanovljenja šk. knjižnica, nastojeć, da se nabave najprije potrebni ormari u tu svrhu, zato neka se dadu kod škola nalazeća djela valjano uvezati. Pri nabavljanju djelâ za knjižnicu neka se gleda na bolje glaseća djela strukovna i ona, koja se mogu smatrati prikladnijimi u svrhu čitanja za djecu i puk. — Uslied toga preporučuje se šk. odborom nastojanje, da škole postanu s vremenom članovi družtva sv. Jeronima, družtva ped.-knj. sbora i družtva „Hrvatske matice“ — od kojih će moći dobivati izlazeće knjige, koje su baš sa šk. knjižnice prikladne.

Digitized by Google

Kr podžupanija preporučuje mjestnim šk. odborom razborito razpolaganje sa šk. preliminari. Svaki put neka se gleda samo na najnuždnije potrebuće i stepimice od više važnijih na manje važnije ide i školu tako potrebitomu poredku dovodi, jer nije moguće sada na jedanput sve u red postaviti, što je zanemareno kroz tolike godine. — Takodjer netreba šk. odborom s vida smetnuti, da jim treba u shodno vrieme ubaviest davati o stanju škola občinskim zastupstvom i inače školu na svakom mjestu tako zastupati, da njezina potrebuća postane životnim pitanjem u puku.

Od obć. zastupstva očekuje pako podžupanija, da će pozorno pratiti pokret svojih škola i ondje, gdje se pokaže potreba, da nešto i preko šk. preliminara u škol. svrhe dopitaju, to dragovoljno učiniti.

Ob ovoj okružnici imaju se ubaviestiti što prije svi članovi mjestnih škol. odbora, obć. vieća i obć. načelnici, bilježnici i blagajnici radi shodnoga znanja i ravnanja.

O njezinu izvedenju očekuje podžupanija do 25. siečnja 1878. izviešća od obć. ureda i škol. odbora.

Kr. podžupanija.

U Belovaru, 31. prosinca 1877.

Veliki župan: **Raizner.**

Razne viesti.

— **(Izbavište.)** Gradačko učiteljsko družtvo umolilo je zemaljski sabor, neka bi dozvolio subvenciju iz zemaljskih dohodaka za gradnju i uredjenje izbavišta za zapuštenu djecu u Gradcu. Učiteljstvo uspjelo je u toliko, što je sabor zaključio preporučiti molbu zemaljskoj vladi u obće za podignuće izbavišta a naročito za jedno u Gradcu. — Ne bi bilo s gorega, da se i kod nas u to zamislimo. Ima i u nas mnoge djece zapuštene, koja se čitave dane i mjesece skitaju, te odrastu divlja a napokon ih moraju hvatati i zatvarati. — Mnogi bi postao dobrim i koristnim članom, da ima i u nas izbavišta! —

— **(Pestalozzievo družtvo)** u Pruskoj podupiralo je tečajem 14 godina 282 sirotčadi sa 3126 maraka, te mu glavnica iznosi 30.300 maraka.

— **(Dr. Brehm.)** Dr. Brehm imadjaše nedavno u Beču prirodoznanstveno predavanje, a poslie ovoga pozvan je k nj. visosti carevièu Rudolfu, s kojim se je razgovarao čitava tri sata. Dr. Brehm hvali nj. visost kao osobita poznavalaca životinjstva.

Natječaji.

— Za učitelja i pojca grčko-iztoč. vjere u Ledincih, podžupanije rumske. Beriva: 400 f. plaće, 40 for. drvarine, stan, vrt od jednoga jutra i od svakoga pogreba 1 for. Rok do 6. ožujka 1878.

— Za učitelja i pojca grčko-iztoč. vjere u Veri, podžupanije vukovarske. Beriva: 350 f. plaće, 7 hv. drva za učitelja i školu, stan i vrt. Rok do 27. veljače t. g.

— Za učitelja i pojca u Ostrovu, podžup. vukovarske. Beriva: 350 f. plaće, 6 hv. drva, stan i vrt. Rok do 27. veljače t. g.

— Za učitelja rimokatoličke ili grčko-izt. vjeroizpoviesti u Šatrincih rumske podžupanije. Beriva: 350 f. plaće, stan, ogriev i vrt. Rok do 28. veljače 1878. Natjecatelji imadu biti vješti hrvatskomu i magjarskomu jeziku. Natjecati se mogu i učiteljice.

— Za učitelja i orguljaša u Jesenju u krapinsko-topličkoj podžupaniji. Beriva: 400 f. plaće, stan u naravi ili 15% od plaće stanarine, 12 hv. drva za sebe i za školu, privremeno uživanje jedne livade, gdje će se nova škol. sgrada podići. Rok do 3. ožujka.

— Za učitelja i pojca grčko-izt. vjeroizpov. na novo sagradjenoj školi u Gradištu, u podžupaniji požežkoj. Beriva: 350 f. plaće, stan, vrt i drva. Rok do 15. ožujka t. g.

— Za učitelja i orguljaša na novo sagradjenoj školi u Vetovu, podžupanije požežke. Beriva: 400 for. plaće, stan, vrt, ½ jutra vinograda i drva. Rok do 15. ožujka t. g.

— Za učitelja i orguljaša u Žakanju, u podžupaniji karlovačkoj (pošta Metlika u Kranjskoj). Beriva: 450 for. plaće, 12 hv. drva za učitelja i školu, 15 f. za podvornika, 10 for. pisaćega paušala, 10 f. za odštetu zemljišta, dva mala vrtića, stan, od svake pjevane mise u župnoj crkvi 53 novč., a u kapeli 70 nov. Rok do 15. ožujka t. g.

— **(Izpravak k natječaju u 4. broju „Napredka" za učiteljsko mjesto u Samoboru.)** Onomu, što je jur u natječaju navedeno, valja dodati još ovo: Natjecatelji imadu u svojih molbenicah navesti još i to, da li mole samo za učiteljsko ili eventualno i za podučit. mjesto.

Listovnica uredničtva.

G. P. B. u B. Štampat će se, ali se malo uztrpite.

G. Lj. D. na S. Uz najbolju volju ne mogosmo uvrstiti u posljednji broj.

G. Gj. Š. prof. u R. Primismo i štampat ćemo, čim uzmognemo. I u buduće primat ćemo drage volje te Vas s veseljem bilježimo u kolo svojih suradnika.

G. F. H. u S. Nastavit ćemo u budućem broju.

Nekoj gg. dopisnikom. Uz najbolju volju ne mogosmo Vam uvrstiti dopisa u horu, a sada su već zastareli. U buduće ćemo nastojati, da svim udovoljimo, ali samo neka izvole biti gg. dopisnici u svojih dopisih kratki i jezgroviti.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor", uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 7. U Zagrebu, 1. ožujka 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

O rodoljublju i narodnom uzgoju.

Pravi će rodoljub za domovinu svoju i njezine nesreće biti zabrinut, ali sdvajati neće nikad.

I.

Poviest plete lovor-vience i stavlja viečne spomenike našim vitezom; a zašto? Zato, što su se iz čista rodoljublja žrtvovali za svoju domovinu. Svaki od nas rado bi živjeti vremena Trpimira, Zvonimira itd., pa zašto? Zato, jer je slava naših pradjedova i naša slava. Koga nije groza hvatala, kad je čitao o bojevih na Grobničkom polju, kod Sigeta i na Kosovu polju, al zašto? Zato, jer ga neka prirodna i ćudoredna sveza za domovinom tjera na grozovitu poljanu, da uzdiše na grobovih svoje braće i da traži utjehu i okrepu u tom, što može oplakivati množtvo dostojnih sinova svoje drage domovine.

Dà, rodoljublje! Koli milozvučna rečca! Svaki joj se raduje, koga ona kiti i riesi, pače svaki se njom i ponosi. A kako i ne bi! Ta odkle ima roda, odtle i njezina zanosa, te će ostat na visini svoje ciene, dok bude vieka i svieta. Rodoljubom svatko se rado gradi, u ustijuh svakog je ta rieč milena; ali nije svakomu u srdcu omiljela, a niti si njezin smisao svatko ne tumači jednako. — Neće indi biti suvišno, da se malo dublje zamislimo: odkud rodoljublje, u čem sastoji, i kako ga valja u mladeži uzgajati? Nu ako i naumismo o tom razpravljati, ne mislimo toga predmeta izcrpiti, — sačuvaj Bože! već nam je namjera da iztaknuv svoje misli, potaknemo i druge na razmišljanje o tom po svaki narod jednako važnom, a u nas dosta razklimanom rodoljublju.

II.

Ptica ljubi ostanice gniezdo, u kojem se izvalila; isto tako ljubi i diete nagonice zibku, kuću, u kojoj je svietlo ugledalo; u kojoj je ime majka, otac najprije čulo i naučilo. Ta ljubav, prem prirodjena, ipak je početak osjećaja za domovinom svojom i temelj rodoljublju. Diete ne ostane nejačad za vazda, već biva svakim danom i veće i jače. Tim se jači i širi i njegov vidokrug,

Digitized by Google

a tim razvijanjem tjelesnih i duševnih sila širi se u njem ujedno ljubav i privrženost za svojom domovinom u pravom smislu rieči. Sada ono pod domovinom ne razumieva više samo svoj zavičaj, već i istu zemlju, u kojoj je njegovo rodno mjesto, te drži i stanovnike te zemlje za surodnike svoje.

Ta ljubav, koju čovjek goji za mjestom, gdje se rodio i gdje je odgojen, ima svoj temelj u nekoj prirodnoj sili, koja je obćenita ne samo svakomu pojedincu, već i cielomu narodu. Zavičaj bo nam je mio ne radi mjestnih krasota, ne radi jasnoga neba, ne radi blagoga podneblja; već jedino s toga, što je on zibka naša. Tim prirodnim nagnućem za zavičajem i za domovinom porodi se u nas i dvostruka ljubav, naime: ljubav prema zavičaju i ljubav prema domovini. To su doduše dvie opreke, ali izkoreniti ne smijemo ni jedne; već ih valja samo izjednačiti, izmiriti i dovesti u pravi sklad.

Diete najprije i ponajviše je čedo majčino; u tom smislu, u kojem ga ona nazivlje svojim, ne može ga nazivati nitko drugi, niti isti njegov otac. Pa zato diete i teži i čezne najviše za majkom: ono živi od svoje majke, ali živi i jedino u njoj; ono svojih čuvstva od čuvstva za majkom niti znade niti može oddieliti. Malo po malo pojima i otca, a svoju obitelj tek onda, kad se upoznalo s djecom druge obitelji. Tek sada porodi se u njem nježno a i čvrsto čuvstvo za svojom obitelji. Ta ljubav za svojimi ima u sebi to čudnovato, da ona ne izključuje ljubavi za one, koji niesu naši; već može sasma lasno uz jednu i druga obstojati, pače ona i mora.

Ta različita ljubav zadaje uzgojitelju prvu potežkoću. Diete bo mora ljubiti svoga otca, svoju majku, svoju braću, i to ljubiti bezuvjetno, ljubiti absolutno; a moralo bi ljubiti i svoje susjede, pučanstvo svoga sela ili grada. To samo dotle nije težko, dok pravac i zahtjev ljubavi prema svojim nije različit od pravca i zahtjeva ljubavi prema našim sumjestnikom. Ove potežkoće svladaju se tim, kad diete ne učimo samo riečmi i opomenami, već živim primjerom, da ima ljubiti svoga iskrnjega isto tako, kao sama sebe; a to s toga, što je svaki čovjek bez razlike vjere, bez razlike narodnosti po Bogu naš brat. Nijedna druga ljubav ne vriedi ništa, a bez nje nema ni život čovječanski nikakove vriednote; a bez obće ljubavi bližnjega i ista je ljubav prema roditeljem i braći sebična. Prvom indi zadaćom ima biti svakoga uzgojitelja, koj hoće u djetetu uzgojiti domoljublje, da ovakovu sebičnu ljubav izkoreni, ili, što još bolje, da ju odmah u zametku uguši. To biva najlaglje onda, kad diete pravu i čistu ljubav prama iskrnjemu svomu u krugu svojih usiše. Ako diete usuprot živi u krugu, gdje se goji ljubav samo za nekoje, a tim ujedno mržnja prama drugim, n. p. nagnuće za osobe ovoga ili onoga stališa; ovoga ili onoga vjeroizpoviedanja; ove ili one političke stranke: tuj o pravoj ljubavi iskrnjega, tuj o čistom domoljublju govora biti ne može. Grof, koj grofa, što se čovječanskoga dostojanstva tiče, više scieni; plemić, koj svomu stališu pripisuje veću vriednost; gradjanin, koj na seljanina prezirnim okom gleda; kršćanin, koj u inovjercu ne vidi brata svoga: svaki je taj za pravu ljubav iskrnjega, za čisto domoljublje propalicom. (Sliedi.)

Digitized by Google

Promatranje naše početnice.

Piše **Ferdo Hefele.**

(Nastavak.)*

Naučiv djecu četvrtu vježbu, prelazim na slovo „m“. Pokazav sliku medvjeda kod drva, uočim djeci predvježbu na 10. strani, koje će jim prigodom napisivanja vježbe „*m*“ dobro doći. — Djeca sva pozorno gledaju, kako ja 5. vježbu „*m*“ na ploču pišem. Napisujuć tu vježbu osobito se tužim na slovo „*m*“ kako je težko, jer moram biti pozoran, da ne potegnem više ili manje poteza. Potuživat ili kako već god kazati djeci, kako se mora kod pismena „*m*“ paziti, kada se piše, nije nipošto suvišna stvar, a to me puka prilika uči. Učitelj, koji bi djeci naprosto kazao: evo pismena „*m*“, koje se piše ovako: gore-dolje, gore-dolje, gore-dolje pak na stran, tomu bi bila djeca kasno sjegurna u napisivanju pismena „*m*“, a jošte veća nevolja bi bila, kada bi djeca imala sad „*m*“ sad „*n*“ pisati.

Opazio sam dostaputi u vlastitom razredu, da mi dosta učenika piše u mjesto slova „*m*“ znakove: *mn*, *nn*, *n*, dok jih dovoljno ne uputim u toli koristni takt, koji se kod „*m*“ ovako taktuje: jedan gore, dva dolje, opet jedan gore, dva dolje i još jedan gore, dva dolje, na stran tri; dakle: jedan dva, jedan dva, jedan dva tri. — Djecu ćemo dakle predobiti k većoj pozornosti, budemo li joj kazali: Sada da vidim, koji će u istinu pravilno „*m*“ napisati. Oni učenici, koji ne bi to slovo shvatili, neka ga svi pišuć taktuju pa ga nakon dva do tri predavanja o vježbi „*m*“ moraju naučiti.

Vježba „*m*“ imade manje poznata imena i to: *irma* i *merima* su ženska krstna imena, a *imro* (imbro) je mužko krstno ime. U ovu vježbu možemo umiešati sljedeće rieči: *mi romari* (romari je narodni izraz, a čuje se u gor. Zagorju i Prigorju te znači hodočastnici ili proštenjaci bistrički) *i ma mo ma ra me, ma ra u mi re u mi ru. im ro mu ru me ri.*

Napisujuć tako po dva do tri puti petu vježbu te miešajuć ovakove rieči, možemo sjegurno proći na sljedeću vježbu.

Šesta vježba imade poučiti djecu o novom pismenu. Pišuć to pisme imadu sva djeca mirno i pozorno gledati, kako ću to pisme započeti i dovršiti pišući ga na ploči. Upitat ću djecu: Što mislite, kojemu je pismenu mnogo nalično ovo pisme? Pisme „*i*“ isto tako počimljemo i dovršujemo pisati. Razlika je, što „*i*“ imade točku nad sobom, a ovo pisme na desnoj strani odozgor i ta točka je spojena sa prvim potezom, što sam ga načinio evo ovako („*i*“ ili spojeno *c*). Promotrite sliku na drugoj strani prvoga lista, pa što znači ona sgrada, što toranj ima? To je crkva. Kakov glas čujete, kad izgovarate „crkva“. Čujemo „*ccc*“. Ovo se pisme zove „*c*“. Kažite mi jošte nekoliko rieči, u kojih se čuje glas „*c*“. Evo jih: *curica, urica, evica, crvi.* Ove rieči može učitelj i sutra dan umiešati dodav jim koji smisao medju rieči, što su već u vježbi n. pr.: *cu ri ca ma mu ma ri, e vi ca ima ma cu, cr vi u ce vi, u ri ca i vi cu vara.* Tumačenje pojedinih rieči i slovaka ne trebam sapinjati na jedan te isti kalup,

* Vidi 35. broj prošloga godišnjaka. Ur.

Digitized by Google

pošto su svakomu poznati. Protumačujem pako po svoju šestu vježbu ovako: *ivica* je ime dječaka. Koji se Ivica zove neka ustane! Kako će tebe zvati, kada odrasteš? *Ivo — Ivan.* Ivicu zovu još*te Jovica — Jovo — Jovan. maca ve ve rica.* Maca je mala mačkica, ona je domaća životinja, a najvoli biti u kuhinji i na tavanu te miše hvatati. Ona je vrlo čista životinja. — Vjeverica je maci nalična, ali nije domaća, već šumska zvierka. Penje se vrlo brzo po drveću a najvoli penjati se po lieskah, hrastovih i kostanjih, od kojih i hranu najvoli. Evo vam je ovdje na sliki. (Pokaži naslikanu vjevericu.) Dalje: *„carica u rimu“.* Carica je supruga (žena) od cara. Car je najveći naš gospodin na zemlji. Ima li većega gospodina? Jedini bog je još*te veći gospodin, jer njegovo je nebo i zemlja. Gdje je bila carica? *„u rimu“.* Rim je velik grad (varoš). Drugi put ću vam pripoviedati, tko u Rimu stanuje. Sada ćemo ponoviti, koja smo pismena već naučili te pročitati njihove vježbe. Pošto su to učenici jedan po jedan dobro pročitali, neka kuša jednom po jednom zadati, da taktuju pojedina pismena. Puno se je nadati, da onaj učitelj, koji će svim tim uspjeti al i mariti, da mu se djeca k tomu priuče, priredit će si moći djecu već u prvom razredu za mnogo koješta, što inače u drugom razredu mnogo posla na novo zadaje. —

Prije nego će učitelj započeti sedmu vježbu, reći će djeci: Mi ćemo učiti pisme, koje nema prostora u uzkom medjuprostoru, već ćemo nad tim medjuprostorom potegnuti još*te crtu, koja će nam podati još jedan veći medjuprostor i tada vući to novo pisme sve do te gornje crte. Da vam bude to pisme laglje, evo da vidite čemu je nalično. Učitelj potegne dvie crte sa uzkim medjuprostorom i napiše „*e*“, a dalje načini tri crte sa širim i užim medjuprostorom i napiše „*l*“. Djeco, kako se zove ovo malo pisme? Zove se „*e*“. Čim se ovo drugo od njega razlikuje? Tim, što je dvaput toliko. Pogledite sada na sliku, koja nam predstavlja lovca. Kakav glas čujete, kada kažete: „lovac“? Čujemo glas „*l*“. Kažite mi još*te koju rieč, u kojoj se čuje „*l*“. Prikladne će biti: *li li a, lu la.* Umetnuti možemo u vježbu: *ma ri a vo li li li u, mi li ca vo li lale.* Manje poznata rieč jest lale (ovo lále jest turska rieč, koja se je u našem pograničnom narodu udomila te znači tulipan. Ovaj lále jest prišvarak (Spitzname) mužkarcu. Ove läle (samo u viš. broju) znači vrst turskih pratilaca. U pjesmi se veli: Bude njega läle i vojvode.) Daljnje tumačenje rieči i stavaka jest posve kratko. — Violica znači modri mirisavi cviet. Raste najviše u cjelini (Rasen), a naći ga je, čim snieg okopni na sunčanom prisoju. — Lavica je velika šumska zvier. Plien hvata većim dielom po noći kao mačka. Milica je ime djevojke. Mi čitamo: Milica moli milu mamicu. Kako bi još*te mogli reći? Milica moli dragu, ljubeznu mamicu — majčicu. Kada velim ja il ti, mislim jednoga mene il jednoga tebe, a kada velim mi il vi, mislim više nas ili više vas?

Prelazeć na osmu i sljedeće vježbe spomenuti mi je glede crta ono isto, što sam spomenuo kod pismena „*l*“. — Pošto je pisme „*b*“ malo različno od prvoga, to se (preduzev dakako prije općenitost već spomenutu u prijašnjih

Digitized by Google

vježbah*) pred djecom medju crtami taktuje kao i „*l*“, nu kada dodjemo do one male razlike, upozorimo ju na dokončni takt. Pisme „*l*“ taktuje se: jedan, dva, tri, a pisme „*b*“ jedan dva, jedan dva tri. U osmoj su vježbi sve rieči poznate, jedino rieč: *ba bo* je u našem Zagorju i Prigorju manje poznata; s toga: *babo* = *djed* (stari čaća, stari japa). Pridodati možemo vježbi: *ba bu boli le vo ra me, ba ri ca i ma u ma ra mi me le ma, me lo* (grm ljepka na vrhu drveta) *ima ma le bo bi ce.***

U devetoj vježbi imamo pisme „*t*“, koje siže do polovice gornjega medjuprostora. Najsličnije je pismenu „*i*“, samo što je upravo još jedanput tako visoko i što mjesto točke nad sobom imade vodoravni potez preko gornje polovice. Taktuje se jedan dva tri, a nakon toga potegne mu se poprečni vodoravni potez. Za poteze, točke i kvake, što jih nad pismeni rabimo, ne taktujemo, već ih načinimo nakon napisane rieči. Pridodati možemo: *Tu ma ra mo u ta mi* (tmini) *mi ve li mo ta re il te re ti, me ta* (kamen, stup medjaš) *ima bi ti u mi ru.*

Vježba deseta počimlje pismenom „*n*“. Dobro je, da učitelj i ovdje načini tri crte sa dva medjuprostora te da napiše pred djecom pisme „*n*“ u užem medjuprostoru upozoriv ju ujedno, da nikada ne pišu pisme „*n*“ u gornjem širem, već vazda u užem dolnjem prostoru. Da djeca bolje pojme razlikovati „*n*“ od „*m*“, neka sada učitelj taktuje pred njimi „*n*“, pak „*m*“. Dobro će biti, da djeca bar jedan sat potroše pišuć „*n*“, „*m*“. Uz to će dobro biti, da djeca kod kuće napišu po 10 puti sva ona slova, što su jih dosele učila u užem medjuprostoru. — U desetoj vježbi poznato je sve do rieči: *ne va* (Genoveva)[1], *tane* (zrno iz puške). Pridodajmo: *a ni ca na mo bi* (u Prigorju kažu moba = ketušija = težak, koji se povraća težakom a ne plaća novci), *an te i ma me ni cu* (Wechsel), *va lo vi na mo ru, vali u or ma ru, va le i or mu ra bi mo.*

Za ovom vježbom sliedi pisme „*d*“. Predočiv obćenit postupak te vježbe, upozoriti ću djecu na sliku toga pismena veleć: Što mislite djeco, čemu je to pisme slično? Kako se počimlje i dočimlje pisati? Neki će na to: Počimlje i dočimlje kano „*a*“. Istina je. Vidite i sami, da u malom prostoru posve slovu

---

* Držim, da je dovoljno spomenuti kod svakoga pismena samo po gdje koju koristnu pojedinost. Obćenitost već prije spomenutu valja u prvom redu kod svakoga pismena rabiti.

** Što god sam do sele ovako kušao, išlo mi je prilično za rukom. Dakako, da niti je prostora u našem vriednom listu za velike obširnosti, a niti mi čednost naprama sudrugom dopušta, da više nego natuknice pišem pa da sam kratak. Mi vazda ostajemo pri onoj: Učitelju imaju biti proste i nevezane ruke u svem. Naš prijatelj i sudrug g. Ašperger, prigovarajuć momu pokusu, nije opazio, da tim i sebi prigovara, jer mi smo si prilično jednaki u toj stvari, samo što bi on gdjekoga preokupirao svojim radom, dočim moji pokusi smjeraju tamo, da razne misli u vježbah u sudruzih podpalim. To je upravo kod prvoga početka mogao najbolje opaziti, jer sam gdje samo rieč, a gdje izreku spomenuo, ostavljajuć daljnje razjašnenje po uvidjavnosti svakoga. Porugu pako, da spremam nekomu Tantalove muke, svečano odbijam, jer što pišem, ne prepisujem iz starih koledara, već vježbu po vježbu onako bilježim, kako i u kojem pravcu predajem, pa se uz to veselim, da sam velikom lakoćom daleko dopro.

Opazka pisca.

[1] Vuk: neva = nevjesta; u obće ime mlade žene. Ur.

Digitized by Google

„*a*“ naliči, a razlikuje se samo tim, što mu se dokončni potez produlji u vis do pol širokoga medjuprostora, a taktuje se upravo kao i „*a*“. Ista vježba imade sve poznate rieči. Dodajmo: *dude ve limo mur vam* (Maulbeerbäume), *duv ne* (opatice) *ra do mo le i de mo na de ru* (dera znači nekadanja tlaka. Ovaj izraz čuje se oko Novoga Marofa kod Varaždina.)

Dvanaesta vježba imade pisme „*h*“. Prelazeć iz obćenitoga predočim djeci pisme „*h*“ po svom obliku, kako je sastavljeno te koji ga prostor ide. Pošto se imade i svaka slovka djetetu oživiti i razjasniti, to ću spomenuti u toj vježbi, da „*hu*“ uzkliknemo u nepovoljnosti. Mati veli djetetu: hu, što si učinio, da si mi predju tako zamrsio? Veselo uzkliknemo sa slovkom „*ha*“, a žalostno sa „*oh*“. Rieči u toj vježbi poznate su. Rieč „*hura*“ rabe vojnici, kada se imade jurišem navaliti na neprijatelja. Dodajmo: *hr te lov ci vole, hr va ti ne vo de ra do ra to ve, o ni bi vo le bi ti u mi ru, ma to hiri*, a li i ma i hi re.***

Vježba trinaesta počimlje slovom „*p*“. Nakon obćenitosti pokazati valja, kako se piše pa će djeca i sama razabrati, od česa sastoji. Nu opazio nas je svaki, da, neopozorimo li djecu na novi medjuproster, t. j. doljni, da bi jedva koje diete dobro „*p*“ pisalo. Do sele bila su sva pismena ili samo u užem ili u užem i širem medjuprostoru i to gornjem pisana. Od sele valja djeci pokazati, da treba i pod uzkim medjuprostorom takodjer široki medjuprostor potegnuti. Najjednostavniji je način, da učitelj napiše izmedju tih prostora sva do sele preduzeta pismena i uz to „*p*“, pa će djeca najlaglje uviditi, u kojih prostorih je slovu „*p*“ mjesto. — Rieči su sve poznate, s toga dodajmo jošte: *i vo ima pu ha* (Pilch), *pu hovi vo le o ra he, pi pa i ma pi pac, tu re i po tu ri ca* (poturčeni kršćanin), *o tac i ma ti mla te, ti pa ta pa, ti pa ta pa.*

(Sliedi.)

Zima u hrvatskom Primorju.

Napisao **Dragutin Hirc.**

(Konac.)

Bura ne prestane na jednom, već polagano jenja, dok je napokon ne stane. Koja su mjesta od nje zaklonjena, tuj cvjetana dosta dugo uztraje. Tako su još u drugoj polovici prosinca pr. g. mrtva kopriva (Lamium maculatum), dimak (Crepis), grkljanka (Prunella alba, vulgaris i grandiflora), volovsko oko (Chrysanthemum leucanthemum), uzlikovina (Cichoria Inthybus), mrkva divlja (Daucus Carota), djeteljina, crna pomoćnica (Solanum nigrum), kravojac (Angelica sylvestris), zečina (Centaurea amara), zvica (Ajuga reptans), prženica (Scabiosa pratensis), matočina (Mellissa officinalis), krijica (Sonchus), podlie-

---

* hiriti = bolovati (poboljevati).

** ima hire = (posebnu zlu navadu).

Digitized by Google

sak (Crocus) i jaglac (Primula veris) bujno cvale. Sve su to biljke jače i trajnije, dočim od pravih primorčica nijedna nije trajna. Mrtva kopriva cvate cielu zimu.

Pita se, da li bura čovjeku hudi ili prudi?

Ako je čovjek slabih živaca, trpi od strašne glavobolje i po više dana, te nas mnogi izkusni Primorci uvjeravaju, da je upravo ona uzrokom, što imade u Primorju dosta njih, koji ili s padavice trpe ili su mahniti. S druge strane prudi ona čovjeku u toliko, što želudac brže prokuhava.

Kao što spomenusmo, bura je suha i vrlo ledena; s toga ne misli, da u nas nema leda. Ako je noć vedra, a burna, to se do drugoga dana svaka lokvica sledi i led po nekoliko sati uztraje. Tomu se djeca osobito vesele i led poput velike riedkosti pregledavaju. U jutro nas više putah iznenadjuju krasne ledene ruže, kao i vas gore. Istina je, da se nam hlapovi na brkovih i bradi ne smrznu, da izgledate poput Sniegovića; ali je opet istina, da nas zima dosta jako šiba. Ide ona i kod nas kao oštra sablja i nam je sunce zubato, kao i vam.

Za burnih dana riedko tko nosi šešir, već kapu, jer bi mu ga bura skinula. Kad se takovi dani najavljuju, kad Zimović u nas svoje žezlo poprimi: tad se iz zakutaka izvlače fogoni i skaldini. Fogon je četverouglasta drvena škrinjica omazana blatom, u koj se žive žeravke nameće, oko koje se stanari sakupe, te oledjena i ukočena uda griju. Skaldin je zemljana posuda ručkom, a srednje veličine, koja se takodjer žeravkom napuni, na noge ili stol meće, te se na njem ruke griju.

Peći su u Primorju riedke, jer su i naši Primorci poput Dalmatinaca, koji vele, da topli zrak zdravlju škodi. Njemu je dovoljna na tielu osim košulje topla majica, pak dobra odjeća. Čuditi se moraš, da kraj sve studeni, malo ima nahladjenih. U sobah je tako hladno, da i ura od studeni stane, a da to zaprieče, meću pred uru zdjelicu ili drugu posudu žeravkom napunjenu.

Kad je prije bure puhao topli jug (po primorski jugo), a na to nastupila bura, iznenadjuje nas ona i sniegom. Snieg je ipak u Primorju riedak gost, te prodje i po više godina da ne snieži. Lanjske je godine pao prvi snieg 19. prosinca i drugi dan, dočim je na Božić lievala silna kiša uz grmljavinu. Badnjak bijaše tako topao, da je bilo svako zimsko odielo pretežko. U zimi pada kad kad i grašica (solika). Ako i snieg zapane, to za nekoliko sati odkopni; s toga se može reći, kad bura ne puše, da vjekovito vlada proljeće. Pa i za burnih ti se dana pričinja, da su usred pomladjenog proljeća, pa kako i nebi, kad ti se od svikud bujna zelen oku nameće. Tuj ti na daleko i široko pokriva pećine, gromače, zidine i podrtine tamno-zeleni bršljan, tamo ti se opet podsmieškuju sivi maslinjaci, ili ti oku ugadjaju zimzelene lovorike, čempresi, miloduhi ružmarini i šmrike (Juniperus Oxycedrus), dočim kam po dolju prekriva mašina, slezenica (Asplenium Ruta muraria i As. viride) i slantinka (Ceterah officinarum). Pod živicami sve je puno veprine (Ruscus aculeatus), nakićene velikimi crvenimi zrnci, a k njoj se pridružuje bodkasta šparoga

Digitized by Google

(Aspharagus acutifolius). dočim su se tuj i tamo nad nje osovili Marijini postolčići, kao krv crvenim četverouglim plodom. Mjestimice imade od šmrika (vrst borovice s crvenim zrnjem) cielih šumica, a po njih vesela družba tečnih brinjevka (Turdus pilaris. Wacholderamsel).

Kad se popneš na koj vrh bakarski i odavle zatočiš okom, onda tekar vidiš, da je zima. Visoke glavice gorskoga kotara prikrio je debeli snieg. Učku goru s Velim Vrhom (Monte Maggiore) kao da je vila od dragulja i biserja sagradila, a Velebit protegnuo se poput mliečne ceste.

Pastirica obična (Motacilla alba). pastirica žuta (Mot. flava), preriedke ptice stienjak (Petrocinela saxatilis) i mornarić (Petrocossyphus cyanus), kod nas se ne sele, već su stanarice.

Mjeseca veljače već se priroda budi. Sada (4. veljače) već pozdravljaju proljeće: driemovka (Galanthus nivalis), ljubica mirisava (Viola odorata) i podbiel (Tussilago Farfara). Dvie, tri kišice, pak će se priroda zaodjeti gizdavimi čedi božice Flore.

Ajde, da vidimo, što radi Primorac u ovo doba godine!

Glavna mu je briga, da si prigrne ono, čim će prehraniti sebe i svoju kuću. On si kiseli zelje i repu, spravlja krumpir, merlin, a i strn, ako je što požeo. Za gorivo brine se u toliko, koliko mu za ognjište rabi, a krme namakne toliko, da si nekako blago preko zime prehrani. Sieno je primorsko prekrasno. Ako imade ovaca, to ih cielu zimu goni na pašu, a kod kuće ih hrani ili sienom ili bršljanom. Za hranu ljudih spravlja se za zimu i riba.

Lokarde i sardelice meću u badnjiće i to: jedan sloj riba, a jedan soli i sve tako do vrha. Voda, koja se stvara, zovu „salamura“, njom kušaju, je li riba dobra. Salamura se odtoči u kakvu posudu, a tad se u nju baci polovica krumpira. Ako ovaj pliva, nije riba još dobra, ako tone, rabiva je. Kirci (oni, koji na tunu paze), okvašuju salamurom svoju palentu. Siromašnomu su sardelice zimi sva hrana. Nekoliko sardelica i komad palente dovoljno mu je, da se prehrani, pak je ob tom Primorac čil, zdrav i dugoživ. Kod njega se obistinuje ona: kratka večera, dug život. Kad je mnogo ribe, raznaša se u brentah i tuj prodava.

Bolje kuće spremaju i tuninu, koja se u komadiće razreže, pomno od masti očisti, do dvie ure kuha, a zatim osuši. Kod toga treba paziti, da ju muhe ne osmrade. Osušena meće se u badnjiće i uljem zalije. Nu ima je i slane. —

Dočim naši seljaci u gornjih stranah preko zime drvare, sieku i biele kolje za vinograde, popravljaju plugove i ostalo ratarsko orudje, to Primorac reže vrbine šibe i pripravlja za vinograde, popravlja brajdice, ogradjuje gromače, oštri kosire i motike, a gdje je više zemlje i plugove. Kod nas se trs za liepih dana već mjeseca studenoga obrezuje i gnoji, pak i prosinca, nu mnogi čekaju na proljeće, kad odpočimlje sav gospodarski rad,

Digitized by Google

Odgovor g. Šimončiću.

(Dalje.)

Prihvaćujuć ono, što se u četvrtom odsjeku govori o „estetičkom uzgoju“, tvrdi g. Š., da je taj odsjek posve suvišan, te da se je ono, što se tu razpravlja, moglo dodieliti ćudorednomu uzgoju. On misli po svoj prilici, da nema bitne razlike izmedju onoga, što je moralno, i onoga, što je estetično. Nu u tom se jako vara. Istina je svakako, da je to dvoje u veoma uzkom savezu, te da se medjusobno podupire, — ali ipak može netko imati dosta ponima i čuvstva za ljepotu, ma da mu je malo do onoga, što je dobro, kao što se opet može dogoditi i protivno, da je naime netko skroz valjan i ćudoredan, ma da i ne mari mnogo za ono, što je liepo. Svakako je dakle bitna razlika izmedju ljepote i dobrote, a kad je ta razlika u naravi same stvari, čemu da onda ne bude i u teoriji? — Dopuštam, da potreba estetičkoga razvitka nije tako odlučna i obćenita kao potreba ćudorednoga uzgoja, nu ipak mislim, da bi se estetičkomu uzgoju morala veća pozornost posvetiti, nego što je to dosele bivalo, gdje se n. p. u Novotnovoj „gojitbi“ ni jednom samo rječcom nije spomenula potreba estetičke naobrazbe. Ne treba misliti, da se estetičkim uzgojem čovjek ugladjuje samo s vana, dapače on ga skroz oplemenjuje i preobražava. Ljepota zahtieva naime priegor te prezir samoživosti; zahtieva, da čovjek zamrzne na ono, što je trivijalno, — da se odrekne životinjskih nagona, — da nadvlada sama sebe, te da se u najširem i najplemenitijem smislu žrtvuje. Estetički elemenat pobudjuje dakle u čovjeku nastojanje za onim, što je plemenito i idealno, a to je potrebno osobito danas, gdje se žalibože i odviše uvriežuje težnja za materijalnošću, te gdje i oni, kojim bi u prvom redu valjalo njegovati idejale, proglašuju svaku idejalniju težnju lutanjem po zraku, tvrdeć, da „oni ljudi, koji se zanose idejali, znadu mnogo govoriti i prigovarati, ali praktično raditi nikada.“ („Hrv. učitelj“ teč. I., br. 8., str. 119.) Mislim dakle, da bi se to, što sam estetičkomu uzgoju namienio poseban odsjek, prije moglo pohvaliti, nego pokuditi, izvan ako si je tko uzeo za princip, da kudi sve bez iznimke.

Kod petoga odsjeka, sborećega o „religijskom uzgoju“ najviše prigovara g. Š. tomu, što se ne govori specijelno o „kršćanskoj religiji i kršćanskom religijskom uzgoju“. — Pošto sam svoje stanovište u tom pogledu jur označio i opravdao, to mislim, da neće biti od potrebe, da s nova navadjam ono, što sam već jednom rekao. Sve da moja knjiga i nije namienjena zavodu, u kom su pitomci raznih vjeroizpoviesti, to ne bi nuždno potrebno bilo, da govorim napose o „kršćanskom religijskom uzgoju“, jer potreba je religijskoga uzgoja obćenita, pošto svaki čovjek, pa i sam divljak, osjeća neko čeznuće za najvišim bićem t. j. za božanstvom. Isto su tako obćenita i glavna pravila religijskoga uzgoja, pa s toga mislim, da se može pisati ne samo o religiji u obće, nego i o religijskom uzgoju u obće. To u istinu ni najmanje ne snizuje ciene kršćanskoj religiji, dapače ju uzdiže; jer ako se dokazuje, da bez religije i reli-

Digitized by Google

gijskoga uzgoja ne može biti nijedan čovjek, bio poganin, muhamedovac ili židov, to se doista tim ujedno tvrdi, da bez toga ne može biti ni kršćanin, čija je religija najčišća i najuzvišenija, i bez koje mu nema spasa. A ne otvaraju se tim ni vrata vjerskoj indiferentnosti, jer se upravo osudjuju oni, koji su zanemariv jednu od najglavnijih potreba svoga duševnoga života, samo po imenu kršćani, a u istinu ne mare ni za kršćanstvo, ni za ikoju drugu religiju. — Varaju se napokon i oni, koji misle, da se tim, što se govori o „religijskom uzgoju u obće" t. j. bez obzira na posebnu koju konfesiju, zagovara neka „obća religija". Kao što već jednom rekoh, ja sam odlučni protivnik takove obće religije, jer je u istinu nema u svietu, pa s toga oni, koji nastoje, da u školu uvedu obuku u „općoj religiji", ne samo da niesu valjani kršćani, židovi itd., nego niesu ni izkusni pedagozi. Oni naime griešе proti jednomu od najglavnijih didaktičkih načela, po kom treba, da se elementarna obuka osniva na onom, što je konkretno, a ne na onom, što je abstraktno. I doista ga nema, koji bi iz ijednoga moga paragrafa, ili iz ijedne moje rieči mogao izvesti, da zagovaram „obću religiju", ili obuku u takovoj religiji. Jer drugo je govoriti o „religiji u obće", a drugo o „općoj religiji". Ili zar onaj, koji piše „voćarstvo", t. j. nauk o tom, kako se imadu njegovati „voćke u obće", bile one jabuke, kruške, trešnje, breskve itd., govori o njegovanju „obćenite" kakve voćke? — Tvrdnju g. Š., da se u stvarih religijskoga uzgoja ne radi samo „tantum de re", nego i „de nomine", t. j. ne samo o stvari, nego i o imenu, neću da pobijam, — samo bih ga umolio, da mi kaže, kakvo je „ime" dao nadbiskup Milde religiji i religijskomu uzgoju u svojoj toli hvaljenoj pedagogiji, i da li se može reći, da nije imao „jasnoga pojma o religiji kršćanskoj" samo zato, jer nije bio uvjeren o tom, da je nuždno u pedagogiji onako razvijati „temeljne nauke kršćanstva", kako se to obično čini u dogmatici.

G. Š. priznaje, da dobro označujem pojam religije i njezinu cienu, nu tvrdi, da ona ne potiče iz u m a, kao najviše snage našega duha, jer da „umom možemo spoznati samo naravnu, a o b j a v o m nadnaravnu, t. j. božansku religiju." — Da nam božansku religiju o d k r i v a jedino vrhunaravna božanska objava, to priznajem i ja, te sam to u svojoj knjizi i naglasio, veleć: „Što je čovjek primio b o ž a n s k i m o č i t o v a n j e m, što su si najmudriji od umrlih prisvojili dugim umovanjem, što je svim ljudem od prieke potrebe, to se valjda smije i djetetu podati kao vječna božanska istina i prije, nego ju samo spoznati može." (str. 114.) Ja mislim, da je tim dovoljno označeno, da religija nije samo plod u m o v a n j a, nego da ju je čovjek primio i božanskim očitovanjem ili o b j a v o m. — Nu ako nam objava i odkriva vrhunaravnu religiju, zar nije potreban i u m, da ju spoznamo; — ili bi li nam koristila objava, kad je ne bismo umom svojim barem u toliko dokučili, u koliko se u obće dokučiti može? Naznačiv, da religija potiče upravo iz uma, kao najviše snage našega duševnoga života i razvitka, meni je bilo najviše do toga, da tim naglasim izvanrednu njezinu cienu, jer za najuzvišeniji predmet čovječje spoznaje treba doista i najviša duševna sposobnost, po čem religiju i može imati samo

Digitized by Google

čovjek kao jedino umom obdareno zemaljsko biće. Ili zar bi bilo shodnije, kad bih bio rekao, da je religija predmet one duševne naše sposobnosti, koju zovemo maštom? —

G. Š. tvrdi nadalje, da je skroz racionalističan i naturalističan nauk, koji se razvija u §. 66., jer da se medju pobudami religijskoga čuvstva ne navodi i milost božja. Ja sam medju sredstvi, kojimi se može pobuditi religijsko čuvstvo u mladeži, naveo primjer, prirodu i rieč ili pouku, dakle sve ono, što je u vlasti uzgojiteljevoj i čim on može pomoći djetetu, da se u njem pobudi čuvstvo religijsko. Milost je božja u svem potrebna; bez nje ne bismo mogli ni postojati, a kamo li uzvišenije kakvo čuvstvo gojiti. Tko bi dakle nijekao potrebu milosti božje, taj bi nijekao bitnost i potrebu same religije. Nu milost božja dolazi odozgor, niti ju uzgojitelj sam može podati pitomcu. Ne može mi se dakle ništa prigovoriti, ako medju sredstvi, kojimi **uzgojitelj** može pobuditi religijsko čuvstvo, ne navodim i milost božju, a najmanje se može odtud izvesti, da prianjam uz naturalizam ili rationalizam. —

Više je zlobno, nego dosjetljivo ono, što g. Š. radi toga, jer velim, da i sama priroda moćno djeluje na razvitak religijskoga čuvstva, izvodi, da ga je „gotovo strah, te će se pripravnici i pripravnice pobacati nekoga liepoga dana pred suncem ili mjesecom, da mu se poklone.“ Ta bi njegova bojazan mogla samo onda biti osnovana, kad bi se u mojoj knjizi identifikovala priroda i božanstvo. Nu ja nigdje ne učim, da je priroda Bog, nego da Bog proniče kroz prirodu tim, što se „bezkrajna moć i dobrota njegova pokazuje u pojedinih silnih pojavih prirode“, n. p. u ljepoti sunca, divoti mjesečine, krasoti proljeća, veličanstvenosti bure itd. — I Milde veli: „Naturbetrachtungen sind mehr zur Erregung religiöser Gefühle geeignet, als tiefe, abstracte Speculationen“, pa zato ga ipak nije nitko prozvao naturalistom, dapače obće se hvali njegova kršćanska uvjera. G. je Š. najednom postao takov antinaturalista, da se upravo sgraža, kad samo i čuje rieč „priroda“, a ipak nas i sv. pismo uči, da je priroda knjiga, koja nam odkriva mudrost i dobrotu Stvoriteljevu. Spominjem samo psalme Davidove, knjigu Jobovu, a osobito sv. Pavla, koji veli: „Što se može doznati za Boga, poznato im je, jer im je Bog javio, jer što se na njem ne može vidjeti, od postanka svieta moglo se poznati i vidjeti na stvorenju i njegova vječna sila i božanstvo, — da nemaju (pogani) izgovora.“ (Rim. 1, 19. 20.) (Dalje.)

DOPISI.

(Učitelj kao perovodja kod mjestnoga školskoga vieća.) Uslied §. 7. „propisa o nadzoru pučkih učiona u vojnoj Krajini“ ustanovljeno je, da ima u mj. šk. vieću jedan izmedju članova zabilježiti sve razprave svake sjednice u zapisnik. Na temelju toga §. izaberu članovi mj. škol. vieća odmah u prvoj svojoj sjednici perovodju za cielo vrieme svoga djelovanja, t. j. na 3 godine. Kod biranja istoga pade obično kocka na učitelja, koj službuje u občini, gdje je občinski ured; a kako i nebi, kad mnogi od članova neznaju pi-

Digitized by Google

sati, a koji znaju, taj posao na sebe uzeti neće. Tako bude obično jednoglasno izabran učitelj za perovodju i tim mu opet jedno breme natovareno. Sa gledišta pedagogijskoga jest takav izbor sasvim umjestan, jerbo žalostno bi bilo, da školom nestrukovnjak ravna. Liepo je i to od članova vieća, što bez okolišanja učitelju perovodstvo namienjuju. Mnogi će od štovanih čitatelja misliti, da je s tom službom skopčana i kakova zaslužba, nu vara se; jer da jest, našlo bi se i drugih članova izim učitelja, koji bi ju htjeli obavljati.

U tom grmu leži zec! Što je za novce, to bi i drugi činio i otimao se; a što se mora bezplatno, to se učitelju kao počast predaje.

§. 12. pomenutoga propisa veli: „Članovi mjest. škol. vieća nemaju za svoje poslovanje prava na naknadu"; dakle i perovodja mora bezplatno voditi zapisnik te obavljati i sve ostale poslove mj. škol. vieća.

Kada je taj §. uvršten u zakon, nije se mislilo na to, da bi se mj. šk. vieće moralo ustrojiti kao poseban ured, nego se je taj odbor občinskomu vieću za rešavanje škol. poslova — kao prikrpina — pridodao. Nu tečajem 6 godina osvjedočio sam se kao perovodja mjest. šk. vieća, da se je to vieće skoro pretvorilo u poseban ured (ako to upravo i nije), dočim neposredno ili posredno kroz občinski ured sa kotarskim uredom, inimi šk. vieći i učionami dopisuje i dopisivati mora. Za takovo dopisivanje hoće se mnogo vremena od dotičnoga perovodje; on je jedini, koji mora pisati, odpisivati, rešavati i naredbe prepisivati, dočim se občinski načelnik kao predsjednik samo podpisuje. Nitko ne pita: kada će te poslove perovodja svršiti i ima li tomu vremena. Ako je u području mj. škol. vieća više učiona, kao što jih kod ovdašnjega vieća ima 5, tada i perovodja ima i više posla. Ostali članovi pako tek dolaze u sjednice, gdje se stvaraju zaključci, a po dovršenoj sjednici razidju se svi bez brige; perovodja ostane s punom torbom nove brige i posla opet u svojoj školi. Treba mu svaki zaključak, koji je već u zapisnik upisao, na novo prepisati, da se predpostavljenoj oblasti radi odobrenja predloži. Ovo i sve ostalo pisanje, koje spada u djelokrug mj. šk. vieća, zahtieva mnogo vremena od perovodje, a nitko se ne brine za to, da li istomu kao učitelju ostaje vremena za vodjenje zapisnika svoje škole, kojih opet mnogo ima; — da li po tom ostaje dokolice za pripravu k predavanju i da li je pravo, da on taj posao perovodje kroz više godina bezplatno obavlja. Okružni se šk. nadzornik na te poslove ne osvrće, nego zahtieva i od perovodje kao učitelja, da zadovolji propisanim škol. dužnostim. To su škol. potrebоće. Učitelj ujedno perovodja, kao čovjek i kao kuće gospodar (svoje obitelji) mora se pobrinuti i za sebe i za svoju obitelj; kako? i na koj način, ako neće nastojati svoje materijalno stanje popraviti privredom i radnjom pri kućnom i domaćem gospodarstvu? Al kad će to učiniti i može li to bez uštrba za obuku? — Nešto mora zaostati. Ako se učitelj prilježnije lati svoga gospodarstva, zaostati će mu škola; ako li se marljivo drži škol. dužnosti, onda mora kuburiti sa svojom obitelju. A zašto? Jer sa ono 25 for. mjesečno, koje dobiva, jedva može obskrbiti sebe i svoju obitelj sa najpotrebitijom hranom, a još manje pristojnom svomu stališu odje-

Digitized by Google

ćom. Pa ako učitelj samozatajenjem i požrtvovanjem sve potežkoće savlada i svim dužnostim kako školskim tako i domaćim zadovolji, hoće li on to moći kroz svih 40 godina svoga službovanja učiniti? Sjegurno neće!

Zemaljsko školsko vieće hrv.-slav. vojne Krajine bilo je u svom zasjedanju godine 1876. medju inimi zaključilo i to, da se perovodjam kod mj. škol. vieća dade nagrada; nu i taj zaključak ostao je samo na papiru, a mi učitelji, koji smo perovodje, moramo i nadalje ovršivati taj posao bezplatno, koji, ako i nije težak, ipak mnogo vremena, višeput na uštrb samih učenika, zahtieva. Maran učitelj neće dopustiti, da mu djeca u nauku zaostanu, t. j. on neće zanemariti škole radi poslova, koje ima obavljati kod mj. šk. vieća; on bo će nastojati, da izgubljeno za školsku mladež vrieme nadoknadi izvan propisanoga vremena; a da tomu zadovolji, treba mu silna napora i truda, nu onda i s punim pravom može zahtievati, da mu se za njegov veći trud plati. Poznata nam poslovica: „Kakav posao, takova i plaća“ trebala bi da se kod nas učitelja u podpunoj mjeri obistini; jer u istinu, posla imamo dost a plaće malo — poput „Amtsdienera“. Da se po toj poslovici pravda kroji, morao bi učitelj imati bar 1000 for. godišnje plaće; istom onda bio bi mu posao primjerno nagradjen. Nu pravda, kano da sve ostalo službujuće osoblje materinski ljubi, samo s učiteljstvom maćuhinski postupa u svakom obziru!

Buduć sam već podpunih 6 godina bio perovodjom, a sada novim izborom opet nastupio na 3 godine perovodstvo kod mj. šk. vieća, i poznavajuć potežkoće pri izvršivanju tih dužnosti, ne mogu ino učiniti, nego ovim Visoko ces. kr. glav. zapovjedničtvo kao krajišku zemaljsku upravnu oblast najsmjernije umoliti, da bi na temelju zaključka zem. šk. vieća od godine 1876. blagonaklono odrediti izvolilo, da se perovodjam kod mj. i okružnih škol. vieća u Krajini koja novčana nagrada ili iz okružne ili iz mj. škol. blagajne, gdje je ima, dade. Usudio bih se predložiti visokomu c. k. glavnomu zapovjedničtvu na uvaženje, ako nije moguće novčana nagrada, da bi mjesto nje svako petgodišnje službovanje kao perovodje kod mj. ili okružnoga škol. vieća kao jedna godina definitivnoga službovanja za mirovinu dotičnomu učitelju uračunati izvolilo, i tim bi ipak nekim načinom perovodja za svoj trud nagradjen bio.

Ovo sam javnosti predao u nadi, da će ovo nekoliko rieči i do visokoga c. k. glavnoga zapovjedničtva dopreti, koja će se jamačno smilovati, te nam jadnim učiteljem u vojnoj Krajini ne samo plaću poboljšati, nego i perovodjam nekakovu bar odštetu za njihov trud dozvoliti.

Ivankovo, 20. veljače 1878. Julio Bátor, učitelj.

Iz Vaganca. Na 12. siečnja o. g. prestavi se u Priboju u ličko-otočkom okružju u bolji život brat i sudrug učitelj Marko Rukavina u starosti od 36—37 godina. Tielo pokojnikovo predano je u ponedjeljak dne 14. i. m. u hladni grob.

Mnogobrojno pučanstvo a i nekoliko odličnih osoba učestvovalo je kod pokopa, jer je pokojnik bio za sve uzorom valjana gospodara a i posve dobar i revan učitelj. Lahka mu zemljica!

Digitized by Google

Ne mogu propustiti ino, da se sa ovim pribojskomu pučanstvu radi mnogobrojnoga učestvovanja pri pokopu pokojnikovu, te izkazane mu zadnje časti najsrdačnije ne zahvalim. Uvidio sam, da je svojega učitelja baš iz dna srdca ljubilo. Liepa mu hvala!

Pokojnik bio je udovac, a to tim bolje, pošto i onako učiteljske udove i sirote — dok se obskrbna zaklada ne načme — sasvim lošo stoje, te sirote prosjačiti moraju, da se sa korom suha hljeba prehraniti uzmognu. Studeni bi kamen zbilja proplakati morao, kada ovu ili onu kukavnu učiteljsku udovu vidi, gdje radi goleme oskudice poput ljute guje ciči, a od nikuda pomoći dobiti ne može. Nekakovo bi se sredstvo potražiti moralo, da se sirotam, dok se zaklada načme, kakovom god podporom u pomoć priteče. —

R. B . . g . . . ć, učitelj.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

† Biskup Ivan Kralj.

Ivan Krst. Kralj, posv. biskup likopoljski, prior vranski, gener. vikar nadb. zagrebačke, vitez reda željezne krune III. razr. itd., preminu blago u Gospodu dne 21. veljače nakon duže bolesti u 86. godini, te bi 25. svečano u prvostolnoj crkvi zagrebačkoj sahranjen. — Pokojnik bijaše nesamo uzoran svećenik i hrvatski rodoljub na glasu, nego i veliki dobrotvor narodnih zavoda i sirotinje, a medju inim i siromašnih učiteljskih pripravnika, koje ne samo da je svake godine podupirao liepom svotom, nego i poslie smrti ostavi oporučno medju mnogobrojnimi legati i njim legat od 1000 for. — Svevišnji nagradio ga slavom nebeskom, a u hrvatskom narodu vječna mu spomen!

— **(Sveti otac Leo XIII.)** U vrlo kratkom konklavu, već u trećem skrutiniju izabran bi papom nadbiskup Perugie, kardinal-komornik Joachim Pecci, te zasjedne na izpražnjenu stolicu pod imenom Leona XIII. Rodjen je 2. ožujka 1810. u Carpinettu u crkvenoj državi od stare patricijske obitelji, te svršiv nauke u Rimu bude već 16. ožujka 1837. imenovan kućnim prelatom Grgura XVI., a onda se popinjao sve više u crkvenih časti, dok ga nezapade najveća. Ravnao i upravljao sretno katoličkom crkvom!

— **(Imenovanja.)** Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je privr. učiteljicu na djevoj. obćoj pučkoj školi u Petrijancih Reginu Vitkovićevu pravom učiteljicom na istoj školi; dosadanjega učitelja u Ozlju Josipa Živkovića učiteljem na obćoj puč. školi u sv. Ivanu na Zelini; Ivana Kovačića učiteljem u Martinskoj vesi; Skendera Horvaata u Novih Čičah; Titu Horvata u Šemovcu i Andriju Mraza u Sigetcu; dosadanj. učitelja u Premišlju Todora Novkovića učiteljem na obćoj puč. školi u gorn. Miholjcu; Ivana Bengeza pravim učiteljem u Kapeli; Andriju Samića pravim učiteljem u Novopavljanih; Boltu Zlatca pravim učiteljem u Gjurgjevcu.

— **(Prilozi za III. obću hrv. učit. skupštinu.)** Poznato je već, da je grad Osiek za obdržavanje III. obće učiteljske skupštine doznačio svotu od 200 f., to je odbor „Učiteljske zajednice“ podžupanije osječke odlučio obratiti se na pojedine prijatelje škole s molbom, da prema svojem rodoljubju pripomognu kojom novčanom podporom, da se potrebitih 500—600 for. sastavi. S istim odborom u sporazumljenju pozvao je i kr. žup. škol. nadzornik učitelje svoga područja, da i oni kojom svoticom u pomoć priteku. Prilažem ovdje imena onih veledušnih darovatelja, koji su se do danas tim pozivom odazvali. Isto tako priobćujem ovdje imena velecienjene gospode iz neučiteljskoga kruga, koja su većimi svotami poduprla naše nastojanje.

Na prvom mjestu spominjem ovdje gosp. Vikt. Selingera, poznatoga rodoljuba i prijatelja škole; gosp. Selinger darovao je 10 for. Zatim je darovao g. J. Brnčić, narodni zastupnik, 5 for., gdčna. Šreplova 5 for., gdja. Bertićka 5 for., g. Sedlaković 5 for., slavna slavonska sredotočna štedionica 25 for., slav. osječka štedionica 15 for.; gosp. Gradišnig, upravitelj brzojavnoga ureda, 2 for.; g. Humel, ravnatelj osječ. sirotišta, 2 for.; g. Šandor, ravnatelj osj štedionice, 2 for.

Po jedan forint darovaše sljedeća gospoda: Štefinović Ivan, Dragutin, Dr. Zoch, M. M. N. July, Kračman P., Veinlich, Krögler, Dr. Vrbanić, Čuliat, Hegedušević i Krčelić. G.

Digitized by Google

Muljevté, župnik, 1 for. i g. Kreneis, župnik 1 for.

A gg. učitelji darovaše, i to: Bujanović 2 f. i Črnko 2 for.

Sljedeća gg. učitelji darovaše po 1 forintu: Bek Jos., Solenghi, Vagner, Šestanović, Lisinski, Kosanić, Sunk, Švaganović, Majer, Snajder, Pikija, Pleše, Buček, Seljan, Till, Koharić, Šrempf, Andreković, Kojčin, Alber, Tunuković. Setinski, Burian, Mužina, Dmitrić Ljud., Milošević Mitar, Gregorović, Volfart, Kralj, Pec, Kovač Fr., Horvat D., Pavijanović, Natali, Kalafadjić, Kunst, Jakić, Dedić, Jovanović, Sip, Šefer, Mačkić, Kindlein N., Kindlein Jos., Bürger, Balaković i Dauenhauer.

Dočim se ovdje u ime odbora „Učiteljske zajednice“ velecienjenoj gospodi darovateljem a na poseb učiteljem izrazuje najtoplija zahvalnost, nadati se je, da i ostala gg. drugovi za njimi zaostati neće. — P.*

Književnost.

— **(U obranu Glaserove psihologije.)** Tko je pazljivo čitao časopis „Hrvatski učitelj“, mogao se je uvjeriti, da u svoja dva zadnja broja: 23. i 24.: od prošle godine, cielim svojim sadržajem sanja o nekakovu izmišljenom bezvjerstvu medju učiteljstvom u obće, a medju mladjimi u Krajini napose. U tom časopisu proriče se skora propast njemačkomu narodu (englezki je za dopisnike „Hrv. učitelja“ valjda već propao). Tu se nagrdjuje novi školski zakon, po tom valjda i onaj, koji ga je izdao — vlada naime. Središte pak, u koje je taj časopis svoje ubojite striele naperio, jest petrinjski pedagogij i tamošnji vriedni učitelj pedagogije g. Josip Glaser, a onda svi mladi krajiški učitelji.

Stvar je dosta ozbiljna i zanimiva, te vriedna, da se o njoj što zrelije razmišlja. Mi razmišljasmo. Rezultat svoga razmišljanja priobćujemo ostaloj braći učiteljem i svim prijateljem prosvjete.

Govorit ćemo u sljedećih redcih o g. Jos. Glaseru i njegovoj psihologiji te o kritici, koja je o njoj izašla u „Hrv. učitelju“.

J. Glaser: To je taj zloglasni učitelj na državnom zavodu učiteljskom u Petrinji. Tu predaje on pedagogiju obću, t. j. takovu, koja valja za Niemca, za Hrvata, za Engleza i dr., koja valja za katolika, za pravoslavnoga, za evangelika, za izraelićanina i dr. On dakle ne uzima obzir ni na narodnost ni na vjeru. On samo nastoji učiteljskomu zvanju posvećujuće se mladiće, bili oni ma koje narodnosti ili vjere, načiniti valjanimi učitelji. Pa kako on to hoće? Hoće da budući učitelji, uzgajajuć diete svako u svojoj narodnosti i vjeri, ne zaborave princip svoga učiteljskoga zvanja: uzgajati povjerenu si ne razumnu i duhom slabu dječicu za razumne ljude, dobre državljane i valjane članove roda ljudskoga, koja treba da utaru mržnju prama ostalim vjeram i narodnostim, da budu snosljiva napram svojim bližnjim, da svakomu čovjeku njegovo čovječansko pravo priznadu, a svoje pravo i zvanjem si odredjeno mjesto dostojno zastupajuć da budu vriedni članovi u krugu čovječanskoga pokolenja. — To je čisti smjer Glaserove nauke: to je njegova dužnost; to on čini. Da li je pravo ili ne, neka sude čitatelji.

G. J. Glaser izdao je svoju psihologiju u obliku knjižice, da se njom okoriste i oni učitelji, koji nemaju priliku slušat ga na učiteljištu u Petrinji. Kritika o toj psihologiji izašla je u „Hrv. učitelju“ u gore navedena dva broja od jednoga katoličkoga svećenika g. dra. Stadlera. Napomenuti nam je ovdje takodjer, da je i jedan od dvojice urednika „Hrv. učitelja“ katolički svećenik. — Iz „Hrv. učitelja“ vidimo, da katolički svećenici jadikuju, što g. J. Glaser predaje obću, a ne katoličku pedagogiju na državnom zavodu u Petrinji. Da nam je poslušati pravoslavne svećenike; sigurno i njim nije pravo, što nepredaje pravoslavne pedagogije. Isto bi tako mogli jadikovati i neudorfski protestanti, napokon i židovi itd. E pa odkud mu sve tako raznovrstnih pedagogija; i kad li bi on bio gotov sa svojim poslom?

Pošto sada prelazimo na samu psihologiju i kritiku, napomenuti nam je, da ćemo razmatrati samo najvažnije točke, u kojih si obe protuslove, a manje važno dade se onda dalje izvesti i samo od sebe. Nadamo se, da ćemo našim prijateljem moći dokazati, da možemo razumjeti i g. Glasera i g. Stadlera i da njihova protuslovja niti upravo niesu protuslovja, već da svaki u svojih tvrdnjah sa svoga gledišta ima pravo. Da vidimo.

I. G. Glaser veli u svojoj psihologiji: „Mi ne znamo za pravu kakvoću predmeta, jer nas varaju naša osjećala“, to jest, kakvoća je u nas a ne u predmetih, kakvi su ovi u sebi, toga nikad ne doznasmo. I g. Glaser ima podpuno pravo; jer kad on to veli, onda misli na skroz bezuvjetnu kakvoću, absolutnu istinitost predmeta ovoga svieta, za koju sam Bog, koji je sve to stvorio, pravo zna; ljudi pak znadu to onako, kako jim to njihova osjećala uvjetna, koja samo uvjetno pokazati mogu, pokazuju.

G. J. Stadler hoće ipak, da zna o nekakovoj istini, kad već sav sviet govori: Ovo je istina, ovo smo svojima očima vidili, ušima čuli itd. On veli: „Vanjskimi sjetili spoznaje duša sjetilne kakvoće tjelesa.“ To je istina. Ali samo sjetilne, a to su relativne a nipošto absolutne kakvoće tjelesa. Kad čovjek spoznaje koji vanjski predmet, to biva pod raznimi uvjeti: predmet mora biti razsvietljen, ne predaleko niti preblizu od naših sjetila, ova moraju biti zdrava i pripravna utisak od predmeta primiti itd. i onda se načini u našoj duši slika predmeta, ali u koliko ona odgovara predmetu, ne znamo, a absolutno istinita

* Tako valja! — Živili Osječani! Ur.

Digitized by Google

neće biti. Kako dodjemo dakle do istine? Ako isti predmet opet na nas djeluje, ali samo pod istimi uvjeti, pod kojimi je prije djelovao, to on odgovara prvašnjoj slici: duša ga s njom prispodablja, i pošto nalazi, da je predmet sa slikom skladan, zaključuje ona, da je istinit.

Ta je istina proizvod naše duševne radnje, svojstvo zaključivanja, al ne svojstvo predmeta. Za predmete je upravo ta istina relativna. Da su bili pri poznavanju predmeta drugi uvjeti, bila bi nam i slika njegova drugčija, kakvoća drugčija, a po tom i istina. Ne samo to, nego i da je bio drugi individuum ili drugi stvor, koji je predmet poznavao, bilo bi sve to, ma u koliko, drugčije. Tko zna, kako su raznolike te istine kod raznih ljudi. Koji su pravi uvjeti, i po tom koje su prave kakvoće predmeta, toga ne znamo. Mi zaključujemo: relativna istina o kakvoći predmeta postoji, absolutne nema I po tom ima pravo g. Jos. Stadler u prvom, a g. Jos. Glaser u drugom pogledu.

II. Intelektualni rad naše duše. Kod ovoga smjera duševnoga razvitka pita se, da li je razum i um čovjeku prirodjen ili ne. Prvo tvrdi g. Stadler, drugo g. Glaser. Mi unapred možemo sa g. Stadlerom reći: „Razum i um je čovjeku prirodjen", ako hoćemo držati za razum i um ono, što on drži. Mi možemo sa g. Glaserom reći: „Razum i um nije čovjeku prirodjen", uzev ono za razum i um, što on uzimlje. Da vidimo dakle.

„Obadva: i gosp. Glaser i g. Stadler vele: „Čovjek došavši na svjet ima dušu i tielo." Oba tvrde: „Duševne moći imadu sposobnost." Sad se razstaju. G. Stadler kaže: „Duša, resp. duševna moć sa svojom intelektualnom sposobnošću zove se razum, u koliko spoznaje sjetilne istine neposredno, a um u koliko spoznaje nadsjetilne istine, preko poznatih, umujuć." On dakle ne traži razuma dalje, već je njemu sama ta duševna moć sa sposobnošću razum i um.

G. Glaser veli: „Duševna moć sa sposobnošću je samo sposobnost razviti se do razuma i uma, ali još to nije gotov razum i um." Razum i um tek postanu uslied te sposobnosti te djelovanjem vanjskoga svieta na čovjeka. Dočim vanjski svjet na našu dušu djeluje, ima i ova sposobnost primiti sve vanjske utiske, zadržati jih, te tako postanu u duši po raznih duševnih zakonih, koji su takodjer u rečenih sposobnostih zadržani: predstava, pojam, sud, zaključak itd. Skup svega toga duševnoga ploda zove se razum. — Umnost je pako sposobnost, ali već gotova sposobnost naše duše, istinito misliti, pravedno se ponašati i plemenito osjećati; nu pošto nam niesu prirodjene predstave, odnosno pojmovi, koji su temelj umnosti, to ne može ni ona biti prirodjena, već je samo prirodjena duševna sposobnost, razviti se do umnosti.

Kako ćemo dakle po rečenom tumačiti to protuslovje, kad g. Glaser veli: „Gdje su pojmovi, tu je razum", a g. Stadler po starom: „Gdje je razum, ondje su i pojmovi", pa k tomu uzimlje primjer iz običnoga života, veleć: „Gdje je stablo, tu su i jabuke." Uzev taj isti primjer, rekli bismo mi po g. Glaseru: „Gdje je stablo, koje ima sposobnost, roditi jabuke (al svakako ne može imati u sebi gotove prirodjene jabuke); gdje to isto stablo može iz vanjskoga svieta — zemlje i zraka — dobavljati si sve sastojine, od kojih sastoji jabuka, naime: ugljik, kisik, dušik, vodik itd., tu priugotavlja stablo prirodjenom si sposobnošću jabuke, koje od onih istih česti sastoje, što jih je iz vanjskoga svieta dobilo. Sve jabuke skupa nazivljemo rod. Sve duševne jabuke, pojmove, skupa nazivljemo razum. Zapriečimo pristup jabukovih sastojina k stablu, nikad ne urodi, pokraj sve svoje sposobnosti, jabukami, niti će biti ploda. Zapriečimo duševnoj sposobnosti savez sa vanjskimi predmeti, da ne može naime tvoriti predstava, od kojih opet pojmovi sastoje, nikad ne proizvede duša uz svu svoju sposobnost pojmova, niti duševnoga roda — razuma.

U kratko da još jednom definujemo razum, kako ga po g. Glaseru shvaćamo. Razum su cjelokupni intelektualni proizvodi duševni, do kojih duša dolazi prirodjenom si moći sa sposobnošću, kad tek stupi u savez sa vanjskim svietom pomoćju sjetila. Sad kako ga po g. Stadleru shvaćamo: Razum je duševna sposobnost razviti se intelektualno. Nastaje pitanje, za koje će se od ovoga dvoga pedagozi odlučiti? Odluče li se za prvo, tad istom priznaju svoje težko breme, shvaćaju svoju velevažnu učiteljsku zadaću. Imaju pred sobom diete. Tomu je prirodjena duševna moć sa sposobnošću, ali to još nije razum ni um gotov, ti moraju istom postati, ako se diete pedagogijskim načinom dovede u savez sa vanjskim svietom, ako se pobudjuje svakim mogućim načinom na duševni rad, — taj će duševni rad tek uroditi plemenitim duševnim plodom, koji se po Glaseru zove razumom i umom. — Odluče li se pedagozi za drugo, da naime diete, došav na sviet, ima prirodjen razum, um, slobodnu volju, uzvišene i čiste pojmove o vjeri, ćud (jer to je sve po gosp. Stadleru prirodjeno), tad ništa lakšega od učiteljskoga zvanja. Al da sbilja, onda učitelja ne bi ni trebalo. — Pošto g. Stadler ostavlja ćudno-estetični razvitak, ostavljamo ga i mi kako je, pak prelazimo na moralni razvitak naše duše. (Konac.)

Natječaji.

— Za učitelja na Sušaku, podžup. riečke. Beriva: 700 for. plaće i 15% stanarine. Rok do 15. ožujka t. g.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor", uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 8. U Zagrebu, 10. ožujka 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Hrvatskomu učiteljstvu!

Počem je vis. kralj. zemaljska vlada odpisom od 15. veljače t. g., broj 845, dozvolila, da se tečajem jesenskih praznika ove školske godine može u Osieku za razpravu obćih pedagogijskih pitanja držati III. obća hrvatska učiteljska skupština, spojena s izložbom učila; to se tim opet pruža liepa i sgodna prilika svemu učiteljstvu naše domovine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije bez razlike vjere, da se ono u što većem broju sastane, te porazgovori i svoje strukovnjačko i patriotsko mnenje izrekne o pitanjih, kojimi misli, da bi se razvitak školstva, a njim i narodne prosvjete i kulture najbolje osjegurati i pospješiti mogao. Nema sumnje, da će se naše učiteljstvo kao prigodom svoje I. i II. obće učiteljske skupštine, tako i sada radostno tomu odazvati, te ne samo u što većem broju na bratinsko to ročište pohrliti, nego se i što bolje za njega pripraviti, pa se svojimi zrelimi i razboritimi razpravami što dostojnije odužiti i svomu narodu i svomu zvanju.

U tom pouzdanju pozivlje ovim podpisani centralni odbor sve učiteljstvo, a naročito sva naša učiteljska družtva i sve učiteljske sborove, da se što prije pobrinu za čestita i valjana pitanja ili teme, koje bi se mogle staviti na predbježni razpravni program za III. obću hrvatsku učiteljsku skupštinu. Takova pitanja, koja bi budi pojedinci ili ciela učiteljska družtva ili učiteljski sborovi želili, da se na skupštini razprave, neka se ovomu centralnomu odboru najkašnje do konca svibnja najave. Nu svakomu takovu pitanju neka se odmah pridodadu i dotični zaključci ili rezolucije, koje će se naime kao takove predložiti skupštini, da ih usvoji, i podjedno neka se naznače i izvjestitelji, koji će koje pitanje razpravljati.

Od valjanih, sgodnih i zanimivih pitanja ili tema odvisi mnogo i povoljan uspjeh same skupštine; niti nije posve lako takova obće zanimivosti pitanja sastaviti i prema okolnostim sgodna izabrati. Da se taj posao što je moguće

Digitized by Google

olakša, a ujedno i učiteljstvo upozori na znamenitije momente našega školstva, koji bi vriedni bili, da se temeljito razbistre i pretresu, sastavio je sam ovaj centralni odbor nekoliko takovih pitanja i to sljedeća:

I. Sredstva i rezultati valjanoga estetičnoga uzgoja u pučkoj školi.

II. Položaj županijskih školskih nadzornika u županijskoj upravi, dotično okružnih nadzornika u okružnoj upravi.

III. Da li mjestni školski odbori svojoj zadaći zadovoljavaju i ako ne zadovoljavaju, bi li se imali posve odstraniti i čim drugim zamieniti, ili možebiti drugčije preustrojiti i kako?

IV. Koju zadaću ima pučka škola naprama svomu narodu, pod kojimi uvjeti može ona da zadovolji toj zadaći i ima li te uvjete naša pučka škola?

V. Što je sve uzrokom opadanju našega naroda, pa bi li i na koliko proti tomu djelovati mogla pučka škola?

VI. Koje škole bolje pripravljaju mladež za učiteljišta, da li gimnazije, realke ili gradjanske škole?

VII. Kojimi bi se načini u našem narodu dao promaći bolji uzgoj mladeži?

VIII. Da li je probitačno, da učitelj bude političkim agitatorom ma koje stranke i koje bi to posljedice imalo po učitelja i školu.

IX. Naobrazba ženskoga spola najpreća je potreba našega naroda.

X. Kojim bi načinom u nas mogla procvasti književnost pedagogijska, i kako bi služeći se njezinimi plodovi ojačati mogla moralna snaga cieloga naroda?

XI. Tvrdi se, da narod u novije vrieme i moralno i materijalno propada, a tomu da je donekle kriva i današnja škola. Da li je taj prigovor temeljit ili ne? —

XII. Što valja učitelju činiti, da bude ne samo učitelj mladeži, nego i učitelj puku?

Ovakova bi od prilike pitanja mogla sgodna biti za našu III. obću učiteljsku skupštinu, te ih centralni odbor na uvaženje i preporučuje hrvatskomu učiteljstvu, nestavljajući tim ali niti najmanje zapreke ma i kojemu drago drugomu pitanju. Komu ova pitanja niesu poćudna, njemu je podpuna sloboda izabrati si i najaviti i drugo koje pitanje. Odbor želi samo to, da pitanja budu naravi obće, i da se dotični izvjestitelji što bolje i svestranije za ista pitanja priprave. Želiti bi takodjer bilo, da se za skupštinu priredi i nekoliko sgodnih predavanja. Pozivaju se dakle i oni, koji bi voljni bili prirediti kakovo predavanje, da ovomu odboru najkašnje do konca lipnja najave svoja predavanja i u glavnih crtah da naznače sadržaj njihov.

Koje će pako upravo dane biti skupština, kakove će se polakšice skupštinarom pribaviti, to će sve u svoje vrieme obznaniti centr. odbor, kod kojega će se tada izdavati i pristupnice, s kojimi će se jedino pribavljene polakšice uživati i s kojimi će jedino pojedinci postati članovi III. obće hrvatske učiteljske skupštine.

U Zagrebu, 6. ožujka 1878.

Centralni odbor obćih hrv. učit. skupština.

Digitized by Google

O rodoljublju i narodnom uzgoju.

(Dalje.)

III.

Osim ljubavi za zavičajem i čovječanstvom imamo indi ljubav za domovinom i rodom svojim. Ljubav za rodom svojim je šira, nego li je ljubav za zavičajem; a uža od ljubavi za čovječanstvom stoji dakle izmedju jedne i druge. Ljubav za zavičajem prirodjena je ljubav, koja se sama u svakoga radja; ljubav pako iskrnjega ne postaje sama po sebi, već je plod prave naobraženosti. Domovine svoje ne ljubimo s toga, što je najljepši kraj ove zemlje, već zato, što je u njoj naš zavičaj. Da mi sve tudjim zemljam njihovu krasotu priznajemo, al tim ipak ne prestajemo ljubiti svoju pa ma i siromašniju domovinu. Ništa na svietu nije nam draže, ništa milije od naše domovine. Ona ima za nas upravo neku čarobnu dražest i zamamu. Preseli čovjeka, koji se u pustinji rodio, u najljepši raj zemaljski, on će ipak čeznuti za svojom domovinom. Eskimos, rodjen u grobu prirode, ne gledi na to, i miluje hladni mrak svoje zemlje. Preseli ga u blaženu Italiju, on će se ipak poput magneta i okom i srdcem kretati k sjeveru. Jasno sunce ne probudjuje u njegovoj duši tako sladkih čuvstva, kano zviždanje bure, kano padanje sniega, jer ga sve to sjeća njegove domovine. Ljubav za otačbinom prirodjena je svakomu čovjeku, te punim pravom govorimo „o svetoj ljubavi otačbine“. S vremenom se ta ljubav razširi do rodoljublja t. j. do ljubavi za sve one, koji s nami isti materinski jezik govore.

IV.

Kao što su različiti predjeli naše zemlje: neki sama planina, neki sama ravnina; neki goli krš, a neki najbujnija zemlja; kao što je nadalje na njoj razno bilje, a razno i podneblje: isto je tako različito i pokoljenje čovječanstva koli po krvi, toli po svom izrazu. Svaki ima svoje sobstveno obličje, svaki svoj značaj, kojim se od drugoga razlikuje. I tako vidimo u milijun ljudi milijun razlika. Kraj svih tih razlika ima ipak ljudi, koji si naliče po duševnih i tjelesnih biljezih i vlastitostih. Medju te vlastitosti brojimo na prvom mjestu jezik. —

Što duh misli, ćuti i želi, to izrazuje jezikom. U jeziku slievaju se sve duševne sile naroda; po jeziku poznajemo značaj i isti stepen njegove prosvjete. Kao što je narodnost srdce, tako je jezik kao tielom naroda tekuća krv. Iztoči mu krv, izteći će mu i život; otmi mu jezik, oteo si mu i život. Jezik je dakle najsjegurniji izraz jedne te iste bitne osobitosti, osebnosti, izvornosti, jednom rieči: narodnosti. Ljudi, koji govore jednim materinskim jezikom, poznaju se po cielom širokom svietu kao zemljaci. U materinskom ti je jeziku zavičaj, u njem ti je domovina, u njem proživljena mladost, u njem su sve svete uspomene i čuvstva.

S kim smo odrasli, s kim živimo, onomu se i priviknemo; njegova se duša suobrazi s našom. To je ljubav, koja ima svoj temelj u ćudorednoj lju-

*

Digitized by Google

bavi prema domovini. S narodom bo, kojega smo i mi udom, s domovinom, kojoj i mi pripadamo, najuže su spojena i naša najnježnija i najsvetija čuvstva. Ova se ljubav osobito pokazuje kod zemljaka, koji se u inostranih zemljah sastaju. Kako se radostno grle! Kako jedan nastoji drugomu u prijaznom i preugodnom razgovoru svoje srdce odkriti! Oni se doduše prvi put vide, pa ipak se jur poznavaju, druguju i utvrdjuju osobnu svezu svoje domovine.

Odtud vidimo, da je najbolje mudroslovje ono, koje polaže dužnosti čovjeka u njegovoj sreći. Ono nam nalaže, da smo dužni ljubiti domovinu jedno s toga, što je s njom i naša vlastita korist i šteta uzko skopčana; drugo s toga, što nas njezina prosvjeta mnogimi radostmi u životu okružuje; nadalje s toga, što njezin mir i njezine krieposti služe našemu družtvenomu veselju kao štit; a pod konac s toga, što je slava njezina i naša vlastita slava. Ako čovjeka žalosti, što ga nazivaju sinom zavržena otca; koliko više mora čestita gradjanina žalostiti, kad bi bio sinom zavržene, potlačene i zapuštene domovine. I ova načela probudjuju u nas ljubav prama domovini, a osnivaju se na državnoj ljubavi za domovinom. Tako su se Grci i Rimljani držali za prvi narod, a sve ine zvali su barbari; tako se i danas drže Francezi, Englezi i Niemci za prve narode. Ne mislim tim, da i kod nas nema rodoljuba; nu čini mi se, da niesmo u mislih o narodnoj vriednosti i o narodnom dostojanstvu dosta pomireni.

Tko ljubi samo svoju obitelj, taj ljubi samo sebe, prem u širem smislu; taj je sebičnjak i ti ćeš badava tražiti u njem rodoljublja. Tko ljubi samo svoj zavičaj, to je prosto gradjanstvo, i mi ga običnim imenom „filistrom“ krstimo. Tko ljubi samo svoju domovinu, a sa stanovnici drugih država kao s inozemci postupa, taj je bojazljiv provincijalista. Provincijalizam vriedi više od prosta gradjanstva, kao što opet ovo više od egoizma. Tko pako svoju domovinu ljubi tako, da ne može drugim narodom činiti onoga, što je pravo, da im ne može priznati prave vrednote; taj ima ograničen pojam o domoljublju; a to je politička slaboumnost. Tko pod konac ne čustvuje osobito za nijednu državu, za nijedan narod; tko za tu državu, za taj narod ne goji osobitih želja i nada, t. j. tko ne živi osobitim načinom za nijedan narod, već mu je cio sviet rod, a sva zemlja domovinom, i on u tom svemiru izčezava: taj ti je kozmopolita. Ti ljudi obično koriste sasma malo ili ništa.

Tuj nabrojismo različite grane domoljublja, a koje je od ovih različitih pravaca ipak pravo najmanje? Odgovor na to pitanje čitamo u Fenelona, koji veli: „Ja ljubim obitelj svoju više nego sebe; domovinu više nego obitelj; a čovječanstvo više nego domovinu.“ A i Bentham nam odgovara: „Proklinjao bih domoljublje, kad bih morao biti neprijateljem čovječanstvu, da možem svoju domovinu ljubiti.“ Do takove visine dakako da se ne može svaki popeti, pa nije ni od potrebe. Mi imamo samo o tom nastojati, da svladamo i izkorenimo ograničenost, koja nas vodi do sebičnosti toli glede na pravac, koli glede na pojam. A da bude to, ne valja ni previše protezati, ni previše stezati.

Digitized by Google

Iz dojakošnjega razmatranja uvidismo, da svaki čestit rodoljub ljubi prije svega svoju domovinu, štuje njezine zakone, zanimaju ga njezini probitci i on je spreman domovinu si proslaviti istim životom; a odtud dotjerao do ovoga zaključka: „Biti vazda spreman unapredjivati sreću, slavu i slobodu svoje domovine iz nekoga nutrnjega neodoljivoga požrtvovanja, te ako uztreba, za spas njezin žrtvovati isti život; to su bili, jesu i ostat će sjegurni znaci pravoga, čistoga i žarkoga domoljublja. Zaključujuć razpravu o izvorih i o jezgri rodoljublja prelazimo na uzgajanje te gradjanske krieposti. (Sliedi.)

Kako bi se mogla predavati mineralogija po sadašnjoj naukovnoj osnovi u nižih razredih srednjih škola?

Piše **Gj. Sebišanović**, prof. vel. realke rakovačke.

Kad se mnogi dozreo učenik sjeti onoga vremena, koje je bistrim duhom slušajuć revno predavanja iz rudoslovja sproveo u drugom razredu realke, pomislit će, da je skoro izgubljeno, te će težkoj svojoj zadaći, koju mu neizpunjena težnja za znanjem nanese, od prilike onimi riečmi oduška dati, koje je Göthe u svojem Faustu, akoprem u drugom smislu, i dosta krupno izrazio: „Da steh ich nun, ich armer Thor, und bin so klug als wie zuvor, und sehe, dass wir nichts wissen können. Das will mir schier das Herz verbrennen.“ Takovih tužba čujemo dosta.

Uzrok tomu ne leži u samoj mineralogiji; on je izvan nje. Sakriven je u načinu predavanja.

Nam je u prvom redu stalo do toga, da učenik učeć mineralogiju i s tim predmetom neku formalnu naobrazbu, neku formalnu korist stekne, da mu se naime i tim predmetom duh, kao nož brusom, izoštri, da mu se mladjanim njegovim induktivnim mišljenjem izvadja obćenito iz posebnoga, abstraktno iz konkretnoga, dakle zajednički biljezi istovrstnih individua ili specija, da mu se izvadjaju pojmovi iz posebnih predočaba i zakoni iz pojedinih pojava.

Pa kada smo tako indukcijom učeniku obćenitih spoznaja pribavili, možemo ista opet na specijalne slučajeve upotrebljavati, možemo opetujuć i putem dedukcije udarati. Mi hoćemo dakle, da se učenik zornom obukom nauči logično misliti, dobro opisivati, a gdje je nuždno i tumačiti. Hoćemo, da odkrijemo mladomu srdcu ljepotu i divotu prirode, da ga plemenitim načinimo, da ga lakim i opreznim načinom upoznamo sa vječnom promjenom forme i sa stalnošću materije, pokazujuć mu, kako se iz praha raztrošenih ruda, kako se iz njihovih razvalina dižu nove sgrade, nove rude. Idemo za tim, da svježu dušu, gdje godj nam se prilika pruži, upoznamo i ojačamo sa zavisnosti našega, životinjskoga i bilinskoga razvijanja i cvatenja od ruda. Hoćemo tim, da djelujemo u intelektualnom, moralnom i estetičnom smjeru. Nastojimo, da u

Digitized by Google

skladu sa drugimi naobrazujućimi strukami njegujemo koncentrujuću nastavu, a to je baš učitelju mineralogije upravo najlakše.

U drugom redu stalo nam je do toga, da učenik što više i materijalne koristi dobije, da temeljito poznaje rude, da se dakle i u tom smjeru pripravi za budućnost svoju.

Sada će mi tkogodj reći, da se toga ovdje sijaset zahtieva. Nu sve to može se savjestnim rukovodstvom učitelja, promatrajuć samo nekoliko ruda u tu svrhu, na više načina lako a jednim najlakše postići. A time postigavamo držeć se principa „non multa sed multum“ u istinu puno.

Želim. da se na ovom mjestu u kratko porazgovorim sa kolegami i prijatelji o tom načinu, kojim se, kako mislim, spomenuti zahtjevi najlakše i najljepše izpuniti mogu, da saznam i njihova mnenja.

Svaki je već učitelj prirodopisa u nižih razredih izkusio, da učenici sadašnje propisano rudstvo od Pokornya judiciosno i ingeniosno dosta težko uče, ako se učitelj sasvim ne žrtvuje. Mnogi ljudi, koji su u prirodopisu upućeni, reći će. kad budu Dra. V j e k o s l a v a P o k o r n y a „prirodopis rudstva sa slikami za niže razrede srednjih učiona“ čitali, da mineralozi ne misle logično, da ne znaju valjano misao iz misli izvadjati, dakle pomislit će, da se ovom knjigom, ako se je učitelj ad litteram drži, ne može valjano razvijati induktivno mišljenje; primjetit će, da svojstva ruda niesu kod pojedinih individua konsekventno ponamještana, što je za mladež, koja se na nekakov red u svem naučiti mora, malko od štete; opazit će, da knjiga, koja liep ogranak divnoga prirodoznanstva sadržaje, učenika već nakon vrlo kratka vremena mora umoriti, ako je učitelj ne bude znao osladiti. A svojstvo osladjivanja manjka mnogomu čovjeku već od naravi; pa i onomu, koji je inače sladke besjede kao Hyrtl u svojih akademičkih predavanjih iliti Tschudi u svojem djelu: „Das Thierleben der Alpenwelt“ svanjivaju kadgodj mutni crni dani, koji mu vedro čelo gorkom oblačinom zavijaju, koji mu liepo i veselo slovo u školi otimlju i donekle kriju. Pa i takov učitelj, bio kako mu drago suhoparan., može postići povoljan napredak, samo ako ma kojim načinom pozornost učenika znade vezati, bilo to makar i strogošću. Onomu pako, koji smatra svoje boravljenje medju učenici taediosnim zanatom ili nuždnim zlom, nije do napredka ništa ni stalo, a mislim, da mu baš nije niti do toga stalo, da si kod učenika ljubavi i ugleda pribavi. Zadovoljan je, ako samo svojim putem ići može a učenik neka ide svojim. Kakva plaća, takov râd!

Niesam pozvan, da kritikujem na ovom mjestu sve učitelje, dakle i sama sebe; ne usudjujem se prigovarati vrstnomu prirodoslovcu i pedagogu, veteranu Pokornyu, nego hoću, dalje da reknem, kako je mučno, kad mora čovjek učeniku rieč po rieč u knjizi tumačiti, kad mora sastavljati nekakov rječnik, koji neće biti alfabetski poredan, jer mora sad ovo sad ono fizikalno svojstvo, ili, što je još teže, kemičku sastojbinu razjašnjivati. To mora razglabati sa učenikom, koji fizike niti kemije ni malo ne zna, a knjiga je na nesreću baš tako udešena, da upravo najteže, u kristalografskom, fizikalnom i kemičkom pogledu

Digitized by Google

najviše sastavljene stvari najprije predavati mora. A kod te sgode upada učitelj (osobito mladi) u najveće nesgode, propada skupa sa knjigom u nedosljednost, u nered.

Na strani 18. spomenute knjige velimo: „Soli su rude nekovova lica itd.“, dakle tuj moramo znati i što je kovovo lice, a to ćemo samo na kovinah najnaravnije naučiti. Indi ovdje već počimamo govoriti o kovinah, na koje ćemo tekar kašnje doći. Pa zar ne bi bilo bolje*, da čovjek mineralogiju odmah i počme sa kovinami predavati, pošto je eksperimentalnim** putem učenikom pribavio nekoja najvažnija elementa mineralogije, n. p. pojam minerala, kamine i mineralogije. Ta kovine su u svakom obziru najjednostavnije rude. Osobito je probitačno s njimi započeti medju ostalim i s toga, što samo njimi možemo učenike dovesti najlakšim putem do poznavanja kemičkih svojstva i sastojina; s njimi ćemo učenika, preuzev još sumpor, grafit i dijamant, najshodnije pripraviti za razumievanje kemičkih slučenina. Meni se osobito mili sustavno poredanje ruda u knjizi od Hochstettera i Bischinga „Leitfaden der Mineralogie und Geologie für die oberen Classen an Mittelschulen. Wien. 1877.“ Tu sačinjavaju prvi razred ruda „elemente“, koji se razpadaju na dva reda, na kovine i na nekovine (diamant, grafit, sumpor). Kad učenik prouči tu klasu, onda će lako shvaćati drugu klasu, naime sulfidičke, oksidičke i saliničke rudače. Bilo bi dobro, da se polag ote knjige načini rudoslovje za niže razrede naših srednjih učiona***, uvažujuć dotične pedagogijske momente (medju ostalim ima se obzir uzeti i na nalazište ruda u našoj domovini). Nu to je za sada samo „pium desiderium“!

Pa kako bi se u toj novoj knjizi imali biljezi ruda poredati?

Mislim onako, kako ću sada navadjati, da bi se predavati moglo. Znam, da je svaki učitelj uvjeren o tom, da se prirodopis mora učiti praktično na samih prirodnih tjelesih. Mnijem, da se svaki drži toga načela, da učenik mineralogiju tako rekuć igrajuć se već u školi naučiti mora, tako da kod kuće ono samo resumuje, rekapituliše, što si je pribavio u školi. Da to postignemo, moramo najprije pozornost učenika pobuditi. Zato ćemo, donesav rudu u školu, tako s njom okretati i tako govoriti, da sbilja interesovanje i čvrstu, uztrajnu pozornost potaknemo. Razmatrajuć donesenu rudu, započeti ćemo prije svega tumačenjem njezinih forma. Upetrebljavat ćemo pri tom i modele za ledce, ako bude od potrebe; risati ćemo, što bude valjalo, pazit ćemo, da se prirodno tielo i njegova slika medjusobno kontrolišu. Dovršiv to prelazimo na fizikalna svojstva rude i to u prvom redu na njezin sjaj, jerbo učenik vidi već iz daleka, da li se ruda sja ili ne sja. Ako se sja, to ćemo joj opredieliti sjaj (kovov, alemov, staklov, svilin, smolin, mastan, voskov itd.). Zatim ćemo na shodan na-

---

* Pokorny-eva knjiga započimlje sa uzduševinami (Athmosphaerilien) i to najprije sa zrakom, a zrak (uzduh) niti nije ruda. Zatim dolazi voda; nu većina je kovina (n. pr. željezo, bakar, olovo itd.) učenikom isto tako dobro poznata kao i voda.

** Sav se prirodopis mora liepim empiričkim, eksperimentalnim putem i tumačiti. Rude se moraju uviek u školu nositi; pa što više forma rudâ koji zavod ima, tim je ceteris paribus bolji od drugoga.

*** Pa i gradjanskih učiona. Ur.

Digitized by Google

čin uplesti, da li opažamo fosforescenciju ili ne. Pobliže ju promatrajuć vidjet ćemo, da li je prozirna, prozračna ili neprozirna, lomi li se svietlo jednostavno ili dvostruko, da li je asterisam izražen ili ne, da li ruda fluorescira ili ne, da li je tuj dužikanja (Irisiren) ili ne. da li prelievanja masti. Tim smo eto liepo na mast rude prešli. Pazimo sada, je li ruda nahukla ili ne. Govoreć o masti, pitamo se, hoće li se na suncu ili u vatri promieniti itd. te fiksiramo tim načinom pojam idiohromatičke i alohromatičke rude. Sada pako gledamo boju u prah satrte rude t. j. crt. Taruć ju u prah, primietili smo, da razstavljanju svojih čestica stavlja neki odpor; tu dakle možemo stupanj tvrdoće uplesti. Tu možemo spomenuti. da li je krhka, merna. pruživa itd. Zatim ćemo uplesti, što treba glede kalavosti i lomivosti. A držeć rudu tako dugo u ruci, mogli smo se već dovoljno ubaviestiti i o njezinoj odnosnoj težini. Najzad ćemo reći, čim se ruda od drugih, koje su joj oblikom i fizikalnimi svojstvi vrlo slične, osobito razlikuje; preći ćemo na kemičku sastojinu, spomenut ćemo joj tehničku uporabu i nalazište.

Mnijuć, da sam evo ovim naslutio put nešto naravniji, nego što je u sadašnjoj školskoj knjizi i mnijuć, da će drugi tu stazu bolje obdjelati, hoću još samo da spomenem, kako bi se učitelj o tom kontrolisati mogao, da li se je učenik zornom obukom i dobro opisivati naučio, te mislim, da je dobro, ako učitelj u tu svrhu kojemu učeniku rekne, da opiše koju rudu anonymno, a drugi neka na temelju toga opisivanja rudu upoznadu, neka ju imenuju.

A da se o tom osvjedočimo, je li učenik i vrlo liepe materijalne koristi stekao, osobito je shodno pri opetovanju (repetitio est mater studiorum) stavljati od prilike ovakova pitanja: nabrojite rude, iz kojih dobivamo željeza; nabrojite rude, iz kojih dobivamo bakra i recite, gdje se te rude nalaze; opisujte rude, iz kojih vadimo srebro itd.

Ako smo učenike za odgovaranje na takova pitanja pripravili i uvježbali i ako nam predložene rude poznaju, to nam je savjest umirena. Postigli smo priličan napredak.

Odgovor g. Šimončiću.

(Dalje.)

G. Š. prigovara i tomu, što velim, da se „uzgojitelj ima čuvati, da ne predoči strah kano izvor i podporu vjere u Boga.“ On misli, da se to protivi nauci sv. pisma, „koje uči, da je strah božji početak mudrosti, — dakle po gotovo i pravoj ljubavi.“ — Ja ne znam, u kojem se smislu ima ovdje tumačiti izreka sv. pisma, — ali mislim, da se „strah božji“ svakako bitno razlikuje od onoga, što obično zovemo „strahom“, i na što sam ja mislio, kad sam naglasio, da se „strah“ ne smije podnipošto predočiti kano izvor i podpora vjere. Inače se u tom pogledu ne bi mogao s menom slagati i nadbiskup Milde, koji govoreć o zloporabi religijskih motiva izrično veli: „Furcht ist ein einschränkendes, niederschlagendes, — nur Hoffnung ist ein erregendes, be-

Digitized by Google

lebendes Mittel.“ — Da strah u obće ne može biti povodom prave religioznosti, to je skoro suvišno i dokazivati. Strah ne uzdiže čovjeka, nego ga potlačuje; — on ugušuje u njem i najplemenitije pobude, te ga navodi na to, da se pretvara, i da ne zazire toliko od zla čina, koliko od nepovoljnih njegovih posljedica. U najboljem slučaju može strah privesti k legalnosti, podnipošto pako k moralnosti ili religioznosti. Bolje je dakle, da se djeci predočuje Bog kao milostivi i dobri otac, nego kao „strašni gospodar“. Odtud ne sliedi, da im ne treba znati, „da je Bog neizmjerno pravedan, te da nagradjuje dobro i kazni zlo“, kao što to g. Š. posve krivo izvadja, prem je mogao odmah iza toga naći u mojoj knjizi ove rieči: „Ako je diete spoznalo Boga kao otca, to će ono rado slušati i paziti na njegovu otčinsku rieč, kojom ga kazni ili nagradjuje.“

Još mi se glede religijskoga uzgoja valja osvrnuti na opazke, što ih je uz članak dra. Suka „o Mildeu“ proti meni upravilo uredničtvo „Hrv. učitelja“. — Odtud, što velim, da više vriedi ona vjera, koja potiče iz srdca, nego li ona, koja se temelji lih na razumu, jer da je „vjera po svojoj bitnosti više stvar osjećanja, volje i moralnoga života, nego li hladnoga razuma“, rado bi uredničtvo „Hrv. učitelja“ izvesti, da je po mom nazoru vjera samo za srdce i volju, — a razum da posve mimoilazim. — Nu meni se čini, da uredničtvo „Hrv. učitelja“, dokazujuć, da u vjeri ima mnogo toga, što se ne može razumjeti, i samo priznaje, da težište religije nije u razumu. Inače se ne bi moglo ni razumjeti, odkud to, da mnogi, teologijski neobraženi ljudi, manje imadu religije od onih, koji su o njoj sasvim malo učili. Tim se podnipošto ne veli, da se religija ne tiče razuma. Jer ona je svakako stvar cieloga duševnoga života, a da ja to učim, svjedoče i gornje moje rieči, samo kad ih čovjek dobro shvatiti i razumjeti hoće. Još većma potvrdjuje to ono mjesto, gdje se veli: „Religija se temelji na spoznaji, uzvišenijem smjeru čustvovanja i krepkoći volje“, prem uredničtvo „Hrv. učitelja“ i te rieči, ne znam s koga razloga, osudjuje. Sam Milde veli: „Religiosität besteht in der richtigen Erkenntniss, festen Ueberzeugung von Gott und unserem Verhältnisse zu ihm, in dem lebhaften Andenken und wirksamen Einflusse dieser Vorstellungen auf die Gesinnungs- und Handlungsart der Menschen.“ — „Sie ist nicht bloss eine Eigenschaft des Kopfes, sondern des Herzens“, — „und gedeihet unter den Händen religiöser Eltern, besonders religiöser Mütter, oft besser als gelehrter Theologen.“ — „Religiosität und Religionskenntniss sind sehr verschieden und nicht allezeit verbunden.“ — U ostalom uredničtvo „Hrv. učitelja“ ne osudjuje nikoga toliko, koliko moga kritika g. Š., jer upravo on oslanja vjeru samo na čustvo, dočim odrešito preporuča, da se o religijskom uzgoju govori samo kod uzgoja „ćuta“.

Uredničtvo „Hrv. učitelja“ nije nadalje zadovoljno ni s onim, gdje velim, da ne treba govoriti ob onom, „česa djeca ne mogu razumjeti.“ — To je obće didaktičko pravilo, koje se ne tiče toliko samih vjeroistina, od kojih su mnoge i najbistrijim umovom nedokučive, koliko samoga izbora i oblika obuke, a to

Digitized by Google

je uredničtvo „Hrv. učitelja“ moglo posve lako razabrati iz predidućega stavka, koji glasi: „Uzgojitelju se je kod izbora i oblika te obuke obazirati na vanjsko i nutarnje izkustvo djece, na njihove potrebe i duševnu snagu. S toga neka ne govori ob onom, česa djeca ne mogu razumjeti itd.“ — Kad bi uredničtvo „Hrv. učitelja“ bolje proučilo moju knjigu, to bi se doista osvjedočilo o tom, da se gornja moja izreka ne tiče samoga gradiva, imence pojedinih istina vjere, jer evo, što velim tamo, gdje se govori o tom, kad ima religijski uzgoj začeti: „Religiozno je čustvo sa samosviešću tako uzko spojeno, da bi veoma neuputno bilo, kad bi htjeli u djetetu razvitak toga čustva dotle obustaviti, dok se umom svojim podpuno ne razvije.“ Po takovu ne bi čovječanstvo u obće ni sposobno bilo za religiozni uzgoj, jer ni najmudriji ljudi ne mogu razumom svojim podpuno spoznati najvišega božanstva, koje je samo od sebe, i koje s milijuni svietova upravlja.“ (str. 113.) Zatim: „Što je čovjek primio božanskim očitovanjem itd., — to se valjda smije i djetetu predati kao vječna božanska istina i prije, nego ju samo spoznati može.“ (st. 114.) — Da pako moja izreka nije nimalo zla, svjedokom mi je opet Milde, koji veli: „Bei vielen Kindern wird diese schöne (religiöse) Anlage dadurch zerstöret, dass dieselben **unverständlichen** Formeln ihrem Gedächtnisse einzuprägen — gezwungen werden.“ — „Derjenige, der seinen Zöglingen **unverständliche** oder sinnlose Formeln einprägt, — kann nicht sagen, er habe dieselben religiös zu machen gesucht.“ — Nije li po tom očevidno, da stanovita gospoda ne znadu ni sama, što hoće. Jer dok s jedne strane dostojno i pravedno ocienjuju rad i djelovanje Mildea, hvaleć kršćanski duh njegovih djela, dotle s druge strane pojedina njegova načela skroz osudjuju i protukršćanskimi nazivlju, — ne s toga jer ih je on rekao i napisao, već s toga, što sam ih ja usvojio i upotriebio u svojoj pedagogiji, koja se za volju gosp. Š. mora pod svaku cienu proglasiti nevaljalom i moderno-materijalističko-naturalističko-racionalističkom.

Za šesti odsjek, sboreći o „narodnom uzgoju“, veli g. Š., da je posve suvišan. I prem je uvjeren, da su „misli u njem nanizane dobre i liepe“, to ipak tvrdi, da „iz liepih peroracija neće pripravnici naučiti, kako valja uzgajati u hrvatskom, — u narodnom duhu.“ — To je doista smiešan i veoma čudnovat prigovor, jer bi se isto tako moglo reći, da iz liepih rieči ili peroracija neće nitko naučiti, kako treba uzgajati djecu tjelesno, umno, ćudoredno itd., i tako bismo došli do toga, da je u obće svaka teorija ob uzgoju suvišna, a dosljedno tomu, da je suvišna i ciela ova naša prepirka. Svakako je istina, da čini više vriede, jer jasnije govore nego i najljepše rieči; nu ja ne mogu nikako razumjeti, kako bi čovjek u knjizi mogao podati čine, a ne rieči. U ostalom g. se Š. veoma vara, ako misli, da se liepe peroracije, osobito ako potiču od velikih narodnih pjesnika, kakovih ima i u mojoj knjizi, ne dojimlju mladeži, te da su bez svake koristi. Pitajmo se, što je u nas ponajviše uzpirilo rodoljubni žar; — zar niesu oduševljene rieči prvih naših rodoljuba dobe ilirske i zanosne misli velikih naših pjesnika? S toga veli punim pravom

Digitized by Google

slavni Diesterweg: „Ich verwerfe alles hohle Pathos, alle eitle Selbstbespiegelung und Aufschneiderei mit vaterländischen Dingen, aber die Ehren des Vaterlandes, die wirklichen Grossthaten seiner ersten Männer sollen dem jugendlichen Gemüthe in den schönsten Formen seiner Dichter vorgeführt werden.“ — Ja sam se nadao, da bar s te strane neće biti prigovora, nu zaboravio sam na tendenciju moga g. kritika, i tako sam se u nadi prevario.

O „dodatku“, u kom se govori ob uzgoju sliepih, gluhoniemih i slaboumnih, veli g. Š., da nije „spomena vriedan“, — i akoprem „je ono dobro, što se u njem razpravlja“, da je ipak „dosta neznatno, nego da se pripravnici štogod nauče za svoju praktičnu potrebu.“ — Odtud se vidi, da gosp. Š. ne pozna svrhe, što ju ima taj „dodatak“ u mojoj knjizi. Nitko doista ne misli, da bi pripravnici, proučiv ono nekoliko paragrafa ob uzgoju sliepih, gluhoniemih i slaboumnih, postali toli vrstni u tih strukah, te bi mogli stupiti u zavode za sliepe, gluhonieme ili slaboumne kano učitelji. Za takovu naobrazbu nema ni prilike na preparandiji, jer da se pripravnici i najtočnije poučavaju u teorijskom pogledu, manjkalo bi im sgode za praktično vježbanje. Nu ako pučki učitelj ne može i ne mora biti podpuni vještak u tih strukah, to je ipak dobro, ako se u glavnom upozna s uredbom takovih zavoda, i ako barem toliko sazna ob uzgoju tih nesretnika, koliko je potrebno, da za njih učini dom, a u nuždi i pučka škola. Zato sam ja i progovorio u kratko o tom, a bio sam to tim većma dužan učiniti, što se je o tom jur i prije govorilo, jer i u Novotnovoj se „gojitbi“, ma i posve u kratko razpravlja ob uzgoju sliepih i niemogluhih; — a napokon propisuje to donekle i „ustrojni štatut za preparandije“, o čem se g. Š. posve lako može osvjedočiti.

Toliko na stvarne prigovore g. Š. Još mi se u kratko valja osvrnuti na neke opazke, tičuće se oblika. (Dalje.)

Učiteljska skupština podžupanije križke.

(Konac.)

Nakon kratka odmora predje se na razpravu pitanja: „Kako da jedan učitelj zabavlja sva četiri razreda u jedno te isto vrieme?“

Izvješćuje Franjo Andrlić, učit. suhajski i stavlja sljedeće rezolucije:

1. Da si svaki učitelj pribavi potrebitu vještinu i praktičnost u predavanju, da će moći podpuno zadaći zadovoljiti.

2. Da spaja predmete svrsi shodno tako, da u jedno te isto vrieme sva četiri razreda valjano zabavljena budu.

3. Neka bi se kr. nadzorničtvo prigodom inspiciranja škola osvjedočilo, da li svaki učitelj pokazuje vještinu, da može sva četiri razreda u jedno te isto vrieme zabavljati; ako pako nije moguć, neka mu isto naputak dade.

4. Svaki učitelj da si sastavi pregled učevnih sati valjano, da će se predmeti valjano spajati.

Digitized by Google

Iza odulje specijalne debate, u kojoj učestvovaše veoma mnogo govornika, prihvaćene su sljedeće rezolucije:

I. Da si svaki učitelj pribavi potrebnu vještinu, da će moći podpuno zadaći zadovoljavati, služeć se u tu svrhu shodnimi strukovnimi i znanstvenimi spisi. —

II. Da u pregledu učevnih sati spaja predmete tako, da u jedno te isto vrieme sva četiri razreda valjano zabavljati može.

III. Prigodom nadziranja škola imali bi po mogućnosti prisustvovati susjedni učitelji. Tom prigodom osvjedočiti će se kr. žup. školski nadzornik o vještini i praksi učitelja, te će biti u stanju izpravljati mu možebitne nedostatke.

IV. Učiteljska družtva neka bi prigodom svojih sastanaka čim više praktičnih, u školu zasjecajućih predavanja priredjivala; ako takova ne obstoje, neka se oživotvore.

V. Potrebno je, da se učitelji, obučavajuć četiri razreda, služe sa monitori.

V. Za monitore neka učitelj upotriebi izmjenice najbolje učenike, prateć ih dobro, da li oni stavljeno u njih povjerenje možebiti zlo ne rabe.

Po dovršenom dnevnom redu uze govoriti kr. šk. nadzornik te davaše učiteljstvu naputke, u koliko za ravnanje kod predavanja u školi, u toliko i u odnošajih napram školskim i drugim oblastim. Temeljio je taj savjet na dosadanjih opazkah u učiteljstvu ove podžupanije.

Nastavak sjednice 13. listopada.

Preduzeta je razprava pitanja:

„Je li opravdan prigovor, da su pučke škole jako obterećene učevnim gradivom; ako nije, odkale proizti̇če i kako bi mu se moglo doskočiti?“

Izvjestitelj: Josip Gaži, učitelj kutinski, stavlja sljedeće rezolucije:

1. Prigovor, da su pučke škole obterećene učevnim gradivom, nije opravdan, jer sve ono, što je u pučkih škola propisano učiti, neobhodno je potrebito za budući život učenika i nema se predavati znanstveno, nego praktično uvaživši dobu i sposobnost djece; već škole s jednom učiteljskom silom obterećene su razredi.

2. Upitni prigovor proizti̇če odatle, što školskomu napredku na putu stoje mnoge zapreke, na koje se unatoč silnim zahtjevom dosta slabo obazire od strane onih, koji su pozvani, da ih uvažavaju, a učiteljstvo da sa sebe na nekoliko ljagu opere, uvelo je u običajni govor pomenuti prigovor.

3. Rečenomu prigovoru našlo bi se lieka u tom, ako bi se obseg učevnih predmeta na školah s jednom učiteljskom silom na nekoliko snizio pram onomu na školah sa više učiteljskih sila.

4. U svakom mjestu, gdje postoji posebna dječačka i posebna djevojačka škola, svaka s jednom učiteljskom silom, neka se zakonito spoje u jednu obospolnu učionu s dvie učiteljske sile.

Digitized by Google

5. Mjestni školski odbori neka bi se stavili u takav položaj, da mogu svojim dužnostim u smislu §. 22. i §. 28. naredbe visoke kr. zem. vlade od 8. rujna 1875., br. 4069, ob upravi pučkih škola, valjano udovoljavati i tim učitelju posao olakotiti.

6. Što prije moguće, neka uznastoji, da se izdadu svrsi shodni rukovodnici, kako u svrhu za vršenje škol. zakona, tako i za predavanje pojedinih učevnih predmeta.

7. Predpostavljene školske oblasti neka bi strogo priečile raznim faktorom uplitati se u djelokrug pojedinih škol. organa.

U specijalnoj debati primljena bi 1. rezolucija, izpustivši joj dodatak: „već škole itd.“, iz kojega bi načinjena nova rezolucija, te kao 2. uvrštena glasi:

2. „Škole s jednom učit. silom obterećene su razredi.“

2. odnosno 3. rezolucija primljena bi bez promjene.

3. odnosno 4. rezol. pridržana bi takodjer, samo bi poslie rieči „lieka“ izpuštene rieči „u tom“, a mjesto njih bi umetnuto: „ako bi se školi na putu stojeće zapreke odstranile, zatim.“

O četvrtoj, odnosno petoj rezoluciji zapodjela se je odulja razprava, u kojoj učestvovahu vel. g. podžupan Marković, g. predsjednik, gdčna Crnićeva i gg. Basariček, Košir i Valpotić. Napokon bude primljena.

5. i 6. odnosno 6. i 7. rezol. primljene su nepromienjene, a i 7. odnosno 8. pridržana bi, umetnuv joj poslie rieči „se“, rieč: „neposredno.“

Tim bi razprava toga pitanja dovršena.

Predlozi pojedinih članova.

1. Preduzet bi izbor dvajuh članova kao zastupnika u podžup. škol. odbor, te budu izabrani: Antun Basariček i Josip Gaži; a kao zamjenik: Mirko Crkvenac.

2. Klobučar predloži rezoluciju, koju stvori posebni odbor. Ista bi primljena te glasi:

„Odbor je knjigu „Rukovodnik“ od Truhelke pregledao i pronašao je istu za shodnu, da se tiskati dade i za škol. knjižnicu kao pomoćna knjiga za porabu učiteljsku nabavi.“

3. Predlog g. Bišćana primljen, te glasi:

„Neka se umoli vis. kr. zem. vlada, da kod preustrojstva občina učiteljem občih pučkih škola, kod izbora u občinska zastupstva, kao passivno tako i aktivno pravo izbora podieli, a da ih ne liši te blagodati, kako najnovija zakonska osnova ob uredjenju občina predlaže.

4. Klobučar predlaže: Uslied ustanove novoga škol. zakona ima svaki definitivno namješteni učitelj do 30. godine svoga službovanja pravo na kvinkvenalni doplatak. Ta ustanova n. šk. zak. naišla je na neke učitelje, koji su već prije iste službovali 28, 29 i 30 godina, i isti bi, ako bi poslie 30 godina služiti htjeli, pravo na kvinkvenalni doplatak izgubili. Dočim su ovi učitelji

Digitized by Google

dosta pogubili, jer nemaju pravo na doplatak na prijašnje godine; zato se vis. kr. zem. vlada umoljava, da blagoizvoli odrediti, da se takovim učiteljem, koji i nadalje, t. j. preko 30 godina služiti žele, gori navedeni kvinkvenalni doplatak uračuna. Prima se.

5. Košir: Pošto odredba vis. kr. zem. vlade od 4. rujna 1876., broj 3952, dozvoljava, da se dječačke i djevojačke škole sa 1. učit. silom spoje u obospolne škole sa više učit. sila, to se moli visoko ista, da taj postupak čim prije zakonitim proglasiti blagoizvoli. — Prima se.

6. Gaži: Doznah iz ustiju prečast. g. Dr. Pavčeca. župnika kutinskoga, revnoga podupiratelja škole i učiteljâ. da se kod njega, kao bivšega škol. nadzornika kotara pakračkoga, nalazi svota viša od 100 for., koju su stranom vlastela, stranom učiteljstvo rečenoga kotara za utemeljenje knjižnice pomenutoga kotara darovala.

Pošto svaka učiona svoju knjižnicu imati mora, to se vis. kr. zem. vlada umoljava, da putem svojih organa u sporazumku sa gore pomenutim prečast. gospodinom rečenu svotu razmjerno po darovateljih pojedinih mjesta razdieli, i da se svota u namienjenu svrhu upotriebi.

Prije uvedenja škol. zakona dobavljene knjige nalaze se u sahrani pučke škole pakračke. — Prima se.

7. Predsjednik predlaže, da se občini Kl. Ivanić i žiteljem istoga mjesta izrekne putem vel. kr. podžupanije zahvalnost za blagohotno podupiranje i primanje skupštinskih članova u stanove, što skupština sa oduševljenjem prihvati.

Milan Rac, perovodja.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— **(Prilozi za III. obću hrv. učit. skupštinu.)** Posljednjih dana mjeseca veljače boravio je preuzv. g. biskup Josip Strossmayer u Osieku. Tamošnji odbor „učit. zajednice“ držao je za svoju dužnost pokloniti se preuzv. gospodinu biskupu i osobno preporučiti molbu već prije odaslanu. Njegova je Preuzvišenost trojicu izaslanika odborskih, g. Felingšteina, Dončevića i Pakšeca veoma ljubezno primila i ujedno petdeset for. a. vr. za obdržavanje III. obće učiteljske skupštine istima uručila s tom otčinskom željom, da djelovanje skupštine bude na korist našemu narodu i u duhu sv. vjere kršćanske, bez koje nema pravoga napredka, prave prosvjete ni istinitoga blagostanja. — Na tom se veledušnom daru odbor „učiteljske zajednice“ u ime cieloga hrvatskoga učiteljstva Nj. Preuzvišenost najtoplije zahvaljuje. — Osječki založni zavod opredielio je u istu svrhu 15 for. Nadalje sakupio je g. Ivan Marković, rav. učitelj u Valpovu, 52 for. 50 n. i to g. Cserny Ivan darova 4 for., g. Kovači Antun 3 for. Po jednu forintu pokloniše gg.: Kulčar Skender, Deszathy Šk., Eisenbart Ad., Sieber Ed., Marković Iv., Mihić Jelisava, Banč, Ida de Hanjek, Grčić An., Župić J., Blesser H., Pavlović K., Lerch, Jurjevich, Pestelić M., Poserić J., Urajković Fr., Tivanacz M., Edelman F., Prohazka Lad., Prohazka Elis., Čačinović Jos., Georgievič P., Rotter, Pavišić, Švarc G., Heinrich Šandor, Sam. Spitzer, Kesterčanek, Gerber S., Benaković M., Burian, Beer V., Pethöf G., Mossinsky Ida, Stejskal, Dragović, Kraus A., Čačinović Marija i Babić. Petdeset novčića pokloniše gg. Jahl, Švarcl, Kovač, Kreppe, Kobler, Hermanić, Spitzer Josip, Slamnitz i Pap. — Gospodična Solenghi, učiteljica u d. Miholjcu, sakupi od ondješnjih rodoljuba 15 for. 80 nov., i to: po jednu forintu pokloniše gospoda: Kohn Alb., Filakovac, Schmiermund, Reger., Ladenhaufen, Samphier N. N. i Bošnjak. — G. Danhelovsky Adolf, vlastelinski nadšumar, pokloni 5 for. — Petdeset novčića pokloniše: Kramberger, Kuba, Pozsgay i Peck, a trideset nov. g. Hübsch i jedan Mariančanin. — Zatim od gospode učitelja doprinesoše po 2 for.: g. Tretinjak i g. Tailsbauer, a po 1 for. gospoda: Ružičić, Vukelić, Leović, Dimić, Verb, Mikić, Grčić, Belić i Zja-

Digitized by Google

lić. — U 7. broju „Napredka“ od 1. ožujka 1878. pogrešno je ubilježeno kod g. Kralja; gosp. Kralj poklonio je 3 for. a ne jednu forintu. — Dočim častna imena veledušnih daritelja javnosti predaje, izriče im odbor „učit. zajednice“ najtopliju zahvalnost.

— **(Nove škole.)** Kr. zemaljska vlada odobrila je, da se ustroje nove škole u Slavetiću, gornj. Prekrižju, gornj. Desincu i Središkom, i tri podučiteljske exposiure, naime u Kraljevcu, Opatiji i Hotoji, sve u podžupaniji jastrebarskoj. Dao Bog, da se te nove škole i sbilja na skoro u život privedu.

— **(Mirovina učit. udovi.)** Kr. zem. vlada dozvolila je učiteljskoj udovi Anki Kovačićki zakonitu mirovinu u iznosu od trećine plaće pokojnoga supruga, zatim pogrebninu i normalnu uzgojnu podporu za njezinu sirotčad.

— **(Hrv. ped.-knjiž. sbor,)** Mjestni školski odbori u Cvjetkoviću i u Hrnetiću položili su podpunu utemeljiteljnu svotu pedagog. sboru, svaki po 25 for.; a učitelj Pavao Filjak u Pitomači treći obrok, 5 for., — čim je postao utemeljiteljnim članom istoga družtva.

— **(2. br. „Sokola“)**, glasilo za tjelovježbu, izašao je. Vis. kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, preporučila je taj list svim učiteljem, školam i mjestnim škol. odborom za nabavu svojim riešenjem od 30. siečnja t. g. br. 464. Isto tako preporuči ga i c k. voj. zapovjedničtvo za vojnu Krajinu svojim riešenjem od 30. siečnja br. 365. — Obstanak tomu listu ovisi sada jedino o učiteljih i školskih nadzorničtvih, hoće li raditi u smislu vladine odredbe.

Književnost.

— **(U obranu Glaserove psihologije.)** (Konac.) III. Moralni razvitak naše duše. Tu se govori o slobodnoj volji. Ima li, ili nema li slobodne volje. To stoji do toga, kako se ona uzme i u kojem smislu. U moralki dra. Martina čita se, da slobodna volja ne sastoji u tom, da čovjek, ako hoće može, a ako neće ne može griešiti, već u tom je ta najveća sloboda upravo, da se ne može griešiti. „Prima libertas voluntatis erat posse non pecare.“ Sv. Augustin. Takovu slobodnu volju priznaje i g. Glaser, samo što ju on ne nazivlje tako, već ju nazivlje „moralnom slobodom“ i ne uzimlje, da je prirodjena, već čovjek mora težiti za tim, da se takove slobodne volje, t. j. moralne slobode dovine na temelju svojega izkustva. Na čovjeka djeluje vanjski svieti svojom dobrom i zlom stranom. Pa u koliko jedno ili drugo na njega više djeluje, u toliko on donekle ipak zavisi od jednoga ili drugoga. Moralni zakoni treba da se u njem učvrste, pa upravo s toga, što on od tih zakona i načela odvisi, nije slobodan po svojoj volji zlo činiti, jer ga oni silno na dobro vežu. Nu to sve nije prirodjeno, već se mora u životu postići. Upravo je nedokučivo, kako bi mogao čovjek, kojega bi, čim se rodi, od svieta i njegovih utisaka odstranili i sasvim osamili, pa ga, uzmimo u 20. godini, u sviet pustili, — imati prirodjenu slobodnu volju, te kako bi se po njoj sad na jedan put mogao odlučiti, da čini dobro, jer je dobro, a zlo ostavi, jer je zlo. Ili kako bi se mogao divlji stanovnik Fidjia i drugih australskih otoka odlučiti, kao čovjek, koji ima slobodnu volju, ne žderati ljudsko meso, kad drugi oko njega to čine. Da čovjek dobro čini, treba ga načiniti zavisnim o moralnih načelih i zakonih i primjerom i naukom, i tad neće on biti samo slobodan, već u pravom smislu moralno slobodan.

IV. Sad nam valja štogod reći o religiji. Ponajprije nam pada u oči, kako g. Stadler dolazi do toga, da je preparandija petrinjska katolički zavod; on bo valjda ne zna, da su tu katolici i pravoslavni u jednakoj skoro množini. Taj je zavod državni zavod za cielu Krajinu, u kojoj vlada podpuna sloboda vjeroizpoviedanja. U petrinjskoj preparandiji mogu biti zastupane po učiteljskih pripravnicih sve vjere, koje su u Krajini u toliko razširene, da stanovnici dotične vjere učitelja trebaju. U petrinjskom zavodu ima se naobraziti učitelj za Babinu gredu, gdje su sami katolici, za Novo Topolje, gdje su sami pravoslavni, za Najdorf, selo blizu Vinkovaca, gdje su sami evangelici itd. To dakle nije konfesionalni, već državni zavod. Pa medju tako raznovrstnimi slušaoci glede vjere, je li umjestno ili upravo dopušteno učitelju pedagogije govoriti, da se samo onaj može spasiti i božji biti, koji pripada katoličkoj vjeri, dočim se svaki čovjek želi i voli spasiti, nego propasti. — Religiosne stvari neka uče dotični katekete; ima jih dvojica, katolički i pravoslavni, a ako se pokaže potreba evangeličkoga, morati će vlada i takova namjestiti. Mi samo hoćemo, da kažemo, g. Glaser ne bi imao pravo biti partajičnim za nijednu vjeru, kad predaje pedagogiju učiteljskim pripravnikom razne vjeroizpoviesti. Pa držeći se toga, govori li on što neumjestna o Bogu ili vriedja li koju vjeru? G. Stadler veli, da g. Glaseru Bog nije ništa. Valjda zato, što ne definuje Boga od rieči do rieči onako, kako je u katoličkom katekizmu. G. Glaser veli u svojoj psihologiji: „Bog je sila svih sila, uzrok svih uzroka, biće nad sva bića.“ Zar je to ništa? Ta to je sve. — U obće tu nepoznatu silu svih sila ne može nitko pravo shvatiti, ni pravo imenovati. Razni narodi shvaćaju i imenuju ju razno. Izraelićani vele Jehova (Ja sam onaj, koji sam), Latini Deus, Niemci Gott, mi Bog itd.

Iz Glaserove se psihologije vidi, da on vjeruje i mora vjerovati u Boga, kao i mi, da nikoga od njegove vjere ne odvraća, — brat je mio, koje vjere bio, — već da teži svom revnošću samo za tim, da u svakoj vjeri, koje se u Krajini nalaze, odgoji valjane učitelje našega naroda. Pa što je dakle kriv? Kriv

Digitized by Google

je, što je živ, i što ne može biti onako, kako nekoji ljudi hoće. Nu u zao čas, kad bi tako bilo, i da smo sad u 15. vieku, zahtievalo bi se možda, ne samo da se ukloni sa petrinjske preparandije, već možda da izkusi sudbinu Husovu. O sancta simplicitas!

Završujuć, moramo se upravo srdačno zahvaliti visokoj vladi, što nije g. Glaseru podielila mjesta okr. šk. nadzornika, što je tražio, već ga ostavila, da i nadalje revno i uspješno djeluje na najvažnijem krajiškom zavodu za prosvjetu našega naroda, koji je u tom pogledu za drugimi daleko zaostao.

Tebi pako gospodine profesore Glaseru šiljemo svoje prijateljsko uvjerenje, da smo se o Tvojoj teoriji praktično osvjedočili. Dobivamo djecu u školu, koja su već 6 godina duševno se razvijala, pa i tad malo ili ništa ne znaju, a kamo li bi znala, kad se rode; nije bo jim prirodjen ni razuin ni drugi koji smjer duševnoga razvitka. Uvidili smo samo to, da imadu duševne moći sa sposobnostmi, da se razvijaju i usavršavaju. Mi jim u tu svrhu pružamo i opisujemo razne predmete ovoga svieta, pobudjujemo jih na svestrano razmatranje istih, da si nabave raznih predstava i pojmova, pomažemo jim i primjerom, da sude, zaključuju, diele i razjašnjuju, — te jih tako usavršujemo intelektualno; kazujemo jim, što je liepo, što li ružno, nastojimo, da se u njih razvije dobra ćud, da imaju dobro srdce; idemo i primjerom i naukom na to, da u djetetu usavršimo valjano ocienjivanje svjetskih predmeta, da se dovinu moralne slobode, tim jih usavršujemo moralno praktično; pobudjujemo jih, da razmatraju prirodu, da uvide, kako je u njoj sve liepo, mudro i skladno uredjeno; pobudjujemo nadalje i riečju i djelom u njih ljubav i strahopočitanje prama stvoritelju i uzdržavatelju.

Tako usavršujemo povjerenu si dječicu svestrano. To nam se mili, al nam se ne mili nikako, da uzmemo, da je to sve prirodjeno, pa da čekamo, možda još i spremiv čovjeka gdjegod, dok se to samo od sebe ne razcvate i ne usavrši. —

U Zemunu, 6. siečnja 1878.

Ivan Tunić. Vinko Lučić.

— **(Učiteljski koledar za god. 1878.)** dobiva se vezan (samo još mali broj eksempl.) uz **obaljenu cienu** od 80 novč. Tko pošalje poštarskom naputnicom 95 novč., poslati će mu se preporučeno. Isto tako će ga svaka knjižara prodavati uz istu obaljenu cienu. Knjižara Lav. Hartmána.

Natječaji.

— Za učitelja u Cabuni podžupanije virovitičke. Beriva: 400 f. plaće, stan, 60 f. drvarine i veliki vrt. Od vlastelina cabunskoga Vladimira pl. Jankovića dobiva učitelj 10 jutara oranice, 1½ jutra livade i ½ jutra vinograda. — Rok do 15. ožujka t. g.

— Za učitelja u Sv. Gjurgju, osiečke podžupanije. Beriva: 400 for. plaće, stan, 11·38 metara drva, vrt i pol jutra zemlje. — Rok do 17. ožujka t. g.

— Za učitelja u Prezidu, podžupanije delničke. Beriva: 480 f. plaće, stan ili stanarinu, 12 hv. drva i vrt. Rok do 20. ožujka t. g.

Javne zahvale.

Dana 2. o. m. obavi se polugodišnji izpit na obćoj pučkoj školi u Novigradu, kojom bi sgodom nadareno 7 dječaka i 6 djevojčica knjižicami raznoga sadržaja, štono ih priposla ovoj školi veleučeni gospodin Dr. Fran Vrbanić, sveučilištni profesor i narodni zastupnik virovsko-novigradskoga kotara s molbom, da se prigodom polugodišnjega izpita medju najbolju, u svih predmetih pučke škole napredujuću mladež porazdiele. Osim navedenih knjižica razdieli nekoliko molitvenika takodjer preč. gosp. zač. kanonik i župnik novigradski Ignjat Klemenčić, a novcem obdari jednoga od najboljih dječaka obć. načelnik g. Franjo Pevalek.

Smatram se dužnim, ovim povodom svojkolikoj gospodi darovateljem u ime učeće mladeži javnim putem smjerno se zahvaliti sa željom, da se i ini rodoljubi ugledali u taj liepi primjer!

U Novigradu kod Koprivnice 2. ožujka 1878.

Grivić, ravn. učitelj.

Uz premilostivi dar od 200 for. 60 n., što ga je školski pokrovitelj preuzvišeni g. barun pl. Prandau za nabavu krasne škol. zastave, kao i za razna učila već prije svojom desnicom pružio, blagoizvoljeo je hvalevriedni dobročinitelj opetovano 20 for. priposlati, da se nabavi decimalna tezulja sa utezi, što bi i učinjeno, te je ova učiona sa svimi potrebitimi i propisanimi učili obskrbljena.

Na tom plemenitom daru za dužnost si smatram preuzv. g. vlastelinu u ime školske mladeži i svoje izraziti najdublju zahvalnost te Svemogući dao da još ter liepih godina poživi. „Tko kuca, tomu se otvara!"

U Moslavini pred svietlo Marinje 1878.

Dav. Horvat, učitelj.

Listovnica uredničtva.

α + ω. Nećemo vraćati čast u zajam, te iznašati na vidik mane i slaboće drugoga kojega stališa, kako to neki upravo nekom slasti čine s učiteljskim; najmanje pako možemo se obazirati na anonimne dopise.

— **(Izpravak.)** U članku 7. br. „Napredka": „Zima u hrv. Primorju", u prvoj postati na kraju izpusti imena biljka: podliesak i jaglac.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor", uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 11. U Zagrebu, 10. travnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

O rodoljublju i narodnom uzgoju.

(Dalje.)

VII.

Nije dosta, da bude diete samo u srdcu narodno uzgojeno; već mora svoj narodni uzgoj u vanjskoj slici, u narodnom značaju pokazati. Svaki narod ima svoj značaj, a u tom valja mladež uzgojiti. Poviest nas uči, da su se naši praotci odlikovali: jednostavnosti, iskrenosti, prijaznosti i uljudnosti; uči nas, da su prianjali uz mirni obiteljski život, i da su težili vazda za slobodom neodvisnosti. To su glavne karakteristike našega naroda. Sve ove krieposti riese ga i dan danas, ako i možda ne svaka u istoj mjeri, kako nekoć.

Nijedan prijatelj mirna života i razmazan obilatimi plodovi svoje blagoslovljene zemlje ne obradjuje svoja polja većom marljivosti, nego li naš narod. Kušnje žalostnih i težkih stoljeća, u kojih si je znao naš narod svojom čvrstom i požrtvovajućom uztrajnosti slobodu i neodvisnost sačuvati, i to u okolnostih takovih, u kojih je drugih evropskih naroda u poviesti nestalo; kažem, te žalostne kušnje namakle su i našemu narodu s jedne strane mnogo štete, dočim su s druge strane bile za njega od potrajna upliva. Mnoge i mnoge tečajem godina, punih samih promjena, nanesene mu obsjene, pretrpljene nepravde probudile su u njem nepovjerenje proti svemu, što je tudje, a to na štetu svoga kulturnoga razvitka. Te slaboće izpraviti i podieliti im pravac, koj odgovara sadanjemu vieku, neuklonivo se zahtieva od učiteljstva sadašnjosti. Ali put, kojim želimo tomu doskočiti, ipak nam je često sasma protivan. Narodne krieposti i mahne važu se mnogo puta svejednako kao čisto zlato, prem ne nalazimo zato u nijednoga naroda pametna razloga. I nas se tiču rieći Diesterwegove: „Kad prihvatimo rieč „narodnost“, to očekuju neki odmah naduto oduševljenje, zanesenost, precjenjivanje i ludu oholost.“ U našega naroda ima zaista mnogo vriednih karaktera, koji niesu u nijednoga drugoga naroda tako

Digitized by Google

krasno izraženi. Ove gojiti, izpravljati, uzdržati i jačati dvostruka je zadaća današnje škole.

U privatnom životu vriedi Hrvatu njegova siromašna kolibica, koliko imanje. Ljubav, požrtvovajuća za svoju obitelj, vrlo riesi njegov obiteljski život. Prem neograničeni gospodar u svojoj kući, ipak je dobar, srdačan, umiljat i za kućnu sreću zauzet. Tudjinac, pa ma njegov neprijatelj, vazda mu dobro dodje. Gostoljubivost, viteštvo, velikodušnost, pobožna srdačnost i dobra volja: to su krieposti takove, koje zaslužuju, da si ih naša mladež što dublje u srdce zasadi.

U javnom pako životu izrazuje se u njem ponajviše njegova osobnost. On ljubi slobodu i neodvislost, pristaje rado uz običaje svojih pradjedova, ljubi pravicu i vodi strogo ćudoredan život Sve same krieposti, jedna ljepša od druge. Sam za slobodom težeći, nije ni druge podjarmljivao, već s njimi kao svojimi saveznici borio se za zlatnu slobodu; on je vazda težio za općom slobodom, a nikad za gospodovanjem nad drugimi; pa s toga ne poznaje narodne mržnje. Svoje vjeroizpoviedanje niti je ikada pretjerivao, a niti nogama gazio.

Ovu političku ćut i taj politički takt u družtvenom uredjenju prisvojio si naš narod jur prije, nego se dovinuo više duševne naobrazbe. A te uredbe javnoga i družtvenoga života zaslužuju, da se i naša mladež s njimi upozna. Narodnost bo ne odlučuje broj stanovničtva, već stepen njegove naobrazbe. Od dvijuh u susjedstvu živućih narodnosti nadvladat će vazda ona, koja stoji na višem stepenu naobraženosti. Ako naš narod ide za tim, da si izmed ostalih naroda izvojuje ono mjesto, koje ga ide po njegovoj prošlosti, po njegovu daru, po Bogu i pravdi; to moramo svoje oči osobito uprieti u svoje mane, jer bez spoznanja utvara, bez priznanja zabluda nema spasa. Prije svega imamo biti čedni. Narodna uznesenost, tlapnja svoje snage i feudalni ponos izključuju svaki napredak. Samo vrline naše osobnosti ocienjuju 19. viek.

Uzajamni duh, koj se ne veže na nijedan ustav ili politički nazor, već koj je oči svoje upro razborito u prosvjetu: on u nas nije još postao onom polugom, koja čovjeka osvješćuje o svom položaju, koja promiče miran duševni rad i koja razvija prirodjene sile razdruženih narodnosti jedne domovine do uzajamnoga rada.

Ukriepljivati volju za slobodom, pravdom, napredkom, ravnopravnosti itd.; ovaj duh poviesti i čini poduprieti, jest i ostat će stalnom vriednosti za svaku povjestničku obuku. Ove visoke svrhe države moramo sačuvati, umnažati i gojiti. A to je jedino moguće onda, ako prihvatimo uzajamne svrhe kao osobne svoje, te ih savjestno uzgajamo. Ne mojmo dakle više odsele činâ, radosti i muke našega naroda pripoviedati, kao da se to sve na svietu sbilo samo zato, da možemo o tom govoriti i mudrovati. Ne! Ti dogodjaji neka nam budu ognjištem, koji će domoljublje grijati i oživljavati. Svaka bo obuka vriedi u istinu samo toliko, na koliko ona dalnji duševni razvitak podupira, krug ideja bistri, načela osnuje, volju i značaj hrabri, uvidjavnost širi i ćudorednost jača. Za to se pako hoće, da se dublje zamislimo u individualni život našega naroda, što će biti tek onda, kad se poviest u poeziji proslavi. (Konac.)

Digitized by Google

Promatranje naše početnice.

Piše **Ferdo Hefele.**

(Dalje.)

Posljednje slovo, što smo ga na naučili pisati i čitati, bijaše „*p*“. Koje medjuprostore smo rabili za isto slovo? Odgovor: srednji i dolnji medjuprostor. Ja ću načiniti četiri crte sa tri medjuprostora ovdje na ploči, a vi pazite gdje i kako ću početi neko novo slovo. Ponajprije napišem u srednji medjuprostor slovo „*i*“, a zatim ću reći: Produžim li taj „*i*“ kroz dolnji medjuprostor, a repom mu zaokrenem na lievo i vučem presekav repom crtu izmedju srednjega i doljnjega medjuprostora, to ću dobiti posve novo slovo, evo ga „*j*“. Taktuje se: jedan, dva, tri. Sada uzmite pločice, pa kušajte, hoće li vas svaki pogoditi, nu pitam vas još jednom: kako ćete nacrtati pločice za ovu vježbu? U koje medjuprostore dodje ovo novo slovo? Da budete složno i jednako mnogo napisali, to će Antun taktovati. — Kada su djeca većinom dobro pogodila isto pisme, prodje se na obćenitost te će kazati: nadjite si sliku, gdje je pas našao ježa! Što ste najprije čuli, kad sam izgovorio rieč „*jež*“ itd. Rieči su te vježbe poznate, nu što znači: *ju re ha je i ne ha jè = jure mari i nemari = je i nije ga volja. Na nebu je raj* = nebeski vrt (najugodnije mjesto na nebu.) Darežljivomu čovjeku velimo: Ručica ti cvietom cvala, a dušica raj dopala. Umetnuti valja i nekoliko izreka, koje ne dolaze u knjizi pod vježbom „*j*“, ali te bi imale biti sastavljene od rieči, koje narod rabi, a malo gdje u knjizi dolaze n. p. [1]*Napoje — bludimo — me ki na mi.* [2]*Na bo je — ne vo li mo.* [3]*lovci vole naboje* itd.

Preduzimajuć učitelj 15. vježbu, ima opet načiniti tri medjuprostora te upozoriti djecu na ono, što će sada napisati. Učitelj napiše u srednji medjuprostor „*a*“. Što je to? Svi će „*a*“. Pazite, još ću jednom početi „*a*“, ali produžit ću ovaj potez, što ga vučem po drugi put na takt dva do kraja doljnjemu medjuprostoru i zaokrenuti ga kao što smo prije „*j*“ pravili. Taktuje se jedan dva, jedan, dva tri (*g*). Poslie toga sliedi obćenitost. Slovke *ga, ga!* ponavljaju guske, kada se drugim odazivlju (gaću). *U gaju* (u mladoj šumici) *je gu ja* (zmija), *go di na je du ga.* Zašto je godina duga? Ima četiri godišta, dvanaest mjeseci. (Koliko ima godina dana, bilo bi ovdje suvišno kazati, jer si toliki broj djeca u prvom razredu niesu kadra ni predstaviti) *dobar je bog.* Kakav je sve bog? (Ovdje se mogu mnoga svojstva o bogu kazati), *jarac hoda po gori.* (Koje sve životinje hode, a koje ne hode po gori? Zašto mogu ili

---

[1] Napoj = šćava (hrana = obrok za krmke) bluditi napoj = šćavi posija (mekina) primiešati (podmesti napoj). Izraz: Napoj bluditi (i zabluditi) čuje se oko Samobora.

[2] Naboj = čir u peti, koji se je uslied zaostala trna u peti načinio. Pastiri ga najbolje poznaju.

[3] Naboj, što ga lovac voli, jest mjera baruta i mjera sačme (olova). Drugi razumjevaju opet pod nabojem kudelju ili papir, čim pritvrde barut i sačmu. Vele: Da mi je bar jedan naboj u pušku (ein Schuss Pulver u. Blei). Drugi: Imam baruta i olova, ali nemam naboja (fujtaša).

*

Digitized by Google

ne mogu?) Neki narodni izrazi: *mlinar treba* [1]*vaganac* — [2]*godina godi jagodam* — [3]*teg je ove godine obrodio.* —

Za vježbu 16tu treba tri medjuprostora. Djeco, pazite, što ću napisati na ploči. Učitelj napiše „*l*“. Što je to? Svi: „*l*“. Dobro. U kojih medjuprostorih pišemo „*l*“? U srednjem i gornjem. Dobro. — Pazite, ja ću jošte jednom početi „*l*“, ali ću ga na takt dva produljiti tako, da se takne crte trećega medjuprostora, a da ga svezati mogu za sljedeće pisme, načiniti ću mu u sredini kvačicu (sponu) evo vidite „*f*“. Od česa je dakle nastalo to pisme? Nastalo je od „*l*“, samo što se je taj „*l*“ produžio. (Postao je „*f*“ iz „*l*“ po vanjštini, inače po svojini je samostalan, a ne sastavljen suglas.) Koliko dakle medjuprostora zauzimlje ovo pisme? Sva tri medjuprostora. Ovo je pisme najduže od svih pismena. Pokušajte sada napisivati to pisme. Taktuje se j e d a n d v a kroz sva tri medjuprostora, a mjesto tri metnite mu kvačicu (sponu) u sredinu. Pošto su to pogodili, prodje se na obćenitost. U vježbi dolaze izreke: fige (smokve) jedemo. Odakle dobivamo smokve? Gdje i na čem rastu? Koliko puti rode na godinu? (dva puta.) *fa la bogu.* Zašto fala bogu? Što jošte bogu? Čast, poštenje i vjera u boga. *fi ni pa pir* (artija) *ni je jef tin* (cien). Ako nije cien (jeftin), to je skup, a prosti papir je cien; *ferdo fi lip fa bi jan* jesu mužka krstna imena. Prva dva svetkujemo u proljeću, a posljednji svetkujemo u zimi. — *Ulica* je cesta uzduž kuća. Gdje nema uz cestu kuća do kuće, ne zove se cesta ulicom, već drumom. — Za umetnuti neka služe slične izreke: *moje blago je liepe fajte* (plešine, vrsti — fele); *bure ima tafun* (vranj — čep), *hajd u kolo ne ima fajde* (nije drugče). (Sliedi.)

Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.

Piše **Gjuro Markulin**, izpitani učitelj gluhoniemih.

Prije, nego li započmem razpravljati ob gluhoniemih, spomenuti ću prispodobe, te dalnjega razmatranja pa i slučajne uporabe radi u kratko i ine vrsti djece, i načine im obučavanja. Prva vrsti ove jesu č u j u ć o - g o v o r e ć a d j e c a.

Umno i ćutilno zdravo, čujuće-govoreće diete ne čuje i ne razabire već od prve dobe svoga života samo radostne i žalostne vese i glasove, nego uči malo po malo i oko sebe nalazeće se stvari poznavati, stiče si osjećali zamjetbe i predočbe, te uči uvidjati čine i njihove uzroke. Ne prodje mu gotovo ni jedan dan, da ne bi svoga znanja pomnožalo, pa se je kadro i u kratkih stavcih o tom izraziti; donese dakle mnoga predtečna znanja u školu, gdje se obće poznatimi metodami dalje uzgaja i obučava. Ono je na taj način sretno diete.

---

[1] Vaganac = mjerica od 2—3 oke (polića), kojom si mlinar uzimlje žito za plaću, što je susjedu samljeo žito.

[2] godina = kiša (čuje se u jednom dielu Zagorja i oko Samobora i Jaske).

[3] teg (razumieva se žito raznovrstno, što je prirodilo.) Čuo sam na vlastite uši mnogo putij oko Samobora.

Digitized by Google

Nu niesu tako sretna sva djeca, koja čuju i govore. Već tepajuća ili mucajuća djeca i pokraj zdravoga uma nešto su nesretnija i način im početnoga obučavanja nešto obširniji i teži. Imade pako tri stupnja mucanja.

Na najnižem su stupnju djeca, koja ne mogu skladno govoriti, dočim pjevati i besjedovati mogu. Pogreška je njihovu neskladnu govoru samo u pomoćnih govorilih, naime u mišicah i dihalih, a ne u glavnih, kao što su: jezik, nos, usta, zubi, ustne itd.

Kod obučavanja takove djece ima se nastojati, da se uslobode i da si jačim dihanjem i vikanjem ojačaju dihala, a govorila vježbaju ponajprije pjevajuć, onda izgovarajuć pojedine glasove, slovke, rieči i to s početka lagano, a poslie sve to brže. Svaki glasak pjeva se uzdižućim i padajućim glasom. Pjevaju se pako i izgovaraju samoglasi sa suglasi najprije pred suglasom, a onda za suglasom n. p. ab, ad, am, ar; ba, da, ma, ra itd.

Na srednjem su stupnju mucanja djeca, koja ne samo da neskladno govore, nego i neskladno pjevaju. Ta je pogreška u onih dielovih ustiju, kojimi se glasi tvore, te od tuda sliedi, da diete pojedine glase ili pogrešno izgovara, ili sasvim izostavlja.

Na najvišem su stupnju mucanja ona djeca, koja pojedine rieči ne izgovaraju točno, naročito pako nedaju suglasom oseban im šum, već ih samim kretom jezika artikuluju, dočim samoglase punim glasom izgovaraju.

Mucanje na ova dva stupnja, koje potiče od organskih pogrešaka kojega diela ustiju, ima dakako liečiti lječnik, a mucanje, kojemu je uzrok pogrešna uporaba kojega diela ustiju ili manjkava govorila, dade se odstraniti duševnim pobudjivanjem i shodnim govorenjem.

Ako n. p. djetetu sa zdravim i lako gibljivim jezikom manjka resa, gornji ili dolnji zubi, nebac ili jedna ustnica, uslied česa nesavršeno izgovara samo one glase, za koje je manjkavi organ potrebit; to može učitelj uputiti diete, kako ima govorila rabiti, da manjkavi organ nadomjesti i jedan ili drugi glas razgovetno i glasno proizvede, te tako svoj govor popravi.

Poseban naputak za lječitbu mucanja podaje djelo učitelja Ed. Günthera: „Praktische Anleitung zur vollständigen Heilung des Stotterns“, ciena 1 for. 80 nov.

Tepajuća ili mucajuća inače umno i ćutilno zdrava djeca mogu se obučavati s drugom ćujuće-govorećom djecom, pa ih se često i nalazi medju takovom u naših školah.

Manje su za to sposobna djeca, koja su niema na govorilih, naime ona, koja uslied manjkavih ili boležljivih govorila ili nimalo, ili tako nerazgovetno govore, da ih ne razumiju ni ljudi, koji s njimi obće, a oni sami govor drugih razumiju. Amo spadaju n. pr. ljudi, kojih je jezik klenit kapljom, ili predebeo, ili im sasvim manjka itd.

Ljudi na duhu i govorilih sasvim zdravi, bili oni maleni ili odrasli, koji s govorećimi ljudmi nikad obćili niesu i ne obće, takodjer su niemi.

Digitized by Google

Nu ima čujućih ljudi, kojim na govorilih ništa ne fali, s govorećimi obće, a ipak ne mogu govoriti (niemi su). Kod ovih je uzrokom niemosti slabost i boležljivost mozga i živaca. Nesretne ove vrsti zovemo slaboumnimi ili tupoglavimi. Izvan moći pamtenja manjkaju mnogim i tjelesne sile, njihov je hod zapleten i neravan, gdjekoji nit ne mogu hoditi. To je već najviši stupanj slaboumnosti; ovi niesu sposobni za nikakvu obuku te idu u utočišta.

Djeca na nižih stupnjevih slaboumnosti sa nekojimi vanjskimi znakovi, koja doduše svoje najnuždnije potrebe mogu kazati, ali si ne mogu misliti ni izgovoriti ni najmanje izreke; pa djeca, kod koje nema nikakva vanjskoga znaka slaboumnosti, te koja mogu sve, što im se nekoliko puta reče, u onaj čas poreći, ali za kratko vrieme sve tako zaborave, da poslie na pitanje više ni rieči od onoga kazati ne znadu: niesu takodjer sposobna, da se odmah obučavaju sa umnom zdravom djecom. Ova idu najprije u pripravne škole ili predvježbaonice.

Polag djelca predstojnika lječionice Karla Chr. G. Bartholda: „Der erste vorbereitende Unterricht für Schwach- u. Blödsinnige“ diele se dotične vježbe:

1. u vježbe djelovanja, kao: razna kretanja i djelovanja s udi tiela, loptom, krugljom, obručem i malimi tačkami; vježbanje u nošenju, otvaranju i zatvaranju, postavljanju, obaranju, pospremanju, oblačenju i svlačenju, u gradnji s opekom i kamenjem itd.;

2. u vježbe razlučivanja, naime: razlučivanje oblika, boja, svojstva stvari, slika itd.;

3. u vježbe za ruku i oko ili predvježbe za risanje i pisanje;

4. u vježbe za uho i govorila ili obuku u govoru.

Po osobnosti su dva reda slaboumnih, zapanjeni ili tromi, i oduševljeni ili prenapeti. Zato se imadu i pomenute vježbe njim prilagoditi.

Sa tromimi imadu se naime preduzimati takove vježbe, koje će ih iztrgnuti iz njihova mrtvila, naime trčanjem, djipanjem, bacanjem, obaranjem, udaranjem i zvečanjem; sa prenapetimi pako takove, koje će ih umiriti, naime: hodanjem, gradnjom, pospremanjem, postavljanjem itd.

Tek po ovakovih uspješnih vježbah može se dotično diete pripustiti k navadnoj školskoj obuci. (Sliedi.)

Vrtoglavica.

Priobćio **Davorin Trstenjak.**

U opetovnici smo! Opetovnjaci sakupili su se u liepom broju. Svaki sjedi ozbiljno na svom mjestu i svakomu se na licu vidi, da željno očekuje učitelja, i da će sad učitelj stupiti u školu.

Digitized by Google

Učitelj, noseć u papiru nešto zamotana, stupi u školu, živima očima zakrili jednim migom cielu školu. Svaki učenik misli, da je njega pogledao, te se svakomu čita na licu, da mu je drago, što je učitelj prije unišao, nego li po propisu predavanje počima. Molitva je svršena. Učitelj uze ono, što je u papiru zamotano donio i započe zvonkim i prijatnim glasom: Dragi moji! Vidjeste li kada marljiva stočara, kako umije svakim jutrom pretjeći zoru, komu je prvi korak jutrom u staju, da vidi, da li mu je blago, njegova nada, zdravo, živo, da li koje ne manjka; vidjeste li ga, kako ga brižno njeguje, hrani, kako po najvećoj žegi kosi, sprema krmu za svoju stoku? Kad ga vidjeste pri tom mučnom poslu, ali ne vidjeste ga nikada sdvojna, nikada neuztrpljiva, ne vidjeste ga nikada, da se tuži, da jadikuje nad težkim svojim poslom. Stočar ne haje za trud i muku svoga djela, svoga truda ni ne računa, samo kad mu se stoka množi, kad mu dobro uspieva, kad mu sve po sreći ide. Ali tužno i sdvojno nariče, kad mu stoka pogiba, kad mu bolest stajom harači. Plače onda — žao mu je za trud, što ga je imao oko stoke svoje.

Nije dosta, da stočar znade, kako mora marvu da goji i njeguje, potrebno je još, da ju uz to znade od bolesti uzčuvati. O jednoj od bolesti naše stoke kanim vam danas pripoviedati. Govorit ću vam o bolesti, od koje je već vrlo mnogo ovaca poginulo. Što mislite, koja je to bolest? Više njih: vrtoglavica. Jest, istina je. — Poznate već dva velika čovječja neprijatelja: trihinu i trakavicu, a danas ćete saznati, koji i kakav je taj veliki ovčji neprijatelj. — Veli se, da ovca ovrtoglavi, ako joj u mozag dodje neki crv. Ako je tomu tako, uvjerit ćemo se odmah. Evo (odmatajuć papir) donio sam vam glavu ovce, koja je našemu susjedu ovrtoglavila. Ako je neki crv u mozgu ovce uzrokom, da ona ovrtoglavi, to mora i u ovoj glavi biti takav crv. Razciecimo ovu glavu, da vidimo, je li što u mozgu. Dobro je. Mozag je tu, odmah ćemo vidjeti, je li što u njem. (Svi su iztegli vratove poput čapalja i zvjedljivo gledaju, što će biti.) Evo ga! Mato: Dakle je istina! Ilija: Za boga, kolik je kao kokošje jaje! a ja sam mislio, da je to crv kao onaj, koji drvo raztače.

Sad ste se uvjerili, što je uzrokom vrtoglavosti. To, što smo mi sada u mozgu našli, zove se brvak ili zobnica, a nije savršena životinja, kao što nije n. p. gusjenica, koja se ima preobraziti u leptira; to je ličinka trakavice, koja živi u psu i vuku. Tu ličinku zovu mjehurnjakom, kao i onu, koja živi u svinji i od koje postaje čovječja dugočlana trakavica.

Stari prirodopisci mišljahu, da je to posebna životinja, a eto danas već svi znate, da nije ništa drugo, nego još nerazvita, preobrazajuća se trakavica.

Milan: Ali kako zobnica u ovčji mozag dodje? Kako je to moguće, kad je tako velika? To niesu prije pojmili ni sami učeni naravoslovci, te su koješta nagadjali, nu glasoviti učenjak, koji se je s crvi mnogo bavio, Küchenmeister, lječnik u Zvikovu u Saksonskoj (pokazuje to mjesto na zemljovidu), pomisli, ne bi li jaja pasje trakavice, (Taenia coenurus), kojih su puni članci, došla s hranom u ovčji želudac, i koja s nečisti padaju na travu. Küchenmeistru ne bijaše težko o tom se uvjeriti; trebalo je, da uzme članke trakavice

Digitized by Google

psa, i dade ih ovci, da ih ona pojede. Pa to i Küchenmeister učini. Dade nekolicini ovaca dva. tri zrela članka ove trakavice, da ih progutnu. I eno za 14 dana sve su mu ovce ovrtoglavile. On počme u njihovu mozgu pretraživati, kao što smo to mi činili, i nadje ovakve, kao što je ovaj naš, mnogoglavate mjehurnjake, ili kako smo mi još rekli, zobnice. Možete si misliti, kako se je Küchenmeister veselio, kad je tu tajnu odkrio. Sav sretan javi to u Kodanj profesoru Eschrichtu, koji se je takodjer već dugo bavio istim poslom. Ali sam glasoviti Eschricht sumnjao je o tom, te piše: „Zahvaliv se dru. Küchenmeistru za ovo toli važno priobćenje, ipak ne mogu drugo, nego očitovati mu svoju čednu sumnju o tom znamenitom odkriću. Eno, gdje mi dodje drugi list od njega. pisan u Zvitovi 5. svibnja 1854., u kojem mi piše, da će mi drage volje poslati nekoliko svježih članaka od neke trakavice, koja je postala u pasjem crievu, pošto je pas proždro mnogoglavata mjehurnjaka. Mogao bi se onda sam osvjedočiti, da iz jaja spomenute trakavice postane mjehurnjak u ovčijoj glavi. Za 14 dana misli putovati u mali Budešin, gdje ima psa, koji je pojeo mnogoglavata mjehurnjaka, i od ono doba boluje od trakavice. On će toga psa u sriedu 24. svibnja ubiti, trakavice iz crieva izvaditi, te ih nekoliko u stakalcu odmah poslati željeznicom do Vižmara i parobrodom dalje do Kodanja, kamo će parobrod stići 26. u jutro. On misli, da će trakavice ostati žive, ili će barem, premda je put dalek, sačuvati se njihova jaja. Dakako, da bih si ja morao u petak već sve prirediti, da bih mogao odmah dviema ili trima ovcama dati trakavice, da ih progutnu. Osvjedočio bih se onda, da će za 14 dana ovce ovrtoglaviti. Obratih se dakle na predstojnika živinarnice, koji mi drage volje za taj pokus odabra tri sasvim zdrave ovce. Parobrod dodje u petak 26. prije podne i donese željeno očekivano stakalce. Trakavice bijahu još svježe, akoprem težko žive, i u podne već progutala je svaka ovca nekoliko članaka s vodom. Možete si misliti, da sam svaki dan pitao za njihovo zdravlje. Uviek mi kazahu: Ovce su zdrave te rado jedu. Ovako bijaše još u jutro 9. listopada, t. j. 14 dana, pošto su progutale trakavičine članke. Nu drugo jutro mi dodje viest, da je jedna ovca oboljela, te da jedva na noguh stoji. Još istoga dana napade ista bolest i drugu ovcu i svaki čas bijaše očevidnije, da su oboljele s vrtoglavosti, kojoj ne mogoše odoljeti. Obje zaglaviše, prva 13., a druga 14. lipnja. Profesor Bendy i ja razudismo ih. U mozgu nadjosmo množinu nježnih mjehurnjaka, kako nam je proricao dr. Küchenmeister. Sada se okanih svake sumnje o vjerojatnosti njegovih iztraživanja, te sam osvjedočen, da mjehurnjaci sbilja postanu od progutanih trakavičinih jaja.“

Sad nam ti Dragutine reci, što je uzrokom, da ovca ovrtoglavi? Dobro, Dragutine! A što je zobnica, i od česa postaje? Ali kako može trakavičino jaje iz ovčjega želudca doći ća u moždane? zapita Joso. — Ovo je liepo pitanje. Uviek mi je drago, kad vas koji što zapita, što ne zna ili što mu nije posve jasno. A ako je pitanje upravo umjestno, kao ovo, to mi je tim milije. Na ovo pitanje evo odgovora: Gledamo li jaja iz trakavičina članka, vidimo

Digitized by Google

u njem okrugao zametak, bez svakih ustroja, i tri šiljaste kukice. Što mi ne možemo sada na povećalo vidjeti, to ću vam ja sada povećano na ploči narisati. Evo ovakova su ta jaja, a vi si to u svoje bilježke prerišite. — Vrlo me veseli, što ste si tako točno i liepo ovo prerisali; ako ćete tako uztrajati, biti ćete danas sutra valjani ljudi.

Kao što nije ništa badava na svietu, već je sve nečemu, tako su i te kukice. Da nam je moguće gledati na sitnozor jaja rečene trakavice, vidjeli bismo, kako ih pruža i steže i svakojako pregiblje. Ovimi, prem malimi kukicami, provrta zametak želudac i druge ustroje, te vrta i buši tako dugo, dok dodje u mozag, gdje se dalje razvija i raste.

Andrija: Čudnovato, kako taj mjehurnjak pogodi upravo u mozag?! Nepogodi baš svaki u mozag, neki zabludi u meso, neki pod kožu, neki opet u isto srdce, ali se ovdje ne mogu razvijati, već poginu, kao što propadne sjeme, koje padne na neplodnu i na nevaljanu zemlju. Samo mozag i hrbtena moždina ovce povoljna je razvitku toga mjehurnjaka.

Marko: A što bi bilo, da čovjek pojede jaja ove trakavice, bi li i čovjek ovrtoglavio? Na sreću ne bi, jer tielo čovječje nije pogodno za razvitak zlokobnoga toga mjehurnjaka, kao što nije n. p. suho zemljište povoljno za rast rogoza, već močvarno. On živi samo u ovci, a njegova trakavica samo u crievu psa, obično ovčarskoga i vuka.

Pojede li pas mozag ovce, u kom ima zobnica, razvije se ona u njegovom crievu i preobrazi u trakavicu, koja je do 34 cm. duga, a ima na glavi 24 do 32 kukice. Evo vam slike ove trakavice! Evo ovdje je glava, oko koje vidimo ovdje kukice, a iza njih sliede, na najvećem obodu glave, siske. Ovo iza glave je dugi vrat, koji se evo ovdje svršuje, gdje počimaju članci. Buduć je ovu trakavicu, kako vidite, jako lako narisati, to ću vam ju ja na ploči narisati, a vi si ju prerišite.

Što bi bilo, da mi dademo ovoga mjehurnjaka, što smo ga iz ove glave izvadili, župnikovomu hektoru? Hektor bi dobio takvu trakavicu. Pravo! Sad dakle znate, da ova pasja trakavica postaje od zobnice, a zobnica od pasje trakavice. — Medjutim žive u psu i druge vrsti trakavica, a neki od njihovih mjehurnjaka žive u zecevih, neki u preživaocih, a čujte! neki u utrobi pasje uši (Trichodectes canis).

Prije su neki mislili, da ovce s toga ovrtoglave, što im neki komarac u uho dodje, neki, da od nahlade, mnogi da su vlažne livade tomu krive i da mogu vještice načiniti, da ovce ovrtoglave. Da se ovce sačuvaju od nahlade, niesu ih puštali na rosne livade. Kad je pako ovčar zapazio u ovce prve znakove te bolesti, oddielio ju je od zdravih, da zdravih ne okuži, da mjehurnjaci ne otidju iz jedne ovce u drugu.

Kad smo mi proučili kako valja narav i izvor ovomu zlu, lako ćemo mu i na put stati. Što mislite, što nam valja činiti, da nam ovce ne ovrtoglave? Više njih: To je posve lako, to sad znamo svi. Jedan: Treba svaku s vrtoglavice poginulu ovcu dobro zakopati, da ne može pas zobnice pojesti, jer kad

Digitized by Google

neće pas zobnice jesti, neće ni imati ove trakavice, a kad neće imati trakavice i njihovih jaja, neće ih po pašnjacih razsipavati, neće ih ovce pojesti i neće ovrtoglaviti. Što ćeš dakle ti Lovro činiti, ako ti koja ovca ovrtoglavi? Tako valja, to ima činiti svaki valjan stočar.

Evo i danas ste se opet uvjerili, da je praznovjerju mati neznanje, a da pravo poznavanje naravskih sila ruši praznovjerje, koje sramoti čovjeka, najumnijega stvora na svietu. Da su naši predji imali školu, ne bi bilo toliko praznovjerja i onih zala, koja rodi praznovjerje, živjeli bi sretnije i zadovoljnije. A vi, koji ste već više toga naučili za svoju korist, upotriebite to, podučite one, koji to ne znadu, jer dužnost je čovjeku neuka podučiti, to traži rodoljublje, čovjekoljublje.

Ako ćete se pako naukom, stečenim ovdje, služiti i koristiti, biti ću ja sretan, kad ću vas vidjeti danas sutra umne gospodare i sretne obćinare. Najvećom će mi biti nagradom, kad budem vidio, da su moji nauci pali i primili se poštenih srdaca, a da niesu pali na pusti kamen. —

Ovo, što sam vam danas pripoviedao, napišite si u svoje bilježnice, pa ćete mi to budući put donieti i pokazati, a onda ću vam nešto vrlo liepa pripoviedati. A sad ajte u ime božje kući!

DOPISI.

Križevci. Dne 7. ožujka t. g. umre ovdje velezaslužni učitelj Stjepan Hudec, kako već javiste u svom cienjenom listu. S njim gubi ovaj grad mnogo, jer su riedki učitelji, koji bi bili zauzeti za svoje zvanje, kako upravo vriedni pokojnik. Njemu bijaše škola sve, kako i dolikuje svakomu učitelju, kad se posveti tomu uzvišenomu zvanju. On bi sproveo u školi po čitav dan malene učeć. U koliko bi bilo u njegovu razredu slabije djece, s njom bi ostajao i radio poslie propisanih ura. Tako je pod konac svake školske godine pokazao obćinstvu prigodom izpita sjajnih rezultata. Ovako jednako revan i neumoran bijaše pokojnik sve od kako započe službovati dne 1. studenoga 1856. pa sve do konca prošle školske godine.

On se rodio u sv. Ivanu Žabnom od priprostih roditelja, gdje je svršio pučku i erarijalnu školu. Onda bi ga roditelji dali praktičnomu i marljivomu učitelju Gjegercu u Ivanskoj (sada službujućemu u Slunju), da ga pripravlja za učiteljsko zvanje. Kod njega je učio i pomagao mu u školi neko vrieme, a onda bi otišao na tromjesečni pripravni tečaj u Belovar, gdje je izpitan i odobren za učitelja g. 1856. mjeseca listopada. U isto se vrieme radilo ovdje, da se podigne trorazredna škola na četverorazrednu. A pošto se na razpisano podučiteljsko mjesto nitko javio nije, to se za onda ravnatelj David obrati privatnim pismom u Belovar na ravnateljstvo pripravne škole, odkale mu pošalju Hudca. Hudec dodje, te preuze I. razred već 1. studenoga iste godine kao podučitelj s plaćom od 200 for., stanom i drvi u naravi. Kad bi se pako opa-

Digitized by Google

zilo, da je škola dobila s njim vrstnu i marljivu silu, a osim toga se još podvrgne g. 1859. učiteljskomu izpitu na zagrebačkoj preparandiji, pa zadobi svjedočbu izpitanoga učitelja za glavne škole, to ga je odmah vlada imenovala pravim učiteljem s plaćom od 420 for. i tako izjednačila s ostalimi kolegi. Zastupstvo mu pako gradsko još dopita i za sve prijašnje godine tu istu plaću, pa u koliko je manje primio, to bi mu izplaćeno iz gradske blagajne naknadno preko 600 for. Nešto novaca dobije i sa suprugom, kad se g. 1860. oženi, pa si s timi novci sagradi kuću uz pripomoć drugih prijatelja, da se, kako no reče, ne tuče po stanovih, akoprem je imao kamate plaćat, što ipak nije iznosilo koliko da plaća stanarinu.

Za vrieme svoga službovanja bi odlikovan mnogimi pohvalnicami za neumorno i uspješno djelovanje u školi to od školske oblasti, kao i od grada. Gradsko mu zastupstvo podielilo gradjansko pravo rad zasluga, a drugom mu zgodom priklopilo k pohvalnici i nagradu od 5 dukata.

On je u svem službovao 21 godinu, te je prerano umro, jer mu istom bilo 42 godine.

Počeo bolovat već prije godinu dana i to sa žedjom, pa se često tužio, da ga u želudcu nešto peče. Svake bi noći popio od žedje po vrč vode, a ob dan bi mu većkrat premalo bilo i 7 litara. Pa kako je žedjao i pio, tako je i slabio, ginuo i propadao, dok nije sasma iznemogao. Već početkom ove škol. godine nije mogao u školu od groznice, s toga zamoli dopust, što i zadobi. U siečnju t. g. izumroše mu neki živci desne ruke. Od poslie ne mogaše s tom rukom ni pisati ni štogod prijimati, što ga vrlo razžalosti, pa se vazda vježbaše prijimat stvari, kako da mu tobož dodje ruka do prvotne snage, jer je držao, da si ju zaležao. Dr. Derenčin mu dolazaše tu ruku svakoga dana elektrizovat, samo da ga tješi i bodri, komu bila slava na požrtvovnosti. I tako bi mu jedan član za drugim izumirao, kako tvrdjaše spomenuti lječnik, dok mu nije na 5. ožujka neka žilica pukla prigodom bluvanja, što mu uskorilo smrt; jer od tad zaniemi, te preminu blago u noći 7. istoga mjeseca.

U tu je bolest pao, kako lječnici tvrde, od prevelikoga i napornoga rada školskoga. A i u „Konversations-Leksikonu“ čitam: bolest velike žedje dolazi od mnogoga govorenja, pjevanja ili puhanja u glasbila. Jer se tim uskoruje hlapljenje i izparivanje vodenih čestica iz krvi. Krv ih zahtieva, na to čovjek žedja. Žedjaju jako još i oni, koji odišu na usta, mjesto na nos, zatim radnici, koji posluju i rade kod vatre i pri peći, gdje je zrak suh. Plesanjem, trčanjem i jahanjem hlapi brže voda kroz pluća iz našega tiela, pa se i tad žedja, kao što i onda, kad jedemo jako suhe i slane jestvine, kao usoljene ribe.

U bolesti velike žedje ustne se svaki čas osuše i ljepe, glas postaje u bolestnika hrapav i slab, on težko diše, suši se, postaje nemiran i nesnosan, za pilom hoće da pomahnita, u grlu mu i želudcu sve izgori, onda nadodju groznice a napokon sliedi i sama smrt. Ta je smrt groznija od gladne. Jer imade ljudih čvrste i jake volje, koji se mogu uzdržati od jela, pa umru; al u bolesti velike žedje nije se našo čovjek, koj bi se mogao održati i ostaviti pila.

Digitized by Google

Svi se ovi pojavi opazili i vidili na pokojniku u bolesti, pa je zaključit moći, da je obolio uslied mnogoga govorenja. On je običavao vrlo glasno govoriti u školi, da tim uzdrži red i svrati pozornost djece na predavanje. — Znamo bo, da je najteže u školi uzdržati red i djecu imati na pozoru.

A sad mi još preostaje napomenut. da je pokojnik ostavio ucviljenu majku i udovu s dvoje djece, sina od 10 god. i kćerku od 1 godine.

Sprovod mu bijaše krasan. Iz okolice mu prisustvovaše mnogo svećenika i učitelja. Učiteljstvo mu križevačko stavilo u znak ljubavi i štovanja vienac na lies, a vjeroučitelj Novak izreče na grobu liepo slovo, u kom naglasi vrline pokojnikove. Udova mu dobila ganjljivih sažalnica od pedagogijskoga sbora, kojemu je bio pokojnik članom, zatim od njegova učitelja Gjegerca iz Slunja, vriedne obitelji Vidale iz Zagreba i mnogo ustmenih od prijatelja i štovatelja pokojnikovih. Jest, štovatelja je imao mnogo, jer ga sve moralo štovati radi vrlina, koje su ga riesile, pa mu s toga kličemo: „Slava!“ R.

Iz Siska. (Čim bi se dalo šteditи u školi?) Kako je novi školski zakon stupio u život, odredilo se je, da se imadu nemarno polazeća djeca na posebnih za to već priredjenih blanketih svakih 14 dana jedan put prijavljati mjest. školskomu odboru. Svaki takav blanket stoji općinu najmanje 2 novč., a imade mjesta za 41 učenika, koji se može prijaviti na tom blanketu. Stvar gledom na dobru svrhu nije skupa, ali ako bi mogla biti jeftinijom pak praktičnijom, svakako vriedi, da se spomene. Dogodi se, da gdjekada učitelj imade prijaviti samo jednoga ili dva učenika, a on to mora uzeti cieli blanket, nu na selih i ne može drugčije skoro ni biti, ali u mjestih, gdje je više obćih pučkih škola sa više učiteljskih sila, tu se baš deset put više troši na blankete, nego bi bilo potrebno. Za dokaz neka mi služi samo Sisak. Ovdje ima 8 razreda obć. pučke škole pa isto toliko učiteljskih sila. Kada dodje 15ti ili 30ti dan u mjesecu, malo je koji razrednik (razrednica), da ne bi imao prijaviti dva do tri i više učenika; ali siguran sam opet, da jih malo koji put imade u svih 8 razreda prijaviti 41. Svaki od razrednika dobije po jedan blanket, naprama tomu troši se takovih 16 komada na mjesec, mjesto dva ili najviše tri. Prama tomu troši općina mjesto 4—6 novč., najmanje 32 novč., što čini na školsku godinu 3 for. 20 novč., mjesto 60 novč.

Kako bi se dalo tomu predusresti? Imade li neki mjest. odbor više obć. pučkih učiona, to bi sigurno po općinu bilo praktičnije, da vis. kr. zem. vlada dopusti, da se u Zagrebu kod kojega knjižara prirede knjige od 150—200 araka čista ali priprosta papira, nad kojim papirom bi zajednička tiskana te rubricirana glava poput današnjih glava na blanketih stojala. Knjiga, u veličini od pol arka obična papira tvrdo vezana jedva bi stajala više od f. 1.20, a služila bi jamačno tri godine, a kad bi se imena i ostala potrebna malim, ali dosta čitljivim pismom bilježila, trajala bi knjiga možda i 5 godina, a tim je općini privredjeno punih 15 for. Knjiga takova ne bi učiteljem stavljala ni najmanje zapreke, jer pošto je jedan zabilježio prijavljenike, bilježi ih drugi i treći, te se tako predade škol. odboru na uredovanje.

Digitized by Google

Nu kada nam ne bi baš toliko do troška stalo, morali bi od toga mnenja drugu stvar izgledati. Ovakova knjiga bila bi višeputi poticalom na veći mar onomu odboru, koji inače kadkad zaboravlja roditelje na odgovornost pozivati, jer učitelj ne bi mogao dotle drugih prijavljenika pisati u knjigu, dok se nije sud izrekao o prije prijavljenih. Što bi napokon bilo? Bilo bi to, da bi danas sutra i riedko koje mjesto bilo, gdje bi takova knjiga u obće potrebna bila. Ovakova knjiga najboljim bila bi svjedokom, gdje leži krivnja, da mnogi roditelji ili ne mogu ili ne mare, ili niesu siljeni, te u obće kako se je nastojalo, da bude škola u istinu na korist i čast dotičnoj občini.* Biti će jošte gdjekoji razlog, čemu sve bi nam ovakove knjige služile, nu za sada samo toliko.

F. Hefele, gr. učitelj.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Podpore školam.**) Skupština županije zagrebačke razdielila je prihod zaklade Franje Josipa, namienjene na podpore pučkoga školstva, na pojedine podžupanije ovako: Školam u podžupaniji zagrebačkoj 264 for. 38 nov., u podžupaniji karlovačkoj 300 for., u podžupaniji sisačkoj 120 f., a u podžupaniji jastrebarskoj 140 for. — Ukupno 824 f. 38 n.

— (**Dar.**) Štedionica u Novoj Gradiški darovala je 200 for. kao pripomoć za gradnju ondješnje djevojačke škole.

— († **Ambroz Grdić**), svećenik nadbiskupije zagrebačke, kateketa na kr. ženskoj preparandiji i vježbaonici i nadstojnik u kralj. pl. konviktu, preminuo je dne 2. travnja t. g. nakon duljega bolovanja. Pokojnik rodio se 10. prosinca 1841. u Zagorju blizu Modruša, biskupije senjske. Redjen god. 1866. bijaše najprije kapelanom u Brdovcu, zatim kod sv. Marka u Zagrebu, a po smrti Franje Šica g. 1868. kateketom uzorne dječačke učione, g. 1872. kateketom više djevojačke učione, a g. 1875. kr. ženske preparandije i vježbaonice. Njim gubi nadbiskupija vriedna svećenika, hrvatsko školstvo vrla i uzorna kateketu, mladež dobročinitelja, učiteljski sbor vierna druga i iskrena prijatelja, a starac otac mu zahvalna sina. Koli mu je mila bila hrvatska domovina, dokazao je toli često ne samo vatrenom riečju, nego i činom, pa da mu i biedna učiteljska sirotčad bijaše na srdcu, dokaza tim, što je pristupio kao utemeljitelj učiteljskoj „Zadruzi“. Kako je bio obljubljen radi svojih vrlina, pokazalo se najbolje u zadnje ure, što ih odleža na odru. I mladež i roditelji, prijatelji i znanci iz svih stališa grnuše, da još jednom vide koje miloga si učitelja, koje prijatelja i dobročinitelja, a harne ruke pretvoriše mu odar u pravi cvietnjak i naresiše sobu prekrasnimi vienci. Nu još više se to pokazalo na sprovodu, kakovi su riedki u glavnom gradu, a kad mu na grobu govorio drug mu i prijatelj kateketa g. Gj. Šimončić prekrasno slovo, stade jauk, vrisak i plač sa svih strana.

Ambroze! Slava ti i vječna pamet, a laka zemljica crna! Počivaj pokojno uz vriednoga ti predšastnika, nezaboravnoga Šimuna!

— (**Školstvo podžupanije varaždinske**) razvijalo se po izvještaju podžupanijske oblasti tečajem minule godine okolnostim primjereno, a polaz škole biva većom stranom sve povoljniji; samo se pokazuje za školsku upravu inštitucija jednoga školskoga nadzornika za čitavu županiju nedostatnom, jer nadzornik nije u stanju, da 80 škola po čitavoj županiji valjano nadzire. S toga je veliki župan predlog učinio, da se za svaku podžupaniju posebni školski nadzornik kao školski izvjestitelj podžupanijske oblasti namjesti, kao što je svaka podžupanija dobila gradjevnoga strukovnjaka, inžinira, i dok se to neučini, nije očekivati velike koristi od djelovanja županijskoga školskoga nadzornika, barem ne za udaljene podžupanije zagorske.

Pokazuje se takodjer sve više bezkorisnost u školanja više mladeži, nego li prostorije školske i učiteljske sile za cjelodnevni polazak škole podnose; a očevidna je nužda, da se dokine posvuda poldnevni polazak škole, gdje je odviše školskih sposobnjaka, jer bi svakako bilo probitačnije, da manje dobro, nego više slabo podučene mladeži iz škola izlazi, što se samo cjelodnevnim polazkom

* Svakako bi se i osuda (riešenje) o svakom prijavljeniku imala bilježiti u tu knjigu, da se vidi, iz kakovih sve razloga djeca nekoga mjesta izostaju, pak da i učitelj i može bit kad kada viša oblast zaviri u tu knjigu. Op. pisca.

Digitized by Google

škole postignuti dade, u kom obziru su putem podžup. školskoga odbora shodni predlozi stavljeni.

Medjutim nastoji podžupanijska oblast svojski o tom, da se podignu nove ili razšire postojeće školske sgrade, da se barem prostorije školske urede prema broju školskih sposobnjaka, a osobito, da se postignu preduvjeti za uvedenje djevojačkih učiona, pak da se zatim i ove postepeno uvadjaju, pošto bez djevojačkih škola nije moći postići pravoga napredka medju pukom.

I minuvše godine postignut je u tom obziru opet znamenit uspjeh, jer je nova škola na Bednji dogotovljena i ljetos već naseljena. A uzidane su opet dvie liepe na kat visoke škole u Toplicah Varaždinskih i u Biškupcu, i već su pod krovom, pak će se radnje ove godine sasvim dogotoviti. To je već pet novih škola, koje su sagradjene za ovo tri godine odkako je podžupanija ova postala, a šesta (u Remetincu) obnovljena, koja je kao ruševina posve zapuštena bila.

Ovo je tim znamenitije, i pučanstvu na veliku čast služeći uspjeh, čim on nije postignut s obilnosti sredstva u tu svrhu razpoloživih, nego kombiniranimi silami naravskimi, zajmovi, pak razboritim porazdieljenjem troškova na više godina, da se pučanstvo u jednoj godini ne preobtereti.

Razprava poradi dozidanja školske sgrade u Vidovcu i sagradjenja nove škole u Nadkrižovljanih i u Martijancih jest poprimljena i nalazi se u tečaju.

Izvedeno je osim toga podosta malih popravaka kod nekih starih škola i škol. stanja.

— (**Školske spomenice.**) (Konac.) 10. Obrazovanost: Na kojem stupnju naobraženosti stoje žitelji u području škol. občine i jesu li ugladjeni u govoru i ponašanju ili ne, ima li medju njimi učenjaka i umjetnika koje vrsti i ima li koje mjesto dobrotvorno ili prosvjetno družtvo koje?

11. Način življenja i običaji: Da li je puk u obće raden, umjeren ili razkošan, kojih se običaja drži pri porodu, ženitbi i sahranjivanju mrtvaca, zatim kakova je obična svakdašnja, a kakova svetčana nošnja puka u ljetno, zimno i kišovito vrieme.

12. Karakter pučanstva: Ovdje valja nacrtati tjelesni stas, narav, vrline, sklonost, krieposti, slabosti moralno, religiozno i domorodno svojstvo pučanstva.

13. Historija mjesta u šk. občini: a) Kako je koje mjesto postalo i što se je u njem u vremenu dogodilo znamenita; b) što ljudi o kojem govore ili što se u spisu kojem o njem navodi i od kakove važnosti je za domovinu i sviet; c) ima li u području šk. občine za poviest znamenitih mjesta, kao: brežuljaka, ruševina, spomenika i što se o kojem zna? d) je li u kojem mjestu postojala prije koja oblast ili se je u kojem rodio možebit koji znameniti muž naše domovine; e) je li koje mjesto posjetio tko od državnih dostojanstvenika kada.

14. Potanji opis, kako je škola postala i razvijala se. Treba navesti: a) Kada je škola ustrojena i čijim nastojanjem; b) na kojem je mjestu bila prva školska sgrada i od kakova materijala sagradjena; c) kada je sadanja školska sgrada sagradjena i od kakova materijala, zatim je li kada dogradjivana i prenapravljana dodavši ovdje njezin tloris uz naert uzgrednih sgrada, dvora, vrta učiteljeva i škol. vrta i drugoga zemljišta, ako ga škola ili učitelj posjeduje; d) koji su učitelji sve na školi redomice služili i s kojimi berivi; e) pod kojimi ustanovami je bila škola sve do današnjega šk. ustava i u kakovom obćem stanju i poredku ju je zatekao novi školski zakon; f) ima li škola svoju zakladu, koliki joj je iznos, tko ju je utemeljio, tko upravlja s njom i kako se razpolaže s njezinimi dohodci; g) u glavnom ima se opisati današnji šk. ustav i navesti sve šk. oblasti, zatim reći, u kojem odnošaju stoji škola prama crkvi, škol. občini, podžupaniji, županijskomu škol. nadzorničtvu i kr. zemaljskoj vladi.

Nakon ovako sabranih i u škol. spomenicu uvrštenih podataka bilježi učitelj u svoju šk. spomenicu u buduće po ustanovi §. 40. sl. a) škol. i nastavnoga reda kronologičnim redom sve važnije dogodjaje i promjene tičuće se škole, kao: promjene učitelja, razširenje ili znatniji popravak postojeće ili podignuće nove školske sgrade, nabava važnijega šk. pokućtva i školskih učila, promjene u škol. odboru i u drugih školsk. oblasti, posjete učione kroz više glavare ili strane možebit naobražene osobe i sve zbivajuće se dogodovštine i promjene u škol. občini, koje mogu za budućnost biti zanimive i poučne.

Stvaranje školske spomenice biti će u ovaj prvi mah dosta potežko, jer potrebne podatke valja najprije sakupiti, te onda iz njih željenu sliku narisati. S toga neka svaki učitelj najprije rečene točke sam prouči dobro, zatim se upozna s nekojimi opisi takove vrsti iz naše domaće literature, a po tom neka počme pobirati po okolici svoje školske občine, po školskih, župničkih, občinskih, povjestničkih i drugih još kojih spisih shodne podatke; koliko im ovako ne unidje u trag, treba da pita starije ljude u škol. občini za sve, što znaju iz prošlosti ob ovom ili onom. Ovako sabrano gradivo neka onda marljivo prouči, poreda, izgladi i dovedši u sklad priredi za školsku spomenicu.

Za bolje izvidenje predmeta željeti je, da se svaki učitelj preporuči svomu župniku i drugim u šk. občini nahodećim osobam, koje bi mu mogle pri dotičnom poslu pomoći koje savjetom, a koje suradom.

Akoprem za stvaranje šk. spomenice prama navedenim točkam treba svaki učitelj po prilici jednu godinu dana vremena, to će ipak

Digitized by Google

podpisani prigodom ovogodišnjega inspiciranja škola predbježno se osvjedočiti, kojim uspjehom je koji učitelj pomenjeni posao započeo i koju skrb na njeg svratio — u koju svrhu ima mu svaki svoju sastavljajuću škicu dati onda na ogled. Kada koji učitelj pako sasvim priredi potrebno gradivo za škol. spomenicu, ima ga poslati u podpunom obliku kr. škol. nadzorničtvu na ogled, koji će ga, izrekavši svoj sud o njegovoj shodnosti ili neshodnosti školi vratiti, da ga ili uvede u škol. spomenicu ili još nadopuni ili izpravi. Preko konca siečnja 1879. ne smije nijedna učiona dalje izostati, da ne bi dovršila svoga elaborata.

Razne viesti.

— (**Promjena naukovne osnove gimnazija i realka.**) Kako iz Beča javljaju, namjerava ministar nastave Stremayr za vrieme uskrsnih praznika sazvati u Beč konferenciju svih zemaljskih školskih nadzornika, da s njimi razpravlja o promjenah naukovne osnove, kojimi bi se dalo doskočiti tužbam o preobterećenju učenika na gimnazijah i realkah a da se nežrtvuje bitni interes nastave. Ministar da je u privatnom razgovoru obećao zastupniku Forsteru, da se nada, da će već u budućoj škol. godini moći uvesti nekoja olakoćenja u naukovnoj osnovi. — Napokon se dakle uvidja, da su učenici na gimnazijah i realkah preobterećeni, dočim se do sele vikalo samo na pučke škole. Tako prigovaraju neki, da mnogi učenici, kad dodju iz pučke škole u gimnaziju ili realku, ne znaju ni sklanjati ni brojeva napisivati; ali što bi rekli, kad bismo im kazali — a za to imamo dovoljno svake godine dokaza — da ima učenika iz 4. i 5. razreda gimnazije i realke, pa takodjer ne znadu ni sklanjati. ni najprostijega sastavka bez sijaset pogrešaka hrvatski (!) napisati, ni jedankrat jedan. Svakako će dakle biti i na srednjih školah štogodj za popraviti.

— (**Zadaće za kaznu.**) Kotarsko školsko vieće u Českoj Lipi zaključilo je, da imadu u buduće kotarski školski nadzornici paziti na to, da se djeci ne zadavaju zadaće za kazan, to jest prepisivati rieči ili stavke po petdeset ili sto puta.

— (**Školski vizitatori.**) U Temešvaru izlazeći „Hausfreund“ priobćuje listinu onih muževa, koje je imenovalo ugarsko ministarstvo nastave školskimi vizitatori. Medju ovimi ima 15 vlastelina, 8 upravitelja dobara, 9 bilježnika, 1 kameralni odvjetnik, 3 županijska činovnika, 1 činovnik štedionice, 1 mjernik, 1 ljećnik, 3 župnika, 1 zastupnik, 1 najamnik, 8 odvjetnika, 2 sudca. — Što da si mislimo, pročitavši tu listinu? — Da ljudi još uviek misle, da škole može svatko nadgledati; svaki je tu na svom mjestu kao tobožnji strukovnjak! —

— (**Tirolska.**) Kako „Fr. pädagog. Blätter“ javljaju, nema u Tirolskoj od 1876.—77. godine više pet privatnih škola, dočim se je broj javnih škola umanjio za trideset i tri. Ondje ima 941 jednorazredna škola, 259 dvorazrednih, 26 trorazrednih, 18 četverorazrednih, 10 peterorazrednih, 1 šesterorazredna, 19 još neuredjenih a 2 osmerorazredne gradjanske škole! — Sretna zemlja, gdje ima tolikovrstnih škola! —

— (**Ugarska.**) Kad se izraelitski učitelji u Ugarskoj potuže izraelitskoj zemaljskoj kancelariji, to ih ova uputi na kraljevske školske nadzornike. Ove im na njihove pritužbe obično odgovaraju, da na nje ne spadaju izraelitske škole. — I tako ne znadu, komu da se uteku, komu da se potuže, kad ih nitko neće da sluša. —

— (**Tko ima prednost?**) U Helmstädtu dozvoliše gradski oci na najljepšem trgu krmke prodavati. Profesori ondje nalazeće se visoke škole umoliše gradsko poglavarstvo, da u buduće krmke neka tjeraju i prodavaju u kojem predgradu. Za neko vrieme dobio je profesorski sbor ovo riešenje: „Buduć ima komunalna kasa od krmaka veću korist, nego li od svijuh profesora visoke škole, to se toj molbi zadovoljiti ne može.“ — Tomu doista netreba komentara! — Nu ima i drugdje takovih stvari.

— (**Bavarska.**) Gospodarskih nastavnih škola bijaše godine 1875.—76. 73, godine 1876.—77. 16, službujućih učitelja 30 a ostalih 101, ukupno 131. Gospodarskih nastavnih škola u užem smislu godine 1875.—76. 1116, g. 1876.—77. 1135, službujućih učitelja 1484, a ostalih 80, ukupno 1564. Učenika bijaše 17.622. Učiteljem, službujućim, izplaćeno je 148.929 maraka. K tomu doprinesoše obćine 45.929 mar., dištrikti 32.724 mar., gospodarski kotarski odbori 5006 mar., centralni fond 21.061 mar., ostali fondovi 1653 m., ukupno 184.476 maraka. Osim toga uračunane su globe i razsvjeta te loženje od strane obćina 38.608 mar., ukupno dakle 223.084 maraka.

— (**Francezka.**) Gradsko vieće u Parizu nastoji hvalevriednom revnošću, da se umnožaju primarne škole. Od godine 1875. izdano je u tu svrhu 25 milijuna franaka. Ovaj čas ima Pariz 140 dječačkih, 142 djevojačke i 113 čuvališta malene djece, ukupno 395 elementarnih škola, koje polazi 117.946 djece obojega spola. 141 školom upravljaju školska braća i sestre, a sa 254 škole učitelji svjetovnjaci. Učitelji primaju u ime plaće svake godine 3,074.740 franaka. Od te svote dobivaju učitelji svjetovnjaci 2,186.100 franaka, a kongreganiste 848.000 franaka.

Književnost.

— (**Put u Rim.**) Putopisne crtice. Napisao Petar Bučar, župnik. U Zagrebu. Knjižara Mučnjak i Senftleben. 1878. Str. 106 u 16ini. Ciena 30 novč. Ovaj je zanimivi putopis pre-

Digitized by Google

štampan iz „Pučkih novina“, te je radi svojih poučnih refleksija vriedan, da ga što više čita naš puk.

— (**Narodni hrvatski odvjetnik**) ili savjetni priručnik za sastavljanje svakovrstnih pogodba ili ugovora i drugih zakonskih pisama, molba i t. d. Nacrtan na temelju obć. gradj. zakonika, trgovačkog i mjenbenog zakona, te obzirom na obstojeće različite zemljištne ili gruntovne i druge najnovije austrijansko-ugarske zakone. — Spisao Ivan Jurašić iz Krka. Svezak I. Tiskarna Fr. Karletzky-a na Rieci 1878. Str. 32 u 8ni. Ciena 30 nov. Tko pošalje do 31. travnja t. g. spisatelju ili tiskaru 3 f. 50 n., dobiti će čitavu knjigu od 15 svezaka, a isto tako onaj, koj pribavi 10 predbrojnika. Ovo je djelo ponajprije izašlo na talijanskom jeziku, te su ga tršćanske, riečke i dalmatinske taljanske novine osobito pohvalile.

Natječaji.

— Za učitelja rimokatol. vjeroizpoviesti u Bogdanovcih, kr. podžupani vukovarske. Beriva: 400 for. plaće, 6 hv. drva za učitelja i školu, stan i vrt od pol jutra.
Rok do 28. travnja t. g.

— Za učitelja i orguljaša u Hreljinu kr. podžupanije riečke. Beriva: 600 for. plaće, stan i 40 for. u ime školskoga paušala i drvarine. — Rok do 26. travnja t. g.

— Za učitelja na obospolnoj obćoj pučkoj školi u Žakanju, podžupaniji karlovačkoj, pošta Metlika. Beriva: 450 for. plaće, 12 hv. drva za učitelja i školu, 15 for. za podvornika, 10 for. pisaćega paušala, 10 for. za odštetu zemljišta, dva mala vrtića, stan, od svake pjevane crne mise u župnoj crkvi 53 novč., a u kapeli 70 novč. — Rok do 24. travnja t. g.

— Za učitelja i orguljaša u Bedenici. Beriva: 400 for. plate, stan, 70 for. drvarine ili 14 hv. drva za učitelja i školu, vrt i oranicu svega skupa do 2 rali i 12 for. u ime paušala. Rok do 30. travnja t. g.

Javne zahvale.

Upraviteljstvo ruda u Mali kraj Novegradiške poklonilo je ovoj gradjanskoj učioni znatnu sbirku kamenja i ruda, a gg. gradjani Muravić i Stana 3 komada mamutovih kosti (komadi stegna) i jedan zub, što no je ovdje iz Save izvadjeno, od kojih važe jedno stegno 13 i pol, drugo 10, treće 4 i pol. a zub 2 i pol kilogr.; taj mjeri na dolnjoj plohi 19 cm. dužine, 11 centim. širine a od dolnje plohe u korenu 21 cm., pošto priličan komad istog fali. To je znak, da su se takove životinje u pradavna vremena u ovih predjelih nalazile, ili su njihove kosti vodom simo donesene; nu svakako je to za ove predjele riedka znamenitost. Takodjer je poklonio poglaviti g. satnik Laner pješačke pukovnije velikoga kneza Alexa „Ostriža“ (morskog orla Aquila albicilla), što ga je prigodom vojničke vježbe ustrielio: pomenuti oštriž mjeri razširenimi kreljuti preko dva metra.

Tim će se sbirka koli ruda, toli nagnjetenih ptica na ovom zavodu znatno ukrasiti. Samo pako napunjivanje rečenih ptica zasluga je gradjanskog učitelja gosp. Bože Rukavine, koji se tim — vješt u tom — revno bavi.

Svim ovim p. n. darovateljem i prijateljem škole zahvaljuje se u ime zavoda najtoplije ovo ravnateljstvo — sa željom, da bi se u ovakov liepi čin i drugi ugledali.

U Brodu, 21. ožujka 1878.

Mućan, ravnatelj.

Preuzvišeni gospodin barun Gustav Prandau, Njeg. ces. i kr. apostolskoga Veličanstva tajni savjetnik, komornik i vitez reda željezne krune, blagoizvolio je pokloniti u korist III. obće učiteljske skupštine 100 for. a. vr. — Za taj velikodušni i patriotični dar izrazuje ovim u ime sveukupnoga hrvatsko-slavonskoga pučkoga učiteljstva plemenitomu darovatelju i promicatelju narodne prosvjete svoju najtopliju zahvalu

U Osieku dne 3. travnja 1878.

Upravljajući odbor „Učit. zajednice“.

Izkaz

članova, plativših svoje prineske u blagajnu „Zadruge“ počam od 1. siečnja 1878.

P. n. gg. Dr. Antolek-Orešek kao utemeljitelj 10 for., Grdić Ambroz kao utem. 10 for., Strnad kao utem. 10 for., Prklet kao ut. 5 f.

Ostavština pokoj. župnika veličkoga Blaža Mračića 50 for.

P. n. gg. Benković Janko, Dugački Stjepan, Šlogar Filip, Janzon Stjepan, Hudec Stjepan, Tepeš Vjekoslav, Sinković Antun, Ljubić Dinko, Pomper Mirko, Bezuk Mijat svaki kao redoviti član po 3 for. Crnolatac Stjepan, Irgolić Ante, Ivkanec Tomislav, Juriša Dragutin, Basariček Stjepan, Gal Josip, Kobali Milan, Modec Ljudevit i Šah Ivan, svaki po 1 for. 50 n.

Sirotčadi podielilo se u ime podpore počam od 1. siečnja 1878. 163 for.

Družtvena glavnica iznosi 25.574 for. 11 n.

U Zagrebu, 4. travnja 1878.

Ant. Irgolić, blagajnik.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht,

Digitized by Google

Br. 12. U Zagrebu, 20. travnja 1878. **Tečaj XIX.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Pisanica.

Kad bi rekli: „Narodi su proživjeli već mnogo ozbiljnih i vrlo kritičnih momenata, ali malo ovakovih, kakov je ovaj, u kojem sad živimo“, — opetovali bi doduše već usque ad nausem ponavljanu frazu, ali bi govorili živu istinu.

Razmatrali mi s koje mu drago strane sadanji položaj; bio tko ma kakav optimista ili ljubitelj status quo-a, mora reći, da se ne može ni s političkoga, ni materijalnoga, ni duševnoga gledišta pohvaliti ova sadašnost.

Crni oblaci gomilaju se na obzorju Evrope, dà, reć bi, zahvatit će čitavi civilizovani sviet. Uzduh se pričinjava prepunjen munjevnošću, a pojedine individualnosti kao i čitavi narodi očekuju s nekim strahom, koj im grudi sapinje, buru, što prieti mnogu obstojeću instituciju sasvim uništiti, ili egoizmom više generacija okuženi zrak očistiti.

Nu o politici govoriti, niti je naša zadaća — niti smijemo, a niti nam treba, jer se upravo junački mejdan dieli po novinah, pa će ostati iza borbe, ako ne pustih kapa i slomljenih koplja, a to barem drugih ugodnih i neugodnih posljedica.

O materijalnom, obće kukavnom stanju dala bi se napisati ciela knjižurina jadikovka; ali čemu opisivati nevolje, kojih teret gorko svatko dnevimice osjeća, a ne može ih ukloniti.

O čem dakle govoriti? O narodnoj prosvjeti? Dà, to je staza, na kojoj smo mi zvani, da usried predstojeće bure bezobzirce širimo mir, pravdoljublje, ćudoredje, nabožnost, prosvjetu; — sve — sve protimbe onih grozota, što ih politička bura u njedrih krije.

Ali vrlo težka je zadaća u takovih okolnostih ne samo duševnu oranicu poorati i posijati, već i niknule biljke uzgajati, te ih od kvara uzčuvati, kad i ne bi bilo drugih nepogoda.

Koli nam se pako boriti i za ovo malo netom uskrsnule slobode, da radit možemo, kako sami za najbolje i najkoristnije pronadjemo? — Borit nam se

Digitized by Google

ne manje proti gluposti, ukorenjenim običajem i nemaru za prosvjetu, kao što i proti indolenciji nekih ljudi, koji nam, — žalibože i s prečestim uspjehom, — stavljaju na put neprekoračive zapreke te će ih još i podulje stavljati. Nu borit nam se takodjer i proti letargiji, kojoj ćeš tragova naći i u vlastitu domu.

I doista: treba dobre volje, tvrda osvjedočenja i mnogo požrtvovnosti za uzvišenu i plemenitu svrhu, da se čovjek ne uzkoleba. Tko se ne sjeća toli čestih javnih vapaja učiteljskih s raznih strana domovine?! Tko se ne sjeća radostnih uzdisaja, što potekoše iz jarkih grudi one ogromne skupine hrvatskih učitelja prigodom I. učteljske skupštine?! A komu jošte ne zuji veseo odziv one zanesene radosti, kad nam visoki sabor stvori novi školski zakon?! Odličnjaci — prvaci — razne korporacije, dapače velika većina umstvujućega naroda priznade, da nam je trebalo novoga škol. zakona; da se je imalo počélo svega znanja t. j. obća pučka škola preustrojiti i urediti po načelih, koja zahtieva viek današnji. I sve to se sbude, jer se bio prenuo duh učiteljstva hrvatskoga iz duboka sna na novi život, život radinosti.

Dvie godine minuše, kako to novorodjenče živuje. I njemu treba njege, njege upravo roditeljske, koju mi obaviti moramo. Pa upravo s toga valja, da svoje novorodjenče ovijamo, razvijamo, čistimo i ravnamo; ali nipošto ne odbacujemo, jer ne znamo, da li pod prozorom ne vrieba gladan kurjak čekajuć samo na sgodu, da ga progutne.

Dadilje milo poje sladke pjesme, da čedo uljuljaju u sladki sanak. A koja im često svrha? Sloboda vlastita râda.

I nam se poje kojekakve sladke pjesme, koje se i mnogim svikle. Pa nije ni čudo, ako se gdjekomu, jedva se probudivšemu, već opet zievati stalo.

Al' uz nas i doraslije braće, koju dadilja ne nuja, pa eno kriknu, da nam ne da sasma usnuti. Ali i nam valja na svoje noge pa u savjet s braćom do bieloga grada Osieka.

Odbor središnji izposlova dozvolu obdržavanja zemaljske učiteljske skupštine, a do nas je svietu pokazati, u koliko smo dozrieli vlastitom snagom raditi na boljak svoj i svoga naroda. Pitanja su eno objelodanjena. Ima medju njimi i jezgrovitih, samo valja možebiti i po gdjekoju trpku ljusku oljuštiti, a tvrdu koru shrustnuti, da dodjemo do hranive plodnice, ne bi li nahranila nas i po nam povjerenu nam omladinu a kroz nju mio naš narod, koj, okriliv se veličinom prosvjete, bi junačnije spješio k boljoj budućnosti; osjećao bi, da se autemurale Europae ne smije razdrobiti u kamenje, kojim će drugi svoja pustarska bezpuća nasipavati.

Biti će i tudje ptica zlokobnica; biti će dadilja, koje će zapjevati i koju milu i ugodnu pjesmicu, ne bi li nas kako uljuljale u sanak pridržav nas što dalje od sastanka s braćom. A koja će im biti pjesma? Vrlo zamamljiva: Čemu trošit novca, ta i onako će biti bezuspješna svaka učiteljska skupština. To je pjesma, koja se i o podžupanijskih učit. skupštinah poje. I ona se, žalibože, sljubila i nekoj braći. Ali mislim, da takovu pjesmu s miljem sluša onaj, koji ne zna, da nije sve zlato, što se sjaje; ili, reć bi, tko je jošte u djetinjih povojih zvanja svoga.

Digitized by Google

Znati nam valja, da je to samo formalna strana, pod kojom se krije druga jezgra. Jezgra pako jest zaprečivati uz svaku cienu udruživanje (associaciju) učiteljstva u obće, jer znadu, možda i iz vlastita izkustva, što su associacije kadre proizvesti; pa s toga i ona graja na učiteljska družtva. A znadu i to dobro, da niesmo obdareni zlatnim teletom, s toga im najmilije, al' i najsigurnije sredstvo izticati materijalni položaj s pram pojedincu, a bezuspješnost i nikakova korist učiteljskih skupština spram obćine.

Ali što se većom silom pritište, to smo dužni i većom se silom oprieti. Što nam se više zapreka stavlja, tim većma smo dužni svietu pokazati, da smo kadri svladati ih. A kada će sviet vidjeti, da se i u nas već uzbudila ona naravska snaga, koja kreće čovjekom po zakonu neprekidna razvitka, tad će nam morati priznati i pravo vlastita samostalna živovanja, komu su suvišne dadilje.

Ali sve to neće biti nit do vieka, ako se nećemo udruživati, jer što pojedinac ne može, to skûp može. Sjećam se i rieči miloga mi pobratima Skendera Fabkovića, da se samo pravi sokol odazivlje sokolu, da se u svakom plemenitom rádu hrabre i sokole; — da se iskrena samo braća na junačke grudi pritišću, te se pitaju za junačko zdravlje; da se čiste i zdrave misli i grle i ljube; da se jedino čisti djevičanski dusi, proljetajući širim svietom munjevnom brzinom, svagdje mahomice na svakom sukobišću prepoznavaju, pozdravljajn, sklapljaju, da si zametak polažu, rastu, te se brče, da radjaju rodu svomu i čovječanstvu sve to zdravijih plodova u nakani, da se što brže i uspješnije prikažu svietu: istina, pravo i krasa, kroz ove pako sreća i blagostanje narodom.

Ovako i mi, braćo, pa nežaleć koju krajcaru, ako i težko, mećimo ju na stran sve do kolovoza ili rujna, pa tad do bieloga grada Osieka na bratski sastanak, neka se bistre misli upoznavajuć brat brata, jer da nam slobodu valjano rabiti, moramo biti na nju spremni, moramo biti samostalni, a ovoj se nitko ne priuči u kući. Kod kuće se može čovjek dakako vrlo mnogo liepa naučiti, može postati ća i učenjakom i umjetnikom, ali da bude čovjek krepak, junački, koj bi si u svakoj sgodi znao savjetovati, koj bi umio pristati uz ljude te javno djelovati, toga u domaćem sukromlju nikako nije moguće. Za sviet može se čovjek uvježbati jedino opet svietom, osobito gdje se vidi medju sebi jednakimi. Ovdje tek dolazi do sviesti o svojoj moći; ovdje tek začinje samotvorno raditi; ovdje se mehak okrepljuje i tvrd okresuje; ovdje obija jogunast sebične si rogove; ovdje se svaki uči uzajemnosti. A da uzajemnost čudesa tvori, uvidilo se sve naokolo, s toga se skupljala i skuplja braća širom svieta, a posljedica im bila, da je u obće školstvo procvalo, da je kultura prodrla u narod, da su se narodi iz najvećega svoga poniženja podigli do nečuvene sile, ali zato se i ponosili svojim školstvom, svojim učiteljstvom. Pa da mi ne činimo isto? Ne, braćo, podnipošto! Zadajmo si poštenu rieč čestitih starih Hrvata u ovo sveto uskrsno vrieme, da će nas se što više na bratskom sastanku u velikih praznicih sastati i prijateljski posavjetovati o svem, što će biti rodu od koristi u ovo

*

Digitized by Google

burno vrieme, ne bi li mu barma na tom polju sjajno sunce razpršilo guste i tmaste oblačine.

Onim pako, koji su protivnici i ovomu napredku, doviknimo, da naliče onoj bluni, koja se razširenih ruku stavi proti jurećemu lokomotivu, kaneć ga obustaviti: on će ju medjutim srušiti i razmrviti, pak će svom svojom silom dalje juriti.

Ovoliko do vidova u bielom gradu Osieku u znak uskrsne pisanice za godinu 1878. brat bratu.

O rodoljublju i narodnom uzgoju.

(Konac.)

IX.

Treće je sredstvo za narodno uzgojivanje materinski jezik; pače materinski jezik ima biti jedno od najznatnijih sredstva narodne naobrazbe. S toga valja mladež u koliko se dade već i pučkoj školi uvesti u bogatstvo domaće književnosti; u narodne pjesme, u kojih se prelievaju sva narodna čuvstva: ljubav, mržnja, radost, žalost, sreća, nesreća, bol i tuga; upoznati ju s narodnimi pripoviedkami. u kojih se najljepše i najvjernije odsieva narodni duh i značaj. Isto se tako pokazuje velika snaga narodnoga duha u naših poslovicah. Naš vrli pisac J. Jurković veli: „Kada ih razmatraš, neznaš, čemu da se prije, čemu da više diviš. Svojom tančinom i izvornosti zamislî, svojom bujnosti sadržaja, svojom jedrom kratkoćom i elegancijom izraza, pričine ti se kano boljarice u gospodarskih dvorih. Što je u drugih smogao naukom izbrušen um i ugladjen ukus, to je u nas samorodno niklo iz puka.“

Ako je istina, da se u jeziku slievaju sve duševne sile naroda, sve njegove misli i osjećaji; ako je istina, da bez narodnoga jezika nema ni naroda, kakovo onda čudo, da si svaki narod drži svoj jezik najvećom stečevinom i najsvetijom svetinjom. Dirati mu u jezik, htjeti ga izkoreniti i tudji mu narinuti, znaći uzeti mu život. Takov pokušaj drži svaki narod najvećim zločinom, što se pomisliti može.

A što da kažem o ljepoti tvoga jezika? Narod naš može se s njim baš ponositi. To priznavaju i inostrani učenjaci, tvrdeći: da nam je jezik kratak pa ipak bogat; milozvučan al ujedno i krepak; stvoren za krasne govore, za pjesnički izražaj najnježnijih čuvstva, koli za opisivanje znamenitih dogodjaja, toli za proslavu krvavih pobjeda. Pa kako stojimo s tim miloglasnim jezikom? Istini za volju moramo izpovjediti, da nam baš naše buduće majčice ne služe ni na utjehu ni na čast. Svaki Talijan, svaki Francez, svaki Niemac znade na izust najljepša mjesta svojih književnika; ali na um ne pade još nijednomu, da dade svoju djecu učiti i slavjanski brbljati. U nas je baš protivno. I majke i kćerke kano da se stide svoga narodnoga jezika. Koja ne govori, ili bolje rekuć ne nauči nekoliko fraza njemački ili francezki, ona nije naobražena. A sirotice zaboravljaju, t. j. ne znaju, da se bez znanja materinskoga jezika tudji

Digitized by Google

jezici naučit ne dadu. S toga se našim domorodkinjam na žalost našu, a na sramotu njihovu, često dogadja, da ne znadu ni jednoga jezika. Pa takove hoće govoriti o naobraženosti, pače o ugladjenoj naobrazbi! — Sramota po svaki hrvatski zavod, u kojem se mladež uči više tudji, nego svoj materinski jezik; sram bilo svakoga Hrvata, koj uz učenje tudjega jezika zanemari svoj materinski jezik; crn obraz svakomu otcu, svakoj majci i svakomu uzgojitelju, koji diete, dok još tepa, uče tudji jezik kano materinski.

Kano što svaki narod ima samo u sebi tražiti spas, isto se tako i narodni duh samo u svojem narodnom jeziku podžiže, samo u ovom uzpiriti može. Ako se svaki talijanski veslar ponosi tim, što pozna svog Dantea; koliko više možemo se mi ponositi svojim Gundulićem, Palmotićem, Preradovićem i drugimi! Proći će doduše još dani, tjedni, mjeseci a i godine, dok će niži stališ za te pjesnike znati. Ali njihov biser može postati vlastnost puka izbornom čitankom, koja bi imala izmed svih školskih knjiga najveći dio zapremiti. Prije ili kašnje morat će ipak naša mladež crpiti oduševljenje u pjesmah i u narodnom pjevanju, a oduševljena uzplamtiti će i svetom ljubavi za svoj narod. Onda će nestati i mlitavosti u našem narodnom uzgojivanju, a tim će nestati i svake sebičnosti u našem socijalno-političkom životu.

Nuder učitelju hrvatski! Okolnosti su tvoje domovine za sjetvu i za brži napredak povoljnije, nego li dosele. A da nastojanja o narodnom uzgoju zadobe nutrnju vriednost; na to smo pozvani mi. Moguće, da je upravo nam bolja sreća sudjena; moguće, da smo upravo mi odabrani, da uzgojimo pobožniju djecu crkvi, odanije podanike državi i vjernije sine domovini; te se tako odužimo Bogu i domovini na toliko, na koliko primismo dara od onoga, koj sva naša djela ravna po svojoj svetoj volji; pa i naša djela po svojoj dopadnosti uspjehom ovjenčava.

Za stalno tomu nadajući se posvetimo se veselim i odvažnim srdcem tomu toli važnomu rádu narodne naobrazbe! M. P.

Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.

Piše **Gjuro Markulin**, izpitani učitelj gluhoniemih.

(Dalje.)

Druga vrst obučavajuće se djece jesu sliepi.

Sliepi ne mogu vidjeti blaga lišca roditelja, ni biela hljeba, kojim se hrane, žarka sunca, koje nas grije, sjajna mjeseca i zviezda, koje noć razsvjetljuju itd.; oni su dakle vrlo nesretni, i to najviše zato, što se ne mogu prosto kretati, te boja, oblika i veličine stvari okom razlučivati.

Najviše ljudi osliepi od upale očiju, nastale prvih nedjelja po porodu. Ovi provedu dakle cio život u nesretnoj sljepoći, česa radi pomenuta bolest svu pozornost roditelja i lječnika zaslužuje. Manje ih osliepi od zelene navlake ili mrene i drugih bolesti u kasnijoj dobi života. Ovi su se dakle uživali bar nekoje vrieme dara vida.

Digitized by Google

Sliepi, ako i ne vide, mogu navadno čuti, govoriti i pipati, te tako druge razumjeti. Govorom, sluhom i opipom mogu se sliepi već domaćom uputom ćudoredno uzgojiti i usposobiti za nekoje poslove.

Umjetno se obučavaju sliepi navadno u zavodih. Glavno je sredstvo kod obuke sliepih opip, a pomoćna su sredstva pisaće i ine sprave; temeljem joj je pako propupni (uzvišeni) tisak, pa uzvišeno i neuzvišeno pismo sa pismeni i piknjami. Uzvišeno pismo uče sliepi za vlastitu porabu, a neuzvišeno za dopisivanje s videćimi.

Kod uzvišenoga pisma pišu se pismena na prikladnoj pisaćoj pločici od desna na lievo (dakle obratno čitanju) i čine onda na drugoj strani uzvišena slova, koja sliepi pisar može opipom sam čitati; nu piše se i od lieva na desno.

Neuzvišeno pismo, koje je mnogo savršenije od uzvišenoga, piše se prepisnim listom ili olovkom od lieva na desno, te je za videće čitljivo, za sliepe pako, jer se pipati ne može, nerazumljivo.

Čitanje sliepih počima navadno tiskanimi latinskimi pismeni, zatim se nastavlja čitanje i pisanje piknjevnoga pisma (najviše za glasbenu porabu), a napokon pisanje plosnoga pisma. Piše se uporabom ravnala.

Treća vrst obučavajuće se djece, o kojoj sam baš nešto obširnije pisati naumio, jesu gluhoniemi. Ta su s moralnoga i u obće s gledišta uzgoja i obuke najnesretnija, a način im obučavanja najobširniji i najteži.

Gluhoniemimi zovemo ljude, koji su se rodili bez sluha, ili koji su ga izgubili prvih godina djetinstva svoga, dakle prije, nego su učili razumievati i govoriti jezik, a govorila su im i ina ćutila navadno u sasvim naravnom i zdravom stanju.

Oni ne mogu naučiti govoriti od govorećih ljudi, jer su kod njih zatvorena vrata, kojimi u dušu ulaze vesi, te u njoj podražuju na govor; kao što ni sliepi kraj najljepših pregledalica i najzdravijih ruku ne nauči pisati od pišućih ljudi, jer ne vidi pregledalica i pisma, koje oni pišu.

Dobar sluh ovisi o urednom sudaranju čula, naime opne bubnjića, slušnih koštica (mlatića, nakovanja i stremena), spužnice, suvojke i Eustahove cjevčice, kojimi se trepećući vesni valovi dovode u tekućinu suvojke, te u njoj pobudjuju isto takovo trepetanje. Tekućinom se suvojke opet pobudjuje trepetanje na finoj moždini slušnoga živca i tvori tako ćut sluha.

Trepetanja veso- ili zvekolika imadu glede broja svoju medju. Kao što naime ima kod vida medja blizine i daljine, izvan koje se više ne može vidjeti, tako se ne može ni čuti ves, koji u hipu učini manje od 32 titraja, kao ni onaj, koji učini više od 64.000 titraja.

Ako se pokvari ili razori znamenitiji koji dio čula, nastane nagluhost, a po znamenitosti pokvarenoga diela i po stupnju boležljivosti istoga, nastaje i podpuna gluhoća. Gluhoća pako, nastala u ranoj dobi djetinstva, uviek je uzrokom niemosti. Da gluhoniemi ne mogu govoriti, uzrok je dakle samo u mani čula.

Digitized by Google

Nu prosti puk, medju kojim ima ponajviše gluhoniemih nesretnika, ima o njih često posve krive pojmove, on naime drži, da ne može gluhoniemo diete govoriti radi kakove mane na jeziku ili na kojem drugom govorilu, a da mu uzmogne govoriti, daje mu liečiti jezik. Zato je dužnost svakomu naobraženomu čovjeku, da puk o tom pravo uputi.

Navlastito ga treba uputiti, da si dade liečiti djecu vještomu i izkusnomu lječniku, a da se čuva nadriljekara, te da si ne da djeci možda podriezavati jezika ili što slična, da tim progovore. To bi valjalo toliko, kao kad bi tko sliepcu operirao ruku, da uzmogne pisati.

Bolesti, koje su uzrokom nagluhosti ili podpunoj gluhoći, jesu osobito sljedeće:

a) u vanjskom uhu: nazeba slihovnice, a uz nju boležljivo gomilanje i sušenje sliha; upala ušnične usmine, mrenovice ili pokostnice, uz što se tvori tako zvani polip i curi slih, što se najviše sgadja kod boginja, crveni i pošaline; zatvaranje ušnice kojekakvimi stvarmi; upala opne od bubnjića sa vapnenastimi naslagami i zametnjom polipa; napokon ako se bubnjić probuši, prodere ili ako sasvim manjka;

b) u sriednjem uhu: upala i nazeba Eustahove cjevčice sa znojenjem ili bez njega; kad se ista zatvori, s-uzi ili sraste; kad se upali, nabubri i gljivasto uzbuja slinavica od bubnjišta; upala pokostnice na istom sa gnojenjem; kad se zatvori bubnjište sluzom, gnojem i krvlju; kad se srastu slušne koštice sa bližnjimi dielovi ili se s njimi spoje; ili napokon kad manjkaju koštičice;

c) u nutarnjem uhu: upala kožica u njem; neliki u spužnici i na njoj, na polukrugljastih cjevčicah te na okruglom i jajastom prozoriću; slaganje mastila, kostne soli i vapna u istom; omekšanje, otvrda i oslaba slušnih živaca; boležljiva narav ili pomanjkanje suvojične vode; napokon izljev krvi u suvojki.

Ove bolesti umie valjano liečiti samo pravi lječnik. Čim se dakle ikoja od njih pojavi, treba odmah pozvati lječnika.

Izvan toga, što gluhoniemo diete ne može čuti preraznovrstne vese i zvukove, te tako naučiti govoriti, ne može ono ni svojih osjeta, misli i čuvstva drugim saobćiti — osim jedino sa nekoliko naravskih kretoznakova, kojimi izrazuje glad, žedju i još nekoje potrebe, pa nekojih obličaja, kojimi izrazuje svoje duševno stanje.

Roditelji ga ne mogu u ničem podučiti, jer ne umiju, pa tako raste u neznanju i živi u tom sve dalje, dočim mu duševne sile sve više otupljuju, jer ih nitko na razvitak ne potiče.

Takovo diete nema nikakova ili samo taman pojam o ćudorednosti, već sliedi po razliki čuvstva naravnim nagonom i nagnućem svojim, ako se vanjskom kojom silom ne preprieči; ono ostane u vjerozakonu cio život neupućeno, dapače, u koliko izkustvo uči, čim je dulje ono samo sebi ostavljeno, tim više propada u divljačtvo. Doista žalostno stanje, u koliko se ne popravi uzgojem i obukom.

Digitized by Google

Iz sažalenja prama biednoj gluhoniemoj djeci pronašli su umni ljudi njihovoj organičkoj mani primjerne načine obuke, da se tako duševnoj i tjelesnoj bezposlenosti iztrgnu, i učine koristnimi članovi gradjanskoga družtva.

(Sliedi.)

M. Henry Stanley* u centralnoj Africi.

Cieli se naobraženi sviet sada divi neumornomu, sretnomu i slavnomu putniku afričkomu. Svatko s veseljem, ali i čudom čita mučno mu putovanje i zapreke, koje je imao svladati, dok si je preduzetu zadaću riešio.

Izpitivanje nijedne strane svieta nije stajalo i toliko novaca i toliko žrtava, kao ono Afrike. Spominjemo od Franceza: Ritchiea, Kyona, Denhama, Dudneya, Clappertona, Lainga i Deveyriera; braću Becheje, Richardsona, Livingstona i Camerona od Engleza; Hornemanna, Maltzana, Nachtigalla, Barya, Overwega, Burckhardta, Hempricha, Bartha, Vogela, Heuglina, Munzigera, Steudnera, Rohlfsa. Moora od Niemaca. Od ovieh mnogi se u svoj zavičaj sretno povratiše; nu i mnogi u vrućoj Africi svoj grob nadjoše. Za iztraživanje centralne Afrike mnogo je učinio slavni Livingstone (od 20. rujna 1854. do 20. svibnja 1856.), koj je putovao od Loande do Quelimane, pak Cameron (od 18. ožujka 1873. do listopada 1875.), koj se zaputio od Bagamoya do Catumbella. Jedan i drugi dodjoše do arapskoga trgovačkoga grada Nyagwe; nu dalje se zaputiti ne mogoše. Tu je zadaću riešiti imao H. Stanley.

Kad se o Livingstonu dulje vremena ništa čulo nije, potrese to dušom ne samo njegovim prijateljem, već svim naprednim muževom. F. Bennet, vlastnik amerikanskih novina „New-York Herald“, trebao je toga radi zanimivih podataka za svoj list. Trebalo je izgubljenoga Livingstona u afričkih stranah potražiti, ali i naći nekoga, koj bi volio i umio ne samo putovati, već i pisati. Stanley bijaše za to najsposobniji. On se imao zaputiti u Egipat, proučiti tuj ljude i zemlju, zatim poći Poniljem, u Krim, Kavkaz, Persepolis, Bagdad, Indiju i o svem tom izvješćivati Benneta. Poslie svega toga imao se zaputiti za potražbom izgubljenoga Livingstona.

Tako je i bilo. Mjeseca siečnja 1871. eno ga već u Zanzibaru, a 26. ožujka kreće on družbom od 200 Zanzibaraca u nutarnju Afriku. Nakon trudnog i napornog puta od 236 dana nadje živa i zdrava Livingstona u Udjidjiu. Jedva se vidjeli i jedan drugomu pao u dušu. Livingstone upoznao u Stanleyu svoga nasljednika, a Stanley u njem svoj uzor, u koj se ugledati imao. Munjimice raznese se viest svietom o sretnom našašću; nu odmah se našlo i Stanleyu protivnika. Bili mu zazorni, izsmjehavali ga, rekli, kako bi jedan dopisnik novina ono riešio, što učenjakom nemoguće bijaše. Za malo se Stanley u domovinu povrati, a njegovo djelo: „Kako sam Livingstona našao“ ušutka sve brbljavce i klevetnike. God. 1873., a mjeseca svibnja, preminu slavni Livingstone, i onim je mahom sve upiralo oči u požrtvovnoga Stanleya; rekoše, nitko do njega ne može pokojnika naslieditи.

* Čitaj: Stänli.

Digitized by Google

Mjeseca studenoga 1874. izkrca se on u Bagamoyu, koja leži naproti otoku Zanzibaru. U tom gradu sakupi družbu od 300 urodjenika, te se zaputi najprije do jezera Victoria, nadalje na jezero Albert-Nyanza i Tanganyiku. Ovo je jezero kartovao, koj mučni posao za 51 dan dovrši. Na svom putu po Victorijskom jezeru imao je zagriznuti prvu grku jabuku, naime odoljeti strašnoj borbi kod otoka Bumbireha.

„Dobro smo se daleko odtisnuli bili“, pripovieda Stanley, „kad dodjosmo do velikoga otoka. Gladni i utrudjeni bijasmo. Brodić povukosmo k obali, gdje nadjosmo dva mužkarca i jednu ženu, koji su ribu dimili. Momčad bijaše veoma gladna i dok sam ja legao, da usnem, pojedu svu ribu, a neplativ je. Drugi dan opazismo nekoliko divljaka, koji su u nas virili, kao željva u izvaljena jaja. Ploveć brodićem, skrenusmo u jednu dražicu. Nu čim se k obali približismo, skoči u vodu nekoliko divljaka, pograbe brodić svimi nami, te ga odnesu na obalu. Moja družba, nesluteć nikakova zla, nije se htjela oprieti. Stvar im se pričini sumnjiva istom onda, kad se do dvie stotine divljaka u ratno vieće sakupilo. Malo potrajalo i silna se bura uzvitla! Divljaci pograbe brodić i odnesu ga 20—30 koračaja još dalje na kopno. Ja i moja družba bijasmo u rukuh tih divljaka, mnogo strielica bijaše proti nama napereno, stotinu koplja i toljaga prietilo nam. U taj čas dodje poglavica i sazove ratno vieće po drugiput. Ja pograbih revolver i odmjerih okom najbliže mi divljake; nu migom pograbi me nekoliko od njih za glavu, dočim bijaše medju mojimi i više ranjenih. Uz sve neprilike zapovjedih pratiocem, da se mirno vladaju, što je i divljake umirilo. Malo potrajalo i opet se u ratno vieće sakupiše, koje dokrajči tim, da nam i vesla oteše, i tako svaki bieg onemogućiše. U velikom bijasmo škripcu; nu ja pokušah još jedno, kad sam čuo i glas bubnja, koj je k borbi pozivao. Poslah naime poglavici na dar jedan komad sukna živahne boje. Sve je uprlo oči u dar, ali i sada, ili nikada prispio čas k spasu.

„Možete li čameem u vodu?“ upitah svoje. „Možemo, možemo!“ odgovore jednoglasno, pograbe ga i bace u vodu, našto priskoči i krmilar. Dva od divljaka, koji nanj svoje smrtonosno koplje namjeriše, sravnih crnom zemljom. U brzo potrgasmo daske od poda, kojimi veslasmo, dok si pribavismo vesla od divljaka, koji za nami u potjeru podjoše.“

To bijaše prva od 32 borbe, koje junački Stanley na svom putu pretrpiti morao, pak su još uz to gladovali i inače kukali!

5. studenoga 1876. zaputi se Stanley pješice kroz Urregu (zemlju), a budući se jakimi šumami probiti nije mogao, to je s družbom putovao lievom obalom rieke Lualabe. Divljaci pačili su mu na tom mučnom putu dan i noć i mnoge od njegovih ranili. Stanley je već sdvajati počeo i mislio, da je svaka borba s ovimi kanibali bezuspješna. Od svoje družbe preostalo mu još njih 140; nu i ovi se ustručavahu dalje poći, što mu je zadavalo sto muka i jada. U isto doba nastojahu divljaci posve ga uništiti, što bi im i za rukom pošlo bilo, da se niesu čamci odtisnuli. Svaki dan moradoše si put oružanom rukom krčiti, dok im silni slapovi put ne zapriečiše. Te su slapove morali obaći, pu-

Digitized by Google

tujuć šumom 13 engl. milja i noseć sobom 18 svojih čamaca. Kod 2° sjev. širine kreće Lualaba zapadno, a onda jugo-zapadno. Ta je rieka 2—10 milja široka i puna otoka, za koje su se morali skrivati, samo da se borbi s divljaci ugnu. Već ih je tri dana morio ljuti glad i napokon skrenu k obali. Na sreću se namjeriše na divljake, koji ih niesu napastovali, provide se hranom i krenu lievom obalom dalje. Tri dana kasnije navali nanj drugo divlje pleme i čim bi ih opazili, poslaše proti njim 54 oboružane barke. Tuj nije koristilo dokazivanje o prijateljstvu, ni darovi, već kad je Stanleyovih troje palo, pograbe i oni oružje. Ta je borba trajala duljinom od 12 engl. milja i bijaše predzadnja od prije spomenutih borba.

Stanleyu je srdce pući htjelo, jer je izgubio jednoga bielca, viernoga Pockoka, kojega niz slap Massasa divljaci baciše. Šest tjedna kasnije odleti Stanley svojom družbom niz slap Mbelo, gdje za čudo ne zaglaviše.

Godinu i više dana nije se o njem ništa čulo i sve bijaše za njegov život zabrinuto.

„Stanley nadošao 8. kolovoza 1877. u Embommu čil i zdrav, izpitao rieku Lualabu i njezinu identičnost s Congom dokazao.“ Ove rieči raznese žica cielim civilizovanim svietom, i sve ga jedva u domovini očekivalo. Pa je li se odmah povratio? Nije. Stanley ne samo da je velikan glede izpitivanja Afrike, već je on i veliki čovjekoljub. Ne kreće on odmah kući, već prati englezkim poštarskim parobrodom svoju družbu, svoje vierne Zanzibarce u njihov zavičaj.

Što je Stanley učinio?

Iztočna Afrika bijaše dovoljno poznata; nu zapadna polovica bijaše tajna, na zemljovidih velika biela praznina, kraj, pun priča, domovina patuljaka, kanibala i gorilla, kud se je Congo u Atlantički ocean valjao. Ta je praznina Stanleyovom mukom popunjena.

Velika rieka, koju je on izpitao, razno se zove: Congo, Kwango, Zaire, Lualaba, Luapula, Luowa i drugačije. Izvire na višavi, južno od jezera Tanganyike, protiče jezero Bangweolo, izlazi pod imenom Luapule, zalazi u jezero Moero Okata i iztiče imenom Luowe. Zatim prolazi Congo još nekimi jezeri i zove se dalje Lualaba, dotiče arapski grad Nyagwe, pada sa mnogo slapova, struže s desna obalom kanibala, a s lieva patuljaka Watwa, prima znatne pritoke, a od 18° dalje zove se Kwango. Od ovdje putovati mnogo je ugodnije i tko imade potrebitih stvari za izmjenu, lako prolazi sve do utoka rieke u more. Strane, kojimi ta rieke teče, veoma su napučene. Gradova imade mnogo, te su liepi i ugledni, šuma imade velikih i strašnih. Mnogi se boje, da će slonje kosti na skoro ne stati; nu Stanley protivno tvrdi, počem imadu ovuda i sitnarije od iste kosti.

Od izvora do vodostaje dug je Congo 29.000 engl. milja, brodiv na 1100 engl. milja, a poriečje mu iznaša 60.000 četv. milja. Mnogi su mu pritoci znatni; Ukuta je 700, a Aruwimi 500 engl. milja dug.

To ti je, cienjeni čitatelju, trud, muka i ràd Stanleya, a sad da mu malo i život upoznamo.

Digitized by Google

Stanley rodio se g. 1840. u Denbighu u Englezkoj od veoma siromašnih roditelja. Pravo mu je ime John Rowlands, te je u sirotištu odgojen. S početka htio se učiteljstvu posvetiti, nu slučajno dodje na neki brod i ode u Novi Orlean. Ovdje si kod trgovca Stanleya nadje dovoljno posla, a jer bijaše vrlo marljiv, u brzo ga gospodar obljubio i posinio. Nesreća je htjela, da mu je gospodar naglo umro a bez oporuke, i tako ostade Stanley bez mila i draga, što ga prisili, da je k vojničtvu pošao. Kao takav prodje evropsku i azijsku Tursku, a g. 1863. krene kao dopisnik „New-York Heralda“ u Abesiniju. Poslie ga vidimo u Španiji, a malo zatim podje u potražbu za Livingstonom, što ga po njegovoj smrti i velikim učinilo. Slava mu!

Priredio **Dragutin Hirc.**

Preživači.

(Prirodopisna vježba u 3. razredu.)

Draga djeco! Prošle smo godine govorili o raznih životinjah, kao: o kravi, o konju, o pticah, o pčeli i drugih; i ove godine govoriti ćemo o tih životinjah, nu malo više, ljetos bo ste starija, pa treba da i više znate. Sve te životinje poznate su vam od kuće. Svako izmedju vas znade, čim nam sve krave koriste. Čim, Milane?! Sve ovo donosi gospodaru veliku korist. Vi znate, da gospodari ne hrane uzalud volove, već zato, da im pomažu obradjivati zemlju; znate takodjer, da gospodari ne uzdržaju konje samo zato, da se s njimi kadkad odvezu kamo na sajam, ili proštenje, nego zato, što obavljaju druge važnije poslove kod gospodarstva; gospodarice pako hrane mladinu za pečenje i t. d. Tu sam vam nabrojio razne vrsti životinja, koje nećemo učiti poznavati sve na jednom, nego sve redomice.

Evo vam u slici krave! Motrite pazljivo njezinu glavu; kakovo vam se čini njezino čelo? Ono je plosnato. Što ima nad čelom sa svake strane glave? Rogove. Jesi li vidio Frane odrezane kravje rogove? Kakovi su iznutra? Šuplji. Da li su ravni? Da kakovi su? Pogledajte malko gubicu; da li i ona dlakom pokrivena kao i cielo tielo? Nije, već je gola. Znate li, kako se zove ova kožica, koja joj visi izpod vrata? (Djeca vele: plahtica.) Dobro je i tako rečeno, nu zapamtite si: taj dio kravjega tiela nazvati ćemo podvratnik. Vidite li evo ovu kitu, koja je na kraju repa, a pogledajte joj one trsnate noge, providjene velikimi, širokimi papci, koji su u dvoje razkoljeni! —

Koji bi mi sada izmedju vas znao reći sve, što sam ja, kažuć vam razne dielove kravjega tiela, govorio? Kaži i ti, Josipe, sve te dielove kravjega tiela! Kada ste vi tako pojedine dielove kravjega tiela nabrojili, tad ste kravu opisali. Opiši nam jošte jednom kravu Davorine! — Vidim, da ste podpunoma razumila, što sam vam tumačio; toga radi ćemo poći dalje.

Koja je životinja kravi vrlo slična? Reci Franjo! Možemo li vola isto tako opisati kao kravu? Pokušaj der to Ivane!

Digitized by Google

Isto onako, kao što možemo kravu i vola jednako opisati, možemo opisati i tele, junca, junicu i bika. Ima neka životinja, koja je vrlo slična volu, a zove se bivol. Bivol se razlikuje od vola u tom, što su mu rogovi na stranu pa natrag saviti; na čelu ima kudravu dlaku; vrat mu je kratak, podvratnik malen a dlake je sivo-sure. — Kako se zove ta životinja, koja se malo razlikuje od vola? — U čem se samo razlikuje? — Bivol nije pitom tako kao vol; istina, dade se i on pripitomiti, te vuče kola i plug kao vol, nu kad mu se na jednom svidi, pustit će sve, pa će skupa s kolima ili s plugom odtrčati u koju kaljužinu, da se tamo izkalja kao naša krmad. Koja je još razlika izmedju bivola i vola? —

Do sada govorasmo o životinjah vam svim osim bivola poznatih. Ovom prigodom mogoste opaziti, da imaju sve te životinje iste biljege, samo se bivol malo razlikuje od krave, vola, junca, junice, teleta i bika. O koristi vam već poznatih ovih domaćih životinja govorasmo i prošaste godine, pa ćemo njihovu korist ljetos pratiti još pozornijim okom, nu danas nam nedostaje toliko vremena; budući put ovršiti ćemo taj nauk. Sada ću vas upitati samo jošte ovo: Kako kažemo obično mesu, koje dobivamo od krave, vola, junca i bika? Jer mi to meso nazivljemo „govedinom“, nazvati ćemo i te životinje „goveda“. Kako indi zovemo sve ove životinje, o kojih danas govorasmo općenitim imenom? Opišite mi goveda! Koje se životinje zovu goveda? Kakovo im je čelo, rogovi, gubica, rep? — Budući put govorit ćemo jošte više o govedih; za danas si samo to zapamtite, te mi svakoje za sutra opiši na tablici goveda.

I. Nastavak.

Danas tjedan govorasmo o domaćih vam već poznatih četveronožnih životinjah, koje nazvasmo općenitim imenom goveda. Opiši mi u obće goveda, Mijo! Koje sve životinje brojimo u red goveda? U čem se razlikuje bivol od pitoma govedčeta? — Za danas sam vam obrekao više toga o govedih pripoviedati, što ću i učiniti, budući vidim, da znate ono, o čem sam vam zadnji put pripoviedao.

Čujte, mila djeco, što ću vam dalje kazati o ovih vaših pomagaćih! Sve te nam toli koristne životinje ukrotila je čovječja ruka; one bijahu s početka divlje kao sada vuci. Življahu u hrpah po prostranih šumah. I dan danas borave doduše goveda u šumah i po gorah, nu pod nadzorom! Tako u gorah, zvanih Alpe, pasu se od rana proljeća do kasne jeseni. Kada njim dolazi vrieme ići u goru pa tamo ljetovat, odprave gospodari govedare s govedi u te gore. Govedar se pobrini za vience, te ih savija svojim kravam oko rogova, priveže po koju crvenu ili šarenu vrpcu oko vrata, a na nju zvonce; stavi zatim kojoj kravi stolčić medju rogove, koj će mu služiti kod dojenja; na konja pako naprti posteljinu i kotao, u kojem će se topiti mlieko za sir, te se tako odputi, ostaviv svoj dom, u goru. Tamo se goveda pasu po volji, izabiru si najljepšu pašu, a govedar uz nju pjeva ili svira u sviralicu, te gladi, čisti i razgovara se sa svojimi kravami. On ih ne bije, kao to kod nas običaju pastiri, pa ga

Digitized by Google

s toga i krave imaju rado. — Vidite djeco, da i isto niemo živinče voli blago postupanje, nego surovo. Ne mojte indi nikada proganjati i nemilosrdno tući siromašna živinčeta, znano bo vam je dobro, da nam osobito govedo svačim koristi. —

Kuda se prije nalazila goveda, Stjepane?! Da li se i danas jošte nalaze po gustih šumah? Kakova bijahu dakle goveda, dok se nalažahu po šumah? Da li su i danas jošte divlja? Da tko ih je ukrotio? Gdje gojimo danas goveda? Čine li tako svi ljudi? Kuda pasu oni svoja goveda, koji su blizu visokim goram? Kada odprave svoje blago u gore? Na kakav način? Kada se vraćaju krave s paše? Da li svaku večer? Kako postupaju pastiri s kravami? Kakovo se postupanje dopada i niemu živinčetu? Imamo li pako razloga s kravami tako blago i umiljato postupati? A zašto?

Draga djeco! Meni je vrlo dobro znano, da vam vaši roditelji ne daju druge hrane sa sobom u školu, nego komadić kruha, koju jabuku, koje jaje, grudicu sira, a riedko kad pečenku ili kolača, zar ne? — Većinom ali dobivate sira. Vidite, kad ne bi vaši roditelji hranili kravice, ne bi vi zaista sira jeli; ona vam dakle pruža hranu. Vi znate takodjer dobro, da nam je od nje i mlieko, maslac, vrhnje, što nam sve služi za hranu. — Od krave imamo još mnogo više koristi! Kad ju mesar zakolje, njezinim se mesom hranimo; njezinu kožu upotrebljavamo za pravljenje čižama; rogove i papke rabe češljari za priugotavljanje češalja i drugih stvari; od dlake njezine prave klobučari šešire. Njezin nam je gnoj vrlo potreban za gnojenje zemljišta, jednom riečju: ništa nije u njoj ni na njoj a da nam ne bi koristilo.

Sve te koristi, osim mlieka, sira, maslaca i vrhnja imamo i od ostaloga goveda. Krave nam indi služe za muzenje; junci, voli i bivoli kod težanja polja, dakle za teglenje. Nekoja pako goveda ne rabimo ni za muzenje, ni za teglenje, već ih samo hranimo ili pitamo, ili kako bi rekli — gojimo za mesara. Bilo kako mu drago: bilo za ovo ili za ono, govedo nam je samo koristno i bez njega bi baš težko bavili.

Deder mi kaži u kratko sve, što imamo od krave, Milane! Što dobivamo od nje osim hrane? Čemu su rogovi i papci, a čemu gnoj? Koristi li nam krava jedina toliko? Što sve imamo od vola, bika i junca, Mirko! Čemu nam indi služe krave, a čemu volovi? Što radimo s onim govedom, koje ne upotrebljavamo niti za muzenje, niti za teglenje? Za koga hranimo takva goveda? Što dobivamo tada od njega?

Pazite dalje! Što se boje ili farbe tiče, ne možemo reći niti da su sva goveda crna ili biela ili rumena, ima bo ih razne boje: i šarenih i pjegavih. Gledom na veličinu razlikuje se takodjer govedo: ono, koje je blizu briegova, ljepše je, veće te krepčije od našega, koje se nalazi u dolinah. Poradi toga razlikujemo gorska i dolska goveda.

Što sam dalje govorio o govedih? Kakove ga ima boje? Koje je ljepše? Zapamtite taj nauk o govedih, da ćete me moći opet razveseliti svojimi dobrimi odgovori! — Sada ćemo pako čitati 64. štivo. (Sliedi.)

Digitized by Google

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je pravimi učitelji na obćih pučkih školah: Josipa Markovića u Poljani, Mirka Prugovića u Fuki, Tomu Sanka u Farkaševcih i Tomu Sudčevića u Bolču; zatim učitelja u Miholjancu Josipa Žmaru učiteljem na obć. pučkoj školi u Velikom Ravnu; učitelja u Ketfelju Milana Jovanovića privr. učiteljem na obćoj pučkoj školi u Ledincih.

— (**Hrv. pedag.-knjiž. sbor.**) Visoka c. k. krajiška upravna oblast preporučila je odpisom od 21. ožujka t. g., br. 913, svim podčinjenim učionam, da pristupe kao utemeljitelji pedagogijsko-književnomu sboru.

— (**III. obća hrv. učit. skupština.**) Izviešćeni smo iz sasma poduzdana izvora, da je krajiška uprava odredila, da se 80orici učitelja doznače razmjerne putne podpore za 3. obću učiteljsku skupštinu. Osim toga preporučila je gradovom i obćinam, neka i one od svoje strane učitelje podpomognu, da na istu skupštinu ići mogu. Pobliža priobćit ćemo u budućem broju.

— (**Namjestni učitelji.**) Nadzorničtvo zagrebačke županije imenovalo je g. Stjepana Rovešnjaka namjestnim učiteljem u Žakanju; gospodičnu Mariju Miletićevu namjestnom učiteljicom u Šišljavića, a gospodju Milku Miletićku namjestnom učiteljicom u Jamnici.

— (**Školska hygiena.**) Prošle smo godine javili, da je predstavku sbora lječnika kraljevina Hrvatske i Slavonije, kojom je isti umolio u vis. zemalj. vlade, da se na preparandijah predaje kroz ljedan semestar hygiena po kojem od praktičnih lječnika i da se preporuči obćinam i podžupanijam, da u svoje školske odbore biraju i lječnike, i zemaljski školski odbor vis. vladi preporučio. Ali žalibože sada čitamo u izvještaju o mjesečnoj skupštini toga sbora, da je vis. vlada sve predloge sborove u tom predmetu odbila, te da je sbor taj odpis sa sažaljenjem uzeo do znanja, a ujedno zaključio, da se vis. vlada zamoli, da povoljno rieši predstavku družtva slavonskih lječnika u Osieku u istom predmetu. Za čudo je sbilja, da se za stvari, koje se svagdje u naprednih državah uvadjaju, kod nas mora moliti pak još na preporuku zem. školskoga odbora dobiva sbor lječnika pakrački dekret!

— (**Koliko troši Krajina na škole.**) Za Za srednja učilišta potrošeno je godine 1872. 70.617 for.; g. 1873. 76.243 for.; god. 1874. 72.224 for.; g. 1875. 73.608 for.; godine napokon 1876. 73.981 for. i petrinjsko učiteljište, na koje je potrošeno izlučiv štipendija za krajiške pripravnike god. 1872. 11.552 for.; god. 1873. 11.293 for.; god. 1874. 9105 for.; god. 1875. 8933 for.; i god. 1876. 9278 for., osvrnuti nam se na pučke škole kao temelj svakoj daljnjoj naobrazbi.

Pučke učione diele se u Krajini na obće pučke i na gradjanske učione. Gradjanskih škola imade u Krajini sada 9, a broj škola elementarnih raste svakom godinom; tako ih je bilo školske godine 1872./3. svega 485; g. 1873./4. 505; g. 1874./5 535; a god. 1875./6. 555. Uzporedo s tim brojem množi se dakako i broj učitelja i broj djece, koja polaze učionu. Ukupno bilo je na gradjanskih i na elementarnih učiona: god. 1872./3. 1060 učitelja i učiteljica, 38.209 učenika i učenica; godine 1873./4. 1099 učit. i učiteljica, 40.796 učenika i učenica; god. 1874./5. 1184 učitelja i učiteljica, 43.170 učenika i učenica; g. 1875./6. 1213 učitelja i učiteljica, 41.864 učenika i učenica.

Gradjanske učione uzdržavaju se jedino o trošku zemlje, a ostale prirezom od 10 post., koji se za to udara na izravni porez, zatim dohodkom školskih zaklada, a napokon gdje ne dotiču ni jedan ni drugi, doplatkom iz krajiškoga zemalj. proračuna.

Za pučke učione u Krajini potrošeno je faktično godine 1872. 128.809 for.; g. 1873. 144.519 for.; g. 1874. 149.600 for.; g. 1875. 144.998 for.; g. 1876. 170.414 for.

Od ove svote iznosio je doplatak za pučke učione godine 1872. 96.446 for.; god. 1873. 86.847 for.; g. 1874. 88.876 for.; god. 1875. 79.932 for.; g. 1876. 101.521 for.

Ovo je medjutim samo malen dio onoga, što se u Krajini sbilja troši na elementarnu obuku, jer su osim toga trošili na škole i gradovi, trgovišta i sela.

Svako od 6 krajiških upravnih okružja imade za javne pučke učione u svom području po jednu okružnu školsku blagajnu, u koju utiču: 10 post. školskoga prireza i eventualno doplatak zemlje, a podmiruju se iz nje sva beriva učiteljskoga osoblja i veći dio stvarnoga troška. Manji dio ovoga troška nose političke obćine, koje učionam i učiteljstvu namiču potrebiti jim ogriev, pomažu nabavljati učila, te bud kupujuć školske knjige, bud drugim načinom podupiru siromašniju djecu, polazeću učione.

Na temelju skrižaljka, sastavljenih po statističkom uredu, vidi se, da se je u okružjih i u gradovih potrošilo na pučke učione: god. 1872. u okružjih 110.419 for., u gradovih 20.233 for., ukupno 130.652 for.; god. 1873. u okružjih 161.824 f., u gradovih 22.456 for, ukupno 184.280 for.; god. 1874. u okružjih 177.414 for., u gradovih 23.534 for., ukupno 200.948 for.; g. 1875. u okružjih 190.750 f., u gradovih 28.502 f., ukupno 219.252 f.; g. 1876. u okružjih 198.584 for., u gradovih 28.538 for., ukupno 227.122 for. Ukupno: u

Digitized by Google

okružjih 838.991 for., u gradovih 123.263 for. Ukupno u okružjih i gradovih 962.254 for.

Navedeni brojevi jasno dokazuju, kako izdatci za elementarnu obuku rastu postojano i u okružjih i u gradovih; u prvih dakako mnogo brže, jer se svakom godinom diže znatan broj novih učiona i uzporedo tomu množi i učiteljsko osoblje. U gradovih se je već prije radilo oko narodne obuke, te nije trebalo u istom razmjerju nadomještati ono, što se prije zanemarilo, a to tim manje, što su u četiri grada ustrojene gradjanske učione, uzdržavane o zem. trošku. Kako se razabire iz podataka statističkoga ljetopisa od g. 1874., bilo je g. 1875./6. za 22 post. više učiona, a za 57 post. više učiteljskoga osoblja nego li bijaše g. 1871/2. Ova okolnost s jedne strane, a okolnost ona, što su se učiteljstvu povisila beriva i g. 1876. po prvi put počeli izplaćivati kvinkvenalni doplatci, uzrokom je, da trošak na pučke učione u okružjih g. 1876. za 79 post. nadvisuje izdatak g. 1872., da se je dakle malo ne podvostručio. U gradovih veći je on samo za 41 post.

Ovaj prirastak rasao je medjutim u različitih okružjih različito; a poimence je svake godine rasao u okružju: ličko-otočkom za 21·1 post., ogulinsko-slunjskom za 16·7 post., banskom 6·4 post., gradiškom 15·7 post., brodskom 23·8 post., petrovaradinskom 61·8 post.

Ovaj prirastak izdatka u čitavoj Krajini i u pojedinih njezinih okružjih valja medjutim jedino pripisati trošku na osoblje, naime plaćam, stalnim doplatkom i stanarini.

Koliko je prirast osobnoga troška bio u prilog osoblju učiteljskomu, te koliko su mu narasla beriva, vidi se najbolje odtuda, ako se uzme na um, da je potrošeno na jednu učiteljsku silu u forintih godine 1872. u okružjih 234, u gradovih 360, u cieloj Krajini 247 for.; g. 1873. u okružjih 276, u gradovih 368, u cieloj Krajini 284 for.; g. 1874. u okružjih 293, u gradovih 395, u cieloj Krajini 301 f.; g. 1875. u okružjih 282, u gradovih 436, u cieloj Krajini 295 for.; g. 1876. u okružjih 284, u gradovih 448, u cieloj Krajini 296 for.

Prosječna beriva veća su god. 1876. nego li što su bila god. 1872. u okružjih za 21·3 post., u gradovih za 18·3 post., a u cieloj Krajini za 19·9 post. Poprieko rasla su beriva svake godine u okružjih za 5·2 post., u gradovih za 6·1 post., a u cieloj zemlji za 19·9 post.

U ovih su podatcih u račun uzeta samo ona beriva, što jih učiteljsko osoblje dobiva iz okružnih i gradskih blagajna, a nije pribrojena vriednost prihoda, što ga učitelji dobivaju u naravi, vriednost bezplatna stana, ogrieva itd. „Nar. Nov.“

Razne viesti.

— **(Odlikovanje.)** Vriedni pedagogijski pisac, tajnik ministarstva prosvjete u Biogradu, gosp. M. Gj. Miličević, dobio je povodom svoga djela: „Kneževina Srbija“ od ruskoga cara Aleksandra II. red sv. Ane I. reda, a od crnogorskoga kneza Nikole Danilov krst. — Mi se tomu odlikovanju osobito radujemo, te toli marnomu radniku na polju pedagogijske književnosti srdačno čestitamo.

— **(I postadoše prijatelji.)** „Posel z Budče“ priobćio je sljedeću vrlo interesantnu smješicu: Občinar S. vrlo se razljutio, što mu je učitelj miljenka sinka kaznio, pa odluči, da će poslie podne u školu, te pred svom djećom kazati učitelju u brk, što ga ide. Učitelj medjutim doznao odmah o toj znamenitoj odluci, pa se prema tomu zamislio, kako će ljutoga lava dočekati. I sbilja kad je započela popoldašnja obuka, opazi učitelj, kako juri naš S. u svečanom odielu u školu. Učitelj stane k vratam, kao da je upravo na odlazku. Moj S. pokuca naglo na vratih i unidje u školsku sobu razjarenima očima. Učitelj mu pruži prijazno ruku, te će mu ljubazno: „Da ste mi zdravo g. S., sbilja me svojim posjetom iznenadiste. Evo teče već 12. godina, što vam polazi sin školu, pak neimadoh te sreće. Dozvolite mi, da se samo časak odaljim; — povratit ću se odmah.“ — Prije nego li je S. mogao progovoriti rieč, bijaše već učitelj na hodniku, pa tihano zatvori ključem vrata. — Naš se S. tomu malo začudio, a učenici gledahu takodjer začudjeni gosta. Nu domala se predomisliše, te uzeše šaputati, govoriti glasno a napokon i vikati. Nu pošto se učitelj nije odmah povratio, nasta prava halabuka. Ovaj trči iz klupe, drugi udri po njem i za kratko nasta grozna graja i hrvanje po svoj školi. Naš S. začudjeno gleda uzburkanu mladež, pa se neuzstrpljivo šeće po sobi savijajuć piest u džepu. Prodje i nekoliko časaka, a učitelja od nikuda. Trka, vika, krika — da bi upravo grozota! Nakon četvrt sata otvori učitelj tihano vrata i udje u sobu. Naš S. kao da se preporodio, te će učitelju: „Gospodine učitelju, oprostite mi; prenaglio sam se. Došao sam, da vas izćuskam, što ste mi sina zatvorili preko objeda. Sad vam za to zahvaljujem, te Vas liepo molim, dajte zaboga te derane tucite, da bude štogodj od njih. Ta to nije mladež, nego ljuta zvjerad.“ Zatim se obrati k učenikom pa će jim grozeć se pješću: „Vi vragovi, da sam vam ja učiteljem, sve bi vas poubijao!“ Od toga časa bijaše naš S. najboljim prijateljem i štovateljem učiteljevim, a svojim bi susjedom često kazivao: „Ako si i tako težko služim krušac, ali se opet ne bih nikada mienjao s učiteljem. Pa kad bi mu koj susjed prigovorio, odmah bi mu odvratio: „Da Vas zatvore četvrt sata s onimi derani, kao što mene zatvoriše, biste se lje opametili!“

— **(Čitajte, pa se divite.)** U Češkoj u Schönbuchlu blizu Schönlinde je podučiteljsko mjesto jur odavna prazno, jer nitko neće onamo (valjda je vrlo mastno). S toga vam ondješnji

Digitized by Google

učitelj starac podučava sve razrede pr. podne od 8—12, a posl. p. od 1—5 sati. Plemeniti i rado priznavajući trud učiteljev, zastupnici občinski, doznačiše mu mjesečno 4 for. kao nagradu. Starac učitelj zahvalio se najuljudnije na toj nagradi. — „Volksschule“ pravom pita, da li je to milostinja? — Tako se nagradjuje trud učiteljev?!

— (**Italija.**) U priestolnom govoru, kojim je talijanski kralj Humbert otvorio taljanski parlamenat, spomenuo je i to, da će njegova vlada predložiti na odobrenje zakonsku osnovu, po kojoj će roditelji morati pošiljati svoju djecu u školu.

— (**Berlin.**) Koncem ožujka t. g. otvorena je u Berlinu stota škola, koju uzdržaje gradska občina. Berlin je dakako velik grad, ali i uzdržaje liep broj škola. — Tamo se vrlo umnožavaju škole.

— (**Gradac.**) Gradačke učiteljice hoće si ustrojiti družtvo, komu bi bila svrha unapredjivati strukovnu naobrazbu uz parlamentarne vježbe. Već je izabran odbor, koj će izraditi pravila.

— (**Zdravstvo.**) Okružno školsko vieće u Brnu javilo je svim predstojnikom obćih puč. i gradjanskih učiona, da je izabrana komisija strukovnjaka, koji će nadgledati škole sa zdravstvenih obzira. — A što se radi u nas?! (Vidi medju domaćimi viestmi: šk. hygiena.)

— (**Beč.**) Kotarski predstojnik Winkler u Beču predložio je, da u zimi predavanje počima tek u devet, a ne kao dosele u 8 sati. Svoj predlog motivirao je time, što odatle dolaze mnoge bolesti, naročito difteritis.

— (**Koruška.**) Ministarstvo za bogoštovje i nastavu odredilo je, da se više nemaju primati učenice na državnom učiteljištu u Čelovcu, a to s toga, jer to učiteljište ima prestati. Pripravnice, koje sada polaze, svršit će ondje nauke. Učitelji, ondje službujući, pridielit će se drugim zavodom iste kategorije. „Fr. päd. Blätter“ pitaju, da li je u Koruškoj već toliko učiteljica, da bi bilo suvišno trošiti na učiteljište ili pako misli i hoće vlada štediti. —

— (**Ugarska.**) U gradu Oedenburgu predložila je školska komisija, da se otvori gradjanska učiona za dječake. Taj predlog ne samo da nije prihvaćen, nego se je izjavio ondješnji načelnik, da on i onako misli predložiti, da se postojeća viša djevojačka škola takodjer zatvori. Po njegovu mnenju skrbljeno je dosta za više naobraženje djevojaka, jer ima takovih zavoda jur dosta u glavnom gradu. — Mudrost!

Književnost.

— (**Hrv. pedagogijsko-književni sbor.**) Pozivom na oglas hrv. pedagogijsko-književnoga sbora od 16. ožujka t. g. oglasuje se ovim, da se u odpravničtvu toga sbora i sljedeće knjige dobiti mogu:

1. Hrvatska pjesmarica po 15 novč. 2. Prebrani govori otca Bourdaloue 25 n. 3. Popa Dukljanina ljetopis 60 nov. 4. Kratka kateketika za bogoslovske zavode i preparandije. Napisao Dr. Martin Stiglić. 30 nov. 5. Mladi mornar ili put brodom iz Senja u Trst. Napisao B. Babić, pr. ravnatelj nautičke učione u Bakru. 40 nov. 6. Nazivlje korita i jedrilja broda u hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku. Složio B. Babić. 10 nov. 7. Tomaseov molitvenik u platnu 50, isti u koži 1 f. 50 n. 9. Tomaseov molitvenik u baršunu 3 for.

— (**Hrvatski dom.**) Akademičko-literarno družtvo u Zagrebu sprema i ove godine hrvatskomu svietu almanak, kano skroman cvietak mladjih srdaca hrvatskih.

Hrvatski dom znajući dobro, kakovim mu je susretajem susretao hrvatski sviet minule dvie godine to čedno poduzeće, stupa pouzdano i ovaj put pred hrvatski svoj narod, te se nada, da će i ovog puta naći u njeg što usrdnijeg odziva.

Almansk će iznieti najmanje 20 štampanih araka, a biti će u njem pjesama, pripoviedaka i raznolike pouke. Predplatna mu je ciena 1 for., a izaći će koncem mjeseca srpnja t. g.

Novci šalju se na „Hrvatski dom“ u Zagrebu. Može se naručiti i poštarskim pouzećem, nu tada družtvo ne plaća poštarine. Predplata i predbrojba prima se samo do konca travnja.

Tko sakupi 10 predbrojnika, dobiti će jednu knjigu na dar.

Natječaji.

— Za učitelja na dječačkoj obć. puč. učioni u Križevcih s povišenom plaćom III. razreda od 500 for. i 15% stanbine. — Rok do 12. svibnja 1878.

Listovnica uredničtva.

G. ....miru iz okolice zagrebačke. Ne gnjevite se zato. Što dotični pisac „Hrv. učitelja“ zove „Napredak“ „Nazadkom“, za to nas glava ne boli; nam je do toga, što o njem štovani čitatelji „Napredkovi“ sude. Pa da stanoviti ljudi samo sebi prisvajaju kršćanstvo, kao da ga imadu u monopolu, a svakomu ga drugomu odriču, bilo jim i to. Sjetite se poznatoga Vam evangjelja o Farizeju i carinaru, te kako je prvi oholo molio: „Bože, hvala ti, što niesam kao ostali ljudi: grabljivci, nepravednici, preljubnici ili kao ovaj carinik itd.“, pa Vas to neka tješi. A ona o perjanici —? Ta zašto sad toliko vike, van rad pukih perjanica?! — Mislite li, da su i sbilja tako zabrinuti za kršćanstvo!? Pustimo ih dakle, neka i dalje viču za perjanicama, a Vam: Felix Alleluja!

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 13. U Zagrebu, 1. svibnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Kakova mora biti obuka, da učenika privede k samoradinosti?

(Razpravljao u skupštini učiteljstva grada Zagreba S. Kapetanić.)

Prvi i najglavniji uvjet ljudskoj eksistenciji jest radnja. Njom postajemo moćni i kriepostni, umjetni i vješti, dobri i pošteni. Ona je dakle polugom sreći i boljku ljudskomu. Pod radnjom razumieva se svako djelovanje, koje se na koji predmet, bilo duševni ili stvarni, proteže. Radimo po tom dvojako: duševno i tjelesno.

Kad bi čovjek bio tako podpuno i savršeno biće, koje ne bi trebalo izvanjske pripomoći niti ikakova dopunjka za naravno bivstvovanje, kao takodjer da zadovolji u njem duševnim počivajućim moćim, to bi bio pojam radnje nemoguć. Nu pošto tomu nije tako, pošto je čovjeku tek nastojati kako oko tjelesnoga, tako oko duševnoga razvitka i usavršenja, to je ta okolnost uvjet svakoj radnji.

Nebrojeno mnogo potrebština ima čovjek, ako hoće kao takov da zadovolji i tielu si i duhu, a rezultat toga zadovoljavanja, rezultat nastojanja oko vlastitoga nam boljka jest poviest, jest ljudska kultura u obće.

Meni je reći koju, kako imamo povjerenu si dječicu obučavati, a da joj omili posao, da obljube râd. Nu prije toga, nego li posve k stvari krenem, dozvoljeno mi budi još koju reći o radnji u pedagogijskom pogledu u obće i kako ova s gledišta ćudorednoga na ljudstvo djeluje.

Bez radnje nema zdravlja ni tjelesnoga ni duševnoga. Uz prirodjenu nam težnju k lienosti i k pasivnu uživanju skroz je potrebita neka vanjska prinuka k radnji, želimo li zadovoljiti svomu odredjenju, postajati naime sve to savršeniji, sve to bogusličniji. Kao što nas svakdanje izkustvo stotinami primjera uči, da život bez radnje k tjelesnoj truleži vodi, tako nas uči poviest naroda, živućih u najsrećnijih i najblagoslovljenijih zemljah, da takodjer duševne i

Digitized by Google

ćudoredne sposobnosti u čovjeku bez râda nemaju onoga uzleta, što bi ga imati morale. Poviest, ta sudinja svieta i u njem živućih naroda, već je prije mnogo stoljeća svoje sredotočje iz sretnih zemalja Azije i Afrike prenesla u Evropu, a odavde se je sve većma primicala sjevernijim zemljam, u kojih su klimatički odnošaji čovjeka neprestano silili k râdu. Uvjerenje, da je u radnji sbilja naš blagoslov, jedino nas može riešiti njezina prokletstva. Ćudoredno naše naobraženje biti će tako dugo nepodpuno, dokle god budemo radnju trhom smatrali. A upravo je tuj školi velika, dà, najveća i najzamašnija zadaća, na toj točki mora ona učvrstiti svoju polugu, da uzmogne ćudoredni pravac djeteta u prvih mu godinah naobraženja privesti na jedinu k sreći vodeću stazu — **k radnji**. A sada posve k stvari.

Svaki nas iz izkustva znade, da sve, što čovjek prisilno, bez unutrnjega osvjedočenja činiti mora, da to nekako manjkavo, polovično čini, a pri najmanjoj zapreki malakše. Naprotiv pako, kada si čovjek postavi ciljem neku zamisao, za koju je oduševljen, te čvrsto uvjeren o valjanosti i koristi iste, to će on taj cilj tako dugo progoniti, nemareć za nikakove prepone i zapreke, dok god ga ne poluči.

Ako je tomu tako kod odrasla čovjeka, kako da ne bude kod djeteta, kojemu je srdce ono, što čovjeku pamet, um, razum, volja i ostale duševne sposobnosti, koje se u njega tek buditi počimaju.

Želimo li, da nam diete uztrajno ne samo u školi, nego i kad iz ove izstupi, uz posao prione, da bude radino, to moramo prije svega nastojati, da mu nauku, a uz nju dosljedno i poslenost u obće za srdce privežemo, moramo gledati da radnju obljubi.

Ista vjera bez ljubavi ne vriedi ništa.

Djetinje je srdce tabula rasa. Što na njoj liepo, jasnimi slovi napišemo, to će ostati, dok živilo bude. Te rieči, što ih za mlada u srdce mu zapišemo, postaju kašnje čini. Zapišimo mu u srdce: „Radnja ti je blagodat, samo u njoj naći ćeš pravu sreću i zadovoljstvo“, pa se možemo nadati, da iz njega bude radin čovjek.

Malo prije rekoh, da od naravi naginjemo k lienosti i pasivnu uživanju, te nam je po tom radnja svakako nešto neugodna, bar tako dugo, dok nam opetujućim se običajem ne predje u narav. Tim većma će tu neugodnost ćutiti diete, komu je dosele život tekao u igri; zato treba tu gorčinu i trpkoću radnje nečim sladkim začiniti, da ju diete malo ili ništa ne ćuti. Nu kakovi da budu ti sladki začini u obuci? Pače takovi, da gorčinu pretvore u slast, tako da mu nauka, a po njoj i râd da mu omili?

Odrasao čovjek neka uzme knjigu bogzna kako poučna i koristna sadržaja, a neka je ta knjiga suhoparnim načinom pisana, sjegurno je neće s veseljem, s požudom čitati, pače će ju mnogi put odložiti, ne riedko i posve zabaciti. A opet i najteža, najzamršenija stvar, ako je prošla kroz vješte ruke, koje su ozbiljnost i potežkoću predmeta zanimivošću začiniti znale, kako se liepo čitati dade!

Digitized by Google

Tako je s čovjekom, — to nas nitko zaniekati ne može, — a s djetetom zar inače da bude? Dakle sve, što učiš, uči načinom zanimivim; nastoj, da stvar, o kojoj želiš diete uputiti, neki interes u njem pobudi. Uči nadalje slobodno, a ne prisiljeno. Stvar, predmet ili pojam, o kojem želiš diete izviestiti, treba da sam skroz i skroz proniknеš; jer niesi li ti sam ob istinitosti svoga uvjeravanja posve osvjedočen, uzaludan ti je sav trud! Sili se, prenavljaj se kako ti je volja, žudjena cilja ne polučiš! Što je od srdca, to samo ide k srdcu!

Uz ova dva začina treći je najlašnji, a najblagotvorniji, a to je neka veselost u predavanju. Ne mislim ovdje drzku razkalašenost, već da je učitelj blago ozbiljan, tako te će najozbiljniji razgovor znati ovda onda kojom šalom začiniti, a to osobito kod male djece jako djeluje. U obće to valja navlastito za učitelje početnih razreda. Zorna obuka ima biti stožerom u pučkoj školi, bar u početnih razredih, oko kojega se sva naobrazba mladeži kreće. Ona ima biti dušom sve obuke. Vriednost zorne obuke priznaše već stari pedagozi, nu Amos Komensky izvojeva po pravu i naravi u pučkoj školi pripadajuće joj častno mjesto.

Svatko nas znade, da ono, što vlastitima očima vidimo, vlastitima ušima čujemo i ostalimi osjećali zamjećujemo, da to daleko bolje pojimamo i da su ti pojmovi daleko boljom i trajnijom našom svojinom od onih, što ih posredno dobivamo.

Zrijuć stvari, uči se diete misliti, misli svoje riečmi izražavati, dakle govoriti, postaje pojmovi bogatije, a ovi su uvjet zdravu sudu. A najvažnija je pri cieloj stvari okolnost, da se baš pri zornoj obuci djetetu široko polje samoradinosti otvara.

Uzmimo koji mu drago predmet iz naravi, ako to ne, a ono viernu sliku istoga, stavimo ga djetetu pred oči, da ga svestrano gleda, a ono gleda i veseli se, što gleda i što vidi, čega prije gledajuć vidjelo nije. Mi smo ga shodnimi pitanji samo rukovodili, a ono je sâmo oblik, boju i ina svojstva dotičnoga predmeta nagadjalo i odkrivalo. Ne znači li to samoraditi? a ovako obučavati učvršćivati diete u samoradinosti?

Sve dakle, što diete uči, neka zorno uči; a predmete, koje ne može zrieti, neka mu učitelj nastoji na temelju već prije stečenih pojmova, uz pripomoć raznih shodnih prispodoba razjasniti. Mekanizmu neka je mjesta samo ondje, gdje inače ne može da bude. N. pr. 7 put 9 zahtievati od djeteta, da si mahomice zorno predstavi i pojam stvori, bilo bi pretjerano, pače smiešno.

Nu da se učitelj ovim načinom obuke u podpunoj mjeri poslužiti, a djeca okoristiti uzmognu, treba da je učiona svimi zornimi sredstvi obskrbljena. Kod nas je to, žalibože primietiti moram, samo skromna želja. Il mi možda koji od štovanih kolega uztvrditi može, da je škola, na kojoj on službuje, samo približno dovoljno u tom pogledu obskrbljena? Može li nas se koji pohvaliti, da mu učiona ima jedno od najvažnijih ove vrsti učila, valjano zorno čitalo? Ja ne. Und leider, leider — veli priznani vještak na polju školstva, učitelj malenih Wiedemann — gibt es der Collegen noch viele, denen gar keine Lese-

*

Digitized by Google

maschine zu Gebote steht. Sie bedauere ich von ganzem Herzen.“ Bože sačuvaj, nijedne prigovorljive ne izustih, da niesam u — Zagrebu. — „Der Elementarlehrer muss gewissermassen ein Kleinigkeitskrämmer sein, und doch wieder über viele Kleinigkeiten hinwegsehen können“, veli čas prije spomenuti Wiedemann. Pozoveš li, ili javi li se samo diete, da pripovieda bud kakovu moralnu pripoviedčicu, bud štogod iz poviesti, ili možda sadržaj koje pjesmice, pusti ga, neka pripovieda kako može i kako zna. Utiči mu se što manje u rieč. Rekne li što manjkava, pače i smiešna, pusti ga, neka svrši, pa mu na koncu izpravi, što je izpravka bilo vriedno. Radi malenkosti prekidat mu rieč, ili ga preveć kritizovati, znači oduzimati mu pouzdanje u sama sebe. S vremenom ići će već bolje. Isto tako ne trpim, da jedan drugomu pri odgovaranju došaptava, a još manje da mi se odgovara sa: dà, ili ne. Ako se zahtieva kratak odgovor na koje pitanje, neka bude kratak, al u podpunoj izreci. Na taj način prisiljeno je diete pravilno misliti, a s vremenom mu to predje u navadu.

Jedno od najshodnijih sredstva, što nam rabe, da djecu radinosti priučimo, jesu pismene radnje. One niesu ništa drugo, nego ponavljanje na artiji onoga, što su se djeca učila, o čem im se je ustmeno govorilo. Zadaće su dakle sredstvom, kojim se možemo uvjeriti, da li si je diete svjestno onoga, što je ustmeno čulo; one su nam nadalje mjerilom, kako i u kolikoj mjeri su nas pojmila; po zadaćah možemo nadalje volju i duševnu sposobnost djeteta prosuditi puno stalnije, nego po ustmenih odgovorih, jer su ovi više teoretične, dočim zadaće, imale bi bar biti, više praktične naravi. Pri ustmenom odgovaranju oslanja se diete više manje na pripomoć učiteljevu, dočim je pri pismenoj radnji pripušteno samo sebi.

Nu iz svega, što dosele o zadaćah rekoh, vidi se, da su u najužem savezu sa ustmeno preduzetim gradivom. Ima učitelja, koji hoće da vide u tom neku prednost, ako oni preko propisana gradiva još puno više toga preduzmu i s djecom, često put, pače obično s manjinom njih obave. Ja sam odlučno proti takovu postupku. Naša naukovna osnova dosta je obširna, pače tako obširna, da tu obširnost i srednji zavodi, u koje mladež pučkih učiona prelazi, znatno ćute. Znao bih primjer navesti. Uzmimo dakle ono, što je i koliko je propisano, pa neka to djeca dobro, ali skroz dobro probave, to možemo biti zadovoljni, jer dosta učinismo. To sam morao navesti zato, jer su zadaće, kao što rekoh, u savezu sa predavanjem. Preteretimo li diete za njega težkom i neshvatljivom zadaćom, to će ju ono, nemoguć ju samo izraditi ili od drugoga suučenika prepisati, ili će mu ju doma tkogod riešiti, a onda je svrha promašena, djetetu bo oduzesmo priliku, da samo nešto učini. Pa kakovo veselje ima diete nad vlastitim si radom, to je suvišno da i pripominjem.

A uvjereni budite gospodo vriedni kolege moji, da to ne govorim samo onako da je rečeno, ne, ja to niesam iz prsta izsisao, naproti, ova tvrdnja temelji se na izkustvu. Ima učitelja, možda sam se i sám u njihovo kolo nekad pribrojiti mogao, koji znaju zadavati najljepše, najinteresantnije zadaće, a re-

Digitized by Google

sultat? Prvaci ih izrade, a slabići — s table po učitelju izradjenu zadaću samo prepišu. Oprostimo sami sebi, al ovakov postupak sa zadaćami ne valja. Takovim načinom ne samo da je svrha promašena, nego se radi proti njoj; jer diete umjesto da privikujemo na samoradinost, upućujemo na prosti mekanizam.

Trn se pozna s mala, koji će ubosti. Sto dikla navikla, to stara čini, vele naši. Pustimo ga djetetom ljenčariti, ništa drugo s njega ne bude ni kada ostari, nego ljenčina.

Ele pismene radnje, nećemo li da svrhe svoje promaše, neka su prema dobi i duševnim sposobnostim djeteta, kako će ih samo shvatiti i izraditi moći.

Jedno od najljepših svojstva, što učitelja riesiti mogu, jest dosljedna strogost. Kad velim strogost, ne mislim tiranizam. Naložiti nešto učenikom da urade, pa onda odustati ili se polovičnim rezultatom dotičnoga naloga zadovoljiti, velika je slabost učiteljeva, koja ne samo s gledišta samoradinosti, nego i s gledišta značajnosti zlo upliva na djecu, čega radi nastoj nas svaki, da se te slabosti otrese. Jesmo li uvjetu, malo prije spomenutomu, naime laku mu i shvatljivu zadaću zadali, zadovoljili, to možemo mirne duše i moramo, podpunim pravom prinukani, od učenika zahtievati, da nam takovu zadaću svaki put i što podpunije rieši. Samo s početka valja u tom obziru energično postupati, pa poslie, nemajmo brige, biti će stvar u redu.

Neće biti takodjer, mislim, suvišno, ako primietim, da nije dovoljno ni to, ako djetetu zadajemo lake zadaće; ako mu ih preveć zadajemo, diete je u istoj neprilici, kao i onda, kada bismo mu pretežka štogod natovarili. Ono unapried sdvoji o mogućnosti riešenja istih, — jer sirotče mora nešto i prosta vremena za igru imati, — pa, ili si ih, ako su pismene, dade po drugom riešiti, ili ih polovično, ili nikako ne rieši. Dakle u sva tri slučaja svrha promašena. Zadajimo dakle radje i manje zadaća, ali neka se što valjanije rieše.

Kada smo pako i ovomu uvjetu zadovoljili, onda se nikako trpiti ne može i ne smije nikakov izgovor, nikakov nemar; onda valja strogo zahtievati, da učenik, bilo to školsku, bilo domaću zadaću sam izraditi mora. Jesam za to, da se djetetu, osobito s početka, kadno od igre k radu prelazi, posao koliko moguće jednostavnijim učini, da mu se trud olakoti, — al sam odlučno proti mnenju, da pri obuci valja mladeži što moguće više posao prištediti. Samo radnjom postaje čovjek čovjekom, a život čovjeka nije igra. Život je ozbiljna borba, i samo onaj, koji je željeznom voljom i uztrajnošću već za mlada vikao svojim mnogostranim dužnostim zadovoljavati, imati će čvrstu podlogu valjanu životu. Ali odkale čovjeku životne snage, ako ćemo mu mladićem pustiti, da se samo igra, šali i uživa? Ovako zlo shvaćena filantropija, o kojoj se u novije vrieme toliko viče, vodi do tjelesne i duševne mlohavosti, a nam je zadaćom odgojiti čestite, radine i značajne ljude; a to ćemo polučiti, ako svoje male ljude budemo priviknuli k ozbiljnu rádu.

(Konac.)

Digitized by Google

Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.

Piše **Gjuro Markulin**, izpitani učitelj gluhoniemih.

(Dalje.)

Po tih načinih dieli se poviest ob obučavanju gluhoniemih u tri razdoblja.

Prvo razdoblje počima 16. stoljećem. U to su se doba obučavali pojedince, i to samo gluhoniemi iz boljih i bogatijih obitelji. Učitelji im bijahu većim dielom svećenici i lječnici, a ovi navadno sami roditelji ili prijatelji gluhoniemih. Učahu ih pisati i govoriti pomoćju slika bez znamenitih drugih znakova.

Drugo razdoblje počima 18. stoljećem. Tad već počeše gluhonieme sjedinjavati k skupnomu uzgajanju i obučavanju u zavodih. U tom razdoblju pronadje svećenik de l' Epée metodičke ili umjetne kretne znakove, te načini sdruženjem ovih i naravskih kretnih znakova podpun jezik, osnova na njem pismo, i ustroji g. 1760. u Parizu prvi zavod za obuku gluhoniemih po svojoj metodi.

Prvi takov zavod u Njemačkoj i to u Leipzigu bi ustrojen god. 1778., a ustrojeno ih je u ovom razdoblju kojekuda i više.

Treće razdoblje počima god. 1828. U tom razdoblju, u kojem i mi živimo, učinilo se za uzgajanje i obučavanje gluhoniemih najviše. Isto postalo je sasma zajedničkim u zavodih. Veći dio sada obstojećih zavoda podignut je u njem (u Evropi ima ih oko 245), te se i za naobrazbu učitelja za gluhonieme neprestano skrbi. Metode su stranom izpravljene ili usavršene, stranom nove obretene, od kojih se sada tri rabe.

1. Francezka metoda. Po njoj uče gluhoniemi jezik u obliku pisma, pomoćju ručne abecede i kretoznakova. Ručna abeceda služi u tu svrhu, da se gluhoniemi nauči pisati, a kretoznakovi se pismo izrazuje ili saobćuje. Kretoznakovi se rabe samo naravski, t. j. oni, koje gluhoniemi obćeć medju sobom rabe, i koji se po njihovih vlastitih zakonih razvijaju i goje.

Samo osobito nadareni gluhoniemi uče i glasovni jezik, naime, oni uče prvo sami govoriti, a drugo uče govor čujućo-govorećih razumievati.

Gluhoniemi već kad se smije, igra, uzraduje ili prestraši, očituje to glasom. Takovom sgodom, ili kad učitelj sam govori, dade se on gluhoniemu ticati jabučice, te ga onda upozori na gibanje ili trepetanje njezino, i uputi ga tako o tvorenju glasa.

Da pako gluhoniemi sam govoriti, i govor drugih razumievati uzmogne, uči se poznavati kret i stav govorila za svaki pojedini glas, te djelovanje njihovo na izdihavajući zrak.

2. Njemačka metoda. Po njoj se uče gluhoniemi samo glasovni jezik gore pomenutim načinom, a uz njega skoro načinom čujućo-govorećih i književni jezik (pismo).

Ručne abecede ne rabe, dakle i ne uče.

Digitized by Google

U prvoj školskoj godini najveće je sredstvo razumievanja i uzgajanja djece dakako naravska kretnja, poslie pako podpomaže ona samo obučavanje, a napokon se od obuke sasvim izključi.

3. Frostova metoda, tako nazvana po njezinu obretniku, pokojnomu ravnatelju Frostu u Pragu. Ona zauzima mjesto medju francezkom i njemačkom metodom. Njezino je načelo to, da se predaje vjeronauk izključivo kretoznakovi (po francezkoj metodi), dočim se za druge predmete shodnim nalazi glasovni jezik (njemačka metoda).

Frost naime kaže: Kretnjom, materinskim jezikom gluhoniemoga, neka se on vodi k Bogu, i u odnošaju njegovu k Bogu neka mu se taj jezik ostavi; a u odnošaju k ljudem ima se on prilagoditi njim, i treba, da s njimi glasno govoriti može.

U njemačkih državah obučava se skoro samo po njemačkoj metodi, u Francezkoj i Talijanskoj pako skoro samo po francezkoj. U drugih državah i zemljah obučavaju nekoji zavodi samo po njemačkoj, nekoji samo po francezkoj, a nekoji koje po njemačkoj, koje po francezkoj, dotično po Frostovoj metodi.

Njemačka se metoda sve više prihvaća, akoprem se u obće priznaje, da će gluhoniemi ostati uviek gluhoniem; da će njegov govor pridržati uviek nešto istoglasnoga, bezzvučnoga i stranjskoga; da će se morati uviek k njemu okrenuti, i onda s njim polagano i razgovetno govoriti, ako se bude htjelo, da on razumije; da je sgledanje ili čitanje s ustiju u većoj daljini nemoguće; da je ona kod slaboumne djece sasvim neupotrebljiva; napokon, da će se gluhoniemi, ako se kretnja iz zavoda sasvim i odstrani, u svojem budućem životu ipak prečesto k njoj povratiti. (Sliedi.)

Preživači.

(Prirodopisna vježba u 3. razredu.)

(Dalje.)

II. Nastavak.

Draga djeco! Evo vam u slici životinje, o kojoj ću danas govoriti. Svako vas znade, da joj je ime „ovca“. Vi ste već više puta čula reći: „miran je kao ovčica“, pa si po tom valjda i mislite, da mora biti ta životinjica mirna. U istinu jest mirna i ne čini nikomu zla; mi pako kažemo toj životinji, da je i blaga, te uztrpljiva, a jer se skoro reć bi nit ne glasi, kad ju mesar kolje, velimo joj, da je krotka. Ali ipak spada ona medju najkoristnije domaće životinje, kao što i naša krava, od koje dobivamo mlieko, maslac, meso i drugo koješta. Nu tko bi rekao, da i ova mala životinja, koju ovcom nazivljemo, daje takodjer gospodaru mlieko i sir?

Djeco, motrite pozorno ovcu! Ona ima rogove, koji su šuplji, trosrhi i prieko žliebčasti; kod ugarske su ovce upravo uzvisiti, a kod drugih opet spužasto uzviti na stran. U mnoge je trage, ili pasmine, ili kako bi kazali

Digitized by Google

vrsti ili fele samo mužjak ili ovan rogat. — Sada bih se ipak rado osvjedočiti, što ste si zapamtila o ovci; pripoviedaj mi štogod Ivane! Kakova je to životinja? Ruči li ona kao krava ili vol, kad ju kolje mesar? Kako se dakle zove njezino glasanje? Medju kakove životinje spada ovca? Što dobiva gospodar od nje? Kakovi su rogovi u ovce? Kakov je ovan?

Dobro ste pazila, slušajte dalje! Ta životinja nije, kao što vi iz ove slike zaključujete, možda tako velika kao mačak, ili možda kao krava, ne, ona je veličine malenoga teleta, samo što je liepo okrugla, pak što je ljepšom dlakom pokrivena, koja se dlaka zove vuna. Vuna se striže kao što si i mi ljudi strižemo kose, ali samo po dva put na godinu. Od vune prave se raznovrstne tkanine, a koža se na svakojaki način stroji ili izradjuje za krzno.

Što sam nadalje rekao o ovci? Kako je po prilici velika? Čim je pokrivena? Što se pravi od vune?

Nu nije nam to još sva korist od ovce! Ovčje je i janječe meso zdrava jestvina; loj rabe sapunari, od mlieka se pravi ovčji sir, od crieva prave se žice, koje se napinju na gusle i na nekoja druga gudala; od kosti kuha se klija ili kelje, a papci i balega dobar je gnoj.

Izbroji mi svu korist, koju imamo od ovaca, Šimune! Čemu služi meso i loj; što se pravi od mlieka? Jesu li pako i crieva za porabu? A kosti, papci i t. d.?

S ovcami moramo postupati vrlo nježno i ljubezno. One se hrane zimi u zračnih i suhih hlievih (stajah) sienom, slamom, rezanim korunom i repom, a poje svaki dan čistom vodom. Svaki tjedan dobivaju po jedan put soli. Ljeti se pako pasu ovce, nu ne smiju pasti mokru travu, po tom bo obole. O tom ću vam budući put više toga pripoviedati! Ovce su slabe životinje, te su podvržene mnogim bolestim, tako, kad dodje ovčji obad u nozdrve, snese u njih jaja, pa kad ličinke ojačaju, prouzrokuju ovcam vrtoglavicu*, s koje i poginu. Ovce se u toj bolesti svraćaju i teturaju, pa i poginu na naglo u groznih grčevih.

Što znadete sada jošte o ovcah. Gdje se one hrane i čim zimi, ljeti? — Na što mora ovčar osobito paziti? Čemu su ovce podvržene? Kako se porodi ta bolest, pa što tada s ovcami biva? — Pripoviedajte mi jošte jednom sve o ovcah! Otvorite sada svoje čitanke, 63. štivo, pak ga pročitaj glasno i pazljivo Mirko! Zatim 187. štivo! — Dokle ću s drugim razredom razgovarati, napišite iz glave sve, što ste zapamtila o ovcah na svoje tablice, a kod kuće u kućne vježbenice.

III. Nastavak.

Posljednji put govorasmo o toli krotkoj i miloj ovci; danas želim doznati, da li ste taj nauk upamtili. — O kojoj poznatoj četveronožnoj domaćoj životinji bijaše već prije govor, kaži to, Ivane! Da li i ovca tolike veličine kao krava? Nabroji redom svu korist, koju dobivamo od ovce, Šimune? Da li i čemu vuna? Što se pravi od kosti i papaka? Čemu je gnoj? Kako zovemo kožu skupa s vunom? Čemu se rabi krzno? Tko ga upotriebljava?

* Vidi o tom u 11. broju „Napredka“ članak: „Vrtoglavica“.

Digitized by Google

Čim se hrane ovce, Josipe?! Da li dobro pasti ovce za kišovita vremena? Pasu li se ovce rado u družtvu s drugimi životinjami? Čim hranimo ovce zimi? Kakova mora da je ovčija staja? Koliko se putih strigu na godinu? Za kakova vremena? Kojemu su zlu podvržene?

Jošte je neka četveronožna domaća životinja, koja pruža ljudem mlieko, sir, maslac kao i krava i ovca. Ovci je vrlo slična, nešto je viša od nje, a dlaka joj je dulja nego ona u ovce: toj je životinji ime koza. Eno je tamo naslikane, motrite ju! Koza ima srhate, šuplje, uzpravljene i natrag savite rogove; njezina duga, rutava dlaka zove se kostriet, izpod koje ima na prsijuh i po boku fine mekane vune. Jarac je mužjak kozji, te se razlikuje bradom.

Što sam dosele govorio o kozi, opetuj Milošu! Kakovi su joj rogovi, kakova dlaka i kako joj ime? Čim se razlikuje jarac od koze?

Koza je vrlo nemirna na paši, osobito rado obrsti mlado lišće, te učini tako više putih mnogo kvara u voćnjacih i mladih šumah. Ima ih viševrstnih. Jošte da vam štogod kažem o domaćem i o sjevernom jelenu, zatim o devi. Čujte moje rieči, te ih dobro pamtite!

Vas svako pozna tele. Jelen je tolike veličine, kolike je veliko tele, samo što nije tako nespretan. Njegove su noge tanje te hitrije od telećih, s toga ga lovci vrlo riedko ustriele, on bo im znade uteći kao munja. Glave je takodjer spretnije nego tele, a na glavi mu uzvisiti zavinuti rogovi, pun porožčićah. Po ovih doznajemo, koliko je jelenu godina. Svake mu godine izraste takav jedan porožčić. Tielo mu je pokrito kratkom dlakom. Lovci ga progone poradi tečna mesa. Od kože se prave rukavice.

Kaži Stjepane, što sam govorio o jelenu? Kolike je veličine? Kakovi su rogovi, a kakove noge? Čega radi ga lovci love? Čemu se rabi jelenja koža?

To vam budi za danas dosta. Dobro zapamtite taj nauk, a kod kuće mi božićnih praznika napišite, što znate o kozi, a što o ovci! Budući put pripoviedat ću vam dalje o sjevernom jelenu i o devi. (Konac.)

DOPISI.

Sa Fruške gore. (Vriedan učitelj. — Zahvalnost učenička.) U priestolnici naše županije, u gradu Vukovaru, učiteljuje tečajem 36 godina viedni starina, od gradjanstva i učiteljstva štovani i ljubljeni učitelj g. Josip Brandecker.

Blagim i ljubeznim svojim postupanjem stekao si je privrženost i ljubav svojih učenika; a savjestnim i neumornim izvršivanjem svojih dužnosti priznanje školskih oblasti i štovanje svojih sugradjana.

Sjeme, koje je ovaj čestiti učitelj tečajem dugoga svoga službovanja posijao, rodi sada najljepšim plodom, t. j. učeničkom zahvalnošću.

Prošle godine, prigodom 60-godišnjega rodjen-dana g. Brandeckera, sakupi se liep broj bivših njegovih učenika, — a danas odlični gradjani Novo-Vukovarski, — da mu izraze najplemenitije svoje želje zahvalno se sjećajuć

Digitized by Google

truda, što ga je negda oko njihova uzgoja uložio. — Iza toga u znak svoje učeničke zahvalnosti predadoše ljubimcu svojemu državnu srećku u vriednosti od 100 for. priključujuć želju, da što prije dobije glavni sgoditak, kako bi starost svoju u ugodnu miru proživjeti mogao.

Na uspomenu evo bilježimo imena ove deputacije: Stjepan Banheyer predvoditelj, gdja. Dr. Mecner, Streim, Vlašić, Kirchbaum, Pop i Šedelj.

O svojoj iskrenoj ljubavi i zahvalnosti, što ju goje prema svojemu nezaboravnomu učitelju, dadoše bivši njegovi učenici i ove godine bezprimjeran dokaz. Evo kako.

Pošto prema novomu šk. zakonu učitelji moraju 25% od svoje godišnje plaće u učiteljsku mirovinsku zakladu uplatiti, to nedavno odkrojiše g. Brandeckeru, da u tu svrhu na jedared položiti imade 118 for. 60 novč.

To načini istomu gospodinu znatne neprilike. Zabrinuti starina mišljaše o načinu, kako bi dobivenomu nalogu udovoljio.

Čestiti gradjani vukovarski, ujedno vriedni učenici njegovi opaziše brigu starčevu, te joj doskora izpipaše i uzrok. Mahomice se je medju gradjanstvom sakupilo 118 for. 60 novč., koje g. Kirchbaum kod blagajne vukovarske u ime bivših učenika g. Brandeckera za ovoga i položi.

Nitko o tom ne reče ni riečce ljubljenomu starini. — Zar to nije bezprimjerna ljubav i zahvalnost učenička? Plemeniti ovi čini zaista nam dokazuju, da je g. Brandecker umio plemenitimi krieposti uresiti srdca svojih učenika.

Iza nekoliko dana punih briga uputi se vriedni naš starina občinskomu blagajniku, da svoje stvari uredi. — Ovdje tek sazna, da su bivši njegovi učenici po g. Kirchbaumu svotu od 118 f. 60 n. za njega već položili.

Tronutim srdcem, obuzet od silnoga čuvstva, te suznim očima uputi se obće štovani učitelj, blagosivljuć učenike svoje i zahvaljujuć Bogu, koji mu dade toliko radosti od svojih učenika doživjetiļ, k svojoj kući.

Prije no što dovršim, molim Te, vriedni starino, oprosti mi, što sam toli indiskretan, te od mnogih krasnih Tvojih doživljaja evo ovo javnosti predajem. Niesam bo mogao pregorjeti, da takova plemenita djela, koja učiteljstvo i gradjanstvo u jednakoj mjeri odlikuju, bez spomena ostaju.

A Vam čestitim gradjanom od srdca želim: dočekali od svoje djece toliko radosti, koliko Vi kao zahvalni učenici svomu učitelju do sada učiniste!" Živili!!* ?

Iz belovarske županije. (O mjest. školskih blagajnah.) Nedavno otvarajući razpravu o nastavnom proračunu izrazio se medju ostalim u krasnom govoru odjelni načelnik, presv. g. dr. Muhić, da bi još prerano bilo predlagati kakove bitne promjene u sadanjem našem škol. zakonu, budući se još ne može poslie tako kratkoga izkustva izreći sasma temeljit sud, što je možda u njem nepraktična.

---

* S veseljem priobćujemo ovu radostnu viest, koja je na čast ne samo vriednomu učitelju g. Brandeckeru i čestitim Vukovarcem, nego i svemu hrvat. učiteljstvu. Hiljadili se takovi učitelji, pa će biti i zahvalnih učenika! Ur.

Digitized by Google

Ako se stvar uzme generalno, onda se može slagati s tim sve narodno učiteljstvo u Hrvatskoj i Slavoniji; ali, ako partikularno motrimo škol. zakon, kako se je dao do danas uvesti u život, onda pako sjegurno biti će svi inteligentniji radnici na polju narodne prosvjete Hrvatske za to, da bi se naš škol. zakon barem u jednom obziru odmah u toliko promienio, da izključivo pojedini mj. šk. odbori upravljaju škol. blagajnami.* Občinski uredi neka bi imali samo eksekutivno i ostalo za školu potrebito poslovanje u rukuh. Neću da ja predlažem, kako da se u praksi služe škol. organi §§. 30. i 154. šk. zakona, nego najtoplije preporučam svim dotičnim školskim oblastim vrlo shodnu naredbu belovarske podžupanije, koja je priobćena bila u 5. br. „Napredka" t. godine. Ovu su naredbu izradili za školu odista zauzeti i u škol. poslovih neumorni presv. g. veliki župan Rajzner i pogl. g. škol. nadzornik Vuković.

Mjestni šk. odbori naše županije već se poveseliše svojoj autonomiji, koja im se je bila povjerila temeljem pomenute naredbe od belov. županije; ali za malo dana iznenadi nas protunaredba vis. kr. zem. vlade, uslied koje morasmo tužnim srdcem obć. uredom povratiti blagajne sa ključi. Uslied toga moraju naši učitelji opet po 3 puta na svoj trošak putovati k obć. uredom po svoje skromne plaćice, te se ponižavati pred obć. činovnici, većinom neprijatelji škole i učiteljstva, samo da dobe svoj kukavni nervus vivendi.

§§. 8. i 41. škol. zakona tiem su, rekao bih, mrtvi; jerbo zaključio mj. škol. odbor bogzna koliko puta, da se imadu nabaviti potrebita učevna sredstva, učitelj ipak mora mjesece i mjesece podučavati bez učila. A kada napokon kakva energična viša škol. oblast natjera nemarne obć. urede, da nabave školi propisane stvari, onda se opet barbarski postupa sa škol. preliminarom; kad jim napokon već voda teče u grlo, dvaputa preskupo plaćaju i napokon još niesu nabavljena valjana sredstva.

„Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim" misle si mnogi školski organi, koji se indirektno bave sa školom, kada imadu šta plemenita odrediti za školu. Ja kao direktna škol. osoba imam konštatovana izkustva, da bismo došli izpod kapa ne na kišu, nego dapače pod krov, kad bi vis. vlada opet povjerila škol. blagajne mjest. šk. odborom.

Mjestnih bo škol. odbora ima više, nego obć. ureda, dakle će se za školu i više i laglje moći raditi, a kad će članovi mjest. škol. odbora vidjeti više autonomne sile u rukuh, biti će više zauzeti za školu i na svoje djelovanje ponosni; a napokon će valjani i napredni pučki učitelji kod mjestnih školskih odbora za svoju svetu stvar prije što izposlovati, nego li kod občinskih ureda i zastupstva. Dakle: Videant consules!** —š—

---

* Za to ne treba mienjati škol. zakona, jer to je upravo po zakonu. Ur.

** Kako se pomenutoj naredbi belovarske županije mjeseca veljače poveselismo, tako sada moramo žaliti, da ju je vis. vlada opozvala, te sbilja ne znamo, što li ima onda značiti ustanova §. 154. škol. zakona, slovo c), koja glasi: „Občinski školski odbor (naravno mjestni, jer drugoga nema) upravlja občinskom (t. j. mjestnom) školskom blagajnom i zakladom školskom." — Nadasmo se, da će se doskora i sve druge podžupanije povesti za belovarskom, te da će pučkomu školstvu sinuti doskora sjajno sunce, a eno ga led bije!! Ured.

Digitized by Google

Iz podžupanije djakovačke. Koncem prošle godine javih vam, da je i u škol. općini orahovičkoj napokon uklonjen kamen smutnje izmedju grčko-iztočne crkvene općine i spomenute škol. općine, te je teda negda stvoren zaključak, kojim se obstojavša konfes. škola spomenute crkvene općine napušta i pridružuje općoj pučkoj školi. Posljednja zapreka bila radi učevnih soba. Grčko-iztočna crkvena općina zahtievaše, da se razredi, u kojih će učitelj pravoslavni obučavati, pridrže i nadalje u njihovoj školskoj sgradi, gdje će učitelj i stanovati. Nu pošto sgrada obće pučke škole ima dovoljno prostorija za svu mladež, naime tri školske sobe za tri učit. sile, činilo se smješno, čemu razdvajati mladež, što obzirom na nadzor obuke a i s drugih razloga nikako nije probitačno, tim manje, što je školska soba u spomenutoj konfes. školi veoma malena i tamna, silom za 20—30 djece, dočim će obveznika biti do 100, osobito s početka. Napokon odustanu pravosl. braća od svoga zahtjeva, te se zaključi, da se svi razredi imaju smjestiti u sgradu obće pučke škole, gdje su sobe ne samo dovoljno prostrane, nego i svjetle. Nu općina snuje, a — vlada odlučuje. Našim „Srbom“ bilo je samo do toga stalo, da se uzdrži njihova škol. sgrada s učiteljem pravoslavnim „do sgode“; jer „su oni uvjereni, kako tek sada očituju, „da će taj školski zakon, po nje nepravedan, na skoro morati prestati.“ Uza spomenuti zaključak obć. zastupstva, što ga kr. podžupanija podniela vis. vladi na odobrenje, podniela je crkvena grč.-izt. općina drugim putem separatni svoj zaključak, da se naime pridrži u njihovoj škol. sgradi soba za podučavanje. Pa gle čuda! Vis. vlada odpisom od 28. veljače 1878., br. 541, ne samo uvažava taj separatni zaključak, nego se dapače odredjuje, da sva mladež pravoslavne vjere, dakle svi razredi i nadalje (premda već dvie godine ne polaze nigdje škole) mogu ostati u sgradi grč.-izt. crkvene općine, dok se nove škol. knjige ne izdadu, a tada se istom imadu pomiešati po razredih obće pučke škole i obuka započeti po naukovnoj osnovi. Mi nikako ne dokučujemo, kako je vis. vlada tu iznimku za jedinu ovu općinu uvela, dočim u drugoj nijednoj škol. općini ove podžupanije nema te iznimke. Neka taj iznimni provizorij potraje dvie, tri godine, to će, bojimo se, ostati i 10, a i više možda godina, osobito bude li se i nadalje ovako kao dosada vršio i pazio školski zakon. A tada je i cilj ovdašnje grč.-izt. crkvene općine, za kojim je težila prigodom razprave o klasifikovanju škola, da njihova škola naime ostane netaknutom, ali da se troškovi za uzdržavanje namiruju iz obć. školske blagajne — i polučen. Tom pako iznimkom ovdje nije ni najmanje pomoženo ovdašnjim pravosl. stanovnikom, a sam zakon, koj je tek u pupoljku, suzdržaje se u svom razvitku. V.

Iz podžupanije požežke. (Učiteljsko družtvo. Namieštanje učitelja u kr. podžup. požežkoj.) Učiteljsko družtvo imalo se je u ovoj podžupaniji već god. 1876. oživotvoriti. U drugu i tu svrhu sakupi se nemalo sve učiteljstvo ove podžupanije u Kaptolu, da se nakon predskupštinskih poslova u tom sastanku o istom pitanju dogovori.

Digitized by Google

Minule pak godine bijasmo u nadi, da će se to družtvo oživotvoriti u vrieme zasiedanja učiteljske skupštine u Požegi, kao što je tomu naš sudrug Fran B. u šk. časopisu „Napredku“ izraza dao.

Zašto da se upitno družtvo ni tada ni sada oživotvorilo nije, morao bi čovjek upravo onoga i one zapitati, koji za njim po „Napredku“ svoje jeremijade pjevaju.

U Kaptolu je sam g. Š. V. najprije to pitanje za ustrojstvo družtva potakao, a i odmah proti tomu pitanju ustao, rekav, da on ima već gotova družtvena pravila, koja mu je vis. vlada već u Kraljevici odbila, nu pošto su se sada učiteljski odnošaji na bolje promienili, da je takovo družtvo suvišno stvarati.

Zašto se pak pri lanjskoj skupštini to družtvo oživotvorilo nije, kako ga je rečeni sudrug Fr. B. prorekao, već se je i opet razbilo, tu bi zaista čovjek morao pitati za uzrok, akoprem nam je svim poznat, one, koji za njim jeremišu, a u odlučnom času spletkare.

Za oživotvorenje upitnoga družtva oduševljeno je sve ovdješnje učiteljstvo, te je pripravno i potrebite u tu svrhu žrtve prinositi, ma da o istom — učiteljstvu — g. S. V. kao o Hotentotih piše, ali samo za takovo učiteljsko družtvo, kojemu nije cilj sebičnost, i kojega bi pravila bila tako udešena. da odgovaraju moralnomu ali i materijalnomu probitku učiteljstva ove podžupanije. Nu ustrojiti družtvo s godišnjim prineskom, iz kojega bi se knjige kupovale za učiteljsku knjižnicu, koja bi bivstvovala pod rukovodstvom požežkih učitelja u Požegi, a na korist i vanjskih, 3—4 ure udaljenih učitelja, te koja bi — knjižnica — u slučaju družtvenoga razsula pripala pučkoj školi u Požegi, stvar je iluzorna i sebična, koju će malo koji od nas podupirati.

Učiteljstvo ima pravo po škol. zakonu na mirovinu, koje fond si je manje više samo stvorilo, nu pravo na tu mirovinu ima kao svaki, tako i pojedini, samo ako je 30 godina učiteljujuć navršio, te je tielom ili duhom oslabio. — Mislim, da ima pravo svaki takodjer i na pol mirovine, ako je bar 15 godina službovao pak je duševno ili tjelesno iznemogao — dakako zakon o tom liepo muči. — Nu što onda, ako je koji učitelj već nakon 5. do 6. godine tielom ili duhom za daljnju službu nesposobnim postao, ili pak umre ostaviv iza sebe ženu si sa 2—3 djece? Odakle ovomu i ovim pomoći i podpore, bar u prvi čas, kad im je najnuždnija? Hoće li je tražiti od mirovinskoga fonda, ili možda od občine? Može, ali neće za nju hljebca jesti, a ako već, biti će jamačno prebiel. Riedki su dakako ovakovi slučajevi, nu ipak se sbivaju. Ta imadosmo ga pred malo godina baš u samoj Požegi — Borošić. —

Na ova i ovim slična gospodo i sudruzi mislite, kad budete nakani učiteljsko družtvo stvarati, pak mu pravila na temelju ovakovih slučajeva osnujte, tada ćete vidjeti, eda li ga ne budemo s oduševljenjem pa ma i znatnijimi žrtvami podupirali, jer ćemo mu koristnu svrhu vidjeti, pak tad ne bi naš Fran svojim proročanstvom na cjedilu ostao, te bi se njegove liepe ideje izpunile. Što se knjižnice tiče, za tu se je već sam zakon pobrinuo, odrediv, da svaka škola mora imati u tu svrhu svake godine 10 for. za razpolaganje, a to je preko dosti (? Ur.), samo neka se upotriebe, kako bi se upotriebiti imali.

Digitized by Google

U slučaju pak razsula učiteljskoga družtva zašto da njegova imovina ovomu ili onomu zavodu ili školi pripade, kad bi se od istoga imutka moglo osnovati bar jedna podpora za one učiteljske sinove ove podžupanije, koji su nakani polaziti preparandiju. — Ovo ob učit. družtvu ove podžupanije.

Još jednu g. S. V. o komandaturi kr. podžupanije pri namieštanju učitelja. Čudim se, što taj g. sudrug čini, kao da je tek sada progledao, te spazio, da danas sve po komandi i uplivu možnih biva. Ta on je to bar dobro izkusio pri svom najzadnjem izboru. Ako se dakle po komandi biraju i namieštaju obć. činovnici. zašto ne bi i učitelji, ma to bilo i u natoč škol. zakonu?! Ima ljudi, koji su uvidjeli pri takovu manevru u K. i u S., da su sretne ruke bili, pak si čestitajuć na istom misle, a zašto da ga ne bi ponovili i u V. i G. — Bože im samo daj, da i ovaj put budu tako sretne ruke, pak nas neće glava boljeti; — bar će takove braće biti više na broju, koja su im srdcu prirasla? —

Čačić.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Ferdinanda Divjaka pravim učiteljem na dječačkoj obćoj pučkoj školi u Varaždinu; krapinsko-topličkoga učitelja Ivana Jeranda privremenim kućnim učiteljem u kr. zemaljskoj kaznioni lepoglavskoj.

— (**III. obća hrv. učit. skupština.**) Kako je poznato, obratio se je centralni odbor obćih hrv. učit. skupština na visoku kr. zemaljsku vladu i c. k. vojno zapovjedničtvo s molbom, da se ovu godinu odgode podžupanijske dotično okružne učiteljske skupštine, a obćine da bi one dnevnice, što ih učiteljem daju, kad idu na podžupanijsku skupštinu, ove godine porazdielili medju one učitelje svojih škola, koji budu išli na obću hrvatsku učit. skupštinu. Toj molbi odazvalo se je vojno zapovjedničtvo veoma velikodušno svojim odpisom od 18. travnja t. g., broj 1156, na sve područne okružne oblasti, uslied kojega su za ovu godinu odgodjene okružne učiteljske skupštine i nastavni tečaji, te će još podporom iz sredstva krajiških škol. okružja prisustvovati obćoj skupštini 80 krajiških učitelja. Počem pako sadržaj toga visokoga odpisa svakoga učitelja zanimati može, a doista i zanimati hoće, to ga evo iz zahvalnosti prema istoj visokoj oblasti doslovce priobćujemo:

Odjel nastavni br. 1156.

U Zagrebu 18. travnja 1878.

Tečajem ovogodišnjih školskih praznika obdržavat će se u Osieku 3. obća hrvatska učiteljska skupština.

Da se râd na toj skupštini što više usredotoči i da zaključci skupštine budu što bolji i svestraniji izražaj ukupnoga hrvatskoga učiteljstva, želi vojno ovo zapovjedničtvo, da na toj skupštini sudjeluje i krajiško učiteljstvo.

S toga se odredjuje, da se obdržavanje okružnih učiteljskih skupština i nastavnih tečaja za ljetos obustavi.

O čem to . . . . . ondješnje učiteljsko osoblje ubaviestiti i na školske obćine shodnim načinom utjecati ima, da svojim učiteljem u svrhu prisustvovanja kod 3. obće hrv. učit. skupštine iz obćinskih sredstva po mogućnosti podpore doznače.

Od gradskih zastupstva pako očekujem, da će u tom pogledu seoskim obćinam dati što bolji primjer pripravnosti za žrtve u rečenu svrhu.

Podpora iz sredstva školskoga okružja i to na račun svote, koja je za učiteljske konferencije u ovogodišnjem proračunu za tamošnje školstvo uvršćena, dozvoljuje se . . . . učitelja tamošnjega okružja i to svakomu po . . . . for.

Imenik učitelja, kojim bi se izmedju onih, koji se na prisustvovanje prijave, te podpore doznačiti imale, neka to okružno upraviteljstvo sastavi po saslušanju okružnoga škol. vieća i neka ga vojnomu ovomu zapovjedničtvu najkašnje do 15. lipnja t. g. podnese.

Učiteljem gradjanskih škola i školskim nadzornikom ne mogu se ove podpore dopitati, budući da su ovi od pučkih učitelja znatno bolje dotirani.

Philippović,
Fzm.

— (**† Andrija Milković.**) 9. o. m. preminu Andrija Milković, gradjanski učitelj u Petrovaradinu; bilo mu tekar 34 godine. Obolje od upale pluća, koju ne mogaše preboljeti. Pokoj-

Digitized by Google

nika riesila je vanredna dobrodušnost, s koje je silno omilio svimkolikim, toli gradjanom, koli sudrugovom i učenikom, što svjedoči učešće mnogobrojnih gradjana i prijatelja pri pogrebu. Nemanje odlikovale ga vrstne nauke. Svršiv naime veliku realku u Rakovcu, podvrže se s vrlo dobrim uspjehom izpitu zrelosti. Nemogav se domoći domaće podpore, da podje na tehniku, morade odustati od te liepe namjere. Kašnje položi izpit za gradjanskoga učitelja. Službovao je na maloj realci u Gospiću i Mitrovici, a napokon na gradjanskoj učioni u Petrovaradinu. Laka mu zemljica!

Razne viesti.

— (**Kranjska.**) U ljubljanskoj čitaonici drže predavanja u korist „Narodne škole". 23. ožujka predavao je gosp. Krizman o razvoju čovječjega tiela, 31. dr. Zarnik o najnovijoj sgodovini sjedinjene Italije.

— (**Obustavilo im plaće.**) Kako „Grazer Tagespost" javlja, obustaviše u Kranjskoj dvadeset i četvorici učitelja plaće. To je učinjeno po naredbi ministarstva, koja nalaže odpustiti sve one učitelje, koji poslie pet godina ne polože učiteljskoga izpita, ili koji ga ne mogahu položiti.

— (**Pomanjkanje učitelja u Slovačkoj**) raste upravo užasno. Stariji učitelji pomiru, a mladji se posvećuju drugomu zvanju, na što jih goni slabo materijalno stanje, a još više to, što im se ogorčava rad svakojakimi magjarizatorskimi nalozi. Učitelj sa tri ili četiri stotine forinti godišnje plaće imao bi biti ne samo prvim Magjarom, nego pače od mlade slovačke mladeži u 4 zimska mjeseca, što školu polazi, imao bi uzgojiti prave praveate Magjare. Uza to htjelo bi se jošte, da umie na englezku jašiti, te s kapom u ruci pokorno stajati pred g. škol. nadzornikom, koj često nije svršio više nego 2 razreda realke, te protekcijom postao kr. upraviteljem i nadzornikom školstva u županiji. Zaista prekrasnih li odnošaja!

— (**Ugarska.**) Ugarski pučki učitelji imati će ovogodišnju obću učiteljsku skupštinu u glavnom gradu 21., 22. i 23. kolovoza. Ondješni učitelji u tu svrhu izabraše odbor, komu je predsjednikom sjemeništni profesor Aleksander Peterffy. Za pristupnicu platit će svaki učitelj 2 for.

— (**Stogodišnjicu**) slaviti će 1. svibnja učiteljište u Tješinu.

— (**Učiteljsko družtvo „Volksschule" u Beču.**) Dr. Kühn predložio je kotarskomu šk. vieću, da bi učitelji morali rabiti u svem Beču jedne te iste knjige. Da do toga sbilja ne dodje, držalo je družtvo „Volksschule" sjednicu, u kojoj je zaključeno sastaviti memorandum, te ga porazdieliti medju sve članove obć. i kot. odbora. U tom memorandumu imadu se iztaknuti sljedeće točke: „1. Uvadjati iste knjige na svih bečkih školah, značilo bi uvadjati monopol. 2. Tim načinom uveo bi se monopol, koj bi dobro došao c. kr. školskoj ili privatnoj nakladi, a na kakovo izpravljanje ne bi se onda ni mislilo. 3. §. 8. šk. zak. od 14. svibnja 1869., koj dozvoljuje učiteljem pravo izbora školskih knjiga, postao bi tim monopolom iluzornim. 4. Tim bi se priečilo učiteljstvo u slobodi metode. 5. Samo onda, kad će učiteljstvo predlagati školske knjige, moguć je kakav napredak na tom polju. 6. Trošak, što ga roditelji imadu za razne škol. knjige u kotarih, može se svesti na minimum." — Kad je gdje diktirati ili stezati ono malo slobodice učiteljeve, onda ti se nadje liep broj složnih prijatelja; onda ti mnogi — sve znadu. A kad je treba što doznačiti ili nabaviti, onda se mnogi mrgode, kao da je to nepotreban trošak! —

— (**Druga godina bez obuke u vjeri.**) „Posel z Budče" piše: U Kozarovicah (u okružju piskovom) obstojaše do g. 1877. jednorazredna škola. U tu je dolazio kateketa iz Hraštica dva puta na tjedan uz godišnju nagradu od 50 for. Prvim ožujkom 1877. razširena bi pomenuta škola u dvorazrednu, te se i broj sati za vjeronauk podvostručio. Župni ured hrastički izjavi se pripravnim i nadalje skrbiti za obuku u vjeri, ali pod taj uvjet, da se uz dosadanju nagradu od 50 for. imade davati podvoz, inače, da zamolbi obćine udovoljiti e može. Obćina opet izjavi, da ne može tomu zahtjevu udovoljiti, te čitavu stvar predloži okružnomu škol. vieću na uredovanje. Ovo opet uputi mjestno škol. vieće na natječajni zakon za obće pučke škole, neodrediv dalje ništa. Tako se vuče prieporno pitanje bez kraja i konca, a 110 djece već se drugu godinu ne obučava u vjeri. Mjestno šk. vieće predloži kasnije, da bi se u 1. razredu popodieljivala vjerouka samo po 1 sat na tjedan; nu župni ured nehtjede popustiti, dok ili obćina ne podvostruči nagrade ili pako ne dade podvoza kapelanu. Za čudo je, da predpostavljene oblasti mogu tu prepirku tako dugo trpiti na uštrb mladeži.

— (**Konferencija zem. škol. nadzornika**) u Cislitavi, koju je pozvao ministar nastave u tu svrhu, kako bi se tomu pomoglo, da ne bude mladež srednjih škola i u buduće učevnim gradivom obterećena, započela je viećati 15. trav. U tu svrhu izradjen je poseban naert. „Volksschule" se nada, da će se kod toga sjetiti i na pučke škole.

— (**Što još neće doživiti sirota učitelj?!**) Kako „Fr. pädagog. Blätter" javljaju, javio je u Klostergrabu ondješni slabićak — učitelj mjestnomu školskomu vieću, da je bolestan. Na to ga posjeti stražar, držeći ga za simulanta, opipa mu bilo, te izviesti škol. odbor kao kakav docent, da učitelju ništa ne fali! — Morda će se i to komu sviknuti?!

— (**Odlikovanje.**) Francezka vlada imenovala je starinu učitelja Rastoix u Villosangeu, koj već 57 godina učiteljuje, vite-

Digitized by Google

zom častne legije (chevalier de la légion l' honneur). Isto bi tako odlikovan ravnatelj normalne škole melunske J. Bonym za 44-godišnje službovanje.

— (**Da nepobjegnu.**) U kneževini Lippe izdao je vrhovni ured naredbu, da u buduće ne smiju školski inšpektori sami izdavati učiteljem svjedočbe o njihovoj sposobnosti, nego da si to pravo pridržaje sam vrhovni ured. Tom se naredbom hoće prepriečiti, da neće moći učitelji moliti za službe u susjednih zemljah, gdje su veće plaće. Nu kažu, da i ta naredba neće pomoći, jer da će učitelji preko granica sretne si domovine i bez svjedočba.

— (**Učiteljska mirovina u Francezkoj.**) Novi francezki ministar nastave Bardoux predložio je zastupničkoj komori 31. ožujka o. g. zakonsku osnovu, kojom se učiteljem osjegurava kao minimum 500 franaka (nešto više od 200 for.) mirovine.

— (**Učiteljska skupština.**) Peta oba thüringška učiteljska skupština obdržavati će se početkom kolovoza u Ohrdrufu. — Svagdje se dakle sastaju pučki učitelji, pa se nadamo, da i naši hrvatski učitelji neće ni u tom zaostati. — Očekujemo, da će se oni u liepom broju sakupiti ovih praznika u Osieku.

— (**Koliko djece imade u pojedinih razredih u Berlinu?**) 157 prvih razreda sa 6216 djece, dakle u jednom 40; 186 drugih razr. sa 8850 djece, dakle u jednom 47; 218 trećih razreda sa 11.621 djetetom, dakle u jednom 53; 252 četvrta razreda sa 14.456 djece, u jednom sa 57; 257 petih razreda sa 15.344 djece, u jednom sa 60; 291 šestih razreda sa 17.514 djece, u jednom sa 60. — I kod nas bi odatle mogli mnogi, kojim se je baviti školom, koješta naučiti.

— (**Razpisana nagrada.**) Rumunjski knez Karlo dopitao je 5000 franaka za sastavljanje poviesti sadanjega rusko-turskoga rata. Ta knjiga ima biti napisana za škole, kako bi se u mladeži rumunjskoj budila ljubav prema otačbini.

Književnost.

— (**Južno-slovjenske narodne popjevke.**) Većim dielom po narodu sam sakupio, ukajdio, glasovirsku prątnju udesio, te izvorni im tekst pridodao Fr. S. Kuhač. Knjiga 1., svezak 1. Tisak C. Albrechta. Ciena četirim svezkom u predbroji samo 5 for., kašnje će se ciena povisiti. Ovaj prvi svežčić sadržaje 97 novijih ljubovnih pjesama iz svih krajeva južnoga Slovjenstva. Izišlo je dvojako izdanje, naime s tekstom štampanim latinicom, pa onda drugo ćirilicom. Preporučamo opetovano štov. čitateljstvu, da se u što većem broju požuri predplatiti na to krasno djelo, jer će se možda doskora sve razprodati.

Natječaji.

— Za učitelja grčko-iztočne vjeroizpoviesti na konfesionalno-mješovitoj obćoj puč. školi u Velikoj Pisanici, polit. obćine severinske u podžupaniji bjelovarskoj. Beriva: 350 f. plate, stan, vrt i 21 kbm. drva, a za crkveno pojanje 24 for. Rok do 13. svibnja t. g.

Javna zahvala.

Preuzvišeni gosp. školski pokrovitelj G. H. barun pl. Prandau, poznat kao osobiti promicatelj škole i njezina napredka, darovao je i ove godine školskoj našoj knjižnici „Jugoslavjanske pjesme“ od Franje Koch-Kuhača, na kojem daru mu podpisani ovim svoju najsrdačniju zahvalu izrazuje.

U Petrijevcih, 14. travnja 1878.

Antun Koharić,
učitelj.

Iz Jamnice, 14. travnja 1878. Odilazeć iz svog dosadanjeg boravka drugamo, da se liečim, šiljem ovime svim svojim znancem i prijateljem bez razlike stališa na razstanku srdačni pozdrav sa zamolom, da me i nadalje blagoizvole u miloj svojoj uspomeni zadržati i ne uzkratit mi prijazne svoje naklonosti, kakovom se susretasmo dosele; te jim podvikujem sretan „Sbogom“ —, dok se opet vidimo, ako li Bog hoće!

Josip Hrs-Premužak,
bolujući učitelj na dopustu.

P. n. gospodi predbrojnikom, koji me pitaju, što je s mojimi „Putopisi“, odgovaram ovim, da knjiga nije krivnjom mojom, već dotične tiskare zaostala, te da će ju za koj dan primiti. D. Hirc.

Listovnica uredničtva.

G. F. P. u P. Priposlano u budućem broju, jer nam je za ovaj broj izmanjkalo prostora. Pojedinih brojeva ne možemo uz najbolju volju ni suradnikom dostavljati, jer nam se kvari čitavi tečaj. Članak uvrstit ćemo drage volje; samo ga pošaljite.

G. V. u O. Za sada ne držimo za shodno, da drugi dopis priobćimo. Dotičnik je već sam dosta u svoju obranu kazao. Nu ako se bude odgovaralo, uvrstit ćemo.

☛ **Upozorujemo gg. predplatnike, da odmah, čim im koj broj „Napredka“ nestigne, reklamuju, jer se na kasnije reklamacije ne može uzeti obzir.**

Uprava „Napredka“.

Izdaje ga **„Hrv. ped.-književ. sbor“**, uredjuje **Ljudevit Modec**, a tiska **Drag. Albrecht.**

☛ **Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka“ komad XXIX.**

Digitized by Google

Br. 15. U Zagrebu, 20. svibnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora".

„Napredak" izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka", novci pako: Upravi „Napredka" (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Njegovanje značaja u narodnoj učioni.

Napisao **Blaž Pernišek.**

Značajem zovemo dosljednu jedinost mišljenja i hotjenja, podpuno sudaranje vanjštine sa unutarnjošću. S toga je svakomu značaju temeljem samo jedna misao, samo jedan povod. Značajan čovjek djeluje dakle vazda po svom osvjedočaju, uviek prema svomu uzoru. U čovječjoj je naravi zasadjena sdušnost i sebičnost. Po tom razlučujemo plemenit i neplemenit značaj. Ako se tko naime po sdušnosti vlada, onda ga zovemo plemenitim, ako po sebičnosti, onda neplemenitim značajem.

Naš narod nije doista nikad toliko oskudjevao na značajih, koliko danas. (? Ur.) Obazrimo se samo u modernu povjestnicu našu, pak ćemo vidjeti, koliko gadnih Efijaltâ, Brankovićâ, Milotâ, koliko egoistâ, koliko inih kukavicâ nam ona predočuje! Dan danas ruši se pravo, dira se temelj morala. „Gewalt vor dem Rechte!" To je najnovija parola 19. vieka, „prvog naroda na zemlji". Što će se onda od nas „barbarâ" tražiti? I ako se ova kolosalna korupcija onako rapidno produlji, kako uspješno koraca, jao si ga našemu potomstvu!

Jednostrano naobražena čovjeka ne možemo si mi pomisliti značajnim. Čovjek se mora intelektualno i moralno harmonijski razviti, tekar onda je sposoban, da postane značajnim. S toga si ni valjana narodnoga učitelja ne možemo pomisliti, koji ne bi nastojao o tom, da mladi naraštaj utvrdjuje u plemenitoj značajnosti; jerbo obrazovanje značaja obuhvaća čitav uzgoj u narodnoj učioni. Namjera je tomu obrazovanju, da dobije pitomac i svomu mišljenju i hotjenju siguran smjer i bezbjednost. I baš to je zadaća narodnoj učioni. Kakov da bude značaj naših pitomaca, to najviše stoji do naših narodnih učitelja. Velika oskudica bivših učiteljskih instituta bijaše kriva, da nam toliko sposobnih suradnika na polju narodne prosvjete ne dostaje! Latinska poslovica glasi: „Qualis praeceptor, talis discipulus" (kakav učitelj, takav

Digitized by Google

učenik). Svi predmeti, koji su novoj modernoj narodn školi propisani, veoma su potrebiti, da se naš narod pridigne iz mraka sriedovječnoga, te da dospije do značajnosti. Izmedju svih predmeta pako pruža za to najviše prilike povjestnica. Dakako učitelj ne može, da u narodnoj učioni filozofično poučava povjestnicu, a ipak mu se vrlo često pruža sgodna prilika, da iskricu za iskricom baci djetetu u mlado srdašce, te ga tiem ogrieva za: istinitost, samostalnost, postojanost i sdušnost.

Bez istinitosti ne možemo si ni pomisliti plemenita značaja; jerbo istinitost je direktan put, dočim je svako odstupanje od istinitosti protivno konsekventnosti. Narodnoj je dakle učioni u prvoj vrsti zadaćom, da priuča školsku mladež istinitosti, iskrenosti i slobodnosti. To se pako ne može postići terorizmom, nego liberalizmom i ljubavlju. Značaj se utvrdjuje probudjivanjem pravoga častoljublja, t. j. učitelj neka pošteno postupa sa djecom, i neka im bude uzorom svojom otvorenošću i bezuslovnom istinitošću. S tim je u savezu vjernost, koja nije ništa drugo, nego istodobna unutarnja i vanjska istinitost, t. j. iskrenost. Dakako, razumije se vjernosti dostojan osvjedočaj. To pako može biti samo onda, ako se osvjedočaj podpuno slaže sa vječnimi načeli moralnosti, i ako se prisvoji samosvojnim mišljenjem. Hoće li naša škola da uzgoji vjeran i u osvjedočaju stalan narod, mora raditi od početka na to, da djeca ne govore i ono, što ne razumiju poput papiga. Mnogo ima ljudi, koji od svojih mladih nogu bez izkušivanja nešto istinom smatraju. Baš s toga se takovi ljudi često iznevjere svomu neosnovanomu osvjedočaju, koje su isto tako neosnovano i primili. Takva je čovjeka moći odmah sofističnim putem predobiti, jer ne stoji na svojih noguh — jer se ravna po vjetru kao vjeternica. Ako pak škola učenika priuči, da dodje do osvjedočaja svojim sudom, onda će on doista ponosito i sdušno vjernim biti takovu osvjedočaju.

Samostalnost je uz istinitost veoma potreban faktor za plemenitu značajnost. Nema doduše čovjeka, koji ne bi upravo ništa trebao od drugih, budi u duševnom ili materijalnom obziru; ali u onom, što on sam može, valja da na svojih noguh stoji. Takov je privilegij mislećega individua: mišljenje i hotjenje. S toga neka čovjek sam misli, hoće, gleda, ide, djeluje. To je samostojnost, koju si valja sačuvati. Dapače ono, što od inih čuje, uči, prima, dobije tekar putem svoga promišljavanja. To nam predočuje zadaću nar. škole. Već pouka ima voditi učenika k toj duševnoj samostojnosti, i to od prvoga odgovora, kojeg duguje prvi dan učitelju, do riešavanja najtežih zadaća iz različitih predmeta, kao i iz ustmenih i pismenih reprodukcija i produkcija. Bio makar kako loš odgovor, ako proizlazi iz vlastite misaonosti, vriedi više, nego najkoristniji izraz, koji je možda proizvod sa susjedova vrta. Da učitelj svoj cilj postići uzmogne, valja da je i sam moralno i intelektualno naobražen, te da neumorno upotrebljava svoje sposobnosti, da u svakom obziru dobro predaje, da skrbi za dobru disciplinu i da svaki pitomac sam izradjuje svoje ustmene i pismene zadaće.

Digitized by Google

Postojanost jest treći i veoma znamenit faktor, koji sačinjava značajnost. Duševna jest djelatnost mnogih ljudi jednaka slamnoj vatri. Ljude takvih svojstva zovemo sangvinici. Oni intenzivno misle, brzo se odlučuju, jesu najplemenitijih nakana, ali bez ikakve postojanosti; njihova volja traje samo momentano. Takvi ljudi mogu sve drugo prije biti, nu značaji nikad. Značaj se ne utrudi u dobru djelovanju, dočim nemamo od neznačajnika dočekivati što slavna, nit se možemo osloniti na njega. Diete od naravi naliči leptiru, koji sa cvieta na cviet leti, od kojega samo najsladji nektar kuša. S toga valja diete tako uzgajati, da nalikuje pauku, koji se ne utrudi, te protrganu nit makar 20 puta popravi. Pomenutoj pako leptirovoj naravi neka se učitelj odlučno protivi, i neka nastoji, da djeca uviek veće i veće težkoće svladati uzmognu. U tu svrhu neka se interesantno podučava; jerbo čama je grob postojanosti.

Latinac kaže: „Verba movent, exempla trahunt“, t. j. rieči potiču, a primjeri privlače. Primjer učiteljev uplivati će dakle više na djecu, nego sve dociranje i dugo moralno prodikovanje. K tomu pako pridružuje se, kako rekosmo, pouka iz povjestnice. Ona jest slikarna, kojom uzgojitelj djecu izprevadja. Demonstracija učiteljeva neka sve historičke slike tako osvietli, da mladež dobro vidi i plemenite i neplemenite karaktere. Plemenitimi značaji neka se duboko u dušu utisne uzvišeno dostojanstvo. Usuprot pako valja djecu upoznati, što se tiče neplemenitih značaja, da najslavniji značaji mogu najsramotnije pasti, ako se ne temelje na istinitosti i pravednosti, nego na sebičnosti.

Nam slovjenskim učiteljem valja u prvoj vrsti na to neumorno djelovati, da prisvojimo i upišemo u dno srdca našemu narodu slovjenski ponos, kako bi svoju narodnost nad sve drugo zemaljsko ljubili, a tudje narodnosti samo štovali. Jerbo samo onaj narod ne propadne, koji se sam u sebe uzda, kaže najstariji historik Konfucius. Uvjeriti valja školsku mladež, da tako zvani „kosmopolite“ niesu ni krop. ni voda. dakle da su neznačajnici. Vrlo dobro će postupati. ako će djeci predočiti najveće antipode historične, n. pr. najčišćega grčkoga narodnjaka Aristida i perfidnog Efialta; bana Jelačića i Brankovića; Husa i Milotu; dra. Lavrića i „Regenmoža“ itd., itd. Kao uzor istinitosti neka služi Washington; kao uzor postojanosti Columbus; kao uzor častoljubja Nelson; uzor hrabrosti Scevola.

Primietiti mi je još jednom, da učitelj kao prvi uzor čitavoj učioni sdušno pazi na se. da svojim ponašanjem ne poruši ono. što je riečju sagradio, nego vazda neka skrbi, da ono. što je govorom upilio djeci i svojim primjerom dublje utisne u dušu njihovu.

Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.

Piše **Gjuro Markulin**, izpitani učitelj gluhoniemih.

(Dalje.)

Pošto su za obuku gluhoniemih po drugih državah po mogućnosti skrbili, ne bijahu u tom pogledu ni u Austriji sasma neposleni. Već godine 1778., kad

*

Digitized by Google

je Josip II. po Francezkoj putovao, sazna on za zavod, kojeg je de l' Epée u Parizu ustrojio, i odluči posjetiti toga vriednoga čovjeka i plemenitoga prijatelja gluhonieme djece, te se osvjedočiti o mogućnosti obučavanja gluhoniemih.

Iznenadjen metodom dé l' Epéea i napredkom gluhonieme djece, posla Josip još iste godine svećenika Štorka u Pariz, gdje se je on usposobio za uzgajanje i obučavanje gluhoniemih, a po njegovu povratku podigne pokojna carica Marija Terezija (g. 1779.) zavod u Beču, na kojem su si poslie pokojni ravnatelj istoga, May, glede prikraćenja kretoznakova i izdanja nekojih naputaka, pa i drugi, kao M. Venus, Czech, Dafner, A. Venus itd. stekli mnoge zasluge.

Da se za obuku gluhoniemih dobije čim veći broj sposobnih učitelja, bi na istom zavodu otvoren osammjesečni učevni tečaj, te obećano, da će se na one, koji ga budu uspjehom slušali, pa poslie kakovo mjesto tražili, uzeti osobiti obzir. Tim načinom razširio se je taj nauk i njegova posebna metoda i u austro-ugarskoj državi tako, da sada i u njoj imade oko 16 javnih i sukromnih zavoda za obučavanje gluhoniemih, te da oko $^1/_{10}$ za uzgajanje sposobne djece uživa nauk u zavodih. (U obće ima u Austro-Ugarskoj oko 26.000 gluhoniemih, od kojih je za obuku sposobno oko 7000, a obučava ih se oko 806; zavodi su izvan Beča i Praga u sv. Hipolitu, Lincu, Halu, Tridenatu, Gracu, Gorici, Cjelovcu, Ljubljani, Brnu, Litomjericah, Lavovu, Požunu, Vacu.)

Nu u drugih državah napreduje taj nauk mnogo bolje. Tako n. pr. u Belgiji, Holandiji, Daniji, Saskój i drugih malih njemačkih zemljah; pošto u njih ima toliko zavoda, da se obučavaju sva za obuku sposobna gluhoniema djeca. U Virtemberžkoj i u sjedinjenih državah sjeverne Amerike obučava se preko $^1/_2$ za obuku sposobne gluhonieme djece; u Pruskoj, Velikoj Britaniji, Francezkoj, Švajcarskoj, Bavarskoj, Oldenburžkoj i Badenskoj oko $^1/_3$; u Talijanskoj (kao i u Austro-Ugarskoj) oko $^1/_{10}$ itd.

Takodjer se za naobrazbu potrebitih učitelja za gluhonieme kojekud otvaraju višegodišnji učevni tečaji.

Dočim se dakle u drugih zemljah za dobro biedne gluhonieme djece mnogo radi, nije se moglo učiniti do sada kod nas u tom pogledu skoro ništa ili pak sasvim malo, a to malo jest: 1. da je izpitani učitelj gluhoniemih, Ferdo Štumpe, bivši za onda učitelj realke i preparandije, god. 1857. i 1858. u Rakovcu preparandom način obučavanja gluhoniemih predavao, gdje se je nekoliko preparanda usposobilo učitelji gluhoniemih;

2. da je §. 83. školskoga zakona u ostalom ustanovljeno, da se preparandi i preparandice na preparandijah trojedne kraljevine ondje, gdje je prilika, upućivati imadu i u načinu obučavanja gluhoniemih.

Da li je od preparanda, usposobivših se u Rakovcu učitelji gluhoniemih, koji za gluhoniemu djecu šta učiniti mogao, ne znam.

3. Da je, u koliko mi je poznato, već g. 1875. bila povedena razprava glede postavljenja vanrednoga učitelja za učbu nauka gluhoniemih na ovdješnjih preparandijah, nu da je ostala bezuspješna i to s toga, što vis. kr. hrv. slav.

Digitized by Google

zemaljska vlada za onda nije našla potrebitih uvjeta za otvorenje učevnoga tečaja za gluhonieme.

4. Da je nešto spomenuto o gluhoniemih u „Napredku“ g. 1876. br. 4.

Da se pako po zemlju, crkvu i gluhoniemu djecu tako zamašna i uzvišena zakonska ustanova, kako baš rekoh, provesti nije mogla, znadem. Nu da se ista naskoro i provede, to nije tim još sve učinjeno, što je potrebito za napredak gluhonieme djece, i što je učiniti moguće.

Učevni tečaji traju tri godine, a slušaoca nije mnogo, pa bi, da se ovi i usposobe učitelji gluhoniemih, prošlo mnogo godina, dok bi na svakoj pučkoj školi, ili makar ondje, gdje gluhonieme djece ima, namješten bio samo po jedan takov učitelj. Od potrebe je dakle, da se drugim načinom odmah uzme skrb za gluhoniemu djecu. Na tu skrb, koja im čovjeku dostojno bivstvo pripraviti i k obće koristnom življenju pripomoći ima, imadu ona, kao i čujuća polag božjih i ljudskih zakona podpuno pravo.

Za uzgoj i obuku čujućo-govorećih nema samo po naprednijih državah ciele zemlje, nego već i u našoj domovini skoro za sve grane znanosti dosta obrazovanih zavoda i učilišta. Takodjer ima skoro dostatan broj učiteljišta i prilično sposobnih učitelja. Nije dakle potrebito za ove u tom pogledu već tako mnogo skrbiti. Za gluhonieme, kako sam baš kazao, nije dosad skoro ništa učinjeno, te bi se tim više valjalo obazrieti na njih.

Naša zemaljska vlada i krajiška zemaljska upravna oblast, poglavarstva, školski nadzornici, učitelji, župnici i svi u tom pogledu mjerodavni faktori ne bi naime trebali mnogo šteditи žrtva ondje, gdje se kaže ma bilo kako mu drago mala korist za budućnost biedne gluhonieme djece, već bi ih mogli posvetiti napredku iste. Po tom bi oni imali nastojati:

1. da naša gluhoniema, za školu sposobna djeca ondje, gdje takove ima, sa čujućom skupa polaze pučke škole, pa se tako makar ponešto divljačtvu iztrgnu i uzgoje, i to bez obzira na to, je li tamošnji učitelj za metodičko obučavanje na kojoj preparandiji ili kojem zavodu usposobljen ili ne;

2. da se i kod nas čim prije ustroji makar jedan zavod za uzgajanje i obučavanje gluhoniemih.

Pošto ću ovu drugu točku sasvim mimoići, nastojat ću za sada razložiti, kako bi se ona prva provesti mogla.

Trpi se, da gluhoniema djeca razne starosti sa čujućom polaze crkvu, a ne zabranjuje se ni to, da čujuća djeca u ranoj mladosti prisustvuju službi božjoj; akoprem ona u svakoj, ova pako u ranoj dobi od onoga, što se u crkvi sbiva, ništa ne razumiju: pa se može trpiti i imalo bi se odrediti, da gluhoniema naša djeca sa čujućom škole polaze, akoprem od onoga, što se čujućoj djeci predaje, ništa ne razumiju.

Po mnenju bivšega bajratskoga školskoga savjetnika Stephania, Ingleza Arrowsmitha, virtemberžkoga župnika Daniela i bajratskoga škol. savjetnika Grasera, pa ravnatelja bečkoga zavoda gluhoniemih, Mije Venusa, i drugih, mogu se gluhoniema djeca sa čujućom koristno zabavljati, te drugdje jedna s drugom mnogobrojno škole i polaze.

Digitized by Google

Tako je n. p. polag statističkih podataka pučke škole u Njemačkoj sa čujućom djecom god. 1874. polazilo i to: u vladnom kotaru vratislavskom od 212 za obuku sposobnih gluhoniemih 28. dočim je obučavano 135 u zavodu, a 49 sasvim bez obuke ostalo; u vladnom kotaru legničkom od 95 gluhoniemih 16, dočim je obučavano u zavodu 59. a 20 bez ikakve obuke ostalo; u vladnom kotaru opoljskom od 312 gluhoniemih 102, dočim se je nalazilo 99 u zavodu, a 111 bez obuke ostalo; u vladnom kotaru poznanjskom od 415 gluhoniemih 73, dočim se je 86 nalazilo u zavodu, a 256 ostalo bez ikakve obuke i t. d.

Za polazak škole po gluhoniemoj djeci ne može bit mnogo zapreka od strane roditelja, veći dio istih je već osvjedočen, kako blagotvorno nauk na njihovu djecu djeluje, ako su marljiva. Da je to istina, osvjedočio sam se i ja sám, pošto poznajem proste roditelje, koji su došli sami k učitelju i molili ga, da primi njihovo gluhoniemo diete u školu. Nu ne treba učitelj, kojemu napredak djece leži na srdcu, čekati, dok dodju roditelji molit, da im se diete primi u školu. On, znajuć, da se njegov djelokrug proteže i izvan škole, i da on u općini, u kojoj služi, s družtvenoga gledišta bezdvojbeno vrlo važno mjesto zauzimlje, može roditelje i sam na to potaknuti.

Izvan toga, što on uviek sa školskom djecom obći, kojoj su okolnosti u selu poznate, dodje on skoro svaki dan u doticaj s pukom svoje škol. općine, a prisustvuje i svakogodišnjemu upisivanju djece u školu, koje navadno biva u nazočnosti povjerenstva i pred koje je dužno doći svako diete, nalazeće se u dobi za polazak škole propisanoj.

Ovom prilikom može on spoznati ne samo gluhoniemu, nego i ine vrsti djece, te roditelje ili rodjake uputiti, što je potrebito učiniti, da se njihovu jednom ili drugom manom providjenomu djetetu pomogne i da se ono po mogućnosti uzgoji i obuči. To postigne najlakše, ako im predoči potrebu znanja, dočim im razloži: što i koliko je uzgojba i obuka dobra učinila, kolike moći ona nadomiešća i umorenim posao olakšava, kolikim nesretnikom ona život snosljivim čini, kolikim je bolestnikom život spasila i izgubljeno bivše zdravlje opet dala, kolike griehe i opačine prepriečila, kako je težko pravo naobražena, naime takova čovjeka, koji sam sebe poznaje, druge štuje, a Boga se boji, od dobra odvratiti i k zlu skloniti i t. d. (Sliedi.)

Nešto iz zorne obuke.

Priobćio **Milan Kobali.**

Kuhinjsko posudje.

Što je ovo? L o n a c. Što ima naokolo? Strane. Što ima odozdol? Dno. Što evo još vidimo? (Učitelj pokazuje na slici.) Vidimo ručku, držku, uho. — Od čega može biti lonac? Od zemlje, željeza, lima, bakra. Tko pravi zemljene lonce? Lončar. Od čega ih on pravi? Od zemlje. Kako zovemo onu zemlju?

Digitized by Google

Glinom. — Što ima ovaj lonac sa svake strane? (Pokazuje na dvie ručke.) Ima ručku. (Dakle dvie.) Gdje možeš kupiti željezan i limen lonac? Kod željeznara. Gdje još te možeš kupiti limen lonac? Kod limara. — Kakovih lonaca ima po veličini? Ima velikih, srednjih, malih. Kakovih ima po širini? Širokih i uzkih. Kakovih ima po visini? Visokih i nizkih. — Kakovi su nekoji u sredini? Trbušasti. (Učitelj ga pokaže ili nariše.) Kakovi mogu biti lonci bojom? Bieli, žuti, crvenkasti, crni, smeđji. — Kakove je boje željezan lonac izvana? Crne. Kakove je boje iznutra? Biele. — Kakov je lonac, ako se u njem kuha dulje vremena? Crn. (Pocrni.) Što možemo u loncu kuhati? Razno meso (učenici neka nabrajaju, kakovo), sočivo, kavu, mlieko, zelenje. Što možemo s loncem zagrabiti? Vode, vina, i t. d.

Promjene. Lonac se može razbiti, puknuti. Gdje lonci stoje? U kuhinji, u smočnici (obično na policah.)

Što je ovo? Šerpinja. (Učitelj sve pokazuje.) Što ima šerpinja naokolo? Strane. Što ima odozdol? Dno. Što ima sa svake strane? Ručku. Od čega može biti šerpinja? Od zemlje, željeza, lima. Što imadu odozdol zemljene šerpinje? Imadu tri nožice. Kakovih ima po veličini? Kakovih ima po širini? (Ostalo kao i kod lonca.)

Što je ovo? Pladanj ili tanjur. Kakov je evo ovaj tanjur? Okrugao. Što ima naokolo? Strane. Što ima odozdol? Dno. Od čega može biti? Od zemlje, lima, kositra, porculana, kamenine. Kakovih ima veličinom? Velikih, malih. — Promjene. Pladanj se može razlupati, ako padne, može puknuti. Ima li i drvenih tanjura? Ima. Što majka, sestra, kuhač ili kuharica na njem reže? Meso, gibanicu, kolač.

Što je ovo? Zdjela. Kakova je zdjela? Okrugla. Što ima naokolo? Strane. Što ima odozdol? Dno. Od čega može biti zdjela? Od zemlje, drveta, lima, bakra, kositra, porculana i kamenine. Što imadu neke zdjele sa svake strane? (Pokazuje ili nariše.) Ručku. Što majka ili tko drugi može prati u zdjeli? Posudje, salatu, meso, rublje, ako ga nije mnogo. Što si možemo mi oprati u zdjeli? Lice, vrat i ruke. — Promjene. Može se razlupati, ako padne na zemlju ili s njom udarimo o zid, može puknuti.

Što je ovo? Medenica ili tepsija. Kakova je ona? Okrugla. Što ima naokolo? Strane. Što ima odozdol? Dno. Od čega može biti medenica? Od zemlje, lima, bakra. Kakova može biti širinom? Široka i uzka. Promjene. Može se razlupati, puknuti itd. (Kao što prije spomenusmo.) Što u njoj pečemo? Gibanicu, kolače.

Što je ovo? Kotao. Od čega je načinjen? Od bakra. Kako zovemo zanatnika, koj ga je načinio? Kotlarom. Što ima naokolo? Strane. Što ima odozdol? Dno. Što imadu neki sa svake strane? Ručku, držku, uho. Zašto imadu te ručke? Da ih lagljе uzmognemo primiti, odnieti. Kamo ljudi kotao objese? Nad vatru. Na što ga još mogu metnuti? Na tronogu. (Neka ju učitelj nariše.) Tu neka učitelj napomene, da se može i uzidati.)

Digitized by Google

Što je ovo? Zbanja. Od čega je žbanja načinjena? Od drveta. Tko ju je načinio? Bačvar. Što bačva ima naokolo? Strane. Što ima odozdol? Dno. Što evo vidimo na svakoj strani? Ručku, držku ili uho. Što vidimo u svakoj držki? Vidimo rupicu. Zašto je ona rupica? Metnu se ili stave u nju prsti, pa ju je laglje nositi, primiti, dignuti itd. Promjene. Može se razpasti itd.

Što je ovo? Vrč. Od čega je načinjen? Od zemlje. Od čega jošte može biti? Od bakra, lima, kositra. Što ima naokolo? Strane. Što ima odozdol? Dno. Što evo na ovoj strani (učitelj pokazuje) vidimo? Ručku, držku ili uho. Kakov je ovaj vrč u sredini? Trbušast. (To valja protumačiti.) Što ima ovaj vrč? Ima poklopac. Zašto ima taj poklopac? Da unj nepada prah ili drugo što. (Muha itd.) Od čega jošte može biti taj poklopac? Od kositra, bakra. Što majka drži obično u vrču? Vodu. Što se može jošte donieti u vrču? Vino, ocat ili sirče itd. Gdje možemo kupiti zemljen vrč? Kod lončara. Gdje možemo kupiti limen, bakren? Kod željeznara. Koga tako zovemo? Trgovca, koj prodaje željezne stvari. Promjene. Vrč se može razbiti itd.

Što je ovo? Žličnjak. Od čega je načinjen? Od lima. Kolikouglast je žličnjak? Četverouglast. Čega je evo pun? Rupica. Zašto su te rupice? Da se u nje utaknu žlice. Gdje žličnjak visi? Na stieni. Gdje ga možeš kupiti? U limara, željeznara. Promjene. Žličnjak može zahrdjaviti, svinuti se.

Što je ovo? Solnjak. Od čega može biti solnjak? Od bakra ili lima. Od čega je obično? Od lima. Čemu je solnjak sličan? Škatuljici. Što ima evo? Strane. Što ima odozdol? Dno. Sto ovdje vidimo? (Učitelj pokazuje.) Poklopac. Zašto je taj poklopac? Da u sol nepada prašina itd. Zašto je ova rupica? Da se može objesiti. Promjene. Može se svinuti, zahrdjati, zamazati, poklopac slomiti.

Sve ove stvari trebamo, rabimo u kuhinji, zato ih zovemo jednom riečju kuhinjsko posudje.

Poslovice. „Rugao se lonac loncu, a obodva su crna.“ Što to znači? Kad se zločest zločestu, nevaljan nevaljanu, neuredan neurednu ruga. „Ne budi svakomu loncu poklopac.“ Tako se onomu veli, koj hoće svagdje da bude, hoće sve vidjeti, čuti. „Daj mu poklopac, on će i tepsiju ili medenicu.“ Tako se veli onomu, komu si dao ili uzajmio danas nešto n. p. pol hljebčića kruha, grošić, a on bi sutra već cieli hljebčić, dva grošića. Riečju onomu se tako veli, koga se ne možeš otresti, kad si mu što učinio ili dao. On bi onda sve od tebe izmamio.

Zagonetka. „Crno a u sredini bielo.“ (Lonac i u njem mlieko.) „Posta od čega i Adam, muku muči kao Adam, a kad umre, ni Bogu duše ni kosti zemlji.“ (Lonac.) „Tri brata pod jednom kapom sjede.“ (Tri nožice pod šerpinjom.) „Tri nožice na crvenom briegu.“ (Tri nožice od šerpinje na žeravici.) „Crno okruglo, a u njem živo.“ (Šerpinja i u njoj mlieko ili što drugo vrijućega.) „Pun dvor grbavih baba.“ (Pun žličnjak žlica.) „Careva se seka sa četiri pása paše. (Žbanja i na njoj obruči.)

Digitized by Google

Basna: „Bakreni i zemljani lonac.“

Neki gorski potočić strašno nabuja, te povuče sa sobom jedan bakreni i zemljani lonac. Zemljani se je neprestano uklanjao i čuvao bakrenoga. Napokon mu ovaj reče: „Šta zazireš od mene? Ne boj se ništa, ja ti nikakova zla ne mislim, ni ne želim!“

„Ta ti vidiš“, odvrati zemljani, „kako me voda tamo amo baca. Kad bi još blizu tebe došao, mogao bi uz svu tvoju dobru volju nagrajsati, budući si od mene mnogo čvršći.“

Što odatle učimo? Da nam valja uviek paziti, s kim se družimo. Mogu ljudi, može sviet koga smatrati sretnim ili mogućnim, ali zato ipak može biti njegovo družtvo po nas škodljivo. Valja tu prispodobiti, sravniti bakreni i zemljani lonac.

Tu može učitelj pripoviedati i onu basnu u početnici: „Lisica i ćup.“ — Ništa zato, što je u knjizi; ta on ju neka pripovieda onako, da bude sadržaj, nedržeći se rieči. Ono je upravo sgodna basnica za ovu vježbu, jer će se djeca sladko nasmijati, kako lisica nije mogla iz ćupa izvaditi glave. Takav način je upravo prema djetinjoj ćudi i naravi. Uviek nam treba misliti (osobito u I. razredu), da imademo s djecom posla.

Sad uzmite pločice, pa ćemo narisati lončić, zdjelu, tanjur i vrč.

Pod konac može učitelj (ako znade ili ima sgodnu pjesmu) tu vježbu s njom zasladiti.

Odgovor g. dru. Stadleru.

Ako se javno ocienjivanje književnih djela može nazvati srećom po književnost i književnike, onda doista nema sretnijega pisca od mene, jer malo se čija djela rešetaju tolikom pomnjom i točnošću, kolikom moji neznatni spisi. „Teorija pedagogije“ uzvitla u svoje vrieme čitavu buru u taboru protivnika, pa i „Kratkomu“ se „izkustvenomu dušoslovju“ nadje eto oštri kritičar u osobi g. dra. Stadlera. — Kao što si smatrah za dužnost taložiti i suzbijati onu buru, tako mislim, da mi valja umiriti i g. dra. St., ili barem one, koje bi mogla smutiti i uznemiriti njegova znatnim autoritetom podkriepljena kritika. — Bilo kako mu drago, svakako je najbolje, da čovjek otvoreno i odlučno odkrije svoje nazore, ma i bez nade, da će njimi kod protivnika uspjeti.

Unapred mi je izjaviti, da iz kritike g. dra. St. niesam mnogo naučio, jer su mi nazori u njoj zastupani i razvijeni, većim dielom jur od prije poznati iz raznih knjiga one filozofske škole, kojoj on pripada. Pa kao što, sastavljajuć svoju knjigu, niesam mogao pristati uz te nazore, tako ih ne mogu prihvatiti ni sada, ma da mi ih gosp. dr. St. tolikom silovitošću nameće tim više, što mi to ne dopušta ni konsekvencija onoga sustava, na kom se moje „Dušoslovje“ osniva; — na što kao da je g. dr. St. u svojoj kritici posve zaboravio. Ako sam dakle bludio, — bludio sam hotice i sa znanjem. Nu ja tobožnjih „bludnja“, što mi ih g. dr. St. toli oštro spotiče, ne smatram bludnjami dotle, dokle sam uvjeren, da ih mnogi veoma znameniti psiholozi od-

Digitized by Google

lučno i s uspjehom zastupaju i brane. — i dokle me gosp. dr. St. temeljitimi razlozi ne uputi o protivnom. — Da mu to dosele nije pošlo za rukom, nastojat ću dokazati tečajem ovoga odgovora.

Prije svega pako osvrnut ću se na ono, što g. dr. St. spominje o samoj potrebi psihologije u preparandiji. On je naime „skroz proti tomu, da se učiteljskim pripravnikom samo zato psihologija tumači, što je ona temelj pedagogiji.“ Poziva se pako na roditelje, koji da „najbolje uzgajaju, jer najbolje poznavaju dušu svoga djeteta i bez psihologije“ upravo tako, kao što i „mnogi seljaci tlo obradjuju posve dobro, jer svoje tlo sasvim dobro poznavaju i bez tloznanstva.“ — Vara se u istinu g. dr. St., ako misli, da naši roditelji u obće najbolje uzgajaju. Dosta se često čuju skroz protivne tužbe, da naime ne mare mnogo za uzgoj svoje djece, te da ga navraćaju posve krivim i opasnim smjerom. Isto se tako prigovara i seljakom, da ne umiju obradjivati tla. — Kad bi naši roditelji sbilja tako dobro uzgajali, a naši seljaci tako valjano tlo obradjivali, kako to tvrdi g. dr. St., onda bi nam domovina inače napredovala, — niti bi trebalo nastojati o tom, da se što prije izda „Dobra majka“ i „Mijat Briguša“.*

Ima roditelja, koji valjano uzgajaju; nu ne može se reći, da to biva s toga, što bi oni najbolje poznavali dušu svoga djeteta, — nego su tomu posve drugi razlozi. Uzgoj je naime ne samo znanost, nego i umjetnost, pa kao što se za svaku umjetnost, tako se i za uzgajanje hoće osobita dara i vještine. Tko dakle ima prirodjenih sposobnosti za uzgajanje i praktične vještine, taj će dosta uspješno uzgajati i bez svakoga poznavanja psihologije. Nu odtud se podnipošto ne može izvesti, da je znanje psihologije kod uzgajanja u obće suvišno ili nepotrebno. Jer posve je sigurno, da bi takovi ljudi još bolje i uspješnije uzgajali, kad bi poznavali svoga pitomca, i to ne možda samo njegovu ćud, nego takodjer zakone i pravila cjelokupnoga duševnoga razvitka — Od vajkada bijaše valjanih pjesnika i govornika, koji niesu pobliže proučavali zakona pjesničke ili govorničke umjetnosti, ali s toga ipak nikomu nije palo na um uztvrditi, da je pjesniku poetika ili govorniku retorika suvišna ili nepotrebna.

Roditeljem pomaže kod uzgoja i prirodjena im ljubav k djeci, dočim se taj „principium movens“ ne može kod učitelja, ma da su inače bogzna koliko skloni djeci, nikada podpuno i savršeno razviti. Ni najbolji učitelj ne može biti djeci ono, što su im roditelji. I u tom smislu složio bih se ja s g. dr. St., da roditelji najbolje uzgajaju, ili barem da bi mogli najbolje uzgajati. — Nu ako je tomu tako, — na kojem temelju mogu si tada prisvajati pravo nadzora nad uzgojem oni, koji niti jesu, niti su bili, niti mogu biti roditelji? — Jer ako roditelji, kao roditelji, najbolje uzgajaju, onda doista neroditelji uzgajaju najgore. A da se takovim povjeri uzgoj ili nadzor nad uzgojem, bilo bi u istinu veoma smiešno, — ako ne i pogibeljno! — To se logički može i mora izvesti iz tvrdnje g. dra. St., prem je svakako nepobitno, da su u pra-

* Ta dva djela misli na skoro izdati „družtvo sv. Jeronima“, — a možda je upravo i g. dr. St., kao bivši član odbora, potrebu takovih djela zagovarao.

Digitized by Google

vilu oni učitelji, koji imadu vlastite djece, mnogo sposobniji za uzgajanje od onih, koji nemaju ni pojma o obiteljskom životu i blaženom onom čuvstvu, koje spaja roditelja sa njegovim ljubljenim djetetom. — Njihovu sposobnost podiže nadalje već i to, što oni imadu prilike motriti duševni život djeteta u raznih stadijih njegova razvitka, po čem upravo praktičnim načinom psihologiju proučavaju.

Odtud ipak ne sliedi, da bi svaki učitelj morao biti roditelj; nu svaki bi imao nastojati o tom, da ono, što mu ma s koje strane za valjano uzgajanje manjka, na drugi način nadomjesti. — Što je roditeljem podala sama narav, to treba da kod učitelja nadoknadi znanost. Ona ga ima zanieti za ono, što je najplemenitije i najuzvišenije u čovjeku, te u njem pobuditi, ako ne roditeljsku ljubav, a to barma sveto štovanje napram djeci i nježnoj njihovoj naravi. — Toliko hvaljeni Ohler veli izrično: „Wer erziehen will, — muss auch den Zögling selbst nach seinem ganzen Wesen und nach seinen Eigenthümlichkeiten so viel, als möglich, kennen. Hiervon hängt ein grosser Theil des Erfolges ab; denn nur auf Den kann ich nachhaltig einwirken, und nur bei Dem in der Wahl der Erziehungsmittel das Richtige treffen, welchen ich in seinen natürlichen Kräften, Anlagen und Eigenthümlichkeiten genau kennen gelernt habe. So wenig jemand beim Ackerbau ohne Kenntniss des Bodens sicher hoffen darf, den Acker gut zu bestellen, den ihm zusagenden Samen zu treffen, die rechten Früchte zu erzielen, ebenso wenig darf da auf guten Erfolg der erziehlichen Wirksamkeit gehofft werden, wo man die Natur und Individualität des Zöglings nicht kennt oder nicht beachtet.“ — U ostalom g. se dr. St. sam pobija. S jedne strane dokazuje naime, da roditelji najbolje uzgajaju s toga, „jer najbolje poznavaju dušu svoga djeteta“, — a s druge je strane proti tomu, da se budućim učiteljem predaje upravo onaj predmet, po kom bi se i oni upoznali s dušom djeteta, i tim usposobili, da isto tako valjano uzgajaju kao i roditelji. — Nu g. dr. St. tvrdi, da roditelji „i bez psihologije poznaju dušu svoga djeteta“, pa sigurno misli, da bi se i učitelji bez svake psihologije mogli upoznati s duševnim životom svoje djece. — Dopuštam, da roditelji baveć se mnogo i neprekidno sa svojom djecom imadu dovoljno prilike proniknuti u njihovu dušu, te svestrano upoznati njihovu ćud i osobine. Nu takovo poznavanje duše nije podnipošto dovoljno za rationalno uzgajanje, — niti se odtud mogu izvesti kakve konsekvencije s obzirom na učitelje, jer bi se prije svega moralo konštatovati, da li i učitelji, koji se s pojedinim djetetom ne bave tako dugo i tako mnogo kao roditelji, isto tako lako mogu prodrieti u njegov duševni život bez svakoga poznavanja psihologije.

U obće zaboravlja g. dr. St. na ogromnu razliku izmedju roditelja i učitelja. Na učiteljih je mnogo veća odgovornost nego na roditeljih, — jer im se je kretati u mnogo širem krugu, i jer se njihovo djelovanje ne tiče samo pojedine obitelji, nego i ciele obćine. Pojedinac odgovara jedino sebi i Bogu radi neshodna eksperimentovanja sa svojim djetetom, nu učitelj je odgovoran i sebi

Digitized by Google

i roditeljem, i obćini i narodu, i čovječanstvu i Bogu. Šteta, što ju može neshodnim uzgojnim postupkom nanesti pojedini roditelj, nije nikad tako velika kao ona, što bi ju mogao nanesti nespretan ili nesmotren učitelj. — Čim je pako veća odgovornost, tim treba da bude i ozbiljnija priprava. Kad bi se učitelji oslonili jedino na darovitost, praktičnu okretnost ili čak na puku sreću, to bi njihov rad mogao uroditi veoma zlim i pogibeljnim plodom, a podnipošto ne bi mogao biti onako blagonosan, kao kad bi sa svim tim spajali i temeljito teorijsko znanje. — Ta ako je potrebno, da se drugi stališi za svoje zvanje ozbiljno pripravljaju, te sa predmetom svoga rada i zanimanja upoznavaju, onda je doista potrebno, da to čine i učitelji tim više, što oni imadu posla s veoma znamenitim i nježnim predmetom, naime s dušom djeteta, koju mogu uzdići i oplemeniti, ali takodjer i upropastiti ne samo vremenito, nego i vjekovito. —

Medjutim g. je dr. St. proti tumačenju psihologije u preparandiji i s toga, što mnije, da je preparandi ne mogu shvatiti. — „Tečajem više godina da ima posla s mladeži, od koje je mnogi s izvrstnim uspjehom svršio gimnazijske nauke, pa ipak filozofske, naročito psihološke stvari s velikom mukom shvaćaju.“ — G. se dr. St. poziva na težkoću predmeta. Nu kako se čini, on misli, da je težkoća jedino u stvari, a ipak u tom pogledu veoma mnogo odlučuje i oblik. Vjerujem s toga drage volje, da i u bogosloviji ima pojedinih učenika, koji filozofiju, imence psihologiju po Tongiorgi-u ili drugom kojem sličnom autoru težkom mukom shvaćaju, — jer za čisto filozofski oblik, kojim su ti spisi pisani, hoće se izvježbano mišljenje i strogo znanstvena naobrazba. Nu odtud, što ni bogoslovi ne mogu da shvate takovu filozofsku i ogromnim učenim aparatom poduprtu psihologiju, ne može se podnipošto izvesti, da preparandi niesu vrstni razumjeti popularnu psihologiju, koja se temelji na izkustvu, i koja najjednostavnijim načinom tumači samo one duševne pojave, koje tako rekuć svaki učenik neposredno sam na sebi razabrati i promotriti može. Pa kad već g. dr. St. doziva u pomoć ono, što je tečajem svoga učiteljevanja izkusio, neka dopusti, da se i ja pozovem na svoje izkustvo, kao i na izkustvo onih, koji su se imali prilike uvjeriti o tom, da psihologija, kad se shodno i popularno predaje, nije nikakovo nedokučivo čudovište za preparande.

Pokojni dr. Diesterweg, veliki zagovornik učiteljstva, reče u veoma zanimivom članku: „Pädagogisches Krebsbüchlein in Recepten für alte und junge Krebse der zweiten Hälfte des neunzehnten Jahrhunderts“: „Wenn man einem angehenden Lehrer die Natur austreiben, und ihn in geistiger Abhängigkeit erhalten will, so erhalte man ihn in Unwissenheit über die Natur und Gesetze des geistigen Lebens.“ — I meni se čini, da mnoge od onih, koji vojuju proti temeljitijoj naobrazbi učitelja, kao i proti tomu, da se u preparandiji uči psihologija, vodi reakcionarna težnja i raznovrstne predsude. Ne velim podnipošto, da medju takove spada i g. dr. St, nu strah me je, da se mnogo medju njimi kreće, pa da im je pošlo za rukom, te su ga krivimi uputami zaveli; — inače ne znam, kako bi mogao biti tako nepravedan jedino napram preparandom i

Digitized by Google

učiteljem. Jer ako je psihologija tako zamršena i težka znanost, kao što on tvrdi, — te je ni isti teolozi, kao slušatelji sveučilišta, pravo shvatiti ne mogu, onda bi se dosljedno izvesti moralo, da je ta znanost pristupna samo nekim posvećenim i privilegovanim osobam, pa da se po tom ne bi smjela predavati ni u teologiji, a niti u ikojem drugom učevnom zavodu.

Nu g. dr. St. uvidja po svoj prilici, da mu neće poći za rukom izvojevati, da se psihologija posve iztisne iz preparandije, zato napokon veli: „Bolje mi se čini ono, što je do sada bilo, da se naime u pedagogiji na kratko protumačilo, što je n. p. pojam, sud itd., prije nego se je stalo tumačiti, kako da se um naobrazi; jer se to s jedne strane i onako u pedagogiji tumači, a s druge strane u psihologijah te ruke glede obsega ni nema puno više, nego što se o psiholoških stvarih nalazi i u samih pedagogijah.“ — Prije svega krivo je netko uputio g. dra. St., da se je do sada u naših preparandijah psihologija učila uzgredno, t. j. u savezu s pojedinimi dielovi pedagogije. Koliko ja znam, to se je barma za Novotnoga i Balenovića uzimala napose, te je i u Novotnovoj „Gojitbi i obuci“, koja je dosele bila propisana učevna knjiga za pedagogiju u preparandijah, obradjena sustavno i posve samostalno, pa to je doista i najshodnije. Sam g. dr. St. veli, da „stvar sama malo ne sve gubi, kada joj česti nisu u redu; niti se može samomu umu stvar u neredu misliti, jer on samo u redu sebe gleda, a niti može takova što pamet trajno zadržati.“ — Istina da se i kod pedagogije učitelj može obazrieti na psihologiju, nu to ne može biti dovoljno. Nepodpuni i razbacani dielovi koje znanosti ne podaju nikada jasnoga pojma o njoj. Ta u tom i jest upravo bitni značaj znanosti, da se pojedine njezine činjenice svedu pod neko jedinstveno načelo, i da se tako što jasnije predoči njihov uzročni savez. Bila dakle obuka u kojem predmetu ma kako popularna i elementarna, to joj se svakako valja obazirati na taj zahtjev, izvan ako joj je pred očima skroz formalna svrha. — Napokon nije ni moguće, da se svekoliko potrebno psihologijsko gradivo sgodno spoji s pojedinimi dielovi pedagogije, jer već onda, kada se u uvodu k pedagogiji razvijaju neka obćenita načela, treba da imadu učenici pregledno znanje o cjelokupnom djelovanju duševnoga života, inače ne mogu mnogih znamenitih pedagogijskih pravila i načela pravo pojmiti. Pa ako, kao što g. dr. St. tvrdi, u psihologijah ove ruke, kao što je moja, nema mnogo više gradiva psihološkoga, nego i u mnogih pedagogijah, onda ne znam, čemu da se to gradivo razkomada i pociepa, kad se tim ni najmanje ne bi olakšala nauka, niti bi se s-uzilo gradivo, na koje se donekle punim pravom viče. Ako nas, kao što g. dr. St. punim pravom veli, ne hrani sve, što pojedemo, to nas doista ne hrani ni ona hrana, što ju ovda — onda slučajno zagrabimo, te na brzu ruku, i neprožvakav je čestito, progutnemo. — „Repetitio est mater studiorum.“ Prema tomu biti će i obuka u psihologiji mnogo intenzivnija i jasnija, ako se najprije uzme kao pripravna znanost napose, pa se zatim opet u pedagogiji, koja s obzirom na duševni uzgoj, i nije drugo, van uporavljena psihologija, pojedini njezini dielovi s nova protumače, razjasne i praktično upo-

Digitized by Google

rave. Toga se načina drži najveći dio praktičnih pedagoga i sjemeništnih, t. j. preparandijskih učitelja, n. p. Rüegg, Alleker, Kehrein, Schultze, Schumann itd. Posljednji veli u predgovoru svoje knjige: „In Betreff der Ausführung bemerke ich nur, dass vielfache Verweisungen in der Unterrichts- u. Erziehungslehre auf die Psychologie und Ethik den Schüler merken lassen sollen, dass die grundlegenden Wissenschaften nicht nur zufällig an der Spitze stehen, sondern keinen Augenblick dem Lehrer aus den Augen verschwinden dürfen, damit er sich immer des hohen Zieles und der in der Menschennatur begründeten Wege dazu bewusst bleibe. Im Seminar geben diese Rückbeziehungen zugleich Gelegenheit zu tieferer Fundamentirung und um bei dieser Anwendung die Psychologie den Zöglingen immer anschaulich zu erhalten.“ — Pozivati se na Ohlera, i koliko je inače njegova knjiga dosta popularna, ne vriedi, jer nije potekla iz prakse, niti ju je pisao za porabu u preparandijah, već za svećenike i učitelje, kod kojih se predmnjeva, da imadu ponešto psihologijskoga znanja tako, te mogu pedagogiju i bez svake priprave razumjeti. Čudim se pako g. dr. St., da upravo Ohlera preporuča, i to naproti mojoj knjizi; jer koliko ja znam, ne tumači ni Ohler um, čuvstva, afekte, strasti i t. d. onako, kao što bi on rado, pa bi se s toga po njegovoj tvrdnji moglo i ob Ohleru reći: „Ono malo dobra u knjizi gubi svaku vriednost s razloga, što nema sustava, na kojem da se čuvstva osnivaju“ (!). — A kad bi svakomu takvom mjerom mjerio, tad bi morao mnogo odličnih i veoma znamenitih filozofa osuditi, kao što ćemo vidjeti iz dalnje razprave. (Dalje.)

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je podučiteljku u Belovaru Mariju Jagatićevu pravom učiteljkom na obospolnoj obćoj pučkoj školi u Kapeli.

— (**† Antun Basariček),** učitelj u Bregih, brat učitelja kr. preparandijà Stjepana Basarička, umro je 14. o. mj. iza težke bolesti. Pokojnik ne samo da je bio maran učitelj u školi, nego je bio i veoma revan član učit. družtva za podžupaniju križku, koje ga i svojim predsjednikom izabralo. Žalimo, da nas i taj od malo marnika za učit. družtva ostavi. Laka mu zemljica crna!

— (**Zemaljski školski odbor**) držao je redovitu mjesečnu sjednicu, u kojoj se svestrano razpravljalo o tom, kako da se izda čitanka za II. razred, te se zaključilo, da se jošte ova čitanka tiska u dva izdanja, i to da u jednom bude prva polovina štampana samo latinicom, a u drugoj polovini da bude priprava za ćirilicu sa mješovitim štivom, a u drugom izdanju da bude obratno. — Pitanje o klasifikovanju vjeronauka učenika onih vjeroizpoviesti, za koje nema ni u mjestu niti u blizini svećenika, koji bi ih mogao u tom poučavati, bude upućeno na dotične crkvene oblasti.

— (**Uzpostava.**) G. Vjenceslav Mařík, koj bijaše od službe suspendiran, jest nakon dovršene iztrage, koju je vodio gradski školski odbor, odlukom vis. kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 8. travnja t. g. br. 1453, uzpostavljen kao učitelj dolnjogradske pučke učione u Zagrebu, te mu je jedna trećina redovite plaće, koja mu se za vrieme iztrage uztezavala, naknadno izplaćena.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelji položiše II. i III. rok po 10 for. gg. Ernest vitez Špiller, katastralni povjerenik, Josip Mladjenović, kr. kotarski sudac i Dragutin Riester, knjigovodja kod štedionice u Rumi. Nadalje položiše kao podupirajući članovi po 1 for. gg. Pavao Orešković, ravnatelj gradjanske učione u Otočcu, Josip Broz, kateketa i Mato Kolak, gradjanski učitelj.

Digitized by Google

Razne viesti.

— (**Galicija.**) Učitelji kotara krakovskoga držali su skupštinu prije mjesec dana pod predsjedanjem kotarskoga školskoga nadzornika. Učešće bilo je veliko a temata, o kojih se govorilo, zanimiva su i za šire krugove. Zemaljski školski odbor daje kotarskim škol. odboru temata, koje pojedini učiteljski sborovi izrade. Na taj je način moguće, da učitelji dolaze u skupštine sasvim spremni, te se može o pojedinih predlozih temeljito viećati. U pomenutoj skupštini o pitanju, kako bi se metodički imalo postupati pri predavanju zemljopisa u 4. razredu pučkih škola, bje po duljoj razpravi zaključeno:

Kad se počne učenikom tumačiti država austrijska, ima se početi od nacrta konture čitave države; u tu se konturu zabilježi politička razdjelba države na pojedine zemlje, onda se pristupi k crtanju gora, rieka, gradova itd. do savršene slike ciele države i tek onda može se proći na uporabu gotovih zemljovida te na tumačenja članaka iz čitanke, i nadopunjivati će se znanje učenika crtanjem i traženjem na zemljovidu. Na taj način postupaše se s ciclom Evropom, samo se više uzima obzir na uporabu zemljovida, nego li na crtanje.

Na pitanje: kako da se najshodnije upotriebi vrieme prije nauka i medju naukom bi odgovoreno:

1. Čim se djeca pojave u sgradi školskoj, moraju biti pod nadzorom učitelja.

2. Djetetu valja uviek pružati kakovo zanimanje.

Na pitanje: Kako valja popravljati pismene zadaće učenika, bi zaključeno:

1. U pravopisnih izradbah naznači učitelj crtom pogreške, a učenik ih ima po knjizi ili po uzoru na tabli napisanom popraviti.

2. Stilistične vježbe učitelj uzorno popravlja, a učenici ih imadu poslie čisto prepisati.

3. Zadaće iz računstva i geom. likoslovja imadu se izradjivati u školi na tabli sa slabijimi učenici, a ostali ih istodobno izradjuju u svojih bilježnicah.

4. Za izradbu kod kuće mogu se uzeti samo takove računske zadaće, koje su se preduzimale ustmeno u školi ili koje su njim slične.

Ova je skupština imala 4 sastanka.

„Posel z Budče."

— (**Ornithologijska izložba u Beču.**) 8. o. mj. otvorena je u Beču u prostorijah c. kr. vrtljarskoga družtva ornithologijska izložba. Svrha joj je pobuditi interes k ornithologiji. Izložene su ne samo sve vrste živih ptica (izuzam živad), nego i sve moguće sprave za odgoj, odpremanje, hranjenje, odpremanje i lovljenje ptica te sbirke ornithologijsko-znanstvenih i literarnih predmeta, umjetnih proizvoda, koja stoje u savezu sa ptičarstvom. — Najbolje, što je dosele moderna umjetnost dermoplastike proizvela, jesu naklukane naravnim držanjem pojedine ptice i čitave grupe. Tamo se nalazi okostnicâ i anatomijskih preparata, kao i instrumenti i ostala pomoćna sredstva. Izložena su ornithologijska djela s krasnimi ilustracijami, učevna sredstva, strukovni listovi i journali. Ima tu slika, statueta iz porculana i stakla. Tu možeš vidjeti i prekrasnu sbirku ptičjih pera, koja služe za ures. Napokon izložiše razne industrijalne proizvode i sbirku ptičjih jaja. Izložitelji dobit će množtvo nagrada u dukatih.

— (**Školarina.**) Grad Jičin u Českoj pozvao je sve češke gradove, da podnesu na češki sabor peticiju, da se ukine školarina, pa da se to uračuna u izravni porez.

— (**I opet školske štedionice.**) Lipsko učiteljsko družtvo opet je razpravljalo o školskih štedionicah. Izjavilo se dakako opetovano proti njim, jer bi ih neki rado na svaki način uvesti. Ali ih, kako „Volksschule" piše, ni ovo neće uputiti. Prijatelji tih štedionica uviek još tvrde, da su one vrlo dobro uzgojno sredstvo. Izašao je nedavno o tom i spis pod naslovom: „O njegovanju štedljivosti kao uzgojnoga sredstva."

— (**Obrtne škole.**) Komisija bečka za obrtne škole sastavila je proračun za g. 1869. za obrtne, strukovne i obrtne pripravne škole. U Beču su sada 32 pripravna tečaja sa 122 razreda, za koje je proračunano 48.500 f. Medju ostalimi primaju 32 školski upravitelji po 420 for., 90 učitelja po 360 for. Obrtnih nastavnih škola ima deset, a trošak iznosi 40.535 for. Obrtne nastavne škole za djevojčice jesu tri, te stoje na godinu 9745 for. Strukovna škola za risanje i tkalačtvo u Gumpendorfu stoji 3510 for. Ostali troškovi za sve škole iznosi 10.610 for. Ukupna svota iznosi dakle 112.900 for.

— (**Razpisane nagrade.**) Moravski učiteljski savez razpisao je nagrade za sljedeća djela: a) Što može zahtievati narod od nove pučke škole i od pučkih učitelja. b) Kako se ima kod jezikoslovne struke (naime obučavajuć u gramatiki, pravopisu i slogu) u svih razredih postupati, da bude učenike zanimalo, i da im u obće bude od koristi. c) Pod kojimi uvjeti može se pučka škola odreći tjelesne kazne. — Eto i opet dokaza, od kolike su koristi učiteljska družtva.

— (**Škole u Ugarskoj godine 1875.**) Kr. ugar. ministarstvo bogoštovja i javne nastave podnielo je početkom g. 1877. zemalj. saboru sljedeći izvještaj o pučkih školah: u Ugarskoj ima 11.743 obćine sa 13.545.615 stanovnika. Škola ima 15.387, od kojih su 1556 komunalnih, a 13.831 konfesionalna. Za školu sposobne djece od 6—12 god. bilo je 1.443.000, a od 12—15 god. 596.198, svega 2,139.298, a to je 15% od žiteljstva. Od ove djece polazila su svakdanju školu njih 648.295 muž. i 54.392 žen., svega 1,195.687. Opetovnicu polazili su: 142 243 muž. i 115.247 žen., svega 257.390. Više pučke ili gradjanske škole po-

Digitized by Google

lazili su: 7077 mužkih i 4928 ženskih, svega 11.305. Privatne škole polazili su: 8452 muž. i 11.587 žen., svega 20.028. Srednje škole polazilo je njih 12.735. — Ukupan broj svijuh školu polazećih 1,497.164.

Nije polazilo školu njih 302.626 mužk. i 339.438 žen., svega 642.063. Kad se ovaj broj sravni sa brojem za školu sposobnih, onda se pokazuje, da je školu polazilo 69·98%.

Po vjeroizpoviesti polazilo je školu: 790.535 rimokat., 120.091 gr.-kat., 139.788 gr.-iztoč., 223.424 kalvina, 157 083 luterana, 5881 unitarac 60.315 židova i 7 nazarena, svega 1,497.164.

Po narodnosti polazilo je školu 740.577 Magjara, 264.152 Niemca, 173.287 Rumunja, 217.190 Slovaka, 35.675 Srba, 27.349 Hrvata, 38.914 Rusa. Od ovih su polazili školu zimi i ljeti 1,100.096, a samo zimi 496.075.

Školu je dovršilo i znalo čitati i pisati 312.720, a samo čitati 115.204. (Zaisto čudnovati način obučavanja, gdje se uče samo čitati, a ne ujedno i pisati. Čudo, da se ne uče samo pisati, a ne čitati!) Svega 427.924.

Od 15.387 škola predavalo se u 6822 magjarskim jezikom, u 1274 njemačkim, u 3001 rumunjskim, u 1971 slovačkim, u 312 srbskim, u 110 hrvatskim, u 592 rusinskim, u 1167 u dva, a u 139 u tri jezika.

Za sve ove škole bilo je 19.610 učitelja. Od ovih su bili izpitani 15.375, a neizpitanih 5135; stalnih 17.754, suplenata 1856. Medju ovimi služi preko 30 godina 2241 učitelj. prema tomu dolazi na jednoga učitelja poprečno 60·9%, a na jednu školu 59·1%.

Na državne i komunalne škole potrošilo se iz državne blagajne god. 1874. 1,782.788 for. 69 novč.

U Ugarskoj ima svega 13.792 škol. sgrade, koje pripadaju državi ili občinam, a 1598 uzeto je pod najam; svega dakle 15.309. U tih ima 20.098 škol. soba, 12.449 učit. stanova, 6457 škol. vrtova, 3447 gombališta i 1881 škol. knjižnica.

— **(Francezka.)** Francezki ministar nastave, Bardoux, stao je vrlo marljivo raditi. 1. veljače sastala se pod njegovim predsjedničtvom komisija, da razpravlja o pučkih knjižnicah. Ta komisija sastoji od narodnih zastupnika, senatora i viših činovnika. U poduljem govoru priobći ministar komisiji, da je dosele bilo 775 takovih knjižnica sa 838.000 svezaka. — 2. veljače predana je zastupničkoj komori zakonska osnova, kojom se oduzimlje nadzor nad učitelji prefektom, te opet podpadaju pod nadzor rektora akademije. G. 1854. stavljeno je čitavo elementarno školstvo pod nadzor prefekta, koji mogahu po volji odpuščati i premještati pučke učitelje. A toj samovolji želi i hoće on da konac učini. On se takodjer vrlo zanima za žensku obuku. Razposlao je okružnicu, u kojoj napominje, da su ženske škole daleko zaostale za mužkimi. Zato će uz pomoć generalnih viećnika u svakom departementu otvoriti seminar za učiteljice. Takovih seminara ima zasad u Francezkoj osamnaest. Da se ta osnova uzmogne provesti kako valja i treba, zahtieva on od prefekta motivirane predloge. — Francezko učiteljstvo ima liepih sila, samo mu to manjka, da bude nešto slobodnije i da mu bude položaj stalniji. Ono se nada, da će o tom ministar nastojati. — Zastupnička komora izabrala je odbor od dvadeset i dva člana, koj će viećati o predlogu Barodeta i Floqueta glede elementarnoga školstva. Taj predlog ima 136 članaka. U tom predlogu spominju se i materijalne poboljšice.

— **(Grofica pa učiteljica.)** U mjestu Betlenu u Ugarskoj bijaše škola od početka godine bez učiteljice, te tako nemadjaše tko da podučava žensku djecu u žen. ručnom djelu. Dva puta su razpisivali natječaj, ali se nitko ne prijavi i tako najposlie što će da učine, nego tamošnja grofica Betlena Šandora se odluči, da ona sama obučava u ručnom djelu, dok ne dodje učiteljica.

Natječaji.

— Za učitelja i orguljaša u Krapinskih Toplicah. Beriva: 600 for. plaće, 40 for. za drva, 25 for. paušala za pisaće potrebštine, bezplatan stan i vrt. Rok do 5. lipnja t. g.

Kod odpravničtva knjiga „hrv. ped.-knjiž. sbora“ mogu se naručiti i sljedeće knjige:

1. „Uzorni ratar“ kakovi bi imao biti. Knjižica namienjena svim zemljodjelcem, ratarom ili težakom i njihovim prijateljem. Napisao Mijat Stojanović. (Po Hirtu preradjeno) vezano 50 novč., broširano 40 nov.

2. „Hrvatske narodne pjesme“, sakupljene stranom po primorju, a stranom po granici. Sabrao Stjepan Mažuranić, učitelj. 45 nov.

3. Izabrane novele od H. Zschokkea, pohrvatio Josip Valentić. I. Preobraženja 40 n., II. Princessa Wolfenbüttelska 60 nov.

4. „Zabava i pouka za našu domaću mladež.“ Napisao Mijat Stojanović, broš. 30 nov., kruto vezano 40 nov.

5. „Topografija i poviest grada Senja“, napisao Mile Magdić, sa slikom grada Senja, 90 nov.

6. „Zaručnica Isusova“. Poučna i molitvena knjiga namienjena djevojkam. II. izdanje. 1 for. 20 nov.

Javna zahvala.

Svoj gospodi, koja su momu pokojnomu bratu Antunu izkazala posljednju počast, izprativ ga do hladna groba, izričem ovim u ime svenkupne rodbine usrdnu hvalu; imence pako velečastnomu g. Ivanu Bošnjaku, podjašprištu i župniku u Bregih, koji ga je do posljednjega časa prijateljski tješio i njegovao.

Zagreb, 18. svibnja 1878.

Stjepan Basariček.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 16. U Zagrebu, 1. lipnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. **Dopisi šalju se:** Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br 90) Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Razsap zadrugarstva u nas i pučka škola.

Piše **Josip Klobučar.**

U velikom dielu naše domovine, kako je poznato, živio je naš narod, a donekle živi i danas, prem reć bi više po izvanjskoj formi, na temelju patrijarhalnom, t. j. više obitelji, ili bar veći skup ljudi, živućih pod jednim krovom, a na urbarskom ili urbarsko-srodnom posjedu, jeduć isti kruh za jednim stolom, te pod ravnanjem jednoga kućegospodara, čini jednu širu obitelj, ili tako zvanu zadrugu, koju narod inače nazva i skupčinom.

Zakonodavac će pojam zadruge još i drugčije tumačiti, u što se mi ne upušćamo; jer ne idemo za tiem, da konštatujemo, što će upravo reći zadruga.

Rekosmo gore više, da zadruge obstoje danas više po izvanjskoj formi. Ovu istinu potvrdjuje ona okolnost, što ne samo da su se zadruge, kakve su danas, daleko poskliznule od nekadanjega svoga ustrojnoga temelja, nego što se u službenom odnošaju smatraju faktično dokinutimi, kao u vojničkih reklamacijah i ženitbenih instancijah, česa da ne bude, jedva bi se koj Hrvat-zadrugar po postojećih zakonih ženio, još mučnije od vojničtva oslobodio.

Bijahu vremena, kada je zadruga, uzev ju u skupnom znamenovanju, u našem narodu imala veliku znamenitost; ona mu bo bijaše temeljem države hrvatske; jer kao što nije mogao niti smio gospodar što glede svoje zadruge učiniti ili odlučiti bez suglasne privole ostalih članova, tako isto bijaše uredjen i sav javni t. j. državo-pravni život Hrvata, naime na ustavno; gdje veliki župan, poznije knez i kralj ne smjedoše bez sudjelovanja ostaloga naroda, sakupljenoga bud na skupštinah, bud na saborih, stvoriti nikakva zakona.

Ustav taj, temeljeći se prvobitno na ugaljnom kamenu naše nekoč snažne države, t. j. na zadruzi, u veliko poštovahu poslie i oni kraljevi, koje Hrvati izabraše iz stranih vladalačkih kuća, o čem nas izdašno upućuju Šulkove „Naše pravice.“ Istina bog, da se je po raznih političkih fazah, u koje je naš narod

Digitized by Google

dospievao, pravedno načelo: nihil de nobis sine nobis čas izrazitije, čas skromnije na vidik u nas pomaljalo. pak nemanje su i zadruge pod nehumanim pritiskom vlastele za slaboće dinastijske kadšto vrlo zlo stojale.

Nu sa svim tim stiže naš narod i velika moralna slava sa patrijarhalnog života; jer iz njega nikoše junački pjevaoci, koji su nam a po zaslugah osobito blagopokojnoga Vuka i stranim narodom poznati sa svojih epskih plodova, najpače iz onoga diela našega naroda, koj će, ufajmo se, sada iza heroijske do 500-godišnje borbe slavom ovjenčan dindušmansko igo sa vrata svoga otresti, te uzkrsnuti na novi i krepki život.

Nedvojbenom istinom poučava nas u tom Stojan Novaković*, da razsapom patrijarhalnoga i prirodnoga života u našem narodu nestaje takodjer i takovih pravo narodnih pjevača, te dodaje, da taj proces nitko zaustaviti ne može.

I u narodno-gospodarstvenom pogledu bijaše zadruga do predožujskoga doba po naš narod nuždna inštitucija; jer pomislimo si samo iz kakove druge obitelji bio bi mogao naš narod udovoljavati onim zaista groznim teretom, koje mu na ledja prtijaše feudalni sustav, gdje je jedna kuća prema posjedu svomu vlastelinu uz druge podanke dostaviti imala 100—200 i više rabotnika na tlaku, a uz to je imala i sebe uzdržavati.

Kad je tomu tako, da je zadruga bila životni uslov našemu narodu, odkuda na jednom tolika promjena, da ju danas više manje odsudjuju i zakonodavci, steruć joj svojimi uredbami smrtni odar; ne manje zazire većim dielom od nje i sam narod, kojemu je tekom tolikih vjekova bila pouzdani pribran, čvrsta podloga njegovu obstanku i osnovni kamen u sgradi ustavnoj?

Pod ovim nebom, kako znamo, ništa neporušljiva, ništa viečna nema, nego, kao što naš neumrli Preradović pjeva, samo miena stalna jest; pak tako morala je i mora i zadruga prirodni taj zakon na sebi okušati, te kako je imala epohalni svoj porod i dugovjeki život, te dočekav se liepe starosti, imala se je i ona poput Fenića sažeći, da iz nje prne u krilo majci domovini novi, duhu vremena shodniji a Bog će dati i što sretniji narodni život.

Godina 1848., koja je potresla cielom Evropom, reć bi da je i patrijarhalizmu u nas zavrtila u tielo ubojitu žaoku; jer u tom vrlo je zanimivo znati, da su se zadruge počele već onda znatno njihati na svojih temeljih, dok su još zatočnici hrvatskoga prava stojali oružjem u ruci na obalah hladne Drave, a kad su se jednom i ovi povratili svojim kućam, otimaše dioba sve veći mah, proti kojemu su već danas slabe svake stege, a biti će po vremenu i sve slabije; — jerbo se sve većma u narodu pojavljuje odlučna težnja, da se mjesto skupnoga uvede individualno gospodarstvo.

I čudnovato, dočim se od god. 1848. ovamo upravo udruživanju priznaje silna moć, ovdje se čini, kao da je ona iz neke ljubomornosti za vrat stala zadrugam, da se tim laglje njezina novovjeka čeda razviju i razgrane.

---

* Čitanka za gimnazije od Petračića.

Digitized by Google

Kao što najdeblji led pod dahom proljetnoga povjetarca kopni, te se nizdol kotrlja, tako je i duh civilizacije svakako najjači motor razspu zadruge; i čim on više našim narodom propuhava, tim će i temelji zadruge sve to više pod njegovim dojmom pucati, dok joj se ne zametne svaki i cigli trag. Pak s toga će oko narodnoga motrioca i zamietiti razsutak patrijarhalizma ponajpače ili u okolicah gradskih, ili u mjestih, koja obće s naprednim kojim dielom zemlje.

Jedno je od eminentnih obilježja novoga vieka bez svake sumnje individualna sloboda, koja skrbničtva nad sobom ne poznaje. Zadruga, prem na ustavnu uredjena, ne poštuje ipak danas osobnosti u tolikoj mjeri, koliko si to ona pravom traži, pak zato vidimo u njoj neslogu, poniženost i nezadovoljnost i druge opreke, koje su plod takova života; vidimo nadalje, da se žene u zadruzi smatraju za nekakove niže, kao u Crnoj gori, bezpravne stvorove, pak onda koje čudo, ako se veli, da zadruge ne ruše i ne diele zakoni, nego žene. Pravo uzev, one se rad toga ni ne mogu prikoriti.

Ako bajni zvukovi o emancipaciji bude želju za što većom nezavisnosti samosvojnosti u onih krugovih, gdje im manje, pače nikako mjesta ne može da bude, kako da oni ne usvoje, makar instinktivno naš seljački bagatelizovani ženski spol, ter da si ne poželi položaja, koj u obće u današnjem vieku čovjeku dolikuje.

U danas još postojećoj zadruzi više se cieni konj i kobila, nego žena; jer dok će za ženom jedva zakukati suprug joj, za poginulim konjem nariče sva skupčina, kao da su joj morski valovi šajku progutali. Puku je u ustijuh rieč· nikada smrtno zvono ne odnese, koliko bajs donese, indi žena se lasno i dobitkom može nadoknaditi, nu konj lje ne tako.

Žena će u zadruzi mužko čeljade, koje tek tepati stane, vikati (vi mu govoriti), pače supruga suprugu kaže vi; ona iz nekoga počitanja ide putem za mužkim 2—3 koračaja odtraga; ona će kradomice podaleko od stola stojeć jesti, dok se i najmanji deranac na stolcu bani; ona mužkarcem noge mije, i ona sve to dragovoljno čini, kao što i rob misli, da nema života bez gvozdenih negva i lisičina.

Očiti znak izgubljene sviesti te potištenosti, u kojoj joj je patrijarhalni život dušu utopio, nu kojoj se danas ipak po malo nastoji gdje jačimi, gdje slabijimi silami oteti.

Dok se ovako postupa sa ženskim individuumom u zadruzi, nije se isti pače, što ovdje konštatovati moramo, ni većega ugleda ni priznanja domogao ni izvan nje.

Kao što se je utemeljiteljem našega najvišega prosvjetnog hrama predbacivalo, da je isti prerano čedo za naš narod, tako se i u občinskih odborih, uslied potaknuća s nadležne strani, žestoko dokazivalo, da ručnoga djela i nauke o kućanstvu za naš seoski ženski stališ još ne treba. Nu kao što su oni prvi posramljeni, te jim sada prvi utemeljitelj pravom i ponosom posvećenim svojim prstom na svoje mezimče t. j. sveučilište pokazati može, tako je nepokolebiva istina, da je već zadnje vrieme, da se svimi silami dademo na što sve-

*

Digitized by Google

straniju naobrazbu našega naročito seoskoga ženskoga spola. I upravo čim se više patrijarhalne zadruge razpadaju, tim više postaje kućnih gospodarica, kojim treba nauke kao ozeblu sunca, navlastito nauke u ručnom djelu i kućanstvu; jer tuj vriedi ona narodna: muž drži jedan ugalj kuće, mudra pak žena tri, dočim nevješa neće si mužu znati izpeći ni valjana hljeba, niti sašiti najpotrebnije košulje, osobito kod nas, gdje u velikom dielu djevojka od 16—17 godina postaje suprugom, domaćicom, donekle i majkom.

Kolik narodni novac ne mora po takovu neznanstvu prolaziti u druge i strane ruke, a mi da to još podupiremo?

Velik bismo dakle učinili napredak, da jednom uvidimo potrebu, da nam takav faktor u narodu, pače koj je izvor narodu, pomno uzgajati i naobražavati valja; jer se inače viekom ne domogosmo svestranoga obrazovanja. Emancipacija žene, emancipacija je naroda. *

Po tom žalostno je, da si je puk utuvio u glavu, da ženskomu spolu absolutno ne treba školske obuke, no tim je još žalostnije, da to mnenje nalazi odziva i u viših inteligentnih slojevih. Koliko puk sa svoga gledišta, vičan naime u ženi vidjeti tek za râd i nasladu si orudje, poriče joj potrebu duševne naobrazbe, toliko joj inteligentna klasa ističu uzkraćuje sa pekunijarnih obzira.

Mi smo medjutim tvrdo uvjereni, znajuć, kako naš ženski stališ tek negativno narodni preporod promiče, da bi ovakov kapital, bi li se koristno uložio, najunosniji bio, i da bi se jur u bližoj budućnosti narodu dobrimi kamatami vraćao. (Konac.)

Učitelju ostani mlad!

„Starost je mlada, ah mladosti, ti si stara!“
Schiller.

Po K. F. W. Wanderu priobćio **Milan Kobali.**

Ja sam vrlo mnogo razmišljao o učiteljskih sastancih i radio o tom, da se učitelji što češće sastaju, jer to smatram izvrstnim sredstvom, koje čini, da medju učiteljstvom svedjer vlada svjež duh. Taj svjež duh, ili bolje mladost smatramo kao prvi uvjet plodonosne i uspješne pedagogijske djelatnosti. Mrtvac neće nikada mrtva probuditi; a tko druge želi podići, tko želi druge probuditi iz duševnoga mrtvila, taj valja da bude sam živ, svjež i odvažan.

Tko u svibnju poslie ciče i dugotrajne zime iz svoje samotne sobice stupi u krasnu prirodu, taj će svagdje naći nov život. A to neka bude učitelju ozbiljnom opomenom, da je i njemu svedjer ostati mladim. To je jedna od onih mnogobrojnih zadaća učiteljskih skupština, da učitelji ostanu vazda mladi! — One nam podvikuju: ostanite mladi!

Ne trebamo ovdje napominjati, da, govoreći o mladosti i starosti, ne mislimo na koledarske godine, već na život i svježost duha. Pod starošću pako mi razumievamo mrtvilo, nazadak, duševnu nemoć. Niesu vazda oni, koji broje

* „Vienac“ g. 1877, str. 567.

Digitized by Google

mnogo godina, stari, tupi, već mnoge zanima svaki napredak. Oni se vesele poput mladića razvitku duševnoga života. Ima staraca od dvadeset godina, a mladića medju starci, medju sjedoglavci. Mislimo, da nećemo pogriešiti, uztvrdimo li, da imade i medju starijimi učitelji mladića naprednjaka, dočim upravo mladi često misle, da im ne treba napredovati, da su jur sve proučili, prokuhali. Mnogi misle, da im valja samo uživati. — S toga je učitelju vazda misliti na râd, na napredak. To je temelj, to je princip, koj pokreće čitav sistem, čitavo školstvo i napredak naroda.

Poviest je puna puncata primjera, da je bilo staraca do smrti svježa duha. Velikomu svećeniku Eliu potamniše oči tek u 98. godini. A u sadanje doba mnogim ljudem (ne misleći lih na učitelje) oči potamne, jer neće ništa gledati. Misle, da je dosta, što jedanput gledahu i učahu.

Dandolu bijaše 85 godina, kad ga izabraše duždom Venecije, a 97, kad no ga kod zauzeća Carigrada ubilo 195 funta težko tane. Ima ljudi, a i učitelja, koje ne treba ubijati toli težkim zrnjem, nego koje ubija pogled nadzornika, liepa rieč, mio i liep pogled ili remuneracija.

Isokrat pisaše „Panatheonikosa“ u 94. godini.

I poviest novije dobe ima dosta takovih primjera. Rousseau preda svietu svoga „Emila“ tek u 50. godini, dočim je Aleks. pl. Humboldt svršio svoj „Kosmos“ istom prije svoje smrti. Göthe-u bijaše preko 70 godina, kad je radio na svom „zapadno-iztočnom Divanu“; Voltaire pisaše još u 88. godini dvie žalobne igre; Michel Angelo i Titian bijahu vrlo glasoviti još u 80. godini; Kant pisaše u 90. godini „Prepirku fakulteta“, a E. M. Arndt pjevao je još u 90. godini tako, da mladić ne može bolje i uznesenije.

Glasoviti englezki glumac Baron stupio je pred občinstvo još u stotoj godini u ulogi Schyloka Shakespearova „trgovca iz Venecije“. Mistres Fryer plesala je još u 85. godini vrlo lako, a Mad. Saqui plesaše u 76. godini na užincu. Odatle vidimo, da je bilo u svako doba i u svakom stališu ljudi, koji bijahu mladi, svježa duha u velikoj starosti.

Schillerovo naricanje: „Starost je mlada, ah mladosti, ti si stara“, ne može se onako u obće uzeti, nu istina je, da je u stanovitih periodah mladost pokazala slabost duha.

Nema pravila bez iznimke, tako će i ovdje biti mnogobrojnih iznimaka. Nu istina je žalibože, da ima često mladih ljudi, koji se ni iz daleka ne mogu uzporediti sa starijimi. Često im manjka željezna konsekvencija, ljubav k zvanju, postojanost i uztrajnost.

To je liepa opomena za svakoga učitelja, da ostane mlad. A što mi tim mislimo? U čem sastoji ta mladost?

Ta mladost sastoji u tom, da vazda čuvstvujemo za sve, što je dobro i plemenito, što je uzvišeno i liepo. Ta mladost je vruća želja i postojana volja na dobivenu znanju dalje graditi; dalje napredovati. Ona je želja i volja, da sve svoje sile uložimo u svako doba i svih okolnostih za napredak naroda; ona je pregnuće, da se podigne narod na veći stepen kulture; ona je vjera u bolju i sretniju budućnost.

Digitized by Google

Učiteljsko je zvanje takovo, da je učitelju uviek ostati mladu, hoće li napredovati. Komu ta mladost manjka, taj je puki nadničar; on je zlato u zemlji zakopano.

Učiteljstvo mora uviek oživljevati uzvišene i krasne ideje.

Odakle mnoge tužbe na učiteljstvo i pučku školu. Ne vremešni učitelji, već stari — nebivši nikada mladi, krivi su, da se toliko viče. Premda mladi, ipak zatvaraju svoja srdca novim i boljim idejam.

S toga valja učitelju vazda o boljem nastojati. Njemu je vazda napredovati i težiti za boljim, novim i prokušanim. On mora vazda pratiti i sudjelovati kod duševna razvitka. On, koj nastoji, u koga je volje, može vazda nešto nova obresti, može postići ono, što drugi drže za nemoguće. Svaka nova ideja, svako slavlje, što ga slavi duh čovječji, pobudjuje u njem nove ideje, pobudjuje u njem novo slavlje. A to vam znači, ljubezni čitatelji, ostati mladim.

Mladi učitelji, izašli iz škole, neka ne misle, da im ne treba napredovati; neka ne misle, da im je dovoljna svjedočba. Neka ne misle samo na egipatske lonce, jer im ti i onako neće biti nikada obilni, kao morda u drugom kojem stališu. A jao si ga narodu, kad oni, kojim je zadaća podići ga iz mrtvila, misle, da im je njihov stališ krava muzara. Žalibože, da ima sada u svakom stališu premnogo ljudi, koji tako umuju, ne radeć i ne misleć, da su oni radi naroda; da ih on težkimi žuljevi svojimi uzdržaje.

A sad nam neka bude dozvoljeno pitati, kojimi sredstvi može učitelj uzdržati mladost, kakovu čas prije navedosmo.

Čusmo pripoviedati o vrelu vječne mladosti. A gdje je to vrelo? To vrelo nije daleko; ono je u nas samih. Tko iz toga vrela pije, toga će se i potomstvo još sjećati, jer dobro tvori i tvoriti mora.

Kad jedanput Fontenellu rekoše, da mu ima već 90 godina, odgovori on: „Niesam ja, već moj krstni list tako star.“

Zato ne ima boljega lieka i ljekarne, nego vazda s vremenom napredovati, učiti, čitati osobito biografije takovih osoba, koje bijahu mlade i radeće do smrti kao mravac i pčelica. Nam se ovdje baviti mladošću duha. Ovdje ne mislimo onakove ljude, kojim je sve i sva fizički probavni proces.

A upravo takovi učitelji povodom su ovoj razpravici. Takovih ne vidiš na skupštinah učiteljskih. Takovi ostanu kod kuće. Kakovi jesu, takovi će ostati do smrti. (Konac.)

Odgovor g. dru. Stadleru.

(Dalje.)

G. dr. St. tvrdi, da „nema nikakova sustava cielom knjigom provedena“, jer da „nema načela, odakle bi se dalo razabrati, kako jedne istine iz drugih teku.“ — Da se neki predmet sustavno provede, hoće se prije svega, da se pojedini njegovi dielovi prikažu u strogom nutarnjem savezu, i to onim redom, koji je najnaravniji, i koji samomu predmetu najvećma odgovara. Ne može

Digitized by Google

se doista reći, da ja na to niesam pazio, jer duševni se čini u mojoj knjizi redaju onako, kako se u istinu pojavljaju, i jedan iz drugoga izvadjaju. Počima se naime sa osjeti i zamjetbami, kao prvimi i najjednostavnijimi duševnimi tvorovi, pa se zatim naravnim upravo redom prelazi na druge više i sastavljene. Prigovorit bi se možda moglo jedino tomu, što sam neke manje znatne dielove mimoišao, misleć, da niesu toli potrebni i odlučni u pedagogiji. Nu i to sam tako udesio, da nema nikakove osjetljive praznine, koja bi sustavnost narušivala ili znatnije povredjivala.

Veoma mi je žao, što g. dr. St. nije potanje razložio, u čem je ta nesustavnost; — ovako mi je samo nagadjati, da ju on vidi jedino u tom, što niesam htio ni mogao prihvatiti nekih teorija, na kojih svoj sustav osniva ona filozofska škola, uz koju on prianja. Tako n. p. veli: „Kamo sreće, da je pisac u uvodu koju rekao o moćih u obće, što bi mu za temelj služilo razdieljenju ciele knjige, i tim bi bio bez dvojbe mnogim bludnjam izbjegao, u koje je pao.“ — Nu ja mislim, da bih upravo onda bio pao u bludnje, koje sam ovako izbjegao. Teorija duševnih moći tako je zastarjela, da ju danas samo gdjekoji školastički filozofi zastupaju. Ona je donekle u protivnosti i s istom naukom o jednostavnosti duše; jer pojedine moći smatra, i ako ne odieljenimi, a to ipak posve samostalnimi agenti duše. Potiče pako ta teorija od Aristotela, dakle još̌te iz onih vremena, kad je politheizam svaku pojedinu izjavu naravne snage pripisivao posebnomu božanstvu, — prema tomu i svaku pojedinu izjavu duševne snage posebnoj samostalnoj moći duše. Herbartovci su jasno dokazali, da su te tobožnje moći puka fikcija, osobito ako se uzimlju kao gotove činjenice duševnoga života. Ne dvojim ni najmanje, da to g. dr. St. ne bi znao, ali se veoma čudim, što mi to kao manjkavost spotiče, dočim sam u predgovoru naglasio, da sam se držao Herbartova sustava. Taj se je pako sustav u današnjem pedagogijskom svietu najviše razširio, te se je bez svakoga prigovora udomaćio i na naših srednjih učilištih.

G. dr. St. spominje nadalje, kako sam „s uma sbacio, da se jedna te ista stvar kadšto u drugoj i drugoj znanosti tumači, nu naravno s drugoga i drugoga gledišta“, i prema tomu kori me glede onoga, što sam napisao o sudu i zaključku. Ono da ne bi „dostatno bilo ni za logiku, a kamo li za psihologiju.“ — Znam i ja za razliku izmedju logike i psihologije, nu mene su veoma znatni razlozi sklonuli na to, da se što većma ograničim, te samo ono podam, što je svakomu učitelju strogo potrebno, i tako ne protumačih potanje postanka sudova i zaključaka, s čega mi po svoj prilici i g. dr. St. spotiče, da sam s uma sbacio razliku izmedju psihologije i logike. Medjutim da u tom pogledu niesam bogzna koliko sagriešio, svjedokom mi je i to, što ima psihologija za preparandije pisanih, u kojih se ni toliko ne govori o tih inače veoma znamenitih duševnih pojavih. Sam Ohler, koga g. dr. St. toli toplo preporuča, ne govori o sudu i zaključku ni više, ni mnogo drugčije, nego li ja. U ostalom bude li od potrebe, ja ću nastojati i u tom pogledu svoju knjigu nadopuniti i usavršiti, — samo onda ne treba vikati na preterećivanje sa učevnim gradivom.

Digitized by Google

Lockeov princip: „Ništa nije u razumu, što prije nije bilo u osjetilih“ ne svidja se g. dr. St.. jer da bi se „mogao zlo shvatiti“, te da ga je „trebalo ili izostaviti ili protumačiti.“ On ga dapače dovodi u svezu s naukom senzista. — Dopuštam. da bi se taj princip mogao i krivo shvatiti, pa su s toga i mnogi drugi filozofi od njega zazirali. Rudolf Wagner prozva ga upravo materijalističkim. (Der Kampf um die Seele vom Standpunkte der Wissenschaft.) Nu odtud ipak ne sliedi. da bi se morao izostaviti, jer koja se nauka ne bi mogla krivo shvatiti i tumačiti? -- U ostalom nitko ne može poreći vriednost i istinitost tomu principu. Mi doduše ne umujemo, ne sudimo ni ne zaključujemo osjetili. ali njihovom pomoći postaju ipak u našoj duši oni tvorovi, koji su povod i temelj našemu umovanju. sudjenju i zaključivanju. Pomislimo si čovjeka od vanjskoga svieta posve odieljena tako, da nijedan predmet ne može djelovati na njegovo oko, nijedan ves taknuti se njegova uha, nijedan miris doprieti do njegova njuha, — jednom riečju: da ništa ne može podraživati njegovih osjetila; neće li mu duša za vazda ostati pusta i prazna? — Da bez osjeta i zamjetaba ne može biti ni višega duševnoga života, dokazuju i oni nesretnici, kojim je živčani sustav tako poremećen, da ne mogu pravo osjećati ni zamjećivati. Kod njih ne samo da se ne opažaju viši duševni tvorovi kao pojmovi i ideje. nego nema tako rekuć traga ni sviesti, a kamo li samosviesti. Dr. Ulrici nije doista ni ateista, ni materijalista, ni senzista, pa ipak veli: „Die Sinnesempfindung und die Gefühlsperception bilden das Medium und den elementaren Stoff aller unserer Vorstellungen, Begriffe und Ideen. Es genügt hier, darauf hinzuweisen, dass ein Mensch ohne Gesicht, Gehör, Geruch und Tastsinn kein Mensch sein würde. Denn er würde keine Perception von Dingen ausser ihm, also keine Vorstellung von einer Aussenwelt und mithin auch nicht von einer Innenwelt (von seinem eignen Leben und Wesen), mithin kein Bewustsein und Selbstbewustsein zu gewinnen vermögen; er würde vielmehr nur ein dumpfes Triebleben führen, etwa wie eine Auster, und kaum wie eine Auster, sondern wie eine Pflanze.“ (Gott und der Mensch.) — Locke je dakle imao posve pravo, kad je uztvrdio, da „ništa nije u razumu, što prije nije bilo u osjetilih.“ — Moguće, da se tim principom služe i senziste; nu nitko ne može s toga dokazati, da i ja prianjam uz senzualizam, ili da sam mu dao izraza u svojoj knjizi. Po nauci je senzista naša duša pasivna i onda, kad prima vanjske utiske ili osjete, i onda, kad se ti prvobitni čini tobože sami o sebi preobličuju ili transformišu u više tvorove, naime u predočbe, pojmove, ideje itd. Po mojoj pako psihologiji ne postaju ni najniži duševni tvorovi kao zamjetbe i zorovi bez aktivnoga sudjelovanja duše; jer evo, što učim: „Duša naša zamjećuje stanovit predmet samo onda, kad nanj svrati svoju pozornost (str. 18.). — „Zrienje nije samo puko gledanje ili nazrievanje stvari, kao što se obično misli, i kao što to naziv krivo označuje, nego je podpuno i svestrano razabiranje predmeta, pri čem treba da i sam duh aktivno sudjeluje. Ni najoštrija osjetila ne pomažu, ako je duh pasivan. Divljaci n. p. imadu veoma oštra osjetila, pa su ipak duševno tupi, te

Digitized by Google

nemaju toliko i tako podpunih zorova kao prosvjetljeni narodi.“ (str. 23.) — Ja mislim, da je tim dovoljno protumačen zazorni onaj princip, te da g. dr. St. nije imao ni najmanjega prava ni povoda, da kod čitatelja, od kojih se mnogi niesu potanje bavili timi inače dosta zamašnimi i zamršenimi pitanji, pobudjuje sumnju proti mojoj knjizi. Jamačno je pako, da on zazire od toga principa i s toga, što se njim ruše prirodjeni pojmovi, dosljedno tomu i ona teorija, po kojoj je razum urodjena realna moć naše duše.

G. se dr. St. ne može dosta načuditi tomu, što učim, da su pojmovi općenite predočbe, i s toga da nema osebnih ili individuelnih pojmova, te da si čovjek može zamisliti samo pojam grada u obće, ali podnipošto pojam pojedinoga kojega grada, n. p. Zagreba. On da „bi rad poznao logika, koji nije govorio ob osebnih pojmovih itd.“ — Ako se uzme pojam u širem smislu, t. j. ako je pojam svaka intelektuelna spoznaja nekoga predmeta, onda dakako da može biti i individualnih pojmova, koji u ostalom niesu drugo van puke proste predočbe. I koliko ima na svietu predmeta, toliko si čovjek može zamisliti takovih pojmova. Nu ako se uzme pojam u užem i pravom svom smislu, t. j. kao intelektuelna spoznaja neke stvari po njezinoj bitnosti, onda u istinu ne može biti takozvanih individuelnih pojmova. Jer bitnost neke stvari odlučuju njezini bitni biljezi, — a bitni su biljezi oni, koji pripadaju svakomu predmetu iste vrsti (bitnosti), koji su dakle svim zajednički. Prema tomu mogu pojmovi postati samo onda, ako se može više predmeta iste vrsti sravniti, te njihove predočbe po zajedničkih biljezih u jednu obću predočbu stopiti. Pojam je dakle uviek neka općenita predočba, i tko uči, da ima individuelnih pojmova, taj ruši samu narav pojma. Da su pojmovi općenite predočbe, vidi se i po tom, što pojmova ima manje, nego pojedinih stvari, te se njimi upravo skraćuje mišljenje. — Znam ja dobro, da ima dosta logičara, pa i novijih, koji uče, da ima individuelnih pojmova. — nu isto ih tako ima, koji ih djelomice ili posve niječu, i s toga se ne mogu dosta načuditi gosp. dru. St., gdje tvrdi, da nema logika, koji ne bi govorio ob osebnih pojmovih. Sam Pacel veli: „Pojam se pojedinčeta stiče s predmetom samim, te u ovom smislu i nema pojma pojedinca glede na pojam općenit ili čestan.“ (Logika ili Misloslovje.) Nu još jasnije govori Kujundžić, profesor filozofije na biogradskoj velikoj školi: „Ako pojam ima samo jedan predmet, onda on prelazi u prostu predstavu.“ (Nauka o sviesti.) Isto tako veli Rüegg, profesor bernskoga sveučilišta: „Es gibt keine sogenannten Individualbegriffe, was man etwa so nennt, sind Vorstellungen und Anschauungen.“ (Lehrbuch der Psychologie), pa i dr. Dressler: „Einzelbegriffe giebt es nicht; was man noch immer so nennt, sind Anschauungen, die nur Einzelvorstellungen heissen dürfen.“ (Grundlehren der Psychologie und Logik.) Napokon piše i dr. Schütze: „Ich kann daher wohl den Begriff von Stadt bilden, nicht aber von einer einzelnen Stadt, z. B. von Dresden.“ (Evangelische Schulkunde.) — Sve su to sami doktori i profesori viših škola, a neki su si od njih stekli i dosta znatan glas u filozofskom svietu. Mislim dakle, da se smijem pozvati na njihov autoritet, te da im se neće moći

Digitized by Google

spotaknuti, da su pučki učitelji, koji „ne razumiju ni ono, što čitaju, i s kojimi nije vriedno o takovih stvarih razpravljati.“

Jerbo učim, da je ideja viši i savršeniji duševni čin od pojma, tvrdi g. dr. St., da „zlo tumačim ideju“, koja da nije ništa drugo, van sličnost predmeta izražena u shvaćajućem umu; — a u koliko ju um proizvodi, radja, da se zove pojam = conceptus.“ — Po mnenju g. dra. St. ideja je dakle isto, što i pojam, dapače ako se pojam uzme u pravom svom znamenovanju, ona je još i manje, puka naime predočba. Istina je, da se ideja u raznih, osobito starijih filozofijah razno tumači, pa i u običnom se životu uzimlje sad za prostu predočbu, sad za nazor, mnenje, naum itd. Nu već je Kant označio ideje predočbami uma, t. j. takovimi predočbami, koje nadilaze zorove i pojmove, te nam pojedine stvari i odnošaje svjetske prikazuju u nekom savršenstvu. Pa u istinu sam pojam ne dostaje za najviši umni rad naše duše. Tko bi n. pr. samo o pojam crkve omjerio novu stolnu crkvu djakovačku, tomu bi se mnogo toga na njoj činilo suvišnim i zagonetnim. On ne bi mogao dokučiti, čemu ona ogromna visina, bogati uresi, orijaški stupovi itd. To sve ne spada na pojam crkve. Pojmu crkve odgovarala bi, ma da je i niža, jednostavnija te bez svakoga uresa. Crkva dakle djakovačka nije sagradjena prema pojmu, nego prema ideji crkve. — Tako je i ideja čovjeka mnogo uzvišenija od pojma. Pojmu čovjeka priliče svi ljudi, jer svi imadu dušu i tielo, i svi su obdareni umnom sposobnošću; — nu ideji čovjeka priliče veoma riedki. Ona bo je zamisao podpuna i savršena čovjeka, kod koga se pojedini biljezi prikazuju u posve čistih i podpunih oblicih; — koji je dakle krepka tiela, bistra uma, plemenita srdca i stalne volje u dobru. Isto valja i o ideji obitelji, občine, države, prijateljstva itd. Ideja nije dakle istovjetna s pojmom, već ga nadilazi tim, što se odnosi vazda na nešto savršena i podpuna. Tako uče mnogi filozofi novije dobe, i s toga se čudim g. dru. St., gdje tvrdi: „Drugim je pojam i ideja jedno te isto.“ Mogao je reći Tongiorgiu, Stöcklu itd. pojam je i ideja jedno isto; ali podnipošto nije smio svoju tvrdnju tako obćenito izraziti, te moje tumačenje unapređac i posve odrešito osuditi. A da sbilja drugim filozofom u obće nije ideja istovjetna s pojmom, evo dokaza: Trendelenburg veli: „Der Begriff wird zur Idee, wenn er zunächst in der Bestimmung des höheren Zweckes oder zuletzt im Lichte des Unbedingten erscheint.“ (Logische Untersuchungen.) Rüegg: „In der Idee wird also der Begriff so gedacht, dass durch den Gegenstand sein Endzweck vollständig erreicht werden sollte, d. h. der Begriff wird in seiner Vollkommenheit gedacht.“ (Lehrbuch der Psychologie.) Dr. Beck: „Die Ideen sind Vorstellungen der Vernunft, welche sie nach dem in ihr liegenden Gesetze der Vollkommenheit bildet. Vollkommen ist das, was zu seiner Fülle gekommen, d. i. was nach Inhalt und Form das ist, was es seinem Wesen nach sein kann und soll.“ (Grundriss der empirischen Psychologie und Logik.) Hoffmeister: „Wir verstehen unter Idee im Allgemeinen jene höhere Ansicht der Dinge, die uns den geistigen Blick zu Dem hinschweifen lässt, was sich dem sinnlichem Auge entzieht, die von Dem, was

Digitized by Google

ist, uns den Gedanken erhebt zu Dem, was sein sollte, und die unsern Bestrebungen und Wünschen ihre höchsten Ziele und allgemein gültigen Zwecke vorhält.“ (Romeo oder Erziehung und Gemeingeist.) Dr. Dressler: „Ideen sind Begriffe, in welchen das in der Erfahrung Vorliegende gesteigert, vervollkommnet gedacht ist.“ (Grundlehren der Psychologie und Logik.) Dr. Crüger: „Die Idee ist der in seiner Vollkommenheit gedachte Begriff.“ (Grundriss der Psychologie.)

Priznavajuć, da sam „sasvim točno protumačio, što je idejal u objektivnom i subjektivnom smislu“, tvrdi g. dr. St., da niesam „ipak dobro označio razlike izmedju ideje i idejala“, i to s toga, što učim, da je ideja nešto abstraktnoga. a idejal nešto konkretnoga. I idejal da „uključuje nešto abstraktnoga, te se u tom smislu ne razlikuje od ideje.“ — Istina je svakako, da idejal predpostavlja ideju, kao nešto abstraktnoga; — ali on ipak nije abstraktan; jerbo ideja postaje istom onda idejalom, kad u našoj sviesti, ma i pomoćju mašte, zadobije neki konkretni oblik. t. j. kad se u njoj pojavi kao neka posebna jasna predočba. Idejal je dakle vazda konkretan, odnosio se na sbiljan ili samo umišljen kakov predmet. Da se u svakom idejalu ostvaruje ideja, to priznaje i g. dr. St.; — nu po onom, kako on tumači ideju, ne bi idejal bio ništa više, nego običan predmet: — jer ako „ideja nije drugo, van sličnost predmeta izražena u shvaćajućem umu“, onda je u svakom predmetu ostvarena ideja, te ima toliko idejala, koliko i predmeta u svietu. Takovo se pako tumačenje protivi i običnomu shvaćanju, po kom je idejal uviek nešto uzorna i uzvišena, za čim nam neprestano težiti valja, i što tako rekuć nikad pravo postići ne možemo. (Dalje.)

DOPISI.

Iz Pleternice. (Da se sporazumimo.) U 10. br. ovoga časopisa objelodanio je vriedni sudrug Š. V. iz K. poslanicom svomu prijatelju najmre čitateljstvu „Napredka“ neugodnosti slavonskoga zagorja, koje neugodnosti pripisuje on najviše neslogi samoga učiteljstva. Na ovu stupi u 13. broju „Napredka“ na poprište mu A. Č. iz Š., mišlju i željom izraziti, da duh ovostranoga učiteljstva još izumro nije; ako pako spava, treba ga probuditi, a budnost njegovu vjerno podpomagati.

Vrli sudruzi spominju i mene u svojih dopisih, te mi prvi predbacuje neumjestnost moga dopisa, a drugi me, kako se vidi, sažaljuje prvoga radi. Bilo kako mu drago, obojica kao i svi učitelji ove podžupanije priznavaju, da sam lanjskogodišnji dopis s najboljom namjerom, a i ne bez temelja objelodanio. Njim mi bijaše želja postići što gorljiviji prihvat krasne ideje „ob udruživanju učiteljâ“ ne samo ove podžupanije, nego ciele požežke županije, dakle i podžupanije pakračke jer nam, hvala Bogu, majka priroda tlom i položajem dobro služi, pošto nas baš ne diele silne gore, brdine i rieke, da se lako sastati mogli ne bi.

Digitized by Google

Ja sam već godine 1875., bivši učiteljem u Badljevini, molio i zaklinjao mlado i staro učiteljstvo bez razlike vjere, da se stavimo u kolo napredka, t. j. da ustrojimo „učiteljsko družtvo.“ I pošlo mi je donekle za rukom, jer se jednom kod sudruga Blage sastadosmo, i tuj oduševljenjem zamisao „ob udruživanju“ prihvatismo. Nu, ne za dugo. Klasifikacijom htjelo i spremilo nas u najniže razrede, a tim odlučismo nas većina ostaviti podžupaniju pakračku, što je dakako ideji družtva smrt zadalo; jer od to doba svaki je nas težio, da se izmakne lošemu, a primakne boljemu materijalnomu stanju. S toga nit godina ne minu, a mi se u istinu razstasmo, što bi rieč u četiri strane svieta. — Našim razstankom izumre duh oduševljenja za „učiteljsko družtvo“, što se je dokazalo prigodom ovogodišnjega sastanka u Požegi, gdje braća Pakračani nehtjedoše ma baš ni čuti o kakovoj zajednici ili ob udruživanju, navadjajuć što kakve uzroke. Ja, koj sam najviše na njih računao, ja se prevarih. Žao mi je.

Ako izgubismo tiem dostatan broj sudrugova, ne izgubismo još nade u družtvo. Mogu reći, da je učiteljstvo požežkoga polja splohomice za nj bilo. — Pa čujte, što reče vriedni sudrug F. P. jednomu od Pakračanâ: „Ta gospodine, dopustite, da si bar mi za sebe družtvo sastavimo, kad se već nećete s nami udružiti. (Našto Pakračani kao gentlemani ostaviše dvoranu.) I mi se prihvatismo râda. Na brzu ruku sastavismo pravila družtvu, komu bje nadjenuto ime „Knjižnica“. Izabrasmo i privr. odbor, koji da izpitavši pravila, podastre ih zem. vladi na odobrenje. Neću, pa iztražujem, je li privr. odbor imao pravo ili ne, skupštinom prihvaćena pravila jednostavno brisati i družtvo razpustiti, to bo je stvar skupštine; ali uvjeravam, da za umrvšim družtvom „Knjižnica“ baš nitko zaplakati neće, jer mu je manjkala prava svrha. Svrha naime, kakovu imaju ostala družtva u našoj domovini.

Naš geografski položaj, naše socijalno i materijalno stanje, naši medjusobni odnošaji i t. d., sve nas to nuka, da učiteljsko družtvo oživotvorimo. To ponukovanje, velim i opet, gotova je stvar, jer smo svi za družtvo, al za onakovo družtvo, kojemu će tendencija i cilj biti sličan družtvom utemeljenim po ostalih krajevih mile domovine. — Priznajem, da družtvo „Knjižnica“ tomu odgovaralo ne bi, o tom bijaše i ciela skupština uvjerena; ali ga ipak primismo, da prvi korak napredku i zajednici učinimo. Misleć, doći će vrieme pogodnije, ta zakoni se i vremena mienjaju, a narodi ostaju. Onim, koji sbilja misle, da nam družtva ne treba, reći mi je samo to: „Učit nam je, dok smo živi.“ —

Napokon reći mi je još i ovu: Hoćemo li, želimo li družtvo, to se manimo svake medjusobne polemike, koja vodi do nesloge, a tim do nesporazumljenja. Duh sloge i bratstva neka nas vodi i ravna. Ljubimo se i pomažimo se, krijmo slaboće, a ne iznašajmo ih na javu. Nitko se ne stidi primiti savjeta umnijega i izkusnijega brata, pa tako ćemo vezom medjusobnoga sporazumka doći; ako i ne naprečac, a to sigurno postupice do željena cilja. Zar braćo ne bi liepo bilo, da već imamo družtvo, kako bi nam godilo, kad bi na trećoj učiteljskoj skupštini mnenje svijuh nas jedno bilo?!

Digitized by Google

S toga na stran pristranost, na stran mlitavost, neka čuju čitaoci „Napredka“, da nesporazumljenja medju nama nema. Slaboće naše, koje možemo sami svladati dobrom voljom, jakom nadom, pokrit ćemo uztrajnim rádom na korist vlastitim interesom. Pa dao Bog, uzpiše li sudrug naš još koju poslanicu, zvučila mu ona ugodnim zvukom, kojim će svietu javiti: Učiteljstvo slavenskoga zagorja nije mlitavo, ne driemlje, već je živo, zdravo u kolu „učiteljskoga družtva“.*

Fr. Bratuša, učitelj.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je podučitelja u Hreljinu Franju Domineza učiteljem na obćoj pučkoj školi u istom mjestu.

— (**III. obća hrvatska učit. skupština.**) Na molbu centralnoga odbora obćih hrv. učiteljskih skupština izvoljela se je i naša vis. kr. zemaljska vlada odazvati, te naredbom, koja se priobćuje u kom. XXX. „Službenoga dodatka“ ovomu listu, odrediti, da se ove godine nemaju držati podžupanijski učiteljski sastanci, a ujedno da se onim učiteljem, koji bi želili učestvovati kod III. obće učiteljske skupštine u Osieku, dade podvoz iznosom, koji bi ih išao do mjesta, u kojem se obdržavao posljednji podžupanijski učit. sastanak i k tomu dnevnice za vrieme putovanja i tri dana boravljenja u Osieku. — Tako je indi uslied velikodušnih naredaba kr. zem. vlade i c. k. glavnoga zapovjedničtva ne samo skupština osjegurana, nego i zajamčeno, da će biti mnogobrojno posjećena. Mi se barem nadamo, da neće nijedan hrv. učitelj, koji nema kakovih vanrednih zapreka, propustiti, a da ne prisustvuje III. našoj skupštini u bielom Osieku!

— (**Zemaljski školski odbor**) držao je 23. o. m. redovitu mjesečnu sjednicu, u kojoj se razpravljalo 1. o zemljovidu kraljevine Dalmacije od Paulíny-a, što ga je izdala sveučilištna knjižara Županova (Albrecht i Fiedler), te bi uslied ocjene izvjestitelja g. profesora Smičiklasa predloženo zem. vladi, da ga preporuči za porabu gradjanskim i pučkim školam. — 2. Po knjižari Hartmanovoj podnesene: „Fizikalne slike“ izdane od Janskoga u Jindřihovu Hradcu, te fizikalno djelo: „Bilder aus der Physik“ od Hromadka, koja je djela pripravna spomenuta knjižara izdati i na hrvatskom jeziku, predlažu se zem. vladi, da ih preporuči za porabu pučkim a navlastito gradjanskim školam. — 3 Osnova naredbe zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, tičuća se izdavanja svjedočba odpustnica poslie četvrte godine polazka pučke učione i izdavanja svjedočba takovim učenikom, koji, premda su školu kroz pet godina redovito polazili, ipak niesu zakonitim zahtjevom podpuno zadovoljili, prihvaćena bi na predlog izvjestitelja Ljud. Modca u svoj cjelosti. — 4. Na izviešće izvjestitelja g. Basarička o predlogu kr. nadzorničtva za puč. škole žup. zagreb., o kojem su se suglasno izjavila skorom sva kr. nadzorničtva za pučke škole, bi zaključeno, da se zabrani svako stezanje obuke u pučkih učionah, jedino da se u školah, u kojih imade uškolovane djece iz mjesta odaljenih 1½ sata od škole, može držati obuka od 1. studenoga do 1. ožujka, kad su najkraći dani, od 9—12 sati prije podne i od 1—3 sata poslie podne, a da se za to vrieme može izpustiti tjelovježba i 1 sat geom. oblikoslovja; isto može biti i u školah po onih mjestih, gdje djeca radi pastirstva ne mogu prije 9 sati doći u školu. Nu za svako takovo stezanje obuke ima se uztražiti dozvola kod vis. zem. vlade. — 5. Na izviešće izvjestitelja Lj. Modca o prelaznih ustanovah glede toga, kako da se poluči bolji polazak pučkih škola, te o izjavah kr. nadzorničtva za pučke škole u istom pitanju bi zaključeno: a) da se kod popisa djece upiše samo toliko i to sasvim zdrave djece u školu, koliko je u školske prostore stati može; b) ponajprije neka se upišu ona djeca, koja hoće dobrovoljno polaziti školu, zatim djeca iz obližih mjesta, a kad ne bi u ovih bilo dosta sposobnjaka, onda tek ona iz odaljenih mjesta; c) siromašniju ali talentiranu djeću iz odaljenih mjesta imale bi podupirati obćine. Nu da se što prije poluči, kako bi sva za polazak škole sposobna djeca i sbi-

---

* To bismo i mi voljeli čuti, nego primati jadikovke i medjusobna spoticanja. — Priobćiv i ovaj treći dopis ob istoj stvari, mislimo, da smo svim zadovoljili, a sada, gospodo, sviralicu za pas, pa na rád da bude od brašna i hljeba! Ur.

Digitized by Google

lja ju polazila, te ne bi prelaznih ustanova trebalo, zaključeno bi nadalje: a) da visoka zem. vlada polit. oblasti, naime pako občinska poglavarstva strogo obveže, da vrše ustanove škol. zakona i naredbe glede polazka škole i točno riešavaju podneske škol. odbora; b) da pol. oblasti obveže, da se nezdrave šk. sgrade što prije poprave, pretiesne razšire a u udaljenih od škole mjestih otvore filijalne škole; c) da se polit. oblastim naloži, da učine sve, kako da se odstrani pastirstvo; d) da se osobito revni i napredni učitelji, kod kojih se dokazalo, da su upravo svojom revnošću djecu privukli u školu, nagradjuju primjerenimi nagradami. — 6. Razprava o pisankah odgodjena bi za sljedeću sjednicu.

— (**Školstvo u podžupaniji osječkoj.**) U 63 mjestne občine i spadajućih k istim 44 napučenih pustarah, nalazi se u području kr. podžupanije osječke svega 40 ladanjskih javnih i dvie sukromne učione, od kojih je u smislu školskoga zakona od 14. listop. 1874. još tečajem 1876. godine 36 klasifikovano za obće pučke učione, dočim ostale četiri, imenito u Bjelombrdu, u magj. Retfali, Laszlovu i Harastinu, svendilj još postoje kao škole javno konfesijonalne. Tečajem prošle g. 1877. niti se je broj ladanjskih učiona u obće, niti broj občih pučkih učiona napose promienio prama prošloj godini. Za klasifikovane obće pučke učione ustanovljena su i postoje 33 mj. školska odbora sa 23 duhovna i 10 svjetovnih mjestnih školskih nadzornika. K navedenim občim pučkim učionam bijaše u god. 1877. devetnaest mjestnih občina uškoljeno, dočim su tri sela i sve pustare sbog raznih okolnosti i sbog udaljenosti ostale neuškoljena, te će s toga skrb i briga biti podžupanijskoga školskoga odbora, da se čim prije najprikladnije i najpristupnije uškole i ta tri mjesta te pustare. Područne obće pučke učione diele se na dvie samostalne mužke, dvie ženske i 34 obospolne, a po nastavnom je jeziku 31 hrvatska, 4 su njemačke, a 1 magjarska.

Plaćevni razred učiteljskoga osoblja občih pučkih učiona nije u prošloj godini 1876. nikako mienjan, ter je u prošloj godini 1877. kao i godine 1876. bila samo jedna učiona II. razreda sa godišnjom plaćom učitelja od 600 for., zatim 14 učiona III. plaćevnoga razreda sa normalnom plaćom učitelja od 400 f., a 7 sa povišenom plaćom učitelja od 450 f. do 500 for., te konačno 13 učiona IV. plaćevnoga razreda s normalnom plaćom učitelja od 350 for. a. vr. i jedna sa povišenom plaćom učitelja od 400 for. Sveukupni trošak na plaće učitelja občih pučkih škola iznosio je u prošloj godini okruglu svotu od 17.600 for., dočim je iz zemaljskih sredstva podpora na plaće učitelja siromašnim školskim občinam doznačena i podieljena bila, i to učioni u Vladislavcih sa 150 for., školi u Poganovcih 140 for. i školi u Martincih sa 50 for., svega dakle 340 for. Trošak za uzdržavanje učiona i učitelja podmiruje se po ustanovi §. 31. školskoga zakona od godine 1874. u prvom redu iz prihoda občinske potrošarine, pa pošto se je nadati pov šenju toga prihoda podignućem potrošarinskih pristojba, može se zaufano očekivati, da će se iz toga prihoda mjestimice ako ne baš podpuno, a ono ipak u velikom dielu trošak školskih potreboća osigurati i pokriti moći te time polučiti razporez manjega nameta na školsko-naukovne svrhe.

Za nastavu školske mladeži namješteno je i služilo na občih pučkih učionah svega 69 učiteljskih osoba, imenito 5 ravnajućih i 27 redovitih učitelja, 2 učiteljice, 3 podučitelja i 5 namjestnih učitelja, dočim je vjeronauk predavalo 27 kateketa.

Školskih sposobnjaka popisano je za prošlu školsku godinu 1876/7. u cielom području kr. podžupanije osječke ukupno 4583 i to: 1834 dječaka rimokatoličke vjere, 486 grčko-iztoč. vjere i 16 mozaičke vjeroizpoviesti, zatim 1747 djevojčica rimokatoličke vjere, 492 grčko-izt. vjere, 492 grčko-iztočne vjere i 8 mozaičke vjere. Nu od popisanoga ovoga broja polazilo je školu svega jedva nešto preko polovice to jest oko 2443 djece. Sposobnjaka pako za propisane škole opetovnice bilo je popisano svega oko 1650 mužkaraca i djevojaka, nu nije ih faktično ni polovica nauk polazilo, a napredak i uspjeh nastave mogao bi se prema broju polaznika dosta povoljnim smatrati.

Uzporediv broj djece, koja su polazila učione u školskoj godini 1875/6., a to je 2840, sa brojem djece, koja su polazila škole prošle škol. godine, a to je 2443, vidi se, da medju ladanjskim žiteljstvom još svendilj drieme sviest i vlastita pobuda za što marljivijim slanjem i tjeranjem djece u primitivnu barem školsku naobrazbu, premda to isto žiteljstvo troškove uzdržavanja svojih učiona bez prigovora podmiruje. U tom pogledu nadleži glavna briga mjestnim školskim odborom kao i posredno uplivanje dotičnim občinskim poglavarstvom, da što uspješnije nastojanje razviju, te po okolnostih upotriebe i primjernu strogost proti tobožnjim izlikam, koje jedino s nehajnosti roditelja smetaju plodovom škola.

Razne viesti.

— (**Škole u Srbiji.**) Po najnovijem izvještaju od god. 1877. ima u Srbiji 619 mužkih i 82 ženske osnovne škole; svega dakle 701. Na mužkih školah bilo je lani još 80 učiteljica, dočim su na ženskih školah izključivo učiteljice. Po tom ima u Srbiji svega 539 učitelja i 162 učiteljice. Sistem narodne škole u srbskoj kneževini je četverorazredan. Ovakovih škola sa četiri razreda ima samo u gradovih; na selih i varošicah jesu škole sa 1, 2—3 razreda i to zajedničke. Kad se uzme ravan broj stanovničtva u zemlji na 1.300.000, onda dolazi na 1855 žitelja po jedna škola. Prema današnjim zahtjevom ovaj broj škola

Digitized by Google

ne odgovara potrebam, ali kad se uzmu sve prilike u obzir, a osobito vrieme, odkada se prva škola podigla, onda se mora priznati, da u ovom pogledu Srbija spada medju prve državе u Evropi. U Srbiji su sve škole državne. — Od srednjih i najviših zavoda ima u Srbiji: Bogoslovija sa dva odjela u Biogradu; dvie velike gimnazije sa 7 razreda i to u Biogradu i Kragujevcu; devet malih gimnazija sa 4 razreda u Biogradu dvie, a u Valjevu. Jagodini. Kruševcu, Negotinu, Požarevcu, Užici i Šabcu po jedna: jedna velika realka u Biogradu; šest realnih gimnazija u Aleksincu, Zaječaru. Kneževcu. Loznici. Smederevu i Čačku: jedna učiteljska škola (učiteljište) u Biogradu; jedna viša djevoj. škola (koja se ima podići od 4 na 5 razreda) u Biogradu; jedna zemljodjel.-šumarska škola u Požarevcu; jedna velika škola (kao sveučilište) sa tri fakulteta u Biogradu. Ovamo niesu uračunane vojne škole i privatni zavodi, kojih po Srbiji ima u više mjestih.

„Prosveta".

— **(Bosanska školska djeca.)** Bosanske školske djece ima u Kninu 300 a u Plovnu 800. Ona se naobražavaju troškom čestitih Englezkinja Irby i Conzon, koje u svojih englezkih sestara neumorno dobrovoljnih prinesaka za tu sirotinju kupe, da ju uzdrže. — Slava tim Englezkinjam a hvala i braći učiteljem, koji u onih krajevih vrše dužnost učiteljsku. „Prosv."

— **(Propala.)** Medju onimi, koje su polagale prijamni izpit na berlinskom seminaru za učiteljice, bijaše i kćerka ministra nastave dra. Falka. I ona bijaše nesrećom medju onimi, koje su strogi izpitatelji proglasili nezrelimi Medjutim misle ondje, da se gospodin otac nalazi u takovih odnošajih, da će ju moći još godinu dana prehraniti. Na svaki je način znamenito, te dokazuje, da je dr. Falk praktičan otac, dočim želi tako osjegurati budućnost svoje kćeri. — U taj primjer imali bi se ugledati mnogi bogataši, kojim se djeca, oslanjajuć se na bogatstvo, ništa ne uče; sinovi se gizdelini dugočase po ulicah, a kćerke si krate vrieme čitajuć romane i kiteć se. — Morali bi svi na to misliti, što naš narod veli: „da je i caru sudjena prosjačka palica". — S druge je strane to liep primjer nepristranosti i pravednosti; pa je i pravo, jer je zakon jednak za sve. — Dobro bi bilo, kad bi se svagda i svagdje tako nepristrano vršio zakon.

— **(Bečko družtvo za izbavišta.)** Godine 1876. bijahu u izbavištu u St. Veitu 54 dječaka a g. 1877. pridjoše 22. Od ovih predano rodjakom 8, koji se sasvim popraviše; u zanat predano ih 13; 1 je umro i tako ostaše u izbavištu koncem god. 1877. 54 dječaka. U ženskom izbavištu bijaše prošle godine 28 djevojčica; od ovih predane su roditeljem 2, 1 dadoše u službu, 2 su umrle, i tako ostaše koncem prošle godine u izbavištu 23 djevojčice. Aktivnoga imetka ima družtvo 144.580 for. Trošak za oba izbavišta iznosi 12.310 f. Godišnjega dohodka ima družtvo 16 336 for. — Ne znamo što i kako je sa izbavištem grada Zagreba ili sa zemaljskim. — Zar je sve opet zaspalo?!

— **(Liepo ga ulovio!)** Jednomu berlinskomu učitelju pošlo je za rukom uhvatiti maloga kradljivca. Jedan dan donesoše dječaci školarinu, al najedanput nastane u školi jauk i lelek, jer je jednomu dječaru nestalo novaca. Sve prietnje ni opomene ni isto obećanje, da će kriveu oprostiti, ne pomogoše. Napokon pozva redomice jednoga po jednoga u svoju sobu i pruživ mu komadić papira reče: da ga dobro čuva. Kad je svaki imao svoj komadić, reče učitelj u poduljem govoru, da će za nekoliko svi znati, tko je krivac, jer će on donieti dulji papirić od ostalih. Kad su predavali papiriće, uhvati se sbilja krivac, jer je odgrizao svoj papirić, bojeći se, da ne bi sbilja dulji bio od ostalih.

— **(Njemačka.)** Njemačko glavno družtvo za više djevojačke škole imati će svoju glav. skupštinu 30. rujna t. g. u Frankfurtu. Razpravljat će ondje: „o njegovanju zdravlja u viših djevojačkih školah" te o „svjedočbah viš. djevoj. škola." — Kako vidimo ima u Njemačkoj i u Cislajtaniji mnogo učiteljskih družtva, jer uvidjaju i ciene moć udruživanja. Nu kod nas kao da je sve zaspalo; nitko se ne miče, kao da nemamo o čem razpravljati. Na rad dakle braćo i sudrugovi! —

— **(Štednja.)** Odbor za proračun u Berlinu izbrisao je iz stavke za učiteljske plaće svotu od 20.518 maraka, te ovlastio magistrat, da prazna učiteljska mjesta popuni vježbenici (izašlimi tek iz škole). Tim će dakako još više prištediti, te novce upotriebiti za one učitelje, koji će suplirati bolestne i na dopustu učitelje. Tamo dakle, kao i drugdje, misle štediti, i to dakako najprije kod škola. — I ondje počeše misliti, da je dosta, da je samo netko u školi, pa da obučava kako zna. — Da je Berlin bliže Zagreba, morali bismo misliti, da želi nasljedovati grad Zagreb, gdje su počeli takodjer štediti kod škola, te namještati podučitelje sa 500 for. — Glavni gradovi moraju dakako ostalim gradovom i občinam dobrim primjerom prednjačiti! —

— **(Učiteljska skupština.)** Učitelji u Kranjskoj imati će, kako tamošnji šk. listovi javljaju, zemaljsku učiteljsku skupštinu ove godine u praznicih.

— **(Industrijalne učiteljice.)** One industrijalne učiteljice u Cislitaviji, koje ne polože izpita do 1880., morat će ostaviti službu. Ta naredba ne čini nam se najboljom, jer ima malo takovih učiteljica, uz to su slabo plaćene te se i boje polagati izpite.

Digitized by Google

Književnost.

U Bakru izišla je knjiga pod naslovom: „Putopisi.“ Sabrao Dragutin Hirc, učitelj obće pučke škole u Bakru i pravi član hrv. pedagogijsko-književnoga sbora u Zagrebu.

U knjigi nalaze se sljedeći putopisi: 1. Po okolici karlovačkoj. 2. Put na Plitvička jezera. 3. Po Banovini. 4. Iz primorja (prijateljska pisma). 5. Bakar. 6. Izlet na Pecko jezero. 7. Špilja Samograd. 8. Putne crtice iz Like.

Svaki pravi domorodac dužan je poznati svoju domovinu, jer bez toga kako će mu ona omiljeti, kako će ju ljubiti, kako će se inače dovinuti ponosa i narodne svieti.

Liepa je, preliepa naša hrvatska domovina. Tko to ne vjeruje, neka ju proputuje od Dunava do jadranskog mora, ili ako mu to nije moguće, neka pročita i prouči ove „Putopise“ g. Dragutina Hirca, o kojih moram reći, da su posve točni i izvrstni, jerbo sam i sâm proputovao po jedan gdjekoji predjel i po više puta „okolicu karlovačku; posjetio Plitvička jezera; prošao Banovinu, proputovao uzdnž i poprieko kršnu Liku, pak vidim, da je gospodin pisac ove zanimive i krasne predjele naše domovine prekrasno i valjano opisao, te se nijedan domorodac neće pokajati, koj si nabavi ove upravo izvrstne „Putopise“ g. učitelja Hirca, jerbo su i jako zabavni i poučni za svakoga, tko uz našu domaću knjigu prianja i komu kao pravomu rodoljubu leži na srdcu rodoljublje i književni napredak.

Predplatnici na to zanimivo zabavno-poučno djelo plaćaju 60 nov., a nepredplatnici s poštom 80 nov. Knjiga se dobiva u Bakru kod pisca i najlaglje dobavit se može naručbinom po pošti uz poštarsko pouzeće.

Želit bi bilo, da čitajuće štovano občinstvo ovakovo doista zanimivo, poučno-zabavno djelo oberučke prihvati, te tim pisca obodri, da što prije nastaviti može svoje putopise, koji se mogu uzporediti sa sličnimi spisi svijuh stranih književnosti. Nije sve loše, što je naše! kako godj što nije naša domovina ništa manje liepa i krasna, romantična i puna divnih ljepota prirodnih kao makar koja zemlja u Evropi.

U Zagrebu dne 19. svibnja 1878.

Mijat Stojanović.

— **„Slavulj.“** Niz hrvatskih pjesama za zabavu, nasladu i razkoš hrvatskoj mladeži. Nakladom Gavre Grünhuta. Na Rieci. 1878. U 16ini, str. 103. Ciena 15 novč. Preporučamo hrvatskomu učiteljstvu i mladeži tu liepu i jeftinu pjesmaricu. U njoj je sabrana i shodno poredana kita liepih pjesmica za zabavu našoj mladeži.

Ovdje niže pobilježene knjige mogu se dobiti u odpravničtvu knjiga „hrv. ped.-knjiž. sbora“ u Zagrebu: Ćirilicom štampane:

1. Očenje ili kalamljenje s listom 10 nov. 2. Povjestnica naroda srpskog od Vukičevića 20, nov. 3. Srpske narodne pjesme skupljene u Sriemu 60 nov. 4. Ko grieši, rob je griehu, po Hofmannu Josić 40 nov. 5. Deklamator. Sbirka srpskih i hrvatskih pjesama za deklamovanje. 60 nov. 6. Jagnješce. Pripoviedka za djecu i dječje prijatelje od Kr. Šmida — Kovačević, 30 nov. 7. Zao drug. Pripoviedka za srpsku mladež od Petra Despotovića, 20 nov. 8. Što je dikla navikla. Pripoviedka Fr. Hofmana, preveo Mladen Simeonović, 35 n. 9. Čestitke o imendanu, novoj godini i krstnom imenu za djecu, 20 nov. 10. Baštovan ili kratka nastava o obdjelavanju zeleni i drva, napisao Pavle Bibić, 80 nov. 11. Pouka o kućarstvu za učiteljske i više djevoj. škole, kao i za domaću upotrebu, od Mite Petrovića, 45 nov. 12. Kratko pčelarstvo za početnike, napisao M. D. Dejanović, 50 nov. 13. Mala srpska gramatika za srpske narodne škole po Daničiću sastavio J. Pavlović, 18 nov. 14. Ugarska otačastvena povjestnica, napisao Nik. Dj. Vukičević, 24 nov. 15. O čovjeku. Spomoćna knjiga za učitelje, vaspitače i učenike osn. nar. škola. Izradio Mita T. Friščković, 30 nov. 16. Augusta Libena prirodopis, napisan po nastavnim načelima za narodne škole I. dio Zoologia, II. Botanika, III. Mineralogia. Preveo Despotović, 63 nov. 17. Nauka o geometrijskim oblicima za upotrebljavanje u školi, napisao Mita Petrović, 40 nov. 18. Sbirka narodnih pjesamâ za školsku mladež obojega spola, 10 nov. 19. Prava i dužnosti gradjanâ u Ugarskoj od Jovana Popovića, 30 nov.

(Konac.)

Učestnikom 3. obće hrv. učit. skupštine u Osieku.

Centralni odbor za priredjivanje obćih hrv. učiteljskih skupština opredielio je, da će se 3. obća hrvatska učiteljska skupština obdržavati u Osieku i to 4., 5. i 6. rujna o. god. (3. rujna u večer biti će predskupština).

Tko želi prisustvovati toj skupštini, ima se pobrinuti za „pristupnicu“, koja stoji 1 for. Ovom pristupnicom uživati će dotičnici polakšice kod vožnje onamo i natrag, imat će bezplatan stan u Osieku i biti će jim slobodan pristup k svim zabavam i izletom, koji će se tom prigodom prirediti.

Pristupnice dostavlja ravnajući učitelj kaptolske pučke škole u Zagrebu, gosp. Antun Irgolić, na koga se valja u tom pogledu obratiti.

U Zagrebu, 18. svibnja 1878.

Za predsjednika:	Za centr. odbor:
Ferdo Vuksanović,	**Lj. Tomšić,**
podpredsjednik.	tajnik.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje **Ljudevit Modec**, a tiska **Drag. Albrecht.**

Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka“ komad XXX.

Digitized by Google

Br. 17. U ZAGREBU, 10. LIPNJA 1878. **Tečaj XIX.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Razsap zadrugarstva u nas i pučka škola.

Piše **Josip Klobučar.**

(Konac.)

Svakomu će biti poznato, od kolikoga je domašaja odnošaj izmedju doma i škole. Tu se hoće s jedne strane, da škola poluči ono, što od nje dom očekiva, a s druge da dom pripomaže školi, kako bi joj se veoma težak râd olakotio i unapriedio, a ne možda da joj se upravo o dom kao o nesmiljeni greben sav râd razbije. Zato upravo u tom, u kakovu je odnošaju dom i škola, stoji ciela intensivnost školskoga râda i vanjsko lice cieloga školstva, a kroz školstvo dobiva naravno i ciela domovina u moralnom i intelektualnom obziru, t. j. da uznapreduje u prosvjeti.

Sada nastaje pitanje: kako stojimo u tom obziru sa patrijarhalnom zadrugom?

Odgovaramo odmah: ako i ne skroz žalostno i ne bez svake nade na uspjeh, a to nipošto povoljno za budućnost.

Istina, u prvi tren moglo bi se uztvrditi: iz zadruge prilazi mladež puno laglje u školu; jer se iz skupnosti laglje naknadjuju potrebni pastiri pri gospodarstvu, ali to je i sve, što može škola navesti zadrugam u prilog, koji će se razlog pokazati ipak od manje odlučujuće vriednosti, ako uzmemo na um, da se u onih stranah naše domovine, gdje se je patrijarhalni život jur izgubio, učione pune mladeži, ako ne više, sjegurno ni manje, nego u mjestih patrijarhalnih; pače neću se možda prenagliti, reknem li, da ćemo u prvašnjih mjestih prije i više dočekati podučitelja i po dva učitelja u školah, samo ako ih bude, nego u potonjih.

Misaonu se čovjeku nehotice namiču misli ob uzrocih, s kojih to biva. Je li tomu možebit pripomaže naš zakon o prisiljnom pritjeravanju mladeži u školu?

Digitized by Google

Nipošto, jer on imade tuj i tamo svoju moć, a i jednaki ga faktori izvršuju. Tomu će biti bez sumnje razlog, koj upravo nepovoljno govori po zadruge, naime: da svaki čovjek, koj je samomu sebi ostavljen, bolje uvidja potrebu, kako da se što više umno naoruža, te se za boj za svoj obstanak usposobi. Iz te uvidjavnosti niče ona požrtvovnost, da voljnije prinaša žrtve na žrtvenik svoje prosvjete. U takovih stranah biti ćemo nadalje sjegurno opazili nepokolebivu vjeru, da je danas neobučen čovjek sliep kod zdravih očiju, gluh kod zdravih ušiju; biti ćemo opazili, da se uvažava ona narodna: znanje je imanje.

Da je tako, da tomu tako biti mora, dokučiti ćemo tim laglje, promotrimo li s bližega paralelu izmedju živovanja patrijarkalca i samotnika.

Prvoga se nikada ne dojimlje vanjski sviet svojimi bujnimi promjenami, koliko potonjega. Patrijarkalac nalazi u zadruzi svojoj sve, što mu njegov tromi um zamisliti, a srdce za probavu poželiti može. Sin znade, da će po starodrevnoj tradiciji plesti kotac, kao što mu ga pleo i otac; jer mu za to prostrane njegove njive i puste pružaju dovoljnu podlogu, pak ako što misli, za cielo sabije sve misli u jednu i tu: zangrnuti ću se u svoj baštinjeni gunjac, leći ću na trbuh, pak pasući svoja stada i vilenjake, pasti ću i svoje oči po tih dalekih pašnicih pradjedova svojih.

Da ovakav primitivni i idilični život vodi letargiji, nemaru, neuljudnosti; nemanje, da se u takovu gmizenju nikakav duševni polet izkresati ne može, ne treba tek dokazivati. S toga takav čovjek naravi nema ni pojma o potrebi duševne naobrazbe i zato iz zadruge mladež slabo polazi na dalnje nauke, ne posiže za pučkimi spisi, ne povjerava se civilizovanu čovjeku, već ga smatra neprijateljem, gospodarstvo ostaje stereotipno, te jedvice udovoljava domaćoj nuždi. —

Doduše neke agrarne i političke uredbe, medju ostalimi segregacije i komasacije kadre su podsjeći žilje takovu prirodnomu životu u našem narodu, one će ga po vremenu uputiti na racijonalno gospodarstvo, prisiliti na obrt, riečju na civilizovani život, ali do toga još puno treba, a naše je uvjerenje, da će tomu uz druge činbenike svojski podpomoći i razsap zadrugarstva.

Samotnik usuprot vičan svagdanjoj borbi; znajuć, da bez sobstvenoga napora nema sticanja; pozvan, da se u svietu kreće, pun je života i vedrih misli, njemu je dosta i jedna rieč, da plemenita nakana postane činom, i baš zato, što je više svjetskim čeljadetom i prometnikom, znade i cieniti i služiti se znanjem, stečenim u školi. Netvrdim, da ne bi u tom bilo iznimaka, nu što ovdje rekoh, rekoh ju u obćenitom i širem smislu, nego li se naša domovina misliti može.

S nekih strana tvrdi se doduše, da će nam diobe zadruga osiromašiti naš puk, prem bi se na to moglo uztvrditi, da se dan na večer, godina na kraju ili hvali ili kudi; to ipak toga donekle ne tajimo ni mi, osobito uzmemo li na um, kakvim li se maćuhinstvom diobe kod nas izvode i provode, pak gledom i na druge prilike ili neprilike, u kojih nam se domovina nalazi. Amo

Digitized by Google

spada pomanjkanje jeftina novca, kojeg odieljeniku kao početniku u gospodarstvu nuždno treba, nu kojega naš seljak polag svih liepimi firmami okićenih pozajmilnica ipak dobiva samo uz velike kamate, ili ga pače ni dobiti ne može.

Žalostno je u tom izkustvo, ali iduć na stvar, velimo: bilo, kako bilo, sadanja je doba prelazna borba, koja svojih žrtava zahtieva, te nije istina, da je patrijarhalizam u današnjem vieku bezuvjetna moć snage i blagostanja; jer nas u tom upravo protivno osvjedočavaju napredni i bogatstvom blagoslovljeni ini narodi.

I upravo s toga imali bi si svi faktori u našoj domovini pružiti ruke, da taj proces narodu učine što snosljivijim, te ga poput Mojsije prevedu preko jaza u sretniju budućnost, i tako ga očuvaju od udaraca, koji bi ga u obćem napredku mogli za dugo zaustaviti.

Još je jedan strašan grieh na zadruzi, koj se težko osjeća u svoj domovini našoj, s kojeg i škole kadšto svoj deficit čute.

Kad sam prije nekoliko godina posjetio jednu stran naše Švicarske t. j. romantično naše Zagorje, radostno mi se duša uzniela, kada sam stranom vidio, stranom dočuo o velikom blagoslovu ondašnjih majka.

Ondje nije riedkost naići na obitelj, koja u svom okrilju čuva 4, 5 milene dječice, pače pripovjediše mi, da imade i takovih otaca, koji se natječu u broju djece s bibličkim otcem Jakovom.

Koliko me je ovo kazivanje oduševilo, te sam veselim okom pogledao u budućnost našu, u toliko me je guja za srdce ujela, kad sam pomislio na plodnu našu, nu s te strane ipak jalovu Posavinu.

U Posavini ćeš riedko naći u čitavoj zadruzi, dakle u 3, 4 i 5 obiteljih onoga obilja božjega, što ondje u jednoj jedincatoj. Ako čovjek o tom dublje razmišlja, pak nešto i odbije možda na klimatičke i druge mjestne pojave, na taštinu žensku, to ipak po mojem sudu najveći dio krivnje odpada upravo na način zadružnoga života, na postupak sa ženami u obće, sa trudnimi napose.

Ženu u blagoslovljenom stanju prije će u zadruzi susretati sramotom i porugom, nego li čašću i pomilovanjem; ona se bez svakoga obzira sili na râd jednako sa najzdravijom i lakom drugaricom, napokon uz mučan svoj râd niti dostatno ima, niti može dospievati svomu gojencu podati onoga, bez česa uspievati ne može, naime hrane.

Koliko li Hrvata i Hrvatica, odnosno učenika i učenica, ne padne žrtvom takova nesmiljenoga robskoga života. Ne mojmo si praviti iluzija, da je toj strašnoj rak-rani moći jedino doskočiti budi sa propovjedaonice u crkvi, budi slabom rieči poduke od onih, koji u krugu naroda živu.

Takovu ubitačnomu običaju bila bi se imala zadobce na koren sjekira položiti, dok nije puku u krv i kost ušao.

Ovako recimo si: vrieme nosi breme.

Okrom toga nalazi se u zadruzi više zapreka školskoj obuci i osebne naravi. Ne može drugčije ni biti, nego da se u takovoj zajednici nadje obično ljudi raznih i čudnovatih ćudi, koji su harmonijskomu živovanju prava pokora; koji,

Digitized by Google

ako se već u nikoga zadjeti ne mogu, spotaći će se ili na pišuće ili čitajuće čedo kod stola. A što da istom reknemo, kada je takova glava u abnormalnom stanju; ili, kada se sva zadruga poprieko gleda, što danas nije riedkost. Tuj jedan otac gurne diete drugoga; jedna mati traži veće pravo za svoje mezimče, kleveće na drugo i po tom, kako izkustvo dokazuje, slabo se može škola osloniti na kućno učenje i opetovanje učevnih predmeta, što je odista od velike potrebe i koristi.

Vidi se indi, da tuj nastaje prieko dosta prilike, kako da se svi obziri kućne sloge, ljubavi, snosljivosti i uljudbe zametnu; a zar ne moraju pod takovimi potresi krke djetinje klice popucati, stranputice i krivo uzrasti, i zar se školi po takovu ne nameće Sisifov posao u pogledu obuke i najpače uzgoja.

Samotna će obitelj, ako si iole dobro želi, nastojati, da njezin plod, odkinuv joj se od srdca, ponaraste takovim udom, koj će joj svojim kriepostnim životom biti na radost, a u starosti podpornom palicom, nu u zadruzi i najbolja će se volja roditelja slomiti; jer se tuj po načinu zadružnoga života prerano gubiva čuvstvo sinovlje ljubavi, počem se ovdje ne pita, koliko tko može, nego koliko je koga, toliko neka se i kini do zadnjega daha.

Udova s djecom po sebi je već velika nesretnica, nu u zadruzi po gotovo, ako joj koje diete u školu ići mora. Ovdje joj se uzteže dio od zadružnoga dobra, ondje joj se odkida za djače kruh i hrana; tu mu se ne daje obuča, tamo se zadirkiva u mater, zašto ne ide oko gospode plakati, da joj se sin iz škole odpusti; riečju jezici zadrugara mašu s njom poput trstike, premda bi se pod zakriljem ovake družbe sirotčetu tim laglje pružiti mogli svi uvjeti valjanu uzgoju.

Istina je, da si mi ne možemo za dosta dozvati u pamet, da nam ne valja u pučkoj školi samo obučavati, nego i uzgajati. Izoštren um, uz manjkav ili krivi uzgoj, čovjek je polutan, kadšto i veliko strašilo. No kolikogod i dopuštamo, da školi prinadleži uzgoj povjerene mladeži, toliko je nedvojbena i veća istina, da pretežnija stran uzgoja pripada domu, pak bi ga škola imala istom ravnati i korektivno upravljati. Nepromišljeno je s toga tvrditi, da o školi ovisi moralitet budućega naraštaja; jer po svih okolnostih faktično je nemoguće školi pribrati tolike niti uzgoja. Samo uvidjavnost doma i uzajamna te skladna revnja doma i škole bila bi jaka poluga uzvišenoj toj svrsi, jednostranost svakako je od problematičnoga uspjeha. Kako u tom scienimo samotne obitelji pravimi čuvališti djetinje ćudoredne moralnosti, tako su zadruge u naših očijuh otvorena pozorišta, na kojih promatraju prizore, koje često aranžira mefisto. Žalostno je, ali istinito, kako se rano u ovakove djece pomalja ogavna i griešna navika, osobito pak neposluh, laž i blaznost.

I je li u tom pogledu školi kod samotnih obitelji zadaća tegotna, nema sumnje, da je uz zadrugu tim od neizvjestnijega uspjeha, dočim i tuj valja: jedna gnjila jabuka deset drugih do sebe stojećih izkvari. Zato i ne može u ovakovih prilikah biti govora o sistematičnom izpravljanju djetinjega uzgoja, već povuci i potegni, koliko se može i dade.

Digitized by Google

Škola se je u nas svojim djelovanjem istom stala micati svomu domaku daleke svoje mete, pak kao što u obće u prirodi nema skoka, nije ga tim manje uz otežčajuće okolnosti moglo kod nje biti. Zato je svakako neumjestna, da i ne reknemo tendenciozna tužba, da nam uzgoj u školi nazaduje. Nipošto, to se protivi uzvišenosti i svetosti pučke škole, i ne može se nikako potvrditi, jer bi se po takovoj argumentaciji morao pučkoj školi udariti žig nemoralnosti, što bi dovelo do absurda. Je li u našoj tužbi što istine, to joj tražimo trag prije svega u domu i u onih krugovih, u kojih se mladež izvan škole kreće, a mi velimo u ovom slučaju naročito u zadrugah.

Jesam li dovle dokazao, da nas zadruga u našem domoljubnom te školskom pregnuću onim priznanjem i podporom, koja školi dolikuje, i koju ona za svoju trudnu zadaću nuždno potrebuje, susretati kadra nije; dočim nadalje vidimo, da se je njena zviezda sa zenita daleko na zapad spustila, to zaključimo željom: da Bog dade, da se taj narodni proces, naime razsap zadrugarstva, uz svestranu pripomoć što prije i uharnije po narodnu našu budućnost i prosvjetu svrši.

Želja nam je samo još vruća, da taj epohalni narodnji prelaz ravna i vodi više uvidjavnost i trieznost, nego li mržnja i pohlepa od strane našega puka.

On bi si imao biti svjestan velikih zadaća i dužnosti, koje u pogledu sebe, potomstva svoga i svoje domovine razdiobom zadruge na sebe preuzimlje.

Nu kako već rekosmo: žrtava zahtievati će ta kriza, pak neće uzmanjkati borbe, ali poslie nje, kako znamo, dolazi život.

Mi se tvrdo ufamo, da će Hrvat, komu preko glave projuriše tolike oluje; koj je neustrašivo obastao na svom krvlju odkupljenom zemljištu; koj je u Evropi ne samo uhvatio duboki koren, pače si zamjerni epitet „antemurale Christianitatis“ stekao, da će taj, velju, Hrvat znati se priviknuti novovjekim odnošajem, te ponosan na svoju prošlost, dičnо živjeti i u budućnost.

U toj će budućnosti nesumnjivo i školu k srdcu si privinuti kao najpreću promicateljicu duševnoga i tvarnoga si dobrostanja. U to ime: Bog s njim!

Ovoliko budi u naših analih spomenuto na spomen našemu pučkomu zadrugarstvu, s kojim je škola pučka na pragu svoga djelovanja računati imala.

Učitelju ostani mlad!

Po K. F. W. Wanderu priobćio **Milan Kobali.**

(Konac.)

Premda svaki od braće učitelja može ostati za čitava života mlad, ako je u njega volje, to nam se ipak ovdje nameće pitanje, što ima učiniti učitelj, da ostane duhom mlad.

Ovdje ću navesti, što sam, čitajuć biografije zaslužnih muževa, zapamtio i toga se u životu svedj držao. Što ću navesti, nije sveto evangjelje, nu ipak

Digitized by Google

sam doživio krasan uspjeh, rabeći, što ću navesti, već preko četrdeset godina, gdje mi život nije upravo ružicami cvao.

Glavno je napredovati; pratiti svedjer pozornim okom svaki korak, svaki mig napredka. A osim toga preporučam svakomu sljedeća:

1. Tko predaje po jedan predmet, neka ga svake godine prodje i preradi po najnovijoj metodi po vlastitom izkustvu i po pedagogijskih načelih. Tim on prati napredujuću znanost, a osim toga postaje sjegurniji i čvršći u svom zvanju. I drugi neka prerade svoje bilježke. Osim toga imao bi se svaki učitelj držati stanovita reda u čitanju. Morao bi:

a) Tečajem godine proći jednoga klasika.

b) Čitati najmanje jedne i to dobre političke novine. Tko ih više čita, tim bolje. Neki vele, učitelj se neka okani politike. Takova šta zahtievati, upravo je nesgrapno. Tko u državi živi, te neće da spada u besvjestno stado, mora čitati novine. Već Schlözer reče: „Tupoglavac je, tko ne čita novina.“ Ništa nije tako kadro učitelja (osobito na selu) pretvoriti u školničku figuru, kao to, kad se on okani duševnoga života, kad niti ne pogleda novina. Ja moram prije, nego usnem, znati, što biva po svietu. Dakako da opet nije dovoljno pročitati lih novosti, a za drugo ne mariti. U novinah se razvija poviest sadašnosti, pa s toga upravo preporučamo učiteljem, da čitaju novine.

Novine su put, kojim nas vodi do kulturnoga razvitka. Nema dana, da ne bismo mogli o tom koju pročitati. Takovih momenata ima sad ovdje sad ondje, pa zato onaj, koj marljivo čita, ne može mirovati, on mora napredovati. — On ostaje duševno mlad; kod njega nema stanke, jer ga uviek nešto napried tjera.

c) Valja čitati dobar školski časopis. To je tako nuždno, da mi onoga ne možemo nazvati učiteljem, koj toga ne čini. Školski časopis je svakomu učitelju vodić, on je košnica, u koju njegova braća sudruzi snašaju, što su izkusili; u kratko: u koj snašaju sve, što imadu najboljega, da tako složno promiću boljak i napredak učiteljstva, škole i naroda svoga. Nu nije to dosta držati školski list, već ga valja i marljivo i pozorno čitati.

Nadalje je sredstvo, koje uzdržaje mladost duha:

2. Koristno obćenje, a medju takovo brojimo razna družtva a u prvom redu dakako učiteljska. Tim opet ne mislimo, da bi učitelj uviek morao biti medju onimi i s onimi, koji su njegova zvanja. Učitelj ne smije biti jednostran. Njemu se je baviti s gradjani, s narodom, medju kojim živi i za koga radi. On uzgaja narod, zato ga mora i proučavati, mora ga poznati. Obćenje s inteligentnimi ljudmi vazda je koristno. Učitelj podučava djecu raznih stališa, zato i ne smije biti jednostran. Ja imadem mnogo zahvalnti obćenju s pravnici, lječnici i gospodari.

3. Obće učiteljske skupštine. Takove skupštine čine mi se kao toplice ili kupke za duševnu okrepu. Kad ljudi vele i dokazuju, da su pjevačke i gombalačke skupštine, sastanci i svečanosti koristne (o čem i mi ne sumnjamo), to su tim koristniji učiteljski sastanci.

Digitized by Google

4. Zanimanje i izradba predmeta, koj ne spada strogo na zvanje. Tko danomice šest do osam sati radi na pedagogijskom polju, taj će si okriepiti duh drugim kojim predmetom. Samo ne smije to opet preći erivati, te sve sile tomu posvećivati na uštrb svomu zvanju. Tko tako radi, trati uzalud svoje sile.

Takovih predmeta, kojimi se učitelj za vrieme odmora baviti može, ima vrlo mnogo. Može praviti pokuse s fizikalnimi strojevi, baviti se pčelarstvom, voćarstvom, svilarstvom. I literarno je polje glede toga vrlo prostrano. Mjestne su kronike vrlo liep predmet, koj bi morao veseliti svakoga učitelja. Liepa je to zabava, kad učitelj piše dogadjaje svoga mjesta načinom, kojim se pišu. Tu on može opisati sve važnije dogodjaje, običaje, navesti broj stanovničtva, da se poslie vidi, da li raste ili pada. Može opisati zanimanje stanovničtva kao i njihove mane. Zabilježiti može potomstvu na uspomenu i za nasledovanje zaslužne osobe, kao i osebitosti, kojimi se razlikuje njegovo mjesto od drugih; neka zabilježi način života, običaje, vrline i krieposti obiteljske. Može sabirati poslovice, zagonetke, pripoviedke i basne svoje okolice.

Napokon ću još nešto navesti, što je meni vrlo koristilo.

5. Pokušaj napisati ono, što si čitao. Ja počeh god. 1823. glavnu misao iz knjiga, koje sam čitao. svojim načinom popunjivati. Češće uzeh ovu ili onu izreku (uzevši ju kao okostnicu), te ju nakitih i dopunih. Često kušam koju misao na sve moguće načine izraziti i nakititi. Koristno je misao ili predmet koje knjige ili djela u kratko napisati dodavši tomu svoje opazke. Ja i dan danas rado premećem i listam u toj sbirci. Sravnjivam svoje opazke s recenzijami strukovnjaka. Često se slažu s mojimi, pa me to i danas veseli.

Reći će tko, da za to treba vremena. To je istina, nu bez toga nije ništa moguće. Ako je vrieme novac i ako ga valja koristno upotriebiti, to onda ne smije ni učitelj vrieme badava potratiti, već ga koristno upotriebiti. Vrieme je — život. Tko ga dobro upotriebi, onaj živi kako valja.

To neka pamte mladi učitelji, koji su istom stupili na školsko polje. — Mladić, bio kojega mu drago stališa, može ostati tupan, ako misli, da je sve naučio u školi. Nema škole, koja bi mogla mladića svestrano naobraziti. Ta život i sviet velika je škola, u kojoj učimo, dok živimo. Upravo zato neka uviek mladi učitelj misli. da može od starijih drugova mnogo naučiti. Oni su stariji, izkusniji; oni su mnogo toga doživili, proživili, čitali, čuli, slušali i proučili, pa mu mogu u mnogom savjetovati. Žalostno je to, kad mladić, izašav iz škole, hoće da znade toliko, koliko vremešan i izkusan učitelj. Ovakovi vrtoglavci prije su za sve, nego za učitelje. Učitelja vrlo riesi čednost i skromnost. A kao takav mora štovati starije svoje drugove.

Konačno neka nam bude dozvoljeno spomenuti muža, koj je ostao duhom mlad do smrti, a to je Benjamin Franklin. On je u 71. godini pošao u Paris, da zadobije slobodu Americi. To je muž, o kom stoji pisano: „Nebu ote bljesak, a tiranom žezlo.“

Mi želimo svim učiteljem takovu svježost duha; želimo svakomu doživjeti tako dičnu i slavnu petdesetgodišnjicu. — Mi želimo, da svaki učitelj ostane

Digitized by Google

do smrti Franklin, koj bi visoko i odvažno nosio zublju svjetlosti i znanja. Svaki neka bude poput Franklina prosvjetitelj, koj oduzimlje žezlo neprijateljem napredka i prosvjete. A to će biti onda, ako bude ostao vazda duhom mlad; drugimi riečmi napredan, čvrst u svom zvanju.

„Star je krstni list, posiediti mogu kose, no duh ostane svjež, ostane mlad.“ Daj Bože, hiljadili se takovi učitelji na korist čovječanstva! —

Odgovor g. dru. Stadleru.

(Dalje.)

Gosp. se dr. St. „ne može dosta načuditi“ tomu, što učim, da nam nije prirodjen razum, nego samo sposobnost za razumni razvitak, — a ipak je to jedino nuždna konsekvencija onoga sustava, prema komu sam pisao cielo svoje djelo. Poznato je naime, da Herbartova psihologija „razumom“ ne obilježuje nikakovu silu ili moć duše, nego joj je to samo naziv, kojim naprosto označuje posebni smjer njezina djelovanja. Po nauci te psihologije ne stvara dakle pojmove, sudove i zaključke „razum“ kao kakov samostalni agent duše, nego oni potiču iz medjusobnoga odnošaja raznih predočaba. Uslied toga ne može nikako ta psihologija učiti, da nam je „razum“ prirodjen, jer bi dosljedno tomu učila, da nam je prirodjeno ono djelovanje, koje tim imenom označuje, da dakle odmah iza poroda pojimamo, sudimo i zaključujemo. Proti tomu pako govori i zdrav razum i svakdanje izkustvo, — pošto čovjek, kad se rodi, nema ni zamjetaba, a kamo li pojmova ili sudova; — i doista ni najjednostavniji čovjek neće uztvrditi o djetetu u povojih, da je „razumno“ ili da ima „razum.“ — Nekakovu sposobnost za razumni razvitak donese doduše diete na sviet, nu ta se sposobnost ne može nazvati „razumom“ upravo tako, kao što se ne može ni žir nazvati hrastom ili mramor kipom. — Mužko diete, kad se rodi, ima u sebi sposobnost, da mu narastu brci i brada, ali zato nitko neće uztvrditi, da je novorodjeno diete brkato ili bradato.

Proti tomu navadja g. dr. St.: „Čovjek, koji spava, ne sudi niti ne zaključuje; — dakle, — dakle nema razuma?“ — Neobziruć se na to, da se spavanje ne može smatrati pravilnim stanjem duševnoga života, ne bih se podnipošto mogao složiti s tim, da čovjek za vrieme spavanja ne može nikako suditi ni zaključivati, jerbo nas izkustvo uči, da čestoput upravo u snu izvadja veoma pravilne sudove i zaključke, a kadšto riešava i onakova pitanja, kakovimi se je za vrieme budnosti uzalud i bezuspješno bavio. U ostalom duševno se stanje spavajućega čovjeka ne može ni izdaleka sravniti s onim novorodjenoga djeteta, pa s toga samo po sebi pada sve ono, što na tom temelju gradi i dokazuje g. dr. St.

Posve je nadalje suvišna i netemeljita ona bojazan, da bi se tim, što se uči, da nam razum nije prirodjen, mogla narušiti nauka o jednostavnosti i nepromjenljivosti duše. Pošto se naime razum nema smatrati posebnom moći

Digitized by Google

duše, to je posve jasno, da se s razumnim razvitkom duševna snaga pojačava samo intensivno, a ne ujedno i ekstensivno, kao što po svoj prilici misli g. dr. St., dočim tvrdi, da bi duša, „nadodje li kašnje razum, pomnožav se, prestala biti jednostavnom.“ — Medjutim ako bi po toj nauci „kašnje“ prestala biti duša jednostavnom, nije li ona po nauci g. dra. St. odmah od poroda „složena“, — što je dosta vjerojatno već po tom, jer je njemu razum upravo neka realna „moć“ duše.

Niti nauka ob „umu“ nije po volji g. dru. St. On ne može dokučiti, po čem bi se onda razlikovao razum i um, — ako je um onaj duševni rad, na kom se osniva stvaranje ideja, pošto se „ideje ne mogu stvarati van sudeć ili umujuć.“ — Istina, postanak ideja predpostavlja sudjenje i zaključivanje upravo tako, kao što i postanak pojmova fantaziju i zrienje. Nu odtud se ipak ne može izvesti, da je stvaranje ideja istovetno sa sudjenjem ili zaključivanjem, te da nema razlike izmedju razuma i uma; jer bi se dosljedno tomu moralo tvrditi, da nema razlike ni izmedju razuma i fantazije. Upravo s toga, što stvaranje ideja predpostavlja toli savršeno djelovanje kao što je sudjenje, zaključivanje i pojimanje, pripada umu najviše mjesto u duševnom našem životu, te se očevidno razlikuje od razuma, koji mu je samo temelj i podloga. — Svakako je oznaka uma jedna od najtežih i najzamršenijih zadaća psihologije, te se možda u ničem ne razilaze toliko razni psihologijski sistemi, koliko upravo u tumačenju te duševne sposobnosti. Najviše si je priznaje stekla oznaka Kantova, po kojoj je „um moć ideja“. — G. je dru. Stu. um sposobnost zaključivanja, što se po mnenju mnogih veoma odličnih psihologa ne može nikako opravdati, te se protivi i običnomu shvaćanju. Zaključivanje je po svih logičkih teorijah vrst sudjenja, i prema tomu stvar razuma, a ne uma. Pojam, sud i zaključak samo su razni oblici istovrstnoga mišljenja. Pa ako je po nauci g. dra. Sta. pojam stvar razuma, onda ne može ni zaključivanje pripadati višoj kojoj duševnoj sposobnosti tim više, što se može dokazati, da se sudjenje i zaključivanje u subjektivnom duševnom razvitku pojavlja prije nego pojimanje. — Da se sposobnost zaključivanja ne može nazvati umom, dokazuje veoma liepo Lindner, dočim veli: „Um ein mathematisches Problem, welches die tiefsinnigsten Schlüsse involvirt, aufzulösen, bedarf es keiner Vernunft, sondern nur eines, wenn auch geschulten Verstandes; und der Wahnsinnige, welcher seiner Vernunft beraubt ist, kann sich gleichwohl mit der Auflösung einer quadratischen Gleichung, oder mit einer Partie Schach beschäftigen.“ (Lehrbuch der empirischen Psychologie.) — Um je svakako najviša sposobnost duha, kojom zamišljamo ideje kao najsavršenije čine naše spoznaje. On podaje stvarim njihovu pravu vriednost, te razpoznaje i razlikuje dobro od zla, dočim razum ne pita za vriednost i svrhu stvari, nego podaje sredstva i onomu, što je dobro, i onomu, što je zlo. S praktičkoga je dakle gledišta svaka dosljedna radnja „razumna“, dočim je „umna“ samo ona, koja je s obzirom na svoju svrhu vriedna nastojanja. Razum kaže: ovo jest tako, a um: ovo ima biti tako, — i s toga podnipošto nije krivo ili

Digitized by Google

neumjestno, ako velim: „Razum opredjeljuje odnošaj, koji vriedi u pojedinoj sgodi, dočim um ustanovljuje ono, što je u svakoj sgodi pravo i dobro.“ — Tako uči i spomenuti jur Rüegg, veleć: „Der Verstand erkennt, was für den einzelnen Fall zweckmässig und gültig, die Vernunft, was für alle Fälle das Rechte, d. h. das Vernünftige ist; sie führt den Menschen zu Gott, bringt ihm Ruhe und Seligkeit in Gott.“ (Die Pädagogik in übersichtlicher Darstellung.)

Po mnenju g. dra. Sta. „ne može se nikako obraniti“. što uzimam čuvstva napose i to prije volje. — jer čuvstva da „nemaju vriednote upravo nikakove, ako iz volje ne proizviru“, — dapače on je u tom pogledu tako strog, te veli, da sve ono, što je dobra u knjizi, gubi vriednost s toga, „što nema sustava. na kom da se čuvstva osnivaju.“ — I tu se mnenje g. dra. St. slaže posve s naukom stare psihologije. Do Kanta smatrali su naime dušu samo kao „cognoscendi et appetendi facultas“, te niesu čuvstva odieljivali od žudnja. Dr. Esser, znameniti katolički filozof. smatra to upravo odličnim napredkom znanosti i nemalom zaslugom, što je Kant dokazao, da se i čuvstvovanje ima tumačiti kao poseban smjer u djelovanju duševnoga našega života, i što mu je opredielio mjesto izmedju spoznaje i žudnje. Ima dakako i novijih psihologa, koji se nikako ne mogu otresti stare one teorije. n. p. Krug. Wolf, Jungmann, Stöckl itd. Nu oni su u znatnoj manjini, te je očevidno, da će morati uzmaknuti pred „napredkom znanosti.“ — Da je čuvstvovanje upravo središte duševnomu našemu radu, svjedoči nam i svakdanje naše izkustvo. Predočimo n. p. vatrenu mladiću plemenit i nesebičan kakov značaj, — on će se zanj zanieti, poželjet će dapače i sam, da mu bude ravan u postojanosti i uztrajnosti. Ali to će istom onda biti, pošto se je upoznao s takovim značajem, i pošto mu je omilio, te ugodno neko čuvstvo u njem pobudio. — Opišimo naproti mlaku mladiću bogzna kako krasne i uzvišene uzor-značaje. uzdižimo i kujmo ih u zviezde, njegova će volja ostati hladna i neodlučna; jer mu opisani značaji niesu omilili. niti su u njem pobudili ikakovo ugodno čustvo. Naša žudnja predpostavlja dakle osim predočbe takodjer i čuvstvo. — jer puka predočba ostavlja dušu hladnom, dok je čuvstvo ne ogrije i ne potakne na čin. — To se vidi i po tom, što čovjek za nekim predmetom samo dotle čezne, dokle mu je ugodan; čim prestaje ugodnost. prestaje i težnja. Kad bi težnje mogle nastati bez čuvstva, to bismo za svakim poznatim predmetom uviek i jednako težili, što ipak ne biva. dapače koliko ima ljudi. toliko ima i raznovrstnih težnja, jer se jednomu ova, a drugomu ona stvar više mili.

Istina je svakako, da i iz žudnja potiču čuvstva, dapače redovito ih prate, — nu odtud se podnipošto ne može izvesti, da se čuvstvovanje ne smije odieliti od volje, jer čuvstva mogu postojati i bez žudnja, kao što to veoma liepo dokazuje dr. Esser, navodeć za primjer strašivicu, koji da se takodjer divi junačkomu činu, ali zato ipak ni najmanje ne teži za njim. Punim pravom veli dakle Nahlowsky: „Das Gefühl nimmt so gewissermassen die Mittelregion zwischen dem Vorstellen und Streben ein. Selber in den Vorstellungen wurzelnd, oder doch wenigstens durch die Form des Gedankenlaufes erzeugt, treiben die Gefühle

Digitized by Google

ihrerseits wieder vielfache Strebungen hervor, die sie sodann zugleich als deren Satelliten begleiten, indem befriedigtes Streben Lustgefühle, unbefriedigtes Unlustgefühle in seinem Gefolge zu führen pflegt.“ (Das Gefühlsleben der Seele.)

(Dalje.)

Glavna skupština učit. družtva podžup. jastrebarske

bijaše na dan 23. svibnja t. g. oko 10 sati prije podne u prostorijah škole jastrebarske obdržavana, kojoj je predsjedao ravn. učitelj jastrebarski g. Luka Vranko. Političkim povjerenikom sa strane podžupanijske oblasti prisustvovao je tajnik iste g. L. Polić. Počastio nas je svojim posjetom i vrli član našega družtva g. Juraj Kamenar, vlastelin vrhovački i narodni zastupnik izbornoga kotara jastrebarskoga. Učiteljstvo s malom iznimkom bijaše u podpunom broju zastupano.

I. Najprije prošlo se na čitanje zapisnika posljednje glavne skupštine i odborskih sjednica, koje članovi iste odobre. Nakon toga čitana su pitanja, priredjena po centralnom odboru, koja će se na III. općoj učit. skupštini u Osieku razpravljati. Izmedju ostalih, izriče glavna ova skupština sud svoj samo o nekojih pitanjih. Tako na III. pitanje po istom centr. odboru priredjenom, reče ovako: „Glavna skupština učit. družtva podžup. jastrebarske većinom glasova izjavljuje: da s obzira na kratkoću vremena, odkako školski zakon postoji, ne nalazi jošte sada za shodno, da se bud za obstanak občinskih mjest. škol. odbora, bud proti njim izjavi, već preporučuje članovom, koji će prisustvovati općoj učit. skupštini u Osieku, da prigodom pretresivanja toga pitanja iztaknu sve one mnogobrojne momente, koji žalibože govore proti obstanku škol. odbora, crpljene u većini pučkih škola podžupanije jastrebarske.“

II. Većini učitelja ove podžupanije krivda se orguljašijom nanaša, jer i ondje, gdje je dosele u ime orguljanja kakova nagrada obstojala, dokinuta je; a s druge strane učitelji su orguljaškom službom po nedjeljah i blagdanih odviše obterećeni, dočim ih veže po novom škol. zakonu opetovna obuka mladeži, a uz to mora da orgulja učitelj kod dvie, kadšto i tri mise. S toga nalaže ova skupština upravljajućemu odboru učiteljskoga ovoga družtva, da umoli centralni odbor u Zagrebu, da se to pitanje na III. općoj učit. skupštini u Osieku svakako uzme u pretres, a sama glavna ova skupština izjavi se o tom pitanju ovako:

„Učitelj nije dužan po nedjeljah i blagdanih nego samo kod jedne mise, i to uz nagradu orguljati, kojoj i školska mladež prisustvovati mora.“

III. Ob VIII., priredjenom po istom centr. odboru pitanju, izreče glavna skupština ovako svoje mnenje: „Svaki učitelj neka glasuje polag slobodne volje, a neka se ne upušta u nikakove agitacije.“

Nakon pretresenih tih pitanja prošlo se na biranje podpredsjednika, pošto se je bivši dosele podpredsjednikom g. V. Lenac odselio iz Jaske, te se članovi

Digitized by Google

sporazume u kratko, te izaberu jednoglasno podpredsjednikom g. Jurja Rožmana, bilježnika u sv. Ani i dopisujućega člana hrv. pedagogijsko-književnoga sbora u Zagrebu.

Konačno čitana su dva predavanja. Jedno o gojitbi mladeži u obće, prigotovljeno po A. Arnoldu, učitelju pokupskom, a drugo: Ob uporabi Modčevih uzoraka za risanje u 4 razreda sa jednom učiteljskom silom; predavalac mu: g. Petar Haramija, učitelj kupinečki.

Predsjednik, zahvaliv se g. podžupanijskomu tajniku, kao političkomu povjereniku i ostalim članovom na mnogobrojnom posjetu, proglasi skupštinu oko jednog sata poslie podne zaključenom.

Ljudevit Klopović,
tajnik družtva.

DOPISI.

U Velikom Grdjevcu, dne 25. svibnja 1878. (Dobrotvor bosanske sirotinje.) Svako dobro i plemenito djelo hvali se samo po sebi, ali ovo zaslužuje javno priznanje.

Poznato je možda slavnomu čitateljstvu, da je u podžupaniji belovarskoj internovano nekoliko tisućah bosanskih bjegunaca. Presvietli gospodin veliki župan podžupanije belovarske, Ljudevit pl. Raizner, pobrinuo se ponajprije, da ove sirote nastani u takova mjesta, gdje im ne bi ništa manjkalo, gdje im ne bi oskudievalo potrebitih drva za gorivo i priredjivanje razna orudja i posudja koli za svoju vlastitu porabu, toli za privredu; gdje su našli svoje surodnike, crkve, svećenike itd. obskrbiv jih uz to hranom i odielom. A da odrasla mladež ne ostane bez svake obuke, odredio je presv. g. veliki župan, da se uškola ondje, gdje je to moguće, da ne bi bilo na uštrb domaćoj djeci, da učitelji ne bi preobterećeni bili, i gdje su prostorije bile dostatne. Tako je i ovdje uškolano do 40 te bosanske sirotčadi, koja riedkom iznimkom školu veoma marljivo polaze a u nauku tako napreduju, da domaća djeca daleko za njom zaostaju.

Presvietli gospodin vel. župan, poznavajuć veliku biedu pridošloga naroda, pobrinuo se je, da uškolanim Bošnjakom što većma omogućen bude polazak škole obskrbiv jih sa svim, što jim je za školu potrebito.

Da napredak i uzorno ponašanje ove bosanske omladine presv. gosp. vel. župana veoma zanima i veseli, pokazao je to svojim čestim posjećivanjem ovomjestne škole, darivajuć svaki put bosansku sirotčad. Tako je presv. g. veliki župan 17. siečnja t. g. obukao od pete do glave 17 bosanske djece gunjevi, haljinci, opanci, kapami i rubljem, ali i najposljednje diete ne ostade bez dara.

Dne 13. svibnja podieli i opet presvietli posjetitelj ove škole 15 stot. i 15 komada knjiga: „Sveto pismo, stari i novi zakon“ od Gj. Daničića dobroj bosanskoj školskoj mladeži.

Digitized by Google

Podpisani ne možemo na ino, nego da se visokomu brižniku bosanske sirotčadi, presvietlomu g. velikomu županu podžupanije belovarske, Ljudevitu pl. Raizneru najsmjernije zahvalimo, uvjeravajuć ga, da si je svojom velikom brigom postavio duboku zahvalnost i nezaboravni spomen koli u srdce smiernо podpisanih, toli u srdce bosanskih bjegunaca, koji će potonji povrativ se u svoju domovinu, za života svoga sjećati se svoga podupiratelja i začetnika svojega uzgoja i naobrazbe.

J. Maletić,
ravnajući učitelj.

Stevan Janković,
učitelj.

Sa obala hladne Save mjeseca svibnja 1878. Kako je u nas velika potreba na radinih učiteljih, svatko može dokučiti, uzme li na um, koliko imade učiona u nas bez učitelja; koliko bi se škola moglo poustrajati, da imade k tomu potrebitih novih sila i napokon, kada u obzir uzme, koliko li se učitelja mora boriti sa prekomjernim brojem učenika, koj će napor nedvojbeno mnogu fizično slabiju silu shrvati i prerano svaliti u grob.

Po tom se dade razumjeti bol i žalost pravih prijatelja pučke prosvjete, kada vide, kako nam Providnost jedan listak za drugim s našega stabla odkida, da i nerazvitom pupoljku do razcvjeta neda.

Ovakovu bol oćutismo i mi prijatelji i poznavaoci pripravnika Slavka Taberšeka, nadepuna mladića, kada ili začusmo crnu viest, ili baš bijasmo svjedoci njegove prerane smrti. Taj mladenac, u kom nazrievasmo liep talenat, koj će svojoj majci domovini bogate kamate snašati u krilo, eno umre sa sušice u V. Gorici t. mj., i tako nas unj stavljena nada žalibože prevari.

Mati, rodbina i ostali uži prijatelji pokojnikovi vide se ovdje prinukanimi svim dobrotvorom, koji su pokojnika u zadnjih časovih tješili, i onim, koji su ga do hladna groba sproveli, izraziti najtopliju svoju hvalu. Bog jim plati, a tvojoj Slavko dušici u raju bilo radosti! J. K.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je dosadanjega privrem. ravnatelja više djevojačke škole u Zagrebu, Ivana Šaha, pravim ravnateljem istoga zavoda; Ivana Sitarića učiteljem u Vetovu; Gjuru Stankovića učiteljem u Velikom Nabrdju; učitelja u Šćitarjevu Ivana Fiucka učiteljem više djevoj. učione u Karlovcu.

— (**III. obća hrv. učit. skupština.**) Centr. odbor za obće hrv. učit. skupštine držao je ovih dana sjednicu, u kojoj se ponajprije čitao dopis osječkoga odbora, u kojem izvješćuje o svom dosadanjem radu. Iz svega se vidi, da stvar liepo napreduje. — Zatim se razpravljalo o prispjelih rezolucijah na pitanja, što no ih je centr. odbor ustanovio, te bi većom stranom načelno odobrene, samo glede shodnijega oblika imat će se iste predati u tu svrhu odabranomu odboru (gg. Filipović, Stojanović, Basariček i Gall). Jedno predloženo pitanje poradi odviše lokalne naravi nije prihvaćeno za razpravu u skupštini.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Visoka kr. zemaljska vlada priobćila je tomu sboru dopisom od 15. svibnja t. g., br. 1455, da je na njegovu molbu preporučila svim gradovom, da pristupe kao utemeljitelji tomu sboru (u koliko još pristupili niesu). Kr. podžupanije pako pozvane su, da nastoje o tom, kako bi i obćine po mogućnosti pristupile sboru kao utemeljitelji, jer su pedagogijski spisi svakoj valjanoj školskoj knjižnici u prvom redu potriebni, a sbor je pripravan svim

Digitized by Google

utemeljiteljem, koji do god. 1879. pristupe, dati naknadno sve svoje knjige. — Kao utemeljitelji pristupiše sboru okružna učiteljska knjižnica u Mitrovici te grad Petrinja, položivši odmah po 25 for.

— **(Novogradiško učiteljsko družtvo.)** Dne 18. travnja t. g obdržavana je glavna skupština učit. družtva ovoga okružja pod predsjedničtvom c. k. okružnoga škol. nadzornika, pogl. gosp. Antuna Otovčevića. — Pozdraviv predsjednik prisutne članove kratkim ali jezgrovitim govorom, iztače podjedno važnost i plemenitu svrhu učiteljskoga družtva, — izjaviv ujedno svoje negodovanje, što je to družtvo tako dugo samo na papiru obstojalo, a ništa se radilo nije; bodrio je ujedno svakoga člana, pozivljuć ga na uztrajan i složan rad glede promicanja družtvene svrhe, da svaki po mogućnosti svojoj nešto za boljak i unapredjenje pučke prosvjete bud slovom ili tvorom doprinaša; pak da ova plemenita namisao ne ostane i opet na papiru, nego da se postupno razvija, zato bi bilo želiti, da se članovi ovoga novoga družtva češće sastaju, pri svojih se sastancih koli ob uzgojnih načelih, toli o pripravi za javna predavanja svojski razgovore i bratski posavjetuju.

Nakon toga predloži predsjednik poslovni red i pravila za rukovodjenje knjižnice učiteljskoga družtva skupštini na pretres, što je odmah i obavljeno.

Tad pozove predsjednik tajnika, neka bi skupštinarom ob imovini družtva izviešće podnio. Tajnik izjavi, da je broj redovitih članova do danas ravna 100, od ovih 1 utemeljitelj, a ukupna družtvena imovina 218 for. Od toga ima razpoloživa novca 102.25 for., glavnice 115.75 for.

Za tim zatraži predsjednik izjavu od članova, na što bi se razpoloživ novac upotriebiti imao? — Skupština zaključi jednoglasno, da se razpoloživi družtveni novac smije trošiti: a) na školske časopise, b) na uzgojna djela, c) na tiskanje družtvenih pravila i pozivnih araka, d) u koliko sredstva dosizala budu, mogu se takodjer nabavljati i razne brošure.

U podužoj obrazložbi, kako da se po smislu družtvenih pravila zabave priredjuju i što veći broj članova sabira, pozva predsjednik učiteljstvo, pošto je već krajnje vrieme, da se rad odpočme, — neka bi ona gospoda, koja su voljna držati kakovo predavanje, to odboru tri mjeseca unapried prijavila, da se o tom pravi red ustanovi.

Predsjednik izrazi još toplu želju, da bi jako potrebno bilo, kad bi se u pojedinih občinah, ili barem kotarih podružnice čim skorije osnovale; ove bi razpravna pitanja sastavljale i izpravljale, tim bo se samoj stvari mnogo koristi, što se svaka tema točnije i svestranije medjusobnim promatranjem prouči, a to bo je za naše družtvo od velike važnosti.

Konačno zapita predsjednik, da li bi tko od učiteljstva želio primiti koje razpravno pitanje, predloženo po centr. odboru u Zagrebu, i biti mu izvjestiteljem na III. općoj hrvatskoj učit. skupštini u Osieku? — Pošto se nitko ne prijavi, zatraži predsjednik izjavu: koja bi se pitanja kao najvažnija za razpravu preporučiti mogla?

Skupština preporuči najtoplije 2., 3., 5., 9. i 11. pitanje.

Na koncu pročita g. ravnatelj Schütz dopis hrv. pedag.-književnoga sbora, kojim se pozivlju podupirajući članovi sbora, da se izjave, hoće li im se priposlati „Smilje“ i „Dušoslovje“, ili mjesto ovih „Dijetetika“? Članovi se izjaviše za „Dijetetiku“.

Predsjednik, zahvaliv se članovom na mnogobrojnom učestvovanju, iztaknu još jednoč važnost ovoga družtva, želeć mu što veći broj inteligentnih članova i najsretniji uspjeh, zaključi sjednicu u ¼1 sata po podne.

Mile Babić,
gradj. učitelj i perovodja.

Razne viesti.

— **(Peticija.)** Centralni odbor njemačkoga učiteljskoga saveza u Českoj podnio je preko zastupnika Dra. Kliera peticiju na državni sabor sljedećega sadržaja: 1. Za vrieme rata k vojsci pozvani i definitivno namješteni učitelji neka bi i onda primali svoju učiteljsku plaću. 2. Vrieme, što će ga sprovesti u ratu, neka bi im se brojilo, kao da su kod škole. 3. Učitelji, koji u ratu postanu nesposobnimi za dalnje službovanje, makar i ne učiteljuju deset godina, imaju dobiti primjernu mirovinu, isto tako njihove udovice i sirotčad.

— **(Jadi ugarskih učitelja.)** Učitelj i kantor Ivan Kövessy u Domonyu (peštanske županije) bijaše toli nezadovoljan sa svojim blizu glavnoga grada ležećim mjestom, da je odlučio potražiti bolju sreću u širokom svietu. Kako odluči, tako i učini. — 4. ožujka t. g. natovari na kola ženu, djecu i nešto stvari i ode. Ministarstvo javilo je taj žalostan slučaj učiteljstvu, ne bi li došlo u trag tomu siromaku, koj je morda od žalosti i nevolje jur poginuo. — U torontalskoj županiji obavlja učitelj neke njemačke obćine jur dvadeset i pet godina svoju učiteljsku službu na najveće zadovoljstvo obćine i poglavara. Uz sve to tako mu je liepo, da se je učiteljujuć naučio krojački zanat, te sada radi kao krojač za čitavu obćinu, a sirote kćeri služe si novac kao težakinje! — Nije li to Bogu plakati?! Zar tako u toli razvikanoj Ugarskoj. — Nije čudo, što se Magjari s Turci brate! —

— **(Zabavišta i školstvo malene dječice u Austriji i Njemačkoj.)** Svi pedagogi slažu se u tom, da je uzgoj djeteta u prvih šest godina od neprocienjive vriednosti. Hoćemo li, da se uzgojna ideja sadašnjosti izvede, to moramo uzgoju prvih šest godina svu brigu i pomnju

Digitized by Google

posvetiti. — Moramo dječici usaditi u srdce sjeme svega, što je plemenito, istinito i dobro. Premda se množtvo roditelja skrbi za valjan uzgoj svoje dječice, to ipak velika većina ili ne mari uzgajati svoju dječicu ili ju moraju ostaviti tudjim ili samim sebi, jer idu vas dan s trbuhom za kruhom.

S toga moramo nastojati podići zavode za takovu djecu, u kojih će naći ugodno boravište; gdje će se valjano uzgajati i čuvati od pogibelji, koja im sa svijuh strana prieti.

Austrija se može pravom ponositi, što zabavištom toliku brigu posvećuje. — Naredbom ministarstva od 22. lipnja 1872. učinjene su shodne odredbe glede zabavišta i školstva malene dječice, te izdane školskim nadzornikom potrebiti naputci. — I od to doba podignuto je mnogo zabavišta i skrbljeno je za naobrazbu učiteljica za zabavišta.

Ravnatelju učiteljišta za zabavišta u Neubau-u, Ljudevitu Schindleru, podieljen bi pr. godine štipendij, da prouči austrijska i njemačka zabavišta. On je svoje mnenje o tom priobćio u brošurici pod naslovom: „Zabavišta i školstvo malene dječice u Austriji i Njemačkoj“ (sa 10 litografisanih ploča). — Pisac je posjetio 32 zavoda za uzgoj malene dječice u južnoj, srednjoj i sjevernoj Njemačkoj, medju timi i više učiteljišta za zabavišta. Posjetio je zabavišta i kurze zabavištnih učiteljica u Monakovu, Štutgartu, Speieru, Heidelbergu, Darmstadtu, Frankfurtu, Gothi, Lipskom, Berlinu, Draždjanih, Breslavi. Stupio je u savez s glasovitimi pedagogi za uzgoj malene dječice, kao Dr. Fölsingom u Darmstadtu, Dr. Barthom u Lipskom, ravnateljem Köhlerom u Gothi, Dr. Pappenheimom u Berlinu. U toj brošuri, koja je posve objektivno pisana i vrlo zanimiv materijal donosi, napominje on, da austrijski zavodi te struke nimalo ne zaostaju za onimi u Njemačkoj.

U Njemačkoj je školstvo malene dječice stvar privatna, samo bavarska vlada zauzimlje se za te zavode, usuprot u središtu njemačkom vrlo se malo čini za zabavišta.

U mnogih zavodih te struke uče djeca bibličke izreke, zabavljaju se abecednimi pločicami te računali. Neki zavodi premalo njeguju pjevanje. Mnogi austrijski zavodi zabavljaju dječicu u pojedinih predmetih bez obćega nutarnjega saveza.

Žalostno je, što u Austriji mnoge tobož više obitelji svu nadu stavljaju u tako zvane „bone“. Dr. Schindler veli, da je tomu uzrok, što učenice u Njemačkoj donose više predtečnoga znanja u zavode, pa se u samom zavodu veći mar i briga posvećuje franceštini. Aristokratske obitelji hvale ih uviek nekim osobitim zanosom. „Volksschule“ se u toj posljednjoj točki sasvim slaže sa drom. Schindlerom, pa se nada, da će si i austrijske uzgojiteljice prokrčiti put u odličnije kuće. —

— **(Uzgojilišta.)** Ministarstvo za bogoštovje i nastavu pozva štajersko učiteljsko družtvo u Gradcu, neka razmišlja o tom, kako bi se dala uvesti uzgojilišta za onakovu školsku djecu, koju ne može nikako ukrotiti pučka škola. Takovi zavodi bili bi isto, što su prisilne radionice za odrasle potepuhe. — I u Kranjskoj se tim pitanjem zanimaju.

— **(Švedska.)** U Švedskoj bijaše g. 1876. 4,430.000 stanovnika. Te godine bijaše u čitavoj zemlji 12 viših pučkih škola sa 335 učenika, 3749 pučkih škola, od kojih je bilo 2787 stalnih škola a 962 putujuće; 770 manjih škola, od kojih je bilo 469 stalnih i 301 putujućih. Škola za malu djecu bijaše 4232; od ovih bile su 2042 stalne, a 2197 putujućih. Ukupno dakle 8770 pučkih obrazovnih zavoda. U viših školah obučavalo je 12 učitelja, a u ostalih školah 9299 učitelja i učiteljica. 94 učitelja i 222 učiteljice obučavale su u izvanrednih predmetih, kao što je gombanje, pjevanje, risanje, ručni posao i zanatničtvo. Broj djece izmedju 7. i 14. godine iznosio je 699.624. Izdatci iznosili su navedene godine: plaće učiteljem i učiteljicam 5,097.231 kruna (1,158.328 kruna iz državnih sredstva), za školske sgrade i inventare 1,633.968 kruna, za učila i ostale potrebe 192.736 kruna, za ostale razne potrebe 728.205 kruna; ukupno 7.662.158 kruna. — Broj učenika polazećih gimnazije i ostale škole u državi iznosio je koncem drugoga poluljeća ove godine 13.775 kruna. Godine 1877. položilo je na gimnazijah 276 mladića izpit zrelosti.

Književnost.

— **(Knjižnica za mladež.)** Počem je nepobitna istina, da svaki narod samo u toliko svoju knjigu miluje i njom svoj napredak promiče, na koliko se ljubav prama domaćoj knjizi u njem već za rana u njegovu naraštaju njeguje i uzgaja; to je hrvatski pedagogijsko-književni sbor u svojoj VII. glavnoj skupštini dne 31. prosinca 1877. načelno izrekao, da će u interesu škole i narodnjega napredka osobito paziti i njegovati književnost omladinsku. Sbor je doduše i do sada tu književnost imao na oku, jer i ona spada u krug pedagogije i pedagogijske literature, te je u tu svrhu izdavao i izdaje list „Smilje“, namienjeno zabavi i pouci naše mladeži. Nu da se spomenutomu zaključku još bolje zadovolji, a naročito da dosadanji rad sbora u tom smjeru postane što intenzivnijim, a u svojih posljedicah što stalnijim, odlučio je upravlj. odbor, da izdaje i posebnu sbirku omladinskih spisa pod naslovom:

„Knjižnica za mladež“,

u kojoj će se nalaziti raznih za mladež prikladnih zabavnih i poučnih spisa, budi izvornih ili prevedenih.

Da ta odluka čim prije činom postane, a nadalje da se što uspješnije rukovodi, izabrao je sbor poseban odbor, koji će za mladež sgodne spise sabirati, te za štampu priredji-

Digitized by Google

vati. Taj odbor revno i nastoji, da toj svojoj zadaći što savjestnije zadovolji, te je već evo doštampana prva knjiga knjižnice za našu mladež pod imenom:

„Jagodnjak“,

sbirka pjesama i pripovjedaka. Priredio Ivan Filipović.

Kako se iz toga naslova vidi, knjiga ta sadržava za mladež sgodnih pjesama i pripovjedaka, uzetih iz života djetinjega, pučkoga, a i iz poviesti starije i najnovije, te pisanih ne samo za puku zabavu, nego da u mladeži takodjer bude i kriepe plemenite misli i osjećaje prema Bogu, narodu i bližnjemu svomu. Počem je pako čitanje takovih spisa po našu mladež neobhodno koristno i potrebno, to se sbor pouzdano nada, da će ovo njegovo patriotičko preduzeće svi misaoni rodoljubi nesamo dobrodošlicom pozdraviti, nego i sboru po mogućnosti na ruku ići, da njim i naumljenu svrhu što uspješnije promakne. Osobito se nadamo od svih predstojnika naših škola, te učitelja, koji dobro znaju, šta će to reći: „Na mladjih sviet ostaje!“ da će nas oni u tom svojski podpomagati, te što više nastojati, osobito kod predstojećih sada izpita, da nam se ova knjiga kao nagradna knjiga što više medju mladež našu razširi. Od te pomoći odvisi i dalnji napredak ovoga preduzeća, jer čim se prije barem toliko te knjige razproda, da se štamparski trošak namiri; to će sbor odmah pod štampu dati i drugu za to već priredjenu knjigu, koja će sadržavati narodne pripoviedke i priče, što ih je iz dosad štampanih sbirka naročito za mladež izabrao i priredio naš čuveni i zaslužni pisac Mijat Stojanović. A kada već pedagogijski sbor neće nitko drugi materijalno izdašnije podpomagati, neka ga barem tim načinom podpomažu oni, kojim Bog, narav a i zvanje njihovo nalaže, da se za bolju naobrazbu djece brinu, te da boljim i plemenitijim naraštajem takodjer i putove krče boljoj i dostojnijoj budućnosti naroda svoga.

Nesmatrajući napokon potrebnim, da još na tanje korist ovoga preduzeća obrazlažemo, pripominjemo samo, da je tisak ove prve knjige veoma ukusan, oblik sasma prikladan, a i ciena za 7½ araka po 16 strana posve laka, počem jedan iztisak ukusno vezan stoji samo 50 novčića; a pojedini će se iztisci slati i po pošti za 56 novčića. Naručbine pako neka se neposredno šalju na sâm pedagogijski sbor.

U Zagrebu, 8. lipnja 1878.

Upravljajući odbor
hrv. pedag.-književnoga sbora.

— U Pančevu nakladom braće Jovanovića izašla je ćirilskimi pismeni štampana knjiga pod naslovom: „Deklamator“. Sbirka srbskih i hrvatskih pjesama za deklamovanje.

Ova knjiga osim toga što sadržaje veliki broj brižljivo i obzirno izabranih, za deklamovanje posve shodnih srbskih i hrvatskih pjesama, nego na čelu knjige nalazi se i uputstvo (naputak) za deklamovanje izradjeno po dru. Frike-u, te zaslužuje najtoplju preporuku.

Svraćamo na nju pozornost učitelja, roditelja i svih prijatelja mladeži domaće sa dodatkom, da je zaista vriedna ova sbirka, da se nalazi ne samo u svakoj škol. knjižnici, nego i na pisaćem stolu svakoga rodoljubivoga učitelja, a može se takodjer liepo upotriebiti kano nagrada za dobre i pomnjive učenike pučkih i srednjih škola, a tako i za učenice. Ciena joj je broširanoj 60 novč., a dobit se može u knjižari braće Jovanovića i u odpravničtvu knjiga pedagog.-književnoga sbora u Zagrebu.

Kod pomenutoga sbora mogu se dobiti još i sljedeće knjige:

1. „Školstvo Europe i Amerike na svjetskoj izložbi u Beču 1873. Piše Fr. Šuller, učitelj dolnjo-gradske glavne i trgovačke škole u Zagrebu.“ Ciena 50. novč.

2. „Metrička mjera. Kratka pouka o novih mjerah i utezih. 10 novč.

Javna zahvala.

Velečastni gospodin Janko Raslavić, župnik u Cerovcu, darovao je mjestnoj školi množinu knjiga, medju njimi sve do sada družtvom sv. Jeronima izdane, k tomu 10 stotinjaka, da škola pristupi članom rečenomu družtvu. Time je rečeni gospodin položio temelj knjižnici obće pučke škole u Cerovcu, koja broji do 100 izvrstnih djela; a njom će se i naš narod služiti.

Tomu darovatelju, poznatomu prijatelju školstva i promicatelju narodne prosvjete zahvaljuje se najtoplije, sa željom, da bi se i drugi ugledali u ovako liepi čin

U Cerovcu, 30. svibnja 1878.

Matija Vrbanić, učitelj.

Gospoda, koja naručuju kod sbora knjiga, umoljavaju se učtivo, da vazda pošalju i za poštarinu. Pouzećem ih mnogo više knjige stoje.

Sbor ima više duplikata, koje kani prodati. Tko si ih dakle želi nabaviti, neka se obrati na odpravničtvo, koje će ga o tom pobliže ubaviestiti.

Listovnica uredničtva.

— G. J. M. u G. Kako vidite, uvršćeno je. Ponudjeno pošaljite!

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 18. U Zagrebu, 20. lipnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Jakov Bobinac.

U 27. broju lanjskoga tečaja donio je „Napredak“ u kratko žalostnu viest, da nam je domovina izgubila marnika i revnika na školskom polju, školskoga nadzornika Jakova Bobinca. Da i čitateljstvo „Napredka“ ma išto o pokojniku i njegovu djelovanju sazna, posakupio sam, što sam mogao, podataka o njegovu životu, a ponajviše iz vlastitih njegovih bilježaka.

Jakov Bobinac rodi se 4. travnja 1842. u Prozoru, 4 kilometra odaljeno od Otočca, a bijaše sin otmenije krajiške obitelji.

Pokojnik je imao još dva brata, koji su se učiteljskomu stališu bili posvetili, a osim ovih ima još jednoga brata, koj na otčinstvu živi. Najstariji brat Petar umro je u Perjasici bivšoj slunjskoj pukovniji g. 1863. od upale plućiju u 26. godini svoga života. Mladji brat Šime bijaše takodjer učiteljem u Vrhovinah, bivšoj otočkoj pukovniji, te je u starosti od 22 godine od sušice umro.

Medju spisi pokojnikovimi našao sam bilježnicu, u kojoj je g. 1875. dne 24. lipnja svoj životopis sastavljati počeo; ali žalibože nije ga dovršio. U toj bilježnici opisuje ponajprije svoje rodno mjesto ovako:

„Prije nego što započmem pripoviedati svoje doživljaje, opisat ću ponešto onaj predjel, u kom ugledah svietlo, jer nema dvojbe, da okolica, u kojoj čovjek probavi svoju mladost, a osobito priroda mnogo djeluje na razvoj mladjahnoga duha i tiela a tim daje prvu klicu i smjer dalnjemu duševnomu i tjelesnomu razvitku.

Rodio sam se u selu Prozoru pol milje južno od Otočca u dolini Gackoj. Kuća otčinska stajala je upravo pod briegom Vitlom na njegovu sjevernom podnožju. Dalje sjeverno izpod Vitla stere se liepa i plodna dolinica — dio doline Gacke — koja ga razstavlja od sličnoga brežuljka Špilnika a na zapadu te dolinice diže se dosta povisoki i čunjasti Prozor, brieg, koji je valjda posudio svoje ime istomu selu. Seoska crkvica stoji upravo izmedju Vitla i Prozora na malom vrlo prijaznom brdašcu, koje je negda za turskih ratova

Digitized by Google

upravo za počivalo crkvice kao nasip naneseno. Prije je crkvica bila obzidana zidom, koji se je protezao kao bedem kraj nasipa, nu sad tomu nasipu nema traga. Tik otčinske kuće na južnoj strani dizao se dakle i to dosta strmo — pomenuti brieg Vital, koji je za moje mladosti bio još pašnjak cielih čopora ovaca i koza, a nije bio ni tako ogolio, kao sada; gajevi sa sjeverne i iztočne a nizko grmlje i ponešto drveće sa južne i zapadne strane briega kitilo ga je upravo dražestno, te nije voda i bura još bila odniela crnice sa sadanjih golih klisurina, nego jih je skromno sakrivala oko svoga žilja. Blizu vrha na južno-zapadnoj strani briega izvire iz kamena voda imenom škamlica (isto ime imadu sva pomanja gorska vrela u ovoj okolici) i to se odmah kod izvora zaustavlja u malu već od prirode stvorenu izdubinu, na kojoj su se prije ovce, koze, goveda i konji u ljetnoj žegi napajati mogli. Voda je sasma bistra i prozvana kao vrlo zdrava. Nu pokle je Vital ogolio, presuši ljeti vrelo a i onako slabo već izvire, pa su se sad oko njega i tolike hridine pokazale, da već ni ovca do njega doprieti ne može, dočim sam ja toliko puta na njem junad i sapete konje pojio.

Vital je od starine znamenit, na iztočnoj njegovoj strani stajao je negda rimski grad (valjda istoga imena) a ime mu dade rimski car Vitelijo (po svoj prilici kao vojskovodja u ovih ilirskih krajevih.

Nu taj grad morao se je sterati ne samo na podnožju Vitla, gdje se i sada nalaze njegovi ostanci, naročito kamene ploče razne veličine i oblika i ostanci mozaika (male pločice od crnoga tvrdjega i biela meka kamena, kojih sam znao po pune žepove nabrati), nego i na vrhu Vitla i na cielom iztočnom obronku. Jer se i sad na vrhu briega pozna kao vienac, gdje su valjda nekada stajali bedemi na vrhu se nalazećeg kastela, a na obronku, malo pod vrhom, leži i sad ogroman iztesan kamen, koga sjegurno iza onih vremena kasnije nitko ovdje onolikoga tesao nije, a ni od ozdol nije ga poslie nitko donieti mogao, jer ne bi ni moguće bilo bez strojeva onoliku težinu uzpeti na onako znatnu visinu. Po mom dakle mnenju jedini taj kamen već svjedoči, da se je rimski grad sterao ne samo na podnožju, nego i na obronku i na vrhu Vitla. Svjedok su tomu i raznovrstni novci i drugi predmeti, kojih se tečajem vremena množina ovdje i na Vitlu i pod njim, dapače i na zapadnom obronku našlo. —

Otčinskoj kući na zapadu gledao sam u ogroman čunjast Prozor, koji je još i sada sa sjeverne strane obrasao grmljem, ponajviše bukovim, a na vrhu ga riesi razvalina frankopanskog grada.

Obzor zakriljuju naprama jugo-zapadu iztočni obronci Velebita, a prama sjeveru brieg Špilnik i u daljini prama sjeveru i iztoku brdo Hum i drugi briegovi.

Susjedi otčinskoj kući pod Vitlom naprama sjeveru bijahu rodjaci — negdašnji podieljenici istoga imena, a prama istoku doseljeni iz Švice Kostelci (prije bijahu to Krasovci). Izpod kuće pružile se plodne oranice, većinom bez kamena i dobrog zemljišta, jer se je isto često gnojilo.

Digitized by Google

Dalje pod kućom steraše se mala livada imenom „rašće“, na kojoj su stajali dosta oredko veliki starovjeki hrastovi, od kojih su nekoji imali više od hvata u promjeru, a nekoji bili šuplji, te se u nje mogle 3—4 osobe sakriti. Iza te livade vijugaše se seoska cesta, spajajuća selo sa bližim glavnim drumom dalmatinskim.

To je od prilike lice okolice, u kojoj sam ugledao sviet. Vrlo je ona romantična i nije ju moguće ni iz daleka onako opisati, kako bi se iz opisa iole razpoznati mogla.

Brieg Vital i gaj blizu kuće, ostanci rimski oko Vitla, crkvica na brdašcu nedaleko od kuće, brdo Prozor sa gromotnom razvalinom, rieka Gacka nedaleko naprama zapadu, izpod kuće golemi hrastovi i sve to nekako izvanredno pobudjuje mladjahan duh na razna razmatranja i uzpiruje maštu na razne slike prošlosti i budućnosti.“

Tuj je opis u pokojnikovoj bilježnici žalibože prekinut, kažem žalibože, jer bi on sjegurno bio tečaj svoga obrazovanja, rada i napredovanja savjestno opisao, što bi odista i drugim osobito mladjim učiteljem od velike koristi bilo; nu kad nije inače, a ja ću nastaviti, koliko mi je o njegovu životu poznato.

Početne nauke svršio je pokojnik u svom rodnom mjestu. Videć njegovi roditelji, da u školi vrlo dobro napreduje, dadoše ga u glavnu učionu u Otočac.

Svršiv ovu vrlo dobrim uspjehom, postade na istoj vježbenik uz mjesečno 4 for. te poslie 4 godine bude primljen na učiteljište u Rakovac, odkud je došao kao podučitelj opet na glavnu učionu u Otočac. Službujući ovdje steče si svojim neumornim radom i uzoritim ponašanjem toliku ljubav, da bi njemu pukovnici, podpukovnici i ostali činovnici kao inštruktoru rado povjeravali svoju djecu.

U petoj godini njegove službe razpisan bi natječaj za učiteljsko mjesto u Kaljah, te je on uslied najbolje položenoga izpita to mjesto u srpnju 1867. polučio. Brzo zatim premjeste ga na njegovu molbu u Vukmanić a napokon g. 1868. i bliže rodnoga mjesta u Otočac.

God. 1870. posjetio je 19. obću njemačku učiteljsku skupštinu u Beču. Iste godine podvrže se izpitu za učitelja na glavnih školah, te bje uslied toga izpita za nadučitelja na glavnoj učioni u Senju naimenovan.

God. 1871. posjetio je o zemaljskom trošku I. obću hrvatsku učiteljsku skupštinu u Zagrebu.

Preustrojstvom vojne krajine i ujedno krajiškoga školstva postade u rujnu 1871. kotarsko-školskim nadzornikom u Otočcu, gdje je kao takav do 1. studena 1873. službovao.

Godine 1873. posjeti o zemaljskom trošku svjetsku izložbu u Beču, a 1. studena iste godine premjesti ga glavno zapovjedničtvo za okružnoga školskoga nadzornika u Novugradišku. Ovdje mu podneblje nije prijalo, pošto se već u siečnju 1874. razbolio nu opet oporavio.

G. 1874. bio je opet na II. obćoj hrv. učit. skupštini u Petrinji, gdje je o „Narodnom školstvu i 19. vieku“ podulje sjajno govorio.

*

Digitized by Google

Zadnjih trijuh godina bi se povremeno razbolio, a oporavivši se malo ode na poticanje lječnika u Gleichenberg, odkud je 20. kolovoza t. g. došao, te 28. istoga mjeseca blaženo usnuo.

Kao izvrstan, teoretično i praktično naobražen učitelj u obće, a napose kao školski nadzornik stekao si je liep glas medju učiteljstvom i inim činovničtvom, što su mnogobrojna gospoda, odprativ ga do hladnoga groba, dokazala.

On je bio miran, blage ćudi i prijazan. Svojim cielim životom bavio se je najradje čitanjem raznih časopisa i znanstvenih djela.

Radeć tako neumorno o svojem dalnjem naobraženju, steče si za učitelja krasna i jedra znanja, a osobito je uredbe pučkoga školstva i položaj pučkoga učiteljstva temeljito proučio, što jasno dokazuje gore spomenuto predavanje u Petrinji*, iz kojega ćemo navesti nekoljko odlomaka, u kojih se zrcale njegovi nazori.

Ob odnošaju pučke škole napram državi izjavi medju inim ovo: „Tako i narodna škola ne može povoljno i svojoj svrsi shodno napredovati, ako ju država preveć stegne u svoje kojekakove verige, koje inače mogu biti svaki dan drugačije, te se onako mienjati, kao i politika države. Naproti ne bi država mudro radila, kada bi prepustila tako važan zavod, kao što je narodna škola, kojekakvim indolentnim ili sebičnim elementom, kojekakvim uplivom, sasma protivnim ne samo interesu države, nego i istoj uzvišenoj zadaći pučke škole.

Ustupljujuć državi neka stanovita prava nad narodnom školom, zahtievamo ujedno od nje, da preuzme i neke dužnosti napram narodnoj školi. Država kao velika zadruga dužna je brinuti se za narodnu školu, jer ona pomaže uzgajati članove države, pomaže širiti prosvjetu u državi; za prosvjetom pako uzastopce dolazi moralno i materijalno blagostanje; — a gdje se ovo nalazi u državi, zovemo državu sretnom, uglednom i jakom."

Ob odnošaju narodne škole prama crkvi reče: „Odnošaj, gdje je naime narodna škola sasma odvisna od crkve, tako je ekstreman, tako nepravedan i nespretan, da će ne samo svaki svjestan učitelj, nego i svaki naobražen čovjek to lasno uvidjeti i takav odnošaj kao sasma neshodan osuditi. Nu da se ne bi ovdje zlo razumjeli. Neću tim podnipošto da reknem, da sam pristaša onih, koji bi rado vjeronauk sasma iztisnuti iz narodne škole. Predavanje bo vjeronauka u narodnoj školi i njena neodvisnost od organa crkvenih dade se vrlo lako dovesti u sklad. Ako se i ne možemo u ovoj stvari složiti s onimi, koji vjeronauk smatraju za jedini cilj narodne škole, i to više dogmatiku, nego li moral; to se upravo poradi duševnih potreba našega naroda ne možemo složiti ni s onimi, koji pristaju uz Rousseau-a, veleć, da diete do 18. godine ne treba ni da čuje šta o Bogu i duši."

„Narodnu školu možemo smatrati kao neki izjednačujući elemenat medju raznimi vjeroizpoviesti; možemo reći, da je ona neki duševni lem ili ljep, koji spaja mlada srdca budućih gradjana bez razlike vjeroizpoviesti i bez povrede

* Preporučamo svakomu učitelju, da to predavanje, ako ga još čitao nije, pročita u izvještaju centr. odbora o II. obćoj hrv. učit. skupštini u Petrinji. Ured.

Digitized by Google

religioznoga čuvstva pojedinaca. Narodna bo škola smatra u svojem gojenčetu čovjeka, stvorena da u uzajamnoj ljubavi skupa sa svojim bližnjim — dakle sa svakim čovjekom bez razlike — hrli k jednomu istomu cilju, svojemu savršenstvu."

Govoreć o svrsi narodne škole, završi: „Narodno školstvo smatram za najprvo i najglavnije promicalo narodnje prosvjete", a da treba, da bude narodna škola pristupna svemu narodu, uztvrdi ovimi riečmi: „Uzbuditi takav narod iz njegova duševnoga mrtvila može samo luč prosvjete, pa zato i treba taj luč nositi ne samo u palače, nego i u kolibe; — treba razsvietliti njim cielu zemlju, pa će se onda i narod otresti mrtvila i oživiti boljim životom."

Da je ozbiljno i strogo cienio zadaću učiteljsku, dokazuju sljedeće rieči: „Zadaća je narodnoga učitelja sbilja osobito odlična, osobito slavna; nu nije dosta opredieliti si samo odlično mjesto u družtvu čovječjem, nego valja to mjesto i zaslužiti, valja se i činom dostojnim dokazati takova mjesta. Čim odličnija zadaća u družtvu čovječjem, tim veći napor, riešiti tu zadaću, tim veća odgovornost obterećuje savjest, tim veći grieh, ako se ta zadaća sdušno i vierno ne vrši."

A nezadovoljnikom medju učiteljstvom radi premale nagrade za golemi trud dovikuje: „Recimo im, da — ako im i ne plaća sviet njihova truda, zato baš ne bi smjeli biti nezadovoljni, ta „nezahvalnost plaća je svieta"; pa kako da i plati sviet one zasluge, koje si je kadar steći po narod svjestan narodni učitelj! Ako se ne dadu tješiti tim, da je za dobra djela plaća na drugom svietu, ako nam naime reknu, da i drugi ljudi traže plaću već na ovom svietu, onda im recimo, da se tješe, dapače da se ponose tim, što su razsuli u sviet toliko dužnika, koliko su imali učenika."

Svoju gorljivost za učiteljskim zvanjem dokaza najbolje ovimi riečmi: „dà — ako se opet na sviet rodim, — ja bih rad opet biti narodni učitelj, samo bih rad da se u mladosti štogod više učim. Dapače mislim, da kad bih se i devetdeset i devet puta na sviet radjao, da bih svih devetdeset i devet puta izabrao zvanje narodnjega učitelja."

Napokon govoreć o slozi medju narodnim učiteljstvom reče: „Moramo priznati, da smo sve doskora, da ne reknem dosada, svi skupa preveć mlitavci bili u medjusobnoj slozi, u medjusobnoj uzajemnosti, u jedinstvenom radu. Moramo priznati, da smo se medjusobno slabo i poznavali. — A kako da obstoji ono „carstvo", koje je samo u sebi nesložno? Kako da pobjedi vojska, koja nema pouzdane skupne sveze, u kojoj svaki borilac okreće na svoju stranu, svaki misli, da nosi drugo oružje, dapače misli, da ima drugog posebnog protivnika, a ni protivnika ne poznaje, nego često drži i istoga prijatelja za protivnika. — Nu ako je dosada tako bilo, ne mora, dapače ne smije tako u buduće ostati. Zato smo evo na okupu. Pružimo si bratske ruke, a zadajmo si duševno junačku tvrdu hrvatsku vjeru, da ćemo unapried biti samo jedno tielo sa mnogo glava, da ćemo nesamo hrabrimi i oduševljenimi, nego i složnimi silami raditi o boljoj svojoj i svoga naroda budućnosti!"

Digitized by Google

Ovim je nazorom pokojnik za svoga ako i kratkoga života bio vieran, pa zato može se i punim pravom reći, da je domovina njim izgubila zaslužnoga sina i uztrajnoga radnika na prosvjetnom polju.

Slava ti Jakove i laka zemljica crna! F. K.

Učitelji-vojnici.

U 5. broju ovoga lista čitasmo žalostnu viest, da je Ivan Galić, učiteljski kandidat, umro, pokvariv se i oboliv u vojničtvu. S toga će biti, mislimo, baš u horu, da naše učiteljstvo čuje, što o tom „Fr. pädagogische Blätter“ pišu. Da čujemo dakle!

„U sadanjih političkih okolnostih valjalo bi u pretres uzeti i dobro promisliti sljedeća pitanja: „Što čeka one učitelje, koji u slučaju mobilizacije postanu nesposobnimi za učiteljstvo? Imade li obitelj u boju palih učitelja-vojnika pravo na obskrbu? — i s ovim u savezu. 3. Imade li obitelj pozvanih učitelja-vojnika pravo na plaću, to jest hoće li im se dotle plaća njihova izplaćivati?

Austrijski zemaljski škol. odbor potaknuo je to pitanje kod ministarstva, koje je opet izjavilo, da u toj stvari imadu definitivnu odredbu izreći sabori. Uslied toga konštituirao se odbor, koj će za sabore pripraviti i sastaviti dotične predloge. I naša vis. kr. zemaljska vlada morala bi u toj stvari nešto učiniti, jer i kod nas ima dosta učitelja-vojnika. Ako ovi budu pozvani, ostanu nam škole zatvorene, jer i za postojeće nemamo dovoljno učitelja. A valja i to uzeti u obzir, da su to mladji učitelji, koji su izašli iz novije škole, pa bi tim bila dvostruko veća šteta za pučku naobrazbu. Kod nas bilo bi to još žalostnije, gdje smo istom zaplovili novom putanjom.

Učiteljem se zamiera, što niesu tobož zadovoljni i s onimi pogodnostmi, što im ih podaje obranbeni zakon. Učitelji da uviek nastoje, kako bi polučili nekakav iznimni položaj. Takovo nastojanje — takove izjave da stoje u opreci s onim principom, po kom imadu svi gradjani bez razlike stališa doprinositi i podnositi najteži od svijuh tereta a to jest vojnička dužnost ili bolje krvavi porez.

Učiteljstvo nije se nikada i nigdje izjavilo, da upravo ono bude iznimkom; nu ono samo to želi, da budu učitelji pozivani na vježbu onda, kad imadu prosto u interesu naroda i narodne prosvjete. — Toj želji ne može razborit rodoljub s nijedne strane prigovorit. Tom željom i izjavom učiteljstvo nimalo ne vriedja patriotična čuvstva ostalih svojih sugradjana. — Oni žele, namučivši se u školi, provesti vrieme odmora u vojn. vježbah. Oni se žele u to vrieme uvježbati u oružju, kako bi i toj općoj dužnosti mogli zadovoljavati.

Mi rado priznajemo, da su gore navedena pitanja s neke strane škakljiva; pa da ima vrlo malo nade, da bi se ta pitanja u sadanjih prilikah povoljno riešila. Učiteljstvo znade, da bi školske oblasti u svom patriotizmu dozvolile, da se obiteljim pozvanih učitelja izplaćuju plaće; nu tim bi bilo riešeno samo prvo, baš ne najvažnije pitanje. — Pitanje najvažnije, t. j. pitanje eksistencije ili obstanka ostalo bi netaknuto, ostalo bi neriešeno.

Digitized by Google

Nije to šala, kad čovjek pomisli na svoju obitelj i na eksistenciju njezinu. S toga neka nitko ne zamjeri učiteljem, što oni žele znati, što će biti s njihovimi obitelji, ako oni na bojnom polju postanu nesposobni ili ako se odanle više ne vrate. — Ti zahtjevi postaju dakle zahtjevi eksistencije.

Kako dolazi do toga onaj, koj je prije zauzimao dostojno mjesto u družtvu čovječanskom, da mora zavisiti i životariti o milosti raznih osoba? Što su napokon krive obitelji u boju palih učitelja, da im se uzkrate onako iznenada sva sredstva subsistencije.

Pak neka ostanu u krieposti dosadanje odredbe i norme te ostali odnošaji tičući se mirovine, to nije tim ipak ništa pomoženo učiteljem-vojnikom. Mi moramo misliti na to, da oni nemaju godina potrebitih za mirovinu, ako bi slučajno postali u boju nesposobnimi za učiteljstvo. — Uzmimo, da koj od takovih vojnika-učitelja prije deset godina postane nesposobnim za učiteljstvo, što ga onda čeka? Istina je, da se svi članovi gradj. družtva, uvršteni u vojsku, imadu bojati slične nesreće i nevolje; nu tim nije dokazano ništa drugo, nego da je potrebita sveobća pripomoć.

Pod konac dodaju „Fr. päd. Blätter", da se nadaju, te će nadležne oblasti u tom naskoro nešto odrediti."

Kako vidimo, opisuju „Fr. päd. Blätter" stanje takovih vojnika-učitelja i njihovih obitelji crnimi bojami. A što bi istom bilo kod nas, da se na jedanput pozovu takovi učitelji pod pušku, gdje je pomanjkanje učitelja, te bi se morale škole pozatvarati. S toga bi se morali nadležni kruzi pobrinuti, da se stvori ili izda naredba, kojom bi se učitelji-vojnici pozivali u vrieme praznika na vježbe; a zasad, dok ne dobijemo više učitelja, da budu iznimice ili volja vas privremeno oslobodjeni ići u boj. — Zar nije u svakom pogledu veća šteta za narod, ako se škole zatvore, te on istom u začetku, na jedanput stane?! — Takova stagnacija, takovo mrtvilo i nerad ubija i upropašćuje narod materijalno i duševno? Zar ne bi takovi vojnici-učitelji mnogo više koristili narodu u školi, obučavajuć dječicu — budući narod — buduće vojnike? — A prosvjeta i vojsku oduševljava, kad se ima boriti za domovinu svoju. Badava štipendije, kad od takovih vojnika-učitelja neće imati narod korist od onoga, čemu se pripravljahu. Tko će se napokon posvetiti učiteljstvu, kad učitelji ne uživaju pogodnosti, koje uživaju gimnazijalci, juriste? (mislim dobrovoljce). A moglo bi i do toga doći, da će se i iste obćine bojati izabrati učit. kandidate u onih godinah, bojeć se, ne bi li im škole ostale zatvorene na dulje vremena. —

Ja rekoh svoju, a braća učitelji neka prosude, da li je zbilja tako.

Pošto će ovogodišnjih školskih praznika sborovati III. obća hrvatska učiteljska skupština, to ne bi bilo s gorega, da se o tom ondje povede rieč, te i sabor umoli, neka bi izvolio u toj stvari nešto izhoditi u interesu pučke prosvjete.

Milan Kobali.

Digitized by Google

Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.

Piše **Gjuro Markulin**, izpitani učitelj gluhoniemih.

(Dalje.)

Za primanje u školu mogu se u ovom slučaju smatrati sposobnom duševno i tjelesno zdrava gluhoniema djeca od sedme do dvanaeste godine. Sad nastaje pitanje, kako će učitelj, koj nije u metodičko obučavanje gluhonieme djece upućen, s njom postupati? Da uzmognemo na to odgovoriti, moramo ponajprije uzeti na um, u kakovu stanju dolazi gluhoniemo diete u školu.

Ako i ne mogu neuputni roditelji gluhoniemo diete svakojakimi neosnovanimi grožnjami utjerati u strah, kao što to žalibože čine sa čujućom djecom, to je ipak i gluhoniemo diete u početku tudje i turobno, te teži za prvašnjom slobodom. Učitelj se neka dakle pokaže gluhoniemu djetetu u školi pri prvom dolazku kao i čujućemu pravim prijateljem, neka ga prijazno primi, te ljubeznimi kreti i veselimi obličaji nastoji predobiti za se i za školu. Zatim neka odredi, da gluhoniemo diete sjedi blizu njega, da ga može laglje nadgledati.

Ako li pako gluhoniemo diete ne bi odmah imalo u njega pouzdanja, neka odredi, da se s njim već od kuće mu poznati čujućo-govoreći djak iz susjedstva pregledanjem slika, risanjem poznatih mu stvari itd. zabavlja, te se neka onda, kad se ono uslobodi, i u zabavu upusti, u nju i on umieša, pa ju malo po malo sasma preuzme.

Prvim su obćilom medju majkom i djetetom, sad čulo ono ili bilo gluhoniemo, izrazi čuvstva, pod kojimi razumievamo izraze razpoložaja naše duše izražene koje licem, koje cielim tielom.

Poznavanje i motrenje izraza čuvstva, koja su svim ljudem zajednička, zaslužuje podpunu pozornost ne samo učitelja gluhoniemih, nego i učitelja čujuće djece i svakoga drugoga čovjeka, već znamenitosti radi, koju imadu za naše blagostanje. Mi opazujemo lako načinom izraza sućut kod drugih; naše se žalosti ublažuju, dočim se radosti povisuju, te se tim medjusobna blagohotna ćud jača. Kreti, kojimi se izražuju čuvstva, oživljuju i jačaju naše rieči. Oni odkrivaju misli i namjere drugih istinitije, nego rieči, koje se lažju mogu sakriti, te podaju učitelju mnogo prilike, da svoju djecu s duševnoga gledišta upozna. Zato ću ovdje u kratko saobćiti znamenitija čuvstva ljudi i njihove izraze.

Nemoć se izrazuje brzim uzdignućem obijuh ramena. Ako se cio kret podpuno izvede, privuku se lakti k tielu, uzdignu se otvorene ruke i izvrnu od sebe s razmaknutimi prstmi. Često se okrene glava malo na jednu stran, uslied čega se na čelu poprieko pokažu mrske, a većim se dielom otvore uza to usta. Sažimanje ramena izrazuje takodjer strpljivost.

Bies se izrazuje uztežući ustne i pokazujuć stisnute ili škripajuće zube uz otvorene, ukočene oči i namrskano čelo. Mlada djeca valjaju se u žestokom bjesnilu po podu, na hrbtu ili trbuhu ležeć, te kriče, turaju, grebu ili grizu sve, što je u njihovoj blizini.

Digitized by Google

Krajna bol izrazuje se stiskanjem ustiju ili običnije uztezanjem ustna natražke, dočim su zubi stisnuti ili pak škripaju.

Gnjev se izrazuje, kad se čovjek postavi u stav, kao da je pripravan navaliti na protivnika, pri čem drži glavu uzpravno, prsa redovito uzdigne, nogama stoji čvrsto na tlu, ruke stavi u razne položaje, a šake obično stisne.

Gnjusoba se očituje oštro izraženimi kreti oka, nosa i ustiju, pa pljuvanjem. Nos se kreće onako, kao što onda, kad osjetimo neugodan vonj, te ga nastojimo od nas odvratiti ili mu se izvinuti.

Krivnja izrazuje se kradomičnimi pogledi s oboritima stranom zatvorenima očima.

Ljubav sasma čuvstvenu očitujemo navadno licem, dočim oči vatrom, radošću, srećom i blaženstvom sievaju, a na ustijuh se pokazuje razkošan posmjeh, kao da čovjek gleda otvoreno nebo ili kretom jedne ili obijuh ruku prema srdcu, koje je ljubavi sielo. Ljubav više prijateljska ili obiteljska izrazuje se najobičnije doticanjem ljubeće osobe, kao zagrljajem i cjelivanjem.

Lukavost se izrazuje pogledom na jednu stran, dočim obraz nije na istu stran obrnut.

Mahniti si čupa kosu s glave te kuša, kako bi si razderao odielo.

Duboko razmišljanje ili umna krepkoća izrazuje se tišinom i mirom. Oči su u takova čovjeka bistre, čvrste. Obraz nije smeten, kao kod zlovoljnih i čangrizavih ljudi, te kod onih, u kojih se pokazuju tragovi dugotrajne bolesti ili stradanja.

Razmišljavanje zamršeno ili sa smetnjami skopčano izrazuje se mrskom na čelu, koja postaje tim, što mrske obrva, kad se stegnu, obrve dolje povuku i jednu k drugoj približe. Zabunjeno razmišljavanje prati se često nekojimi kretanji, navadno tim, da podignemo ruku na čelo, usta ili bradu, ili pogledavamo na jednu pa na drugu stran stropa od sobe, kao da na njem nešto tražimo. Kod promišljavanja, gdje se osoba u mislih izgubi, te je njezin duh odsutan, ne namrska se čelo, nego se pokazuju oči prazne. Dolnje vedje povuku se većim dielom u vis i naberu se načinom, kao da kratkovidna osoba udaljen predmet spoznati kuša. Istodobno se stegnu lako i dolnje mišice očiju.

Namrgodjenost se očituje, ako se smrskane obrve stezanjem šiljaste mišice nosa jako dolje povuku, što prieke mrske ili priečne nabore vrh osnova nosa uzroči.

Neštovanje se izrazi dielomičnim zatvaranjem vedja, ili odvraćanjem očiju ili takodjer cieloga tiela;

odlučnost i točnost čvrstim zatvaranjem ustiju. Nu ako se to još jače izrazi, pokazuje tvrdoglavost.

Oholost izrazuje se uzpravnim držanjem glave i tiela, te čvrsto zatvorenima očima;

namrgodjeno prčenje, osobito kod djece, kriveljenjem ili protezanjem ustiju;

Digitized by Google

prkos, zazor i poruga neznatnim pokazivanjem očnjaka na jednoj strani. Obraz je u obće nešto uzvrnut i na pol od osobe, koja sablazan pobudjuje, odkrenut. Poruga izrazuje se takodjer posmjehivanjem, navadno samo na jednoj strani obraza, i to na strani okrenutoj k osobi, kojoj se poruguje.*

(Sliedi.)

Odgovor g. dru. Stadleru.

(Konac.)

Veoma je malo psihologa, koji bi onako tumačili afekte, kao g. dr. St. Po njegovu se mnienju „ne razlikuju čuvstva i afekti stvarno, nego jedan te isti duševni pojav zove se afekt, u koliko njim žudimo, što je dobro, ili se odvraćamo od onoga, što je zlo; zove se pako čuvstvo, u koliko u sebi uključuje neko nutarnje razpoloženje, koje je prema naravi odnosne težnje ugodno ili neugodno.“ — Očevidno je, da se tu mieša žudnja, afekt i čuvstvo, te se ne može pravo razabrati, da li je afekt sama žudnja, ili je samo posljedica, ili povod žudnji; — da li postoji sa žudnjom i uz žudnju, ili se u njoj posve gubi; — da li žudnja predpostavlja afekt, ili afekt žudnju itd. — Mnogo je točniji i jasniji dr. Stöckl, koga se inače g. dr. St. dosta strogo drži. On uči: „Wir nennen eine Erregung unseres Gemüthes Affect, in so fern sie eine lebhafte Bewegung unseres Inneren zu einem Gute oder gegen ein Uebel ist (Gemüthsbewegung), und wir nennen sie Gefühl, in so fern diese Bewegung eine gewisse innere Stimmung mit sich führt, die je nach dem Charakter jener Bewegung entweder angenehm oder unangenehm ist. Mit dem Ausdruck „Gefühl“ bezeichnen wir also den Affect mehr in Rücksicht auf den inneren Gemüthszustand, den er mit sich führt, und umgekehrt nennen wir ein Gefühl „Affect“ in so fern es eine lebhafte Bewegung des Gemüthes ist.“ — Vidi se po tom, da i dr. Stöckl u svakom afektu nuždno nazire težnju, nu njemu afekt nije sama težnja, niti ono „čim težimo ili žudimo“, nego živahni uzbudjaj ili živahno ganuće ćudi, „lebhafte Erregung — lebhafte Bewegung des Gemüthes.“ (Lehrbuch der Philosophie.) To svakako više odgovara naravi same stvari, nego li tumačenje g. dra. St., koje se prilično od nje udaljuje, — ili je barem dovoljno ne razjašnjuje.

Nu ni sa Stöcklovim se tumačenjem ne slažu mnogi drugi, pa ni svi katolički psiholozi. Spomenut mi je samo dra. Biundia i dra. Essera, koji spadaju medju veoma odlične filozofe. Ovaj posljednji uči, da su afekti pojačana čuvstva, te da svako ugodno ili neugodno čuvstvo može postati afektom. — Po tom tumačenju nije dakle afekt i čuvstvo jedan te isti duševni pojav, nego

---

* **Izpravak.** U „Napredku“ br. 15. na str. 236. medju 2. i 3. točku pogrešno tiskani stavak „Da li je od preparanda itd.“ ima se čitati za 4. točkom, on bo je u nekom savezu sa stavkom „Da se pako itd.“

Digitized by Google

su to dva čina naše duše, koji se medjusobno razlikuju, ako ne kvalitativno, a to svakako kvantitativno, te se čuvstvo može pomisliti i bez afekta, što dakako po Stöcklu i dr. St. ne bi moglo biti. — Proti Esserovoj teoriji navode opet Herbartovci, da ima dosta jakih čuvstva, koja se ipak ne mogu nazvati afekti, i s toga da afekti niesu samo pojačana čuvstva, nego više neko poremećeno, iznimno stanje čuvstvovanja, gdje se poremećenost opaža ne samo na duši, nego i na tielu. — „Das charakteristische Merkmal zwischen Gefühl und Affect liegt darin, dass wir im Gefühle die äussere körperliche Ruhe behalten, während sie in der Gemüthserschütterung verloren geht.“ — „Affecte sind beträchtliche, aber vorübergehende Abweichungen vom mittleren Stande des Bewustseins oder vom Gleichmuthe, mit denen sich merkliche Aufregungen im Organismus verbinden.“ (Dr. Drbal: „Menschenkunde und Seelenlehre“.) Kako sam se u svem držao Herbartova sustava, prihvatio sam i to tumačenje afekta, pa mislim, da s toga niesam ni najmanje pogriešio, jer to je shvaćanje postalo tako obćenito, da je već prodrlo i u obični život, te nema upravo nikakove nade, da bi mogla prevladati druga koja teorija, a najmanje ona, koju je razvio g. dr. St.

Što g. dr. St. veli o strastih u obće, prilično se slaže s onim, što i ja o tom učim. Nu veoma se čudim tomu, što je on, kao savjestan i pravedan čovjek, neke od mojih rieči posve krivo citovao. Tako n. p. veli: „niti je istina, da volja gubiva svaku moć nad strastmi“ (str. 76.), a toga ja niesam uztvrdio, već na onom mjestu, što ga on navodi, velim: „Razum gubiva svaku moć nad strastmi“, — a da razum i volja nije jedno isto, dopustit će bez dvojbe g. dr. St. — Po njegovu mnenju nije nadalje istina, „da nema dobrih strasti.“ Za primjer navodi čovjeka, „koji ide za slavom i odlikovanjem u ratu, ili koji traži istinu; može se ob ovom kazati, da upravo strastveno uči, a ob onom, da upravo strastveno ide za tim, da se proslavi, a ipak se ne smije zato tvrditi, da u tom već i grieše.“ — Istina je doduše, da i strasti u pojedinih slučajevih dosta dobra čine. One potiču na velika djela, i često se samo njihovom pomoći mogu prevladati ogromne neprilike i zapreke, koje se protive čovječjemu nastojanju. Nu ti probitci, koji kadšto iz njih potiču, niesu podnipošto dobri u ćudorednom pogledu, te ih daleko nadmašuje šteta, koju svakiput nanose. Svaka je strast, ako se pravo sudi, neka vrst duševne bolesti, jer jednomu nagonu podvrgava sve druge, jednoj požudi žrtvuje cielo duševno ravnovjesje. Bio predmet strasti kako mu drago uzvišen i ćudoredan, ona se ipak ne može nazvati dobrom, jer svaka uzvišenost i ćudorednost postaje iluzornom radi načina, kojim se izvodi. Svrha ne posvećuje nikad sredstva. Ako dakle tkogod tako strastveno uči, da su pokraj toga u pogibelji svi drugi njegovi interesi, dapače i isti život, onda se doista ne može odobriti njegov postupak. — Ma da mu je razum bogzna koliko djelatan, on ipak robuje strasti, jer bi inače morao uvidjeti, da prekoredni duševni napor pospješuje konac životu, a tim i konac njegovoj nauci, za kojom toliko čezne. Dok strastvenik cielu svoju snagu usredotočuje u žudnji, kojoj se odaje, posve je naravno, da

Digitized by Google

može i mora u tom pogledu mnogo učiniti. Nu pita se samo, da li se sloboda njegova sobstva u onoj žudnji ne gubi, i da li se tim pravo težište njegova duševnoga života ne poremećuje. Rosenkranz veli posve pravo: „Das Subjekt ist gegen den Inhalt seiner Leidenschaft ohnmächtig. Diess Verschwinden des Subjekts in den Abgrund einer einzigen Bestimmung ist die furchtbare Grösse der Leidenschaft.“ — I Kant prozva strasti „moralnom rak-ranom“, pa se u istinu i ne da tajiti, da su upravo strasti povod mnogim strahotam i užasnostim, koje nagrdjuju poviest čovječanstva. Pomislimo samo na pogubne posljedice strastvene ljubavi Mortimerove u Schillerovoj Mariji Stuart, na ljubomornost Othelovu kod Shakespearea, na vladohlepje Macbethovo itd.

G. dr. St. tvrdi nadalje: „nije istina, da na razum spada krotiti prekoredne žudnje; to bo je posao volje, koja prema razumu i moralnim zakonom kroti, ravna žudnje.“ — Taj nazor g. dra. Sta. potiče po svoj prilici odtud, što on volju smatra posebnom, samostalnom moći duše. U ostalom, ako volja prema razumu kroti žudnje, onda se ne može reći, da na razum ne spada ukroćivanje žudnja, jer bi se isto tako moglo uztvrditi, da sudcu ne pripada pravo kazne, nego onomu, koji kažnjenika zatvara i batinja. — Nije po volji g. dru. Stu. ni to, što velim, da je „nada ono čuvstvo, koje se u nas radja, kad očekujemo, i nekim načinom pomoćju mašte već unapred uživamo neku ugodnost, koja istom ima nadoći.“ Nadi da je temelj sama stvarnost, i tu da „mašta nema nikakova posla.“ — Svakako je istina, da se ono dobro, koje se očekuje, osniva na stvarnosti, prem može biti i umišljeno, kao što nam to dovoljno svjedoči svakdanje izkustvo; — nu anticipacija ili uživanje toga dobra, koje istom ima nadoći, ne može se nikako osnivati na stvarnosti, bila sigurnost, da će se očekivano dobro postići, bogzna kako velika. S toga se nikako ne može opravdati tvrdnja g. dra. Sta., da „kod nade nema mašta nikakova posla.“ Čujmo, što o tom veli dr. Drbal: „In der Hoffnung spielt die Phantasie eine nicht geringe Rolle; diese ist es, welche dem Hoffenden das Erhoffte in den glänzendsten und schmeichelndsten Farben darstellt, es verschönert und verklärt, so dass dann die wirkliche Erreichung des Erhofften nicht jenen Genuss zu bieten vermag, den die Phantasie davon vorspiegelte.“ (Empirische Psychologie.)

Jerbo učim, da se „žudnje iz predočaba i čuvstva razvijaju“, tvrdi g. dr. St., da niesam „dobro shvatio narav žudnja“, koje da „neposredno proizlaze iz volje, i volja je, koja ih tvori.“ — Nu ako žudnje „neposredno“ potiču iz volje, kao moći, koju čovjek po nauci g. dra. Sta. gotovu sa sobom donosi na sviet, kako to, da ne možemo žuditi, nego samo ono, o čem imamo ma kakovu predočbu. — Žudnje niesu dakle izvan predočaba, nego se upravo iz njih razvijaju, niti se može reći, da potiču „neposredno iz volje.“ To priznaje napokon i g. dr. St., dočim tvrdi, da „se volja istom onda, kad joj um predstavi štogod kao dobro, odlučuje na to, te da se „spoznaja“, dakle predočba u širem smislu, „ima prema žudnji kao pogodba.“ — Čim je predočba pogodba žudnji, onda se već ne može uztvrditi, da težnje postaju „neposredno“.

Digitized by Google

G. se dru. Stu. vidi smiešnim, što tvrdim, „da su samo predočbe predmetom naše žudnje, te da čovjek u istinu ne žudi za vanjskim predmetom, nego za nekim duševnim stanjem, koje u onaj mah kod njega ne postoji.“ Nu kad se stvar ozbiljno promotri i obzir uzme na narav naše duše, onda se vidi, da u tom nema upravo ništa čudnovata ni „smiešna“; jer duša si ne može nikako prisvojiti vanjskih predmeta, u koliko su tvarni; — prema tomu ne može ni težiti za njimi, nego samo za njihovimi predočbami. „Mehr als die Vorstellung kann von einem Gegenstande in das Bewustsein nicht eingehen.“ (Dr. Lindner: „Lehrbuch der empirischen Psychologie.“) — „Es sind also nicht reale Dinge, an denen das Begehren seine Befriedigung fände, sondern, wie gesagt, Vorstellungen von den äussern Dingen.“ (Dr. Drbal: „Empirische Psychologie.“)

Toliko na stvarne prigovore g. dra. Sta. Ja sam ih redomice prošao, i prema mogućnosti pojedince suzbijao. Samo mi se jošte valja obazrieti na neke obćenite primjetbe. Tako n. p. ne može g. dr. St. pojmiti, kako sam u predgovoru k svojoj knjizi mogao uztvrditi, da će ju „lako razumjeti i onaj, koji ju bude morao učiti sam, t. j. bez tumača učiteljeva“, i kako se to slaže s onim, gdje velim, da je psihologija „tako obsežna i tegotna znanost, da ju može samo onaj pravo svladati, koji ima dovoljno predtečne naobrazbe.“ — Da je g. dr. St. pozornije čitao predgovor, i bolje pazio na savez, u kom su te dvie izreke napram ostalim, doista se ne bi toliko čudio, niti bi u tom nazirao ikakovo protuslovje. Upravo s toga, što sam uvjeren, da je psihologija u svojoj cielosti, i ako se strogo znanstveno obradjuje, veoma obsežna i tegotna, — izpustio sam pojedine teže, a po pedagogiju neznatnije dielove, te sam nastojao, da ono, što svaki učitelj mora znati, lakim i običnim jezikom napišem. Zato velim: „U ovom djelcu ne treba tražiti svega, što spada na dušoslovje, nego tek jezgru onoga, što se u prvom redu tiče učitelja. Prema tomu udešen je i način pisanja, te će knjigu, — **koliko ja mogu prosuditi,** — lako razumjeti i onaj, koji ju bude morao učiti sam, t. j. bez tumača učiteljeva.“ — Ja mislim, da pravedan i nepristran čovjek u takovu nizu izreka neće naći nikakova protuslovja! —

Ne znam, u koliko bi bilo „pametnije“, da sam po preporuci gosp. dra. Sta., koji je inače velik protivnik „svakomu presadjivanju“ (!), valjanu koju psihologiju preveo, — samo znam, da on nikako ne bi bio zadovoljan, do li možda onda, kad bih bio izabrao pisca upravo prema njegovoj privici i ukusu. Kod nas su u tom pogledu veoma težke prilike, bolje neprilike. Ako se naime prevede koja knjiga, onda se veli, da ne znamo, nego prevadjati i „presadjivati tudje biljke bez obzira na vlastito tlo.“ — Ako se pako s obzirom na posebnu kakvu potrebu knjiga preradi i priudesi, onda „bi pametnije bilo, da se je koja tudja knjiga bez velikoga truda i muke prevela.“ — U ostalom ja predpostavljam kod g. dra. Sta. najbolju namjeru, — niti bi me ciela njegova kritika toliko bolila, da ne odiše iz nje preziranje pučkoga učiteljstva, te da nije mojoj knjizi odrekao upravo svaku vriednost samo

Digitized by Google

s toga, jer nije sastavljena prema njegovu stanovištu, koje ja štujem, nu koje mu drage volje prepuštam. — Zaključujem pako svoj odgovor onimi riečmi, što ih je u svoje vrieme hrvatski pisac Habdelić snimio s neke zagrebačke kuće, te namienio mogućim svojim rešetarom:

„S fundamenta izpeljana
Hiža ova i zidana,
Ako komu ne po volje,
Nego mu se hoće bolje;
Naj nam ovu tak ostavi,
Svoju sebi naj popravi."

Ovdje bi se moglo reći: „Drugu sebi naj napravi." —

Stjepan Basariček.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je dosadanjega privrem. učitelja u Otrovancu Stjepana Beluhana pravim učiteljem na općoj pučkoj školi u istom mjestu.

— (**Radionica i popravionica grada Zagreba.**) Zastupstvo grada Zagreba uzelo je ozbiljno raditi, da osnuje radionicu i popravionicu. Sada se upravo vieća u gradskom zastupstvu o predlozih odbora, koji je imao stvar svestrano izpitati. Pomenuti odbor predložio je grad. zastupstvu: 1. Da se radionica i popravionica podigne u Zagrebu i to kao gradski zavod. 2. Da se zamoli vis. kr. zem. vlada, da uz pripomoć nabave i uredjenja toga zavoda občini grada Zagreba preda župnika Budića zakladu, te u koliko ova nije narasla na dokazanu potrebu sa 30.000 f., da ostatak do ove svote izvoli doznačiti iz zem. zaklade komasirane za dobrotvorne svrhe, nadalje zakladu kanonika Bjelobrka i svaku buduću zakladu u tu svrhu utemeljenu. 3. Da se gradska občina za pripomoć ovu pod točkom 2. obveže primati pokvarenike iz ciele zemlje uz plaćanje obskrbnine, u koliko nebude ovaj zavod prenapunjen pripadnici grada Zagreba. Ove je tri točke prihvatilo gradsko zastupstvo jednoglasno, a u četvrtoj, naime glede sgrade, u kojoj bi se imala popravionica smjestiti, nije se moglo složiti, te će imati odbor predložiti nove predloge. Ob samom uredjenju toga zavoda, kako je to odbor predložio, izviestit ćemo u budućem broju.

— (**„Narodna škola".**) Novo izabrani odbor „Narodne škole" držao je već pet redovitih sjednica od 14. ožujka t. g., kojim danom je upravu družtva od prijašnjega odbora primio.

Izkazana i primljena imovina družtva danas iznosi: a) u gotovom novcu 445 f. 7 n., b) u papirih po najvišem kurzu 767 for. — Skupa 1212 for. 7 nov.

Osim toga imade družtvo još tražbina koli na „Školskom prijatelju", toli opet pod drugimi naslovi, i takovih, koji još likvidirani niesu, te je već prijašnji odbor predao dotične dužnike sudu, a koji još predani niesu, zaključio je odbor i nje utužiti. S toga da ne bude nepotrebitih troškova, zaključi odbor ovim umoliti i pozvati sve one, koji pod kakovim goder naslovom „Narodnoj školi" što duguju, da svoj dug što prije namire, ili da predsjedničtvu saobće, do kad svojoj dužnosti zadovoljiti kane, jer će u protivnom slučaju odbor biti prisiljen, neugodnim putem družtvene tražbine urjerati i imeni dužnika javnosti o stanju družtva račun položiti.

Budući da je promjenom i predavanjem uprave družtveni rad malo zapeo bio, to novi odbor, pokle je upravu posvema preuzeo, svojski nastoji, da se opet svjež život u „Narodnu školu" uvede i sve poluge pokrenu, kojimi bi se interes toli plemenitoj svrsi namienjena zavoda pokrenuo. Odbor s toga najtoplije preporuča hrvatskomu rodoljubivomu občinstvu taj plemeniti zavod, o kojega svrsi se svatko iz pravila osvjedočiti može.* Najpače imali bi učitelji djelovati za razvitak toga družtva, a najviše pako občine pripomoći, da se družtvo što većma materijalno podigne, jer mu je svrha podupirati siromašne škole učevnimi sredstvi.

Novi odbor nastoji još, da se djelotvornost družtva „Narodne škole" još više razmakne, te će za buduću glavnu skupštinu pripraviti shodne predloge.

Preporuča se učiteljstvu, da u nastavnom interesu djeluje bez svake predsude medju občinstvom za „Narodnu školu", a odbor će točno putem „Napredka" občinstvo i učiteljstvo izvješćivati o stanju družtva i o svom radu.

---

* Tko ih nema, a želi ih poznati, neka se obrati na predsjedničtvo „Narodne škole".

Digitized by Google

— **(III. obća hrv. učit. skupština.)** Dolnji Osiek, dne 18. lipnja. Komu nije poznat onaj na molbu centr. odbora za obće hrvatske učit. skupštine visoki odziv Nj. Preuzvišenosti zapovjedajućega generala gospodina baruna Filipovića, kojim je blagoizvolio odrediti, da se osamdesetorici krajiških pučkih učitelja doznače razmjerne putne podpore za 3. obću učiteljsku skupštinu u bieli grad Osiek? Neće li se tim mnogi u vojničkoj Krajini pučki učitelji potaknuti i napokon se odvažiti, u što većem broju toj skupštini prisustvovati? Komu nije poznata najnovija visoka naredba našega svietloga bana, preuzv. gospodina Ivana Mažuranića, kojom se svakomu hrvatskomu pučkomu učitelju, ako malo šteditи znade, pristup u 3. obću učit. skupštinu upravo omogućuje? Komu da niesu poznati oni znameniti darovi naših rodoljubnih velmoža i inih prosvjetu ljubećih prijatelja, koje su na žrtvenik narodne prosvjete u svrhu 3. obće učit. skupštine svesrdno položili bili? Komu da se ne dopada onaj u 12. broju ovogodišnjega „Napredka“ zanimivi doista članić pod naslovom „Pisanica“, kojom brat brata radostno poziva na bratski sastanak u bieli grad Osiek, ne iz drugoga uzroka, već u korist doma i roda svoga, naime naroda hrvatskoga? Komu da se ne mili čitati onaj bratinski poziv centr. odbora na sveukupno hrvatsko pučko učiteljstvo, kao i one u „Hrv. učitelju“ dne 1. lipnja priobćene krasne ideje o svrhi obćih učiteljskih skupština, želeći svesrdno, da i naša treća u duhu kršćanske vjere vodjena, žudjenim plodom urodi? Za ovimi uzvišenimi i toli hvalevriednimi odzivi, koji svakoga za napredkom težećega pučkoga učitelja doista veseliti moraju, scienim, da ni naš grad Osiek, prem ako je u svrhu skupštine 200 for. votirao, u smislu onom, kako se od njega po drugiput upravo očekuje, neće zaostati, niti mukom prešutiti. — Nadam se, da će naš vrli gradonačelnik, pogl. g. Nikola Živanović, koji na gradjanstvo toli možno upliva, kao poznati veliki prijatelj napredka i oduševljen za narodnom prosvjetom, u ime sveukupnoga gradjanstva na skoro javno odazvati se, da će ono pripravno biti, hrvatsko pučko učiteljstvo, koje se sa svih strana majke domovine radostno sprema na skupštinu, dojti svesrdno i sa najboljom simpatijom u svoju sredinu primiti. Mjestnim pako odborom će onda tim lagljе za rukom poći, kako će moći svim skupštinarom za vrieme skupštine trodnevni boravak u Osieku upravo osladiti. Sbude li se to tako, kao što je obćenita želja i kao što mi unapred jamči zasvjedočena gostoljubivost i patriotična požrtvovnost gradjanstva osječkoga za sve dobro i liepo, tada neka znade, da će si pred cielim narodom hrvatskim ne samo lice osvjetlati, već se i u poviesti hrv. pučkih škola s radošću i zahvalnošću spominjati, sagradivši si neoborivi spomenik nezaboravne slave, košto si ih je kod takovih prigoda napredno gradjanstvo drugdje davno prije sagradilo bilo. Bože daj, dočekali živi i zdravi radostne dane 3. obće učiteljske skupštine!

A. F.

— **(Glavna skupština hrv. učit. družtva za podžupaniju karlovačku.)** Dne 31. svibnja o. g. obdržavana je glavna skupština hrvatskoga učiteljskoga družtva za podžupaniju karlovačku pod predsjedničtvom ravnatelja više djevoj. škole g. Davorina Trstenjaka. — Prisutni su bili: Gospodje učiteljice: Barbara Trstenjačka i Hermina Šnajderka; i gg.: Krasić, Horvat, Strahinšćak, Oljevac, Blažeković, Šnajder, Bach, Valjak, Tomić i Markovac.

Predsjednik otvori skupštinu po prilici sljedećimi riečmi:

Gospodje, gospodo i braćo! Sadružena pčela med nosi, veli naša hrvatska poslovica. Od kakve bi bila koristi toli hvaljena i slavljena majušna pčelica, da živi svaka zasebce, da se nije sdružila u složni roj? Takova ne bi čovječanstvu koristiti mogla, niti bi ju čovjek toli cienio i odlikovao, — a jedva bi i sama sebe branila. — Jedino udruživanje pčela uzrokom je njezinoj velikoj koristi i cieni.

I mi smo, mila braćo, narodne pčele, koji sabiremo med prosvjete iz raznih krajeva, iz raznih knjiga i sastanaka, te ga nosimo u zajedničku košnicu: u narod nam snažni, daroviti. — I mi bi, dragi sudruzi, pojedinci malo koristili svojemu narodu, poput neudružene pčele. Da se ne udružujemo, težko da bi pribavili narodnoj školi slobodu, težko da bi ju riešili ruku nepozvana tutorstva; a pučkomu učiteljstvu ne bi nikada pribavili ugled i ono uzvišeno mjesto u čovječanstvu, koje ne samo da zaslužuje, nego bez kojega uspješno u korist roda svojega raditi ne bi moglo i uz najbolju volju.

S toga se i danas sastasmo na ovom bratskom ročištu, da se bratski sdruženi posavjetujemo, mnenja si i nazore izmienimo, a čisti med predamo narodu, iz kog smo nikli. — Vi se gospodje i gospodo u to plemenito ime odazvaste i odlučiste pripomoći, da svoju zadaću — koja Vam je jur poznata — savjestno i dostojno riešimo milomu nam narodu hrvatskomu na uhar.

Ja Vas dakle srdačno pozdravljam i kličem: Dobro nam došli!

Svrha je našemu sastanku: 1. da riešimo, i riešena pošaljemo slav. centr. odboru obćih hrv. sl. dalm. učiteljskih skupština sljedeća pitanja:

a) Koju zadaću ima pučka škola naprama svojemu narodu; pod kojimi uvjeti može ona da zadovolji toj svojoj zadaći, i ima li te uvjete naša pučka škola?

b) Kojim bi načinom u nas mogla procvasti književnost pedagogijska, i kako bi služeći se njezinimi plodovi ojačati mogla narodna snaga cieloga naroda?

2. da biramo novi odbor družtvu.

Nu prije nego predjemo na dnevni red, mo-

Digitized by Google

lim g. tajnika, da bi nam pročitao zapisnike glavne i odborskih sjednica, da slavna skupština može vidjeti, što je ovaj odbor ove godine radio.

Nakon što je tajnik skupštinu o rádu odbora izviestio, pozva predsjednik učitelja G. Markovca, da izviesti prvo pitanje. Obaviv ovo, rieši ravnatelj g. Davorin Trstenjak drugo pitanje. Poslie toga sliedi izbor novoga odbora. Izabrani su:

Za predsjednika g. Davorin Trstenjak; za podpredsjednika g. Krasić; za tajnika g. Gavro Markovac; za blagajnika g. Gjuka Bach; za knjižničara g. Vinko Blažeković.

Odbornici: gg. Bradna, Oljevac, Horvat i Strahinšćak.

Nakon toga bude na predlog g. predsjednika zaključeno, da se od strane učit. družtva ovoga upravi molba sl. podžupaniji karlovačkoj, da bi ona svojski uplivala na područne obćine, da ove što bolje podupru one učitelje, koji bi voljni bili prisustvovati III. obć. hrv. učit. skupštini u Osieku.

Konačno je izviestio blagajnik družtva stanje družtvene blagajne, te pošto nebijaše više posebnih želja nit predloga, bude skupština pozdravom predsjednika družtva dokončana.

Karlovac, dne 6. lipnja 1878.

Gavro Markovac, tajnik.

Književnost.

— **(Knjige za nagrade.)** Osim „Jagodnjaka", sbirke piesama i pripoviedaka, sgodne su još sljedeće knjižice za nagrade dobroj i pomnjivoj školskoj mladeži, koje se dobit mogu kod pedagogijsko-književnoga sbora:

1. „Smilje" tečajI., kruto vezano 60 novč., u zlatorezu 70 nov.; tečaj II. krutovezano 60, u zlatorezu 70 nov.; tečaj IV. kruto vezano 60, u zlatorezu 70 nov.; tečaj V. kruto vezano 60, u zlatorezu 70 novč.
2. „Uzorni ratar" od Mijata Stojanovića, kruto vezan 50 nov.
3. „Zabava i pouka za domaću mladež od Mijata Stojanovića, kruto vezano 40 nov.
4. „Jagnješce". Pripoviedka za djecu i dječje prijatelje od Krištofa Šmida. Preveo Stevan Kovačević (ćirilicom) 30 nov.
5. Tomaseov molitvenik u platnu vezan 50 novč., u koži vezan 1.50, u koži sa zlatorezom 2 for., u baršunu 3 for.
6. Zaručnica Isusova, molitvenik, 1 f. 20 n.
7. „Budi pobožan", molitvenik, vezan u platno 50 nov., sa zlatorezom 1 for.
8. „Bršljan". List sa slikami, I. tečaj, kruto vezano 80 nov., u zlatorezu 1 for.
9. „Djetinje sigre za mladež obojega spola od Hajdenaka" 60 nov.

Poziv na predplatu.

Podpisani priredio je za uspomenu na III. hrv. obću učiteljsku skupštinu tri skladbe, i to: polku mazurku, polku brzu i koračnicu pod naslovom: **„Napred! Uspomenica na III. hrvatsku obću učiteljsku skupštinu" držanu** dne 4., 5. i 6. rujna 1878. u **Osieku.**" Ove skladbe izdati će tiskom te za osigur nje tiskarskih troškova razpisuje predplatu. Sve tri skladbe stoje skupa 1 for., a svaka pojedina 40 nov. Mazurka biti će dotiskana do konca o. mj., a polka brza do 15. srpnja, koračnica pako do konca srpnja t. g., te će se predplatnikom bezplatno poslati. Kasnije se predplata više ne prima, te je dučanska ciena komadu 50 novč., a svim trim 1 for. 50 novč. Tko sabere deset predplatnika za sve tri skladbe, dobije jedan otisak svih trih bezplatno. Molimo što skoriju prijavu, da se naklada opredieliti može. — Predplata šalje se poštarskom naputnicom podpisanomu.

Miroslav Cugšvert,
učitelj kr. vježbaonice u Zagrebu.

Javna zahvala.

Blagorodni gospodin Franjo Sedlaković, veletržac razne gradje iz Osieka, obće poznat kao veliki rodoljub, promicatelj napredka i prosvjete, blagoizvolio je pokloniti ovoj učioni znatnu sbirku kamenja i ruda u naravi u znatnoj vriednosti, te tim se sbirka prirodopisna opet na ovom zavodu znatno povećala i ukrasila.

Pomenutomu darovatelju i prijatelju škole zahvaljuje se mjestni učitelj u ime svoje i povjerene si mladeži.

U Moslavini, dne 15. lipnja 1878.

Davorin Horvat.

Na kr. mužkoj i ženskoj preparandiji u Zagrebu držat će se 3. i 4. srpnja pismeni izpit, a 8., 9. i 10. srpnja na ženskoj preparandiji ustmeni učit. izpit. Dne 19. i 20. imati će pismeni izpit oni učitelji, koji imadu uslied više dozvole polagati nadopuniteljni učiteljski izpit prama umjerenijim zahtjevom starijih izpitnih propisa, a 22., 23., 24. i 25. srpnja držati će se ustmeni učit. izpiti na kr. mužkoj preparandiji. Učitelji, koji imadu dozvolu, da mogu polagati učiteljski izpit prama umjerenijim zahtjevom starijih izpitnih propisa, imadu se najkasnije do 15. srpnja ustmeno ili pismeno prijaviti kod podpisanoga ravnateljstva.

U Zagrebu, 20. lipnja 1878.

Ravnateljstvo
kr. mužke i ženske preparandije.

☛ **Pošto ovim brojem prvo polugodište iztiče, pozivlju se gg. predplatnici, koji su predplatili „Napredak" samo na pol godine, da predplatu obnove, inače im se neće list dostavljati.**

Uprava „Napredka".

Izdaje ga **„Hrv. ped.-knjiž. sbor"**, uredjuje **Ljudevit Modec**, a tiska **Drag. Albrecht.**

☛ **Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka" komad XXXI.**

Digitized by Google

Br. 19. U Zagrebu, 1. srpnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Nešto o kućnom uzgoju.

Napisao **Jos. Kirin.**

Daher bist du Vaterhaus Grundlage aller reinen Naturbildung der Menschheit. Vaterhaus, du Schule der Sitten und des Staats!

Pestalozzi: Abendstunden eines Einsiedlers.

Čovjek je najplemenitiji i najuzvišeniji stvor zemaljski. Njemu je tako rekuć ciela priroda na uslugu; on si i najjače stvorove zemaljske pokorio. Svojom jakosti ukroti divlju životinju; svojim umom načinio si vatru i vodu vernimi slugami; svojim umom načinio si more i vode tako podložnimi, da ga nose po cielom svietu, a istu munju, inače strašnu, tako si ukrotio, da mu bude hitrim glasonošom, da mu viesti prenaša od mjesta do mjesta, da mu raznosi slavu po cielom svietu. Pa nije li čovjek stvor silan i mogućan? Jest, akoprem je tako silan i mogućan, to ipak na sviet dolazi u tako nevoljnu stanju, kao nijedan drugi stvor božji. Čovjek, kada dodje na sviet, ne bi mogao niti dana preživjeti, da nema brižne njege. Brižna njega ili uzgoj čini da se uzdrži na svietu; uzgoj ima ga istom učiniti silnim i mogućim, jer bez uzgoja ostao bi ipak nemogućim. Uzgoj se ima provlačiti kao tanka nît kroz cieli život čovječji. Do uzgoja je, da li će biti pitomac sretan ili nesretan, da li će ili neće polučiti svoj cilj. Komu je povjeren uzgoj djeteta, mora dobro paziti, kako ga uzgojava, mora dobro znati, što će reći uzgajati, mora znati, kako će ga uzgajati, hoće li ga učiniti sretnim ili nesretnim. Koliko ima ljudi, koji proklinju svoje uzgojitelje, koliko ih ima, koje je uzgoj učinio nesretnimi, koliko ih ima, kojim je uzgoj svu biedu i nevolju naprtio na ledja? Pogledajmo i promotrimo samo malo oko sebe.

Tko je prvi uzgojitelj čovjeku? Na to nam je pitanje veoma lako odgovoriti. Stvoritelj, koj je sve premudro naredio, učinio je tako, da roditelji budu prvi odhranitelji i uzgojitelji čovjeka. Diete je proizvod otca i majke, kojim je

Digitized by Google

u srdce usadjena dužnost, da se brine za nj, da ga paze i njeguju, da ga uzgajaju. Po tom su dakle roditelji prvi uzgojitelji čovjeka. To vidimo i kod najdivljega čovjeka. Divljak, do koga jošte niti tračak, dà, niti sjena čovječnosti i kulture nije doprla, ipak dobro uvidja, da se otac i majka moraju za svoju djecu brinuti, nju braniti pa makar i isti život za nju žrtvovali. Ali zato i diete, kada postane veće, dobro uvidja skrb, trud i nastojanje roditelja oko njega, te to sve znade cieniti i svoje roditelje ljubiti. To isto opažamo i kod životinje. Pogledajmo samo, kojom brigom, ljubavlju i nježnosti svaka životinja majka njeguje svoje mlado, kako ga od neprijatelja hrabro brani.

Što roditelji niesu mogući učiniti za uzgoj svoje djece, to čini škola i crkva. Škola je napose, do nekih granica, zamjenica roditelja, zamjenica kućnoga uzgoja. Zato je veoma nuždno, da škola bude u čim tjesnijem savezu sa domom. Škole se svakim danom usavršuju, svakim danom se na nje sve više i više troši, a to sve samo za to, da se u njih što bolje uzgaja i obučava. Ali niti škola, niti crkva ne može svoje zadaće valjano riešiti, ako dom t. j. roditelji, koji su prvi i pravi uzgojitelji svoje djece, ne vrše svojih dužnosti, koje su kao uzgojitelji vršiti dužni. Iz ovoga svega možemo uvidjeti, da je roditeljska kuća prvo, samim Bogom postavljeno uzgojilište djeteta, a crkva i škola da su domu na pripomoć, te da ovi posljednji faktori mogu samo onda svoju zadaću uspješno vršiti, ako ju dom sam prije pravo vršio bude, a dalje ćemo uvidjeti, kako niti crkva, niti škola bez podpore doma u ničem uspješno djelovati ne može.

Pravo i dužnost nastojati oko obuke i uzgoja mladeži odnosi se ponajglavnije na roditelje. Kako bo, naročitom uputom naravnoga zakona, držani su roditelji, da što mogu bolje obskrbe čedo onim, što mu treba na sačuvanje tjelesnoga života, zdravlja, cjelovitosti suda i razvoj tjelesnih sila: tako kriepošću istoga naravnoga zakona suvrstna, dapače još svetija dužnost prinadleži roditeljem, da porodu svomu nabave sve ono, o čem mu visi obrazovanost uma i uljudba srdca. (Kardinal Haulik: O nastavi i uzgoju mladeži.) Prema tomu sva briga oko uzgoja i obuke mladeži spadala bi na roditelje. Nu buduć da od ovih mnogi nemaju kada, da se jedino obukom i uzgojem svoje djece bave; da mnogi niti ne znaju, kako da obučavaju; da mnogi opet neće: to je država, kojoj se stalo do toga, da svi državljani budu čim bolje uzgojeni i čim više naobraženi, uvela škole, u kojih se djeca u zajednici uzgajaju i obučavaju i koje su sva djeca polaziti dužna. Škole su dakle uvedene, da one nedostatke kućnoga uzgoja što nadopune, izprave, nevaljalo boljim zamiene te tako djecu priprave za budući samostalni život. Učiona, primiv diete u svoje okrilje, preuzimlje na se i veliku dužnost, naime da diete naobrazi i ujedno uzgoji. Što se tiče naobrazbe, škola svoju zadaću mnogo laglje vrši, nego li što se tiče uzgoja. Razne su tu okolnosti a takodjer je nepobitna istina, da je mnogo laglje naći dobra učitelja, nego li dobra uzgojitelja. Ako dakle učiona velikom mukom nastoji oko uzgoja mladeži, to se može punim pravom od doma, koj škola zastupa, zahtievati, da on u tom težkom i prevažnom, za sreću svoje

Digitized by Google

gojenčadi poslu čim više pripomaže. Na žalost čuje se dan danas mnogo, da dom malo ili sasma ništa učione ne podupire; čuje se, da su djeca svakim danom gora te s toga nastaje svakim danom sve veća i veća potreba, da se za zločestu i opaku djecu uvede dovoljan broj popravilišta. To je svakako žalostan pojav, te možemo slobodno uztvrditi, da je tomu najveći uzrok nedostatni kućni uzgoj mladeži. Svi ovi žalostni pojavi dovoljno svjedoče, da dom nije u nikakovu savezu sa školom, da on nikako škole uzgajanju mladeži ne pomaže. Pitajmo se, što može škola učiniti od djeteta, koje dodje u učionu sasma zapušteno, zanemareno, razmaženo, divlje, bez srama, neposlušno, bezobrazno, drzovito, prkosno, lažljivo itd.? Može li učiona od takove djece angjele stvoriti? Može li učiona svagda višegodišnje pogreške doma izpraviti? Može li biti učiona odgovorna za takovu djecu, koja već razklilu klicu pogrešaka donesu sobom u školu? U mnogih slučajevih i tu učiona kroz svoj napor mnogo učini, ali svagda sve svladati ipak ne može.*

Mnogi roditelji misle, da su, predav svoje diete učioni, lišeni svake dalnje dužnosti glede uzgoja. Dakako, da ovakovi sasma krivo sude. Oni su dužni, pa da i skroz nepokvarenu djecu pošalju u školu, i nadalje nastojati oko njihova uzgoja, jerbo je diete najviše pet sati na dan u školi, a devetnaest kod kuće. Djeca su dakle većim djelom kod kuće, gdje moraju biti uviek pod nadzorom svojih roditelja. Može se takodjer dogoditi, što se i često dogadja, da dom i ono dobro razori, što ga je učiona težkim trudom i mukom sagradila.

Naveli smo već, da škola mora biti pravom zamjenicom doma. Kao takovu morali bi dakle roditelji u svačem podupirati te uviek nastojati, da joj trud oko uzgoja i obuke njihove djece čim više olakoćuju i podupiru. Dom će najlaglje učionu podupirati, ako bude vršio dužnosti, što ih je prema njoj vršiti dužan. Te dužnosti sastoje u tom, da dom diete tako uzgoji, da, stupiv u učionu, bude imalo svojstva', na temelju kojih će učiona moći uspješno djelovati i da za vrieme školske obuke i uzgoja školi pripomaže.

Mnogi učitelji znadu veoma dobro iz izkustva, da mnoga djeca slabo ili nikako za učionu pripravljena u nju stupaju. Mnoga su dapače tako izkvarena, da su samo na teret školi i učitelju. Već je u čovječjoj naravi tako, da čovjek od prve mladosti rado grieši, da prije prione uz zlo nego li uz dobro. Znademo takodjer, da, ako hoćemo diete priučiti na neko dobro, da to nekim i to dosta napornim trudom učiniti uzmognemo, a bez ikakova truda se opet diete zlu podati može. Zato neka roditelje nastoje, da od mladosti svoju djecu čim više na bolje priučavaju, da ju nauče biti poslušnom, uztrpljivom, uljudnom, da ne lažu, ne psuju, da ne budu zavidna, da su radina itd. Kada takovu djecu učiona u svoje ruke prime, to će za stalno svoju zadaću lako moći rešavati, te će se prije uviditi njezin plod oko uzgoja. Akoprem je škola zavod, koji mora djecu uzgajati i naučati, to je ipak ona dužna u većoj mjeri

* To je tako jasno, kano sunce, ali opet se stanoviti ljudi ne ustručavaju iz svojih sebičnih interesa vikati na pučku školu, a osobito na tobožnju modernu pučku školu i školski zakon, kao da je sadanja pučka škola uzgojila nemarne roditelje. — Ur.

Digitized by Google

obučavati, nego li uzgajati; najveća skrb oko uzgoja pripada roditeljem: jerbo, ako će se učiona lih ili pretežnije baviti uzgojem, to joj neće sasma ništa, ili samo malo vremena za obuku dostajati.* Doduše učiona prima na sebe dužnost, da manjkavi uzgoj doma nadopuni, da zlo koliko može izpravi, ali zato ipak nema vremena, a niti je pozvana sve dopeći i dobieliti, sve sklopiti i doglaviti. (Stojanović: Zablude uzgoja.)

Da roditelji valjano svoju dječicu uzgojiti uzmognu, valja im nastojati, da im sami daju dobar primjer. Roditelji, koji se sa svojimi domari, ili morda sami sobom svade, neće odhraniti miroljubive djece, koji na očigled svoje djece lažu, neće se moći pohvaliti, da su im djeca netaknuta od tog zla; roditelji, koji pred djecom kunu i psuju, upravo takovu će si odgojiti djecu. Učitelji, osobito oni, koji su na selu, imaju dosta prilike čuti i vidjeti, kako se djeca uzgajaju primjerom svojih roditelja, starije braće, služinčadi i domara. Tu odrasli pred djecom najnesramnije kunu, najgadnije i najnepristojnije vode razgovore, tu djeca svaki čas vide, kako jedan drugoga kune, psuje, kako se tuku, kako jedan drugomu zavidi, zlo želi; kako jedan drugomu otimlje, kvar čini; tu vide djeca odrasle, kako se zakonom opiru; tu vide pijanstva i svakojaka druga zla. Je li onda čudo, da u školu izkvarena dodju? Pa uzmimo, da roditelji i šalju svoju djecu marljivo u školu, pa ako ipak ona kod kuće vide sve protivno onomu, što su u školi čula, to će prije sliediti primjer ukućana, nego li školski nauk. Ako se n. p. djeca u školi naučaju, kako je zlo i ružno, kada je čovjek svadljiv, a kod kuće vide, da se otac sa majkom ili s kim drugim rado svadi; ako se djeca u školi uče, koliko je zlo laž, a kod kuće vide, da otac i majka ili domari rado neistinu govore; ako škola hoće, da svojim naukom djevojke od taštine i požude za nakitom sačuva, a majka ih preko mjere kiti, to će djeca prije sliediti primjer roditelja, nego li nauk škole. Prvo je sredstvo za dobar uzgoj primjer, i to dobar primjer. Dobrim primjerom bivaju djeca dobra, a zločestim zla. Koje diete rado ogovara, svakako je vidjelo nekoga, koj rado drugoga ogovara; koje kune, čulo je nekoga kleti; koje laže, čulo je nekoga da laže; koje krade, naučilo se je od nekoga, koj je krao; koje se rado svadi, vidjelo je, kako se kod kuće rado svade itd. u svem. Koje pako diete rado ide u crkvu, ima valjda i roditelje, koji rado u crkvu polaze; koje diete uviek istinu govori, ne čuje kod kuće laži; koje nije drzovito, ima ponizne roditelje; uljudno diete ima uljudne roditelje i t. d.

Veoma je dobro uzgojno sredstvo priuka ili navika. Poznato nam je, da djeca, osobito malena, težko razlučuju dobro od zla, da radje čine dobro, nego li zlo, a zato ju moramo svakom prigodom priučati dobru. Navikom se djeca liepo daju priučiti na red, čistoću, poslušnost, marljivost, stidljivost, iskrenost, zadovoljstvo, ljubav k istini, poniznost, krotkoću, uslužnost, pravdoljublje i druge krieposti.

---

* Škola dakako i obučavajuć uzgaja i u tom se smislu ne može obuka lučiti od uzgoja; nu tu misli g. pisac samo čudoredni uzgoj. Uredn.

Digitized by Google

Velika je pripomoć za školu, kada roditelji takodjer nastoje, da djeca čim više obljube školu. Mnogi roditelji, dakako neuki, smatraju učionu teretom, mnogi opet, i to takovi, koji ili škole ne poznaju ili poznaju stare, nekadanje škole, u kojih su vladale šibe, batine i korbači, te djeci školu kao kakovo mučilište opisuju, da se zbilja moraju bojati časa, kojim će morati stupiti u učionu. Čim diete štogod zakrivi, već mu netko dovikuje: „doći ćeš već u školu, učitelj će te već batinom pameti naučiti.“ Nije onda zbilja ni čudo, što se djeca škole boje i nerado ju počmu polaziti. Neki roditelji s uzroka ili bez njega običavaju pred djecom govoriti proti školi, učitelja ocrnjivati, što je dakako veoma zlo. Neka u takovu slučaju učitelj nastoji koliko hoće, da si ljubavlju, ljubeznošću i drugimi sredstvi steče ljubav i povjerenje svoje djece, to će ga ona ipak gledati s nekim strahom, neće mu se nikako povjeriti, jerbo su joj na pameti rieči, koje je otac proti školi ili proti učitelju naveo.

Dok djeca polaze učionu, opet mora dom školu podupirati, te još uviek nastojati, da čim bolju i krepostniju djecu uzgoji. Za to vrieme neka roditelji djecu napućuju, kolika je to sreća, da mogu polaziti školu, neka djeci polazak škole nikada neprieče, već neka nastoje, da joj ga čim više olakote; neka nastoje, da djeca učitelja obljube; neka ju izpituju ob onom, što su u učioni čula i naučila; neka ju na ponavljanje nauka, kao u obće na râd potiču; neka ju priučavaju na obdržavanje učiteljevih zapovjedi itd. Svagda pako neka bude najveća roditeljska briga oko ćudoredja djece. Djeca će pako postati ćudoredna, ako će se čuvati nećudoredja, ako joj roditelji inače male pogreške nepropuštaju, ako nastoje, da su uviek u dobrom družtvu, da su uviek shodno zabavljana te ako se svaka prigoda, koja bi ih zlimi učiniti mogla, pomnjivo odstrani.

Ćudoredni uzgoj podloga je svemu, te bi trebalo, da roditelji splohom nastoje uzgojiti čim ćudoredniju djecu. Djeca, osobito na selu, veoma se slabo uzgojavaju. Sveta nam dakle budi dužnost, da ne samo u školi obučavamo i uzgojavamo, već da i neuke roditelje revno napućujemo, kako da kod kuće na svoju djecu paze, kako da ju bolje uzgajaju. To je jedini način, kojim možemo seljaka podučiti.* Što se tiče školske obuke, to imademo mnogo spisa, koji nam tumače (nam učiteljem), kako ćemo djecu naučati i uzgajati, ali na žalost imade malo spisa, koji bi i roditelje naučali, kako da i oni uzgajaju svoju djecu. Mnogi roditelji do zlaboga zanemaruju svoju djecu, mnogi seljak bolje se brine za svoju marvu, nego li za svoj porod. Dokle to tako ostane, tako dugo će učiona veoma težko svojoj zadaći udovoljiti; a dokle neće dom svojski učionu podupirati, dokle neće biti dom u tiesnom savezu sa učionom: dotle niti se neće opažati onoliki uspjeh učione, koliki bi ona inače postići mogla!

* Tuj bi valjalo narod u tom smjeru poučavati u javnih predavanjih, a u okolicah, gdje narod čitati znade, širiti medju pukom sgodne spise, kao što su n. p.: „Zablude u uzgoju“. Ali žalibože najveći vikači proti sadanjoj razvraćenosti i demoralizaciji ne čine u tom pogledu ništa, pače možda jošte i unapredjuju demoralizaciju. To je dakako laglje. — Uredn.

Digitized by Google

Kako mi učenici dobrajaju* višeimenóvanimi brojevi?

Ima učitelja, koji misle, da sada, kada imamo metričku mjeru, ne treba računati sa starom mjerom t. j. da smo se tim riešili dužnosti upućivati djecu, kako se računjaju četiri vrsti računstva višeimenovanimi brojevi, kojih imena ne pokazuju „desetinske mjere". Čini mi se, da je to mnenje posve krivo; stara se bo mjera u istinu rabi gotovo svagdje, i ljudi a osobito seljaci rabiti će ju jošte dugo i dugo. Predobro znamo svi, koli je težko uvesti svaku promjenu mjere i novca, ta eno ima još i danas ljudi, koji ne samo ne računaju novčići, nego ne umiju opredieliti vriednost ni takozvanimi „starimi krajcari", već se liepo pomažu „šajnom". A dopustiti će mi svaki, da je laglje uvesti novi novac, dakle mjeru za vriednost, nego li koju drugu mjeru. Zato mislim, nećemo ni najmanje griešiti, ako u školi, razumieva se pučkoj** računamo bar kadikad i starom mjerom i to tim više, što nam to ne zadaje nova posla, morajuć bo računati godinami, mjeseci, dani itd., dakle mjerom za dobu, koja nije „desetinska", neće nam biti težko zamieniti ta imena hvatom, stopom, palcem; funtom, lotom i t. d. sve imeni nedesetinske mjere.

Tu mi padaju na um zadaće, što smo je morali u preparandiji izradjivati, ter u njih potanko navadjati, kako se ima postupati kod koje vrsti računstva. Čitajuć te zadaće, čudim se, kako je moglo dospjeti ono „dobro" crvenom tintom napisano pod taj mišmaš. Pak koja nam korist od tih zadaća, koje su često zapremale po pol i više pisanke? Za vježbe u slogu? Tričarija! Skrpasmo to pomoćju koje zadaćnice starijega kojeg učitelja, pak gotovo. O da mi je onda pri ruci bila koja dobra metodika, ter da sam mogao čitanjem po-

---

* Mnogomu se ova rieč neće svidjati, al neka mi oprosti, jer meni se, bora mi, ne svidja naziv „odbijati" ni najmanje. Pak napokon je rieč „odbijanje" najlošija od svih, što ih računajuć rabimo, ter ne služi na čast onomu mudrijašu, koj je njim zamienio stari naziv „oduzimanje". Po mom smiernom mnenju može se odbiti samo pruživa stvar od druge koje stvari, primjerice lopta od zida, pak opet braneć se odbijamo udarce itd., al broj od broja odbiti — — — Rabim pako naziv „dobrajanje" za to, jer računajuć tu vrst računstva u istinu doljnjemu broju dobrajam toliko, koliko mu treba, da bude jednak gornjemu.

** Velim u pučkoj školi, da ne bi tko mislio, da tu mislim i srednje. Sačuvaj me Bog! Znadem bo dobro, da se u nekojih sred. školah manje računa novom mjerom nego u pučkoj školi i znam, da ima osmoškolaca, koji manje o novoj mjeri znadu, nego moji učenici. — Ima kod nas ljudi, koji svakom sgodom predbacuju pučkoj školi ili bolje pučkim učiteljem, da ne vrše svoje dužnosti, jer da su im učenici slabo ili nimalo pripravljeni za srednju školu. Medju te junake spada i „Hrvatski učitelj." Toj gospodi ću samo ovo reći: S menom bijahu u preparandiji dvojica, koji su svršili dobrim uspjehom šest gimn. razreda, te jedan od njih nije znao, što je to aequator, a drugi nije znao, da se Krajina dieli na regimente, ter se je izpričao tim, „što Krajina nije u njegovoj domovini." Onomu je učitelj F. rekao, da je zaslužio, da mu se lievi brk obrije, ter da takov po svietu ide, kad toga za šest godina naučio nije, a drugomu je pok. Balenović još zdravije odmazdio. Sudite, nije li to veća sramota po one zavode, nego li ako učenik pučke škole ne zna napisati 305. — Meti svaki pred svom kućom! F. P—k.

Digitized by Google

puniti ono, što sam u školi čuo, jamačno mi ne bi bilo već prve nedjelje učiteljevanja omrznulo učiteljsko zvanje na toliko, da sam se ga htio ostaviti, pak bih to i bio jamačno učinio, da mi nije savjetom priskočio veleštovani i neumorni učitelj Stjep. Basariček, kojemu ću za to do groba zahvaljivati. — Ali meni nije o tom sada pisati, pak mi za to oprostite. — Namjera mi je pokazati vam način, kojim računaju moji učenici s višeimenovanimi brojevi, i to baš kako mi učenici dobrajaju, jer napokon sbrajamo, množimo i dielimo manje više svi jednako.

Ne moram sjegurno spominjati, koliko si vještine moraju učenici pribaviti prije, nego li začmu „dobrajati“, račun je bo kao i sav nauk niz lanaca, koji ne valja, manjka li mu samo i jedna karičica. Spomenuti ću samo to (a možda ste već to i sami opazili), da sam uzeo mjeru metričku ili novu nazivati „desetinskom“, a po tom staru mjeru zovem „nedesetinskom“. Začmimo dakle primjerom:

Od lanca, koji mjeri 23° 3′ 8″ 2‴ odsjekao i prodao je kovač 17° 5′ 2″ 6‴; koliko mu je od toga lanca ostalo?

Učenik će to napisati ovako: 23° 3′ 8″ 2‴

17° 5′ 2″ 6‴, ter će opetovav mi pitanje i razmisliv ga malo odgovoriti: Tomu kovaču je od toga lanca ostalo, za koliko je gornji broj veći od dolnjega. — Začne li učenik otezati odgovorom, tad mu pomognem označiv mu vriednost svakog broja crtom, pak jer je gornji broj veći, mora crta predstavljajuća taj broj biti veća od one, koja pokazuje dolnji broj. Nu daljnji se postupak i sam kaže. Kad mi dakle učenik ono odgovori, tad ću ga zapitati: Kako ćeš to izračunati? Učenik: Izračunati ću to dobrajanjem. Učit.: A kako se dobraja? Učen.: Dobraja se tako, da dolnjemu broju dodamo ili dobrojimo toliko, koliko mu treba, da bude jednak gornjemu. — Učit.: Kakovi su to brojevi? Učen.: To su višeimenovani brojevi. — Učit.: Što nam pokazuju imena tih brojeva? Učen.: Ta nam imena pokazuju mjeru za duljinu. — Učit.: Je li to desetinska mjera? Učen.: Nije, to je stara ili nedesetinska mjera. Izpustiv ovdje pitanja, koja se ovdje mogu a i moraju umetnuti, tičuća se nove mjere, ter njena odnošaja prama staroj, nastavljam: Možemo li brojevi, koji nam pokazuju staru mjeru, „dobrajati“? Učen.: Možemo, ako je kod svakoga imena gornji broj veći od dolnjega. — Učit.: A što nam je činiti, ako je gdje gornji broj manji od doljnjega? Učen.: Onda si moramo takove brojeve prirediti. — Učit.: Je li u vašem zadatku svagdje gornji broj veći od dolnjega? Učen.: Nije, zato si moram te brojeve prirediti. — Možda će se mnogomu činiti ovakova pitanja suvišna; i sam ću rad priznati, da je po svoj prilici suvišno ovdje ih navadjati i to jer prvo niesu toli zakučasta, da si jih ne bi mogao svaki sastaviti sam, a drugo, jer niesu za svaki slučaj točna, svako bo pitanje (osim prvoga) zavisi ob odgovoru učenikovu. Ipak mislim, da su ovakova pitanja u školi upravo nuždna i nikada nije jošte moj učenik izradio zadaće, dok mi nije na takova pitanja tičuća se

Digitized by Google

dotične zadaće odgovorio. Samo treba nastojati, da su nam pitanja raznolika, t. j. da ne pitamo svakoga učenika jedno te isto, od učenika pako zahtievajmo, da nam odgovaraju „liepo“, t. j. podpunom izrekom, pak ćemo tim, ako ništa drugo, polučiti to, da će nam diete što dulje razmišljati o zadanih brojevih, ter se uvježbati svoje misli valjano izgovarati. — Ali da nastavim! Učenik će dakle začeti priredjivati ovako: Kod crta je gornji broj manji, povećati mi ga je dakle za 1″, koj ima 12‴. Učit.: A smijemo li kod „dobrajanja“ gornji broj povećati kada i za koliko nas volja? Učen.: Smijemo, ako samo i sljedeći dolnji broj povećamo za isto toliko.* — Učit.: Dobro, nastavi dakle! Učen.: Jer sam gornji broj povećao za 12‴ ili 1″ moram i dolnji. Kod palaca je gornji broj veći, zato ga ne moram prirediti „povećanjem“. Kod stopa je opet gornji broj manji, zato ga moram povećati za 1°, koj ima 6′, a jer sam gornji broj povećao za 6′ ili 1°, moram i dolnji. — Kad je to učenik izrekao, izgledala mu je zadaća ovako:

$$\overset{6}{23^0}\ 3'\ 8''\ \overset{12}{2'''}$$
$$\underset{1}{17^0}\ 5'\ \underset{1}{2''}\ 6'''$$

I samo se vidi, da je već sada moći završiti račun, nu ja uvieke zahtievam, da mi učenici to još jednom napišu pribrojiv svakomu broju onu brojku, kojom je povećan, tim bo izbjegnem svakoj pobuni, koja bi inače lako nastala. Učenik to čini ovako: Sada imam gore

$$23^0\ 9'\ 8''\ 14'''$$

a dolje $18^0\ 5'\ 3''\ 6'''$, pak jer je sada svagdje gornji broj veći od dolnjega, zato mogu sada dobrajati ove brojeve kao jednoimenovane brojeve: 6 i 8 jest 14, 3 i 5 su 8 itd.

$$\begin{array}{r} 23^0\ 9'\ 8''\ 14''' \\ 18^0\ 5'\ 3''\ 6''' \\ \hline 5^0\ 4'\ 5''\ 8''' \end{array}$$

Čini li vam se, da je tu odviše šeprtlanije? Ne žalite toga! Kušajte oviem načinom računati s funti, loti i dr. „starom mjerom“, pak ćete se uvjeriti, da je vriedno napisati te brojeve još jednom. Nije to doduše nuždno odraslomu čovjeku, al je malomu djetetu, jer ono će težko s 9. godinom upamtiti, ako je primjerice 29 lot. povećalo makar i „posudjivanjem“ za 1 funt dakle brojkom 32.

F. P—k.

Podžupanijske učiteljske skupštine.

Skupština podžupanije požežke i pakračke.**

Dozvolom visoke zem. vlade sakupilo se učiteljstvo požežke i pakračke podžupanije dne 23. kolovoza u Požegi.

* To su pravilo naučili učenici kod „dobrajanja“ jednoimenovanih brojeva.

** Radi pomanjkanja prostora zakašnjeno. Ured.

Digitized by Google

U jutro 27. kolovoza oko 9 sati sastalo se cjelokupno učiteljstvo i dva vjeroučitelja t. j. požežki g. o. Zeno Bertić i cernički g. o. Gervazij Rodić u sgradi kr. vel. gimnazije, u kojoj nam je slavno ravnateljstvo iste — zašto mu se izriče srdačna hvala — ustupilo krasnu dvoranu (sbornicu) pod predsjedničtvom pogl. g. Gjure M. Baloga.

Predsjednik otvori predskupštinu, u kojoj se imalo ustanoviti, kojim će se redom razpravljati. Nu bez primjetbe bude usvojen program, što ga je bio stalni odbor sastavio. Uslied predloga predsjednika budu izabrani podpredsjednikom g. Josip Blaga, učitelj daruvarski; perovodjami: Ferdo Poljak, učit. požežki i Šime Vudy, učit. iz Kule; redatelji: Ivan Lepušić, učit. iz Badljevine i Vatroslav Lukić, učit. iz Buka. Zatim je čitao g. Ferdo Poljak, učit. požežki, razpravu o zornoj obuci na podpuno zadovoljstvo slušatelja.

Nakon 10 časaka odmora i pošto se odaslani po presv. g. vel. župana, velem. gosp. gradonačelnika i veleuč. g. ravnatelja gimnazije povratili, zauzeše skupštinski podčastnici svoja mjesta, a predsjednik otvori

prvu redovitu sjednicu.

Liepim slovom, kojim je predsjednik pozdravio najprije prisutne visoke gostove, a tada prisutne učitelje, poticao na složan i triezan rad dokazivao je, što narod, sviest i zvanje naše od nas zahtieva.

Zatim se prešlo na dnevni red. Predsjednik pozove g. Franju Mesnera, učit. iz Požege, da izviesti o prvom pitanju, i to: „Ljubav domovine prekrasna je kriepost; može li škola tu kriepost u svojih gojencih probuditi i kako?“

Izvjestitelj shvatio je temeljito ovo pitanje, te je i liepo razpravljao, a nakon podulje debate prihvaćene bi sljedeće rezolucije:

Pučka škola i može i mora u svojih gojencih probudjivati ljubav prama domovini, a za to treba:

1. Da je učitelj sam u pravom smislu domoljub.

2. Pojam o domovini, pak što je domovina, i zašto se zove domovina, neka učitelj svojim gojencem razjasni i protumači.

3. Liepimi primjeri iz obće, a osobito iz domaće poviesti neka učitelj učenikom protumači, što je pravo domoljublje.

4. Ljubav će se prama domovini tim prije probuditi, čim će učitelj gojencem ljepotu i krasotu domovine živahnije opisati.

5. Učitelj neka gojence svoje upozna vrlinami svojega naroda, njegovimi običaji i pjesmami.

6. Učitelj neka pobudjuje u svojih gojencih vjernost prama vladaru, pokornost i poslušnost prama oblastim; neka ih nadalje potiče na ljubav i požrtvovanje prama sugradjanom, dokazajuć, da te krieposti riese svakoga rodoljuba.

Po dovršenoj razpravi pozva g. predsjednik skupštinu, da izabere pododbor, komu će biti zadaća u odsječnoj sjednici pretresivati naukovnu osnovu, na koje temelju da se valjana razredba ura uslied §. 66. škol. zakona sastavi, a pošto je g. Sime Vudy, učit. iz Kule, takovu već po okolnostih ovih pod-

Digitized by Google

županija sastavio, s toga mnije, da će biti laglje do sporazumka doći i zato predlaže za taj odbor gg. Simu Vudya, Josipa Blagu, Franju Lugarića, Simu Nenadovića, Drag. Zgurića, Ferdu Muzlera i Franju Bratušu.

Pošto je već davno 12 sati minulo, zaključi predsjednik sjednicu i ureče za popoldan predavanje.

Isti dan poslie poldana u 4 sata predavao je gosp. Ivan Tkalčić, pravi učitelj kr. vel. gimnazije požežke, o magnetizmu i munjivosti i to tako zanimivim načinom uz uporabu strojeva, da nam je zasladio časove ne samo teoretičkim svojim tumačenjem, nego i praktičnimi pokusi. Mimogred budi rečeno, da se je rečeni g. Tkalčić sam tomu plemenitomu poduzeću ponudio; dapače, što je osobitoga spomena vriedno, obvezao se, da će odsele svake godine, dok bude ovdje, za naše skupštine takova predavanja prirediti i uviek ondje nastaviti, gdje bude prestao, pak bile te naše skupštine i u Pakracu.

Nije li to u istini plemenito? Ugledali se unj i drugi, te koristili tim kroz nas narodu i njegovoj prosvjeti. Mi mu pako dovikujemo hvala!

Drugu redovitu sjednicu, urečenu za 28. kolovoza, otvorio je g. predsjednik u jutro točno u 9 sati. Na dnevnom bje redu po visokoj kr. zem. vladi zadano pitanje:

„Koje gospodarstvene grane zaslužuju osobitu pažnju u ovih krajevih, i kako bi pučka kola iste u narodu najuspješnije i najkoristnije unapredjivati mogla?“

Izvjestitelj Stjep. Crnolatac, učitelj iz Ruševe, uze jezgrovito razpravljati ovo pitanje i odobravanjem skupštinara pogodio je okolnosti ovih krajeva. Nakon kratke specijalne debate budu prihvaćene sljedeće rezolucije:

1. Ovaj podžupanijski učiteljski sastanak preporuča za ove krajeve osim ratarstva, stočarstvo, voćarstvo, vinogradarstvo i pčelarstvo.

2. Da pučka škola narodu koristno i napredno djelovati uzmogne, mora imati svaka škola za pomenute struke gospodarstva pokusni vrt.

3. Neka se zamoli visoka kr. zem. vlada, da školam plemenitije voćke i trsiće na uzdarje dade.

4. Da se u našoj domovini ustroji pčelarska zadruga, koja bi se brinula za kurentnu cienu proizvodâ, kako i za nabavu ulišta i inih pčelarskih sprava.

5. Napokon, da se dječakom, praštajućim se školom, poklanjaju plemenite voćke i trsići.

Iza 10 časova odmora razpravljano bude II. pitanje: „Koji vanjski uplivi smetaju napredku učeće se mladeži i kako će im škola doskočiti?“

Izvjestitelj Franjo Bratuša, učitelj iz Pleternice, razpravljao je valjano to pitanje, a u specijalnoj debati, koja je bila oduga i prilično živahna, prihvaćene su sljedeće rezolucije:

1. Vanjski uplivi, koji javnoj obuci smetaju, jesu i to: udaljenost mjesta, siromaštvo, loša obskrba učevnih sredstva, nemarnost roditelja i školskih odbora, a naročito pako občinskih poglavarstva, koja slabo haju za napredak škole.

Digitized by Google

2. Djeca, udaljena od sjedišta škole, neka se u istu popisuju nakon navršene 8. godine, s toga, što zima, slabo odielo i siromaštvo prieči i škodi zdravlju mladoj dobi.

3. Djeca, paragrafom 46tim školsk. zakona obvezana školu polaziti ista odmah početkom školske godine ili najkašnje nakon mjesec dana nastupe, a poslie da se u školu ne primaju.

4. Neka se zaključkom školske godine svečanim načinom drže javni izpiti, kojim bi imali prisustvovati svi faktori škole, roditelji školu polazeće djece i ostali odlični obćinari.

5. Nuždno je što skorije uredjenje obćin. školskih blagajna, što ih odredjuje §. 30. škol. zakona od 14. listopada 1874.

Zatim zaključi predsjednik drugu sjednicu, a treću ureče za 29. u jutro 9 sati, dočim pozivlje skupštinare za popoldan na predavanje.

Točno u 2 sata popoldan sastao se pododbor u odsječnu sjednicu razredbu ura razpravljati imajući. Predsjednikom si izabere g. Josipa Blagu, a perovodjom g. Franju Bratušu. Izvjestitelj Sime Vudy obrazlaže okolnosti ovih podžupanija glede katekizovanja osobito na selih, gdje nije župe, te se vjeroučitelj dovažati i dovažati mora, s toga se mora vjeronauk u sva četiri razreda u jedan dan obaviti, navadjajuć i druge nepogode glede uškoljenih mjesta, i pošto je nekom neznatnom promjenom prihvaćena njegova razdioba ura, bude po odsječnom predsjedniku sjednica zaključena.

Po svoj prilici nadati se je, da će vis. kr. zem. vlada, kojoj je taj zaključak posebno dostavljen, potvrditi.

Zatim u 3 i pol sata popoldan čitao je g. Sime Vudy, učitelj iz Kule, predavanje „o poviesti vinogradarstva.“ Skupština mu je izrekla svoje zadovoljstvo, a predsjednik zahvalio na trudu.

Poslie toga u 4 i pol sata bila je posebna sjednica u svrhu učiteljskoga družtva, kojemu su pravila pretresana i prikrojena, a temelj udaren.

Treću redovitu sjednicu otvorio je predsjednik 29. kolovoza s jutra u 9 sati, u kojoj je razpravljao izvjestitelj g. Sime Vudy, učitelj iz Kule, III. pitanje: „Je li medjusobno pouzdanje u učiteljstvu potrebno za napredak školstva u obće, vlada li ono medju učiteljstvom ove podžupanije, ako ne, kako će se postići?“

U razpravi dokazivao je izvjestitelj potrebu medjusobnoga pouzdanja u učiteljstvu, navadjajuć primjere, koji dovadjaju takovo u sklad i koriste pučkoj naobrazbi, te nakon živahne specijalne debate budu jednoglasno prihvaćene sljedeće rezolucije:

Za napredak školstva u obće nuždno je medjusobno pouzdanje u učiteljstvu, koje u ovih podžupanijah vlada, nu da se ono uzdrži i što bolje učvrsti, valja se svakom sgodom držati ovih nazora:

1. Učitelji neka što češće i najradje medjusobom obće.

2. Razboritost, čednost i prostodušnost neka je učitelju u obćenju sa svojimi sudrugovi vazda pred očima.

Digitized by Google

3. U skupu, ili gdje više učitelja na jednom zavodu služi, vladala medju njimi zamjenita prijaznost, povjerenje, iskrenost, prijateljstvo i sloga. Ove bo krieposti dižu ugled i jače stališ učiteljski.

4. Pred nikim neka učitelj svoga sudruga ne ogovara, zlobno se o njem izrazuje, nego koliko samo može mane svojih sudrugova pokriva, a proti napadačem zagovara i brani.

5. Dobrim savjetom budi svomu sudrugu svakom prigodom pripravan poslužiti, ovakova zaprositi ili primiti neka se nitko ne ustručava ili srami.

6. Neka se što prije osnuje učiteljsko družtvo, kojem budi svrhom strukovno moralno i materijalno stanje pučkih škola njegovati i podupirati.

Za tim sliedište predlozi.

G. Šime Vudy, učit. iz Kule, predlaže:

1. Ova učit. skupština ovim smjerno moli vis. kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladu, neka bi svoju naredbu, upravljenu na kr. nadzorničtva 19. rujna 1876. pod brojem 4689, kojom se dozvoljuje rabiti u pučkoj školi samo one pisanke, koje je kr. dvorska kancelarija 8. i 15. srpnja 1863, br. 2036/563 i 2579/630 u škole uvela — izvolila uništiti i to zato, što su te pisanke vrlo, dà, odveć skupe; dok pako hrv. pedagog.-književni sbor svoje pisanke izradi, koje će jamačno i cienom i vrstnoćom odgovarati našim potrebam, neka bi se dozvolilo učiteljem rabiti pisanke, kojimi su se dosada služili.

2. Mnogi učitelji upotrebljavaju velike praznike za putovanja ili da posjete svoju od njih udaljenu rodbinu ili da se dadu na poučna putovanja, pregledajuć razne predjele u domovini ili izvan nje, ili se upuštaju na iztraživanja, a to biva samo u prilog napredka u pučkom školstvu. Ali seoski učitelji uz učiteljsku službu obnašaju i orguljašku ili pojačku, te ovako, a k tomu okolnost da bi bud s občinom, bud sa župnikom u razmiricu doći mogli — zapriečeni su u svojih namjerah. Zato ova učit. skupština oviem smierno moli vis. kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladu, neka bi pučke učitelje za trajanja velikih školskih praznika riešila dužnosti orguljanja, dotično pojanja.

3. Gotovo dvie godine je novi školski zakon u svojoj krieposti. Učitelji se velikimi potežkoćami boriti imadu u primanju svoje plaće i inih novčanih odnošaja, glede uzdržavanja škole i njezinih potreboća. Školskom blagajnom upravljaju izključivo još občinski blagajnici. Suvišno bi bilo ovdje napomenuti prizore, koji se kadgodj pojavljuju, te kojimi nema lieka, nego učitelj ostaje i nadalje i uviek pokoran i moleći sluga. Zato ova učit. skupština ovim smierno moli vis. kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladu, neka bi što prije izvolila izdati propis, kako da se urede i rukovode školske blagajne, tim bo će se samo postići, da će učitelji uredno dobivati svoju plaću.

4. Učitelji pučkih škola javni su činovnici po §. 109. šk. zak. kao takovi, i pošto žive u najužem savezu s narodom, te znadu njegove jade, potrebe i potežkoće, mnogo bi koristna u narodnjem interesu djelovati mogli, ali jim to nije moguće, jer su iz občine tako rekuć izključeni s razloga, što ne mogu po zakonu biti u občinsko zastupstvo birani.

Digitized by Google

Kolika je tim nepravda nanesena učitelju već kao čovjeku, koji ne može uživati blagodat svakoga slobodnoga gradjanina te je poput zločinca, sliepca ili malodobnika itd. izobčen. (Uslied zakonskog članka XVI. 1870. §. 29, alineje treće o obćinskom redu; još većma pako po novoj osnovi, koja se ima vis. saboru predložiti.) Tim više je na uštrb samomu ugledu učiteljskoga stališa, da je u obćini kao zazirana osoba, nemajuća uz terete nikakova prava, te je svakomu i nepismenomu čovjeku zapostavljen; s toga predlaže, da ova učit. skupština ovim smierno umoli vis. kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladu, neka izvoli shodna odrediti, da se i pučki učitelji u obć. zastupstva birati mogu.

5. O neshodnosti, nepraktičnosti, te pedagogijsko-didaktičkim i zdravstvenim propisom protivnih školskih klupa mnogo se je govorilo i pisalo u našoj domovini, ali malo ili ništa učinilo. Predlažem, da ova učit. skupština zaključi, da se umoli visoka kr. zem. vlada, neka bi što prije naredbu izdati blagoizvolila, kakove bi se klupe odsele imale u pučkih školah nabaviti, koje bi najbolje svrhi odgovarale i zato da ova učit. skupština ovim smierno moli vis. kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladu, neka bi izvolila izdati i svakoj školi, dotično škol. odborom dostaviti nacrt, po kojem bi se imale graditi školske klupe.

6. U županijski, odnosno podžupanijski škol. odbor biraju se po §. 165. sl. c. šk. zak. izmedju učitelja u sjedištu županije ili podžupanije dva zastupnika. Dokazano je u vremenu, kako ovi djeluju, da gradsko učiteljstvo, kojega su interesi različni od onih seoskoga učiteljstva, nepoznajuć interese potonjega, ne može kod tih odbora valjano zastupati, i tim je vanjsko — seosko — učiteljstvo gotovo s te strane zapušteno. Uslied česa predlaže, da ova učit. skupština ovim smierno umoli vis. kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladu, neka bi naredbom izvolila dozvoliti, da se u podžup. školski odbor ne moraju birati po dva učitelja iz sjedišta podžupanije, nego jedan bar iz kojega god mjesta podžupanije, a jedan iz sjedišta podžupanije.

7. Lanjska je ova učiteljska skupština nekoje predloge prihvatila; zato ova učit. skupština ovime smierno moli vis. kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladu, neka bi blagoizvolila riešiti predloge i upite, što ih je ova učiteljska skupština lanjske godine na nju najsmiernije upravila.

8. U odboru, kojemu je sastaviti razpravni program za učiteljski sastanak, imade članova, koji ne stanuju u sjedištu podžupanije, a u nekih podžupanijah inače ni moguće nije. Ti članovi moraju po više puta odborskim sjednicam prisustvovati, zato ova učit. skupština moli kr. nadzorničtvo za pučke škole, neka bi se zauzelo, da se takovim učiteljem-odbornikom, ako ne dnevnice, a ono bar bezplatna predprega pruži.

G. Ferdo Poljak, učitelj požežki, predlaže:

Ova učiteljska skupština ovim smierno moli kr. nadzorničtvo za pučke škole, neka bi se izvolilo zauzeti, da se za uredjenje dvorane i nabavu pisarničkoga materijala, što ga iziskuju učiteljske skupštine, doznači neka svota novaca.

Svi ti predlozi budu jednoglasno prihvaćeni.

Digitized by Google

Napokon budu izabrani — pošto imadu obje podžupanije zajednički sastanak — u stalni odbor, koji ima priredjivati razpravni program, još naknadno članovi iz pakračke podžupanije gg. Josip Blaga, učitelj iz Daruvara i Franjo Lugarić, učitelj iz Pakraca.

U podžupanijski školski odbor pako, i to za požežku podžupaniju gg. Ivan Šulc, ravnajući učitelj požežki i Franjo Mesner, učitelj požežki; a za pakračku podžupaniju gg. Franjo Lugarić, učit. pakrački i Ivan Lepušić, učit. iz Badljevine.

Na zaključku treće i zadnje sjednice zahvali se predsjednik skupštinarom na trieznom i složnom rádu, kao i liepom redu, koji je za cielo vrieme sjednicah vladao, da sporazumku nije zaprieka stavljeno. te se zaključci nekom lakoćom postigoše, želeći i u buduće budnost i slogu cjelokupnomu učiteljstvu, kojom se i najteža postizavaju. (Živio!)

Još mi je reći, da je cielu skupštinu pozorno pratila kita gostova, osobito p. n. gg. učitelji velike gimnazije.

Napokon mi je izreći gradjanom požežkim, koji opet pokazaše za vrieme skupštine svoju na glasu gostoljubivost, svoju najtopliju hvalu.

Nemanje i požežkomu učiteljskomu sboru ide hvala na skrbi u priredjivanju i priskrbljivanju stanova, a gosp. Ferdu Poljaka, što je tako ukusno nakitio skupštinsku dvoranu.

Tim završujem ovo izviešće kličuć: „Bog nam bio u pomoć do budućega sastanka u Pakracu!“

Šime Vudy, perovodja.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je učitelja u Žažini Franju Denka učiteljem na obćoj pučkoj školi u Jesenju.

— (**Umirovljen.**) Vis. kr. zem. vlada stavila je odpisom od 24. lipnja t. g. br. 3135 u mir g. Vjekoslava Cerovskoga, učitelja u Sv. Ivanu na Zelini, sa 400 for. godišnje mirovine, t. j. s cielom njegovom normalnom plaćom.

— (**III. obća hrv. učit. skupština.**) Do sada su se najavila sljedeća gospoda za izvjestitelje pitanja, koje je centralni odbor preporučio u 8. br. „Napredka“ i to: Mijat Stojanović za II. pitanje; Josip Klobučar-Nartski za III. pitanje; Davorin Trstenjak-Karlovački za X. pitanje; Kvirin Vidačić-Križevački za XI. pitanje; Josip Živković-Sv. Ivanski za XII. pitanje. — Nadali smo se većemu učešću od učitelja; a naročito čudimo se, da se iz naše krajine, koja toliko na naobrazbu svojih učitelja žrtvuje, i koja upravo velikodušno samu skupštinu podpomaže, baš niti jedan od služećih učitelja još najavio nije za razpravljanje kojega pitanja. Nu što nije učinjeno, može još uviek biti.

— Podnesena je molba na visoko c. kr. vojno zapovjedničtvo radi učitelja podvrženih vojnoj dužnosti, da im se ove godine vježbe ili posve odpuste, ili pako da im se podieli barem dopust na 10 dana.

— Centralni odbor obratio se radi polakšica za skupštinare i izložitelje na 16 raznih željezničkih i parobrodarskih družtva, da naime vozarinu za polovicu snize i to: 1. Böhmische Nordbahn. 2. Dalmatinische Staatsbahnen. 3. Donau-Draubahn. 4. Fünfkirchner-Barcser Bahn. 5. Kaiser Franz-Josefs-Bahn, 6. Kaiserin Elisabeth-Westbahn. 7. Kronprinz Rudolfbahn. 8. Kaiser Ferdinands Nordbahn. 9. Oesterreichische Staatsbahn. 10. Ungarische Westbahn. 11. Südbahngesellschaft. 12. Alföld-Fiumaner Eisenbahn. 13. Ungar. Staatsbahn. 14. Mohacs-Fünfkirchner Bahn. 15. Oesterreichischer Lloyd. 16. Donau-Dampfschifffahrtsgesellschaft.

— Da se knjižari i proizvoditelji učila i

Digitized by Google

školskoga posoblja na što revnije učestvovanje kod izložbe učila potaknu, razaslao je centr. odbor predstavku na sva zastupstva u Hrvatskoj. Slavoniji i Krajini, da bi doznačili ma još kakovu malenu svotu, za koju bi se za dotične škole budi koja knjiga ili koje potrebno i valjano priznano učilo kupiti moglo.

— **(Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.)** Trgovištno zastupstvo u Samoboru zaključilo je u svojoj sjednici od 18. t. m. na predlog načelnika, da u korist tamošnje škol. knjižnice postane utemeljiteljnim članom hrv. pedagogijsko-književnoga sbora i hrv. matice. Živilo rodoljubivo zastupstvo samoborsko, te dao Bog, da se i ostala zastupstva naše domovine ugledaju u taj plemeniti čin, te se za njim povedu!

— **(Zemaljski školski odbor)** držao je 27. lipnja redovitu mjesečnu sjednicu, u kojoj se razpravljalo 1. ob osnovi naredbe vis. kralj. zem. vlade ob ustrojstvu zabavljališta. Na predlog izvjestitelja g. Franje Klaića bude prihvaćena osnova u svoj cielosti, jedino se ima promieniti ime zavodu te se ima mjesto zabavljalište kazati zabavište, kako je takove zavode već pokojni Perkovac okrstio. — 2. Osnova naredbe vis. kr. zem. vlade ob ustrojstvu posebnoga tečaja pri ovozemaljskih ženskih preparandijah za naobražavanje učiteljica za zabavišta prihvaćena bi takodjer na predlog istoga izvjestitelja, jedino je još uvršten u osnovu kao redoviti predmet vjeronauk, a izraz gojitba zamienjen bi izrazom odgojoslovje. — 3. Prihvaćena bi na predlog izvjestitelja g. Stjep. Basarička i osnova naredbe vis. kr. zem. vlade o zabrani pomoćnih knjiga i diktata u pučkih i gradjanskih školah, te će po toj naredbi u pučkih školah s didaktičkih razloga biti za realnu obuku zabranjene sve pomoćne knjige osim za računstvo i geom. oblikoslovje. Isto tako biti će zabranjeno diktovanje. — 4. „Slavulj", pjesmarica za mladež, što ju je izdala knjižara G. Grünhuta na Rieci, preporučena bi vis. kr. zem. vladi, da ju pripusti za porabu u pučkih školah Hrvatske i Slavonije. — 5. Isto tako bi glede djela Hajdenakova „Djetinje sigre" predloženo vis. kr. zemaljskoj vladi, da se preporuči pučkomu učiteljstvu.

— **(Hrvatsko žensko ručno djelo u Pragu.)** Poznata je istina, da riedko kada znade čovjek cieniti ono, što ima, te da ga stopram gubitak toga blaga upozori na golemu vriednost onoga, česa mu je ponestalo. Otvorenih očiju prolazimo uz svakdanja čudesa, što se dogadjaju nam na očigled u naravi, al ih ne vidimo; skladna se krasota prostire pred nami, al prečesto nemamo za nju smisla, već čekamo, dok nas tudjinac, ako je pošten, upozori na vlastito blago; — u protivnom pako slučaju sam si ga prisvoji. Tako se ima za stalno liepim našim jugoslavenskim ornamentom u davnoj davnini tražiti zametak. Nîzom dugih već vjekova priugotavljale su skromne, čedne naše seljanke slična djela, al stopram u najnovlje doba počela se priznavati i doma vriednost tim proizvodom.

Sbirka takovih uzoraka dopre i do českoga ohrtničkoga muzeja u Pragu, te si smatramo ugodnom dužnošću, priobćiti ovdje dopis, što smo ga liepom sgodom dobili, da se znade, kako i vanjski sviet sudi o domaćem nam radu. Pomenuti dopis glasi:

Velešt. gdji M. F. u Zagrebu.

Odbor obrtničkoga muzeja českoga.

Upravo smo dospjeli do zaključnoga ure djivanja sbirkâ českoga obrtn. muzeja, pa eno dodje red i na Vaše mile nam (ozaćné — rare orig.) darove — vezenje hrvatsko, kojemu odredismo najbolje mjesto u gibljivih, staklom zatvorenih okvirih medju ženskim poslom u obće, naročito pako medju liepimi radnjami okretnih Slavenka, te će im se za stalno diviti tudjinac, koji će jedva moći vjerovati, da su te radnje splohomice domaći (kućevni) proizvodi.

Kolika sreća, da se barem kod vas sačuvale takove radnje, te ostao neokrnjem kroj, kojim se Slaveni u obće mogu upravo ponositi. I kod nas radili su se nekoč poslovi te vrsti, nu čim se ušuljao u zavičaj naš krčmarski živalj njemački, koji je odmamio muže iz kuće, ponestalo je prije neoskvrnjene svetinje ukućnosti, pak u razkrilena kućna vrata upade tudjinstvo u pokućtvo, posudje i odjeću, u obće u sve, pak je naš puk toli žurno stao oblačiti tudjinske haljine i prikroj, da od krasnoga kroja narodnjega nije ostalo da bi samo tračak za spomen. Kamo sreće, da su se za dobee, za živoga još života čes. naroda, začele sakupljati i sahranjivati tvorine njegove u spomen potomstvu, koje bi se danas divilo vještini djedova svojih isto tako, kao što se divimo mi vještini revnih Hrvatica, kojih rukotvorine kite naš muzej, a na čem hvala darežljivosti Vašoj.

Primite opetovano najsrdačniju hvalu.

Vojta Naprstek,
predsjednik českoga obrtnoga muzeja
u Pragu.

— **(Kako da se podpomogne izložba učilâ.)** Zastupstvo grada Budapešte odredilo je 4000 for., da se za gradske škole pokupuju najbolja učila, što će prigodom ovogodišnje III. magjarske učiteljske skupštine izložena biti u izložbi učila. Nema sumnje, da će ta odredba glavnoga grada i druge gradove magjarske na sličnu požrtvovnost ponukati, pa da će to mnogo doprinieti k tomu, da će knjižari i ini proizvodnici učilâ što življe učestvovati kod iste izložbe. I s našom obćom skupštinom u Osieku bit će skopčana izložba. Ne bi li se i naša gradska zastupstva ugledala u taj liepi primjer svojih magjarskih drugova! Bilo bi ne samo umjestno, nego i za želiti, jer se je inače bojati, da će nam sva ta izložba jako mršava biti. Za vremena upozorujemo na to nesamo naše učitelje, nego osobito sve naše

Digitized by Google

školske odbore, neka za to kod svojih občina ili gradova potrebne korake čine.

Razne viesti.

— **(Dar.)** Nj. c. visost carević Rudolfo darovao je djevojačkoj školi u Schottenhofu 50 krasno naklukanih životinja.

— **(Izborno pravo učitelja.)** Kako neki strukovni listovi javljaju, promienio je koruški sabor občinsko izborno pravo u toliko, da u buduće svi definitivno namješteni učitelji koruške imadu aktivno i pasivno izborno pravo.

— **(Preustrojstvo bečkih škola.)** Školsko vieće u Beču izrazilo se povoljno o predlogu, kako bi valjalo preustrojiti sve bečke toli gradjanske koli pučke škole. Taj predlog razaslan je svim školskim komisijam, a bečki učitelji se nadaju, da će se to preustrojstvo izvesti početkom buduće školske godine.

Naša učila.

(Zemljovid Afrike.) Nacrtao i narisao F. Handke. Nakladom Albrechta i Fiedlera u Zagrebu. Tisak C. Fleminga u Glogavi. — Da u nas školstvo napreduje, dokazom je i to, što nam se učila godinimice množe. Prije petnaest, dà, deset godina neimadosmo nikakovih učila na hrvatskom jezika, do jedinih Seljanovih malih zemljovida, koje bismo mogli prije tipografskimi pokusi nazvati; a kakovo je obučavanje bez učila ili barem sgodnih učila, znade svatko, koj se iole bavio obučavanjem. Ta sjećamo se još, kako željno prihvatismo Partašev zemljovidčić stare Hrvatske, te se njim služismo u školi, kako mogosmo. Od onda pokročismo u tom pogledu liepo napried. Nespominjuć liepih slika za prirodopisnu nauku i atlasâ za pučke i srednje škole, evo imademo već na hrvatskom jeziku krasan školski zemljovid Hrvatske i Slavonije, i zemljovid Dalmacije, zatim Austro-ugarsku, Evropu, planiglobe i globus pače u dva izdanja, a sada je revna knjižara **Albrechta i Fiedlera** uzela izdavati školske zemljovide i drugih strana svieta, i eto je već zemljovid Afrike ugledao svietlo.

Kao što svi zemljovidi za školu od Handke-a, tako je i ovaj veoma pomno izradjen, a što je prvo kod škol. zemljovida, jest pregledan. Ne samo da su medje pojedinih zemalja živahnimi bojami oštro označene, nego je i u oro- i hidrografskom pogledu, u koliko je to kod toga dosta još nepoznatoga nam diela svieta samo moguće, točno izradjen, pače je od svih dosadanjih škol. zemljovida Afrike najtočniji, jerbo su u nj ucrtana i sva najnovija odkrića čuvenih putnika Stanley-a i Camerona, pa zato se je upravo i sa izdanjem toga zomljovida nešto zakasnilo.

Za kratko vrieme ugledati će svieta školski zemljovid Azije, u koji će se ucrtati i sve promjene polit. medja, o kojih upravo berlinski kongres vieća.

Zemljovid Afrike sastoji od 9 listova, te napet na platnu sa kolutići za vješanje stoji 5 for. 40 nov. a. vr.

Mnijemo, da ne trebamo tek škol. odborom preporučati, da to krasno učilo za svoje škole nabave.

Nastavak popisa knjiga, koje se dobiti mogu u odpravničtvu knjiga hrv. pedagogijsko-književnoga sbora.

20. Zemljopis za III. i IV. razred srbskih narodnih škola, 40 nov.

21. Mala zemljodjelska čitanka za srbske narodne škole, napisao Dr. Gjorgje Radić, 30 nov.

22. Kako se sastavljaju pitanja, srbski udesio Josić, 50 nov.

23. Praktičan postupak pri nastavi u računu za prvi razred srbske narodne škole. Izradio Svetozar Miletić. 45 nov.

24. Spomoćna knjiga za razjasnjavanje crkvenog pojanja za učitelje i za mladež, napisao Vukićević, 45 nov.

25. Kratak nauk o globusu za srbske osnovne škole, 10 nov.

26. Jestastvenica za školu i domaću nastavu (po Gärtneru) izradio Miša T. Fračković, narodni učitelj, 30 nov.

27. Izjasnjenje svete liturgije od Nikole Vukićevića, 50 nov.

28. Osnovi fizike za više razrede narodnih škola, više djevojačke škole i srodne zavode, napisao Mita Petrović, 50 nov.

29. Biblične poviesti novoga zaveta u bibličnim rečima za decu napisao Nikola Vukićević, 40 nov.

30. Čovečije telo i njegova njega za učiteljske i više djevojačke škole po dru. Booku i drugim napisao Mita Petrović, 60 nov.

31. Pripoviedke iz staroga i novoga zaveta preveo Gj. Daničić.

Latinicom: „Budi pobožan", molitvenik, vezan u platno 50 nov., vezan sa zlatorezom 1 for.

Javna zahvala.

Visoka kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, dopitala je odlukom od 29. svibnja t. g. br. 2107, pučkoj učioni u Kupincu iz zaklade „Franje Josipa I." 20 for. podpore, u koje se ime pokorno podpisani od strane školske občine kupinečke sa dubokim počitanjem najsrdačnije zahvaljujemo.

U Kupincu, 20. lipnja 1878.

Predsjednik škol. odbora: **Murat.**
Perovodja škol. odbora: **P. Haramija.**

Listovnica uredničtva.

G. F. B. u P. Pošaljite. Dopis radi pomanjkanja prostora u budućem broju.

Izdaje ga „Hrv. ped.-književ. sbor", uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 20. U Zagrebu, 10. srpnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i noslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Nekoliko rieči o III. općoj hrv. učit. skupštini.

Sve se bliže primiče vrieme, gdje ćemo krenuti u bieli grad Osiek na sastanak, da se bratski zagrlimo, da se upoznamo, a najpače da se dogovorimo, kojim načinom bismo laglje i uspješnije promicali pučku prosvjetu. Velju, da se dogovorimo, kako bismo doplovili što prije i laglje u luku prosvjete, koja opet otvara narodu vrata boljega blagostanja.

Da naš râd, naš dogovor i bratski sastanak u bielom gradu Osieku bude od što veće koristi, valja nam se svim valjano pripraviti za razpravu. O čem će se razpravljati, poznato nam je iz „Napredka“, gdje nam je centr. odbor priobćio liep nîz pitanja. Jedno je važnije od drugoga, samo treba o njih razmišljati, jer će samo onda biti stavljena pitanja valjano izcrpljena, ako svaki svoje doprinese; ako svaki svoju rekne, kako misli, kako zna da je bolje, kako je u životu, u školi, toj svojoj radionici izkusio. — Što želimo i kako mislimo o stavljenih pitanjih, priobćit ćemo narodu i zemalj. oblastim rezolucijami. Do njih je onda, da naše želje i zaključke ostvare na korist premiloga nam naroda.

Izvjestitelji se dakako trude, umuju i smišljaju, kako bi svaki svoje pitanje što bolje i temeljitije proučio i razpravio. Nu i mi svi moramo pripomoći svojim izkustvom, da stvorene rezolucije budu što točnije, da budu esencija čitavoj razpravi. Ta poznata nam je poslovica, koja veli: „više očiju više vidi“, „više ljudi više znade.“

Predstojeća III. obća hrvatska učiteljska skupština važnija je od onih dvijuh, što ih držasmo u našem krasnom Zagrebu i u dičnoj Petrinji, i to tim, što smo mnogo toga postigli, što smo tražili i željeli, riečju: postasmo svoji. Imamo hvala Bogu strukovni nadzor, ljude iz naše sredine, koji znadu radosti i žalosti pučkoga učiteljstva; dobismo za nadzornike ljude, koji bijahu nekoč, te su i danas jošte učitelji. Mnogim je povećana plaća, osigurana nam je svim budućnost, kad ostarimo, ako koj nesrećom onemogne ili kojim naći-

Digitized by Google

nom nesposobnim postane za učiteljsko zvanje. Osigurana je budućnost naše obitelji. te **možemo mirnije umrieti**, nego li **dosele**, **gdje ne znamo**, komu ćemo svoju sirotčad ostaviti, tko li će se za nju brinuti. **Imademo glas i rieč** u mjestnom. županijskom, dà u istom zemaljskom školskom odboru. Dakako da nije sve onako, kako željasmo, nu težko, da je ikada svim i svakomu zadovoljeno. — Dat će Bog, te će biti bolje.

Rekoh čas prije, da smo sada više svoji. nego li ikad bijasmo, pa s toga nam valja u što **većem broju** pohrliti u bieli grad Osiek. Pravom bi nam se spotaklo. da se što brojnije ne sakupimo, **da smo se dotle sastajali, tražili i zahtievali, dok ne zadobismo, dok nam se ne izpuniše želje i zahtjevi.** Rekli bi nam punim pravom, sad, kad zadobiše, za čim su toliku viku i graju dizali, mirno počivaju, ne miču se nikud nikamo. Rekli bi nam naši neprijatelji, kojih hvala Bogu još uviek dosta imademo, ta briga ih za školu. kad su im samo želje, tičuće se njih samih, izpunjene. Rekli bi nam, ostalo ih toliko ne zanima, to je za njih nuzgredna stvar. — Buduć je dakle to prva skupština, odkad je u život stupio novi školski zakon, to nam se valja sakupiti u što većem broju. Valja nam pred svietom i narodom pokazati, da smo vriedni blagodati, koje nam novi školski zakon pruža.

A da se uzmognemo u što većem broju sakupiti. k tomu nam je pripomogla visoka kr. zemaljska vlada i visoko c. kr. vojno zapovjedničtvo svojimi rodoljubivimi naredbami. u kojih odredjuju, da se učiteljem izplate dnevnice i putni trošak, koj ih ide po zakonu za podžup. učiteljske skupštine. Dodaj dakle svaki još po koju forintu. pak će imati dovoljno za ono nekoliko dana. — Dakako, da nećemo imati toliko, koliko bismo željeli, nu bez uvrede valja mi reći, da ne idemo onamo samo zato, da jedemo i pijemo. Pak ako ne možemo kako hoćemo, a mi ćemo, kako možemo. Što nam manjkalo bude, to neka nadomjesti oduševljenje za svetu i uzvišenu stvar našu. A neka mi je dozvoljeno reći. da ja onoga ne smatram oduševljenim za svoje sveto zvanje, koj neće žrtvovati nekoliko forinti uz one. što će ih od obćine dobiti, za toli plemenitu stvar. Što bismo mi u gradu rekli, koji od nikuda nemamo ništa očekivati, pa ipak se toliki spremaju, toliki raduju bratinskomu sastanku.

Mi učitelji i onako skoro nikud ne možemo, pa upotriebimo bar tu sgodu, koju nam pruža takov bratski sastanak. Upotriebimo sgodu, gdje i drugi dio naše domovine bar ponešto upoznati možemo, gdje možemo vidjeti krasote naše domovine. Takovom sgodom imademo velik probitak sa gledišta zemljopisnoga i povjestnoga. Vidimo. kako živi i drugdje naš mili narod. koj će nas i u Osieku takodjer gostoljubivo primiti. Ta naš je narod na daleko poznat sa svoga gostoljubja.

Sakupimo se sa svijuh strana i krajeva, da tako naši zaključci budu obći izraz učiteljstva. Da ne rekne tkogod, to nije obće mnenje, obći izraz učiteljstva, sakupimo se mnogobrojno.

Čim se mnogobrojnije sakupimo, tim će naši sudruzi u centralnom odboru radostnije priredjivati i drugu opet skupštinu. Takovim načinom nagraditi

Digitized by Google

ćemo trud naše braće u Osieku, koji smišljaju te se vjere mi i trude, da nam ono vrieme, što ćemo ga u Osieku probaviti, bude što ugodnije.

Učitelji austrijski viču po svojih časopisih i novinah, što neće biti ove godine sastanka, a mi da ne idemo na bratsko i iskreno ročište! To bi bilo doista krajnje nehajstvo i nemar za interese škole, kojoj nam valja posvetiti sve svoje sile.

Na takovu sastanku vidimo, kolik nas je broj. Ondje vidimo, da smo članovi velikoga tiela. Ondje vidimo, da i mi možemo doprinieti koje zrnce, koji kamećak k onoj sgradi prosvjetnoj, koju žele svi rodoljubivi sinovi svomu narodu podići.

Ja ju rekoh onako iskreno i od srdca bez svake uvriede, niti da komu laskam, niti da koga vredjam. Ja želim kao i svaki od nas, da budemo složni, da smo spremni pohrliti onamo, gdje se radi o interesih škole. Ta častno je biti učitelj, te braniti i zastupati interese učiteljstva i škole svagda i svagdje oduševljeno i odvažno i onako, kako nas uči izkustvo i zdrav razum. — Na râd dakle braćo, naš je zov! Sakupimo se oduševljeni; bilo nas kao lišća; bio jedan za sve i svi za jednoga. — U to ime Bog s nami!

Milan Kobali.

Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.

Piše **Gjuro Markulin**, izpitani učitelj gluhoniemih.

(Dalje.)

Pobožnost izražuje se prema nebu okrenutim obrazom i uzdignutima očima. Pobožnoj je odanosti već odavna sasvim primjeran kret ponizno klečanje sklopljenima i uzdignutima rukama, jer dočim moleći kleči, i svoje ruke uzdignuto drži, sa jednim dlanom položenim do drugoga, prikazuje sužnja, koji dokazuje, da se je podpunoma podvrgnuo tim, što nudja ruke dobitniku na vezanje.

Pozornost se izrazuje lakim uzdignućem obrva. Ako se taj izraz pooštri, izrazuje skoro presjenećenje.

Jekanje ili odobravanje izrazuje se komim kimanjem glave. Mala djeca izrazuju to kod primanja hrane tim, što glavu napred nagnu.

Nijekanje ili neodobravanje se izjavljuje, kad se trese glavom nastranice, a čelo se namrska. Mala djeca izrazuju to, kad neće uzeti hrane, koja im se pruža, nego uzmaknu glavu nazad ili na stranu, ili pako zatvore usta.

Preziranje se očituje poznatimi kreti oko nosa i ustiju, a često izplaziv jezik.

Velika radost izrazuje se, kad se tko razno i neshodno kreće, obigrava i rukama maše, nogama o zemlju udara, te se glasno smije.

Razdraženost čangrizava izrazuje se mrskom čela sa nešto svučenimi ustnimi kutovi; srditost plačućega djeteta jakim namrskanjem čela,

*

Digitized by Google

pošto se kružne mišice navadnim načinom jako ne stegnu; smijanje tim, da dubokomu udahnuću sliedi kratko, prekidno, grčevito stezanje prsiju. Za smijanja otvore se usta manje više na široko, ustni kuti povuku se jako nazad i malo gore, a gornja ustna nešto u vis. Za žestokoga se smijanja trese cielo tielo i baci se često nazad ili se kreće skoro grčevito.

Sram ili plahost izrazuje se sakrivanjem obraza ili okretom na zemlju ili na koju drugu stranu. Strah izrazujemo kričanjem ili pokusi, kako bi se sakrili ili pobjegli pa trzanjem i drhtanjem.

Udivljenje izrazuje se, ako se živahno osjeća, otvorenima očima i uzdignutima obrvama. Oko se sjaji, mjesto da neizrazno ostane kao kod prostoga začudjenja, a usta se šire k posmjehavanju, mjesto da su sasvim otvorena.

Užas je pun krepkoće, a tielo kao da je u najkranjem naporu. Pošto je strah jedno od njegovih počela, to se oči i usta široko otvore, a obrve uzdignu. Često se cielo tielo odvrati ili lecne, ili se izpruže ruke, kao da se hoće odturiti kakov strahovit predmet. Najviše puta se uzdignu oba ramena, pritiskujuć se savinjenih ruku k tielu. Ovi su kreti nalični onim, kad nas jako zebe.

Vrištanje. Kad mala djeca vrište, čvrsto zatvore oči tako, da je koža oko njih nabrana, i čelo k mrski stegnuto. Usta su široko otvorena, a ustne sobstvenim načinom suzbite, što im daje četverokutan oblik. Desni ili zubi su manje ili više odkriti. Para se skoro grčevito uvlači. U većoj strasti sliedi vrištanju jecanje, kod kojega je osobito glasiljka izdihavanjem dirnuta, a dihanje je grčevito i žestoko. Pleća se u isto doba većim dielom uzdižu, jer se tim gibanjem olakšava dihanje.

Zabuna izrazuje se trvenjem očiju, česanjem glave, pokašljivanjem i inimi nespretnimi kreti, a kadkada nehotničnimi trzanji nekojih mišica.

Presjenećaj izrazuje se obćenito široko otvorenima očima i ustima. Presjenećena osoba uzdigne kraj toga otvorene ruke često nad glavu, ili samo do visine obraza. Otvoreni dlani okrenuti su prema osobi, koja je uzrokovala to čuvstvo, a izpruženi su prsti razmaknuti.

Zievanje se izrazuje dubokim udihavanjem, kojemu sliedi dugo i silovito izdihavanje. U isto se vrieme žestoko stegnu skoro sve mišice tiela, uključivo one oko oka. Za čina često oči suze.

Životinje izrazuju strasti svoje osobito uzdizanjem ušesa, perja i dlake; često si nadunu tielo, natražke povuku ušesa, te ih pritisnu ka glavi.

Tko to izrazoslovje kani potanje proučiti, neka si nabavi najnovije, u tom pogledu najsavršenije djelo, što no je godine 1874. izašlo u inglezkom izvoru od glasovitoga pisca Charlesa Darwina, a u njemačkom prevodu od Viktora Carusa pod naslovom: „Der Ausdruck der Gemüthsbewegungen bei dem Menschen und den Thieren.“ Ciena mu je 10 maraka. Ono podaje skup vrlo cienjenih motrenja po cieloj zemlji, te bogato vrelo uputa i pobuda.

Na te većim dielom nieme izraze čuvstva naredjaju se razni kreti, kojimi čujući prate svoj govor. Poznato je naime, da ne samo djeca, nego i odrasli ono, što govore, rado prate prikladnimi kreti. Tako pokazuju

Digitized by Google

oni n. pr. na se sáme, na osobe, kojim govore, na osobe i stvari, o kojih govore i t. d. I ovi su kreti svojina gluhoniemih.

Mnogi kreti tiela i obličja ne samo da nepovoljno padaju u oči, već prelaze čestom porabom i u navadu onih, koji ih vide izvadjati. Tako su i sadašnji izrazi čuvstva morali većim dielom prvotno postati, akoprem su sad već skoro prirodjenimi postali. Zato se ponešto i obistinuje proročanska grožnja majke, kojom pri kreveljenju, pomamnom mlaćenju, natezanju ili prčenju svoga nadobudnoga derana srdito uzklikne: „Za boga mladiću, lice će ti tako ostati“, ili „navaditi ćeš se tomu“. Češće bo opetovanje istoga kretanja vodi k navadi. Vježbanje obraća na stanovite puteve, dotična mišica ojača o trošku druge, te mogu tako ostati i usta nakrivljena, ili koji drugi organ poprimiti nenaravno stanje. —

Učitelj gluhoniema djeteta neće dakle samo takovimi izrazi i kreti predbježno djeci svoje misli saobćivati, već će on doći takodjer često i u priliku, gdje će kod djeteta u njih opažene mane odstraniti, nepovoljne utiske ublažiti ili nijekati, povoljne pako povisiti ili odobriti, te napram drugoj djeci i ljudem kod djeteta blagohotnu ćud jačiti i pobudjivati imati.

Dalje pako dužan je učitelj diete u obćenju s njim počam već od prvoga dolazka njegova u školu redomice ili postupno upućivati, kako se ima u svakom slučaju ponašati, a na sve nepristojno u njegovu ponašanju odmah ga upozoriti.

U tu svrhu ne treba učitelj mnogo. Gluhoniemo diete prima utiske osjetili kao i čujuće. Ono ima dobre oči i ruke, te može mekanički nasljedovati sve, što od drugih u školi vidi; ono vidi ponašanje druge djece prema suučenikom, učitelju, kateketi, nadzorniku, župniku, pa ga nasljeduje; na njega djeluje red i čistoća u školi blagotvorno; ono vidi, kako se učenici nagradjuju i kazne i ima priliku prispodabljati; ono vidi, kako se voćke ciepe, kako se u vrtu, na polju, u livadah i šumi radi, te si zapamti to; ono se pobožnošću i čednim ponašanjem druge djece kod molitve u školi i crkvi upozoruje na ćudorednost, te se tako njegova surova ćud i narav gladi.

Pošto je već za nekoliko dana naučilo medju drugom djecom najnuždnija saobćiti, što mu je prije sasvim manjkalo i tako svoje pribiće u školi uvidilo, prati ono pazljivo i zornu obuku učitelja, te si dade truda, svojstva vidjenih stvari zapamtiti i ista kretoznakovi prispodabljati ili nalikovati, pa se tim načinom drugoj djeci, a kroz nju malo po malo njihovim roditeljem i cieloj okolici, a ovi opet njemu učiniti razumljivim.* (Sliedi.)

---

* **Izpravak.** U „Napredku“ br. 18. na str. 288. jest kod čuvstva „Nemoć“ medju stavkom: „Često se okrene glava itd.“ i „uslied čega se na čelu itd.“ izpušten stavak „te se uzdignu obrve“, koji valja tamo umetnuti.

Na strani 289. kod čuvstva „Oholost“ ima se na koncu mjesto „očima“ staviti „ustima“.

Digitized by Google

Neprijatelji pčela.

Piše **Davorin Trstenjak.**

Najkoristniji naš kukac je pčela, Apis mellifica. Naša pčela življaše u staroj davnini u dupljih drveća ili u razsjelinah u kamini. Uvidiv čovjek veliku korist njenu, izmami ju iz duplja, te ju pripitomi, naravno svoje koristi radi, kao što sve domaće životinje. Nijedan kukac nije toliko poznat, kao pčela, o nijednom kukcu nije se toliko pisalo, kao o pčeli: literatura o pčeli najveća je od literatura o svih kukcih. Pa i kod nas se je pisalo o pčeli mnogo toga, više nego o ikojem kukcu, ili o ikojoj domaćoj životinji. Naš narod pčelu vrlo cieni, pače ju poštuje, veli bo, da pčela umre, što za nijednu, pa ni za najmiliju domaću životinju ne veli. Čim naš narod uvidi, da se koja životinja nečim od ostalih bitno razlikuje, odmah ti stvara poslovice. Uvidiv dobra i uzorna svojstva pčele, vriedna da ih sam čovjek nasljeduje, izreče poslovicu: „mrav i pčela uče, kako se teče“, „poslen kao pčela“. Puno mudrosti ima u ovoj narodnoj poslovici· „sadružena pčela med nosi“. Kao što ima i najvaljaniji čovjek neprijatelja medju ljudmi, tako ima i bezzazlena, nejačka pčela, taj najkoristniji, najmarljiviji kukac neprijatelja, s kojimi želim, na korist pčela i pčelara, štovana štioca upoznati.

Zimi, kad svi kukci spavaju duboki san i ne boje se svojih mnogobrojnih neprijatelja, zaštićeni bo su proti svakomu, vrebaju neki krvni neprijatelji na spavajuću pčelu. Miševi i rovke uvlače se u košnice, te žderu med i pčele. Inače vrlo koristni liečnik za nutarnje bolesti šuma, žuna (Picus viridis), često pokuca svojim gvozdenim kljunom na košnicu, prokljuje ju i gourmanski proždire med i pčele. Veliki lupež medju sinicima, velika sinica (Parus major), kucka tako dugo po košnici, dok iz nje po koju pčelu ne izmami, koju onda proguta. Ljeti množi se broj tih neprijatelja; mnoge ptice obliću košnice i hvataju pčele. Najveći zatornici pčela jesu lastavice, tako zvane Acanthylis, i obična muholovka (Muscicapa grisola), manji pako kućna crvenorepka (Ruticilla atra ili titys). Najveći od onih neprijatelja, koji pčele izvan pčelinjaka tamane, je roda (Ciconia alba). Roda oprezno obilazi cvatuće bilje livada i močvara, te opaziv u cvietu radinu pčelu, uhvati ju ubojitim kljunom.

Kod pčelinjaka, gdje ima kamenja, guste trave ili sjenatih i vlažnih zakutaka, rado se nastani žaba krastača (Bufo cinereus), te vreba na pčele, koje na zemlju sjedaju. Godine 1866. sjedio sam pod večer pod pčelinjakom svoga prijatelja i motrio pčele, koje su se skupile na dasci naslonjenoj na ulište koso prema zemlji, kaneć se rojiti. Za čas dotapka odurna žaba krastača i stane na rečenoj dasci sakupljene pčele, koje je lahko dosegla, proždrljivo tamaniti. Tim sam se sam na svoje oči uvjerio, koli je ta, inače vrlo koristna žaba, u pčelinjaku škodljiva.

Medju kukci najpogibeljniji razbojnik te vrsti jest naša najveća domaća vrst osa, stršen (Vespa scrabro), jer ne samo, što pčelam med otima, već ih i bez milosti proždire. Za tim razbojnikom sliedi pčelski vuk (Philanthus trian-

Digitized by Google

gulum), velik kao obična osa (Vespa vulgaris), kojoj je vrlo sličan, a razlikuje se od njem debljom glavom. Živi pojedince blizu pčelinjaka u rupah pjeskovita zemljišta ili u rupah mazi. Schenck našao je tu osu i medju kamenjem pločnika. Drzovito i okretno navali na pčelu, noseću med u košnicu, zajaši joj na ledja, zakvači joj se grizalom za glavu, obuhvati ju nogama, baci ju na zemlju i odnese u rupu za hranu svojim mladim.

Kod pčelinjaka možemo često opaziti obične ose i leptira mrtvačku glavu (Sphings atropos), koji su ovamo došli, da se nasrču sladkoga meda. Ose su u tom pogledu škodljive kao i mrtvačka glava, jer više malih osa odnose toliko meda, koliko leptir, koji može na jedan put popiti za malu žličicu meda. I mravci su pčelam tim škodljivi, što im odnose med.

Osim ovih vanjskih neprijatelja pčela ima i nutarnjih, t. j. takvih, koji stanuju u košnici zajedno s pčelami. Od ovih je najobičnija Galleria mellonella ili Linéova Phalaena cereana, već starim poznat leptir. Razširenih krila iznosi 9—12 crta, glava i štitić jesu mu kestenastosmedji, zadak svjetliji, na drugom i trećem kolutiću jesu žute dlakave bradavice stojeće parimice u vjenčiću, a na ostalih i pojedince. Živi u saću, a hrani se voskom, te izprebuši saće. Réaumur hranio je više godina mnoge generacije kožom, vunenimi krpami, papirom i suhim lišćem. Ovaj leptirić pojavi se u proljetnih večerih oko košnica, unilazi u košnicu, gdje leže jaja. Gusjenice zapile se u saće i hrane se voskom. Posluje osobito noćju, te može cielu košnicu uništiti, ako mu se na put ne stane. Redja i manje škodljiva vrst ovoga leptira je Galleria alvearia. Vrlo škodljive jesu dvie ličinke kornjaša. Prva je ličinka kokice Meloë variegatus. Već rano u proljeće sakrije se u cviet koje biljke te čeka na pčelu. Kad pčela dodje u cviet, da bere med, prihvati joj se na trbuh, koja ga onda u košnicu odnese. Medjutim upili joj se na dolnjoj strani tiela izmedju kolutića posvema ili djelomice, a pčela mora uslied boli umrieti. Ličinke ostaju u košnici, žderu ponajprije jaja matice, onda se preobraze i budu slične grčicam ili škrapuljam, te se napokon hrane saćem. Nakon duge preobrazbe razviju se u prave kornjaše. Drugi škodljivi kornjaš, ortak kokice je kukac pčelar, Trichodes alvearius, krasan, modar, crvenopjegav i dlakav kukac. Može se u svibnju i lipnju opaziti po cvieću štitarka (Umbelliferae), n. p. na mrkvi i peršunu. Ovaj kukac kao i sličan mu Trichodes apiarius leže jaja u košnice. Ružičastocrvene ličinke hrane se ličinkami pčela. Jedan od najpogibeljnijih neprijatelja naše pčele je muha Phora incrassata. Sjajno je crna, zadak joj je tamnosiv. Oči su joj fino dlakave, krila jasna kao staklo, duga je 4 m. m. Nalazi se oko pčelinjaka po grmlju i plotovih. Uvlači se u košnice, gdje u prilično već velike ličinke pčela, i to pod kožu svakoj po jedno jaje izleže. Jaje se jako brzo razvije, za tri sata proviri već iz jajeta mala grčica, upili se dublje u ličinku pčele, njom se hrani, koja uslied toga umre. Koli se brzo razvija, toli brzo i raste. Iza 48 sati, kako se je izlegla, svlači kožu prvi put i postane odmah fino dlakava. Kad se treći put presvlači, naraste podpuno.

Digitized by Google

Tko bi rekao, da pčela uši ima, ali je ipak tako. Na pčelah i to na radilicah, na trutovih, a najradje na matici živi uš Braula coeca. Ne može se reći, da je pčeli baš škodljiva, ali ju ipak spominjem, buduć na pčeli živi. Glava joj je očevidno od tiela razdieljena, trouglasta te finimi žućkastimi dlačicami pokrivena. Upravo ondje, gdje se kod drugih muha oči nalaze, ima ova uš dvie jamice, u koje se tročlana ticala spuštaju. Zadak je jajolik, čini životinjicu širokom, a sastoji se u pet kolutića.

Prirodoslovac ne zadovoljava se, ako spoljašnost koje životinje prouči, ako prouči njezin način života i njezine sposobnosti, već i para svaku neznatnu životinjicu; preslabo li mu je oko, uzme u pomoć sitnozor, te joj nutarnje organe razgleda. Tako su prirodoslovci razglobili pčelu, proučili njezine nutarnje organe, kao što su jednjak, žlizde, želudac (Malpighijeve cievi) i crieva. Pa i to im nebijaše dosta, zaviriše i u isto crievo, da vide, živi li tu koji utrobnjak, i glej, trud im se izplati, nadjoše dva utrobnjaka, prvoga nazvaše Mermis albicans, a drugoga Gordius subbifurcus.

Nešto iz zorne obuke.

Priobćio **Milan Kobali.**

Posoblje (pokućtvo, namještaj).

Što je ovo? Stol. (Učitelj pokazuje školski stol.) Kako ovo zovemo? Ploča. Koliko uglova ima ta ploča? Četiri. — Reci: Ova je ploča četverouglasta! — Koliko nogu ima ovaj stol? Četiri. — Što ovdje vidimo? (Učitelj izvuče stolnicu.) Kakov je jošte ovaj stol? Bojadisan. — Kakov jošte može biti? Ulašten ili biel. — Gdje si vidio ulašten stol? Kod kuće. — Ima li svaki stol ovako četverouglastu ploču? Nema. — Kakova može biti jošte? Okrugla, trouglasta, poluokrugla, jajasta. — Ima li svaki stol četiri noge? Nema; može imati tri, dvie i jednu nogu. — Kakov je ovaj stol veličinom? Malen. — Kakovih stolova jošte ima? Velikih i sasvim malenih. (Za djecu. To treba ovdje napomenuti.) Kako zovemo stol, na kom se piše? Pisaći stol. — Kako se zove onaj, kod koga se šiva? Šivaći stol. — Što ste vidjeli često na pisaćih stolovih na ploči? Zeleno sukno. — Od čega je ovaj stol? Od drveta. — Tko ga je načinio? Stolar. — Od čega može jošte biti? Od željeza, kamena, trstike. — Gdje imadu ljudi stolova? U sobah, kuhinji, školi, jestbenici, u vrtu itd. — Gdje stoje stolovi u sobi? U sredini, kod stiene ili u kutu. — Kakovi mogu stolovi biti bojom? Smedji, bieli, žuti, zeleni, crveni, sivi itd. — Što možemo na stolu raditi? Jesti, pisati, učiti, šivati, risati, rezati, čitati. — Što možemo metnuti u stolnicu? Stolnjak, kruh, solnicu, vilice, noževe, žlice, obrisač, sladornicu. —

Promjene. Stol može puknuti, razklimati se, može mu se odbiti noga, s vremenom se izbriše boja.

Digitized by Google

Što ne smijemo? Na stol sjesti, jer je to ružno, zamazati ga crnilom ili čim drugim. Tko treba mnogo stolova? Krčmar i onaj, koj ima mnogo soba.

Što je ovo? Stolac. Kako zovemo ovu dasku, na kojoj sjedimo? Sjedalo. — Koliko nogu ima stolac? Četiri. — Kako se zove ovo, na što se naslanjamo? Naslon, naslonjalo, naslonjač. — Koliko uglasto je ovo sjedalo? Četverouglasto. — Kakovo može jošte biti? Okruglo. — Od čega je ovaj stolac? Od drveta. — Tko ga je načinio? Stolar. — Rekli smo, da je stol bojadisan. Je li i stolac bojadisan? Jest. — Kakov može jošte biti? Ulašten i biel. — Od čega može jošte sjedalo biti? Od slame i trstike. — Što vidimo na ovom sjedalu? Kožu. — A što vidimo na ovom? Tkaninu. — A što može biti pod kožom ili tkaninom? Strunina, perje, vuna, dlaka. — Zašto to metnu? Zato, da je meklje sjediti. — Što vidimo na ovom naslonjalu? Kožu ili tkaninu. — Što može biti pod onom kožom ili tkaninom? Strunina, perje itd. — Ovakove stolce zovemo mehkosloni. Od čega jošte može biti stolac? Od željeza. — Kakovi mogu biti veličinom? Veliki, mali itd. — Čega nema ovaj stolac? Naslonjala. — Kakovo sjedalo ima postolarski stolčić? Okruglo. — Kakov je jošte? Nizak.

Promjene. Stolac se može razlupati, razklimati; sjedalo od kože ili tkanine može se razderati itd.

Što ne smiju djeca na stolcu činiti? Stati, po sobi vući, zamazati ga, na njem se ljuljati itd.

Što je ovo? Klupa. Tko ju je načinio? Stolar. — Od čega ju je načinio? Od drva. — Kako zovemo ovo? (Pokazuje.) Sjedalo. — Kako zovemo ovo? Naslon, naslonjalo i naslonjač. — Zašto ima školska klupa ovu dasku spreda? Zato, da na nju metnemo knjige, da na njoj pišemo, rišemo itd. — Zašto su ove rupice? U njih stoje staklenice s crnilom. — Što vidimo pod gornjom daskom? Policu ili pretince, kamo stavljamo knjige i pločice. — Zašto može na klupi više ljudi sjediti? Jer ima dugo sjedalo. — Kakova je ova klupa? Biela. — A kakova može jošte biti? Ulaštena ili bojadisana. — Od čega može jošte sjedalo biti? Od trstike, slame. — Od čega može jošte klupa biti? Od željeza. — Gdje si vidio željeznu klupu? Na šetalištu i pred kavanom.

Što je ovo? Podnožac. Od čega je načinjen? Od drva. — Kako zovemo ovo? (Pokazuje.) Sjedalo. — Kako ovo? Noge. — Kakove su to noge? Široke. — Čemu ova rupica u sredini sjedala? Utaknu se prsti, pa ga je laglje odnieti. — Kakov je ovaj podnožac? Biel. — Kakov može jošte biti? Ulašten ili bojadisan. — Od čega može jošte biti sjedalo? Od trstike ili slame. — Tko na njem obično sjedi? Moja mala sestrica ili bratac. — Metne li ga kadgod majka pod noge? Kad šiva ili drugo što radi.

Kako se ovo zove? Postelja ili krevet. Tko ju je načinio? Stolar. — Od čega? Od drva. — Što ima postelja spreda i otraga? Čelo. — Kakova su ova čela? Četverouglasta. — Kakova mogu jošte biti? Okrugla, visoka, nizka, uzka i širok. — Kako zovemo ove daske postrance? Dužnice ili stranice. — Kakova je ova postelja? Bojadisana. — Kakova može jošte biti? Ulaštena i

Digitized by Google

biela. — Od čega jošte može biti postelja? Od željeza. — Gdje si željeznu postelju vidio? U vojarni.

Kakovu postelju imadu djeca? Malu. — Od čega može biti? Od drva ili od željeza. — Zašto su one mrieže sa svake strane? Da diete ne padne. — Gdje krevet stoji? Uz stienu.

Promjene. Krevet se može razlupati, razklimati itd. Možemo li krevet razstaviti? Možemo. — Kad ga razstavimo? Kad se selimo, želeć ga očistiti. — Što vidimo na dužnicah iznutra? Uzko drvce. — Što na to drvce metnemo? Daske. — Što metnemo obično na daske najprije? Slamnjaču. — Od čega je ona sašita? Od debela platna. — Kakova je? Duga, četverouglasta. — Čim je napunjena? Slamom, kukuruznicom, sienom (siromasi), lišćem ili mahom.

Što se obično metne na slamnjaču? Blazina. Od čega je ona sašita? Od biela ili šarena platna. (Valja protumačiti, što je šareno.) — Čim je napunjena? Perjem. — Kakovim perjem? Od živadi, kao od gusaka, pataka, purana i kokoši. — Kakova je? Četverouglasta i duga.

Što bogataši imadu mjesto blazine? Strunjaču. — Od čega je ona sašita? Od šarena platna. — Čim je napunjena? Struninom. — Od koje životinje dobivamo struninu? Od konja. (Griva, rep.) — Što se metne na blazinu ili strunjaču? Ponjava ili plahta. — Od čega je plahta? Od platna. — Od kakova platna može biti? Od debela ili tanka. — Kakova je? Četverouglasta, duga i široka.

Što imademo pod glavom, kad spavamo? Jedan ili više jastuka. Od čega je jastuk sašit? Od biela, žuta, zelena, modra ili šarena platna. — Čim je napunjen? Perjem. — Kakovi su jastuci? Četverouglasti i široki. — Što majka navuče na jastuk? Jastučnicu. — Od čega je ona sašita? Od biela ili šarena platna. — Od čega jošte može biti jastuk? Od kože, svile. — Kakove jastuke imadu djeca? Malene.

Čim se pokrivamo? Pokrivačem. Od čega može biti? Od tkanine, platna ili svile. — Što ima odozdol? Podstavu. — A što se medju podstavom nalazi? Vuna, perje. — Zašto? Da je toplije. — Kakov je pokrivač jošte? Četverouglast, dug i širok. — Kakov može bojom biti? Žut, zelen, šaren, biel, modar itd. — Čim se pokrivaju siromašni ljudi? Gunjem. — Od čega je gunj? Od dlaka. — Kakov je jošte? Četverouglast, dug i širok. — Kakov može bojom biti? Zelen, modar, šaren i biel.

Čim majka pokrije krevet ili postelju? Pokrivalom. Od čega može biti? Od platna, vune i svile. — Kakovo je jošte? Četverouglasto, dugo i široko. — Kakovo može bojom biti? Bielo, žuto itd.

Slamnjaču, blazinu, strunjaču, jastuke i pokrivač zovemo posteljinom.

Tko ne ima kreveta? Putnici, koji moraju u šumi prenoćiti, siromasi.

Pravila. Pomoli se dragomu Bogu prije nego legneš i kad ustaneš. — Neidi u postelju s nečistima nogama. — Rano legni i opet rano ustani. — Krevet se mora često očistiti, posteljina prozračiti. — Zašto?

Digitized by Google

Gdje mala dječica spavaju? U kolievki ili zibki. Od čega je načinjena? Od drva. — Tko ju je načinio? Stolar. — Što je spreda i straga? Čela. — Što je postrance? Dužnice ili stranice. — Kakove su noge? Okrugle. — Zašto? Da se može ljuljati. (Ostalo kao i kod postelje.)

Što je ovo? Ormar. Tko ga je načinio? Stolar. — Od čega? Od drva. — Što evo vidimo? (Učitelj pokazuje.) Strane. — Što je na prednjoj strani? Vrata. — Što je odozdol? Pod. — Koliko nogu imade? Četiri. — Kakov je ovaj ormar? Bojadisan. — A kakov može jošte biti? Ulašten i biel. — Kakovih ima ormara? Visokih, nizkih, uzkih i širokih. — Koliko vrata ima ovaj ormar? (Pokaže ga na slici ili ga nariše.) Dvoja. — Zašto se zove ovaj ormar knjižnik? Jer u njega spremamo knjige. — Što ima jošte ovaj ormar evo unutra? Police. — Zašto? Koj ormar ima jošte police? U koj majka sprema rublje. — Što ima onaj ormar, u koj spravljamo odieću? Klinčanicu. — Što vidimo na vratih nekih ormara? Staklo. — Što mećemo u onakove ormare? Zlatne, sreberne i druge liepe stvari, zato se zove draguljnik.

Promjene. Kao kod stola itd.

Što je ovo? Sanduk, kovčeg ili ladica. Tko ga je načinio? Stolar. — Od čega? Od drva. — Što evo vidimo? Strane. — Gdje ima vrata? Odozgor. — Koliko ima nogu? Četiri. — Kakav je? Četverouglast. Kakov je bojom? Biel. Kakov može još biti? Ulašten, bojadisan. Čim može biti kovčeg preobučen? (Valja to protumačiti.) Kožom, limom. Zašto limom? Da bude jači.

Zakjučak. Sve ove stvari, o kojih govorismo, zovemo pokućtvo, posoblje ili namještaj.

Poslovice. „Tko medju dva stolca sjedne, lako na zemlju pade.“ Što to znači? Tko je i ovamo i onamo, tomu napokon nitko nevjeruje. „Što kolievka zaljuljala, to motika zakopala.“ Što to znači? Svi bijasmo djeca spavajući u koljevki, te moramo svi umrieti.

Zagonetke. Ima noge a ne hodi.

A o podne sve k njemu dohodi. (Stol.)

„Ni rogato, ni rukato, a cara s konja stjera.“ (Postelja.) „Tanjičica vinjičica, u njoj poji vitokos.“ (Zibača i diete.) „Koža ode u vodu, a trbuh osta kod kuće.“ (Jastuk i jastučnica, kad ju peru u vodi, potoku.) „Tielo drveno, zubi gvozdeni a srdce prteno.“ (Sanduk; tielo to je drven sanduk, gvozdeni zubi ključanica s ključem, a prteno srdce rublje u ladici ili sanduku.) „Što ostane u krevetu, kad kralj ustane? (Praznina.)

Tu neka pripovieda učitelj pripovjedčicu „Neposlušni Stanko“ strana 59. u „Početnici.“

Pod konac reče učenikom: Izvadite pločice, pa ćemo narisati stol, dva stolčića, postelju i klupu. (Dakako da rišu na pločicah.) Za te vježbe imadu zagrebačke knjižare „Mali Kreslič.“

Ako učitelj ima ili znade kakovu sgodnu pjesmicu, to neka ovu vježbu dječici s njom zasladi. U Njemačkoj ima takovih knjiga, gdje je skoro iza svake vježbe sgodna pjesmica.

Digitized by Google

DOPISI.

Iz Pleternice. (Školske blagajne.) U mjesecu svibnju t. g. obradova nas kr. podžupanija naša naredbom sljedećega sadržaja: Br. 2782. Slav. predsjedničtvu školskoga odbora obće pučke škole u N.

Uslied zaključka sjednice podžupanijskoga školskoga odbora držane dne 24. siečnja o. g. u Požegi, nalaže se ovim istomu poglavarstvu, da u smislu dostavljenih za god. 1878. školskih proračuna po ovoj kr. podžupaniji pod 17. siečnja o. g. br. 32, uvrštene sljedeće izdatke, ima za svaku područnu školu to poglavarstvo uručiti dotičnim pojedinim obć. škol. odborom uz namiru supodpisanu po njihovu predsjedniku:

1. Opredieljenu svotu za pisarnički paušal;
2. podvornički paušal;
3. za školske časopise;
4. za vrtlarska orudja i vrtlara;
5. za školsku knjižnicu u smislu §. 95. škol. zakona.
6. za nabavu učila i pokućtva §. 73. škol. i nast. reda;
7. za pedagogijski knjiž. sbor, kojemu se škole kano članovi upisati imaju;
8. za izpitne nagrade;
9. za tintu, žes, spužvu i t. d.

Svaki obć. školski odbor ima tomu poglavarstvu potvrdu primljene svote izdati, o primljenoj svoti točne račune voditi i koncem godine iste račune kr. podžupaniji na uvid i odobrenje podnesti. O ostalih u školskih proračunih navedenih izdatcih, voditi će račune za svaku pojedinu školu to poglavarstvo posebice uvrstiv u nje takodjer gore rečene izdatke te će njih koncem godine priobćiti u prepisu obć. škol. odboru znanja i ravnanja radi pri sastavljanju daljnih školskih proračuna.

Ob istoj se odredbi podjedno obavješćuju svi obć. šk. odbori znanja radi.

Kr. podžupanija

u Požegi, 7. svibnja 1878. Veliki župan:

Ivan Vardian v. r.

U ovoj naredbi iztaknute potrebоće olakoćuju učitelju i školsk. odboru mnoge neprilike; jer akoprem se iste u školske proračune stavljaju, to se ipak riedko po koje obć. poglavarstvo nadje, koje bi ih dobrovoljno izvršivati htjelo. S toga hvala podžupanijskomu školsk. odboru, koj je ovim baš zahvatio jezgru, s koje nam školstvo zapinje. Istina, da je najbitniji dio školske blagajne, t. j. uredovna plaća, ostao i nadalje u ruci obćinskih organa, ter je učiteljem i unapredak moljakanje u obćinske gospode osigurano; ali nadajmo se, da će se i tomu kraj učiniti, jer valjda da će doći doba i oživotvorenju §. 154. škol. zakona.

Nuzgredno vam javljam, da se naše obć. poglavarstvo vrlo srdi na tu naredbu, pak se grozi, da neće odborom dati niti jednoga novčića, pa stigle joj još tolike naredbe (?!) jer tobož da novaca u kasi nema. A da ova prietnja

Digitized by Google

i faktum biti može, ne mojmo se čuditi, jer čujte: Neki školski odbor, koj, dobivši tu naredbu upravo kad je mjesečnu si sjednicu obdržavao, radostnim srdcem zaključi, da se neodvlačno novci dignuti imadu. Potvrdnica bude po predsjedniku škol. odbora podpisana, a punomoćnik podje pješice veselim srdcem, da primi opredieljene novce. Nu, kako došo, tako prošo; jer mu se reklo: „Nema za sve to ništa u kasi.“

Mnogi bi sad mislio na onu: „Gdje ništa nema, tuj se ništa ne može ni dati.“ Istina, al kako i zašto su školske blagajne prazne, kojim proračun nadaleko nadmašuje prihod od razhoda? To je nedokučiva zagonetka, i kako se meni čini, tuj je chaos, koj vuče za sobom neugodne posljedice po školstvo; jer badava i naredba, ako samo na papiru oku ugadja, a srdce nad njezinim mrtvim odrom plakati mora. **Fr. Bratuša,**
učitelj.

Iz Kupinca. (Pričem smo sa školskom sgradom na Kupincu?) Imade doduše već liepih, te krasnih zaključaka, od kada je naš novi školski zakon u život stupio, ali badava, kada su još uviek na papiru.

Već se podpune tri godine dogovaramo, kako bi do nove školske sgrade na najlaglji i najjeftiniji način doći mogli. Tri su nam već nacrta ruku dospjela: po prvom bi stojala sgrada 8000, po drugom 6000, a po trećem 5000 for., ali badava, kada se kaže, da je to preodviše za jednu školsku sgradu žrtvovati. Da, sve je preodviše, što je za školu! Jedni hoće, da bude razi zemlje, drugi, da bude na kat; treći, da se gradi od drva, četvrti i peti. da bude od opeke i kamena i t. d. uviek gradimo školu, a učitelj se neka muči i pari sa 70 glava djece u tiesnoj učevnoj sobi, u koju po pravu ne može više nego 40 njih stati.

Sa polazkom škole mogu se pohvalno izraziti, ako i izostane koje diete koji put, ne mogu ga siliti, kada nema prostora u školi; jer mnogi sjede na podu, kada nije u klupah prostora. Polag toga se i narod buni, veleć: „Zašto ne bi i moje diete škole polazilo, kako ju i ova druga djeca polaze.“

Da imadem (što nemam) bog zna kako liepo i ukusno školsko posoblje, kamo bi i s njim, kada nema prostora. Učila za stienu nemam kamo izvjesiti, jer su stiene nizke i klupami zakrčene.

Kako god je čitava škol. sgrada tiesna i nespretna, još je občinski ured za blagajnu smješten izpod učiteljeva stana, gdje se mogu učitelj i blagajnik liepo razgovarati. Ova sobica služiti bi mogla za mnogo škol. svrhe, kao n. pr. za knjižnicu, sjedničku sbornicu itd.

Tako će se dugo odgadjati sa gradjenjem škola, dok se svojski za to ne pobrinu više školske oblasti.

I to je živa istina, da je narod posvuda, a naročito u ovoj okolici, kroz tolike neplodne godine dosta postradao. Ali, ako se uzme u obzir, da se jedna škola neće uviek ili možebit svake godine graditi, tada nije druge, van zažmati i školu jedanput za uviek sagraditi; jer to duh vremena i strogo slovo zakona kaže i nalaže.

Digitized by Google

Da je narod na mnogih mjestih već i uplašen gradjenjem i podizanjem školskih sgrada, i to je živa istina. Kako to? — Kada se novci za gradjenje škole sabiru, imade jih više, koji novce pobiru, a kada je škola gotova, troškovnik nije podmiren i škola nikada nije gotova, već se uviek gradi i izplaćuje, te tako narod nije nikada miran od uplaćivanja škol. pristojba, a na školi je uviek duga. Jedan slučaj takov znadem, gdje je narod bio pozvan, da drugi put plaća za gradjenje svoje škole; nu svaki se je izkazao namirom, da je već položio svoju pristojbu. Da li je i zbilja morao po drugi put plaćati, toga ne mogu pozitivno kazati.

Drugi slučaj opet znadem, gdje će se po svoj prilici morati netom samo sagradjena škola rušiti i druga graditi.

Ne bude li s nadležne strani veće strogosti, dogoditi bi se moglo više takovih slučajeva. Gradjenje dakle i dogradjivanje novih škol. sgrada moralo bi se povjeriti u ruke čestitih občinskih organa.

Petar Haramija,
učitelj kupinečki.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je namjestnoga učitelja u Krapinskih-Toplicah Skendera Kolenca pravim učiteljem obće pučke škole u istom mjestu, i učitelja grčko-iztočne konfesionalne škole u Belovaru Vasilija Vukašinovića učiteljem obće pučke škole u Velikoj Pisanici.

— (**Štipendija za pripravnike kr. mužke preparandije u Zagrebu.**) Početkom buduće školske godine podieliti će se na kr. mužkoj preparandiji zagrebačkoj više štipendija po 200 i 150 for. Natjecati se mogu za njih pripadnici Hrvatske i Slavonije bez razlike vjeroizpoviesti, ako su navršili 15. godinu, malu gimnaziju ili malu realku ili podpunu gradjansku školu. — Molbenice se šalju do 15. kolovoza vis. kr. zem. vladi.

— (**III. obća hrv. učit. skupština.**) Nadalje najavili su za razpravljanje: Ljuboje Dlustuš-Sušački pitanje: „Koju zadaću ima pučka škola naprama materijalizmu, koji sve većma preotimlje mah?“ Zatim Tomislav Ivkanec-Zagrebački pitanje: „Učitelji i vojnička dužnost.“

— Zastupstvo glavnoga grada Zagreba zaključilo je, da će sedmorici svojih učitelja za obću učiteljsku skupštinu dati pripomoći svakomu po 40 for. Radostno pozdravljamo taj zaključak glavnoga grada, te se nadamo, da se i drugi naši gradovi neće oglušiti. U obće nam je pako drago, što već sada konštatovati možemo, da će učiteljstvo iz Hrvatsko liepim brojem zastupano biti.

— Visoko c. k. vojno zapovjedničtvo, pogledom na sadanje ratne okolnosti, nije moglo da udovolji molbi centralnoga odbora radi dopusta onih učitelja, koji su k vojsci pozvani.

— Prijatelji škole i hrvatskoga jedinstva nastoje živo o tom, da nam i Dalmacija dostojno zastupana bude na našoj obćoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini.

— Kr. ugarsko ministarstvo financija dozvolilo je, da se sa izložbom III. obće hrv. učit. skupštine prirediti može i lutrija od 30.000 srećaka po 20 novčića. Za čisti naime dobitak te lutrije pokupovat će se najbolja učila i pedagogijski spisi, te će se izigrati. Nade je dakle, da će nešto lutrija, a nešto i predstavka centr. odbora na sva zastupstva naše domovine, knjižare i ine proizvodnike učila pobuditi na što življe učešće, te da će izložba dobro za rukom poći. Dakako da nešto kasno dolazi dozvola ugarskoga ministarstva; ali uza sve to, ako se osječki izložbeni odbor bude živo kretao, imenito pako, ako za vremena upozori izložitelje na probitke, koje će im izložba po svoj prilici pružiti, nije nevjerojatno, da će izložba dobro za rukom poći, ma se žrebanje srećaka za koji dan baš i odgodilo, ako inače nebude moguće. Samo treba, da i svi učitelji takodjer živo prionu uz to, da nastoje što više prodati srećaka. Koliko je učitelja u našoj domovini, toliko treba da bude agenata te lutrije, jer što se više proda srećaka, tim će više biti srećaka; a što više bude srećaka, tim će se više razturiti učila u naše škole, a tim više promaći i napredak našega školstva.

Digitized by Google

— **(Darovi za III. obću hrv. učit. skupštinu.)** Veleštovani gospodin Josip Marković, ravn. učitelj dječačke obće pučke škole u Belovaru, poslao mi je 75 fer. (sedamdeset pet forinti) gospodarstvene pripomoći za obdržavanje III. obće hrv. učiteljske skupštine u Osieku, što no je sabrano u belovarskoj podžupaniji od vriednih rodoljuba. Evo im ovdje častnih njihovih imena: P. n. gg. Marijan Vuković, kr. šk. nadzornik, darovaše 3 for.; J. Marković, ravn. učit., 2 for.; Matija Baić, kr. viećnik, 1 for.; Ivan Stahuljak, kr. viećnik, 1 for.; Vjekoslav Novotni, ravnatelj kr. gimnazije, 1 for.; Adalbert Zadrović, učitelj, 50 nov.; Šimunović Franjo, učitelj, 50 n.; Julka Vimmer, ravn. učiteljka, 1 for.; Josip Bartolčić, gradski blagajnik, 1 for. Svi iz Belovara. — N. Marković, podžupan, 1 for.; N. Parapatić 50 n.; Ivan Filipović, učitelj, 1 f.; N. Malin 50 n.; N. Vučković 50 nov.: Zebić 10 nov.; Tomo Pavišić 10 nov.; A. Bukvić 2 for.; Radostno 1 for.; B. Crnić, učiteljka, 1 for; Gjuro Radanović 20 nov.; N. Tomićek, ljekarnik, 1 for.; Mato Imbrić, kr. poštar, 1 for.; Vaso Bošažić 1 for.; N. N. 50 nov.; J. Rassava 30 n.; N. Bezuk 10 n.; Grga Pulić, umir. lugar, 20 nov.; N. Iverović 50 n.; N. N. 40 nov.; Hanzel, živinar, 50 novč. Svi iz Križa. — Tomo Radulović, učitelj u Oštrizidu, 50 nov.; N. Papić, župnik u Samarici, 50 nov.; Stjep. Tomić, učit. u Bereku, 50 n.; Josip Maletić, ravn. učit. u Grdjevcu, 50 n.; Stjepan Janković, učit. u Grdjevcu, 50 nov.; Marko Šančerić, učit. u vel. Barni, 50 nov.; Martin Benković, učitelj u Pavlovcu, 50 nov.; Teodor Vujić, učitelj u Podgorici, 50 novč.; Vlado Vojnović, učit. u Vukovju, 1 f.; Vinko Krkan, učit. u Kanižkojivi, 2 for.: Nik. Dobričević, učit. u Stupovači, 50 nov.; Nikola Dragoević, učit. u Bršljanici, 1 for.; Gjuro Pribanić, bilježnik u Vukovju, 1 for.; Josip Tarnik, gostioničar, 50 n.; Šimun Ćučković, bilježnik, 20 nov.; Kosta Sever, kr. poštar, 10 nov.; N. Ottahal, liečnik, 50 nov.; Stjep. Dianić, učit., 1 f.; Rac. ravn. učitelj, 1 for. 30 nov.; Ivan Maslo 20 nov.; Imbro Jagodić, gostioničar, 20 n. Svi iz Klošter-Ivanića. — Gregor Horvatić, učitelj u Mostarih, 1 for.; Stjepan Beluhan, učit. u Otrovancu, 40 nov.; Gjuro Belobrk, učitelj u Prugovcu, 50 nov.; Blaž Tišljarić, učit. u Kloštru, 1 for.; Ljubica Dvornikovićeva, učiteljka u Kloštru, 1 for.; N. Preradović, učitelj u vel. Črešnjevici, 40 nov.; Stjep. Djakovac, učitelj u Pitomači, 50 nov.; Pavo Filjak, rav. učitelj iz Pitomače, 1 for.; Veronika Cehulić, učiteljka u Pitomači, 1 for.; Ivan Topolčić, ravn. učitelj, 1 for.; Bolto Zlatec, učitelj, 1 for.: Anka Šoštarić, učiteljka, 1 for.; Mirko Koletić, podučitelj, 50 n. Svi iz Gjurgjevca. — Doktor Mur, župnik, 1 for.; Josip Milković, učitelj, 1 for.; Andrija Matola, satnik, 50 nov.; Fr. Okunović, bilježnik, 30 nov.; Martin Maletić, nadporučnik, 30 n. Svi iz Trojstva. — Mat. Birtić, učit. iz Ciglene, 50 nov.; Mirko Mrazović, kr. poreznik, 2 for.; Otmar Knežević, bilježnik, 1 for.; Mirko Hereeg, podnačelnik, 50 nov.; Andro Ježić 50 n.; N. N. 1 f.; N. N. 50 n.; Maksić Tomo, umir. satnik, 1 f.; Marija Škuljeva, učiteljka, 2 f.; Matija Gjuričić, kr. poštar, 50 n.; Janko Blaga, ravn. učitelj, 1 for. Svi iz Ivanske. — Nik. Ivanović, učit. u Narti, 1 for.; Pavao Brantner, župnik, 1 for. i Josip Djakovac, učit., 1 for., oba iz Hercegovca; Ostoja Zec, učit. u vel. Zdencih, 50 n.; Matija Smrček, učit. iz Ladislava, 1 for.; Juraj Benkek, ravn. učit., 50 nov.; Nikola Predavec, učit., 50 nov., oba u Rači. Stjepan Tomašević, učit. u Nevincu, 60 nov.; Juraj Sulimanović, učit. u Orlovcu, 50 nov.; N. Plener, župnik u Šandrovcu, 1 for.; Ivan Sanko, ravn. učit. u Bedeniku, 1 for. i N. Škleba, podučit. 50 n.; Antonija Hlebec, učiteljka u vel. Pisanici, 1 for. 50 n.; Franjo Dokuš, učitelj u Šandrovcu, 1 for.; Josip Vinković, učit. u Samarici, 50 n.; Luka Rohak, nadporučnik, 50 n.; N. Rohak, satnik u Samarici, 50 n. Svega skupa 75 f. a. vr.

Na tom veledušnom daru u ime upravlj. odbora učiteljske „Zajednire“ i hrv. pučkoga učiteljstva svim ovdje naznačenim veleštovanim darovateljem sa iskrenim „Živili“ oviem se najsrdačnije zahvaljuje u Osieku, dne 2. srpnja 1878.

Ant. Felingštein,
ravn. učitelj i predsjednik učit. „Zajednice“.

Književnost.

— **Nova knjiga.** Kod Hartmana u Zagrebu tiska se: „Poviest hrvatske književnosti“ za učiteljske pripravnike sastavio Antun Pechan. Knjiga će imati 6 tiskanih araka a prodavat će po 60 novč. Može se poslie 20. srpnja t. g. dobiti kod pisca u Petrinji i kod Hartmana u Zagrebu.

— **Nagradne knjige.** Najsgodnije su nagradne knjige „Smilje“ i „Jagodnjak“ od Iv. Filipovića. Te se knjige dobivaju kod hrvat. pedagogijsko-književnoga sbora u Zagrebu.

Natječaji.

— Za učitelja i orguljaša u Ferdinandovcu. Beriva: 350 for. plate, stan i vrt, 21 kbm. drva za ogriev. Za orguljanje 3 jut. oranice, 1¾ jut. livade i 20 vag. kukuruza.

— Za podučitelja rimokat. vjeroizpoviesti u Pitomači. Beriva: 300 for. plate i 60 f. stanarine. Mogu se natjecati i učiteljice.

— Za učitelja rimokatol. vjeroizpoviesti u Čepelovcu, gjurgj. podžup. Beriva: 350 for. plate, vrt, stan i 21 kbm. drva za ogriev. U pomanjkanju učitelja mogu biti namještene i učiteljke.

— Za učitelja rimokat. vjere u Predavcu obćine gudovačke. Plata: 350 for., stan i vrt te 21 kbm. drva za ogriev.

Digitized by Google

— Za učitelja grčko-iztočne vjere u Podgorcih blizu Belovara. Plata: 350 for., stan, vrt od 1 jut. i ¾ jut. sjenokoše, 21 kbm. drva za ogriev.

— Za učitelja grčko-iztočne vjere u Vel. Peratovici u podžup. belovarskoj. Beriva: 350 for. plate, stan, vrt i 21 kbm. drva za ogriev.

— Za učitelja grčko-iztočne vjere u Narti blizu Belovara. Beriva: 350 for. plate, stan, ¾ jut. vrta i 21 kbm. drva za ogriev, a za crkveno pojanje 15 vag. žita.

— Za učitelja grčko-iztočne vjere u Novoseljanih tik Belovara. Beriva: 350 for. plate, stan, vrt u kom. od 1 i pol jut. i 21 kbm. drva za ogriev.

— Za učitelja i orguljaša u Bregih. Beriva: 400 for. plate, stan, 42 kbm. drva za ogriev i vrt od 1026 četv. hvati.

— Za učitelja rimokatoličke vjere u Novoj Plošćici, podžup. belovarskoj. Beriva: 400 f. plaće, stan, vrt i 21 kbm. drva za ogriev.

— Za učitelja rimokatol. vjere u Bereku, podžup. belov. Beriva: 350 for. plate, stan, vrt i 21 kbm. drva za ogriev.

Mogu se natjecati i učiteljice.

— Za učitelja i orguljaša u Trnovitici. Beriva: 350 for. plate, stan i vrt, 21 kbm. drva za ogriev, a za orguljanje 31 vag. žita.

— Za učitelja grčko-iztočne vjere u Pašijanu. Beriva: 350 for. plate, stan, vrt i 21 kbm. drva za ogriev, a za crkveno pojanje 30 mjerova žita.

— Za učitelja grčko-iztočne vjere u Popovcu, podžup. belov. Beriva: 350 for., stan ili stanarina, vrt od 1 jutra i 21 kbm. drva za ogriev.

— Za učitelja grčko-iztočne vjere u Popovači, podžup. križke. Beriva: 350 for. plate, stan, vrt od pol jut. i 21 kbm. drva za ogriev.

Za sva ova mjesta imadu se na dotične mjestne školske odbore upravljene molbenice slati do konca mjeseca srpnja t. g. kr. žup. škol. nadzorničtvu u Belovaru.

— Za učitelje na jednorazrednih obć. puč. učionah u Piljenici, Jamarici, Kozarici, Subockomgradu, Mlaki, Jablancu, u Kričkah i Lovskoj, kotara novskoga; u Bodegraju, Benkovcu, Bogičevcu dolnj., Dragaliću, Ratkovcu, Ljupini i Svinjaru, kotara novogradiškoga; u Komarnici, Magiću malom, Sičah, Seocu, Srednjem Lipovcu, Dragovcu, Bučju, Kobašu, Slatiniku, Zagradju, Lovčiću i Kutah, kotara oriovačkoga. Sve su ove škole jednorazredne obospolne obće pučke škole, samo u Kobašu je jednorazredna djevojačka obća puč. škola. Plata je za svaku školu 300 for.: u mjestih: Kričke, Bodegraj, Komarnici, Magićmala, Kobaš, Slatinik i Kute stan u naravi, u svih ostalih mjestih 100 for. stanarine. Uza to za svaku školu 20 kub. met. drva i 6 for. pisaćega paušala. — Rok natječaja do 10. kolovoza 1878. U Subockom gradu, Mlaki, Jablancu, Kričkah, Lovskoj, Bodegraju, Benkovcu, Dolnjem Bogičevcu i Ratkovcu jesu djeca grčko-iztočne, u Kobašu većim dielom rimokat., u svih ostalih mjestih pako samo rimokatol. vjeroizpoviesti. — Putni troškovi neće se odštetiti. — Molbenice se upravljaju na c. k. okružno upraviteljstvo u Novojgradiški, a šalju se onoj c. k. kotarskoj oblasti, u koje području je dotično mjesto izpražnjeno.

Javne zahvale.

Vriedni gospodin Samuel Mosos, suposjednik dobra u Lovrečini, blagoizvolio je mjest. ovoj pučkoj školi, kroz ruke dotičnoga gospoštinskog upravitelja g. Petra Junkovića pokloniti 10 komada najvrstnijih knjiga družtvom sv. Jeronima izdanih, i obreče ovu učionu u napredak takovimi knjigami nadarivati.

Pošto će se tim mj. škol. knjižnica znatno povećavati, to se g. darovatelju kao prijatelju škole i prosvjete izriče ovime najtoplija hvala.

U Lovrečini, 5. srpnja 1878.

Fran Gudl, učitelj.

Prečastni gospodin Stjepan Matković, kanonik u Zagrebu, darovao je mjestnoj učioni u voj. Križu 50 kom. knjiga, medju njima sve do sada družtvom sv. Jeronima izdane, ter obećaje, da škola pristupi članom jeronimskomu družtvu.

Pomenutomu darovatelju i prijatelju škole zahvaljuje se mj. učitelj u ime škol. odbora u voj. Križu, dne 8. srpnja 1878.

za mjest. školski odbor:
J. Filipović,
perovodja.

Sva ona gospoda, koja misle doći na III. obću hrvatsku učiteljsku skupštinu, neka si najkašnje do 20. kolovoza pribave pristupnice, budući je neobhodno potrebno, da stanbeni odbor za vremena zna, koliki će biti broj skupštinara. Pripominje se pako, da bez pristupnice nitko ne samo neće imati nikakovih polakšica glede putovanja i stana u Osieku, nego da bez nje neće pripušten biti ni u samu skupštinu.

U Zagrebu, 8. srpnja 1878.

Centralni odbor
obćih hrvatskih učit. skupština.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. zbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka“ komad XXXII.

Digitized by Google

Br. 21. U Zagrebu, 20. srpnja 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Tjelesni razvoj.

Nepobitna je istina, da duh nadmašuje tielo, ali je i tielo od velike ciene. Po nauci kršćanskoj tielo je ljudsko uzor-djelo božanske svemogućnosti medju vidivimi stvorovi, ono je orudje duše i stvoreno, da jednom uzkrsne. I to je istina, da čovjek, želeći biti sretnim i poslenim, mora shodnim načinom brinuti se za razvitak i tiela i duše. Doduše ima i u bolešljivom, slabačkom tielu radina, čila duha; nu duha, koji se osobito jakim i poletnim pokazuje, treba i takovo tielo. I na školu stavlja se ovaj zahtjev, da se brine za shodnu up[illegible]ljivost, otvrdjelost i vještinu tjelesnu, jer u tom je temelj ljepšemu, uljudjenijemu, skladnomu bivstvu, t. j. kako bude mogao čovjek odazvati se svojemu zvanju. Nu i za školske dobe u prvom se je redu brinuti domu za tjelesni razvoj i duševno naobraženje. I školi kano javnomu odgojilištu, gdje se razvija i tielo i duša, obratiti je svu pozornost na tielo, jer djeca u školi probave veći dio dana, i tu joj posvetiti i tjelesne i duševne sposobnosti nauci. Ima slučajeva, gdje je učiona upravo prinuždena zauzeti se za tjelesni uzgoj djece, koji je kod kuće bud sa siromaštva bud razmaženosti mnogih obitelji manjkav i zapušten. A u novije doba ne samo da pedagogi, već i medicinska pedagožka znanost stavlja ozbiljne zahtjeve na školu, kako da razvije i obrazi tjelesne sposobnosti i sile. I nije baš neopravdano, kada se školi predbacuje, da je svu svoju njegu obratila na obrazovanje duha pa to na uštrb tiela. Ona je manje više kriva, što imamo toliko kratkovidnih, slabih na mišicah, prsobolnih, škrofuloznih, grbavih, bliedih itd. Dapače imade slučajeva, gdje se može učiona pokriviti, što su gdjekoje osobe nesposobne za vojničtvo. I eto dovoljno razloga, da se iztraži, što je školi u tom pogledu učiniti, da se doskoči tim manam.

Tjelesni razvoj i usavršivanje prošlo je žalibože u razne periode i razne ekstreme. Dočim su jedno vrieme nastojali tielo otvrdnuti proti vanjskim uplivom, držahu u drugo doba neoborivim znakom žuticu i bliedo lice osobite

Digitized by Google

marljivosti. Kao posvuda tako i ovdje biti će istina u sredini; tad ćemo udariti pravim putem, kada ne budemo precjenjivali a niti opet zanemarivali tjelesni razvoj. Niti ćemo ovdje govoriti u prilog nježnoj mehkoputnosti (razmaženosti) a niti okorjeloj surovosti.

Općini starati se je za valjane školske prostorije, za shodno školsko pokućvto i mn. dr., a učitelju je opet nastojati, da se to sve tako udesi, kako će najbolje odgovarati tjelesnomu razvitku djeteta. A kad je i to sve u redu, tad je tekar izpunio samo jedan dio svoje dužnosti. Daljnje su mu dužnosti:

1. da se brine za što čišći i svježi uzduh, te primjerenu toplotu u školskoj sobi;
2. da razborito rukovodi školsku stegu;
3. da se dovoljno obazire na djetinje sile;
4. da s djecom preduzima prikladne tjelesne vježbe i
5. da shodno i valjano podučava.

Na točku 1. Uzduh je čovjeku potreban od onoga časa, kada stupi na ovaj sviet, pa sve do posljednjega trenutka, kad ostavlja ovu zemlju; uzduh mu je življem, u kojem se kreće i živi. Što je ribi voda, to je čovjeku uzduh. Bez uzduha neuspieva ni biljka, ni životinja, a kamo li bi čovjek. I s toga nije nam svejedno, od kakovih je uzduh sastojina. Tielo čovječje može se normalno razvijati samo u takovu uzduhu, koji je čist i nepokvaren, kakav nalazimo pod vedrim božjim nebom. Takovih svojstva ne može nipošto imati uzduh u školskoj sobi, gdje je stotina i više djece. Kako je poznato, trošimo svakim uzdahom jedan dio kisika, što ga ima u uzduhu, a izdišemo dušik i vodik. Ovako izdisani uzduh sadržaje mnogo više dušika, nego li vanjski uzduh, što je često na uštrb pazljivosti, jačanju zdravlja i tjelesnomu razvoju, kao neriedko i samoj ćudoredbi. U zimsko doba, kad su školske sobe zatvorene, hitro ponestaje životna uzduha a umnožaje se zadušljivi, osobito u malenih, vlažnih i nizkih sobah. Nu zrak se takodjer pokvari izparivanjem tiela i odiela, brisanjem pločica (ploče školske), pepelom od peći, trvenjem oprava i t. d., pa i samimi jestvinami, a to sve pogubno djeluje na pluća i oči. K tomu pripomažu jošte kadkada i dim od peći, prah i neugodni vonj sa ulice. Učitelj, koji je zabrinut za tjelesni razvoj djece kao i za svoje vlastito zdravlje, učinit će sve moguće, da u školi bude čišći i svježi uzduh, pa kad se je taj pokvario, on će nastojati, da ga pročisti.

Ovo će postići ponajprije prozračivanjem; učenici mogu poslie svakoga naukovnoga sata izaći na hodnik ili dvorište na nekoliko časaka, a vrata se i prozori otvore, da dodje u sobu nepokvareni uzduh. U to vrieme mogu se djeca na sigralištu ili jačalištu jačati pod nadzorom učiteljevim, a kadkada može i on sudjelovati kod sigre, tim se u djeci uzbudjuje veselje i svježost te tako je napeta njihova pozornost na nauk; uza to mogu potrošiti od kuće poneseni ručak. Takovo naravno prozračivanje nije jošte dovoljno; postarati nam se je i za umjetno. Nu to ne postigosmo možda mahanjem vratima ili prozori, već treba u prozorih ili zidu ponamjestiti oduške (vjetrilnice od lima u prozoru sa zaklop-

Digitized by Google

cem.) U novije vrieme smjestiše cievi u zidu, koje vode izpod poda upravo k peći. (U Novoveškoj školi ima takovo prozračivanje.) Ljeti za velike vrućine možemo i prozore otvoriti, samo ako ne dolazi s vana prevelika halabuka; nu valja opet paziti, da ne bude propuha. U tom pogledu neka učitelj osobito pazi na djecu, koja s daleka pa vruća i uznojena u školu dolaze. Na čistoću uzduha upliva takodjer znatno i čišćenje školske sobe; ako se možda ne da svaki dan školska soba skroz pomesti, a ono neka se ne propusti to činiti bar tri puta na tjedan. Preporuča se takodjer i ribanje (pranje) poda bar jedanput na mjesec.

Što se tiče grijanja školske sobe, to valja paziti, da toplina nikada ne prekorači 14—15 ° R. Veći stupanj toplote prouzrokuje mlohavost te djeluje pogubno i na oči, dočim opet kod 12 ° R., osobito udaljeniji i kraj zida sjedeći učenici osjećaju hladnoću; jedno i drugo odvraća pozornost od predmeta. Toplotu valja udešavati po toplomjeru. Ide li prednost željezne ili zemljene peći, neriešeno je još prieporno pitanje. Čini se, da su najshodnije željezne peći, providjene zemljanim valjkom. Peći ove vrsti primaju hitro toplinu, ali ju od sebe davaju polagano, trajno i jednako. — Razžarene peći, jer propuštaju otrovni gorući plin, vrlo su ubitačne po tjelesni razvoj učenika.

Na 2. Školi je djecu i priukom uzgojivati, s toga je učitelju djecu neprestance nadzirati i nadgledati, kako će moći ustanoviti pravac njihovoj volji. Kada djeca uvide, da učitelj za sve znade, tad će se tim predusresti mnogomu neredu i nemiru, koji bi mogao poremetiti red pa i tjelesno mu nahuditi. Tomu se hoće od strane učiteljeve bezuvjetne djelatnosti i snažne volje i dr. Učitelju je za vrieme nauka paziti, da djeca dostojno u redu drže i oko, i glavu, i prsi i hrbat. Osobito u tom pogledu valja paziti na djevojke, jer osim literarne poduke pridržavaju se one još i žen. ručnomu djelu, a njihov tjelesni uzrast već je od naravi nježniji i slabiji. Posljedice neuredna sjedenja (držanja tiela) jesu: tjelesna mlohavost, netek, navala krvi u glavu, pojavi se skrofulosa, upala očiju, kratkovidnost, bliedost, mršavost, prsobolja, skrivljenje hrbta itd. U djevojaka, osobito posljednjih godina, kada počima spolna zrelost, mogu nateči žliezde i dokopati se plućobolje. Knjige sitnim i lošim tiskom te sive artije, tavni, slabo razsvietleni prostori, kao i neshodne klupe mogu počiniti veliku štetu. Nadalje je učitelju paziti, da se diete tjelesno ne ošteti na sigralištu, na putu iz škole i u školu. Sigre neka se izvadjaju pod nadzorom učiteljevim. Nabacivanje pieskom i kamenjem, kao i sigre, gdje bi se djeca mogla posvaditi i počupati ili razvrućiti, imadu se strogo zabraniti. Kad djeca idu u školu ili iz škole doma, naloži jim se putem mirno i pristojno ponašanje, zabranjuje se svako jakaranje, kričanje, tulenje, trčanje ili hodanje po blatnih i kaljužnih ulicah. — Što se tiče tjelesne kazne, to neka je učitelj vrlo na oprezu; rabi ju što redje, i to samo onda, kada su izcrpljena sva ostala sredstva, u slučajevih da je diete zlobno, prkosito, ustzučaljivo ili surovo (opako). Zaušnice mogu postati osobito pogibeljne, jer je djetinja glava jošte mekana i nerazvita, pa može ozlediti moždjane ili sluh; naproti udarci po zadku, upo-

Digitized by Google

rabljeni u sgodan čas, višeputa dobro djeluju. Za takove kazne uzmi šibu. — S pedagogijskoga gledišta držimo onoga učitelja najboljim, koji je riedko kad prinuždden, da rabi šibu, nu ipak niesmo za to, da se ona iz škole posve odstrani, jer imade zapuštene, trome, opake (zlobne) djece. Šibu su viekom rabili, šibu preporuča dapače i sv. pismo. — Na to samo upozorujemo, da se ne bi zlorabila, da ne bude na uštrb tjelesnomu zdravlju. Odsudjujemo onaj postupak, gdje se daje djetetu dulje vremena uz hladan zid ili pred vrati na hladnom hodniku stajati, ili zatvor preko podne, jer se tim djetetu uzkraćuje za njegov razvoj potrebita hrana.

Na 3. Što naši zakoni naredjuju, da se djeca po 6. dovršenoj godini imadu primati u školu, to je po tjelesno otvrdnuće vrlo pogubno. Jaka i čila djeca neka bi se u toj dobi davala i primala u školu, nu nipošto djevojčice, ili slabašna, bolešljiva i slabo gojena djeca. Vrieme primanja i odpusta imalo bi se ustanoviti po predbježnom odobrenju vješta lječnika. Opaža se, da djeca, koja podju u sedmoj godini u školu, duševno bolje napreduju. U djeteta valja čuvati moždjane, te posrednike izmedju osjetila i moći mišljenja, a isto tako i oko i prsi. U obće cielo tielo priečimo u normalnom razvitku, ako diete prerano odsudimo na sjedenje. Zatim neka je čitava poduka igrajuće naravi, neka se prelazi od lagljega na teže, od jednostavnoga na sastavljeno, više zornim načinom, nego li abstraktnim mišljenjem. Sile se ne smiju nikada tako napeti, da otupi ili onemogne tjelesno ili duševno. Pri manjoj djeci valja svake pol ure držati malenu stanku, kod veće djece čini to iza svake ure. Vrieme, što ga na taj način izgubimo, naplati nam se obilno tim, da se diete uzdrži u tjelesnoj jakosti i duševnoj napetosti. Šetnja po tjednu imala bi se staviti na dnevni red, a kod toga može se uzeti i jedan dio prirodopisa. Medju prijepodnevnu poduku neka uvrsti učitelj onakove predmete, kojim se hoće više moći pamćenja, i to valja poredati tako, da vazda dodju laglji a zatim teži predmeti; poslie podne se preduzima više tehnička struka. Po tjelesni razvoj pogubno je takodjer pomanjkanje sgodnih sredstva za zornu obuku, pomnožani zahtjevi novije dobe, t. j. preveliki broj naučnih predmeta, pomnožani broj sati kao i predugo napinjanje moći mišljenja.

Ne možemo ovdje mimoići takodjer i domaćih radnja, kojim se hoće takodjer mnogo vremena i snage od strane djeteta. Po Kellnerovu mnenju nije jim druga svrha, „već da si djeca upamte nešto novoga, što jim bilo dosele nepoznato, indi napamet nauče, ili da si već naučeno gradivo jošte bolje u glavu utuve, ili postignutu vještinu da pojačaju, indi da se vježbaju.“ U takovih slučajevih ne može jim se ciena oprovrgnuti. Nu ovdje je učitelju misliti i udovoljiti domaćim okolnostim, kao i zdravlju i tjelesnomu razvitku. U tom pogledu imadu se ograničiti na najpotrebitija, moraju se dobro pripraviti te se što više obazirati na dobu i shvatljivost djece. Tako se, ostavljajuć djeci nešto vremena za sigranje i hodanje po svježem uzduhu, podržaje volja k radnji a štedi se i tjelesni razvitak.

Digitized by Google

Na 4. Svrha je tjelesnih vježba, da izprave i odklone mnoge pogubne učinke škole, koji se radjaju od mnogoga sjedenja, napornoga mišljenja i od dr., tjelovježba ojačuje mišičnu snagu, pospješuje kolanje krvi, pa s toga je po zdravlje od najveće važnosti, a krom toga i dobrom pripravom za buduće novake. Stari Špartanci odgojivahu tjelesnimi vježbami jake i liepe ljude, a to bez preče, brvna i ruča, bez svakih vratolomnih vježba, već jedino pravilnim stupanjem, zakretanjem, penjanjem i hrvanjem i t. d., dakle posve naravnimi vježbami. U taj primjer neka se ugledaju naši današnji pedagozi. Kao što naziremo valjana lječnika u onom, koji se osvrće na prirodne učinke, tako i onaj uzgojitelj spada medju bolje, koji u tom pogledu sliedi naravne puteve. Tjelovježba nije takodjer niti za svako diete, t. j. da mu tielo usavrši, poljepša, ojači i uda spretnijimi učini, pa ne može svako niti svih vježba napraviti. Za djecu, koja boluju na plućijuh, koja trpe od srdcobolje, nije tjelovježba. Ovoj više koristi umjereno kretanje u božjoj naravi. Može li se koje diete pripustiti na tjelovježbu, neka odluči razborit i vješt lječnik. Pri tjelovježbi neka se postupa postepeno, prelazeć od lagljega na teže. Ne smiju se vježbe otegnuti tako, da bi se djeca skroz izmučila. Za vrieme stanke ne smiju djeca mirno stajati, niti mrzle vode piti itd. Najprikladnije vrieme za tjelovježbu jesu večernji satovi. (Tko se želi pobliže upoznati s tjelovježbom u praktičnom i teoretičnom smjeru, taj si neka ne propusti nabaviti „Sokol“, glasilo za tjelovježbu, koje izlazi u Zagrebu, te koje je i ista vis. vlada preporučila za nabavu. Ured.)

Na 5. Kao što se djeca podučavaju u školi, kako joj se držati reda u školi, na putu u školu i iz škole, kako mu je čuvati zdravlje, isto tako valja ga shodno uputiti o čovječjem tielu i tjelesnoj stvorbi. Ovim mislimo hranu, probavu, kretnju, osjećanje i razne obavke okrajnina, koje su s njimi u savezu. Podajmo djetetu neke naputke o stanu, odielu, spavanju i zraku. Zahtievajmo od njega, da drži nešto do čistoće tiela, odiela i sprava, koje su koli u školi toli i kod kuće. Škola neka podučava, česa se valja držati, kada se kakova pošastna bolest pojavi; kako valja njegovati bolestnika, i kako s njim postupati; kako u pomoć priteći postradaocu; na što paziti, kad se kupa, kada bura sa grmljavinom vlada; kako pomoći onomu, koga je striela ošinula, koga je biesan pas ugrizao, tko se je otrovao itd. Prirodopisnom obukom može se takodjer blagotvorno djelovati, ako djecu podučimo s otrovnih i ljekovitih bilinah, o varivu ili sočivu, o uporabi mjedenoga (pokalajenoga) i zemljanoga posudja. A sgodnom prilikom može se takodjer koja progovoriti i o raznježenosti i mekoputnosti, koje se današnjom ugladjenijom tobož kulturom sve to više širi. Sretni ćemo biti, bude li u naših čitankah gradiva*, koje bude slovilo o spomenutih stvarih. A za željeti bi bilo, da se o tjelesnom uzgoju govori i podučava i na naših učiteljištih.** H.

---

* Bit će ga. Ur.

** Obučava se. Ur.

Digitized by Google

Praktično predavanje iz zdravstvoslovja.

Napisao **Davorin Trstenjak.**

Djeco moja! Jučeranji dan ostati će nam u uspomeni. Izašli smo na brdo Vis, s kojega smo vidjeli cielu okolicu ovoga mjesta: Vidjeli smo sva brda i brdašca, potoke, sela, ruševine staroga grada i kapelicu sv. Marije, a bijasmo i na onom svetom mjestu, gdje počivaju u sladkom snu mnogi naši dragi i mili: bijasmo na groblju. Dječice moja, malo nas je bilo, koji ne bi tamo imao barem koga; zašutjeli ste s toga svi, a neki zaplakali sjetiv se svojih matera, sestrica, braće ili druge pokojne rodbine. Ja doduše nemam tamo nikoga, ali mi ipak bilo pri srdcu težko, jer u tih grobovih hladnih počivaju vaši dragi, žao mi je bilo, jer sam vidio vas žalostne, i jer tamo počivaju ljudi, jer tamo počivaju Hrvati.

Obidjosmo sve križe i zabilježismo, koliko bijaše komu pokojniku godina, kad je umro. Te ste godine bilježili vi, a izračunao nam je Marko, da poprieèna starost pokojnih od 3 prošle godine iznosi 34. To je vrlo malo! Samo jednoga nadjosmo, koji umre u 60. godini. Iz toga vidimo, da u našoj obćini ljudi prerano umiru. A nešto, što je tomu uzrokom, kazivati ću vam danas. Danas ću vam djeco pripoviedati, što moramo činiti, da budemo dugo živjeli.

Djeco moja, bio čovjek star ili mlad, bogat ili sirota, želi si dug život. Ima doduše takovih ljudi, koji si kadkada požele smrt, ali da dodje, prošla bi ih volja; sjetite se samo onoga iznemogloga starca, koji je nosio breme drva i sazivao smrt, a kad je došla, zamolio ju, da mu pomogne drva na ledja naprtiti, a ne zamoli ju, da ga umori.

A bi li vi djeco rado dugo živjela? Dakako! Svaki vas je sliednji uzkliknuo veselo, da bi. Pa kad si svi želite dug život, slušajte i dalje tako liepo, a ja ću vam kazati, što se mora činiti, i na što se mora paziti, da se dugo živi.

Najveći dio svoga života čovjek sprovede u kući. U kući čovjek radi, jede i spava, ona ga štiti proti raznim nepogodam, proti studeni i žegi. Zato je najpotrebitije, da bude čovječji stan posve zdrav. Prije nego li će čovjek kuću graditi, mora dobro znati, gdje ju valja graditi, da bude zdrava. Mjesto, na kojem kanimo kuću graditi, mora da bude posve suho. Gradi li se kuća na vlažnu ili močvarnu ili takovu zemljištu, koje leži izpod površine bližnje vode, kad malo naraste, to je u takvoj kući vrlo nezdravo stanovati, jer se tu razvijaju škodljivi hlapovi i plinovi, koji okužuju zrak u sobi, radjaju pliesan, majušne gljivice, koje se ili same ili pako njihove čestice zrakom razpršuju, mi ih udišemo i tim si zdravlje kvarimo. Tko je navikao na čisti zrak, pa stupi u vlažnu sobu, namah znade, da je vlažna, jer zaudara po tuhlini, dočim onaj, koji u istoj kući stanuje, toga vrlo neugodnoga vonja neosjeća. Iz vlažnoga zemljišta probija vlaga i u stiene, pa je često, naročito zimi, na stienah opaziti kapljice.

Svaki na novo sagradjeni stan takodjer je u prvom početku vlažan, zato je nezdravo u takovu stanu stanovati. Kad se nova sgrada posve dobro osuši, onda se možemo u njem nastaniti.

Digitized by Google

Je li u novom neosušenom stanu zdravo stanovati? Kaži nam Gjuro! A zašto nije zdravo stanovati? Dobro. To isto reci ti, Franjo!

Sad znamo, da je stan vlažan, ako je sagradjen na vlažnu, močvarnu mjestu, a i onda, kad se još nije osušio, a znamo i to, kakove bolesti stignu čovjeka, kad stanuje u vlažnih sobah. Ali to još nije sve! Soba može vlažna postati i na drugi način. Koji bi nam znao to kazati? Dorica se ustane i započme: Kad naši po zimi u sobi rublje suše, sve se voda po prozorih cjedi, a stiene su vlažne, i mene onda uviek glava boli — možebit, da i od toga postane stan vlažan. Jest, Dorice, tako je. Stan postaje vlažan, ako u njem sušimo rublje, mokro odielo, obuću, ako se u sobi rublje pere, tigla ili ako se kuha. Naši ljudi, osobito u zimi, kad je kišovito, suše obojke oko peći; što mislite da li to zdravlju škodi? Anka odgovori: To ne valja, to je nezdravo, to smrdi. Istina je, Anko, da to ne valja, ali gdje gdje si naši ljudi mogu obojke sušiti, ako ne kod peći! Na to će Jaga: Neka si ih suše u kuhinji, gdje nitko ne spava. Ti si Jago pogodila! Kad si nam Jago na to pitanje tako mudro odgovorila, reci nam, čemu vam ja to pripoviedam? Vi nam gospodine učitelju to zato kazujete, da budemo dugo živjele. E moja draga, od samoga moga pripoviedanja neće vas nijedna dugo živjeti, tu se hoće još nešto drugo. Cieli razred smijućke odgovara: Vi nam to zato kazujete, da nas naučite, da je u vlažnih stanovih nezdravo stanovati i da mi ono ne činimo, što bi nam škodilo. Tako je. Nije dosta, da čovjek zna, što mu škodi, već se mora toga kloniti, kao što nije dosta vjerovati, već treba i zapovjedi božje obdržavati. — Deder nam Jago sada kaži kako valja! Dobro! A budete li vi djeco to činila? Budemo, jer ne bismo rado prerano umrieti.

Sad znate, da zdrav stan mora biti suh, ali to opet još nije sve, što treba, da bude stan zdrav; u zdravu stanu mora biti i zrak čist, jer nečist zrak osobito zdravlju škodi. Ljudi, stanujući u nečistu zraku, bolešljivi su, boli ih često glava, oči su im tamne, a lice bliedo, te ne dočekaju starosti.

U mom rodnom mjestu dogodila se je prije 8 godina velika nesreća. Bilo je to u zimi. Seljak Ivan Šarić spremi se jedne večeri sa svojom ženom, sinovima Ivanom i Vjekoslavom i kćerkom Doricom spavat. Najstarijemu sinu bijaše 14, a najmladjoj Dorici 3 godine. Kad seljakinja spremi djecu si u postelj, donese u sobu veliku zdjelu žeravke, da im bude toplije, te legne i ona. Sutradan dodje k Šariću susjed mu, da mu posudi sjekiru, ali bijaše još sve zatvoreno. Uze kucati na vrata, poslie na prozor, stane ga zvati po imenu, ali mu se ne javi ni živa duša. Zarumeni zora, zasja sunce, ali kod Šarića još sve sladko spava, prem je Šarić svaki dan prije zore ustajao. Susjed stane opet zvati. Pošto mu se nitko ne odazva, stane kroz prozorić u sobu zavirivati, te opazi na sredini sobe ležećega Šarića. Djeca i mati ležahu na svojih mjestih. Misleći susjed, da su Šarića i obitelj mu poubili hajduci, uze vikati i zvati susjede u pomoć. Susjedi se skupe, provale u sobu i nadju ih sve mrtve. Razgledaju nesretnike, ali krvi i ranam nigdje ni traga. Za boga, što je to! zavapi zdvojno stara susjeda, tu niesu bili razbojnici, tu je bila môra, môra ih je za-

Digitized by Google

dušila. O nesretni ljudi! Plačući susjedi zamole boga, da nesretnikom duše pomiluje. Sve zamukne. Napokon stane stara susjeda ovako govoriti: Znala sam ja, da će se u našem selu dogoditi velika nesreća; svih ovih dana kvarkala je muklo vrana na Jožićevu hrastu, a psi su ciele noći zavijali. Istina je, istina je, odgovore susjedi.

Djeco draga, nije ih zadušila môra — zadušila ih je mati! Jest, djeco, vi se pred tim sgražate, ali dobra i valjana mati nije ih namjeravala udušiti, ona je pače htjela, da im bude svim toplo, pa zato je doniela žeravku u sobu. Žeravka bila je kriva njihovoj smrti. Od žeravke razvijao se je ugljikov kis, koj je izkvario zrak i napunio sobu. A da ugljikov kis zadušuje, poznato vam je već. Da je nesretna mati znala, što je ugljikov kis i kako se stvara, živjela bi sa svojimi valjda još danas. Što nije ona znala, to vi evo već sada znate, u školi to učite, škola vam je, kako opet vidite, najveća prijateljica.

Kad tako liepo i pozorno slušate, pripoviedati ću vam još nešto:

Prije pet godina dogodilo se je u bielom našem Zagrebu nešto slična. Bilo je to na poklade. Neki zanatlija imao je dvoje djece, starije bijaše u petoj godini. Otide u večer k svomu susjedu na razgovor, a svojoj ženi kaza, da dodje za njim, kad djeca pozaspe. Žena nahrani djecu i spremi ih u postelj, mokar pako jastuk metne k peći, da se osuši, te ode za mužem. Peć bijaše vruća, jastuk se osuši i napokon zapali. Soba se napuni dimom i ugljikovim kisom, koj zaduši nevinu dječicu. Roditelji dodju kući i nadju na veliku svoju žalost djecu si već mrtvu. Što se učimo iz tih primjera? Reci nam Jelice! Iz tih se primjera učimo, da ne smijemo u sobu donašati žeravke ni kod peći ništa takva sušiti, ni blizu nje stavljati, što bi se moglo zapaliti i pokvariti zrak, koji čovjeku jako škodi, pače može ga zadušiti. (Konac.)

Podžupanijske učiteljske skupštine.

Skupština podžupanije belovarske.

Naredbom kr. škol. nadzorničtva od 12. rujna 1877., br. 495, obdržavana je učiteljska skupština za podžupaniju belovarsku dne 25., 26. i 27. listopada u gradu Belovaru.

Već 24. poslie podne nasta vreva po gradu. Sakupljalo se odalešnje učiteljstvo, ovaj na brzih kolicah, onaj s torbakom u ruci; ovaj traži pristanište u gdjekoga prijatelja, onaj u gostioni. Okolo četvrte, pol pete ure vrvilo je sakupljeno učiteljstvo županijskomu domu, da pozdravi svoga vriednoga poglavara kr. škol. nadzornika, pogl. g. Marijana Vukovića.

Sutradan u 8 sati prije podne bje predskupština. Prisutni bijahu izim šk. nadzornika i gradonačelnika g. Cuvaja vriedna neka gg. župnici i kapelani.

G. predsjednik otvori predskupštinu kratkim ali shodnim govorom, a zatim izporuči pozdrav presvietloga gospodina velikoga župana podžupanije belovarske Ljud. pl. Raiznera, koj bijaše službenim putovanjem po občinah za-

Digitized by Google

priečen tomu sastanku prisustvovati. Govor bijaše popraćen trokratnim „Živio!“ Zatim birani su častnici te ustanovljen dnevni red. U častnike izabrani su: podpredsjednikom g. Josip Marković, ravnajući učitelj u Belovaru, a za tajnike gg. Juraj Benkek, ravnajući učitelj u Rači i Janko Blaga, ravnajući učitelj u Ivanskoj.

Nakon kratke stanke čitao je perovodja g. Benkek po dnevnom redu, ustanovljenom u predskupštini, „Izviešće kr. škol. nadzorničtva o stanju pučkoga školstva u podžupaniji belovarskoj.“ — Izviešće je bilo obsežno, te nam je predočilo pravu sliku pučkoga šknlstva ove podžupanije, iz kojega razabrasmo: a) Da se izpitané učiteljske sile množe; b) da se postojeće šk. sgrade prama okolnostim tako priredjuju, da budu svrsi shodne; c) da su nekoje obćine svoje škole u viši plaćevni razred uvrstile; d) da je visoka kr. zemaljska vlada milostivo poklonila priličan broj učila za siromašne pučke škole, koja su već porazdieljena, te su ih dotične škole i primile“. Izviešće bi primljeno sa oduševljenjem na ugodno znanje s tom smjernom nadom, da će g. šk. nadzornik iz petnih sila nastojati, da se i druge škole, na kojih službuju izpitani i stalno namješteni, sdušni i vrstni učitelji, uvrste u viši plaćevni razred. U ostalom se učiteljstvo pouzdano nada u čelik volju g. škol. nadzornika, kojega i presvietli gospodin veliki župan u njegovu težkom službovanju izdašno podupire, da će moći po vremenu sve potežkoće svladati; sve, što je krivuljasto, izravnati, što je manjkavo, nadopuniti, a u tom će mu i samo učiteljstvo ustrajnim rádom put krčiti.

U prvoj redovitoj sjednici započe razprava o pitanju: „Koje grane gospodarstva zaslužuju osobitu pazku u ovih krajevih, i kako bi pučka kola iste u narodu najuspješnije i najkoristnije unaprieditи mogla?“ Izvjestilac g. Vjekoslav Klemen, ravnajući učitelj u Grubišnompolju, razlaže u oduljem govoru razne grane gospodarstva, kojimi se bavi puk u ovih krajevih, ističe njihove prednosti — a zatim mnoge mane i nedostatke, koje žalibože kod ovoga naroda opazujemo, jer je naglim prelazom izpod vojničke stege zadobio preveliku slobodu, koja ga je već dovela na rub propasti koli u moralnom, toli u materijalnom pogledu. Nakon obrazložena pitanja prihvati skupština znatnom promjenom ove izvjestiočeve rezolucije:

1. U području belovarske podžupanije zaslužuju osobitu pažnju sljedeće grane gospodarstva: a) poljodjelstvo, b) livadarstvo, c) gojenje i timarenje stoke, d) voćarstvo i povrtlarstvo, e) vinogradarstvo, f) pčelarstvo.

2. Neka se u smislu §. 38. šk. zakona ustroje školski vrtovi samo kod onih škola, gdje se može dobiti u tu svrhu prikladno zemljište blizu škole; gdje to nije moguće, neka se pričeka, dok se u tu svrhu prikladno zemljište bude dobiti moglo.

3. Neka učitelji pučkih učiona svojoj školskoj djeci pri nauci u prirodoznanstvu kod pojedinih predmeta opisuju takodjer i njihovu praktičnu uporabu.

4. Kod računstva i sastavoslovja neka se rabe takovi primjeri, koji zasiecaju u domaće i praktično gospodarstvo.

Digitized by Google

5. Svoj kućevni poredak i gospodarstvo neka takodjer tako drže, da bude od dobra upliva na školsku mladež i mjestno pučanstvo.

6. U onih školskih obćinah, gdje nema posebne učiteljke, da se ručno djelo i nauk o kućanstvu povjeri suprugi učiteljevoj uz nagradu, ako se za to pripravnom izjavi.

7. Da se uzbudi u djeci volja za čitanje gospodarstvenih knjiga i spisa, imadu se školske knjižnice providiti sa svimi raznimi gospodarskimi do sada izišavšimi knjigami, a tako isto i budućimi, pa osim toga da se drže svi gospodarski časopisi, kao što: „Gospodarski list“, „Seoski gospodar“ i „Pučki prijatelj.“ U razpravi sudjelovahu gg. Marković, Benkek, Blaga, Pernišek, Šimunović, Budicki, Filjak i Maletić.

Tim se prva sjednica svrši.

Poslie podne nastavljena su praktična predavanja:

a) „Pojam i vrst brojnika“ predavaše gospodjica J. Vimerova, ravnajuća učiteljka u Belovaru. Ona podieli svoju temu na grane, — a predavanje bijaše tako zanimivo, da je i mnoge starije učitelje iznenadila.

b) „Koja bi bila najshodnija metoda za predavanje desetičnih slomaka?“ predavaše vješt i maran učitelj g. Josip Vinković.

c) „O predlogu i njegovoj uporabi“ predavaše g. Ivan Topolčić, ravn. učitelj u Gjurgjevcu.

U drugoj redovitoj sjednici razpravljalo se je ponajprije pitanje: „Kako da jedan učitelj zabavlja sva četiri razreda u jedno te isto vrieme?“

Nakon izvjestiteljeve (J. Maletić) obrazložbe povede se živahna razprava, te budu prihvaćene sljedeće rezolucije:

1. U školah s jednom učiteljskom silom pripomažu učitelju bolji učenici pri obuci, takozvani monitori.

2. Za monitore rabi učitelj najbolje učenike i pazi, da se ne bi pokazali nevriednimi stavljena im povjerenja.

3. Da učitelj svoju zadaću uspješnije vršiti može, nastojati mu je, da se sve više usavršuje čitanjem strukovnih i znanstvenih djela i spisa.

4. Učevno gradivo pojedinih razreda razdieli učitelj na razdobja i opredieli odmah u početku školske godine, u koliko će se moći koji predmet osnivati i predavati možebit na istom predmetu koga višega ili nižega razreda, te o tom vodi točne bilježke i svraća se na uspjeh; — a željeti je, da pojedinci uspjeh svoga djelovanja objelodane svojim sudrugovom putem škol. časopisa ili učiteljskih sastanaka.

U razpravi sudjelovahu ponajviše gg. Ivančan, Marković, Benkek, Klemen, Blaga, Šimunović, Filjak i Pernišek.

Tim se ova sjednica svrši.

Poslie podne u 3 sata predavaše: „Prirodoslovje na temelju 56. štiva prve slovničke čitanke“ g. Josip Milković, učitelj u Trojstvu.

Digitized by Google

U 4 sata predavaše g. Josip Maletić o pitanju: „Koje su glavne mane djetinje dobe, kako im je moći predusresti i kako ih valja liečiti?“

U trećoj redovitoj sjednici bude razpravljano pitanje, koje glasi: „Je li opravdan prigovor, da su pučke škole jako obterećene učevnim gradivom, ako nije, odakle proizticе isti i kako bi mu se doskočiti moglo?“ Izvjestitelj g. Josip Marković, ravn. učit. u Belovaru, pretresav to pitanje, predlaže skupštini 7 rezolucija, od kojih ipak skupština s nekom malom preinakom primi ove:

1. Pučke učione niesu obterećene učevnim gradivom, kako se obićaje to reći, nego učitelj razredi na učionah s jednom učiteljskom silom; jer sve, što je na pučkih učionah propisano učiti, može se svladati na pučkih učionah s više učiteljskih sila, samo neka se udešava prama okolnostim djece, dočim na onih s jednom učiteljskom silom ne može.

2. Upitni prigovor proizticе ponajviše odatle, što školskomu napredku stoje na putu mnoge zapreke, na koje bi se veći obzir imao uzeti od onih, koji su pozvani na njihovo uvaženje.

3. Ovomu prigovoru našlo bi se lieka:

a) Ako bi se obseg učevnih predmeta na školah s jednom učiteljskom silom na nekoliko snizio prama onomu na školah s više učiteljskih sila;

b) ako bi se u svakom mjestu, gdje postoji posebna dječačka i djevojačka škola, svaka samo s jednom učiteljskom silom, zakonom spojile u obospolnu obću pučku školu s dvie učiteljske sile;

c) ako bi se osobiti obzir uzeo na §. 20. šk. zakona;

d) ako bi se mjestni školski odbori postavili u takov položaj, da bi mogli valjano udovoljavati svojim dužnostim u smislu §§. 22. i 28. naredbe kr. zem. vlade o upravi pučkih škola.

4. Neka bi se nastojalo, da se što prije izdadu svrsi shodni rukovodnici za predavanje pojedinih predmeta.

5. Predpostavljene oblasti neka bi strogo priečile raznim faktorom pačati se u djelokrug pojedinih školskih organa.

Do ovih se rezolucija došlo mnogimi pro i contra govori. Za nje govorahu ponajviše gg. Benkek, Šimunović, Blaga i Klemen, a proti gg. Katkić, Ivančan, Filjak, Maletić i Pernišek.

Po dovršenoj razpravi rješavani bi razni predlogi prije skupštine predsjedniku podneseni:

I. Pernišek, učitelj u Predavcih, predlaže:

„Neka se vis. kr. zem. vlada umoli, da se §. 20. škol. zakona preinači, te na jednu učiteljsku silu samo 60 učenika odmjeri, jer je za jednu učiteljsku silu premnogo 80 učenika.“ — Skupština primi ovaj predlog jednoglasno.

II. Benkek predlaže:

a) „Neka se vis. kr. zem. vlada umoli, da se učiteljstvo, kao radnik na istom polju, u jedan plaćevni razred uvrsti sa 700 for., u najgorem slučaju pako samo u dva nerazdaleka razreda sa 600 i 700 for.“

Digitized by Google

b) „Sveukupno učiteljstvo kao jedno udo moralo bi imati jednaku mirovinu. Mirovini za podlogu neka bude 700 for. uz postojeće zakonske ustanove, a prama tomu neka občine i učitelji u mirovinsku zakladu doprinašaju.“

Skupština prihvati oba predloga.

III. Topolčić stavi sljedeći predlog, a skupština ga prihvati:

„Visoka kr. zem. vlada umoljava se, da blagoizvoli odrediti, neka se i povišene plaće učitelja u mirovinu uračunaju, jer je učiteljstvo pripravno uplaćivati propisane postotke u mirovinsku zakladu. a prama tomu da se preinače §§. 139., 143., 144. i 126. škol. zakona.“

IV. Juraj Benkek predlaže:

a) „Neka vis. zem. vlada blagoizvoli sveukupnomu učiteljstvu za službovanje do oživotvorenja novoga škol. zakona bar 10-godišnji doplatak dopitati, jer su isti mnogi učitelji izgubili, a drugi tomu za odštetu niesu dobili.“

b) „Neka se petgodišnji doplatak proteže i preko 30-godišnjega službovanja za učitelje, koji su sposobni i voljni i nadalje učiteljsku službu revno obavljati.“

2. a) „Neka se velesl. kr. podžupanija umoli, da prigodom odredjivanja prostorija za ciepljenje boginja prama §. 11. provedbene naredbe izvoli koje druge, a ne školske prostorije odrediti.“

b) „Neka se visoka kr. zem. vlada umoli, da se revakcinacija samo za školsku mladež u školskoj sobi obavlja tako, da bude dotični lječnik obezan u školu doći.“

Iz ovoga se porodi još mnogo tomu sličnih predloga iz sredine učiteljske skupštine, a skupština usvoji ovaj predlog·

a) „Velesl. kr. podžupanija umoljava se, da strogo zabrani obdržavati u škol. prostorijah sajmovne komisije, izplaćivanje Bošnjaka, pobiranje poreza i t. d., jer se tim stavljaju zapreke obuci, a ime škole se oskvrnuje.“

b) „Kod kompetentne oblasti imalo bi se svojim putem s raznih razloga izposlovati, da se učiteljstvo mjesečno izplaćuje na izplatovnik (Gagebogen), u kom će biti evidentan svaki izplatak i odbitak.“

Skupština usvoji oba predloga.

V. Ivan Topolčić predlaže: „Unatoč naredbam visoke kr. zem. vlade i požurkanja kralj. podžupanije glede ogrievnih drva i učevnih knjiga slabo se odazivaju občine, te pošto je evo već jedan mjesec školske godine minuo, a većini učitelja i škola niti su drva niti knjige još do danas dostavljene, s toga se velesl. kr. podžupanija umoljava, da pozove občine na opravdanje, zašto naloge podžupanije ne vrše, te dotične krivce kazni; jer bez ovoga neće se ničim uspjeti.“

VI. Učiteljska skupština moli: „Da visoka kr. zemaljska vlada blagoizvoli oživotvoriti zaključak učiteljske skupštine od prošle godine glede tjelesne kazne, jer se takova na mnogih mjestih potrebitom izjavljuje, dok se nepodignu popravilnice.“

Digitized by Google

VII. „Obća pučka škola u Belovaru stavlja predlog, da se osnuje učiteljsko družtvo za cielu podžupaniju sa sjedištem u Belovaru.

Razprava se na predlog gosp. predsjednika dovrši tim, da se to ostavilo učiteljskoj inicijativi izvan djelokruga učiteljskih sastanaka, jer su, kao što to skupštini objavi g. Maletić, podravski učitelji odlučili za svoj okoliš osnovati učiteljsko družtvo sa sjedištem u Gjurgjevcu, — a učiteljstvo severinsko, račansko, grdjevačko i grubišnopoljsko zamislilo je isto i pozvalo već sudrugove svoga kraja na zajednički râd. Po tom ostaje na volju učiteljstvu grada Belovara, da za sebe i svoj okoliš osnuje posebno učiteljsko družtvo, jer to zahtieva i teritorijalni obseg ove podžupanije.“

Skupština primi ovaj predlog sa oduševljenjem.

VIII. Učiteljska skupština umoljava: „Neka visoka kr. zemaljska vlada blagoizvoli orguljaška beriva, uslied kojih su ovostrane škole u IV. i V. plaćevni razred posrnule, u stalna beriva u gotovom pretvoriti.“

U odbor za pripravu razpravnoga programa za dojdući sastanak budu izabrani belovarski učitelji gg. Josip Marković, Simo Antolić, Franjo Šimunović i Alberto Zadrović.

U podžupanijski školski odbor budu izabrani gg. Josip Marković i Fr. Šimunović.

U zemaljsku učiteljsku skupštinu niesu birani članovi, jer se u vrevi posla i kratkoći vremena na to zaboravilo, s toga će imati žup. šk. nadzornik po svojoj uvidjavnosti sám dvojicu vriednih i zaslužnih učitelja predložiti.

Radi kratkoće vremena budu 3 pitanja za ovaj sastanak izpuštena, od kojih će se jedno razpravljati u budućoj skupštini, a ostala dva pitanja mogu izvjestitelji objaviti bud u kojem škol. časopisu, bud u kojem dnevniku.

Tim bijaše dnevni red izcrpljen, a gosp. predsjednik zaključi srdačnim govorom drugu učiteljsku skupštinu podžupanije belovarske.

Josip Maletić.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Vjekoslava Petaka pravim učiteljem na obospolnoj obćoj pučkoj školi kod Sv. Gjurgja; namjestnoga učitelja u Bedenici Krunoslava Bindera pravim učiteljem obće pučke škole u istom mjestu.

= (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelji pristupiše sboru: mjestno šk. vieće u Velikoj Kopanici i obća puč. škola u dolnjoj Kupčini, položivši po 10 for. Za godinu 1878. dobiti će članovi „Jagodnjak“, koj je jur tiskan, i „Predavanje“, koje se sada tiska. Te knjige odpremiti će se p. n. gg. članovom s „Dietetikom“.

— (**Za pismeni učiteljski izpit na kralj. muzkoj i ženskoj preparandiji**) imadoše kandidati i kandidatice riešiti sljedeće zadatke: 1. Razvijte u kratko poviest knjige hrvatske; koji se pisci prošloga vieka uzimlju za strogo pučke pisce? — 2. Što znadete ob upravi u Hrvatskoj i Slavoniji i u razvojačenoj Krajini? — 3. Kojih se načela imade držati učitelj predavajuć povjestna štiva u puč. školi? — 4. Koji su učinci topline; kako koriste u običnom životu? — 5. Neki otac želi sinu pri njegovu porodu osjegurati glavnicu, koja mu se u njegovoj 24. godini izplatiti ima. U tu svrhu uloži on umah 1250 for. u neku osjeguraonicu, koja daje 4%; koliku svotu imati će osjeguraonica, ako se kamati na koncu svake godine glavnici pridodaju, sinu izplatiti. — 6. Neki otac ostavi poslie svoje smrti udovicu sa 3 sina i podieli svoj imetak slje-

Digitized by Google

dećim načinom: Udovice da do dobije ⅓ svega imetka, prvi sin ⅓ ostatka i još 600 for., drugi sin ⅓ novoga ostatka i još 2200 for., a treći sin sav preostatak od 4600 for.; kolik bijaše sav imetak i koliko je došlo na udovicu, te na prvoga i drugoga sina? — 7. Krugolik ribnjak imajući u premjeru 16·74 m. ima se povećati tako, da bude njegov premjer 21·994 m.: za koliko će se tim povećati ploha ribnjaka?

— (**III. obća hrv. učit. skupština.**) Štedionica slatinska darovala je u i me prinosa za III. obću hrv. učit. skupštinu 10 f. a k tomu je sabrao slatinski učitelj g. Šestak od ondješnjih rodoljuba 10 for., te ih poslao odboru učitelj. „Zajednice“ u Osiek. Na čem se sl. slatinskoj štedionici kao i ostalim ondješnjim datovateljem izriče najsrdačnija zahvalnost.

Sljedeća željeznička družtva dozvolila su polakšice posjetnikom skupštine:

1. **Königl. ungar. Staatsbahnen** (Rieka-Karlovac; Zagreb-Žakanj) od 25. kolovoza do 15. rujna tamo i natrag i to II. razred za podpunu cienu III. razreda ili u III. razredu za pol ciene II. razreda. — Za izložbene predmete ima se platiti podpuna ciena do Osieka a natrag bezplatno. Izložbeni odbor mora priznati na tovarnici, da je dotični predmet bio izložen, ali se nije mogao prodati.

2. **Ungarische Westbahn.** Od Gradca do Sombotelja jednu trećinu u II. i III. razredu od 28. kolovoza do 9. rujna.

3. **Oesterr.-ungar. Lloyd** (na Jadranskom moru) 50% bez ograničenja vremena.

4. **Pruga Fiumansko-Alföldska.** (Veliki Varadin-Osiek) 33⅓% za II. i III. razred od 28. kolovoza do 9. rujna. Za izložbene predmete uz podpunu vozarinu do Osieka, a natrag bezplatno od 23. kolovoza do 15. rujna s tom pogodbom, da izložbeni odbor kod povratka na tovarnicah naznači, da je dotični predmet izložen bio, ali nije prodan.

5. **Kaiserin Elisabeth-Bahn** za skupštinare s podpunom vozarinom III. razreda za II. razred ili pako pol vozarine II. razreda za III. razred od 1. do 9. rujna. Za izložbene predmete mora izložbeni odbor potvrditi na izvornoj tovarnici, da je dotični predmet izložen bio, ali nije prodan.

6. **K. k. Südbahn-Gesellschaft** (od svih ugarskih i hrvatskih postaja do Zagreba, zatim od Žakanja do Barča) podpuna vozarina za izložke u Osiek, a natrag bezplatno; za skupštinare pako odpušta ⅓ od ciele vozarine od 31. kolovoza do 9. rujna.

7. **Prvo c. kr pov. Dunavsko-parobrodarsko družtvo** 33⅓% tamo i natrag i to na prvom mjestu za cienu drugoga, a na drugom za pol ciene prvoga. To valja za obične parobrode, dočim su odavle izključeni brzi parobrodi.

Na pruzi **Mohacs-Üszög**, koju isto družtvo posjeduje, mogu se skupštinari voziti u II. razredu uz cienu III. razreda, a za izložbene predmete 50% **popustbine od dotične tarife.** Za jedno i drugo od 1. do 15. rujna.

— Občina Sušak doznačila je dvojici svojih učitelja po 40 for. podpore, da mogu posjetiti III. obću hrv. učit. skupštinu.

— U Zadru se upravo sada konštituovao pododbor za III. obću hrv. učit. skupštinu pod predsjedničtvom samoga predsjednika zemalj. školskoga odbora dra. Mihovila Klaića, a članovi su mu ravnatelj c. k. preparandije u Arbanasih kod Zadra Stjepan Buzolić, profesori toga zavoda Danilo i Brčić, te ravn. učitelj talijanske vježbovnice u Zadru vitez Stauber. Isti će odbor živo o tom nastojati, da svih 12 učionskih kotara Dalmacije na skupštini zastupano bude. — Radujemo se od srdca tomu bratinskomu odzivu naših dalmatinskih rodoljuba, koji će tim omogućiti, da nam se Hrvatska evo već po treći puta barem u svojem pučkom učiteljstvu ujedinjenom svietu pokaže. Nadajuć se pouzdano dobromu uspjehu kličemo od sve duše zadarskomu odboru srdačan: Živio!

Razne viesti.

— (**Gornjo-austrijsko družtvo za pučku naobrazbu.**) To družtvo broji danas preko 2500 članova a obstoji istom pet godina. Za kratko vrieme svoga obstanka razdielilo je jur medju 316 škola darova te utemeljilo liep broj pučkih knjižnica. Ako danas većina gornjoaustrijskih škola ima najpotrebitija nu praktična učila; ako danas gornjo-austrijske učione gledom na pučke knjižnice svim školam u monarkiji prednjače, to se to družtvo može punim pravom ponositi svojim radom i svojimi doista krasnimi rezultati. Kako austrijske novine pišu, izbjegava to družtvo strogo svakoj politici, imajuć pred očima lih interese škole i puka. Ono podupire samo ono, što može podići narod iz duševnoga mrtvila. — Kamo li sreće, da ima u nas takovo družtvo, koje bi podizalo pučke knjižnice i dielilo učionam učila! — A budimo iskreni, pak recimo, da se i ustroji, moralo bi se razpasti radi pomanjkanja članova. — To je doista žalostno, nu ipak istinito! —

— (**Sirote t. j. djeca bez roditelja grada Beča.**) Dr. Frimmel podnio je štatistički izvještaj gradskomu poglavarstvu i zastupstvu, iz kojega razabiremo, da u tri gradska sirotišta ima 300 sirota. I to u ženskom sirotištu 100 djevojčica, a u dva mužka po 100 dječaka, dakle ukupno 300. Osim toga je 1270 djece smješteno u poštenih kućah, a 271 izpod šest godina u nahodištu. 30 sirota nalazi se u gradskom zavodu za gluhonieme, a 10 u uzgojnom zavodu sliepaca. Trošak za godišnje uzdržavanje iznosi 196.466 f. 45 n. neračunajuć ovamo zaklade i uzgojne prinose. Preko 200 djece nalazi se u poštenih kućah u predgradovih. Beč je velik grad, koj ima liep dohodak, nu on zbilja i troši mnogo

Digitized by Google

na razne humanitarne zavode osim škola, što je doista krasan znak čovjekoljubivosti.

— **(Izraelićani nadjoše obećanu zemlju.)** Pod tim naslovom donese nedavno „Posel z Budče“ sljedeću viest: „Izraelitskoj školi u Blowitzu podieljeno je pravo javnosti. To je već 36. izraelitska škola s pravom javnosti. I to sve biva zato, jer odlučujući kruzi u brzo uvidiše, da su izraelitske škole najbolje sredstvo, kojim je moći medju Česi razprostranjivati njemštinu. Podieljiva im se pravo javnosti, da ih onda uzdržavaju katolici i protestanti.“ — „Posel z Budče“ veli, da im ne bi tako dobro bilo ni u obećanoj zemlji; jer bi ondje morali sami uzdržavati svoje škole. Kao svagda tako i sada nije nijedno sredstvo preskupo, kojim je moći širiti njemštinu medju Slaveni. Uz to sve ipak se češki narod ponosno nazivlje takovim!

— **(I opet školske štedionice.)** Nedavno bijaše u Berlinu skupština, u kojoj se razpravljalo o „školskih štedionicah“. Osim jednoga jedinoga učitelja svi ostali prisustvujući izraziše se proti školskim štedionicam prihvativši sljedeće rezolucije: 1. „Nema pedagogijskoga razloga za uvedenje štedionica, jer škola ima mnogo drugih sredstva za probudjenje štedljivosti. 2. Štedionicam je mjesto u obitelji, a ne u školah. 3. Djetetu manjka pravi smisao za štednju. 4. Škola se nema vremena baviti takovimi jednostranimi interesi. 5. Štedionice školske mogle bi porušiti dobre odnošaje izmedju škole i doma. 6. One potiču staležnu mržnju te se moraju s toga gledom na modernu pedagogiku i obzirom na socijalno-političke razloge zabaciti. 7. One mogu mladeži više škoditi, nego li koristiti, jer u siromašnijoj djeci potiču jal, mržnju i težnju za novcem ma kojim načinom. 8. One mogu djecu odvratiti od glavne svrhe te škoditi i onako ne prevelikoj kućnoj marljivosti. 9. One razširuju u školi materijalizam. To pitanje stavljeno je na dnevni red za II. obću njemačku učiteljsku skupštinu. — Žalostno je to, da se je morati toliko boriti proti štedionicam školskim, koje bi neki rado uvesti u školu. Ali šta ćemo, kad su, što se škole tiče, svi strukovnjaci?!

Natječaji.

— Za učitelja i crkv. kantora na grčko-izt. obospolnoj obćoj pučkoj školi u Vlaš. Kapeli, podžup. križevačke. Beriva: 350 for. plate, stan, 12 hv. drva za sebe i školu, vrt od 364 četv. hv. i 28 for. za pojanje.

— Za učitelja na rimokatol. obospoln. obć. pučkoj školi u Jagnjedovcu, podžup. koprivn. Beriva: 350 f. plate, stan, 12 hv. drva za se i za školu i vrt od pol jutra.

— Za učitelja na rimokat. obospolnoj obć. pučkoj školi u Mal. Mučni. Beriva: 400 for. plate, stan, 12 hv. drva i vrt od pol jutra.

— Za učitelja i orguljaša na obospolnoj obćoj puč. školi u Miholjancih. Beriva: 350 for. plate, 12 f. pisar. paušala, 12 for. za podvorbu, 12 hv. drva, vrt od 400 četv. hvati i vinograd od 400 četv. hv., a za orguljanje od svake župljanske kuće sedam litara razna žita.

— Za učitelja i kantora na grčko-iztočnoj školi u Bolfanu. Beriva: 500 for. plate, stan, 60 for. drvarine, 25 f. pisar. paušala, vrt od 400 četv. hv. i oranice dva jutra.

— Za drugoga učitelja na rimokat. dječačkoj obćoj pučkoj školi u Virju. Beriva: 600 for. plate, stan ili stanarina i vrt po prilici od jednoga jutra.

Za sva ova mjesta imadu se molbenice s prilozi slati do 5. kolovoza t. g. dotičnim mjestnim školskim odborom.

— Za učitelja i orguljaša na obosp. obćoj pučkoj školi u Oborovu, pošta Dugoselo. Beriva: 400 for. plate, 10% petgod. doplatka, 3 rali oranice, 12 rali sjenokoše, 4 rali pašnjaka, stan, staja za blago, vrt, 15 hv. drva, cjepilnjak i štolarni dohodci.

— Za učitelja i orguljaša u Šćitarjevu, pošta Velika Gorica. Beriva: 400 for. plate, stan i vrt, 12 hv. drva, 12 f. pisar. paušala i 40 for. za poslužnika. Osim toga dobiti će učitelj po dovršenoj segregaciji 8 rali zemljišta za uživanje.

— Za učitelja i orguljaša u Krašiću. Beriva: 400 for. plate, 30 for. za orguljanje, vrt od 400 četv. hv., 16 hv. drva ili 96 for. drvarine i stan u naravi.

— Za učitelja i orguljaša u Granešini, pošta Sesvete kraj Zagreba. Beriva: 400 for. plate, stan, 6 hv. drva i uživanje oranice od 1100 četv. hv.

— Za učitelja i orguljaša u Ozlju, podžup. karlov. Beriva: 400 for. plate, 25 for. za orguljanje, ogriev i stan, sastojeći se od dvie sobe i kuhinje.

— Za učitelja i orguljaša u Žakanju, podžup. karlov., pošta Metlika u Kranjskoj. Beriva: 450 for. plate, 10 f. paušala, 15 f. za podvornika, 10 for. za odštetu zemljišta, 12 hv. drva, stan, dva mala vrtića, od svake pjevane crne mise u župnoj crkvi 53 novč., a u kapeli 70 novč.

Rok za sva ova mjesta do 10. kolovoza t. g.

— Za podučitelja i orguljaša u Samoboru. Beriva: 360 for. plate, 15% stanarine, 10% petg. doplatka, te 100 for. za orguljanje. Rok do 12 kolovoza t. g.

— Za učitelja i orguljaša u Sv. Ivanu na Zelini. Beriva: 500 f. plate, 50 for. drvarine, 20 for. paušala, 75 for. stanarine, kamate od 827 f. 50 n. iz zaklade Bračuna i Delimanića, ¼ jutra oranice i štolarne pristojbe. — Rok do 12. kolovoza.

— Za učitelja i crkvenoga pjevčika grčko-iztočne vjeroizpovj. na novosagradjenoj obćoj

Digitized by Google

pučkoj škol u Gradištu, pošta Kutjevo. Beriva: 350 for., stan, vrt i ogrievna drva.

— Za učitelja i crkvenoga pjevčiku grčkoiztočne vjeroizpovj. na obćoj pučkoj školi u Uljaniku, podžup. pakračke. Beriva: 400 for. plate, stan. 12 hv. drva, vrt i podkućnice.

— Za učitelja i crkvenoga pjevčiku u Trojeglavi, pošta Uljanik. Beriva: 350 f., stan, 12 hv. drva, vrt i 1 jutro podkućnice.

— Za učitelja i orguljaša na obćoj pučkoj školi u Dežanovcu, pošta Daruvar. Beriva: 400 for. plate, stan, 12 hv. drva, vrt i 6 jut. oranice.

— Za učitelja i orguljaša na obćoj pučkoj školi u Blagorodovcu, pošta Uljanik. Beriva: 350 for. plate, stan, 12 hv. drva, vrt i 4½ jutra oranice.

— Za učitelja i orguljaša u Poreču, pošta Kutjevo. Beriva: 350 for. plate, stan, drva za ogriev, vrt, ¼ jutra livade i 1 jut. oranice.

Rok za sva ova mjesta do 8. kolovoza t. g.

— Početkom dojduće školske godine popuniti će se sljedeća učiteljska mjesta u području ličko-otočkoga okružja, za koja se natječaj do 25. kolovoza 1878. otvara i to:

za samostalno učiteljsko mjesto na jednorazrednih pučkih učionah u Divoselu, Mogoriću, Raduču, Stikadi, Tomingaju, Ploči, Popinju, Dobroselu, Doljanih (lički), Kupirovu, Suvaji, Mazinu, Srednjoj gori, Cerju, Debelombrdu, Priboju, Skočaju, Krasnu i Babinpotoku; onda na dvo- i trorazrednih učionah mjesto drugog, odnosno trećeg učitelja u Medku, Gračacu (2), Srbu, Lapcu, Udbini, Buniću, Svici, gornjem Kosinju i Korenici, ovdje još i mjesto ravnajućega učitelja; nadalje se imaju popuniti mjesta učiteljska na jednorazrednih djevojačkih školah u gornjem Kosinju, Klancu, Vrhovinah, Buniću, Škarah, Jablancu i Srbu.

Sa svakim ovim mjestom spojeno je 300 f. godišnje plaće, stan u naravi ili u pomanjkanju istoga propisana stanarina i 20 kub. metara drva za ogriev. Osim toga pripada stalno namještenim učiteljem nakon svake pete službovne godine 10% uživajuće plaće kao doplatak, i pravo na mirovinu. Ravnajući učitelji na višerazrednih učionah dobivaju 100 f. doplatka.

Tko jedno ili drugo od navedenih mjesta polučiti želi, neka svoju obrazloženu, propisanim biljegom providjenu molbenicu do gori naznačenog roka upravnomu kotaru podnese, koji će sa istom u smislu §. 5. propisa ob uredjenju pravnih odnošaja učiteljstva u Krajini postupati.

Na odštetu putnih troškova nema novo imenovani član učiteljstva nikakova prava.

Pomoćni učitelji i učiteljke, što sada na naznačenih mjestih učitelja zastupaju, zadržati će se nadalje samo onda, ako se ne dobije izpitan učitelj ili učiteljka za dotično mjesto.

Natjecatelji neka u svojih molbenicah iztaknu mjesta, koja polučiti žele; ako se pako toj želji udovoljiti ne bi moglo, podieliti će im se mjesto slično zaprošenomu.

Oglas i poziv za izložbu učila,

koja će se prigodom III. hrvatske obće učiteljske skupštine obdržavati u Osieku.

Dne 4., 5. i 6. rujna o. g. obdržavati će se III. hrv. obća učit. skupština u Osieku. Da se svietu prikaže što jasnija i podpunija slika valjane pučke škole, spojiti će se s tom skupštinom i izložba učila.

S toga podpisani uljudno pozivaju sve, a na poseb domaće knjižare, gg. spisatelje pedagogijskih i didaktičnih knjiga, proizvoditelje školskoga posoblja, i raznih sprava risarskih, učiteljišta, gradjanske i obće pučke škole, predstojnice zabavištâ i privatnih učiona kao i sve rodoljubive obrtnike i prijatelje pučke škole, da blagoizvole za ovu izložbu poslati u gornji grad Osiek, i to najduže do 15. kolovoza 1878. predsjedničtvu izložbenoga odbora za III. obću hrvatsku učit. skupštinu pedagogijsko-didaktičke kao i druge pomoćne knjige i razprave, u koliko iste pomažu i pospješuju obuku na učiteljištih, gradjanskih i viših djevojačkih kao i obćih pučkih školah, bilo to u jezikoslovnoj struci, il računstvu, il povjestnoj i zemljopisnoj struci, il risanju, il geometrijskom oblikoslovju, il tjelovježbi.

Primati će se takodjer za izložbu krasopisne i risarske vježbe učenika, ženska ručna djela kao i razno školsko posoblje.

Prigodom te izložbe obdržavati će se i lutrija od vis. kr. ug. ministarstva dozvoljena, te će se od izložaka za 1000 for. kupiti za lutrijske sgoditke, a slav. gradska zastupstva umoljena su, da za svoje škole od izloženih učila nabave po koje potrebito i valjano učilo. Tim se gg. izložiteljem, koji su voljni prodati svoje izložke, stavlja dobar izgled za razprodaju, a nerazprodane izložke poslati će podpisani odbor o svom trošku gg. izložitoljem natrag.

U Osieku, 7. srpnja 1878.

Za izložbeni odbor:

A. Pakšec v. r. A. Felingštein v. r.
F. Gregurić v. r.

☞ **Gg. učitelji, koji će naručivati pristupnice, neka naznače, kojim će putem putovati, budući se moraju na nekih prugah izkazati legitimacijami, koje će im se odavle s pristupnicom izdavati. Centr. odbor.**

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. zbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

☞ **Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka“ komad XXXIII.**

Digitized by Google

Br. 22. U Zagrebu, 1. kolovoza 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugar-koj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Načelo zornosti u obuci.*

„Das oberste Princip der Didaktik, aller Didaktik, ist und bleibt der Grundsatz der Anschaulichkeit.“

Diesterweg.

I.

Kažu, da je iznad hrama Apollisa u Delphah, kamo je sa sviju strana vrvila sila puka, zlatnimi slovi ubilježena bila krasna u istinu i veoma znamenita izreka: „Spoznaj sama sebe.“ — Tako bih i ja, da je moguće, iznad vrata svakoga školskoga hrama uklesati dao temeljno načelo današnje didaktike: „Obučavaj zorno“, jer samo onda, kad se to načelo svestrano upozna i provede, moći će se govoriti o pravom napredku i razvitku mladeži.

Obuci je u prvom redu nastojati o tom, da razvije mišljenje. Nu pošto se ne može misliti o ničem, to svako mišljenje nuždno predpostavlja zrienje. Samo ob onom može čovjek misliti, što je bud kojim načinom zamjetio, — čuo, vidio, okusio itd. — Razum nam naime nije prirodjen, kao što to mnogi posve krivo misle; jer nijedno diete ne počme svoga duševnoga života sa mišljenjem, nego sa zamjećivanjem i zrienjem, dakle sa zamjetbami i zorovi, koji su temelj i podloga cjelokupnomu dalnjemu razvitku i napredku. I što su jasnije i podpunije te zamjetbe i zorovi, to je sigurnija i podpunija dalnja umna naobrazba. Savkoliki umni razvitak osniva se po tom na zrienju i razabiranju vanjskoga svieta.

Nu i naobrazba ćudi ima svoj temelj u zorovih. Svaki je naime pokret srdca i volje, svako je čuvstvovanje i htjenje uzko spojeno sa očutnim zamjećivanjem, koje prema svojoj jasnosti ili nejasnosti pobudjuje povoljno ili nepovoljno stanje u čovječjoj duši, te ju po tom nagoni, da za istim utiskom teži ili ne teži, — da za njim čezne ili se od njega odvraća. Iz prvih i temeljnih

* Preštampano iz ovogodišnjega izvještaja kr. mužke i ženske preparandije i vježbaonica.

Digitized by Google

tih pokreta razviju se za tim mnoga druga čuvstva i težnje, koje se sve više oplemenjuju i nadopunjuju. Što su jasnije i savršenije predočbe, to su čišća i savršenija čuvstva i težnje, koje ih prate, — a tim ujedno raste i mar napram onim predmetom, od kojih potiču te predočbe.

Ogromna je dakle znamenitost zorova u duševnom našem životu. Nijednim se drugim sredstvom ne može tako djelovati na razvitak čovjeka. Samo zrienje može diete privesti k mišljenju; — samo ono može u njem pobuditi čista i zdrava čuvstva: — samo ga ono može shodno potaknuti na težnju. — Ne može s toga biti valjanim učiteljem onaj, koji ne obučava zorno. Njegova obuka ne samo da nije pravo koristna ni plodonosna u materijalnom obziru, nego ona ne pobudjuje ni pravoga zanimanja, pa ni volje k nauci. Na načelo zornosti valja se obazirati ne samo učitelju malene djece, nego i učitelju puka, — govorniku, propovjedniku itd. Puke rieči i gotovi pojmovi ostaju bez zorova posve pusti i prazni, te se ne dojimlju srdca ni volje. Duši treba hrane kao i tielu, nu hrane jedre i zdrave, pune soka i smoka, a ne praznih ljuska bez svake jezgre i sadržaja.

Učitelj ima da bude umjetnik, a svaki umjetnik, koji hoće da ga sviet shvati i razumije, osniva svoj rad na zornosti. To svjedoče djela svih velikana, bili oni slikari, kipari, skladatelji, pjesnici, govornici ili samo književnici. Zašto je sviet toliko obljubio Shakespearove drame; — zašto naš narod voli svoga Kačića i Relkovića, — a zašto će mu po svoj prilici omiliti i Preradović? Jer su ti veliki dusi svoje uzvišene pomisli umjeli plastično prikazati, i jer su svoja djela osnovali na zornosti, te im podali onu slikovitost i živahnost, s koje moraju omiliti svakomu, koji iole ima čuvstva i ponima za ono, što je liepo i uzvišeno.

Načelo je zornosti u skladu i sa obćom težnjom današnjega vieka, koji hoće slobodni individuelni razvitak, samostalnost i samoopredjelbu, a protivi se svakoj abstraktnosti, svakomu nasilju i ukočenosti u životu i državi. Škola treba da pripravlja za život; prema tomu valja joj cieniti, poštivati i dosljedno provadjati to načelo i u obuci mladeži. To hoće korist i napredak svakoga pojedinca, pa i cieloga čovječanstva.

II.

Da se valjana obuka ima osnivati na zorovih, znade napokon skoro svaki učitelj. Zor i zorna obuka, to su danas posve obične rieči, koje se čuju iz ustiju svakoga, koji ikoliko o školi misli i govori. Ali ne zna svaki, koji te rieči rabi, što je u istinu zor, a što zorna obuka; — kako postaje zor, i kako se prema tomu ima udesiti i rukovati zorno obučavanje.

Toj su nejasnosti dosta krivi i razni psihologijski sistemi, koji se u tumačenju toga duševnoga pojava prilično razilaze, te ga mnogi od njih i dosta krivo ili barem nepodpuno razlažu. Neki n. p. miešaju zor sa jednostavnom zamjetbom, dočim uče, da je „zor svaki utisak, koji dopire od vanjskoga kojega predmeta, ako smo si ga samo svjestni“. Drugim je opet zor jedino

Digitized by Google

zamjetba vida, t. j. onaj duševni čin, koji postaje, „kad čovjek, svjestan si posvema, nešto pozorno i promatrajuć (!) gleda“. A ima ih opet i takovih, koji ne razlikuju dobro predočbe i zora, te po tom nazivaju zorom „svaku predočbu o pojedinom kojem predmetu“.

Nijedno od spomenutih tumačenja ne odgovara podpuno bitnosti same stvari, pa se ni u istoj pedagogijskoj praksi nije dosele zor prema tomu upotrebljao. — Da uzmognemo podpuno shvatiti bitnost zora, valja nam u kratko promotriti one duševne čine, od kojih on postaje, i na kojih se temelji, a to su osjeti i zamjetbe. Duševni naš život počima sa osjeti. Po osjetilih naime dopiru do duše utisci vanjskih predmeta. Čim smo tih utisaka svjestni, t. j. čim znademo za njih, zovemo ih osjeti. Od tih prvih, izvornih duševnih čina postaju zmjetbe. Kad smo si naime svjestni ne samo vanjskih utisaka, nego i predmeta, od kojih potiču, onda ne osjećamo samo, nego i zamjećujemo, t. j. uz osjete imamo i zamjetbe. Svaka je zamjetba ujedno i osjet, nu svaki osjet nije zamjetba. U početku diete osjeća, ali ne zamjećuje, jer ne prenosi svojih osjeta na vanjštinu, t. j. na ono, što ih je pobudilo. — Zamjetbe nam prikazuju razna svojstva stvari, te se razlikuju po osjetilih, koja pomažu njihov postanak. Imamo dakle zamjetaba vida, sluha, njuha, kusa, opipa i životnoga osjetila. Pojedinimi osjetili razpoznajemo samo pojedina svojstva, n. p. oblik i veličinu vidom, slanost okusom, tvrdoću i hrapavost opipom itd. Pošto nema stvari, koja bi bila absolutno jednostavne kakvoće, to nam nijedna zamjetba na pose ne može podpuno predočiti neki predmet. Hoćemo li s toga imati pravu i podpunu sliku nekoga predmeta, to nam valja ujedno sabrati sve ono, što se može na njem zamjetiti. Tim načinom postane zor. — Zor je dakle skup ili složaj svih zamjetaba, potičućih od vanjskoga nekoga predmeta. Da dobijemo zor kojega predmeta, nije po tom dosta, da ga samo gledamo, te da se obaziremo jedino na njegovu boju, oblik i veličinu, nego nam valja upoznati i druga njegova svojstva, kao glas, tvrdoću, toplotu, hrapavost ili gladkoću, miris, okus itd. Tako shvaćaju zor ne samo Herbartovci, nego i Benekovci, dočim uče, da se kod zorne obuke ima nastojati o tom, „da djeca zamjećivanjem predmeta, njihovih svojstva i čina raznimi svojimi osjetili dodju do predočaba“. Razlika je samo u tom, što oni miešaju predočbu sa zorom, veleć, da imamo zorove o predmetih onda, „kad si možemo predočiti njihova svojstva i čine, a da nas ne draže“. — Predočbom u pravom smislu zovu pako jedino samostalno obnovljenu zamjetbu. Predočbe su u obće više od zorova, jer većim dielom od njih postaju, i jer je kod njihova postanka duh mnogo aktivniji, nego kod postanka zorova. Istina ima i takovih predočaba, koje polaze od pukih zamjetaba, kao n. pr. predočbe o tonu c, o zelenoj boji, o mirisu ruže itd. Nu takove su predočbe jednostavne, dočim se predočbe, postale od zorova, obično zovu složenimi predočbami.

Ako je tako, reći će mnogi, onda spomenuti duševni čin nije sgodno prozvan zorom, jer to polazi od glagola zrieti, što znači gledati, dakle vidom zamjećivati. Istina je svakako, da taj naziv ne odgovara podpuno samoj

Digitized by Google

stvari, nu on ipak nije tako nesgodan, kako se na prvi mah čini. Zamjetbe su vida kod postanka zora najodlučnije, jer su najznamenitije, najobsežne, najmnogobrojnije, najjasnije i oajobćenitije. Nema tako rekuć predmeta, na kom se ne bi dalo ma što zamjetiti vidom, dočim ih ima dovoljno, koji nemaju n. p. teka ili mirisa, a mnogi psihologi i fiziologi dokazuju, da skoro devet desetina svih naša zamjetaba odpada na vid, te da se s toga, kad postaje zor, sve ostale zamjetbe sabiru i usredotočuje oko zamjetaba vida.

Zor pripada jošte uviek nižemu stupnju duševnoga našega razvitka; nu on sačinjava već nekim načinom prelaz k višemu duševnomu radu. Jer ako se i ne može zor u našoj duši pojaviti samostalno, t. j. bez svakoga sudjelovanja osjetila, ako i spada više u područje zamjećivanja, to ipak treba i za postanak zora aktivnoga sudjelovanja duha, treba da se barem sva pozornost duše usredotoči u dotičnom predmetu, te da donekle barem proniknemo u njegovu nutarnju bitnost. Za postanak zora potrebno je dakle, da bude neposredno prisutan sam predmet, da se svom dušom udubemo unj, te da ga svestrano razaberemo po svih njegovih svojstvih i vlastitostih. — Upravo s toga i nemaju životinje zorova, — jer nemaju duha, koji bi njihovu osjetnomu shvaćanju podavao neki život, te raznovrstne zamjetbe pojedinih predmeta svadjao u neku cielost. Osjetno je dakle djelovanje životinja napram čovječjemu veoma ograničeno, sputano i neopredielieno, premda ih ima, koje dosta oštro vide, čuju, njuše i t. d.

Kod svakoga zora valja dakle razlikovati dvoje: osjetnost kao organ, koji privadja duši vanjske utiske i djelatnost duše, koja te utiske prihvaća, te u neku cielost sastavlja. Osjetnost i duh dva su glavna faktora kod postanka zora. A da je upravo duh odlučniji faktor, svjedoči ona Herbartova: „Man muss den Sinn beim Geiste fassen.“ Treba s toga nastojati o tom, da duh u istinu prevlada osjetnost. Jer samo tom prevladom može čovjek prispjeti k pravoj naobrazbi i podpunoj samosviesti. Načelo čovječje naobrazbe nije po tom u vanjskih stvarih, niti u vanjskih odnošajih čovječjega života, nego u njem samom, t. j. u životnoj snazi njegova duha. Prema tomu valja dobro razlikovati temelj i načelo naobrazbe. To je po razvitak duha od velike znamenitosti, i s toga valja svakomu učitelju osobitim načinom na to paziti, da vježba ne samo osjetila, nego i duh. Bez toga bi mu bila obuka pusta i bezplodna. (Sliedi.)

Praktično predavanje iz zdravstvoslovja.

Napisao **Davorin Trstenjak.**

(Konac.)

Zrak kvarimo i mi tim, što izdišemo ugljikovu kiselinu, kako vam je već znano. Da vrata i svi prozori naše škole tako pristaju, da ne bi mogao u nju svjež zrak i da mi ovdje dugo ostanemo, pokvarili bi izdišući ugljikovu kiselinu

Digitized by Google

sav ovaj zrak, pa bi se zadušili, jer u ugljikovoj kiselini, a i bez čistoga zraka ne može čovjek živjeti. Čim više ljudi spava u zatvorenih tjesnih sobah, tim prije se okuži zrak i tim je u tom stanu nezdravije stanovati. Zato mora biti zrak u svakom stanu, a i oko njega posve čist. A da bude zrak u sobi čist, treba ju svaki dan dobro prozračiti. Što mislite, kada je u sobi zrak najviše nečist? Nitko ne odgovara. — Dodjemo li ranim jutrom u tudju sobu, koju još niesu prozračili, osjetiti ćemo veliki smrad; jeste li to izkusili? Jesmo. — A je li u podne i u večer u sobah tako smrdljiv i nečist zrak? Nije. — Kada je dakle zrak u sobi najviše nečist? Reci nam Katice! U sobi je zrak najviše nečist u jutro. A što mislite, zašto je upravo u jutro u sobah zrak najviše pokvaren? Reci ti, Ivane! U jutro je itd., jer su ga spavajući ljudi izkvarili, a kroz zatvorene prozore i vrata nije mogao čisti zrak unilaziti, a nečist izlaziti. Što dakle treba činiti, da bude zrak u sobi čist? Anka: Treba svakoga jutra prozore otvoriti i sobu prozračiti. A jer ljudi dihanjem neprestano zrak kvare, zato nije dosta, da se sobe samo u jutro zrače, već treba to činiti u podne i u večer. Ako se sobe nikada ne vjetraju, to nije čudo, što se medju stanari pojavljuju razne bolesti, kao što je ognjica, pošalina, kratelj i druge.

Čim se uzduh u sobah kvari? Dobro! A što se ima činiti, da bude u njih zrak čist? Dobro! Nu nesamo, da se ugljikova kiselina stvara kod slaboga gorenja i dihanjem, već i cvieće noću izhlapljuje ugljikovu kiselinu; zato ne smijemo držati cvieća u spavaćih sobah.

Zrak se kvari još na druge načine. Neki drže u svojih stanovih zelje, kiselu repu, korun, kokoši, praščiće, pače i teliće, što sve prvo kvari zrak neizmjerno, a drugo ružno i nedostojno je po čovjeka, da takvu nečistoću i smrad trpi u svom stanu, da svoj stan pretvara u staju. Ljudem, koji su tako nemarni i nečisti, mogli bi reći, da ne drže svinja, telića, kokoši itd. u svojih sobah, već da oni u svinjcu kod praščića i telića stanuju.

Djeco moja, koliko je to ružno, toliko je i nezdravo. Takovi ljudi i njihova djeca žuta su i kržljava, a neznadu jadni od česa, te krive vještice, i bog ti ga znaj što sve ne. Svuda, gdje su ljudi pametniji i napredni, nema toga. Ja se nadam, da vi kad budete svoji gospodari, nećete tako živjeti, već ćete držati svinje u svinjcih, krave u stajah, kokoši u kokošinjacih, zelje, repu i korun u pivnicah ili u toplih komorah.

A sad ćete mi obrazložiti: na kakovu se mjestu smije graditi kuća, da bude zdrava? Što još čini stanove vlažnimi? Od česa se zadušila obitelj seljaka Šarića? Od česa ono dvoje djece u Zagrebu? Što još kvari zrak? Što moramo činiti, da bude zrak u sobah čist? Kakvi su ljudi, koji stanuju u vlažnih sobah ili u nečistom zraku?

Zapamtite si još i to, da u bližnjoj okolici kuće ne smije biti kaljužâ ni gnojnice, koja kuži zrak. A da zahod ne zaudara i ne kuži zraka, treba u nj više put lievati raztopinu od pol kilogr. zelene galice i od 3—4 kilogr. vode.

Podjimo sad opet malo dalje. Zdrav stan mora da bude svjetao. Bez svietla nema pravoga zdravlja. Motrimo li uznike, rudare ili one ljude, koji

Digitized by Google

stanuju u mračnih sobah, vidjeti ćemo, da su bliedi. Lišće, ribe, ptice i mnoge druge životinje na doljnjoj su strani, kamo ne može svietlo toliko dopirati, bliedje, dočim su na gornjoj strani življe boje. Biljka, koju je korov obrasao, zaduši se i pogine, jer nema potrebna svietla. — Jeste li vidjeli gustu mladu šumicu? Kad ste ju vidjeli, mogli ste opaziti, da svako drvo buji i sili u visinu, a koje je zaostalo, usahlo je, isto tako usahle su i dolnje grančice, te je stablo visoko, a krošnja mala. Reć bi, da se drveće natjecalo, koje će više izrasti. Što je tomu uzrok? Svietlo. Za svietlom, koje dolazi odozgora, hlebdi drvo. U riedku gaju ne vidimo toga, jer svako drvo ima dovoljno svietla. — Znam, da vas je svaki vidio krumpir u pivnici, komu su se bliede klice okrenule i protegle k prozorčiću, na koji dolazi svietlo, jer trebaju svietla. Bez svietla mogu doduše biljke nekako rasti, ali ne nose ploda. Iz toga vidite, da je svietlo bilinstvu, a i čovjeku za zdravlje potrebno.

A da bude soba dovoljno svietla, mora imati dosta velike prozore. Prozori, kakove vidimo po kućah naše obćine, su premaleni. Ne samo da ne može u sobu kroz takove prozore dopirati dovoljno svietla, već je to i vrlo ružno vidjeti. Prozori morali bi biti na tih kućah, kakovi su na našoj školi 137 c. m. visoki, a 90 c. m. široki. Dakako, da bi i sobe morale biti prema tomu više, n. p. kao naša soba, 3 m. visoke.

Djeco, mi u zimi svaki dan gledamo na ovaj toplomjer, što nam ovdje visi. Zašto to činimo, to već davno znate. Kao što mi ovdje u školi otvaramo prozore, ako ima nekoliko stupanja topline preko 15 ° R., tako bi morala to isto činiti u svakoj kući svaka gospodarica. Jer prevelika, kao i premala toplina škodi zdravlju. Da li naši barem što na to paze? Reci nam Katice! Nimalo, nego natrpaju u peć klada koliko ih stane, da bude toplije i da im ne treba svaki čas u peć badkati. A da li to valja? — Kod nas običaju u večer, prije nego idu spavat, natrpati peć kladami, da im bude cielu noć toplo. Kad se klade razžare, u sobi je takova vrućina, da je to grozno. Izadje li znojan čovjek noćju iz sobe, prehladi se, eto ti gotove bolesti, a često i smrti. Ovakovo nerazumno loženje peći ne valja prvo, jer odviše grije sobe, a drugo potroši se mnogo drva bez potrebe. A tko troši drva bez potrebe, makar ih i mnogo imao, nije dobar ni pametan gospodar.

Barice! kako ćeš ti, kad budeš velika, ložiti peć, da bude u njoj zdravo stanovati? Liepo! A budete li i vi ostale tako činile? — Kad budete dakle sve tako radile, biti ćete valjane i pametne gospodarice.

Više put ste već čula moja djeco, da je čistoća pol zdravlja, a i jest tako. Kadgod bi vas koja došla u školu nepočešljana, neuredna, neumivena, kadgod bi bili komu opanci blatni, obojci nečisti, svagda sam vas upućivao, kakvi morate biti; kadgod bi vas tko u ovoj sobi što zamazao, morao je odmah očistiti, a to zato, jer je to liepo, jer je to zdravo.

Kao što vidite, da je u ovoj sobi sve čisto, da je sve u svom redu, isto tako mora to biti u svakoj najsiromašnijoj kući, jer bez čistoće nema zdravlja: čistoća je pol zdravlja. A gospodaricu, koja je uviek čista, kojoj je u kući sve

Digitized by Google

čisto i liepo, svaki valjan i pametan čovjek poštuje. — Dodjemo li u grad na trg, pa gledamo žene, gdje svašta prodavaju, uvjeriti ćemo se, da sve k onoj ide, koja je čista, kojoj je košara i sve liepo i čisto, dočim onoj, koja donese nečisto vrhnje ili mlieko u ružnu, zamazanu loncu, lonac razbiju. Više djevojaka: Joj, to je sramota! Da budete znale, kako se može čistoća u kući i u svem uzdržati, pripoviedati ću vam i to:

Sobu treba svake godine najmanje dva put pobieliti, svakoga mjeseca jedan put sve stiene metlom ili ometačem omesti, svakoga tjedna jedan put pod oprati, a svaki ga dan pomesti i prašinu s pokućtva suhom krpom obrisati. Prozore treba takodjer svaki dan suhom krpom obrisati, a svakoga mjeseca jedan ih put dobro oprati. To, što sam ja sada rekao, neka nam kaže Ružica!

Plahte i jastučnice treba svakih 14 dana, a slamu iz slamjača svake godine dva put zamieniti. A umre li tko u kući, to treba sobu, u kojoj je pokojnik ležao, dobro provjetriti, ako je moguće, stiene pobieliti, pod oprati, i sve dobro očistiti. Slamu iz slamnjača treba izbaciti i svježom zamieniti, perine dobro izprepaličati i na suncu izvjetrati, a ostalu posteljinu u lugu oprati; jer se gdjekoja bolest može dobiti, ako se samo u neočišćenoj postelji pokojnika spava.

Kada treba pod prati? Kada sobe mesti? Kada prozore prati i brisati? Što treba činiti u sobi, kad mrtvaca iz kuće iznesu?

Djeco moja! budete li sve to činila, biti ćete zdrava, živjeti ćete dugo, a na našem groblju neće biti u buduće starci od 60 godina toli riedki, kao što su žalibože sada.

Sat je svršen. Kad opet dodje ovaj predmet na red, pita učitelj, što je predavao, te razglobi predavano na sva moguća pitanja. Kad je tim gotov, počima: Veseli me, draga djeco, što ste mi na svako pitanje liepo odgovorila, samo bi još rado vidjeti, bi li vi to znala i liepo u svojih zadaćnicah napisati, zato ćete vi dječaci odgovoriti na ova pitanja·

Na kakovu se mjestu ima graditi kuća i zašto? Kakovi imadu biti prozori, a kako visoke sobe i zašto? Što ne smije biti posve blizu stana, da se zrak ne kvari, a što se ima činiti, da zahodi ne zaudaraju? Kakov zrak mora biti u sobi, a kakva toplota?

A vi djevojčice obrazložite: Da li je svietlo, toplina i čistoća potrebna u stanu? Kada se imadu sobe bieliti, kada ometati, kada pod prati, kada mesti, čim se briše prašina? A što treba činiti, kad tko u kući umre? Kakvu gospodaricu sviet poštuje?

Djeco moja! Kad dodje opet sat za risanje, risati ćemo liepu seosku kuću, u kojoj je zdravo stanovati, a i ostale gospodarske sgrade, što ih treba svaki seljak. —

Digitized by Google

Ptice razprostraniteljice životinja i bilina.

Napisao **Davorin Trstenjak.**

Od svih životinja, što ih je god pod suncem, najmilije su čovjeku ptice, a osobito nam Slovienom. Narod slovienski je već od stare davnine svojom blagom i miroljubivom ćudi naginjao poljodjelstvu i pastirstvu, rado je opažao prirodu, koja mu je najviše omilila. Opažavajuć prirodu i njezine stvorove, posta naravan — jer ga je mati priroda sama odgojila. Slovienski narod, rekosmo, da je motrio prirodu i njom se, buduć poljodjelac, najviše zanima, vidio krasote prirode, vidio je, kakav u prirodi vlada red, gledajuć bujnu vegetaciju, morao joj se diviti. Priroda probudi mu vruće osjećanje i udivljenje, te posta blag, miroljubiv, dobroćudan i gostoljubiv. Osobito pako uzljubi ptice, koje postadoše njegove miljenice. Uvjeriv se, da ptice svašta prije osjete, nego isti čovjek, prorokovale su mu promjene vremena, te mu se nije čuditi, što je po njih htio saznati svoju budućnost. U narodnih pjesmah Sloviena veseli se i tuguje ptica sa Slovienom.

Svakoga čovjeka, komu nije srdce skroz tupo i pokvareno, mora razveseliti skačuća po grančicah ptica, izlievajuća svoja čuvstva u skladnu pjesmu. Pomislimo si, da nema na svietu ptica. Kako žalostan bio bi sviet, kako dugočasan, kako mrtav bio bi najljepši kraj, da ga ne uživljuju pjesme ptica. Šume bez ptica bile bi nalik čovjeku bez duše, gradu bez stanovnika, vrtu bez cvieća. Slovenac veli, da je liepo tamo: „Kjer ptičice pojó in rožice cvató“. — Osim ove koristi, što nam ju ptice čine oživljajuć šume milozvučnom pjesmom i tamaneć silu raznih neprijatelja što bilinstvu, što životinjstvu, uvidimo i onu, koja se teže uvidjeti može, naime, da naše miljenice razprostranjuju i životinje i biline.

Počmimo. Iza kako se iznovice zametne kakva mlaka ili ribnjak, eto ti tu već živih stvorova, eto ti vodenih puža, eno tamo ribica, a malo dalje u blatu školjka. Kako su te životinje ovamo došle? Vodeni puži, školjke i te ribe ne izilaze na kopno, niti mogu na kopnu dulje vremena živjeti: dakle same niesu mogle ovamo doći, a i čovječja ih ruka nije ovamo preselila. Sami su se ovdje zametnuli, postali su iz blata, rekao mi je jednom karlovački ribar Ban. Ovoga mnienja bijaše puk već od prastaro doba, dapače sam Aristotel mišljaše, da jegulje postaju same po sebi iz gliba, a razni gad od blata i smeća. A još i dan danas ima dosta ljudi, koji misle, da buhe i ini gad samoničice postaje od smrada i nečistoće. Dapače koncem prošloga i početkom sadašnjega vieka prionuše naravni mudraci uz ovo mnienje, koje zovu teorijom prastvaranja (Generatio aequivoca) i nastojahu ju svimi silami usavršiti. Točna iztraživanja naše dobe pobiše teoriju prastvaranja, te smo uvjereni, da izjava našega ribara nije istinita. Aha! sada smo se dosjetili. Naša mlaka nije u istinu u savezu s nijednom močvarom, s nijednom riekom, s nijednom vodom. Ali se često dogadja, da se bližnja rieka razlije, te poplavi i odaljenija mjesta, dapače dopre i u ovu mlaku. Tim načinom došle su ovamo ribe, puži i školjke

Digitized by Google

ili njihova jaja. Voda je pala i vratila se u svoje korito, dočim navedene životinje ostaše u mlaki i u njoj se umnožiše. To je istina — tako često biva, jer je voda jedan od najglavnijih faktora, koji razprostranjuju organizme. Ali kojim su načinom ove životinje došle u onu mlaku, što je na uzvišenom mjestu, koje ne može rieka nikada poplaviti? Ovamo mora da ih je netko donio. Ali tko, nastaje sad pitanje. Poznato nam je, da se ptice močvarice i plivačice ovimi životinjami hrane. — Nadievajuć ptice razglabao sam i njihove nutarnje ustroje, da se njihovom anatomijom što bolje upoznam, a da saznam, koji parasiti u njih žive, i da saznam, čim se sve hrane, zavirivao sam im u jednjak, želudac i crieva. U jednjaku i želudcu divljih raca i čaplja našao sam pužića: Limnaea peregra, Melanopsis Esperi, Melanopsis acicularis, Melanella Holandri var. levigata, svitaka, Planorbis, barežara običnih, Limnea stagnalis i Paludina i dr. Bernard Altum pripovieda, da je u želudcu divljih raca više put našao manjih školjka i pužića, naročito Litorina, Paludina, Limnaea i dr., a kadkada i za punu šaku u jednoj jedincatoj. Ali kad progutani puži prodju debelo crievo, posve su probavljeni, te naravno za razplod nesposobni i ako ih ptica u novu mlaku sa exkrementi izbaci — sve badava. Ikre i ini životinjski začetci priliepe se pticam močvaricam i plivačicam na perje, a ove ih prenose u druge vode i tamo ih otresu. Posve mladi pužići rado se prilieplju na noge plivačica i močvarica. Na taj način raznjele i zaplodile su ptice ove životinje, te sad možemo dokučiti, kako su neke vrsti tako daleko razprostranjene.

Bilje razprostranjuje vjetar, raznašajuć sjemenje i trus. Zato imade neko sitno sjemenje krilca ili vunicu ili prstanke niti, da ga vjetar tim laglje i dalje raznosi. Padne li vjetrom doneseno sjemenje na prikladno zemljište, proklica i eto ti bilja, koje još ovdje nebijaše. Rieke, poplave i kiše takodjer raznašaju sjemenje na daleko i široko. Neke biljke pako imadu tu vlastitost, da se same razmnažaju, jer im se sjemenovnik silom brzo otvara, te zrelo sjemenje prilično daleko od biljke odskakuje. Jedna od takovih biljka je naša poznata zečja soca ili cecelj kiseli (Oxalis acetosella). Uslied pritiska tobolca izleti zrelo sjeme, kao što izleti izmedju palca i kažiprsta mokra koštica rožića ili koštica trešnje više decimetara daleko, te se tečajem više godina razprostrane nadaleko. Kaćunovice (Orchideae) imadu korien kitast, a kadkad su izpod koriena dva gomolja, od kojih svake godine jedan pogine, a iz drugoga nikne stabljika, te se tim načinom bilina malo po malo pomiče i razprostranjuje.

Ali ima sjemenja, koje ne može vjetar, niti u svakom slučaju voda raznašati, a to su ponajviše težke, sočne bobulje, žir, bukvica, kesten, orasi, lešnjaci. Često opažamo, da takovo sjemenje ipak nikne na takovih mjestih, kamo ih nije ni vjetar ni voda mogla donjeti, n. p. na zvonike, razvaljene kule i na mnoga uzvišenija mjesta. Tko ih je ovdje zasijao? Nitko drugi nego opet ptice. Jedna od naših ptica, koja sije težke plodove, je šojka ili kreštelica. Sto sam ju put vidio, kako je iz hrastika nosila žir preko polja u šumicu, gdje nije hrasta bilo. Mnogi joj je žir izpao, a ona nemareć za nj, ode po drugi. Da se uvjerim, što joj je izpalo, pretražih ono mjesto, gdje vidih, da joj se je

Digitized by Google

nešto izmaklo, a nadjoh najljepši i najzdraviji žir i uvjerih se, da šojka i nehotice razplodjuje hrašće. Kreštelica nasprema si u jeseni za zimu u razne zakutke, šuplje panjeve, medju kamenje množinu žira i bukvice. Često zaboravi, kuda je žir ili bukvicu spremila, te ga ne može više naći. A stari panj, bivši hambarom kreštelice, zamiene liepi mladi hrastići, odnosno bukve. Što više, kreštelica utiče žir kljunom u zemlju, koji je prije u guši umekšala i priugotovila za laglje i sjegurnije klicanje. Pošto ovako priredjeni žir dodje u zemlju, gdje ima dosta vlage, proklica i liepo se razvija. Kreštelica zasadjuje na isti način i lešnjake, orahe i kesten. Da nema kreštelica, zar bi u našoj domovini bilo tolikih hrastika, koji narodu toliku korist nose, na koje se i magjarski brk smije, i koji hrane naročito u Slavoniji ravnoj tolike stotine svinja? Na onih uzvišenih mjestih, gdje ne može voda hrastika zaploditi, ne bi ih sigurno bilo, jer čovjek ih sam zasijao i zasadio ne bi tim više, kad nekoč ne bijaše te potrebe, i jer to žalibože ni danas ne čini, gdje je ta potreba nastala, gdje su nam ponajviše tudjinci poharali hrastike. Tebi, kreštelice, ima čovjek, naročito Hrvat, mnogo zahvaliti, jer si mu ti zametnula mnogi hrastik, koji miljune koristi daje; ti si kreštelice jedna od onih, koje čovjeku mnogo koriste, a čovjek toga ne uvidja — nezahvalan je. Pače mnogi te ne trpe i zovu te razbojnikom. Ako i plieniš gniezda drugih ptica, mi ne samo da ti opraštamo, jer tamaniš i miševe, škodljive kukce, dapače i iste otrovnice ridjovke, već te smještamo u prvi red svojih krilatih koristnica, zovemo te razploditeljicom hrastika i bukvika, uzimamo te u najveću zaštitu.

Najbliža rodjakinja našoj kreštelici je orahovica (Nucifraga cariocatactes), koja kod nas u jelicih živi. Napuni si gušu lešnjaci, koje kani razbiti, da jezgru pojede. U njezinoj guši nadjeno je i do 12 lešnjaka. Ako ju razbijajuću što poplaši, opade joj lešnjak na zemlju, što se može i inače slučajno dogoditi, te tako zasije i nehotice lešnjake. Na ovaj način zaplodjuje takodjer i hrastike. U brdskih predjelih marljivo raznosi sjemenke limbe (Pinus Cembra), koje ima mnogo po srednjih Alpah i Tatrah u visini od 4000—7300 stopa, a kod nas je tu crnogoricu naći po gorah oko Čubra, a sade ju i u vrtovih. Ona je dakle najglavniji razprostranitelj te crnogorice.

Kos se hrani u jeseni i zimi ponajviše bobicami. Bobice guta ili ciele ili u komadićih, te kao i sve ptice, koje se hrane voćem ili bobicami, ne može kljunom razmrviti sjemena u bobicah i učiniti ga nesposobnim za klijanje. Meso bobica probavi se u želudcu kosa, kao i u ostalih ptica, koje se tako hrane, dočim neprobavljeno sjeme izbaci sa exkrementi. Ako izbačeno sjeme padne na dobro tlo, uzklije i nikne tim laglje i sjegurnije, jer se je u probavilih ptice navlažilo i za klicanje pripravilo. Naš kos i s njim ostale bobožderke ne samo da tim načinom raznose sjeme, razprostranjuju i umnožavaju bilje, već i sjeme u probavilih može i priredjuju ga za klicanje onako, kao uman gospodar sjeme nekih biljka n. p. sjeme krastavaca, da u suhoj zemlji prije i sjegurnije nikne. Kos vrlo rado jede bobe. Tko ga nije vidio obirati trešnje i nositi ih u bližnju šikaru ili šumu, gdje onda koštice raztresa i sije.

Digitized by Google

Velikim veseljem zoblje jagode bazge (Sambucus nigra), crvene jagode kao skrlet jarebike, velike kao grašak, plod duda, klekinje (bobice borovice, Juniperus communis), bobe krkavine (Rhamnus frangula), pas-driena (Rhamnus cathartica). Zimi raznosi i umnožava glog obični (Crataegus oxyacantha), i bieli, morogina, trn crni (Prunus spinosa), a u kasnijoj zimi, kad je s drugimi bobami gotov, dodje šipak na red. Kos umnožava divlje jabuke i kruške, jer u zimi gnjile jabuke i kruške razkomada i s mesom koštice pojede, koje s exkrementi na drugom kojem mjestu ostavi. Najradje hrani se raznimi vrsti kupina, i čovjek ne zna, koja mu je vrst milija, jer toli slastno guta kupine (Rubus fruticosus), koli plod pepeljuge (Rubus caesius), i maline (R. Idaeus). Želimo li se o tom uvjeriti, došuljajmo se u jesen, kad kupine dozrievaju, do njih, i ako je potreba pričekajmo još, pa ćemo vidjeti, kako je doletio kos, da zoblje kupine. Još se nije prvi nazobao, evo već drugoga. Po kupinju i oko njega opažamo tamnomodre exkremente, u kojih je neprobavljeno sjeme. Čim pokrije zemlju bielo ruho — snieg, vide se na njem oko šikara crne pjege; to su exkrementi kosa, hranećega se bobami zimoleza (Ligustrum vulgare). Ove biline ima u okolici Karlovca u šikarah dosta, te je znamenita hrana kosa i zimovka. Osim navedenih bilina razplodjuje kos na isti način žutiku (Berberis vulgaris), vučji drien, bršljan, kuriku (Evonymus europaea) i tisu (Taxus baccata). Ostali su drozdovi takodjer znameniti sijači bilja, jer se takodjer bobami hrane. Dr. Noll je konstatovao, da je drozd (T. musicus) probavio bobe, a njihovo sjeme za 50 minuta izbacio. Naravno, da se u tako kratko vrieme ne može klica sjemena ugušiti, već se naprotiv u tielu ptice za sjegurnije klicanje pripravi. Najznamenitiji od drozda je imelaš (T. viscivorus), nazvan po biljci imeli, jer se njezinim plodom hrani. Od bobica imele priugotavlja se ljepak za lov ptica, pa pošto se imelaš timi bobami hrani, pošto meso probavi, a sjeme neprobavljeno i nepokvareno sa exkrementi na hrastu ostavi, gdje se isto zametne i u nametnicu biljku imelu razvije; veli se, da imelaš svoju smrt sa exkrementi radja. Pošto se ova nametnica ukorjenjuje u drvo raznih drveta i grmlja, obično na hrašće, to bi njezino razprostranjenje bez imelaša kukavno bilo. Voda bo na drveće ne može, da sjeme donese, a niti vjetar, dakle jedinoj ptici preostaje taj posao. Istina je, da se imela i tim razprostranjuje, što njezine bobe padaju s vrha na niže grane, gdje se razviju, ali čim propade drvo, propade i imela. Borovnjak (Tur. pilaris) hrani se bobami od borovice, s čega mu je meso mirisavo i vrlo tečno, i bobami jarebike. Drozd (T. musicus) hrani se najmanje bobami. Ostali pako drozdi razprostranjuju borovnicu (Vacinium Myrtillus), borovku, ogrozd, drien, bazag (Sambucus racemosa) i ružu sitnolistu (Rosa pimpinellifolia).

Slično drozdom hrani se kugara (Bombycilla garrula). Ta proždrljiva sjeverna ptica dolazi k nam samo ob zimu, te se hrani mnogovrstnimi bobami, kojimi i drozdovi, te neprobavljene ostatke u podobi gvaljica na kljun izbacuju. Hrani se naročito plodom jarebike, klekinjami borovice, bobami imele, bekovine (Viburnum Opulis).

Digitized by Google

Pravi ptičari hvataju naše pjevice kukcožderke (Sylvia) početkom rujna na razapete svilene mreže (Treibnetz). A gdje, pitati ćeš mili štioče? U gustom grmlju, gdje raste mnogo bazga. Tu razapnu mreže, te iz daleka tjeraju ptice štapovi prema mreži, koje se u njih zapletu. Koliko god puta sam hvatao ptice na ovaj način, dapače koliko sam ih god put hajkom u mrežu gonio, svaki sam put, ako ništa drugo, to po koju sivu pjenicu (Sylvia hortensis) uhvatio. U to doba naći ćeš pjenicu svuda, gdje ima dovoljno bazge, jer se ona od svih pogrmuška najviše timi bobicami hrani. Pjenice hrane se još i plodom kozje krvi (Lonicera Caprifolium), krkavine, maslinice proste (Daphne Mazereum), borovnice, jagodami i malinami, koje tim razprostranjuje, te se tim biljkam na plodu na taj način odužuju. Ostale pjenice hrane se još i inimi svakojakimi bobami. Na razapetu mrežu uhvati se još osim pjenice izvrstna pjevačica crnoglavka, kralj pjevica slavulj (Syl. cyanecula) i dr., koje su po istom poslu ovamo došle. Crnoglavka hrani se još i kupinami i vrlo rado smokvami. Naš obljubljeni pojac crvendać (Syl. rubecula) zaslužan je razširitelj jagoda, kurike, pas-driena i vučjega driena.

Brglez (Sitta europaea) hrani se u jeseni ponajviše lešnjaci, koje čvrstim kljunom prije prokljuje. Pošto mu je kod kljuvanja neprilično lešnjak držati, odnese ga na kakovu kvrgu ili panj, gdje ga laglje probije; ali mu se kadkada dogodi, da mu lešnjak izpade, što sam često vidio, ponajviše onda, kad se dva za lešnjak otimlju. Pa tako i brglez pomaže orahovici umnožati lieske.

Dlesk (Fringilla coccothraustes) hrani se voćem i sjemenkami grabra, čižak (Fringilla spinus) u zimi sjemenkami jalše, gdje se i najviše pridržaje, krstaš (Loxia curvirostra) sjemenkami češerike, bora i omorike, te iste razprostranjuju.

Krestelicu podupire u razprostranjivanju hrašća i bukva golub grljaš (Columba palumbus), jer isto tako sije žir i bukvicu. Grljaš često iz prenapunjena želudca izbaci neki dio progutane bukvice, koja se tim sjegurnije razvije, jer se je u želudcu za to priredila. Mali tetreb (Tetreo tetrić) hrani se šipkom; meso probavi, a koštice, priugotoviv ih za klicanje, izbaci. Dr. Noll pripovieda, da sjemenja lopoča (Nymphaea alba) ne može iz stojećih voda, u kojih lopoč raste, raznieti ni vjetar ni povodnja. Dozrielo sjemenje pada težine radi na dno i ne smije dugo na suhu ostati, jer inače izgubi moć klicanja. Ali gdje ima lopoča, tamo ima i raznih vodenih kokoška, koje se hrane njegovim sjemenjem. Sjeme se lako oko kljuna prihvati, a odleti li kokoška u koju drugu baru, izgubi ga, koje padne na dno i sljedećega proljeća klica.

Da još bolje dokažemo, koli su ptice u tom pogledu koristne, navedimo još sljedeće: Gloginje običnoga gloga moraju čitavu godinu biti u zemlji, prije nego se siju. Hranimo li u jeseni timi gloginjami purane, i posijemo onda njihove exkremente, u kojih su gloginje, to već sljedećega proljeća niknu. S toga može se podpuno uztvrditi, da ptice nisu samo razprostraniteljice bilja, već i priugotavljaju sjemenje, da prije i laglje klica.

Digitized by Google

DOPISI.

Kula, 8. srpnja 1878. Čitajuć vjestnik „Napredka“ nailazim na sljedeće redke: „Da se knjižari i proizvoditelji učilâ i školskoga posoblja na što revnije učestvovanje kod izložbe učila potaknu, razaslao je centralni odbor predstavku na sva zastupstva u Hrvatskoj, Slavoniji i Krajini, da bi doznačili ma još kakovu malenu svotu, za koju bi se za dotične škole budi koja knjiga ili koje potrebno i valjano priznano učilo kupiti moglo.“

Ovi redci mi dadoše povod, da koju u prilog naše izložbe učila, koja bi imala biti u Osieku prigodom III. obće učit. skupštine, na uvaženje priobćim.

Vriednost samu takovih izložba bilo bi nespretno dalje opisivati, pošto taj posao ide vještije pero od moga, a svrhu njemu dokazivati ne mogu tako temeljito, kao što ona to zaslužuje. Samo mi je reći, da svaki učitelj najveću potrebu takovih izložba ućutiti mora, pošto samo na ovaj način usavršuje svoje teoretično znanje. Koliko za starije i već izkusne učitelje, toliko i još više od velike su koristi izložbe učilâ za mladje učitelje. jer one su pravo zrcalo školskih potrebština, te najednom nam se otvore oči, gledajuć razna pomagala, kojimi smo pozvani najplemenitiji stvor na zemlji uzgojiti i naobraziti.

Mislim, da neću pogriešiti, ako uztvrdim, da nam je I. obća učiteljska skupština u Zagrebu na jednom mrenu s očiju skinula, jer ondje smo duševnim i tjelesnim okom progledali, umom i srdcem ućutili naše visoko zvanje. Jer izložba nam je pružila promatrati predmete, o kojih do onda mnogi nas niti pojma imali niesmo. Pak priznati će mi mnogi štov. sudrug, da je bio presenećen motreć raznolična sredstva, kojimi se naobrazuje um i pamet čovječja. Kolike su se pako škole od onda obogatile kojim tim predmetom, koji bi u izložbi koristnim pronadjen.

Mi smo dakle iz navedenih razloga pozvani, da takove izložbe u koliko samo moguće podupiremo, a to bi se dalo izvesti na sljedeći način:

U podžupaniji našoj odnosno požežkoj uvršteno je u proračun za 13 škola razmjerno od 12 do 30 for. po školi za nabavu učila i posoblja uslied §. 73. škol. i nast. reda za 1877—8. školsku godinu.

Ukupno iznosi svota 252 for., koja je dakle namienjena lih za nabavu učila. U istinu prilična svotica za jednu godinu, i bude li se svako ljeto toliko moglo zaračunati, doskora će nam škole obilovati raznovrstnimi učili i posobljem.

Ako je tako i po drugih podžupanijah, to onda upozorujemo sva škol. nadzorničtva i kr. podžupanije na sljedeći predlog:

Kr. škol. nadzorničtva sporazumno sa kr. podžupanijami neka doznače svakomu učitelju preliminiranu svotu za školska učila, kojom će, došav na izložbu učilâ, po uvidjavnosti svojoj i potrebi svoje škole odmah ondje nabaviti ono učilo, koje mu se za koristno i potrebno svidjalo bude. Dakako, da će pismeni dokaz izložitelja zato sobom ponieti, kojim će se školska blagajna moći izkazati. Tim načinom mogli bismo najlakše i najbrže doći do valjanih i potrebnih učila.

Digitized by Google

Što je pako najglavnije? Postiglo bi se natjecanje i uzbudila se volja u izložiteljih, te će nam u buduće izložbe biti bogato raznimi predmeti zastupane. I doista vrlo je težko učitelju koje pomagalo pismeno naručiti, kojega nije prije vidio, a opisati tegotan je posao, jer obično naopako izpane.

Mnijem, da bi dobro bilo, da pojedini učitelji svojim nadzorničtvom posebne predstavke pošalju u tom pogledu, da ovi posreduju kod kr. podžupanija, da se tim načinom učila nabavljaju. Ne bi sgorega bilo, da se i sam centralni odbor na sve kr. podžupanije u tom smislu obrati, tada bi zaista osjegurali si za budućnost bogatu izložbu učilâ.

To je moje smjerno mnienje; ima li koji bolje, neka izvoli s njim na vidik.

Sime Vudy,
učitelj.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je dosadanjega privrem. učitelja u Dolnjoj Kupčini Ivana Lončarića pravim učiteljem u istom mjestu; Julija Hackenschmidta pravim učiteljem dječačke obće pučke učione u Sisku; dosadanje privremene učitelje Ferdinanda Benkovića u Rečici, Gjuru Berkopca u Lešću, Skendra Horvata u Završju i Franju Ivoša u Sesvetah pravimi učitelji obćih puč. škola u istih mjestih.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelji pristupiše tomu sboru položivši po 10 for. obće pučke škole u Privlaki i Kupincu.

— (**Školska godina na kr. preparandijah i vježbaonicah**) završena je 31. srpnja svečanim načinom. Godišnji izvještaj tih zavoda ima na čelu članak od Stj. Basarička, što no ga počesmo priobćivati u ovom broju „Napredka“. Iz statističkoga diela toga izvještaja vadimo sljedeće: Odobreno je minule školske godine za učiteljstvo 12 redovitih učitelj. pripravnika, 14 učit. pripravnica i 12 privatista, ukupno 38 Učit. pripravnika bijaše koncem škol. godine u I. tečaju 29, u II. teč. 22, u III. tečaju 18, ukupno 69. Učit. pripravnica bijaše u I. tečaju 20, u II. teč. 17, a u III. tečaju 16, ukupno 53. Svršetkom šk. godine bijahu dakle na oba zavoda 122 slušatelja i slušateljice. Na vježbaonicah uz kr. preparandije obavljeni su godišnji izpiti 17. i 29. srpnja. Kao vladin povjerenik predsjedaše izpitnomu povjerenstvu kod učiteljskih izpita kr. zem. školski nadzornik, velem. g. J. L. Pavec, a kao zastupnik nadb. duh. stola prisustvovaše izpitom preč. i presv. g. kanonik i predsjednik jugosl. akademije dr. Franjo Rački. Obje vježbaonice polazilo je 269 djece. Od tih ima 91 prvi red s odlikom; 132 prvi red; 25 drugi red i 9 treći red; 12 ostaše neizpitani.

— (**Dječačka i djevojačka obća puč. škola u Kraljevici.**) Školska godina započela je službom božjom i sazivanjem Duha sv. dne 1. listopada 1877. Dozvolom vis. kr. zemalj. vlade smještena je dječačka škola u sgradu bivše zemaljske bolnice.

Zdravlje mladeži na ovih zavodih bilo je u obće povoljno.

Polazak škole bio je ove godine osobito u zimsko doba loš, što je na napredak mladeži vrlo zlo djelovalo. Učiteljstvo je polak zakonskih propisa svakih 14 dana školsk. odboru podastiralo izkaze, nu žalibože bez uspjeha.

Školska mladež obojega spola prisustvovala je svaki dan sv. misi i svim crkvenim obredom.

Tečajem školske godine držao je učiteljski sbor više mjesečnih sjednica, u kojih je bilo dogovora o napredku i razvoju ovih zavoda.

Dne 22. svibnja posjeti te zavode pogl. g. Petar Maričić, kr. žup. školski nadzornik, da se uvjeri o postignutom napredku šk. mladeži.

Prvo poljetni izpiti držani su dne 1. i 2. ožujka, a zaključeni dne 27. i 28. lipnja.

Školska godina zaključena je svečanom službom božjom dne 30. lipnja.

Dječačku školu polazilo je 129 djece.

Od ovih dobilo je:

I. red s odlikom	13
I. „	64
II. „	35
III. „	4
Neizpitanih	13

Djevojačku školu polazilo je 85 djece.

Od ovih dobilo je:

Digitized by Google

I. red s odlikom 15
I. „ 55
II. „ 9
Neizpitanih 6

Najusrdnija hvala budi izrečena veletržcu g. Vjenceslavu Turkoviću, koji se svake godine novčanom svotom sjeti učione rodnoga si mjesta i svim podupirateljem šk. mladeži.

Buduća školska godina počima dne 1. rujna 1878. Upisivanje pako preduzet će se na temelju naredbe vis. kr. hrv zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu od 6. listopada 1875., br. 4613.

U Kraljevici, dne 21. srpnja 1878.

Gjuro Turina,
rav. učitelj.

Razne viesti.

— **(Prvo obće štedioničko i podupirajuće družtvo u Beču.)** Tomu družtvu je pokroviteljicom kneginja Marija Hohenlohe. Tajnik toga družtva Engelbert Ketzler priobćio je nedavno glavnoj skupštini izvještaj, iz koga vadimo sljedeća: Na podpore razdieljeno je tečajem godine 1877—78. 3000 for. 200 djece dobilo je zimsku odjećicu, a medju 500 razdieljeno je 5000 maraka za objed. Do 3000 djece imade uloženo u štedionici do 18.000 forinti, kojom upravlja bečko štedioničko i podupirajuće družtvo. To družtvo sada i revno agituje za to, da se uvedu i školske štedionice, pa mu je sbilja za rukom pošlo, u Beču dva zavoda za to predobiti i to evangeličku školu na Wiedenu i dječački zavod u devetom kotaru. Pa čini se, da ono i tim rezultatom nije zadovoljno, već ide i dalje. Dr. Roser podnio je zastupničkoj kući peticiju, u kojoj moli, neka bi se vladi preporučilo, da se zamisli u pitanje školskih štedionica. U toj peticiji navadjaju i to, da će se u Parizu za vrieme izložbe sastati internationalna štedionička konferencija i mnogo koješta. To su družtva i ljudi, koji imadu pred očima lih štednju nemisleći na ostale posljedice, te da nije u školi nikako mjesta štedionicam.

— **(Slovenski Štajer.)** Kako „Učiteljski Tovariš“ javlja, ima na slovenskom Štajeru 256 definitivnih i 216 provizornih učitelja i učiteljica. Medju ovimi je 1 provizorni ravnatelj, 95 def. i 1 proviz. nadučitelj, 144 def. i 17 proviz. učitelja i učiteljica, 14 def. i 60 prov. podučitelja i podučiteljica, 31 prov. svjetski i 1 duhovni suplent, 3 def. učitelja na vježbaonici i 105 industrijalnih provizornih učiteljica. Nemški Štajer ima 628 def. učitelja i učiteljica te 698 prov. učitelja i učiteljica.

— **(Izraelitski učitelji u Ugarskoj.)** Ugarski ministar nastave pozvao je eksekutivni odbor za izraelitske ortodoksne obćine, neka u buduće ne namiešta nediplomiranih učitelja. I diplomirani učitelji imadu se poslie pokusna vremena s mjesta definitivno imenovati. Imenovanje ne diplomiranih učitelja neće biti potvrdjeno; ostale, kojim je prošla pokusna godina, a niesu definitivno namješteni ili morda odpušteni, uvesti će oblasti opet u njihovu mjestu. Svaki izbor imade se odmah javiti škol. nadzorniku. — Već je bilo vrieme, da se tomu neredu, dà, licitaciji izraelitskih učitelja na put stane! —

— **(Franczeska.)** Francezkomu ministru za nastavu dozvoljena je svota od 100.000 franaka, kojom će ustrojiti školski muzej. A zato mu pruža svjetska izložba u Parizu najbolju i najljepšu sgodu. Tim muzeom upravljati će praktičan učitelj. Ala ti gode ovakove viesti duši i srdcu učiteljevu!

— **(Kako da si uzgajamo kćeri svoje?)** Neki čovjekoljub piše o tom u „Chem. Nachricht“ sljedeće: „Dajte im dobru školsku naobrazbu te ih učite priugotavljati krepka jela, prati, krpati, šiti rubače i odielo. Učite ih dobar i tečan kruh peći, jer uz dobro jelo redje trebate ljekarnu. Učite ju, da jedna forinta vriedi sto novčića i da lih onaj štedi, koj manje izdade, nego li primi. Učite ih, da svaki osiromašiti mora, koj više izdaje, nego li prima. Učite ih, da više vriedi okrugao i crven obraz, nego li petdeset bliedih. Učite ih, da nose dobre i jake cipele. Učite ih kupovati i računati, da li nije primitak manji od izdatka. Utuvite im u glavu, da tim, što se vrlo stežu, nagrdjuju sliku božju. Priučajte ju k pouzdanju u sebe sama, vlastitoj pomoći i radinosti. Učite, da jedan radin zanatnik s pregačom više vriedi, nego li dvanaest onakovih, koji Bogu kradu vrieme. Nastojte priučiti ih radu u vrtu, ubijte im ljubav prema naravi. Ako vam kesa dopušta, neka uče glasbu, slikanje i druge umjetnosti, nu neka znadu, da je to stvar nuzgredna a ne prva i najpotrebitija. Učite ih, da su bolje i zdravije šetnje nego li vozikanje, te da su i divlje ružice i raznovrstne biline liepe i ugodne za onoga, koj ih pomno motri. Učite ih, da sreća u braku ne zavisi o sjaju i novcu, nego o tom, kakova je značaja muž. Jeste li im to u glavu utuvili a one vas razumjele, onda ih spokojno udavajte: jer će već dobrim putem udariti.“ Pak reci tko, da taj čovjekoljub nema pravo?

— **(Berlin.)** Nedavno razpravljao je medicinsko-ljećnički savez o školskih pauza (odmoru medju sati). Saslušav mnienje i izjavu dvojice učitelja, začudi se veoma, što niesu iste jednako uvedene na svih školah. Doktor Brüllow i Grnim izjavili su se takodjer za pauze. Djeci i učitelju je treba poslie svakoga sata fizičnoga i duševnoga odmora. S toga su i školske deputacije jur odredile, da u buduće bude poslie svakoga sata 5 časova odmor, a traje li obuka čitav prije podne, to se onda poslie druge ure imade učitelj s djećicom odmoriti najmanje 15 časova. Učiteljstvo je dakako radostno pozdravilo tu uredbu.

— **(Liep primier o uzgoju.)** Učitelj na jednoj berlinskoj školi obolio je, te ga je supliro učitelj nekoga paralelnoga razreda. Neki

Digitized by Google

dječak reče jedan dan svojim suučenikom: „Dobro, da nas podučava ovaj učitelj, jer bih prijašnjemu jur bio pokazao!“ Kad ga predpostavljeni upitaše, što je rekao, odgovori: „Ja sam dosta jak, da ono učinim, što sam rekao, ta ja svoga otca često ćušnem.“ Nije li to krasno. — Što dom zanemari i pokvari, zato onda neki krive školu i učitelja. Učitelj neka učini i uzgoji od zmija golubove i krotke ovčice! —

— (**Praktično.**) U Njemačkoj počeli su uvadjati učiteljske komisije, kojim je zadaća nabavljati za svaki kotar knjige za učeničke knjižnice.

— (**Zabava sirotam.**) Bečka komisija za uzgoj sirota, to jest dječice bez roditelja, priredila je trim stotinam takovih sirota zabavu. Dječica odvezoše se naime vlakom južne željeznice na Semmering. Nije moći opisati radost, koju osćutiše tom sgodom nevina srdašca tih sirota.

— (**Izložba učila.**) Ugarski učitelji imati će, kako to već javismo, takodjer mjesec kolovoza svoju III. obću učit. skupštinu, te će tom sgodom biti i izložba tuzemskih i inozemskih učila, pomoćnih knjiga, koje se rabe u elementarnih, gradjanskih, opetovnih i obrtnih školah, te u preparandijah, zabavištih. Municipij budapeštanski doznačio je svotu od 4000 for., da se nabave ondje izložena učila za gradske škole. I naš centralni odbor za priredjivanje obćih hrv. učit. skupština umolio je jur sva zastupstva toli gradska, koli obćinska, da poput peštanskoga doznače neku svotu za nabavu učila, koja će biti izložena u Osieku prigodom III. obće hrv. učit. skupštine. Mi se nadamo, da naša hrv. obćinska zastupstva naročito gradska neće kao svagda tako i ovaj put zaostati za ugarskim. Svaki novčić izdan u to ime biti će od koristi njihovim školam dotično djećici obćinara.

— (**Peticija na češki zemaljski odbor.**) Kako „Posel z Budče“ javlja, zaključilo je učiteljstvo okružja lounskoga upraviti peticiju na zemaljski odbor, neka bi se zakon od 19. prosinca 1875. o dužnosti i pravu učitelja u toliko promienio, da ne bi u buduće učitelji javnih škola plaćali školskih, obćinskih, okružnih i zemaljskih prireza. U peticiji imade se navesti, da učiteljski stališ nije od manje važnosti, nego li činovnički, pa da se s toga ta iznimka ima protegnuti i na učiteljstvo. Dapače su plaće učitelja mnogo lošije i mršavije no one državnih i zemaljskih činovnika.

— (**U državi inteligencije?!**) Kako „Allg. deutsche Lehrerzeitung“ priobćuje, nastoji okružni nadzornik u Mindenu (provincija Westphalen), da se jednom za uviek ukine srieanje, kojim se još i danas ondje služe neki učitelji.

Natječaji.

— Za učiteljicu na djevojačkoj učioni u Indjiji. Beriva: 500 for. plaće, stan u naravi odnosno stanarinu, vrt i 10·2 prostornih metara drva.

— Za podučiteljicu u Rumi. Plaće 360 f., 54 for. stanarine i 10·2 met. drva.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjeroizpovieśti u Putincih. Plaća 350 f., stan, 10·2 drva i vrt.

— Za učitelja i pojca u Dobrincih. Plaća 350 for., slobodan stan, 10·2 met. drva i vrt.

— Za učitelja i pojca u Šibaču. Plaća 350 for., stan, 10·2 met. drva i vrt.

— Za učitelja i pojca u Kraljevcih. Plaća 350 for., stan, 10·2 met. drva i vrt.

— Za učitelja i pojca u Malih Radincih. Plaća 350 for., stan, 10·2 m. drva i vrt.

— Za učitelja u Šatrinčih. Plaća 350 for., stan, 6·8 met. drva. Natjecatelji moraju biti vješti hrv. i magjarskomu jeziku.

— Za učitelja i pojca u Velikih Radincih. Plaća 350 for., stan, 10·2 met. drva. Natjecatelji moraju biti vješti hrv. i magj. jeziku.

Molbenice s dokaznicami za sva ova mjesta imadu se poslati dotičnim školskim odborom do 18. kolovoza t. g.

Javne zahvale.

Mjestni škol. odbor u Novomgradu kod Koprivnice zaključi u svojoj izvanrednoj sjednici dne 7. srpnja 1878., da mi se podpora od 50 for. za put na obću hrv. učiteljsku skupštinu, koja će se o. g. u Osieku obdržavati, dopita, i bezplatno podvoz do željeznice u Koprivnicu i natrag dade.

Omogućivši mi time prisustvovati toj svetinji hrvatskih učitelja, ne da mi se na ino, već da im se na tom plemenitom činu javno zahvalim, želeć, da se i ostali školski odbori naše mile domovine ugledaju u taj liepi primjer. —

U Novigradu, 7. srpnja 1878.

Grivić,
ravn. učitelj.

Preuzv. g. Gustav Hilleprand barun Prandau, kao škol. pokrovitelj, darovao je svim školam u svojem vlastelinstvu I. i II. svezak „Jugoslovinskih popievaka Kuhačevih“.

Zahvaljujuć se usrdno preuzv. g. darovatelju kličemo, da ga Svemogući još dugo poživio!

U Moslavini na Sv. Iliju 1878.

Davorin Horvat,
puč. učitelj.

Izdaje ga „Hrv. ped.-književ. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka“ komad XXXIV.

Digitized by Google

Br. 23. U Zagrebu, 10. kolovoza 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i noslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

O materijalizmu.

Medju pitanji, koja centralni odbor obćih hrvatskih učiteljskih skupština kani predložiti III. obćoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini, takodjer je jedno, koje je na oko uzelo materijalizam, štono je u novije vrieme zaokupio ljudem osvajati misli i srdca, te udilj napreduje. Tomu je pitanju zadatkom potaknuti razpravu, koja će posmotriti: koja je materijalizmu bitnost, kako li se dojmi duševnoga života ljudskoga, koji su uslovi njegovu razvitku i napredovanju, kako li se je pučkoj školi prema njemu vladati.

U oči skupštinskoga razpravljanja o tom predmetu mislismo, da ćemo poslužiti stvari, ako za orientovanje čestitih skupštinara ovdje napišemo o tom predmetu nekoliko rieči.

Što radi kratkoće vremena, a s druge strane da se ne bi činilo, kao da želimo pretjecati skupštinsku odluku o tom predmetu, stegnut ćemo se u ovoj razpravici na to, da mu posve objektivno orišemo pojam, razvoj i kako se dojimlje sudbe ljudske, ugibljuć se, u koliko se bude dalo izticanju subjektivnih gledišta i nazora.

Rieč materijalizam rabi u dvojakom smislu: u teoretičnom i praktičnom.

U teoretičnom smislu označuje materijalizam metafizički realizam, koj posljednjim temeljem svemu svietu, kako nam se prikazuje, smatra materiju, tvar, bilo to sada kao suvislu masu (monistički materijalizam) ili kao skupinu u sebi različnih, prazninom odieljenih tjelesnih čestica (atoma, atomistički materijalizam). Sviet je od te tvari postao gibanjem, komu su uzrokom, povodom i ravnalom fizikalni zakoni, koji su po tom konačnim uzrokom svemu, što se sbiva na svietu. Ta nauka dakle izključuje svaki spoljašni (nadnaravni, transcendentalni) uticaj pri postanku i poredku svieta, niti se priznaje ništa, što gornjim prirodnim zakonom ne bi bilo podvrženo, dakle nikakav duhovni sviet.

Digitized by Google

Uzimajuć materiju jedinim temeljem i fizične zakone konačnim uzrokom svemu, što postoji i biva, razlikuje se materijalizam od dualizma, koj svemu, što postoji, uzima temeljem dva protivna počela: duhovno i osjetno; od špiritualizma, koj uzima, kao n. p. Plato, da samo misaone beztjelesne substancije u istinu postoje, a tvar da nije ino do li prikaza, za koju nam se samo čini da postoji. Realizmom svojim, kojim se drži osjetnoga svieta i priznaje jedino one zakone uzročne sveze, koji se dadu sjetili razabrati, razlikuje se od idealizma, koj uči, da je svemu povodom i kretalom inteligencija, kojom je od vieka prema teleologijskim svrham (kako ih shodnost iziskuje) opredieljen svjetski poredak.

Tečajem ove razpravice bit će nam sgode vratit se koli na teoretični materijalizam, komu ćemo u kratko propratit cieli povjestni razvoj, toli na ostale jur navedene filozofske sisteme, u koliko su uticali u razvoj materijalizma, priečeć ga oli promičuć, sada se pako svraćamo na tako zvani praktični ili etični materijalizam, koj je našoj razpravi glavnim povodom i predmetom.

U praktičnom smislu uzeta znači rieč materijalizam ćudoredno načelo, koje vriednost ljudskih pohota i djela, u koliko ih treba dopustiti ili zabraniti, ćudorednost im i nećurednost ocjenjuje lih po posljedicah, kojim će te pohote i ta djela uroditi za onoga, od koga proizlaze.

Bitno se od toga načela razlikuje idealističko-etično načelo, koje zahtieva, da načelo naših djela ima biti uzeto neposredno iz sviesti, neodvisno od svakoga izkustva, i od načela pozitivne (vjerske) etike, koja kategorički propisuje, što je dobro, što li zlo.

Dočim materijalistička etika uči, da valja tvoriti dobro ili se zla kloniti, radi posljedica, koje donosi, zahtieva idealistička ili pozitivna etika, da dobro ljubimo i činimo zato, jer je dobro i jer nam valja težiti, da se što većma približimo općemu praliku savršenstva, uzeli takvim Boga ili umišljeno kakvo idealno biće, a zlo da mrzimo zato, jer je zlo, bez obzira na posljedice. Praktičnoga je materijalizma bilo u svako doba, i onda, kada se još nije razvio bio do etičke nauke, a osobito je nalazio pristaša medju ljudmi putenimi i požudljivimi, kojim se misli niesu vrstne bile uzvinuti do viših gledišta.

Na temelju teoretičnoga materijalizma razvio se je do posebnoga etičnoga sustava, koj i danas, ako i u raznolikoj formi, priznaju materijalistični filozofi i njihovi pristaše.

Da pokažemo uzajamnu svezu medju teoretičnim i praktičnim materijalizmom, valja nam se vratiti na teoretični, te mu posmotrit postanak, razvoj i kako se dojmi života ljudskoga.

Prve mu tragove nalazimo jur u Indiji, gdje se je u prastara vremena bila razvila nekakva atomistička nauka; ne mogosmo si medjutim o njoj pribaviti potanjih podataka. Nije tim ništa izgubljeno, jer je ta nauka ostala izolovana, i nije se dojmila kasnijega razvitka ljudskoga mišljenja.

Digitized by Google

Do znanstvenoga sustava razvio se je materijalizam u Grčkoj, i to iza kako se je Grčka trgovinom i obrtom bila uzpela do cvjetajućega materijalnoga blagostanja. Osobito su se u tom odlikovale jonske naselbine u maloj Aziji. Trgovinom i političkimi svezami a i rastućom težnjom za znanjem prinukani dadoše se stanovnici osobito Mileta i Efeza na daleka putovanja, i tako dospješe u raznolik dodir sa stranimi običaji, navadami i nazori. te se tako malo po malo razvi slobodoumna duševna aristokracija, koja se svojimi gledišti vinu nad neuku masu. Ljudi, koji se domogoše materijalna blagostanja, a uz to bijahu razvita, bujna duševna života, stadoše razmišljati o svietu, što nas okružuje, o uzrocih njegova postanka i života na njem, i tako se u krugu bogatih i uglednih ljudi, štono proputovaše i ogledaše svieta, razvi filozofija. Posve je naravski, da pri izučavanju gornjih pitanja u prvom početku oko zape o osjetni sviet, koj stadoše promatrati, ne bi li si njegovimi oblici i pojavi protumačili postanak mu i bitnost. I tako se najprije stadoše razvijati prirodoslovne znanosti, a špekulativni dusi na njihovu temelju uzeše graditi filozofiju.

Što se nije dalo sjetili razabrati niti pronadjenimi jur prirodnimi svojstvi protumačiti, uzeše nagadjati. Iztražujuć konačne uzroke svietu i životu na njem, ostadoše jedni vierni tradicionalnoj bogoslovnoj nauci grčkoj, drugi od nje posudiše samo ideju božanstva, a treći ju sasma ostaviše, te si prema subjektivnim si nazorom gradjahu početak i pokretalo svieta.

Tako jedni uzeše počelom svemu zrak[1], drugi oganj[2], treći četiri elementa: vatru, vodu, zemlju i zrak[3]. Primietit nam je, da ovim počelom djelimice pripisivahu intelektualne i životne sposobnosti, imenice Heraklit ognju. Nu starija je od svih tih nauka atomistika, koja se sve do danas ako i do savršenijega oblika dotjerana, održa medju materijalističkimi učenjaci. To je nauka, koja cieli sviet gradi od atoma, čestica tako sitnih, da jih okom ni razabrati ne možemo. Ti atomi da su vječni, nestvoreni, nepromjenljivi. Od tih atoma da postaje sve, što postoji, gibanjem, uzrokovanim mekaničkimi zakoni.

Početnikom je atomistike Anaximander[4], prihvatio ju je Anaksagora[5], nu priznavajuć medjutim intelektualna početnika svietu. Do pregledna sustava razvio je atomistiku Demokrit[6].

Bitnim osnovom njegovoj nauci možemo smatrati sljedeće stavke:

1. „Iz ništa ne postaje ništa, i ništa, što postoji, ne može se uništiti. Svaka promjena lih je spajanje i razstavljanje dielova."

2. „Ništa ne postaje slučajno, već sve s razloga i nuždno."

3. „Ništa ne postoji do atoma i prazna prostora, sve je drugo samo mnenje.

4. „Atomi su ne izbrojivi i bezkrajni raznolikošću i oblikom. Neprestano padajuć kroz bezkrajni prostor sudaraju se, veći koji brže padaju s manjimi;

[1] Anaximenes rodj. 500 pr. Is. u Miletu i Diogenes iz Apolonije, rodj. 450. pr. Is. na Kreti. — [2] Heraklit, rodj. oko 500 pr. Is. u Efezu. — [3] Empedokles, rodj. oko 500 pr. Is. u Agrigentu. — [4] Anaximander, rodj. 611. pr. Is. u Miletu. — [5] Anaksagora, rodj. 534. pr. Is. u Klazomenaji. — [6] Demokrit, rodj. 460. pr. Is. u Abderi u Thraciji.

*

Digitized by Google

tim nastajuće ugibanje i okretanje početkom je tvorbi svieta. Ne brojeni svjetovi postaju i prolaze jedan uz drugi i jedan za drugim.“

5. „Raznolikost svih stvari dolazi od toga, kako se atomi razlikuju brojem, veličinom, oblikom i redom; kvalitativne razlikosti nema. Atomi nemaju nutrašnjih prilika, oni se dojme jedan drugoga tlakom i potiskom.“

6. „Duša postoji od tanahnih, gladkih i oblih atoma, jednakih onim od ognja. Ovi su atomi najpomičniji i svojom kretnjom, koja proniče cielo tielo, proizvode životne pojave.“ [1]

Razvoj atomistike obustavio je za neko vrieme učenik Demokritov Protagora [2] i njegovi sljedbenici sofiste.

Protagora proizvede znamenit obrat u filozofiji grčkoj. Njegovi predšastnici izlazili su promatrajuć sviet od objekta, od spoljašne prirode; on si uze izhodištem subjekt, duševno biće čovjeka, naučajuć, da mi spoljašni sviet samo onako poznajemo, kako nam ga prikazuju naša sjetila, i postade otcem sensualizma.

Sensualizam i materijalizam srodni su, naglašujuć oba tvar u opreci sa formom, a razilaze se, dočim materijalista ne pripušta, da se osjet dieli od tvari, on dakle i u djelatnosti sviesti nalazi lih učin običnih mehaničkih promjena, te ju smatra sa ostalimi tvornimi pojavi spoljašne prirode pod jednim gledištem.

Sensualista poriče, da mi u obće štogod izvjestna znamo o tvarih i predmetih spoljašnoga svieta, dočim smo vrstni predmete samo zamietiti, te ne možemo znati, kakvi su ti predmeti u sebi.

Osjet ne samo da u njega proizvodi svu djelatnost sviesti, već je jedini predmet, koj nas se neposredice dojmi, pošto sve stvari spoljašnjega svieta u njem imamo i spoznajemo.

Filozofiju Protagorinu najbolje označuju sljedeći temeljni stavci njegova sensualizma:

1. „Čovjek je mjerom svih stvari, postojećih da postoje, ne postojećih da ne postoje.“

2. „Oprečne tvrdnje jednako su istinite.[3]

Kada bismo uzeli drugu točku bez prve, bila bi absurd; prvom protumačena ima smisla. Ako se spoljašni predmeti imadu smatrati lih prikazom naših sjetila, to će se onda spoznaja pojedinaca ravnati po organizaciji njihovih sjetila. Udju n. pr. u sobu, u kojoj je + 10 ° topline dvojica: bliedokrv slabiš, i jedar pun momak; onaj došav iza kako je mirovao, ovaj iza kako se je razgrijao živahnom kretnjom. Onaj će zavapit: huj, studeno li je ovdje! a ovaj će se tužiti, da je nesnosna vrućina. Protivno tvrde, a obojica imadu pravo. Nam dakako ne valja pustit iz vida, da je ono, što su njih dvojica izrekla, lih subjektivan osjećaj, ne pako objektivna spoznaja topline.

---

[1] Sravni: Lange: Geschichte des Materialismus I. 1. — [2] Protagora, rodj. u Abderi 480. pr. Is. — [3] Lange: Gesch. d. Materialismus I. 1. 29.

Digitized by Google

Protagora donekle ima pravo, kada veli, da je čovjek mjerom osjetnomu svietu, jer i sbilja ne možemo sviet inako upoznati, van kako nam ga prikazuju sjetila, nu pogriešio je Protagora, što je uzeo svakoga pojedince mjerom, a ne čovjeka u obće kao takova s obćenitimi i nuždnimi mu svojstvi.

Proti toj metodi filozofskoj, koja je dosele vladala, i koja, motreć konkretne pojedinosti, sabire bitna obilježja u obćenite pojmove, kao i proti resultatom takve filozofije nastupi sada reakcija sa veleznamenitimi muževi Sokratom[1], Platonom[2] i Aristotelom[3].

I Sokrat se je za mladjih si godina bavio fizikom[4], nu jer mu se je na tom polju sve pričinilo nesjegurnim i nepouzdanim, okanio se je te struke, te je ćudoredno biće čovjeka učinio glavnim predmetom svoje filozofije.

Početnikom svemu bio mu je bog, koj je sve stvorio i sve uzdržaje, biće u svakom obziru najsavršenije. Sve na svietu stvoreno mu je bilo za korist čovječju[5], a svim je pojavom tražio razloge u namjerah umnoga bića, dakle u razumnoj svrsi, ne pako u zakonih bezsvjestne prirode. Najviše je umovao, da ustali bitnost krieposti, tvrdeć, da ima biće, koje o krieposti ima podpuno znanje. Pošto mu pako nestalni relativistički pojmovi sofista ne mogoše pripomoći, da se uzvine do toga znanja, zabaci cielu metodu materijalista, koja je počimala iztraživanjem konkretnih pojedinosti, umujuć, kako bi ustalio obćenitu bitnost stvari, nepomični stožer sred promjenljivih prikaza. I tako je umujuć i izpitujuć uviek izlazio od obćenitih gledišta.

Po Aristotelovu pripoviedanju uveo je u dialektiki upravo protivnu, induktivnu metodu. Od njega po Aristotelu polazi i poraba definicija[6].

Njegov učenik Platon stavio je svojoj filozofiji zadaću, da pronadje, što u istinu postoji. Upotrebi Sokratovu nauku o pojmu, koju je ovaj postavio naproti tvrdnji sofista, da ne postoji obća istina ni obće dobro. Pojam kao skup svih pojedinim predmetom zajedničkih obilježja nepromjenljiv je i trajan, dočim su individualno različiti eksemplari jedne vrsti nestalni i promjenljivi. I tako po Platonu jedini pojam u istinu postoji. Pošto je pako Sokrat naučao, da je pojam znanje, koje obuhvaća istinu, a kriepost da se može spoznati, to se onda, pošto je Platon pojam označio jedinim što postoji, istina, kriepost i pojam u jedno stapaju. Tu je dakle stopljeno umno (istina i kriepost), koje postoji, i postojeće, koje je umno (ostvareno umno), a taj sglob zove Platon idejom, koju čini izključivim predmetom svoje filozofije. Pošto ima više pojmova (pojam dobra, ljepote, duše itd.), a ideje niesu drugo do hipostasirani pojmovi, to mora ne samo da je mnogo ideja, već ove mora da su si uzajamce bilo uzporedjene, bilo podredjene, i tako mora da je jedna medju njimi, koja kao „sunce u svietu ideja“ sve u sebi usredotočuje. Takvom označuje ideju dobra, i tim je iztaknut posve etični karakter idealnoga svieta.

---

[1] Sokrat, rodj. 469. u Atini. — [2] Plato, rodj. 429. u Atini. — [3] Aristotel, rodj. 384. pr. Is. u Stagiri, na obali Strymona. — [4] Sravni: Lange: Gesch. d. Materialismus. I. 46. [5] Lange: Gesch. d. Mater. I., primjetba 46., 133. [6] Sravni Lange Gesch. d. Mater. I. III. 51.

Digitized by Google

Pripomenut nam je, da su kako Sokratu, tako i Platonu pojmovi i ideje bile bića u istinu postojeća, i to je glavna bludnja sve njihove filozofije. Sokratu je svako ime označivalo u istinu postojeći predmet, dočim Platonu postoji pojam, a ne stvar. Ti vidiš, recimo, pticu. To, što ti vidiš, lih je prikaza tvojih sjetila, za koju ne znaš, da li je varava ili istinita, nu što u istinu postoji, i to od vieka, nepomično, to je pojam, ideja ptice.

Pošto pako nesavršeni ovaj sviet ne odgovara krasoti i savršenstvu ideja, nalazi se prinuždenim zaključiti, da ideje niesu s ovoga svieta, već da je duhovni sviet istina uzorom i pralikom ovomu svietu, nu da je izvan njega ili nad njim. Duša da postoji od vieka niti da ne umire. Prije nego li dodje u čovječje tielo, da joj je dopušteno motriti idejalni sviet, a za boravka svoga na zemlji samo onda, ako se je vrstna riešiti tjelesnih spona (dakle u proroka i pjesnika), ili ako se je iznad osjetne spoznaje vrstna uzvinuti do umovanja (dakle u filozofa). Duše su stvorene prema broju zviezda; ako u njih prevlada materijalna strana, onda sa zviezda popadaju na zemlju i udju u ljudska tjelesa. Ako su vrstne za zemskoga si žića odolievati putenosti, onda jih bog opet može osloboditi od tjelesa.

Aristotel, učenik Platonov, uze za podlogu svomu umovanju sve-koliko do njegova vremena razvito znanje, baveć se i sam prirodoslovnim iztraživanjem, — sve je pako znanje sa špekulativnih gledišta sustavno razporedao. Dočim dakle njegov učitelj Plato bijaše podpun špiritualista, komu je samo ideja u istinu postojala, dočim sve drugo označi lih prikazom, ne obziruć se ni malo na rezultate umovanja nagomilane prije njega, uze Aristotel i to na oko, te od materijalizma i špiritualizma do njega razvita stvori idealistički filozofski sustav, koj je više stoljeća poslie njega gospodovao u filozofskom svietu

Protivno Platonu naučaše, da ideja vrsti ne postoji, nego pojedinost, individuum, dakle — nadovezujuć na prijašnji naš primjer — ne pojam, ideja ptice, nego ona ptica, što ti ju sjetila, zamietiše i prikazuju. Pojam se samo onda ostvari, dočim se utjelovi, t. j. dočim postaje formom predmeta. U svakoga predmeta valja razlikovati formu i tvar, kao u čovjeku dušu i tielo. Bog je samo forma bez materije, inače se forma bez materije niti materija bez forme ne može mislit. Nu tvar se formom ne upriliči na jednoč, već se po malo razvija, tako da je ono, što stvar ima biti, u istinu, najprije u njoj kao mogućnost. Mjed nekoga kipa n. p. tvar je, ideja kipa je forma. Ali mjed nije bila tvar kao ta izvjestna mjed, nego kao mjed u obće, t. j. kao nešto, što po sebi u istinu ne postoji, nego tek istom može nečim postati. S toga tvar samo po mogućnosti, a forma u istinu postoji. Kad tvar prelazi iz mogućega si obstanka u sbiljski, onda se upriličuje formom.[1]

Početnikom je i konačnim uzrokom svemu bog, jedin, duh bez tiela, vječan, pralik svemu, tvoran, nu tvoreć ne rabe mu

[1] Sravni Lange: Gesch. d. Materialismus I. II. 162.

Digitized by Google

sredstva, njegova je tvorba misao. Svaka je materija opredieljena, da se njemu približuje, podvrgavajuć se formi.

Nije nam ovdje ni zadaćom ni mjestom izpitivati, u koliko su osnovane ove nauke velikih umnika grčkih, u koliko li su zabludili, samo ćemo primietit, da su to sve nuždne, logične posljedice obćenitih gledišta, od kojih su izhodili umujuć o konkretnom svietu. (Sliedi.)

Načelo zornosti u obuci.

(Dalje.)

III.

Pošto smo tako razvili pojam zora, preći nam je na uvjete njegova obrazovanja. — Obrazovanje je u obće veoma znamenito po obstanak i razvitak čovjeka. On si je pomoćju obrazovanja stvorio obrt, umjetnost i znanost, dakle sve ono, što ga uzdiže iznad puke naravi, te što jači i plemeni cjelokupnu njegovu snagu. Samo obrazovanjem dobiva duh prevladu nad vanjskim svietom, te si ga prema konačnoj svojoj opredjelbi udešava.

Osjetni se život i osjetila mogu takodjer obrazovati, a to je potrebno tim više, što je osjetnost temelj, na kom se cjelokupna duševna naobrazba osnivati može i mora. S toga treba da se osjetila pomno i prema stalnoj nekoj osnovi vježbaju.

Od svih je osjetila najznatniji vid, jer najviše pomaže kod postanka zora, i njim najlaglje možemo upoznati razne predmete. Vanjski sviet prikazuje nam se naime kao neka množina izasebce postojećih i u bezkonačnom prostoru razastrtih stvari, koje se jedino svojim oblikom t. j. tim, što su medjusobno omedjašene, pojavljaju kao odieljene cjeline. Da taj njihov oblik uzmognemo razpoznati, treba da točno razaznajemo, kako je na njih razdieljeno svjetlo i sjena, a upravo u tom pomaže vid.

Iza vida dolazi opip. Sam vid nije dovoljan, da se točno razabere pravi oblik stvari. Njim možemo razabrati jedino ploštinu. Istom kad predmet opipamo, saznamo i za tjelesninu. Vještaci dokazuju, da bi čovjek, koji bi tek operacijom zadobio vid, a od poroda bio sliep, držao kocku za prostu četvorinu, a kruglju za kružnicu. „Kad bi onaj“, veli Berkli, „koji je od poroda sliep, na jedan put progledao, njemu bi se svi predmeti i najbliži i najdalji pričinjali, kao da su u njegovu oku“. To je mnienje Berklievo potvrdio dr. Cizilden posebnimi iztraživanji kod ljudi od poroda sliepih, koje je tako sretno operovao, da su progledali. — Osim toga saznajemo opipom i za materijalnost i solidnost predmeta, za kakvoću njihove sadržine i površine itd. — Opip je dakle veoma znamenito osjetilo, te ga je dr. Drobisch u svojoj psihologiji punim pravom nazvao „nepodmitljivim učiteljem“ svih drugih osjetila.

Iza vida i opipa dolazi sluh, kojim zamjećujemo vesove. Kakvoća vesa odaje nam često i materijalnu kakvoću predmeta, jer već po samoj njegovoj

Digitized by Google

naravi možemo u stanovitih slučajevih pogoditi, da li potiče od drva, željeza, srebra, zlata i t. d. — Tim doduše ne razaznajemo i oblik stvari, nu ako je istina, što tvrdi Broun. da je jedan od temeljnih elemenata pojma prostornosti osjećanje sljedstvenosti ili vrieme, onda doista i sluh pomaže tomu, da laglje i podpunije shvatimo oblik stvari, jer sluhom dokučujemo odnošaje vremena, pošto vesovi, koji izasebce sliede, neposredno izražavaju neki odsjek vremena i pošto ritam i takt poglavito sluhom dopiru do naše sviesti.

Manje je znameniti njuh i okus. Kao niža osjetila služe većma nižemu vegetativnomu životu, a osim toga više su subjektivne naravi. Sadržaj zamjetaba, koje potiču od njih, stoji naime ne samo do kakvoće predmeta, nego i do individuelnih prilika pojedinaca, te može kod raznih osoba biti različit. Timi osjetili razaznajemo, kakov je zrak, kakvo je jelo i pilo itd. I ona su dakle veoma nuždna, te ih svaki uzgojitelj mora pomno njegovati i vježbati. Nu zamjetbe tih osjetila nisu nikada toli jasne, da bi se mogle slobodno i podpuno ponavljati, a slabo podpomažu i viši duševni život; s toga valja u tom pogledu oprezno i umjereno postupati. Njihov bi premah mogao naškoditi i u ćudorednom pogledu. Gdje se većma razvija njuh i okus, nego viša osjetila, tamo je gotova pogibelj, da će djeca većma težiti za razkošju i tjelesnim uživanjem, nego li za promatranjem ljepote i drugimi čisto duševnimi užitci.

Vježbanje osjetila ima da bude umjereno, dakle ni prejako ni preslabo. Snaga osjetnosti raste ujedno sa snagom čovjeka. S toga treba da je i njezina djelatnost u nekom razmjerju sa cjelokupnim njegovim razvitkom. — Dok se dakle osjetila ne razviju do stanovitoga stepena, ne treba ih odviše napinjati, dapače niti razvitu snagu osjetnosti ne valja u toliko siliti na djelatnosti, da se tim podpuno umori. Ono, što hoćemo, da diete razabere kao što treba, valja da utiče na njegova osjetila podpuno, a opet nipošto prekomjernim podražkom. Ni slabi ni odviše jaki utisci ne proizvode jasnih zorova, — što više, prekoredno podraživanje živaca slabi snagu osjetila, a može ju i posve uništiti na štetu tjelesnoga i duševnoga razvitka.

Vanjski utisci, dopirući od pojedinih predmeta do osjetila, treba da su što trajniji. Ako brzo prolaze, to se u sviesti pojavlja zamršenost i nejasnost zamjetaba. S toga ne valja dopustiti, da diete poplavi navala svakojakih utisaka, jer bi onda sve površno uhvatilo, i tako imalo suviše oskudan materijal za dalnji duševni rad, naime za stvaranje pojmova. Uz tu vanjsku nepovoljnost došla bi i druga mnogo veća neprilika subjektivna, a to je r a z t r e s e n o s t; — diete se naime ne bi priučilo pazljivosti. Površnim gledanjem, slušanjem, pipanjem itd., kao što to obično biva kod djece i nestašnih ljudi, pobudjuju se u duši i p o v r š n a č u v s t v a, te nemar za sve, što nije od neposredne kakve materijalne koristi. Što su mnogi ljudi tako raztreseni i površni u mišljenju, a nestalni i nesigurni u cielom svom ponašanju, valja pripisati i tomu, jer se niesu već od mladosti valjano priučavali na shvaćanje i razabiranje realnih predmeta. — Pretovarivanje sviesti raznimi slikami škodi upravo tako, kao i pretovarivanje želudca jelom. Neprobavivo jelo bez svake je koristi po hranitbu,

Digitized by Google

dapače pokvari se njim i krv, a prekoredni je napor i rad osjetnosti dosta puta povodom, da čovjeku omrzne svaka duševna djelatnost, te da se nekim načinom poremeti cjelokupni njegov duševni život.

IV.

Pošto zor potiče ne samo iz djelatnosti osjetila, nego takodjer i iz samoradinosti duha, to se praktična pedagogija kod njegova obrazovanja ima obazirati na to, da uz radnju osjetila bude što većma sabran, te djelatan i duh kao glavni i upravo odlučujući faktor.

S toga valja prije svega u djetetu pobuditi mar za one predmete, koje valja zrieti. U tom pogledu odlučuje veoma mnogo sam izbor predmeta. — Predmeti za zrienje treba da su u nekom savezu sa životom djeteta u kući, školi ili okolici. Nu ipak moraju biti zanj barem u toliko novi, da niesu jošte posve prešli u duševnu njegovu svojinu. Stvari, koje su mu skroz tudje i nepoznate, ne zanimaju ga upravo tako, kao ni one, koje je jur upoznalo, te po svih njihovih odnošajih razabralo. — Ako djetetu podamo predmet, koji ga novošću boje, oblika ili drugoga kojega svojstva ma i na čas zanima, to nam neće biti težko, da njegovu pozornost shodnimi sredstvi i na druge pojedinosti predmeta svratimo. A to je veoma potrebno, jer samo tim načinom može doći do jasnih zorova. Dokle čovjek pazi samo na pojedina ma i znatnija svojstva nekoga predmeta, dotle ima o njem samo taman zor, dakle i tamnu predočbu, a gdje su tamne predočbe, tamo ne može biti ni jasnih pojmova. — Nepodpuni zorovi obsižu samo ona svojstva, koja upravo u oči padaju, t. j. koja izvanrednom silom djeluju na pojedina osjetila, i s toga prikazuju većma vanjsku, dakle slučajnu narav predmeta. One su po tom za spoznaju u obće veoma neznatne, jer pravoj je spoznaji svrha, da pronikne u bitnosti stvari, a to se u dalnjem umnom razvitku može samo onda postići, ako se je na to pazilo već kod postanka zorova. — Podpunost i svestranost zorova pobudjuje ujedno i zanimanje za druge nove predmete; jer kada je čovjek točno i svestrano upoznao svojstva pojedinoga predmeta, onda ga to nekim načinom nuka na to, da ih potraži i kod drugih predmeta. Tim se jača ne samo umna snaga, nego i mar za same predmete, a to je veoma znamenit korak u duševnom napredovanju djeteta.

Upozna li čovjek pojedina svojstva nekoga predmeta ma kako svestrano i točno, to se ipak jošte ne može reći, da ga je i duševno svladao, te da si je o njem pribavio podpuno jasan i opredieljen zor. Tomu se hoće, da se ta pojedina svojstva sastave u neku živahnu i strogo opredieljenu cjelinu. Iz prvotnoga naime zamršenoga i nejasnoga totalnoga utiska valja sve pojedinosti odabrati, te ih u stanovitom nekom redu i s obzirom na njihov odnošaj prema cjelini razporediti i ujedno sakupiti. S toga valja nastojati, da djeca predmete, koji se nalaze oko njih, motre s raznih strana i u raznom položaju, s bližega i daljega, s lieva i desna, odozgor i odozdol; — da pojedina njihova svojstva i dielove medjusobno sravnjuju, i što je glavno, da opredieljuju njihov odnošaj napram cjelini.

Digitized by Google

Nu puko poznavanje vanjskih svojstva nije dovoljno. Istina ono pospješuje duševni razvitak, jer ga nekim načinom podiže, oživljuje i jača; — nu uz sve to predočuje nam narav predmeta posve jednostrano. — Pojedini se naime predmet nikad ne prikazuje čovjeku odieljeno, nego vazda u nekom odnošaju napram drugim predmetom. S toga valja pozornost djece svraćati i na sličnost te različitost predmeta, na njihov postanak i porabu, korist ili štetu itd. — Jedino tim načinom pribaviti će si podpune i jasne zorove, koji će biti dobar temelj za dalnji njihov duševni napredak i razvitak.

(Konac.)

Hajdmo u Osiek!

Slučajno posegoh ovih dana za crvenom knjigom u svom ormaru. Čitatelj će možda pomisliti: zar za diplomatičkim spisom? Sačuvaj Bože, za tako nezahvalnim poslom, kao što je politika, mene želja lje ne vuče; mislim knjigu, naslovljenu: „I. obća hrv. učit. skupština u Zagrebu.“

I moram priznati, kao što starac u zabiti, razmišljajući svoju nekadanju mladost, sav se pokrepi i pomladi, kada mu na um padnu dnevi, u kojih je s lieva, desna same ružice brao, te kuša, da se još jednom na noge onim mladjahnim uzhitom ustuboči, kao negda; tako i meni djevojačka rumen na licu se razžari, srdce mi radostno poskoči, sav se oduševljen, reć bi, preporodih, čitajuć tu knjigu. I čim sam ju više čitao, tim mi se više želja nametala, da ju listam i s njom se razgovaram.

I nuto čuda, što nadjoh u njoj? Prekrasan jedan svjetlopis. Na humku i pod njim razkrilio se krasan grad, po dno kojemu teče srebropjena Sava. Prema gradu juri i žuri se nepregledna povorka otmjenoga obćinstva, da u čudu zapitati moraš: idu li ti ljudi u sveti boj za otačbinu svoju, ili ih tjera otraga nevidljiva grozna sila. Da, hrvatsko učiteljstvo, tjerano nevidljivom, al u srdcu bolno uvriežnom silom hrli k bielomu Zagrebu na I. svoju skupštinu, da svojim ranam potraži melem-liek: ono se žuri na skupštinu svetim oduševljenjem, da oružjem uma razpudi neprijatelje svjetlosti; ono juri, da narodu i svietu pokaže, koli je blistateljna iskra njegove samosviesti, da pokaže, kako sebi i narodu svomu pomoći, te puteve k prosvjeti, a ovom k slobodi prokročiti kani.

Zaista divni i nezaboravni dnevi bijahu po nas 23., 24. i 25. kolovoza 1871., ali i zahvalni možda i preko nade izdašni. Ako i niesu sve do jedne rezolucije u toj skupštini stvorene, našle svoj odjek u našem škol. zakonu, to je ipak glavni osnov istoga sa ciljem te skupštine tako naličan, kao jaje jajetu, i opaziti moraš u glavnom u zakonu, kao i u toj crvenoj knjizi jednaku crvenu nit iste ideje, iste težnje, naime: da nam bude hrvatska škola što slobodnijom.

Ali u nas Hrvata kao u svakom preduzeću, tako i ovdje, u prvi se čas ukazuje reć bi nebotični plamen uznesenih srdaca, u drugom i trećem stadiju

Digitized by Google

tek svjetlucanje, da i ne reknem zadušljivi dim. A zašto? Mnogi danas misle: ja sam na šarcu, što me dalje briga; drugi opet vele: išao bih ja i u Osiek; ali — ali gdje je onaj nervus rerum gerendarum!

Ni jedni, ni drugi nemaju pravo. Šarac je još mlad, a narav mu sobom donosi, da se rad koprca, valja ga dakle upitomiti i udomiti; osim toga učiteljstvo imalo bi, kao u svem, tako i u tom biti prednjakom svomu narodu, te dokazati, da za ideje, kojimi se narod u kulturi promiče, nikad se zadosta raditi i revnovati ne može.

Treba nadalje na misli držati, da imadu učiteljske skupštine i dalnju i veliku misiju, da narode medjusobno upoznaju, pobrate i u veliku jih obitelj udruže, što osobito gledom na osječku skupštinu uvažiti valja.

Valja znati: Osiek je glavni grad Slavonije, on će sjegurno učiniti po primjeru grada Zagreba, da nas što prijateljnije u svoje okrilje primi. Mi smo dakle upravo dužni, da se njegovu očekivanju i susretu velikobrojnim posjetom odzovnemo. Mi smo napokon dužni, da kao širitelji narodnog duha i sviesti Osiek zadahnemo svježim i čistim hrvatstvom, o kojem i onako njegovi poznavaoci govore i pišu, da se ima boriti s tudjinstvom, kako malo koj grad u nas.

Sve bi nas to indi podticati imalo, da ne zaziremo od žrtvica, i da ne budemo malodušni.

Što se još novčanoga pitanja tiče, priznajem, da je gdjekojemu malo tegotno. Nu pitam: nije li narod za nas već mnogu žrtvu učinio, a budimo uvjereni, da će i opet učiniti, kada bude u nas vidio, da se i mi ne žacamo od svojih žuljeva štogod doprinieti osvjetljanju njegova lica.

Nu mogli bi si mnogi i ovako pomoći:

Občina jedva će se ikoja oglušiti, ako ju učitelj zamoli povrh doznačenih dnevnica za predujam od kojih 10 for., koje bi se uztegnuti mogli u 2, 3 li mjesečna obroka.

S toga zaključujem: Udji u nas onaj sveti plamen oduševljenja, koji nas je za I. hrv. učit. skupštine uzplamćivao, te si svi podviknimo:

hajdmo, hajdmo u Osiek!

J. Klobučar.

DOPISI.

S ovkraj Drave. (§. 95. škol. zakona većinom samo na papiru.) Dopustite, velecienjeni g. uredniče, da Vam koju o tom izjavim. Najsladji su mi časi moga službovanja, kada razmišljam o načinih, po kojih bi našemu narodu škola sve to više omilila, po kojih bi ju on sve to više cienio i uvažavao. O tom navedoh već dvie tri u Vašem cienjenom listu. Izmedju ostaloga smatram vrlo važnom polugom obrazovanje puka čitanjem valjanih za nj knjiga.

Evo na iztekoše skoro 3 godine, što je stupio u život naš novi školski zakon, a malo je u nas škola obskrbljenih knjižnicami u obće, napose tako-

Digitized by Google

vimi, kojimi bi se mogao služiti svaki onaj, koj je svršio obću pučku školu — naš puk.

Govorkamo: „Na mladjih sviet ostaje.“ To su rieči pune nade, nu ne uvažavaju se žalibože na selih, pošto izim riedkih darovitih ljudi, koji bijahu tako sretni te polažahu više škole, ili koji ih danas polaze, naš puk još svedjer plete kotac, kao što mu ga je pleo i otac i djed i šukundjed. A što je tomu uzrok, popitajmo se. Glavni i najveći uzrok jest pastirstvo. Svaki roditelj ili štitnik jedva čeka onaj čas, kad mu je diete škole oslobodjeno (prem bi ovdje valjalo „odpušteno iz škole“ ostavljam „oslobodjeno“, jer je ovako izražena namah sućut puka prema školi), ako ga kojim god već načinom prije ne otme školi (navedši pred školskim odborom za razlog veliko siromaštvo*, starost, potrebu djeteta kod kuće itd.), pa s njim hajd na pašu. Još za vrieme polazka koliko je jada i nevolje prouzrokovala nesretna paša. Uzalud nastojanje učiteljevo, da postigne ljubav i povjerenje mladeži, da joj omili škola, da se zadatci kod kuće nauče, kad ju izim dosta riedkih (žalibože!) dom namah tjera na pašu, čim kući dodju, polazi li pako koje djače već 3. razred (u 11. i 12. godini), mora ciele dneve (kroz mjesec dana) kukuruze okapati. Evo razloga, zašto su na selih vazda bolja prva poljeća, nego druga. Evo za našu osječku skupštinu natuknuta razloga, zašto propada naš narod duševno i tjelesno. Da učitelj svom strogošću ne nastoji, da mu mladež bar ono nekako upamti, što joj je tumačio, to ne bi ona baš ništa znala.

Dà, ja hoću nešto da rečem o naših tužnih knjižnicah! O koristi i potrebi ovih pisano je već dosta, nu kako njimi puk naobražavamo, ne mogosmo ni rieči reći (ima krasnih iznimaka, ali se, mislim, ne varam, uzrečem li, da imam dosta prsta, da ih na njih izbrojim), jer ih nemamo. — Kako dakle da do njih dodjemo? Moljakasmo za tih kukavnih 10 for. godimice možda iz svake sjednice, ali občina šuti, stresa ramenima, veli: nema novaca (kako ne, strahovite svote!). Obratismo se na predpostavljene više oblasti iz naših podžup. sastanaka moleći ih, da izvole občinam naložiti, da uzadovolje već jednom §. 95. škol. zakona, pa da davaju godimice 10 for. za škol. knjižnicu. Slavne više oblasti uvažile naše pravedne molbe, te naložile občinam, da tomu §. uzadovolje, pa opet smo pri starom. — Što ćemo si bolni, kad ne možemo glavom kroz zid. — Svojoj se dakle visokoj kr. zem. vladi izručamo, moleći ju najpokornije, da ona blagoizvoli pronaći put, kojim bi se škole čim prije obskrbile knjižnicami za usavršivanje naše i za prosvećenje puka, a ovo bi se najsigurnije polučilo po mojem prepokornom mnenju, kad bi vis. kr. zem. vlada blagoizvolila takove knjige, koje preporučuje škol. knjižnicam, ujedno i pripošiljati na račun dotičnih občina**. Za ovih 30 for., što no ih imamo kod občina u to ime na radašu za ove tri godine, mogli bismo imati za prvi početak liepih knjižica.

---

* Občine nemaju odkud takove sirote podupirati, dakle što će školski odbori? Neki roditelji ne smogu djeci si ma baš ni kore kruha! Pisac.

** Zem. vlada ne može nasilja praviti, nit se može u obće tim baviti. Ured.

Digitized by Google

Iz srdca me veseli, što je slavni pedagog.-književni sbor stao izdavati „knjižnicu za mladež“, pa želim, da se ne tješimo samo „na mladjih sviet ostaje“, već i dobro razmislimo onu, što ju naš mili Spasitelj reče: „Ne prièite malim k meni, jer je njihovo kraljestvo nebesko.“ Iz srdca želim, da vrlimi knjižicami za mladež ovu uzdržimo vazda čilu i zdravu dušom i tielom i svim liepim i krasnim, da nam neće biti potrebno odgovarati radi njihove skvarenosti pred sudom vječnosti.

Velecienjeni g. uredniče! Pošto je i moja škola jedna od najsiromašnijih ovoga kraja, te nema podpore od obćine za knjižnicu, to Vas najuljudnije molim, budući sam i ja uz siromašnu školu sirota, da bi mi izvolilo priposlati slav. odpravničtvo sbora bar jedan iztisak miloga prvaka mladenačke knjižnice „Jagodnjaka“ pošt. pouzećem, a ja ću ga uvrstiti u svoju škol. knjižnicu.*

V—ić.

Iz Odvoraca u gradiškom okružju. Možda Vam je tkogod odavle već i javio, o čem ću evo da pišem. Volio bih, da je onoliko vesela i radostna, koli je crna i tužna po nas to viest:

„Jučer odpratismo do hladnoga groba umrle ostanke nezaboravnoga nam druga Stjepana Koceljevića, pučkoga učitelja u Sibinju.“

Pod konac prošle školske godine zavrgla se u njegovu i onako dosta slabom tielu klica ljute sušice, koja ga je eto nemalo cielu godinu uz postelju prikvačila. Otimao joj se siromah, koliko se je samo dalo, nadao se sve do zadnjega časa, da će se ipak još oporaviti, iztrošio mnogo na liekove, dok dne 20. pr. mj. u naručaju starih si i uciviljenih roditelja, supruge i nejake dječice u rodnom si mjestu, u najljepšoj dobi — 37. god. — preminu.

Ja, koliko se scienim nevriednim, da o vrlom pokojniku ikakov sud izreknem, toliko mislim, da sam prijateljstvu, kojim me je odlikovao, za volju dužan, da o životu njegovu u obće nešto reknem, a nadam se, da ću tim ugoditi ne samo znancem i prijateljem njegovim, nego i drugim čitateljem „Napredka.“

Stjepan Koceljević, ako možda nije bio prvi, a to bijaše svakako jedan izmedju najboljih učitelja našega okružja. To mu zasvjedočuju mnoge pohvale i nagrade od strane najviših naših oblasti, kao i povjerenje sudrugova, kojim su ga svakom sgodom susretali i odlikovali pri svih izborih u razne odbore, vieća i zastupstva.

Višegodišnjim neumornim i napornim školskim rádom (od g. 1861.) a osobito marljivim čitanjem dobrih spisa osposobio se na toliko, da si ga u svakom obziru podpuno naobraženim i naprednim učiteljem smatrati morao. Nije to, braćo, bio najamnik, van radnik, kakovih si samo na školskom polju poželiti možemo.

---

* Preporučam braći učiteljem, da izvole domaće i susjedne rodoljube zamoliti u ime puka, da njihovim škol. knjižnicam poklone po koju knjižicu važnu za naobrazbu našega puka. Tako i ja radim. U 3 mjeseca dobio sam do 100 knjiga razna sadržaja, pa mi ne leže uzalud u šk. ormaru, nego putuju vazda selom, puk bo ih rado čita. — Pisac.

Digitized by Google

Starim roditeljem svojim bio je najbolji sin, obitelji najnježniji suprug i otac, u družtvu uviek mio i triezan prijatelj, prema braći sudrugovom vazda iskren i uslužan drug i savjetnik, u kući svojoj vriedan gospodar; no nada sve to učitelj od pete do glave.

Za zvanje svoje oduševljen, bio je revan i neumoran ko mrav, odvažan i ustrajan, da si mu se diviti morao, a savjestan i točan do skrajnosti, pa mislim, da ga je ovo potonje baš i u grob srušilo."

Duhu takovih prednosti trebalo je jačega stana, no što je to bilo njegovo tielo; dočim mu se je valjalo boriti sa silnimi i raznovrstnimi zaprekami, koje su povoljan razvitak njegovih, na korist škole smjerajućih osnova i radnja zaustavljali.

Braća i učitelji iz okolice, čuvši žalostnu viest njegove smrti, pohrliše, da mu izkažu posljednju ljubav i štovanje, odprativ ga do hladnoga mu groba, te tim činom upravo zasramiše obćinare pokojnikove, koji su razmjerno veoma slabo pri sprovodu zastupani bili. Uzroka tomu netrebam Vam reći! Znadete ga! Medjutim tješimo se, da će djeca okajati griehe i oprati ljage svojih roditelja. Za to nam jamče prolivene suze njegovih učenika na njegovu grobu.

Svakako nemogu prešutiti, a da ne spomenem, da nije liepo, što ni jednoga člana mjestno-škol. vieća — osim učiteljâ — u sprovodu ne bijaše.

Oprosti, pokojniče mili, da se nitko vredniji od mene ne nadje*, da braći na daleku žalost, što ju tvojom smrću poćutismo, priobći, pa znaj, da će uspomena na tebe, dok nas bude, živjeti. — Pokoj ti duši i laka ti zemljica crna!

Iv. Stojaković, učitelj.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— **(III. obća hrvatska učit. skupština.)** Mjestni odbor u Osieku držao je 29. prošloga mjeseca sjednicu, u kojoj se je viećalo o svečanostih, koje bi se imale tom prigodom prirediti, te je zaključeno, da treći dan ne bude kazališne predstave, kao što je prvobitno ustanovljeno, jer je nadvodja osječkoga dobrovlj. vatrogasnoga družtva, g. Franjo Sedlaković, obrekao, da će svečanost, što ju je isto družtvo ovih dana obdržavati naumilo, odgoditi, te ju prigodom učiteljske skupštine obaviti. Za izlet odredjen je Vukovar. U početku mislilo se je na Djakovo radi novosagradjene stolne crkve, koja bi sigurno svakoga hrvatskoga učitelja zanimala, — nu pošto se izlet u Vukovar mnogo laglje može udesiti, nego u Djakovo, i pošto će biti iz hrvatskih krajeva dovoljno učitelja, koji još nikad niesu parobrodom putovali, promienio je mjestni odbor svoj prvobitni predlog. — Može se s radošću konštatovati, da i vriedno osječko gradjanstvo prianja uz skupštinu. Tako se veli, da je neki gradjanin u tvrdjavi obećao, da će dvie sobe urediti za šestoricu učitelja, pa im i hranu bezplatno dati; — isto tako da je i neki krčmar iz dolnjega grada obrekao petorici dati bezplatan stan i hranu. Živili Osječani!

— Posjetnikom skupštine dozvoliše polakšice još sljedeća željeznička družtva: „Dalmatinische Staats-Eisenbahn od 25. kolovoza do 15. rujna, i to 50% odpusta vozarine u II. i III. razredu uz pristupnicu centralnoga odbora. Isto tako 50% odpustnine za izložbene predmete. Izložbenim predmetom

---

* Dobismo iz istoga okružja još jednu tužaljku za pokojnikom, što dokazuje, kako bijaše obljubljen medju svojom braćom učitelji; nu radi pomanjkanja prostora ne možemo je priobćiti. Ur.

Digitized by Google

mora se dodati potvrdnica šk. vieća, da se dotični predmet sbilja šalje na izložbu u Osiek.

— **(Hrvatski pedagogijsko-književni sbor)** imao je 30. srpnja ponajprije javnu sjednicu, u kojoj je dopisujući član sbora, g. M. Tkalec, podučitelj na kaptolskoj obćoj puč. školi, čitao predavanje: „Dojam rudstva na obstanak i razvitak čovječanstva u predhistorijsko doba.“ Zatim bi u odborskoj sjednici zaključeno, da će sbor sve svoje knjige, sve tečaje „Napredka“ te „Smilja“ dati ukusno vezati, te ih izložiti na izložbi učila u Osieku. Napokon bi izabran pravi član g. M. Stojanović, da III. obću hrv. učit. skupštinu u Osieku pozdravi od strane sbora.

— Kao utemeljitelji pristupiše hrv. pedag.-knjiž. sboru obća pučka škola u Otoku (brodsko okružje) položiv 10 for. i obćina Gospić za svoje škole, položiv odmah 25 for. Gosp. Ferdo Poljak, učit. u Požegi, uplatio je kao podupirajući član za g. 1878. 1 for.

— **(Dragutinu Hircu)**, učitelju u Bakru, doznačilo je gradsko zastupstvo u svojoj sjednici od 6. t. m. svotu od 50 for., da ovih jesenskih praznika posjetiti uzmogne III. obć. hrv. učiteljsku skupštinu u Osieku. Živili svjestni zastupnici! Primorske obćine uviek su se takovimi sgodami odlikovale, s toga se i sada pouzdano nadamo, da će se u liepi primjer grada Bakra ugledati i čim više učitelja k istoj skupštini poslati. Čujemo, da će se isti gospodin poslie skupštine zaputiti u Sriem, da ga proputuje i s prirodopisnoga (ichtiologijskoga i herpetologijskoga) gledišta izpita. Svrha je putovanju vrlo plemenita, s toga ga i svakomu rodoljubu u onih stranah toplo preporučamo i molimo, da mu idu na ruku, u koliko bude trebao čije pomoći ili savjeta.

— **(Godišnje izviešće više djevojačke i obćih pučkih dječačkih učiona slob. kr. i glav. grada Zagreba koncem šk. godine 1877.—8.)** Na čelu nalazi se članak: „Prosvjetljujmo što više svoju mladež“ od M. Tkalca, u kom pisac spominje, ne bi li bilo shodno, da se podigne u Zagrebu obrtna škola i škola, u kojoj bi se ženska mladež, izišavša iz pučke škole, praktično podučavala u kućanstvu i žen. ručnom djelu, poimence u krojenju i šivanju raznoga žen. djela i rubenine. Na višoj djevojačkoj učioni službovahu, i to na višem odjelu: 1 ravnatelj, 1 vjeroučitelj, 5 učitelja (od ovih je 1 obučavao u tjelovježbi a 1 u pjevanju), i 4 učiteljice. Na nižem odjelu službovahu 2 učiteljice i 2 podučiteljice. 2 učitelja i 2 učiteljice obučavahu u izvanrednih predmetih na višem odjelu. Učenica na višem i nižem odjelu bijaše koncem godine 362. Po vjeri bijahu 324 rimokat. vjeroizpov., 19 grčko-izt., 3 grčko-sjedinjenog i 16 mozaičkog. Po napredku bilo ih 109 s odlikom, 185 s prvim redom, 11 s popravkom, 41 s drugim redom a 10 s trećim redom.

Na **kaptolskoj učioni** službovahu: 1 ravn. učitelj, 1 vjeroučitelj, 1 učitelj, 1 podučitelj i 1 podučiteljica. Učenika bilo je koncem godine 261. Po napredku dobilo ih 54 prvi red s odlikom, 135 prvi red, 48 drugi red a 9 treći red. Opetovnicu polazio je 241 šegrt. Kaptolska školska sgrada je nova i vrlo krasna, a daj Bože, dičile se i ostale škole takovimi sgradami!

Na **dolnjo-gradskoj učioni** službovahu 1 ravn učitelj, 1 vjeroučitelj, 4 učitelja, 2 podučitelja, 1 podučiteljica i 1 prekobrojni učitelj. Učenika bilo je koncem godine 211. Od ovih dobilo je 48 prvi red s odlikom, 110 prvi red, 39 drugi red a 9 treći red.

Na **duhovljanskoj učioni** službovahu: 1 rav. učitelj, 1 vjeroučitelj i 1 privr. podučiteljica. Koncem školske godine bilo je 38 učenika. Od ovih dobilo je 13 prvi red s odlikom, 23 prvi red a 2 drugi red. Tom školom hotjelo se pomoći duhovljanskoj djeci, da ne moraju u grad, pa se vrlo čudimo, da ta škola još uviek imade dva razreda. Ta škola sa dva razreda čini nam se, da samo zato obstoji, da se vidi, kako se tobož ipak pomoglo odnješnjim roditeljem i djećici. — Dvie godine mogu djeca ondje polaziti, a u treći razred hajde u grad! — Čudimo se, da nitko od gradskih zastupnika o tom ne razmišlja!

— **(Izviešće dječačke obće pučke učione u Varaždinu, koncem škol. godine 1877.—8.)** Na čelu nalazi se članak: „Koja je svrha tjelovježbi na pučkoj školi?“ od J. Horvata. Na tom zavodu službovahu: 1 ravn. učitelj, 1 vjeroučitelj, 7 redov. učitelja i 3 pomoć. učitelja. Učenike mozaičkoga vjeroizpoviedanja obučavahu 2 učitelja. Učenika bilo je koncem godine 443. Od ovih dobiše 77 prvi red s odlikom, 239 prvi red, 88 drugi red, 35 treći red i 4 neizpitani. Družtvo za podupiranje siromašnih učenika izdalo je 194 for. za podpore a varaždinska štedionica nabavila je za 100 for. čižama siromašnim učenikom. Daj Bože, hiljadili se takovi dobrotvori na radost i utjehu naše siromašne učeće mladeži!

Književnost.

— U Zagrebu, tiskom Lavosl. Hartmána i družbe izišla je nedavno knjiga pod naslovom: **„Poviest hrvatske književnosti za učiteljske pripravnike“.** Sastavio Antun Pechan, učitelj na petrinjskom učiteljištu, član hrv. pedag.-književ. sbora.

Knjiga je ova jasnim, posve razgovetnim i čisto pravilnim jezikom sustavno prema svojoj svrsi složena, a namienjena učiteljskim pripravnikom. Nu tko ju pozorno pročita, uvjerit će se, da se njom svaki učitelj i prijatelj naše književnosti liepo okoristiti može.

U njoj se nalazi osim kratka ali jezgrovita predgovora i uvoda I. Stara doba. A. Viek staroslavenski. B. Viek starohrvatski i staro-srbski. Ljetopisi, listine, zakonici i razna pisma. A. Hrvatska. B. Bosna. C. Srbija. II. Srednja doba. 1. Književnost dubrovačko-

Digitized by Google

dalmatinska. 2. Rad u Slavoniji Lici i Bosni. 3. Rad Kajkavaca. 4. Rad Srbâ. III. Novo doba. XIX. viek. Novi pokret na hrvatskoj strani prije godine 1848. Poslie god 1848.

Kad se sve to pročita, osladi se čovjek tako zdravom i tečnom duševnom hranom, da nehotice poželi: E da je toga barem još nekoliko put više. I sam pisac veli u predgovoru, kako ,bi bilo najbolje, da su uz životopise izloženi i ulomci književnih proizvoda; nu tim bi knjiga izašla prevelika, a tiskarski troškovi preogromni, što je živa istina za pojedine pisce, koji svojom nakladom izdaju svoje spise, a obzir se uzme na okolnost, kako se naše knjige s težkom mukom razprodavaju.

Mi ovu „Poviest hrvatske književnosti“ toplo preporučujemo ne samo učiteljstvu, nego i svakomu prijatelju naše književnosti. Dobiva se u Zagrebu u knjižari Lav. Hartmána i kod pisca u Petrinji. Košta 60 novč. Artija je liepa, a tisak čist i čitak, te je djelo u svakom obziru vriedno preporuke.

U Zagrebu, 4. kolovoza 1878.

Mijat Stojanović.

— Iznenada dodje mi ruku na ogled nova knjiga. Naslov joj je: **„Logika za pučke učitelje i učiteljske pripravnike“** priredio J. G. Moram iskreno očitovati, da sam se toj knjigi — uočiv joj već naslov — obradovao. Potrebu takove knjige osjećao sam dosta dugo, a mislim, da se ne varam, ako rečem, da i druga braća tako misle. Stanem marljivo listati, i u koliko sam za ovo kratko vrieme u jezgru iste proniknuo, izpovjedit mi je, da je moja radost opravdana.

Pisac ove knjige, obdariv nas nedavno psihologijom, stupa evo i opet pred hrvatski učiteljski svieta novim radom, naime s logikom. Tim je djelcem izpunjena u neke praznina, koju dosad osjećasmo na polju hrvatske pedagogijske književnosti.

A je li nam potrebna logika? Ja mislim, jedva će komu i pasti na um, da o protivnom i jednu rieču izgubi.

Logika nas uči poznavati oblike i zakone našega mišljenja. Ona nas istom usposobljuje, da bistro i pravo mislimo, te misli drugoga samostalno prosudjujemo. Logičnim bo znanjem postaje čovjek u intelektualnom smjeru istom pravo samostalan.

Ništa nije kukavnijega po čovjeka do li, kad drugi njim kako hoće razpolaže, ako se dade po drugom ravnati, kao što se dade vito stabalce od vjetra amo tamo nihati. Zar nije to žalostno, ako jedan te isti čovjek u jedno te isto vrieme dvie sasvim protivne stvari zagovara, dva sasvim protivna predloga odobrava? (O tom se je mislim već mnogi uvjerio, koji je imao priliku čuti govornike, koji su bud u kakvoj skupštini svoje retoričke žice bili napeli, da slušatelje za svoju stvar predobiju.)

A što je krivo tomu čestomu kolebanju pojedinaca? Duševna nesamostalnost, nepoznavanje logike!

Istinabog, ima pjesnika, koji ne znadu ništa o poetici, govornika, koji niesu u svom životu čuli što o kakovoj gramatici, graditelja, koji ne bijahu nikada u tehnici itd., ali umjetnika ne!

Badava planinka razpolaže i maslom i brašnom i sirom, ona ne može priugotoviti tečna jela, ako ne poznaje zakonâ kuhanja. A bez načina ne ima začina!

Hoće li i želi li čovjek ma u kojoj struci postati umjetnikom, to mora valjano poznavati zakone umjetnosti, koji u dotičnu struku zasiecaju! Hoće li postati intelektualno samostalnim, to mu je poznavati oblike i zakone mišljenja! Te nam zakone tumači g. pisac u svojoj logici. U koliko je pako u tom uspio, to ostavljam kritici vještijega pera. Samo je želiti, da svaka kritika bude pravedna, objektivna, da kaže, kako bi bilo bolje, a da ne lupi odmah batom po glavi! Trebalo bi se uviek na to obazrieti, da je laglje već gotovu djelu ovo ili ono prišiti, u ovom ili onom prigovoriti, nego li što ga je bilo sgotoviti.

Gosp. pisac i sám priznaje, da mu djelce nije savršeno, no uvjeren sam, da će rado i dragovoljno svačiji savjet primiti, koji na bolje smiera; kao što rado i dragovoljno posvećuje svoj râd jedino tomu, e da iole doprinese k razvitku hrvatske književnosti i unapredjenju hrvatskoga nam dragog naroda.

Hrvatskim pako učiteljem, kojim je ovo djelce g. pisac posvetio i koje se dobiva kod njega ili u knjižari Lav. Hartmána u Zagrebu uz neznatnu cienu od 60 novč. možemo samo što toplije preporučiti i želimo, da svaki isto samostalno prosudi, pak da nastoji, revnomu g. piscu pripomoći „tojan“ izpraviti, ako opazi ma u čem, da „tojan na kjivo stoji“!

Nikola Frković.

Natječaji.

— Za učitelja na obćoj puč. školi u Gjurmancu (kraj Krapine). Beriva: 400 f. plaće, stan, vrt od pol rali i pet rali zemljišta, u ime drvarine za učitelja i za školu 85 for.

Molbenice s dokaznicami šalju se do 20. kolovoza t. g. mjestn. škol. odboru u Gjurmancu a upravljene imadu biti na vis. kr. zem. vladni odjel za bogoštovje i nastavu.

☛ **P. n. gg. predstojnici škola, učitelji i ostali rodoljubi, koji će naručivati „Smilje“, neka izvole frankovane listove za naručbine slati, jer sbor nije oprošten od poštarine, te mora onda dvostruko plaćati.**

Upravljajući odbor.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 24. U Zagrebu, 20. kolovoza 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

O materijalizmu.

(Dalje.)

Epikurom [1] i Zenonom [2] navrnu grčka filozofija i opet u materijalističnu kolotečinu. Nu nije to više onaj čisti, skroz i skroz radikalni materijalizam Demokritov, koj ništa transcendentalna ne priznaje: i Epikur i Zeno imadu bogove. Dočim su nazori stečeni o svietu prijašnje materijaliste tek prinukali na to, da posmotre položaj i poziv čovjeka u tom svietu, Epikuru je i Zenonu ćudoredni život čovjeka glavnim predmetom filozofije, i prirodoslovna nauka nema za njih druge svrhe, van da jim pruži pravila za ćudoredni život ljudski.

Zenon naučaše u triemu od stupova, što ga Atinjani zvahu stoa, i od tuda njegovoj školi ime stoička škola. Njemu je sve materija. Bog, duša, kriepost, razdražica, sve su to tjeleša. Po Platonu valja ti imati dielak ideje pravednosti, ako ćeš, da budeš pravedan, a po stoičkoj nauci valja ti imati „materiju pravednosti“ u tielu. Bog kao umna, misaona živa vatra proniče cjelokupnu materiju, te je od nje nerazdjeliv. Cieli je sviet po tom razuman, i svakomu predmetu pripada čest toga svjetskoga razuma. Djela ljudska proizlaze iz njihove volje, volja ljudska pako opredieljena je od vieka bogom, kao sve i najmanje, što se na svietu sgadja. Bitna je dakako razlika izmedju ovoga materijalizma i Demokritova. Materija stoika nema materijelnih svojstva, ne kreće se lih po prirodnih zakonih, njom vlada misao, koja je u njoj.

Epikur prihvaća cieli Demokritov sustav. Ali izvan toga priznaje i bogove, koje osniva na subjektivnoj spoznaji ljudskoj. Oni su mu vječna, bezsmrtna bića, a blaženstvo njihovo izključuje svaku pomisao na kakvu njihovu skrb ili djelatnost; u prirodi se sve sbiva po vječnih, nepromjenljivih zakonih, i samo vriedja bogove, tko misli, da se oni svietom bave i zanj skrbe. Valja ih medjutim štovati radi njihova savršenstva. [3]

[1] Epikur, rodj. 342. na Samosu. — [2] Zeno, rodj. 340. pr. Is. u Kitiju na Cipru. — [3] Sravni: Lange: Geschichte des Materialismus I. 1. 72.

Digitized by Google

Duša mu je tanahna, po cielom tielu razsuta tvar, najsličnija dahu primjesom topline. Kada se tielo razluči u svoje sastojine. biva to isto i s dušom.

Konačnim je osnovom svoj spoznaji osjetna zamjetba. Zamjetba je u sebi uviek istinita, ali u tom kako se odnosi na predmet, nastaje bludnja.

Kako dakle vidimo, dospio je Epikur na Protagorinu stazu.

Epikurom i njegovom školom prestaje grčka filozofija. Grčki duh obrao je svojoj djelatnosti novo pozorište, Alexandriju, nu ne da mudruje o postanku i uzrocih svieta i života na njem, nego razvija pozitivne znanosti, što medjutim ne stoji u tjesnijoj svezi s našim predmetom, te s toga budi dovoljno, što o tom natuknusmo.

Mudrujuć filozofi o konačnih uzrocih svemu, nuždno jim se nametnu zadatak, da označe položaj čovjeku u svietu, te da iz njegova odnošaja napram ostalom svietu izvedu za njega životna pravila: ćudoredna načela.

Ovdje se sada pokazuje zamašni dojam materijalističke doktrine po ćudoredni život ljudski, pošto su ta životna pravila morala odgovarati nazorom o biću čovječjem i odnošaju njegovu napram ostalomu svietu.

Da to razjasnimo, nanizat ćemo ovdje etičke nazore pojedinih grčkih filozofa, koje smo do sele naveli.

Demokrit: Svrha je čovjeku, da bude sretan. Sreća stoji u veselu miru ćudi, koj se polučuje savladom požuda. Umjerenost i čistoća srdca spojena sa naobrazbom duha i razvojem inteligencije, sredstva su, kojimi se čovjek unatoč svim životnim promjenam može uzvinuti do gornje svrhe. Tjelesna naslada samo za kratko vrieme udovoljuje, i samo tko dobro tvori radi njegove nutarnje vriednosti, ne vodjen strahom ili nadom, samo tomu je osjegurana nutarnja nagrada.

Ovo je etika doduše skoro sasma idealistička, i samo joj jedan kriterij idealističke etike manjka: neposredice iz naše svjesti uzeto, neodvisno od svakoga izkustva postavljeno načelo naših djela.

Nu pitajmo se: u kakvoj svezi stoji ta nauka o praktičnom ćudoredju s njegovom atomistikom? Je li obćenito svojstvo našega — po njem — atomističkoga ustrojstva, da se sreća nalazi lih u veselu miru ćudi? Pa ako tko ne nalazi sreće u takvu duševnom stanju, ima li zanj razloga, da nastoji svladati svoje požude? Valja dobro činiti radi nutarnje mu vriednosti; ali što je dobro?

Očevidno je, da Demokritova etična načela, koliko su god plemenita, niesu nikla logičnim sliedom misli iz njegove atomistike, nego su osnovana na posve subjektivnu temelju: bilo da su mu se takova ćudoredna načela priljubila uzgojem, bilo da jim je koren u nabožnjačkoj mu od naravi ćudi.

Protagora označuje tjelesnu nasladu povodom ljudskoj djelatnosti, ali oštro razlikuje dobre i plemenite ljude, kojim se samo dobro i plemenito mili od onih, kojim samo zlo i opačina godi. Ali ako su dvie protivne tvrdnje jednako istinite, gdje je tu dobro, gdje li zlo? Svi imadu pravo,

Digitized by Google

a dobro je svakomu ono, što mu se takvim čini. Protagora je postavio temelj načelom i nazorom, s kojih je kašnje zla kob zadesila grčki narod.

Iz Protagorine škole nikoše sofiste, ljudi, koji su za tim težili, da vještinom govorničkom predobiju puk za političke si svrhe. Pošto je svaka tvrdnja istinita, to je valjalo samo o tom nastojati, da svojom uspiješ, da drugih ne osvjedočiš, već nadgovoriš, nadvladaš. Nastade neka vrst moralnoga prava jačega. Ćudorednu nauku pretvoriše u nauku o tjelesnoj nasladi.

Kao prototip sofista može služiti Aristip. Sreću traži u časovitoj nasladi. Naslada ima duševnih i tjelesnih. Duševne se slabije osjećaju od tjelesnih; tjelesne su naslade jače, dakle su i bolje. Analogno je i tjelesna bol gora od duševne. Samosavlada i razbor čine, da čovjek postaje i ostaje sposobnim za užitak, zato samo onaj, koj je mudar, može i sretan biti.

Ovakova su načela širili sofiste medju pučanstvom, ulažuć u to svu snagu govorničke si okretnosti, koju su razvili bili do znamenite vještine. Pa što učiniše od jadnih Grka, naposeb od Korinćana i Atinjana. Ljude putene, požudljive, strastne, bezznačajne, sebične. Izčezoše gradjanske krieposti, kao poštenje, rodoljublje, ponim za zajedinstvo: svaki je živio putenoj nasladi i osobnoj si koristi. Tko ne zna iz poviesti Alkibiada? To je bio uzor-Grk one dobe, takvi su bili splohomce. Zaludu nikoše najednoč velebni dusi: Sokrat, Platon i Aristotel, naučajuć etiku zdravu, posve idealističku. Sokrat učaše, da mora biti neko „etično znanje“, t. j. nadnaravno biće, bog, koje zna, što je dobro, što li kriepost. Naša da je dužnost prije svega upoznati sama sebe, izpitati se, u koliko odgovaramo obćenitim pojmovom ćudorednim, i prema tomu se usavršivati.

Plato zahtieva, da svaki nastoji o svom usavršivanju; istina da je jedina vriedna ljudske težnje. U njegovoj tvrdnji, da duše nekim načinom za kaznu dolaze u ljudska tjelesa, iz kojih se mogu izbaviti, ako svladaju tjelesne požude, nalazimo elemenat materijalne etike.

Po Aristotelu napokon opredieljen je čovjek, da se što više usavršuje, i da postane bogu, početniku i praliku svomu što sličniji. Dužnost ovu izvodi Aristotel za čovjeka iz toga, što je u čovječjoj duši zasadjena klica savršenstva, koju imamo razvijati, ona ima u sebi „mogućnost“, da postane savršenom.

Kako vidimo, etička su načela Sokratu, Platonu i Aristotelu idealistička, i vrlo slična medju sobom. Čim označiše konačnim uzrokom i početnikom svemu boga, koj „podpuno zna, što je dobro“, koje je po biću si „ideja dobra“, koj je „jedin, duh bez tiela, vječan, pralik svemu, tvoran“, komu „ne rabe sredstva, već mu je tvorba misao“; čim nadalje označiše neumrlu dušu ljudsku prilikom toga savršenoga pralika, koja u sebi ima sposobnosti, da se razvije do znatne sličnosti s tim pralikom: što mogoše odtud drugo izvesti, nego „da za tu dušu ima biti isto dobro, što je bogu dobro, da njoj mora isto biti protivno, što je njemu protivno, da se sve naše misli i žudnje imadu usredotočiti u duševnom životu, koj je vječan, ne pako u tjelesnom,

*

Digitized by Google

koj je prolazan? Nu kasno je onda jur bilo to naučati Grke. Već su preduboko zagrezli bili u putenost, nego li da bi bili vrstni shvatiti toli uzvišene nauke. Sokrat svoj nauk plati životom.

Stoici zahtievaju, da čovjeku valja težiti za što većim suglasjem sa prirodom.

Svakako se dade u tom naći analogije izmedju njihove i idealističke etike. Idealističkoj etiki je bogosličnost svrha životu ljudskomu. Stoici nalaze boga svuda u cieloj prirodi, njihovo suglasje sa prirodom dakle i opet nije drugo, nego bogosličnost u drugoj formi. Po njihovoj nauci zle duše poslie smrti čovječje neko vrieme još postoje, pa onda propanu, a dobre se stope s onom vječnom živom misaonom vatrom, iz koje su i proizašle.

Čim su se medjutim stoici više dojmili svieta nego li naukom svojom, bio je njihov strogi čudoredni život, neprekidni njihov duševni mir, koj se nije dao ničim smutiti. Oni u istinu bijahu praktični filozofi. Kako su bili uvaženi, vidi se iz toga, što su ih u velikoj tugi i nesreći pozivali kao tješitelje.

Teže je naći svezu izmedju Epikurove teoretične filozofije i praktičnih mu načela. Plemenita duša kako je bio, osnovao je kao i Demokrit na subjektivnom temelju plemenita načela, nu ne niču mu ta načela iz nazora njegovih o svietu i uzrocih njegovih.

Užitak je po njem svrha ljudskomu životu. Do trajna ćeš užitka samo doći, ako ti je mirna duša, i ako te ništa ne boli.

Duševna je naslada uzvišenija i plemenitija od tjelesne, jer duh ne podražuje samo ono, što se sada sbiva, već i ono, što se je sbilo u prošlosti, i što će se sbiti u budućnosti.

Kriepostnu ti valja biti, jer ti kriepost pruža nasladu, i jer je užitak od nje nerazdruživ.

Sve krieposti izvodi Epikur iz mudrosti, koja nas uči, da ne možemo biti sretni, ako niesmo mudri, plemeniti i pravični, i da ne može biti nitko mudar, plemenit i pravičan, a da ne bude ujedno i sretan.

Mudru je najveća naslada zadubit se u prirodu i učit njene zakone, nu to nam nije nuždno radi druge svrhe, van da se oslobodimo praznovierna straha.

Ako se u toj nauci i mora bezuvjetice osuditi neograničeni eogizam, koj nas na kriepostan život nuka lih radi naše naslade, mora se s druge strane priznati, da u tih načelih ima dosta toga i liepa i plemenita. Ali je li podloga, koju pruža teoretični njegov materijalizam, takva, da se nuždno mora doći do takvih zaključaka?

Samo umovanjem i dugotrajnim vježbanjem u kriepostnu životu dolazi se konačno do toga, da se u plemenštini i pravičnosti bezuvjetice nadje užitak. Koliko i koliko ih radi plemenštine i pravičnosti svoje mora pretrpiti gorkih neprilika, pače upravo u relativnu nesreću dospiju! Pitamo: gdje će takvi naći u Epikurovoj nauci ponuku, da u krieposti uztraju, osim ako su od malenih nogu uzgojem navikli ljubiti samo dobro, a mrziti zlo? A koliko je takvih? Što više, masa si je zapamtila iz Epikurove nauke glavno njegovo načelo, da

Digitized by Google

je glavna svrha našemu životu užitak, a užitak je taj onda tumačila po svojih subjektivnih nazorih i sklonostih. I tako postade Epikur sa svojom naukom ono za Rimljane, što su Demokrit, Protagora i sofiste bili za Grčku: uzrok propasti njihovoj.

Rimljani ne imadjahu dubokoumnih samotvornih filozofa kao Grci. Oni bijahu po naravi svojoj narod špiritualistična smiera, dočim je Rimljaninu bila slava i gospodstvo nada sve. Život jim je bio umjeren i prilično ćudoredan, ako izuzmemo zla, koja s okrutnosti znadijahu počiniti.

Tek kada zagospodovaše polovici svieta, kada se u njih razvi obilje, onda se stade razvijati i žudnja za užitkom i putenosti, i to tim prije, jer znanosti i umjetnosti niesu njegovali kao Grci. Gdje nema duševnoga života, tu prevladjuje tjelesni. Iza kako su svladali Grke, stadoše se od njih učiti njihovu znanju i umienju. Od filozofskih nauka najbolji jim se svidi škola stoička i epikurejska; prva, jer je svojim strogim ćudoredjem u njeke bila srodna ćudi Rimljana; druga, jer su u njenu načelu, da je svrha žiću ljudskomu užitak, nalazili teoretičnu podlogu putenosti i požudljivosti svojoj, na koje su već stali bili naginjati. I tako se na temelju Epikurove nauke razvi u Rimu razuzdanost i nećudorednost, nad kojom se nitko ne bi više sgrozio bio od samoga starca Epikura. Nije drugač moglo ni biti. Rimljani niesu bili dubokoumni učenjaci, a najmanje za one dobe, kada se stade u njih množiti bogatstvo namaknuto otimaćinom, već sveznadarstvo i površnost postade u njih modom. Neuka masa ne umuje; putevi su njenoj logici vrlo kratki. Bogovi postoje, ali ih za nas nije ni brige, savršeni su: čast im! Svrha nam je, da uživamo; poslie smrti više nema života: dakle živimo da se naužijemo! Mudrost, pravednost, plemenština? Liepe stvari, i komu su drage, neka se njimi nasladjuje, ali mudri svi ne možemo biti, a pravednost i plemenština prečesto se vrlo lošo nagradjuje. Tako običaje umovati masa, tako umuju površnjaci i skvarene duše, tako su umovali i Rimljani. Nastupiše dani težke kušnje, nasrnuše dušmani nutarnji i vanjski, a medju Rimljani nema više starih krieposti, nema više onoga divnoga patriotizma, ne vlada više načelo: dulce et decorum est pro patria mori: Rimljani se goste, zabavljaju, podaju se razkalašenosti, tonu u razbludi. I poviest vagnu Rimljane i nadje ih, da su lagani. Kako nekoč materijalizam zadade smrtni udarac grčkoj slobodi, tako sada rimskomu gospodstvu!

U ono doba, kada je obća skvarenost zaokupila bila Rimljane i sav ostali sviet od carskoga prestola pa do zadnjega roba, pojavi se medju njimi blaga i čovjekoljubiva kršćanska nauka. Usred carstva, u kom je cvala razlikost stališa, gdje je izmedju gospodina i roba bio razmak kao od neba do zemlje, usred toga carstva pojavi se smjela nauka, da smo pred stvorcem svi jednaki, da smo svi sinovi jednoga otca, da smo braća, koja se imadu ljubiti medju sobom.

Sred putenosti, sred razkoši i razbluda oglasi se Isusova nauka: budite savršeni, kao što je otac vaš nebeski savršen. Kada se je premoćju bogataša bio sav skoro imetak sgrnuo u ruke kakve tisuće obitelji,

Digitized by Google

dočim su milijuni kukali od nevolje; kada su se od zadužene sirote kupovale za male novce njive, da se uzmognu ondje zasaditi perivoji; kada je Crassus izrekao, da nije bogataš. koj nije vriedan držati četu vojnika: onda se najprije šaputom, a onda sve glasnije stadoše širiti rieči Spasiteljeve: laglje će proći mazga kroz uho od igle, nego li bogataš uliezti u kraljestvo nebesko; zatim: blaženi siromasi duhom, jer njihovo je kraljestvo nebesko. Napokon zagrmi užasna prietnja, da će sa visine priestola božjega zaoriti rieči: idite od mene prokleti u oganj vječni, pripravljen djavlu i angjelom njegovim, jer ogladnjeh, i ne dadoste mi da jedem; ožednjeh, i ne napojiste me, gost bijah, i ne primiste me; gol bijah i ne zaodjenuste me; bolestan i u tamnici bijah i ne obidjoste me. Pa dalje: kad ne učiniste jednomu od ove moje male braće, ni meni ne učiniste.

Nad obćim bezpućem sgnjušali se već i rimski putenjaci, sve bogatstvo ni sve naslade ne pribaviše duši mira ni zadovoljstva, sred množtva zabava svake vrsti osjećaše se čuvstvo osamljeno, jer sred obće sebičnosti, bezćudoredja i bezznačajnosti izčeznu ljubav i pouzdanost; obća je ako većinom i bezsvjestna težnja bila za nečim ne poznatim, za mirom, za jakim i složnim zajedinstvom, koga tadašnji rimski život nigdje nije pružao. Nije čudo, ako uzvišene nauke kršćanske orijaški uznapredovaše, ako sve pohrli u bratsku zajednicu kršćana, gdje je čista nehinjena ljubav spajala sva srdca, gdje su se svi slagali u obćoj težnji, da nevoljnike pomognu, a tužne utješe, gdje je svim bila najveća naslada dobro činiti. Zaludu se možni carevi uprieše, da proti sveudilj prevladjujućoj struji spase koji pogansku nauku, koji neograničeno si gospodstvo: sruši se poganstvo u prašinu, saštropota se silno rimsko carstvo sazdano na ubojstvu i otimačini, ali se preporodi čovječansto; divljačtvo i silničtvo ustupi mjesto uljudbi; namjesto samovolje i težnje za nasladom zasadi se u duše ljudske poštovanje zakonitosti i poredka, zavladaše zdrava moralna načela. Pobjeda kršćanske nauke bijaše sjajna: kuda dopiraše, svuda joj ustupaše poganstvo i varvarstvo.

Stade se organizovati velika kršćanska zadruga; stade se ustrajati na temelju evangjelja. (Sliedi.)

Načelo zornosti u obuci.

(Konac.)

V.

Najbolje je, ako se zriju sami predmeti; nu često se mjesto njih uzimlju i s l i k e. Ako se slike rabe u pravo vrieme i na shodnu mjestu, onda se ne mogu osuditi, dapače mora se priznati, da su znatne vriednosti po razvitak umnih sposobnosti. — Tko je promatrao život djeteta, ili se jošte ikoliko sjeća svoga djetinstva, taj doista znade, koliko se djeca raduju slikam. Ona vole ono, što je zorno, živahno i konkretno, nego ono, što je abstraktno i ukočeno; vole

Digitized by Google

stvari, nego li puke rieči; dapače i od slika milije su im slike životinja ili bilina, nego li slike ruda, posudja ili orudja.

Slike se osobito mogu upotrebiti kod školske obuke; jer posebne školske okolnosti ne dopuštaju svakiput, da se predmeti stvarno pokažu. Ono, što su djeca ma i površno vidjela u originalu, može se nadopuniti i utvrditi slikom, dapače one mogu neku konkretnu podlogu pružiti i za takove predmete, kojih djeca u originalu niesu vidjela. Nu to se smije uporaviti samo onda, ako se imadu predočiti takove stvari ili dogodjaji, koji su po vremenu ili prostoru izvan dječjega zornoga kruga, — ili ako se ima konkretni oblik podati nečemu, što se ne da osjetili zamjetiti.

Nu prije, nego li ćemo sliku kano zorno sredstvo upotrebiti, valja djeci razjasniti, što je slika, čemu je, i po čem se razlikuje od sbiljnoga predmeta. Najbolje je, ako se to učini zornim načinom, t. j. tim, da se nacrta na tabli koji od školskih predmeta, n. pr. ormar, prozor, peć i t. d. — U obće valja slike oprezno rabiti. Ako je već kod zrienja samih predmeta potrebno, da se suzbije naravna površnost djece, te da se njihova pozornost što više usredotočuje u pojedinih predmetih, to je takov postupak još većma nuždan kod slika. Ne treba s toga davati djeci mnogo slika na jedan mah, — niti se smije dozvoliti, da ih samo na brzu ruku razgledju, nego ih valja upozoriti i na pojedine njihove osebitosti, na razne dielove itd., onda će ih doista dulje zanimati, te će biti i od veće koristi po obrazovanje njihova uma i srdca.

Prije svega treba imati na umu, da su slike jedino surogati, te da im manjka nuždno potrebna živost. Njimi se prikazuje samo pojedini momenat kretanja ili djelovanja. I s toga ne označuju nikada podpuna karaktera pojedinih osoba ili stvari. Osim toga stoji njihova savršenost i do shodnosti gradiva, kojim su izvedene, kao i do mnogih drugih vanjskih prilika. — Dočim se sbiljna stvar može razabirati sa sviju strana i s raznoga stanovišta, predočuju nam slike predmete samo s jedne strane. Naslikanu krušku možemo naime jedino vidjeti, dočim se sbiljna kruška može i pipati, kušati, mirisati itd. Slike ne podaju dakle nikad pravih ni podpunih zorova, jer su istinitim predmetom samo relativno nalične.

Osobito valja paziti na valjanost i shodnost slika. Neshodne ili nevaljane slike više škode, nego koriste. Prije svega pako neka su vierne i istinite. To je mnogo potrebnije nego li ukusnost ili ljepota. Zatim treba, da su živahne, te da prikazuju što više biljega pojedine stvari. S toga je dobro, ako su kolorisane, jer se onda može razaznati i boja, a tim se mnogo laglje shvaća i oblik stvari. Na jednoj slici ne smije da bude mnogo predmeta. Ako ih je pako više, to treba da se oko glavnoga predmeta sve druge saberu. Inače bi se raztresla pozornost djece, te ne bi imala podpunoga zora ni o cielosti ni o pojedinom kojem predmetu.

VI.

U novije se je vrieme počelo govoriti i o rieči kao zornom pomagalu. Valja nam dakle u kratko spomenuti i njezin odnošaj napram zoru, te usta-

Digitized by Google

noviti, u koliko se i kako ima rabiti kao sredstvo čovječje naobrazbe u obće, a zornoga obučavanja napose.

Rieči su znakovi za predočbe. Svakoj naime jedinici, koju možemo oddieliti i opredieliti u sviesti svojoj, nastojimo podati izvjestnu neku jedinicu u jeziku, — neki zamjetljivi znak, koji nas sjeća na nju. Taj se znak obično zove rieč. Dakako da rieč mora i kod drugih ljudi vezana biti uz istu predočbu, inače ne bi mogla podpomagati obćenje. Pokraj ustmenoga govora obreo je ljudski um i pismo, dakle ne samo zamjetljive, nego i vidljive znakove. I tako se mogu predočbe pojedinaca saobćiti i u udaljena mjesta, te sačuvati za vjekove. Tim postade razvitak ljudskoga uma obćenitiji, a pruži se ujedno sgoda i za uzgoj cieloga čovječanstva. Jer ako i ne može svega da shvati jedan čovječji viek, on ima pred sobom, i ostavlja opet drugim resultate svih prošlih vjekova. Oslanjajuć se na rad prošlih vremena, teži svaki za tim, da i sam nešto stvori, uvjeren, da to neće propasti s njim, nego da će shvaćeno u rieči, postati jednim dielom obćega čovječjega dobra.

Jezik je dakle umjetno sredstvo, kojim se utjelovljuju naše predočbe, i koje pomaže, da ih možemo i drugomu saobćiti. On je po tom veoma znamenito pomagalo čovječjega obrazovanja. Najveći dio svoga znanja i umjenja crpi čovjek iz knjiga te iz ustiju drugih ljudi. Broj njegovih predočaba i pojmova bio bi dosta ograničen, kad bi se oslonio jedino na svoje izkustvo. Nu uz sve to nemaju posve pravo oni, koji tvrde, da se i rieč može smatrati zornim pomagalom. Valja naime znati, da obične naše rieči ne dostaju za posebni označaj svih naših predočaba, te da se često jednom istom riečju mora imenovati više u glavnom jednakih, nu inače dosta različitih predočaba. Posebnih rieči imamo samo za takove stvari, koje se sasvim pojedince pojavljaju, kao n. pr. Zagreb, Karlovac, Dunav, Sava, Velebit, Maksimir i t. d. Većina je pako rieči obćenitijega znamenovanja, t. j. njimi se označuju obćenite predočbe ili pojmovi, n. p. kuća, hrast, drvo, zmija, stol itd. Takove su rieči neopredieljene i odviše obsežne, ako treba da se njim označi posebna koja predočba ili zor. Uzmimo, da netko reče: „Kupio sam si kuću.“ Ovdje se rieč „kuća“ svakako rabi za posebnu predočbu, te onomu, koji to govori, doista znači nešto čisto konkretnoga, — neki zor. Nu za onoga, koji to sluša, rieč je „kuća“ posve obćenita, te mu označuje samo neki pojam, dakle nešto abstraktnoga, nešto, što svakoj njemu poznatoj kući dolikuje. On naime ne zna, gdje spomenuta kuća leži, da li je velika ili mala, katnica ili dvokatnica, stara ili nova, zidanica ili drvenjara itd.

Iz toga vidimo, da su rieči većim dielom znakovi za pojmove, te da ne mogu zorova podpuno ni pobuditi, a kamo li samo zrienje nadoknaditi. One vriede u obuci samo onda, ako se uzimlju u strogom savezu sa poznavanjem samih predmeta. Tek pošto djeca imadu predočbu o stvari i rieči, i pošto jednu s drugom spajaju, može se u njih pomoćju rieči obnoviti predočba same stvari, i onda tek može govor u pravom i shodnom smjeru podpomagati duševni njihov razvitak. Prije svega treba dakle da ide stvar, a onda

Digitized by Google

istom ime ili rieč. Tko radi obratno, te pretrpava djecu suhoparnimi i praznimi riečmi, taj im ubija ne samo duh, nego i tielo. Mnoge bolesti, osobito moždjanske, potiču odtud, što neki nerazboriti učitelji već za rana pritjerivaju djecu na to, da si pamte silu rieči, kojim ni izdaleka ne znadu smisla ni znamenovanja. Stvari se ne dadu zamieniti pukimi riečmi, pa ni samih pojmova ne mogu one u nas pobuditi, ako manjkaju potrebni tomu uvjeti. Za pojam treba razmjerno bogatstvo posebnih, jasnih i viernih predočaba, a to se može postići jedino čestim i pomnim zrienjem. Bez toga su i rieči i pojmovi prazna sjenka.

VII.

Kad govorimo o zoru, to nam je vazda na umu duševna slika o nekom osjetnom predmetu. Čisti broj ili čisti oblik ne može biti predmetom osjetnoga zamjećivanja, pa ipak je Pestalozzi pisao o tom, kako se i te inače abstraktne predočbe mogu na konkretnih predmetih zorno prikazati. U svojoj knjizi: „Wie Gertrud ihre Kinder lehrt“ veli: „Svaka spoznaja mora ili od zora polaziti, ili se na zor svesti.“

Izim predočaba o broju i obliku ima i drugih abstraktnih pojmova osobito takovih, koji zasiecaju u nauku religijsku ili u ćudoredbu. I te pojmove valja djeci zorno prikazati, inače ih ne bi nikada podpuno i valjano shvatila. Razumije se samo po sebi, da je to mnogo teže, nego kod konkretnih predočaba, nu novija je pedagogija i u tom pogledu znatno napredovala, te pronašla ili barem uvela mnogo veoma shodnih sredstva u školu. Medju inimi valja nam spomenuti prispodobe, poslovice, basne i parabole.

O vriednosti prispodoba suvišno bi bilo mnogo govoriti. One podpuno odgovaraju priznatomu didaktičkomu načelu, po kom valja ono, što je nepoznato spajati s onim, što je poznato i slično. Prispodobami služio se je i naš Spasitelj. Tako je n. pr. rekao svojim učenikom: „Vi ste sol zemlje.“ — Isto je tako u prispodobi govorio, te na sama sebe mislio, kad je rekao, da može „hram božji za tri dana sagraditi.“

Ovamo spadaju i poslovice. Poslovice su kratke i lako razumljive izreke, koje kakovu istinu ili ćudoredno kakvo pravilo izražavaju. Pedagogijsku vriednost poslovica liepo zagovara Sailer veleć: „Kao što puk svaku stvar voli nazrievati u osjetnoj odori, nego u nadosjetnom pojmu, kao što laglje shvaća uzrok u njegovoj osjetnoj djelatnosti, nego li u nadosjetnoj djelatnoj snazi, tako izražavaju i poslovice nadosjetnost pojma ili uzroka najradje u osjetnoj slici ili u djelatnosti, koja se može zrieti. Upravo najbolje i najjezgrovitije poslovice zaodjevaju nadosjetnu istinu u osjetnu odoru.“

Iza poslovica dolaze basne. U njih su nekim načinom utjelovljene poslovice. — Basne su osobito potrebne i sgodne za zorno obučavanje, jer obće predočbe ili misli razjašnjuju tako, da ih lako razumjeti može i manje naobražen čovjek. To su znali jur i stari mudraci, pa su s toga često rabili basne i njimi upućivali puk u raznih zasada mudrosti i životnoga izkustva.

Digitized by Google

Ono, što je obćenito, postoji u posebnom, te se može jedino na njem zorno spoznati. S toga su razloga dobro zorno pomagalo i parabole, t. j. prilike iz života ljudi, koje kakvu višu istinu predočuju. Naš je Spasitelj i u tom pogledu učitelj učitelja, jer se je, kao što je poznato, u svom obučavanju često služio parabolami. I nema doista jednostavnijega ni naravnijega načina za zorno tumačenje abstraktnih pojmova i uzvišenih ćudorednih istina, nego su parabole. Kad bi to svaki učitelj na umu imao, — tad bi mu doista obuka bila ne samo zanimiva, nego i plodonosna.

Tim završujem, a bit ću sretan, ako ove rieči nadju odziva barem kod mojih učenika i učenica. **Stjepan Basariček.**

Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.

Piše **Gjuro Markulin**, izpitani učitelj gluhoniemih.

(Dalje.)

Da se učitelj osvjedoči, je li gluhoniemi kod nazorne obuke pazljiv, i da li slike poznaje, neka mu na njih pokaže: stol, stolac, klupu, tablu i t. d., te pošto pitajućim obličajem po sobi traži, neka ga navede, da dotični predmet donese ili da ga pokaže.

Ako gluhoniemi usljed manjkanja sluha nogama i vratima lupa, ne artikulovanimi vesi podvikuje, u smieh udara itd., neka ga na to učitelj upozori. Ako nepristojnimi znakovi izrazuje svoje naravne potrebe, neka mu pokaže pristojne. Ako se kod igre ili gdje drugdje u družtvu razjari, neka ga drugovi ostave. Osvjedočenje, da ih je uvriedio, i da su ga zato ostavili, popraviti će ga najprije.

Opomene i pouke učiteljeve ne trebaju mnogo rieči, učitelj neka samo pokaže, kako se što pravo učiniti mora. Pri pokazivanju neka se služi samo naravskimi kreti, koji su postali po naliki vidljive naravi, kao oblika, ploha, ocrta, boja, gibanja stvari itd.

O posve razumljivom i obširnom obučavanju ne može biti ovdje govora, jer bi učitelj zanemario čujuću djecu; isto tako ne može biti govora ni o posve sistematičnom predavanju. Učitelj raztumači gluhoniemomu djetetu samo ono, što mu je znati najnuždnije, žrtvujuć mu nešto više vremena, nego li žrtvuje svakomu čujućemu djetetu; izvan ako bi si htjeo dati truda, te ga po koj četvrt sata poučavati poslie školske obuke. Za to bi mu možda roditelji ili dotična oblast dala i primjernu nagradu.

Predmeti, koje gluhoniemi u svom životu najviše zrije i uviek pred očima ima, koji su mu dakle najbliži i najvažniji, jesu najprikladniji za početak obučavanja.

Učitelj može dakle početi najprije razlaganjem čestica tiela. To čini jednostavnim pokazom na nje cielom rukom ili kažiputom. Običnije pako označi

Digitized by Google

glavu obima rukama, dočim ju njima naokolo okruži; vlasi, kad uhvati za nje dvimi prsti, palcem i kažiprstom; uho, dočim potegne rukom po njem; čelo, ako postavi nanj otvorene ruke; oči, dočim pokaže na nje kažiprstom; usta i lice, kad postavi na nj otvorene ruke; nos, dočim potegne prstom po njem; vrat, kružeć oko njega trimi prsti obijuh ruku; prsa, postavljajuć na nj otvorene ruke; nogu, dočim potegne jednom rukom niz nju; cielo tielo, ako potegne obima rukama nuz tielo ozgor dolje.

Kad gluhoniemo diete znade čestice tiela pokazati, predje učitelj na jestiva i pila, zatim na odielo i pokućtvo itd.

Kad tako djecu upućuje, mora imati uviek dotičnu stvar kod sebe, te ju djetetu pokazati, njegovu porabu i način označenja, ili pako da mu ih diete pokaže. N. pr. kod kruha: učitelj stavi hljeb kruha preda se, uzme ga lievom rukom i prinese k prsima, pa izvede desnom rukom kretanje, koje se čini, kad se kruh sbilja reže; kod juhe: učitelj dade donesti zdjelu s juhom, te nagrabi juhe u pladanj, uzme žlicu, zagrabi juhe, donese k ustima, puše, da se ohladi, te onda jede; kod grožđja označi najprije podobu grozda, zatim nalikuje, kako se trgaju i jedu jagode. Jestiva mogu se izvan načina, kako rabe, označiti takodjer i redom, kojim se rabe, n. p. juha je prvo jelo, govedina drugo, varivo treće, pečenje četvrto, voće peto ili zadnje.

Od pila može se označiti voda načinom, kako se iz bunara ili vrela vuče ili grabi; vino, kako se iz bačva toči i pije. Pila se mogu označiti takodjer i počašah, kojimi se piju, n. p. rakija po maloj, vino po srednjoj, a pivo po velikoj čaši. I po redu mogu se pila označiti, n. pr. prvo je pilo pivo, drugo vino, treće kava, četvrto ili zadnje voda.

Od odiela označuju se hlače nalikovanjem navlačenja i kopčenja itd.; od pokućtva stol, stolac itd. orisom oblika i porabe n. pr. slika znakom za oblik i slikanje.

Od raznih drugih nekojih stvarih i predmeta označuje se navadno: sol znakom za kušanje i razsipavanje; drvo znak. za tvrdo i ciepanje ili pilenje; pero zn. za umakanje i pisanje; kreda zn. za tvrdo, bielo i pisanje; nož zn. za rezanje i vrst istoga; svrdao kretanjem kao da bi ga sbilja u ruki držao i njim vrtio; vol zn. za rogove i razliku njihovu od ovnovih i kozjih; krava zn. za rogove i muzenje; bik zn. za rogove i jak; osao zn. za ušesa i razliku od zečijih; svinja zn. za kali; pas nalikovanjem držanja glave i gubice kad laje, ili kako grize; mačka zn. za dlaku brade, ili kako grebe; guska zn. za kljun ili letenje i klamičući hod; zec zn. za ušesa i brz; slon zn. za hobot; riba zn. za peraje i plivanje; pčela zn. za zarezaj i način kretanja pa žacanja; gujavica zn. za stezanje i raztezanje pa gamizanje; drvo zn. za rastnju iz zemlje pa oblik stabla i granja; gvoždje zn. za tvrdo, kovanje i boju; kamen zn. za tvrdo i bacanje; kremen zn. za kamen i porabu (kresanje vatre); alem zn. za kamen i veliku vriednost (mnogo novaca) pa boju; jahanje kad se postave prsti tako, da kažiput jedne ruke prikazuje konja, a kažiput i srednjak druge ruke sjedećega jahača; življenje

Digitized by Google

gibanjem tiela i dihanjem; s g r a d a zn. za stiene i krov; k u ć a znak. za sgradu, stanovanje i razna djelovanja u njoj; š k o l a zn. za sgradu i učenje; s o b a zn. za stiene i tavan, s p a v a ć a s o b a zn. za sobu i spavanje (pošto se stavi glava stranice na otvorenu ruku); c r k v a zn. za sgradu sa tornjem (oblik istoga u visinu, gore zašiljeno) ili krstom i molenje; p r o s t o r (mjesto) kad se pokaže na tlo i u zraku oriše četverokut ili krug; p o l j e zn. za prostor pa oranje i sijanje; š u m a zn. za prostor i mnogo drveća; s e l o zn. za prostor i mnogo malih raztrešenih kuća; g r a d znakom za prostor i mnogo velikih nabliže stojećih kuća.

Č o v j e k se označuje po upravnom, ž i v i n č e po razitom stavu tiela. N a r o d i se označuju najnavadnije, ako se prikažu najviše u oči padajući dieli odjeće n. pr. Turčin turbanom. O d r a s l a m u ž k a r c a označuje gluhoniemi bradom, o d r a s l u ž e n s k u dojkami, d i e t e nalikovanjem držanja na rukuh; s t a r c a sagnutim tielom ili sa mnogo mrska u obrazu; ž e n s k u u obće naušnicami; m u ž k a r c a šeširom, d j e č a k a znakom za mužkarca i malen; d j e v o j k u znakom za žensku i malen; o t c a zn. za mužkarca i ljubljenjem ruke; m a t e r zn. za žensku i ljubljenjem ruke. Napokon se označi B o g kad se uzdigne ruka i oči, te kažiprstem pokaže k nebu, a licem izrazi štovanje onoga, koji tamo stanuje. Od raznih svojstva božjih označi se „B o g j e s t v o r a c“ zn. za Bog, sve načiniti i moći. (Potanje se može svatko u tom uputiti iz djelca gradj. učitelja gluhoniemih: Wilch. H. Cüpper-a „Anweisung zur zweckmässigen Vorbereitung taubstummer Kinder für den Eintritt in eine Taubstummen-Anstalt“. Ciena mu 72 novč.

Učitelj n. p. pokaže djeci zrno, koje je proklicalo. On donese sliku, na kojoj je naslikano sijanje žita. Djeca pokažu na zrnce i naznače, da seljak onakovo sije na njivi, onda se zadrlja i za nekoliko dana pronikne usjev. Učitelj upita, da li seljak sam učini, da biljka uzraste iz zrna. Djeca niječu to. Učitelj kaže: Ni ja ne mogu to, a ni vi. To čini onaj, koji je vrh nas, kojemu se mi molimo; on zapovjedi i biljka pronikne i raste sve to više. Jedno diete donese sliku sa zrelim žitnim klasjem, pokaže na klasje i naznači: to raste iz klice. Učitelj otrgne prividno klas, spuhne pljevu, a djeca dadu razumjeti, da je mnogo zrnja u jednom klasu. Učitelj pokaže na sijača i reče: Taj nije klas i zrnje u njem načinio, i to je Bog učinio. Koliko je klasja na njivi? Djeca: Mnogo, mnogo klasja! Koliko tek na cielom polju? Nebrojeno mnogo! Učit.: sve to klasje i sve zrnje u njih načinio je Bog; on zapovjedi, i sve je gotovo! Zatim naznače djeca, da se zrnje melje i iz brašna kruh peče. Učitelj: Mi jedemo kruh, pa se sitimo i jačamo. Učitelj i djeca uzdignu ruke i hvale Bogu.

Od predmeta predje učitelj na svojstva i čine. Kod svojstva uputi gluhoniemoga najprije o onih svojstvih, koji označuju b o j u, zatim može uzeti one, koji označuju o k u s, p o d o b u itd.

S m e d j se označiti može po pečenoj kavi, nalikovanjem držanja i kretanja ruke kad se ista melje; m o d a r nebeskim svodom; d u g, dočim potegne d e s n o m r u k o m u z d u ž l i e v e, te pokaže na protegu, takodjer po-

Digitized by Google

tegom dugačke crte pred sobom u zraku; k r a t a k, dočim kažiprstom desne ruke na kažiputu lieve ruke učini kratak odrez, ili u zraku povučenu crtu drugom rukom u kratkoj daljini odreže, ili pak izrazi kratkoću približanjem jednog kažiputa k drugomu; v i s o k, kretom (mahom) jedne ruke gore, n i z a k, mahom jedne ruke dolje; š i r o k, razmaknućem skupa držanih ruku; d o b a r, licem dopadnosti, odobravajućim nagnućem glave, takodjer znak. za poljubac, pošto se šakom (vrhom) dviju prsta, palca i kažiprsta, dotaknu usnâ ili ih pak sbilja poljubi; z l o č e s t, obličjem ne dopadnosti, neodobravajućim kretanjem glave na obe strane i navadnim kretanjem usna kod protivnoga, gadnoga, čuvstvenoga užitka; m a l o, opetovanim dotaknućem vrhom jednoga prsta sa vrhom palca iste ruke; m r t a v, unakrstnim stavljanjem ruku na prsa i zatvaranjem očiju; m o k a r, dočim se dotakne jezika škakom prstâ, da ih smoći; t v r d, udaranjem članci stisnute jedne ruke na članke druge ruke; j e d n a k, prispodabljanjem jednakih prsta (palaca) na rukuh; o k r u g a o, risanjem kruga u zraku itd.

D a ž d i t i se označuje znakom za mokro i ozgor u kapljicah padati, s n i e ž i t i zn. za bielo i ozgor padati; padanje t u č e ili g r à d a zn. za tvrdo i ozgor padati; s i e v a n j e, nalikovanjem rizkečenoga oblika munje obima kažiputima ozgor dolje; p l e s a t i i s k a k a t i nalikovanjem gibanja kažiputom; p r o s i t i ako se sklope ruke i pokaže na žudjenu stvar; m o l i t i, ruke sklopiti, oči uzdignuti ili oboriti, ustnima gibati; u m r i e t i naravskim obličjem kod umiranja, polaganim nestajanjem moći i zatvaranjem očiju te nagnućem glave na stran; o s t a v i t i pružanjem ruku k razstanku; p a z i t i, kad se uz napornu djelatnost sjetila, koja pri tom učestvuju kažiputom s pred čela pokaže na dotičnu stvar; u č i t i iz knjige ili sa table uzeti i u glavu utuviti; z n a t i, kao i učiti, samo još k tomu kako se stvari izvanjski drže itd.

Kod obučavanja gluhoniemih može učitelj i čujuće u pomoć uzeti. Tako n. pr. ako hoće gluhoniemomu kazati, da dodje k njemu, da ode od njega, da ide lievo ili desno, pokaže na njega, pa naznači onda kretanje, koje ima učiniti i pravac mu običnim obličajem i prikladnim mahom uzdignute ruke; ako hoće, da koju stvar lievo, desno, gore ili dolje (k sebi ili od sebe) pomakne, pokaže na dotičnu stvar, te naznači onda djelovanje običnim obličajem i mahom razito držeće ruke; ako hoće, da ide kamo p o l a g a n o ili b r z o, pokaže to naličnimi kretanji ruke; ako ga hoće upozoriti na izraze: o v d j e, t a m o, s a d a itd. rabi obće razumljive krete. Ako ga pako gluhoniemo diete ne bi odmah shvatilo, neka kaže čujućemu, da učini ono, što on kretom zahtieva, dočim gluhoniemo pozornim učini, da pazi što i kako čujuće čini, pa da onda i ono na njegov znak isto učini.

Čim gluhoniemo diete umije izraziti koji predmet, dotično samo mu svojstvo, dotično pridavnik ili čin (glagolj), može učitelj preći k i z r a z i v a n j u u s t a v c i h. — Ne treba dakle misliti, da gluhoniemi mora naučiti Bog zna koliko samostavnika, zatim pridavnika te glagolja, pa da se tek onda izrazuje u stavcih. Takodjer nije potrebito, da se gluhoniemomu svaki kretoznak naročito

Digitized by Google

kaže, ili da mu se neposredno povod dade, da ga tvori. Mnogo se može i mora prepustiti njegovoj vlastitoj poslenosti izvan obuke i škole.

Već sam gore kazao, da se gluhoniemi drugim razumljivim učini, kad nalikuje oblik, plohe, ocrte, boje, stanja i djelovanja stvari itd. — Kako to potanje biva, odnosno kako on ine pojmove prenavedenih kao i drugih česti govora izrazuje, te kako ove i stavke tvori, pokazuje dalje dotični sastavak sjemeništnoga i učitelja gluhoniemih J. D. Heila iz njegova djela: „Der Taubstumme und seine Bildung“. Ciena mu je 1 for. 26 novč., koje u tu svrhu većim dielom ovdje saobćujem. (Sliedi.)

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je bivšega učitelja vjere na dolnjogradskoj obćoj pučkoj školi u Zagrebu, Stjep. Niemčića, učiteljem vjere na kr. ženskoj preparandiji i s njom spojenoj vježbaonici; dosadanjega učitelja u Rumi, Škendera Koprinskoga učiteljem na obospolnoj obćoj pučkoj školi na Sušaku.

— (**Vladinim povjerenikom III. obće hrv. učit. skupštine u Osieku**) imenovao je svietli ban ravnatelja osiečkoga vel. gimnazija gosp. Matu Grškovića.

— (**III. obća hrvatska učiteljska skupština.**) S više strana — neznamo s koje namjere — bili su se svakojaki glasovi raznieli, kano da bi probitačno bilo, da se skupština radi sadanjih ratnih odnošaja odgodi. Istina je doduše, da ti odnošaji niesu baš najpovoljniji, jer to stoji; da skupština dosta od svoje znamenitosti gubi, kad se u susjedstvu razpleću tako zamašne stvari, koje će odlučno djelovati na sudbinu našega naroda. Nu svi ti odnošaji niesu ipak takovi, da bi odgoda sbiljam potrebna bila, dapače centralni se je odbor iza potražene informacije uvjerio, da se priprave prekrasno razvijaju, pa da ni govora nije o kakovih zapreka, a najmanje o takovih, radi kojih bi odgoda umjestna bila. Ne samo da je već priredjeno stanova više nego će možebiti i trebati, nego je jur dogotovljen i razpravni program, pa i svečanostni, a i izložitelji su većinom već odpremili svoje izložke. Kad bi se dakle skupština sada odgodila, to bi sav učinjeni trošak uzaludan bio, te se ne bi ni odkuda imao nadoknaditi, nit bi u obće za mnogo godina i moguće bilo, da se opet kakova skupština priredi. Centr. odbor dakle od svoje strane niti ne misli na odgodu, iza kako su sve pripreme tako rekuć već dogotovljene, nego moli sve svoje prijatelje, da bi glede toga posve umireni bili, i da se samo spokojno na put spremaju. A podjedno im priobćuje, da će zagrebački učitelji 2. rujna u jutro iz Zagreba krenuti i 3. u Osiek prispjeti. Koji dakle s njimi u družtvu putovati žele, neka se izvole po tom ravnati.

— Kraljevsko ugarsko financijalno ministarstvo dozvolilo je odpisom od 31. srpnja t. g. br. 42855, da se žrebanje izložbene lutrije odgodi do 4. listopada. Kako nam se javlja, prodaja srećaka liepo napreduje, te se je nadati, da će lutrija dobro uspjeti, i liep broj sgoditaka pokupovati moći. Samo neka naši prijatelji i nadalje revno o tom nastoje, da što više tih srećaka prometnu.

— Skupštinski poslovi napreduju u obće posve dobro. Do sada ima prijavnika preko 400, a do same skupštine najavit će ih se sjegurno još jedna stotina. Skupština od 500 učitelja uviek će biti liep i dostojan pojav; nu mi ipak ne možemo propustiti, da i opetovano naše učiteljstvo nepozovemo, neka svaki i sljedniji, ako mu je ikako moguće, nastoji, da na skupštinu dodje. Jer odbivši sve ine koristi, učiteljstvo će tim više dobiti na ugledu, na štovanju kod svoga naroda, čim u većoj množini na skupštinu dodje, jer će mu to dokazom biti i tim veće sviesti, tim većega požrtvovanja, tim većega poštovanja svoga zvanja u samih učitelja. A samo takovo učiteljstvo zaslužuje, da ga narod uvažava a i kod sgode se na njegove želje obazire. To neka svaki na umu ima!

— († **Martin Kuček.**) U Zagrebu, 11. kolovoza 1878. Jučer, dne 10. kolovoza 1878. sahranjen je u Vrabču, kraj Zagreba, c. kr. umirovljeni nadučitelj, posjednik zlatnoga krsta za zasluge, g. Martin Kuček, gdje je boraveć kod svoga sina, velečastn. g. župnika u Vrabču, Iv. Krst. Kučeka, nakon težkoga bolovanja u 67. godini preminuo.

Bijaše došlo na sprovod iz Zagreba i okolnih mjesta liep broj svećenika, učitelja, gospode drugih stališa, mnogobrojna šk. mladež, pučanstvo obojega spola iz vrabačke župe, nekoliko članova zagrebačkoga pjevač. družtva

Digitized by Google

i nekoliko članova družtva, koje obavlja pokapanje mrtvaca. Sprovod je krenuo iz župničkoga stana oko 9. ure najprije u župnu crkvu, gdje je odpjevana zadušnica i očitane 4 male mise zadušnice na četiri manja žrtvenika. Iz crkve išao je sprovod na liepo ležeće groblje na brežuljku u jako krasnom predjelu tik sela. Po svršenom crkvenom obredu izgovori na otvorenom grobu drug pokojnikov, umirovljeni okružni škol. nadzornik g. Mijat Stojanović, sljedeće rieči na uspomenu pokojnomu si drugu:

„Spomeni se čovječe, da si postao iz praha i da ćeš se u prah i pepeo obratiti! To vidimo evo potvrdjeno stojeć nad otvorenim grobom, u koji sahranjujemo umrle ostanke učitelja i uzgojitelja mladeži, supruga, otca, tasta, djeda, druga i prijatelja, umirovljenog nadučitelja i posjednika krsta za zasluge, g. Martina Kučeka.

Velecienjeni slušaoci! Pokojnik si je služeć preko 42 god. kano učitelj i uzgojitelj mladeži za naše školstvo i za obću pučku prosvjetu stekao velike zasluge. Tomu je eno dokaz zlatni krst za zasluge, kojim mu je naš premilostivi car i kralj Franjo Josip I. ukrasio grudi, u kojih je uviek za njegova života plamtila ljubav za milu si domovinu i revnost i pomnja za izpunjivanje svojih učiteljskih, uzviženih dužnosti. Mnogobrojni su njegovi bivši učenici, koji ga spominju. — Odlikovao se naš mili pokojnik u družtvenom životu svojom blagosti, dobrotom, ljubeznivošću i uzoritim, nasljedovanja vriednim ponašanjem; a u skromnom, domaćem svom životu kano suprug i otac svojom blagom ćudi, nabožnim mišljenjem, iskrenošću, svesrdnošću i vrlinom pravoga poštenjaka. Dokaz je evo častni g. župnik, sin miloga pokojnika: čestit sin čestita otca. Plačimo, proljevajmo suze žaleć za njim; ali vjerujuć u uzkrsnuće puti (tiela), u neumrlost čovječje duše i u život vječni tješimo se sladkom nadom, jakim ufanjem, da ćemo se opet jednoč s njim sastati u boljem životu, gdje nema ni bolesti, ni smrti, ni razstanka. Molimo se Bogu za pokoj njegove blage duše i recimo: Pokoj vječni daruj njemu, Gospodine, i svjetlost vječna svietila mu, neka počiva u miru! Laka mu zemlja i vječna uspomena!"

Po tom odpjevaše članovi pjevač. družtva pjesmu žalobnicu i tim se svrši tužna ali sjajna svečanost.

— **(Grad Zagreb i njegovi učitelji.)** „Hrv. učitelj" dokazuje u poduljem članku, kako se je grad Zagreb preustrojstvom pučkih škola materijalno okoristio, jer da je po starom ustrojstvu morao davati učiteljem mirovinu, koja da bi u poprečnoj svoti za koju godinu iznosila 6000 for. godišnjeg izdatka. Uz to je kod klasifikacije škola polovinu mjesta sistemizovao s podučiteljskom plaćom od 500 f., počem je prištedio 2300 for. Nadalje spala je gradu s brige gornjogradska dječačka učiona, koju je preuzela zemlja uz učiteljište, čim je odpao trošak od 4825 for., a kako pisac misli, mogla bi za koje vrieme zemlji na brigu pasti i ženska vježbaonica, i tako bi gradska blagajna kod te dvie škole prištedila 9650 for. U svem imao bi grad godišnju korist od 17.950 for. Uz sve to da se gradski oci ipak jako malo brinu za to, da olakšaju život svomu učiteljstvu. Oni, da se bezprimjernom revnosti, da skoro sa slašću brinu samo da što prištede kod svojih učitelja; a svoju nesmiljenost dotjeraše upravo do savršenstva, kad su remonštrovali proti naredbi vis. kr. zemaljske vlade, kojom bi se onim učiteljem, koji su služili po pet, šest, dapače po devet godina, prvoga ili drugoga decenija imalo platiti za svaku godinu nesvršena decenija 10 for. U ostalom nada se pisac, da će visoka vlada svoju naredbu ostvariti, pa i „gradsko zastupstvo napokon uvidjeti, da ovaki maćuhinski i bezobzirni postupak prama naprednim učiteljem nije svojstvo prava prijatelja napredka."

— **(Godišnje izviešće obće pučke dječačke i djevojačke škole u Križevcih koncem škol. godine 1877.—8.)** Na čelu nalazi se veoma sgodan članak: „Znanje je moć" od Kvirina Vidačića. Dao Bog, otvorio oči križevčanom te otvorili što prije gradjansku školu, ako hoće, da si uzgoje valjan gradjanski naraštaj. Tko ne napreduje, nazaduje! — Na dječačkoj učioni službovahu: 1 ravnajući učitelj, 1 vjeroučitelj, 2 redovita učitelja, 1 privr. namj. učitelj i 1 pomoćni učitelj. Na djevoj. učioni obučavahu 4 učiteljice a ravnajući učitelj je onaj, koji i dječačke. Na dječačkoj školi bilo je koncem godine 213 učenika, a dobiše 48 prvi red s odlikom, 112 prvi red, 26 drugi red, 23 treći red a 4 su neizpitani. Na djevojačkoj učioni bilo je 158 učenica, a dobiše 40 prvi red s odlikom, 77 prvi red, 18 drugi red, 4 treći red, a 9 je neizpitanih. Opetovnicu polazilo je 177 šegrta. Pjevačku učionu polažahu 21 učenik i 38 učenica. Učionu za guslanje polazilo je 8 učenika. — Izvjestitelj spominje i gubitak žalibože prerano umrvšega člana toga učit. sbora Stjepana Hudca, koji je ondje 21 godinu revno i sdušno učiteljevao. Napominje, da je početkom škol. godine školski vrt sasvim preuredjen a slav. gradsko zastupstvo da je zaključilo na molbu užega šk. odbora urediti u tom vrtu i gombalište.

— **(Godišnje izviešće gradjanske i s njom spojene obće pučke dječačke učione u Sisku koncem škol. godine 1877.—8.)** Na čelu je članak: „K čemu nam tjelovježba" od Sk. Kranjca. Na gradjanskoj učioni službovahu osim ravnajućega učitelja 1 vjeroučitelj, 2 redov. učitelja, 2 namjest. učitelja, 1 namj. učiteljica i 2 pomoć. učitelja. Na obćoj puč. dječačkoj učioni službovali su: 4 redov. učitelja. Gradjansku učionu polazile su 23 djevojčice i 32 dječaka. Po napredku bilo ih 20 s odlikom, 21 s prvim, 1 s drugim s poprav-

Digitized by Google

kom, 3 s drugim bez popravka, 6 s trećim redom a 4 neizpitani. Obću dječačku učionu polazilo je 268 učenika. Po napredku bilo ih 25 s odlikom, 149 s prvim, 32 s drugim, 21 s trećim redom a 41 neizpitani. Opetovnicu polazilo je 89 dječaka. Na gradjansk. učioni obstoji meteorološki observatorij. Tečajem godine nabavljen je liep broj učila. Družtvo za podupiranje siromašne školske mladeži imade 732 for. 15 nov. razpoloživa novca.

Tomu izvještaju dodan je izvještaj **djevoj. obće pučke učione u Sisku** za školsku godinu 1877./8. Na tom zavodu službovahu osim rav. učitelja 1 vjeroučitelj i 3 redovite učiteljice. Polazilo ju 217 učenica. Od ovih bilo ih 30 s odlikom, 108 s prvim, 40 s drugim, 8 s trećim redom a 31 neizpitana. Polazak bio je u obće nemaran, pa je s toga priličan broj neizpitanih te u II. i III. redu. Početkom srpnja zavladala je difterija, te je na predlog grad. fizikata 14. srpnja škol. godina misom zahvalnicom zaključena.

Natječaji.

— Za učitelja i pojca grčko-izt. vjeroizp. u Orahovici. Plaća 420 for., stan, 8 hv. drva i vrt.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere u Paučju. Plaća 250 for., 20 mj. žita, 20 mj. kukuruza, što vriedi 100 for., 11·38 met. drva i vrt.

— Za podučiteljicu rimokat. vjeroizpoviesti u Slatini. Plaća 500 for., stanarine 15% dotične plaće i 15·17 met. drva.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere u Smudah. Plaća 400 for., stan, 12 hv. drva i vrt.

— Za učitelja i pojca grčko-izt. vjeroizp. u Suhojmlaki. Plaća 350 for., stan, 12 hv. drva i vrt.

— Za učitelja rimokatol. vjeroizpoviesti u Širokom polju. Plaća 350 for., stan, 11·38 met. drva i vrt.

— Za učitelja rimokat. vjeroizpoviesti u Tomašancih. Plata: 350 for., stan, 11·38 m. drva i vrt.

— Za podučitelja u Valpovu. Plaća 360 f., stan ili stanarine 15%. Prednost imadu, koji su muzikalni te znadu njemački.

— Za učitelja u Vladislavcih. Plaća 350 for., stan i veliki vrt.

— Za podučitelja i pojca grčko-izt. vjere u Voćinu. Plaća 360 for., stan, 10 hvati drva i vrt.

— Za učitelja u Vučevcih. Plaća 350 for., stan, 6 hv. drva i vrt.

Molbenice s dokaznicami šalju se na dotične škol. odbore do 1. rujna t. g.

— Za učitelja u Okučanih i Sibinju u okružju novogradiškom. Plaća 300 for., stan, 20 kub. met. drva i 6 for. paušala. Mladež u Sibinju je rimokat. vjeroizpovj., a u Okučanih grčko-iztoč. U Sibinju imadu prednost vješti orguljanju.

Putni troškovi neće se odštetiti.

Molbenice s dokaznicami šalju se do 1. rujna t. g. c. kr. kotarskoj oblasti.

Javna zahvala.

Poglavitomu g. c. kr. satniku u miru, načelniku obćine stankovačke Ivanu pl. Simiću, koji je prigodom ovogodišnjeg izpita marljive učenike ovomj. pučke učione novčanom svoticom razveselio, izriče podpisani u ime nadarene dječice najdublju zahvalnost, sa željom, da bi se i drugi vrli rodoljubi ugledali u ovaj plemeniti primjer.

Taborište kod Kupe, 13. kolovoza 1878.

Fran Žav. Gabarić,
učitelj.

Poziv.

Prilikom treće obće u Osieku obdržavati se imajuće hrvatske učiteljske skupštine dne 6. rujna t. g. u 4 sata poslie podne držati će učiteljska „Zajednica“ u gornjogradskoj puč. školi svoju glavnu sjednicu, u koju se svi p. n. gg. članovi kao i ostali učestnici skupštinski oviem najuljudnije pozivlju. U ovoj će g. učitelj Vjekoslav Fragner čitati svoju razpravu „O školskom zaptu“, a podpisani „Dig pučkoga školstva može samo onda uztrajan biti, ako se učiteljski stališ sam po sebi svedj više i više diže na moralnu čast i strukovnu naobrazbu.“ — S kojimi sredstvi?

Zatim će se shodni predlozi družtvenih članova prihvatiti, računi pregledati i po družtvenih pravilih novi upravljajući odbor konstituirati.

U dolnjem gradu Osieku dne 13. kol. 1878.

Ant. Felingštein,
predsjednik učit. „Zajednice“ u Osieku.

Napred! Polka mazurka na uspomenu III. obćoj hrv. učit. skupštini — od M. Cugšverta — izašla je, te se dobiva po 50 nov̆c.

Listovnica uredničtva.

G. P. Već je štampano. — Posljednje ne možemo priobćiti. Prvi dio da i priobćimo, ne bi pomoglo, a glede ostaloga bi nam prigovorili, da govorimo pro domo —; pa to niti ne spada na skupštinu. Tko je oduševljen, kao što vi, raditi će i onako u tom smjeru. —

G. A. K. u V. Po vladinoj naredbi ne može se više od obćine zahtievati, ako već neće sama dragovoljno dati. — Bilo bi suvišno, da izpričanicu priobćujemo, ta i onako ne bi koristilo, a izpričavat Vam se, da nećete doći na skupštinu, ne treba.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. zbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Prilog 24. broju „Napredka“.

Štov. čitateljstvu „Napredka“.

Ne znam, jeste li pročitali „poslanicu“, što ju je g. Vudy poslao 10tim brojem „Napredka“ u bieli sviet. On je tom „poslanicom“ — kako kaže — htio odkriti svietu naše rane, pak je — prem toga priznati neće — ranio mene. — Ako ste pročitali prilog k 21. broju „Napredka“, u kojem je gosp. Vudy medju ostalim odkrio svietu moju, priznajem, grdnu slabost (naglost i njezinu kćer nepromišljenost), koja se, dopuštam, nimalo ne slaže sa zvanjem učiteljskim — nu Bog mi je svjedokom, da toga nitko ne žali, koliko ja sam i da nastojim svimi silami postati gospodarom svojim — ako ste dakle to pročitali, ter saznali, kakve sam ćudi, onda se jamačno ne čudite, što sam na onu „poslenicu“ svojim „priposlanim“ u 14. br. „Napredka“ odgovorio. Učinio sam pak to zato, jer mi nije s voljom, da me itko, a g. Šime Vudy najmanje ma i neizravno nepravedno napada. — Ovaj ću put biti slobodan reći koju na prilog „Napredkovu“ 21. broju, ter Vas za to molim, da izvolite pročitati ono pismo upravljeno na g. Čačića i moju malenkost, ter ga sljedećim izpraviti:

Ponajprije izjavljujem, da niesam nigdje g. Vudoga nazvao „lažljivcem“, niti ćeš u mom „priposlanom“ * naći rieć „laž“. Nadalje najsvečanije izjavljujem, da se nikada niesam ustručavao „istine sboriti“, ter sam radje šutio, kad s raznih obzira istine reći niesam smio ili htio. Zato ću šutiti i sada, jer smatram, da nije liepo ni koristno iznašati na vidjelo slabosti svog druga učitelja, kao što to g. Vudy čini.

Na ono, što g. Čačić u 13. br. „Napredka“ a za njim i g. Vudy u prilogu“ pišu o sebičnosti, kojom da odišu pravila učit. družtva, koje se je imalo osnovati u ovoj podžupaniji, na to bih g. Čačiću morao reći, da negovori istinu, jer se usudjuje podmitati mi sebičnost tamo, gdje su me vodile najplemenitije misli i težnje. Nu držim, da na onako gadno potvaranje, kakovim me je g. Čačić počastio, nije vriedno odgovarati već zato, što ih je on napisao.

Da se sa štov. čitateljstvom laglje razumijem, navesti ću ovdje nekoje §§. iz toliko puta navedenih „pravila učiteljskog družtva za podžupaniju požežku“.

§. 1. Zadaća je ovomu družtvu širiti medju svojimi članovi strukovnu i obću obrazovanost.

§. 2. Da se ta svrha postigne, osnovati će se u sjedištu, kr. slob. gradu Požegi, knjižnica na porabu redovitim družtvenim članovom, ter prigodom družtvenih sastanaka udešavati pedagogijska i popularno-znanstvena predavanja.

(Izpustiv ostale §§.)

---

* Vidi 14. broj „Napredka“.

Digitized by Google

Digitized by Google

Br. 25. U Zagrebu, 1. rujna 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

O materijalizmu.

(Konac.)

Učenjaci izmedju kršćana uzeše u tu svrhu učiti evangjelje, tumačit mu smisao, a nuždni aparat logičkih i metafizičkih pomagala uzimahu tečajem više stoljeća iz starinskih klasičkih djela, osobito iz Platonovih i Aristotelovih, u koliko su bila poznata po rimskih komentatorih, imence po Boëciju. Pošto je u tih djelih, osobito u Aristotelovih, dosta toga nejasna i nerazumljiva, uzeše takvim mjestom tražiti smisao, tumačeć ga svaki po svom, i nastojeć svoditi nauke starih klasika u svezu s naukom crkvenom, kojoj ju podredjivahu, nu bez kritičke smotre, smatrajuć u klasičkih djelih izcrpljeno sve znanje i svu mudrost. Komentari starih klasika nikoše ko gljive, nastadoše medju njimi opreke u nazorih pri tumačenju, razviše se nauke protivne, a učenjaci protivnici zavojštiše se ljuto, nastojeć, da jedan drugoga nadbije dialektičkom okretnosti i oštroumnimi doskočicami. Jer su učenjaci tadanji većinom bili učitelji na samostanskih školah, osobito iza kako ih Karlo Veliki podiže u znatnijem broju, prozvaše ih *školastici*, a nauku, kojom su se bavili, kašnje cielu filozofiju srednjega vieka, *školastikom*.

Školastičke prepirke i nauke zaokupiše svekoliko zanimanje tadanjega učenoga svieta, i potisnuše skrb za svako drugo znanje u kraj. Sve do konca 11. stoljeća razbijao si je učeni sviet glavu pitanjem: *da li obćeniti pojmovi označuju sbiljske predmete, ili su samo proizvodi duševne refleksije i abstrakcije*. Nauka, da pojmovi označuju sbiljske predmete, ozva se *realizmom*, a protivna *nominalizmom*. S prvine održa pobjedu realizam, koj je gospodovao sve do 15. vieka. Konačno se tako daleko razvi, da se je naučalo, da je dovoljno dokazana valjanost[1] pojma, ako ga je tko samo zamislio. Bitnost stvari mislilo se je proučiti, ako se samo *definiraju imena pojmova, koji te stvari označuju*.

[1] Gültigkeit.

Digitized by Google

Općom je svojinom školastičkih sustava nauka o prirodjenih idejah, te deduktivno iztraživanje i dokazivanje, komu je izhodištem općenitost, s koje prelazi na posebnosti.

Školasticizam nije prijao razvoju pozitivnih znanosti, i to prvo već radi svoje deduktivne metode. Školastici ne tvorahu pojmova sastavljajuć jednake biljege više prostih predočaba, dakle na temelju konkretnih zorova, nego vazda špekulativnim umovanjem, osnovanim na općenitih si načelih i predmnjevah, uzetih iz vlastite sviesti. A takvim se putem ne dodje do istine, jer je nepromjenljivo pravilo spoznaje ljudske, da se do pojmova ne dolazi inače, van sastavljanjem jednakih biljega od više predočaba, a do predočaba lih zorom i nikako drugačije, i tko do spoznaje misli doći drugim putem, zagreznut će u bludnje.

Znamenite su u tom pogledu rieči Bucklea, da „metafizičkom metodom [1] nigda u nijednoj znanstvenoj struci nije ništa odkriveno", od čega u posebnoj primjetbi izuzimlje t. zv. deduktivne znanosti [2]. A na drugom mjestu, da „osim nekih zakona o asociaciji ideja i novijih teorijah vida i opipa [3] u cielom obsegu metafizike nema ni jednoga znamenitoga a ujedno takova načela, komu se istinitost ne bi dala poreći". [4] Dakako da su i ove teorije vida i opipa špekulativnim putem ustanovljene lih kao hipoteze, koje su kašnje tek eksperimentom utvrdjene.

Uza to je sva pozornost tadanjega učenoga svieta bila namienjena lih vjerskim pitanjem. Podpuno nehajstvo za znanosti urodi općom neukosti, a jednostrano zanimanje vjerskimi pitanji užasnim fanatizmom srednjega vieka. Ne mogu se dakako poreći niti znamenite zasluge školasticizma po kašnji razvoj čovječanstva. Evo, kako ih Lange crta: „Kako teološka latinština onoga vremena, tako i formule školastičke činjahu zajednički elemenat duševnoga općenja za cielu Evropu. Neglededć na formalno vježbanje u mišljenju, koje je i onda vrlo znamenito i djelotvorno bilo, kad se je Aristotelova filozofija do najvišega stupnja izopačila, bilo je isto zajedinstvo, koje je stvorilo stari sustav, doskora i vrstnim sredstvom za širenje novih misli. Vrieme, kadno su znanosti iznovice oživile, zateče takvu svezu medju učenjaci evropskimi, kakve poslie više nije bilo. Glas o kakovu izumu, o znamenitoj kojoj knjizi ili o literarnoj kakvoj prepirci razprostirao se je ako ne brže, a ono općenitije i temeljitije po svih naobraženih krajevih, nego li u naše doba." [5]

Dočim kršćanskim učenjakom bijahu poznati samo logički spisi Aristotelovi iz rimskih prevoda, domogoše se Arapi tečajem sedmoga i sljedecih

---

[1] Pod metafizičkom metodom razumieva Buckles i metodu školastičku, što sam očituje riečmi: „da se ugnem nesporazumkom, ponavljam, da tu i svuda pod metafizikom razumievam onu masu književnosti, koja se osniva na predmnjevi, da se zakoni ljudskoga duha mogu abstrahovati samo od činjenica vlastite samosviesti." Buckle: Poviest civilizacije u Englezkoj I., 3., primjetba 18. — [2] Sravni Buckles: Poviest civ. u Engl. I., 3. i s tim u savezu primjetbu 7. — [3] Prva od englezkoga biskupa Berkeleya, a druga od ljećnika Browna. — [4] Ibidem I. 3. — [5] Lange: Geschichte des Materialismus I. 2. str. 179. i sl.

Digitized by Google

stoljeća svih Aristotelovih djela, i to po arapskih vladarih u Perziji, koji Aristotelova djela dadoše prevesti iz grčkoga u sirski jezik, koj je Arapom najbolje bio znan izmedju stranih jezika, a kašnje ih prevedoše i u arapštinu. U 13. stoljeću prodrieše Aristotelova djela napokon iz arapštine i med zapadnjačke učenjake. Upoznala se tu sada njegova metafizika, fizika i etika. Zapadnjački učenjački sviet našao se zapanjen, jer su nauke sadržane u tih djelih premašile njegovo znanje, a duševnomu radu znatno razmakle djelokrug. Oduševljeno prihvatiše težnje i tradicije staroga vieka, zadubiše se u klasički jezik i u nauke starih mudraca. Um se stao bistriti, duh se oprosti ukočenih forma školastičkih i stade se slobodnije kretati; razvi se zanimanje za razne znanstvene struke, koje nastaviše obradjivati na temelju staroklasičkih ostavština, a i na temelju dotadašnjega rada u Arapa, koji su u raznih znanstvenih strukah jur bili učinili liep napredak, imence u prirodoslovnih naukah i u matematici.

Najprije zanieše zapadnjačke učenjake klasičke forme jezične u starih mudraca, te ih potakoše, da su svoju skrb namienili filologiji, koju stadoše obradjivati prema staroklasičkim uzorom, i tako najprije filolozi, ili, kako se tada ozivahu, humaniste naviestiše boj školasticizmu i njegovim nespretnim jezičnim formam.

U 14. vieku podiže se fratar Vilim Occam[1] proti realizmu, te pribavi nominalizmu definitivnu pobjedu. Sviet se stao učiti razlici izmedju pojmova i predmeta, izmedju abstrakcije duševne i sbiljske stvari, te dočim je dosele bio izhodištem subjekt, motrioc, stadoše od sada polaziti od objekta, i tako se ugladi trenik objektivnomu znanstvenomu iztraživanju. Koliko pako valja cieniti takav napredak duha ljudskoga, neka služi za primjer, gdje Cremonini, znamenit učenjak, učitelj prirodoslovnih spisa Aristotelovih na sveučilištu paduvanskom i posljednji školastik te suvremenik Galilejev ne htjede više uzeti teleskopa u ruke od onoga časa, kada je Galilej odkrio Jupitrove trabante, jer da se ta stvar protivi Aristotelu.

Razvi se u prvi mah skepticizam na vjerskom polju, koj je u ono doba crkvi mnogo posla zadavao. On se može punim pravom smatrati predtečom materijalizma, i prelazom iz onoga u ovaj, a i medjusobna jim sveza lasno bi se dala dokazati, ali nam kratkoća ove razpravice ne dopušta dulje se ovdje njim baviti.

Ljudskoj utvori, da se deduktivnom špekulacijom na temelju načela i predmnjeva uzetih iz vlastite sviesti dade dizati sgrada spoznaje i autoriteta stare tradicije, zadade osjetljiv udarac Nikola Kopernik velikim svojim odkrićem na nebištu. Ako i nije induktivnu metodu formalno uveo u znanstveno iztraživanje, držimo, da se ipak on može smatrati faktičnim otcem induktivne

[1] Vilim Occam, rodj. u mjestu Occam, englezkoj grofoviji Surrey, † 7. travnja 1347. u Monakovu.

*

Digitized by Google

metode i empirizma. Trideset i tri je godine motrio, računao, bilježio, i onda izadje pred sviet epokalnom izrekom: zemlja se kreće. Zapanji se sviet, diže se graja, ustadoše školastički pedanti, sasuše na njega poruge i psovke: ta to se je protivilo Aristotelu, to je tradiciji i znanju njihovu diametralno protuslovilo!

Ali badava jim trud! Osvjedočljivoj sili njegovih strogo znanstvenih dokaza ne mogoše odoljeti, i on učini za onu dobu čudo, kao da je sbilja do onda mirujuću zemlju tek on pokrenuo, kako vrlo sgodno veli Lange. Ako se veliku njegovu obretu na znanstvenom polju mora priznati ogromna znamenitost, to gotovo ne manja ciena ide pobjedu, koju je tim obretom izvojštio znanosti u boju proti tradiciji i taštu umkaranju.

Novi odsjek nastupa u poviesti filozofije Baconom[1] i Descartom[2].

Baconu se osobito računa u zaslugu, što je u znanstveno iztraživanje uveo induktivnu metodu, imence kod prirodoslovnih znanosti, kojimi se je poglavito bavio. Filozofiju i prirodoslovne znanosti smatrao je samo različitimi metodami, kojimi se promatra sviet, a glavnim razlogom slabomu napredku, što je do onda u znanosti polučen, označio je, što pri promatranju prirode nije bilo ideje, koja ga je vodila, dočim se s druge strane špekulativno umnožavanje nije osnivalo na izkustvu. Da dokaže, kako sve znanosti imaju biti zadahnute jednim istim duhom, poduze ogromno djelo, da označi obseg i metode svake pojedine znanosti kao i uzajamnu svezu i jedinstvenu ideju, kojom su sve proniknute, izlučujuć pri tom, što na znanost ne spada.

Medju filozofskimi sistemi dade prvenstvo Demokritovu. Hvali toga umnika, da mu je nauka najdublje izmed svih prodrla u bitnost prirode. Motrenje materije, raznolikih joj prilika i imena da dalje vodi nego li abstrakcija. Narav da se ne da pravo protumačiti, ako ne prihvatimo atoma. Da li je u prirodi sve uredjeno prema izvjestnoj svrsi, to da se ne da dokazati. Znanstveni izpitalac ima se držati jedino djelujućih uzroka.

U nauci svojoj o bogu pobija atheizam, a o religioznih istinah veli, da se do njih može doći samo objavom, koju već ne smatra znanošću. Objavi da dokaza niti ne treba, niti da za nju dokaza nema.

Prirodoslovno izpitivanje smatralo se je od sada u Englezkoj najvišim zadatkom, dočim abstraktna školastika izgubi svaki ugled, i ništa se nije držalo do špekulativna umovanja, ako nije bilo osnovano na empiriji.

U Francezkoj zavojšti Descartes školastiku. Bitna je medjutim razlika medju njim i Baconom. Dočim Bacona spoljašno izkustvo privodi k istini, traži ju Descartes deduktivnim putem, polazeć od svoje samosviesti.

Prva mu je bila briga, da obori školasticizam, komu je bio ljutim protivnikom, kao i njegovim nosiocem. Evo za dokaz vlastite mu izpoviesti, kako

[1] Francis Bacon, viscomt od st. Albansa, lord verulamski, rodj. 22. siečnja 1561. u Londonu, † 9. travnja 1626. — [2] René Descartes, u filozofiji ozvan Renatus Cartesius, rodj. 31. ožujka 1596. u La Haye, † 11. veljače 1650. u Stockholmu.

Digitized by Google

ju nalazimo zabilježenu u njegovu djelu „discours de la méthode“: „Kad sam pošao da tražim istinu, nadjoh, da bi najbolje bilo sve zabaciti, što sam god do sele primio, sve moje stare nazore izkoreniti, kako bih umovanju svomu položio nov temelj; mišljah bo, da ću tim načinom prije izvesti veliku si životnu osnovu, nego li kad bih nastavio graditi na starom temelju, i kad bih se oslonio na načela, koja sam u mladosti naučio, neizpitujuć, da li su istinita. Ja ću se dakle ozbiljno postarati, da svoje stare nazore posve razorim. — Valja nam svoje nazore vaditi iz samih sebe, a ne iz tradicije. Ne valja nam o ničem suditi, što posve jasno ne razumijemo, jer ako bi takav sud i valjao, to ipak može samo slučajno biti, jer mu manjka solidni temelj, o koj bi se upirao. Ali od toga smo stanja nepristranosti tako udaljeni, da nam je pamet pretovarena predsudami. Više pazimo na rieči, nego li na stvar; robovi smo forma, i mnogi od nas smatraju se religioznimi, dočim niesu ino do li fanatici i praznovierci; mnogi se smatraju savršenimi, jer često idu u crkvu i jer se mnogo bogu mole, jer kratke vlasi nose, jer poste i jer milostinju diele. To su ljudi, koji se drže za tolike prijatelje božje, te misle, da njemu ništa ne može biti nepovoljno, što oni čine; ljudi, koji pod plaštem vjerske revnjivosti svojim strastim udovoljuju najvećimi zločini, kao izdajstvom gradova, ubojstvom kraljeva i izkorenjivanjem naroda: i to sve čine onim, koji neće da mienjaju svojih nazora.“ [1]

Iza kako je tako zabacio stari sustav, stade graditi novi.

Izmed dosadanjih nauka ne vidjaše mu se ništa vriednim prihvatiti, jer ništa ne smatraše dokazanim. Spoljašni sviet poznajemo onakvim, kakvim nam ga prikazuju naša sjetila: ni to nije ništa sjegurna. Što je dakle sjegurno? „Moj duh, jer misli“, bijaše odgovor, koj si dade riečmi „cogito, ergo sum“. Misaoni duh ljudski smatraše dakle jedinim izhodištem i temeljem svoj spoznaji. Glede vanjskoga svieta izvede, da nam je samo poznat, kako nam ga sjetila prikazuju, nu da ta prikaza mora biti istinita, pošto bi inače bog, koj nam je dao sjetila, što no nam prikazuju vanjski sviet, morao biti varalicom.

Ovakvim salto mortale, kako tu njegovu dedukciju oživlje Lange, nadje se Descartes najednoč usred osjetna svieta, u prirodi, kojom se je izdašno zanimao. Atoma nije prihvaćao, već na njihovo mjesto postavlja sićušna okrugla tjelešca, isto tako nepromjenljiva, kao i atomi, koji su samo pojmovno djelivi. Na mjesto prazna prostora, što ga uzimahu stari atomiste, stavi on sićušno iverje, koje je nastalo medju okruglimi tjelešci, kada se zaobljivahu. Duša i tielo da su dvie posvema oprečne substancije, te kao takve ne bi se mogle uzajamce dojimati, ali bog, o kom obie ovise, proniče jednu i drugu, posreduje med njimi i svodi ih u sklad. Do ideje o božanstvu dolazi ontologičkim putem, t. j. nalazi, da je ideja o najsavršenijem biću čovjeku prirodjena, mora dakle postojati biće, koje mu je tu ideju dalo.

---

[1] Sravni: Buckle: Poviest civilizacije u Englezkoj II. VIII. 74. i 75.

Digitized by Google

Nećemo dalje pratiti njegove nauke, jer ne spada na stvar, samo ćemo mimogredce spomenuti, da je bio odličan matematik i prirodoslovac, i da si je u učenjačkom svietu ovjekovječio ime mnogimi odkrići na polju matematike i prirodoslovja.

Svojim sustavom izvede Descartes revoluciju u filozofiji, i zadade školasticizmu smrtni udarac. Od Bacona razlikuje se Descartes bitno deduktivnom svojom metodom: dočim onaj polazi od prikaze, pojava, ovomu je izhodištem vlastiti njegov um, koga mu se sjegurni obstanak jedini čini zajamčenim.

Od ova dva umnika razvi se filozofija dvojakim različnim smjerom: od Bacona materijalističnim preko Hobbesa i Locke-a do francezkih materijalista; od Descarta idealističnim preko Spinoze, Leibnitza, Kanta i Fichtea do Schellinga i Hegela.

Prije nego li nastavimo crtati dalnji razvitak ljudskoga umovanja, budi nam dopušteno još jednom pregledice posmotrit sve, što do sada rekosmo.

Filozofija se je razvila u Grčkoj na temelju matematičkih i prirodoslovnih znanosti, i to najprije u šestom i petom stoljeću prije Isusa.

Prva jasna i dosljedna teorija svih prikaza jest materijalistička, a razvio ju je i sustavno uredio Demokrit.

Iz materijalizma razvi se sensualizam, komu je početnikom Protagora.

Neposrednom posljedicom materijalizma i sensualizma bijaše, da se razklimala vjera u više bića i nadnaravni sviet, da se razvi relativizam, koj je pomrsio pojmove o dobru i zlu te proizveo razvrat u javnom ćudoredju.

Nestajaše po malo gradjanskih krieposti, osobni interes postavljao se je nada sve, nestade i patriotizma, a mjesto njega nastade strast u obrani individualnih materijalnih interesa.

Proti tomu podiže se reakcija Sokratom, Platonom i Aristotelom, koji izvrnuše i samu metodu dosadanjega znanstvenoga izpitivanja, koja je od konkretne prikaze prelazila na obćenitost, te mjesto nje postaviše deduktivnu, koja je polazila od obćenitoga načela, uzetoga iz vlastite samosviesti, i na temelju toga načela umovali su o svietu. Razviše idealistički filozofski sustav, i položiše temelj strogomu i sustavnomu mišljenju. Etika, na temelju njihova sustava razvita, bijaše čista i uzvišena.

Grčkoga naroda jur ne mogoše spasiti, on postade žrtvom moralne si skvarenosti.

Iza njih još jednom razvi materijalistički sustav Epikur, nu kao i Sokrat označi filozofiju sredstvom etici. Njegovu nauku prenesoše u Rim, gdje se brzo razširi. Materijalistička nauka njegova o tjelesnom užitku, koj ima biti glavnom svrhom ljudskomu životu, bude izmedju mnogih drugih uzroka povodom i podlogom rimskoj ćudorednoj skvarenosti i propasti velikoga rimskoga naroda. Kad je obća skvarenost i divljačtvo svietom razvladalo, stade se širiti nauka Isusova, te čistim svojim ćudoredjem i humanitarnim duhom trže sviet iz moralne mu propasti.

Digitized by Google

Iz tumačenja logičkih spisa Aristotelovih i drugih staroklasičkih djela razvi se školasticizam, forma deduktivna umovanja, koje se je više stoljeća bavilo prepirkami o praznih pojmovih i izrazih. Do 15. stoljeća vladao je realizam, koj je pojmove smatrao oznakami sbiljskih predmeta. Vilimom Occamom prevlada u 15. stoljeću protivni realizmu nominalizam. Sviet se je zanimao samo vjerskimi pitanji i školastičkimi prepirkami, za nikakvo se drugo znanje nije marilo, i tako se uz gorostasnu neukost razvi strašni fanatizam srednjega vieka.

Arapi se bijahu domogli po sirskih prevodih i ostalih Aristotelovih djela kao i drugih staroklasičkih spisa, koji zapadnjakom ne bijahu poznati. Nu početkom 13. stoljeća dospješe ta djela i do zapadnjaka, i tu ih stadoše prevadjati u latinštinu. Sviet se uze zanimati najprije klasičkimi jezičnimi oblici, a kašnje i ostalimi znanostmi, koje nadjoše obradjivane u staroklasičkih djelih, a djelimice u Arapa jur i dobrano razvite, imenice matematiku i prirodoslovne nauke. Nastade epoka u razvitku ljudskoga duha, poznata pod imenom renaissance ili preporoda, kojoj se doba može opredielit po prilici od polovice 15. do polovice 17. stoljeća, kadno Descartes i Bacon školastizicam zamieniše novimi pravili ljudskoga umovanja. Bacon uvede u znanstveno izpitivanje induktivnu metodu, dočim Descartes deduktivnom metodom razvi novi dualistički filozofski sustav, a uz to se proslavi mnogimi obreti u matematici i prirodoslovju. (Sliedi.)

Dvie mane djetinjega govora.*

Čim je čovjek duhom i okom progledao, čim je misliti i stvari oko sebe razabirati počeo, onim je časom sigurno i potrebu govora oćutio. Pojavi vanjskoga svieta bijahu prvi, koje je čovjek opažavao, te su i najprije svoja imena dobili, a prema tomu se i jezik razvio.

Govor je sigurno najplemenitiji dar, kojim se čovjek nad sve ine organizme ovoga svieta uzdiže. Tko od nas, da se o tom nije u životu osvjedočio, tko da nije vriednost i važnost govora uvidio!? Govorom se naobražavamo, njim postizavamo ljubav, prijateljstvo, uzajemstvo, slogu, on nas uzveličava, on čini, da nas mnogi cienе i štuju samo zato, jer ih je skladnost, zvukost, polet i nakit naših rieči uznio.

Govor je thermometer, koj nam vierno pokazuje, kolikoga je tko znanja, kolika umjeća. Za svaku stvar, za svaki naravni pojam postoji jedna rieč, jedno znamenovanje. Čim čovjek takovih rieči više imade, tim je on naobraženiji. U Englezkoj brojili su rieči, koje kod pojedinih okolnosti ili zanimanja rabe.

Veliki pjesnik Shakespeare razpolagao je sa 15.000 rieči; govornici trebaju 10.000; u novinah nalazi se do 4000 rieči, a već priprost čovjek treba za svakdanje potrebe do 2000 rieči.

Iz toga vidimo, od kolike je koristi naobrazba govora, ovo nas nutka, da nastojimo, da nam povjerena gojenčad čim više rieči usvoji. Pa kako se malo

* Preštampano iz ovogodišnjega izviešća obće pučke škole u Bakru.

Digitized by Google

taj dar čovjeka cieni, kako se kadkad malo za njegovu naobrazbu brine. Tekar onda, kad se tok rieči poremeti, tekar onda vidi čovjek, od kolike je ciene govor.

Različite su mane govora, a na sve te mora učitelj, moraju roditelji paziti, te odmah u početku nastojati, da im se svaki trag zamete.

O svih manah govora nije nam moguće tuj govoriti, jer bi tim prekoračili granice ove razprave, već ćemo govoriti o dvie, i to: o bekavosti i o švistavosti. O prvoj velikoj mani govoriti nam je zato, jer je to jedna od najtežih i najpogubnijih, a o švistavosti opet zato, jer je ta mana u školah našega Primorja najvećma razprostranjena.

Jednoj i drugoj izpitati ćemo uzrok i pojave, koji su njimi skopčani, a napokon navesti ćemo i način, kako se te mane dadu odstraniti. Prigodom tom držati ćemo se glasovitoga lječnika Rafaela Coena.

Počmimo!

Viesti o bekavosti sižu u drevnu davninu. Već u II. knjizi Mojsijinoj spominje se, „da je imao težak izgovor i težak jezik“. O bekavosti imade traga u djelih Herodota, Hippokrata, Aristotela, Plutarha, Galena i drugih. Poznato je, da je s te mane u svojoj mladosti trpio i glasoviti govornik Demosthen. On bi izašao na morski žal, metnuo u usta sitnog kamenja i glasno deklamovao dan na dan, dok se te mane riešio, a potom mnogoga svojim slovom zanio.

Cicero, Ovid, Virgil dokazuju takodjer, da je u njihovo doba mnogo ljudi bilo, koji s te bolesti trpiše. I u pismih srednjega vieka mnogo se putah bekavost spominje.

Različito se postanak bekavosti tumačio, a još različitije liečio. Danas, gdje su prirodni nauci orijaškim korakom pokročili, danas, gdje se medicina u mnogom usavršila: o tom se posve drugčije sudi.

Što je bekavost?

Bekavost je nehotično, čas laglje, čas teže zapinjanje u izgovaranju rieči. Bekavci osjećaju kod izgovora slovka i rieči osobito stegnuće u prsijuh; dušnjak im nešto steže, dihanje zapinje tako, da takov siromah rieči vrlo težko ili podnipošto izgovoriti ne može. Bekavci saberu u tom kritičkom času svu snagu svoju, jezik čvrsto na nebcu pritisnu, usta čvrsto zatvore, dok napokon težkom mukom rieči propentaju. Ako je bol velika, mašu bekavci kadkada rukama, nogama i kimlju glavom. Mnogi bekavci govore u početku posve jasno i sigurno, nu u isti se mah bol sve većma razvija, dok svaki izgovor zapne. Imade bekavaca, koji po nekoliko sekunda trebaju, dok rieč izgovore, nu imade opet i takovih nesretnika, koji k tomu 1 do 2 časka trebaju. Kad je bol prestala, bekavac je veoma utrudjen, te ga neriedko debeli znoj oblije. Ako je bekavac jadan, strašljiv, to je bekavost mnogo silnija, nego li ako je dobre volje, zadovoljan i veseo. Nadalje djeluje tuj i lagoda ćudi (temperament) dobe dana i godine, podnebje itd.

Bekavost dosta je razširena i to više kod dječaka, nego li djevojčica. Bolest ostaje stalna, ako se odmah u početku liečiti ne počimlje. Krivo je načelo roditelja, uzgojitelja i učitelja, da će diete tu manu samo od sebe izgubiti;

Digitized by Google

ne, već ona s njim raste i s njim se povećava. Ima i staraca, koji su bekavi ostali, jer ih nitko u mladosti nije liečio, jer se to zapustilo.

Bekavost nije u svih zemljah jednako razvijena. Po podatcih glasovitih lječnika imade najviše bekavaca u Njemačkoj, Francezkoj, Italiji, Španiji, Nizozemskoj, Švedskoj i Austro-Ugarskoj.

Što bekavost upravo pogubnim čini, to je njezina priljepljivost. Ako i tko nije bekav, to se oponašanjem bekavost razvije, a što je najžalostnije, da se takova bekavost mnogo teže od prirodjene liečiti dade. Poznat je jedan slučaj, gdje se je bekavost na četiri generacije protegnula, gdje bijahu pradjed, prababa, majka i sin bekavi.

Dr. Coen izpitivao je i to točno, te našao medju 100 10 njih, koji su oponašanjem postali bekavi.

Na što nas to opominje i upozoruje?

Malo imade škola, osobito u našem Primorju, u kojem se po jedan bekavac ne bi našao. Znadem iz izkustva, da se takovu nesretniku sudrugovi mnogi rado rugaju, podsmieškuju, a što je najgore, da ga oponašaju. Vidio sam sám, koli težko mu budne u duši, kad tako s njim postupaju, koli mu je opet težko i koliko se žalosti, što nije zdrava izgovora. Da se sve to zaprieči, ne bi se nijedan bekavac u školu primiti smio. Nego što, da podivlja, da odraste bez uzgoja i naobrazbe, da bude još i nesretniji?! Ne. Prije nego li roditelji takovo diete u školu pošalju, sveta im neka bude dužnost, da vješta lječnika dozovu i da ga lieče, i to, nešto lječnik, a nešto i oni, po njegovu naputku. Kad je diete ozdravilo, trebalo bi ga poslati u školu, a prije pod nipošto ne. Imade primjera, da i mnogi učitelji za takovo diete malo haju, da im je dosadno kad govori; pak što? Diete slabo napreduje, akoprem je i vrstnih kadkad sposobnosti te propade, opetuje razred, izgubije volju za nauk, te mu se neriedko nît budućnosti prekine i poremeti. (Konac.)

DOPISI.

U levanjskoj Varoši, zadnjega srpnja. (Naša učiona.) Pisao sam lane u srpnju dva put u „Obzor“ o našoj obćoj pučkoj učioni, pa kako od nikakove koristi nije bilo, naumio sam nikada više pero radi nje zaoštriti, ali kako je moguće pomoći si, uprav je nemoguće i šutiti. Ne vriedi uviek: tko šuti, pametno govori. Barem ću si štogod, ako ništa, sigurno sviest olakšati. Pišem zaoto u Vaš „Napredak“, kamo stvar i spada, te će možebiti pristupnija biti dotičnim poglavarstvom, koji nam mogu melem pružiti. — Tvrdim Vam dakle: što god sam prošle godine o našoj učioni pisao, ne samo da je istina, već nije ni deveti dio prave i ciele istine. Da Vam to laglje i temeljitije dokažem, ponajprije moram spomenuti, da se je naš vriedni načelnik i mjestni školski nadzornik g. Jozo Petrović na zadnjoj svojoj časti početkom školske godine zahvalio, naravno zato, jer mu ta čast nije unosila. Sirotan učitelj nezna

Digitized by Google

po nesreću „farbl“, a nema šunka ni vina. — Bila je po tom škola do 15. veljače 1878. bez nadzornika, kad se najednoč djakovačkoj sl. kr. podžupaniji svidje, da mene tim zvanjem obteraši. Priznajem, da je to liepo i dično zvanje, ali ondje, gdje čovjek može djelovati i gdje mu niesu nikakove spačke na putu. To je po drugi put, što sam tu sreću doživio, ali kao prvi krat, tako sam se je i sada odrekao. Žao mi je to priznati, a uvidit ćete, da sam imao pravo, i prosudit ćete jadno stanje ove učione, kad proučite moju odkaznicu, koju Vam evo doslovce priobćujem. U njoj je u kratko sve ono, što sam lane u „Obzoru“ pisao. Glasi:

Slavna kralj. podžupanijo! Iz razloga, što ja kod dobro poznatih ovdašnjih okolnosti ni jednoga nemarnoga polaznika ne bi mogao u školu priteći, da ne govorim ob onih u drugih selih i o Srbih:

iz razloga, što ja ne bi u stanju bio, ni jedne obične školske odborske sjednice sazvati i držati, niti bi zaključci takovih sjednica ikakove moći i upliva na školu imali;

iz razloga, što ja niti najprostije školske potrebоće, kao: papir, tintu, kredu itd. ne bi joj mogao pribaviti, a kamo li, da se za njezino procvjetanje i za materijalni boljak učiteljev pobrinem;

s mnogih drugih razloga, koji se škole tiču, a ja ih u ovdašnjih okolnostih ne bi mogao provesti: ne mogu ponudjeno mi mjestno školsko nadzorničtvo primiti, te Vam oviem dotično naimenovanje vraćam. Pisano 19. veljače 1878. — Od toga dana do srpnja bila nam je učiona opet bez mjestnoga šk. nadzornika. Sada je imenovan kao takav ovdašnji zanatlija Stjepan Kozarić, nego će i on tu čast položiti, pošto nije u stanju ništa izposlovati.

Da Vam se jadno stanje naše škole, a ponešto i naše obćine još bolje predoči, proći ćemo zaključak naše zadnje odborske sjednice. Niesmo ih imali mnogo: od kako je novi školski zakon uveden, stjerana je jedva jedvimice jedna, a ove godine silimice dvie. Zadnja je bila 4. srpnja t. g. Bila je urečena i na 24. t. g. na dan izpita, ali obćinsko poglavarstvo nije našlo za vriedno dotične odbornike narediti. Isto tako ni danas nema odborske sjednice, te niesmo imali ni izpita ni pravoga razpusta; pa kao što nikada nije odbor djaka izpisivao ni upisivao, tako će biti i ove godine: školu polazi, koga silom ja i g. učitelj u nju utiskamo, a tko joj se otme, taj je i izpisan. „Čemu opet sjednica?!“ polemizuje g. načelnik, i pravo imade, kad nije od koristi, a da tu korist mimoidje, neće odbornike ni da pozove, a ovamo uviek svojim sladkim jezikom zamrsi, da ih je naredio, da je svojoj dužnosti zadovoljio itd. Naš je načelnik zaista „fin“ gospodin, pravi diplomat, bolji nego Muktar-paša.

Ele do naše sjednice. U njenom §. 2. traženo je, da se nemarni polaznici u školu prisile, ako ne inače, to globom roditelja od 1 for. ili 24 ure zatvora. Taj je zaključak od velesl. kr. podžupanije dana 19. srpnja t. g., br. 3416, potvrdjen, ali koji do onda učionu polazili niesu, niesu ju ni do konca godine, a roditelji niesu ni opomenuti, a kamo li globom kažnjeni. Ostao je isti zaključak na papiru, kao i onaj prve školske godišnje sjednice od 4. listopada

Digitized by Google

1877., da opetovnjaci imaju svake nedjelje učionu polaziti, a evo prodje ciela godina, a da je koji samo jednu nedjelju u nju došao. „Posao, golotinja, sirotinja!“ izgovara g. načelnik, i znade zaista sladko besjediti, a što sirotinja janjiće, jariće i praščiće vuče, to njihovoj sirotinji ne škodi. Pada mi na um jedna episoda iz načelničkoga školskoga zapta, dok je on još nadzornikom bio. Bivši naš marljivi bilježnik g. Tomo Šestak zatvorio je lane u studenu roditelje nekih nemarnih polaznika, a g. načelnik, tek je to dočuo, mahom ih je izpustio. „Idite samo kući, ja sam načelnik!“ govorio jim. Liepo! Zaoto nam je i puna škola praznine: sa uškoljenih sela ni jedno diete, pače niesu u učionu ni upisani, a iz Varoši od 36 djaka, ako ih redovito polazi 16 do 20, gdje bi inače iz ciele školske občine moglo do 80 polaznika biti.

U §. 2. tražio je župnik, da se „Napredak“ za prošle tri godine, kojega škola nije dobivala, naruči i nabavi, ponajviše s razloga, što su u njem mnoge službene školske naredbe, za koje učitelj treba da znade. G. je načelnik, kao obično uz sve, tako i sada prvi u odboru uz tu tražbinu pristao, al evo od „Napredka“ do danas ni od korova, što više, ovo drugo poljeće ne dobiva ga g. učitelj ni za ovu godinu. Čemu onda našim občinarom vladine naredbe? I prem je taj zaključak od veleslav. kr. podžupanije odobren, u občini ustručavaju se izpuniti ga, veleći: „čemu toliki trošak? Dati ćemo učitelju školski zakon nabaviti, drugo mu netreba.“ Nego to je ono zlo, što g. učitelj neće ni toga zakonika vidjeti. — Uprav, kad ovo pišem, dodje mi siguran glas, da velesl. kr. podžupanija pita občinu, zašto prošle tri godine nije škola „Napredak“ dobivala, a da joj odvraćeno: jer nije bilo učitelja. Kô da učitelj za svoju osobu, a ne za školu „Napredak“ dobiva. A da prošlih godina ovdje učitelj nije bio, to ne stoji, jer god. 1877. učiteljevao sam ja, g. 1876. g. Stevo Andrašević, g. 1875. i 74. vriedni i valjani učitelj g. Gabro Vojvodić, zašto ga barem on nije dobivao? Eto tako se oblasti zavaravaju, pa je onda krivica uviek na učitelju i župniku. Kako je u tom, tako je u svačem. Onda neka bude „Napredka“ i napredka.

Školskim zakonom od 14. listopada 1874. ustanovljeno je, da svaka šk. občina svojoj učioni u ime knjižnice daje godišnjih 10 for. Jer naša učiona tih novaca nije nikada dobivala (a neće ih ni dobiti), to je predložio župnik, da se tih 40 for. od političke občine potraže, te da se od njih upiše učiona u družtvo sv. Jeronima. I opet je gosp. načelnik prvi pristao uz taj zahtjev i s njim cio odbor, ali samo na 30 for., spomenuv, da je občina od velesl. podžupanije pozvana, da školu u isto družtvo uvrsti, pa da će se toj želji i nalogu zadovoljiti. Krasno moje družtvo čekati ćeš još dugo na varoške novce! Oba spomenuta zaključka ukinula je uprav velesl. podžupanija ovom doslovnom odlukom pod br. 3416: „Na br. 5 i 6 opažuje se, da trošak za škol. knjižnicu i družtvo jeronimsko spada na školsku občinu, pak da se tražiti od upravne občine može, ako li je u proračun uvršćeno bilo.“ Otmeno! A što smo drugo mi radili? Nego je pitanje sada: zar je občinsko poglavarstvo toli ignorantno za kraljem potvrdjenu odluku, pa ne uvršćuje otih 10 for. svake godine u

Digitized by Google

proračun? Nevjerujem. Ako ne: zar taj manjak velesl. podžupanija nije opazila, niti za njega znade? A čemu ono 100 for. vanredna troška u proračunu? I kako da slav. podžupanija jedanput nalaže občini, da školu upiše u družtvo sv. jeronimsko, a kada to sam školski odbor traži, ona istu tražbu odbija, što nije u proračunu? Prije, nego je ta odluka školskomu odboru dospjela, hvastao se g. načelnik, da je o hvaljenoj školskoj sjednici sa velemož. g. podžupanom razgovarao (???), pa da neće ništa biti odobreno, molim, šta odtale sliedi?

Br. 8 spomenute sjednice glasi: „Školski odbor traži suvišak učiteljeve plaće kroz dvie godine (bijahu bo tad namjestni učitelji) od 103 for. 50 nov., pa da se ti novci školskoj blagajni predadu.“ Školskoj blagajni bio je lapsus calami“, na koji se velesl. podžupanija strašno oborila, kao da mi ne znamo, da taj suvišak pripada školskoj zakladi. (§. 33. škol. zak. od 14. listop. 1874.) Nego kad smo pri školskoj blagajni, moram Vam spomenuti, da mi u njoj nemamo ni prebijene pare. Za vrieme čestitoga učitelja gosp. Vojvodića i podžupana Kovačevića, t. j. prije 3 i 4 godine, ušlo je nešto školske globarine na ime naše blagajne, ali mi ne smijemo ni da pitamo, gdje su ti novci. I prem za sada nema odbor da rukovodi školskom blagajnom, zašto nam se u grieh upisuje, kada samo popitamo za te novce? A bilo bi ih do 53 for., ako se dobro sjećamo. — Nego da priedjemo na školsko-zakladne novce. Jedini taj zaključak odobrila je podžupanija u podpunoj formi s dodatkom: „valja samo naznačiti vrieme, za koje se traži, i onda se dalja odrede.“ Nego su i taj zaključak i potvrda samo na papiru. Ako se velesl. kr. nadzorničtvo u Osieku i najviša školska oblast u Zagrebu za te novce ne pobrine, neće ih školska zaklada nikada vidjeti. Da je moja tvrdnja temeljita, pitajmo: zar ti novci niesu lane i prekolane sa učiteljskim nametom pobrani? Ako su, kao što sigurno jesu: kud je občinsko poglavarstvo s timi novci? i zašto ih do sada nije na svoje mjesto predalo? Nego mi za te, kao za još neke suviške ne smijemo da pitamo i da znamo, jer novca u občinskoj blagajni nema nikada. Da se to osudimo, turili bi prst u osinjak. (Konac.)

Iz vojne Krajine. S razloga, što će se ovogodišnjih školskih praznika obdržavati III. obća hrvatska učiteljska skupština u Osieku, obustavljene su u vojnoj Krajini okružne učiteljske skupštine, te su izbori dvaju zastupnika u zemaljsko školsko vieće, — koji bi se inače bili obavili u pomenutih okružnih učiteljskih skupštinah, — obavljeni glasovnicami pojedinih na to pravo imajućih učitelja, a te su glasovnice još prije nekoliko mjeseci c. kr. glavnomu zapovjedničtvu u Zagrebu podnesene.

Kako smo iz pouzdanih izvora doznati mogli, birali su pojedini učitelji pomenute zastupnike skoro bez iznimke samo izmedju učiteljstva vlastitoga okružja, usljed čega će valjda c. kr. glavno zapovjedničtvo narediti uže izbore izmedju izabrane dvanaestorice; jer kada bi se uzela za rečene zastupnike ona dvojica, koja su možebiti u svojem okružju najviše glasova dobila, ne bi bio izbor korektan, buduć bi manja okružja bila zapostavljena većim, te bi se dogoditi moglo, da se na glasove učiteljâ od pet okružja obzir i ne uzme, ako bi

Digitized by Google

naime učitelji najvećega okružja (po broju učiteljâ) pomenute zastupnike suglasno birali. To pako niti bi odgovaralo dotičnoj zakonskoj ustanovi, niti pravednim željam cjelokupnoga krajiškoga pučkoga učiteljstva, te se zato čvrsto nadamo, da će c. kr. glavno zapovjedničtvo uskoro pomenute uže izbore narediti.

Još bolje bi svrsi odgovaralo, kad bi se u buduće čestopomenuti zastupnici učiteljstva za zemaljsko školsko vieće birali u zemaljskoj učiteljskoj skupštini, koja bi se po propisu svake treće godine obdržavati imala i pri kojoj bi bila sva okružja svojimi povjerenici zastupana; nu takove skupštine obstoje zasad u vojnoj Krajini (s kojih razloga, to pravo neznamo) samo na papiru.

Jedan krajiški učitelj.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Dinka Udinu pravim učiteljem, a Vjekoslavu Kolarićku pravom učiteljicom na obćoj pučkoj školi na Trsatu; kandidatkinju pučkoga učiteljstva Katarinu Štreinovu podučiteljicom obće pučke škole u Hreljinu; kandidate puč. učiteljstva: Josipa Cvjetka učiteljem obće pučke škole u Oborovu, Lazara Savića učiteljem obće pučke škole u Bolfanu; bivšega učitelja u Dubravi Stjepana Ivačića privr. učiteljem obće pučke škole u gornjoj Jelenskoj.

— (**Učitelji-vojnici i privremena naredba glede činovnika u vojsku pozvanih.**) Čitamo u dnevnicih, da je vis. kr. zem. vlada izdala sljedeću naredbu:

„Uslied mobilizacije jednoga diela vojske imade za državne i podžupanijske činovnike, pozvane u vojničku službu, vrieditи sljedeća naredba, dokle zakonodavstvo ne bi drugačije odredilo:

1. U vojnu službu pozvanim gradjanskim, državnim i podžupanijskim činovnikom ostaje za vrieme vojne službe sačuvano njihovo mjesto i stupanj službe, te se ne smiju niti u promaknuću kako glede mjesta, tako niti glede povišenja plaće preskočiti.

2. Dokle god ostaju u vojnoj službi, uživaju podpuno svoja beriva, umirovljenici pako mirovinu, a vježbenici adjutum. Onim, koji imadu ženu ili djecu, ostaju i nadalje sva beriva, no nemadu pravo na beriva, vojničkimi propisi za obitelji opredieljena. Od te pogodnosti izključeni su samo oni, koji niesu dovršili svoje zakonom propisane jednogodišnje vojne službe ili dulje trajuće prezentne službe.

3. K vojnoj službi spadajući činovnici dobivaju u slučaju da budu pozvani u vojsku: a) u svakom slučaju trećinu beriva, koja bi jim kod umirovljenja pripadala; b) ako vojnička plaća (bez nuzgrednih beriva) bez pod a) pripadajuće jim trećine beriva ne bi dosizala taj iznos, toliko, koliko do te svote manjka; c) oni činovnici, koji imadu ženu ili djecu, dobivaju podpunu stanarinu i nuzgredna beriva, nasuprot nemaju prava na beriva, vojničkimi propisi za obitelji opredieljena. Od beriva u vojsku pozvanih činovnika mogu se odbitci samo onda dozvoliti, ako ukupna beriva njihova iznose više od 1200 f. na godinu."

Ova se naredba tiče, kako smo kod nadležnoga mjesta razumjeli, samo kr. i zemaljskih činovnika, a ne pučkih učitelja. Biti će dakle zadaća predstojeće III. obće hrv. učit. skupštine, da uznastoji ako ne više barem ove pogodnosti izvojštiti braći našoj pod puškom, pučkim učiteljem.

— (**Izpiti za učiteljstvo na gradj. školah**) započeti će u sgradi kr. velike realke na 27. rujna, te će se sljedećih dana nastaviti. Kandidati imadu se kod predsjedničtva izpitnoga povjerenstva najkašnje do 20. rujna prijaviti. Prijave imadu biti sastavljene prema §. 3. visoke naredbe kralj. vlad. odjela za bogošt. i nastavu od 30. stud. 1875. br. 5071.

— (**Hrvatskomu pedagog.-književn. sboru**) pristupiše kao utemeljitelji položivši po 25 f. gradovi Zagreb i Križevci.

— (**Izviešće o djevojačkih učionah u samostanu milosrdnica u Zagrebu koncem šk. g. 1877./78.**) Na čelu je članak: „Uzgoj budi religijozan" od Drag. Matice. Učiteljski sbor preparandije sastoji osim ravnateljice od 4 učitelja, od 4 privr. učiteljice sestre, od 2 namj. učiteljice sestre i 3 pomoć. učiteljice sestre. Na vježbaonici službovahu 1 vjeroučitelj, 6 učiteljica sestara te 2 svjetske učiteljice. Na višoj djevojačkoj učioni učiteljevale su u obligatnih predmetih: 1 vjeroučitelj, 8 učiteljica sestara i 2 svjetske učiteljice. U neobligatnih predmetih: 5 učiteljica sestara i 1 svj. učitelj. Na višem djev. gojištu: 1 vjeroučitelj, 12 učiteljica sestara, 1 svjetska učiteljica i 1

Digitized by Google

svjetski učitelj. Na ženskoj puč. školi na vili kod sv. Duha: 1 vjeroučitelj i 2 učiteljice sestre. III. tečaj prepandije polazile su 23 pripravnice, a za učiteljstvo o-posobljene su 22: II. tečaj polazilo ih 27. od ovih je 25 sposobnih za prelaz: I. tečaj polazilo ih 27, a sposobnih za prelaz 25; tečaj za ručni posao polazilo ih 14, a osposobljeno 11 Višu djev. učionu polazile su 174 učenice, od ovih dobile su 81 prvi red s odlikom, 87 prvi red, 1 drugi red s popravkom, 3 bez popravka, 2 neizpitane i 1 privatistica. Vježbaonicu četverorazrednu i kombinovanu polazile su 354 učenice. Po napredku bilo ih 107 s odlikom, 157 s prvim, 59 s drugim, 14 s trećim redom, a 17 neizpitanih. Više djev. gojište polazilo je 65 učenica Po napredku bilo ih 19 s odlikom, 31 s prvim, 12 s drugim redom te 3 neizpiltane. Žensku pučku školu kod sv. Duha polazile su 72 učenice. Od ovih dobile su 23 prvi red s odlikom, 13 drugi red a 8 neizpitanih.

— **(Godišnje izvješće obć. pučkih djećačkih i djevojačkih učiona slob. i kr. grada Osieka koncem škol.godine 1877.**—8.) Na čelu nalazi se: „Kratka besjeda na razstanku školskoj mladeži." Na dolnjogradskoj dječačkoj učioni službovahu osim ravnajućega učitelja 1 vjeroučitelj, 3 redov. učitelja. Na djevojačkoj 4 redovite učiteljice. Na gornjogradskoj dječačkoj učioni službovali su: 1 ravn. učit., 1 vjeroučitelj, 3 redov. učitelja, 2 namj. učitelja. Na djevoj. učioni: 4 redov. učiteljice i 2 namj učiteljice. Na nutarnjogradskoj djećač. učioni 1 vjeroučitelj i 1 redov. učitelj, a na djevoj. 1 redov. učiteljica Na novogradskoj dječačkoj učioni 1 vjeroučitelj i 1 red. učitelj. Dolnjogradsku dječačku učionu polazilo je 237 učenika. Od ovih dobilo je 29 prvi red s odlikom, 134 prvi, 32 drugi a 19 treći red; ostali su neizpitani. Djevojačku dolnjogradsku učionu polazile su 192 učenice. Po napredku bilo ih 41 s odlikom, 92 s prvim, 46 s trećim redom a ostale neizpitane. Gornjogradsku djećačku učionu polazilo je 388 učenika. Od ovih dobilo je 59 prvi red s odlikom, 235 prvi, 37 drugi, 42 treći red a 14 neizpitanih. Gornjogradsku djev. učionu polazila je 381 učenica. Po napredku bilo ih 44 s odlikom, 201 s prvim, 87 s drugim a 40 s trećim redom a 6 neizpitanih. Nutarnjogradsku dječačku učionu polazilo je 28 učenika. Po napredku bilo ih 10 s odlikom, 12 s prvim, 2 s drugim i 2 s trećim redom a 2 neizpitana. Nutarnjogradsku djevojačku učionu polazilo je 47 učenica. Od ovih dobilo je 7 prvi red s odlikom, 26 prvi, 4 drugi, 6 treći red a 4 neizpitane. Novogradsku djećačku učionu polazilo je 47 učenika. Dobiše pako 12 prvi red s odlikom, 23 prvi, 9 drugi red a 3 ostadoše neizpitani. Novogradsku djevojačku učionu polazilo je 76 učenica. Po napredku bilo je 11 s odlikom, 46 s prvim, 14 s drugim, 4 s trećim redom i 1 neizpitana. Gospojinsko družtvo obdarilo je više učenika i učenica haljinicama, obućom i drugimi stvarmi. Opetovnicu polažahu šegrti ljeti nemarno.

— **(Godišnje izvješće više djevojačke i obć. pučkih učiona u Karlovcu, koncem školske god. 1877.**—8.) Na čelu je članak: „U vrtu" od Davorina Trstenjaka. Na višoj djevojačkoj školi službovahu osim ravnajućega učitelja 1 vjeroučitelj, 2 redov. učitelja, 1 učiteljica ručnoga djela, 1 dodieljeni učitelj i 1 pomoćni učitelj na višem a 4 redov. učiteljice i 1 poduučiteljica na nižem odjelu. Na obćoj dječačkoj učioni službovahu 1 ravn. učitelj, 1 vjeroučitelj, 3 redov. učitelja i 3 nuzučit. Višu djevojačku učionu polazilo je 77 učenica. Od ovih bilo je 37 s odlikom, 34 s prvim a 6 s drugim redom. Niži odjel polazilo je 278 učenica. Od ovih dobiše 116 prvi red s odlikom, 89 prvi red, 34 drugi red, 25 treći red a 14 neizpitanih. Obću dječačku učionu polazilo je 210 učenika. Po napredku bilo ih 45 s odlikom, 110 s prvim, 13 s drugim, a 31 s trećim redom Neizpitanih bijaše radi bolesti 4, radi nemarna polazka 6 i 1 privatista U tom izvještaju napominje se liep broj darovatelja, koji pritekoše u pomoć siromašnoj no dobroj i marljivoj učećoj mladeži. — Ugledali se i drugi u njihov čovjekoljubivi primjer! Nabavljen je i liep broj učila. I knjižnica se umnožala. Sgrada viš. djevojačke učione je, kakova bijaše i lani.

— **(Drugo izvješće dječačke i djevojačke obće pučke učione u Belovaru koncem škol. godine 1877. 78.)** Na čelu je člančić: „O domaćem uzgoju" od Zdravka Radočaja, vjeroučitelja. Na djećačkoj učioni službovahu osim ravn. učitelja 2 vjeroučitelja, 3 red. učitelja i 1 nuzučitelj. Na djevojačkoj učioni: 4 učiteljice Djećačku učionu polazilo je 238 učenika. Po napredku bilo ih 53 s odlikom, 116 s prvim, 23 s drugim, 16 s trećim redom, 29 neizpitanih te 1 privatista. Djevojačku učionu polazilo je 147 učenica. Po napredku bilo ih 22 s odlikom, 91 s prvim, 25 s drugim, 4 s trećim redom, 4 neizpitane. To izvješće donosi i kratak izvadak iz zakona od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih škola.

— **(Deseto godisnje izvješće o obćoj puč. djećačkoj i djevojačkoj učioni u Krapini koncem škol. godine 1877.**/78.) Na čelu je članak: „Nešto o izumih, koji nam k prosvjeti osobito pripomogoše" od Stj. Miljana Na djećačkoj učioni službovahu osim ravn. učitelja 1 vjeroučitelj i 3 redov. učitelja. Na djevojačkoj učioni 2 redovite učiteljice. Djećačku učionu polazilo je 209 učenika. Od ovih dobiše 43 prvi red s odlikom, 111 prvi, 43 drugi i 12 treći red. Djevojačku učionu polazilo je 147 djevojčica. Po napredku bilo ih 23 s odlikom, 80 s prvim a 44 s drugim redom. Izvjestitelj se ne može pohvaliti s polazkom. Uzrok tomu prekidnomu i nemarnomu polazku je stranom u obavljanju poljskih posala, a većom stranom u preveliku siromaštvu.

Digitized by Google

Prostorije školske ne odgovaraju potrebi i zahtjevom. Radi premalena prostora za djevojačku školu morao se smjestiti III. i IV. razred u jednu sobu a I. i II. razred imao je samo poldnevno predavanje. (To je doista žalostno, pa k tomu u Krapini!) Opetovnicu polazila je mladež nemarno, kao što skoro još nikada. Gdje su poglavarstva, da tomu nemaru ne doskoče?! —

— (**Godišnje izviešće obće pučke dječačke učione sl. i kr. grada Požege koncem škol. godine 1877.**—8.) Imade na čelu ljetopis zavoda zatim statističke viesti. Na tom zavodu službovahu osim ravn. učitelja, 1 vjeroučitelj i 3 redov. učitelja. Tu učionu polazili su 143 učenika. Po napredku bilo ih 28 s odlikom, 89 s prvim, 16 s drugim, 7 s trećim redom a 2 neizpitani. Gradsko zastupstvo nabavilo je staru gimnazijalnu sgradu, u kojoj se sada nalazi dječačka učiona. Prvi razred je bio pun puncat, a to s toga, što su školu polazila i djeca bosanskih bjegunaca. Opetovnjaci počeli su tek mjeseca prosinca polaziti školu, jer im je istom onda naloženo istu polaziti. (To je krasan red!) O djevojačkoj školi ne znamo našim čitateljem ni slovce priobćiti, jer o njoj u izvještaju ni govora nema. — U Djakovu takodjer obučavaju milosrdne sestre žensku mladež, pa se izvještaj o toj školi nalazi u onom mužke učione. Čudimo se, da to nitko od Požežana ne zahtieva!

— (**Godišnje izviešće obće pučke dječačke i djevojačke učione u Djakovu koncem škol. godine 1877./78.**) Na čelu nalazi se članak: „Izbor stanja“ od Ivana Jergovića, ravnajućega učitelja. Na dječačkoj učioni službovahu osim ravn. učitelja 1 vjeroučitelj i 3 redov. učitelja. Na djevojačkoj obćoj pučkoj učioni u samostanu milosrdnica osim ravn. učiteljice službovahu 1 vjeroučitelj i 3 učiteljice sestre. Dječačku učionu polazilo je 129 učenika. Dobiše 25 prvi red s odlikom, 80 prvi, 17 drugi i 7 treći red. Djevojačku učionu polazilo je 138 učenica. Po napredku bilo ih 34 s odlikom, 51 s prvim, 53 s drugim redom. Škol. knjižnica, utemeljena prošle godine, broji sada 97 odtisaka a 141 komad. Opeka i kreč za novu školsku sgradu pripravljen je jur prije tri godine, nu pošto se nije mogao dozvoliti zajam od 30.000 for., to je novo zastupstvo zaključilo a podžupanija dozvolila, da se opeka, od koje je trećina propala, prodade i dug od 6000 for. ovdešnjoj štedionici namiri. Staru će sgradu popraviti i novac za novu pripravljati. I mjesto, gdje bi se imala graditi nova školska sgrada, ustupljena je drugomu. Ala se mnogo toga u nas nepromišljeno radi!

Razne viesti.

— (**Svečanost Bažantova.**) 28. pr. mjeseca sabralo se množtvo pražkih učitelja u obćoj pučkoj školi k sv. Henriku, gdje je svečano predan zlatni krst za zasluge ravnatelju toga zavoda g. Vaclavu Bažantu. Najprije je odpjevala školska mladež pjesmu, a zatim je prosborio mjestni načelnik g. Em. Skramlík, te dovršiv svoj krasan govor prikopči zaslužnomu starcu na prsi zlatni krst za zasluge. Na to zapjevaše djaci „narodnu himnu“. Čim ovi svršiše, zahvališe mu se na trudu dvie djevojčice predav mu lovor-vienac s napisom: „Milomu otcu ovdješnje učenice.“ Svečanost u školi zaključi vjeroučitelj P. Janku. Iz škole odputi se čitava povorka u crkvu, gdje je župnik P. Hanka čitao sv. misu a mladež pjevala staročesku pjesmu: „Sv. Václave.“ — Tako se završi predpoldašnja svečanost a poslie podne sakupi se sa svečarom množtvo njegovih štovatelja i prijatelja u 2 sata u dvorani velike gostione na ostrvu sofijskom. Tu bi nazdravljeno mnogo zdravica, te prispjelo množtvo pismenih i telegrafskih pozdrava i čestitaka. — Zaslužni starac učiteljuje na ondješnjoj školi jur 50 godina a njegovi prijatelji i mi s njimi želimo, da bi zlatni krst za zasluge još mnogo godina riesio njegove čestite i domoljubne grudi!

— (**Nepromišljena kazna.**) U gradu Amsterdamu zaključiše razpuštene djake, protiva kojim su uzaludna sva disciplinarna sredstva, odstraniti iz škole tri dana. Pak koja bijaše posljedica toj kazni? Ta, da su djaci bili sve gori te jedva čekali, da što skrive, da im onda zabrane tri dana polaziti školu. Oni se smijahu toj doista nespretnoj i nepromišljenoj kazni šećuć se po amsterdamskih ulicah. Ta kazna priliči onoj narodnoj „radim zlo, da bude gore“.

— (**Školske kronike.**) Kako „Učiteljski Tovariš“ priobćuje, odobrio i razposlao je c. kr. zem. škol. odbor naert, po kom se imadu sastavljati školske kronike. Prvi dio sadržavat će doba stare škole do godine 1868.—9, a drugi počimlje novom dobom. U prvi dio spada i postanak škole, a gradivo potrebito u tu svrhu naći će se u župnoj registraturi. Drugi dio sadržaje više točaka, na koje valja paziti učiteljem. Pod konac dodaje „Učiteljski Tovariš“: „Dosta ugodna posla pučkim učiteljem za prosto vrieme.“ — Pa i je to doista zanimiv posao.

— (**Briga za zdravlje mladeži.**) Sbor dolnjoaustrijskih lječnika označio je u svom podnesku na vladu važnost i potrebu hygienijske obuke u pučkoj školi napomenuvši potrebita sredstva, kojimi bi se moglo doći do takovih učitelja, koji bi se sasvim upoznali s tim velevažnim predmetom. Tom sgodom umolio je vladu, da se hygiena i somatologija uvedu kao obligatan predmet na učiteljištu, a da ju predaje strukovnjak. Nijedan učitelj neka se u buduće ne namjesti, dokle nije položio izpita iz zdravstvoslovja. I hrvatski pedagogijsko-književni sbor umoli lječničke sborove, da se za taj predmet kod vis vlade zauzmu. Oni to učiniše, nu niesu žalibože uspjeli. A kako vidimo, zahtievaju i u Cislajtaniji, da se uvede

Digitized by Google

hygiena u učiteljišta, pa se ne ćemo ni mi moći toj potrebi i zahtjevu oglušiti.

— (**Holandija na parižkoj svjetskoj izložbi.**) Holandija zastupana je na parižkoj svjetskoj izložbi ovaj put znanstvenom radnjom. Nadzornik srednjih škola Steyn-Parvé, jedan od najodličnijih i najzaslužnijih školskih strukovnjaka, kojim bi se pravom svaka zemlja ponosila, izložio je osobito djelo poviesti i statistike ukupnoga nizozemskoga školstva, u kojem je zastupano elementarno, srednje i više školstvo. Gradivo, sabrano velikom pomnjom, od neizrecive je vriednosti. — Slično djelo izložio je Steyn-Parvé jur na bečkoj svjetskoj izložbi, koje je odlikovano zlatnom kolajnom.

– (**Hvale vriedno.**) Zastupstvo pražko zaključilo je sniziti školarinu mjesečno na 2 f. na višoj českoj djevojačkoj školi i to s toga, da istu mogu polaziti i kćeri siromašnijih roditelja.

— (**Normalne osnove za školske sgrade.**) Zemaljski školski odbor u Slezkoj pozvao je bečkoga arkitekta A. Krumholza, da izradi normalnu osnovu za slezke školske sgrade. Krumholz izložio je takovu osnovu na bečkoj svjetskoj izložbi, pa je jur mnogo šk. sgrada posagradjeno po njegovoj osnovi. — Tako bi valjalo i kod nas raditi, jer je upravo Bogu plakati, kad razvidiš mnoge naše šk. sgrade, koje su sagradjene pa još u najnovije vrieme za skupe novce, težko stečene žuljevi našega naroda!

— (**Francezka.**) Francezka komora dozvolila je 100.000 franaka, koji će se porazdieliti stanovitomu broju učitelja, da uzmognu posjetiti parižku svjetsku izložbu. U tu svrhu imenovao je odmah ministar nastave komisiju sastojeću od kompetentnih muževa, koji će o tom viećati i učiniti svoj predlog. Nu jer Francezka imade 2800 kantona, a mogu se poslati samo 1000 učitelja u Pariz, to će prefekti svaki u svom departementu izabrati potrebiti broj prema ukupnomu broju. Predloženo je dakle 1000 učitelja, 90 školskih nadzornika, 80 predstojnika učiteljskih sjemeništa i 80 sjemeništnih učitelja, ukupno 1270. Kad se vrate iz Pariza, imade svaki učitelj podnieti izvještaj, koj će se u kantonalnoj skupštini pročitati i pretresti. Nije li to krasno? Praktični Francezi znadu koristno i ugodno s praktičnim spojiti.

— (**Vatrogasni kurs za pučke učitelje.**) Osjeguravajuća njemačka družtva umoliše kr. vladu, da se u Stuttgartu otvori tečaj za puč. učitelje, u kom bi se učitelji uvježbali, kako se ima postupati sa gasili prigodom vatre. Takav tečaj otvoriti će se sbilja ovih praznika u Stuttgartu. Trajati će 10—12 dana. Učitelji dobiti će bezplatne karte za željeznicu i dnevnice. —

— (**Skupština stenografa.**) 14., 15., 17. i 18. kolovoza bijaše u Gradcu skupština stenografa iz gornje i dolnje Austrije, Solnograda, Štajerske i Koruške. Glavna razpravna pitanja bijahu sljedeća: kako bi se te skupštine pretvorile u skupštine njemačko-austrijskih stenografa; kako bi se stenografija uvela u srednje škole kao obligatan predmet, i napokon što bi se imalo prirediti za razpravu za buduću skupštinu. S tom skupštinom bijaše spojena i izložba i stenografovanje za okladu.

— (**Bavarski kralj.**) Bavarski kralj dozvolio je svim onim bavarskim pučkim učiteljem, koji će prisustvovati VII. glavnoj skupštini u Passovi, da se mogu bezplatno voziti odanle kući na državnoj željeznici.

— (**Velik napredak u francezkom školstvu.**) Velik napredak učinjen je tim, što je francezka komora prihvatila zakon o „Caisse des écoles.“ Po tom zakonu postaje obligatornom dužnošću francezkih občina, da podižu pučke škole. Da ministar uzmogne davati u tu svrhu siromašnim občinam podporu ili pako predujmove na obročno odplaćivanje, dozvoljena je svota od 60 milijuna franaka. Po tom zakonu neće biti nijedne občine u Francezkoj, koja ne bi imala svoje škole. Kada to postignu, onda će vrlo lako prisiliti roditelje na to, da svoju djecu pod moraš šalju u školu. Francezki učitelji se doista mogu ponositi svojim ministrom, koji sve čini, da narod i školstvo uznapreduje.

Natječaji.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere na obospolnoj občoj pučkoj školi u **Ležimiru**, kr. podžupanije rumske. Beriva: 400 f. plate, 20·5 kub. met. drva, stan i vrt.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere na obosdolnoj občoj pučkoj školi u **Subotištu**, kr. podžupanije rumske. Beriva: 350 f. plate, 10·5 k. m. drva, stan i vrt.

Za oba mjesta rok do 16. rujna 1878.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere u **Lisičinah**, podžupanije virovitičke. Beriva: 350 for. plate, stan, 8 hv. drva i vrt. Rok do 15. rujna t. g.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere na obospolnoj občoj pučkoj školi u **Vognju**, podžupanije rumske. Plata 350 for., 18·2 k. m. drva, stan i vrt.

Rok do 4. rujna t. g.

— Za učitelja rimokatol. vjeroizpoviesti na dječačkoj občoj pučkoj školi u Rumi. Plata: 600 for., 20·5 kub. m. drva i stanarinu 15% plate. Natjecatelji imadu biti vješti hrvatskomu i njemačkomu jeziku. Rok do 19. rujna t. g.

— Za učitelja i orguljaša u Komoru (Bedekovčina). Plata: 500 for., stan, 6 hv. drva, vrt od 200 četv. hv. i 2 jutra pašnjaka. Rok do 20. rujna t. g.

— Za učiteljicu na djevoj. obć. puč. školi u Bakru. Plata: 500 for. i pripadajuća stanbina od 15%. Rok do 20. rujna t. g.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 26. U Zagrebu, 10. rujna 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

O materijalizmu.

(Dalje.)

Znameniti muževi, koji su iza Descartesa i Bacona utirali put slobodnu znanstvenu izpitivanju, ali ujedno i materijalizmu, bijahu Gassendi[1] i Hobbes[2]. Prvi je posego za naukom Epikurovom, te razvio sustav atomistički i to na temelju Epikurove atomistike. Materija da je u sebi nerazoriva i nestvorena i nikakav predmet da ne može iz ništa postati, nu tim ne misli poricati, da je Bog stvorio materiju. Atomi da su svi po substanciji identični, nu oblikom različni. U ostalom posve se drži Epikura.

Znamenito je, gdje Gassendi širinu atoma identifikuje njihovom naravnom nutarnjom sposobnošću, da se mogu kretati. Nu i to svojstvo da je atomom u početku Bog dao.

Bog je u početku stvorio izvjestan broj atoma, koji su bili sjemenom i zametkom svim ostalim predmetom. I tako stadoše stvari naravnim redom postajati i propadati, i taj će red vazda trajati.

Prvim da je uzrokom svemu Bog. Nu inače se Gassendi u svojih spisih bavi samo drugotnimi prirodnimi uzroci, kojim je dakako materijalan početak. Priznaje, da se ne da protumačiti, kako da osjet postaje od atoma i prazna prostora, nu da je tomu isto tako i kod drugih sustava. On je tu dakako pustio iz vida, da je metafizici duh bićem, komu se osjet i čuvstvovanje pripisuju kao osebna svojstva. I on prihvaća neumrlu dušu, nu pošto s druge strane cieli njegov sustav uči, da su svemu uzrokom atomi, koji se kreću po fizikalnih zakonih, to mu duša ostaje posve izvan granica njegova sustava, te bi se gotovo i bez nje moglo biti. Za psihologiju se je slabo i brinuo, a

[1] Pierre Gassendi, prepošt u Digni, rodjen 1592. blizu Digne u „Provenci“ Francezkoj. — [2] Thomas Hobbes, rodjen 1588. u Malmesburyu u Englezkoj, bio jo domaći učitelj u obitelji grofova Devonshirskih.

Digitized by Google

najizdašnije se je zanimao fizikom. Punim pravom dvoje mnogi, da bi on u obće bio priznao kakva nadnaravna bića, da to nije morao po svom zvanju, i radi progonstva, koja su tada protucrkvenim naukam prietila od crkvene strane[1].

Dočim je Gassendi obnovio atomističku nauku, prihvatio je Englez Hobbes korpuskularnu teoriju Descartovu, nu posebnom modifikacijom. Po Hobbesu može biti tjelesa tako malenih, da ih naša sjetila ni zamietit ne mogu, i ova se punim pravom mogu ozvati atomi. Nu uz ove opet možemo uzeti tako malena tjelešca, koja spram gornjih izčezavaju, uz ove još manje, i tako bez mjere i bez kraja. On se je zanimao problemom izraženim u pitanju: kakva je to vrst gibanja, koja proizvodi osjet i maštu živih bića?

Materijalistična tendencija ovoga pitanja jur je na prvi pogled jasna. Tomu odgovara i vještina. Ljudski osjećaj nije ino, do li gibanje pojedinih čestica našega tiela, potaknuto gibanjem spoljašnih predmeta. Čovjek je subjekt osjećaja, a predmet, koj se osjeća, objekt. Slike pojedinih predmeta, što nam se predočuju, nisu predmeti sami, nego lih gibanje potičuće iz naše nutrinje. Gibanje spoljašnih predmeta saobćuje se posredstvom zraka našim sjetilom, odovud se nastavi do moždjana, a ovi ga priobće srdcu. Svako gibanje izazivlje uzvratno gibanje kako u organizmu, tako i u spoljašnoj naravi. Iz toga principa uzvratna gibanja izvodi Hobbes osjećaj. Znamenito je pri tom, gdje uči, da nije neposredna reakcija spoljašnoga organa osjećaj, nego tek ono uzvratno gibanje, štono iz srdca izhodi, te nazad do spoljašnoga organa dolazi, tako da izmedju dojma i osjeta (ili bolje zamjetbe) vazda neko vrieme prodje.

Iz toga uzvratnoga gibanja, kojim postaje osjet, koj ozivlje „težnjom“ (conatus) prama objektu, tumači on premještaj slika, što si ih predočujemo u vanjske organe. Osjećaj je identičan sa slikom našega osjeta (phantasma), a ova je opet sa gibanjem težnje prama objektu identična, a ne njim proizvedena. Pozorno oko brzo će u tom razlaganju naći klice sensualizma. Ostao je uza sve to opet strog materijalista, jer je kako spoljašni sviet tako i nutrinju čovječju stegnuo pod matematičke i fizikalne zakone. O filozofiji uči ovo: ona je spoznaja učina ili pojava iz razloga, koje si sami postavimo, a opet spoznaja mogućih uzroka iz upoznanih učina i to putem valjanih zaključaka.

Zaključivanje medjutim nije ino do računanje, a svako se računanje dade svesti na sbrajanje i odbijanje.

Tim je dakako pretvorio filozofiju u prirodoznanstvo, a metodom se je ponio za Descartom.

Postavi hipotezu, pa ju eksperimentom prokuša. (Hipotetično-deduktivna metoda.) Jedino u metafizici bio je Descartes posve deduktivan.

---

[1] Sravni: Lange: Geschichte des Materialismus I. 3. str. 222.—234.

Digitized by Google

Umujuć o svemiru, drži se Hobbes jedino takovih prikaza, koje se dadu protumačiti iz uzvišene sveze osnovane na mehaničkih zakonih. Sve, o čem ništa ne možemo znati, prepušta bogoslovom.

O dusih uči, da su takodjer tjelesni stvorovi, ma su im tjelesa neizmjerno tanahna. Isto uči indirektno i o Bogu, dočim veli, da izraza „netjelesna“ ili „immaterielna substancija“ nigdje nema u sv. pismu. Istina je, veli nadalje, da jedan od 39 članaka uči, da je Bog bez tiela i bez dielova, i to se zato mora vjerovati, nu 20. članak zato da uči, da crkva ne smije ništa naučati, što nije u sv. pismu osnovano. Bog samo po prirodi svietom vlada, a njegova volja nam se po državi javlja.

Dočim Gassendi jednostavno usvaja etiku Epikurovu, nastojeć ju nekako u sklad svesti sa vjerskim moralom, razvija nam Hobbes na temelju svojih filozofskih ili bolje da reknemo prirodoslovnih načela poseban etički sustav.

Pojam dobra i zla, krieposti i opačine posve mu je relativan i podredjen zahtjevom koristi; pojedinac te pojmove ne može ustaliti, već zajednica prema općem interesu.

Slobodne volje ne priznaje, a najnižu sebičnost označuje motivom svih ljudskih diela. Čovjek ma još tako miroljubiv, ne može se skrbiti za svoj interes, a da ne dodje u sukob sa interesi drugih. Poriče Aristotelovu tvrdnju, da je čovjek druževno biće. Ne politički nagon, već strah i razbor goni čovjeka, da se sjedini sa jednakimi bići za ljubav zajedničkoj sjegurnosti.

Pojedincu čovjeku nije zamjeriti, kako ni grabežljivoj zvieri, ako bezobzirce ide za svojim probitkom, nu zato je nuždan autoritet države, da protivne interese ljudske u sklad svede i sebičnost pojedinaca obuzda. Vladavina ima po njegovu biti absolutistička, a sebičnost vladareva mora imati dovoljno snage, da potlači mnogo škodljiviju sebičnost podanika. Da je svaka revolucija opravdana, ako samo ima dovolj snage da si osjegura uspjeh, samo se sobom razumije. Tiranom za utjehu ne treba pririečja: sila je starija od prava, jer je sila i pravo identično.

O vjeri govori ovo: Vjera je strah od nevidivih moći, bilo da su one izmišljene, bilo da su od tradicije poprimljene, i to ako ih je ustanovila država; ako ih pako nije ustanovila država, onda je to praznovjerje.

Autoritetu države da se mora svatko bezuvjetice pokoriti, dakle i uz onu religiju prianjati, koju država propisuje. On je tomu i dosljedan, te gradnju babilonske kule ili čudesa, što ih počini Mojsija u Egiptu, mirne duše spominje kao činjenice s jedinoga razloga, jer je autoritet biblije u Englezkoj državna vlast štitila. Čudesa prispodablja pilulami, koje valja gutati, ali ne žvakati. [1]

Hobbesova nauka nije ostala bez posljedica u praktičnom životu. Boraveć u kruzih najviše aristokracije, najviše se je njegova nauka dojmila aristokratičkih krugova. Na kraljevskih dvorovih u Englezkoj i Francezkoj — ondje Karlo II., ovdje Ljudevit XIV. — zavlada frivolnost i nećudoredje. Državnici

[1] Sravni: Lange: Geschichte des Materialismus I. III. str. 234.—249.

Digitized by Google

one dobe bili su, kako Macaulay piše, najskvareniji dio skvarena družtva, a njihovu frivolnost i pohotnost samo je nadkriljivala bezdušnost, kojom su politiku bez političkih načela smatrali sigračkom svoje slavičnosti. Nije pretjerano, ako se kaže, da najbezznačajniji javni muževi, koji su za našega spominjanja učestvovali pri vodjenju poslova, zaslužuju, da ih se smatra savjestnimi i nesebičnimi, ako ih se mjeri mjerom, koja je u drugoj polovici sedamnaestoga stoljeća bila modom![1]

Religiju učiniše predmetom svoje poruge, i što su puritani smatrali svetinjom, tomu se drugi podsmjehivahu. Dočim puritani ne otvarahu usta, a da ne izreknu koju stavku iz sv. pisma, nije se s druge strane to činilo bez grdih psovaka. Svu oštrinu dosjetljivosti naperiše na puritanizam; ali, kako piše Macaulay, „boj duhovitosti i dosjetljivosti proti puritanizmu izvrže se doskora u boj proti ćudoredju.“[2]

Pri svem tom Englezka bolje prodje od Francezke. Gornje razvratno stanje činilo je u Englezkoj samo prelaznu dobu. Malo po malo razvi se u Englezkoj ljubav za znanost. Sam Karlo II. zanimao se je u velike fizikom, te je imao i znatan laboratorij. Njega je sliedila ciela aristokracija. Lordovi, prelati, juriste, visoke gospodje, sve je to eksperimentovalo, motrilo i učilo. Uz diletantsku zvjedljivost i površnost bilo je i učenjačke marljivosti i dubokoumlja, a znameniti učenjaci obreše tamo znamenite pojave i zakone, i znanost se tamo stade razvijati u veliko.

Rastućom razkošnosti narastoše i potrebe. Trebalo je nakita, bogatih oprava, uresa za dvorane i ine svakovrstne razkoši, a za to je trebalo bogatstva. Stade se množiti privreda, a trgovina i obrt podigoše se do visine, koju prijašnja vremena ni slutila niesu. Popraviše obćila, zatrpana jur rudokopja odkopaše, i sve se to radilo enerzijom, koja se obično nadje u epokah materijalnih tvorbina. Takva se medjutim energija i poduzetljivost obično i drugih prilika narodnjega života povoljno dojmi.

Hobbesom postade filozofija u Englezkoj, a nastupiše praktične težnje. Malo po malo razvi se narodni život sasma prema Hobbesovim načelom onako, kako ga i danas još nalazimo. U visoke aristokracije razvi se osobno slobodoumlje u najširem smislu rieči, sdruženo sa počitanjem za crkvene inštitucije. Trgovački i obrtnički sviet smatra svaku sumnju o religioznih istinah „nepraktičnom“, nemareć u ostalom za razloge, koji su za te istine ili proti njim. Ženske, djeca i čuvstveni ljudi prianjaju bezuvjetno uz religiju. U najnižih pako slojevih sačinjava cielu religiju strah od Boga i svećenika. Špekulativna se filozofija smatra suvišnom, pače i škodljivom.

I medju samimi prirodoslovnimi učenjaci nalazio se najstroži materijalizam u znanstvanu izpitivanju sdružen sa počitanjem prama vjeri, pače sa posve iskrenom religioznosti, kako to vidimo u znamenitih učenjaka Roberta Boyla[3], čuvena englezkoga fizika i prirodoznanca, te još glasovitijega Izaka

[1] Thomas Babingtom Macaulay: povjest Englezke njem. priev. Stromberga I. 2. str. 179. — [2] Ibidem I. 3. str. 388. — [3] Robert Boyle, rodj. 1626. u Corku.

Digitized by Google

Newtona[1], otca novije matematičke fizike i fizičke astronomije. Obojica tumačahu sve pojave u osjetnom svietu iz mehaničkih razloga, a uz to ipak sačuvaše iskrenu nabožnost. Liepo je Boyle sravnio svemir sa umjetnim satom u štrasburžkom münsteru: sve mu je velik mekanizam, koj se kreće po stalnih, nepromjenljivih zakonih, ali baš zato mora, kao i štrasburžki sat, imati inteligentna početnika.

Drugač se materijalističke nauke dojmiše javnoga života u Francezkoj. I ondje zavlada na dvoru kraljevskom za Ljudevita XIV. nećudorednost, razkalašenost i frivolno vjersko licumjerje, i to još gore nego u Englezkoj, ali ne procvjetaše znanosti kao u Englezkoj. Krivnju tomu valja tražiti u tom, što je Ljudevit XIV., učiniv se mecenom i zaštitnikom literature, te odlikujuć i nagradjujuć pisce, uzeo cielu francezku literaturu i s njom javni duh i javno mnienje u zakup. Pisci, koje je dvor pensionirao i dekorirao, prometnuše se prilizavom licumjernom družbom, koja se je prema želji gospodara protivila svakoj poboljšici, nastojeć, da održi stare zloporabe. Konac je svemu bila skvarenost, podlost i gubitak snage, kako se to nije u tolikoj mjeri vidilo kod nijednoga od velikih naroda evropskih. Nije bilo pučke slobode, nije bilo velikih muževa, nikakvih znanosti, nikakve literature, nikakve umjetnosti. U nutarnjosti nezadovoljno pučanstvo, razbojnička vlada, osiromašena državna blagajna[2].

Stranom živahni i bistri duh francezki, stranom ustavna sloboda u susjednoj Englezkoj izvedoše iza smrti Ljudevita XIV. reakciju tako silnu, kakve nam poviest u životu nijednoga već naroda ne priča. Mladi, daroviti ljudi idjahu u Englezku, te videć ondje divni napredak znanosti, ustavni život i narodnu slobodu, živo zamrziše domaći despotizam, koj se je pod Ljudevitom XIV. razvio bio, te koliko je literatura prije bila podla i servilna, toliko sada stade tim žešće napadati postojeće inštitucije. Nu nije shodno bilo za ono doba napadati kraljevu osobu i njegovu vladu, stranom radi stroge cenzure, kojoj je bila podvržena svaka knjiga prije nego li se je štampala, te se nije smjela štampati, ako je u njoj iole štogodj bilo protivna tadanjim nazorom i uredbam, a još više s razloga, jer je francezki kralj svomu puku bio svetinjom, i Francuzi su se u ono doba u velike ponosili svojim kraljem, kraljem najstarije monarkije u Evropi. Samo uz tu narodnu taštinu mogao je kralj podvrći narod užasnim onim daćam, kojimi se je imao veličati sjaj kraljevskoga dvora i podmirivati troškovi razkošnoga dvorskoga života: narod je u sjaju, kojim je bio okružavan njegov kralj, vidio sjaj i slavu svoje domovine. Ali je pod zaštitom krune bila i druga inštitucija, francezka hierarkija, koja se je za vlade Ljudevita XIV. biia domogla znatne moći, ali ju je vazda vršila pod oblašću kraljevom, na čiju zapovjed se je usudila opirati i samomu papi.[3] Kler nije u puka bio onako obljubljen, kao kralj, i nije ga štitila ljubav i počitanje naroda.

---

[1] Izak Newton, rodj. 1643. kod Woolsthorpa, grofoviji Lincoln. — [2] Buckle: poviest civ. a Engl. prev. Arnolda Rugea II. 11. str. 188. — [3] Sravni: Buckle: pov. civ. u Engl. prev. Rugea II. 12. str. 227.

Digitized by Google

Nadalje valja i to u obzir uzeti, da se je za vlade Ljudevita XIV. i sam kler izkvario bio, te dočim je Ljudevit pri nastupu svoje vladavine zatekao medju francezkimi crkvenimi poglavari znamenite i značajne muževe kao Bossueta, Fénélona i dr., domogoše se za njegove vladavine crkvenih dostojanstva ljudi bez znanja, bez morala i bez ugleda, pače često vrlo ozloglašeni, te je tim neugodnije bilo pokoravat se njihovoj moći. U tom valja tražiti razlog, zašto svi francezki slobodoumni pisci 18. vieka naperiše svoje striele s prvine ne u državnu moć, koju je štitilo poštovanje puka, nego u crkvene inštitucije. Namjera je bila najprije srušiti crkveni autoritet, a zatim državni.

Započelo se skepticizmom, a nastavilo se materijalizmom, koji se konačno izrodi u podpuni ateizam.

Prvi je na redu medju francezkimi materijalisti Lamettric.[1] Bolujuć od groznice, upotrebi tu sgodu, da na sebi motri, kako se dojmi navala krvi mišljenja. Dodje do resultata, da mišljenje nije ino, do li posljedica organizacije našega tjelesnoga stroja. To ga potaknu, da iza kako ozdravi, stade anatomički iztraživati sielo duševne djelatnosti. Resultate svoga izpitivanja naniza u svojoj knjizi „prirodopis duše“. Ne dostaje nam vremena ni prostora, da ma i u glavnih orisih sliedimo njegovo razlaganje, dosta nam se za našu svrhu čini zabilježiti konačni izvod, da ono, što osjeća, mora biti materijalno. Glavno je njegovo djelo „l' homme machine“ (čovjek stroj), komu već sam naslov kaže, da mu pisac čovjeka smatra pukim strojem, koji se giblje prema mehaničkim svojstvom pojedinih si dielova.

Eksistenciju nekoga „najvišega bića“ ne poriče Lamettric, već ju označuje vjerojatnom, ali odtuda ne sliedi, da mora biti i bogoštovja. Smatra to teoretičnom istinom bez praktične vriednosti. Religija da ne donosi ćudorednosti sobom, kakogod ju ateizam s druge strane ne izključuje. Već ovim svojim očitovanjem primakao se je Lametric ateizmu vrlo blizu. Nu cielo mu djelo u ostalom odiše takvim duhom, da čovjeku i ona „vjerojatnost“ najvišega bića u Lamettrica postane konačno posve nevjerojatnom.

Daljnji znameniti materijaliste bijahu Helvecij[2] i Condillac.[3]

Helvecij je odrešiti materijalista, a nazore svoje pobilježio je u djelu svom „d' esprit“. Njemu se čovjek od životinje razlikuje samo spoljašnim oblikom, i oblik i ustroj našega tiela da je jedinim uzrokom, što se odlikujemo medju životinjami.

Da su nam se prsti srasli u kopita kao u konja, hodili bismo po zemlji posvema neuki i neimajuć druge skrbi, van kako da se uklonimo napadajem divlje zvjeradi, kako li da si pribavimo svakdanju hranu. Da jedino ustrojstvom tiela svoga nadkriljujemo životinje dokazuje tim, što su naše misli proizvodom samo dviju sposobnosti, koje su nam zajedničke sa životinjami, imenice: sposobnost, da osjećamo dojmove, i sposobnost, da se kašnje tih dojmova sjećamo.

[1] Julien Offray de la Mettrie, ili na kratko Lamettric ozivan, rodj. u St. Malo 25. prosinca 1709., lječnik. [2] Claude Adojen Helvetius, rodj. 1715. u Parizu. [3] Etienne Bonnet de Condillac, rodj. 30. rujna 1715. u Grenoblu, bijaše svećenik.

Digitized by Google

Condillac je osnovalac novijega sensualizma. Njegova je filozofija osnovana na spisih Lockeovih, od koga se medjutim razlikuje u bitnoj točki. Locke nauča, da je u čovjeka sila refleksije (da li neodvisna i odlučena, dakle duša, ili je to samo proizvodom mehaničke djelatnosti, nije izrekao) i ta sila refleksije da uporabi dojmove naših sjetila. Condillac zabacuje refleksiju. Pozornost, koju namienjujemo komu predmetu, da nije ino, van osjet, što ga taj predmet proizvodi, a što mi označujemo abstraktnimi pojmovi, da niesu ino do raznolike vrsti naše pozornosti. Ako dva pojma u isto vrieme razmatramo, to da ih sravnjujemo, i tako to sravnjivanje nije posljedicom pozornosti, već pozornost sama. Čim pako sravnjujemo, to si stvaramo sud. Pamet nije van promienjeni oblik spoljašnoga dojma, a utvora da opet nije ino van pamet, jer ako se ova razigra, to nam odsutne predmete prikazuje, kao da su nazočni. Dojmovi, što ih primamo od spoljašnoga svieta, niesu dakle povodom ni razlogom duševnoj nam djelatnosti, već su oni sami ta duševna djelatnost. U ovoj zadnjoj stavci zrcali se cieli materijalistički smjer njegove nauke, akoprem on nije htio biti materijalistom, i živahno se proti tomu ogradjivao. To još više sliedi iz dalnjih mu izvoda. Iz toga, veli, sliedi, da je u čovjeku priroda početak svemu, da prirodi imamo pripisati svu našu spoznaju.

Najznamenitijim materijalistom 18. vieka ali ujedno očitim i odrešitim ateistom bio je Holbach[1]. Njegovo znamenito djelo „le système de la nature“ (sustav naravi) izdano god. 1770., tako jasno i metodički razlaže i zagovara ateizam, da ga je Morellat prozvao katekizmom ateizma. Uspjeh mu je u javnom mnenju bio toli silan, da je pet godina kašnje nadbiskup toulonski u jednoj adresi, koju je podnio kralju u ime svećenstva, izjavio, da je sada ateizam postao gospodujućim nazorom.

Nije se tomu uspjehu ni čuditi. Holbach bijaše čovjek koli učen, toli bogat, oštrouman motrilac te gostoljubiv i prijazan domaćina. Njegov je dom bio ročištem francezkih filozofa tadanje dobe.

Priroda mu je velikom cjelinom, kojoj je čovjek djelom, zaviseć od njenih dojmova. Bića, što se traže izvan izkustva, vazda su tvorbine mašte. Njihovo biće ne možemo pojmiti, kakogod ni mjesto njihova boravka ni njihovu djelatnost. Ništa nema izvan kruga, koj sva bića obsiže. Čovjek je fizično biće, a moralna mu je eksistencija samo jedna posebna strana fizične, izvjestan način djelatnosti izveden iz osebne mu organizacije.

Obzirom na materiju nije Holbach strog atomista. Pripušta elementarne čestice, ali bitnost tvari označuje nepoznatom. Samo svojstva tvari da možemo poznati. Gibanjem da se mienja oblik stvari.

Promotrimo sada etične konsekvencije pojedinih sustava.

Lamettrie odklanja absolutni moral, a na njegovo mjesto postavlja relativni, osnovani na družtvu i državi. Svrhom životu označuje nasladu.

[1] Pavao Henrik Dietrich barun Holbach, rodjen u Heidelsheimu u Njemačkoj 1723., probavio je već od mladih godina život svoj u Parizu.

Digitized by Google

Naslada može biti prosta i fina, kratka i trajna. Tjelesna je naslada intensivna ali kratka, a sreća, koja proizlazi iz harmonična suglasja cieloga nam bića, mirna je i trajna. Isto jedinstvo, koje vlada u raznolikosti prirode u obće, nalazimo i tu, i s toga sve vrsti naslade i sreće valja smatrati ravnopravnimi, pri čem dakako plemenitim i naobraženim ljudem pripadaju druge naslade, nego li prostim i nenaobraženim. Ta je razlikost u ostalom drugotna, nu po svojoj bitnosti pripada naslada i sreća ne samo neukim i nenaobraženim, nego i zlim isto tako, kao i dobrim. Ovo je posljednje nuždna posljedica njegove na drugom mjestu natuknute nauke, da je zloća samo bolest, koju valja liečiti a ne kazniti. Jednoga usrećuju njegovi osjećaji, drugoga naobrazba, i bez ove može se biti sretnim, nu sreća naobražena čovjeka svakako je uzvišenija. Opojenost od opiuma da pruža veću sreću nego sve filozofske razprave, i čovjek, koj bi mogao cieli život sprovesti u takvoj opojnosti, bio bi najsretniji.

Zakoni da se zato stvaraju, da se zli straše, a pojmovi o krieposti lih su podražica za dobre, da svoje sile posvećuju općemu dobru. Dobro treba drugim zato činiti, jer nam dobar čin pruža užitak, dočim učestvujemo u radosti onoga, komu dobro činimo. Razlika mu je izmedju dobra i zla, što kod onoga prevagne obći, kod ovoga posebni interes.

Osobito je frivolnim načinom zagovarao prostu putenost, te tim izazvao obće negodovanje u svietu.

Istu je etiku po prilici manjim cinizmom i bez frivolna Lamettrijeva dodatka o putenosti pripoviedao Helvecij, i ta se je njegova etika tako silno dojmila javnoga mnenja, da ju kroz cielih 50 godina smatrahu zakonikom francezkoga čudoredja. Pošto smo tjelesna bića, to samo po tjelesnu si osjetu možemo suditi, što je dobro, što li zlo. To mu je temelj. Naše opačine i krieposti proizvodom su naših strasti, a ove postaju našom fizičnom osjetljivošću za bol i nasladu. Ovim putem da se je razvio ponim za pravdu. Tjelesni osjećaj naslade i boli prinukao je ljude, da traže družtvo, koje bi ih ujedinilo. Udruživanjem razvi se pojam obćega interesa. Prema tomu ima se suditi valjanost djela, kako služe više općim ili privatnim interesom. Slavičnost, prijateljstvo, ljubav, sve to potiče iz zajedničkoga vrela: interesa. Uzrokom je i povodom opačinam i kriepostim lih naslada, koju pružaju.

Holbach prihvaća u čudorednom pogledu u glavnom nauke dosadanjih materijalista, imenice gdje se relativira pojam dobra i zla. Nadopunjuje ih naukom o zakonitosti i nuždnosti svega, što se sbiva. Reda ni nereda nema, sve je nuždnom posljedicom predhodnih uzroka.

Zanimiv je njegov izvod o revoluciji u tom pogledu. Evo ga doslovce:

„Pri užasnih potresih, koji kadikad uzdrmaju politička družtva te često sruše i samu državu, nema u onih, koji sudjeluju, te koji budi ruše, budi žrtvom padnu, ni jednoga djela, ni jedne rieči, ni jedne misli, ni jedne pohote niti strasti, koja ne bi bila nuždnim učinom predjašnjih uzroka; koja ne bi djelovala kako djelovati mora, koja ne bi neizbježivo urodila posljedicami, kakvimi mora uroditi uslied prilika, u kakvih se učestnici dese u toj moralnoj

Digitized by Google

vijavici. To bi samo takvoj inteligenciji jasno bilo, koja bi vrstna bila spoznati i uvažiti svaki učin i uzvrat, štono se sbiva u duhu i tielu učestnika.“ [1]

Možan suradnik pri utiranju puteva užasnoj revoluciji, doživio je njen početak, umro bo je 21. lipnja 1889., nekoliko dana iza kako su se zastupnici trećega stališa konštituirali u narodnu skupštinu.

Radu francezkih materijalista 17. i 18. vieka valja u zaslugu upisati ogromni napredak, što ga polučiše znanosti u ono doba u Francezkoj, imenice na polju prirodoznanstva; i ne manja ih ide slava, da su u pučanstvu probudili obće zanimanje za znanosti. „Najednoč kano da sve stališe popade znaličnost. Najveća i najteža iztraživanja obljubiše ljudi, kojih su otci poznavali znanosti jedva po imenu. Buffonova sjajna razmniva učini geologiju najednoč popularnom; Nollet učini to isto za munjinu, a Fourcroyeva rječitost za lučbu, dočim divno razlaganje Lalandovo istu astronomiju učini obćom naukom. Jednom riečju: za zadnjih 30 godina pred revolucijom tako se brzo razprostraniše prirodoslovne znanosti, da staroklasičke nauke rad njih stiže prezir; smatrahu ih bitnim temeljem valjana uzgoja, a upoznat se njimi smatralo se potrebom svakoga stališa, koji si nije ručnim djelom morao služiti svakdanji krušac.“ [2]

Pošto se svi stališi stadoše zanimati znanošću, pošto se stadoše sabirati bez stališke razlikosti u dvoranah, gdje su slušali znanstvena predavanja, gdje se sve dieli u učitelja i slušaoce: stade malo po malo nestajati stališke raznolikosti, stadoše izčezavati sjajne oprave, koje su imale označivati stališku raznolikost, stade se razvijati demokracija. „Dom znanosti hram je demokracije.“ [3]

Ali s druge strane pada materijalistom na dušu težka krivnja za obću moralnu skvarenost tadanju u francezkom družtvu, koja je istina polazila još iz dobe Ljudevita XIV., nu koju su oni svojimi naukami sankcionirali i s neke ruke znanstveno opravdali. Njim su na duši mnogobrojne i nečuvene opačine, koje su onako grdo okaljale veliko u sebi djelo francezkoga naroda: francezku revoluciju. (Sliedi.)

Dvie mane djetinjega govora.

(Konac.)

Sad da razgledamo i proučimo uzrok bekavosti.

Razgledamo li bekavca, to se na njem nijednim znakom ta mana ne odaje, pošto je obično zdrava, a kadkad i crvena lica. Niti u ustiju, jeziku, nebcih, glasiljki nema pogrešaka.

To će se gdje komu čudnovato pričinjati, te će pitati: gdje je dakle početak, gdje leglo tomu zlu? Pogreška leži u dihalih (plućiju). To je u najnovije doba dr. Coen dokazao i tim zastarjele predsude razpršio.

---

[1] Holbach: Système de la nature od 1780. I. 4. str 52. po Langeu. [2] Buckle pov. civ. u Englezkoj prev. Rugea II. 14. str. 371. i sl. [3] Ibid. str. 373.

Digitized by Google

Dokazano je, da bekavci površno i neuredno dišu, da ih je većina uzkih i slabih prsiju, i da su kod mnogih plući nepodpuno razvite zakržljale.

Pita se, na koj je način neuredno dihanje uzrokom beketanju. Poznato je, da se svi glasovi našega govora pomoćju dihala stvaraju. Da je tomu u istinu tako, o tom evo dokaza. Želimo li odmah progovoriti, čim smo dahnuli, to ćemo opaziti, da je to nemoguće, da nam nešto glasiljku u dušniku steže. Usuprot ako smo prije duboko dahnuli, tad nam rieči posve lako i gladko teku. Jesmo li prije govora samo površno dahnuli, ili ako smo bolestni ili nam duša uznemirena, to je govor trom, prekinut i težak To je svatko mogao izkusiti. Dodjemo li pred koju visoku i odličnu osobu, to nas od počitanja osobito čuvstvo obuzme', bude nam kadkad toplo, a i vruće, cieli je organizam uzburkan. Tko da se ne sjeća, da mu glas tada uslied nepravilna dihanja drhće, da mu je govor prekinut. Tek kad se malo ohrabrio ili upitomio, počme glasnije i gladko sboriti.

Što se sbiva tom prilikom u našem organizmu? Krv se sabere oko srdca i u nutarnjih organih, uslied čega u gornjih organih krvi pomanjka, s toga probliedimo i drhćemo. A jer se više krvi u mozgu i hrbtenjači pribere, to se funkcije ovih poremete. To se osjeća u kratkih, slabih i nepravilnih disajih, a istodobno očuti u govoru. Čim je strah ili koje drugo čuvstvo minulo, krv dolazi u prijašnji stadij, nam odlahne i govor postaje lagan, siguran i gladak.

Što se kod zdrava čovjeka samo kadkada dogodi, može se kod drugoga u bol bekavosti razviti.

Ako se funkcija živaca bud kojim načinom u dihalih poremeti, poremeti se tim i govor.

Da se već u početku ili zametku bekavosti stane na put, to roditeljem i uzgojiteljem vežemo za dušu sljedeće:

Ako su roditelji bekavci, to diete od takove majke mlieko sisati ne smije, već se mora uzeti zdrava i čila dojilja, dočim se umjetno hranjenje posve mora zabaciti. Kad su takova djeca 7. ili 8. godinu navršila, treba da si tielo vježbaju. Tjelovježba, a osobito takozvana švedska zdravstvena gimnastika, djeluje prekrasno, te se ne može dosta preporučiti. Osobito treba, da se preduzimlju vježbe, u kojih se prsne i trbušne mišice jačaju, buduć ove u veliko plući kod dihanja podupiru. Nadalje treba takovu djecu ljeti i zimi kupati u studenoj vodi, a ako to podnieti ne mogu, valja ih ipak studenom vodom prati. Osobito treba na prsi i ledja paziti, da se studenom vodom dobro peru.

Osim pomenutoga treba da djeca na dan po nekoliko puta živo zrak udahnu i izdahnu. U početku neka dahnu po 5—6 puta na dan, poslie nekoliko dana 8, 10—15 puta i ta gimnastika neka traje 2—3 mjeseca. U zimi dišu djeca u sobi, ljeti pako u prirodi. Paziti se mora, da mnogo ne govore, a poslie toga da ne skaču i ne trče. Ako se tako postupa, to se bekavost neće razviti, već se ona uspješno u početku zatare.

Nu pita se, što treba činiti, ako je ona razvita ili zapuštena?

Digitized by Google

U početku se bekavost razno liečila. Još prije 40 godina rabio je k tomu strašan način. Lječnik Dieffenbach u Berlinu operovao je bekavce, izrezav im čunjasti komadić jezika (!). Buduć ova grozna ali i pogibeljna operacija nije ništa pomagala, to ju englezki i francezki lječnici zamieniše drugom, pogubnijom a takodjer malo vriednom. Oni podrezavahu jezične mišice i guštere (Mandeln). Sve to bijaše uzaludno, a zašto, samo se sobom kaže, buduć im začetak i sielo bekavosti nebijaše poznato. Tekar u najnovije doba osvjedočiše se lječnici, da kojekakovi ljekovi nepomažu, već da treba govorila vježbati. Colombat, Klencke i Lehwes začetnici su te metode, nu ipak ona svrsi posve ne odgovara.

Već prije spomenusmo, da je začetak bekavosti: 1. površno i nepravilno dihanje, 2. slabost živaca.

Kad se te mane odstrane, odstranila se bekavost.

Površno i nepravilno dihanje satire se:

a) vježbami u dihanju,
b) „ „ govoru,
c) „ „ čitanju i pripoviedanju.

Kako i na koji se način postizava točka prva, to prepuštamo lječnikom, a spomenut ćemo, kako treba učitelju kod točke druge postupati.

Pošto je bekavac duboko ali lagano dahnuo, reče mu se, neka izgovori jednu glasicu, n. pr. **a**, te ju neka tako dugo razvlači, dok je to moguće, a da se ne utrudi. Ovo vokalizovanje traje 10—15 časaka (sekunda). Isto se tako radi s ostalimi glasicami. Kod toga treba paziti, da bekavac slovo naravnim glasom navlači, da ne viče, jer bi se kod toga utrudio, a napokon postao i hrapav. Te vježbe treba danomice preduzimati.

Vježbe u čitanju i pripovjedanju počimlju 4 tjedna poslie pomenutih vježba. Njimi se prvo jača dihanje, a drugo razvijaju i vježbaju govorila.

Spominjani dr. Coen preporuča, da se čita lagano, glasno i slovka za slovkom. Stavci treba da su kratki, n. p.: Kiša pada. Konj trči. Seljak ore. Milan je marljiv itd. To će bekavac posve lako i bez bekanja pročitati. Opazi li se, da je kod koje rieči zapeo, to stavak opetuje tako dugo, dok ga valjano pročita. Kao što spomenusmo, mora to čitati slovčano, n. p.: Se—ljak —o—re. Mi—lan— je—mar—ljiv. U početku neka čita 20—30 dvo- ili troslovčanih stavaka, a poslie, dok se u tom uvježbao, daju mu se 5—6 slovčani, i tako se radi postupice, držeć se načela od laganoga na teže, od bližega na dalje, od poznatoga na nepoznato. Kad su se u čitanju dobro uvježbali, tad se uzimlju manji stihovi, koje već ne čitaju slovkujuć. Potom se uzimlju veći stihovi, a za 4—5 ćedana tako se bekavac uvježbao, da će sjegurno ozdraviti.

Timi pomagali izbaviti će lječnik i učitelj svoga pitomca. Dakako, da treba k tomu mnogo dobre volje i uztrpljivosti, nu to kod učitelja nikada manjkati ne smije. Koje li ugodnosti, koje naslade za te, kad si svoga pitomca izliečio, kad si mu povratio najkrasniji dar — pravilan govor!

Ojačanje živaca prepušta se lječniku, a to se postizava munjinom, hladnimi kupkami, tjelovježbom i raznimi ljekovi.

Digitized by Google

Sada nam se upoznati s drugom pogreškom djetinjega govora; naime švistanjem.

Što je švistanje? Švistanje je pogrešno izgovaranje zvizdajućih (s, z, c) i žuborećih suglasnica (ć, č, š, ž). Ova je mana osobito medju primorskom djecom razprostranjena, a temelji se na krivoj uporabi govorila (jezika). Mjesto da vele „ća“, govor „ca“, mjesto „kuća“, „kuca“ itd. gdje bi valjalo reći „c“, meću „ć“ ili „č“ ili obratno.

Kad izgovaraju „č“, mjesto da čeljusti sklope i jezikom medju njih pritisnu, to ih raztvore i malo jezikom izpruže. Tim se odmah „ć“ u „c“ premetnuo.

Kad izgovaraju „s“ za „š“, takodjer jezik drugčije pritisnu. Mjesto da im jezik zrak na malo otvorene čeljusti potisne, to ga oni pritisnu na početak gornjega nebca i tim se pojavi odmah drugi znak.

Švistanju je početak djetinstvo, naime zla uporaba govorila, nu može mu biti uzrokom i prekratki ili predugi jezik, nepravilni razvoj zuba-sjekutića ili njihovo pomanjkanje. Gdje je to, švistanje se izliečiti ne dade, buduć da jeziku manjka podloga, kojom nekoje glasove stvara. Nu kad je govorilo (zubi, jezik, nebce) podpuno zdravo, tad je to samo zapuštena navada, koju odstraniti valja. Švistanje, koje osobito učiteljem, pjevačem, govornikom i predstavljačem u veliko pači, lako se za mladosti izliečiti dade.

Takovu se djetetu dade često čitati ili mu se napišu stavci, u kojih zvizdajuće i žuboreće suglasice često dolaze, pak kad čita mjesto „kuća“, „kuca“, to neka ponavlja tako dugo, dok valjano izgovara. Kod izpravljanja zadaća zadaje to učitelju sto muka, buduć švistavci nikada rogova ne stavljaju, jer im niesu priučeni.

Švistanje se za mjesec, dva timi vježbami i naličnimi, koje si učitelj po volji i potrebi odabrati može, izliečiti dade.

Dragutin Hirc.

DOPISI.

U levanjskoj Varoši. (Konac.) Naši občinski poglavari bili su tako brižni za sebe, te kraj ove pripukle sirotinje, kao što g. načelnik veli, povisili su sebi plaće. Sada načelnik i ujedno naš mjestni sudac (risum teneatis amici!), koji jedino što svoje ime znade podpisati, niti ikada išta radi, jer ne zna ništa, bere 400 for. (za 50 for. više nego učitelj), bilježnik 600 for., blagajnik 530 f. Povisili su si tu plaću bajagi pod tom pogodbom, da dnevnice neće više brati, da dnevničara i ovrhovoditelja neće više držati, van ako ih trebaju, da će ih na vlastiti trošak najmiti. Evo sada su opet pet mjeseci poslie toga zaključka, i nekakav dnevničar radi sve, naravno na občinski trošak, dnevnice se beru kao i prije, a do koji će dan doći i ovrhovoditelj. To do nas, gospodo, nije stalo, i povisujte Vi sebi plaće koliko god hoćete, jer priznajem po sebi, da

Digitized by Google

je težko živiti, al budite pravedni i prema ubogomu stanju učitelja. Načelnik, čovjek prostak, imajući sesiju zemlje, koja mu se badava obradi, k tomu imajući množinu marhe, svinja i konja, bere 400 for. i dnevnice i kojekakove pripadke, pa k tomu ne radi skoro ništa, a uviek se tuži, da mu je težko — a učitelj, koji je svoj viek pri knjigi probavio, pa si sa malenom djecom i danas svakdanji hljeb gorko zaslužuje — zar takav čovjek nije zaslužio, da je barem sa načelnikom na jednakoj plaći? Taj sam predmet ja u sjednici pokrenuo, te je predlog ovako u točki 9. formulovan: „Školska odborska sjednica zaključuje i umoljava slavno obćinsko poglavarstvo, da se učiteljska plaća u lev. Varoši za 50 for. povisi, i vis. zemaljskoj vladi za odobrenje predloži.“ Ali slav. kr. podžupanija, koja je plaće obćinskih činovnika odobrila, odbila je taj zaključak ovimi riečmi: „Zaključak br. 9. ukida se, a odbor taj je vlastan obćinskomu školskomu odboru predlog povišenja plaće staviti, što će onda i visokoj kralj. zemaljskoj vladi predloženo biti, jer se jednostavno mienjati ne može.“ Koliki nesmisao! Školski odbor školskomu odboru da predlaže povišenje plaće! Koliko školskih odbora imademo? Ta ni s ovim jednim ne možemo na kraj izaći. Ali ja sam napred znao, da gosp. učitelj od toga brašna neće kolač miesiti. Taj predlog niti je došao, niti će doći obćinskomu odboru u pretres. Njegovi poglavari izsmjehavaju ga riečmi: „neka se učitelj za što drugo brine“, što će toliko reći, neka učitelj bude zadovoljan, neka šuti i nam se podlaže, ako želi ovdje učiteljevati.

A da vidite, kako g. učitelj ovdje jako udobno živi, sudite po tom, što svoju plaću jako neuredno prima; što zimi i kada je vjetrovito, težkom mukom drži goruću svieću na stolu, a da mu ju vječiti propuh ne utrne; što su mu štala i svinjac više porušeni, nego oštećeni; što nema šupe ni sienjaka; što mu je prohod prava vratolomija, u koji je ovih dana jedno žensko diete propalo i malo ne zaglavilo; što je školska soba malena i tavna tako, da jedva dotječe za 30 djece, a kako se malo naoblači, jedva jedno drugo vide i t. d. Da ne spominjem, što škola uprav nikakovih učila ni knjiga nema. Zato je g. učitelj bio prisiljen još iz lanjske, 4. listop. 1877. držane sjednice moliti obć. poglavarstvo, da mu se naprave zimski prozori. Taj je zahtjev naravno bio primljen, samo evo do danas nije izveden. Gosp. načelnik sam je prozore u Djakovu naručio, gdje oni do danas, već 10 mjeseci. čekaju na svoje odkupljenje. Nu g. načelnik sada govori: „Škola stoji već 36 godina, toliki su učitelji u njoj živili bez zimskih prozora, može i ovaj“. Ali on naučan zimi, kiši i vjetru, stanujući u čvrstoj kući, koja stoji više nego 36 godina, kojega otac, djed, pradjed i šukundjed niesu sigurno ni čuli za zimske prozore, on si je ove godine zimske prozore dao umetnuti, jer je to na gospodsku. Nego kad je spomenuta učiteljeva tražba prispjela slav. obć. poglavarstvu, izvolio se je jedan od obćinske gospode izraziti: „iš šon gut! hoćete učitelju valjda kule graditi“. A sebi je grad sagradio. I tako je naš učitelj opet, kao obično, svojom tražbom nasio. —

Digitized by Google

Ne mogu da ne napomenem, kako ima učitelj i s drvi veliku nevolju, prem smo u sriedi šume. Od svojih 12 hvati nije ove godine valjda 7 dobio, i to ne na jedanput, već kadkada po koja kola dugačkih oblića i granja. Tako se dogadja često, kao uprav ovih dana, da učitelj nema klipa u dvoru, da mora zimi djecu od škole odpustiti, ili ljeti hladan ručak jesti. K tomu, što je najljepše, jest to, da mu se, kada drva kod občine traži, odvrati: „kad ste brže potrošili!“ Kao da učitelj ne traži svoje, već milostinju od njih. I zbilja naši občinari sâpe, da učitelju milostinju diele, koju su vlastni dati ili prikratiti. Zaoto nema učitelja za moga pamtenja, koga niesu podrezali: Gabri Vojvodiću imali bi dati još 18 for. i 5 mjerova hrane, Galovcu 3 mjerova i drva, Andraševiću nešta žita i drva, meni 4 i pol hv. drva, a sigurno nije ni moj prvi učitelj g. Raček čitavom kožom odišao, a da i njega niesu malo podbrijali. — To sve biva na račun sirotinje, koja te zaostatke nije užila. Učitelja i župnika ne može svaka sirotinja namiriti; al kod naše občinske gospode ne odpada na račun sirotinje ni prebijena para; što više: oni na račun sirotinje često i napred plaću vuku. Za omedljenu ruku svašta se liepi.

Kad sam Vam o svačem govorio, moram koju i o naših odbornicih. Mi do skora niesmo ni znali, koji spadaju na odbor; paučki g. župnik sigurno to ni sada ne zna, niti je on ikada u odbor pozivan. Jedino jednoga svjestnoga odbornika imademo, i to je ovdašnji vlastelinski šumar gosp. Colner, koji je u zadnjoj sjednici školi darovao 5 for. Živio! Nego mi ćemo žaliti skori njegov gubitak, jer hoće da iz odbora izstupi samo zato, „što nema reda“, i odrekao se je već svakoga učestvovanja. Dalje: U najvećem uškolovanom mjestu u Slobodnoj umro je odbornik prije poldrugu godinu. Školska občina nije novoga izabrala, podžupanija nije to naložila, a kada je odbor iz zadnje sjednice jednoga za to predložio, uništila je sl. podžupanija taj predlog, jer se neslaže sa §§. 149. i 150. zakona od 14. listop. 1874. Kad se tuj do zakona toliko drži, zašto kroz poldrugu godinu nije tomu zakonu zadovoljeno? Zar najveće uškolovano mjesto da proti zakonu bude bez odbornika? Nego i to je samo na papiru, jer sam uvjeren, da se taj odbornik neće nikada birati.

Sve rieči, g. uredniče, u jednu: nema jadnije i sirotnije škole od lev. varoške; bez učila, bez reda, bez djece, bez svega, što pravi školu školom, učitelja učiteljem. Ako ovako ostane, pobjeći će i ovaj učitelj (a već si je premještenje tražio), pa onda ne dobijemo više nikakova. Za sve to znade velesl. kr. podžupanija, jer je učitelj to u najvećoj smjernosti javljao i lieka molio, ali ga ne dobio, već je ozbiljno napućen pod br. 6.462 od 27. studenoga 1877., da se više ne obraća njoj, već školskomu odboru. Zna za sve to i kr. nadzorničtvo u Osieku, ali zahman. Šta iz svega toga sliedi? Evo ovo moje osebno mnenje: da je taj novi školski zakon za nas p o s e l i h još preran, t. j. ako je svuda, kao ovdje, i da su sada škole gore nego prije. To je ovdje občenita tužba. Oprostite, ali to je žalostno izkustvo.* **Ferdo Filipović**, župnik.

* Na konačnu Vašu primjetbu, da smo se nastojali od nekoga emancipovat i da smo se dokopali mastnih službа, dočim vani niža braća neka trpe, odgovaramo Vam, da su

Digitized by Google

Na Konobi, 7. rujna 1878. (Javna zahvala.) Dne 26. kolovoza t. g. imali smo javni izpit u obćoj pučkoj školi na Konobi. Po dovršenu izpitu evo veselja, evo jamačno podboda mladeži za buduću uztrajnost u marljivosti, u valjanu ponašanju. Evo što se dogodilo :

Velečastni g. Janko Žiger, župnik i mjestni šk. nadzornik, pokloni najboljim učenikom devet komada poučno-zabavnih knjiga, nemanje 2 for. novca.

Gosp. Rudolfo Ulses, mjestni duhovni pomoćnik i kateketa školski, darova osam komada koledara „Danica“, što ju izdava družtvo sv. Jeronima.

G. Josip Mateha, obćinski načelnik, darova za šest kaputa čvrsta latka i osamnaest rubaca najboljoj šk. djeci.

G. Ivan Radić, gospodar i mjestni sudac, darova pet forinti, da se za njih nabavi siromašnoj djeci papira, držala i pera. Isti žarki rodoljub obeća javno, da će nesamo u buduće podpomagati našu školu, već da je odlučio tvrdo, a to po mogućnosti što prije, o svom trošku sagraditi u Škarićevu školu, a sagradjenu predati u korist puku, s kojim živi više već godina u ljubavi i liepoj slozi.

Štovano uredničtvo! Ljepše i milije ne mogu Vam javiti s vrhovite Konobe, jedino želim, da bi se u ova plemenita djela ugledali mnogi i premnogi Hrvati, kojim i sviet, i rajske visine nagradjuju i blagoslivlju trudove i muke njihove — često i preobilato. **Stjepan Peček,** učit. konobski.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je učit. kandidatkinje Josipu Karasovu podučiteljicom na obć. puč. školi u Virovih i Margaretu Sachi podučiteljicom obće pučke škole u Grižanih; — Milana Kragujevića privremenim učiteljem obće puč. škole u Iloku, Petra Štefanovića privremenim učiteljem za obću pučku školu u Velikih Radincih; privr. učiteljicu u Belovaru, Anku Pećarovu, pravom učiteljicom u istom mjestu; učitelja zabočkoga, Antuna Velebira, učiteljem u Knjegincih; namjestnu učiteljicu u Rumi, Lauru Preisovu, podučiteljicom u istom mjestu.

— (**Podpore učenikom i učenicam kr. preparandija u Zagrebu.**) Kralj. zem. vlada podielila je štipendije za škol. g. 1878./9. sliedećim pripravnikom i pripravnicam, i to po 200 for.:

Petru Dančulu, Skenderu Pišlu, Ljudevitu Racu, Franji Ljubiću, Franji Sudareviću, Katarini Fricovoj i Berti Hercegovoj; po 150 f.: Josipu Anšau-u, Vjekoslavu Benaku, Vinku Delaku, Adolfu Golubu, Juri Jankoviću, Fr. Bartušu, Ivanu Boseku, Josipu Domanjku, Iv. Gerechtshameru, Mati Hojaniću, Stjep. Kolan-

---

upravo gradski učitelji novim zakonom najgore prošli. Nekim se plaća povećala neznatno, a neki su upravo na kvaru (radi decenala i mirovine, koja im i prije bijaše osjegurana bez svakoga uplaćivanja); dočim su pučkim učiteljem po selih većim dielom plaće (nekim upravo znatno) povećane, što je i pravo i radi čega im gradski učitelji ne zavide. Ako se je pako nekolicina učitelja (a to nebijahu sve zagrebački) pomaknula nešto u plaći, zar im i zato zavidite. Sravnite njihov položaj u gradu s onim mnogoga seoskoga učitelja, pa nećete više biti nepravedan. Napokon na Vašu, da je sada gore, nego bijaše prije, moramo Vam primietiti, da Vi sudite samo po svojoj školi. Takovih jadikovka dobivasmo prije skoro neprestance iz svih krajeva domovine, a sada su riedje, dà, skoro dosta riedke. Dobro, da iznesoste nevolje Vaše škole na vidjelo; valjda će se na skoro i tomu naći lieka. Uredn.

Digitized by Google

deru, Jurju Kuzminoviću, Andriji Štanfelu, Josipi Sönvaldovoj, Vjekoslavi Dražkovićevoj, Maksi Martinkovićevoj, Ljubomiru Skorupanu, Ivanu Martinoviću, Andriji Kopriću, Jurju Krajinoviću, Luki Poliću, Fr. Štigelmajeru, Mirku Fabriju, Ivanu Lovrenčeviću, Tomi Mihaliću, Romanu Trestiniju, Svetozaru Radančeviću, Mati Sopiću i Antunu Sušniku: po 100 f.: Antunu Poturičiću, Mariji Crnkovoj, Mariji Premužićevoj i Mirki Šoštarićevoj; po 60 for.: Milki Kastnerovoj, Filomeni Reclovoj, Ružici Šuškovićevoj, Olgi Špelićevoj, Katici Meršićevoj, Mariji Cvijićevoj, Mariji Milharčićevoj i Mariji Pretnerovoj.

Razne viesti.

— Veliko vieće grada Beča zaključilo je dne 23. kolovoza tekuće godine, da se ima izplatiti podpuna plata za mjesec rujan t. g. svim onim občinskim učiteljem, činovnikom i poslužnikom, kojim je sudjeno životom svojim braniti domovinu u sadašnjem ratu u Bosnoj. To se je zaključilo medjutim, a sva je prilika, da će se isto vieće naskoro pobrinuti za svoje radnike onako, kako to zahtieva pravednost ljudska. Nemanje čitamo u „Wienerici“: što se dotiče plata u vojsku pozvanih pučkih učitelja, primajućih svoje plate od občina, okružja i države, to se propušta c. kr. zemaljskim šk. savjetnikom, da nuždna odrede u sporazumu sa zemaljskimi vieći, budući da za to nema zakonite norme. Jer je u redu, da se u tom i za učitelje nešto zakonom ustanovi, to se hoće, da rečene vlasti stvore zakonski predlog za budući zemaljski sabor.

— (**Praktično učenje tudjih jezika.**) Rusi su danas prvi poznavatelji raznih jezika. A da se njihovi učenjaci prepeku u tudjih jezicih, razašilju u sviet svake godine mnogo njih, dieleć im znatne podpore. U to se ugledala i Francezka. U visokih njihovih školah uči se mladež njemački, pak englezki. Nedavno poveo je sa sobom učitelj njemačkoga jezika trideset mladića u Njemačku, da se tamo usavrše u tom jeziku; mnogi odoše i u Englezku. Bez truda i muke, bez sjetve nema obilate žetve.

— (**Pomanjkanje učitelja.**) Kakovo je pomanjkanje učitelja u Českoj, vidi se odatle, što je samo u jednom kotaru braunauskom razpisano 38 praznih učiteljskih mjesta.

— (**Francezka.**) Société nationale d' éducation u Lionu razpisalo je nagradu za sljedeću temu: „Jesu li u nižih razredih bolje učiteljice ili učitelji?“ Najbolja radnja dobiti će nagradu od 300 franaka.

Književnost.

— („**Sloboda**“), list za politiku i narodne interese. Prvim rujna t. g. ugleda sviet na Sušaku, tik Rieke, ovaj list. List se prikazuje občinstvu uvodnim člankom: „Što hoćemo?“ Tuj razabiremo, da je uredničtvu čvrsta odluka „Slobodom“ braniti državno i prirodno pravo hrvatsko, temeljeće se na dičnoj hrvatskoj prošlosti; da mu je naum priredjivati, osvješćivati, hrabriti narod, da uzmogne što prije shvatiti obsežnost zadatka svojega, kojemu bi jezgra bila: napred! dok nestupiš na medjaše svetoga tla pradjedova svojih.

Tko neradi za sebe i svoje, toga ponestaje, taj mora da izčezne sa svojimi. Sva hrvatska usta treba da sbore za veličinu svoju; sva hrvatska pera treba da se razmahnu te raznašaju svietom iste svete misli; sve hrvatske mišice treba da budu uviek spremne dobavljati si ona dobra, koja su nam se što silom oduzimala, što pako osmućivala iz ruku s neznanja ili pako mlitavosti.

List izlazi sriedom, petkom i nedjeljom na arku; ciena mu je za četiri mjeseca ove godine 4 for. Predplata šalje se „Upravi primorske tiskarnice“ na Sušaku, tik Rieke.

Natječaji.

— Za podučiteljsko mjesto na obospolnoj pučkoj učioni na gornjoj Rieki, podžupaniji križevačkoj. Plata 240 for., stan u školskoj sgradi i 30 for. drvarine.

Molbenice šalju se do 25. rujna t. g. škol. odboru na g. Rieki. Pošta g. Rieka.

— Za mjesto podučiteljice na djev. učioni u Virovih (Virje), u podžup. koprivničkoj. Plata 360 for., stanarine 54 for.

Molbenice šalju se do 25. rujna t. g. mj. šk. odboru u Virovih, gdje je i pošta.

— Za podučitelja na obospolnoj obć. puč. školi u Molvah, podžupaniji koprivničkoj. Plata 240 for., stanarine 36 for. Za isto mjesto mogu moliti i učiteljice.

Molbenice šalju se do 25. rujna t. g. mj. škol. odboru u Molvah, pošta Virovi.

— Za učitelja ujedno i pojca na obospoln. pučkoj školi u Petrovcih, podžup. rumskoj. Plata 350 for., 10.2 metara drva, stan i vrt.

Molbenice šalju se do 26. rujna t. g. mj. šk. odboru u Petrovce, pošta Ruma.

— Za učitelja, ujedno i pojca na obospol. pučkoj školi u Brestaču, podžupaniji rumskoj. Plata 350 for., 10.2 met. drva, stan i vrt.

Molbenice šalju se do 26. rujna t. g. mj. škol. odboru u Brestač, pošta Ruma.

— Za učitelja, ujedno i pojca na obćoj pučkoj školi u Kraljevcih, podžup. rumskoj. Plata 350 for., 10.2 m. drva, stan i vrt.

Molbenice šalju se do 29. rujna t. g. mj. šk. odboru u Kraljevce, pošta Ruma.

— Za učitelja i orguljaša na obospolnoj r.-kat. obćoj pučkoj učioni u Ceroviću, podžup. vukovarskoj. Plata 350 f., 20.5 m. drva, stan u naravi, ili novčanu stanarinu, uživanje vrta.

Molbenice, namienjene visokoj kr. zemalj. vladi, šalju se občinskomu školsk. odboru u Cerović do 1. listopada t. g.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 27. U ZAGREBU, 20. RUJNA 1878. **Tečaj XIX.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

III. obća hrv. učiteljska skupština u Osieku.

Želja hrvatskoga učiteljstva, da se po treći put sastane na obći sbor, evo se nakon svakojakih zapreka ipak izpunila. Centralni je odbor obavio svoje, a razni mjestni odbori boreći se sa svakojakimi neprilikami pripraviše sve, da bje skupština osjegurana. I tako se primakoše dani same skupštine, koju ćemo, prepuštajući potanki izvještaj centr. odboru, nacrtati ovdje u kratkih crtah.

Većina je učitelja iz Hrvatske i hrvatske Krajine krenula sa svojimi zagrebačkimi sudrugovi 2. rujna iz Zagreba a medju njimi i liep broj (16) dalmatinske braće sa žala jadranskoga mora s dičnim Buzolićem na čelu. Nedotječe nam prostora, da bismo mogli opisati radost i veselje, koje je vladalo medju tom družbom, hrlećom na poprište, ako i ne bojno, ali na poprište duševno, gdje se imalo razpravljati, kako će se laglje pokrenuti obća naobrazba, bez koje nema napredka ni blagostanja narodnjega.

Bilo je putem medju poznatom i nepoznatom braćom ozbiljna razgovora, pripoviedanja i razpravljanja, a bijaše i šale. Časomice zaorila bi po čitava kola pa i više njih hrvatskom pjesmom sad kao s Bogom miloj domovini, kad no bi se prevezli preko Drave, sad opet kao sjećanje na nju, kad bi parovoz hrlio preko ravnih poljana ugarskih. Ako bijaše i malih nesgoda, nešto trke i vike na nekih postajah, za to nas opet sve oduži prijazan, kojom primiše hrvatske učitelje kao braću učitelji pečuhski. Zato im se i zahvali u ime svih prisutnih vriedni starina Stojanović, a oni odzdraviše mal ne suznima očima. Živili!

Razgledav drugoga dana liepi, u pravom smislu bieli grad Pečuh, odjuri družba preko Vilanya u željno već izčekivani Osiek. Žalibože, da je od Zagreba do Osieka (dakako po raznih i krivudajućih željeznicah) tako daleko! Prošav opet preko Drave, evo nas iznovice u miloj domovini, koja bi opet pozdravljena omiljelom pjesmom. U Osieku dočeka pridošle već od nekoliko dana boraveći ondje predsjednik centr. odbora g. I. Filipović s nekimi članovi mjestnih odbora.

Digitized by Google

Pozdraviv se i izljubiv poznati s poznatimi pohrli sve u tvrdju, gdje je u gimnazijalnoj sgradi stanbeni odbor razredjivao stanove.

Istoga dana u oči same skupštine obdržavala se u podžupanijskoj dvorani predskupština, koju otvori predsjednik centr. odbora g. Ivan Filipović s pozdravom sakupljenomu učiteljstvu, kojemu se zahvali na mnogobrojnom posjetu, a zahvali se i mjestnim odborom na uloženom trudu za skupštinu. Pošto je još pozdravio sakupljeno učiteljstvo predsjednik mjestnoga škol. odbora gosp. Felingstein sa srdačnim „dobro došli", uze izvješćivati u ime centr. odbora g. Basariček o predhodnih radnjah skupštine. Naglasi ponajprije, da su dosadanje skupštine podigle moralnu snagu samoga učiteljstva, da su mu uzdigle ugled kod naroda, koji sada sa velikom pozornošću i osobitim zanimanjem prati râd učiteljstva. Nu najveća stečevina ovih skupština da je ta, što se u njih kao u nijednom drugom sboru našega naroda izražava ideja narodnoga jedinstva, jer se na njih sabiru učitelji bez razlike vjere i plemena te iz svih krajeva naše domovine. Spomenu sve one faktore, koji su podupirali skupštinu. Medju inim navede obe zemalj. vlade, provincijalnu i krajišku, koje su se posebnimi naredbami pobrinule za putne podpore učiteljem; zatim dalmatinsko namjestničtvo, koje je dozvolilo 700 for. i zem. saborski odbor, koji je pružio 300 for. u ime putnih podpora; posebno pako naglasi zaslugu vrloga dalmatinskoga rodoljuba dra. Mihovila Klaića, koji je bio predsjednikom dalm. skup. pododboru, te mnogo o tom radio, da su i dalmatinski učitelji mogli ovu skupštinu posjetiti; grad Osiek, koji je samoj skupštini podielio podporu od 200 f., isto tako baruna Prandaua i biskupa Strossmajera, koji su takodjer pritekli znatnimi novčanimi svotami u pomoć. Prelazeć na zapreke, koje su prietile, da osujete sastanak skupštine, naglasi osobito dogodjaje, sbivajuće se u Bosni i Hercegovini. Zatim se prešlo na razpravu poslovnoga reda, koji je većim dielom po predlogu centr. odbora prihvaćen. Napokon predloži u ime centr. odbora za predsjednika skupštini I. Filipovića, za I. podpredsjednika Mijata Stojanovića, za II. podpredsjednika Stjepana Buzolića; za tajnike: Božu Korlaeta, Tomu Jozičića i Josipa Klobučara, a predsjednik mjestnoga odbora g. Felingštein predloži četiri učitelja iz okolice za redatelje. Predskupština prihvati te predloge. Pošto je jošte nakon kratke a dosta živalne razprave ustanovljen razpravni program, bje predskupština završena.

I. sjednica. Predsjednik I. Filipović otvori skupštinu liepim govorom spomenuv, kako je učiteljstvu dokazati, koliko u njem ima sposobnosti, da izpuni zadaću, kojoj ima zadovoljiti osobito nakon novih škol. naredaba. Mnogobrojni posjet same skupštine da mu jamči za to, da u hrvat. učiteljstva ima dovoljno moralne snage i domoljublja. Materijalna glavnica, koju je narod ovoj trećoj skupštini namienio, mora se koristonosno upotriebiti, da se ne uzčuje prigovor: dadosmo vam svoje talente, a vi ih zakopaste. Napokon proglasi III. obću hrv. učit. skupštinu otvorenom.

Pošto su prihvaćeni predlozi predskupštine, pozdravi skupštinu kr. vladin povjerenik g. M. Gršković u ime vis. vlade, načelnik g. Živanović u ime grada Osieka,

Digitized by Google

vel. župan g. Kržnjavi u ime županije osiečke, učitelj g. Lapajne u ime slovenskoga učiteljstva i g. Mijat Stojanović u ime hrv. ped.-knjiž. sbora. Na dnevnom je redu pitanje: „Koju zadaću ima puč. škola naprama materijalizmu, koji sve većma preotimlje mah.“

Izvjestitelj Lj. Dlustuš, učitelj na Sušaku, dokazuje ponajprije, da je čovječanstvo pretežnom svojom težnjom za materijalnimi interesi a zanemarujuć duševne, prispjelo u fazu, koja se može nazvati nezdravim stanjem, a takovo je, kako dokazuje poviest, dovelo i pojedince i ciele narode do propasti. Učitelji da su po zvanju svojem pozvani, da takove faze od temelja proučaju, te da uznastoje barem zlo ublažiti, ako ga već ne mogu odkloniti, a to tim više, što je školi jednim od najglavnijih njenih uzgojnih zadataka, da djecu uzgojnimi sredstvi osjegura, kako bi se je što manje dojimalo, što je nezdravo u načelih njena vremena.

Navadjajući nadalje, da se je uz težnju za materijalnimi interesi razvila bezobzirna sebičnost, dokazuje primjeri iz života, kako se ćudoredna načela osobito u trgovačkom i obrtničkom svietu obilaze i upravo osudjuju, te je već tako daleko došlo, da se danas jedva vjeruje, da je moguće učiniti što dobra iz plemenitih motiva, već se svačemu traže razlozi u sebičnosti i u osobnom materijalnom probitku. Pače i znanstveno naobraženi ljudi zlorabe i obezčašćuju znanost učeć, da je egoizam kriepost i da je najsvetijom dužnosti svakoga. Znameniti materijalistički filozofi i narodni ekonomi žestoko napadaju na nauku kršćansku, da čovjeku ne valja sreću tražiti u bogatstvu, te kršćanstvo nazivlju religijom prosjaka, religijom zavisti proti imućnim, a egoizam da je pozvan, da zamieni kršćanstvo.

Oni uče, da je harmonija interesa zakon, po kojem se osnivaju zajednice, države, a ta sastoji u tom, što osobni interes čovjeka vodi, da obći s drugimi, i da uzima obzir na njihove interese. To načelo pobija izvjestitelj tim, što naša duševna organizacija nije takova, da bi bio samo interes motorom naših djela, već je tu i njemu posve protivna sućut; nadalje, što bi takova harmonija interesa mogla biti plodom samo dozrele uvidjavnosti, te bi se družtva na tom temelju mogla osnivati samo medju skroz naobraženimi i razboritimi ljudmi, i napokon što je očita bludnja zagovarateljâ te nauke, da se naime svaka sposobnost, svaki talenat može unatoč svih protinba i nesgoda dovinuti do prilike, kakove dotičnoj sposobnosti odgovaraju.

Da svoju tvrdnju i dokaže, navede primjerice, što bi sve sliedilo, da imetak svim jednako podielimo. — Zatim uze navadjati sve pogubne posljedice egoizma i za pojedinca u ćudorednom obziru, a i za družtvo u ćudorednom i materijalnom, te dokaza, da materijalistički egoizam prieči zdrav socijalni razvitak čovječanstva, da se upravo protivi zahtjevom pravde i slobode. — Na onu, da se baš egoizmu imadu u zaslugu uračunati novovjeke slobodoumne institucije, kao što su to ravnopravnost državljana pred zakonom, ustavnost, sloboda u trgovini, obrtnička sloboda itd., navede dokaze, da se blagotvorna djelatnost interesa pokazala u poviesti vazda u rušenju neshodnih institucija, dakle

*

Digitized by Google

u negativnoj formi, dočim sve protivne stečevine i koristne institucije nikoše iz plemenitijega vrela, iz sućuti.

Zaključujuć svoju razpravu naglasi, da naš narod po prirodjenoj si ćudi nije materijalističan, već mu je duševni smjer idealističan; ne pohlepa za bogatstvom, već slavičnost i milokrvnost karakterne su mu crte. Nu narodu našemu da je od tuda zakobila kob, što kulturu i naobrazbu crpi od naroda, koj je ćudi njegovoj protivne, te već prirodjenimi svojstvi naginje materijalizmu. Da se to preprieči, treba uz nastojanje, da se naš narod dovine materijalnoga blagostanja, razvijati u njem na temelju prirodjenih mu krasnih svojstva i plemenitu dušu, usaditi mu plemenita načela i to da valja smatrati glavnim zadatkom pučke škole, a ne kao što se gdje što i iz uglednih krugova dovikuje: učiti samo djecu čitat, pisat i računat. Našemu narodu treba u borbi za obstanak moralne krieposti, treba mu značaja, poštenja, rodoljublja, požrtvovanja, zanosa za plemenite ideje, a to su biljke, koje ne niču na tlu nagnojenu materijalizmom i egoizmom.

Nakon toga predloži izvjestitelj skupštini svoje rezolucije.

Za generalnu debatu prijavio se samo ravnatelj Buzolić, koji, slažuć se u svem sa izvjestiteljem, nadoveza liepim i uzletnim govorom, kako valja poglavito nastojati o tom, da uzgoj bude skladan i da je udešen prema uzvišenim idejam istine, dobrote i ljepote, u kojem pogledu da današnji viek zaostaje za starom osobito klasičkom dobom. Poglavito pako da treba nastojati oko naobrazbe čuvstvovanja, jer da prosvjeta uma postaje opasnom po pojedince, pa i po cielo družtvo čovječje, ako se uzporedo ne diže i moral. Na temelju toga primljene su po izvjestitelju predložene rezolucije za podlogu specijalne debate.

Kod specijalne debate učestvovahu: Mirko Tkalec, Cabrić, Kirin, Buzolić, Šimončić, Basariček, Božić, Lapajne, Vuletić, Trstenjak, Kirar, Kobali, Vukovajac i Mesić.

Najzanimivija se razprava porodila kod rezolucije IV. točke a), koja je glasila: da pučka škola metodičkom religijskom obukom i bržnim religijskim uzgojem u mladeži razvije pravu religioznost i valjana moralna načela. Zagovarajuć izvjestitelj ovu točku dokazivaše, da se obično i osobito u viših razredih naših škola ne predaje religija po metodičkih načelih. U tom ga podupiraše Buzolić želeć samo, da se medju rieči „moralna načela“ uvrsti i „kršćanska“, jer da je kršćanski moral tako čist i uzvišen, te ne može biti zazoran nijednoj drugoj vjeroizpoviesti izim muhamedovske, koje da doista nitko od skupštinara podupirati neće.

Na to ustade Šimončić, da obrani metodu u obuci vjere dokazujuć, da je ista posve shodna, u čem se je najviše pozivao na način obučavanja u 1. razredu. Želi napokon, da se istoj točki doda nova: Sva obuka treba da bude proniknuta čistimi religioznimi i pozitivno kršćanskimi načeli.

Basariček pristaje uz izpravak Buzolićev, nu želi, da se ova rezolucija shodnije stilizuje i to da se religijski uzgoj kao obćenitiji i obsežniji pojam navede prije nego metodička religijska obuka.

Digitized by Google

Kod glasovanja primljena bi izvjestiteljeva rezolucija uz izpravak Basaričkov i Buzolićev, dočim dodatak Šimončićev pade.

Isto tako zanimiva razprava zapodjede se kod 5. rezolucije „o školskih štedionicah“. Proti izvjestiteljevoj rezoluciji, koja osudjivaše škol. štedionice, govorahu: Lapajne, Vuletić, Trstenjak i Kirar, za nju Kobali i Vukovajac.

Kod glasovanja prodrie izvjestitelj. Sveukupne na to pitanje spadajuće rezolucije glase po zaključku skupštine ovako:

1. Materijalizam kao etično načelo ocjenjuje ćudorednu vriednost ljudskih djela samo prema materijalnoj koristi, koju donese; a glavnom svrhom ljudskomu životu smatra tjelesni užitak i njegu materijalnih interesa; radja dakle bezobzirnu sebičnost i uništuje moralnu podlogu družtvenomu životu.

2. Škola ima proti tomu pogubnomu načelu razviti izdašnu djelatnost, a prije svega valja joj na oko uzeti uslove, koji su u prilog razvitku njegovu.

3. Uslovi, koji osobito promiču razvitak etičnoga materijalizma, ovi su:

a) Teoretični materijalizam i religiozni indiferentizam, koji ne mogu biti temeljem zdravu moralu.

b) Preobilnost raznih umišljenih potreboća, koje svu pozornost i skrb mnogih ljudi navraćaju na umnožavanje imetka, da se tobožnjim tim potrebocam uzmogne zadovoljiti.

c) Neshvaćanje idealnih užitaka, čemu je kriv i domaći uzgoj, koji mladež prečesto tako razvija, da mari samo za ono, što donosi materijalnu korist.

d) Neukost nižih slojeva pučanstva, s koje se ono ne umije prilagoditi napredujućoj kulturi, pa sve to više pada u siromaštvo, te samo o tom nastoji, kako da si osigura lih materijalni obstanak.

e) Tom se neukosti koriste mnogi imućniji i inteligentniji slojevi, u kojih se tim podbranjuje sebičnost i bezćutvenost, čim se opet neuku pučanstvu podaje zao primjer.

4. Prema tomu valja pučkoj školi raditi o sljedećem:

a) Da brižnim religijskim uzgojem, osobito pako metodičkom religijskom obukom u mladeži razvija pravu religioznost, valjana moralna te kršćanska načela.

b) Da svojski prigrli sve, što plemeni ćud, te brižno njeguje značajnost i čuvstvo zajedinstva, imenice: rodoljublje i čovjekoljublje.

c) Da izdašno nastoji o estetičkom uzgoju mladeži, te ju priučava idealnim užitkom, i tim joj upriliči dušu za etično shvaćanje.

d) Da mladež uči i priučava na to, kako bi užitak tražila ne u množtvu podmirenih potreboća, već u formi, kojom postaju i kojom se podmiruju.

e) Da obćom naobrazbom djeci nižih slojeva pribavi uslove samostalna i neodvisna obstanka, kloneć se medjutim živo jednostranoga utilitarnoga stanovišta.

5. Školske štedionice ne mogu se kano uzgojno sredstvo pripustiti u pučku školu, jer uče djecu precjenjivati vriednost novca, koji se tim ističe samostalnom svrhom, po čem se u djeci razvija praktični materijalizam. (Sliedi.)

Digitized by Google

Što baštinimo od svojih predja i kako?

Dvostruka je baština, što no ju od svojih roditelja dobivamo, tjelesna i duševna. Na tielu se vidi sad veća, sad manja podobnost roditelja; ono baštini od njih ljepotu te nutarnji i vanjski svoj razvitak.

Tjelesne mane roditelja pojavljuju se, izuzamši riedke slučajeve, na njihovoj djeci. Isti život, a osobito trajanje života baštinimo kadšto od roditelja. Diete donese reć bi već samo sobom životnu snagu na sviet, a ta životna snaga odkriva nam se organizmom samim. I način smrti prelazi od roditelja na djecu.

Nasljedstvo je znamenita činjenica u životinja i rodu ljudskom. Njezinom pomoći uzgojio si je čovjek kućne životinje. Životinje naime, koje „kućnimi“ zovemo, pitomio si je čovjek velikim trudom i naporom, koji bi mu trud jamačno bezuspješan ostao, da ga u tom nije krepko podupiralo nasljedstvo.

Da se pobliže upoznamo s baštinom roditelja svojih, ajde da promotrimo pojedina sjetila.

Najznamenitiji organ našega tiela je oko, a tko od nas ne zna, da se kratkovidnost roditelja prenaša na njihove potomke, a zdravo oko zdrava otca zreali se u bezpogrešnih očiju njegove čeljadi.

Isto tako prenašaju se i mane uha roditeljskoga na potomstvo. U londonskoj gluhoniemnici imade medju 148 pitomaca jedan, koji potiče od obitelji sa četiri gluhoniema; jedan drugi, koj potiče od obitelji sa pet gluhoniemih; jedanaest potiče ih od obitelji, koje imadu po dva gluhoniema. U ostalom može se, kako to anatom Mickel primjeri dokazuje, gluhoniemost predja očitovati u potomcih i u drugih manah preobražena.

Okus i njuh, koji su toli srodna sjetila, da je Kant njuh nazvao okusom za daljinu, prenašaju takodjer predji na potomke svoje. Ili zar ne poznavamo dosta životinja, u kojih se njihov usavršeni okus i njuh nasljedstvom prenaša i uzdrži. Indijanci na primjer imadu tako razvit njuh, kao što i pas, a potomci baštine taj razviti njuh od roditelja.

A što možemo u duševnom obziru baštiniti od svojih roditelja? Da se i duševne sposobnosti baštine od roditelja, potvrdjuju nam mnogi primjeri. Tako imade obitelji, u kojih se osobita sposobnost za glasbu ili drugu koju umjetnost prenaša od potomstva na potomstvo. Imade i takovih obitelji, iz kojih proizlaze sami učenjaci, u kojih se indi osobiti talenat bud za ovu, budi za onu znanost kao baština prenaša. — Tako imade, da primjere navedemo, u Švajcarskoj obitelj Bernoulli-eva glasovite matematike; u Italiji imade obitelj Cassinieva glasovite astronome; u Englezkoj obitelj Herschelova itd.

Cuvstvo u svih svojih oblicih zahtjevanja i nutarnje težnje i u obće sva nutarnja stanja naše duše prenašaju roditelji na svoju djecu. Tako je u velikom stupnju nasljedno pijanstvo i sve ine strasti, kao na primjer nagon na kradju i ciganiju.

Duševne bolesti, kao: snohodja, halucinacije ili bistrovid, bjesnilo, tupost, ludost, mahnitost u svih oblicih prenašaju roditelji na djecu. Nagon je za uboj-

Digitized by Google

stvom takodjer nasljedan, kako je jur Voltaire tvrdio. Toliko nas mnogobrojni primjeri poučavaju, da se i tjelesne i duševne izvrstnosti i sposobnosti kao i mane prenašaju od roditelja na djecu; nu zakon, kojemu se ovo nasljedstvo pokorava, nije dosele još točno pronadjen. Nu kao što je nasljedstvo u obiteljih mnogobrojnimi primjeri ustanovljeno, isto tako je i znamenita činjenica čitavih naroda. Stanovite duševne sposobnosti prenašaju se naime upravo tako u cielom narodu, kao u pojedinih obiteljih, a sbroj tih duševnih biljega, koji označuju poviest pojedinih naroda u svakoj dobi, imenujemo narodni značaj. U tom narodnjem značaju zrcale se sve pogreške, kao i izvrstnosti naroda, a taj značaj uzdržaje se u narodu upravo nasljedstvom.

Kažimo sada jošte koju o načinu nasljedstva.

Način nasljedstva je četverostruk i to: I. Izravno nasljedstvo. To se očituje tim, da se svojstva roditelja prenašaju na djecu. Taj prenos može se opeta dvostručno obaviti: a) Diete nalikuje u duševnom i tjelesnom pogledu sasvim svojim roditeljem, to jest otcu i majci. Taj slučaj nasljedstva bio bi podpun ideal, te je jedan od najredje ponavljajućih se slučajeva nasljedstva. b) Diete naliči svojim roditeljem, nu više bud jednomu, bud drugomu. U ovom slučaju može nasljedstvo prelaziti od otca na sina, a od majke na kćerku, ili što češće biva od otca na kćerku, a od majke na sina.

II. Povratno nasljedstvo. To se očituje tim, što se duševna i tjelesna svojstva djedova il u obće predja vraćaju na potomstvo. U ovom slučaju prelaze obično svojstva djeda i babe na unuke i to po spolu.

III. Neizravno nasljedstvo. To se očituje tim, da se u djeci ponavljaju duševna i tjelesna svojstva njihovih rodjaka. Tako se na primjer pojavljuju svojstva ujaka, strica, tete u nećacih i nećakinjah.

IV. Nasljedstvo dojmom. Taj je način najizvanredniji, te se pojavlja tim, da imadu djeca drugoga braka (ako naime ženi muž umre, te se ona po drugi put udade) svojstva tjelesna i sposobnosti duševne prvoga joj muža.

Izravno nasljedstvo u prvom slučaju veoma je riedko; nu premda obično diete nalikuje više budi otcu, budi majki, to ipak imade primjera, u kojih se nedvojbeno sposobnosti i svojstva obiju mogu opaziti na djeci. Glasoviti francezki filozof Ribot navadja sljedeće povjestničke primjere: Alexander izražavao je nekimi potezi biće Filipa, a drugimi biće Olympije. Nero bijaše okrutan poput otca si Domicija Ahenobara, al je ujedno bio vriedni sin svoje majke Agrippine. Kraljica Elizabeta naličila je Henriku VIII. i Anni Boleyn. Glasoviti filozof Schopenhauer tvrdi, da značaj i strasti baštinimo od otca, a um i razum od majke, te je za ovu svoju tvrdnju naveo sama sebe.

Točno i svestrano anatomijsko iztraživanje ljudi i životinja potvrdjuje nam takodjer, da se često u djetetu usredotoče bolesti i otca i majke, te da često diete baštini tjelesnost od otca, a duševnost od majke ili obratno.

Tako zvano križajuće se nasljedstvo, usljed kojega naime sposobnosti duševne i vlastitosti tjelesne otca prelaze na kćerku, a one majke na sina, može se takodjer poviešću dokazati. Alfons XI., kralj kastilski, jest na glasu sbog

Digitized by Google

svoje pobožnosti, te je imao 3 kćeri, od kojih je jedna bila majkom Ferdinanda svetoga; druga ja imala četiri sina, a medju njimi bijaše rad pobožnosti na glasu Ljudevit sveti i Karlo anjouvinski; treća napokon nagovorila si je sina, da je stupio u manastir, mjesto da je nastupio kraljevsku stolicu u Portugalskoj. Glasoviti njemački pjesnik Goethe naličio je tielom otcu, a duhom majci svojoj. —

Povratno nasljedstvo bijaše jur starim poznato, kako nam pripoviedaju: Aristotel, Galeno i Plinij. Tim nasljedstvom prenašaju se neke bolesti, kao: nazeba, ulozi od djeda na unuke. Tim načinom prenaša se takodjer oblik nosa i ustiju predja na potomstvo. Neizravno je nasljedstvo neka vrst i to zamršena vrst povratnoga nasljedstva.

Kojim se zakonom napomenuta nasljedstva pokoravaju, to je tajna prirode, koja se ne može tako lako odgonetnuti.

U nasljedstvu vidimo znameniti zakon uzdržbe, usljed kojega se u prirodi nijedna sila ne izgubi, već se ista, pretvoriv se u drugi koji oblik, i dalje uzdrži.

Nu imade i takovih pojava, od kojih niti iz daleka ne možemo na nasljedstvo zaključivati. Tako nema često puta medj braćom i sestrami nikakove sličnosti, a osakačeni roditelji imadu često liepu i podpuno razvitu djecu, dočim mogu i veliki roditelji i patuljke imati. I veoma kratkoumni roditelji mogu imati umnu djecu, a umni roditelji opeta kratkoumnu djecu. Iz siromašnih i nepoznatih roditelja proizlaze često umni i glasoviti muževi, nu to su iznimke, koje potiču iz različitih nam u nekih slučajevih još nepoznatih uzroka. Često uzrokuje jur najmanja malenkost nepravilnost na djetetu, osobito pako potiču te nepravilnosti iz ozlede zametka (embryo).

Način, kako se nasljedstvo sbiva, može biti, kako francezki filozof Ribot veli, trostruk i to:

1. Medju duševnim i tjelesnim nasljedstvom obstoji odnošaj istodobnosti, t. j. duševno i tjelesno nasljedstvo sbiva se neodvisno i uzporedno.

2. Medju duševnim i tjelesnim nasljedstvom obstoji uzrokujući savez, u kojem je duševno nasljedstvo uzrokom a tjelesno posljedkom.

3. Medju duševnim i tjelesnim nasljedstvom obstoji takav uzrokujući odnošaj, da je tjelesno nasljedstvo uzrokom a duševno posljedkom.

Od tih načina čini se Ribotu treći najvjerojatniji. Znademo bo', da su duševne sposobnosti u svom razvitku vazda ovisne o razvitku tiela. Prenaša li se tielo roditelja sa svojim živčevljem, tada je moguće, da se ovoj tjelesnosti pripadajuće duševne sposobnosti takodjer prenašaju na potomstvo. Nasljedstvo je duševnih sposobnosti indi posredno. **Dr. Križan.**

O materijalizmu.

(Dalje.)

U Njemačkoj se 16. stoljeća od religioznih borba nije moglo doći do razpravljanja filozofskih nauka i razvijanja filozofskih sistema. Koncem toga i

Digitized by Google

početkom sljedećega stoljeća nalazimo doduše neke tragove materijalističkim nazorom, ali ostadoše osamljeni.

U 17. stoljeću razvi Spinoza[1] iz Descartova sustava poseban svoj, u kom se je bitno razlučio od onoga, što je njegov dualizam zamienio monizmom. Dočim Descartes uzima dva protivna principa, duh i tielo, gradi Spinoza cieli sviet od jedne substancije. Descartov duh se razlikuje mišljenjem od materije, a ova od onoga prostorom. Spinozi su misao i prostor samo atributi jedne substancije. Tu substanciju, koja je bezkrajna i providjena množtvom atributa, zove Spinoza bogom. Od te je substancije sve, i bog je u svem kao jedina substancija, od vieka, bićem nepromjenljiv. Sve u svietu biva po djelotvornih uzrocih, a ne uslied kakve odredbe providnosti.

U početku 18. stoljeća jur se javi reakcija proti materijalizmu, i to najprije Leibnizom.[2]

Leibniz zamieni atome monadami, prabići, to su mu prava počela svieta, dočim je bog početnikom monada. Atom osjeća, te se po svojih nutarnjih životnih zakonih razvije do monade. Spoljašni je sviet predočba monade, i ta predočba nastaje u njenoj nutrinji. Svaka je monada svietom za se, i nijedna nije drugoj slična. Jedna obiluje predočbami, druga oskudieva. Nu ukupni sadržaj predočaba pojedinih monada u vječnoj je svezi, u podpunu skladu, koj je od početka ustaljen (praestabiliran). I makar se pojedine prilike monada i mienjale, taj se sklad nigda ne mienja.

Kao što njegda materijalizma nestade bez traga, kada ono Sokrat, Plato i Aristotel razviše svoje idealističke filozofske sustave, tako se sbude u 18. vieku, kadno glasoviti njemački filozof Kant razvi svoj idealistički sustav[3].

Kant je ponajprije svoje prigovore udesio s jedne strane proti nauci, da postoje prirodjene ideje te da se mogu spoznati i predmeti tjelesnim osjetom nepristupni, s druge strane proti drugoj (Humeovoj), da se ni izkustvom ne mogu predmeti upoznati obćom valjanosti. Kant tvrdi, da su samo predmeti u obsegu našega izkustva pristupni našoj spoznaji, i to obćom valjanosti.

Izpitujuć domašaj naše spoznaje, došao je do zaključka, da ne vodi k svrsi izpitivati predmete naše spoznaje, već organe, kojimi spoznajemo, i to svoje izpitivanje ozivlje kritičnim. Predmete, koje je pronašao izvan obsega ljudske spoznaje, ozivlje transcendentnimi, t. j. takvimi, koji prelaze granice naše spoznaje. Amo vrsta psihologiju, kosmologiju i teologiju.

Po Kantu je naš sud analitičan ili sintetičan. Analitički sud ne kaže ništa u predikatu, što već nije sadržano u pojmu subjekta. Rečem li n. pr. voda je židka, to nisam tom izrekom razširio svoje znanje o vodi, jer ne mogu ni postaviti pojam o vodi, a da odmah ne mislim pri tom i na njenu židčinu. Takav se analitički sud steče zorom.

---

[1] Benedikt Spinoza, rodj. 24. studenoga 1632. u Amsterdamu.
[2] Gottfried Wilhelm Leibniz, rodj. 1646. u Lipskom.
[3] Imanuel Kant, rodj. 22. travnja 1724. u Königsbergu.

Digitized by Google

Sintetički pako sud razširuje naše znanje, jer pri tom sudu predikat izriče takva svojstva, koja smo upoznali promatranjem i sravnjivanjem i koja niesu sadržana jur u samom pojmu predmeta. Tako n. p. ako rečem: sva nebeska tjelesa gravituju. Svaki je analitički sud po Kantu a priori, t. j. ako o dotičnom predmetu hoćemo da govorimo ili mislimo, to je svemu ostalomu podlogom pojam o predmetu, kakov si prvim zorom stekosmo, dakle prije svega drugoga. Sintetički mu je sud prema tomu a posteriori.

Do matematičkoga suda dolazimo istina izkustvom i računanjem, nu čim smo došli do matematičkoga pravila, onda u taj čas znamo, da je to matematičko pravilo uporabljivo kod svih predmeta bez obzira na njihovu kakvoću. Sud je dakle sintetički, jer niesmo donj došli prvim zorom, ali je ipak a priori, pošto čim postavimo pojam dotičnoga broja, geometrijskoga oblika ili aritmetičke stavke, to je u tom pojmu jur sadržan i predikat, od njega nerazdruživ.

Glede pojma kausalnosti (uzročne sveze) bilo je prepirke u filozofskom svietu, da li nam je prirodjen, ili potiče iz izkustva.

Kant ga rieši ovako: Pojam kausalnosti temeljni je pojam čistoga uma[1] te je kao takav osnovom svemu našemu izkustvu. On s toga u objemu našega izkustva vriedi bezuvjetice, ali izvan njega ne vriedi.

Lange je to pravilo izmienio, veleć, da pojam kausalnosti vrieži u našoj organizaciji, te da zanj imamo sposobnost prije svakoga izkustva[2].

Spoznaja naša da potiče od izkustva, a ovo da postaje predmetom, koj motrimo i aprioristićnim elementom u nas, neodvisnim od izkustva.

Taj elemenat zove Kant formom, a objekt materijom. Prva čini idealistički, a druga realistički elemenat Kantove filozofije.

Predmete da ne možemo inako upoznati, van kako nam ih naša sjetila prikazuju, a za tom našom slikom o predmetih da se skriva „stvar u sebi“ (das Ding an sich), nu pitanje o pravoj bitnosti stvari da je koli bezuspješno, toli bezkoristno, te da se imamo zadovoljiti spoznajom svieta, kako ju svojimi sjetili stičemo.

Dočim se razum ljudski bavi pojedinostmi, nastoji um, da sve naše izkustvo shvati u cielosti, i svemu da pronadje jedinstven princip. Pošto um toga ne može naći u objemu našega osjetnoga izkustva, to se on ne zadovoljuje znanjem tim izkustvom stečenim, a pošto je obseg naše spoznaje ogradjen neprekoračivimi granicami, to si um stvara posebni — kako ga Kant zove — inteligibilni sviet. U tom se svietu kreću tvorbine uma ljudskoga, ideje. Tri su ideje, koje Kant označuje nuždnim učinom naše umne organizacije, a te su: ideja boga, svieta i duše. Te ideje istina da ne razmiču medje našoj spoznaji, ali su mu nuždne za njegovu moralnu filozofiju, koju smatra glavnim dielom svoje filozofije.

---

[1] Čisti je um u Kanta sposobnost naša abstraktno umovati na temelju spoznaje i izkustva.

[2] Sravni: Lange: Geschichte des Materialismus II. 1. str. 45.

Digitized by Google

Razpravljajuć Kant o ideji svieta kao cjelokupnosti svih prikaza u njihovoj svezi izmedju uzroka i učina nastoji riešiti problem slobodne volje.

Čovjek mu je istina podvržen prirodnim zakonom, te se od toga ni volja ne može izuzeti. Ali i ti su prirodni zakoni kao i sve drugo prikaza naših sjetila, naš se um po svojoj organizaciji tim ne može zadovoljiti, tim više, jer se mnogo i mnogo toga timi sjetilnimi prikazami ne da protumačiti. Medju ostalimi takvimi pojavi, koji se iz sjetilnih prikaza ne dadu protumačiti, nalazi i ćudoredni zakon, koj je u samosviesti svakoga čovjeka prije svakoga izkustva, te kao nutarnji glas propisuje čovjeku njegovu djelatnost.

Gdje je propis, mora se takav prije svega činiti izvedivim, a to bez slobodne volje ne ide. Pošto nam za vršenje ćudorednoga zakona sloboda volje u praksi treba, to moramo bar teoretično priznati njenu mogućnost, akoprem se način te mogućnosti ne da protumačiti.

Tako je Kant svojom filozofijom ostavio široko polje materijalističnu znanstvenu iztraživanju, pošto je sve, što se sjetili ne da dokazati, prenio u svoj inteligibilni sviet, priznajuć s druge strane, da su samo osjetne prikaze podobne množiti nam spoznaju, povukao je oštru medju izmedju čovjeka i ostaloga animalnoga svieta, dočim je glavnim predmetom svoje filozofije uzeo umnu organizaciju ljudsku i po njoj ničuće idealne tvorbine, a tim je i religioznosti uglađio trenik.

Iza znamenitib epoka filozofske djelatnosti u 18. vieku utonu filozofija u Englezkoj kako jur vidismo u bujnoj industrijalnosti i trgovini, u Francezkoj ustupi zemljište revoluciji, koja je pripravila silni militarizam, koj se zatim ondje razvi, samo u Njemačkoj održa si dostojno mjesto filozofija.

Kantovo djelo urodi obilnim plodom. Procvjeta pjesničtvo, razbuja se filologija, obća ljubav za sve krasno i uzvišeno bijaše neposredna posljedica Kantova râda.

Filozofija se stade razvijati u Njemačkoj idealističkim smjerom. Nikoše sustavi Hegelov, Schellingov i Fichteov, gdje se idealizam razvi do svoga vrhunca. Prostor nam je stegnut, a ni po zadatku, koj si stavismo, nije upravo od nužde, da te sustave ovdje crtamo: ta pišemo „o materijalizmu“. Dosta budi rečeno: ne stvoriše ništa boljega od Kanta, i vrlo nam se dvojbeno čini, da su svojimi sustavi što znamenita doprinieli za razvoj prosvjete ljudske, osim što su za jedno vrieme zapremili tlo, kako se nije mogao razvijati materijalizam, i što su, kao svaka špekulativna filozofija, doprinieli, da se izoštri mišljenje.

(Sliedi.)

Tko i kada bi imao nabavljati školske knjige?

To pitanje potaknuo je u meni nedostatak, na kojem naše škole svake godine trpiti a po tom i zaostajati moraju.

Na prvo pitanje: tko da ima nabavljati školske knjige, biti će ih različitoga mnenja. Tako će biti jedni za mjestni školski odbor, dotično mjestno

Digitized by Google

školsko vieće; drugi opet za kotarsku, odnosno podžupanijsku oblast; treći možebiti za okružnu ili županijsku oblast. Nu ja sam za jedan kao i drugi faktor, samo ako mi u pravo vrieme školske knjige na razpolaganje stignu. — Jedna i druga oblast biti će u stanju, svoje područne učione školskimi knjigami obskrbiti, samo ako se za nj svojski zauzme.

Kako i koja se oblast za nabavu knjiga gdje brine, težko mi je odgovoriti; nu za naše područje nabavlja školske knjige samo ovdašnje c. kr. okr. upraviteljstvo.

U tu svrhu podnašaju učitelji već od više godina u mjesecu veljači izkaz o broju školskih knjiga, koje će im buduće školske godine u njihovih učionah trebati.

Može li se taj postupak za shodan i svrsi odgovarajući uzeti ili ne, ne znam kako tko misli; nu svakako se ne slažem s tim. Tu je upravo čvor, koj treba riešiti, dok se dovinemo podpunoga broja knjiga. Pitam samo: tko je od učitelja u stanju, u mjesecu veljači sastaviti takav precizan izkaz, a da mu početkom školske godine sva mladež potrebnimi knjigami dovoljno obskrbljena bude? Mislim nitko. — Osim kad bi mu moguće bilo znati: koliko će mu biti djece buduće školske godine upisano, a koliko izpisano; koliko i iz kojega razreda će ih tečajem godine poumrieti, a koliko prieći u koju višu školu. Nu takav će se riedko koji naći, komu bi budućnost onako pred očima lebdila a da ni za vlas u svom naslučivanju falio ne bi.

Dosljedno je, da okružno upraviteljstvo, koje se po tih naših izkazih kod nabavljanja knjiga ravnati mora, nije u stanju točan i dovoljan broj knjiga za svaku učionu nabavljati.

I tako se moraju mnoge učione početkom školske godine manjim brojem knjiga zadovoljiti, a nekoje s njimi i preobiluju. Knjige, koje učiona previše dobije, ne primaju se više natrag, već se do buduće godine u školskom ormaru sahranjuju.

Zar se ne bi mogao za takove knjige izdan novac u koju drugu svrhu upotriebiti, mjesto da tamo u mrtvilu leži?

Takovim se postupanjem naše i onako slabe mjestne škol. blagajne samo u nazadak vode, a učione po čitavu godinu na učilih oskudievati moraju.

Na to, da mnoge učione s knjigami preobiluju, primietit će mi se možebit s koje strani: ta to ništa ne čini. Za taj višak trebati će na godinu manje knjiga u proračun uzeti, pa mirna Bosna!

Nu pitam, što će biti onda, ako se te knjige dojduće godine više rabiti neće? Imao sam priliku osobno vidjeti, gdje takovih neuporabljivih knjiga po stotinu kod mjestnoga školskoga vieća leže. Ne mora li tu propadati blagajna, a tamo nazadovati škola?

Primietilo mi se: Ako učione koje vrsti knjiga premalo dobiju, da se kod okružnoga upraviteljstva uvieke naknadno dobiti mogu.

To mi se ipak čini čudnovato, kako da baš takovimi knjigami okružno upraviteljstvo obiluje, koje, recimo ne samo mojoj, već drugoj, trećoj i t. d.

Digitized by Google

učioni manjkaju, kad ono mora samo toliki broj knjiga za područne učione nabaviti, koliko to sumarni naši izkazi iznašaju, ako neće da ih tamo knjigoušenci izjedaju.

Osim dakako, ako ono preko sumarnoga broja naših izkaza, od svake vrsti po koju stotinu kod naručbe više nabavi, onda je to u prilog samo obližim učionam.

A što će biti sa onimi učionami, koje su od sjedišta okružnoga upraviteljstva po 6 i više ura udaljene, te jošte k tomu nepristupne u svako doba?

Znadem za učionu, koja je nekoje knjige od okružnoga upraviteljstva težkom mukom tekar u mjesecu veljači dobila!

Pitam sada: može li se tu obuka pravodobno izcrpiti, i da li su u stanju sva djeca zajedno napredovati?

Ne mora li mnogo diete, kraj duševnih svojih sposobnosti, u pomanjkanju knjiga iza druge djece zaostajati?

Dogodio se slučaj kod samoga mene, da ni kod samoga okružnoga upraviteljstva niesam dobio knjiga, kakove sam trebao.

Putujuć po njih, izgubio sam čitav dan; a uz to se mnogi iztrošio toliko, čim bi se — ako i ne sjajno, a ono bar sirotinjski — koj dan više uzdržavati mogao!

Neiduć dalje, vidi se iz svega, da takova nabava knjiga kod obuke stavlja učitelju mnoge zapreke, a ne mislim da je i samomu okružnomu upraviteljstvu moguće uvieke biti u pripravnosti, čim mu koji radi knjiga pokuca na vratih.

Sada jošte obratimo se na one, koji ovdje tvrde, da je kraj svega toga ipak učitelju moguće, da sastavi za nabavu točan izkaz. Stanimo malo! Moj učitelju, da vidimo, koliko si puta imao pravo. Možebiti jepanputa izašlo ti po planu, a kod drugoga?

Što onda, kada se preko tvoje volje izpiše koj djak više? Kada se od tvojih 18 za izpisati se imajućih djaka samo njih desetak izpiše?

A što da rečem o upisivanju! Gdje ti se višeputa po 40, 50 natovari na vrat, prem ti sa pedagogijskoga gledišta dokazuješ: da nema za sve nje mjesta; da je diete slabo i nejako; da dva ili tri sata treba po zimi prtiti snieg, dok ti bar oko 10 sati u školu prispije!

Možeš li i tu biti točan u računu? Sjegurno ne!

Iztaknuvši ovo, prelazim sada na pitanje: Tko i kada bi imao nabavljati školske knjige?

Odgovarajuć na to, velim: Da svaka škola laglje i prije do škol. knjiga doći uzmogne, imale bi se zaoto brinuti pojedine kotarske oblasti, a to iz sljedećih razloga:

1. Kotarskoj je oblasti moguće, čim joj knjige na razpolaganje stignu, na brzu ruku medju vieća, a ova medju područne učione podieliti, a to s toga, jer se kod kotarske oblasti iz svijuh mjesta mal ne svaki dan u razpravi stranke nalaze; dočim kod c. k. okružne oblasti ne. Ona mora najprije kot. oblasti, a ova mjestn. školskomu vieću dojaviti, da su knjige na razpačanje stigle, a to prilično dugo traje.

Digitized by Google

2. Rabat, što se na knjigah dobiva, odpasti će tako pod upravu kotarske oblasti, iz kojega će se s vremenom kotarska učiteljska knjižnica osnovati moći. To naglašujem zato, jer od okružne učiteljske knjižnice, — koja se iz prihoda od 13 novč., štono se svakomu učitelju kod mjesečnoga izplaćivanja sustezuju, i od rabata, štono se na nabavi knjiga za umnažanje njezino postizava — mi odaljeniji učitelji nikakove koristi ne crpimo, a to s toga, što nam nijednomu učitelju nije moguće prilikom se do njih dovinuti, a poštom dobivati, mogle bi se na putu pogubiti. A tko da odgovara, ako ih tko, noseć iz pošte, zabaci ili gdje ostavi? Pa onda opet poštarinu tamo i natrag podmirivati, ne dopuštaju svakiput financijalni odnošaji pojedinog!

To je i jedini razlog, što nam se predbacuje, da knjige u okružnoj učiteljskoj knjižnici badava leže, a nijedan se učitelj ne brine, da ih čita?!

Dočim iz kotarske knjižnice mogao bi i sliedniji učitelj u svako doba knjiga dobivati, jer, kako rekoh, imade kod kotarske oblasti uviek ljudi, po kojih bi si ih pouzdano naručiti i dobaviti mogao.

3. Imale bi se pako nabavljati poslie uškolovanja, koje obično pred početkom školske godine posvuda biva.

Bojati se pako, da neće moći u tom vremenu do početka škole na razpolaganje stići, bilo bi neopravdano, osobito sada, gdje je naklada škol. knjiga za krajiške učione zagrebačkim, a ne dosadanjim bečkim knjižaram izručena.

Rekoh svoje, pošto je tomu sada hora i krajna potreba, da se jednoć i to promieni.

Lavoslav Kovačić, učitelj.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je namjest. učitelja u Ravnoj gori, Klementa Kunčarića, učiteljem obće pučke škole u Staromlazu, a pravimi učitelji obćih pučkih škola Stjepana Dianića u Kloštru Ivaniću i Franju Galovića u Miklošu.

— (**Školske knjige.**) Troškom kr. zemalj. vlade izdane su za pučke učione Hrvatske i Slavonije sljedeće školske knjige:

1. Početnica za prvi razred, ciena 30 n.
2. Bukvar za prvi razred, ciena 30 n.
3. Katolički katekizam za drugi razred, ciena 8 novč.
4. Katolički katekizam za treći i četvrti razred, ciena 20 novč.
5. Čitanka za drugi razred, ciena 34 n.

Sve ove knjige treba u smislu naredbe od 10. rujna 1877. br. 4318, naručivati kod ravnateljstva pomoćnih ureda kr. zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu, dočim će se ostale za pučke učione propisane knjige i za školsku godinu 1878/9. nabavljati iz c. kr. naklade školskih knjiga u Beču.

— (**Hrvatskomu ped.-književn. sboru**) pristupiše kao utemeljitelji grad Osiek i pučka učiona u Niemcih — položiv odmah utemeljiteljnu svotu od 25 for. Nadalje pristupi tomu sboru kao utemeljitelj pučka učiona u Kašini, položiv kao prvi rok 5 for. Kao podupirajući članovi platiše po 1 for. Ljudevit Tomšić, učitelj u Zagrebu i Martin Kopčik, učitelj u Staroj Pazovi.

— (**Darovi.**) Za priredjenje treće obće hrv. učiteljske skupštine darovali su sljedeći p. n. vriedni rodoljubi, kao: sudac Vadjon 2 for.; sudac Gjurašin 50 nov.; sudac Kallaj 2 for.; akcesista Ivković 50 n., učitelj Crkvenac 1 f., učitelj Klobučar 50 n., načelnik Radanović 1 for., bilježnik Poznovija 50 n., blagajnik Bradić 50 n., pisar Kovačina 50 n., pisar Hemen 50 n., trgovac Kajganović 1 for., paromlinar Nemet 1 for., mjernik Turković 50 n., podvornik Radanović 20 n., profuz Glavičić 20 nov., dnevničar Klempaj 30 nov., starješina Poznovija 50 n., Mamek 10 n. i Zuber 11 n. svi iz Čazme; zatim odvjetnik Poch u Zagrebu 2 for.; župnik Bosanac u Lipovčanih 2 for.; učitelj Obradović u Lipovčanih 50 nov.; učitelj Čanadjija u Dabcih 1 for.; učitelj

Digitized by Google

Galović u Miklošu 1 for.; učitelj Andrlić u Subaji 50 nov.; učitelj Lugarić u Dragancih 50 nov., ukupno 20 for. 96 novč. Naknadno poslao je g. Josip Marković, ravnajući učitelj u Belovaru, 5 forinti, što ih je u spomenutu svrhu sakupio. Na tom rodoljubnom daru naznačenim ovdje darovateljem radostno kliče: „srdačna hvala i iskreno živili!“

U Osieku, dne 9. rujna 1878.

Upravljajući odbor „učiteljske zajednice“ u Osieku.

— **(Godišnje izviešće više djevojačke učione slob. i kr. grada Varaždina koncem školske godine 1877/8.)** Na čelu nalazi se članak: „Nestrpljivost roditelja prieči naravnomu razvitku djetinjega tiela i duha“ od F. S. Na višem odjelu službovahu osim ravn. učitelja 1 vjeroučitelj, 3 učitelja i 1 učiteljica. Na nižem odjelu službovale su 4 učiteljice. Viši i niži odjel polazile su 273 učenice. Izpitu podvrglo ih se 269 a 26 ostalo ih neizpitanih. Od izpitanih dobilo ih 116 prvi red s odlikom, 105 prvi red, 45 drugi red a 3 treći red. U tom izviešću čitamo i zahvalnicu od učenice 8. razreda Marije Kosove, što ju reče gradskomu zastupstvu, svojim učiteljem i družicam. Izvjestitelj napominje zahvalnošću, da je varaždinska štedionica i ove godine darovala 25 para cipela ubogoj mladeži, a družtvo za podporu sjromašnih učenika i učenica 32 para cipela. Živili, te se i nadalje sjećali naše siromašne učeće mladeži!

— **(Godišnje izviešće obćih pučkih škola slob. i kr. grada Koprivnice koncem školske godine 1877./78.)** Na čelu nalazi se članak: „Kratke crtice domaćega uzgoja“ od Mije Židovca, učitelja. Te crtice namienjene su uzgojiteljem u obće, a napose roditeljem koprivničkim. Osim toga članka donosi taj izvještaj i disciplinarni propis za obće pučke škole Hrvatske i Slavonije. — Na dječačkoj školi službovahu osim ravn. učitelja 1 vjeroučitelj, 3 redov. učitelja i 1 pomoćni učitelj. Na djevojačkoj učioni službovale su 4 redovite učiteljice. Dječačku školu polazila su 202 učenika. Po napredku bilo ih 33 s odlikom, 98 s prvim, 33 s drugim, 24 s trećim redom a 14 ostalo ih neizpitanih. Opetovnicu polazilo je, i to I. odjel 48, a II. odjel 55 opetovnjaka. — Djevojačku učionu polazilo je 376 učenica. Od ovih dobilo je 76 prvi red s odlikom, 173 prvi red, 63 drugi red, 39 treći red a 25 ostalo ih neizpitanih. Opetovnicu polazile su i to I. odjel 24 a II. odjel 25 djevojaka. — Učiteljska knjižnica ima 353 hrvat. djela i 71 njemačko. — Učiona je članom družtva „sv. Jeronima“, „Matice hrvatske“, a ove godine posta utemeljiteljem „Pedagogijskoga sbora“. Ove godine nabavljen je i liep broj učila. Gradsko zastupstvo darovalo je siromašnoj škol. mladeži 48 for. 76 novč. a grad. štedionica 44 for. 34 nov. Od tih novaca nabavljeno je knjiga, odjela i obuće, kojom je nadareno 29 djece. Ovomu izvještaju dodan je izvještaj **škole u predgradju Bregi.** Na tom zavodu službovao je 1 ravn. učitelj i 1 učiteljica. Dječačku učionu polazili su 23 učenika. Od ovih dobili su 4 prvi red s odlikom, 18 prvi red a 1 treći red. 1 je samovoljno izostao, 6 ih nije polazilo a 2 odpustio je školski odbor. Od 5 opetovnjaka polazio je jedan dobiv I. red, ostali niesu polazili. Djevojačku učionu polazilo je 18 učenica. Po napredku bilo ih 4 s odlikom, 13 s prvim i 1 s drugim redom. Izostalo ih 8, a školski odbor odpustio je 1 učenicu. U tom izvještaju čitamo, da je školska godina započela istom 15. listopada 1877., jer župni ured u Bregih uz sve opomene gradskoga poglavarstva nije poslao škol. sposobnjaka do 25. listopada. — Sazivanje duha sv. bilo je po odredbi mjest. župnika istom 4. studenoga 1877. (To je sbilja krasan red! Zar mogu i smiju neki prkositi zakonom?!) Izvjestitelj napominje još više nepodobština, koje bi valjalo odstraniti. Polazak bijaše vrlo nemaran, dà, mogli bismo reći nikakov, premda imamo poglavarstva, kojim se brinuti, da djeca školu polaze makar i silom.

Razne viesti.

— **(Treća skupština ugarskih učitelja u Budapešti.)** Mjeseca kolovoza sborovahu po treći put ugarski učitelji, njih 600 po prilici, u Budapešti. (Uzme li se, kolika je Ugarska prema Hrvatskoj, pak da je i hrvatskih učitelja bilo u Osieku preko 600, to je za Ugarsku jako malen broj.) Skupština je sborovala u saborskoj (zastupničkoj) kući a predsjednikom joj bijaše Aladar Molnár. U svom govoru naerta u kratko predsjednik nastojanja ugarskih učitelja oko napredka; sadašnjost reče da je prelazno doba za ugarski narod (ili narode? Ur.) a zatim upusti se u kritiku škol. zakona od god. 1868. Pošto je nadalje školstvo označio temeljem svemu državnomu životu, te spomenuo mimogredce veliku snagu Englezke, izrazi potrebu, da bude magjarština obligatnim predmetom za sve pučke škole u Ugarskoj. nu priznav naročito, da se imadu i drugi jezici učiti, otvori III. skupštinu. Zatim pozdravi skupštinu nadnačelnik grada Budimpešte Karlo Ráth.

Prvi izvjestitelj Peterffy govoraše o reviziji škol. zakona od g. 1868. Kudi taj zakon, jer se nije u njem pobrinulo za sliepe i gluhonieme. Spomenu nadalje kukavno stanje izraelitskih učitelja, te predloži, da se u tom pogledu uztraži pomoć u ministarstva. U dalnjem svojem razlaganju preporučaše predlog o reformah, što ga je u svoje vrieme izradio zemaljski školski odbor. — Bálint želi da budu učitelji, a Mikola barem da budu učiteljski pripravnici oprošteni od vojne službe. — Mavro Svare zagovara bezkonfesionalne državne škole, a Bernard Sön drži to preranim a državna sredstva još preslabimi. — György predlaže, da bude magjarski jezik u svih pučkih školah obveznim. — J. Gold-

Digitized by Google

berg traži obskrbu onim učiteljem veteranom, koji su u mirovinskom zakonu izključeni. — Varady želi, da se podigne posebna oblast, koja bi imala štititi učiteljski autoritet. — Predlozi izvjestiteljevi, zatim predlog glede izraelitskih učitelja, kao i predlozi Györgyevi i Goldbergovi bi prihvaćeni. — Tim se svršila prva sjednica.

U drugoj sjednici bje na dnevnom redu pitanje o školskih knjižnicah. Izvjestitelj Vasz zahtievaše, da svaka občina mora imati pučku knjižnicu, koju bi imao nadzirati učitelj. Višu upravu imala bi pako školska stolica (vieće), te bi se u občinski proračun imala svake godine u tu svrhu staviti stalna dotacija. Knjižnice se ne smiju ni u političke ni u konfesionalne svrhe zlorabiti. — Varga zagovara te predloge. — A. Mikula razlaže, kako je u interesu magjarske narodnosti, da se razširuju knjige s narodnom magjarskom tendencijom. — Benj. Varga zahtieva, da se ustroje medju mladežju družtva za samonaobrazbu (!) — Karansey želi, da vlada osobito u nemagjarskih predjelih podigne pučke knjižnice na državne troškove. — Ivan Györffy konstatova velike zasluge, koje si je steklo nekadanje družtvo „Korvina“ tim, što je razširivalo u jeftinih izdanjih spise pojedinih osobito popularnih magjarskih spisatelja. Svi ovi predlozi (osim Varginoga) bi prihvaćeni.

Sada se uzelo živahno razpravljati kao glavno pitanje ob ustrojstvu zemaljskoga učiteljskoga saveza. Izvjestitelj Rudolf Györgyöffy preporuči statute, što ih je izradilo aradsko učit. družtvo. Peterffy slažuć se s izvjestiteljem preporuča ipak, da se za potanko pretresivanje izabere posebni odbor. Predloženi statuti budu zatim prihvaćeni, te izabrana centralna komisija, u kojoj će biti zastupana sva magjarska učiteljska družtva.

(Konac.)

Književnost.

— **(Balkan-divan.)** Viesti, misli i prouke o zemlji i narodu, navlast u Bosni i Hercegovini. Spisao ih i na sviet izdao Velimir Gaj. Zagreb. 1878. 8. — Velezanimljivo ovo izdanje, veliko oko 17 tiskanih listova, prvenac od narodopisne vrste u hrvatskoj književnosti, sadržinom pomnjivo dotjerano prema poletu i klasicizmu izuće naše knjige dubrovačke, oblikom krasoslovno i prikladno, kano narodoznanstveni roman, po najnovijih dogadjajih od česti gdješto, tako reći „praesens historicum“ naroda-sužnja i turskoga gospodstva, spomenik naroda-mučenika, — medju inim razpravlja uzvišene pomisli o narodnoj oslobodi i tielom i duhom, pa donosi izobila dragocjenih priloga k poznavanju pomenutih zemalja, različnih spomena od narodnoga bića i žića itd., a dobiva se po 1 st. 30 n. samo u pisca-izdatelja.

— **Mrzi Brate!** Pjesma Vuletića, učitelja. U Zadru. Brzotiskom „Narodnoga lista“. 1878. U 16tini, strana 13. Ciena 20 novč. Ova je pjesma izliev mlada, rodoljubiva srdca, razjarena, što nam narod trpi tolike mučeničke muke, te zato potiče na borbu nesmiljenu, dok bolja budućnost svane Slovinima!

— **Dra. Adolfa Mussafije talijanska slovnica** za početnike. Po devetom njemačkom izdanju priredio Iv. Krst. Šverljuga. Zagreb. 1878. Nakladom sveučilištne knjižare Franje Župana (Albrecht i Fiedler). Str. 284 u vel. 8ni. Ciena 1 for. 60 n. Da nam je ovakovo djelo veoma potrebno bilo, ne treba nam tek dokazivati. Dobro je dakle došlo našoj mladeži, pa i odraslim, da se uče krasnomu talijanskomu jeziku. Do konca godine, kako obećaje pisac, izaći će i 2 svezak. Vis. kr. zem. vlada preporučila je jur to djelo svim srednjim školam.

— **Geometrijsko likoslovje sa elementarnim risanjem.** Za I. razred realke. Sastavio Franjo Magdić, profesor kr. velike realke zagrebačke. Sa 99 obrazaca na 12 tablicah. Zagreb. 1878. Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera. Str. 46 u velikoj 8ni. Ciena 50 novč. Ovo je dielce namienjeno specijelno za obuku u geometriji i geometrijskom risanju u I. razredu realka, te je dobro došlo, jer je do sele u tu svrhu manjkala shodna učevna knjiga. Naputak za nazorno risanje geometrijskih predmeta u prostoru, koje takodjer ide u obseg geometrijske obuke u I. razredu, slediti će napose što skorije, kako obećaje pisac.

Natječaji.

— Za učitelja matematičko-tehničke skupine na višoj djevojačkoj učioni u Karlovcu. Plata 700 for., 10% stanarine i 10% petgodišnjega doplatka. Rok do 12. listopada.

— Za učiteljicu u Tuhlju (krap.-toplička podžupanija). Plata 600 for., 50 for. 40 nov. u ime drva, 12 for. u ime škol. paušala i 90 for. u ime stanarine. Rok do 10. listopada.

— Za učitelja rimokat. vjeroizpoviesti u Erdutu. Plata: 350 for., stan u naravi ili 52·5 for. stanarine. Rok do 10. ltstopada.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere na obospolnoj občoj pučkoj školi u Putincih, kr. podžup. rumske. Plata: 350 for., 10·2 km. drva, stan i vrt. Rok do 8. listopada.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere na občoj pučkoj školi u Kraljevcih, podžup. rumske. Plata: 350 for., 10·2 k. m. drva, stan i vrt. Rok do 29. rujna.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

☛ Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka“ komad XXXVII.

Digitized by Google

Br. 28. U Zagrebu, 1. listopada 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Osvrt na III. obću hrv. učiteljsku skupštinu.

Zakrilimo li na brzih krilih mašte u dobu slavnih Grka, naići ćemo na više velikih narodnih svetkovina i junačkih igra. Najslavnije od tih bijahu olimpijske na slavu bogu Zeusu u Olimpiji. Tu su se grčki junaci utrkivali, borili, bacali diskos, a pjesnici i spisatelji čitali su Grkom svoja djela, slikari pokazivali slike, a rezbari razne umjetne rezbarije, i tim sticali si najveće znakove slave: vience lovorove, uljike i bršljana. Ali žene bijahu izključene od tih svetčanosti.

Nestalo je grčkoga kraljestva, nema olimpijskih igra, ostala je samo njihova slava, nastalo je drugo doba i ine svetčanosti. — Što su nekoč bile slavnim Grkom spomenute svetkovine, to su danas hrvatskomu učiteljstvu obće hrvatske učiteljske skupštine: to su mu najveće svetčanosti, najodličniji blagdani. Na nje hrli, kao nekad Grk, sa svih strana hrvatski učitelj i učiteljica, da žrtvuje duševnu svoju snagu božici prosvjeti i majci si Hrvatskoj.

Kao što su neumrli Grci godine 776. pr. ls. prvi put zabilježili dična imena slavnih pobjeditelja, tako bilježimo godine 1878. mi, da je učit. skupštinu u Osieku u obilnom broju ukrasio onaj faktor, koji bijaše izključen od olimpijskih igra. Jest, sad se zaigralo drugo kolo; treba uzgojit, naobrazit sav mladi naraštaj, a ponajprije dobre majke, dobre Hrvatice. To shvatiše i naše suradnice na škol. polju, naše učiteljice, jer evo to i činom dokazaše, sabrav se ovaj put u toli liepom broju sa suradnici svojimi na ozbiljnom sboru.

Bolestnik, podižuć se iz težke bolesti, opojen nadom života, radostno pruža, steže i podiže suha iznemogla uda i povraćajućemu se zdravlju i životu neizmjerno veseli; jer to mu je sad najveći i najmiliji dar pod suncem. Poletna se duša divi veličanstvenomu i čarnomu prizoru: rumenilu zore i porodu sunca. Rodoljub se neopisivo presretnim scieni, kad doživi, da si njegov narod skida stoljetne težke i sramotne okove robstva — kad gleda, da mu narodu milomu

Digitized by Google

na prag sinulo toplo, oživljujuće sunce slobode. Najveće blaženstvo zaplovi grudima čestitu roditelju, kad si odgoji umnu, poštenu i sretnu djecu: a hrvatskomu učitelju i učiteljici na III. skupštini kucnu srdce življe, napuniše im se grudi udivljenjem i uzhitom, i preporodi im se trudni život. U složnu kolu liepo razprava teče poput bistra romonećega potočića; sabrano znanje i trudnim radom u školi stečeno izkustvo iznaša se na vidik: misao po misao, rieč po rieč kreše se, izpravlja, gladi, ne bi li što čišća ugledala svieta. A kako ti se govorniku grud širi videć, da mu svaku riečcu sliedom sliedi toliko izkusnih suradnika i suradnica na školskom polju. Nu i izvan skupštine, koliko se je dobrih i jedrih misli izmienilo, koliko potaknulo u medjusobnom obćenju. Jest, mnogo i mnogo se je jedro zrnce posijalo tudier, mnoga se je nejasna razbistrila, mnogo srdce zanosom za sveto zvanje uzplamtilo, mnoga volja osokolila.

Nu i tim bi danom kraj. Oprostismo, razidjosmo i razštrkasmo se širom krasne, talenti i poštenjem velebogate domovine, da obogaćeni umom, osviešteni sviesti učiteljskom, a ohrabreni žarom rodoljubja, nastavimo svoj apoštolski rad, da širimo žarku luč prosvjete, da sijemo od kukolja očišćenu pšenicu, a dao Bože, pala na plodnu njivu, uzbujala i rodila nam trovrstno zlaćano zrnje: ž a r k o r o d o l j u b j e, s l o g u b r a t s k u i s a m o s t a l n o s t!

Olimpijske igre uplivahu mnogo na Grke, te smjerahu i na pomirenje često zavadjenih grčkih plemena. Skupština pako naša, negledeć na ina mnoga dobra, štono ih tamo crpismo, ogrija nam dušu i srdce još više učiteljskom sviesti, ohrabri i obodri nas na novi rad i uvjeri nas opet, kolika je moć velika stečevina najnovijega doba: udruživanje naime, proti kojoj vojuju neprijatelji narodne prosvjete, ili koji nas ne mogu ili neće shvatiti i razumjeti.

Dà, udruženi ljudi spojiše daleka mora, premostiše široke rieke, prekopaše gore, prorovaše tvrde klisurine, podigoše divne gradove, oslobodiše se jarma, preporodiše književnost i umjetnost, obrt i trgovinu i tim blagostanje i prosvjetu naroda: udruženi pako hrvatski učitelji i učiteljice dokazaše, što su, a ostaviše u Osieku najljepšu spomen.

Urekosmo bratsko ročište, a izabrasmo si zato koljevku hrvatsku — dičnu posestrimu Dalmaciju. A kako ćemo zaploviti sinjim hrvatskim morem i pozdraviti se u tvrdom gradu hrvatskoga žala, misli nas već svaki na to, a radujemo se trenutku, kad ćemo vidjeti, gdje hrvatske učiteljice pokazuju nevjernim kćerim Zadra, odtudjenim italiomankam i Zadru, da je u Hrvatskoj mnogo budnih vestalskih djevica: pučkih učiteljica, koje će nam uzgojiti valjanih budućih matera, vjernih supruga, vještih kućanica i rodoljubivih Hrvatica i koje jamče, da „još Hrvatska nij propala“, već da sve jača živi i napreduje: a n e k a i ž i v i!

Na koncu ne mogu, a da našim dičnim hrvatskim učiteljicam, bivšim na III. skupštini, ne uzkliknem u ime mnogih sudrugova srdačni: Živile!

Davorin Trstenjak.

Digitized by Google

III. obća hrv. učiteljska skupština u Osieku.

(Dalje.)

Za prvu sjednicu bijaše još na dnevnom redu pitanje: Učitelj i vojna dužnost. Izvjestitelj Tomislav Ivkanec, učitelj kr. preparandijâ u Zagrebu.

Izvjestitelj spomenu, kako se u sadanjih burnih i kritičnih okolnostih i nehotice namiče pitanje: „Što će biti s učitelji, koje je uzelo pod pušku, pa ako u ratu kojom nesrećom padnu ili postanu inače nesposobnimi za učiteljsku službu, što će biti tada s njihovom obitelju, tko će ju i kako obskrbiti?“ To su, reče, pitanja, koja pučki učitelji s ovu i onu stranu Litave zabrinutim okom motre i prate, nu glede kojih se u nas barem dosele ništa definitivna stvorilo nije. Po novom obranbenom zakonu mora svaki državljanin austro-ugarske monarkije biti vojnikom, ako je za vojničku službu sposoban, a po tom se je i pučkomu učitelju podvrći tomu zakonu, koj veže jednako svakoga državljanina na vojnu dužnost. Nu pošto je u nas i onako veliko pomanjkanje učitelja, pa pošto ih uzprkos tomu uzelo samo iz civilne Hrvatske i Slavonije preko 80 u vojnike, a uzet će ih još više, ako rat dulje vremena potraje, pa pošto je nadalje sudbina takovih učitelja-vojnika veoma dvojbena i nesjegurna, to misli izvjestitelj, da je to po pučku naobrazbu tim veća šteta, što će ostati mnoge škole zatvorene a mnoge obitelji bez kruha. Kod nas je to tim žalostnije, što smo istom zaplovili novom putanjom, a put do luke nam još dalek.

Nadalje je izvjestitelj razlagao, kako pučki učitelj može blagotvornije djelovati na školskom nego li na bojnom polju — nu on nemisli možda tim reći, da učitelj ne bude vojnik, već se samo poziva na §. 26. obranbenoga zakona, kojim se pučki učitelji mogu za vrieme rata oprostiti od vojne dužnosti, ako su neobhodno potrebiti za pučku naobrazbu.

Pošto je nadalje još živahnimi bojami nacrtao žalostno stanje takovih učitelja-vojnika i njihovih obitelji, koje ostaju bez svake pomoći i bez svake subsistencije, ako im hranitelj u ratu kojom nesrećom postrada i pošto je još govorio ob obskrbi takovih učitelja za vrieme mobilizacije, to predloži zatim sljedeće rezolucije, koje su primljene „en bloc“:

1. Glede vojničke službe treba da i pripravnici uživaju iste pogodnosti, koje uživaju i jur namješteni učitelji.

2. Za vrieme vojne službe bere definitivno namješten učitelj cielu svoju plaću.

3. Dok je učitelj u ratu, trebalo bi, da mu se njegovo mjesto rezervira, a godine uračunaju u službovanje.

4. Padne li učitelj pred neprijateljem ili postane li inače u ratu za učiteljsku službu nesposobnim, opredjeljuje se mirovina njemu i njegovoj udovi, a uzgojna podpora djeci mu kao i ostalim državnim činovnikom naše monarkije s obzirom na §. 140. škol. zakona.

5. Centr. odbor ima u tom smislu podnieti peticiju na hrvatski sabor, da se spomenute pogodnosti, što ih uživaju i državni činovnici za mobilizacije, protegnu i na pučko učiteljstvo, i da se njegovo dvojbeno stanje zakonodavnim putem što skorije i povoljnije rieši.

*

Digitized by Google

Pošto bi pročitani neki brzojavni pozdravi, bude na predlog predsjednikov zaključeno, da se brzojavkom izrazi zahvala: nj. preuzv. svietlomu banu, preuzv. g. barunu Franji Filipoviću, preuzv. g. barunu Rodiću, zemalj. odboru u Zadru, preuzv. g. barunu Prandau-u, preuzv. g. biskupu Strossmajeru, zatim jošte da se brzojavkom pozdrave zapovjednik vojske u Bosnoj preuzv. g. bar. Josip Filipović u Sarajevu i podmaršal barun Jovanović u Mostaru. Tim bi prva sjednica zaključena. Istoga dana poslie podne čitaše ravn. učitelj gradj. škole u Sisku, g. Cuvaj, vrlo zanimivo predavanje „o risanju u pučkoj učioni".

II. sjednica. Predsjednik otvori sjednicu u 9 sati. Pošto je tajnik pročitao zapisnik, koji bi uz neke primjetbe ovjerovljen, dade predsjednik pročitati brzojavke kašnje pridošavše, ponajviše iz raznih krajeva Hrvatske, pa iz Češke od pojedinih učit. zadruga. Sve bi primljene sa oduševljenim živio.

Predsjednik izrazi zatim svoje zadovoljstvo na trieznom i uzornom redu, u kojem se obavila prva sjednica skupštine. Zatim se prešlo na dnevni red, na kojem bijaše pitanje: „Tvrdi se, da narod u novije vrieme i moralno i materijalno propada, a tomu da je donekle kriva i današnja škola. Da li je taj prigovor temeljit ili ne?"

Izvjestitelj Kvirin Vidačić, ravnajući učitelj obće pučke škole u Križevcih, spomenuv najprije, kako je to pitanje zamašno, da bi trebalo o njem ciele knjige napisati, uze ga u potanje razglabati. On priznaje doduše, da tuj i tamo narod moralno pada, ali to u obćenitosti zaniječe. Navede zatim vrline jezgre našega naroda: kako je liepih načela, nježnih čuvstva: kako teži za svim, što je dobroi plemenito; da ljubi i štuje nada sve vjeru praotaca svojih, a uza to je odan ljubavlju i poslušan svomu vladaru. Što ipak narod u tom pogledu gdje što i propada, uzrokom je u prvom redu siromaštvo, te slaba naobrazba, jer čim je čovjek na nižem stupnju naobraženosti, tim je skloniji na zločin. Nada se tomu lieka samo od škole. Što i materijalno tuj i tamo narod propada, uzrokom su klimatički odnošaji i plastička formacija tla; zatim primitivno gospodarstvo i stočarstvo te razne elementarne nesgode. Spominje i socijalne odnošaje. Zadruge da su se preživjele, nu opet da ih je zakon prenaglo raztvorio. Kao dalnji uzrok tomu propadanju navede i drakoničko utjerivanje poreza. Zaniječe pako odlučno, da bi bud stara bud nova škola tomu uzrokom bila, a nova tim manje, što do sele nije još ni mogla uroditi plodom. Napokon zaključi, da se samo širenjem obće naobrazbe može narod moralno i materijalno podići, pa zato treba, da svi faktori, koji su na to pozvani, a ponajviše učitelji uznastoje dovesti ga do toga plemenitoga cilja.

Kod generalne debate sudjelovahu Jerand, Pernišek i Buzolić. Jerand slažuć se sa izvjestiteljem, dokaza kao učitelj kažnjenika u Lepoglavi brojevi veliko nerazmjerje izmedju onih kažnjenika, koji znadu čitati i pisati, i onih, koji ne znadu, da dakle nije škola kriva moralnomu propadanju. Buzolić suglasujuć takodjer sa izvjestiteljem veli, da se ne može hrvatskomu narodu reći, da je hrvatska škola uzrok propasti materijalne i moralne snage. Ali želio bi, da se medju uzroci moralnomu propadanju još silnije iztaknu uslovi, koji su

Digitized by Google

jučer o materijalizmu izrečeni, on naime nalazi moralno propadanje u religioznom indiferentizmu i neshvaćanju idealnih užitaka. Što se materijalnoga propadanja tiče, želi, da se poimence oskudica znanja nešto bolje naglasi. Izvjestitelj da se nije osvrnuo na škole gradjanske, realne, gospodarske i obrtne. Pomanjkanje takovih škola da je uzrokom lošomu materijalnomu stanju naroda.

Izvjestitelj opravdava svoje tvrdnje glede religioznosti naroda, jer da pod izrazom „narod" razumieva seljačtvo t. j. prosti puk, koji ne poznaje indiferentizma religioznoga, a ne misli na pojedince, koji su poplavljeni već idejami socijalizma.

Zatim se prešlo na specijalnu debatu, kod koje sudjelovahu: Pernišek, Jerand, Kobali, Lisac, Petras, Tkalec, Grivić i Vuletić, te bi napokon prihvaćene sljedeće rezolucije:

1. Nije temeljita tvrdnja, da narod u cielosti svojoj moralno propada.

2. Djelomičnomu moralnomu propadanju kriva je uz druge uzroke ponajviše i materijalna oskudica, koja se u novije vrieme u našem narodu pojavlja.

3. Materijalnomu pako propadanju naroda glavni je povod u njegovih socijalnih, pa i u nepovoljnih elementarnih odnošajih, što i samu školu u njezinu radu i razvitku prieči, koja nastoji priukom na radinost, urednost, točnost, savjestnost i štedljivost, pa i obukom kao najobsežnijim uzgojnim sredstvom, podići materijalnu i moralnu snagu naroda, premda je u tom ne pomažu uviek kako treba svi na to pozvani faktori.

4. Materijalnomu propadanju povodom je takodjer oskudica gradjanskih, tehničkih, obrtničkih i sličnih zavoda.

Poslie odmora od 10 časova pročitane bi na novo stigavše brzojavke, zatim se prešlo na dnevni red, na kojem bijaše za taj dan opredieljeno još pitanje: „Da li je probitačno, da učitelj bude političkim agitatorom ma koje stranke i koje bi to posljedice imalo po učitelja i školu?"

Izvjestitelj, ravnajući učitelj više djevojačke učione u Karlovcu, Davorin Trstenjak, spomenuv u uvodu, kakova mu je slast govoriti o predmetu mu toli milom, jer da nema skoro stvari, koja bi mogla rodoljuba toli uznieti i toli plemenitimi čuvstvi nadahnuti, kao rieč: domovina, kojoj je i ovo pitanje posvećeno. Naglasi zatim, da je učitelju kao representantu narodnje prosvjete ne samo dozvoljeno kao i svakomu drugomu državljaninu da pripada ma kojoj političkoj stranci, nego da mu to rodoljublje upravo nalaže, da svoje slobodne časove posvećuje i politici i da je član one polit. stranke svoga naroda, koju zadahnjuje čisto, nesebično, požrtvovno rodoljublje i koja vodi najkraćim putem u luku sreće, blagostanja, čim veće prosvjete, slobode i samostalnosti. Onaj, koj ne pripada nijednoj polit. stranci ili nema nikakovih političkih načela, ili nije rodoljub, nego sebičnjak, mlitavac i bezsvjestnjak. Mlitavost pako pretvara se u truhlost i propast, a jao si ga narodu, koji sniva duboki san mlitavosti. Naglašuje nadalje, da nije dovoljno, da narodni učitelj samo dotle obučava mladež, dok polazi školu, nego ima obučavati narod i kasnije; treba narodu protumačiti,

Digitized by Google

tko mu je prijatelj, tko li neprijatelj, treba u narodu uzpirivati rodoljublje. — Narodnomu je učitelju odvraćati narod od polit. stranke, koja je narodu neprijateljicom, ali to da čini na dostojnu mjestu načinom dostojnim, dolikujućim ugladjenu i prosvietljenu čovjeku: načinom apoštolskim, načinom Isukrsta.

Učitelju je nadalje, kad je već član koje polit. stranke, i za nju raditi t. j. dostojno ju zagovarati i braniti, jer inače su mu načela mrtva vjera; nu učitelj ne smije biti prosti agitator, prosti korteš, koji u oči izbora po krčmah viče, strasti uzpiruje; koji protivnu stranku surovo grdi, psuje, sumnjiči, potvara, — a kad se izbori svrše, izčezne. Takova korteša ne može nijedna stranka štovati, jer je prosto orudje bez osvjedočenja, a takov ne može biti pravi odgojitelj. Tko da vjeruje takovu učitelju? Tko da ga podupire?

Spomenuv nadalje, da se prostim kortešovanjem oduzima školi mnogo duševne snage i dragocjena vremena, dokaza, da u školi ne smije učitelj promicati nikakovih stranačkih interesa, jer djeca niesu zrela za politiku. Škola da niti jest niti smije da bude stranačkim borilištem, već jedino svetim hramom medjusobne ljubavi i narodnjega jedinstva.

Naglasi nadalje, da je najbolji agitator onaj učitelj, koji svoju dužnost savjestno vrši, koji u srdcih svoje mladeži uzpiruje ljubav za rad, za domovinu, koji ju zadahnjuje težnjom za svim onim, što je liepo, pošteno, istinito i pravo. Narodni je učitelj dakle najveći agitator naroda već i po svom zvanju, i to agitator u pravom i uzvišenom smislu, jer dostojno agituje za prosvjetu, koja uništuje tminu, glupost i neznanstvo; jer gdje je svietlo, tamo ne može da bude tmina.

Zaključujuć umoli napokon skupštinu, da prihvati predložene rezolucije već toga radi, da učiteljstvo uvjeri junački i kršni hrvatski narod, da je pripravno u svojih slobodnih časovih boriti se dostojno s njim na otvorenom polju proti ledu, koji ga bije sa svih strana; da mu dokaže, da shvaća svoju svetu dužnost, da pred cielim svietom podigne svečani glas, da mu je Hrvatska najsvetija mati, da za Hrvatsku živi.

Na predlog Jeranda prihvati skupština sve rezolucije en bloc s najvećim oduševljenjem kako sliedi:

1. U ustavnoj državi može pučki učitelj kano i svaki drugi državljanin u javnom životu po svom osvjedočenju pripadati bud kojoj političkoj stranci svoga naroda.

2. Pučki učitelj treba da u svoje vrieme i na svom mjestu političko svoje mnenje zastupa i brani, kao što se dolikuje mužu poštenu i značajnu.

3. Ne slaže se niti sa interesi škole, a niti sa interesi pojedinih učitelja, da budu javni agitatori ma koje političke ili ine kakove stranke.

4. Agitovanjem se školi oduzimlje puno duševne snage i dragocjenoga vremena, budi se naprama njoj ono nepovjerenje onih stranaka, protiva kojim učitelj agituje, a i učitelj sam pribavlja sebi tim puno neprilika, pa i neprijatelja.

Digitized by Google

5. U samoj školi ne smije učitelj promicati nikakovih stranačkih interesa. Škola niti jest niti smije da bude stranačkim borilištem, nego jedino hramom medjusobne ljubavi i narodnoga jedinstva.

Tim bi druga sjednica završena. (Konac.)

O materijalizmu.

(Dalje.)

Tek 1830. godine stade jenjati idealistički i poetički zanos u Niemaca; sve se više pomnje obraćaše obrtu i trgovini; nikoše opet prirodoslovne znanosti i do skora stadoše se sve bujnije razvijati, dok se napokon 1855. godine pojavi Büchner[1] sa svojim materijalističkim djelom: „Kraft und Stoff“, gdje se opet sav sviet gradi od atoma, a svi pojavi izvode iz mekaničkih uzroka. Zemljište mu i gradivo za to prirediše prirodoslvci svojimi tečajem zadnjih desetljeća vrlo znamenitimi obreti.

Ako se teoretični materijalizam ograničuje na to, da iz pozitivne znanosti sve izluči, što je spoznaji ljudskoj nepristupno, ako sve nastoji protumačiti iz mehaničkih zakona pa, recimo, hipotetički poriče i sam obstanak kakvoga drugoga svieta osim osjetnoga, kako bi za svoje znanstveno iztraživanje stekao što šire polje; to mu se doista ne može ništa prigovorit, on radi u interesu znanosti, služeć spoznaji ljudskoj.

Ali se mora oštro osuditi, ako se on na temelju pozitivnih obreta podade špekulaciji, pa onda njom stečene hipoteze proglašuje dokazanimi činjenicami, te tako zavodi sviet i širi bludnju. To bismo mogli spočitnuti Büchnerovim literarnim proizvodom, koji, pisani popularnim jezikom, razpravljaju kosmologijska pitanja, čineć propagandu za materijalističke nazore. Ne može se tim djelom poreći znatna dialektička okretnost, kojom često umije hipotezu prodati pod živu istinu.

Lange mu izmedju ostalih spočitava, gdje u svom djelu: „Natur und Geist“, str. 102., tvrdi: „Atomi starih bijahu filozofičke kategorije i izmišljotine; dočim su današnji atomi obret prirodoslovna izpitivanja.“ Kemičkim izpitivanjem pošlo je za rukom pronaći najsitnije čestice, ali ne jednostavne, nerazdjelive, koja se svojstva atomom pripisuju i kao konačnim počelom moraju pripisivati. Te sićušne čestice, koje su opet sastavljene od „atoma“, ozvaše molekulami. Sve do danas nema još razloga vjerojatnosti, da će se ti atomi kada pronaći i znanstveno dokazati, oni ostaju hipotezom. Najznamenitije mu je djelo „Kraft und Stoff“, kojim cieli sviet gradi od sile i tvari. Nu već sama ta sila i tvar niesu drugo do li abstrakcije, kojimi označujemo lih prikaze naših sjetila. Niti je dosele bitnost tvari niti sile protumačena. Druga mu je hipoteza, koju postavlja kao temeljnu istinu, i koja

[1] Fridrik Karlo Krsto Ljudevit Büchner, rodj. 29. ožujka 1824. u Darmstadtu, lječnik.

Digitized by Google

je glavnim osnovom svemu njegovu daljnjemu izvadjanju, da nema tvari bez sile, niti sile bez tvari. „Materijalizam izvršio je svoj zadatak, dočim je jedinstvenost sile i tvari, duha i materije dokazao.“ [1] „Sila, koja se ne očituje, ne može postojati, ili ju bar pri našem umovanju ne možemo uzeti u račun.“ [2]

Lange na to primjećuje, da mi te „sile“ možemo spoznati samo u doticaju tjelesa, gdje jedno na drugo djeluje. Magnet n. p. privlači željezo, nu samo ako mu se takvo dostatno primakne. Nu ako mu željezo ne primaknemo, ne privlači ga, sila se ne očituje, a ipak moramo uzeti, da je magnetu imanentna, ali se ne očituje, jer nema povoda. Sila dakle nije drugo, do li pojam, kojim označujemo svojstvo tjelesa, koja nam se prikažu pri njihovu uzajamnu doticaju. Gdje nam valja tražiti silu: u tielu, to nam je nerazumljivo, ne možemo pojmiti, kako da je u njem u doticaju, ili bolje da reknemo u izvjestnu odnošaju, — ima svojstva tjelesnih, koja i u daljinu djeluju, n. p. privlačivost — to toliko, koliko nigdje. Dakle niti „tvar“, niti „silu“ ne poznajemo po njihovoj bitnosti, van u toliko, u koliko nas sjetila o njih ubavješćuju. Büchner dakle na onom temelju izvodi za materijalizam pravo protumačiti sviet i bitnost, na kom bi morao doći do zaključka, da je spoznaja materijalistička stegnuta u neprekoračive granice, te da joj mogu biti predmetom prikaze naših sjetila.

Na drugom mjestu dokazuje, da je mozag samostalni organ duševnih funkcija. Za dokaz navodi, da mu veličina, oblik i sastav u upravnom razmjeru stoji prama veličini i snagi duševne djelatnosti. [3] To po sebi nije nikakav dokaz. Dok je mozag materija, tvar, mora biti podvržen fizičkim zakonom, i sve njegovo gibanje ne može se po ničem drugom ravnati, nego po fizičkih zakonih. Nu nije dosele još pošlo za rukom ni iz daleka dokazati, da je materija vrstna osjećati, drugimi riečmi, da medju svojstva materije valja vrstati osjet, temelj svemu animalnomu i duševnomu životu. Uzmimo za primjer jedan duševni čin. Vidim drvo. Traci toga stabla, veli fizika, dopiru do moga oka, kroz zjenicu ulaze unj, shodno se lamaju, i na mrieżnici stvore sliku. Dotle razumijemo, jer su nam fizična svojstva tjelesa, po kojih to biva, poznata. Manje je razumljiv fiziologijski proces, po kom živci tu sliku saobćuju moždjanom.

Izvjestno gibanje živaca, uzrokovano spoljašnim dojmom, dade se još nekako misliti, akoprem se već neda mekaničkimi zakoni protumačiti. Ali da ja tu sliku osjetim, da sam si toga svjestan, da si o njoj stvaram predočbu — to se jedanput za uviek ne da iz fizičkih zakona protumačiti; pa ma se i tvrdilo, da se izvjestni dielovi mozga pri tom tako i tako miču, još nam ostaje nedokučivo i protivi se razumu našemu, da se sgoljice fizičkim gibanjem radja u materiji osjet, samosviest, misao.

---

[1] Büchner: „Kraft und Stoff“ predgovor k 8. izdanju.

[2] Ibid. I. str. 6.

[3] Büchner: „Kraft und Stoff“ odsjek o mozgu i duši str. 122. i sl.

Digitized by Google

Nu ni gornji navodi, kojimi dokazuje, da je mozag sielom duševnih funkcija i da ih proizvodi, niesu dokazani, pače su dobrim dielom i oprovrgnuti. Odveć bi nas daleko odvelo od predmeta, da navadjamo ovdje sve pokušaje, koji su u tom pogledu učinjeni. Želi li tko o tom obsežne ubaviesti, preporučamo mu Langeovo jur pohvalno spomenuto djelo, knj. II., odsj. III., gl. II.: „mozag i duša".

Pa ipak ne znamo kojim putem dolazi Büchner do kategoričke tvrdnje, da materija živi, misli, osjeća, čuvstvuje, da je svjestna, i da nekim „nutarnjim nagonom" djeluje.[1]

U poglavju o „ideji boga" trudi se Büchner dokazati, da ta ideja nije čovjeku prirodjena. Za dokaz navodi množtvo podataka o narodih na najnižih stepenih kulture, gdje se pripovieda, kako neki bogom smatraju živinu, drugi kamen, dočim neki ni nemaju ponima za religiju, niti nikakvih predočaba o kakvom višem biću.[2] Timi navodi stranom je Büchner dokazao protivno od onoga, što je htio, stranom ništa.

Možemo pristati uzanj, kada veli, da ideja o bogu nije prirodjena, ali nam je po sposobnosti prirodjen zakon kauzalnosti, koj nas nuždno dovodi na to, da svemu tražimo uzrok i početnika. Pa ako neki misionar pripovieda, da ga neko afrikansko pleme nije htjelo nikako razumjeti, kad je počeo pripoviedati o bogu, o vjeri i t. d., to nam se samo čini, da taj misionar nije udesio shodan metodički postupak, i ne dvojimo, da bi bio uspio, da je nadovezao svoj râd na zakon kauzalnosti, koj u nutrinji onoga svieta bez dvojbe driema, ali bi se dao probuditi i razvijati kao i druge ljudske sposobnosti.

Isti zakon kauzalnosti doveo je Büchnera na to, da je svojoj materiji posudio svojstva svjestna bića, pa ju gotovo učinio malim bogom. Vječna je nepromjenljiva, osjeća, misli, svjestna je, djeluje po stalnih njoj od vieka imanentnih svojstvih — ne bi li se tu tko mogao našaliti pa reći, da to nije ino, već Büchneru prirodjena, nu izkvarena ideja boga?

Nu dosta o tom. Lange sgodno primjećuje, da će tek onda stroga dosljednost zavladati u umovanju, i teoretični materijalizam biti stegnut u naravne si medje — u kraljestvo osjetnoga svieta — kada se od svakoga učenjaka bude zahtievala filozofska naobrazba, i kad se oni, koji budnu htjeli umovati, budu najprije upoznavali poviešću umovanja ljudskoga, jer će se tada tek naučiti cieniti tudje nazore: ne može nepristran biti i do istine doći, tko radi nova nazora, što si ga je danas pribavio, prezire, što se je jučer mislilo.

(Konac.)

---

[1] Sravni Büchner: „Kraft und Stoff", predgovor 10. izdanju, i poglavje „o shodnosti u prirodi", str. 109.

[2] Ibidem str. 207. i sl.

Digitized by Google

Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.

Piše **Gjuro Markulin**, izpitani učitelj gluhoniemih.

(Dalje.)

Na najnižem stupnju razvoja naravne kretnje čini se gluhoniemi drugim razumljivim samim pokazom na stvari okoline, njihova svojstva, stanja ili djelovanja.

Ako mu je n. pr. pločica potrta, te on to hoće da učitelju saobći, uzdigne ju proti njemu, pa pokaže prstom na potrto mjesto. Ako se dva djaka tuku, i on to hoće učitelju da kaže, potegnuti će ga za haljinu, pa pokazati na one djake.

Po navlastitom odmicanju drugim korakom razvoja kretnje predočuje si gluhoniemi vojnika onim, koji ide upravo ili ukočeno; munju na nebu rizkećno sjevajućom (kako žabu, buhu, kišu, vatru?).

Po porabi stvari predočuje si maslac onim, što se nožem odreže i na kruh namaže; konja onim na čem se jaše (kako orudja, kao: škare, svrdao, iglu, pilu; kako glasbila; kako snieg, vodu itd.?)

Po posebnoj poslenosti, koju osoba obavlja, jest mu ljećnik onaj, koji razmišljavajućim obličajem bilo pipa; seljak onaj, koji ore i sije; krojač onaj, koji mjeru uzima i šiva. Tim načinom označuje sve prometnike (kako dakle lovca, župnika, brijača, trgovca?).

Po posebnoj poslenosti, koju stvar trpi ili podnosi, označuje bačvu načinom, kojim se zadniva; vinsku bocu onako, kako se navrtava i otvora; juhu kake se u žlicu puše i jede; dretvu cipelara onim, što se smoli (muhu, ovcu, svieću, orah, kavu, drvo, željezo?).

Po značajnom stanju jest mu mrtvac onaj, koji ukočeno, zatvorenima očima leži; zločinac, koj je svezanih ruku i nogu; Isukrst, viseći razširenima rukama i nagnjenom glavom na krstu.

Po djelovanju, koje koja stvar na osobu ili živinče čini, označuje hren onim, što, kad se riblje, grize i suzenje očiju uzroči, pa te sili, da se od njega okreneš; rakiju onim, što omami, kad se je napije (ocat, papar, šećer, iglu, peć, sunce?).

Po načinu postanka ili dogotavljanja stvari označuje: čarape onim, što je postalo pletenjem; kobasicu načinom, kako se crievo nadieva; gnjecavinu koruna po ribanju istoga, gnječenju i grudanju oribnine (rezance, sir, kavu?).

Po posebnom gibanju gubice kod izvadjanjanja glasova označuje nekoje životinje, kao mačku, psa, ovcu itd.

Po obliku stvari označuje on kuću, rožac, perec, staklenicu i t. d. i to kredom na stolu ili prstom u zraku; ili pak predoči sve vrsti stvari plastički rabeć sve, što se na njih srodna nalazi. Tako rabi svoje cielo tielo da označi krst, drvo ili provodiča; ruke, da označi krov, knjigu, loptu, bradvu. Ruke, ozgor koso jedna do druge stavljene, dadu mu znak za krov, ozdol znak za knjigu; plosnatom, dolje izpruženom rukom predočuje lopatu, uzprav držećom bradvu.

Digitized by Google

Za stvari, koje pojedinimi dieli tiela označiti ne može, rabi predmete svoje okoline, dočim ono, što još manjka, rukama i prsti nadomjesti. Tako rabi palicu, da označi pušku, kosu, motiku, sjekiru itd. Pomoćju doramka ili haljine označuje frak.

Boje označuje gluhoniemi pokazujuć na stvar iste boje, n. pr. bielu boju pokazujuć na zube ili ogrcu, crvenu pokazujuć na ustne. Po boji označuje on n. pr. mlinara bielim a dimnjačara crnim, pošto najprije na bielu ili crnu stvar pokaže, pa si onda rukama po obrazu i odielu potegne, da označi, da je to sve bielo ili crno.

Po veličinah mu je jedan čovjek velik, drugi malen; jedan je debeo, drugi mršav i t. d.

Po dielovih u oči udarajućih, mjesto cieloga ili po pojedinih znakovih, mjesto skupnosti označuje on jednoga čovjeka po njegovoj ćelavoj glavi, drugoga po dugačkom savijenom nosu, trećega po bradavici u obrazu; jedan mu je hrom, drugi grbav, treći naočaren; svećenika označuje po bielih prugah oko vrata, rodu po dugačkom kljunu ili vratu, kravu po rogovih, kozu po bradi, osla po dugačkih ušesih.

Po odredjenju mjesta ili vremena mu je vučac ili sablja ono, što se nosi na strani; ostruga ono, što se nosi odzad na čizmi; prsten ono, što se natiče na prst; obodac ono, što u resi uha visi. Jedna osoba mu je ono, koja je jučer ovdje bila; druga ona, koja je danas svojimi roditelji objedovala.

Ako se gluhoniemi ne razumije jednim znakom, doda drugi i treći i nacrta tako skoro podpunu sliku i opis stvari, čim njegov govor dodje na nov stupanj razvoja. Dočim je n. pr. na prvih stupnjevih kravu i jarca jednako označivao, nalikujuć samo kako bodu, jest krava po njegovu opisu sada veliko živinče s rogovi na strani i napred upravljenimi, koje bode te se muze; jarca pako opisuje, pošto označi njegovu veličinu, njegovu bradu, oblik i položaj rogova, pa način, kako se drži, kad bode. Muž mu je velik bradat, koji šešir skida i pozdravlja; dječak onaj, koji isto tako pozdravlja, ali je malen i golobrad.

Opisujući način nadje gluhoniemi brzo preobširnim i dangubnim, pokrati ga dakle kod obćenja s drugimi, čim se je medjusobno sporazumljenje postiglo, i rabi samo jedan najsposobniji znak za označenje, ili sdruži više njih tako, da se čini. da je samo jedan. Tim dodje kretnja u razvoju opet za jedan korak napred, i postane umjetnom. Tako n. p. označuje gluhoniemi nedjelju s početka, pošto navadja pojedince sve, što se njom sbiva, poslie pako kratko, možda samo prinašanjem nedjeljne odjeće na ruki; zdrav s početka tim, da uzme trpno obličje i čini, kao da bilo pipa, te pokaže na glavu ili trbuh, da obznani, da ondje bol ćuti; onda uzme odmah vedro lice, dotakne se trbuha i odmakne ruku brzo od sebe, što ima kazati, da je boli nestalo. Poslie učini gluhoniemi navadno samo ovo zadnje kretanje, a da nije na stanje bolovanja pokazao.

Digitized by Google

S početka ne razlučuje gluhoniemi znakova na osobah i stvarih od ovih. Malo po malo pako postaje način njegova izraza i u tom pogledu izvjestniji. On kaže naime, da li kod izvadjanja djelovanja njih samo, ili orudje, kojim se izvadja, ili pak radioca samoga misli.

Oznaka stanja i djelatnosti.

a) Ako se djelovanje izvodi u nazočnosti gluhoniemoga, označi ga pokazom na njega. A meće drva u peć. Hoće li gluhoniemi to učitelju kazati, pobudi njegovu pozornost, pošto ga se dotakne i t. d., pa pokaže onda jednostavno na metanje drva u peć.

b) Gluhoniemi označuje djelatnosti nadalje, pošto ih sasvim oponaša, pri čem svoje tielo stavi u potrebit položaj. Ako se djelatnost stanovitim orudjem izvodi, uzme takovo prividno u ruke i oponaša djelovanje.

c) Djelatnosti, koje istom riečju označujemo, oponaša on po različnosti izvadjanja. Tako n. p. označuje hod ure drugčije, nego hod čovjeka; rezanje kruha drugčije, nego rezanje pera; rezanje srpom drugčije, nego rezanje škarami.

d) Glagolje, koji mnogo pojedinih djelovanja sadržavaju, označuju izborom najshodnijih. N. p. klati = do mrtva probosti; krasti = ogledati se, da li tko vidi, onda što uzeti i metnuti u žep itd.

e) Kod djelatnosti, koje se okom viditi ne mogu, prispodobi vidljiv uticaj, kojemu isti učinak sliedi (kucanje bila n. p. označuje gluhoniemi pošto udari šakom na srdce) ili on nalikuje vanjski vidljiv posljedak (smrditi, groziti se).

Kod djelatnosti manje čuvstvene naravi traži on stranu, koja se lako po prilici prikazati dade (učiti, obučavati). Stanja i djelatnosti duše oponaša onako, kako ih opazi na licu i kretih drugih; n. pr. razmišljavati, sjetiti se, radovati se, žaliti itd. Ljubiti: prinese obe ruke k prsima, kao da koga k sebi pritišče, s obrazom izraza prijatnosti i blagohotnosti. Oduravati: učini rukama obranbeno kretanje, i odvrati obraz s izrazom negodovanja i gnjusobe. (Sliedi.)

DOPISI.

Gg. učiteljem podžupanije požežke. Mila braćo i sudruzi! Na temelju jednodušno prihvaćenih rezolucija na II. općoj učiteljskoj skupštini u Petrinji g. 1874., da se za promak školstva udružimo, bilo u manjih, bilo u većih zadrugah, pozvao je svojevremeno centralni odbor učiteljstvo, da ovo uznastoji upitne rezolucije što prije oživotvoriti, da bude iz sbora i tvora, da bude skladnoga râda ukupnoga hrvatskoga učiteljstva.

Kako se je do sada učiteljstvo tomu pozivu odazvalo, to je svakomu od štovanih čitatelja dovoljno poznato, jer na prste možemo prebrojiti živuća učiteljska družtva.

Digitized by Google

Povadjati se za liepim i koristnim, to je plemenito. Čovjek, koji želi koristiti svomu narodu, mora osim svojih svakdanjib dužnosti žrtvovati još po koj časak na obću korist. Koji su pozvani na prvom mjestu, da koriste svomu narodu, ako ne mi učitelji!

S toga je učiteljstvo podžupanije požežke odista proniknuto živom željom i težnjom, da se skupi u jedno tielo, u jednu cjelinu, kojoj bi bila sveta dužnost, neumorna briga, unapredjivati školu, zagovarati njene interese, podizati ugled odličnoga zvanja učiteljskoga i uzgajati u narodu ljubav za sjemeništa naše mladeži, naše bolje nade.

Povodom III. obće hrv. učiteljske skupštine u Osieku nije bilo ljetošnjeg podžupanijskog učiteljskog sastanka, pri kojem bi žalibože i po trećiput poveli rieč o koli koristnom, toli potriebnom učiteljskom družtvu za ovu podžupaniju, pak da mu se već jednom — „tandem aliquando“ — čvrst temelj udari.

Osvjedočeni o probudjenoj Vašoj samosviesti, te računajuć na bratsku uzajemnu slogu i želju za osnutkom upitnoga družtva, pozivljemo Vas, mila braćo, da se dne 17. listopada t. g. u Pleternici sastanemo, gdje bi se uzajemnim savjetom dogovorili, i razpravivši dotična pravila, temelj svojemu družtvu udarili.

Požrtvovno Vaše rodoljublje tvrdo nam jamči za mnogobrojno učešće.

Tko kani pribivati*, neka se prijavi do 10. listopada g. Franji Bratuši u Pleternici.

Troška radi imati će svaki učestnik tom prigodom upisninu položiti.

„Na râd braćo, da bude svjetao obraz učiteljstvu požežke podžupanije!“

Gjuro M. Balog, kr. žup. škol. nadzornik. **Šime Vudy,** učitelj iz Kule. **Franjo Bratuša,** učitelj iz Pleternice.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— **(Imenovanja u hrv.-slavonskoj Krajini.)** Preuzv. zapovj. general imenovao je profesora vinkovačke gimnazije Ivana Pakostu privr. ravnateljem novoustrojene gimnazije u Gospiću; nadalje namj. učitelji: Isaka Kordića na velikoj realci u Rakovcu; Šandora Mašića, Dragutina Radovića i Antuna Barića na maloj realci u Zemunu; Milorada Opačića na učiteljištu u Petrinji. — Premješteni su službe radi sa male realke u Zemunu prof. Josip Vodička i privr. učitelj Pavao Jovanović na malu realku u Petrinji, a učitelj Franjo Leubner na malu realku u Mitrovici; zatim namj. učitelj Nikola Prica s male realke petrinjske u Zemun.

— **(Učitelji vježbaonice u Petrinji)** primljeni su uslied previšnjega riešenja u status učiteljstva ondješnjega c. kralj. učiteljišta sa pravi i berivi gradjanskih učitelja počam od 1. listopada 1878.

— **(Žrtva za oslobodjenje Bosne.)** 7. rujna o. g. pri jurišu na Bihač pade nam vriedni sudrug Mate Jurčić, učitelj u Lešću, koji je bio desetnikom kod otočke 79. reservne pukovnije. Vrli i revni prijatelj, iskreni i mili sudrug boreć se proti nekrstu svrši junački svoj mladjahni život, koga je, posvetiv se učiteljstvu, već na žrtvenik domovine stavio bio. S njim gubi dom nam vrstna borca za pravo i svaki napredak, oplakuje ga stari roditelj i dvie sestre, kojima je jedina podpora bio; žale ga znanci i prijatelji, koji mu ovim spomenik u učiteljskom svietu dižu. Slava mu!

Gj. Cipšić, učitelj.

---

* Ako bi tko želio štogodj taj dan i predavati, pak bilo s koje mu drago struke, izvoli to Fr. Bratuši ili komu od podpisanih u opredieljenom roku prijaviti.

Digitized by Google

— **(Kralj. činovnici i službenici u vojsci.)** Kr. zem. vlada izdala je u pogledu osobnih i službenih odnošaja kr. činovnika i službenika, koji su pozvani uslied diomične ili sveukupne mobilizacije da zadovolje obranbenoj svojoj dužnosti, sljedeću naredbu:

1. Kr. činovnici i službenici pridržuju za vrieme, dok aktivno u vojsci službuju, svoje službeno mjesto i svoj službeni rang. Ovakova vojnička služba neprieči niti promaku njihovu u gradjanskoj službi, niti prekidu službovna im vremena, potrebita da se promaknu u viši plaćevni razred ili da postignu kvinkvenalni doplatak.

2. Oni ostaju, ako spadaju u stališ vojničke momčadi, u užitku svih svojih beriva uračunivih kod umirovljenja ili za slučaj inake obskrbe, a vježbenici u užitku sustavnih pripomoći. — Činovnici i službenici, koji imaju vlastito kućanstvo sa ženom ili djecom, ostaju povrh toga u užitku svih neobterećenih pristojba, obitelji njihove nemaju ipak prava na obskrbnine ustanovljene vojničkim pristojbenikom. — Od ovih pogodnosti izključeni su oni, koji svoju zakonitu jedno- ili višegodišnju prezentnu službu vojničku obavili niesu.

3. Kr. činovnikom i službenikom, spadajućim u red vojničkih gažista, pripada za vrieme aktivnoga vojničkoga službovanja.

a) za svaki slučaj jedna trećina pristojba uračunivih kod umirovljenja ili kod inake kakove obskrbe, odnosno jedna trećina pripomoći;

b) ako vojnička plaća (bez uzgrednih pristojba) neuračunav trećine pristojba, spomenutih pod a) ne dosiže podpuni iznos gradjanske plaće, pripada im iz gradjanske plaće doplatak potrebit, da se izravna razlika izmedju gradjanske i vojničke plaće.

Ako je vojnička plaća jednaka ili veća od gradjanske plaće, prestat će uživati gradjansku plaću dotle, dok im bude tekla vojnička, izuzam trećinu gradjanske plaće ili pripomoći, koja im je za svaki slučaj osjegurana;

c) oni, koji imaju vlastito kućanstvo sa ženom ili djecom, ostaju osim toga u užitku stanarine i pristojba pripadajućih u naravi; obitelji njihove nemaju ipak nikakova prava na obskrbnine ustanovljene vojničkim pristojbenikom. — Onim pako obustavit će se gradjanska plaća ili pripomoć u smislu alineje točke b) samo tada i u toliko, kada i u koliko gradjanska beriva zajedno s vojničkom plaćom presižu svotu od godišnjih 1200 for.

4. Kod ustanovljivanja iznosa gradjanskih pristojba u smislu točke 3. neće se obzir uzimati na promak u višu plaću vojničku, koju bi dotičnik postigao za trajanja neprekidne vojničke službe u svojstvu gažiste.

Ova naredba valja za kr. činovnike i službenike, dakle i za učitelje gimnazijalne, realne, preparandijalne te učitelje kr. vježbaonica. Nu kako je sa pučkimi učitelji? Oni niesu ni kraljevski činovnici ni službenici, ni občinski činovnici, nego javni činovnici. To je tako neopredieljen izraz, da se po gotovu nezna, kamo da ih ubrojiš. Na to se moralo već prije misliti, te ne bi bilo neprilike kao sada u ovom slučaju. Kako čujemo, upravo se pitanje o učiteljih-vojnicih rešava kod visoke vlade, a Bog dao, da se po siromaka pučkoga učitelja, koj ne zna kamo spada, povoljno riešilo. U Cislitaviji, u. p. u Dolnjoj Austriji, riešeno je to pitanje tako, da zakon od 22. lipnja t. g., kojim su uredjeni službeni odnošaji u vojsci se nalazećih civilnih državnih činovnika, valja u principu i za učitelje. Po tom se imade svaki slučaj na pose razpraviti, te dotičnim oblastim predlozi predlagati. Tako se imadu mjesta definitivnih ravnajućih učitelja, učitelja i podučitelja istim pridržati. Ako su oženjeni, to ima obitelj i nadalje uživati stan u naravi, nu ipak se može, ako je moguće, i namjestniku odstupiti neki dio stana. Ako je dotični učitelj-vojnik neožen, tad pripada stan namjestniku, samo se imade prvomu ostaviti toliko prostora, da si može smjestiti svoje pokućtvo. Gdje ima više učitelja, te se mogu učevni sati medju njih porazdieliti, tad ne treba namieštati namjestnika. Namjestniku ravnajućega učitelja pripadaju četiri petine njegove plaće (bez doplataka) kao nagrada; nu u to vrieme ne može uživati prijašnje svoje plaće: ako je pako takav namjestnik prije uživao veću plaću, to ju ima i nadalje uživati. Svi ostali namjestnici imaju i nadalje uživati svoje prijašnje plaće.

Razne viesti.

— **(Treća skupština ugarskih učitelja u Budapešti.)** (Konac.) Pošto je razpravljeno pitanje ob ustrojstvu zemaljskoga učiteljskoga saveza, bje na dnevnom redu pitanje o školskih štedionicah. Izvjestitelj Mirko Lábosi učini sljedeći predlog: S obzirom na unapredjenje narodnjega blagostanja i štedljivosti mora se priznati inštitucija školskih štedionica kao dolikujuće i uspješno sredstvo, te njihovo uvedenje barma kao pokus bez svake obveznosti učiteljem preporučiti. — Milan Herzog i Franjo Rónai govore za štedionice, nu dodjoše velikim trudom do toga, da su ih slušali, te bi prekidani obćom nestrpljivošću i štropotom. Rónai napokon poviče: „Sramota je, da u nas nijedna liepa ideja odziva ne nadje!“ Na to se digne grozna vika. Predsjednik Molnár učini opet red i mir. — J. Goldberg govori proti štedionicam, jer one demoralizuju mladež; „djeca kradu novac, da ih mogu uložiti u školske štedionice.“ — Varga je proti predlogu izvjestiteljevu, a Aleksander Peterffy razloži, kako je potrebno stvoriti u narodu inštituciju, koja bi ga poticala na štednju. A budući su o tom još različita mnenja, neka se uvedenje i razširenje tih štedionica preda stalnomu odboru; buduća skupština će o tom onda moći razpravljati, jer će skupštinari o tom dotle razmišljati. Za predlog Peterffyev je i Mirko Ta-

Digitized by Google

nos. — Pokus kr. savjetnika B. F. Weissa, koj je naveo sjajne rezultate školskih štedionica u inozemstvu, i rezultate u Ugarskoj, gdje je 4000 školske djece uložilo 22.000 for. u školske štedionice, nije uspjeo, jer je prihvaćen predlog Peterffyev.

Zatim dodje na dnevni red pitanje o vjeronauku. Mnogi zahtievaju, da taj predmet ne dodje na dnevni red. Dr. Ladislav Toldy ne drži skupštinu kompetentnom za to pitanje, a izvjestitelj Aladar György izjavi, da on sam želi, da se o tom pitanju ne povede špecijalna debata, premda su mnoga učiteljska družtva o tom zaključivala. On podastire sljedeću rezoluciju: „Želja je učiteljske skupštine, da se vjeronauk kao bitni i nadopunjujući dio uzgoja i obuke predaje u skladu sa ostalimi učevnimi predmeti i po onih istih načelih. — Svećenici, kao vjeroučitelji, moraju se uslied toga bez iznimke pedagogički naobražavati i podvrći istomu školskomu redu i disciplini kao i drugi učitelji: na učiteljištih neka se napokon predaje etika, koja valja da čitavu obuku pronikne. Učiteljska skupština nalaže prema tomu svomu eksekutivnomu odboru, da tim principijam toli kod vlade koli kod crkv. oblasti i na socijalnom polju vriednost pribavi. — Taj predlog bi pljeskanjem prihvaćen i tim bje dnevni red izcrpljen i učiteljska skupština zaključena. Sekcija o preparandijah takodjer je razpravljala o sjedinjenju prep. profesora, o razmjerju izmedju preparandije i gimnazija, o razliki izmedju raznih preparandijah, o obterećenju posljednjih. Ta sekcija razpravljat će u glavnom gradu ob uskrsu. — U sekciji za uzgoj djevojaka izviestio je Aladar György o dosadanjem djelovanju. Petterfy je za to, da se slične sekcije ustroje i u pokrajini. Predlog Vassov. da družtvo osnuje svoj družtveni organ, nije prihvaćen. — Izabran je zatim novi upravljajući odbor. Györgyev predlog, da se sekcija bavi sa svimi granami ženskoga pitanja, bi prihvaćen. — Šastala se je i skupština pedagoga. Tajnik Kiss predložio je I. knjigu godišnjaka. Karman imao je predavanje: „O pedagogijskoj organizaciji obuke". U generalnoj debati prihvaćeni su nazori izvjestiteljevi, a špecijalna odgodjena je do rujna. — I zemaljski savez za „uzgoj djece" imadjaše tom sgodom svoju glavnu skupštinu. Fodor reče slovo na uspomenu nedavno preminuloga Komjáthya. Predlog Györgyev, da se vlada i legislativa umole, da nastoje, kako bi se čim prije stvorio zakon o zabavištih i o organih onih družtva, koji takove zavode uzdržaju.

— (**Koliko škola ima grad Beč?**) U I. kotaru 6 gradjanskih i 6 obćih pučkih škola, u II. kotaru 4 gradj i 16 pučkih škola (medju ovimi 4 mješovite), u III. kotaru 2 gradj. i 14 puč. škola, u IV. kotaru 4 gradj. i 7 puč. škola, u V. kot. 2 gradj. i 8 puč. škola, u VI. kot. 4 gradj. i 11 puč. škola, u VII. kot. 2 gradj. i 15 pučkih škola, u VIII. kotaru 2 gradj. i 7 puč. škola, u IX. kot. 2 gradj. i 9 puč. škola, u X. kot. 7 pučkih škola (medju ovimi 1 mješovita); dakle ukupno 28 gradj. i upravo 100 pučkih škola (medju ovimi 5 mješovitih). — Velik je i krasan grad Beč, ali ima i liep broj škola. Neke izmedju njih prave su palače! —

— (**Glavna skupština štajerskoga učiteljskoga saveza.**) 6. i 7. rujna t. g. imadjaše rečeni savez svoju glavnu skupštinu, u kojoj su razpravljane sljedeće teme: 1. Što želi štajersko učiteljstvo prigodom revizije obranbenoga zakona. 2. O vlastitoj materijalnoj pomoći učitelja. 3. Pamćenje i njegova gojitba u pučkoj školi. 4. O nastavnih školah. 5. Dogovor o udesu učitelja-vojnika i njihove obitelji obzirom na plaću i mirovinu. 6. Jesu li temeljite krivnje, koje se predbacuju novoj pučkoj školi. 7. O potežkoćah nastalih tim, što se rabe postojeće knjige u pučkih školah.

— (**Ogroman posao.**) Kuću Hachette i dr. u Parizu sada prigodom svjetske izložbe opisuje „Republique Francaise". Po tom opisu je to najveća knjižara, a njezin promet iznosi godimice 15.000.000 franaka. Publicira skoro svaki dan po jednu knjigu, kod nje radi 5000 osoba a razpošilje godimice 200.000 colla, premda istom 50 godina obstoji. Ta kuća izdala je izmedju ostalimi jedno tipografičko uzorno djelo — „Les Saints Evangiles" — koje je stojalo 1 milijun, a priredjivalo 12 godina.

— (**Pruska.**) Pruski školski zakon neće biti predložen zastupničkoj kući najviše radi toga, što ministar financija nema za to potrebitih novaca.

— (**Monakov.**) Monakovsko učit. družtvo osnovalo je godine 1860. 50 učitelja. Godine 1876. bilo je 184, 1877. 212 a godine 1878. 224 člana. — To je doista krasan napredak i mar, u koj bi se imali ugledati i naši učitelji.

— (**Englezka.**) Za naobrazbu učitelja i učiteljica obstoji sada u Englezkoj 40 sjemeništa. To niesu državni zavodi, nu primaju od države podporu Jedan pitomac tih sjemeništa stoji na godinu 900 maraka. Koji žele stupiti u sjemenište, pripravljaju se za to kod učitelja, koji su za to ovlašteni od vlade. Preparandijalni tečaj traje 5 godina. Pitomci sjemeništa primaju liepa štipendija. Osim običnih predmeta uče još latinski, grčki, franczki i njemački. Svaki se pitomac mora podvrći izpitu iz dvaju tudjih jezika. Čitava zemlja razdieljena je na 4 glavna školska okružja, a ova opet na 80 okružja. U svakom glavnom okružju namješteni su 2 seniori za škole a 2 za sjemeništa. Ovim podčinjeno je 90 znanstveno naobraženih glav. nadzornika a ovim po boku jesu 72 sjemenišno naobražena pomoćna nadzornika. Obuku u vjerouki nadziru nadzornici raznih konfesija.

— (**Plaće pučkoga učiteljstva u Hessenskoj.**) Početkom buduće godine stupit će u život hessenski novi zakon o plaćah pučkih

Digitized by Google

učitelja. Po tom zakonu iznosit će najmanja plaća definitivno namještenih učitelja u mjestih, koja imadu do 10.000 duša 900 maraka. (Marka se računa po 50 nov. naše vriednosti; nu kako je manja vriednost našega novca, plaćamo mi barem kod knjiga marku po 60 novč.) U većih občinah 1200 maraka. Iza desetgodišnjega službovanja pripada svakomu učitelju barem plaća 1050 maraka, nakon petnaestgodišnjega 1225 m. i nakon dvadeset i petgodišnjega 1300 m. — U občinah, koje imadu po 3 učitelja, pripada prvomu plaća od 1000 m., drugoj dvojici od 900 m. Gdje su 4 učitelja, imat će prvi 12—1400 m., drugi 11—1200, a treći i četvrti 900—1000 m. U občinah sa 5 učitelja ustanovljena je plaća na 15—1600 m. Isto tako u občinah sa 6 učitelja. Ima li 7—10 učitelja, to će prvi imati najmanje 1600 m., a ima li ih više, 1800 mar. Nu to vriedi samo za občine, koje imadu manje od 10.000 stanovnika. U občinah, koje imadu više stanovnika i škola sa više učitelja, iznosit će najveća plaća 2200 m., a najmanja 1200 m. Osim toga imati će svaki definitivni učitelj primjeren stan i po mogućnosti vrt, odnosno razmjernu odštetu, i to u občinah, koje imadu do 1000 stanovnika, iznosi 120 do 200 m.; koje imadu 2—10.000 duša 150 do 200 m., koje imadu 10—30.000 duša 350 do 400 m., a koje imadu još više, 400—550 m. Za orguljašku službu, ako biva samo po nedjeljah, opredieljuje se 100 m., ako i druge dane izvan školskoga vremena, 200 mar. iz crkvene blagajne. Suplenti dobivati će na školah, gdje je po jedan učitelj, 6—700 m., a gdje ih je više, 7—800 m.

Književnost.

Nakladom pedagogijskoga sbora izašla su: „Predavanja“, držana u sjednicah istoga sbora. Knjiga I. Svezak I. Taj prvi svezak sadržaje dva predavanja, naime od Ljuboje Dlustuša: „O narodnom uzgoju u hrvatskih pučkih školah“, a od Mijata Stojanovića: „Crte iz poviesti uzgojstva“. Mi upozoravamo ne samo naše učiteljstvo, kojemu su dakako ponajprije ova predavanja namienjena, nego i ostalo rodoljubivo občinstvo na ovo preduzeće sbora. Osobito može svakoga misaonoga rodoljuba zanimati prvo predavanje, koje nije samo naravi pedagogijske, nego i narodno-političke. Pisac potanko upućuje, kako da pučko učiteljstvo narodne mane triebi, a narodne krieposti njeguje i kriepi; zatim kako da narodnu sviest budi, te jedinstvo narodno s obzirom na obstojeće odnošaje promiče. A to su zaista životni momenti za budućnost našega naroda, koji u veliko zaslužuju, da se svaki iskren rodoljub njimi zanima. — U drugoj nam se razpravi predstavlja razvitak uzgojnih načela i pravila od najstarijih vremena, pa sve do novije dobe. Mi mislimo, da i takova razprava treba da zanima svakoga naprednoga čovjeka. Ta to i bijaše najveće zlo našega naroda, jer se on od uvjeke nije mnogo starao za pametniji i napredniji uzgoj svoga naraštaja, nego je kao u svem drugom, tako i u tome pleo kotac kao i otac, pa je zato i ostao tako nazadan, jer svaki napredak treba da najprije od samih sebe počmemo. A ovdje se upravo pruža prilika, da se ne samo strukovnjaci, nego i rodoljubivi nestrukovnjaci s glavnimi momenti u razvoju uzgoja pregledno upoznaju.

Preporučujemo zato što toplije našemu občinstvu ovaj prvi svezak „Predavanja“, napose pako pozivljemo naše učiteljstvo, da se za što veću prodju zauzmu. Sbor naime namjerava, da u sličnih svezcih nastavi izdavanje svojih predavanja, a da onda više svezaka sačinjava jednu knjigu; nu on toga neće moći da čini, ako mu se već kod prvoga svezka ne bi naplatio tiskarski trošak. Ne mislimo pako, da se naše učiteljstvo ne bi već u svom vlastitom interesu prijazno odazvalo tomu pozivu, što tim lakše i može, počem je ciena posve laka, naime samo 40 novčića, a poštom 42 novč.

Molimo pako, premda se ta knjiga naručiti može i u svih knjižarah, da bi ipak radje naručivala kod samoga sbora, počem on inače gubi velike knjižarske postotke, što mu kod inače tako lake ciene znatnu štetu čini.

Članovi će, budi koje vrsti, ovu knjigu dakako bezplatno dobiti. Nu sbor će ju skupa sa „Jagodnjakom“ razaslati, kada se i „Dijetetika školska“ dogotovi, od koje se sada zadnji arak slaže, i koja će za koji dan izaći

Natječaji.

— Za učitelja i orguljaša u Farkašiću (pošta Sisak). Plaća: 400 for., za orguljanje od strane Krajine 20 for., za poslužnika 20 f., stan, 6 hv. drva za učitelja, 48 četv. hv. vrta i 6 rali zemljišta šikare.

Rok do 20. listopada.

— Za učitelja i orguljaša u Zaboku (podžupanija krapinsko-toplička). Plaća: 400 for., 200 for. paušala, stan, preko pol rali vrta i 1 i pol rali livade.

Rok do 15. listopada.

— Za privr. podučitelja na filijalnoj obćoj pučkoj školi u Dubravi (podžup. varaždinska). Plata: 350 f., paušal za drva, za podučitelja 36 for., za školu 48 for., za školske pisaće stvari i ine potrebоće 24 for., za poslužitelja 12 for. i za sada bezplatan stan.

Rok do 15. listopada t. g.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere u Sibaču. Plata: 350 for., 10·2 k. m. drva, stan i vrt. Rok do 19. listopada t. g.

— Za učitelja i orguljaša u Prezidu (pošta Bahenfeld) (opetovano). Plata: 480 for., stan, drva i vrt. Rok do 10. listopada.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 29. U Zagrebu, 10. listopada 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Ne manjka li nam što medju gradjanskom i obćom pučkom školom?

Napisao **Nikola Kopsa.**

Pitanje ovo nametnu mi se onda već, kadno sam prvi put pročitao zakon ob ustroju pučkih škola. Dalnje pako razmišljanje o tom, pak izmjena mojih misli sa onimi mojih sudrugova prinuka me, da na nj odgovorim tako, da me čuju svi, kojim je glavna misao: pučka škola i njezin probitak.

Zna se u obće, čemu nam obće pučke i čemu gradjanske škole. Školski zakon jasno ustanovljuje, komu i gdje valja podizati i uzdržavati one, te kako da imadu biti uredjene ove. Razredbom pučkih škola na obće i gradjanske prestala je prijašnja glavnih i trorazrednih pučkih škola. Glavne škole podizati i uzdržavati prepustilo je na volju bud gradskim, bud trgovištnim obćinam, kao što i danas sa gradjanskimi biva; dočim se je za pučke trorazredne brinulo i pače odredjivalo, gdje da se imadu podići i kako uzdržavati. Glavne su škole prilično skupo stojale, budući je valjalo plaćati znatan broj učiteljskih sila, urediti oveću sgradu, obskrbiti školu sa mnogo više učila, posoblja, ogrieva i drugih malenkosti. Svim tim znamenito su nadilazile trošak onaj za trorazredne pučke škole. Može se reći, da je glavna škola najmanje petkrat toliko, a često i više stojala, koliko jedna trorazredna; dočim je svojim djelovanjem nadjačavala samo jednim razredom trorazrednu pučku školu. Indi u trošku tolike, a u djelovanju toli neznatne razlike! Pa ipak uza sve to s ponosom možemo reći, da se je naš gradski i trgovištni svieet starao za tu vrst škola, te podizao i uzdržavao ih. A kako to? Svakako je uvidjao, da su potrebne i vriedne, da se ma i mnogo na njih troši, samo kad je odkud. Bio mu je na pameti IV. razred, osobito pako to, što se je na glavnih školah bolje, temeljitije i obširnije obučavalo i tako spretniju djecu u zanat, trgovinu ili srednju

Digitized by Google

školu odpravljalo. Zato je u svakom znamenitijem mjestu domovine naše bila i glavna škola.

Novi je školski zakon, kako znademo, napustio staru razredbu, te je svoje zahtjeve pojačao onamo, da su sve obće pučke škole četverorazredne, a više od njih gradjanske. Ove su posljednje nekim načinom zauzele mjesto i ugled prijašnjih glavnih škola, naravno sa mnogo širim djelokrugom. Njimi je nakanilo podati priliku gradovom i trgovištem, — ponajviše pako ovim, — kako da im se mladež što bolje i što više dovija onomu znanju i spretnosti, što ju današnje doba osobito od zanatnika, trgovca, u obće od gradjana zahtieva. Pa hoće li naši gradovi, gdje nema srednjih škola, a navlastito trgovišta, kojim su svakako više namienjene gradjanske škole — da se opet dignu nad sela, kako im to i dolikuje, da naobrazbom pretiču seljaka — valjalo bi, da posegnu za sredstvom, pružajućim višu naobrazbu, a to je gradjanska škola.

U bivšoj vojnoj Krajini imade nekolicina gradjanskih škola, za čudo brzo podignutih i valjda dobro ustrojenih. Djelo je to tamošnje vlade, koja ne samo da ih je zakonom napomenula, nego i odredila, gdje da sve budu, namaknula im sva potrebna i zajamčila im uzdržavanje. To je ona mogla učiniti, jer joj je bio i danas joj je u rukuh znatan novac za prosvjetne svrhe. Kad je tomu tako, ne čudimo se, da ih bje migom nekoliko ustrojeno. A kako kod nas? Naša zemlja kako čujemo ne može da se za Krajinom povede gledom na ustroj gradj. škola, a to zato, jer joj manjka ono, za čim — kako naši vele — bogci mrmljaju. Zato su naši gradjanske škole zakonom samo napomenuli, a izbjegli ustanovi, gdje da budu i moraju li se gdje podizati. To je stavljeno gradovom i trgovištem sasvim na volju. Drugačije nije se ni učiniti moglo, jer bi se inače dirnulo u autonomiju občina, koje jedino same imadu odlučivati o stvarih te naravi, budući se skroz njihove samo dobrobiti i žepa tiče.

Naši su zakonotvorci, stvarajuć zakon o gradjanskih školah, svakako mislili i nadali se, da će gradske, a ponajpače i trgovištne občine čim prije ustrojiti si gradjanske škole. I mi smo se tomu nadali i to ponajviše od onih malogradskih i trgovištnih občina, gdje su obstojale prije glavne škole a nikoje druge; jer smo uvjereni, da im je to, osobito posljednjim, jedna od najnuždnijih potreba. Nu opažamo, da se nada zakonotvoraca i nada naša ne izpunjuje, pače nam se neprestano narivava misao o neizpunjenju njezinu za vazda ili barem na bogznaj kako dugo i dugo. Eno, odkad je novi školski zakon u životu, jedini je grad Sisak ustrojio gradj. školu, a druga mjesta, kojim bi je nuždno trebalo i o kojih mišljasmo, da će ju svakako podići, kao n. pr. Križevci, Koprivnica, Samobor, Virovitica, Bakar, Djakovo, Krapina i druga — misle i ne misle ob ustroju toga zavoda. Reć bi, da je jedino Sisak to mogao učiniti sa svoga povoljnoga i dostatnoga dohodka, ostala pako mjesta da niesu moguća nositi troška za takav zavod. Pa tako i jest po svoj prilici. A nije ni šala podići ili najmiti prikladnu sgradu, obskrbiti ju potrebnimi učili, posobljem, a što je najviše, uzdržavati k tomu potrebnih 4—5 učiteljskih sila uz one na obćih pučkih školah. Jasno je, da bi taj trošak iznašao na hiljade, dok

Digitized by Google

bi se sgrada uredila i škola obskrbila, a zatim svake godine uzastopce do deset hiljada forinti. Onda nije ni čudo, da se ne miče ustrojavanjem gradj. škola, nu da se čeka tim na bolja vremena, svejedno, hoće li takova kada ili nikada nadoći.

Osim toga, što su gradj. škole skupi zavodi, još i to prieči njihovoj razširbi, što su one u nas novi zavodi, a sviet još nije osvjedočen o njihovoj valjanosti i praktičnosti. U stranih krajevih niesu to već mladjahni zavodi, pa zato im je tamo već i odmjeren sud. U najnovije doba počelo ih ravnodušjem susretati, a u Beču im se pako po gotovo o životu radi*. Je li to zaslužuju ili ne, o tom mi nije razglabati, to budi briga njihovih zagovornika i dušmana. Sebe ne brojim strogo ni u jedne ni u druge. Samo ću navesti nekoje razloge, s kojih se s njimi u nas ne mogu da sprijatelje.

Pošto su gradj. škole namienjene lih budućim gradjanom t. j. ponajviše zanatnikom, tvorničarom, trgovcem ili budi posjednikom, t. j. gospodarom, te ovim da podaju toliko znanja i spretnosti, da se budu što bolje u svom praktičnom životu njim okoristiti mogli, to se svakomu vrlo dobro svidja; nu četvero-, ma i trogodišnji polazak toga zavoda u gore rečenu svrhu mnogim je nepoćudan. Vele, da je mladiću prekasno poći u zanat il trgovinu, kad je navršio 15. godinu; a toliko bude svakako stvar, kad svrši gradj. školu; jer od 7. do 11. godine polazi obću pučku školu, a zatim 4 godine gradjansku. U zanatu valja da probavi tri do četiri godine, po čem mu je 19 godina, kad ga izuči. Odmah zatim mjesto da podje u sviet rad usavršenja u svom zvanju, — pozovu ga u vojnike, te ne može dalje. Kad bi pako polazio šest godina obću pučku školu, a dvie godine opetovnicu, dovio bi se dovoljnu znanju i mogao bi najmanje dvie godine u bieli sviet.

Zatim se navadja i to, da naši mladići ne bi ni htjeli podsukati rukave i radničkoga se posla latiti istom onda, kad bi svršili gradjansku školu, jer da bi onda težili već za nečim tobože višim, težili za nekim gospodstvom, a tim bi bila i promašena svrha gradj. škole. Još i tu manu ističu, što mladići svršivši nauke na tom zavodu, a imajući možda volju dalje učiti, ne mogu da nauke nastave, budući ih ne primaju ni gimnazije ni realke. A napokon kažu, da se opaža, da gornje razrede obično polazi vrlo malo učenika, s česa nije ni vriedno rad ono malo učenika 7. i 8. razred uzdržavati. Iz svega toga ne kane naročito moji Krapinčani nikad prionuti uz gradjansku školu, a možda s istih razloga i ostala mjesta, koja bi ali ipak nešto htjela i mogla možda učiniti, kad bi im se drugi praktičniji i jeftiniji put pokazao, kojim bi se ako ne posve a to bar približili onomu probitku, što ga podavaju gradjanske škole.

Već sam prije natuknuo nešto o šestgodišnjem polazku pučke škole, za koj glasuju protivnici gradj. škole. U koliko bi ipak po mladež malogradsku i trgovištnu bolje bilo, da joj se omogući polazak barem šesterorazredne škole,

* U Beču su osmorazredne pučke škole uredjene kao i gradjanske, te se na njih postizavaju skoro isti ciljevi, samo što učitelji gradj. škola beru veću plaću, pa zato je nastala borba proti gradjanskim školam. Ur.

*

Digitized by Google

kad se već ne mogu proturati gradjanske, u toliko, mislim, da je od potrebe, da se ustanovi, da je slobodno podizati tu vrst škola. Mislim, da bi svako prije navedenih mjesta i htjelo i moglo nositi trošak, koj bi narasao samo za dvie učiteljske sile, za dvie školske sobe i njim potrebno posoblje. Naročito znam, da bi Krapina bila voljna u prosvjetnu svrhu svojih sinova to žrtvovati i doprinašati.

Takova škola mogla bi se jednostavno zvati šesterorazrednom obćom ili višom pučkom školom. Na nju bi se mogli namiještati učitelje, koji bi, kao što prije za glavne škole, pokazali temeljitijega znanja i veće okretnosti. Obćine neka bi i po mogućnosti plaćale učitelje, pri čem bi od njih zavisilo, da li su im škole u prvom, drugom ili trećem plaćevnom razredu. Katketom, t. j. kapelanom dala bi se nagrada prema povišenu poslu, s toga ne bi trebalo samostalnoga katekete. Svaki bi učitelj vodio svoje učenike kroz svih šest razreda, a dosljedno tomu bi i sve predmete sam predavao. Učevno gradivo odmjerila bi vlada samo za gornja dva razreda, dočim za donja 4 već obstoji.

To je ona sredina, koja nam manjka izmedju gradj. i obćih puč. škola naročito ondje, gdje nema izgleda, da se podigne gradj. škola, pak ondje, gdje obćinari ipak žele, da se djeci omogući, kako da postignu nešto više naobrazbe, nego što ju može pružati obična obća pučka škola. Polazak svih 6 razreda bio bi tim laglje obvezatnim, što bi tim samo za jednu godinu bio produžen, jer i onako se polazi 5 godina obća pučka škola. To bi bila upravo blagodat za mjesta, gdje su prije obstojale glavne škole, jer bi se tim stranom digla naobrazbom nad seljaka, a stranom pako ne bi im djeca svršivša dobrim uspjehom 4. razred morala pete godine u njem dugočasit, a šeste pako kod kuće se potucat, kako to sada biva, dok ojačaju za zanat, trgovinu ili gospodarstvo.

Na odlučujućih je faktorih, da se u to zamisle i dopuste, da se dobra volja naroda, smjerajuća na i najmanji korak u prosvjeti napred, uzpiruje i jača shodnimi odredbami i poticanjem.

Ne bi li se još tko našao, te o tom svoju rekao, ma bilo i proti, da bar saznam, pri čem sam.*

III. obća hrv. učiteljska skupština u Osieku.

(Konac.)

III. sjednica. Predsjednik g. Filipović otvori sjednicu oko 9 sati. Čitao se ponajprije zapisnik prošle sjednice, koji bi uz primjetbu g. Vuletića ovjerovljen. Željaše naime, da se njegova tvrdnja, koja glasi: Težnja za činovničtvom čini, da propada narod, uvrsti u zapisnik.

Iza toga dade predsjednik pročitati nekoliko brzojavka, te pismeni pozdrav 105 zagrebačkih gradjana. Živili!

Na to uze rieč podpredsjednik g. Stojanović, te iztaknuv, kako se evo rad skupštine priznaje dostojnim, vriednim i valjanim, naglasi, da kad bude sav narod tako obljubio školu, nećemo se tužiti, da nam se škole slabo pohadjaju.

* Takove izjave primat ćemo drage volje. Ur.

Digitized by Google

Poslie toga predloži g. Basariček, da se odabere poslanstvo, koje bi imalo otići zahvaliti se gradskomu načelniku, te vel. županu na toli srdačnom susretanju. Poslanici bijahu: M. Stojanović, Otovčević i Čipin.

Zatim se prešlo na dnevni red. Razpravno je pitanje glasilo: „Što valja učitelju činiti, da bude ne samo učitelj mladeži, nego i učitelj puku?“ Izvjestitelj učitelj svetoivanski, g. Živković, ponajprije u uvodu spomenu, da svaki narod imade svoje običaje i potrebоće, pa da su toga radi i različiti odnošaji koli domaći u praktičnom, toli oni u državnom životu, te da svi prosvećeniji narodi nastoje, da svoje nedostatke ikako ili odstrane ili nadopune; mane da izkorene, a dobre običaje unapriede. Na to je pozvan u prvom redu učitelj pučki. Nu tko hoće da druge pouča, mora da sam bude obučen. Zato treba da učitelj u prije iztaknutu svrhu prouča svoju okolicu, da upozna u narodu mane i nedostatke, a i liepe i dobre običaje. Tako će doskora uvidjeti, da ima u našega seljaka s malom iznimkom dosta nespretna i nerazborita u gospodarstvu, mnogo predsuda i praznovjerja, što ga potiskuje u moralnom i materijalnom pogledu u nazadak. Tomu je pako uzrokom, što se je morao vjekove boriti s neprijateljem na iztoku, dok su se zapadni i sjeverni narodi kulturno razvijali, te se uljudjivali, a to mu taj nazadak dovoljno opravdava. Tako da ostati ne smije, za to treba da se učitelji bratski posavjetuju, kako bi obrazovno na puk i izvan školske sobe djelovali. Prije svega treba, da si učitelji steku ljubav, povjerenje i štovanje kako roditelja školu polazeće djece, tako i svih občinara. Treba uviek puk prijazno i ljubazno susretati, te se uviek pokazivati bez ikakove sebičnosti i koristoljubja pravimi prijatelji puku; treba podučavajuć ga i upućujuć na to smjerati, da uvidi iskrenost i istinitost svoga učitelja. Pa tako će narod najlaglje i najprije do samosviesti doprieti. — Učitelju treba nadalje, da svoje domaće odnošaje i svoj obiteljski i gospodarstveni život tako uredi, da bude svakomu občinaru uzorom. To će sjegurno djelovati i na puk. — Nadalje treba unapredjivati duševno obrazovanje puka. Nije dovoljno, da mladež svršiv pučku školu polazi dvie godine opetovnicu, pa onda ništa više, već treba mladež i nadalje rukovoditi, da se ne zapusti. Tomu pako mogu pomoći u prvom redu zakonom ustrojene školske knjižnice, koje bi morale biti pravimi pučkimi knjižnicami. Nadalje valja medju pukom razširivati i puku tumačiti valjane časopise, razpravljati s pukom valjane gospodarstvene i u obće privredne spise, u kratko puk rukovoditi i u svem plemenitom prednjačiti. — Zaključujuć naglasi, da valja za to učiteljem i samim duševno napredovati, ogledati se po učenom svietu, dà, opipati bilo naprednijim narodom. Ako učitelji na toj stazi uztraju, uztrajat će i narod, pa onda nam skoro od male — vele domovine Hrvatske.

Na to predloži izvjestitelj skupštini svoje rezolucije na razpravu.

Kod generalne debate sudjelovahu gg. Buzolić, Pernišek i Vuletić. Buzolić želi, da se bolje iztakne praktična svrha pučke škole prema onoj latinskoj: „Non scholae sed vitae discimus.“ Pernišek naglasi, da od sama čitanja nema koristi, već da se zornom obukom dade sve postići. On misli, da se dade najbolje praktično obučavati uz dobro uredjen školski vrt.

Digitized by Google

Kod specijalne debate sudjelovahu: Vukovajac, Fržić, Novković, Božić, Buzolić, Egešić, Lukačević, Čipin i Mesić. Zanimivo bijaše medju inim, kako je na Vukovajčevu tvrdnju, da učitelj ne može biti uzornim, dok je siromah i dok je zadnji činovnik, uz obće odobravanje odvratio Fržić, da i najsiromašniji može biti bar uzorna ponašanja.

Po dovršenoj debati prihvaćene bi sljedeće rezolucije:

1. Učitelj pučki treba da bude učiteljem nesamo povjerene si mladeži, nego da takodjer obrazovno djeluje i na cielu svoju okolinu.

2. Prema tomu neka bude svojim domaćim i javnim životom čisti uzor valjana i značajna čovjeka, rodoljuba i gradjanina. Iskrenim pako i ljubeznim ponašanjem neka se svuda pokaže kao pravi prijatelj puku.

3. Njemu je zagovarati i promicati svako poduzeće, smjerajuće na moralni i materijalni probitak i napredak čovječanstva, a imenito svoga naroda i svoje obćine.

4. Da to uzmogne, treba da budnim okom prati svjetske dogadjaje, a osobito napredak prosvjete. Uz to neka se upozna sa svimi odnošaji, potrebami, manami i vrlinami svoje obćine i svoga naroda, te misli o tom, kako da se unapriede, dotično poboljšaju.

5. Osobitim načinom ima da širi knjigu u narodu, te da svakom sgodom preporuča one sborove i družtva, koja rade o naobrazbi puka i o širenju narodne knjige.

6. Učitelj treba da svakom sgodom puk savjetuje, upućuje, poučava i po mogućnosti podpomaže moralno i materijalno bez svake sebičnosti i koristoljubja.

7. Učitelju neka vaviek, a poimence pri obučavanju osobito pred očima lebdi praktična shvrha pučke učione.

Podpredsjednik g. M. Stojanović javi zatim, da su odaslanici svoju misiju obavili, naime da su bili kod gradonačelnika pogl. g. Živanovića i velikoga župana velem. g. Kršnjavoga, koja obojica da su ih vrlo ljubezno primili. „Ne mogu, a da Vam ne rečem, nastavi g. Stojanović, baš riečmi pogl. g. Živanovića: Gospodo! Ja sam dosada imao posve drugi pojam o hrvatskih pučkih učiteljih, nu prisustvujuć prvoj vašoj sjednici, uvjerio sam se, da su oni dostojni učitelji hrvatskoga naroda. Ja ih smatram savršenimi. Dà, našao sam učitelja, koji bi mogli i u viših krugovih razprave voditi. S takovimi se učitelji uprav ponositi možemo.

Velemožni g. Kršnjavi reče nam vrlo prijazno: Uviek sam se trsio za pučku prosvjetu i napredak hrvatskoga školstva, te ću i odsele nastojati, zagovarati i raditi za napredak hrvatskoga školstva u korist hrvatskoga naroda, u koliko to u mojih silah stoji. (Živili!)

Zatim bi pročitane na novo prispjele brzojavke a s najvećim oduševljenjem i klicanjem bi popraćene brzojavke od svietloga bana, preuzv. g. baruna Filipovića i preuzv. g. biskupa Strossmajera, koje ovdje doslovce priobćujemo:

Zagreb, 6. rujna 1878. Srdačna hvala skupštini. Za istiniti napredak školstva hoće se poglavito marljiv, triezan rad svih članova hrvatskoga učiteljstva, kojega je zastupnik ta slavna skupština. **Mažuranić.**

Digitized by Google

Zagreb, 6. rujna 1878. Tamo sakupljenomu učiteljstvu izričem hvalu za izjavljeno mi povjerenje o mom nastojanju za promicanje krajiškoga školstva i slažem se rado sa svjestnimi učitelji u želji i podpunoj nadi, da će procvasti škola, a s njom i blagostanje domovine. **Philippović.**

Djakovo, 6. rujna 1878. Hvala liepa na častnom pozdravu. U vaših rukuh, gospodo, ponajviše leži otajstvo narodne naše budućnosti. Narod hvali i odobrava plemenito nastojanje vaše, mi pako biskupi iz dna duše i srdca blagosivljamo vas. Sjećajmo se svi, da je u svačem, osobito pako u uzgoju samo ono slavno i trajno, što je na Bogu i svetoj vjeri osnovano. **Strossmayer.**

Četvrto pitanje: „Naobrazba ženskoga spola najpreča je potreba našega naroda“. o kojem bi imao izvješćivati g. I. Kovačević, odgadja se za buduću skupštinu. Sljedeća skupština, reče g. Filipović, imala bi biti 1881. a gdje?

G. Buzolić na to predloži, da se sljedeća skupština obdržaje u slavnoj kolievci Hrvatske, naime u Dalmaciji. Ja sam želio, reče, već da se ova skupština drži u Dalmaciji. Nu bile su tomu političke okolnosti krive. Dan danas, hvala bogu, čišći je zrak pod hrvatskim nebom, po cieloj Hrvatskoj već sada sunce ljepše svieti. Dati će Bog, te ćemo se moći sastati u hrvatskoj Dalmaciji. (Živio! burni.) Kako su nas braća hrvatska ovkraj Velebita prijazno primila, tako će Vas Hrvati i onkraj Velebita nastojati najljubeznijim načinom primiti. Preporučujem centralnomu odboru, da se s našom vladom, iz daleka, po tiho, ugovara.

G. Lukačević predlaže takodjer Dalmaciju za sastanak. (Živio!)

G. Dlustuš podnaša predlog u ime svojih drugova. Poznato je, reče, da učitelji na mnogih mjestih ne dobivaju plaće po 5—6 mjeseci, i to ponajviše s nehajstva občinara. Često se dogadja, da učitelj nema šta jesti (glasovi: strašno!) da se nema u što presvući (glasovi: užasno, nečuveno!) S toga bi ja predložio, da skupština naloži centralnomu odboru, da se isti pozove na vis. vladu, da ista shodne odredbe učini. (Živio!)

G. Filipović: Čuo sam i ja sličnih tužba, ali toga, gospodo, u gornjoj Hrvatskoj nema, nego u Slavoniji je doista tako, premda Slavonci često kažu „gladna Hrvatska“.

G. Buzolić predlaže, da država preuzme „honoriranje“ učitelja. Nu, o tom daljnu razpravu nije moguće voditi, reče gosp. Filipović, pošto je to zakonom ustanovljeno, da občine plaćaju učitelje. S toga bude centralni odbor samo ovlašten, da visokoj vladi smjernu molbu podnese.

G. Otovčević primjećuje, da se u dojdućoj učiteljskoj skupštini više osvrnemo na praktična pitanja, a ne na teoretična, kao što su nekoja od „ovih“. Osim toga predlaže, da se ova pitanja još i putem javnih glasila razpravljaju, jer nije moguće dva pitanja za pol dana svestrano razpraviti.

A glede buduće skupštine, da se pitanja, imajuća se razpravljati, bar na mjesec dana prije u novinah razglase.

Digitized by Google

G. Basariček na to odgovori, da se na ovakovih skupštinah imadu baš razpravljati pitanja obće naravi, a praktične naravi pitanja, dužnost je rešavati u podžupanijskih skupštinah. Rezolucije ne treba prije skupštine razpravljati, a niti ih je ove godine bilo moguće, jer smo ih sami tek kasno saznali.

G. Otovčević opravdava svoj predlog. Ja mislim „praktična pitanja", a ne „praktično razpravljati". Praktično je n. p. pitanje „Naobrazba ženskoga spola u hrvatskoga naroda", koje se je danas odgodilo za buduću skupštinu.

Gospodja M. Basaričkova predlaže, da se pitanje o naobrazbi žena, kao znamenite važnosti, u budućoj skupštini na prvom mjestu razpravljati uzme. (Živila! zaori do 50 ženskih grla.)

G. Kobali: Spomenuti nam se je dvajuh vrlih pokojnih učitelja, Antuna Truhelke, koj je, ne kao rodjen Hrvat, više ljubio i radio za hrvatski narod, nego mnogi rodjen Hrvat (Slava mu!) pa i Jakova Bobinca, vrloga učitelja. Ja bi želio, da se svi skupštinari dignu i uzklikuu slava im! (Skupštinari se dignu Slava! slava! slava im!)

G. Božić predlaže, da se učiteljem danas pod puškom stojećim, koji se bore za razširenje hrvatske domovine, uzklikne „živili!" (Burno „živili!")

G. Filipović zaključujuć skupštinu želi, da zaključci ove skupštine budu slični gorušičnom sjemenu, te da urode liepim plodom. I moralni je utisak, što ga je ova skupština na narod učinila, vrlo liep i dostojan. S toga gospodo! Nemojte da nam se kaže kao narodu izraelskomu: Izraele! iz tebe tvoja propast dolazi, nego držite se u ljubavi i slozi bratskoj, krijte mane i popravljajte braći svojoj, pak nam se neće reći: Učitelji, iz vas samih vam propast dolazi. Još vam jednu preporučujem iz sv. pisma: Budite blagi kao ovce, i mudri kao zmije. Budite i vi učitelji takovi, i tad ćemo postati pioniri narodne prosvjete. (Živio!) Na koncu treba da se još spomenemo onih, koji su omogućili, da se sastanemo. Spominjem na prvom mjestu Njegovo Veličanstvo kralja hrvatskoga (živio!), hrvatsku vladu i bana Mažuranića (živio!), krajišku vladu i njena upravitelja Fzm. Filipovića (živio!) pa i zemaljski odbor u Dalmaciji (živio!).

G. Lisac: Da je ovako uzoran red bio za vrieme ovih triju sjednica, imamo se zahvaliti predsjednikom g. Filipoviću, g. Stojanoviću i g. Buzoliću (živili!). Isto tako živili i bilježnici. Kliknimo nadalje mjestnomu odboru, koji je sve ovako liepo priredio, srdačni živio; osobito pako vriednomu profesoru realke, gosp. Ferdi Gregoriću, koji je mnogo svoga truda uložio, da skupština ovako liepo izpane, koji je izložbu, doista krasnu, tako rekuć sam priredio. (Burni živio!)

G. Pakšec: Mnijem, da će biti vriedno uzkliknuti osječkomu gradjanstvu, koje je liepo gg. učitelje dočekalo, a osobito mi je iztaknuti gosp Sedlakovića i g. Selingera, vrle rodoljube, koji su uložili mnogo truda za liep doček. Živili! Živili!

Napokon dobiše sva tri predsjednika od mjestnoga odbora tri srebrne medalje na spomen III. hrvatske učit. skupštine. Po tom bi dakle svršena toli željno očekivana III. skupština hrvatskih učitelja.

Digitized by Google

Na svršetku ćemo još navesti ostale brzojavke, kojimi bi pozdravljena III. obća hrv. učit. skupština. Brzojavili su: Mućan iz Broda; učiteljstvo gradj. škole u Otočcu; Mučnjak i Senftleben u Zagrebu; Vojnović, sveuč. rektor iz Zagreba; Grgur Urlić Ivanović iz Risna; Jelušić iz Kastva; Dr. Klaić iz Zadra; Jergoviceva, učiteljka iz Karlovca; načelnik Cuvaj iz Belovara; školsko nadzorničtvo grada Varaždina; bašćanska čitaonica; Lipkovac iz Varaždina; fzm. Rodić („blagodarim na plemenitih, učiteljstvom izraženih mi čuvstvih"); Stefanović iz Petrovaradina; Felingstein iz Osieka; prof. Pavlović iz Zadra; Dražić iz Pakraca; Pavlović iz Valpova; Rubčić iz Gračaca; Franjković iz Vinkovaca; Budeč polička iz Poličke; učiteljska jednota v Tirnove, Čechy; Melnička Budeč iz Melnika; učitelji iz češke Tribave; Budeč iz Radonice; Jurčić (učitelj-vojnik) iz Zagreba; Božić iz Fužine; Počat, načelnik iz Gračaca; Slovensko učiteljsko družtvo u Ljubljani; Šantek u Samoboru; učiteljsko ormužko družtvo u Štajerskoj; Torbica iz Gračaca; učitelji u Belovaru; Pilepić, podjašprišt u Gračacu; Babić Martinov u Novoj Gradiški; Rastić iz Novogradiške; Pavec, kr. zem. šk. nadzornik u Zagrebu; učitelji krapinski; Concilia u Zagrebu; Posavec u Zagrebu; učitelji u Slatini; strieljačko družtvo u Zagrebu; Niemčić u Radegundu; Nautika u Bakru; družtvo „Sklad" u Bakru; Blažeković u Karlovcu; Ulašek u Svikovu; Josip Fuks iz Praga; sbor učiteljski Božo u Selcanu; redakcija „Posla z Budče" u Pragu; Grlović u Zagrebu; Solerti, učitelj iz Grobnika; dr. Lorković iz Zagreba; Bratuša iz Požege.

O materijalizmu.

(Konac.)

Büchnerom nanizasmo najglavnije stavke današnjega materijalizma, kao i navode, kojimi te stavke pobijaju.

Sliedi najvažniji dio naše razprave, a to je odnošaj izmedju teoretičnoga i praktičnoga materijalizma.

Krivo bi činio teoretičnim materijalistom, tko bi ih biedio, da su po svoj teoretičnoj nauci nuždno začetnici i naučitelji praktičnoga materijalizma. Istina, da ih ima i takovih medju njimi i u prošlosti i u sadašnjosti, ali praktični materijalizam nije nuždna konsekvencija njihove nauke.

Istina, da teoretički materijalizam, koj od atoma gradi sviet, dosljedno svoju atomistiku provadja i u državi, koju gradi od interesa pojedinaca, „atoma" državne cjeline. Sva etička načela osniva na interesu pojedinaca. Nu tim dodje do zaključka, da je za interes pojedinaca najbolje skrbljeno u zajednici, i tako mu čuvstvo zajedinstva postaje etičkim principom, iz koga izvodi sva ostala etična načela.

Ali „koliko je materijalizam i vrstan, sve za obstanak družtva nuždne krieposti izvesti iz svojih načela, ipak će se i ovdje pokazati psihologijski zakon, da pri uporabi naših načela vazda prva izhodišta dobiju neku p r e v a g u,

Digitized by Google

jer se najviše ponavljaju i najdublje u dušu zavriežе. Zato će širenje materijalističkih nazora o svietu konačno nuždno biti u prilog etičnomu materijalizmu, kao što s druge strane štovatelji egoizma kao moralnoga načela sve to više naginju k materijalizmu, ma na teoretičnom polju s prvine bilo i posve drugih nazora.“ [1]

Uzmemo li na oko ćudoredna načela, koja danas vladaju u praktičnom životu, naći ćemo, da etični materijalizam sve više zahvaća oko sebe. Žalostno je, ali se ipak mora priznati, da se nijedna kriepost, nikakva duševna vrlina toliko ne cieni, koliko materijalan posjed. Bogatstvo je idealna težnja većine pučanstva. Kriepost i duševne vrline imaju cienu, ako vode do materijalne nagrade, a pojavi li se ipak gdjegod vrličina, koj unatoč nepogodam ostaje vieran svomu načelu, makar zna, da bi za nj urodilo najboljimi materijalnimi posljedicami, ako bi se iznevjerio svomu načelu, toga se sažaljivo gleda, i sumnja se, da li je pri zdravoj pameti, dočim se drugi hvali pametnim i praktičnim čovjekom, ako si je prevarom ili ma kakvim zločinom umio pribaviti tudji imetak, pa se uz to još ugnuti rukama pravde. Ne po nutarnjoj vriednosti, već po posljedicah sude se ljudska djela. Osobni obziri najviše su gledište, koje odlučuje o djelatnosti ljudskoj.

Umnici, koji si staviše zadaćom izpitati uzroke tomu, dodjoše do zaključka, da se je ta egoistička etika prvotno razvila iz toga, što ljudi, koji bi, bilo po sposobnosti svojoj, bilo drugom kojom srećom došli do imetka, koj bi ih riešio truda, da se fizičkim poslovanjem skrbe za obstanak, što su takvi ljudi, bilo špekulacijom, bilo izumi, bilo ma kojim drugim načinom umjeli druge privesti, da za njih rade, te tako njihov ràd staviti u svoju službu, a radnike učiniti sve odvisnijimi od sebe. Tim se malo po malo razvi nejednaka podjela imetka, razvi se nadalje i odnošaj izmedju gospodara i radnika. Poznato je, kako napredujući materijalni posjed sve veću pohlepu za još većim bogatstvom radja, koje ne pozna više nikakve čovječnosti, već se nastoji koristit na štetu sama radnika, koj tim pada u sve bjednije stanje, čim mu gospodar više napreduje. To opet s druge strane izazivlje odpor radnika, koj se bez svoje krivnje vidi u nesgrapnu stanju, da drugi od njegove muke i znoja korist crpi, dočim on uz sav svoj trud strada. Svaki je u toj borbi upućen pozorno na oku držati svoj interes, i eto kako se nuždno iz toga odnošaja razvi egoizam. Taj se je odnošaj prikazao jur u raznolikoj formi, dočim je u bitnosti vazda isto. Vidismo ga u odnošaju vladara i podložnika, vlastelina i kmeta, poduzetnika i radnika. U ovoj zadnjoj formi osobito neskladnu sliku pružaju današnje tvornice.

U radničkom se pitanju i socijalističkom pokretu zrcale sve nevolje toga odnošaja.

Daljnjim je povodom tomu razvitku egoizma u javnom ćudoredju bujni razvoj obrta i trgovine uslied znamenitih znanstvenih obreta 18. vieka, koj je najprije nikao u Englezkoj, zatim u Francezkoj i konačno u Njemačkoj,

[1] Lange: Geschichte des Materialismus II. str. 513. i sl.

Digitized by Google

s tim spojena konkurencija, pri čem je svaki nuždno upućen samo svoj interes držati na oku. Ujedno je tim sva pozornost svraćena na materijalne interese, uslied čega je nastao podpuni nemar za idealne potrebe čovječanstva. Kao biljka nametnica niknu iz toga t. zv. luksus i natjecanje u bogatstvu — pleoneksija — i to stranom uslied neoplemenjene ćudi i ukusa, stranom uslied bogatstva, štono se sve više nagomilavaše.

Rastućimi potrebami luksusa rastijaše i potreba imetka, skrb, radinost, sve to veće zanemarivanje idealne strane ljudskoga života, i tako se razviše naši bogataši, veletržci, poduzetnici i bankiri, kako ih danas vidimo: neutrudiva djelatnost oko gomilanja bogatstva, izticanje bogatstva svakom sgodom, u kući, u odielu, i to neiztičuć pri tom ukus, već dragocjenost tvari, nehajstvo za sve, štogod ne nosi materijalne probiti, bahatost i ponos na svoj imetak, zavidnost naprama drugomu, koj bi ga mogao dostići oli nadkriliti; bezčuvstvenost i podpuna indolencija prama općim pitanjem čovječanstva, niti iskrice čovječnosti u grudih, nemilosrdan, bezobziran i bezdušan boj proti svemu i svakomu, što se iole protivi vlastitim materijalnim interesom.

Još više: danas već imamo egoizam do podpune dogmatike! Imamo jur teoriju, koja nauča, da je najbolje obskrbljen obći interes, ako svaki bezobzirce nastoji oko vlastita si interesa. Ime „narod“ smatra se praznim gramatičkim pojmom[1], dočim se vojničko osvajanje i otimačina smatra lih „težkim radom, koj se medjutim dobro izplaćuje.“[2]

Sasma se ozbiljno pripovieda, da je ta etika egoizma etika budućnosti, i da ima zamieniti načela kršćanstva. Religija kršćanska označuje se religijom zavisti i mržnje siromaka proti bogatašem. Dakako da se u toj oznaci ne zrcali ino, do li mržnja na religiju, koja ne odobrava bezdušno ignorovanje interesa čovječanstva, prezir čovječnosti i svega, što je liepo i plemenito, i pohlepnu grabež za svim, što je u prilog vlastitim interesom.

Ne snizuje li ta gnjusna nauka čovjeka do divlje zvieri?

Sve kad bismo ju prihvatili, zar bi sbilja tim bezobzirnim nastojanjem oko vlastitih interesa bio obskrbljen obći interes? Ne i nigda! Odobrili bismo pravo jačega, izkorienili bismo sasvim pojam pravde, a prirodjenoj duševnoj ili tjelesnoj prednosti žrtvovali bismo nemilosrdice slabije.

Ne biva li jur tako? Ta biva već, na žalost, ali se bar još priznaje uzvišeno načelo, koje tu zviersku grabež odsudjuje, ima još javna savjest u čovječanstvu, koje proti tomu nedostojnomu baratanju, proti tomu javnomu razbojničtvu do neba vapi, te boga i ljude u pomoć zove.

Izpitajmo još, kako se je takvo gnjusno načelo moglo uzvinuti do teorije, koju već i znanstveno naobraženi ljudi zastupaju.

Adam Smith[3] napisa 1759. djelo pod naslovom: „Teorija ćudorednih čuvstva“, a g. 1776. drugu naslovom: „Narodno bogatstvo“.

[1] Sravni: Schultze-Delitzsch: Capitel zu einem deutschen Arbeiterkatechismus.
[2] Sravni: Max Wirth: Nationalökonomie, I.
[3] Adam Smith, najznamenitiji englezki narodni ekonom, rodj. 5. lipnja 1723. u Kirkcaldy-u u Škotskoj.

Digitized by Google

Ovim njegovim djelom bilo je svrhom izpitati motive djelatnosti i životu ljudskomu. Hoteć to induktivnim putem izpitati, nadje se pred ogromnim množtvom najrazličnijih motiva, nadje pred sobom preobilno gradivo, koje se ne bi dalo svladati. Odabra si dakle deduktivni put, uze sućut i interes glavnimi motori ljudskih djela, te na tom temelju stade izpitivati život čovječanstva. U prvom djelu „teoriji ćudorednih čuvstva“ uze promatrati, kako bi se život ljudski upriličio, kada bi sućut bila jedinim motivom djelatnosti ljudskoj, a u drugom svom djelu „narodnom bogatstvu“ uze opet promatrati život ljudski sa interesom samim kao motorom svemu.

U prvom djelu izvodi iz sućuti sve krieposti ljudske, i napokon pravdu, koja mu je temeljem državi i družtvu.

U drugom djelu, gdje je interes glavnim motorom, izvodi, da svaki, iduć za vlastitim interesom, služi općemu. Vlada da ima toj borbi pustit što veću slobodu. Izlazeć od tih načela, svodi on cielo trgovačko općenje glede ponude i opita (Angebot und Nachfrage) na pravila, koja danas još vriede. Samo pri tom valja u obzir uzeti, da to trgovačko općenje njemu nije bilo životom ljudskim, već lih jednom stranom njegovom.

Ljude ne vodi absolutno niti sam interes, niti sama sućut pri njihovoj djelatnosti, niti on to tako nije mislio. Oba su gornja djela, koja od posve različnih gledišta izlaze, izvedena iz jedne osnove, što Buckle dokazuje, navodeć, da je Smith još 1753. godine izrekao načela, koja su sadržana u oba njegova znamenita djela [1], a i Smith sam izjavljuje u uvodu kašnjega jednoga izdanja svoje „teorije ćudorednosti“, da su oba djela nikla iz zajedničke osnove.[2]

Jer mu se je vidilo odveć zakučastim oba motora ljudskih djela izpitivati istodobno, razstavio ih je, i posmotrio svako za se.

Nu njegovi nasljednici u narodnoj ekonomiji ne uzeše oba djela te hipotetičke argumentacije kao cielost, već upotriebiše samo drugi dio, gdje se interes označuje glavnim motorom, i od pravila trgovine učiniše pravila ljudskomu životu, a od ljudi — zvjerad.

Pitat se moramo: Kamo to vodi? Sgrnut će se malo imetak u ruke pojedinaca, toga je već u poviesti bilo, i urodilo je vazda propašću naroda i države.

I u Hrvatskoj se je jur počeo razvijati egoistički materijalizam, nu ne dao mu Bog, da se razvije! Veliki narodi i jake države odolievaju, nu mali narodi mu bezuslovce podlegnu.

A što znači ta današnja struja za obći razvitak čovječanstva? Tko bi znao? Putevi su providnosti nepregledni. Tko zna, ne gomila li se danas to ogromno bogatstvo, da jednoč budne podlogom budućoj kulturi, da se ljudi budu mogli posve posvetiti bujnijemu duševnomu životu.

Ciela nam se poviest predočuje borbom izmedju animalne i duševne strane bića ljudskoga: sada jedna prevagne, sada druga. U cieloj nam se po-

[1] Buckle: povj. civ. u Englezkoj priev. Rugea III. 15. str. 431.
[2] Lange: povj. materijalizma II., odsj. 4., gl. 1., primj. 1.

Digitized by Google

viesti prikazuje nerazlučivo stapanje istine i bludnje, neprestano se približujemo dalekoj svrsi ljudske spoznaje po bezbrojnih skalinih; često je bludnja sama nosiocem napredka, a kriva nauka ne izčezne nigda najednoč, već malo po malo ustupa višoj spoznaji, do koje se dolazi umjetnim izpitivanjem. Pa kada se konačno do nje dovinemo, opet joj se pridruži nova bludnja, koja u sebi sadržaje elemente druge nove ne polučene još spoznaje.

Iz svega, što u toj razpravici nanizasmo, znat će si učitelj opredielit stanovište, koje škola ima zauzeti prema toj novovjekoj materijalističkoj i egoističkoj struji.

Svaki će uvidit, da je to opasna bolest, vriežeća u zakonih razvitka ljudskoga, kakogod ih motrimo u fizičkom razvoju pojedinca.

Svaki valja da u svom djelokrugu nastoji, kako će čovječanstvo, a napose pojedini narodi jedri i zdravi izać iz te krize.

Kada se s jedne strane naglašuje posebni interes, naglasimo mi obći; kada se odonud naglašuje materijalni užitak, naglasimo mi duševni; kada se ondje iztiče bezobzirnost i bezčuvstvenost, naglasimo mi sućut i čovječnost; kada se tamo naglašuje razlika izmedju bogataša i siromaka, uljudjena čovjeka i prostaka, gospodara i roba: naglasimo mi ravnopravnost i bratstvo; naglasimo ga i izvedimo ga: naobrazimo prostinju, neka u borbi s protivnici svojimi ove duševno nadmaši, neka ih prisili, da podpišu ravnopravnost, slobodu!

Vratimo se k načelom prve kršćanske dobe, širimo onaj duh, koj je plemenio i kriepio stare kršćanske obćine, duh ljubavi i čiste čovječnosti; onaj duh, koj je srdca ljudska rješavao zemaljskih spona i dizao ih do visine, da ondje traže pralik savršenstvu i da ga sliede.

A prije svega: budimo sami opojeni tim duhom!

Ljuboje Dlustuš.

DOPISI.

(Neuredno izplaćivanje učitelja i posljedice tomu.) U netom obdržavanoj III. općoj učit. skupštini u Osieku imali smo priliku čuti našeg vriednog, veoma zaslužnog i milog predsjednika, p. n. gosp. Filipovića, gdje se na silne tužbe učitelja službujućih u Slavoniji čudi s neuredna izplaćivanja učit. beriva od strane obć. poglavarstva. „Kod nas u razvikanoj siromašnoj Hrvatskoj“, tako od prilike izvolio se isti gospodin izraziti, „takovih neurednosti nema. Ja sam nadzornik najveće županije, nu takove tužbe niesu kod nas na dnevnom redu, kao u bogatoj Slavoniji.“ Uvjeravam Vas, gospodine uredniče, da u našoj Slavoniji ima učitelja, koji i po 10 mjeseci plaće ne dobiju, a kada se njegda obć. blagajniku svidi, pruži im ovaj, dakako „od milosti“, po koju forintu. Posljedice su tomu, da se učitelj, kako naš narod veli, i preko glave zaduži. Pa da onda učitelj napreduje, drži koji časopis, da si nabavlja, da bude za svoje zvanje svom dušom zauzet! Naša famozna poglavarstva ignoruju zakone i naredbe tičuće se škole; njim je to bagatela. Ta mnoga od njih — neću kazati „sva“ — svoja izvješća i izkaze višim oblastim

Digitized by Google

podnašaju istom onda, kada bi ih ova po nekoliko put „pretnjom osobne odgovornosti“ ili „pod pretnjom novčane globe“ opomenula, — a na zaključke mj. šk. odbora, na pravedne molbe učitelja oni ne odgovaraju, to je njim izpod dostojanstva! Živu sliku, uzor obć. poglavarstva narisao vam je štovani dopisnik iz Lev. Varoši, a tako vam je — dakako ima i tuj hvalevriednih iznimaka -- kod nas u Slavoniji.

Podjimo sada u slavni Sriem, u najljepši i najbogatiji predjel Slavonije, možebit ondje učitelji urednije svoju plaću dobivaju.

Meni su u podžupaniji ** poznata dva slučaja — nemojte se začuditi — da učitelji niesu tri, odnosno četiri godine svoje zaostavše plaće dobili, dapače je niti sada nemaju, a Bog si ga znaj dokle će na svoj težkom mukom zasluženi novac čekati morati. Kod jednoga tih učitelja iznosi zaostala plaća svotu od 255 for. i nekoliko novčića; za siromaka učitelja doista velika svota. To bi još kojekako bilo, da je učitelj materijalno bolje obskrbljen, da mu o takvoj svoti ne zavisi bitisanje njegovo i obitelji mu. Siromah na račun svoje zaostale plaće napravio dug, — a dug zao drug —, valja ga namiriti, a odakle? zar iz zaostale plaće, iz plaće, na koju tri i četiri godine čekati mora? Ali učiteljev vjerovnik ne čeka tako dugo, on svoj novac hoće odmah, pa mu i sudac po zakonu sudi: učitelju, plati do toga i toga svoj dug ili bubanj pred vrata, a ti tuži svoga dužnika.

Ne mora li biti učitelj oduševljen za svoje zvanje, kad pomisli, da mu se približaje dan, gdje će mu prodati jastuk izpod glave, a njegov novac ne njegovom, već tudjom krivnjom tri, odnosno i četiri godine mrtav leži? Pa da ne bude učiteljski stališ zamamljiv!

Jedan od dotičnih učitelja obraćao se glede svoje zaostale plaće više put na podžupaniju **, od koje nakon višeputne prijave dobi ovaj odgovor: „Br. 11.333 g. 1877. Gosp. . . . . učitelju u . . . Na vaš podnesak od 27. listopada t. g. dajem vam na znanje, da je glede vaše tražbine odredjeno izvidjenje po ovopodžupanijskom izaslaniku i da će zatim sliediti konačna odredba. Kr. podžupanija u ** 4. sudena 1877.“ — Tko je taj podžupanijski izaslanik i što je do danas uradio, ne mogu vam kazati. Isti učitelj obratio se je i na zemalj. vladu, od koje riešenje još do sada nije stiglo.

Da ne zapremam mjesta u vašem čestitom listu, zaključujem svoje jadikovanje sa željom: Daj Bože, da se i mi učitelji u bogatoj Slavoniji u skoro pohvaliti možemo urednim izplaćivanjem naših beriva, kao naši cienjeni drugovi u siromašnoj Hrvatskoj! **

U Zagrebu, na dan sv. Mihalja, 29. kolovoza t. g. bijaše u Vrabču godišnji izpit. Od občinskoga poglavarstva prisustvovao je g. bilježnik Jordanić, članovi školskoga odbora, g. Milković, župnik stenjevački kao povjerenik duh. stola, više roditelja te učitelj stenjevački g. Govedić. Iz Zagreba došao je dični i poznati starina g. Mijat Stojanović, ravnatelj kr. preparandija Lj. Modec sa više učitelja. Dječicu nadjosmo čisto obučenu a školu vrlo čistu, što je znak, da tu vlada red i čistoća. Dječica bijahu mirna i čedna, a to je opet znak

Digitized by Google

dobre discipline. Odgovarala su sigurno i posve dobro iz svih predmeta. Zadaćnice i pisanke nadjosmo takodjer liepo pisane a uz to posve čiste. — A vrlo nas veseli, što je g. učitelj uvažio našu iskrenu i prijateljsku opomenu od prošle godine, da naime svaku rieč, koju djeca kako treba ne izgovore, izpravlja a uz to da laganije čitaju. Djeca čitala su lagano i liepo naglašivala. Pjevanje koli crkvenih toli narodnih pjesama bijaše upravo izvrstno, te je moralo svakoga ganuti i izmamiti mu suze radostnice. Morao si nehotice uzkliknuti: „Živila mila hrvatska mladeži, rasla i napredovala u svakoj dobrinji, a dragi Bog neće ti uzkratiti svoga blagoslova!“ A mi kličemo sada: „Živili i tvoji prosvjetitelji i učitelji g. župnik Kuček i g. učitelj Španović, koji ne žale truda, samo da iz tebe uzgoje vriedne hrvatske sinove i vriedne hrvatske kćeri a još bolje hrvatske majke!“ — Samo tako napred, a dragi Bog neće našemu rádu uzkratiti blagoslova! X.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je učit. kandidatkinju Josipu Karasovu učiteljicom u Slatini; Mijata Jakovinu učiteljem u Lovasu; Dušana Curčića privr. učiteljem u Ledincih; učit. kandidata Mijata Tomca učiteljem u Virju; učitelja u Klisi Trifuna Gjurića učiteljem obće pučke škole u Ostrovu; podučiteljicu u Iloku Idu Pavlovićevu učiteljicom obće pučke škole u Indjiji.

— (**Zemaljski školski odbor za Krajinu.**) Krajiška zem. upravna oblast imenovala je po predlogu crkvenih oblasti odnosno učit. sborova za članove zem. škol. vieća hrv.-slavon. Krajine za trogodište 1878, 1879 i 1880. gg. Ivana Mašeka, vicearhidjakona i župnika u Duboveu kod Karlovca; Rafaela Kukića, protopopa i paroha u Petrinji; Dragutina Štenzela, župnika ev. a. konfesije u Neudorfu; Viktora Lipeža, ravnatelja velike realke u Rakovcu; Antuna Lisca, okružnoga šk. nadzornika u Vinkovcih i Pavla Oreškovića, ravnatelja gradjanske škole u Otočcu. „Obzor“ k tomu primjećuje, da se nada od patriotične sviesti članova toga odbora, da će glasno prosvjedovati proti bezobzirnomu Filipovićevu germanizovanju hrvatskoga naroda u Krajini.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelj pristupila je obća puč. škola u Šišincu položiv odmah 25 for. Buduć je I. izdanje „Dušoslovja“ od Stj. Basarička skoro sasvim razpačano, to će sbor izdati II. preradjeno izdanje. — Glavna skupština obdržavati će se 31. prosinca t. g. Tom sgodom priredit će se izložba svih školskih listova izlazećih u Austriji te školskih programa od godine 1878. i to od gradjanskih i pučkih škola. — Sbor će dati rezati sliku g. Kukovića, najvećega svoga dobrotvora te uz sliku priobćiti njegov životopis u „Napredku“ i „Smilju“. — G. Hire, učitelj u Bakru i pravi član ovoga sbora, smjestio je za svoga boravka u Zagrebu vrlo krasnu sbirku u ormare, koju je on sabrao, a g. Trstenjak poslati će sbirku naklukanih ptica. — Gg. Dugački, učitelj u Osieku, Modec, ravnatelj kr. preparandija te g. predsjednik Filipović pokloniše sboru svaki po više vrlo krasnih knjiga za knjižnicu. — G. blagajnik javlja, da je družtvena glavnica opet umnožana za 200 for., te sada iznosi 3300 for. — G. Hire predao je sboru rukopis: „Naša cvjetana“, da ga izda. To vrlo pomnjivo izradjeno djelo predano je poznatomu strukovnjaku veleuč. g. dru. Bogosl. Šulku, da o njem izreče svoj sud.

Razne viesti.

— (**Duhan u školskih vrtovih.**) Ravnateljstvo jedne škole u Tropavi umolilo je ravnateljstvo financija, da mu dozvoli posaditi šest stabljika duhana u dotičnom školskom vrtu. Zašto je ono to umolilo, svatko zna, pa ipak mu to nije dozvoljeno. „Volksschule“ pravom pita, zašto smiju saditi duhan u botaničkih vrtovih za visoke škole, koji ipak ništa drugo niesu, nego školski vrtovi.

— (**Učitelj ne smije biti bolestan.**) Jedan učitelj u Kolonji obolio je, ili kako „Volksschule“ veli, dopustio si je taj luksus. Kada se je prijavio, reče mu nadzornik: „Poskrbite se vi za drugo kakovo laglje mjesto; grad Kolonja ne treba bolestnih učitelja.“ Nu ipak mu se smilovahu, te mu je odredjeni lječnik izdao svjedočbu glaseću na „kratak dopust“.

— (**Švajcarska.**) U kantonu graubündtskom učinjen je velik napredak time, što je zaključeno, da djeca imadu polaziti školu do 16.

Digitized by Google

godine Razprava o tom pitanju trajala je čitava dva dana

(**Gdje su poglavarstva?**) „Fr deutsche Schulzeitung" donosi iz Graslitza neka štatistička data o stanju ondješnje gradjanske i pučke škole. U dvih razredih moralo se samo poslie podne obučavati, jer se bilo bojati, da će se krov srušiti, te ubiti i razmrskati učitelje i djecu. Članovi školskoga odbora a medju njimi i predsjednik zabavljahu preko 100 djece u svojih tvornicah „Fr. deutsche Schulzeitung" pravo pita: „Živimo li u Turskoj? Gdje su nam poglavarstva, zašto li vuku plaću?"

(**Kratkovidnost učenika.**) Broj kratkovidnih učenika svakim danom raste, osobito u srednjih školah, te moraju učenici nositi naočale. Posljednje vrieme strahovito se množi broj takovih učenika. S toga je dolnjo-austrijski zemaljski školski odbor na predlog zem. školskoga vieća opomenuo učitelje, da strogo na to paze, kako djeca sjede kod pisanja, risanja, u obće kod svake radnje; da im ne zadavaju mnogo domaćih zadaća, a osobito da na to gledaju, da djeca odviše sitno ne pišu. Djevojčicam izpod deset godina neka se ne daje odviše fino djelo, a i kod starijih djevojčica neka se kod ručnoga djela zadaje samo toliko raditi od finijih stvari, da oko odviše ne napinju. U razredih za žensko ručno djelo imade biti dosta svietla i dovoljan broj stolova. —

(**Učitelju, ugledaj se u taj primjer!**) Družtvo njemačkih učiteljica i uzgojiteljica sakupilo je od svoga postanka svotu od 20.012 maraka. Odlučilo je ove godine graditi si kuću, pa čim su za to nekoji njemački domoljubi saznali, odmah i oni pružiše u to ime darove. Neka gospodja u Stralsundu poklonila je 13.000 maraka. Trgovac Schulze poklonio je potrebito zemljište, pa je jur sgrada sagradjena. Prostor zauzimlje četiri i pol jutra. U pročelju ima 14 prozora. Ima trideset i tri sobe sa dva prozora, u kojih je tankim zidom odieljena spavaća soba, te se jedna i druga veoma dobro lože. Ima tu prostranih pivnica, vrlo prostrana dvorana uz mnoge druge prostorije. —

— (**Školstvo u Berlinu.**) Godine 1877. bijaše u Berlinu 14 gimnazija, 10 realka i javnih viših škola za dječake, 5 za djevojke, 22 pripravne škole za gimnazije i realke, 99 občinskih škola, 1 zavod za gluhonieme i 14 škola pod špecijalnim nadzorom raznih družtva itd., ukupno dakle 175 javnih škola sa 1892 razreda i sa 95.280 učenika, od kojih su 88.250 do 14 godina a 7030 preko 14 godina stari. K ovim treba pribrojiti 2 mozaičke škole sa 21 razredom i 963 učenika te 87 privatnih škole sa 651 razreda i sa 23.338 učenika. U svem se dakle nalazi u Berlinu preko 255 škola sa 2597 razr. i 119.781 učenikom, od kojih je 110.185 izpod 14 godina a 9596 starijih od 14 godina. Na trošak komune obučavano je 75.127 djece u občinskih školah a 1336 u privatnih elementarnih školah, 441 slaboumno diete nalazilo se u zavodu gluhoniemih, 479 bijaše ih u sirotištu i radionici; ukupno ih je dakle obučavano troškom občinskim 76.097.

— (**Obitelj mobilizovanih učitelja.**) Za obitelji mobilizovanih učitelja sakupljaju se prinesci, a osobito u tom prednjače neka učit. družtva. Nu učitelji morali bi na takove slučaje i prije misliti. Tako u Bavarskoj razprodaše 300.000 srećaka po 2 marke za zakladu za podporu udova i učiteljske sirotčadi. Tu će se zaista liepa svota sakupiti. Eto primjera za nas učitelje, kako si moramo najprije sami pomoći.

P. n. gg. utemeljitelji, podupirajući članovi i predbrojnici na „Dijetetiku", koji svoja mjesta promieniše, umoljavaju se, da to odpravničtvu prijaviti izvole, jer će se knjiga za koj dan razpošiljati.

Dogodilo se je jur, da su neka gg. predbrojnici knjige povratili, pa je sbor imao dvostruk trošak, dà, upravo je kvarovao. S toga se upravljajući odbor pouzdano nada, da mu gg. predbrojnici uzevši u obzir neznatne materijalne okolnosti sbora, neće „Dijetetike" povraćati te mu neće tako prouzročiti nepotrebna troška.

Onim, koji kod sbora naruče knjiga u ukupnoj svoti od preko 5 for., poslat će se bez svakoga njihova troška. Upravljajući odbor.

Gg. predplatnici „Smilja" umoljavaju se, da se izvole predplatiti na cielu godinu, jer se „Smilje" neće nikomu slati, tko se nanj na čitavu godinu ne predplati. Gg. predplatnici „Napredka" umoljavaju se, da ovamo izvole javiti, kad svoja mjesta promiene, da list ne tumara od pošte do pošte.

Odpravničtvo.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor", uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 30. U Zagrebu, 20. listopada 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Dobre odluke pučkoga učitelja.

Napisao **L. Vrbanić.**

Tko nije u svom životu, osobito u ozbiljnih prigodah, stavio si po koje dobro načelo ili dobru odluku, koje se je tada naumio i držati? Svaki svjestan si čovjek mora pred očima imati vazda zadaću i cilj svomu djelovanju, a prema tomu valja mu tada iztraživati sredstva i načine, kojimi bi laglje i najprečim putem cilj taj ili svrhu svomu djelovanju postići mogao. Nu težko da će biti opet tko taj, tko ne bi medjutim posumnjao, da li su ta sredstva i načini zaista prema svrsi; malo će biti koga, tko se ne bi često i uzbojao, da li nije možda stranputicom zalutao. U takvih slučajevih uzmanjka često nekomu odvažnosti, da se sa stranputice povrati, a neki se opet ne umije oteti zabludam i krenuti na pravu stazu. Da ti slučajevi pako ne nastanu, valja nam se češće na tom putu obazrieti, oko sebe razgledati, da se svaki put i svagdje iznaći, štono se veli: orientirati uzmognemo: valja nam se dapače češće i u drugih popitati, da li idemo pravom putanjom; jednom riečju: valja nam dobra načela i odluke, ako smo ih kao takve upoznali, češće obnoviti. Stanovite svetkovine, prigode, slučajevi, a osobito godišnje dobe nukale su čovjeka od vajkada, da si obnovi dobra načela i odluke. „Od nove godine biti ću marljiviji, početi ću drugim stalnim dnevnim redom; hoću, da budem drugim, boljim čovjekom; hoću — — itd.“ Ovakve odluke možemo često čuti; a tko od nas nije i sám već tako u sebi pomišljao i govorio? Zaista, ako ikomu, to je učitelju potrebno, da si je svjestan svoje zadaće i cilja, ali i sredstvâ i načinâ, kojimi će ih postići. Nu svjestan učitelj ne će poput djece stavljati si dobra načela i odluke, da ih se poslie ne drži. Svjestan čovjek, naročito učitelj mora svojim dobrim načelom i odlukam vjeran ostati, to pako sborom i tvorom dokazati pri obnavljanju dobrih odluka, ako je uvjeren, da su sbilja dobre, da ga pravim

Digitized by Google

putem k cilju vode, valja mu uztrajati. Nu učitelj ne smije čekati. „Novu godinu“, da se onda istom na što odluči; on ne smije izčekivati ovu ili onu sgodu, ovu ili onu godišnju dobu, da se oko sebe razgleda, da drži smotru nad svojim djelovanjem, njemu je to činiti svakim danom, osobito jutrom. — Njemu se je svakim jutrom obazrieti na djelovanje si prošloga dana; izpitati mu se valja, da li stupa putem, koj će mu pitomce dovesti na dražestni vrhunac čudorednoga uzgoja, prave prosvjete i naobrazbe; da li mu je râd na boljak vlastiti, školske omladine i naroda? Tom prigodom valja da si obnovi dobre odluke, kojimi će najlaglje postići uzgojni i naukovni si cilj u školi i izvan nje.

Medju takova dobra načela i odluke pučkoga učitelja spadaju bez sumnje sljedećih pet dobrih odluka:

a) „Hoću da budem ne samo valjanim učiteljem, nego i uzgojiteljem.“ Sav moj râd u školi neka bude osnovan na ljubavi prama zvanju i ljubavi prama mojoj gojenčadi. Tim ću načinom predobiti si srdca djetinja, a nauk će mi u djetinjih srdcih zahvatiti koren i tako donieti valjan plod. Važnom mi brigom budi, da si djecu motrim i izvan škole, a po mogućnosti i kod kuće. Buditi i podržavati mi je samosviest u djece, kako će si svjestna biti svojih dužnosti. Uzgojem neka se plemeni srdce, a volja jača u svem, što je plemenito, liepo i dobro.

b) „Valja mi nastojati, da si uzgajanjem stečem povjerenje svojih sugradjana i izvan škole.“ Nikada ne smijem zaboraviti, da se moje djelovanje protezati ima na cielu moju okolinu. Najbolje sredsvo, kojim ću si steći ljubav i štovanje svoje okoline, jest primjer iz mojega vlastitoga života.

c) „Neću, da si djecu pripravljam samo za izpit, nego ću ju uzgajati i obučavati za život.“ Valjan i okretan govor neka mi je važniji, nego sáma slovnička pravila; samostalna izradba, pismena ili računska, i to iz života, kojom se budi volja k samoradinosti, budi mi milija, nego uz moju pripomoć bog zna kako težka i zamršena zadaća iz knjige ili bezkrajnimi i zamršenimi brojkami. Ne smijem se neprestano baviti vazda samo s boljimi i pozornijimi učenici, nego nasuprot više mi se je truditi oko slabijih i raztresenijih, čim ću i one prvanje obučavati. Prvom zadaćom pri obučavanju budi mi, da mi sva djeca jednakom pazljivošću predavanje prate i slušaju; moje oko neka je na svakom mjestu u školi. — Glavna točka obuke, oko koje se sve nizati mora, neka je vježbanje u zdravu mišljenju i razsudbi. Okaniti mi se valja za uviek neumjestnih i neoprostivih primjetaba za vremena obuke: dosta, dalje, sjedi, ne znaš ništa! i t. d.

ć) „Hoću, da se i sám i nadalje usavršujem u naobrazbi i znanju.“ Z svako predavanje valja mi se pripravljati. Neprestano mi je baviti se čitanje strukovnih i inih časopisa i knjiga; uz to mi je nastojati ob udruživanju s svojimi sudrugovi, pohadjati učiteljske skupštine i od svake korist crpiti. Dobi će biti, ako budem i u dnevnik redovito bilježio sve, što sam čitajuć ili slušajuć zamietio, da bi koristiti moglo.

Digitized by Google

č) „Valja mi i sa svojimi sudruzi živjeti u ljubavi i slogi.“ Zadaćom mi budi svakom sgodom, kadgod se medju sudruzi nadjem, da ih liepim i bratskim načinom na razmišljanje ob ovih i sličnih načelih potaknem. Kada se sastanem možda s mladjimi ili možda s takvimi, koji bi me za savjet pitali, valja mi živo im predočiti potrebu udruživanja i dalnje naobrazbe, valja mi ih svakom sgodom na râd i čitanje poticati, jer će sami tim načinom zadovoljavati i odoljevati moći silnim zahtjevom, što ih današnji viek učitelju nalaže i od njega traži.

Ako i niesu ova načela i odluke ništa nova, jerbo bi ih se svaki učitelj vazda imao držati, mislim, da neće ipak biti suvišno, ako ih obnovimo; možda će komu tomu bratu sudrugu dobro doći, a tada je i namjena ovomu članku polučena.

Veliki Tuhobić.

Tko je voljan do sita naužiti se krasota i prirodnih razkoših dalekoga i širokoga obzora, taj se neka na veliki Tuhobić popne. Malo imade vrhova u našoj domovini, s kojih bi ti pred očima tako obsežan, zanimiv i različit vidik pucao, kao s bila tuhobićkoga. Nu ne podaje on dražesti samo turistom, već je on glede flore jedan od najzanimivijih vrhova u našoj domovini.

Krasota priedjela i nada, da će moj trud božica Flora obilno nadariti, prinukaše me, da sam se 11. lipnja t. g. do Tuhobića zaputio. Providjen dakle svim potrebnim, što čovjeka kao turisti i floristi rabi, oprostih se rano u jutro sa starimi i drevnimi zidinami grada Bakra.

Ako igdje čovjek miline ljetnoga dana uživa, to sjegurno u našem kršnom Primorju. Očaran pjesmami mnogih slavulja i opojen blagim i svježim zrakom, kojim smilje, kuš i bresina svoj preugodni miris razsipavaju, minuh na brzo omašne zavoje stare bakarske ceste, te se uzpeh na seoce sv. Kuzme. Bijaše upravo četiri sata u jutro. Sunce se tekar malo po malo radjalo, a bajna čaj prikrila bakarski zaljev i daleko more, nu najednom počeše se desni bakarski vrhovi žariti i u taj tren prosu Helios svoje titrajuće zrake. Nasta mnogobrojni pjev ptica, râd mrava i pčele i svakoga stvora prirodnoga.

Razblaživ se i odahnuv malo, krenuh preko sela dalje do željezničke postaje, kamo sam nakon $^3/_4$ sata ukupnoga hoda stigao. Bakarska postaja leži u Zaloj Dragi, koju posve pravo tako krstilo. Ovdje znade bura tako duvati, zujiti i brujiti, da ista stakla na svjetiljkah od postaje popucaju. Ona je uzrokom, da je tuj tolika goliet, ona je kriva, da se vegetacija bujno razvijati ne može. Vegetacija je mnogo raznolikija od one kotline bakarske, akoprem se terain samo za 500′ nadigao. Smilja (Helichrysum angustifolium), kuša (Salvia officinalis), dirake (Paliurus aculcatus), kozjeg jabučića (Arbutus Unedo), crnike (Pistacia Terebinthus) i drugih primorčica nema tuj, nu zato su procvale nekoje biljke, koje kod mora mnogo kasnije procvatu, kao n. p. razvodnik (Sola-

*

Digitized by Google

num Dulcamara), slavulja prešlenasta (Salvia verticillata), srba šarenkasta (Galeopsis versicolor), jagušac kostriešni (Picris hieracoides) i t. d.

Dok sam sve to razmatrao, zazviždа i zasopoće na jednom i parovoz i tim je prispjelo vrieme, da dalje krenemo. Došao sam upravo u coupée, gdje sve spavaše, malo i veliko, mlado i staro. Odmah sam pomislio, ti ljudi putuju sjegurno iz Postojne, te stigoše jučer noćju na Rieku, gdje dovoljno ne prespavaše. Da spavahu, bijaše mi i milo, barma mi nitko u razmatranjih smetao nije. Čim odmakosmo od postaje, sve se krš u to većoj golieti predočivati počeo, nu da se i nasladiš i nadiviš, prikažu ti se oku za časak, dva plodne i zelene Ponikve. To je najveća kotlina na svoj južnoj i jugozapadnoj visočini. Okružava ju jedanaest vrhova, a na oplazu jednoga bjelucka se selo Ponikve, viš njega pako seoce Plosna. Vrhovi su mjestimice goli, a mjestimice obrasli šmrikom, dirakom, jasenom, klenom i lieskom. Na dnu su se Ponikve zaokružile i bujnom zelenju vinograda, njiva i livadica okitile. Dno, koje obsiže $^1/_3$ milje, dieli se na Veli i Mali lug. Mali lug je pust, a to s toga, što na dva mjesta s proljeća i u jeseni voda provaljuje i sve poplavljuje. Jedno ždrielo leži u Šipačini, drugo u vrhu Gradini, a zovu ga Dvorina. Tuj, kad voda zakuha, izlazi u tolikoj množini, da poplavljuje ne samo Mali, već i Veli lug. Prije 60 godina, tako pripoviedaju Ponikvarci, digla se voda sve do sela Ponikva, iztjerala ukućane i ležala nekoliko dana tako visoko. Voda ne propada na jednom, već lagano jenja, a gutaju ju ždrielca u Šipačini i Malom lugu. Dubljinu Ponikva shvatiti ćeš, kad ti reknem, da su odrasli Ponikvarci patuljasti poput malene djece. Kad bi Ponikve sgora zaokružiti hotio, trebao bi k tomu $1^1/_2$ sata hoda.

Odmičuć se od Ponikva biva flora sve to bujnija, jer se nešto više zemlje prikupilo. Biljke, koje su oko Bakra u prvoj polovici svibnja procvale, upravo ovdje bujno cvatu, kao: Stachys suberenata, Convolvulus Cantabrica, Salvia pratensis, Corydalis ochroleuca, Ajuga reptans, Reseda lutea, Ruta divaricata i Cytisus Laburnum.

Plodne zemlje imade malo, a i ta je ponajveć u okrug radi bure gromačom ogradjena. Po ovih se ogradah ponajviše zeleni krumpir, u ovo doba tekar 3—4″ visok, dočim je u Primorju već mjesec dana (17./5.) prije procvao. Minuv s bure zloglasnu Meju, zaustavih se u Plasah.

Od postaje valja krenuti na cestu karolinsku, koja se lagano uzdizati počimlje. Od ovdje pak sve do Zlobina je ta cesta, koju je Karlo VI. 1725. sagraditi dao, udivljenja vriedna. S desna i s lieva uklopljena je medju silne pećine i litice, koje ukrasuje bresina (Micromeria montana), modro-zrna borovica (Juniperus communis), ruža šćetkasta (Rosa spinosissima) i šipčanica (R. canina). Ta velebna hrid prati te duljinom od 400°, dok te blizo Zlobina lievi kukovi ostave. Zavij, pak ti se ukaže župa i mjesto Zlobin. U zadku uzdižu se tmasti vrhovi tankovrhih i drevnih jela, izmedju kojih vire gole i biele litice vapnenca. Te vrhove obrubljuju svježe i bujne livade i košenice. Kad dodješ u mjesto, pada ti u oči velika množina lipa. Pred crkvom i skoro svakom kućom

Digitized by Google

stoje tri, četiri lipe. Osim toga su Zlobinjani veliki ljubitelji ptica, svaka skoro kuća ima po nekoliko pjevica, osobito ljube kosa i stienjaka (Petrocinella saxatilis). Kad sam razgledao neke stvari i pobrao pun svežanj bilja, zaputih se mjestnomu župniku i svojemu prijatelju Juraju Štamfelu.

Okriepiv se i odpočinuv malo, krenusmo poslie toga zajedno put Tuhobića. Vruće bijaše veoma, a čim se od crkvice majke božje sedam žalosti putem uzpinjati počesmo, oblio nas debeli znoj. Minuv taj put, dodjosmo prieč-cem do livada, a odavle u šumu. Stazica vodi sad uzbrdice, a kraj livadica, po kojih se flora prebujno razrasla. Zlobinska okolica leži po prilici 2000' nad morem; s toga je ovdje lipanj, što je u Primorju druga polovica travnja i početak svibnja. Utrudjeni i izmučeni spustismo se u hlad jedne lieske, a malo zatim počeh sabirati liepi kaćun mirisavi (Orchis variegata), jurjevku ljagastu (Orchis maculata), vranjak crveni (Gymnadenia conopsea), zečicu modrastu (Phytheuma scorzoneraefolium?), krabljicu dlakavu (Chaerophyllum aureum), ugledni kolotoč srdcolistni (Telekia speciosa) i ostale miljence božice Flore. Tako sabiruć zaredismo dalje, dok napokon izgubismo i put. Tražeć simo i tamo namjerismo se opet na kozju stazicu. Vruće bijaše tako, da su i ptice sjegurno od vrućine zievale, dočim se od žege pred mojima očima sila božja mouches volantes stvorila, koje me na dugo pratijahu. U jednoj kotlastoj livadici upravo me u veliko iznenadila veprina (Arnica montana), medju koju su se umiešale milocvjete orchideae, pusteni Gnaphalium dioicum, Centaurea montana, dočim se pod sjenu grmića prikučila gumbelija (Convalaria majalis) i matočina (Mellissa Melisophyllum).

Nakon pol drugoga sata hoda izadjosmo na oširu stazu, gdje nas debelim hladom sitnogorica lieske, grabra, javora i bukve ogrnu. Tuj smo išli kao u perivoju, dok je sve više svietlo prodirati počelo, a kad ostavismo šumu, evo nas na oširokoj livadi, a na podnožju Tuhobića. Veselim okom zatočih na zeleno bilo, na kojem se se ponizno uzdiže jedna jela, kako mi to gosp. župnik reče. Odmah na začetku oplaza ima po više manjih kotlina, a u jednoj se liepo razrasao bielocvjeti i piramidalni Asphodelus albus i mrka vučja stopa (Aristolochia palida) uz koj grmić srebrnaste makolnice (Sorbus torminalis). Od znoja bijasmo mokri kao žabe, te smo se opet u hlad izvaliti morali. Odpočinuv, počesmo se lagano na vrh uzpinjati.

Tuhobić nije Klek, Bitoraj, Rišnjak ili Snieżnjak, gdje ima čovjek svladati ogromne i velike zapreke, dok se nanj popneš, — ne, tuj ideš lagano kao po šetalištu, te ti se ne treba za kamenje i grane hvatati; ovdje ne trpiš s vrtoglavice. (Konac.)

Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.

Piše **Gjuro Markulin**, izpitani učitelj gluhoniemih.

(Dalje.)

Oznaka svojstva stvari: *a*) Gdje je moguće, označuje gluhoniemi svojstva stvari pokazujuć na njih. Ako hoće n. pr. kazati: Ruke su zamazane,

Digitized by Google

pokaže na nečist ruku; ako hoće drugomu saobćiti, da je prozor razbit, probudi njegovu pozornost, i pokaže na razbito mjesto prozora.

b) Svojstva oblika i raztega označuje u slikah, dočim ih rukama i prsti u zraku opiše ili s pisaljkom itd. na staklu riše; ili on probudi predstavu o njih kod drugih spomenuv nalične predstave. n. pr. dugačak kao prst, ruka itd.

c) Svojstva, koja opipom, okusom i mirisom opažamo, a nevidimo, označuje pokazajuć na nalične predstave n. p. sladko kao šećer; ili on pokaže na osjećajući organ i nalikuje vanjsku vidljivu djelatnost primljenih osjećanja; n. pr. težko: on čini, kao da što jedva dignuti može ili pak nipošto; kiselo: on prinese prividno posudu k ustima, okusi njezin sadržaj razmišljavajućim licem, na što obraz raztegne, glavom kima i rukama odbija; mirisno: on prinese nešto prividno k nosu, uvlači dah u oči udarajućim načinom, i kucne onda jednom rukom višeputa s povoljnim licem na prsa.

d) Svojstva, koja mnogo pojava uključuju, označuje pokazujuć na onaj pojav, koji znak cieloga najodličnije zastupa n. p. mrtav = ležati ukočeno i negibljivo; star = imati mnogo mrska na obrazu.

e) Svojstva nutarnjih čuvstva označuje onako, kako ih je kod drugih opazio.

f) Jedna te ista svojstva, koja se često sa više sjetila označiti mogu, označuje opipom i vidom. U prvom slučaju uzme prividno nož u ruke, približi se njim pazljivo drugoj ruki, i uzmakne onda brzo nazad, kao da se je ozliedio, ili kao da se boji ozlieditи. U drugom slučaju predoči on zašiljenost noža risanjem. Ako hoće kazati: Tvoje je lice puno (debelo), nadme svoje i odmakne od njega do nekoje daljine svoje ruke. Debljinu drveta označuje on tim, da ga prividno obuzme obima rukama.

Misli (izreke) tvori i označuje gluhoniemi nasljedovanjem onoga, što se je dogodilo, ili što se dogadja. Pri tom stavlja navadno pogovor pred podmet (prosti stavak) n. p. djevojka plete = plesti djevojka.

Podmet izostavlja, ako je već u predidućem razgovoru sadržan n. p. Ideš li ili ostaneš? = ostati, ići ti? (pitajuće obličje). Odgovor: ići; ali: Tko je to risao, ti ili tvoj brat? Odgovor: ja.

Osobe ili stvari označuje pokazujuć na iste; mi = ja, ti, ti i t. d.; vi = ti, ti, ja ne. Tko? Pokaže pitajućim licem na pojedine nazočne osobe? što? na stvari.

Odnošaje načina izrazuje shodnimi obličaji, držanjem i kreti. Ja mogu: u cielom tielu, osobito u licu gluhoniemoga izrazuje se moć i pripravnost k djelu. Ja ne mogu: označuje držeć tielo mlitavo, te glavom trese, rameni sažima, u licu pokazuje nemoć. Smijem li ja? Gleda osobu, od koje dozvolu traži, i kima glavom. Ti moraš: Sve se mišice obraza gluhoniemoga napnu, u pogledu njegovih očiju leži nešto izvjestnoga, čvrstoga, u držanju cieloga tiela krepkoća, pri tom makne više put šakom ozgor dolje.

Gluhoniemi ne označuje odnošaj skladnje, već naredjava u obće znakove pojmova bez svake oznake njezine, n. pr. drvo je debelo = drvo debeo; daj mi kruha = kruh ja.

Digitized by Google

Pobliže opredjelbe (razširene izreke) sliede uviek za predmetom n. pr. zelena se šljiva ne smije jesti = šljiva — zelen — jesti ne.

Posjed označuje gluhoniemi pokazujuć na stvar, pa staviv onda ruku na njezina posjednika, n. p. Tvoja lopta je pod stolom. Gluhoniemi pokaže na loptu, ili označi istu, pošto ju prividno baca u vis i lovi s otvorenima i izpruženima rukama, onda postavi ruku na vlastnika i pokaže pod stol.

Glavne brojnike označuje gluhoniemi sa svojih 10 prsta; 20, 30, 40 itd. predoči uzdignuv dva-, tri- četverokrat 10 prsta.

Neizvjestne brojnike: „mnogo“ označuje podigav često i brzo jedno za drugim 10 prsta a uz to se čudi; „nekoliko“ označuje uzdignuv 3, 4, 5 prsta u vis i obličajem, da broj pravo ne zna; „malo“ tako isto, i obličajem malovriednosti. Ja sam vidio mnogo krušaka na drvu = ja — viditi — krušaka — mnogo — drvo.

Prislovne brojnike n. pr. 4 put 3 označuje podigav 4 krat po tri prsta.

Redni brojnici n. p. treći: Gluhoniemi digne 5 prsta jedne ruke i pokaže na treći; ili on pokaže niječuć najprije na palac, onda na kažiput, zatim potvrdjujuć na treći prst.

Ulomki n. p. $^3/_4$ jabuke: on razreže jabuku na 4 jednaka diela i pokaže onda na 3 takova diela; $^1/_2$: on se dotakne uzpravljenom rukom sredine prsta druge ruke.

Pitanje: Koliko? on digne prste, miče njimi ponešto, pogleda pitajuć sad na njih, sad na pitajuću osobu, i takodjer na stvari, kojih broj znati hoće. Koji? Tako isto, samo da se ovdje još jednoga ili drugoga prsta pitajuć dotakne. —

Kod mjestnih odnošaja: Gdje? označuje pitajućim i tražećim ogledavanjem sa otvorenima pred sobom držećima rukama, našto još na pojedine stvari pokaže. Odkud? izrazuje privlačuć k sebi po više put od sebe držeće ruke s raznih strana pitajućim obličjem. Kamo? Kud? označuje izpruživ višekrat ruke u raznih pravcih pitajućim pogledom.

Razmjera vremena: Dobu označuje po dogodjajih, koji se istom povraćaju. Jutro mu je doba, gdje se probudjuje, ustaje i oblači; noć dobu za spavanje, ili doba, gdje se viditi ne može, oči zatvore i kad se hodi po sobi te ruke pipajuć pred se izpruži. Sada, prije i buduće označuje kao ovdje, zamnom i predamnom; danas kao sada; jučer: jednom spavati zamnom; sutra: jednom spavati predamnom.

Ako je sa stvarmi poznat, na kojih se doba mjeri, n. p. sa dobnjakom itd. pokaže dobu na njem. Do 5 sati označi, pogleda na dobnjak, ili ga označi, te uzdigne 5 prsta.

U koliko sati? On pogleda na dobnjak, ili ga prividno pred sobom drži, gleda na njega i kreće onda prste pitajućim obličajem.

Kojega dana? Kojim danom? On kreće prste amo tamo vrh danâ nedjelje na visećem koledaru pitajućim obličajem.

Digitized by Google

Kada? On kreće svoje ruke amo tamo prema ramenom i stavi ih napokon na nje. U zimi ostanem u sobi = zima — ostati — soba.

Trajanje označuje on navadjanjem obijuh medja. n. p. Sat dugo: on prodje prstom prostor na dobnjaku med dviema brojkama. koje stoje jedna do druge. Dvie nedjelje dugo: on. makne jednim prstom dvaput vrh dana nedjelje u koledaru ili na nedjeljnoj tablici. Od 7 do 10 sati u školi = u 7 sati doći, u 10 sati kući. Od jutra do podne u šumi biti = u jutro tamo, o podne kući. Kako dugo? = koliko sati. dana itd.

Za djelatnosti u raznih vremenih treba dva znaka, jedan za djelatnost, a drugi za vrieme. Ja sam pisao = ja — pisati — gotov. Ja ću pisati = ja — pisati — buduće. Ja sam gotov = udari jednom stisnutom rukom na otvorenu pred sobom držeću drugu ruku.

Način u savezu sa stanji ili djelovanji označuje stranom neposredno na njih i s njimi, stranom posebnimi znakovi nalikovanja. Ti pišeš liepo. On pokaže na dotičnu osobu, nalikuje njezino pisanje, uzme pri tom pohvaljujući obličaj i kuca pisara, hvaleć ga, po ramenu.

Naznačenje uzroka. Prozori se od studeni smrzavaju = studeno — prozor — led.

Gluhoniemi može samo uzporedne stavke označiti, a ne podredjene (poriek, zariek). N. p. Pošto sam se umio, češljah ja svoje vlasi = prati — ja gotov — vlasi — češljati.

Veće dogodjaje označuje on, dočim sve onako pripovieda, kao da se upravo pred našima očima dogadja. (Konac.)

Nešto iz zorne obuke.

Priobćio **Milan Kobali.**

Domaće životinje.

Što je ovo? Pas. Ja ću vam pokazivati štapićem, a vi mi odgovarajte, što pas ima. Ima glavu, vrat, trup, četiri noge i rep. Što ima na glavi? Dva uha, dva oka, gubicu. Što ima u gubici? Zube i jezik. On ima i njušku. (Učitelj to pokazuje.) Vi ste vidjeli, kad traži gospodara, da prigne glavu i njuši. Tako njušeć nadje gospodara. Čim mu je tielo pokriveno? Dlakom. Što ima pas na noguh? Pandje. Kakove boje je ovaj pas, što ga vidimo na slici? Šarene. Što zovemo šareno? Kakove je boje Milane tvoj pas? Crne. Psi su dakle raznobojni. Reci to ti, Ivane, recite svi! — Pas je u vrtu, ti ga ne vidiš, ali ga čuješ. Zašto? Jer laje. — On se dakle glasi, a glas njegov zovemo lajanje. (On laje.) Zašto ne smiješ psa dražiti? Jer bi me mogao ugristi. Zašto tvoj otac ima psa? Čuva mu kuću. (Treba protumačiti primjeri.) Kamo ga lovac vodi? U lov. Jeste li već vidjeli psa, kako od veselja skače, laje, kad mu se gospodar odakle vrati? Jesmo. On to zato čini, jer ga ima rado. On je vjerna životinja. (Treba protumačiti primjeri. — Gospodar je putem umro, a pas ga nije

Digitized by Google

ostavio, već kraj njega ležao. Nije ga ostavio, jer mu je vjeran.) Zašto velimo psu, da je naučljiva životinja? Jer se može svašta naučiti. — Što sve može naučiti? Na stražnjih noguh stajati, skakati, pružiti nogu; baciš li mu loptu, kruglju, on će ti ju donieti i t. d.

Kako se ova životinja zove? Mačka. Ima glavu, vrat, trup, četiri noge i rep. Što ima na glavi? Kakova je ova mačka? Šarena. Jesu li sve ovakove? Niesu. Mačke su raznobojne. I ona se glasi; mi velimo, da ona mijauče. — Ne diraj u mačku, jer bi te mogla ogrebsti. — Zašto ih ljudi imadu u kućah? Da love parcove i miševe. Mačka nije vjerna kao pas, već je lukava životinja. (Treba protumačiti primjeri.)

Kako zovemo ovu životinju? Konj. Što vidite evo na konju? Glavu, vrat, trup, četiri noge i rep. Što ima na glavi? Uha itd. — Kakova mu je glava? Dugoljasta. Kakov mu je vrat? Zavinut. Što vidimo na vratu? Dugačku dlaku. Zovemo ju grivu. — Čim mu je tielo pokriveno? Dlakom. Kakove boje je ovaj konj? Smedje. Kakova ste jošte vidjeli? Biela, sura, crna, siva. Kako bi nazvao biela konja? Bielac. Kako šara? Šarac. Kako crna? Vranac. (Jer je crn kao vrana.) Kako siva? Sivac. Što vidimo na noguh? Kopita. Čega mu je rep pun? Dugih dlaka. Je li se i on glasi? Glasi. Velimo, da on hrže. — Ugiblji se putem konjem. Zašto? Jer bi te mogao udariti nogom, te ozlieditи ili ubiti. On je vjerna životinja. On svoga gospodara rado ima te ga po glasu pozna i od veselja hrže. (Gospodar je n. p. na dvorištu te govori; konj ga samo čuje, pa hrže i ogledava se, hoće li k njemu doći.) — Zašto velimo, da je konj naučljiva životinja? Jer se može svašta naučiti. Što? — Što on vuče? Kola, plug, saonice. Što nosi? Tovar. Na njem se i jaši. — Mlad konjić, čim se poleže, zove se ždriebe.

Kako se zove ova životinja? Krava. (Kao kod psa i konja.) Što ima krava na glavi? Dva roga Kakov joj je rep? Kitnjast. (Na kraju repa ima dugačke dlake, što je nalik kiti, zato velimo, da ima kitnjast rep.) Što ima na noguh? Dva papka. Kako mi velimo, kad se ona glasi? Da muče. — Ugibljite se kravam! Zašto? Jer bi vas mogle ubosti. Što dobivamo od krave? Mlieko. Što se od mlieka pravi? Sir. (Tu treba progovorit o maslacu i maslu.) Što se od rogova pravi? Držala za nože, vilice, češlji itd. Što od kože? Čižme itd. Jedemo li meso? Jedemo. Kako ga zovemo? Govedinom. Mlada kravica, čim se poleže, zove se tele.

Što nam ova slika prikazuje? Vola. (Opetuj, što i od krave.) Čim se razlikuje vol od krave? Što je veći i jaći. Što on vuče? Kola, plug, saonice. Što od njega ne dobivamo? Mlieka. Je li meso od vola jedemo? Jedemo. Kako ga zovemo? Govedinom. Kako bismo dakle mogli nazvati kravu i vola? Goveda. (Treba pobliže protumačiti.)

Kako se zove ova životinja? Magarac. (Opetuj kao kod konja.) Komu je sličan? Konju. Kakova ima uha? Dulja od konja. Kakov mu je rep? Kitnjast kao u krave. Kakove je boje ovaj naslikani magarac? Sive. (Većinom su sive boje.) Kakove boje može jošte biti? Crnkaste. Je li se on glasi? Glasi.

Digitized by Google

Mi velimo, da on iače. Što se pravi od kože? Bubnjevi. Je li se meso jede? Jede. Što od magarećega mesa jošte prave? Kobasice. Zašto je kod nas lien? Jer ga hrane kukavnom hranom, ne čiste ga kao konja. (To je dakle predsuda, da je lien. Drugdje gdje ga dvore kao u nas konja, je brz, te vozi kočije itd.)

Što je ovo? Ovca. (Opetuj: glavu, vrat, trup, četiri noge i rep.) Što ima na glavi? Čim joj je pokriveno tielo? Vunom. (Ljudi ih strigu škarami.) Što se od te vune pravi? Tkanine. (Sukno itd.) Što ima na noguh? Četiri papka. Gdje su dva veća? Na kraju noge. Čega se njimi dotiče? Zemlje, kada hodi. A gdje su dva manja? Odtraga na svakoj nozi nešto više. Kako veliš, kad se ona glasi? Da bleji. Što dobivamo od ovce? Mlieko. — Je li meso jedemo? Kako ga zovemo? Ovčetinom. Kakova je životinja ovca? Mirna i blaga. (Prispodobi s čovjekom, koj je blag, miran i umiljat.) Kako ljudi vele mirnu čovjeku? Da je miran kao ovčica. Je li ovca sjegurna ili plaha? Plaha. (Ovo je samica ili ženka.) Čega nema na glavi? Rogova. Kako zovemo malu ovčicu, čim se poleže? Janje. Koga majka zove janjetom, ovčicom? (Sinčića ili kćerku.)

Ovo je mužjak ili samac, te se zove ovan. Što ima na glavi? Rogove. Što od njega ne dobivamo? Mlieko. (Ostalo opetuj kao kod ovce!)

Kako zovemo ovu životinju? Koza. (Treba opetovati, što i kod ovce.) Kakove ima rogove? Sabljaste. (Slične sablji.) Čim joj je tielo pokriveno? Dlakom. Što se od te dlake pravi? Suknje, gunji, bisage. Je li se ona glasi? Kako mi velimo, kad se glasi? Da mekeće. Je li meso jedemo? Kako ga zovemo? Kozetinom. — Mužjak ili samac ima bradu (je bradat), a zovemo ga jarac.

Kako zovemo ovu životinju? Svinja ili krmača (krmak). — (Opetuj, što i kod ostalih životinja ove partije.) Krmača ima rilo. (Protumači to, kako je glava produljena u rilo.) Što ona može tim rilom? Rovati. (Protumači.) — Kakova ima uha? Klempava. (Jer vise.) Čim joj je tielo pokriveno? Dlakom. Zašto trebamo tu dlaku? Za stolce (sjedala), sedla itd. Što ima uzduž ledja? Dugačke i čvrste dlake. Kako ih zovemo? Čekinje. Što pravi četkar od čekinja? Četke. Je li se i meso jede? Kako ga zovemo? Svinjetinom ili krmetinom. — Kako zovemo mast? Slaninu. — (Pripoviedaj, kako krmača mnogo jede, pa se udebeli.) Ona se glasi. Velimo, da ona rokče.

Sve ove životinje, o kojih govorasmo, zovu se domaće životinje. Zašto? One se ljudi ne boje, zato se zovu i pitome životinje.

Poslovice. „Kolju se kao psi.“ (Svadjaju se, živu u nemiru i neslogi kao psi. Ne trpe se kao psi.) — „Mačka bi rado ribe, ali joj se neće u vodu.“ (Mnogi bi rado što imali, ali im se neće raditi. — Učenik bi rado znati ovo ili ono, nu neće mu se učiti.) — „Kad nije mačke kod kuće, onda miši kolo vode.“ (Kad nije gospodara kod kuće, onda slučinčad i drugi rade, što ih volja.) — „Došao je s konja na magarca.“ (Imao je svega, ali je zlim gospodarstvom, nemarom osiromašio. Uporabi to na učenika.) — „I konj od sto dukata posrne.“ (Svaki nas može posrnuti, pogriešiti.) „Nije sedlo za magarca“. (Tako kažu onomu, koj takova šta čini, što mu se ne pristoji itd.) — „I crna krava ima bielo mlieko.“ (Čovjek, makar i ne bio liep, može biti dobar.) —

Digitized by Google

„Dok je ovaca biti će i novaca.“ (Dok imaš što prodati, dotle imaš i novaca.) „Čim se je koza dičila, tim se je ovca sramila. (Čim se zločest čovjek ponosi, hvali, toga se dobar stidi.) — „Muze jarca nad rešetom.“ (Radi nepotrebit, uzaludan posao; posao bez koristi trateć vrieme.)

Zagonetke. „Kamo pas legne? (Na dlaku.) — „Koj pas ne grize?“ (Naslikani.) — „Gledalo se dvoje brkato, obodvoje repato; jedno se drugoga bojalo.“ (Pas i mačka.) — „Pokraj grma čuči i čeka živa mesa.“ (Mačka.) — „Na ognjištu sjedi a kuhar nije, prede a prelja nije.“ (Mačka.) — „Prede a konca nema.“ (Mačka.) — „Jedan večera, dva sviete, četiri dvore a hiljada igra.“ (Konj, kad jede zob, te očima gleda, na noguh stoji a repom maše te dlake skaču.) — „Po dnu gvozdeno, po sriedi mesnato, a po vrhu drveno.“ (Misli se konj osedlan i podkovan.) — „Dvonog jaše tronoga te drpa četveronoga.“ (Čovjek sjedeći na stolčiću kravu muze.) — „Iz staje ide a u staju gleda.“ (Rogovi krave ili vola.) — „Tko zna dva pismena a nije nikada u školu hodio.“ (Magarac: i, a.) — „Da li više jedu biele ili crne ovce?“ (Svaka jede, dokle je sita.) — „Koja koza nema mlieka?“ (Naslikana.) — „100 delija a 200 barjaka.“ (Sto koza i 200 rogova.)

Trči, trči, trčuljak,
Visi, visi, visuljak,
Boga moli trčuljak,
Da opade visuljak. (Žir i krmak.)

Pripoviedke, basne.

Vjeran pas.

Neki gospodin imao je psa, koga je on zvao „Šarčić“, jer je bio šaren. Šarčić je bio vazda uz svoga gospodara. On je išao s njim na šetnju, a noćju je ležao kraj njegova kreveta. Čim se je u noći što maknulo, odmah bi zalajao bojeći se za svoga gospodara. Jedne proljetne večeri prehladio mu se gospodar obolio i umro.

Šarčić ležaše uz odar svoga gospodara. A poslie sprovoda nestalo ga iz kuće. Što mislite, kamo je otišao? Na groblje i legao na grob svoga gospodara.

Ukućani ga zvahu i odnesoše kući; nu sve badava. On otidje na grob svoga gospodara, te od gladi i žedje poginu na grobu njegovu.

Odatle vidimo, kako pas svoga gospodara rado ima i kako mu je vjeran.

Sličnu može učitelj pripoviedati o konjaniku, kako je u boju pao i njegovu vjernu konju.

Koza i magarac.

Neki je čovjek hranio kozu i magarca. Koza počme magarcu zaviditi, što je dobivao bolju hranu, pa ga stane grditi i ružiti, kako mora podnositi svakojake muke, vukući vreće u mlin i noseći različite tovare. Napokon ga je svjetovala, neka se pričini, da ima veliku bolest, te se neka zavali u kakovu jarugu, pa će se osloboditi svoje muke. Magarac joj povjeruje, te se sbilja sruši i ostane na tlih ležeći. Gospodar zovne lječnika, i zamoli ga, da pomogne. —

Digitized by Google

Liječnik pronadje, da će magarac ozdraviti samo plućima koze. Gospodar je na to zaklao kozu, i magarac je ozdravio. (Ezopove basne.)

Što odatle učimo? Tko pod drugim jamu kopa, sam u nju padne, t. j. tko hoće drugomu zlo, upravo onda njega stigne.

Opazka. Ova je partija podulja, zato sam dodao i više zagonetaka i poslovica. Ako učitelj ne može sve uzeti na jedanput, neka uzme, opetujuć ostale. Kod pripoviedaka neka vazda iztakne moral ili druge krieposti (prema pripoviedki). Neki na to zaboravljaju, ali to nevalja. — Pripoviedkami postaje vježba zanimivija; uz to uče djeca jezik i pripoviedati. — Pripoviedaka i basna za ovu vježbu ima u izobilju.

Ovoj vježbi dodaj pjesmicu: „Ovčar". Pjesmarica za porabu školsku, crkvenu i domaću od A. V. Truchelke, strana 27.

Čitanka za II. razred.

Piše **Ferdo Hefele.**

Prošle školske godine primismo novu „Početnicu", a ove godine čitanku za II. razred. Jošte dvie godine, pa će biti naše obće pučke škole posve po novom ukusu restaurovane. Nazori o tih novih pojavih mienjali su se prošle godine, a neće ih ni ove kao i buduće godine nestajati, kako je i želiti, jer da se s novosti koja ne reče, značilo bi, da u svietu samo mrtvilo vlada, što pako ne bi nigdje a najmanje kod nas valjalo. Koju obćenitu kazati o toj novoj čitanci držim za uputno, a posebnosti izticati će se tekom godine, koja će pokazati, da li je njezin materijal praktičan i odmjeren duhu i zadatku toga razreda. Velim vrieme kao i dobra volja onih, koji će se s tom knjigom baviti, izreći će svoj temeljiti sud.

Početnica je prošle godine usvojena, te joj je jedva gdje koja manja spotaknuta, čemu će se s vremenom udovoljiti.

Usvojiv Početnicu, bilo ih je, koji su nastojali praktične puteve utirati, da bude u istinu onako lagana, kako bi namienjena. Meni samomu prohtjelo se koju o preduzimanju onih vježba reći, pa bi možda danas već svršio bio, da me niesu školski poslovi često odvraćali; nu što nije, biti će tekom ove godine, bude li u „Napredku" za to mjesta?* — Što da rečemo o čitanci?

Čitanka za II. razred razdieljena je na troje i to: Odsjek prvi sadržavajuć štiva moralna i ćudoredna, govori o čovjeku i njegovih dielovih, o duši i njezinih moćih; zatim prelazi na pojedine članove roda, stališa; nadalje imade dovoljno pouke o pravilih života, o uredjenju obitališta; a Bog i njegova svemogućnost prevlaći se kroz cielu knjigu kano moćan provodić. Napokon nalazi se u tom odsjeku zagonetaka i mudrih rieči do volje.

Drugi odsjek sadržaje štiva zemljopisna, povjestnička, prirodopisna i prirodoslovna. Osim toga imade nacrtanih liepih pripoviesti i narodnih običaja.

* Izvolite poslati. Ur.

Digitized by Google

a oblik pismenih sastavaka kano da je najbolje mjesto zahvatio u prvom i drugom dielu.

Treće je slovnica, kojom se želi postići put praktičnosti, da se izbjegne današnjemu slovničkomu mekanizmu u obćih pučkih školah. Ciela čitanka dobila je za razliku od prijašnje sbilja novi ukus te se je naprama tomu i sbližila ili posestrimila sa Početnicom; dočim je prijašna čitanka kano baba prama unuci stajala. Dopustiti će možda prilika, da sbliženje tih dvijuh knjiga jednom, u koliko ću znati, nacrtam, no to će biti, kada bude govor o pojedinostih te knjige.

Jedna je stvar u toj čitanci, koja mi se ne svidja, a to je, što je ta čitanka po polovicu tiskana ćirilicom. Ja dvojim, da će to hrvatsko pismo toliko praktične vriednosti donieti, koliko će liepoga vremena školi oduzeti. No da ne bi kraj toga i drugih zadjevica bilo, to napokon ne bi toliko učitelja ujelo; ali tko pozna malu i nestašnu djecu, koja si brzo pojmove i zorove pomute, uztvrditi će, da će biti svake godine mnogo zadaća u II. razredu napisano, koje niti će učitelj, a još manje tko drugi pročitati moći, jer će djeca dugo i dugo miešati latinicu sa ćirilicom. Ta opazka vriedila bi napokon samo za školu, gdje su četiri učiteljske sile, a pomislimo li, da je u našoj domovini najviše četverorazrednih škola sa jednom učiteljskom silom, to nam se nameće bojazan, da će učitelju jedva biti moguće, da on već u II. razredu uspije s tim po djecu novim pismom i tiskom, da ga uzmogne bar većina primjerno lako čitati i pisati. Najviše će pako jadikovati onaj, koji je već do sele dva jezika i dosljedno tomu učio djecu dva pisma (njemačko i latinicu), a sada mu se jošte jedno nameće. Naći će se možda tko, koji će te moje nazore pobijati i pobiti, a ja ću time opet nešto naučiti. Niemci su vrlo oholi na svojine te da im nije do praktične prednosti, jamačno bi svakoga Niemca prokleli, koji ne bi gotikom svoga djela napisao. Nu oni su davno već uvidili, da je latinica najjednostavniji i po oko najmiliji oblik slova, pa toga radi malo je novijih njemačkih osobito učevnih školskih knjiga napisano gotikom, već sploh latinicom. Ja niesam proti ćirilici, koju danas rabi u svom pismu preko 70 milijuna svieta, ali s praktičnoga t. j. didaktičnoga gledišta mislim, da bi po našu pučku učionu dovoljno bilo, da je za ćirilicu onoliko ili makar malo više mjesta ostalo u čitanci za IV. razred, koliko je do sele bilo u čitanci za II. razred, da tako učenici, koji će svoje nauke dalje nastavljati, u istinu i tu svojinu poznaju i njom se koristiti umiju.*

U svem ostalom čitanka za II. razred biti će za učitelja i učenika vrlo laka i prijatna, jer su joj štiva gladka, popularno i zanimivo pisana, ona je za učenika II. razreda „Orbis pictus“.

Toliko sam naumio kano najobćenitije o toj čitanci reći, dok prilikom na gdje koja ne nadodjem.

---

* To bi opet bilo premalo. — Moglo je i sada u II. razredu ostati ćirilice toliko ili nešto malo više, koliko je dosele bilo; ali onda da se je uvrsti više u čitanci za III. i IV. razred. Ured.

Digitized by Google

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je učitelja u Krapini Dragutina Gudla ravnajućim učiteljem općih puč. škola u istom mjestu; učitelja u Čazmi Mirka Crkvenca učiteljem dječačke obće pučke škole u Križevcih: učitelja u Lovrečini Franju Gudla učiteljem obospolne obće pučke učione u Šćitarjevu; učitelja u Vrbovskom Petra Plohla učiteljem obospolne obće pučke učione u Granešini; učiteljskoga kandidata Gjuru Tkalca učiteljem obospolne obće pučke učione u Krašiću; podučitelja u Ludbregu Matu Ježića učiteljem dječačke obće pučke učione u Sv. Ivanu na Zelini; učiteljsku kandidatkinju Tereziju Tomašićevu podučiteljicom na općoj pučkoj učioni u Orahovici; kateketu više djevojačke učione u Karlovcu dra. Ferdinanda Belaja učiteljem vjere na kr. vel. gimnaziju u Zagrebu; vjeroučitelja kaptolske i duhovljanske škole Ljudevita Ivančana vjeroučiteljem dolnjogradske dječačke obće puč. škole u Zagrebu; namj. učiteljicu za ženski ručni posao na kr. ženskoj preparandiji u Zagrebu Amaliju Basaričkovu pravom učiteljicom iste struke na istom zavodu; bivšega učitelja u Krašiću Gj. Oljevca učiteljem obće pučke učione u Šestinah; učitelja u Vrtlinskoj Franju Andrlića učiteljem obće pučke škole u Bregih; učitelja u Vrbici Franju Kocbeka učiteljem obće puč. učione u Kukujevcih; kandidata puč. učiteljstva Eugena Krotina učiteljem obće pučke učione u Kraljevcih i kandidatkinju pučkog učiteljstva Anku Tkalčićevu učiteljicom obće pučke škole u Bakru.

— (**Premješteni.**) U hrv. Krajini premješteni su zamjenito: Andrija Mikoević i Dmitar Nešić sa gradjanskih škola u Varadinu i Kostajnici, te gradjanski učitelji Gj. Flanjek iz Broda i Nikola Krekoić iz Baga; zatim gradj. učitelj Mile Babić iz Nove Gradiške zamjenito sa Simom Pavušekom, učiteljem vježbaonice c. kr. učiteljišta u Petrinji.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelji pristupiše gg. Andr. Lukač, učitelj u Sesvetah kod Požege položiv 15 f., Andrija Pakšec, učitelj u Osieku položiv 5 f. kao I. rok; nadalje pristupiše kao utemeljitelji občine Bežanija, Boljevci, Kupinovo, Dobanovci i Udbina, položiv svaka po 25 for. Družtvena diploma jur je gotova, te će ju moći svaki dobiti uz cienu, koja će se doskora oglasiti u ovom listu. Nastojanjem učitelja g. Soltokovića u Beču poklonila je knjižara udove Pichlerove i sina ovomu sboru više vrlo krasnih pedagogijskih djela.

Razne viesti.

— (**12. obća švajcarska učiteljska skupština**) sborovala je od 8. do 10. rujna Učiteljstvo bijaše mnogobrojno zastupano, jer se je sakupilo do 1500 učitelja i učiteljica. Prvi dan razpravljahu sekcije. Razpravam sekcija „pučkih učitelja“ prisustvovalo je do 1200 učitelja i učiteljica. Predsjedao je razpravam uzgojni savjetnik Näf. Skupština bi otvorena krasnom pjesmom: „Braćo pružite si ruke k savezu!“ Ravnatelj sjemeništa dr. Wettstein bijaše izvjestiteljem teme: „Odnošaj realija prema jezikoslovnoj obuci u pučkoj školi.“ — On naglasi obće znamenovanje i važnost obuke u realijah za ratarstvo i obrt; nu lih praktičan život ne bi smio u tom biti mjerilom. Škola uzgaja ljude. S toga izvjestitelj spominje veliku znamenitost realne obuke za stvaranje predočaba za pamtenje, fantaziju, sposobnost govora itd. On zahtieva, da se uz zornu obuku spoje valjane ustmene i pismene jezikoslovne vježbe; jer tim se postizava u radu promjena i volja te veselje k radu. Realistične struke pružaju nam gradivo za jezikoslovne vježbe, nu ipak neka one ne budu lih reprodukcija, već i izraz vlastita mišljenja. Realna obuka neka ima svoje izhodište u znanosti te se neka onda razširuje u koncentričnih krugovih. Prvih školskih godina ne bi smjela biti obuka sistematična. Prirodoznanstvo neka se ne predaje na temelju čitanke; nu čitanka imala bi sadržavati štiva, kojimi se prirodoznanstvena obuka podpomaže. U tu su svrhu veoma potrebne sbirke i strojevi. — U tom pogledu slaže se sa izvjestiteljem školski nadzornik Wuss iz Burgdorfa. — Učitelj Frei iz Ustera slaže se takodjer sa izvjestiteljem, samo zahtieva, da se uvedu nastavne škole. Augustin Keller naslikao je vrlo vješto iz svoje mladosti jednostrani formalizam stare škole, te preporuča prirodoznanstvenu obuku sljedećimi riečmi: „Kao što bijahu svi prirodoslovci pobožni, tako se i u mladeži naukom prirodoznanstva usadjuje čuvstvo pobožna pieteta; s toga oblasti ne bi smjele ništa propustiti i nikakovih žrtva se plašiti, da se namaknu sredstva za zorove. Sve teze izvjestiteljeve sa dodatkom Freiovim bi prihvaćene. Na zaključku izpjevaše Nägelievu pjesmu: „Stoj čvrsto, o domovino!“

Razpravam glavne skupštine predsjedao je profesor G. Vogt. Poslie nekih službenih izvještaja, podieljena bi rieč vladinomu savjetniku dru. Stösselu. On dokazivaše živahno i vrlo vješto istinitost svojih nazora o pitanju: „dovoljne primarne obuke“ po §. 27. saveznoga zakona. On govoraše obširno o svrhi obuke navadjajuć autoritete kao što su Stapfer, Bluntschli, Scherr i mnoge druge. Pravom je navadjao, da je razvitak duha važniji od sama

Digitized by Google

znanja. Osobitu važnost pripisuje saveznoj inšpekciji i to centralnom komisijom. Vrlo zanimivi, dvie ure trajući govor prekidan bi vrlo često burnimi uzkliei i odobravanjem, a na posljedku ne bijaše odobravanju reć bi kraja ni konca. — Školski nadzornik Glarus mnije, da bi valjalo pričekati, dok još neki kantoni svoje školske zakone po onom saveznom promiene. Zakon, koga bismo sada stvorili, bio bi manjkav, s toga to odgodimo za buduće vrieme. Glavno je, želimo li razviti naše školstvo, racionalna i jedinstvena naobrazba učitelja. A za to može savez izdati potrebite naredbe. On može ustrojiti centralni zavod za praktičnu naobrazbu učitelja. Razna postojeća sjemeništa mogu skrbiti za strukovnu znanstvenu naobrazbu. U tom smislu stavi i shodan predlog. — Poslie mnogih govora dobi rieč uzgojni savjetnik Mayer iz Züricha pobijajuć nazore Herrove. Mayer želi, da se doskora visoko dizao barjak saveznoga školskoga zakona. Konačno bje zaključeno sljedeće: „Učiteljski savez radostno prihvaća nazore izvjestiteljeve te očituje, da pitanje o švajcarskom školskom zakonu neće dotle napustiti, dokle se ne rieši."

Napokon sliedile su razne savezne razprave. Predsjednik centralnoga odbora i sjemeništni ravnatelj Rüegg izviesti skupštinu o djelovanju centralnoga odbora za posljednjih 2 godina. Taj odbor izabra ravnatelja Widmanna iz Berna predsjednikom komisije za „omladinske spise", nadalje je izabrao komisiju, koja je imala izreći svoj sud o švajcarskih knjigah, koje se rabe u elementarnih školah. On pozva i sveučilištne učitelje, da stupe u učiteljsko družtvo i sabra svotu od 300 franaka za Lübenov spomenik. — Blagajnik Herr izviesti skupštinu o družtvenoj glavnici, koja iznosi 10.000 franaka. — Pod konac prihvaćen bi predlog školskoga nadzornika Wysa, da se centralnomu odboru naloži, neka se razmišlja, ne bi li bilo shodno pravopis saveznoga glasila priudesiti občemu i običajnomu pravopisu. — Osim toga razpravljalo se o koječem, što je za nas od manje važnosti.

— (**Pruski sabor.**) Medju zastupnici u pruskom saboru nalazi se 13 profesora i 4 gimnazijalna ravnatelja.

Književnost.

Nakladom hrv. pedagog.-književnoga sbora izašla je netom:

„Dra. Klenkea Školska dijetetika".

Pogledom na veoma žalostno njegovanje zdravlja mal ne u svih naših školah bila je ta knjiga veoma potrebna. Nu ona nije namienjena samo učiteljem, jer učitelji u tom pogledu niesu factotum, nego i ostalim faktorom, kojim je oko toga nastojati, naime: školskim oblastim, predstojnikom, učiteljem i roditeljem, jer su svi oni pozvani, da se pobrinu, kako da se u školah zdravlje mladeži bolje njeguje, nego li je do sada bilo. Što bo koristi sam Bog zna kakov umni napredak, ako je s druge strane tielo slabo, te nemoćno, da zamišljaje svoje u djela pretvara. Takov bi napredak bio više na prokletstvo, nego li za blagoslov narodu. S toga upozoravamo sve prijatelje zdravoga naraštaja na tu knjigu i preporučujemo ju što toplije. U njoj su svi momenti školskoga života s higijenskoga gledišta znanstveno i temeljito promotreni, te strukovnjačkom vještinom osvietljeni; za to može štiocem jamčiti ime Klenkeovo, koji se upravo u toj struci slavi prvakom svjetskim. A u koliko je sam taj predmet uz svoju veliku ozbiljnost i veoma abstraktan; to je sbor nastojao, da jezik bude što je moguće lahak, stil pako naravan, tečan i nezapleten; te se može reći, da će knjiga biti i za širu publiku zanimiva i poučna. Što se opet izdanja tiče, ono je veoma ukusno, kao što je u obće sve ukusno, što iz tiskare Albrechtove izadje; vanjština je knjige sasvim prema njezinoj nutrnjoj vriednosti i znamenitosti. Želiti bi dakle samo bilo, da se ona i što više razširi, da bez nje ne bi bila nesamo nijedna škola, nego i nijedan prijatelj mladeži; al ne samo da ne bi bez nje bio, nego da bi ju i svaki temeljito proučio, jer samo tada ćemo se moći i nadati, da će se i ozbiljno početi promicati plemenita svrha, kojoj ju je književni sbor namienio. Dao Bog, da se u toj nadi ni mi ni sbor neprevarili. Ciena je pako knjizi za predbrojnike 1 for., a za ostale 1 f. 20 nov.

— U odpravničtvu pedagogijsko-književnoga sbora mogu se nadalje naručit i dobiti uz dolje naznačenu cienu sljedeće, ćirilicom štampane knjige:

1. Kratak nauk madjarskoga jezika. Čitanka. Udesio Jovan Popović. 50 nov.
2. Praktičan postupak pri nastavi u računu, napisao Svetozar Miletić, učitelj. 70 nov.
3. Postupak pri nastavi u običnim ulomcima, napisao Sv. Miletić. 40 nov.
4. Nastava u srbskom jeziku. Napisao Sv. Miletić, učitelj. 20 nov.
5. Karla Reklama nauka o čuvanju zdravlja za škole, preveo na srbskĭ Dimitrije Josić. 20 nov.
6. Novaja Katavasija na polazu pravoslavnih Hristijana. 1 for.
7. Mala Katavasija za upotrebu škol. mladeži. 16 nov.
8. Rečnik stranih reči, koje se upotrebljavaju u nas u govoru, u novinah, povremenih listovih i u knjigah. 80 nov.
9. Srbska gramatika za srbske škole. Napisao profesor Vladimir Vujić.

— **Dra. Karla Ploetza francezka vježbenica** s označenim izgovorom za početnike. Po tridesetom izdanju priredio Franjo Šuller. U Zagrebu. 1879. Nakladom knjižare Mučnjaka

Digitized by Google

i Senftlebena. Tiskarna „Narodnih Novina". Str. 217 u 8ni. Ciena 1 for. 20 nov. Pisac u predgovoru kaže, da je baveći se više godina obučavanjem franeezkoga jezika došao do uvidjenja, da je metoda dra. Ploetza jedna od najboljih, a osobito da je prikladna za zajedničku obuku u školah. U tom je obziru dakle to djelo našim školam, u kojih se franeezki jezik uči, dobro došlo, a preporuča ga i to, što je već izvornik doživjeo 30 izdanja, te je uvedeno kao školska knjiga ne samo u Njemačkoj, već i u Austriji u svih cislitavskih pokrajinah.

— **Kratak sveobći zemljopis**. Za mladež narodnih učiona sastavio Vjeneeslav Zaboj Mařík. Osmo izdanje. U Zagrebu 1878. Nakladom knjižare Mučnjaka i Senftlebena. U 8mini str. 80. Ciena 35 novč.

— **Ružice**. Najnovija sbirka rado pjevanih hrvatskih pjesama — posvećena narodu hrvatskomu. U Zagrebu. 1879. Nakladom knjižare Mučnjaka Senftlebena. Str. 91 u 16tini. Ciena 20 novč.

— **Nova pjesmarica** ili sbirka najobičnijih pjesmica, koje običaju djeca pučkih škola pjevati u crkvi i u školi. U Zagrebu. 1879. Nakladom knjižare Mučnjaka i Senftlebena. U žepnom formatu str. 138. Ciena 20 nov.

— **Sbirka crkvenih pjesama** za školsku mladež. Sastavio svećenik zagrebačke nadbiskupije. U Zagrebu 1878. Nakladom knjižare Mučnjaka i Senftlebena. U žep. formatu str. 76. Ciena 12 novč.

— **Knjige na prodaju**. Sljedeće knjige pokojnoga učitelja oborovačkoga M. Bezuka prodaje udova pokojnikova uz niže naznačene ciene, te se mogu dobiti kroz hrv. pedagog.-književni sbor:

Uporavnik za početnicu 40 novč. Katekeza Grubera 5 nč. Metodika brojč. računstva 50 nov. Tumač I. slov. čitanke od Koričića 1 f. Poučnik u vrtlarstvu od Partaša 17 n. Rukovodstvo za početnicu 30 n. Praktično učenje nar. jezika od Vuksanovića 19 nov. Hrvatska povjestnica od Tkalčića 60 n. Pedag.-didakt. kažiput 30 n. Liturgika 20 n. Gojitba i obuka 25 n. Početna računica 10 n. Prakt. slovnica njem. jezika 10 n. Početnica hrv. povjestnice 15 nov. Jezikoslovna i stvarna obuka 5 nov. Povjestnica hrv. naroda 80 n. Učitelj u školi 40 n. Mali stočar 20 nov. Mali ratar 20 nov. Mala gospodarica 20 n Pjesme škol., crkvene i domaće od Truhelke 15 n. Iste 15 n. Nauk o dudarstvu, bubarstvu i svilarstvu 50 novč. Prirodopis od Zippea 50 nov. Zemljopis trojedne kraljevine od Maržika 20 nov. Slike iz poviesti Hrvatske od Maržika 25 n. Poviest Austro-Ugarske 35 nov. Didaktika A. Komenskoga 1 f. 20 n. Kratko razlaganje katekizma od Deharbea 40 nov. Teorija pedagogije od Basarička 70 n. Zablude uzgoja 40 n. Kratka štilistika od Filipovića 50 n. Školstvo Europe i Amerike 40 n. Uzroci kratkovidnosti 10 n. Vinogradar od Stražimira 50 n. I. obća hrv. učit. skupština 20 n. II. učit. skupština 30 n. „Napredak" od g. 1864. 1 for., a od godine 1865. 1 for. Politische Verfassung der deut. Schulen 30 n. Lehrbuch der Weltgeschichte von Welter 40 n. Lehrbuch der Landwirthschaft von Müller 1 f. Leitfaden für den geograph. Unterricht od Vernalekena 40 n. Der Sprach- und Sachunterricht von Herrmann 1 for. Methodenbuch 30 n. Die ersten Elemente der Erdbeschreibung od Berghausa 40 novč. Sbirka najpotr. zakona i naredaba seos. občina 1 for. Zakon o postupku uprav. poslova 10 n. Hrv.-njem. rječnik od Hansgera 22 n. Zakon o mjest. sudovih 5 nov. Posebne znanosti podučavanja 10 n. Popularna dogmatika od Švelca 40 novč.

Natječaji.

— Za učitelja rimokatol. vjeroizpoviesti u Karlovcih. Plaća 400 for., stanarine 100 for. i 60 for. svake druge godine kao stalna nagrada za podučavanje opetovnih djaka. Rok do 1. studenoga t. g.

POZIV.

Sa VIII. glavnom skupštinom hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora, koja će se držati 31. prosinca t. g., spojena će biti izložba svih u austro-ugarskoj monarkiji izlazećih pedagogijskih časopisa, uključno i časopisâ za mladež, za gimnastiku i crkvenu glasbu, te i programâ za školsku godinu 1878. od svih pučkih i gradjanskih škola te učiteljištâ. Tim povodom pozivlju se najuljudnije svi nakladnici i izdavatelji rečenih časopisa kao i svi predstojnici navedenih zavoda, da bi podpisanomu odboru od spomenutih spisa po jedan broj, dotično po jedan odtisak, do 15. prosinca t. g. ovamo u Zagreb izvoljeli dostaviti.

Upravljajući odbor
hrv. pedagogijsko-književnoga sbora.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor", uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

☛ **Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka" komad XXXVIII.**

Digitized by Google

Br. 31. U Zagrebu, 1. studenoga 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora".

„Napredak" izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka", novci pako: Upravi „Napredka" (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Položaj županijskih i okružnih školskih nadzornika.

Kao što imamo dva oka, dva uha, dvie ruke i dvie noge i još toga sve po dvoje na tielu, tako imamo i u našoj austro-ugarskoj monarkiji i u našoj hrvatskoj domovini sve po dvoje (dualizam), dva ministerija, u Beču i u Budapešti, i dvie vlade u Zagrebu, kr. zem. vladu i c. kr. gl. zapovjedničtvo kano zemaljsku upravnu oblast za hrvatsko-slavonsku Krajinu. Imamo i dvoja pismena, latinicu i ćirilicu i u drugom koječem dvojnice. Isto tako imamo i županijskih školskih nadzornika u županijskoj i okružnih školskih nadzornika u okružnoj upravi. Sve je kod nas osobito u novije vrieme dvostruko, dvovrstno, dvojnasto, dvoperasto, dvokrilo, dvoliko, recimo dobro, jerbo mi pedagogi ne smijemo pačati se u politiku kao ljudi od istine, buduć politiku nazivaju već stari grdo veleć, da je fina laž, a mi ne znamo lagati, nego ćemo po duši i sviesti držat se istine, pak ćemo tako ostat svjetla obraza, mirne sviesti i spokojne duše. Promotrit ćemo bezpristrano položaj jedne i druge vrsti škol. nadzornika, pak ćemo izreći svoje mnenje o tom, koji je položaj bolji i po razvitak pučkoga školstva koristniji.

Po §. 159. zakona ob ustroju pučkih škola i preparandija za učiteljstvo obćih pučkih učiona u Hrvatskoj i Slavoniji imenovala je zemaljska vlada izmedju učiteljâ pučkih škola takove, koji su barem 10 godina u školskoj službi proveli i izmedju drugih poznatih školskih vještaka potrebiti broj županijskih školskih nadzornika.

Teritorijalni obseg pojedinih županijskih nadzorničtva opredielila je zemaljska vlada administrativnim putem u smislu §. 160. spomenutoga zakona.

Županijski školski nadzornik nadzire sve javne i privatne pučke škole svoga područja, pregleda svaku barem jedan put na godinu, ter pazi, da se u svačem obdržavaju školski zakoni; u didaktičko-pedagogijskom pravcu svjetuje i napućuje učitelje, ter u disciplinarnih slučajevih njemu pridržanih čini prvu

Digitized by Google

molbu; izvješćuje glede svih javnih i privatnih pučkih škola naredbe zemaljske vlade, kojoj podnosi svake godine svestrano izviešće o stanju dotičnih škola; brine se za svekoliko znanstveno i moralno stanje svih pučkih škola, ter ako nedostatkom ne može sam doskočiti, traži pomoć kod zemaljske vlade; rješava po svojoj nadležnosti razmirice izmedju učiteljà i občinskih školskih odbora i nadzire djelovanja istih odbora: predsjeda učiteljskim sastankom svoga područja i županijski školski nadzornici jesu zemaljski činovnici, stojeći u IX. dnevnom razredu.

Polovica njih uživa plaću od 1200 for., a polovica plaću 1000 for. na godinu; za podmirenje pako pisarničkih i putnih troškova dobivaju primjeran godišnji paušal.

Županijski nadzornici imaju pravo na mirovinu, i to na podpunu mirovinu, oni tjelesno ili duševno iznemogli, te koji su kano definitivno namješteni proveli kao učitelji 30 godina u neprekinutoj učiteljskoj službi.

Polag §. 141. škol. zakona glede mirovinskih pristojba za učitelje i njihove udove i sirotčad, zatim glede uzgojnih prinesaka i milostinja valjaju oni isti propisi, koji obstoje i za druge javne činovnike.

Za područje svakoga županijskoga školskoga nadzorničtva postoji pod predsjedom županijskoga predstojnika ili njegova namjestnika županijski škol. odbor, sastojeći, koliko je moguće od članova, stanujućih u mjestu, u kojem svoje službeno sjedište ima županijski školski nadzornik. Županijski škol. nadzornik podjedno je izvjestitelj toga odbora.

U naredbi svojoj od 8. rujna 1875., br. 4069, ob upravi pučkih škola u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji veli zemaljska vlada o instituciji županijskih školskih nadzornika, kako će biti zadovoljeno davnomu zahtjevu, da se državni nadzor nad pučkimi školami povjeri vještačkim rukam, organom, kojim to ima biti izključiva zadaća; javnim činovnikom od zemlje plaćenim i zemalj. vladi podpuno podčinjenim i odgovornim.

Županijski škol. nadzornik uvodi novoga učitelja u službu, a gdje on ne dospjeva, uvodi ga občinski školski odbor na poziv nadzornikov.

Dalje se veli u spomenutoj naredbi, da su županijski školski nadzornici za pučko-školsku upravu u svom području strukovni organi zemaljske vlade i tehnički članovi ter izvjestitelji podžupanijskih školskih odbora.

Po zakonu koliko je podžupanija, toliko bi imalo biti i školskih nadzorničtva; nu zasad predbježno i uz priuzdržaj dalnjih imenovanja u smislu §. 159. škol. zakona postavljena su nadzorničtva sa sjedištem tamo, gdje i veliki župani imadu svoja sjedišta, dakle samo toliko škol. nadzornika, koliko ima županija, ali tako, da oni medjutim budu članovi i izvjestitelji svih, u području dotične županije obstojećih podžupanijskih škol. odbora; oni zauzimlju u upravnom organizmu naprama ostalim zemaljskoj vladi podčinjenim oblastim samostalan položaj; imaju svoj posebni ured; vode o svojoj gestiji posebni zapisnik, služe se posebnim uredovnim pečatom i imaju svoj posebni arkiv.

Digitized by Google

U poslovih strogo pedagogijsko-didaktičkih, tičućih se pučkoga školstva, podčinjeni su županijski školski nadzoznici neposredno kralj. zemaljskoj vladi, koja svoje naredbe u rečenih poslovih neposredno na nje upravlja, a oni ih dalje priobćuju podčinjenim oblastim školskim (občinskim škol. odborom).

Ravnim načinom i županijski školski nadzornik izviešća svoja i predloge svoje, na koliko se tiču poslova već gore spomenutih, podnose, budi uslied dobivena naloga budi svojom iniciativom, neposredno kr. zemaljskoj vladi o predmetih, pridržanih riešenju i odluci iste zemaljske vlade. I s občinskimi šk. odbori, dotično putem njih s mjestnimi školskimi nadzornici obći županijski škol. nadzornik neposredno u naznačenih poslovih, na koliko se radi o vršenju obstojećih propisa.

U poslovih ekonomičko-administrativnih, tičućih se pučkih škola, obći županijski škol. nadzornik s podžupanijskimi oblastmi svojega nadzornoga okružja poput oblasti uzporedjenih, ter se na nje, uslied svojih opažnja najprije neposredno obraća, one pako predmetom, o kojom se radi, shodno ureduju izdajuć občinskim poglavarstvom potrebite naloge, odredjujuć potrebite razvidbe, razprave itd. i. na koliko niesu vlastne odlučivati same, predlažuć zemaljskoj vladi predmete, pridržane riešenju i odluci njezinoj.

Samo u slučajevih potrebe traži županijski školski nadzornik pomoć u posredničtvu podžupanijskih školskih odbora i po okolnostih kod zem. vlade.

Dakle, da još u kratko rečem, županijski nadzornik vrši pripadajući državi škol. nadzor u njezino ime unutar naznačenih mu granica, a iz te zadaće obćenito naznačene proiztiču sljedeća njegova prava i dužnosti:

I. Prava.

1. Da bude saslušan, gdje se radi o promjeni obstojećih i uvedenju novih uredaba školskih u njegovu području, ter u disciplinarnih slučajevih da bude upitan o marljivosti i ponašanju učiteljskoga, njegovu nadzoru podvrženoga osoblja;

2. da se u poslovih svojega djelokruga može, po naravi predmeta, ili na zemaljsku vladu ili na podžupanijske oblasti neposredno obraćati sa svojimi izviešći, molbami i predlozi;

3. da može sjednicam občinskih školskih odbora i javnim izpitom u svih njemu podčinjenih zavodih prisustvovati i predsiedati;

4. da učiteljske sastanke u svom području saziva te im predsieda;

5. da učiteljem i učiteljicam svoga područja može podieljivati dopust od 3 do 14 dana;

6. da kano poglavar može učitelje u pedagogijsko-didaktičkom pravcu svjetovati, te radi odstranjenja nedostataka s te strane opaženih ustmeno odredbe izdavati načinom, da pred djecom školskom ne povriedi ugled učiteljev.

II. Dužnosti.

Ima svake godine najmanje jedanput sve svomu nadzoru podvržene javne i privatne škole posjetiti i u svakom pravcu točno pregledati, te se uvjeriti:

*

Digitized by Google

1. Da li učitelj po propisanoj naukovnoj osnovi obučava i da li se postizava nastavni cilj u pojedinih razredih i predmetih;

2. da li se upotrebljavaju propisane, dotično za porabu dozvoljene učevne knjige;

3. da li učitelji točno vode uredovne knjige i spise (imenike, našastnike i t. d.);

4. da li su učenikom propisanim brojem zadavane i da li su valjano izpravljene ter bijahu li shodno birane razne pismene vježbe;

5. kakov je polazak škole i koji su poglavito uzroci neurednu polazku; da li učitelj školske izostatke točno bilježi i kako se od onih, koji su u tom dalje uredovati pozvani, postupa; imenito da li se odnosne kazne primjerenom točnošću i strogošću izvršuju;

6. da li su školske prostorije dostatne, njihovo gradjevno stanje da li je povoljno, klupe školske da li su shodno sagradjene i dobro postavljene;

7. da li je učiona obskrbljena potrebitimi učili, u kakovu se stanju ova nalaze i jesu li dobro pohranjena;

8. da li djeca imaju knjige i druge za nauk potrebite stvari;

9. da li ima i u kakovu je stanju gombalište i školski vrt; da li se ovaj ne upotrebljava možda u druge koje, nego li školske svrhe;

10. u kakovu je stanju knjižnica školska;

11. da li se pazi na čistoću oko zahoda i kakova je voda u šk. zdencu;

12. je li mladež zdrava izgleda i kakovi su najčešći slučajevi bolesti medju njom;

13. kakovo je ćudoredno stanje učionice i radi kakovih su se disciplinarnih prestupaka morale najviše upotrebljavati školske kazne;

14. bivaju li učitelji točno plaćani i da li se bave kakovim nedopuštenim uzgrednim poslom.

Dalje ima županijski škol. nadzornik posjetiti svaki školski razred, ter da se uvjeri o napredku učenika, prosto mu je i samu izpitivati i učitelju naznačivati što i koga da pita; valja mu osobito pomnjivo motriti postupak onih učitelja, koji u jednoj sobi podučavaju više odjela, da se uvjeri o vještini učiteljevoj u shodnom istodobnom zanimanju učenika onih različitih odjela; motri pozorno nastavnu metodu učiteljevu, ter mu glede nje shodnim načinom priobćiva svoje opazke; nakon inspekcije ima se s učiteljem i s mjestnim nadziratelje škole ter ostalimi članovi občinskoga škol. odbora, koji su ga pratili, potanko posavjetovati o stanju škole i ob onom, što bi trebalo učiniti, da se opaženi nedostatci uklone.

Kod škola s više učitelja drži nadzornik s njimi učiteljsku sjednicu a ravnajućemu učitelju priobćuje još napose svoje opazke i podjeljuje potrebite naputke.

Prosto mu je takodjer, obnadje li potrebnim, sazvati sjednicu občinskoga školskoga odbora, koji je dužan tomu pozivu odazvati se i svaku potraženu obaviest davati.

Digitized by Google

Prigodom inspekcije ima se županijski školski nadzornik uvjeriti i o tom, kakovi su osobni odnošaji učiteljâ medju sobom i s ravnajućim učiteljem ter kako učitelj ili učitelji žive s obćinom školskom.

Nastavše možda medju njimi razmirice gledat će da poravna, ako je moguće, mirnim putem.

Nadzornik je dužan prigodom inspekcije upustiti se i o djelovanju obćinskoga školskoga odbora, pregledati spise i račune školske blagajne i školske zaklade.

Nadzirajuć privatne škole ima pomnjivo paziti na to, da li isti zavodi u pogledu svestranoga svojega uredjenja odgovaraju obstojećim propisom i uvjetom, pod kojimi su dozvoljeni i da li neprekoračuju granice svoje ovlasti.

Od županijskoga školskoga nadzornika očekiva se takodjer, da će i opetovnu i produžnu obuku u svom području poticanjem, savjetom i poukom što revnije unapredjivati ter bditi nad tim, da se i na tih zavodih glede svega ostaloga, a poimence glede redovitoga polazka obdržavaju obstojeći propisi.

Dalje kod predloga za mjestne školske nadziratelje paziti će svom sdušnošću na to, da za ta mjesta podžupanijskim oblastim budu predlagani takovi muževi, koji će uz ina dobra svojstva, kakova se od članova obćinskih škol. odbora u obće traže, imat što više obćega i strukovnoga znanja, da uzmognu zadovoljivati svojoj zadaći kano nadglednici pedagogijsko-didaktičkoga djelovanja učiteljeva.

Napokon dužan je žup. škol. nadzornik izradjivati pismena mnenja, koja u školskih poslovih zaište od njega podžupanijski školski odbor ili zemaljska vlada, a o svakom nadzornom putovanju imat će voditi točan dnevnik i po njem sastavljati izvješća na kr. zemaljsku vladu; na koncu pako svake škol. godine imat će osim toga podnositi kr. zemaljskoj vladi svestrani izvještaj o stanju svih pučkih škola, spadajućih pod njegov nadzor.

U tom glavnom izvještaju imat će stanje pučkih škola bit ocienjeno po svih gledištih, koja pružaju prediduće, zadaću županijskih školskih nadzornika izcrpljujuće ustanove ove naredbe.

Eto to je u kratko nacrtan položaj županijskih školskih nadzornika u županijskoj upravi; a sad ćemo promotriti još položaj okružnih školskih nadzornika u okružnoj upravi po našoj hrvatsko-slavonskoj razvojačenoj Krajini, pak ćemo napokom sravnivši položaj jednih i drugih nadzornika izreci svoje mnenje, koji je položaj ne samo bolji, nego koji je takodjer u stanju uspješnije promicati napredak i razvitak pučkoga našega školstva. (Konac.)

Veliki Tuhobić.

(Konac.)

Veliki Tuhobić — a ne Tuhović — protegnuo se od jugo-iztoka prama sjevero-zapadu, te mu bilo na tri puta posve nježno diže i pada. Na sjevero-zapadnoj strani razstavlja ga kotlasta sutjeska od susjednog šumovitog i ka-

Digitized by Google

menitog vrha, dočim prama jugo-iztoku na dugo, ali posve lagano pada. Strana, koja leži prama sjevero-iztoku, strma je i na začetku obavita gustimi travnici, a malo dalje zarasla gustom šumom grabra i bukve.

Zapadna je strana nagnuta poput krova, otvorena i pusta, bez svake šume, a zarasla debelom travom, izmedju koje prodire po koja vapnena gromača. K podnožju razploštuje se oplaz u velike i svježe livade, koje se s jugo-zapadne strane zaustavljaju kod golog i kamenitog vrha, dočim su se jugo-iztočno protegnule do visokoga vrha Jelenca. Na samom vrhu Tuhobić se poput trula zaokružio. — Veliki i obilni tuhobički pašnjaci ostaju netaknuti od govedjih i ovčjih zubova, nu usuprot im mjeseca srpnja oštra brid primorske kose svaki nakit uništi.

Podnožje tuhobičko resio je sada Orchis variegata, Gymnadenia conopsea, Trifolium arvense, Cynanchum Vincetoxicum, Centaurea montana, Lilium bulbi ferum, Carduus personata, Carduus candicans, Anthyllis tricolor, Genista sagittata, Convalaria latifolia, dočim se je i Hieracium Rački i H. leucocephalum po razvitom lišću razpoznati dao.

Hodajuć sve malo po malo i to reckavicom, da se odviše ne utrudismo, sve je više ne stajalo podnožne flore i na jednom mi se izmedju trave zasvjetluca preliepa vladisavka mjehurasta (Gentiana utricolosa), vjerna to družica visokih vrhova i planinskih pašnjaka. Ta biljčica svojom jakom modrinom utrudjuje veoma čovječje oko. Uz kamenje osobito se bujno razcvao Cynanchum i Athamanta Haynaldi, koja je sada najbujnije cvala.

Čim sam se k vrhu više približavao, tim se je većma pomenuta jela u piramidu pretvarala i dahnuv živo još nekoliko putah bijasmo i pod njom. — Naši nas želudci opomenuše, da im dademo, što im pripada, a zatim naloživ oganj, ne da bijaše hladno, već s turističke navade, kad se na planine uzlazi, počeh okolicu razgledavati.

Veleban je vidik, te nadkriljuje obseznošću i raznolikošću mnogo po meni do sada vidjene. Nezaboravljiv, neizbrisiv utisak! Dva su tu obzora, ali raznolika svojim bogatstvom, svojom krasotom i razkošju.

Skreneš li okom prama sjevero-iztoku, iznenadjuju te silni vrhovi gorskoga kotara obrasli gustom crnogoricom. Pod nogama, a u strašnoj dubljini leži jelvik Brložko, protegnuv se na sat i pol duljine. Iz tmaste tamnine tankovitih jela proviruje i po koja gola, bez uresa i nakita, jer je svoj viek već odavna preživljela. U začetku Brložkoga nasadile su se uz bielu Lujzijanu Lepenice, a malo dalje Jelenje. Pod Lepenicami zeleni se Lepeničko polje, okruženo djelomice visokimi vrhovi. Isto polje natapa potok, što ga Mala voda zovu. Skreneš li sjeverno, pada ti u oči 1526 m. (4827') visoki Rišnjak, a malo dalje k zapadu nazireš ogromni Snježnjak (1508 m.). S iztočne strane hita nebu pod oblake burni Bitoraj 1385 m. (4381'), a od njega protegla su se tri vrha do Viševice, pod kojom leže omašne gorske kose Javorje i Debela kosa. Odmah od Javorja proteglo se poput oaze eliptičko i plodno Ličko polje, na sat i pol duljine, kojim brza ponornica Ličanka. Na začetku Ličkoga polja iz-

Digitized by Google

medju tamnih jela nalukavaju se neke kuće fužinske s bjelećom se crkvom sv. Antuna. Da se nije kameniti Vranjak odviše izbočio, zabjelackao bi ti se i starodavni Lič.

Taj je obzor veleban, kao i krajevi, koji ga stvaraju. Ogromni jelvici, kojih su puni vrhovi od Rišnjaka do Liča, strašne gudure i sutjeske podavaju mu ozbiljan, divlji, ali veličanstven karakter.

Drugi ti se vidik namiće oku, skreneš li se jugo-zapadno.

Tu je narav milija, veselija i življa. Jednim mahom pregledavaš cieli Kvarnerski zaljev, pun raznih brodova i bjelećih se jedrenjača. Jedni kreću u luku riečku, drugi u luku kraljevičku, treći ostavljaju zaljev i prolaze Velimi ili Malimi vrati ili kanalom Mal Tempo dalje na pučinu morsku. Od ovdje vidiš cieli pusti i kameniti školj sv. Marka i u čas zriješ dvie trećine plosnatoga otoka Krka, veliki mu zaton Soline, u kom marni Crkveničani u veliko ribare i gdje je dno tako plitko, da se za ljetne omare sol sama od sebe stvara. Po Krku se bjelasa Omišalj nad velikom omišaljskom dragom, Dobrinj i mnoga druga mjesta, dočim se na visoko osovio Trieskovac, dobiv ime, što mu u rudonosne slojeve gromovi često trieskaju. Bliže simo raztresle su se iznad Kraljevice kuće šmrikanske, dočim je daleko u more otišao rt Oštro, na kojem se osovio kraljevički svjetionik. Daleko, daleko tamo na kraju obzora obavija maglovita koprena dalmatinski otok Rab i Pag, a bliže k tebi protegnuo se šumoviti i visoki Čres. To ti je vidik, kad gledaš prama zaljevu. Svrni zapadno, evo ti gorostasne Učke, te hrvatske dike, a po njoj i podno je množina mjesta, koja se uz more biele, kao nježni lokvanj usried talasajućega jezera. Simo bliže protegnulo se medju kamenitimi vrhovi Grobničko polje, taj ponos i dika naroda hrvatskoga. Upravo u sredini uzdigao se vrh Hum, dočim se pred njim poput straže osoviše strašni kukovi dugoga Kamenjaka. Gledas li Grobničko polje odulje, srdce ti kao poštenomu Hrvatu silnije kucati počimlje, junačke ti se grudi silnije nadimlju, a tvoja usta i nehotice šapuću divne rieči našega velikoga Preradovića:

Kamen krije do kamena
toga polja vis —
živa mu je uspomena
živ kamenopis.
Pusto polje — ploda neda
ko da misli reć:
„za sve vieke u napredu
rodilo je već.“

Ovdje divlje čete smrvi
rod naš čil i zdrav,
hrvatskom se ovdje krvi
spasi zapad sav.
A što nam je zapad dao
za zaslugu tu? —
Vječnu mržnju, primjer zao
i učenost zlu.

U povjesti njegvoj mjesta
nit Grobniku ni,
kao da ga s zemlje nestà
i nebi što bi.
Ništ nemanje ipak zato
istina se zna,
vječna slava kao zlato
na Grobniku sja.

Okreneš li se jugo-zapadno, pada ti u oči vrh Medvedjak (1028 m.), koj je vrlo karakterističan. Strašan je, pust, gol, golcat, a osovio se poput omašne četverostrane kose piramide.

Nasladiv se za čas obilato, počeh razmatrati floru na samom bilu. Cvala je tuj: Athamanta Haynaldi, Gentiana utricolosa, Gnaphalium dioicum, Ajuga reptans, Plantago montana (?), Hippocrepis comosa, Lotus cornicolatus, Thymus

Digitized by Google

Serpyllum, dočim bijaše Primula elatior već u sjemenu. Sa sjevero-zapadne strane našao sam na samom živom kamenu još nerazcvjetanu kameniku vazdazelenu (Saxifraga Aizoon), koje okrajci lišća vapno izlučuju. Na samom vrhu nije cvjetana toli zanimiva, al je zato od Zlobina, pak do podnožja tuhobičkoga; s toga je župnik zlobinski punim pravom na taj kraj ponosan, nazivajuć ga svojim botaničkim vrtom. Od molusca prebiva po kamenju: Pomatias cinerascens, Pupa frumentum, a na oplazu u dosta velikom broju Bulimus detritus. Što svakoga turista i prirodopisca na Tuhobiću iznenaditi mora, to je velika množina ševa ili ladvica, tih milih krilatica. Puno ih je bilo i oplaz tuhobićki; to je jedan poj, jedan mili i ugodni pjev. Zakloniv se medju visoku travu milo prebiru i slažu ili prhnuv, u božjem zraku veselo titraju i milo pjevaju. Drugčije je sve tiho, sve mirno! Tu i tamo šikao je zrakom po koj tromi hrušt, dočim su se nad glavom naganjali i ljubakali mužjak i ženka od liepoga admirala. Tuhobić je znamenit za lepidopterologa i zato, što po njem leprše preliepi i ugledni Apollo.

Nakon dva i pol satnoga odpočinka spremismo se na put. Urezav ime, prezime, dan i mjesec u jelov stup piramide i oprtiv na štap pun puncat svežanj prekrasnog i riedkog bilja, počesmo silaziti. Kada gledaš bujnu zelen oplaza tuhobičkoga, mislio bi u prvi mah, da ćeš i trčeć dolje saći. Nu nije tomu tako. Visoka trava krije i sakriva kamenite gromače, s toga moraš paziti, kako ideš, jer stupaš li neoprezno, našao bi se na jednom tamo, kamo niesi doći želio.

Plaznje su zanimive onda, kada čovjek bar gdje koju tegobu svladat mora, pak se je poslie i ugodno sjeća. Isti poslie podne bijah po dva puta na Tuhobiću. Kad smo već na pol sašli bili, opazih, da sam pod piramidom ostavio nesamo botanički nož, već i svoj rubac. Ne bijaše druge, već iznovice uzlaziti. Išlo je vrlo težko, koljena su mi klecala, noge od velikoga napora drhtale. Upiruć se čvrsto o štap i odpočinuv na više mjesta, zahvatih ipak vrh, gdje sam stvari pobrao, odpočinuo i silaziti počeo. Dok sam do podnožja stigao, zamrla je pjevka ševa, a mjesto nje nastao cvrkut debeloglavih cvrčaka. Jasna lipanjska večer zastre svimi dražestmi svojimi dolinu, kojom nam se vraćati valjalo, sveta i skromna tišina zavlada na daleko i široko. Sunce je zapalo, zemlja se orosila, a zrak razhladio, što nam je vrućim i veoma žednim prijalo. Veoma je neprilično za turista, što od Zlobina pak do Tuhobića nema nigdje vode ni za liek, a kamo li za napitak. Približuć se k Zlobinu, zahvati se i mrak. Jedna viečna zvjezdica zatitra za drugom i poče svoje svietlo na zamrli kraj razsipavati, a malo po malo pomolio i prosuo svoje ljubko svietlo bliedi mjesec, razsvjetljivajuć naokolična brda, šume, livade i pećine. Osam je sati minulo, kad u Zlobin prispjesmo, a stara majka prijatelja župnika već nas željno očekivala, znajuć, da smo gladni i žedni; s toga pripravi sve, čim se izmučenomu želudcu ugoditi dalo. Poslie večere uhvati me san, te se spustih na brzo u naručaj blagomu Morfeju.

Digitized by Google

Tko se na Tuhobić uzpeti želi, tomu preporučam put od Zlobina, koj je ugodniji, a za prirodopisca izdašniji. Na Tuhobić se može i od Fužine, nu nesamo da je put znatno dalji, nego i tegotniji, buduć je sjevero-iztočna strana strmija i šumom zarasla. Komu je lazno, taj se poslie od Zlobina cestom ili gustim jelvikom Benkovcem u Lič neka zaputi. Tu neka razgleda ličko polje, neka se potrudi do ponora Ličanke, naime do Gavranice i Kobiljaka. Od ovdje može se uzpeti na Bitoraj i Viševicu, ili uz hladnu Ličanku poći u Fužinu i tu se neka nasladjuje u prašumah fužinskih i njihovih lukah. Biljaru preporučam put cestom, jer će imati pune ruke posla. Daleko ugadja mu oku Rosa rubriflora, od koje je cieli grm crven, kao da si ga krvlju polio; k njoj se pridružuje i liepa Rosa reversa, dočim se po livadah šumskih crveni Gladiolus segetum, Lilium bulbiferum, Aquilegia vulgaris, Anthylis tricolor, Genista sagittala, Gen. odorata i drugi miljenci zlobinsko-ličke flore.

Dragutin Hirc.

Ob uzgajanju i obučavanju gluhoniemih.

Piše **Gjuro Markulin**, izpitani učitelj gluhoniemih.

(Konac.)

Pokraj obučavanja u kretnji može učitelj gluhoniemo diete upućavati i u pisanju, crtanju i računanju. Ponajprije ima diete uputiti, kako valja držati kredu i njom pisati na ploči, zatim mu dade u ruke pisaljku i pisaću pločicu, a napokon pero i papir, pa mu pokaže, kako pisaljku a kako pero rabiti ima.

Za ove predmete, osobito za pisanje i crtanje ne treba mnogo vremena. On može prepustiti obučavanje u tom starijemu kojemu čujuću-govoroćemu djetetu, samo mora izabrati takovo, koje neće tim ništa zanemariti u svojih naucih.

Po naravi je gluhoniemo diete mnogo sposobnije za ove predmete nego čujuće, jer ga vesi u poslu ne pače. Njegovo dobro oko razabire u svakom pismu, u svakoj stvari i brojki poseban oblik.

Pisanje može tim načinom dakako samo mekanički naučiti; nu kad je to postignuto, može mu učitelj ipak i mnogo pisanih imena za stvari okoline, njihova svojstva i djelatnosti pokazati, da si ih usvoji, kao: njegovo ime, svoje ime, imena roditelja i braće, imena za stvari u školi i kod kuće, za slike itd., pošto mu uz pripomoć ili predstavu dotičnih osoba i stvari svaki dan nekoliko raztumači i u knjižicu upiše.

Crtanjem može se gluhoniemo diete učiniti i drugim ljudem razumljivim, te zato i crta rado sve stvari, koje vidi u naravi. Ovaj nagon ne pokazuje se kod čujućo djece, u toj mjeri zato, jer ona mogu dotične stvari drugim predstaviti i govorom. Kod crtanja neka dakle gleda učitelj na to, da slike, koje gluhoniemi crta, osobito s početka, nešto znamenuju. To nije težko, pošto se sa nekoliko crtica može naslikati množina njemu poznatih stvari, kao krst, ljestve, čekić, stol itd.

Digitized by Google

Računstvom se pripravlja gluhoniemi za praktični život. Ono je takodjer osobito sredstvo za razvoj duševnih sila njegovih.

Računstvom se može početi, kad gluhoniemi umije pisati sva pismena. Učitelj mu napiše brojeve i to brojevnimi znakovi i pismeni, pa mu raztumači množinu sa potezi, prsti, grahom itd. Zatim ga uputi malo po malo u računanju počela četirijuh glavnih vrsti računstva, skoro načinom čujućih, zakoni brojka bo su za sve ljude isti.

Pošto gluhoniemi znakovi (prsti) umije označiti samo jedinice i desetice n. pr. 27 izpruživ dva krat sve prste obijuh ruku, zatim 5 prsta jedne i dva prsta druge ruke, — to je dobro, da on nauči i arabske brojke, te da se njimi služi kod računanja.

Ovim načinom može i umjetnomu obučavanju gluhoniemih nevješt učitelj više godina koristno diete zabavljati, a ne treba više vremena nego za svako čujuće diete kod obuke u pisanju, crtanju i računanju, odnosno kod izpravljanja njegova pisma ili pregledanja njegovih zadaća. To bi na razborito gluhoniemo diete u toliko povoljno djelovalo, u koliko misli, da ništa naučiti ne može, i u koliko se iz družtva druge djece izključenim vidi, koja misle, da su od njega bolja, te ga zato mrze i njega se žacaju; na roditelje pako u toliko, u koliko bi vidjeli, da njihovo diete nije izključeno od javne obuke, već da je ipak nekoliko sati kroz dan koristno zabavljeno u školi.

U ostalom bi se pako izbjeglo protunaravskomu, škodljivomu, ako i ne znatnomu domaćemu uzgajanju, glede kojega kao i glede naravskoga uzgajanja kretnjom u obće, franceski lječnik dr. Tournie u svojem dotičnom izvješću, saobćeno u „Organ für Taubstummen- und Blinden-Anstalten“ godine 1876. broj 9. kaže:

„Inteligencija se razvija samo onda, ako se može služiti fiziologijskim jezikom, bio taj kretnja ili glasovni jezik (govor). Ako se dakle hoće gluhoniemi ne naravskim uzgajati jezikom, koji nije ni navlastita kretnja, ni glasovni jezik, to se griješi proti svim njegovim čuvstvom; uguše se silovito sve razvijajuće sile i pridodadu njegovoj već i onako velikoj bolesti još muke osamljenoga življenja, koje se izvanjski s nekoliko tvrdih komaj otržitih glasova očituje. Da bi uvidili roditelji, kao što mi uvidjamo, kako žalostno mora biti takovo stanje, to bi se oni djetinskoj svojoj zadovoljštini, da samo nekoliko glasova iz ustiju djece si čuju, skoro odrekli, te ne bi ni čas zatezali, nju uvesti u tako govoreću, tako istinitu i tako lako razumljivu kretnju. Ovim bi načinom oni duševni obzor svoje djece razširili, duševne i čudoredne slasti života njihova umnožili i učinili ju sposobnom, da uživaju pristojnim načinom prave i bogate radosti družtvenoga života.“

Ako bi gore navedenim načinom pripravljeno diete došlo u ruke pedagogijski naobrazovanoga učitelja ili u zavod, bilo bi mu mnogo lakše nastaviti obučavanje i tako se usavršiti, da bi moglo biti vješt zanatlija, pa kraj mnogih drugih poslova smjestiti se i u pisarnah te si tako svoj kruh samo zasluži.

Digitized by Google

Tako daleko pako, kao čujuće, neće gluhoniemo doćerati nikada nit s umjetnom obukom.

Kao što je naime težko, čujućega uputiti, „što je Bog“ u savršenoj svojoj istinitosti i u svojem obćenitom suglasju, pa da bi i poslanici s neba sašli, tako je težko uputiti gluhoniemoga, što je n. p. „glas glasbila“ u tom smislu, ne da bo se to tako lako rječmi raztumačiti.

Nu kao što ipak čujući (po umjetnoj obuki dakako i gluhoniemi) ne smije sumnjati o savršenstvu Boga, tako ne može sumnjati ni gluhoniemi o skladnu bivstvu glasa.

Prirodjeni glas Boga, naime sa svojstvi: misli, razuma, pameti itd. nadarena duša čovječja, kad se probudi, pa čudnovata naravi, zasvjedočuju čujućemu bivstvo Boga, kao što no i prirodjeni glas stakla, kad se po njem udari, bivstvo mu odkriva, ako ga i ne vidimo. Osobito neda tajiti bit Boga na sjedinjenju razuma i pameti osnivajuće se čuvstvo, u kojeg se pobudu pravi pojam o Bogu. kao čuvstvena pomisao jedino zaodjeti dade, nipošto pako u rieči razuma.

Gluhoniemi pako vidi glasbilo. on vidi kako se po njem udara rukom, ili kako se ono drži na ustijuh ili prsih, te prsti po njem prebire, napokon kako se uz glasbu pleše. Smije li on onda tajiti suglasje glasbe zato, što mu fali orudje zamjetbe i smije li on držati one za lude, koji na glasbilu sviraju ili po njem plešu, te po mogućoj još k tomu uputi sumnjati o skladnom bivstvu glasa? —

Pošto si svaki gluhoniemi tvori kretoznakove po vlastitom osvjedočenju, to se gluhoniemi iz različitih okolica odmah kretoznaci jedan drugomu ne može sasvim točno saobćiti, nu oni se ipak brzo sporazumiju.

Ovaj je članak, kako je znano, tek početom naše radnje oko uzgajanja i obučavanja gluhoniemih, koju nastaviti kanimo. I akoprem je glavna svrha njegova 1. potaknuti, da se nastoji, da i kod nas gluhoniema djeca sa čujućom polaze pučke škole a 2. podati kratak naputak, po kojem bi se ona imala uzgajati i obučavati u školah; to se on ipak ne tiče samoga učiteljstva. Izvan toga, da se mogu gluhoniema djeca po sastavljenom naputku i doma po drugih naobraženih ljudih ponešto uzgajati, sadržava on i inoga gradiva, koje je znati vriedno i potrebito, kao: poznavanje raznih vrsti djece i način liečenja i obučavanja im, poziv na sudjelovanje za provedbu gore pomenute 1. točke, nacrt nekojih svim ljudem zajedničkih izraza čuvstva i t. d.

Želiti bi dakle bilo, da se on čim više razširi, te ne samo našemu učiteljstvu, već i puku, osobito roditeljem, uzgojiteljem i skrbnikom dobro dodje na korist nesretne im gluhonieme djece.*

* K štatistiki zavodà za gluhonieme (str. 236. „Napredka“ t. g.) Polag „Pester Lloyda“ otvoren je dne 2. lipnja 1878. i u Budimpešti jedan zavod za gluhonieme. Za sad će se obučavati u njem 29, poslie će se pako obučavati moći preko 200 gluhoniemih.

Digitized by Google

DOPISI.

Mitrovica. (Ugled naše učione.) Slavno uredničtvo neka mi izvoli ustupiti mjesta u cienjenom svojem listu, da izlijem hrvatskomu svietu svoju žalbu u pogledu hrvatske naše učione.

U gradu Mitrovici postoje četiri učione, i to: komunalna učiona sa hrvatskim nastavnim jezikom, zatim konfesionalna grčko-iztočna, privatna njemačka i napokon privatna izraelitička učiona. Osim ovih pučkih škola ima još niža realka i nekakova njemačka: Kleinkinderschule. Ostavimo se ovih drugih, jer nas se mnogo ne tiču i držimo se prve.

Sadašnja naša hrvatska učiona zvala se je sve do godine 1872. njemačka glavna učiona. A preustrojstvom vojne Krajine pretvori se i ona činom i duhom u sadašnju hrvatsku. Ona se dieli na četiri mužka i na četiri ženska razreda sa četiri učitelja i četiri učiteljice.

Od dana, od kada je naš materinski milozvučni hrvatski jezik u ovoj učioni postao nastavnim, od kada se hrvatska sviest i hrvatski elemenat probudio, od kako je hrvatski duh u nju proniknuo, te stao po tmini lutajuću omladinu, koja ne znadijaše kojemu li jatu, kojemu li stadu pripada, obavješćavati, grudi im nadimati i nježno im srdce hrvatski oplemenjivati; od onoga časa stali su hrvatski neprijatelji na nju siktati, svoju djecu radje kod kuće zadržavati ili ma u kakovu inače učionu slati samo ne u prokletu (!) hrvatsku. Bilo je već i takovih velikih nehrvata, koji su radje i veliku svotu školske globarine plaćali, nego li svoju djecu u školu slali.

Pa tko su ti neprijatelji hrvatske učione, hrvatskoga jezika a time naravno i svega, što je hrvatsko? Polag ostalih i sami koreniti sinovi hrvatske domovine, ta ići i vići, ona nezahvalna i nesvjestna djeca, koja su u tudjem duhu odgojena, te uplivom tudjih elemenata izgubili svaki osjećaj napram rodjenoj majci, zatajali sama sebe, svoje dično ime, rod, jezik i onu milu domovinu, za koju su njihovi pradjedovi tečajem mnogih godina krv prolievali i samo mačem, skupocjenom krvlju i groznimi mukami od barbarskih naroda izvojevali. Ta majka mora danas od svoje rodjene djece progonstva da trpi. — Ali svačija sila za vrieme. Nas je većina — pobjeda je naša i mi ju održati moramo. I tako uza sve neprijatelje broji naša hrvatska učiona 185 svagdanjih i 70 nedjeljnih učenika, a ženska svagdanjih 176, nedjeljnih 23 učenica. Polaznici su svi Hrvati, odnosno Hrvatice, osim 23 Niemca. A zaviriš li dragi čitaoče u glavnu knjigu, u kojoj se nalazi popis djece pohadjajuće bivšu njemačku školu, srdce te zaboljeti mora i prinuždeu si uzdahnuti: Ah nesretna hrvatska mladeži! U toj knjizi zabilježena su imena skoro samih tudjinaca, koji su iz stranih zemalja u rodjenu tvoju kuću došli i tebi ono sveto mjesto, koje je za tvoju prosvjetu i sreću opredieljena, preoteli, a tebe kao ostavljeno sirotče odbacili, pastirsku palicu, torbu i frulu ti pružili, da iz tog svoju prosvjetu crpiš. Eto od kakove su koristi nam Hrvatom u Krajini bile njemačke škole. Pa ipak i danas se još mnogi mitrovčani nadaju, da će im za rukom

Digitized by Google

poći pretvoriti nam našu materinsku učionu u tudju, kao što su ovoga ljeta jednom sgodnom prilikom i pokušali. Uvjeravam vas, gospodo, da će vam i svi daljnji pokušaji bezuspješnim ostati. Jer Hrvati neće više, da se u tudjem duhu odhranjuju, neće više, da sramotno zatajaju sama sebe, da zamiene tudjom onu svojinu, koju su od svojih pradjedova baštinili i koja im je najsvetija i najmilija; neće, zakleto neće, jer su došli do osvjedočenja, da je to njihova propast, da se tim gube i da si tim podkapaju jedinstvo, svu svoju sreću i budućnost. Oni hoće, da se u svom duhu i jeziku izobrazuju, a poslie svoga ljube istom tudje, što je koristno i dostojno.

Na posljedku mi je reći, okanite se antipatije napram hrvatskoj učioni, jer će jednom doći vrieme, gdje ćete se skupa sa svojom djecom ljuto kajati, što nieste vješti hrvatskomu jeziku i hrvatskomu peru, jer će i za Krajinu kucnuti izčekivani čas, gdje će zakon glasiti: Tko nije vješt hrvatskomu jeziku, za toga nema kruha u Hrvatskoj.

Čitaj, sudi, pa se i ti probudi!

Fran Grginčević,
učitelj.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je učitelja u Stejanovcih Pavla Šebišanovića učiteljem obće pučke škole u Voguju, kandidatkinju pučkoga učiteljstva Ljubicu Šimunčićevu podučiteljicom obće pučke škole u Virju. Kazimir Štefanić dodieljen je privremeno nautičkoj školi u Bakru.

— (**Sgoditci lutrije, priredjene prigodom III. obće hrv. učiteljske skupštine u Osieku.**)*

1, 15, 97. **2**, 93, 33. **3**, 12, 94. **4**, 26, 2. **5**, 90, 83. **6**, 52, 33. **7**, 32, 68. **8**, 28, 17. **9**, 16, 12. **10**, 23, 13. **11**, 1, 21. **12**, 64, 80. **13**, 8, 64. **14**, 95, 17. **15**, 29, 40. **16**, 63, 22. **17**, 48, 88. **18**, 60, 8. **19**, 40, 68. **20**, 41, 72. **21**, 4, 97. **22**, 14, 75. **23**, 19, 41. **24**, 93, 52. **25**, 87, 11 **26**, 54, 56. **27**, 22, 49. **28**, 20, 98. **29**, 37, 69. **30**, 27, 82. **31**, 18, 94. **32**, 55, 61. **33**, 65, 59. **34**, 52, 17. **35**, 28, 3. **36**, 2, 49. **37**, 28, 37. **38**, 26, 7. **39**, 58, 36. **40**, 14, 42. **41**, 87, 34. **42**, 9, 79. **43**, 59, 92. **44**, 78, 35. **45**, 59, 30. **46**, 92, 34. **47**, 45, 29. **48**, 49, 65. **49**, 25, 32. **50**, 84, 60. **51**, 100, 81. **52**, 56, 34. **53**, 47, 88. **54**, 54, 8. **55**, 35, 72. **56**, 83, 21. **57**, 80, 69. **58**, 31, 2. **59**, 68, 27. **60**, 85, 42. **61**, 58, 8. **62**, 18, 54. **63**, 69, 17. **64**, 71, 47. **65**, 68, 77. **66**, 64, 63. **67**, 100, 34. **68**, 28, 20. **69**, 81, 21. **70**, 11, 79. **71**, 85, 2. **72**, 90, 72. **73**, 66, 97. **74**, 50, 16. **75**, 66, 10. **76**, 94, 98. **77**, 34, 68. **78**, 100, 43. **79**, 63, 29. **80**, 7, 42. **81**, 97, 45. **82**, 22, 40. **83**, 61, 99. **84**, 30, 32. **85**, 84, 9. **86**, 96, 76. **87**, 13, 66. **88**, 24, 85. **89**, 39, 1. **90**, 100, 20. **91**, 13, 21. **92**, 88, 42. **93**, 74, 42. **94**, 12, 49. **95**, 60, 71. **96**, 19, 86. **97**, 60, 83. **98**, 22, 79. **99**, 97, 72. **100**, 97, 51. **101**, 22, 97. **102**, 14, 46. **103**, 56, 27. **104**, 61, 87. **105**, 89, 16. **106**, 59, 100. **107**, 70, 42. **108**, 50, 43. **109**, 80, 71. **110**, 63, 35. **111**, 36, 57. **112**, 24, 49. **113**, 86, 18. **114**, 57, 69. **115**, 23, 57. **116**, 61, 46. **117**, 35, 71. **118**, 92, 7. **119**, 62, 4. **120**, 8, 88. **121**, 62, 36. **122**, 74, 3. **123**, 74, 36. **124**, 59, 46. **125**, 73, 3. **126**, 39, 61. **127**, 69, 90. **128**, 21, 90. **129**, 88, 43. **130**, 56, 38. **131**, 67, 26. **132**, 4, 39. **133**, 74, 63. **134**, 21, 53. **135**, 9, 73. **136**, 98, 14. **137**, 36, 70. **138**, 54, 73. **139**, 41, 43. **140**, 47, 20. **141**, 21, 29. **142**, 14, 52. **143**, 92, 11. **144**, 23, 21. **145**, 49, 21. **146**, 68, 52. **147**, 19, 47. **148**, 99, 21. **149**, 14, 8. **150**, 13, 18. **151**, 47, 58. **152**, 74, 25. **153**, 17, 66. **154**, 30, 81. **155**, 22, 84. **156**, 4, 98. **157**, 44, 65. **158**, 92, 46. **159**, 24, 3. **160**, 93, 91. **161**, 9, 14. **162**, 7, 30. **163**, 80, 85. **164**, 21, 80. **165**, 69, 34. **166**, 72, 3. **167**, 58, 45. **168**, 17, 79. **169**, 3, 53. **170**, 50, 30. **171**, 44, 78. **172**, 3, 73. **173**, 74, 54. **174**, 18, 75. **175**, 11, 60. **176**, 8, 80. **177**, 65, 8. **178**, 3, 55. **179**, 36, 88. **180**, 100, 99. **181**, 49, 21. **182**, 16, 86. **183**, 92, 57. **184**, 30, 51. **185**, 74, 36. **186**, 53, 92. **187**, 99, 90. **188**, 36, 94. **189**, 75, 35. **190**, 62, 40.

* Deblje štampani brojevi znače brojeve serija, a drugi brojeve srećaka.

Digitized by Google

191. 45. 21. **192**. 42, 68. **193**. 28. 18. **194**. 80. 100. **195** 19. 11. **196**. 22. 80. **197**. 92. 5. **198**. 22. 14. **199**. 100. 30. **200**. 63. 35.

Iz ovoga se vidi, da ima 200 serija, a svaka serija 100 brojeva, ali od tih 100 brojeva samo su 2 broja izvučena kao sgoditci. Na neizvučene brojeve u pojedinih serijah ne pripadaju nikakovi sgoditci. Komu je pripao kakov sgoditak, neka se izvoli što prije obratiti na izložbeni odbor u Osieku.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelji pristupiše tomu sboru gg. Lavoslav Hartmán, Dragutin Albrecht i Mučnjak, knjižari u Zagrebu, položiv svaki 15 for.

— (**Izviesće obće pučke obospolne škole u Sracincu g. 1877-8.**) Od 102 mužka i 120 ženskih sposobnjaka polazili su svaki dan školu 52 muž. i 45 žen., skupa 97, više od lani za 3. Obuka bijaše cielodnevna. Po napredku dobiše 21 prvi red s odlikom, 55 prvi, 7 drugi i 14 treći obći red. Opetovnicu polažahu 10 dječ. i 9 djevoj. Sami rimokatolici. Učitelj jedan. — Mladež bijaše ciele godine zdrava.

Oprodieljenjem mj. škol. odbora držaše se opetovnica od studenoga do konca travnja tri put na tjedan, što se praktičnim u toliko pokazalo, da je mladež za to vrieme opetovnicu marljivo polazila i naravski bolji napredak učinila (što se osobito kod onih pokazalo, koji su svršili 4. razr.), nego prošaste godine, kad su ju riedki i po nedjeljah samo polazili (da kako od onda, kako je paša začela). I polazak svakdanje škole bijaše prilično uredan. Da je paša vrlo mnogo prieèila pravu napredku, valja da u toliko spomenem, što se nije mladež kod kuće učila lekcija od travnja dalje. Došlo medjutim u škol. odboru na red pitanje: kako da se ovdje, gdje je moguće, uvede obć. pašnjak?

Zaključkom sjednice mj. škol. odbora zamoljeni bi neki rodoljubi, da u svrhu daljega naobraženja pučkoga blagoizvole pokloniti knjižnici ove pučke škole po koju knjigu za našega seljaka. Uslied te zamolbe poklonišе p. n. gg. Božidar Košier, mj. škol. nadzornik, 12 kom.: slavni sbor duh. mladeži zagrebačke 13 kom.; Dragutin Forkl, župnik maruševački, 30 kom. raznih vrlo poučnih knjiga za puk, a i g. Bartol Francelj, umirovlj. profesor varaždinske realke, 10 kom. tvrdo vezana „Seljaka“ i 1 telurij s popisom od Stegnara. Tako imade ova pučka škola 81 knjigu u 102 iztiska. A i učili je dovoljno obskrbljena.

Najljepša mi je sgoda, da izrečem i ja plemenitim darovateljem, koji položišе temelj pučkoj knjižnici kod ove škole u ime onih, koji se sada služe i koji će se ikada služiti timi preliepimi knjižicami, najsrdačniju zahvalnost, želeći, da ih taj puk i u istih svojih potomcih zadrži u sladkoj uspomeni. — Tko ima zemaljskih dobara, neka čini zadušbine narodu: neka dariva siromašne škole koristnimi knjigami, potrebnimi za sveobću naobrazbu. Jedino naobrazbom dovinuti će nam se narod sreći i blagostanju.

Pajo Wölfl, učitelj.

Razne viesti.

— (**Iz Srbije.**) U Staroj Srbiji zavladao poslie viekova novi život. Ne samo da se u polit. pogledu sve živahno kreće, te će oslobodjeni Srbi na skoro sjediti u narodnoj skupštini uz ostalu braću te viećati i dogovarati se o narodnih zemaljskih poslovih, nego se srbska vlada pobrinula, da se i na školskom polju odpočme raditi oko obrazovanja zapuštenoga naraštaja. Tako je već ove šk. godine otvoren u Nišu prvi razred velike gimnazije, a u Pirotu prvi razred trgovačko-zanatlijske škole. Srbska vlada zaslužuje rad toga svaku hvalu.

Ovieh je dana sahranjen u Biogradu Ilija Milosavljević Kolarac, ostavivši liepe zadušbine za prosvjetne svrhe. Pokojnik je, kao što je poznato, sbog učešća u topolskoj zimušnjoj zavjeri osudjen bio na dvie godine zatvora, nu knez ga je posve pomilovao. Od kako je kući iz zatvora došao, pobolievao je, i čemu nije čudo, kad se uzme, da mu je 84 godine bilo. Cielo svoje imanje, koje se računa na milijun franaka, ostavio je na prosvjetne svrhe, poimence: na osnivanje ljećničkoga fakulteta na biogradskoj velikoj školi ostavio je glavnu svotu: 10.000 cesarskih dukatu ostavio je na svoju (1861. godine osnovanu) zakladu za podporu književnih djela, Laka mu bila zemlja!

— (**Pariška izložba**) Kod razdieljivanja odlikovanja na parižkoj izložbi pripade ih nekoliko i cislitavskim izložiteljem naše monarkije i to spominjemo samo one, koji bi odlikovani u II. odjelu, 6. razredu pod naslovom: Uzgoj i obuka. Zlatnu kolajnu dobi: c. k. ministarstvo za bogoštovje i nastavu, te obćina bečka; srebrnu kolajnu: bečko gospojinsko privredno družtvo, zabavište trščansko, te M. Pablasek, ravnatelj c. k. zavoda za sliepe u Beču; kolajnu od tuča: moravsko-šlezki zavod za sliepe u Brnu; Miroslav Entlicher, ravnatelj dolnjoaustrijskoga zavoda za sliepe u Gornjem Döblingu; poglavarstvo grada Ljubljane i prvo obće štedionо-i podupirajuće družtvo za djecu u Beču; počastno priznanje, galički uzgojni zavod za sliepe u Lavovu, centralno družtvo za jaslice u Beču, zabavište, pučka i gradjanska škola, obrtna nastavna škola i strukovna škola za trgovačke šegrte u Tješinu, družtvo prijatelja djece u Beču, J. W. Richter, pučki učitelj u Warnsdorfu, Isidor Grimme u Badenu i Drag. Pruknerova u Beču.

— (**Pučko školstvo u Českoj.**) Početkom godine 1878. bijaše u Českoj 120 gradjanskih, 4287 javnih obćih pučkih škola i 310 privatnih škola. Na 120 gradj. školah obučavalo se u 474 razreda, a namještena bijahu na tih

Digitized by Google

školah 132 ravnatelja, 428 učitelja i 53 učiteljice. Na javnih obćih pučkih školah bijahu 9094 razreda, od kojih odpada na njemačke škol. kotare 3884, na češke 4932, a na grad ske 278. Od obćih pučkih škola bijaše ih 1952 sa jednom, 1343 sa dvie, 464 sa tri, 184 sa četiri i 344 sa pet i više učiteljskih sila. Po nastavnom jeziku bijaše obćih pučkih škola 1927 njemačkih i 2360 českih.

— (**Iz saborâ.**) U kranjskom saboru predložio je vitez Bestenek, da se kranjski školski zakon od godine 1869. i 1873 revidira. On želi, da se ukinu umnožani školski odbori; da se pravo imenovanja učitelja prenese na zemaljski školski odbor a pravo klasifikovanja učitelja na okružni školski odbor. — U štajerskom saboru predloži konzervativna stranka, da se dužnost polazka škole umanji za dvie godine, dakle da bi u buduće djeca polazila školu 6 mjesto 8 godina, i to od 6. do 12. godine. Školski odbor imade u sporazumku sa biskupskim ordinarijatom izraditi zakonsku osnovu o nedjeljnoj obuci. Zastupnik Hammer-Purgstall predloži, da zemaljski školski odbor u sporazumku sa vladom jednom na put stane tolikim promjenam školskih knjiga u pučkih školah. — Štajerskomu saboru podnesena je množina peticija, medju ovimi od 6 obćina, koje mole, da se dužnost polazka škole umanji za 2 godine. — Gornjoaustrijski sabor predložio je, da se školski zakon promieni. — Dolnjoaustrijski sabor naumio je takodjer zaključiti, da dužnost polazka škole snizi na 6 godina. Dva zastupnika predložiše, da djeca od 13. do 14. godine dužni budu polaziti školu samo zimskoga polugodišta. U saborskom odboru prigodom pretresivanja toga predloga predloži profesor Lustkandl, da ne treba zato mienjati škol. zakona, jer §. 78. i onako daje vladi pravo, da podieljuje polakšice u polazku škole. Kod svake nove stvari se više, nu to traje samo neko vrieme. A da imamo dovoljno učitelja, koji bi zadovoljavali zahtjevom škol. zakona, to se ne bi ni toliko o tom govorilo. Najsjajniji dokaz za osamgodišnji polazak škole pruža nam Švajcarska, gdje je to jur provedeno i na jednorazrednih školah. Puštajmo narod, da se tomu priuči. — U dolnjoj Austriji podignute su jur tolike školskomu zakonu odgovarajuće sgrade, s osmogodišnjim polazkom pučanstvo se je jur dovoljno sprijateljilo, te na koliko ja kao školski izvjestitelj znadem, i rado za školu doprinosi žrtve. — Namjestnik izjavi, da vlada ne namjerava promieniti državni škol. zakona, te se je moglo razumjeti, da on s predlozi onih dvijuh predlagatelja ne simpatizuje. — Kod glasovanja zabačeni su svi predlozi. Za nje glasovahu samo 4 zastupnika. Nu prihvaćen je predlog Suesov: „Sabor želi, da se u buduće zemaljska školska uprava više služi pogodnostmi §. 13. škol. i nastavnoga reda glede olakoćenja škol. polazka prema mjestnim okolnostim. — Neka nadalje pozorno izvadja zakon od godine 1869. osobito na selih.“ Izvjestiteljem plenuma izabran je Sues.

— (**Bern.**) Švajcarski naravoslovci imadjahu svoju skupštinu ove godine u Bernu. Sakupilo ih se do 200. To je njihova prva obća skupština, a predsjedao joj je ministerijalni savjetnik Brunner iz Beča.

— (**Izložba zabavištnih radnja.**) 3. listopada otvorena je nova dvorana u permanentnoj bečkoj izložbi za zabavištna djela. Sva skoro bečka zabavišta, mnoga austrijska, te zabavišta gradova Vratislave, Draždjana i Lipskog izložiše svoje radnje. To je dakle prvi put pružana sgoda zabavištom, da se mogu natjecati.

— (**Moravska.**) Ove godine otvoreno je u Brnu, glavnom gradu Moravske, slavensko učiteljište. Krasna dvokatna sgrada sagradjena je na vrlo krasnom i zdravom mjestu blizu Švarcave, a stoji 160.000 for. Gradnju nadgledao je profesor J. Laizner. U zaglavni kamen metnuše osim zakladne izprave nekoliko brojeva časopisa: „Tagesbote aus Mähren u. Schlesien“, „Mähr.-Schles. Correspondent“, „Moravan“, „Moravska Orlice“, „Obezan“ i „Hlas“, zatim više pedagogijskih spisa i brošira. Zaglavni kamen ima napis: „Car Franjo Josip I. posvećuje ovu kuću naobrazbi pučkih učitelja.“ Mi to s veseljem priobćujemo, ali bilo bi još veseliji, kad bismo mogli tokovu viest priobćiti o hrvatskom učiteljištu!

— (**Španjolska.**) Glavni grad Madrid ima 36 obćinskih škola za dječake, 4 nast. škole i 6 škola za malu djecu; za djevojke 37 elementarnih škola, 4 nastavne škole i 6 za malu djecu. Sve te škole polazi 9869 djece obojega spola. Osim toga se ondje nalazi 137 privatnih i 12 nastavnih škola za dječake, 185 privatnih i 7 nastavnih škola za djevojke.

Natječaji.

— Za podučitelja u Cirkvenici. Plaća 360 for., stanarina 54 for. Rok do 10. studenoga.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjeroizpovieśti u Šidu. Plaća 400 for., stan, drva i vrt. Rok do 15. studenoga.

— Za podučitelja u Fužini. Plaća 360 for., stan i drva. Rok do 16. studenoga.

— Za učitelja i orguljaša u Miholjancih (podžup. koprivničke). Plaća 350 f., stan, 12 hv. drva, 12 for. pis. paušala, 12 for. za šk. podvorbu i uživanje vrta od 154, oranice od 896 i vinograda od 532 četv. hv., zatim od svake kuće po 7 lit. žita. Rok do 24 stud.

— Za učitelja i orguljaša u Lovrečini (podžup. križevačke). Plaća 400 for., stan, 20 hv. drva, uživanje vrta od 600 četv. hv. i oranice od 1 jutra i 316 četv. hv. i 16 for. za škol. podvorbu. Rok do 24. stud.

— Za podučitelja u Ludbregu. Plaća 360 for., stanarine 54 for. i 3 hv. drva. Rok do 24. stud.

Digitized by Google

— Za učitelja u Kraljevcu. Plaća 350 for., prilična stanbina, izvrstna bašča od 2 jutra i 48 kub. m. drva. Rok do 15. stud.

Za učitelja i orguljaša u Sotinu. Plaća 350 for., 20·5 kub. m. drva, stan i vrt od pol jutra i 37 for. nagrade za orguljanje. Rok do 23. stud.

— Za učitelja i orguljaša u Vrbici (podžup. djakovačke). Plaća 400 for., stan. 11·38 kub. m. drva, vrt. 18 for. za orguljanje i 3 jutra pašnjaka. Rok do 20. stud.

Javne zahvale.

Slavni občinski ured u Rešetarih blagoizvolio je pokloniti mladeži ove učione pamuka, kano i kačkaće i pletaće igle, potrebite za ručni posao, te pomoćju slav. občin. ureda djevojčice su u ime božje svoje djelo započele i na obće zadovoljstvo izpitnoga povjerenstva zadaći zadovoljile.

Nadalje valja mi spomenuti obće poznatoga, veoma revnoga ovomjestnoga velečasnoga g. župnika Dragutina Mračića, koj je dne 13. srpnja 1878. blagoizvolio nadariti pamukom 24 od boljih učenica.

Na tih, doista plemenitih darovih za dužnost si smatram, gore pomenutim i hvalevriednim darovateljem u ime sve svoje mile povjerene si dječice izraziti najsrdačniju i najsmjerniju zahvalnost, tim više, što su isti poslovi dotičnim radjenicam kano liep dar i prikazani.

Želeć, da bi se i ini ljubitelji mladeži u nje ugledali i za hvalevriednim primjerom poveli, dovikujem svim vrlim rodoljubom kano i dičnim domoljubkam, da, ako im je iole moguće, priteku u pomoć svojim, dà, svojim i po smrti zahvalnim kćerčicam!

Anka Marekvić,
učiteljica.

Pogl. gosp. Metel pl. Magjar, c. k. viećnik sudb. stola u Zemunu, poklonio je prigodom svog boravka u Oborovu ovomjestnoj školskoj knjižnici množinu različitih knjiga u vriednosti od 25 for. Time je rečeni pogl. gospodin povisio znatno broj knjiga šk. knjižnice u Oborovu, koja sada broji do 150 izvrstnih djela.

Na tom plemenitom daru zahvaljuje mu se najsrdačnije sa željom, da bi se i drugi ugledali u ovako liepi čini.

U Oborovu, 28. listopada 1878.

Josip Cvjetko, učitelj.

Pogl. gg. Antun Poh, naš narodni zastupnik, Ivan Kugler, kr. državni odvjetnik i Mile Stojsavljević, kr. katastr. povjerenik i c. k. satnik u miru, darovaše ukupnu svotu od 25 for,, kojom je mjestna škola pristupila hrv. pedagogijsko-književnomu sboru kao utemeljitelj.

Na plemenitom tom daru, kojim ti rodoljubi školi utemeljiše trajni užitak, najsrdačnija im hvala! Živili!

U Kloštru Ivanić, 31. listop. 1878.

Milan Rac,
ravnajući učitelj.

Upozoruju se sva gg. predplatnici, koji niesu predplatili „Napredka“ za cielu godinu, ili koji su poslali samo 4 for., da im se neće list slati, dok ne dopune predplatu, koja iznosi 5 for.

Uprava „Napredka“.

POZIV.

Sa VIII. glavnom skupštinom hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora, koja će se držati 31. prosinca t. g., spojena će biti izložba svih u austro-ugarskoj monarkiji izlazećih pedagogijskih časopisa, uključno i časopisâ za mladež, za gimnastiku i crkvenu glasbu, te i programâ za školsku godinu 1878. od svih pučkih i gradjanskih škola te učiteljištâ. Tim povodom pozivlju se najuljudnije svi nakladnici i izdavatelji rečenih časopisa kao i svi predstojnici navedenih zavoda, da bi podpisanomu odboru od spomenutih spisa po jedan broj, dotično po jedan odtisak, do 15. prosinca t. g. ovamo u Zagreb izvoljeli dostaviti.

Upravljajući odbor
hrv. pedagogijsko-književnoga sbora.

Izdaje ga „Hrv. ped.-književ. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka“ komad XXXIX.

Digitized by Google

Br. 32. U Zagrebu, 10. studenoga 1878. **Tečaj XIX.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Položaj županijskih i okružnih školskih nadzornika.

(Konac.)

Polag školskoga zakona za vojnu Krajinu od 8. lipnja 1871. i to propisa o nadzoru učionica u vojnoj Krajini §. 20 postavljeni bijahu nadzornici kotarskih učionica; poslie razvojačenja voj. Krajine, kad su uzpostavljene okružne oblasti 1873. godine, namješteni su okružni škol. nadzornici za svako krajiško okružje po jedan, da u poslovih školskih kod pukovnija, poslie kod okružnih oblasti, a sad kod okružnih upraviteljstva budu izvjestitelji i sve pučke škole u okružju, kano i učionice gradovâ, što u njihovu zemljištu leže, neposredno nadziru.

Dužnosti okružnoga školskoga nadzornika jesu:

1. Periodično pregledavati sve u okružju postojeće pučke škole;
2. obdržavati izpite na istih;
3. davati savjete o didaktično-pedagogijskih predmetih i ustmenim upućivanjem na licu mjesta uklanjati lošine;
4. pripravljati skupštine kotarskih (poslie okružnih) učitelja;
5. gledati, da li mjestni školski nadziratelji svojim dužnostim zadovoljuju, da li se zakonite ustanove o uškolavanju i izškolavanju djece vrše i da li se zakonite ustanove glede učevne osnove kao i učevna metoda obdržava, da li ima učevnih pomagala, da li je nutarnja uredba škole propisom priudešena i da li su učitelji valjani i marljivi, da li u školah vlada čistoća, disciplina i u obće željeni red, da li školska mladež u obće i pojedince napreduje. da li i kakva imaju učitelji uzgredna posla; napokon da li u kotaru (okružju) obstojeće privatne škole i privatna odhranilišta zadovoljuju uvjetom, pod kojimi su ustrojena. Nadzornik kotarskih (okružnih) škola ima o svojem djelovanju — dodav potrebite predloge i naznačiv na licu mjesta ustmeno dane pouke i upute — podnositi vlastim izviešće.

Digitized by Google

Ova izviešća imaju se zajedno sa stvorenimi o tom zaključci preko zemaljskoga vieća (nadzornika krajiških škola) upravljati na glavno (vojno) zapovjedničtvo.

Naredbom c. kr. glavn. zapovjedničtva, kano krajiške zemaljske upravne oblasti od 10. rujna 1871. odredjeno je glede kotarskih (okružnih) školskih nadzornika sljedeće:

Obavljenim imenovanjem kot. (okružnih) školskih nadzornika proveden je §. 20. propisa o nadzoru škola u vojničkoj Krajini, te imenovani nadzornici imadu polag istog §. primiti samostalni referat u školskih stvarih i ostale pripadajuće jim funkcije, čim je prestalo dosadašnje djelovanje inspicirajućih nadučitelja.

Djelokrug kot. (okružnih) škol. nadzornika nalazi se skupljeno popisan u §. 21. i 22. spomenutog već gore propisa, te će jim dužnost biti bezodvlačno u koliko im je dodieljeni kotar (okružje) nepoznat, dati se na put, te inspekcijom točno se upoznati sa stanjem škola i to u smislu §§. 16—20. propisa o nastavi.

Ob onom, što budu opazili, imati će najkašnje do konca listopada izviešće podnieti i izkazati činjenicami pregledno: 1. broj škola;

2. broj u školah djelujućih učitelja i učiteljica po dobi života i službovanja, te njihova osposobljenja;

3. broj djece, koja su obvezana posjećivati školu naznačiv one *občine i* mjesta, koja su dosad bez škole;

Da li i što je učinjeno u svrhu, da se provede §. 21. propisa o nastavi, naročito da li su školske sobe okrečene, očišćene i školsko orudje i pokućtvo opravljeno.

4. Glede §. 19. istog propisa izkazati, da li kod svake škole ima pokusni vrt, i kakva mu je ograda.

5. Da li je rabat od školskih knjiga izključivo upotrebljen na svrhe šk. knjižnice.

6. Kako i gdje se pohranjuju table za zornu obuku, krajobrazi i druga učila. —

7. Pri kojoj je školi koja učiteljska osoba dosele službovala i zašto je premješćena.

8. Pri svakoj inspekciji dužnost je škol. nadzornika po potrebi upućivati učitelje u pogledu pedagogijsko-didaktičkom, pri čem, razumije se po sebi, postupat će shodno i svega se kloniti, što bi budi kako moglo ozlieditи ugled učiteljev.

Ovaj svoj obrazovni upliv upotrebiti će naročito zavodeć knjižnice i ravnajuć i rukovodeć učiteljske skupštine u smislu §§. 23., 24. i 25. propisa o obrazovanju učitelja i učiteljica za pučke škole u voj. Krajini, gdje mu se za to pruža prilika puno djelovati za unapredjenje školstva.

Školski će nadzornik nadalje bditi o tom, da se školska osnova točno provede i polag §. 27. propisa o nastavi prilagodi postojećim odnošajem, te će

Digitized by Google

u tom smjeru popravljati, što bi se želilo popraviti, da se okolnostim zadovolji, i takovi popravci predložit će se poslie zemaljskomu školskomu vieću, koje će se ustrojiti.

U istoj naredbi gl. zapovjedničtva najposlie naloženo je za onda postojećemu pukovnijskomu zapovjedničtvu, da novoimenovanomu kotarskomu škol. nadzorniku preda školski referat i za njega posebnu uredovnu sobu, ako je moguće u sgradi pukovnijske upravne pisarnice, pronadje i odredi. Komadi šk. referata imadu se uvoditi posebno u zapisnik i označiti nadpisom: „Nastavni odjel".

Svaki referat okružnoga školskoga nadzornika parafira okružni upravitelj ili njegov tajnik i tad dodje komad u prepis, prepisan podpiše okružni upravitelj i tako dodje u ekspedit, te se odpremi na svoje opredjeljenje.

Iz takova položaja okružnogu školskoga nadzornika vidi se, da je on ne samo podčinjen gl. zapovjedničtvu, kao krajiškoj zemaljskoj upravnoj oblasti, nego zavisi i od okružnoga upraviteljstva, te samo posredno može svoja izviešća, predstavke i predloge podnositi zemaljskoj upravnoj oblasti, i od ove opet posredno, putem okružnoga upraviteljstva dobiva naloge i naredbe vlade, te tako okružno školsko nadzorničtvo nije samostalna školska oblast, kano što je to županijsko školsko nadzorničtvo, koje zauzima u upravnom organizmu naprama ostalim zemaljskoj vladi podčinjenim oblastim samostalan položaj; ima svoj posebni ured, služi se posebnim uredovnim pečatom.

Sad nastaje pitanje, da li taj nesamostalni položaj okružnih šk. nadzornika prieči ili pomaže uspješan razvitak pučkoga školstva?

Da strukovni nadzornici pučke škole budu sasvim samostalni u pedagogijsko-didaktičkih stvarih, to je, što mora svatko razborit i rodoljubiv, komu leži na srdcu pravi napredak pučke škole, uvidjeti, bitni uvjet za uspješan i napredan razvitak pučkoga školstva.

Kad je pronadjeno potrebitim u državnom upravnom ustrojstvu postaviti kao samostalne urede: gradjevni, šumarski, poštarski, brzojavni, poštarski, porezni itd., kako da nije potrebito imati samostalni ured školskoga nadzorničtva?

Velika je razlika izmedju samostalnosti i odvisnosti kojega ureda od drugoga. Kad koj ured neposredno bez ikakve tudje primjese podnaša zemaljskoj vladi svoja izviešća, svoje predloge i predstavke, i opet neposredno dobiva od vlade riešenja, naloge i naredbe, nešto je sasvim drugoga, dostojnijega škole i školskoga nadzorničtva, nego kad nadzorničtvo nije samostalan ured, nego odvisan od drugoga zemaljskoj vladi podčinjenoga sasvim druge vrsti ureda, te samo posredno putem ovoga ureda (oblasti, upraviteljstva) može podnašati izviešća, predloge i predstavke ne u svoje ime, nego kako smo vidjeli gore u ovoj razpravi, okružno školsko nadzorničtvo to čini posredno i u ime okružnoga upraviteljstva i dobiva riešenja, naredbe i naloge kroz upraviteljstvo, te tako vidimo, da okružni školski nadzornik nije drugo, nego činovnik okružnoga upraviteljstva, a ne organ zem. vlade, te je podčinjen okružnomu upraviteljstvu i sa ovim gl. zapovjedničtvu, kano krajiškoj zem. upravnoj oblasti.

*

Digitized by Google

Kako sam službujuć kao kotarski a poslie kao okružni školski nadzornik na samom sebi izkusio, niti postojavše pukovnijsko zapovjedničtvo, niti poslie okružna oblast, sad okružno upraviteljstvo, nije mi nikada stavljalo na put nikakve zapreke glede inspekcije i glede mojih izvješća, predloga i predstavka u poslovih pedagogijsko-didaktičkih, tičućih se pučkoga školstva: ali svakako je probitačnije, da nadzornici pučkoga školstva budu sasvim samostalni u pedagogijsko-didaktičkih stvarih, tim više, što imamo primjerà, da gdjekoji okružni školski nadzornik ima puno neprilika s toga, što nije samostalan.

Nadzornik pučkih škola, postavljen u samostalni položaj, može svakako i brže, zamašnije i uspješnije djelovati za napredak školstva stojeć u neposrednom doticaju sa vladom i sebi usporednimi oblastmi, nego onaj, koji je puki činovnik koje zemaljskoj vladi podčinjene oblasti, pak buduć nesamostalan mora se prilagodjivati svojoj nesamostolnosti i odvisnosti, ako nije rada službovati u neprestanih neprilikah, boriti se često za napredak pučkoga školstva sa činovnici, kojim nije najvažnija zadaća promicanje pučkoga školstva, a ima ih i u upravi i takovih, koji niti imaju čuvstva i osjećanje za školstvo, niti odlučne i prave volje o napredku školstva misliti i razvitak istog svojski podupirati.

Iz svega toga sliedi, da je u dobro shvaćenom interesu uspješnoga razvitka i napredka pučke školske obuke i u obće pučkoga školstva, da zakonom ob ustroju pučkih škola i preparandija za učiteljstvo obćih pučkih škola u *Hrvatskoj* i Slavoniji od 14. listopada 1874. zakonito ustanovljeni i naredbom kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade u Zagrebu od 8. rujna 1875., br. 4069, ob upravi pučkih škola u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji pobliže označeni položaj u upravnom organizmu županijskih školskih nadzornika podpuno odgovara potrebam pučkoga školstva i načelom novije, umne pedagogije i didaktike, a skupa i interesom valjane školske obuke, te je samo još želiti, da se ona načela, na kojih je zakonito osnovan taj položaj podpuno učvrste te protegnu i na bivšu, sad već razvojačenu Krajinu, koja će svakako prije ili poslie, ali sigurno sjedinjena biti sa svojom materom zemljom, hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom, dakle trojednom kraljevinom; jerbo svatko od nas je uvjeren, da će pučko školstvo samo pod takovimi zakonitimi ustanovami moći svoju dvostruku i težku zadaću, naime zadaću uzgoja i obuke domaće mladeži uspješno postići i postati najjačom polugom sveobće pučke prosvjete i tako promicalom pučkoga, narodnoga blagostanja.

Mijat Stojanović.

Jedno zrnce u prilog naobrazbi ženskoga spola.

Jedva izteče vrieme od dva mjeseca, štono se obavi toli sjajno, koli pobjedonosno III. obća hrv. učiteljska skupština u Osieku. Mnoge su se tu jedre i potrebne izmienile po ukupnom učiteljstvu mile naše domovine. Opaženo bi, da je sve liepim redom, trieznim râdom teklo, a i svršilo se. Bogu budi hvala!

Digitized by Google

O čem se je sve i kako razpravljalo, poznato je cienjenomu čitateljstvu „Napredka“ iz rieči, štono ih nam je donio. Sve je smjeralo na promaknuće, na boljak ukupne domovine.

Medju inim došao bi jamačno red i na razpravu pitanja: „Naobrazba ženskoga spola najpreča je potreba našega naroda“, da je bilo za to vremena. Da je ovo pitanje od velike zamašnosti, netreba nam tek dokazivati, kad to i ovako dokaza cielomu svietu naše učiteljstvo, odlučivši, da se ovo pitanje ima staviti u budućoj našoj zem. skupštini p r v o na dnevni red.

Nije mi svrha upušćati se u razpravu toli znamenita pitanja, već hoću da samo doprinesem na prospjeh ovoga „jedno zrnce“, kako to zabilježih u naslovu ovoga člančića. Da je ovo pitanje od velike zamašnosti, priznajemo svi, ali da li ga priznaje naš narod, nastaje pitanje. Obazrimo se malo o tom po svietu! Napredni su narodi već odavna u tom na čistacu, samo naš mili narod još svedjer zateže naobrazbom ženskoga spola. Ima, istina, hvalevriednih iznimaka: više djevojačke bo su škole podignute u nekih gradovih naše domovine, a niže i po selih. Nu što naši na to vele? Ima odličnih lica, kojim su ti zavodi od neprocjenjive vriednosti; ali ima još više i takovih (žalibože), kojim nije pravo u volji uzgoj ženskoga spola. Da reknem pravo i u kratko: našemu puku nije u volji, da se djevojke naobrazuju. A s kojih razloga? Vele, da djevojčad samo skupocjeno vrieme trati polazeć školu; da iz djevojke i ovako neće biti vojnik ili kakav činovnik; da joj drugo ne treba naučiti, nego li što vidi i nauči u svom domu itd itd. — Više čusmo već sličnih prigovora.

Da u kratko pridodamo štogod prvomu prigovoru, a redom i drugim! Zašto naš puk veli, da „djevojče“ trati skupocjeno vrieme polazeć školu? Naš puk gleda samo na fizičnu korist. On ti hoće, da bude iz djevojke ponajprije pastirče, poslie težak i donekle pomoćnica u gospodarstvu i kućanstvu. Doma da se nauči malo presti, štogod šiti, nešto kuhati, pa je time sve rečeno. Naš puk ne zna, da je izmedju ove i školske obuke razlika, da nije svejedno presti i presti, šiti i šiti, kuhati i kuhati, pa jer se u školi po njegovu ćefu ne obučava, prigovara školi veleć: „djevojče trati samo vrieme“. Nije li tako? — Podjimo do drugoga prigovora: „ta djevojče neće biti niti vojnik, niti činovnik; čemu mu škola?“ Ako uzmemo: možda neće izmedju 100 dječaka, koji će gdjegod ljetos polaziti školu, biti jedan, dva li vojnika, a nijedan činovnik, hoćemo li i tu zaključiti: čemu da polaze školu? Da se sličan prigovor čuje često na obospolnoj školi, priznati će rado svaki učitelj obospolne škole. Zato: obuka treba da je praktična, a da to bude, neka zvani faktori svimi mogućimi silami nastoje, da se u našoj domovini podigne čim više djevojačkih škola, na kojih će učiteljke žensku mladež podučavati za praktični život. Kad će naš puk jednom ne samo zrieti, već i uživati plodove takove škole, jamačno će i priznati, da je i djevojčetu treba štogod učiti, jer je i ono stvoreno za sliku božju, kao i mužkarac, pa da ga je dragi Bog obdario takodjer vrlinami, te će uviditi, da nije dostatno — pače vrlo manjkavo — što djevojče od neukih matera nauči u domu. Nestati će pomalo predsuda glede djev. škola, što dao Bog!

Digitized by Google

„Kakov otac, takav sin; kakva mati, takva kći“, veli naš narod, pa nije li to istinito? — Kad je dakle tako: kakve matere, takve i kćeri; naobrazimo kćeri, da budu s njih danas sutra vrstne u svakom smislu matere, koje će miloj našoj domovini podavati čeličnu i bogoljubnu potomstvo. A u tom leži sreća i blagostanje naroda.

Učitelju, mili moj sudruže, ti bakljonoša narodnje samosviesti i sve sreće, nastoj svojim domorodnim srdcem, da svimi mogućimi načini nastojiš što više moguće oko naobrazbe kćeri, potonjih matera! Ta tebi i nikomu drugomu nije to tako znano: „kakva je mati, takva je i kći“ i obratno. To vidiš najbolje na svojoj tebi povjerenoj omladini, koju obučavaš i uzgajaš. Koliko nereda, koliko zla, koliko korova ti je izčupati iz nedužnih srdaca dječice školu polazeće? Ne dvojim da znaš, da se je sve to uvriežilo u dječje srdce zločestim uzgojem, čemu su krivi roditelji — dom —, nastoj ih, zaklinjem te, svimi mogućimi silami odkloniti, te budi uvjeren, da će Bog dragi dati i nama bogoljubnih, čudorednih, valjanih matera, a po tom i kćeri, koje će služiti Bogu na slavu, domovini na čast i ponos. Čitaj, vriedni sudruže, često takove knjige i časopise, koji govore „o naobrazbi ženskoga spola“, ter ih sgodno uporavljuj!

Pod konac ne mogu a da ne preporučim što više učiteljem obospolnih škola meni toli mila Stražimirova „Mijata Brigušu“. I on govori dosta liepa i poučna ob ovom predmetu na str. 206. u IV. sastanku. Nastojmo, da tu knjigu čim više razširimo medju pukom, za koj je i iz prava srdca svimi silami neumornoga pisca pisana. Nijedna školska knjižnica ne bi smjela biti bez toga vrloga djela. —fl.—

Djetinje igračke na parižkoj svjetskoj izložbi.

Malo je zemalja u Evropi, u kojih bi igračke sačinjavale znamenitu i vrlo razvitu granu industrije. U tom svim prednjači Njemačka, u kojoj se ne samo toliko igračaka priugotavlja, koliko njoj treba, nego se ih još svake godine izvaža u inozemstvo za više milijuna maraka. Za Njemačkom sliedi Francezka, gdje industrija igračaka imade krasnu budućnost pa je i pošla drugim smjerom, no ona u Njemačkoj. U industrijalnoj dvorani Njemačke nema, to Francezka reć bi ni nema natjecatelja. Ono malo igračaka, što je Japan i Nizozemska izložila, ne može se uzeti u obzir. Nam se je dakle baviti s Francezkom.

U blizini južnoga Vestibüla naći ćeš galeriju, namienjenu lih igračkam. Tu ćeš naći predmeta za one posjetnike izložbe, koje zanimaju stvari u miniaturi. Tehničar naći će tu galeriju strojeva, slikar pavilon za umjestnost, seljak-ratar agrikulturnu dvoranu. U parižkoj izložbi imadu i lutke svoj prostor, a to je galerija igračaka. Muhamedanac si predočuje raj kao prostran vrt, gdje sočan ječmen kruh na drveću raste: siromahu Eskimu je kibitka pravo blaženstvo, tako ti je i diete sretno i presretno, kad stupi u galeriju igračaka. Na stienah, na stolovih vise i leže lutke, vojnici, kola, kućice, u obće ima svega, što si samo pomisliti možeš. Djeca stupivša u taj odjel, sasvim su začarana. Nigdje

Digitized by Google

i u nijednom odjelu ti posjetnika toliko ne boli onaj „Défense de toucher!“ „Ne diraj u ništa“, koliko u tom odjelu. Nigdje ne griješe posjetnici proti toj zabrani toliko, koliko upravo ovdje. Pazitelji imadu u tom odjelu sto muka, jer morao bi biti s jedne strane Kerubin s goručim mačem, da ne dopusti nikomu približiti se izloženim predmetom, a s druge strane se i sam nasladjuje nad onom zvedljivošću, kojom motre mladi posjetnici izložene igračke!

Kakove li misli promeću se onda tim malim posjetnikom u glavi! — Kakove si predstave ondje stvara bujna njihova fantazija! — Zar mislite, da je francezki dječak zadovoljan limenim vojnikom, kako ga opisuje neumrli Andersen? Takovom primitivnom stvari nije francezki dječak zadovoljan. Njegov vojnik ima gjeneralsko odielo. — Lutke, kojimi se djevojčice sigraju, niesu jednostavne, već ukusno obučene; na noguh im krasne cipele s dvostrukimi peticami Louisa XV. Suknja joj je sašivena po najnovijem kroju. — A zar to nije ludo sredstvo, poticati trogodišnje djevojče k ludoj i nesretnoj modi. Poticati ju jur u rano doba, da bude kasnije lih lutka, koja se samo kiti.

Ostale francezke igračke takodjer niesu bolje. Diete dobiva i prima u ruke kompletne željezničke vlakove sa parovozom, parobrode, omnibuse itd. Djevojčice dobivaju kuhinjsko posudje, dvorane s pokućtvom. Često ne znaš, jesu li to stvari i modeli odredjeni za strukovnjake ili igračke namienjene djeci? Što da učini diete s timi stvarmi? Ono im ne zna svrhe ni njihova ustroja, uredjenja; one ne podavaju njegovoj fantaziji hrane, već ubijaju volju k samoradinosti, kad ono od komadića kruha kuće, od stolaca grad te od vlažna ili suha pjeska čitav sviet stvori. Igračke ni ne bi smjele biti minutiozne kopije predmeta, nego tako uredjene, da niesu podpune, da diete imade još nešto dodati onako po svojoj fantaziji. — Diete bi rado znalo i vidjelo, kako je to sastavljeno, pa zato i sasvim gotovu igračku brzo razlupa; dočim ga ono veseli, što je samo načinilo. — Igračke ne bi nadalje smjele nikada ništa takova prikazivati, čega diete ne pozna i poznati ne smije. Prerevni prijatelji djece davaju im u ruke originalne i sasvim nove predmete, kao mitrailleuse, tvrdjave itd. A zašto ne mjenjačnice u miniaturi, te sličice akcija?!

U nizozemskom i švajcarskom odjelu možeš vidjeti sistem, koj po našem mnenju opet ne valja. Mi bismo ga nazvali sistemom, koj bi rado učiniti diete prije reda zrelim. Mislimo Fröbelov zabavištni sistem, komu neki rado žrtvuju djecu, koja jedva puzaju i sjede. Diete sa staračkim obrazom to je Fröbelov sistem. Djeca moraju po kategorijah sigrati, u filozofskih formah biti vesela, te se svojom veselom i blaženom naravi po vojničkih i logičkih pravilih ravnati. — Što će biti od djece, kojoj bi rado veselu narav ravnati po šablonih? Takova će djeca biti dosadna, prozaičke površne glave, dosadni ljudi bez svake originalnosti. Fröbelov sistem prosiplje na djetinji cviet, na njihovu veselu ćud prah i pepeo a na vatru djetinje fantazije lieva mrzlu vodu kao led. Neka svatko motri diete, da li se rado nasilju toga sistema pokorava?! Da li se radje i veselije ne sigra onako prosto po svojoj volji. Pjevanje, plesanje, stupanje po komandi, sigra sa predmeti bez svake svrhe čini djecu dosadnom,

Digitized by Google

žalostnom i prije reda starom i mudrom. Takova komanda nastoji iz njih izbrisati iz duše im djetinstvo. Što će reći, odviše komandovati i zapoviedati u politici, to isto je u uzgoju odviše uzgajati velika mana i pogreška. Valja nam se ograničiti na to, da sačuvamo djecu od škodljivih i nemoralnih upliva te dopustimo joj, da ostanu djeca. Tim smo budućemu čovjeku više koristili, nego timi odviše mudrimi sistemi, koji bi, rec bi, rado jur u materinjoj utrobi početi uzgajati.*

Hoćemo li valjane, pedagogijskim i čovječjim načelom prilagodjene igračke vidjeti, to nam valja na najdalnji iztok, u Japan poći. U japanezkih igračkah vidi se humor i način, koga djeca vole. Japanezke su lutke jednostavne; zaprežena mačka, koja nekako čudnovato gleda, kamo je dospjela. Odrasli ljudi rado ju gledaju. Ondje vidis pticu, kako si iz krila perje čupa. Tu vidiš zaprežene pse itd. — Zanimivi su i arci sa raznimi sličicami. Ima toga i više, što ovdje nećemo nabrajati.

Japanezke igračke imadu tipički karakter; one se kreću u krugu predočba djetinjega duha, te niesu komplicirane. One potiču djecu na to, da razmatraju svaki komad, da dogradjuju, a ne da razoruju. To su ciljevi, koje mora nastojati postići industrija igračaka. Francezi su pošli u tom po našem mnienju upravo krivim putem.

Po „Fr. päd. Bl." priobćio **Milan Kobali.**

---

* I mi se s tim slažemo sa mnenjem „Freie pädagog. Blätter", da se prekomjernim komandisanjem nastoji reć bi izbrisati iz djetinje duše djetinstvo. — Mi tu dakako mislimo strogo i neprestrano komandisanje, nu s druge smo strane opet donekle za to. Gledajmo, što dječica rade, zar si ona, sigrajuć se vojnika, ne izabiru zapovjednika (častnika); zar djevojčice ne izaberu jednu majku, koja zapovieda itd. U toliko dakle pomenuti list nema pravo. Pa premda smo proti tomu, da se dječica vesele i sigraju po filozofskih sistemih, a to da je, kako spomenuti list tvrdi, Fröbelov zabavištni sistem, to ćemo dokazati, da ima Fröbel i takovih igara, koja djecu vesele, te ćemo navesti, što čitamo u „Illustrirtes Spielbuch für Knaben" von Hermann Wagner. Leipzig, 1876. „Pedagog Fröbel, učenik Pestalozziev, koji kod svoje uzgojne metode tjelesnomu uzgoju mlada čovjeka pripisuje toliku važnost, koliko duševnomu, preporuča prvom igračkom djeteta loptu. Dječak od dvie godine rado će se zabavljati loptom. U tu svrhu treba uzeti lake ovčjom vunom napunjene lopte. Diete može igrati u sobi, na hodniku. Majka mu ju može baciti, a ono opet njoj. Majka može loptu na vrpcu privezati, pa ju onako nihati. Može reći djetetu, da prikazuje zvono. — Najteža igra za takovu dječicu jest ona, gdje joj majka baci loptu, da ju ona hvataju ili obratno ona majci. Ili diete baca loptu o zid, pa ju onda hvata." Svatko će dopustiti, da je to zanimiva igra. A predočimo si loptu od pruževine, koliko je tu veselja. Ne valja dakle sve onako naprečac odsuditi, jer ako Fröbel i ima igara, kojimi se mi sada ne slažemo, ali ima i mnogo takovih, koje djecu upravo zanimaju. Pa bi napokon bili prije i za komandisanje u zabavištih, nego li za to, da djeca uče stihove francezke, talijanske i drugo koješta, što im se mora silom, mekanizovanjem u glavu utuviti. To ni za zreliju mladež ne valja, jer ni ona ne smije učiti ono, što ne razumije. Tako radeći ubijamo duh u djeci. A zar to napokon nije gore, nego isto komandisanje!

Opazka prevoditeljeva.

Digitized by Google

Gerard Kremer zvan Mercator.

Nekanim govoriti o pedagogu, jer ga tim imenom ni ne poznajemo, već mi je upoznati štovane čitatelje s jednim od najglasovitijih geografa XVI. vieka, a to činim s toga, pošto ima u većini škola zemljovid iztočne i zapadne polutke, a pod njima pravokutni obrazac s napisom: „svjetska karta po Mercatorovoj projekciji“, koja si je dično i dostojno mjesto u najvrstnijih atlasih stekla.

Gerard Kremer rodi se 5. ožujka 1512. u Rupelmondu, a u kući mjestn. pastora. On ga dade poslie na nauk o svom trošku k „braći zajedničkoga života“. S jeseni 1536. otidje na sveučilište lövensko i steče filozofijsko usposobljenje.

Prerana ženitba s Barbarom Schelleken prisili ga na mučnu zaslužbu kruha, koju si je sticao priugotavljanjem matematičkih strojeva, kao: astrolabija, amilarnih kružnica, astronomijskih kolobara itd. Već u svojoj 25. godini izdao je svoju prvu kartu sv. zemlje, koja si za kratko vrieme stekla takovo priznanje, da su ga flandrijski trgovci uprosili bili, neka im načini kartu njihove domovine. Bakroreze je sam priugotavljao, a g. 1541. preporuči za obilježje zemljovida antiqua slova, koja se od onda u Njemačkoj rabe. Iste godine dogotovi jedan globus, a malo zatim ga i car Karlo V. k sebi pozvao bio.

Godine 1544. ostavi Löven, pak se uputi u svoje rodno mjesto; nu za toga ocrniše ga nekoji Lövljani, te bude utamničen; ali na molbu lövenskoga opata i ukupnoga sveučilištnoga senata za kratko opet pušten na slobodu.

Iz lista, što ga je dvie godine kasnije pisao biskupu arnaskomu, učimo: da je za rana upoznao nedostatak magnetičkih zemljovida. Po njih je došao do toga, da Gdansko za 5° odveć pram sjeveru leži; on je nastojao označiti i magnetički pol polag dužine i širine, a god. 1551. napisa naputak za porabu zemaljskih kruglja ili globusa.* Sljedeće godine krene s obitelju u Duisburg i tu dogotovi veliki zemljovid Evrope, a kratko iza toga zemljovid Englezke i Lotaringije.

Godine 1569. izda iznovice Ptolomejeva djela, a uz to dogotovi mnoge zemljovide Njemačke, Nizozemske, Francezke i Italije.

Kremer umre 2. prosinca 1594. proseć izpovjednika, da se za njegovu dušu većkrat pomoli Bogu. Sbirku njegovih zemljovida izdao je najmladji mu sin g. 1595. u Duisburgu i nazva ju atlasom. Zašto ju je tako krstio, nije nam poznato, akoprem to ime i danas rabimo. Naslučuje se, da je mislio na Atlasa, kralja mauretamskoga, koj da je bio dobar i vješt zemljopisac.

Mercator je zaslužan, što je izumio mriežе, na koje se zemlja iz oblika kruglje u plohu prenaša. Do konca 15. vieka zadovoljavale su proste mrie-

* Prvi globus da je imao Anaximander oko g. 580. pr. I. a po Almagestu saznajemo, da ga je i Ptolomej imao. Nebeske globuse upotrebljavali su već Archimedes i Krates. Najstariji i do danas sačuvani globusi su arapskoga poriekla, jedan se od njih čuva u matematičkom salonu u Draždjanih. Poslie je globuse velikom briživošću gradilo. Franjevac Coronelli u Mletcih dogotovi g. 1683. za kralja Ludovika XIV. globus od 12′ promjera (dr. E. Petzoldt: Handwörterbuch für den deutschen Volksschullehrer).

Digitized by Google

žaste karte za pomanja mjesta; nu odkrići mnogih nepoznatih krajeva uvidila se potreba i svjetskih mrežastih zemljovida.

Projekciju J. Stabensa, profesora bečkoga, poboljša Mercator, a isto tako načini nove polarne karte.

Mercatorova je projekcija valjkasta, dočim bijaše ona od Stabensa srcolika. Zemlju si moramo misliti ne kao kruglju, već kao valjak i da je osovina valjka jednaka zemaljskoj osi, a njezin promjer tako dug kao onaj zemlje i kad valjak odmatamo, dobijemo pravokutnik dvojinom širi nego viši, na kojem su podnevnici osovni i jednako razmaknuti, a uzporednici vodoravni a takodjer jednako daleki jedan od drugoga. Križanjem obih postanu pravilne četvorine.

Pogledamo li globus, to ćemo vidjeti, da su uzporednici i podnevnici kod aequatora skoro jednako udaljeni; nu prama polom spade taj razmak na ništicu. Da Mercator i svojoj projekciji to pravilo sačuva, pridrža razmak podnevnika, ali produlji razmak uzporednika i postigne tim posve simetričnu sliku zemlje.

Za označenje predjela bilinskih i životinjskih, za morske struje i sve termičke, magnetičke i fizičke zemljovide je Mercatorova projekcija neobhodno potrebna; ona je alem geografskoga znanja.

Mercator bijaše i inače veoma zaslužan muž, jer je mnogo toga izpravio i poboljšao. Sredozemno more, kojemu bijaše prije daljina od Gibraltara do 62° označivana i po kojoj je bilo odviše raztegnuto a Evropa nakazna, izpravi on jednim mahom, odbiv 20°.

Velikomu tomu geografu postaviše Niemci u Duisburgu spomenik.

Priobćio —c.

O disanju bilina.

Veoma zanimiva i liepa grana prirodoznanstva jest ona, koja motri i iztražuje bilinu. Dočim fizika i kemija vabi čovječji um vanrednim veličanstvom naravnih sila i njenih zakona, to je opet kod botanike osobita ljepota, koja joj stiče mnogobrojnih štovatelja i najrazličitijih krugova čovječjega družtva.

Budući se i ja veoma zanimam za bilinstvo, s toga naumih malo dublje proniknuti u tu struku. U sljedećem pokušati ću upoznati prijazna čitatelja sa disanjem bilina.

Zrak, nazvan atmosfera, koji zemlju okružuje do stanovite visine, sastoji od 23 diela kisika, 77 diela dušika i veoma malo ugljikove kiseline. Najvažniji dio jest kisik. On sve na svietu oživljuje; bez njega se ne može život ni pomisliti; on čini, da se tvori krv kemičkim procesom; on podupire probavu; on reguluje moždjane; napokon kisik izgara i iztrošuje. — Ugljikova kiselina nas kriepi u maloj mjeri kao u vodi i pivu, u većoj pako mjeri organizam absolutno ubija. — Isto tako ubitačno djeluje i dušik tako nazvan, jer u njem ne može ništa gorjeti, ništa živjeti; riečju: on sve udušuje.

Od ovih plinova udisuju ljudi i životinje kisik a izdišu ugljikovu kiselinu. Bilje nasuprot udisuje ugljikovu kiselinu a izdiše kisik. Dakle: što je čovjeku

Digitized by Google

otrov, daje bilinam život, što je bilju nepotrebno, oživljuje čovjeka i životinje. Taj zamjeniti odnošaj izmedju životinjskoga i bilinskoga organizma veoma je znamenit po svukoliku narav. Jer da sve živuće udisuje samo kisik a izlučuje ugljikovu kiselinu, moralo bi doći vrieme, gdje bi zrak bez kisika a presićen ugljikovom kiselinom svako živuće biće ubio. Nu protivno biline čiste zrak kao neizmjerni ventilator i izpunjuju uvjete, koje im stavljaju dišuća životinjska pluća. —

To mudro gospodarstvo u naravi je uzrokom, da se ne izgubi nijedan atom njegova gradiva. Dim goruće smotke, koji se u zraku raztvara, sastoji većim dielom od ugljikove kiseline, pa tako se opet s nova vraća k bilini, da ju možda opet budući naraštaj popuši. Kameno ugljevlje, koje vuče svoju lozu od predpotopnih bilina osobito orijaške paprati, sastoji većim dielom od ugljikove kiseline, pa se izgarajuć vraća u zrak bilinam za hranu.

Ali kojimi ustroji dišu biline? Čovjek i životinja dišu dielom plućima, dielom kroz vanjsku kožu. Poznato nam je dapače, da žaba može samo kroz kožu dostatno disati, pošto smo joj već pluća izrezali. Biline dišu samo vanjskim odielom. Bilinska su pluća lišće; posebnih ustroja samo za disanje nemaju. Nu lišće je za tu svrhu upravo ustrojeno. S vana je fina tanka kožica, koja se kod mesnatoga lišća može oguliti, pa odgovara vanjskoj koži čovječjoj i pokriva kao ova tielo lista, koje sastoji od zelenih stanica.

Buduć bilina većim dielom sastoji od stanica, to neće biti s gorega, da koju o tom progovorimo. Stanicu možemo pojmiti, ako si predočimo mjehure, kakve si prave djeca od sapunice, pa si mislimo taj mjehur napunjen sladorom ili drugim bilinskim sokom. U tom mjehuru nalazi se drugi manji mjehurić tako zvano stanično tjelešce. Svaka stanica mora uslied naravnih zakona biti okrugla, ako se može bez zapreka razvijati. Ako se pako mnogo stanica nakupi tako, da medjusobno jedna drugu pritiskuje, onda postanu okrugle stanice plosnate i uglaste. Sitnozorom možemo na onoj gornjoj kožici od lista dobro razabrati okrugle i uglaste stanice, koje leže gusto jedna uz drugu. Samo na pojedinih mjestih mogu se opaziti luknjice i pukotine izmedju dvie stanice, a to je ulaz k jednoj pod njima ležećoj jamici, koja spaja vanjski zrak sa sadržajem listnih stanica i kojom bilina diše.

Nu bilina udisuje ugljikovu kiselinu a izlučuje kisik, kako gore označismo, samo pod dva uvjeta, a ti su: svietlo i klorofil ili listno zelenilo. — Zadnje je kemičko tielo, koje se nalazi u slici malenih zelenih zrnaca zatvoreno u stanicah, i koje bilju podaje ono oku toli ugodno zelenilo.

Jednostavnim pokusom možemo se osvjedočiti, da se kisik izlučuje samo djelovanjem svietla i klorofila.

Uzmi bocu od ljekarije, pa ju začepi plutovim zatikom, a dno joj odsieci. Napuni ju zatim vodom tako, da u njoj neće biti nijednoga zračnoga mjehurića. Sada metni u nju nešto zelenoga lišća i stavi ju, dočim doljni otvor rukom zatvoren držiš, okomce u posudu napunjenu vodom. Ni kap neće iz boce izteći uslied zakona zrakopraznoga prostora; jer da samo kapljica izteče, nastao

Digitized by Google

bi zrakoprazan prostor, a taj ne može obastati. Vanjski zrak mora stup vode u boci držati dotle, dokle se iznutra protivni tlak ne opre. Ako sada metneš tu pripravu na sunce, tad ćeš vidjeti, kako se s površine lišća brzo razvijaju mjehuri, koji se skupljaju u grlu staklenice, pa sveudilj vodu iz nje iztiskuju. Ta sila, koja vodu iztiskuje, nije drugo no kisik, koji izlučuje lišće, o čem se takodjer možemo lako osvjedočiti. Kad je već taj plin svu vodu iztisnuo, pa kad digneš bocu u vis, metni ozdol tinjajuću žigicu, to ćeš vidjeti, kako ista za čas plane. Ta kisik je, kako znamo, onaj plin, koji uzdržaje gorenje, ali sam ne gori. Nu ovim pokusom nećeš uspjeti, ako uzmeš k tomu bilinske česti, koje nemaju klorofila, koje niesu zelene kano cviet itd., ili ako aparat ne postaviš na sunce. To je dokazom, da ono za nas toli potrebito izlučivanje kisika biva samo po danu, nipošto po noći, pa da je to moguće samo od zelenih dielova, ne pako od šarenoga cvieta.

A sada upotrebimo rečeno praktično. U prostore, koji su većim dielom po danu ljudmi prepunjeni, a gdje nema valjane ventilacije, metnut ćemo bezcvietnih listnatih bilina. I ovdje se potvrdjuje, da je šarenost, koja oko privlači, bezkoristna, dapače škodljiva, dočim je jednostavnost koristna. Ne mećimo u naše spavaonice nikakova bilja.

Kao što čovjek i životinja, tako i bilina izlučuje na površini lista veliku množinu vode u slici vodenih para. Ta gdje da i ostane voda, koju koren neprestano iz zemlje upija? A upijati mora toliko, jer se moraju sva hraniva u vodi raztopiti, da mogu doprieti do organizma. Kad je voda tu svoju zadaću svršila, nema već druge svrhe, pa se može izlučiti. Kao što krv u žilah čovječjega i životinjskoga tiela kola, da dopre do svakoga diela organizma; tako i u bilini dovadjaju žile svakoj stanici vodu sa hranivi u njoj razstopljenimi. Te žile isto su tako ustrojene kao i čovječje, samo da su zadnje prema cielomu ustroju više komplicirane. Bilinskih žila imaju sve biline izuzam onih najnižih, a nalaze se u držku, pa se onda razgranjuju po plojki lista. Gledeć na sustav, to su bilinske žile fine cievčice, koje se uzpinju od korena do vrška lista. — Timi se cievčicami diže bilinski sok iz korena do najviše visine biline, a uz to razlieva postrance iz žila u susjedne stanice. Dopre li tekućina do gornje kožice od lista, pa dodje li sa zrakom u doticaj, tad se izhlapi a nova ju nadomjesti. Da pako voda iz kapljevnoga stanja prodje u zračno, potrebno je topline. Ovu oduzimlje zraku. Temperatura dakle, koja okružuje biline, mora se sniziti, a to tim više, čim se više vode izhlapljuje. Odtud nam je jasno, kako u pustarah nekoje biline mogu živjeti uzprkos strahovite vrućine. Buduć da su sve tropske biline veoma sočne kao n. p. kaktus, to je moguće, da izhlapljujuć vodu, razhladjuju oko sebe atmosferu i vrućini se opiru.

Koliko djeluje izhlapljivanje vode na površini bilja, vidi se odatle, što šume skoro izključivo uplivaju na podnebje. Poznato je, da je naša domovina, gdje sadimo vinovu lozu i gdje uspievaju plodovi toplijih predjela, radjala negda samo plodovi mrzlijega podnebja, jer je veći dio zemlje bio zarasao šumom.

Vera Kuharova, učiteljica.

Digitized by Google

Nešto o risanju u školah sa jednim učiteljem.

Napisao **P. Haramija.**

Koliko vriedi risanje u današnje prosvietljeno doba, dokazano je bjelodano jur toliko puta. To je jamačno i naše zakonodavno tielo pobudilo, da je, stvarajuć novi školski zakon, medju ostale školski predmete uvrstilo i risanje za naše pučko školstvo; dočim se je taj predmet do pred nekoliko godina samo u realkah i nekojih privatnih zavodih predavao i gojio.

Prosti naš mužek, kao samouk tesar, bačvar, kolar ili stolar, nosi za pojasom prosto željezno šestilo, pravokutnik (koga on krivonjemački vinkelmus nazivlje) i palčenjak, čim se služi kod svoga zanata. Nevješt čitanju i pisanju ipak se je uvježbao tom mjerom na toliko, da mu njegovu zanatu nevježa prigovoriti ne može.

Nu Bog zna, da je polazio kada svoju domaću školu, pak da se je još k tomu uz čitanje i pisanje naučio i risati, ne bi li se bio i dalje u svom zanatu usavršio, te tako postao vještak, kao što to vidimo kod drugih naprednijih naroda. Ja sam poznavao prostoga seljaka, koji se je odputio do njemačkoga Gradca, da tamo razgleda nekoja strojila, a nije znao čitati ni pisati, te povrativ se kući, pokušao je kod drugoga gospodara vjetrnjaču (mlin, koga bi vjetar gonio) praviti. Bio je već nešto i načinio, nu gospodaru se to činilo preskupo i tako je morao zanatlija svoj posao obustaviti. Inače bio je taj muž samouk stolar, i da se je kada učio čitati i pisati, a kraj toga i risati, to bi se jamačno bio u svom zanatu dalje popeo i usavršio.

Znano nam je svim, da diete, stupiv prvi put u školu, čim dobije u ruke pločicu, pisaljku, kredu, papir, olovku ili pero, najprije mu pane na um, počinjati svakojake sličice, kao n. p. točke, razne crtice, križiće, kolutiće, četvorce, crkve, kuće itd. Nu dakako, da je to još sve nepodpuno i nesavršeno i jedva za spoznati.

To je očita želja i veselje za risanjem i svaki bi onakov učitelj griešio, koji bi ovako u risanju zadubeno diete zatekao, te ga za to možebit korio ili kaznio, tobože zato, što nije sat za risanje. Tim bi na onakov način već u početku u djeteta svaku ćud i veselje za risanjem ubio i izkorenio.

Dakle zateče li (što se često i dogadja) učitelj u nevrieme diete kod risanja, valja ga na blagi način i ljubežljivo naprosto opomenuti, da nije sada sat za risanje opredieljen, ili što sličnoga, a nipošto, kako rekoh, da ga korimo ili ća možebit kaznimo.

Tečajem svoga učiteljevanja, na koliko sam se do sada u pučkoj školi podučavanjem risanja po stigmah bavio, izkusio sam u 4 razreda sljedeće:

Počam od II. razreda pak sve do IV. razreda zabavljam djelomice svoje učenike u jedan te isti sat risanjem predložaka sa stigmami. Težak je to doduše posao na jednoj te istoj ploči (pak da je barem dosta velika i ciela) zabavljati risanjem tri razreda u jedan te isti sat; nu na koliko je težak, ali je ipak izvediv, kako ćemo malo niže vidjeti.

Digitized by Google

Svezak I. Modčevih uzoraka upotrebljavam za II. i III. razred tako, da se učenici II. razr. po stigmah vježbaju na pločicah, dočim III. razred ono isto po stigmah riše na papiru. Tim se učenici II. razr. tečajem godine dobro priprave i uvježbaju risanjem na pločicah sa slikami I. svežčića, te im tako slike do III. razr. sasvim u pameti poznate ostanu.

U III. razredu istom započimljem na ovaj način risanje I. svežčića po stigmah na papiru.

U ovom razredu, pošto su slike učenikom od II. razreda dobro poznate, iztočkam malimi crticami čitavu sliku na šk. ploči učenikom III. razr. narišem i predočim, a oni si ju, da i nije crtami izvučena, odmah u pamet dozovu i narišu istu bez svakoga truda i napora, t. j. oni rišu samostalno.

Sada mi nije treba čekati, dok učenici III. razr. cielu sliku ili vježbu iz ploče na papir prenesu, već uzmem spužvu, te točkovanu vježbu na ploči prebrišem, gdje samo stigmografske točke ostavim, koje će mi sada za risanje iz II. svežčića za IV. razred rabiti.

Dok se tako ovim razredom zabavljam, izvlači III. razred crnilom ono, što su prije olovkom risali. Dok tako IV. razred olovkom riše, nadzirem II. i III. razr. kod izvlačenja crnilom te risanjem pisaljkom na pločicah.

Budući sat pustim opet, da IV. razr. izvlači vježbu crnilom, koju je posljednji put olovkom narisao, do toga opet rišem sa II. i III. razredom. Dok se ovako tri razreda risanjem zabavljaju, za toga I. razr. piše. Kad i kad spajam risanje i sa geometrijskim oblikoslovjem.

Kad govorim o risanju, budi mi dozvoljeno o tom predmetu još koju reći.

Kod mnogih se svojih sudrugova osvjedočih, da oni niesu toga mnenja, da se kod risanja pojedinih vježba, koje su učenici prije olovkom narisali, iste crnilom izvlače. Nu ja mislim, da bilo bolje i naprednije, da se učenici u jednom i drugom vježbaju, olovkom naime i crnilom risati: jer bi im to moglo u viših razredih dobro doći.

Napokon stigmografske risanke po 5 novč. ne odgovaraju svojoj svrsi, jer su za početne risare preslabe, budući su od preodviše tankoga i slaboga papira složene, a i sami učenici radje kupuju one po 8 ili 10 novčića.

(Konac.)

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Ivana Petza pravim učiteljem u Laciću; dosadanju učiteljicu u Petrijancu Anku Bosnerovu učiteljicom obće puč. škole u Tuhlju; kandidate pučkoga učiteljstva Martina Šklebara učiteljem obće pučke škole u Ferdinandovcu a Josipa Žerta učiteljem obće pučke škole u Tordincih; namj. učitelja u Ferdinandovcu Ladislava Štagla privr. podučiteljem obće pučke škole u Molvah; kandidata puč. učiteljstva Josipa Špringera podučiteljem obće pučke škole u Valpovu.

— (**Imenovanje u Krajini.**) Jakov Kalajdžić, bivši učitelj u Garčinu, imenovan je učiteljem u Novoj Kapeli, u gradiškom okružju.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelji pristupiše ovomu sboru učione u Kloštru Ivaniću i u Lačarku kod Mitrovice položiv svaka 25 for. — Učione u Orahovici

Digitized by Google

i Zdencih položiše kao utemeljitelji drugi rok svaka po 12 for. 50 novč. a g. Filip Šlogar, učitelj u Taboru, kao utemeljitelj II. i III. rok od 10 for. — Kao podupirajući članovi platiše za g. 1878. po 1 for. gg. Tomo Rašeta, učitelj u Obradovcih, Ivan Svoboda, učitelj u Zdencih, Ivan Šestanović, podučitelj u Orahovici te gđčna. Terezija Tomašićeva, podučiteljica u Orahovici.

— (**Školske gradnje u Krajini.**) Na račun krajiške investicionalne zaklade izvesti će se izmedju ostalih gradjevina još i sljedeće: nova sgrada za veliku realku u Zemunu sa troškom od 72.467 f. 9 n.; nova sgrada za vel. gimnazij u Vinkovcih sa troškom od 66.810 for. 67 n.; nove sgrade za pučke učione u Bučici, Rakovici, Drežniku, Vagancu, Ponikvah, Jezeranah, Brinju, Raduču, Ribniku, Sadilovcu, Lipovupolju, Petrovuselu, Prozoru i u Križpolju, dakle ukupno 12 novih sgrada sa troškom od 136.768 for. 58 n. Sve ove sgrade, akoprem su na nekojih mjestih uslied izvanrednih odnošaja na državnoj granici nastale zapreke, otegoćujuće brzo izvedenje raduja, doći će s malom iznimkom ove godine pod krov, a dovršit će se dojduće godine.

Napokon opredieljeno je kano prinos za popravak pučke učione u Kaniži u oriovačkom kotaru 789 for. 21 nov.

Razne viesti.

— (**Četrdesetgodišnji jubilej učiteljski**) slavio je 20. m. m. Vendelin Filip, ravnatelj starogradske gradjanske škole kod sv. Jakova u Pragu. Kod svečanosti učestvovahu: okružni školski nadzornik Baudiš, gospodarstveni nadzornik škole Styblo te mnogi prijatelji i štovatelji svečara — uz učiteljski sbor zavoda i škol mladež. Svečanost se obavila velikim uz hitom. Učiteljski je sbor tom sgodom odlikovao svečara liepim tableau-om.

— (**Svečanost.**) Dr. Erasmus Schwab, obće poznati promicatelj „Školskih vrtova“ u Austriji, ravnatelj mariahilfske realne više gimnazije u Beču, slavio je 31. listopada t. g. jubilej svoga 25-godišnjega učiteljevanja, premda mu ima istom 47 godina.

— (**Školstvo u Šlezkoj.**) U austrijskoj Šlezkoj nema nijedne posve češke škole. Sve su škole bud sasvim njemačke, bud utrakvističke t. j. na polak češke, a na polak njemačke. Školski nadzornici nastoje što više mogu, da i iz utrakvističkih školah iztriebe češtinu, a učitelji, koji poniemčuju svoje škole, u velikoj su milosti, onim pako, koji bi se ponjemčivanju opirali, jao i naopako. — Tako je sa pučkimi školami, a srednje stoje još gore, jer su odavna već poniemčene. Za 278.000 Niemaca u austr. Slezkoj ima 13 zavoda, i to; 3 gimnazija, 2 realna gimnazija, 4 realke, 3 učiteljišta muška i 1 žensko. 120.000 Čeha nema ni jednoga gimnazija, ni realnoga gimnazija a niti učiteljišta. Za 154.000 Poljaka nema ni cigloga srednjega učilišta. — Ravnopravnost njemačka vidi se najbolje iz sljedećih podataka: U Českoj imadu Niemci 36 srednjih škola, t. j. jednu na 50.000 stanovnika, u Moravskoj 33, t. j. jednu na 15.000 stanovnika a u Slezkoj 13, t. j. jednu na 21.000 žitelja. Česi pako imadu u Českoj 42 srednje škole, t. j. jednu na 78.000 stan.; u Moravskoj 9. t. j. jednu na 166.000 stanovnika, a u Slezkoj na 120.000 stanovnika n i j e d n e. Po brojnom omjeru prema Niemcem morali bi imati Česi u Slezkoj 5, a Poljaci pače 7 srednjih škola. — Pak jošte njemačke novine u novije vrieme Hrvatom namiguju, da ostave Ugarsku, pa da se dadu sasma u okrilje Beču. Ala bi jih ogrijalo sunce!! —

— (**Nešto o budućoj austrijskoj učiteljskoj skupštini.**) 2. ovoga mjeseca obdržavana je sjednica u sbornici bečke djevojačke gradj. škole, gdje se dogovarahu učitelji za buduću učiteljsku skupštinu. Zaključiše jednoglasno, da se skupština drži o duhovih (1. i 2. lipnja 1879.) u Beču. Razpravljati će se sljedeće teme: 1. Osamgodišnji polazak škole. 2. Osnutak obćega austrijskoga učit. saveza. 3. Što treba učiniti, da uzmognemo navale proti novoj školi uspješno suzbijati“ i u savezu s ovom 4. Što neprijatelji nove škole istoj predbacuju, i što na to učitelji odgovoriše.“ Peta tema, koju za razpravu predloži g. Schubert iz Praga, bje zabačena. Ista glasi: „Koji nedostatci bijahu opaženi zadnjih deset godina u školskoj organizaciji i što bi se imalo učiniti, da se isti odstrane.“ Predlog Rothauga „Organizacija pučke i gradjanske škole“ nije prihvaćen.

Književnost.

— (**Pedagogium.**) Pod tim naslovom izlazi od 15. listopada t. g. u nakladi Jul. Klinkhardta u Beču mjesečnjak za u z g o j i o b u k u. Izdaje ga uz sudjelovanje čuvenih pedagoga dr. Fridrik Dittes, ravnatelj bečkoga pedagogija. Godišnja mu je cieua 7 for. 20 n. — Svrha je tomu časopisu: obća revizija sveukupnoga školstva i uzgojstva. Sve, što je nezdravo i trulo u današnjoj kulturi, da se izpravi zdravimi elementi iste kulture, pa da se prokrči put na slobodi i ravnopravnosti osnovanomu javnomu pučkomu uzgojstvu. Sa manje važnimi predmeti, te sa mjestnimi i dnevnimi novostmi neće se baviti taj list niti praviti konkurencije inim škol. listovom, jer će biti u svem list svoje vrsti, kakova još njemačka literatura nema. U tu svrhu odvažio se liep broj muževa vrstnajaka raznih narodnosti, te će u družtvu sa izdavateljem, čuvenim pedagogom drom. Dittesom nastojati, da što bolje promaknu gore iztaknutu svrhu. Mi smo prvi svezak toga časopisa razgledali, te ga možemo svakomu učitelju, kojemu je iole moguće, da si drži i koj njemački časopis, što toplije preporučiti.

Digitized by Google

Natječaji.

— Za učitelja i orguljaša u Ozlju. Plaća 400 for., 25 for. za orguljanje, ogriev i stan. Rok do konca studenoga.

— Za učitelja u Vrtlinskoj (obćine čažmanske) Plaća 350 for., stan, vrt od 305 četv. hvati, ograde 998 četv. hv., livade 465 četv. hv. i 21 km. drva. Rok do konca studenoga.

— Za učitelja i orguljaša u staroj Ploščici, obćine berečke (pošta Ivanska). Plaća 350 f., stan, vrt od 618 četv. hv., komad livade, 21 k. m. drva i 27 mjerova žita za orguljanje. Rok do 15. prosinca.

— Za učitelja i orguljaša u Sv. Gjurgju (podžup. osiečke). Plaća 400 for., stan, 6 hv. drva, vrt i oranica od 1 i pol jutra. Rok do 20. studenoga t. g.

— Za učitelja u Lisičinah. Plaća 350 for., stan, 15·17 k. m., drva i vrt. Rok do 20. studenoga t. g.

— Za učitelja rimokat. vjeroizpoviesti u Slatiniku (podžup. djakovačke). Plaća 350 f., stan, 11·38 km. drva i vrt. Rok dok 1. prosinca t. g.

— Za podučitelja i pojca grčko-izt. vjere u Voćinu (podžup. virovitičke). Plaća 360 for., stan, 18·97 km. drva i vrt. Rok do 1. pros.

— Za učitelja grčko-izt. vjeroizpoviesti u Klisi (podžup. virovitičke). Plaća 350 for., stan, 15·17 km. drva i vrt. Rok do 1. pros.

— Za učitelja i orguljaša u Vladislaveih (podžup. osiečke). Plaća 350 for., stan, 11.38 km. drva i veliki vrt. Natjecatelji moraju biti vješti izim hrv. i magj. jeziku, te bogoslužju u ovom jeziku. Rok do 1. prosinca t. g.

Da se uvaži.

Hrvatski je pedagog.-književni sbor ove godine liepo napredovao i sve više prikuplja mu se utemeljiteljnih i drugih članova, kako se to vidi malo ne iz svakoga broja ovoga lista. Sama utemeljiteljna svota narasla je ove godine do preko 1200 for., te je zaista liepa zasluga onih hrvatskih učitelja, koji su uznastojali, da im obćine upišu škole medju utemeljitelje toga družtva. — Tako će samo moći taj sbor napredovati i procvasti, te prema svojoj svrsi koristiti narodu. — Da još ima dosta učitelja, koji toga ne uvidjaju, te ništa ne čine, — premda bi mogli —, rekli bismo naprosto — žalibože! — Što ćemo, kad uz zdrave oči, neće da progledaju, — ali kad se družtvu hotice šteta nanosi, dà, družtvo upravo prieči u njegovu blagotvornu ràdu za hrvatsko školstvo, dakle za narod hrvatski, ne znamo sbilja što bi na to kazali i kako takav postupak nazvali. Evo za to žalostna primjera. Upravlj. odbor hrv. ped.-književ. sbora razaslao je 24. listopada 1876. poziv na predplatu za djelo „Školska dijetetika.“ Praktično njegovanje zdravlja u školah. Za školska poglavarstva, predstojnike, učitelje i roditelje preradjeno po dru. H. Klenkeu. Ta bez sumje ne samo jako koristna, nego i veoma potrebna knjiga za svakoga učitelja, uzgojitelja i prijatelja mladeži, koju su pohrvatili neki članovi sbora uz pripomoć dra. Rakovca eto je izašla prošastoga mjeseca izpod tiska i odpravljena bi predbrojnikom uz poštarski pouzetak. Nu na veliki trošak sbora šalju neka gospoda predbrojnici knjigu natrag, te sbor mora plaćati dvostruku poštarinu. Predbrojiti se izrično na knjigu i poslati sboru naručbinu, a kad valja poštenu rieč svoju pismeno zadanu izpuniti i platiti poštarski pouzetak, onda prekršiti zadanu rieč, — to bismo upravo morali nazvati krajnim bezobrazlukom. Pedag.-književ. sbor razpolažuć do sele još malimi materijalnimi sredstvi, trudi se i nastoji da zadovolji stavljenoj si zadaći te da podupire pučko učiteljstvo u njegovoj dalnjoj naobrazbi, a evo ne samo da ima učitelja, koji se sami neće brinuti za svoj naobrazbeni napredak, nego jošte zapreču družtvo u njegovu ràdu! —

Za sada ćemo još zašutjeti imena tih laži-predbrojnika, nu ako sboru još naručenih pošiljaka natrag stigne, prisiljeni ćemo biti objelodaniti ih, kako to već učiniše nekoji listovi sa takovimi predbrojnici, da ih se nakladnici budu znali čuvati.

U Zagrebu, 10. studenoga 1878. **Mijat Stojanović.**

Izdaje ga „Hrv. ped.-književ. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 33. U Zagrebu, 20. studenoga 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Zorna obuka u 1. i 2. razredu.

Pučki učitelj, koj obično imade do 100 djaka, a vazda misli, kako će svim udovoljiti, kako sve intelektuelno obogatiti, ima napregnuti sve svoje duševne sile, da udovolji toj patriotičnoj želji.

Govoriš li pako svakomu i sliednjemu razredu ono, što si mogao u jednoč svim predati, to moraš prije reda omlohaviti i izdahnuti.

Zar ćete me prozvati presmjelim, ako reknem: „i kobna sušičavost mnogo puta porinu svoje smrtno žilje u grud učiteljevu radi težka, mnogo puta i nepotrebna naprezanja i nategе. A Bog veli: čuvaj se, i ja ću te čuvati, pak da mi pogazimo rieč božju, a na grobu nam može zacičati jato nejači?“ To su rieči čestitoga, izkusnoga pučkoga učitelja Josipa Klobučara. Da i ja te rieči uvažavam, vidit će vriedan čitalac „Napredka“ iz sljedećih redaka.

Znam, da nema danas u našoj domovini praktična učitelja, koj ne bi priznao, da je plodonosno neke predmete spajati, najpače pako tamo, gdje je jedan učitelj, koj podučava istodobno 4 razreda. Tako spajamo rado: krasopis, računstvo, zemljopis, slovnicu, prirodopis, geometriju i risanje ako ne u više, a to bar u 2 razreda. Izkusili smo pače, da spajamo lasno i s uspjehom krasopis u 3 razreda, a računstvo u sva 4 razreda. A tko da i podvoji, da nam nije moguće uspjeti slovnicom u jednom satu u sva 4 razreda? Ako si tako razborito sastavimo osnovu, pa polag nje i radimo, nije nam od potrebe ob jednom istom predmetu govoriti u svakom razredu na pose, dotično, nije nam od potrebe, da si pluća nepotrebno deremo, pa da po tom prije reda omlohavimo i nesposobni postanemo za svoj posao.

Nakanih koju reći u prilog zornoj obuci. Razgledavši si dobro novu „Čitanku za drugi razred pučkih škola“ uvidih, da su u njoj štiva ovako poredana: Najprije je govor o čovjeku: o dielovih čovj. tiela, o ćutilih, o duši i

Digitized by Google

njezinu poslovanju; o obitelji, o hrani, spavanju, ob odielu, o stanu, o knjigi, o hramu božjem, o gradovih i selih, o gradjanih i seljacih, ob ratar. orudju i poslovanju; — zatim: o životinjah domaćih, poljskih i šumskih; o bilju. — Dalje o vodi, o nebeskih svjetilih, o zraku itd.; o domovini, o Milošu Obiliću, o Nikoli Šubiću i t. d.

Znam, da su i druga gospoda sudrugovi tako radili s novom čitankom kao i ja: prevraćao joj list za listom (pročitavši svaki i proučivši ga!), mislio te mislio kako i gdje ću što uporaviti, kojega li se reda držati, hoću li začeti s prvim štivom, kako li? Ovako razmišljajući i sastavljajući si osnovu, dodjoh do zaključka: nova početnica ne nalaže nam, da se, obućavajući djecu 1. razreda u zornoj obuci, baš držimo stalnoga reda, premda toga ne morasmo ni prije činiti, ali bijasmo na to vikli uz „Rukovodstvo za početnicu"; — zato bit će dobro, da na temelju ove čitanke preduzmemo zornu obuku u oba ova razreda (u 1. i 2.) zajedno. Da iskreno rečem: do ovoga me zaključka dovede i mala neprilika, mala pukotina u „Redu nauka", kojega se ja držim. Jošte lanjske godine opredielilo je slavno kr. žup. škol. nadzorničtvo u Varaždinu, da u praksi prokušam „Red nauka", sastavljen po gosp. Josipu Klobučaru, te priobćen u lanjskom „Napredku" br. 22., ne bi li ga tada to kr. nadzorničtvo moglo preporučiti i drugim školam na porabu, ako bi odgovarao svrsi. — U kratko spominjem: vrlo mi se mili taj velikom pomnjom sastavljeni „Red nauka", jer odgovara sasvim svojoj svrsi, gledao ga ma s koje ti drago strane, samo u jednom nebih bio lanjske godine skoro i skoro dobro izašao, da to niesam za vremena opazio. Za 2. razred došlo mi čitanje s tumačenjem 1—2 puta na tjedan, što je svakako malo, nu što ćemo si, kad je to težko opredieliti. Zato preduzeh ovako: Opetovnicu držao sam samo zimi 3 puta na tjedan (§. 5. naredbe ob opetovnoj obuci), te ju zaključih koncem travnja, a to je bilo 3 ili 4 tjedna poslie prvopoljetnoga izpita. 1. i 2. razred, koji niesu polazili za vrieme polazka opetovnjaka 2 poldneva po podne, morali su polaziti ova dva poldneva od svibnja do konca šk. godine. Da ne bi tkogod rekao: to nije pravo, jer su po tom djeca morala polaziti 4 sata više, nego u 1. poljeću, velim: treći sat sam ih odsele pustio prije podne kući kroz 4 dana, a tim dobih ona 4 sata, koji su došli na ta dva poludneva. I tim sam svakomu ovih dvaju razreda pribavio 2 sata za glasno čitanje i tumačenje, kojih niesu imala 1. poljeća.

Cielih praznika razmišljah: kako da za buduću šk. godinu promienim u toliko ovaj „Red nauka", da ne bude 2. razr. kratkih rukava, nu niesam nikako mogao do toga doći, dok niesam stao razgledati novu čitanku za 2. razred te ju sravnjivati s početnicom i s rukovodnikom za početnicu od Franje Klaica. Tu uvidih na skoro, da je „Peti stupanj" početnice onim redom poredan, kojim su i vježbe za zorove u staroj početnici, ter i u „Rukovodniku". Misleći: ako li preduzmem zornu obuku po dosadašnjoj navadi, tad ću morati s 1. razr. posebno, a s 2. opet posebno govoriti. Uzamši preda se novu čitanku i „Rukovodnik" stao sam si ovako bilježiti: 1. vježba može se uporaviti

Digitized by Google

sa 71. štivom čitanke; 2. vjež. sa 60. i 67. štiv.; 4. v. sa 63., 65. i 68.; 5. v. sa 86. i 91.; 6. v. sa 54.–59.; 7. v. sa 45.—51.; 8. v. sa 139.; 10. i 11. v. sa 25., 26., 32., 34., 35., 36. i 39.; 12. v. sa 81., 87., 89. i 90.; 13. v. sa 99., 101., 102., 103., 104. i 106.; 14. v. sa 107., 116., 122., 123., 126. i 127.; 15. v. sa 62.. 63., 65. i 67.; 16. v. sa 83. i 85.; 17. v. sa 117., 119., 125., 129., 133. i 135.; 18. v. sa 123.; 19. v. sa 17.; 20. v. sa 107. i 111.; 21. v. sa 77., 78. i 79.; 22. v. sa 108., 110., 112., 120., 131., 132. i 137.; 23. v. sa 114.; 24. v. sa 91.; 25. v. sa 1.—25.; 27. v. sa 137.; 28. v. sa 160.; 30. v. sa 159. i 162.; 31. v. sa 109., 130. i 132.; 32. v. sa 116.; 33. v. sa 96., 140., 146., 147., 152. i 175.; 36. v. sa 136., 138., 142., 144., 149.; 37. v. sa 78. štivom itd. itd.*

Ako bi dakle htio tako spojiti vježbe zorne obuke sa štivi čitanke, to bih morao s 1. vježbom spojiti 71. štivo. To mi se pako ne vidi praktično; moramo i na onu gledati, što naš narod veli: od kraja se Bog moli! Tako djeca, ako ne idu svojim redom, ne nauče nikad pravoga reda. Pa znadu li već s početka svi učenici tražiti strane i štiva bez nemira i nereda? Jesmo li je već naučili poznavati broj 71.?

Po tom stadoh razmišljati: Ne bi li bilo to svejedno, da ja na temelju štiva čitanke za 2. razred redomice, kako štiva sliede, preduzmem zornu obuku u 1. i 2. razredu? Pa i sbilja, dobro će biti, zaključih. Kad ću doći s 1. razredom do „Petoga stupnja“, tad ću i ovako morati štiva obrazlagati, a nije li to sama zorna obuka?

Indi: da i jednomu i drugomu razredu, a i sebi pomognem, postupati ću ovako: Redomice** ću preduzimati štiva čitanke, a na temelju ovih uporaviti ću dotične vježbe zorova polag „Rukovodstva“, po tom će se pako i 2. razred bolje uvježbati u čitanju, a 1. u govorenju. U obće bi nam od koristi bilo, da još tko koju o tom napiše! Wölfl.

Ljuboslava Holjčeva.

„Rod bo samo, koj si mrtve štuje,
Na prošlosti budućnost si snuje!“

I onako premaleni vienac hrvatskoga učiteljstva, za jedan je pitomi cvietak opet manji. Cvietak ovaj, netom razpupani, još se nije pravo ni razcvao, a evo već uvenut pada s vienca, u kom je toli liepo pristajao, i obećavao još mnogo. Iz vienca našega učiteljstva trgla je gvozdena ruka nesmiljene smrti Ljuboslavu Holjčevu, bivšu učiteljicu u Slatini.

Ljuboslava Holjčeva ugledala prvo svietlo božje u Karlovcu dne 14. kolovoza 1857. Pučku školu svršila je u rodnom si mjestu. Vidiv si sestru Barbaru učiteljicom, želila se i ona posvetiti tomu zvanju, nu roditelji joj niesu dopustili,

---

* Dati će se i još štogod uporaviti, česa upravo niesam spomenuo!

** Tako samo, kad će biti sat iz zorne obuke.

*

Digitized by Google

izpričavajuć se, da ju trebaju kod kuće. Ostala je zato jednu godinu kod kuće bez nauke, nezadovoljna, pošto joj se najveća želja nije izpunila. Primakla se školska godina 1873—4., a Ljuboslava si tako dugo molila roditelje, i ne dala im tako dugo mira, dok ju niesu slali u učiteljište milosrdnih sestara u Zagrebu. Sad joj odlanulo — sad bijaše najsretnijom. Govorila je samo, kako će marljivo učiti, da nauke dobro svrši i postane dobrom učiteljicom. Prvi tečaj svrši s vrlodobrim uspjehom. Došav velikih školskih praznika kući, dolazila je dnevice k meni, da joj pokazujem, što joj valja učiti za drugi tečaj. S neumorna râda oslabila je u toliko, da je morala u drugom tečaju nauke prekinuti i poći k roditeljem, da se oporavi. Oporaviv se ponešto u mjesec dana, vrati se u školu, te dovrši nauke s vrlo dobrim uspjehom, i usposobljena bi učiteljicom gl. škola.

Ne dobiv odmah učiteljičkog mjesta, dolazila je u karlovačku puč. školu, da se praktično vježba. Dne 1. ožujka 1876. započme svoje javno učiteljičko djelovanje u obćoj pučkoj djevojačkoj učioni u Slatini s plaćom od 700 for., 105 for. stanarine i 8 hv. drva. Crv, koji joj već u preparandiji stao podgrizati zdravlje, pojavio se opet. Slabila je i ginula, a bilo joj je težko ne ići u školu. Bolujuća na plućima i vratu, zamoli dopust, dobi ga i ode u Karlovac, da se oporavi. Nemogav u Karlovcu naći lieka, produljilo joj dopust, a ona ode u posljednje utočište u glasoviti Gleichenberg na roditeljske troškove, jer nije dobila plaće za više mjeseci. Da joj je bilo bez plaće vrlo težko, lako je shvatljivo. Molila je obćina, da joj dade zaostalu plaću i zaklinjala ju nevoljom svojom, ali badava, dobila ju je istom onda, kad joj je to vlada naložila. A još i danas joj obćina duguje plaću za šest mjeseci. Da ju niesu roditelji podpomagali, poginula bi uz slatinsku obćinu od gladi. Užasno i nečuveno!

Iz Gleichenberga vratila se prilično oporavljena. Da je ostala dulje, moguće, da bi se posve oporavila, ali to joj nije bilo moguće, pošto nije dobivala plaće. Videći joj roditelji, da je učiteljsko zvanje za nju prenaporno, i bojeći se s toga za nju, odlučiše ne pustit ju više u Slatinu. Nagovarali ju, da se odreće učiteljevanja i da ostane kod njih. Ali o tom nije htjela ni čuti, već je otišla u Slatinu. Naporni râd toli ju oslabi, da je morala opet leći i odreći se tužna svoje službe, te poći u Karlovac, gdje je dne 6. listopada t. g. preminula.

Sprovod bio joj je vrlo velik i sjajan, kakav se u Karlovcu riedko vidi. Sprovodu prisustvovala je mladež c. kr. velike realke rakovačke, kr. vel. gimnazije karlovačke, preparandije, više i obće puč. djev. i dječačke učione karlovačke, pučke rakovačke učione, obrtničke zadruge i množina odlična gradjanstva.

Na grobu prosbori joj g. Alfred Orešković, profesorand, sljedeće slovo:

Štovani slušaoci!

„Ovdjeka u svoj presadi vrt
Cvatući cvietak zavidna smrt.“

„Još Vam vriju suze iz očiju, još se otimlju Vašim bolnim dušam uzdisaji i jecaji, te prše tužaljivim glasom od jednoga do drugoga, drkću nad tim crnim jazom groba! Kud pogledam, svud susretam žalost, bol, suzu. U ovaj

Digitized by Google

par kan da čujem tužno kucanje Vaših srdaca, kan da razabirem jauk Vaših turobnih duša. Dà, žalost i vapaj roditelja i rodbine, bolni uzdisaji iskrenog saučešća prijatelja i znanaca stapaju se sad ovdje u jedan odziv, u jedan izražaj, štono izvire iz razcviljenih nam srdaca, te se otimlje grudim, da kao tužaljiva jeka zamrie u studenom i tamnom grobu, štono tol ušasnim pogledom u nas zuri!

Dà, štovani slušaoci, žalost, koju mi odaju suze roditelja i rodjaka, koja se tol čemerno odrazuje na Vaših licih, koja i mojom struji dušom, ta žalost, koja je zavladala nami svimi, ide mladu dušu, ide bielu, nježnu djevicu, koju spustismo netom u grob. Cvietak, mladi čisti cvietak klonu pred mraznim dahom u tu mračnu dubinu, dobra, blaga, plemenita, mlada hrvatska duša pada pod oštricom kose nesmiljene smrti u taj hladni grob. Mi plačemo nad tim grobom, mi uzdišemo za tom djevicom, a plačuć i uzdišuć sgražamo se takodjer nad nesmiljnošću okrutne smrti. Ta dà, bijaše mlada, bijaše marljiva, radina, ljubljaše svoj hrvatski rod svim žarom svog djevičanskog srdašca, nastojaše neprestance odužiti se svojoj domovini uzgajanjem onakve djece, kakve toli silno treba — pa u tom plemenitom i dičnom maru prekinu ju stara okrutnica, shrva ju i baci u grob. Dà, ona bezobzirno kosi sve, što živi. Sve joj mora da plati harač svoj. Pa eto tako zadesi i pokojnicu ta sudjena kob — Ljuboslava Holjčeva umrie. Pravo reče Preradović: „Ovdjeka u svoj presadi vrt — cvatući cvietak zavidna smrt.“

Ljuboslava Holjčeva rodila se 1857. u Karlovcu. Pošav u 7. godini u školu, pokaza umah, da je vrlo darovita i bistroumna, a čim joj je razum više dozrievao, sve to većma buktio u njoj onaj sveti plam rodoljublja, koji ugrijava čovječju dušu svjestnim i plemenitim nastojanjem domovini svojoj koristiti čini, izraziti, potvrdjivati svoje domoljubne osjećaje djeli. Kao djevojci pričini joj se najboljim poljem za takav râd uzgojno polje. I odluči djevojka u sebi posvetiti se učiteljskomu stališu te podje u preparandiju u Zagreb. I bude učiteljicom u Slatini. Koliko može djevojka, razplamćena ljubavlju do svoga roda, raditi i djelovati, djelovala je Ljuboslava Holjčeva. Hrvatskoj uzgajati valjanu djecu, narodu pripravljati buduće stupove domovine, to joj bijaše idealom, za kojim je ta mlada hrvatska duša kroz tri godine svoga učiteljevanja čeznula.

Mi štujemo njene krieposti i vrline, njene sposobnosti i svojstva, a plaćemo nad njenim tielom, koje će zemlja oteti našim očima. Dà, plačemo, jer nam ovakovih srdaca, ovakovih darova treba. Gledjte, tamo Vam leži dična Hrvatica, Jarnević joj je ime. Poznato Vam je njeno rodoljublje, njeno djelovanje. Ona započe djelovati u ono doba, kad još niesmo znali, da smo Hrvati, a svojimi zaslugami obvezuje nas, da se je sjećamo uviek. Gledjte ovaj lies ovdje. U njem leži Ljuboslava Holjčeva. Gledjte ovaj grob ovdje. To je stan Ljuboslave Holjčeve. Nuto ona si uze za uzor râd i djelovanje Jarnevićke, ona podje tragom Jarnevićkinim. Na tom putu pako stiže ju smrt; a da je ne stiže, Bog zna, kako bi daleko bila doprla. Eto, uz tolike krieposti i vrline, živila je u toj mladoj duši tol plemenita, tol zanosna misao, a smrt joj ne dade, da

Digitized by Google

ju oživotvori. Što ćemo, to nam je kob, to je sudbina nas slabih stvorova. Pred tom sudbinom, pred tim izrazom veličanstva božjeg treba da se poklonimo. „Bog je tako odredio“, tako ćuti naše srdce, tako šapću naša usta.

A ti plemenita djevice, ti čisti biserak u nizu plemenitih ljudskih čina, ti svjestna učiteljice, koja si navršila ovaj bjedni život, snivaj sladko! Snivaj sladko u toj hrvatskoj, svetoj zemlji, pod hladom te zelene gorice! Ti si bila kriepostna, radina, blaga, čelična Hrvatica, pa zato kličemo, prije nego se nad tobom nadnese hum: Slava Ti!“

Turobni glasovi zažamore grobljem: Slava joj! Prem uviek boležljiva, napisala je ipak nekoliko članaka beletrističke žice. Najljepši je: „Mladost i proljeće, starost i zima.“ Prevela je takodjer veliki dio nekoga romana, a bila bi već danas gotova, da ju nije prerano pokosila smrt. Vječna joj pamet!

A ti vrli „Napredče“, koji rado pronosiš dobre glasove po hrvatskom učiteljstvu i osvjetlavaš mu lice, a podižeš ugled, raznesi i ovu tužnu viest po narodu hrvatskom, da Ljuboslavi i drugovi i drugarice uzkliknu: Vječna joj spomen!

Davorin Trstenjak.

Realna obuka u pučkoj školi.*

Piše **Kvirin Vidačić.**

B. Prirodoslovje.

Prirodopis se zanima sa karakteristikom tjelesa, pa ih dieli u osobite hrpe po sudaranju njihovih značajnih obilježja, kako bi se olakšao njihov pregled.

Prirodoslovje usuprot bavi se iztraživanjem prirodnih zakona, kojim su podvržena organska i neorganska tjelesa.

Prirodopis je za pučku školu laglji predmet, a prirodoslovje teži. Ondje su pojavi vidivi, a ovdje se moraju tekar iztraživati mnogostranim promatranjem.

Divne sile, duh stvoritelja prodiru prirodom, oživljuju sva, i čovjeka, koj prirodu pozorno motri te ga upravo sile, da se mora diviti veličini i svemogućnosti Boga velikoga.

Ovdje i tamo — svagdje — kamogod zenica oka našega dopire, — u svem, žto nam uho čuje, t. j. u svem, što izvan sebe osjećamo, opazit nam je neki odpor. A taj odpor nazivljemo sad svietlim, sad tamnim, bielim, crvenim, tvrdim, mekim, mokrim, suhim, težkim, lakim; jekom, zvekom i t. d.

Vječnim zakonom primjerno putuju bezbrojne zviezde pravilnom stazom viekove, a učvršćene medjusobno jedino privlačivom silom središta. Plodovito zrno u zemlju stavljeno nikne vlastitom snagom i ponaraste do ogromna stabla, podupirano jedino raznimi vidivimi i nevidivimi silami prirode. — Ubitačno biesne i buče razni elementi, pokrenuti raznimi prirodnimi silami. Sjajni su i

---

* Vidi lanjski tečaj „Napredka“ od str. 296—442.

Digitized by Google

zanimivi razni pojavi zraka i svietla, koje proizvadja čarobija prirode! Mnoge pojave, mnoge sile prirode znao si je čovjek na svoju korist upotriebiti, a to jedino pomnjivim promatranjem i marljivim proučanjem prirode. Čovjek proizvadja iz vode vatru i svietlost; — on riše suncem; — putuje i radi parom; dapače govori munjom! Dà, čovjek postade nedokučivi čarobnik, dočim diže tovare neizrecive težine jednostavnimi makinami; — gospodar je upropašćujuće munje; — stvara danomice nebrojene stvari prirodnimi silami i nastoji prodrieti sve dublje u tajne majke prirode. Težko je jošte igdje umjetnosti ili zanata, na koj ne bi prirodoslovje uplivalo! Prirodoslovje ne upliva samo na pripravu jela, već i na tisuću drugih raznih proizvoda. Izmedju svih znanosti najlaglje nam je prirodoslovjem ući u trag raznim sablastim, strašilom i tajnam prirode posve naravskim načinom. pa na taj način iztrebljivati praznovjerje.

Kad je dakle korist prirodoslovne znanosti toli velika, toli obćenita, to joj se moralo i u pučkoj školi ustupiti mjesta.

Ali ako bi i imalo prirodoslovje svoj upliv razprostraniti i na mladež pučke škole, a po njoj u obće na puk, to se ima već u početnom razredu započeti predbježnimi vježbami; nu kao predmet obuke u pravom smislu razvijati tekar u viših razredih.

Svako brzanje, pretjerivanje u toj obuci isto je tako štetonosno i nevaljalo po djecu, te slično uzgajanju poljskih ili vrtnih biljka pod staklom. Da li će pako učitelj i u viših razredih svrhu postići u prirodoslovnoj obuci, to stoji mnogo do toga, kako i koliko je sam naobražen u tom predmetu, te kako je vješt u rukovanju metodike.

Akoprem misli Oken, da je svejedno, po kojoj se metodi obučava, te da je najbolja metoda znanje i izkustvo učitelja, dočim je svaka propisana metoda kao da si obuo tudje čizme, koje te samo prieče u hodanju.

Nu tko želi o nečem valjano obučavati, mora da je ponajprije i sam u tom valjano podučen. Ovdje ne pomaže tapati. Prije nego i što začnemo, moramo o tom podpuno biti sjegurni. Kad bi učitelj tekar u oči sama predavanja čitao o predmetu, koji želi djeci predavati, to sigurno neće daleko dotjerati u prirodoslovnoj obuci, jer ako gdje, to doista ovdje treba podpune okretnosti, samostalnosti i vještine u onom, o čem ćemo djeci govoriti. Da se svrha poluči, treba valjane pripravne naobrazbe za učiteljsko zvanje te marljiva nastavljanja čitajuć spise vrlih pisaca u toj struci.

Ali niti svestrano i podpuno naobraženje u predmetu nije još dovoljno, već tu treba i valjane metode.

I na polju fizikalne obuke bila je metoda obastrta varkami, koje su mnogu učiteljsku silu zavele. S' početka se nastojalo samo o formalnoj naobrazbi, te se mudrovalo samo o definicijah i žvakalo ono, što su drugi pripoviedali po tradiciji. Tako pripovieda Plinij o munjevnih udarcih, koje stanovita riba daje, te da je o tom velikom naravskom čudu po tradiciji doznao. A da se je pokusom sam o tom uvjeriti htio, trebalo mu samo poći na trg, gdje se riba trnka dnevimice prodavala kao obična hrana siromašnih ljudi. U to doba igrala su

Digitized by Google

glavnu ulogu obća svojstva tjelesa, te vatreni i vodeni pojavi u zraku. O pokusih ili iztraživanjih i dokazih nebijaše govora.

Kad je pala metoda pukog definiranja i pripoviedanja, koja je predmnievala, da mladež mora učitelju sve na samu rieč vjerovati, mislilo se je, da je nastala potreba, gdje se ima nauka fizikalna dokazivati matematičkim putem. Sad uzeše djeci na ploču napisivati zagonetne hyeroglyfe matematičkih formula, koje ona niti najmanje niesu razumjela.

Čim se opazio krivi pravac i te metode, evo na dnevnom redu druge. Lozinkom bijaše: „Fizikalnu obuku valja djeci učiniti zanimivom.“ — Mjesto neprobavljivih mrvica dobiše djeca nekakav nadomjestak (surogat), u kojem i opet nebijaše hranivih tvari. Nastalo doba pripoviedanja čarobnih pripoviedčica, svakovrstnih, izmišljenih divota. Naravno, mladež sluša vrlo rado takova pripoviedanja, jer joj ugadja djetinoj znaličnosti. I dugo potrajalo vrieme, u kom se mislilo, da je ipak toj obuci nadjena prava metoda. Ali i ovdje bilo tekar novijemu vremenu pronaći pravi i koristni pravac, t. j. na naravnih načelih utemeljiti metodu fizikalne obuke.

U predgovoru fizike, koju izda Amos Komensky g. 1633., reče on: „Zar ne živimo i mi isto tako, kao što su i naši predšastnici u bašči majke prirode? Zašto dakle ne bi i mi, kao što su i oni, rabili oči, uši i nos, da upoznamo prirodu? Čemu nam drugih učitelja, do osjetila? Zašto tražimo u mrtvih slovih, što nam se dnevimice pruža u živoj prirodi? Mnogi učitelji siju bilje mjesto zrnja.“

Nadalje reče on: „Mladež valjano podučavati, ne znači, njoj priobćivati smjesu tudjih rieči, misli i nazora, već ju napućivati, da stvari razumiju. Dosada se mladeži niesu pokazivale stvari same, već joj se pripoviedalo, što je ovaj ili onaj o njoj govorio i pisao. Skoro nitko ne uči prirodoslovja zorno i na temelju pokusa, već jedino ustmenim pripoviedanjem, što ga crpe iz kojega tudjega djela. U obće: Ljudi valja da se priučaju koliko najviše moguće, da ne crpe znanja iz knjiga, već iz opažanja pojava u zraku i na zemlji, t. j. oni moraju sami iztraživati i spoznati, a ne naprosto drugim vjerovati.“

Mnogo je u tom obziru zaslužan Krüger, koji je napisao više knjiga o tom predmetu, a osobito si stekao zasluge za metodu kod obučavanja u fiziki. Krüger iztakne glavno načelo Bakona Verulamskoga: „Fizikalna se obuka mora temeljiti na pokusih.“ Ovo načelo odgovara ponajbolje razvojnoj poviesti fizike, koja nije postala znanošću, teorijom, pripoviedanjem bajka ili kateketičnim učenjem tudjega znanja, već jedino motrenjem, neposrednim opažanjem. Mladež se dakle mora priučati, da se pita kod svakoga opažaja: „Što, kako i zašto to biva?“

Metoda motrenja ne može se ni pomisliti bez pokusa. Motrenjem i pokusi upoznati ćemo prirodne zakone, a upoznav ih zavladat ćemo prirodom.

Prošla su vremena helenskih mudraca, pa valja nastojati, da mladež zrije, misli i kuša, a ne samo sliepo vjeruje tudjim riečim. U pokusu uvidja diete sam predmet, pa će pronaći pozornim motrenjem, na kojem se načelu

Digitized by Google

temelji. Pokus je razgovor čovječjega duha sa prirodom. Čovjek pita, a priroda odgovara.

Ograničeno vrieme i ogroman obseg predmeta zahtieva doista, da se samo temeljni zakoni i to najjednostavnijimi pokusi predoče. Valjana pako metoda zahtieva jošte i to, da kod pokusa izostane svako vještačko dokazivanje ili možda puko igranje, jer takovi pokusi ništa ne vriede. Isto se tako nemaju u pučkoj školi izvadjati kakovi zamršeni pokusi ili rabiti komplicirani strojevi. Skupocjeni su i sjajni strojevi kod djece pravo bezumlje i vrlo štetni, dočim si djeca predočuju, da se priroda niti ne može izpitivati bez skupocjenih strojeva. Kompliciranimi strojevi ubijamo u djece volju, da sama izpituju, jer ne pojme postupka. Najjednostavniji pokusi prostimi strojevi su i najbolji, dočim djeca gledeć ih ujedno ih i pojme.

Ovdje slušajmo, što i kako misli već 1762. Rousseau u trećoj knjigi svog „Emila“: „Premnogi i raznovrstni strojevi, što su ih pronašli, da nas njimi vode kod opažanja kojega pojava, te nam nadomješćuju savršenost osjetila, uzrokom su, da si zanemarujemo vježbati osjetila. Čim bude umjetnijih strojeva, tim će biti bezćutniji i nesposobniji naši organi.“

Kad ćemo pako to načelo i mi uvidjeti, tad se doista pučkoj školi ne treba brinuti, odkuda će nabaviti n. p. skupocjeni pyrometar, već će se udovoljiti željezom gladčala, kojim marljiva kućanka rublje gladi; nećemo trebati Muschenbrockovih prianjavih ploča, već ćemo uzeti dva komada stakla od potrta prozora itd. Svi su skupocjeni strojevi u pučkoj školi suvišni, jer se sve dade pokazati i na najjednostavnijih predmetih. „Štogod se ne da jednostavnimi ili prostimi pokusi brez osebnih priprema razjasniti, nije za puč. školu“ rieči su M. Stojanovića u VI. tečaju „Napredka“ str. 261. — Kad se spote prozori, evo slučaja za zorni dokaz rose; izhlapljivanjem vode možeš protumačiti postanak magle i oblaka, a držeć mrzlu pokljuku vrh vrele vode pretvaranje pare u kapljice i postanak kiše; pralicom možemo protumačit ozib; pračkom bježnost; bazgovom puškom tlak zraka; pruževinom ili smotaljkom pruživost; padajućim kamenom težu; staklenkom i lievkom nepronicavost; otresemo li s odiela prašinu, snieg ili kišu — uztrajnost i t. d. — Na takav način mogu se djeca u pučkoj školi upoznati sa pojavi u zraku, sa pojavi magnetičnosti i munjine, općimi svojstvi tjelesa i njihovom uporabom u svakdanjem životu, pače i najnovijimi iznašašći.

Koli je priznato, da je prirodoslovna nauka po svakoga važna, toli je težak izbor gradiva u tom predmetu za pučku školu, dočim se zahtievati mora, da bude djetinjem umu dohvatno, lako i temeljito, bez većih kompliciranih i skupocjenih strojeva, a to sve u vrlo kratku vremenu, dočim se toj obuci posvećuje samo jedan, dotično pol sata na tjedan.

U ostalom kod izbora gradiva mislimo uviek uz formalnu i na praktičnu svrhu, t. j. obazirajmo se na gospodarstvo i obrt, kuhinju i podrum, pa s toga spajajmo s najvažnijim iz fizike najvažnije iz kemije. — Što sam rekao u obće o metodi realnih znanosti, valja i za prirodoslovje, t. j. spajaj tu obuku

Digitized by Google

sa zornom obukom, s čitanjem i pismenimi sastavci. Što ti je mladež zriela, opazila i pojmila, neka točno ne samo riečmi pripovieda, već i napiše. Ne valja, ako se i ovdje ne obaziremo na pravilno vježbanje ustmena i pismena izraza misli, dočim će se upravo time pospješiti nesamo svrha jezikoslovne, već i prirodoslovne obuke, kao što i u obće duševna snaga mladeži postupno i koncentrično razvijati.

Što valja za svaku nauku, to valja i za ovu, t. j. hoće li se polučiti svrha, treba začeti rano, po mogućnosti što prije. Pravo reći, to bi bila već dužnost majčina, da začme upoznavati svoje čedo razne pojave prirodne, čim opazi, da joj čedo začinje razpoznavati razne promjene; nu meni se čini, da je vrlo malo takovih majka, koje bi to činile. Dakle kad se nije tomu nadati od doma, a to barem neka škola tim započme već u prvom razredu.

Da se u prvom i drugom razredu nema predavati možebiti prirodoslovje kao kakav samostalni predmet, mislim znade svatko iz same školske osnove, u kojoj se izrično veli, da je ta obuka uzko spojena sa zornom obukom na osnovu početnice i čitanke za II. razred. Dovoljno je dakle, ako diete motri prirodne pojave, te umije na pitanja odgovarati. Učitelj ni najmanje ne grieši, ako vazda svraća pozornost na takove pojave, pa u zgodan čas i koju u kratko progovori, te ako mu mladež na pitanja odgovara i tim pokaže, da si je i pogdjekoju upamtila.

DOPISI.

(Učiteljsko družtvo podžupanije križke.) Dne 7. kolovoza o. g. obdržavana je druga glavna skupština učiteljskoga družtva ove podžupanije pod predsjedničtvom podpredsjednika Frana Valpotića, rav. učitelja u Ludini i u prisutnosti pokrovitelja pogl. gospodina Marijana Vukovića, kr. šk. nadzornika županije bjelovarske.

Prisutni bijahu s malom iznimkom skoro svi sudruzi ove podžupanije, a i gospodjice učiteljke većinom se pozivu odazvaše.

Podpredsjednik Valpotić poslie, kad je pregledavanje učione po kr. nadzorniku minulo, otvori skupštinu po prilici sljedećim govorom:

Poglaviti gospodine pokrovitelju! Štovana braćo sudruzi!

Godina dana jurve minu, kako se bijasmo u Križu sastali, da, pošto nam pravila družtvena po visokoj vladi potvrdjena bijahu, ustanovimo u smislu dotičnih §§. upravljajući odbor i da držimo prvu svoju redovitu skupštinu. Kao što onda, tako i sada vidim ovdje liepi broj milih mi sudrugova, nu veselje mi ipak ne napunjuje grud, jer mi očima, kud ih god svratim, jedna ličnost manjka. Znano Vam je, sudruzi moji, tko je prvi potaknuo pitanje ob ustroju našega družtva? Tko je pravila sastavio i našim ih okolnostim pridesio, a tko im i potvrdu izhodio? Toga, ah, toga marnika nema više medju živimi, minuloga bo proljeća ugrabi nam ga nemila smrt, a to je naš medju svimi milimi

Digitized by Google

najmiliji sudrug Ante Basariček, ravnajući učitelj iz Brega. Kakav nam Ante u svakom pogledu bijaše, držim za suvišno ovdje izticati, ali ipak, da se bar nešto odužimo milomu pokojniku, pobratimu srdaca naših, gdje smo skoro svi zajedno za njegovo neumorno revnovanje, kojim se je kao maran učitelj a osobito član našega družtva izticao, pozivam Vas, ljubazna braćo! osobito pako gdje u našoj sredini vidim suznih očiju suprugu dragoga nam pokojnika, da uzkliknemo: Neka ti bude, Ante dragi, sudruže nezaboravni, laka zemljica i vječna uspomena. — Družtvo stojeć poprati ovo sa trokratnim „Slava mu".

Pozvao sam Vas, braćo, ovamo k bratskom ročištu, da naknadimo, što nam manjka, te da svaki bud slovom ili tvorom što za promaknuće našega družtva a tim za boljak i unapredjenje pučke prosvjete doprinese.

Želja moja a i želja svakoga vas pojedinoga biti mora, da se češće sastajemo i kod tih se sastanaka koli ob uzgojnih načelih, toli o pripravi za javna predavanja razgovorimo i posavjetujemo, drugačije bo nam družtvo nema svrhe, obstojati će samo na papiru.

Pozdravljam vas sve srdačno i kličem: „Dobro došli."

Na dnevnom redu, kao što je svakomu poznato, stoji sljedeće:

1. Biranje novoga družtvenoga predsjednika. Prošav odmah na izbor, bi jednoglasno izabran za takova Franjo Valpotić, a za podpredsjednika Ivan Košir, učitelj u Volodern. Izborom Koširovim za podpredsjednika izpražnjeno je mjesto jednoga odbornika, koje se glasom §. 9. družtvenih pravila popuniti mora. Za takova bi izabran dosadanji zamjenik A. Kranjčan, učitelj u Osekovu, a za zamjenika Josip Gaži, učitelj kutinski.

2. Čitanje zapisnika prošle družtvene sjednice. Pozvan bi učitelj Gaži, koj je kao perovodja Milana Raca kod ovoga sastanka zamienio, da to učini, a poslie toga izviesti blagajnik i knjižničar Filipović o družtvenoj imovini i kupljenih knjigah.

3. Sabiranje upisnine po §. 4. družtvenih pravila, te se sabralo do blizu 30 stot.

4. Ustanoviti se imao rok i mjesto za buduću našu podžupanijsku skupštinu, kao takodjer i pitanja, koja bi se tad razpravljati imala.

Odredjeno bi, da se skupština koncem srpnja 1879. u gradu Ivaniću drži, a glede pitanja, da se družtveni predsjednik sa kr. nadzorničtvom sporazumije i zatim skupštinu ili odbor družtveni sazove, gdje bi se dotična pitanja pretresla i najvažnija za podžupanijsku skupštinu odredila.

5. Bijaše predavanje o voćarstvu i nakon toga predlozi pojedinh članova.

Predsjednik Valpotić predlaže, da se pokrovitelju našega družtva kod koje tiskarne u Zagrebu dade litografisati ili tiskati diploma. Povjereno bi odboru, da izvede ovaj predlog.

Poslie predloži J. Košir, da se centralni odbor hrv. učit. skupština zamoli, da u predstojećoj III. općoj hrv. učit. skupštini u Osieku u pretres uzme pitanje o orguljaškoj službi, te da se učiteljem, kad već taj teret obavljati moraju, odmjeri primjerena nagrada.

Digitized by Google

Dalje se pretresivahu po centr. odboru predložena pitanja, koja bi se kao najvažnija u Osieku u razpravu uzeti imala, ali pošto je ta skupština davno minula, držim za suvišno, o tom što pisati. Da podpisani to za vrieme priobćio nije, kriva je žalostna kob, koja ga je stigla, jer jedva došav kući, nadje pozivnicu, kojom je uslied mobilizacije u vojsku pozvan, a tim bi mu i izviešće na počinak stavljeno.

Opetovanim pozdravom predsjednika bi skupština u $^1/_2$2 sat zaključena i sudruzi se poslie prijateljska objeda vratiše k svojim kućam.

U Kutini, 10. studenoga 1878.

Josip Gaži,
učitelj kutinski.

(Učiteljsko družtvo grada Požege i podžupanije požežke.) Dan današnji, mislim, da je suvišno govoriti o važnosti družtvâ u obće: svaki grad, svako trgovište, svaka struka, gdje se iole ponešto inteligencije nahodi, želi da si stvori družtvo, naravno s tendencijom svoga zvanja, svoje potrebe, svoje polakšice.

U najnovije doba, kako i sami znate, stadoše se družiti i učitelji u takva družtva, koja po zvanju svom okrstiše posve pravo učiteljskimi družtvi. Da su takova družtva od velike koristi, dokazano je dovoljno, pak uprav radi toga sakupilo se učiteljstvo podžupanije požežke na 17. listopada t. g. u trgovištu Pleternici, gdje je u školskom domu razpravljalo u prisustvovanju povjerenika kr. podžupanije, žup. tajnika pogl. g. Benjoša pl. Kraljevića, pravila za učit. družtva, sastavljena po ped.-knjiž. sboru.

Nakon, što bi se braća za junačko zdravlje upitala i porazgovorila, otvori sjednicu mjestni učitelj sljedećimi riečmi:

Poglavita i velecienjena gospodo! Mila braćo i sudruzi!

Živom sam željom očekivao ovaj dan, koga danas slavi prisutnost vaša, da viećamo o osnutku učiteljskoga družtva ove podžupanije. Želja je moja, kako vidim, izpunjena, pak me evo sretna na teritoriju vlastite si škole, da u njoj uzmognem pozdraviti vas poglavitu i velecienjenu gospodu, braću i sudrugove. Vi pohitiste, gospodo, ovamo, sjeguran sam iz poznate vam tendencije, pohitiste na priposlani vam poziv, da ustrojimo učiteljsko družtvo. Godina 1878. ima biti po učiteljstvo podžupanije požežke tim znamenitija, što bi svietu prikazala, da je svjestno učiteljstvo ovoga kraja, stupiv u jednu cjelinu, zadahnulo nov si život ustrojenjem učiteljske zajednice.

Gospodo i braćo, ne mogu, a da vam tom prigodom propustim reći jednu ob onoj silnoj moći, koju slogom nazivljemo. Dà, sloga — tko bi ju vjerno opisao, tko li učinke njene, tko plodove možnoga upliva njena izbrojio. Gdje sloge nema, ništa nema! Od mravinjaka do pčelinjaka, od vojničtva do duhovničtva, od zemljodjelstva do učiteljstva, od braka do obitelji, od obitelji do obćine, od obćine do naroda, — bez te divne dražestne majke narodnje sreće ništa nema.

Digitized by Google

Gospodo, poznato nam je, da se dugo nije znalo za samosviest hrvatskoga učiteljstva, kad najednom tužno i žalostno materijalno i socijalno stanje neprenu svjestnije hrvatske učitelje, a ovi stupiv u budan život samo slogom ustrojiše učiteljsku zadrugu, koja je mnogo suza hrvatske učiteljske sirotčadi otrla. Samo sloga razpiri iskru žarom neugasiva plamena, te evo vam se dignu učiteljski ugled uskrisenjem družtva pedagogijsko-književnoga sbora. Za ovim pojavi se I. obća hrv. učiteljska skupština, koja svietu prikaza divno preobraženje hrvatskoga učiteljstva.

Ne bi za dugo, dignu se u srdcu zemlje družtvo „Narodna škola“, a drugom pako sveobćom hrvatskom učiteljskom skupštinom u Petrinji 1874. razvi se istom pravo vrelo učiteljskim družtvom, koja se netom širom mile domovine stadoše dizati. Za takovim indi družtvom težimo i mi ovdje!

Slogom razbora i volje nastojimo stvoriti si družtvo, kojemu će cilj i težnja ići za interesi svih nas, komu će geslo biti: „Napried k prosvjeti“, jedan za sve, a svi za jednoga. U to ime bila mi pozdravljena poglavita i velecienjena gospodo, braćo i sudruzi, — a tomu poduzeću bio nam u pomoći dobri Bog!

Poslie pozdrava toga preduzme rieč vrli naš obće ljubljeni nadzornik, ter u kratko reče, kako mu je milo, što nas vidi toli oduševljene za tu svetu stvar, kojoj želi iz dna srdca najbolji uspjeh.

Šime Vudy kao izvjestitelj ove skupštine nacrta u poduljem liepom govoru svrhu učiteljskih družtva, ter napokon preporuči pravila sastavljena po ped.-knjiž. sboru na pretres, koja budu s uzhitom primljena za specijalnu debatu, kod koje se upravo liepo i skladno debatovalo. Kada smo ih prema mjestnim okolnostim prikrojili, zahvalismo se povjereniku, koj se s nami liepo oprosti.

Tom sgodom reći mi je, da nas je pogl. gosp. županijski tajnik svojim znanjem i izkustvom u razpravljanju mnogo podupirao.

Nakon toga provedosmo još nekoliko ugodnih časova u bratskoj zabavi, te se razidjosmo, noseć svaki u grudih svojih liepi utisak bratske sloge i ljubavi. Pravila oživotvorenoga družtva poslati će se vis. kr. zem. vladi na odobrenje, a kad odanle stignu, započeti će družtvo pravi svoj rad.

Franjo Bratuša,
učitelj.

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— **(Imenovanja.)** Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je kandidatkinju pučkoga učiteljstva Emu Hadrovićevu podučiteljicom obće pučke škole u Pitomači, a učitelja u Tovarniku Petra Maleševića učiteljem obće pučke škole u Ležimiru.

— **(Odlikovanje.)** Njeg. ces. i kr. apostol. Veličanstvo blagoizvoljelo je prev. riešenjem od 6. studenoga o. g. narediti, da se ravnatelj učiteljskoga obrazovnoga zavoda u Petrinji Josip Velko primi u stalno stanje mira, te mu tim povodom, priznavajuć njegovo dugotrajno i uspješno službovanje prem. podieliti viteški krst reda Franje Josipa. — Hrv. pedagog.-književni sbor poslao je tom

Digitized by Google

sgodom odlikovanomu sljedeću čestitku: P. n. gospodine! Hrv. pedagog.-književni sbor Vam kao svomu članu te vrlo zaslužnomu ravnatelju i učitelju prigodom umirovljenja i odlikovanja Vašega po Nj. c. i kr. apost. Veličanstvu sa vitežkim krstom Franje Josipa srdačno čestita i želi, da Vam još mnogo godina riesio viteški krst Vaše poštene grudi! Živili! Filipović, predsjednik. Kobali, tajnik.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelj pristupila je učiona u Ruševu položiv 25 for. — Predavanja Luke Vrbanića, učitelja u Orahovici i pravoga člana: „Pučka škola i uzgojni faktori“ i Mijata Stojanovića „Razvitak pedagogije“ čitati će se u javnih sjednicah poslie glavne skupštine. — Gosp. Čuvaj, ravnajući učitelj gradjanske učione u Sisku, podnio je sboru djelce „Risanje u puč. školi.“ — Sbor će slati bezplatno „Napredak“ i „Smilje“ akademijsko-literarnomu družtvu „Hrvatska“ u Gradcu. — Za „Smilje“ naručene su slike u Lipskom, da bude i u tom pogledu što bolje, a od naših učitelja zavisi, da se što više po domovini raširi — Sbor je poslao sve svoje knjige austrijskomu ministarstvu nastave i srbskoj vladi, te ih umoli, da mu i oni izvole dati njihovom nakladom izašle knjige.

— (**Dva dična Slovenca.**) Prije nekoliko dana slavio je poznati slovenski rodoljub, župnik u Ponikvi u Štajerskoj i veteran medju književnici slovenskimi, Davorin Trstenjak, 40-godišnjicu svoga književnoga djelovanja. Tom sgodom ne samo da su braća Slovenci najsimpatičnije pozdravili svoga književnoga veterana, nego ga pozdravišе i Hrvati, jer je u svoje mlado doba pisao i hrvatski u raznih listovih kao u „Danici ilirskoj“ i „Zori dalmatinskoj“.

Jučer pako dne 19. slavio je 70-godišnjicu svoga narodjenja čuveni rodoljub i književnik dr. J. Bleiweis, koga Slovenci nazivlju „otcem naroda“. Da vidi naše štovano čitateljstvo, kako o Bleiweisu sude naša braća učitelji slovenski, evo što u oči toj svečanosti piše ljubljanski „Učiteljski tovariš“: 19. t. m. slaviti ćemo Slovenci 70-godišnjicu duševnoga svoga vodje, blagorodnoga g. dra. J. Bleiweisa, kojega narod sam od sebe nazivlje „otče.“ I to po pravici! — „Učit. tovariš“ ne usudjuje se opisivati, što je učinio dr. J. Bleiweis na polju narodnjem, književnom, političnom, o tom, kaže, neka drugi pišu! Ali gotovo ne može ni toga nabrojiti, što je učinio na polju učiteljskom, na polju norodnjega školstva; — sjetimo se samo, da je već g. 1848. s nekimi rodoljubi na najvišem mjestu predlagao: „da se podigne više pučkih škola; mladež da se obučava u materinskom (slovenskom) jeziku; učiteljem pako da se dade poštena plaća i da se podignu učilnice za slovenski i druge slavjanske jezike; — da se uz gimnaziju u Ljubljani podigne realka te i ratarska škola za seosku mladež.

Timi je riečmi izrazio Bleiweis načela, koje su ga vodila od g. 1843., kad no je počeo u „Novicah“ slovenski pisati; od dobe, kad je započeo djelovati na državničkom polju; od kad je u zemaljskom školskom vieću imao odlučnu rieč, pa sve do dana današnjega.“

Nije čudo, da je uz slovenski narod i učiteljstvo slovensko s najvećim uzhitom pozdravilo takova muža. Nu i Hrvati, najpače učena, književna i druga družtva nastojaše, da uzveliče tu narodnu svečanost. Tako i hrvatski pedagog.-književni sbor posla svoga podpredsjednika Mijata Stojanovića, da uz zastupnika „Jugosl. akademije“ preč. g. dra. F. Račkoga, zastupnika „Matice hrvatske“, g. A. Šenou i zastupnike drugih hrvatskih družtva pozdravi dičnoga starinu. — Živio „otac slovenskoga naroda!“

— (**Predavanja o tekstilnoj umjetnosti.**) Prof. dr. Kršnjavi počeo je predavati u samostanu milosrdnih sestara o tekstilnoj umjetnosti učiteljicam, podučavajućim u preparandiji i nižih školah, a kad se ondje predavanja svrše, predavati će pomenuti g. profesor ob istom predmetu na kr. ženskoj preparandiji. —

(**Odobrenje.**) Glavno zapovjedničtvo kao zemaljska upravna oblast dala je knjigu „Poviest hrvatske književnosti“, sastavljena po Antunu Pechanu, učitelju na petrinjskom učiteljištu, prosuditi po strukovnjaku, te ju je na temelju njegove kritike blagoizvoljela odobriti za školsku porabu naredbom od 4. stud. t. g, odjel za nastavu br. 3912.

Razne viesti.

— (**Darovi.**) Njeg. Veličanstvo podielilo je občini Schneebergerdörfel u Dolnjoj Austriji u pomoć za gradnju škol. sgrade 500 for., občini Sv. Martin u Štajerskoj 200 f., občini Benešov u Českoj 200 for., občini Tišen kod Radgone u Stajerskoj 200 for. i občini Wenigzell takodjer 200 for.

— (**Škole u Bosni i Hercegovini.**) Kako „Bosn. Corr.“ javlja, nalazi se pučka obuka u okupiranih zemljah na vrlo nizkom stepenu. Muhamedanci imaju doduše vrlo mnogo učiona po imenu „medrese“, al se u ovih školah uči ponajviše samo čitati koran, i turski pisati. Samo u većih gradovih, kao u Sarajevu, Travniku, Banjaluci i Mostaru ima turskih škola, tako zvanih „ruždija“, u kojih se uče i druge znanosti. Najbolje škole u zemlji su katoličke, kojimi upravljaju oci Franjevci te koje su ili u samu samostanu ili blizu njega. Djecu podučavaju ovi u početnih naucih na materinskom jeziku a gimnazijske i filozofske nauke predaju latinskim jezikom. Oni mladići, koji se žele posvetiti bogoslovnim naukom, izobražavahu se prije u Djakovu, a sada u Ostrogonu. Franjevci upravljaju sa 28 škola; najbolje su posjećene one u Dolcu kod Travnika, Jajcu, Varcar-Vakufu i Mostaru;

Digitized by Google

u ovoj učioni plaćala je turska vlada učitelja turskoga jezika. Najbolja katolička učiona je u Sarajevu, u kojoj se predaje i njemački jezik. Najveći dio učiona podupirala je carska austrijska vlada.

Pravoslavno pučanstvo ima 29 puč. škola; najbolje su u Sarajevu i Mostaru, koje uzdržava pravoslavna obćina. Imadu četiri normalna razreda i dobre učiteljske sile. U obadva glavna grada ima i po jedna djevojačka učiona. Osim toga uzdržavala je i država 1 djevojačku učionu. Valja još spomenuti i englezki zavod za djevojke. Ovu su učionu utemeljile izprvice njemačke duvne iz Kaiserwertha na Rajni, te kašnje prodale poznatoj po Bosni i Hercegovini englezkoj gospodjici Irbyevoj, koja je u nju primala siromašne djevojke te ih dala podučavati u ručnom djelu te početnih predmetih. Kad je buknuo kršćanski ustanak, krenu mis Irby-eva s nekolikimi djevojkami u Austriju, nu zavod obstoji još uviek u Sarajevu. Već pred deset godina htjelo se je doduše utemeljit pravoslavnu gimnaziju po austrijskom primjeru, te je u tu svrhu zapisao i pokojni trgovac Risto — Nikolić-Tuzlić 20.000 for., al se ova osnova nije mogla ostvariti radi odpora vlade vilajetske.

— (**Bečki pedagogij**) polazilo je škol. god. 1877/8. redovitih pitomaca: III. tečaj 13, II. tečaj 14. a I. tečaj 28, ukupno 55, a medju njimi bijahu 33 učitelja i 22 učiteljice. Slušatelja bijaše iste šk. godine u III. teč. 65, u II. teč. 26, u I. teč. 73, ukupno 164, medju njimi 59 učitelja i 105 učiteljica. Knjižnica gradskoga pedagogija, koja se mnogo rabi, imade sada 1274 svezaka, medju kojimi ima 389 svez. struke jezikoslovne, 416 svez. struke pedagogijske, 23 svez. za zemljopis i poviest, 103 svez. za matematiku, 105 svez. za prirodne znanosti i 52 svez. raznoga sadržaja.

— (**Što piše „Volksschule“ o austrijskih učiteljištih.**) Ako li promotrimo i zavirimo u naša učiteljišta, što ona čine, da uzgoje buduće učitelje, to ćemo mnogo toga naći, što bi valjalo popraviti. Naći ćemo mnogo toga, što ne bi smjelo biti, hoćemo li do cilja doći. Premda učiteljski kandidati izadju iz učiteljišta oboružani raznim znanjem, to ipak vidimo veliko pomanjkanje kod onih rezultata, za koje se doprinose znatne žrtve. Kako to, pitati će mnogi. — Što li je tomu uzrok? — Prije svega je velika pogreška, što se jedino učitelji srednjih škola na naših učiteljištih namještaju, koji znadu vrlo dobro predavati sa katedre, te mnogo toga svojim pitomcem podati, nu ali ne znaju uzgajati valjane puč. učitelje.

Što čine takovi učitelji? Dociraju čitave ure kao u dvorani koje visoke škole, a ne kažu, kako to valja upotriebiti u praksi. Takovi učitelji zahtievaju budući sat svoj pensum, i to je sve, pa tako biva čitave godine. Oni ne pitaju za drugo, nego da svrše propisano gradivo. A zaviri li još učit. pripravnik koji put u razred vježbaonice, gdje mora pokazati svoju praktičnu vrstnoću, to je po njihovu mnenju učiteljište učinilo svoju dužnost. Nu ne misle ta gospoda na to, da pripravnici mogu vidjeti i naučiti, što je praksa lih kod izkusna učitelja vježbaonice. A dodje li, što nije riedko, mjesto izpitanoga učitelja za dotičnu struku suplent, koj ima jošte sam sobom dosta posla, onda nastaje istom pravi metež.

Kada budući učitelji stupe na praktično polje, kad dodju u školu, ne znadu si pomoći, te muče sebe i povjerenu si mladež. Sretni i presretni su oni, koji dodju u školu, gdje službuje praktičan učitelj, koj im može više koristiti, nego sva učenost, koju im u sjemeništu diktirahu. Oni će istom onda uvidjeti, da su doduše mnogo učili u sjemeništu, ali o najglavnijem — o umjetnosti, druge učiti i uzgajati, da vrlo malo ili ništa ne znadu.

To je upravo pogreška naših modernih učiteljišta, što svoje pitomce od godine do godine muče svimi mogućimi disciplinami a uz to zaboravljaju na vještinu obučavanja i uzgajanja. Što koristi budućim učiteljem sve znanje, ako ga ne znadu praktično uporabiti i upotriebiti na korist povjerene si mladeži? A to mogu naučiti lih kod praktičnih i izkusnih pedagoga, koji imadu često kod obuke i uzgoja više vještine u malom prstu, nego li najučeniji profesori.

Hoćemo li dakle postojeće pogreške odstraniti; hoćemo li uzgojiti praktične učitelje, koji rade i uče „iz škole za život“, hoćemo li unaprieditи uzgojni momenat, na koji se žalibože sada zaboravlja, to si izbijmo iz glave, da se moraju namještivati na učiteljištih samo učitelji sa srednjih škola. Ne zaboravimo na pučke učitelje, jer učiteljište uzgaja i pripravlja svoje pitomce za pučku školu a ne za visoke i učene škole. Ne zaboravimo na one, kojim je zadaća pučke škole poznata, koji temeljito pedagogijsko znanje spajaju s praksom. Uzimajmo na učiteljišta ljude, koji su radili u pučkoj školi, te svoje izkustvo i budućim učiteljem priobćiti mogu.

Naša pučka škola ima dosta takovih muževa, samo ih potražimo. Pazimo na takove ljude; izaberimo najrevnije, najbolje i najsavjestnije. Onda će nestati prigovora, da sadanja učiteljišta nastoje samo o tom, kako bi svojim pitomcem ulijala mnogo znanja i od njih učinila ili sveznalice ili površne glave, samo ne učitelje i uzgojitelje.

Na kompetentnom mjestu morali bi to svakako uvažiti.

Obće je priznata istina, da sreća i blagostanje budućih generacija zavisi o uspješnom djelovanju pučke škole. Nastojmo uzgojiti učitelje, koji će radošću i ljubavju raditi u školi. Pozovimo na učiteljišta ljude, koji znadu zbilja uzgajati buduće učitelje, a ne smatraju svoja mjesta kao prelazni štadium za više mjesto. Jer znajmo, da takovi učitelji pitomce muče, a ni ne znadu, što će to reći mladež uzga

Digitized by Google

jati, njihove duševne i tjelesne sile razvijati, usavršivati i oplemenjivati.

Budu li naša učiteljišta ozbiljno o tom nastojala, da se postigne najviši princip, koga je temeljem stavio državni školski zakon, onda će ona istom biti sjemeništa za sve, što je plemenito, dobro i liepo. Našim je učiteljištem sijati takovo sjeme, koje će dobrim plodom uroditi za obitelj, obćine i čitavu domovinu.

— (**Pitanje o učiteljicah.**) „Schlesische Schulzeitung" priobćuje, da je kod posljednjega izpita pod predsjedničtvom provincijalnoga šk. savjetnika Rankea u Vratislavi obdržavanog 99 kandidatkinja se istomu podvrglo te su sve proglašene zrielimi. Kako je dakle vidjeti, imat ćemo za koju godinu na stotine učiteljica. U samoj Vratislavi ima mnogo izp. učiteljica, koje jur dugo čekaju na mjesta. A gradovi u posljednje vrieme slabo za to mare, da bi otvarali djev. škole.

— (**Iz Bosne.**) Kako „Učitelské listy" javljaju, pao je u bitci kod Doboja učitelj Vašiček, koj je učiteljevao negdje kod Brna. On ostavi udovicu sa troje dječice. — Jos. Hradl, nadučitelj iz Königsberga u Šlezkoj, nalazi se u bolnici u Brodu. Obolio je od težkoga napora.

— (**Šlezka.**) Šlezki zemaljski školski odbor zaključio je, da se u buduće ne smiju namještati kao pomoćni učitelji oni, koji niesu izpitani.

— (**Iz Berlina.**) Berlinski tjelovježbeni kuratorij zaključio je, da se priredi javno gombanje (gdje bi obćinstvo moglo gledati) svih učenica djevojačkih obćinskih škola. — Školska je deputacija ipak o tom razmišljala i odbila predlog.

— (**Njemačka.**) „Freie deutsche Schulztg." veli, da je već krajnje vrieme, da sveukupno njemačko učiteljstvo podigne u javnih glasilih svoj glas proti tomu, da bi ono moralo biti jedne političke misli sa svojimi predpostavljenimi, ako žele, da ih minu disciplinarne iztrage. A da se hoće, da tako budu, dokazano je kod zadnjih izbora u državni sabor u Kielu i u slobodnoj Gothi; a sjegurno i u mnogih drugih mjestih. Premda takove disciplinarne iztrage malo kojemu od učitelja škode, prolazeć kao bura, to ipak ne valja dopustiti, da predpostavljeni učiteljstvo snize do „marve, koja mora lih slušati." — To je doista žalostno, kad se takova šta još sbiva u liberalnoj Njemačkoj! —

— (**Što je uzrokom, da ćudorednost propada.**) Imade ljudi, koji tvrde, da su škole uzrokom, što ćudorednost propada, pa da bi tomu prekomjernomu širenju prosvjete valjalo stati na put. Pobijati takove nazore s gledišta psihologijskoga mnijemo, da bi bilo suviše, kad ih evo **statistika pobija.** Po statistici pruskih kazniona bijaše medju 23.599 kaznjenika samo 247 sa višom naobrazbom; sa elementarnom naobrazkom 5227; manjkavo naobraženih bijaše 12.740; 1793 znali su samo čitati, a bez svake naobrazbe bijahu 3592. To dokazuje jasno, da nije škola t. j. naobrazba kriva moralnomu propadanju naroda.

— (**Djačke svečanosti**) smiju se po najnovijih naredbah držati u Pruskoj samo pod sljedećimi uvjeti: Takove svečanosti smiju se obdržavati samo u ljetnom polječu i to što redje. Ako ne padaju na takav dan, s kojim se slavi kakova patriotska uspomena, mogu se držati samo na dan, kojega predloži predstojnik škole a okružno školsko nadzorničtvo odobri. Kako se ima svečanost izvesti, ima odrediti mjestni školski nadzornik u dogovoru sa predstojnikom škole i s učitelji.

Natječaji.

— Za učiteljicu rimokat. vjere na obospolnoj obćoj pučkoj učioni u Čazmi (sa dvie učit. sile). Plaća 400 for., propisana stanarina, 21 km. drva, 1 komad ograde od 1 jut. i livada od 1 jutra. Rok do konca stud. t. g.

— Za učiteljicu na obćoj pučkoj djevojačkoj učioni u Petrijancih (kraj Varaždina). Plaća 400 for., 42 for. u ime drvarine i bezplatan stan s malim vrtićem. Rok do konca studenoga t. g.

— Za učitelje u dvorazrednoj učioni u Garčinu (garčinskoga kotara) i na trorazrednoj učioni u Bošnjacih (županjskoga kotara). Plaća 300 for., stan u naravi na prvom, a stanarine 100 for. na drugom mjestu, funkcionalni doplatak te ima zakonita beriva i prava. Rok do konca studenoga t. g.

Molba.

Ima tomu već nekoliko mjeseci, što sam nekojoj p. n. gg. učiteljem svoje „Putopise" poslao, nu oni ih na opetovane molbe sve do danas ne platiše. Pošto ja nakladnika izplatiti moram, to ih ovime najuljudnije i posljednji put umoljavam, da mi knjigu platiti izvole.

Tko te moje knjige nema, a želio bi ju čitati, neka se obrati na g. Rudolfa Desselbrunera, knjižara u Bakru, gdje se moji „Putopisi" uz sniženu cienu dobiti mogu. Tko novce odmah poštovnom naputnicom pošalje, dobit će knjigu prostu od poštarine; ostalim pošilja se pouzetkom.

U Bakru, 18. stud. 1878.

Dragutin Hirc.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor", uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 34. U ZAGREBU, 1. PROSINCA 1878. **Tečaj XIX.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Odziv na članak: „Ne manjka li nam što medju gradjanskom i obćom pučkom školom?“*

I.

U 29. broju „Napredka“ pozva nas g. Kopsa, da o njegovu članku prosborimo, a uredničtvo „Napredka“ to želi. To je liepo. Pa zato i ja pošiljam svoje misli na to bratsko ročište, u tu učiteljsku nam košnicu. A i od potrebe je, da pratimo svaku misao, da ju stavimo na objektivnu i osjetljivu vagu, pa i onda, kad se s njom slažemo, treba da ju podkriepimo, da pisca u misli učvrstimo, da se čeličimo.

Velika je razlika u potrebi naobrazbe priprosta seljaka u zabiti, i žitelja trgovišta, gradića i grada. Čim je veći koji grad, tim mu je za život potrebna i veća prosvjeta i obratno; a dosljedno prema tomu, prema tim okolnostim i potrebam treba razna shodna škola za život. Svi smo jednih misli, naime, da se svuda po selih ustroje četverorazredne pučke škole, što je većom stranom i učinjeno, jer trorazredna pučka škola ne može ni seljaku u zabiti pružiti toliko nauke, toli mu oplemeniti i um i srdce, koliko mu je za život potrebno, u kom se ima sam usavršivati, i u čem ga naravno ima škola još uviek podupirati i svi drugi u njem živući faktori.

Zadovoljni smo dakle sa četverorazrednom školom u manjih i zabitnih selih, jer im je dostatna. Ali nije dostatna velikomu selu, trgovištu, gradiću, a još manje gradu, jer je tu potrebna veća naobrazba, koje ne može pružiti četverorazredna škola ni sa četiri učitelja i četiri učiteljice. Razjasnimo si to primjerom, dozovimo si u pomoć obćinske načelnike. Obćinski su načelnici obično

* Danas priobćujemo I. odziv na pomenuti članak, koji se s njim slaže. U budućem ćemo broju priobćiti drugi, koji ga pobija, da čujemo razloge pro i contra, pa onda ćemo i svoju reći. Uredn.

Digitized by Google

najrazboritiji, najizkusniji od občinara, u selu cviet seoski, a u gradiću i gradu cviet gradjanski. Seoski načelnik, seljak, obavlja svoju službu valjano, jer mu je znanje dostatno u njegovih okolnostih — medju svojimi. Ali taj seoski načelnik ne bi bio sposoban, recimo u Samoboru, a još manje u Osieku ili u Zagrebu, gdje je naobrazba gradjanstva na sploh mnogo veća, gdje se traži za život više naobrazbe. Tako je i sa četverorazrednom pučkom školom. U trgovištih i gradićih n. p. u Jaski, Samoboru, Krapini itd. nije dostatna četverorazredna pučka škola. Tu treba šesterorazredne škole, kako no to g. Kopsa mnije, a ja želim, da to sa svoga gledišta dokažem. Gosp. Kopsa veli, da bi Krapina bila voljna žrtvovati i ustrojiti šesterorazrednu školu, a ja mislim, da podpune gradjanske škole ne bi mogla uzdržavati. Mislim, da bi šesterorazredna škola bila dostatna, da krapinsku mladež pripravi za život obični, a Krapina ju hoće. Grehota bi bila, da se Krapina (a i njoj u tom slična mjesta) mora zadovoljiti četverorazrednom školom zato, jer ne može uzdržavati gradjanske škole. Dakle: u Krapini i sličnih mjestih morale bi se ustrojiti šesterorazredne škole. To bo traže mjestne okolnosti, a većih škola ne mogu i onako takva mjesta uzdržavati. Gdje pako mjestne okolnosti takvu školu traže, a občina ju ne može nikako uzdržavati, tamo bi imala u pomoć priteći zemlja, kako to čini u posve siromašnih občinah.

Da je pako u većih gradovih, n. p. u Karlovcu, Osieku, Varaždinu, Zagrebu, gradjanstvu na sploh potrebna veća naobrazba, nego li u navedenih mjestih, mislim, da nitko ne sumnja. U tih sličnih gradovih dostatna je samo današnja gradjanska škola sa osam razreda. Dakle sve prema okolnostim.

Što je četverorazredna obća pučka škola selu Domagoviću, to je podpuna gradjanska škola Sisku. A kako je svako diete u Domagoviću dužno, da svrši svoju školu, tako je po tom od potrebe, da se svako sisačko diete, koje neće polaziti srednje koje škole, zakonom prisili, da svrši osam razreda, što mu je za gradjanski život onako nuždno, kao četverorazredna škola onomu u Domagoviću.

A budući si mora seoska občina uzdržavati četverorazrednu školu, koja njezinim okolnostim zadostuje, tako bi si po istoj dužnosti morala ustrojiti občina samoborska i njoj slične, svojih okolnosti radi, šesterorazrednu, a Karlovac, Varaždin (jer ima samo višu djev. školu), Osiek, Zagreb osmorazr. školu.

Pošto i seljačtvo i gradjanstvo sačinjava narod, to se neka i njegova škola, pripravljajuća ga za život i uzgajajuć narod, te je za nj ustrojena, zove narodna škola, i to: četverorazredna, šesterorazredna, osmorazredna škola. — Zvala se i inako, ništa zato. — S drugoga stanovišta mogli bismo ju drugčije nazvati. Neka se samo tako ustroje, da će nam uzgajati tvrde, svjestne, radine i poštene Hrvate i Hrvatice, a da budu narodu nam milomu na ponos i diku, pa ću biti sretan. Prihvati li se to, barem u načelu, onda ću u „Napredku“ priobćiti svoje misli, kako da se prema tomu klasifikuju učitelji.

Kako je taj ves iz rodoljubne duše g. Nikole Kopse u narod nam zajektao, tako se iz moje duše i odzivlje. **Davorin Trstenjak.**

Digitized by Google

Risanje i geometrijsko oblikoslovje u pučkoj školi.

I.

Često se puta čuje, kako se odrasliji ljudi kaju, što niesu učili risati. — Risanje je u životu toli potriebno, da si ne možemo pomisliti stališa, kojemu ne bi risanje direktno ili indirektno rabilo.

Nu za pučku je školu taj predmet znamenit i kao sredstvo, da se poluči formalna svrha obučavanja; njim se potiču na razvitak razne duševne sposobnosti, ono naobrazuje estetičko čuvstvo, te podaje djetetu već za rana neki ukus i vodi ga redu i čistoći. Posve je i jasno, da takav zanimivi predmet, koji duh djeteta probudjuje sa svijuh strana, postaje znamenitim faktorom uzgoja. S navedenih razloga valja risanjem već u pučkoj školi započeti, te djecu probudjivati tom obukom za rana, dok je ruka jošte malena i laka; dokle je oko jošte čisto, nepomućeno i dokle nije jošte duh djeteta prenatovaren raznimi predstavami.

Neću da se upuštam u znanstveno ili kritično razlaganje toga predmeta, već mi budi samo svrha, da koju progovorim o neposrednom spajanju risanja sa geometrijskim oblikoslovjem.

Risanje je u obće neko izražavanje vidjenih već ili u duhu samo predočenih oblika, koji se na plohi točkami, crtami, te svietlom ili sjenom prikazuju. Kao što učenik mora da vježbanjem u shvaćanju dodje do mišljenja, da se uzmogne ustmeno ili pismeno izraziti; isto tako pomaže i prostornomu prikazivanju pravo shvaćanje podatih i umišljenih prostornih odnošaja. Drugimi riečmi: Ako rukami želimo što izraditi, moramo to najprije u duši imati; — jer što želimo podati, moramo najprije imati. Sve se prirodnine i umjetnine dadu po vanjskom obliku svesti na geometrijske oblike; zato su oni temelj svemu zrenju i predočivanju i s toga valja da su i početak i pripomoć risanju. Obuka geom. oblikoslovja nikako se ne smije zamieniti sa znanstvenom geometrijom. Postupak i obučavanje tih predmeta posve je raznoliko.

Znanstvena geometrija, koja u pučkoj školi nikada ne smije biti učevnim gradivom, izvadja svoje istine sistematičkimi načini, dočim geom. oblikoslovje svoje predmete prikazuje zornim načinom. Geom. oblikoslovje sudjeluje dakle medju ostalim najprije kod zorne obuke, kojim se dokazalo, da i moć nazrievanja u djetetu razvija. Kroz neprestano upozorivanje djetečjega duha na vanjske oblike, njihove dielove i položaj, kao i njihov sadržaj i veličinu uči diete oštrije promatrati i o promatranom pravilnije se izražavati. Podaje li geometr. oblikoslovje krom toga i prilike u djeci probudjivati radinost te ju priučavati i na red i čistoću, to bi bilo dostatno dokazano, da je taj predmet kadar djelovati i na volju.

Pošto smo u kratko naveli, koliko taj predmet unapredjuje razvitak duševnih sposobnosti, to možemo k tomu još navesti i materijalnu njegovu korist za praktičan život, u kojem nam valja rešavati mnoge zadatke, koji se samo geometr. oblikoslovjem riešiti dadu.

*

Digitized by Google

Tu dakle vidimo, da imademo od geom. oblikoslovja dvostruku korist i da je taj predmet na posljedku u savezu sa mnogimi drugimi učevnimi predmeti. Tako se n. p. oblikoslovjem nastavljaju zorne vježbe u pogledu smjera, položaja i veličine prostornih olina. Oblikoslovje se obučava istim pravcem i smjerom, i s njim valja isto tako postupati kao kod krasopisa. Ono zasieca i u sastavoslovne vježbe, pošto privodi učenike pravomu i zrelomu razmišljanju, pa da svoje misli pravilno izraze. A kako su istom blizu pojmovi oblika i broja! Kada jedinicu oblika prispodobimo jedinici broja, evo nas u računstvu. Iztražujemo li položaj dviju, triju crta ili motrimo, prispodobimo njihovu dužinu; mjerimo li plohu plohom, tielo tielom, niesu li to liepe vježbe za računstvo. I napokon, kako već prije rekosmo, geom. je oblikoslovje temelj i podloga svemu zornomu obučavanju.

Svako bistro shvaćanje vodi i pravomu prikazivanju, zato i jest škola, koja ide naravnim putem, dužna, klicu shvaćanja u djeci probuditi i dar shvaćanja u svih pravcih vježbati i to već toga radi, jer se tim diete vodi do samoradinosti.

Svaki uzgoj, koj ne bi takovo shvaćanje unapredjivao i oplemenjivao, bio bi manjkav i nedostatan, a uslied toga su na krivu putu oni, koji misle, da ne treba u tom pogledu vježbati djecu seljačku; jer su i ona ljudi, te valja i njih uzgajati harmonijski svestrano.

Prostorne oblike možemo djeci prikazivati bud u zraku, bud četvornimi pločicami, izrezivanjem, modelovanjem i risanjem. U zraku se prikazuju predmeti kažiprstom desne ruke. Takovo se predočivanje upotrebljava, kada želimo prikazati crte i takove predmete, koji sastoje od jednostavnih crta kao n. p. kut, trokut, četverokut itd.

Četvornimi pločicami (najbolje su od drveta) predočuju se predmeti tako, da se deset četvornih pločica postavi uzpored jedna do druge. Tako poredane pločice prikazuju nam ne samo pravac, već svaka po sebi pločica prikazuje dio i razdjelbu pravaca. Kod toga se spaja sa geometr. oblikoslovjem i računstvo. Kada smo i kod računstva već do toga broja došli, možemo n. p. te pločice poredati i u skupine, kao 9 + 1, ili 8 + 2, 7 + 3 itd. Takovim poredjivanjem možemo ujedno sastaviti i razne geom. likove kao n. p. dva uzporedna pravca, ili jedan kut, krst itd. Nu uviek valja prije lik sastaviti te ga dati zrieti, a onda tek neka se imenuje.

Medju svimi timi prikazivanji najabstraktnije je risanje, pa zato treba da se djeca na nj pripravljaju lagljimi drugimi prikazivanji ili zornimi vježbami.

Ali što se obično dogadja? Učenik položi papir, uzme gotovu sliku predase i olovku te riše, a nije si prije stekao jasne predočbe ob onom, što će narisati. Naravno, da onda ne zna, gdje bi počeo, a gdje dočeo. Gdje se tako riše, šteta za vrieme, jer se banbadava trati.

Kao god ćemo naučiti djecu pametno govoriti, kada ju prije učimo dobro misliti; isto tako ćemo učiti dobro risati, kada budemo ju učili pojedine dielove likova zrieti, njihove odnošaje shvaćati i prenašati ih na plohu. — U didaktici je poznato pravilo, da se abstraktni pojmovi imadu razjasniti. To je obće

Digitized by Google

priznat zakon, pa je čudnovato, da se taj princip upravo kod risanja nije jošte udomio.

Kada učenik ono riše, što je prije sam sastavio, to će mu ruka pravomu njegovu shvaćanju slijediti. Učenik će se kod takove metode osvjedočiti, da mu ono, što je prije sastavio, mora u duhu kao živa slika niknuti i samo takovimi vježbami usposobit će se, da i teže predmete bude mogao lasno sastavljati i razlagati, te pojedine dielove znati će po naravi narisati a napokon doći će i do toga, da će si znati i sam što nova sastaviti i izumiti.

Takovim se postupkom, kako već prije spomenusmo, polaže temelj i volja samoradinosti u djece; jer je, kako već prije rekoh, jasno, da se u djece, kad pozorno i napeto prate takovu obuku na temelju zorova, vježbaju sve duševne sposobnosti u skladu, da se ne samo vježba i jača predočnost, nego i pamet. U pameti djeteta sabire se naime sve više gradivo, koje, kada ga se je dosta nakupilo, tjera diete, da ga ma kako vidljivo prikaže. Tomu pako nagonu valja obučavanjem udovoljiti, pošto se već prvi stupanj prikazivanja osniva na pamćenju. Da se tomu udovolji, valja od djece zahtievati, da ono, što su već shvatila te ma na koj način prikazala, opetuju iz glave bez svakoga uzorka i to na razni način. N. pr. Prikazujte malimi štapići stol, što ste ga nedavno risali! Izrežite kod kuće od papira oblik križa, kladivca, što smo ga risali prije osam dana, ali motrite i pazite na njegovu dužinu i širinu! Narišite onda sve ove predmete napamet!

Takovo prikazivanje, koje polazi upravo iz mišljenja i pameti, vodi napokon do vrhunca svega prikazivanja t. j. da diete samo prikazuje i onda da si napokon samo što pronadje. Ako se za to na prvom stupnju geometr. oblikoslovja u savezu sa prikazivanjem i ne postigne mnogo, to se mogu i moraju djeca u početku tomu najvišemu cilju barem privoditi. Nadalje neka se dadu jednostavniji likovi uresiti urisanimi crtami. N. pr. Uresite četverokut tako, da urišete u nj manji četverokut, inostrani trokut pretvorite u istostrani. Napokon će djeca i sama štogod pronaći i sastaviti n. pr. laglje urese ili oblike jednostavnih predmeta.

Samo gdje se tako postupa, može se risanje i sbilja nazvati obukom, ne pako puko mekaničko kopiranje gotovih već uzoraka, kod čega diete niti samostalno zrije, niti misli. Pa i nije svrha obuci u risanju u pučkoj školi, da si diete pribavi samo neku vještinu u mekaničkom prikazivanju oblika, već mu je pretežnijom zadaćom, da se njim bude driemajuće duševne sposobnosti djetinje i da se u skladu razvijaju, dakle pretežnija je svrha formalna a to tim više, što niti niesu djeca u pučkoj školi tako razvijena, niti se može tomu predmetu posvetiti toliko vremena, da bi se mogla polučiti u velike materijalna svrha, t. j. da bi mogli u pučkoj školi izvježbati gotove risare.

(Konac.)

Digitized by Google

Galileo Galilej.

Malo imade muževa, koji bi mučeničkim životom svojim toli znameniti bili, kao glasoviti talijanski filozof i matematik Galilej. Mnogi je od štovanih čitalaca ovoga lista koju tu o njem čuo, nu možda ima i takovih, koji ga samo imenom poznaju, s toga mislimo, da ćemo ugoditi i jednim i drugim, ako o tom preznamenitom mužu koju obširnije progovorimo, a sigurno je i zavriedio. U njem se bo zrcali željezna uztrajnost i neuzkolebiva volja u borbi za svetu stvar; njegov je život vjerna slika najnapornijega djelovanja i neprestanoga umovanja.

Galileo Galilej rodio se 1564. godine u onom gradu, u kojem se nalazi i glasoviti kosi zvonik Asinelli — naime u Pisi.

Bio je svečan dan, silna svjetina nagrnula u pizansku crkvu, te pobožno prisustvuje službi božjoj. Tuj vidiš i 19-godišnjega mladića poduprta o stup, kako se duboko zamislio, a oči naperio na svjetionik, koj je sa svoda crkvenoga visio. Niti on čuje, niti on vidi, što oko njega biva! Eto ga, gdje si uhvatio bílo (žilu kucavicu) i nešto broji, pak broji; nu — dokrajčio je i vesela je lica i vedra čela. Taj je mladić Galilej. Nu u čem mu dao svjetionik povoda, da se tako zadubio? Motreć Galileo nihaje opazi, da su ti nihaji jednaki, a bílo ga osvjedoči, da svaki nihaj jednako vrieme traje. To je Galilejevo odkriće preznamenito po nas i koristno, što nihalu treba više ili manje vremena ili se više ili manje razmahnulo. Poslie se dao na potanje proučavanje nihala i došao do toga, da je svejedno, visjela na nihalu laka ili težka stvar, kamen ili vosak, drvo ili olovo. Nihalo nam je osobito tim koristno, što nihaji istoga nihala i na istom mjestu traju jednako dugo, te se u dobri čas domislio Holandez Huygens, te ga počeo upotrebljavati za mjerenje vremena, koje se kod ure ili dobnjaka zove šetaljka i izumi g. 1658. prvu uru na šetaljku (Pendeluhr). Prem su se te ure poslie i popravljale, to im je ipak nihalo sve do danas najvažnija čest. Pomoćju toga Galilejeva odkrića dokazao je god. 1672. Francez Richer, da zemaljska priteža nije svigdje jednaka; a Foucault, da se zemlja okreće. Tu nam se dakle prikazuje Galilej kao vrlo darovit i oštrouman mladić; — nu znamenitiji je, kad je u 47. godini vieka svoga došao u odpor s Rimom.

Za rana upoznao je sviet hidrostatičkom vagom i mnogim protumačio tobožnje čudo, kako to, da se kosi zvonik u Pisi ne sruši.

Aristotelovci počeše zazornim okom pratiti njegov râd, a osobito od ono doba, kad se počeo baviti astronomijom. Akoprem nije dalekozor izumio, to bijaše ipak prvi, koj ga u astronomijske svrhe rabiti počeo. On ga prvi naravna na mjesec i s udivljenjem odkri na njem visoke brdine; oprovrgne mnenje, da ljage, kojih vidimo, niesu mora, već ovelike ravnice, od kojih „Ocean bura“ do 900.000 četvornih milja zauzimlje. Za mliečni je put dokazao, da ga sastavljaju milijardi zviezda; a za zviezdje „Orion“ pronadje, da nije sastavljeno od 7 zviezda, kako se to do onda mislilo, već od 500 zviezda. Jedva da su

Digitized by Google

to naučnjaci proučili i prokuhali, al eto ti ga, gdje od 7.—10. siečnja 1610. odkri Saturnov kolobar. Tim je srušio i po drugiput zastarjelu tvrdnju, da na nebeskom svodu nema tobož ništa nova. U to je vrieme Galilej bio u Padovi, kamo se pred svojimi neprijatelji sklonuo; nu kratko iza toga ode u Pisu, kamo ga pozvao Cosmos III., da bude profesorom matematike i filozofije. Sveučilište mu zadavalo mnogo posla, što ga priečilo u njegovih iztraživanjih; s toga ode vojvodi toskanskomu za matematika uz godišnju plaću od 1000 škuda. Galilej je napredovao divno. Od ovdje otidje u Rim, ponesav sobom i nekoliko dalekozora. Kardinal Bellarmin kratko iza njegova došašća imenova posebno povjerenstvo, koje je imalo izpitati njegova iznašašća. Komisija ih konštatovala kao istinita i u svem valjana.

Galilej si steče u Rimu veliko priznanje; nu uz lovor-vienac, koj je do sada ubrao bio, rasao mu i broj neprijatelja; pak i inkvizicija dobi nalog, da pozornim i oštrim okom prati râd muža, koj je na nebeskom svodu toli čudna, divna i nepoznata našao.

„Astronomijska odkrića jednoga glasovitoga matematika“ naslov je djelu, koje štampom ugleda sviet 19. travnja 1611.

To djelo bijaše uzrokom, da je stožernik Bellarmin iznovice imenovao povjerenstvo od četiri osobe, a budi spomenuto, da u istoj bijahu otac Clavius i Griemberger. Ta komisija prorešeta pomenuto djelo, pronadje sve u redu i istinito i inkvizicija nenahudi Galileju ništa.

Aristotelovci gledahu zapanjeni i zazornim okom na Galilejeva odkrića tim većma, što se jedan kamen za drugim od njihove umjetne planetarne sgrade odkidao, te se i bojati bilo, da će ih ruševine pokopati. Bilo je i prije Galileja muževa, koji bijahu istih nazora kao i on, n. p. Cues, Widmanstadt i dr., pak su se isti s Aristotelovci dobro pazili. Nu niesu oni svojih tvrdnja branili eksperimenti, kao Galilej, već načinom Ptolomejaca: logikom i filozofijom. Da uzdrže ugled Aristotela, svâdjahu svoju nauku u sklad sa sv. pismom.

Već g. 1611. napisao je fanatički kaludjer Sucy u Mletcih djelce, kojim na temelju sv. pisma nieče obstanak jupitrovih trabanta (mjeseci), kojimi je takodjer Galilej sviet upoznao. Do onda se nije Galilej ni govorom, ni perom nigdje iztaknuo kao pristaša Kopernikova sustava. Na to ga izazvalo pismo jezuite Scheinera, koj mu je prvenstvo u odkriću sunčanih ljaga oporicao. Galilejev odgovor na to pismo prouzroči veliku senzaciju i borba za oba svjetska sistema sve se je više izticala, te bijaše i povodom, da se je Galileo s jezuiti sneprijateljio.

Mjeseca prosinca, a g. 1613. priredi veliki vojvoda u Pisi sjajan objed. Tuj bijaše krom drugih učenjaka i Benediktinac Benedetto Castelli, Galilejev prijatelj i bivši saučenik. Tu je potaknuo Castelli razgovor o jupitrovih trabantih i o dvostrukom kretu zemlje, te tu Galilejevu tvrdnju oporicao, budući o tom ne sbori sv. pismo. Ta Castellijeva izjava izazove Galileja, te mu je 23. prosinca iste godine pisao. On je u istom pismu razložiti nastojao, da se sv. pismo većkrat mora drugčije tumačiti, nego li njegovo slovo sbori.

Digitized by Google

„Priroda je božanskoga poriekla, kao i sv. pismo, nastavlja Galileo, s toga mi se čini, da se ne mora nijedno djelo prirode, do kojega dolazimo izkustvom ili dokazi, sumnjivim smatrati toga radi, što se ne slaže s gdje kojimi mjesti sv. pisma, jer sadržaje tisuće rieči raznoga značenja. Nijedan stavak sv. pisma nije u to takovu skladu sa strogimi zakoni, kao što svako djelo prirode.“

Te svoje misli tumači i primjerom. Spominje naime iznenadno stajanje sunca za slavodobitne borbe Jozuine, te dokazuje, da se to čudo po ptolomejskoj nauci nije sbiti moglo. Castelli nije u tom pismu ništa sumnjiva vidio, s toga ga je i sadržaja radi kopijami razširiti nastojao. Tim dodje u ruke i Galilejevim neprijateljem, koji ga objeručke prihvatiše. Oni usvojiše Dominikanca Caccinia, koji je god. 1614. u crkvi Santa Maria Novella u Fiorenci za propovjedanja suprot Galileju ustao i matematiku za iznašašće vražje proglasio.

Galilej je htio radi uvrede tražiti zadovoljštinu, nu savjetovalo ga, da se toga okani; kao da i svoje nazore o kretanju zemlje ne širi, jer mu rekoše, da je i kardinal Bellarmin do toga došao, da ta tvrdnja protuslovi sv. pismu. Galilej je težkim i razcviljenim srdcem nanesenu uvredu morao pregoreti. Nu njegovi se neprijatelji ipak ne primiriše. P. Lorini, prijatelj Caccinijev preda jednu kopiju ovoga pisma sv. officiumu u Rim.

Zasjedanja počeše; nu nije im bilo toliko do kopije, koliko do toga, da se dočepaju izvora. Saznav Galilej, što se suprot njemu kuje i snuje, ode 12. veljače 1615. u Rim. Sad se inkvizicija požurila i njezini kvalifikatori proglasiše tvrdnju, da je sunce središte svemira, za ludu i absurdnu u filozofiji, a drugu, da se zemlja dvostruko kreće, za lažljivu.

25. veljače naloženo bude povjereniku od stožernika Bellarmina, da pozove Galileja preda se i da ga ozbiljno opomene, pa ako ovaj ne bi od pomenutih tvrdnja htio odustati, da ga ima s mjesta utamničiti. Taj edikt bude Galileju priobćen 4. ožujka i pošto je još tri mjeseca u Rimu ostao, spremi se na put, nu prije odlazka uztraži od Bellarmina svjedočbu.

Ta mu bude po samom stožerniku izdana i njom se svjedoči, da nije niti pred njim (Bellarminom), niti ikim drugim svoj nauk oprovrći morao, niti kakovu pokoru praviti, već da mu je zabranjeno širiti i braniti Kopernikov sustav, pošto se protivi sv. pismu. Na to se Galileo primirio, jer da se je protivio, sliedila bi bila prietnja od 25. veljače.

Vrativ se iz Rima, smjestio se Galileo u vili Signa kod Fiorence, gdje mirno i študirajuć sprovadjao dneve, dok ga godina 1618. opet ne izazva na pozorište svieta. Iste se godine pojaviše dvie repatice, a Galilej ih smatrao zračnimi pojavi, dočim je jezuita Grassi dokazivao, da su one nebeska tjelesa, kao i ostale zviezde. On nije sam htio ustati na obranu svoje tvrdnje, već na to nagovorio dobra si prijatelja i učenika Mariu Guiduccia; nu Grassi se na skoro domisli, odkud taj vjetar puše i obori se na samoga Galileja. On se mnogo ne uplaši, pošto je u to doba postao papom njemu skloni kardinal Maffeo Barberini pod imenom Urbana VIII. Mjeseca ožujka 1624. ode Galilej opet u Rim, te je nastojao nagovoriti papu, da se edikt od 25. veljače oslabi

Digitized by Google

i da dopusti, da se smije Kopernikov nauk širiti. — Akoprem je bio Galileo mnogo putah osobno kod pape, to se ovaj ipak izjavio, da to dopustiti ne može, budući se protivi sv. pismu. Galilej se nakon dvomjesečnoga napornoga nagovaranja povrati praznoruk kući u nadi, da se ipak spomenuti edikt neće tako strogo smatrati. To ga potaknulo, da je napisao djelo: Dialog ob obih najvažnijih svjetskih sistemih.“ Na tom je djelu neumorno radio punih 5 godina i dovrši ga g. 1629. U tih dialozih tri su osobe, dva mu već pokojna prijatelja Salniati i Sagredo, a treći neki pod pseudonimom Simplicija. Prva dvojica zagovaraju Kopernikov sistem, dočim im Simplicij protuslovi. Razgovori traju četiri dana, a na razstanku obećavaju si sva trojica, da će se nakon kratke nevidjelice opet sastati.

Galilej tu brani Kopernikov sustav, nu da se ta obrana odviše ne ističe, to on zakreće i upliće mnoge izreke, koje bi predjašne jake oslabiti imale. — S tim djelom ode u Rim i dobije dozvolu štampe, te ga nakon otezanja tekar godine 1632. izda.

Sad se uzvitlali pram Galileju silni vihrovi! Prvi ustadoše jezuite i uvjeravali papu, da pod Simplicijem njega sama razumieva i dovadjali mu u pamet edikt od 25. veljače 1615. godine. Uslied mnogoga zaletavanja odredi papa Urban VIII. po inkviziciji iztragu proti Galileju. Zvali su ga u Rim 1632. nu jer bijaše bolježljiv, nije doći mogao; nu napokon mu se zagroze, da će ga u okovih dopratiti. Godine 1633. a 13. ožujka spremi se boležljiv i do sedamdesetgodišnji starac u Rim, nošen ponajviše od svojih sluga. Prispjev ovamo, smjestiše ga u kući florentinskoga poslanika Nicolinia. Prvi put bio je saslušan 12. travnja i za to vrieme bio smješten u kući nekoga činovnika, a ne u tamnici; drugi put bio preslušan 30. travnja; nu jer bijaše boležljiv, smjestiše ga opet u kuću Nicolinijevu. Iztraga se dokrajči koncem srpnja, i sada bude Galileo za svetu stvar, za istinu i pravo — utamničen. Naskoro mu bude priobćena osuda.

U crkvi Santa Maria sopra Minerva morao je svečanim načinom prokleti branjenu nauku i zapriseći se, da ju širiti neće, a za pokoru imao moliti kroz tri godine svakoga tjedna 7 pokorničkih psalama. Dialog bude strogo zabranjen. Neki pisci pripoviedaju, da mu kod toga čina uzavrela talijanska krvca i da je klečeć skočio i viknuo: „E pur si muove“ (pa ipak se kreće t. j. zemlja); dočim drugi to smatraju bajkom, kao što tvrde, da nije imao na sebi pokorničke košulje i da ga niesu u zatvoru plašili.

Ne mojmo se čuditi postupku inkvizicije! Tadanji viek bijaše taman i mračan, isti Aristotel smio se je tumačiti samo suglasno sa sv. pismom, a bilo je učenjaka, s kojimi se i gore postupalo, spominjem Arnolda od Brescie, glasovitoga Vesalija i Giordana Bruna. Pak i danas u XIX. tobož prosvjetlenom vieku ima ljudi, koji se mnogoj novoj bjelodano dokazanoj nauci protive.

Po „Auslandu“ prikrojio D. **Hirc.**

Digitized by Google

Bleiweisova svečanost u Ljubljani.

(Izvještaj zastupnika hrv. pedagogijsko-književnoga sbora Mijata Stojanovića.)

Upravljajući odbor pronašao je izabrati me u svojoj sjednici držanoj 15. studenoga t. g. kano svoga člana i podpredsjednika, da pedagog.-književni sbor dne 19. studenoga zastupam kod svečane proslave sedamdesetgodišnjice velezaslužnoga slovenskoga rodoljuba dra. Janeza Bleiweisa u Ljubljani.

Hrvatski ped.-književni sbor povjeravajuć mi tu častnu i patriotičku misiju, nadao se je, da ću ja naš sbor kod napomenute svečanosti svojski i valjano zastupati.

Rado sam se odlučio to poslanstvo primiti, te se smatram dužnim, izviestiti sbor o tom svom poslanstvu.

Prije polazka iz Zagreba u Ljubljanu nastojao sam sporazumjeti se sa gg. odaslanici drugih zagrebačkih družtva, koja su u istu svrhu poslala svoje zastupnike u Ljubljanu, a dne 18. studenoga sastali smo se nemalo svi zastupnici raznih zagrebačkih družtva, kano: Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, sveučilišta, Matice hrvatske, ljećničke zadruge, hrv. doma itd. itd. na zagreb. kolodvoru, te krenusmo u Ljubljanu. Stigosmo u Kameniti most oko podne, a u Ljubljanu oko 3 ure popodne.

Nas nekoliko Hrvata posjetismo još onu večer velezaslužnoga svečara, pri kom nadjosmo našega hrvatskoga odličnika g. predsjednika akademije znanosti i umjetnosti, kanonika dra. Račkoga. Predstavismo se svečaru, koj nas usrdno i radostno primi i ljubezno kod sebe pridrža, da s prozora njegova stana vidimo bakljadu, koja bijaše veoma sjajna i veličajna. Iz tisuća grla orio se gromoviti „živio!“

Svečar stanuje u svojoj kući, ležećoj naprama biskupskomu dvoru u vrlo liepoj ulici. Neizmjerno me se kosnulo srdca, vidivši, kako je veoma zaslužni svečar i otac naše braće Slovenaca u oči dana svoje preriedke i presjajne svečanosti skupio oko sebe skoro sve same Hrvate. On Hrvate jako svojaka i s njimi jako se rado zabavlja. Medju nami Hrvati bijaše tom sgodom i jedan brat Dalmatinac, svećenik i vatren rodoljub i književnik. Dugačka i prilično prostrana ulica, u kojoj je kuća dra. Bleiweisa, bijaše dubkom puna svieta, da kad bi tko s prozora dolje bacio jabuku, ne bi mogla pasti na zemlju. Baklje i lampioni šire čarobnu svjetlost; glasba svira; pjevači pjevaju majstorski pjesme u slavu svečara i u slavu slovenske domovine i slovenskoga naroda; pjevaju ljepšu pjesmu iza ljepše.

Bijaše već pokasno, kad se oprostismo sa svečarom, a bakljada ode dalje prolazeć ulicami grada. Množina naroda vikaše opet i opet gromki: Živio dr. Bleiweis, otac slovenskoga naroda!

Dne 19. stud. bijaše primanje poslanstvâ u dvorani čitaonice sa raznih strana Slovenije i drugih slavenskih pokrajina.

Naša hrvatska domovina bijaše liepo zastupana pri toj riedkoj svečanosti. Dr. Franjo Rački zastupao je našu jugoslavensku akademiju znanosti i umjet-

Digitized by Google

nosti; sveučilište dr. Suk; narodni klub našega sabora profesor dr. Śpevec i župnik i zastupnik naroda na saboru Strazimir; dalmatinsku Maticu zastupnik dalm. nar. kluba i urednik „Nar. Lista“ Biankini; sveučilištno akad. družtvo u Zagrebu „Hrvatski dom“ sveučilištni gradjani: Dane Gruber, Ivan Matešan (Dalmatinac), Ivan Musić (Slovenac), Igor Vežić, Spas Vacov (Bugarin) i predsjednik J. Milčetić; pjev. družtvo „Kolo“ zastupao je Gj. Eisenhut i Strozzi; pjev. družtvo „Danicu“ iz Siska gradj. učitelj Švacov; hrv. lječnički sbor dr. Fon; hrv. „Sokol“ dr. Fon, Malin i učitelj Hochmann; „Maticu hrvatsku“ A. Šenoa, a ja naš hrv. ped.-književni sbor.

Došavši na red, pozdravio sam svečara ovako: Velezaslužni, velecienjeni gospodine doktore, nam premili svečaru! Čast mi je pozdraviti Vas u ime hrv. pedag.-književnoga sbora i čestitati Vam Vašu srećno doživljenu 70-godišnjicu. Providnost božja bijaše tako milostiva, te se je na Vas izpunilo ono sa četvrtom božjom zapoviedi — „poštuj otca i majku, da dugo živiš i da ti dobro bude na zemlji“ — skopčano obećanje; jerbo ste Vi kroz cieli svoj dugi život poštovali i ljubili domovinu, svoju milu majku i za njezin napredak i boljak neumorno a i uspješno djelovali. Mi ćemo se svi Vaši štovatelji ugledati u Vaš liepi primjer i povesti se za Vami, Vas nasljedovati, koliko to naše sile dopuščaju, premda znamo, da su riedki, koji će Vas sastići. Mi ćemo činiti za rod i dom po Vašem primjeru, koliko može svaki u svom zvanju; a Vam dični i mili naš svečaru! želimo od Boga zdravlje, te da još mnogo godina uspješno kano dosad djelujete na polju pučke prosvjete. Živio!

Spomenut mi je i to, da prvi stupiše pred svečara državni i pokrajinski zastupnici slovenski, zastupnici grada Ljubljane sa svojom čestitkom veleć medju ostalim: „Sva rodoljubna srdca, što ih ima na slovenskoj zemlji od sinje Adrije do prieko Drave, od Soče do Mure, od Zilje do Kupe, radostna s vami današnji dan svetkuju.“

Po tom su primljene velike deputacije Slovenaca štajerskih, koruških, goričkih i primorskih itd. Primanje poslanstvâ trajaše do poslie pol druge ure popodne. Zatim sliedio je sjajni banket u hotelu „Evropa“, pri kom smo i mi Hrvati kano mili gosti braće Slovenaca učestvovali i ondje se do 6. ure prekrasno zabavili. Najveći red vladaše pri banketu; sve bijaše kano što samo može se poželiti. Velezaslužni svečar utrudjen primanjem čestitaka, odpočinuo je do poslie 3. ure, pak je onda dožao u banketsku krasno zelenilom i cviećem ukrašenu dvoranu, gdje ga svi prisutni ustavši pozdravismo sa gromovitim višekratnim živio!

Sad su nazdravljane zdravice. Prva Nj. c. i kr. apoštol. Veličanstvu Franji Josipu I., Nj. Veličanstvu carici i kraljici Jelisavi i svemu prejasnomu domu Habsburgskomu. Druga svečaru itd. itd. Tom je prilikom čuvena mnoga krasna rieč krilatica izletila iz oduševljenih i uzhićenih grudih braće Slovenaca i Hrvata: rieč o bratinstvu, o slogi i zajedinstvu, o slavenskoj uzajamnosti, o boljoj budućnosti Slavena na balkanskom poluotoku itd. Sve bijaše razdragano milinjem bratske ljubavi, svatko najbolje razpoložen i zadovoljan, te pun sladke

Digitized by Google

nade, da će taj bratski sastanak uroditi najboljim plodom po dva bratska susjedna naroda, Slovence i Hrvate, koje dieli samo malen potok Sutla, a ne krv ni rieč, ni želje ni težnje, niti pismo niti crkva. — —

Po dovršenom banketu oko 7. ure popodne odosmo u čitaonicu na koncert i glum. predstavu. Pjevači su svojim krasnim, može se reći izvrstnim pjevanjem podpuno zadovoljili slušaoce, a vesela bijaše i kratka predstava iz života njemačkoga činovnika u Sloveniji u jednom činu pod naslovom: „Berite ‚Novice'".

Istoga dana stiglo je nebrojeno brzojavnih čestitaka, od kojih su prilikom koncerta samo najvažnije proglašene i sa: živili! il živio! pozdravljene.

Tom istom svečanom prilikom predade svečaru gospoja Albina Valentova skupocjeni lovor-vienac od srebra položen na jastuk od crnoga baršuna. Na svakom listiću vienca bijaše upisano ime jedne od onih rodoljubivih gospoja i gospojica, koje su dale vienac načiniti, a na vrpci vienca pozlaćenoj urezano ime dra. Janeza Bleiweisa.

Predavajuć vienac svečaru izreče pomenuta gospoja sljedeće kitice, što ih je sastavila gospoja Lujza Pesjakova:

„Dnes sili in sili hvaleče vse k Tebi.
Nij konca voščil in presrečnih željá,
A česar besedi nij možno izreči
Oznanja Ti góvor razločni solzá.

Deset krat vže sedem Ti let si dovršil
In čas premaguješ z oblastno rokó;
Stebér si še vedno Ti nepremagljivi,
Na kteri očina opira glavó.

Življenje so trnjave steze Ti bile,
A Ti si popotnik junaški srčán!
Plašilo Te nij silovito skalovje
Vstavljále zapreke so Tebe zamán.

Zasedal nasprotnik Te je in poskušal,
Da ljuto bi srce Ti zvesto zadèl;
Prenašal pokojno si njega napade,
Za národ, za svoje prerad si trpèl.

Vse to Te ni motilo v težavnem nij delu,
Prevedno si snovo nabiral mirnó,
Ter zidal iz nje domoljubju svetišče,
Ki bode slavilo Te večno glasnó!

Poziv si dovršil, namèn je dosežen,
Slavjanski se klanja hvaležen Ti svet,
Še tujec Te čisla, a dom neizmerne
Ljubezni in hvale je živo ogret.

Glej, žene slovenske i venec smo spléle,
Ter svoje v peresca vpisále imé.
O sprejmi ga milo! ker v slehrnem spisu
Čestita razvneto Ti vdano srcé.

In žene slovenske goreče želimo,
Naj vrača in vrača denašnji se dan;
Ostani še dolgo, oj, oča domovja
Uzor stanovitosti, čast mu in bran!

Digitized by Google

Po tom stupi na pozorište neka mlada seljanka slovenska iz Istre na narodnu odjevena, držeć u ruci veliku kitu prekrasna cvieća, te ju predade u ime svojih drugarica svečaru sljedećimi riečmi:

„Otče naroda slovenskoga!“ Ne samo sinovi, nego i mi kćeri naroda slovenskoga evo k tebi dodjosmo, da ti izjavimo svoje najvruće želje. Pogledaj ovo cvieće, što ti ga sabrasmo na žalih jadranskoga mora. Mi ti ga poskićujemo u znak svoje ljubavi. u znak svoje zahvalnosti. Jer i do naših je koljeba dopro tvoj glas, te i u naših srdcih probudio ljubav prama našoj prekrasnoj domovini. Zato zahvaljujemo Svemogućemu, te ga molimo iz svega srdca, uzdržao te još mnogo lieta miloj nam domovini!

Tronut do suza odgovori im svečar medju inim: Drago mi je, da i nježni spol prisustvuje toj narodnoj svečanosti; to me raduje i tim više, što evo vidim ovdje sakupljeno toliko stranih gostova, koji će, povrativ se u svoju domovinu, pripoviedati, da i srdca slovenskih kćeri i matera kucaju za domovinu. Neimam rieči, da Vam onako zahvalim, kako ćutim. Jest, kaže naša poslovica: „Hiša ne stoji na zemlji, hiša stoji na ženi.“ Pa tudi domovina ne stoji na zemlji, ona stoji na ženi, — nastavi svečar, — jer kad budu majke budućih naraštaja dušom i tielom zauzete za narodnu stvar, onda neće više biti nevjerne djece, neće biti izroda, onda . . . . .“ I tu zape, suze mu ugušiše rieči. — Duboko tronuti stajasmo i gledasmo starca — dà, što u taj par osjetismo, neda se opisati.

I tako je svečar na svaki pozdrav, na svaku čestitku odzdravio duljim ili kraćim govorom, uviek shodno i jezgrovito, da se čovjek čuditi mora velikomu duhu u prividno slabom tielu.

Kad čovjek vidi dra. Bleiweisa i čuje ga govoriti, te mu pogleda u modre žarke oči, iz kojih se odsieva čarobna iskra rodoljublja i blage, poštene duše slovenske, mora simpatizirat za njega. Tako mi se učinio njegov pogled milim i nevinim, iskrenim i otvorenim kano u nevina djeteta.

Ovom svečanom prilikom izjavilo je cielo Slavenstvo, da štuje prvaka i otca svoje slovenske braće dostojno.

Dao Bog svakomu slavenskomu plemenu onakovih muževa i rodoljuba, kakav je dr. J. Bleiweis svomu slovenskomu narodu.

Poslie koncerta i predstave bijahu posebne zabave u gostioni čitaonice. Tu se čujaše mnoga liepa zdravica i mnoga važna, zamašna i mila rieč. Bratska srdca bijahu širom otvorena; Slovenci i Hrvati prikrutiše i učvrstiše još bolje bratsku svezu, koja ih veže i skapča jedne s drugim. Ideja slovenske i hrvatske duševne zajednice nije pusta želja, nego će u srećnijoj budućnosti postati živom istinom, a tako isto oživotvorit će se slavenska uzajemnost, pak ćemo, postavši složni, postati jaki, čuveni, napredni, srećni i slavni. — Bog nam u pomoć!

Digitized by Google

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je podučiteljicu u Delnicah Mariju Košćakovu podučiteljicom obće pučke škole u Crikvenici.

— (**Zemaljski školski odbor za Hrvatsku i Slavoniju**) imao je 14. studenoga mjesečnu sjednicu, u kojoj se ponajprije viećalo o pitanju: „Koliko su sati tjednom dužni obučavati učitelji na gradj. školah?“ Zaključeno bi na predlog izvjestitelja Franje Klaića, da su učitelji, koji predaju jezike, dužni obučavati tjednom 22, a ostali 25 sati; ravnajući učitelj pako 15 do 17 sati. Glede nagrada, koje bi imali dobivati učitelji gradjanskih školah za prekodužna predavanja, bi zaključeno, da za svaki sat prekodužnoga predavanja pripada učitelju za obadva poljeća nagrada od 30 f. Ako pako imadu učitelji na gradjanskoj školi suplirati bolestnoga ili manjkajućega učitelja, to im tekar poslie dvomjesečnoga supliranja pripada normalna nagrada po obstojećih propisih (50%). Svaki je pako učitelj dužan u potrebi primiti i predmet iz druge skupine, ako je za to vrstan, ma da i nije zakonito za to osposobljen. — Zatim se je razpravljalo ob uredjenju školskih praznika na obć. puč. i gradjanskih učionah; ob dužnosti učitelja kao orguljaša, t. j. u koje dane je učitelj obvezan, da orgulja, te u koje vrieme, i koje još dužnosti kao orguljaš može vršiti, u koje vrieme i uz koju nagradu; o pobiranju vina kao beriva za orguljanje; o obilaženju kuća o bogojavljenju (križec) i u koliko su dužni učitelji sa filialnih škola prisustvovati sa šk. mladežju u nedjelje i blagdane sv. misi u župnih crkvah.

— (**Zemaljsko školsko viećе za hrvatsko-slavonsku Krajinu**) pozvalo je glavno zapovjedničtvo kao krajiška zemaljska upravna oblast na dan 9. prosinca tekuće godine u Zagreb na viećanje.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelji sbora položiše: Slav. poglavarstvo u Samoboru 10 for., učiona u Kuli 25 for., učiona u Velikoj Kopanici 15 for.; Sime Vudy, učit. u Kuli, 2 for.; Gjoko Kralj, učitelj u Veliškovcih, 5 for.; Narcis Damin, učitelj nautičke škole u Bakru, 1 for. — Nadalje pristupiše kao utemeljitelji obvezav se obročno izplaćivati utemeljiteljnu svotu: gg. Božo Babić, ravnatelj nautičke škole u Bakru; Antun Meršić, činovnik; Mijo Uhrovčić, povjerenik sigurnosti u Bakru te obćina Farkaševačka za učione u Farkaševcih, Bolču, Velikoj Kapeli i Fuki. — Izvještaj g. Stojanovića, koj je zastupao sbor kod svečane proslave sedamdesetgodišnjice dra. Bleiweisa donosimo u posebnom članku ovoga broja. — Austrijsko ministarstvo za bogošt. i nastavu darovalo je sboru 34 knjige raznih struka i 13 najnovijih risarskih uzoraka izišavših c. kr. nakladom školskih knjiga. — Od nove godine pristupilo je sboru 36 utemeljitelja i to 1 učiteljska knjižnica, 4 grada, 1 mj. školsko viećе, 13 učiona, 8 učitelja, 3 rodoljuba neučitelja i 6 obćina. Ukupno je dakle sada 155 utemeljitelja, od kojih je pretežniji dio jur utemeljiteljnu svotu položio, a neki ju izplaćuju na obroke. — Knjižnica sbora broji sada 1031 djelo sa 1433 svezka.

— (**„Narodna škola“.**) Upravljajući odbor „Narodne škole“ imao je do sada sedam redovitih sjednica, u kojih se je razpravljalo medju ostalim o primanju računa i uprave od prijašnjega odbora, o popunjenju utemeljiteljne glavnice, izplati dugova, utjerivanju tražbina i u obće o svem, što smiera na unutarnji razvoj družtva. — Novi upravljajući odbor nije se doduše još pred javnošću svojim rádom izticao, a to s toga, što mu je najpreča briga, da uredi unutarnje novčano stanje družtva, koje bijaše dosad do zla boga poremećeno, a da odbor najviše za sad samo u tom smjeru radi, dokazom je i njegov zaključak u šestoj odborskoj sjednici, da se za družtvene svrhe razpoloživi novac 132 for. 35 nov. ne upotrebi, nego da se glavnoj skupštini predloži, neka ona odluči, imade li se taj novac potrošiti, ili za nadopunak manjka utemeljiteljne glavnice upotriebiti. U posljednjoj sjednici odlučeno bi, da se glavna skupština sazove na dne 19. prosinca t. g.

— (**Glavna skupština zastupstva banskoga okružja**) zaključila je u sjednici, držanoj 19. o. m. u Petrinji, na predlog zastupnika Uroša Vurdelje zamoliti visoko glavno zapovjedničtvo, da izvoli izdati naredbu, po kojoj bi obćine imale prosto razpolagati sa kamatami obćinsko-školskih zaklada, dočim su se dosada te kamate morale odpremati okružju, a školski namet sve jednako plaćati.

Razne viesti.

— (**Permanentna izložba učilâ u Beču.**) U permanentnoj bečkoj izložbi učilâ izložen je novi stroj, koga je izumila Marijana Nigg, učiteljica na djevojačkoj učioni u Korneuburgu. Posjetnici izložbe ne mogu taj stroj dosta nahvaliti, koji sastoji od dva diela, i kojim mogu učiteljice u ručnom djelu liepo obučavati i zabavljati čitavi razred. — Tim se strojem predočuju uzorci za ručni rád. Na kockah i štapićih narisane su razne vrsti okanaca, od kojih se brzo i vrlo lako sastavljaju potrebiti uzorci. Uporabom toga stroja prištedi učiteljica ručnoga djela mnogo vremena, što joj ga oduzimlje risanje i tumačenje uzoraka.

Digitized by Google

— (**Kako je došao do toga, da mu se škola popravila.**) Neki je češki učitelj dulje vremena moljakao i obćinu i školsko vieće, da školsku sgradu bar u toliko poprave, da bude ma i s daleka naličila školi. Nu sve to bijaše uzalud. U to dobi iznenada brzojavnu viest, da će za nekoliko dana posjetiti školu Njeg. preuzv. g. namjestnik, c. k. zem. škol. nadzornik i drugi visoki gosti, da pregledaju školu. Na to zavlada u obćini sveobći metež i strah. Na brzu ruku bi sazvano obćinsko zastupstvo, te bi namah zaključeno, da se ima školska sgrada bezodvlačno što ljepše popraviti i tako urediti, da budu visoki gosti barem kako tako zadovoljni. Pozvani u to ime radnici radijahu dan i noć bez prestanka, samo da se posao u vrieme svrši. Jedni bi čistili i bielili sobe, drugi uredjivali prostor pred školom, kuda se radi blata i kaljužina nije ni prolaziti moglo, pa i stolari i drugi zanatnici imadjahu pune ruke posla, samo da bude škola što svečanije uredjena i nakićena. Nu gle, kad je bilo sve gotovo, saznalo se, da brzojavka bijaše — kriva. Što sada? Bilo kako mu drago — škola bijaše ipak uredjena.

— (**Praktičan dar**) dobio je nedavno ravnajući učitelj u Koskovi u Slezkoj, kad no je slavio petdesetgodišnjicu svoga službovanja. Obćinsko mu je naime zastupstvo blagonaklono poklonilo jedan par novih čizama od juhtovine.

— (**Sasvim na amerikansku.**) Zaslužni ravnajući učitelj Míšek u Sobotki u Českoj morade uslied naloga kotarskoga šk. nadzornika nemarno školu polazeću djecu neposredno prijaviti c. k. kotarskomu škol. vieću, te bi neki roditelji kažnjeni, a medju inim morade neki S. Š. platiti 1 for. kazne. Poslie toga pošiljao je doduše Š. svoje 13-godišnje djevojče točnije u školu, ali ono ne htjede valjda po domaćem naputku upravo ništa učiti. Nekoga dana imadjaše riešiti nekoliko jednostavnih zadataka, ali ne samo da nije sama radila, nego je još i druge uznemirivala. Ravnajući ju učitelj upita, zašto ne radi. A ona uze smješeć se čarati po pločici. Učitelj ju na to upita, čemu se smješi, a ona se udri smijati iz svega glasa. Za tu ju drzovitost čvrkne malo učitelj po lievom ramenu, ali to je skupo platio. Djevojka uze vikati iza glasa, zašto ju tuče i da će to kod kuće kazati, pa sgrabiv pločicu baci ju svom silom 65-godišnjemu starcu u glavu tako, da mu naočale odletiše bez traga, a s ustiju poteče mu krv. Ostala djeca bijahu sva zasupnjena, a nekim briznuše suze na oči. Jao si ga starcu učitelju! —

— (**Francezka.**) Francezki ministar nastave podnio je zastupničkoj komori na razpravu zakonsku osnovu, kojom on želi uvesti u Francezkoj nove škole. Te škole bile bi neka vrst više elementarne obuke (enseignement primaire supérieur). Po toj osnovi dobio bi svaki kanton po jednu takovu školu. Učenici takovih škola moraju navršiti dvanaestu godinu i dobro proučiti predmete obične elementarne škole. Učitelji, koji će obučavati na tih školah, moraju biti diplomirani te navršiti dvadeset i prvu godinu. — Te škole, kako se čini, biti će uredjene kao što naše trorazredne gradjanske škole. — Ministar se mnogo nada od tih škola.

— (**Sudbena razprava, vrlo poučna za učitelje.**) „Ungar. Schulbote“ pripovieda sljedeći znameniti dogodjaj: Pred budapeštanskim kr. sudom stajaše nedavno dosta inteligentan čovjek imenom Julius Brunauer obtužen kao vojnički bjegunac. On bi naime imao već prije osam godina doći na novačenje, nu ne dodje niti prijavi svojoj upravnoj oblasti, gdje je boravio. Predsjednik suda: „Zašto ne udovoljiste vojničkoj dužnosti?“ Obtuž: „Ja nemam što da u ovoj zemlji branim, pa s toga scienim, da niesam dužan služiti kao vojnik.“ Predsjednik: „U ovoj se dvorani još nije čuo takav odgovor. Zar si kao sin ove zemlje nieste svjestan o nikakovoj dužnosti prema njoj; zar ne osjećate nikakove ljubavi prama otačbini svojoj?“ Obtuž.: „Ne, gospodine predsjedniče! Mene su doduše u školi mnogo toga učili, ali ljubiti domovinu bijaše za onda, kad sam ja polazio školu, zločin. Nitko me dakle nije učio ljubiti domovinu, pa zato me se i pojam „ljubav k domovini“ ni najmanje ne dojimlje; ja sam zanj sasvim hladan. Ja nemam ništa da izgubim; neka tu zemlju brane oni, čija jest. Pa ma i što se ovdje sbivalo, i tko godj tu gospodario, gore ne može biti, nego li je sada, niti će ikada biti gore.“ Predsj.: „Znadete li, da vi evo javno veleizdajstvo govorite? Znadete li, da se po zakonu takovi ljudi ubiti imadu.“ Obtuž.: „Pa onda? Što se tim dokazuje? Zar ću onda ovu zemlju i njezine uredbe bolje ljubiti, ako me objese? Ili će možda taj čin u mojih jednomišljenicih rodoljubje pobuditi? Ja o tom jako sumnjam! Škola uzgaja, ili jest barem u moje vrieme uzgajala kosmopolite; inteligencija se je već odavna riešila medja zemlje, ma koja godj to bila; pa ako tko ne ljubi koje zemlje, ne može mu se to tumačiti kao zločin, jer tko može odgovarati radi svojih čuvstva, kad jim ne možemo zapoviedati, niti ovise o našoj volji.“ Predsjednik: „Čovječe, ja vas sažaljujem, da vam srdce kod misli o kralju i domovini žešće ne kuca. Nieste li možda Nazarenac?“ Obtuž.: „Niti pripadam kojoj vjeroizpoviesti, niti imam domovine. Moj se Bog ne slaže sa nijednom vjeroizpoviesti, štono u zemlji obstoje.“ Kr. sud odsudi obtuženika na osam dana zatvora.

— (**Gradski školski vrt u Berlinu**) razdielio je minuloga ljetnoga poljeća preko 3 milijuna raznih bilina za obuku u botanici gradskim školam, kojih imade preko 120. Za buduće proljeće čine se već velike pripreme.

— (**U Monakovu**) bijaše koncem minule šk. godine 18.000 djece u 336 razreda; a sada je ima 17.776 upisano u 340 razreda. God. 1818/19 polazilo je monakovske škole 3733

Digitized by Google

djece, 1828/29 4319, 1838/39 5602, 1848/49 6112, 1858/59 9627, a g. 1868/69 11.922.

Javna zahvala.

Velečastni gospodin župnik hercegovački i narodni zastupnik, Pavao Brantner, poklonio je ovomjestnoj općoj pučkoj učioni 12 komada liepih knjiga za školsku knjižnicu.

Na tom plemenitom poklonu zahvaljuje mu se podpisani najsrdačnije sa željom, da bi se i drugi ugledali u takov liepi čin. Živio!

U Hercegovcu, 20. stud. 1878.

Josip Djakovac,
učitelj.

Izkaz

članova, plativših svoje prineske u blagajnu učiteljske „Zadruge“ počam od 1. svibnja do 25. studenoga t. g.

P. n. gg. Hajdenak Andrija, Irgolić Ante, Juriša Dragutin, Basariček Stjepan, Ivkanec Tomislav, Modec Ljudevit, Kobali Milan, Šah Ivan, svaki kao redoviti član za II. polječe g. 1878. 1 for. 50 nov. Horvatin Mirko, Jergović Ivan, Klobučar Josip, Lisinski Gašo, Filjak Pavao, Paulić Grga, Tomšić Ljudevit, Vlašić Ignjat, svaki po 3 f. Šrabec Oto 15 f.

Ostavština Paje Kolarića iz Osieka 150 f. Iznos plesne zabave priredjene na korist učit. „Zadruge“ u Karloveu 80 for.

U ime kamata uniŝlo 1174 for. 58 n. Prodajom knjiga uniŝlo 8 for.

U ime podpore učiteljskoj sirotčadi podieljeno je 980 for. 25 nov.

Imetak „Zadruge“ sastoji se u 25.810 for. 31 novč.

U Zagrebu, 25. studenoga 1878.

Ante Irgolić, blagajnik.

Glavna skupština učiteljske „Zadruge“ držati će se dne 5. prosinca 1878. u 10 sati s jutra u kaptolskoj općoj pučkoj školi.

Predmeti viećanja: izvještaj tajnikov i blagajnikov, predlozi odbora i pojedinih članova, izbor odbornika.

U Zagrebu, 21. stud. 1878.

Upravljajući odbor učit. „Zadruge“.

Listovnica uredničtva.

G. F. P. u P. Podupirajući članovi hrv. pedagog.-književ. sbora dobiše za god. 1877. „Dijetetiku“, a za god. 1878. „Jagodnjak“ i „Predavanja“.

G. P. H. u K. Izvolite poslati svršetak svoga članka.

Poziv na predplatu.

Pošto je godina na izmaku, pozivljemo na predplatu XX. tečaja „Napredka“. Pozivljemo s toga sve dosadanje vjerne mu prijatelje kao i splohomice sve hrvatsko učiteljstvo, da u svojem interesu uznastoji, da nadležne obćine čim prije list predplate i to tim više, što su radi „Službenoga dodatka“ po naredbi vis. kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 2. veljače 1876. br. 525 za svaku školu „Napredak“ držati dužne.

Godišnja je predplata „Napredku“ u Zagrebu i za vanjske u Austro-ugarskoj monarkiji . . . . . **5 for. — nov.**
za strane države . . . . . **5 „ 50 „**

Umoljavamo opetovano štovano svoje čitateljstvo, da se za vremena pobrine i pošalje predplatu, **jer se bez predplate neće nikomu list pošiljati, pače ni I. broj budućega tečaja.** To budi bez zamjere, ali tako rade i drugi listovi, jer se samo tim načinom može uvesti red u odpremanju, a izbjeći neprestanim reklamacijam. Umoljavamo još i to, da štovani čitatelji izvole naročito upozoriti obćinska poglavarstva, da „Napredak“ stoji 5 for., a ne 4 for.

Predplata se šalje „Upravi Napredka“. Pivarska ulica br. 14 (90 st.) i to najbolje poštarskom naputnicom.

Upravljajući odbor
hrv. pedagogijsko-književnoga sbora.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka“ komad XXXVIII.

Digitized by Google

Br. 35. U Zagrebu, 10. prosinca 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora“.

„Napredak“ izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka“, novci pako: Upravi „Napredka“ (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Odziv na članak: „Ne manjka li nam što medju gradjanskom i obćom pučkom školom?“

II.

Uvodnim člankom u 29. broju „Napredka“ izneo je moj prijatelj, gosp. **Nikola** Kopsa, za nas novo pitanje na dnevni red.

Nema sumnje, da je to pitanje dosta znamenito, pa s toga i vriedno, da se što više pretrese.

To pitanje ne uzimljem kano početak borbe proti gradjanskim školam u obće, već je to pitanje poteklo valjda toga radi, što jošte do sele niesu shvatila mnoga otmena mjesta u domovini one želje i nade, koju je stavljao na njih visoki sabor i sama kr. zem. vlada, od kada je stvoren zakon o gradjanskih školah.

Gosp. pisac nanizuje razloge, s kojih da se tobože ne uvadjaju takovi zavodi, a ja bih želio pretresti te njegove razloge i dokazati, da je nepraktično uvadjati medju obću pučku i gradjansku školu jošte kakvu višu pučku školu. Argumentacija: „gradjanske su škole u nas novi zavodi, a sviet još nije osvjedočen o njihovoj valjanosti“ svakakova je prije, samo nije logična.

Tko se je mogao kod nas osvjedočiti o valjanosti zavodâ, kojih tako rekuć jošte nemamo? Sisačka je dječačka gradj. škola jedina u civil. Hrvatskoj, postoji po pravu istom 3 godine, pa tko će joj moći u tako kratko vrieme odkrojiti valjan sud? Prijatelju! kako su se dakle veleštovani krapinski gradjani mogli osvjedočiti o valjanosti i nevaljanosti gradjanskih škola u obće?

Razumije se, da se čovjek uči i tudjim izkustvom, pak s toga i g. pisac navadja ravnodušni susret prema gradjanskim školam u stranih krajevih. Sve kad bi tako bilo, to još ne bi bilo dokazom proti njim, dočim vidimo, da se

Digitized by Google

gradjanske škole uza sve to tobožnje nepovjerenje ipak ne ukidaju u stranih krajevih, gdje niesu baš novi zavodi, već se dapače množe, a po tom po svoj prilici gradjanstvo i oblasti priznavaju korist i važnost njihovu.

Napokon još ne sliedi ni to, da ono, što drugdje ovako ili onako uspieva, da ne bi moglo kod nas podnipošto bolje uspievati. Da danas ciela Njemačka razvrgne svoje gradjanske škole, jošte nije toliko pogriešila, koliko bi pogriešila Hrvatska, da ih s pravom voljom ne podiže, a to zato, što Njemačka ima za svoje gradjane mnogovrstnih učevnih zavoda, koji svojimi programi reć bi uspored gradjanskim školam stoje, dočim Hrvatska takovih zavoda jošte nema.

Gradjanska škola nije mnogim po ćudi, jer da je prekasno u zanat i trgovinu poslie navršene 15. godine. Takovim ljudem neće biti po ćudi ni šesterorazredna pučka škola, a možda im je slabo poćudna i četverorazredna obća pučka škola. Ako je tako, tad se malo obazirajmo na to, da li su komu po ćudi ili niesu; ako pako nije tako, tada takovi ljudi zaboravljaju, da imade dvie vrsti gradj. škola, naime četvero- i trorazrednih, te će po tom trorazrednu gradj. školu svršiti mladić, kada mu je 14 godina.

Mladić, svršiv makar trorazrednu gradjansku školu, najljepše je dobe pa i najsvežega duha. Prilično proniknut, stalne volje, jakih i spretnih mišica, jedva će trebati više od jedne do najviše dvie godine, da nauči bud koji zanat. — Naših šegrta sva je nauka po jednu ili dvie godine, da djecu vucare, služinčadi pomažu, blago timare i druge kućne poslove obavljaju; dočim su pri pravom nauku jedva jednu, a riedko kada dvie godine. Krivnja je pako tomu i ta, što se u nauk obrtnički davaju djeca od 10—11 godina, koja za drugo niesu, nego da se takovimi sitnarijami bave, dok narastu i ojačaju. Bude li jednom naučnik sbilja naučnikom, a ne služkinjom, pastirom, pestinjom itd., to mu jamačno neće ni četverorazredna gradjanska škola priečiti, da pravodobno u nauk i nakon toga u sviet dodje. Što je bolje, da učenik, svršivši gradjansku školu, umah k zanatlijskomu stolu stupi, te vježbajuć se podjedno postane nakon godinu ili dvie izučenim zanatlijom, ili da kano jači dječarac svršiv samo nekoliko razreda dodje k majstoru, gdje tada ostane kod njega po tri do četiri godine, poslujuć pri njem prije sve, nego li ono, zašto je u kuću došao. Zapustiv se tako naučnik, biti će sve prije, nego li vriedan gradjanin. Na ovaj način nije se kadro gradjanstvo nikada valjano podići; a tko će mu biti kriv nego oni, koji dosta rano poznatih liekova ne rabe.

Bojazan, da će mladež gradj. škola težiti za kakovom pisarskom službicom i gospodstvom, a neće se posvećivati obrtu i trgovini, nije opravdana. — Učeniku, kada je svršio gradjansku školu, jedva je 14—15 godina, pa da si taj neko gospodstvo proti volji roditelja utvara, doista bi bio najžalostniji pojav; jer tu bi bila roditeljska kuća toliko kriva, koliko i ona gradjanska škola, koja je učenika 3—4 godine obučavala i navraćala na nešto, što on sada neće da bude. Prije svega valja uzeti na um, da svaki učitelj nastoji, da se upozna bar donekle sa kućnimi odnošaji pojedinoga učenika kao i sa roditelji, koji će se jamačno prije očitovati, što žele od sina, nego si ga dadu u kakvu školu,

Digitized by Google

pa tada će im valjda svaki učitelj savjetovati, što i kako imadu učiniti. Tko je naumio, da mu sin za koju godinu bude naobraženim gradjaninom i zanatnikom, on će valjda nastojati, da se i u sinu porodi ljubav za taj stališ, a k tomu jošte je gradj. škola prije svega pozvana, da se u njoj svakom mogućom prilikom gradjanski stališ dostojno iztiče, pa kada se tako u školi i dobroj roditeljskoj kući iztiče čast i dobrobit takova stališa, to ne mogu pojmiti, odkuda mladiću ono gospodstvo.

Tko znade, da je gradjanskim školam svrha, stvoriti u Hrvatskoj napredni naobraženi, značajni i rodoljubivi srednji stališ, onaj neće vikati proti gradj. školam toga radi, što mladić odavle nikamo do u preparandiju poći ne može. Gradjanin bi se upravo veseliti morao blagodati gradj. škola, jer su to škole upravo za gradjanski stališ. Svaka klasa pučanstva imade posebnih zavoda, koji ga pripravljaju za buduće zvanje, samo su dosada bili izključeni u tom budući obrtnici, tvorničari, posjednici, jednom riečju gradjani. Znademo dobro, da gimnazije i realke pripravljaju mladež za sveučilište i tehniku, pa nit niesu po tom pozvane, da nam mladež uzgajaju za obrtnike i radnike — zato se je pobrinula vis. vlada sa saborom stvorivši zakon o gradjanskih školah. Dok god hrvatsko gradjanstvo ne bude imalo dovoljan broj takovih zavoda, zvali se oni sad gradj. škola ili kako mu drago, u kojih će si moći mladići, posvetiv se gradjanskomu stališu, steći u što kraće vrieme onakovu naobrazbu, kakovom se diče inozemni gradjanski mladići, dotle se može reći, da hrvatski gradjanski stališi neće, da im potomstvo prilići drugim naprednjakom toga razreda, dosljedno tomu, neće dostojno svoj stališ cieniti, pošto se neće htjeti zauzimati, da se tomu stališu za volju dostojne škole podižu.

Razabire se medjutim iz onoga članka, da bi tamošnji a možda i drugi gradjani voljni bili podnašati terete gradj. škole, kada bi se u njih predavalo latinski i grčki tako, da bi učenici laglje do danas moderne gospočije došli. To se svakako protivi cilju i svrsi gradj. škole, koja ide za tim, da nam uzgoji samostalno gradjanstvo.

Medjutim gradjanskimi školami bilo bi pomoženo i onim roditeljem, koji bi si svakako željeli svoga darovita i marljiva sina poslati na više nauke. Na svakoj gradj. školi nalazi se po jedan ili dva učitelja, koji mogu podučavati nuzgredno i druge nepropisane predmete, samo se imade na temelju zakona zamoliti posebna dozvola kod vis. vlade, koja i to dopušta.

Da gornje razrede malo učenika polazi, samo se sobom razumije, pošto su gradjanske škole reć bi kod nas tekar ideom postale, pa bi li mogli biti toli škrti, da uzkratimo i onoj nekolicini obuku, za kojom u plemenitoj namjeri čeznu. Zar da već danas gubimo svaku nadu, da će nam se i viši razredi vremenom napuniti.

A sada da promotrimo onaj prvi i najvažniji razlog, s koga se gradj. škole ne ustrojavaju, razlog naime financijalni. Pisac veli, da uredjenje gradj. škole iznaša na hiljade forinti, a zatim valja trošiti na nju svake godine uzastopce do 10 hiljada for., pak upravo zato predlaže on šesterorazredne pučke

*

Digitized by Google

škole, kojih će trošak puno laglje gradovi i trgovišta smagati moći. — Ovim predlogom priznaje moj prijatelj, da je svakako potrebna viša naobrazba osobito onoj mladeži, koja će nam danas sutra gradjanstvo prikazivati. Ja bih radostno pozdravio taj novi predlog, kada bi on bio prvo izvediv, a drugo praktičan. Osvrnimo se na razliku troškova izmedju trorazredne gradjanske škole i šesterorazredne obće pučke škole. Ja ne znam za nijednu školsku sgradu u u Hrvatskoj, koja bi imala dvie prazne, dosta prostrane sobe, u koju bi se po želji piščevoj mogla dva razreda smjestiti, naime 5. i 6. razred. Treba dakle dograditi dvie sobe. Trorazredna pako gradj. škola treba povrh toga samo 1 sobu. Učila i posoblja zahtieva 5. i 6. razred više pučke škole isto toliko, koliko bi zahtievao 5. i 6. razr. gradj. škole. Razlika je u posoblju za jedan razred, koj će po piščevu mnenju biti i onako malen, te ne bude trebao mnogo klupa, a većina učila za VII. razred i onako su već u V. i VI. razredu te ona u III. i IV. razredu. Ako bi se indi potrošilo na ustroj sam gradj. škole na tolike tisuće, to neće biti mnogo manji ni trošak za 2 viša razreda te obće puč. škole. Plaća gradjanskih učitelja jest jednaka plaći učiteljâ, kojih su učit. mjesta u prvom razredu, dočim se razlikuju od onih, kojih su mjesta u drugom razredu samo za 100 for. Nadalje sam osvjedočen, da na trorazrednoj gradj. školi (gdje su u tri razreda smješteni učenici) uspješno djeluju samo tri učiteljske sile. Što se vjeroučitelja tiče, ne mogu pojmiti, kako bi s uspjehom mogao djelovati domaći kapelan na šesterorazrednoj obćoj pučkoj školi, osobito ako li je ondje u mjestu ženska škola. Kapelanu je prva dužnost administracija u župi, a onda istom kateketija. Hoće li se dati vjerouci ona važnost, koja ju ide, potreban je tada svakako samostalni kateketa, a to isto hoće i gradj. škola.

Sabrav sve u jedno, doći ćemo do zaključka, da je vrlo neznatna razlika u trošku za uzakonjenu gradjansku školu i za šesterorazrednu pučku školu. S financijalnoga dakle gledišta morao bi predlog moga gosp. prijatelja posve pasti tim većma, što gradjanska, makar trorazredna škola završuje nekom cjelovitošću, a mi, kada već što činimo, za svoju bolju budućnost nastojmo, da nam bude posao čim podpuniji.

Strukovnjaci na školskom polju, koji su slagali naučnu osnovu za gradj. škole, imali su vazda pred očima narodnje odnošaje kano: mogućnost, potrebe pak vrieme, u kojem se dade što cjelovita postići te s toga gledom na materijal, opredieliše vrieme na najmanje tri godine. U tri godine moći će si mladić prikupiti toliko znanja, koliko će mu biti potrebno za njegov daljni napredni duševni razvitak u svietu, te će dobiti zaokruženu naobrazbu, koja će mu biti temeljem u njegovu budućem praktičnom životu.

K tomu jošte nešto. Pisac pomenutoga članka veli, da bi se na takovu višu pučku školu postavljali učitelji, koji bi se izkazali svjedočbami, da su temeljitijega znanja i veće okretnosti, i takvi učitelji pratili bi tada svoje učenike od prvoga do šestoga razreda.

Taj predlog glasi vrlo liepo u teoriji, ali u praksi neće ga nitko izvesti. Ja se kroz cielo svoje djakovanje i službovanje ne sjećam niti jednoga talenta

Digitized by Google

izmedju tolikih, što ih znam, da bi ikoji bio, koji bi se u svem jednako vrlim pokazao bio, isto učeć sam za sebe; a jošte manje znam za ikojega, koji bi jednakom praksom i jednakom spretnošću i ljubavju znao predati svaki predmet svomu učeniku. Pa kada bi i to bilo kako dugo bi potrajalo to preobterećivanje. Na našoj gradjanskoj školi imade svaki učitelj predmete samo iz svoje skupine, pa mu dosta zadaju truda, hoće li, da sutra dan pripravan pred učenike stupi. U nižih su razredih djeca više manje indiferentna za razne predmete, dočim u viših razredih kano zrelija mladež do svakakvih pitanja i zaključaka dolazi, za koje se valja prilično pripraviti. Gradjanske škole, u kojih obučavaju strukovnjaci, pružaju nam po tom veću garanciju, jer svakoga učitelja veže prisega, da povjerenim dužnostim što svjestnije odgovara', a to se može i očekivati, jer je samo za one predmete na gradjansku školu pozvan, iz kojih je naročito izpitan. — Nuzgredno budi rečeno, da oni učenici, koji su svršili gradjansku školu, niesu dužni polaziti opetovnice, dočim moj gosp. prijatelj iz Krapine ne misli, da bi šesterorazredna škola mogla naučnike riešiti opetovnice.

Svakoga dakle rodoljuba bila bi sveta dužnost, da se zauzme za to, da nam se uzdigne naše gradjanstvo. Žalostni su to doista roditelji, koji ne mare za priličnu naobrazbu svoga poroda; vriedni otac nikada ne žali troška, što ga ulaže za napredak svoga djeteta. Ja mislim, da ono, što je tielu kruh, da je to naobrazba duši. Bez kruha nema tielu života, a bez naobrazbe nema u duši, koja tielom vlada, plemenitih osjećaja. Zabrinuti ipak toliko za tielo, koja nam korist, ako na duh manje mislimo. Istina je, svi stališi, kano da u dogovoru stadoše vikati, da je po cieloj domovini zavladalo siromaštvo i skupoća, pa da zato nije moći svim željam udovoljiti, te se sve odgadja na bolja vremena, dakle na kada ili nikada. Za čudo, da uz svu tu viku vidjevamo kod nas sve to više stranih ljudi, koji goli i bosi, gladni i žedni k nama dolaze, pa se za kratko vrieme utovljeni po našoj domovini bane, a borami nije im riedko čuti iz ustiju: Der dumme Krobot. Naša domovina u svom srdcu nije jošte siromašna, već mi, kojih nas je premalo vještih, da bi se tim blagom koristiti znali, a uz to kriva je ponešto i ona hrvatska ravnodušnost. U nas imade većina rukotvoraca, koji se ne brine za više, nego samo da dostižu svakdanju koru kruha. Dodje li prilika, da bi se od njih više zahtievalo, onda oni toga ne smažu. U nas nema poduzetna duha, pa zato prepuštaju često naši rukotvorci one liepe prilike, u kojih se tudji živalj obogaćuje, a mi triebimo zube. Ja sam u dobroj prilici vidjeti dnevice na tisuće rukotvoraca, ali samih Čeha, Niemaca i Talijana, koji testerami, bradvami, kladivi i sličnim orudjem ovuda u Bosnu prelaze za zaslužbom. Pri nijednoj toj prilici niesam vidio našega čovjeka baš nijednoga, koji bi im se u kojem god poslu pridružio bio. Ne samo zanatlije, već i svakovrstni trgovci i poduzetnici svakim danom kano da hodočaste u Bosnu, ali tko? Većinom Niemac i možda gdjekoji hrvatski židov. Budemo li sbilja nadalje takovi, tada se nadajmo, da je blizu čas, gdje će radino i vješto tudjinstvo nadvladati našom domovinom te joj sbilja do srdca njezino blago na svoju korist izjesti, a mi ćemo samo po imenu medju njimi

Digitized by Google

bitisati. Nastojmo dakle jošte za vremena, da se ta bojazan izjalovi, pa se nastojmo dovinuti praktičnih sredstva, koja da posluže k što većemu narodnjemu boljku. Čeha, Niemca i sve ostale naprednjake niesu toliko podigle visoke znanosti, koliko ih je podigla vješta i marna ruka obrtnika, tvorničara itd. Podižimo dakle škole, koje su kadre što ljepše obrtnika, trgovca i tvorničara naobraziti, u koje su kano u najvjernije poluge narodnjega dobra naše oči uprte.

Visoka vlada dopušta i dopustiti će nadalje, da gradj. školu mogu polaziti i djevojke, košto to i danas biva po hrv. Krajini i kod nas u Sisku i tim načinom je skrbljeno, da nam se i ženski spol dovine do većega naobraženja te će moći zadovoljavat dužnostim i zadatkom kao buduće vrle i naobražene domaćice. Da je to potrebno i koristno, ne trebam tekar izticati, jer je to stara istina. Čim je plemenitije drvo, tim plemenitije voće na njem raste. Mnoga mjesta, u kojih se je vis. kr. zem. vlada upitala, da li su voljna podići gradj. školu, vrlo su pogriešila odbiv liepu nakanu vis. vlade, koja bi ih u svako doba jamačno liepo materijalno poduprla, kada bi izrazila pravu volju za praktičnom gradjanskom naobrazbom. Niesam ipak izgubio nade ter se čvrsto nadam u napredni razvoj hrvatskoga naroda, koji će se odlikovati svojim marnim, inteligentnim i rodoljubnim gradjanstvom, čemu će najviše doprinieti buduće gradjanske škole. **Ferdo Hefele.**

Pučke knjižnice.

Čitajuć biografiju blage uspomene biskupa i pedagoga Slomšeka, uvidih, koli on zauzet bijaše za dobro, sreću, blagostanje i blagoslov miloga si naroda. Slomšek je neutrudivo nastojao, da napiše što više koristnih knjižica za puk. Već sam naslov knjižice: „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“ dokazuje, koliko mu bijaše do produžne nauke. O da se u nas nadje tkogod, pa da napiše ovoj sličnu za porabu u seoskoj opetovnici! Da mi je moguće preliti u srdce i krv svakomu, koj se u nas iole bavi pučkom naobrazbom, onu zlatnu Slomšekovu, koju je on rekao nekom sgodom svomu svećenstvu, ništa radje!

I u našega je naroda gorljivih srdaca, koja nastoje oko boljka, oko sreće mile nam domovine. Eno nam vrlih muževa, književnika, koji svojim zlatnim perom umiju napisati takovu, koja se dojmi i mlada i stara, i boljara i priprosta. Kolika su nam krasna družtva procvala njihovim nastojanjem? Niesu li oni posrednici izmedju prijašnjega dremeža i današnjega mara? Sve pako, što su postigli, postigoše čvrstom voljom, značajnošću, vječnom borbom, kojom se borahu za dobro svoje i milih svojih. Nastojmo ih čvrstim korakom sliediti, pa neće plakati majka zemljica, što nas je rodila!

„Pučke knjižnice“, da još nešto, reći će tkogod? Nemamo li pučkih časopisa, a i knjiga za puk, pa eto ti knjižnice: čemu da se piše još o tom?! Zar da se njimi dalje naobražava puk, izstupivši iz pučke škole: čemu tada opetovnice uz pučke škole? Ne napućujemo li opetovnjake, kako će se moći danas

Digitized by Google

sutra sami dalje naobražavati? Na takve i slične misli dovesti će možda koga to već sam naslov ovoga člančića; što pako ja mislim o tom predmetu, nanizat ću iz izkustva.

Istina, pučkom će se školom, kako je danas ustrojena, razprostranit naobrazba u puku za kratko vrieme, nu težki nam je prije biti boj! Neću ni napominjati, znade bo svaki učitelj, na koliko zapreka uspješnomu razvitku pučke naobrazbe nailazi nas svaki dan na dan; najveća je pako tomu zapreka nepobitno nikakav ill izkvaren uzgoj. — Težko ti si, čitatelju čestiti, stiče učitelj u takovih okolnostih potrebito povjerenje svojih učenika! Uzalud njegovo blago postupanje sa školskom mladeži, uzalud mu udesiti obučavanje zanimivo, temeljito, prema duševnim sposobnostim dječjim, kad ga u tom nepodupire dom. Što ćeš? Mučiš se, trudiš se, dokazuješ, razjasnuješ, naučiš, velim, tako rekuć diete u školi, a kad ono kući? Roditelj ga tjera na pašu, ako je malo veći i jači dječak, uzimlje ga sa sobom na polje, u šumu, na livadu, da radi, da služi svakdanji hliebac. Moli mu li se sinak, kćerka, da ga samo pol ure pusti u miru, da se za sutrašnjicu valjano pripravi, tad zaklinje školu, učitelja, odbor. — — To nam je svakdanja na selu.

Koju da upotriebimo u tom slučaju? Nije li nam naobražavati i otce i matere? Goleme li zadaće pučkoj školi! Kojim pako načinom da djelujemo i na otce i na matere škol. mladeži? Zar globom? Ne, već valjano uredjenimi pučkimi knjižnicami. A što da sadržavaju knjige za pučku knjižnicu? Na to mi je pitanje malo težko odgovoriti, niesam bo strukovnjak, ali što za probitačno nalazim, spomenut ću svakako, ostalo pako preporučam onim, koji to bolje umiju od mene.

Prema tomu, kako je gdje puk naobražen, treba mu pružati i knjigâ za čitanje. Moramo se sjetiti i tužnih okolnosti, koje priečijahu, da niesu bile podignute u jedno te isto vrieme škole, da nebijaše u nekih mjestih naše domovine kraće ili dulje vrieme učitelja, a često mienjanje učitaljâ — nije li ono uzrokom, što je zapela naobrazba? Podpunim se pravom može zahtievati, da bude tamo narod naobraženiji, gdje je prije bila podignuta škola i na kojoj je službovao učitelj dulje vremena, nego tamo, gdje je kašnje podignuta škola, a na njoj službovao svake druge, treće godine drugi učitelj. Uvaživ indi ove, a i neke druge okolnosti, poskrbit nam se, da pribavimo puku takovih knjiga, koje su najshodnije prema njegovu stupnju naobraženja. Knjižice za puk, koj jošte nije tako daleko naobražen, imale bi sadržavati ćudoredne pripovjedčice, a jer naš puk ljubi basne, dobro bi i one došle uz tumač. O gospodarstvu imala bi biti pretežnija strana, ali sve u razgovorih. Tko sumnja o tom, da li puk voli čitati o Janici i Dorici u „Seoskom gospodaru“, nego u „Puč. prijatelju“ o poljodjelskoj lučbi? O zdravstvoslovju ne bi smjela koja to manjkati. Ob uzgoju djece, najpače, da budu posebni naputci, koje bo bi pružali samo roditeljem. Ne bi s gorega bilo, da se u takovih knjižicah nalazi po koj račun iz običnoga pučkoga života s obzirom na metričku mjeru i vagu, al da je ujedno na najpraktičniji način razložen. U obće: knjige za puk, koj je komaj zavirio u

Digitized by Google

školu, te nešto šlabekovati znade i ime si podpisati, valja urediti poput čitankâ i to u tankih svezcih; da se pako nauk sličicom začini, bit će probavniji. Kod pisanja knjiga za puk okanit nam se strogo književnih, nepoznatih izraza, ili ako ih već rabimo, a ono u zaporci. Da ćemo pružati danas sutra onim, koji će opetovnicu po zakonu svršiti, znanstvenije knjige, samo se po sebi razumieva, nu ni ove t. j. prve ne smijemo zanemariti. Da se takove čitanke urede za puk najnižega stupnja naobraženja, od prieke bi potrebe bilo, da vis. vlada sazvati blagoizvoli u kolo sve vrle pučke pisce.

Onim, koji bi možda rekli: čemu da bude pučka knjižnica, ta svaki, koj čitati hoće, neka si kupi knjigu, ovim putem velim sljedeće: Puk će jedino na taj način prigrliti knjigu, kad neće trebati za nju izdati kukavni novac, kojim jedva namiruje porez; kašnje, kad će sam uviditi korist, neće ga trebati nitko siliti i nagovarati, da si nabavi ovu ili onu knjigu — kad će samo saznati za koju, kupit će ju sebi, svomu sinu, pa će tako biti s vremenom i kućnih knjižnica! —

Na svršetku: Držim za potrebno, da se koja knjižara pobrini po naputku rodoljubâ za sve hrvatske knjige, spisane za naš puk, pak da izdade „Popis“ svih u njoj se nalazećih knjiga te ga dostavi svim obć. škol. odborom (dotično školam) ciele domovine — dakako, naznačiv i cienu. Po tom imao bi školski odbor vazda pred očima već nabavljene knjige kao i one, koje bi valjalo još nabaviti. Tečajem nekoliko godina popunila bi se knjižnica. Svaka bi napokon pučka knjižnica imala biti utem. članom II. reda družtva sv. Jeronima.

Pajo Vukijević, učitelj.

Risanje i geometrijsko oblikoslovje u pučkoj školi.

(Konac.)

Crte se mogu, kako sam već prije napomenuo, predočiti malimi štapići, a to se može izvesti i na školskoj ploči i to tako, da se uzmu bieli štapići, debeli poput olovke, te se iglami učvrste na ploču. Na taj način možemo predočiti laglje prostorne predmete, kao n. p. pravce i uzporedne crte, pravilne trokute i četverokute. Tako se pripravlja mladež raznimi načini pripravna prikazivanja na prikazivanje kredom na ploči, a napokon si sastavljaju djeca sama te predmete na svojih pločicah ili na za to opredieljenih risankah. Tako se je postepeno dospjelo do sama risanja, najsgodnijega prikazivanja raznih oblika. Ako se treba u početku manje obazirati na spol ili životne odnošaje učenika, to se ipak na viših stupnjevih mora i na to uzeti obzir, te se onda kod učenika uzimaju risarije, koje zasiecaju više u zanatlijski život, a učenice neka rišu razne urese, biljke, u obće, što zasieca u ženski ručni râd. Nadalje valja nastojati, da bude obuka u svem temeljita, jer ako gdje, to kod risanja jako škodi površnost. Samo temeljitom obukom razvijaju se duševne sposobnosti postepeno, te se učenici usposobljuju, da i teže stvari lako shvate i onda pravilno

Digitized by Google

izraze. Obuka, koja se sposobnostim djetečje naravi prilagodjuje, postaje elementarnom. Ona i jest to, jer je zorna i naravna. Elementarna obuka polazi od bližega daljemu, od poznatoga nepoznatomu, od jednostavnoga sastavljenomu i tako se postupice razvija u koncentričkih kruzih.

Dobra se obuka ne obazire samo na sposobnost djetečje naravi, ona svraća svoju pazljivost i na učevno gradivo. To se gradivo ima valjano razglobiti, razdieliti, te za svaki stupanj treba dovoljno ili upravo u obilju sgodnih vježba. Nadalje se valja pobrinuti, da bude u novom gradivu uviek već nešta poznata, da budu učenici za svaku novu vježbu predidućom već pripravljeni.

Pošto je geom. oblikoslovje temelj svemu prikazivanju, to se neka i svaki stupanj ovoga predmeta brižno obradi, pa zatim treba se i kod risanja tako dugo zabaviti, dokle si djeca ne pribave neke vještine i sigurnosti u izvadjanju. Neka se učitelj što dulje bavi kod najjednostavnijih razmjera, kao n. p. 1 : 1, 1 : 2, 1 : 3, 2 : 3, i neka kod toga nedade ništa prikazivati, dokle nije djecu doveo do zreloga shvaćanja. Zatim treba da si učitelj po svojoj uvidjavnosti odabere stalno mjerilo, po kojem se sve prosudjuje i riše. Samo se po sebi razumieva, da se učitelj, kad na ploči riše, mora sam strogo držati toga mjerila. Naravno, da se predmeti na školskoj ploči rišu u većem mjerilu, nego na risankah.

Da djeca laglje razne duljine shvate i da ih mogu rišuć opredieliti, dobro je, da su kod početnika pločice, a u viših razredih risanke stigmografovane. Te pomoćne točke prikazuju same pravilne četverokute. Kod uporabe takovih risanka mora biti i školska ploča tako natočkana. Motrenjem razmjera duljine, te mjerenjem i sravnivanjem ploha, koje se točkami prikazuju, stupa oblikoslovje u naravnu svezu sa računstvom. Za vježbe u risanju kod prvoga stupnja imade uporaba stigmografskih risanaka osim pomenute koristi još i tu, da malena ruka dobiva sjeguran pravac, risanje naravno izpadne bolje, nego li na netočkanih risankah, a to diete veseli, te ga nuka na druge nove radnje. Želi li jako koji učitelj, da kod risanja taktuje, to će mu osobito točkane risanke biti i prilog. Kad je učitelj dielove kojega lika u dobrom i postupnom redu naisao, valja da svi učenici istodobno rišu crtu po crtu u opredieljenom smjeru i opredieljenoj dužini i tako će se naviknuti na red, pazljivost, čistoću i točnost. Osobito naglašujem čistoću risanka i ruku učenika, jer je to najvažnije kod risanja. Radje da se učitelj zadovolji manjim uspjehom svoga obučavanja, nego da ne uzme obzir na čistoću. Zato i jest potrebno, kad učenici počmu risati u risankah, da se risanke na koncu svake ure poberu i sahrane u škol. ormaru. Svaka risanka neka ima ukusni zamotak, na kojem je napisano ime učenika a unutra neka bude čist list, koji učeniku za podlogu služi. To je potrebno ne samo toga radi, da budu risanke čiste, već i zato, da bude u školi red; jer tako ne mogu djeca risanka kod kuće zaboraviti, niti ih mogu oni ili tko drugi kod kuće zamrljati, ne može nitko drugi risati, niti će napokon pokvariti toliko papira. Pa ako je učitelj sve učinio, da se duševne sposobnosti djetinje što bolje razviju, ako je učevno gradivo marljivo proučio, to mu preostaje jošte jedna dužnost, a ta jest, da bude sam sobom što više strog.

Digitized by Google

Ta strogost pako zahtieva, da učitelj nastoji, da mu bude obuka zanimiva, a to će biti, ako bude radio, da djeca svaki lik ponajprije svestrano shvate, pa onda na razni način prikazuju; ako bude dao razne likove bud na prirodninah bud na umjetninah zrieti i sravnjivati; ako mu bude govor i rad živahan i energičan; ako bude rad svojih učenika vazda pravedno po zasluzi ocjenjivao, te ako se napokon bude za svaki sat savjestno pripravljao i vazda težio za dalnjim svojim naobraženjem. Tko tako vazda radi, jamačno će žudjenu cielj polučiti, makar da je taj predmet u pučkoj školi dosta težak.

Dragutin Juriša.

DOPISI.

Iz Pleternice. (O namještaju druge učiteljske sile.) Čitateljem „Napredka“ poznato je već od prije, kako jako je nuždno, da se još jedna učiteljska sila namjesti na općoj pučkoj školi u trgovištu Pleternici.

Godina dana minu, što radismo o tom namještaju, te smo sada, hvala budi Bogu, u čvrstoj nadi, da ćemo za kratko vrieme vidjeti školu našu u onom orisu, kakva mora biti po jasnom slovu zakona od 14. listop. 1874.

Školski odbor podnio je na zahtievanje občinskomu zastupstvu konačno svoje mnienje u pogledu toga, koje vam evo u prepisu u svoj cjelini dostavljam. Iz njega razabrat ćete, koji motivi vojuju za gori spomenuti namještaj. Čujte ga dakle.

Br. 77. Slavnomu obć. zastupstvu u Pleternici.

Na cienjeni dopis obć. poglavarstva od 27. rujna t. g., br. 1324, čast je podpisanomu škol. odboru sljedeće mnienje i izviešće uz temeljitu obrazložbu na uvaženje podnieti.

Iz naloga velesl. kr. podžupanije od 13. rujna t. g., br. 5431, a na temelju odluke vis. kr. zem. vlade od 5. rujna t. g., br. 16.726, uvidio je pokorno podpisani škol. odbor, da se je školski namet pleternički sa onim pučke škole i obć. nametom občine pleterničke pomiešao, ter zato se izkazuje manjak naime od 3500 for., koji se dakako sa razporezom od 15% namiriti ima.* No buduć je pako svaka škola posebno tielo, kao i odlučena od inih občinskih troškova i poreza, ter svaka škola, u koliko joj nedotjeću prihodi, imade svoj razhod pokriti posebnim, lih školskim nametom, kako to i sam §. 30. i 31. škol. zakona nalaže; s toga se ne može niti uztvrditi, da ova pučka škola više troši, nego što ima prihoda, iz sljedećega razloga: U školskom proračunu za godinu 1878. iznaša u prihodu potrošarina 649 for., ostatak od prošle godine 253 for., što je ukupno 902 for. Razhod naproti iznaša 888 for., od koje će svote ostati 152 for., da se uvrste u škol. proračun za god. 1879. Toliko za razjašnjenje nameta od 15%, kojega niti je za ovu školu bilo, niti će biti.

---

* Visoka zem. vlada visokim odpisom svojim od 5. rujna t. g., br. 16.726, htjela je, da sazna, kakve su providbe učinjene za namaknuće druge učiteljske sile, ter je istim visokim odpisom zahtievala posebno mnienje. Opaz. dopisnikova.

Digitized by Google

A sada evo obrazložbe naše u pogledu namještaja druge učiteljske sile u trgovištu Pleternici.

U ovogodišnjem škol. proračunu za godinu naime 1878. iznaša prihod 902, razhod pako 750 forinti. Oduzme li se od prihodne svote 750 for., to ostaje višak od 152 for. U novogodišnjem škol. proračunu za dvie učiteljske sile naime za god. 1879., kad ne bi prihod više iznašao, nego ove godine, o čem vrlo sumnjamo*, imale bi se umetnuti sljedeće potrebe, da se namjesti podučiteljica, kao i za sve ostale školske potrebštine, koje su s istim mjestom skopčane. Evo ih:

Plaća podučiteljici	350 for.
Stanarina joj	50 „
Za mirovinsku zakladu	35 „
Podvornički paušal	12 „
Za stan i ravn. učitelju	150 „
Ukupno . .	597 for.

Pribrojimo li ovoj svoti 750 for., to čini ukupno 1347 for., indi to bi bio od prilike razhod za dvie učiteljske sile. Nu i od toga će ostati 40 f. za mirovinsku zakladu, 50 for. za pripravljaoničare (ovih bo više nema), 152 for. od prihodne svote, kao i neke neprevidljive svote.

Što odatle sliedi? Sliedi to, da bi se najviše 3% škol. nameta razporezati imalo**, što baš za občinu pleterničku neće biti nikakav teret, jer i onako ne plaća nikakva škol. nameta, dočim ga ostala mjesta podžupanije ove sva spbhomice osim Cernika plaćaju tro-, četvero-, pače peterostruko, što se vidi iz ovogodišnjega škol. proračuna od 17. siečnja 1878., br. 32, gdje mjesto Poreč 14%, Buk 11%, Brestovac i Škenderovac 10% i t. d. plaćaju, a podpipošto ne da se uztvrditi, da su ova mjesta imućnija i bogatija od trgovišta Pleternice. A što bi se namještajem postiglo? Postiglo bi se to, da bi se razriešio nemili čvor, kojim bi se olakotilo djelovanje učitelju, škol. odboru, kr. podžupaniji a i obć. poglavarstvu, čemu služe sljedeći razlozi:

1. Ovogodišnji broj školskih sposobnjaka iznaša do 200, od kojih faktično 130 školu polazi.

2. Sva su četiri razreda razmjerno popunjena, pak nije uz poludnevnu obuku (djeca iz stranih sela kasno u školu dolaze) absolutno moguće zakonskoj osnovi udovoljiti.

3. Sadanji prostor za toli ogroman broj djece bez uštrba na zdravlje mladeži i učitelja svrsi ne odgovara.

4. Najglavnije je pako, što bi za popisujući školski odbor nastali nemili konflikti i nesporazumljenja prigodom uškolovanja djece, gdje se je istomu odboru strogo držati naredaba u to ime glasećih, što se je i ove godine sljedećim dokazalo: Seljak N. N. želi izpisati diete, koje je navršilo 12 godina, ali

---

* Ovogodišnja potrošarina iznaša 921 for. 45 nov. od lani + za 272 for. 45 nov.

** Neće ga biti više od 1½%. Op. pisca.

Digitized by Google

zakonu udovoljilo nije, jer je samo I., II. i III. razred svršilo, pače ima i takovih, koji niesu već dva do tri puta u školi bili, i pošto radi prostora u školu stati mogli niesu, niti jedan razred ne svršiše.

Dopusti li se jednomu, eto njih 5—6, ako i ne više, tražećih, da im se djeca moraju izpisati, ako i ništa ne znaju, jer su navršila 12. godinu. Odbor naravno neće, jer po zakonu ni ne smije, a da se na taj način stvaraju gungule, koje bi mogle imati i zlih posljedica, misli ovaj odbor, da ne treba tek dokazivati.

Da se sve to zaprieči, sudi podpisani škol. odbor, da je vrlo nuždno namjestiti neodvlačno još jednu učiteljsku silu, kojom bi bilo u toliko pomoženo, da bi se prelaz omogućio, ter bi djeca, navršiv 12. godinu, lako se mogla izpisati, pošto bi tim načinom sva četiri razreda, kako to i sam zakon zahtieva, svršila. Pak ovaj škol. odbor pokorno mnije, da mu je vršiti zakon, koj smiera na dobrobit naroda i njegove prosvjete sveta dužnost. Škol. odbor, poznavajući okolnosti ove učione, uvjerava svakoga, da, ne namjesti li se na skoro druga učit. sila na ovom zavodu, neće se moći djeca iz škole izpisati u 12. godini, pošto neće uz ovolik broj djece i uz sadanju škol. prostoriju učitelj ma i kako revan i marljiv bio, zadovoljiti zakonu, u kojem se veli, da svako diete sva četiri razreda svršiti mora. Pak će biti djece, koja niti u 15. godini obću puč. školu svršiti moći neće, naravno na uštrb roditeljem, koji bi svom dušom radi, da im se diete već navršenom 11. godinom škole rieši, ter bi u tu svrhu rado one male žrtve pridonieti, koje se još uviek najmanjimi ismatrati imaju izmedju svih škola ove podžupanije, kao što se iz gore navedene obrazložbe o razhodu i prihodu škol. proračuna za god. 1878. i 1879. vidjeti može.

Napokon umoljavamo, da se ovo naše smjerno mnenje, smjerajuće na probit narodnje prosvjete i narodnjega boljka putem občinskoga zastupstva i velesl. kr. podžupanije blagoizvoli podastrieti vis. kr. zem. vladi na milostivo uvaženje s tom prepokornom molbom, da što prije mjesto druge učiteljske sile uz poznate uvjete (zapisnici ob drugoj učit. sili na općoj pučkoj školi u Pleternici) odobriti blagoizvoli.

Iz sjednice škol. odbora
u Pleternici, dne 25. listopada 1878.
Školski odbor. Sliede podpisi.

Ovo izviešće bje u sjednici obć. zastupstva od 8. studena t. g. pročitano i sa najvećim oduševljenjem i odobravanjem primljeno. Sigurni smo, da je naša vrla podžupanija putem svojim spomenuto izviešće vis. kr. zemalj. vladi priposlala na konačno riešenje, koje će, nadamo se, na skoro uz povoljnu ubaviest sliediti.

Franjo Bratuša,
učitelj.

Iz Niemaca. Propis o nastavi u pučkih učionah §. 19. naročito veli, da uz svaku učionu bude li moguće ima biti pokušalište, a visoka upravna oblast od 20. ožujka t. g., br. 845 o. z. n. izdala je shodnu naredbu glede obradjivanja i uzdržavanja pokusnih vrtova. U koliko se je kod nas ovim ustanovam

Digitized by Google

zadovoljilo i koliko se shvaća potreba i korist pokusnih vrtova, reći ću svoju, ako mi cienjeno uredničtvo ustupi mjesta u svom vriednom listu, da tim odkrijem bol, koja malo kojeg učitelja ne tišti, i da se vidi, da niesu baš učitelji krivi, ako što prieči valjanomu napredku.

Dok je kod nas vojnička uprava obstojala, imala je ova občina svoju tako zvanu „dudarnicu“ (Plantage-Garten), koja se je takodjer smrću ovdašnje satnije u vječnost preselila, t. j. bar se na to zemljište nitko obzirao nije. Istom predprošloga ljeta nastojanjem mojega predšastnika sklonila se je občina neki dio toga zemljišta ograditi, dočim je drugi veći dio ostao otvoren. Jasno je, da je to zemljište bilo korovom i dračem zarastlo, dok je više godina bilo zapušteno. Na moje molbe jedva kasnim proljećem izkrći občina taj dio zamljišta, pa pošto je već bilo kasno vrieme, a i zemlja neobradjena, niesam mogao odmah pokušalište prama potrebi zasnovati, nego posijem okopavine, da se tim zemlja nešto popravi s namjerom, ove jeseni početi sijanjem voćnoga sjemena i presadjivanjem voćaka. Ali pokraj najbolje volje nije mi se želja izpunila, jer se je tečajem ovog ljeta po malo raznašala ograda, da je skoro pola ostalo otvorena.

Nu i tomu bi se doskočilo, kad ne bi bilo većih zapreka. U rujnu o. g. zamolim obć. ured, da izvoli odrediti, da se pokušalište ogradi i da dade obaviti teže poslove, jer to pomenuta naredba, točka 7. i 10., izrično nalaže. Občinsko zastupstvo, mjesto da se odazove toj molbi, zaključi u svojoj sjednici od 11. listopada to zemljište prodati, valjda imajuć pred očima onu pojedinih osoba: „učitelju je radit u školi, a ne u vrtu!“ — Može li učitelj uz takove zaključke plodonosno djelovati?

Saznav namjeru obć. zastupstva, predložim u sjednici škol. vieća, da se pokušalište gruntovno uknjiži, što kot. ured, premda sam bio s predlogom u manjini, odobri. Da mjestno školsko vieće jedan dio zemljišta uknjiži, od potrebe je i privola obć. zastupstva, top. broj itd. Kao perovodja škol. vieća zatražim to sve 26. listop. i opetovno 2. stud., pa evo premda je 10., još nikakova ni odgovora, a kamo li podatka, dobio niesam. Odobri li kot. ured tu prodaju, to će ju valjda znati i uništiti, jer će bit sigurno, da obć. zastupstvo u svom zaključku nije navelo, da je to pokušalište. Liepa li mi napredka, kad zastupstvo mjesto da pomaže, oduzima i ono, što je drugi dao.

Kao što je s vrtom, tako je i s drugimi zaključci. Doduše priznati moram, da se kod nas svaka nabava jednoglasno zaključi, ali da jednoglasno i zaspi, a osobito što se tiče kakvih nedostataka u školah, jer je na to pozvan obć. ured, a drugi tko ne smije nabaviti, kad neide iz njegova žepa. Takova materijala imam pune bisage, te ću nastojat, da ih mirno izpzaznim, a ne bude li išlo, onda ćemo potražit lieka kod oblasti, a najkašnje milim nam „Napredkom“ odkriti jade i nevolje, pa možda to bude radikalno sredstvo za sve „nazadke“.*

M. Jusbašić.

---

* Izvolite. Uredn.

Digitized by Google

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je ravnajućimi učitelji: Vatroslava Horvata u Gornjoj Rieci, a Lovru Senjana u Molvah; privr. učitelja u Mikluševcih Petra Kolesara privr. učiteljem u Petrovcih.

— Namjestnimi učitelji imenovalo je nadzorničtvo županije zagrebačke Ivana Muhu u Ozlju, Mirka Klemena u Šišljaviću i Stjepana Fuggera u Brezovici.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelj položio je g. Mučnjak, knjižar i knjigoveža u Zagrebu, osim 15 for. još 5, dakle ukupno 20 for.; nadalje položiše kao utemeljitelji gg. Josip Turelli, kotar. sudac u Virovitici, II. i III. rok 10 for., Dr. Josip Matić, mj. školski nadzornik u Virovitici, II. rok od 5 for. — Kao podupirajući članovi položiše za god. 1878. po 1 for. sljedeća gg.: O. Ćiro Crnogaj, vjeroučitelj; Petar Petrović, učitelj; O. Jerko Horvat, provincijal; Ivan Demetrović, trgovac; Zdravko Stipić, podžup. perovodja; Nikola Pravica, učitelj; Mato Crnko, učitelj; Gjuro Žakić, učitelj; O. Gregor Gregurić, predstojnik samostana ot. Franjevaca; Robert Tretinjak, učitelj u Baziji; Stjepan Horvat, gradjanin u Virovitici te gđna Vilma Gönnerova, učiteljica u Virovitici.

— († **Matija Mesić**), svećenik i začastni kanonik nadbiskupije zagrebačke, narodni zastupnik na hrv. saboru, prof. i bivši prvi rektor kr. sveučilišta Franje Josipa I. te pravi član jugoslav. akademije, preminuo je poslie duže bolesti u 53. godini. Pokojnik se je ne samo odlikovao kao profesor na gimnaziji i na pravoslovnoj akademiji zagrebačkoj u ono doba, kada je kod nas vladala kruta njemština, nego si je stekao velikih zasluga i kao pisac hrv. škol. knjiga za srednje škole, pa je nekoje (čitanku za III. i IV. razred) sastavio i za pučke škole, a koliko je privriedio kao akademik na znanstvenom polju, osobito za poviest hrvatsku, nije naša da to ocienjujemo. Njegova revnost i uztrajnost u rádu bijaše uzoritom, a uza sve svoje bogato znanje i uza sve svoje priznate zasluge bijaše on čedan i skroman. Na koncu ne možemo a da naročito ne spomenemo, da bijaše uviek veliki prijatelj pučkoj školi i pučkomu učiteljstvu, pa da ga je oboje zanimalo, dokazuje i to, što je bio predbrojnikom svih tečaja ovoga lista. — Laka mu zemljica i slava njegovoj uspomeni!

— (**Dar.**) Hrvatski pedagog.-književni sbor dobio je prekrasan dar od srbskoga ministarstva prosvjete. Kako mu isto javlja dopisom od 18. (30.) stud., br. 5184, odaslalo mu je ono sve od godine 1871. troškom državne štamparije izašle knjige, na broju ih 90. U budućem kojem broju priobćit ćemo spisak svih tih knjiga.

— (**Izložba.**) Za izložbu pedagogijskih časopisa i školskih programa, koja će biti s ovogodišnjom glavnom skupštinom pedag. sbora spojena, dolaze prilično od svih strana dotični spisi, izuzam jedino domaće nam škole i literature. Do sada se odazvaše cigle samo dvie škole sa svojimi programi. Toga radi opetujemo još jednom svoj poziv na hrvatsko učiteljstvo, neka nam se za vremena pošalju upitni časopisi i programi, jer bi sramota bila, da domaće školstvo najmanje zastupano bude.

— (**Umirovljen.**) Visoka kr. zemalj. vlada stavila je odpisom od 5. prosinca 1878., br. 6808. u mir učitelja u Brezovici, Stjepana Dobrovoja.

— (**Nova školska sgrada u Pakracu**) otvorena je prošloga mjeseca u Pakracu. Sgrada stoji 23.000 for., koji su namaknuti većim dielom lutrijom, za koju si je velikih zasluga stekao ravnatelj dobara g. Stein.

— († **Stjepan Ljubiša**), budvanin, mnogo godina zastupnik na dalm. saboru u Zadru i na carev. vieću, umro je nedavno u Beču. — Pokojnik bijaše samouk, ali bistre glave, te se je popeo do velikih časti. Žalibože, da je na političkom polju pokliznuo, te narodnoj stranci u Dalmaciji jako omrznuo. Nu kao pisac hrvatski odlikovao se, jer njegove pripoviedke drže uzorom hrvatske proze.

Razne viesti.

— (**Iz Bosne.**) Jedan učitelj-vojnik, bivši u Sarajevu, priobćuje u „Volksschule“ sljedeće: „Od četirih škola, koje se u Sarajevu nalaze, odgovara samo jedna bar ponešto današnjim zahtjevom, a to je pravoslavna škola. Ista se nalazi u jednom vrtu straga te sastoji od 8 razreda. Pučka škola ima četiri razreda, a ostala četiri razr. sačinjavaju realku. Prva ima samo dvie sobe, jer je prvi i drugi razred u jednoj sobi, a treći i četvrti opet u jednoj. Svi realni razredi smješteni su u jednoj sobi. Unutarnje uredjenje je prilično. Uče i talijanski te njemački jezik. Knjige su tiskane ćirilicom. Učila ima jako malo. Osim nekoliko mapa opazi i nekoliko trskovača, te se čini, da ondje još obstoji disciplina batinom. Liepo je to, što je sve, što k školi spada, ujedno (spojeno). Gombalište je u dvorištu, uz gombalište mala kapelica a uz ovu su učiteljski stanovi. Po miru sudeć, koj bijaše u školah, mora da tu vlada uzorna disciplina. Samo taj učitelj-vojnik žali, što nije mogao razumjeti, ne znajući jezika, što se je i kako predavalo i s kakovim uspjehom.

— (**Sjemenište za zabavišta.**) Nedavno obdržavan je prvi izpit u „Seminario Fröbeliano“ u Napulju, komu je prisustvovao nje-

Digitized by Google

mački poslanik i više talijanskih ministra. U tom je zavodu ravnateljica gčna. Peterman. S tim je sjemeništem spojen i penzionat.

— (**Štedionica u St. Pöltenu.**) Mjeseca siečnja 1879. slaviti će štedionica u St. Pöltenu 25-godišnjicu, te će suvišak od 170.000 for. iz pričuvnoga fonda darovati za dobrotvorne svrhe, a dakako najviše za škole.

— (**Nagrade.**) Uredničtvo „Allg. deutsche Lehrerzeitunga" razpisalo je jednu nagradu od 100 maraka, dvie po 80 mar., jednu po 60 mar., jednu po 50 mar., jednu po 40 m. a četiri po 30 maraka za 9 najboljih članaka za taj školski list.

— (**Francezka.**) Francezka vlada učinila je potrebite odredbe, da bude na ovogodišnjoj parižkoj svjetskoj izložbi zastupano i pučko učiteljstvo iz svijuh krajeva Francezke. Nu nije se tu radilo samo o tom, da budu svi krajevi zastupani, nego da se povede rieč i o obćem rádu na polju obuke i uzgoja. Mi ćemo ovdje jedan predmet iz izložbenoga kataloga: „Manuel général etc." priobćiti. Taj je predmet zemljopis u pučkoj školi ili kako ih u Francezkoj zovu primarne škole. Razpisana bijaše nagrada za djela zemljopisna, te je podneseno 98 radnja. Te radnje klasifikovala je sub-komisija trinajstorice. Ta sub-komisija odredila je više stupnjeva tomu klasifikovanju, naime od 0 = „zlo" do 10 = „veoma dobro". Komisija držaše se načela, da je geografiji zadaća, podati učenikom u pučkoj školi znanja o zemlji, o napučenih dielovih zemlje, njezinom obliku, o čovječanskih plemenih, o životinjah, bilinah i rudah. Ona ima učenike upoznati, kako se ljudi pojedine zemlje prema njihovu položaju urediše, i kako se prema tomu mienjala industrija i trgovina. Napokon ih ima upoznati i s tim, u kakovu odnošaju jesu ljudi jedan prema drugomu gledom na način života i družtvenosti.

Što se metode tiče, to je komisija odsudila jednostavno čitanje i napametno učenje, bilo ono kako mu drago točno i logično. Glavno je kod zemljopisne obuke živa učiteljeva rieč te dobra (zorna) učila n. pr. globi, reliefi, slike i zemljovidi. Uz navedene uvjete moguća su kod te obuke dva puta: Prelaz od obćenitoga k pojedinomu (analitička metoda) ili prelaz od pojedinoga k obćenitomu, od poznatoga ili bližega k nepoznatomu i udaljenomu (sintetička metoda). O jednoj te istoj metodi u isto vrieme nema ovdje ni govora. Izkustvom je dokazano, da uz analitičku metodu od 99 učenika ne zna ni 20 ime najbliže obćine, s toga se preporuča metoda sintetička, od bližega i poznatoga k daljemu. G. Girard veli, da počimajuć od obćenitoga, pokazivajuć zemljovide i kompase djeci, mislimo, da nas ona razumiju, a kad tamo, to su im svi ti predmeti misterija i zagonetke. — S druge strane ne može se učitelj sasvim odreći analitičke metode, jer mu treba i nešto dalje od domovine poći. Medjutim ostaju sve metode uzaludne, ako učevna sredstva niesu dovoljna ili ako sasvim manjkaju.

Osim toga pitanja razpravljahu učitelji tom sgodom medju sobom razna pitanja, što će po njih biti od velike koristi. Pa zato se može pravo reći, da je bila „pedagogija zastupana na ovogodišnjoj parižkoj svjetskoj izložbi." —

— (**Broj školske djece u Českoj.**) Po službenih podatcih iznosi broj djece obojega spola, obvezane pohadjati školu, u Českoj 819.868 glava. Kad bi se ta vojska djece postavila u dubljini od četvorice, pokrila bi duljinu od 27 milja, a kad bi se djeca postavila u red, držeć se rukama, sačinjavali bi pravac, dug 440 milja, koji bi okružio cielu Česku. Željeznički vlak, koji bi vozio svu tu djecu, po 50 u vagonu, sastojao bi od 16.298 vagona sa 327 lokomotiva, a dug bi bio 19 milja.

— (**Što može udruživanje**), liepo dokazuje bavarsko učiteljsko družtvo. To družtvo ima 9578 članova, a medju njimi 7630 učitelja i 1948 osoba iz inih stališa. Družtveno glasilo ima 2355 predplatnika, a list za mladež, što ga takodjer to družtvo izdaje, ima 5541 predplatnika. Družtvo ima i sirotinjsku zakladu od 167.000 maraka, te će se još povećati lutrijom, u kojoj će se dati na razprodaju 300.000 srećaka po 2 marke. — Ne bi li moglo biti tako i kod nas? Ako upravo ne tako sjajno, moglo bi ipak biti znatno bolje, nego jest. Imamo doduše nekoliko družtva, nu gdje su im članovi?!

— (**Na sandvichskih otocih**) ima 8981 za školu sposobno diete, od kojih 8287 polaze školu. Koliko se zemalja može pohvaliti, da 92% djece školu polaze? Dà, tako moramo učiti od narodâ, koje do nedavno držasmo divljaci.

Natječaji.

— Za učitelja rimokat. vjeroizpoviesti u Staroj Plošćici. Plaća 350 for., stan, dvor, vrt od 618 četv. hv., komad livade i 21 km. drva za ogriev, a za orguljanje 27 mjerova žita na godinu. Rok do 15. prosinca t. g.

— Za učitelja grčko-iztoč. vjeroizpoviesti u Dišniku, obćine garešničke. Plata 350 for., stan, vrt od 1¾ jutra i 21 km. drva.

Rok do 15. prosinca t. g.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere u Bršljanici obćine vukovinske. Plata: 350 f., stan, vrt i 21 km. drva. Rok do 15. prosinca.

— Za učitelja i pojca grčko-iztočne vjere u Stupovači, podžupanije križke. Plata: 350 for., stan, vrt i 21 km. drva.

Rok do 15. prosinca t. g.

Listovnica uredničtva.

G. A. F. u B. Mi ćemo drage volje primati i zapisnike školskih odbora, ali samo u kratkom izvodu i to ono, što bi čitateljstvo zanimalo. Ob ostalom će Vas pismeno obaviestiti „Uprava Napredka".

Digitized by Google

POZIV.

Dana 31. prosinca t. g. u 9 sati prije podne biti će

VII. redovita glavna skupština

hrv. pedagogijsko-književnoga sbora u prostorijah istoga družtva u velikoj Kukovićevoj kući, IV. odjel, sa sljedećim dnevnim redom:

1. Izviešće tajnikovo.
2. Izviešće blagajnikovo.
3. Školski odbori i njihovo djelovanje. Razprava Josipa Klobučara.
4. Predlozi pojedinih članova.
5. Izbor novih članova.
6. Izbor predsjednika.
7. „Pučko školstvo u našoj monarkiji u najnovije vrieme.“ Predavanje Mijata Stojanovića.

Predskupština je 30. na večer u 7 sati. Pozivlju se najuljudnije u tu skupštinu svi p. n. pravi i dopisujući članovi.

U Zagrebu, 1. prosinca 1878.

Upravljajući odbor hrv. pedag.-književnoga sbora.

Poziv na predplatu.

Pošto je godina na izmaku, pozivljemo na predplatu XX. tečaja „Napredka“. Pozivljemo s toga sve dosadanje vjerne mu prijatelje kao i splohomice sve hrvatsko učiteljstvo, da u svojem interesu uznastoji, da nadležne obćine čim prije list predplate i to tim više, što su radi „Službenoga dodatka“ po naredbi vis. kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 2. veljače 1876. br. 525 za svaku školu „Napredak“ držati dužne.

Godišnja je predplata „Napredku“ u Zagrebu i za vanjske u Austro-ugarskoj monarkiji . . . . . **5 for. — nov.**
za strane države . . . . . **5 „ 50 „**

Umoljavamo opetovano štovano svoje čitateljstvo, da se za vremena pobrine i pošalje predplatu, **jer se bez predplate neće nikomu list pošiljati, pače ni I. broj budućega tečaja.** To budi bez zamjere, ali tako rade i drugi listovi, jer se samo tim načinom može uvesti red u odpremanju, a izbjeći neprestanim reklamacijam. Umoljavamo još i to, da štovani čitatelji izvole naročito upozoriti obćinska poglavarstva, da „Napredak“ stoji 5 for., a ne 4 for.

Predplata se šalje „Upravi Napredka“. Pivarska ulica br. 14 (90 st.) i to najbolje poštarskom naputnicom.

Upravljajući odbor
hrv. pedagogijsko-književnoga sbora.

Izdaje ga „Hrv. ped.-književ. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

Digitized by Google

Br. 36. U Zagrebu, 20. prosinca 1878. Tečaj XIX.

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, uzgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Glasilo

„Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora".

„Napredak" izlazi svakoga 1., 10. i 20. u mjesecu. Ciena god. mu je za Zagreb i za vanjske u austro-ugarskoj državi 5 for., za strane države 5 for. 50 novč. U zamjenu uzimlju se svi slovinski i neslovinski pedagogijski listovi. Dopisi šalju se: Uredničtvu „Napredka", novci pako: Upravi „Napredka" (Pivarska ulica br. 90). Nefrankovani listovi neprimaju se. Za oglase prvi put redak 5 novč., drugi put redak 3 novč.

Čemu pučkomu učitelju dvomjesečni praznici.

Koli često se čuje pitanje: Čemu pučkomu učitelju uz četvrtke i dvomjesečni praznici? A zašto? Ponajviše zato, jer nam je sviet nenavidan, što tobože počivamo ciela dva mjeseca. Imade ljudi, koji se tim našim odmorom dobro služe, najviše pako zato, da nas omraze pred narodom. Na čast im bilo! Vele: „Najljepše ti je sada učitelju; on ne radi ništa ciela dva mjeseca, polazi sad ovoga, sad onoga, dugočasi se, pa zato ipak bere svakoga mjeseca svoju plaću, kao da drži školu. Drugčije ti je to kod nas: Mi sjedimo ciele godine dan na dan (ali gdje?), te se mučimo, da nas —, pak ne služimo toliko, koliko jedan školnik, a druge smo osobe, nego je on. Kad ćemo još jednom na sviet, bit ćemo zaista školnici! — —" Tako, velju, govorkaju naši zavidnici, al im nije prigovor opravdan. Da oni preuzmu našu „laku" ulogu pod šk. godinom ma samo na nekoliko tjedana, dana, rekli bi valjda: „Der Schuster bleibe bei seinem Leisten!" — Ne znadu sirote, koliki je posao pučkoga učitelja tečajem deset mjeseci. Ne može svjestan pučki učitelj tečajem 10 mjeseci niti svoga siromašnoga gospodarstva nadgledavati, kamo li voziti se danas ovamo, sutra onamo, pa onda reći: Oh, koliko se mi mučimo! — —

Takovi naši prijatelji misle, da pučki učitelj, obaviv svojih 4—5 sati u školi, nema više posla sa školom. Ta ne pitaju oni nikada: Tko se mjesto učitelja pripravlja za obuku? Tko se mjesto njega izpituje: da li je koj dan dobro uspeo obukom, nije li i zašto ne? Čega mu se poprimiti, da uzdrži dobru disciplinu? Tko mu izpravlja pismene radnje učenika? Tko umjesto njega ravna mladicu, da iz nje ponaraste koristno drvo? Tko umjesto učitelja, gdje je on perovodja mj. škol. odbora, sastavlja zapisnike, izviešća itd.? To su većinom, kako se veli, neznatni poslovi, radi kojih učitelje ne boli glava, te kojih ne treba niti spominjati.

Digitized by Google

Ovo mi ne bi glavna svrha pisanju, to je samo kao introdukcija, kojom bih rado one, koji tvrde, da ne treba pučkomu učitelju dvomjesečna odmora, dokazati, kojim se poslom bavi pučki učitelj tečajem jedne školske godine ili 10 mjeseci, te ih uvjeriti, da je pučkomu učitelju i te kako potrebno, da nakon desetmjesečna naporna rada dva mjeseca odpočine.

Sada pako želim dokazati, da nije pučki učitelj ni za vrieme dvomjesečnih praznika bezposlen, tako isto, kao što ni pčelice ne spavaju zimi, nego da je opet i cielih praznika u školi, da mu je jedina misao o školi!

Dnevnik, tjednik, daju pučkomu učitelju dosta posla za vrieme dvomjesečnih praznika. Zar da oba onda (kad ima vremena) prepisuje na čisto ili da ih izpunjuje? Ne, sudruže dragi, već da ih temeljito prouči. Da razgleda u njih osobito ona mjesta, koja si je tečajem minule šk. godine označio, gdje je budi dobar napredak polučio, budi gdje nije obukom uspeo. Što mu se vidi dobra, ubilježuje si za porabu u budućoj godini, a što mu se ne vidi valjano, o tom razmišlja, ter si ustanovljuje po stečenom znanju i izkustvu, kako će to tečajem dojduće šk. godine uporaviti. Razgledava, je li sgodno zabavljao sva 4 razreda (koj ih ima), nije li mu možda koj zaostao i koja bijaše tomu krivnja. Opaža li, da je koj predmet više uvažavao od drugoga, pa time naneo štetu obuci, preinačuje si to za buduću godinu. Razmišlja, nije li se možda u čem prenaglio bilo obučavajuć ili uzgajajuć. Polazi i drugove svoje (što mu tečajem šk. godine ne bijaše moguće) u tu svrhu, da čuje od njih, kakov oni sud izriču nad onim, ob čem on dvoji. Množina se takovih i sličnih pitanja radja u njem, na koja si odgovara, ter tako svoje dugo vrieme kratkočasi; nu po tom se iskreno raduje, što može odvažno pozdraviti novu školsku godinu, jer znade, da je pripravan borilac na svom polju!

Pošto dakle na taj način uporabljamo svoje bilježke, ubilježene prošle godine, pa ih prispodabljamo s bilježkami (u tjednicih i dnevnicih) i prošlih godina, valja da si tečajem praznika razborito porazdielimo učevno gradivo. Obilan naputak glede toga podaje nam glasoviti pedagog D. Kehr u svojoj knjizi: „Die Praxis der Volksschule.“ On govori tamo o svakom učevnom predmetu napose i to za svaki razred. Navadja za svaki predmet svakoga razreda valjana učila, pomoćne knjige, čim se je učitelju služiti pri obuci; dieli vrlo praktično obuku na ljetno i zimsko polugodište; ustanovljuje sasma naravno gradivo za svaki razred posebice i to za svaki tjedan itd.

Vrieme mi ne dotiče, da govorim ob svem tom, nu što mi se osobito svidja, i što držim vrlo važnim jest to, što si je čelični strukovnjak poredao predavanja tako, da se njimi obazire i na prirodu i njene odnošaje, što se ne može nijednomu učitelju dosta preporučiti. Uzet ću samo nešto iz realne obuke! Prirodopisno gradivo dieli po razredih i godišnjih dobah u kratko ovako:

Za IV. (naš I.) razred: na temelju zorne obuke.

Za III. (naš II.) razr.: Zrieti i opažati. Zahtieva naime, da se djeca ovoga razreda svakoga god. doba povedu u prostu božju prirodu, pa da u njoj uče, kako postaje, kako se razvija, usavršuje, dozrieva sve, što je dragi Bog stvorio.

Digitized by Google

U tu svrhu ima učitelj voditi svoje učenike proljećem, ljeti i jeseni u vrt, na polje, na livadu, u šumu i do vode. Na svakom tom mjestu ima djecu naputiti, da motre, što sve iz zemlje raste, kakove se sve životinje giblju na zemlji i vrh nje (dakako do oprediel. stupnja!). Treba da ju u pravo vrieme privede u vrt i polje, kad se obradjuje; treba da djeca neprestano (svakim danom) motre, što biva u vrtu, polju, na livadi, u šumi, u vodi i to što u proljeću, što u ljetu, a što u jeseni. Zimi razgovara dielom ob onom, što su djeca zriela i motrila minulih god. doba; dielom predaje dalje: o konju i govedih; o psu i ovci; o mački i svinji; o mišu i zecu; o krtici i šišmišu itd. u obće o životinjstvu i završuje s rudami. Što je osobite pazke vriedno jest to, što se po tom razdieljenju predaje 3 tjedna, a četvrtoga se tjedna opetuje. Vrlo rado zaboravljamo, prem ne bismo smjeli zaboraviti ovu: „Opetovanje je mati znanju!“

Za II. (naš III.) razred. Dočim se drugi razred vježbao poznavati razne prirodnine, neglededć na prirodopisni poredak, to se u ovom razredu gleda na to, da se gradivo poreda u vrste. Vazda je treba opažati iste biljege na raznih prirodninah, pa ih onda po njih ujedinjavati. N. p. pasjad dolazi iz opisa i prispodobe psa, vuka i lisice*. U ostalom ima se i ovdje obuka u prirodopisu osnivati na dogodjajih (razvijanju) bilja i živina. Izkustvena se opažanja svagdje upliću. Koliko je više moguće opaža se u prostoj božjoj prirodi, te se i od učenika zahtieva, da ustmeno i pismeno odgovaraju na pitanja, koja ih pitaju ob opaženom. Pismeno je opetovanje toli znamenito, da se ne smije propustiti. Učevno gradivo dieli u 40 šk. tjedna, te preduzimlje ljetnoga poljeća: bilje, i začimlje živinstvo (dvopap., kopit., psi, leptiri); zimskoga poljeća pako nastavlja živinstvo (mačke, glodavci, ptice) i rudstvo. Opetovanje svaki 4. tjedan.

Za I. (naš IV.) razred: Promatranje i vrstanje predmeta razvija se sada u rodove, gdje se ali opet od pojedinih polazi. Opis životinja i bilja po razvitku i odnošaju na prije opisane srodne predmete. Razmatranja u božjoj prirodi. Nastavak pism. zadaća. Naputak za sbirke. Gradivo se dieli u 40 tjedna, kako sliedi, samo se opaža, da se iz bilinstva uzmu glavni reprezentanti iz flore zavičaja i okolice, pa se poredaju gledom na dobu njihove cvatnje. Množ ostalih rodova uporavlja se prigodom pojedinih godišnjih doba tako, da se dobije pod konac neka cjelost. Ljetnoga poljeća u sve 3 god. predaje se bilinstvo, zimskoga je pako poljeća predavanje: čovjek, čovjekoslovje, bolesti čovj. tiela, kako se pomaže onesvješćenim (to traje kroz 10 tjed.); dalje: kralježnjaci, sisavci: 1. god.: majmuni, netopiri, zvieri; 2. god.: torbonoše, glodavci, krezubice; 3. god.: kopitari, dvo- i mnogopapkari, plitvonožci i krtovi. Ptice: 1. god.: grabežljive, puzavice; 2. god.: pjevice, golubovi, koke; 3. god.: trkalice, močvarice i plovice. Dvoživci: 1. god.: kornjače, gušteri; 2. god.: zmije; 3. god.: žabe; sve 3 god. o ribah. Bezkralježnjaci: 1. god.: kukci, leptiri; 2. god.: muhe; 3. god.: mrežno-, pravo- i dvokrilci. Pauci, crvi, rudstvo.

Dao Bog, došla i ta bilježka komu dobro! —l.

---

* Vidi: „Preživači — goveda“ u ovogod. „Napredku“.

*

Digitized by Google

Slovnica u pučkoj učioni.

Mnogo se je prepiralo u pedagogiji o tom, da li se ima učiti slovnica u pučkoj učioni ili ne; nu nakon duge borbe dodjoše do zaključka, da se slovnica ne može sasvim iztisnuti iz pučke učione.

Tko se želi svoje misli pismeno izraziti u nekom stalnom, pravilnom obliku, taj se mora upoznati sa zakoni jezika. Tu nije dovoljno samo neko nagadjanje po čuvstvu jezika, nego se tu hoće svjestnosti i sigurnosti. Nadalje ne smije se ni to smetnuti s uma, da slovnica i pravopis znatno podupire. Akoprem se može pravopis djelomice uvježbati nasljedovanjem i navikom, zato ipak samostalnosti dovine se samo onaj, koji si je svjestan razlogâ, na kojih se osniva uporaba govora. A to sve dokazuje mu samo slovnica.

Ovim ne budi rečeno, da slovnicu naučamo jedino i izključivo na golih pravilih, kako se je žalibože dugo naučala a gdje gdje i dan danas naučati običaje.

Prije nego predjemo na način obučavanja (metodu), obazrieti ćemo se na svrhu kao i gradivo toga predmeta u pučkoj učioni, sravniv ga sa znanstvenom slovnicom.

Slovničku obuku ne možemo smatrati u puč. učioni na nijednom stupnju svrhom, nego samo sredstvom vodećim k svrsi, to jest, da bude učenik mogao pravo razumjeti, što mu drugi priobćuje u materinskom jeziku; da se bude znao pravo i brzo izraziti ustmeno i pismeno, pak da bude podpuno razumio sadržaj i savez pojedinih izreka u štivih. Pučki učitelj neka ne traži neki ponos u tom, da mu učenici znadu izbrojiti na prste slovničke zakone i potankosti u učenih izrazih, nego jedino neka teži za tim, da uče sve zakone pravo razumievati i uporabljavati. Iz slovnice izključit ćemo dakle sve, što nije kadro unaprediti razumljenje i uporabu jezika.

Ne samo po svrsi, nego i po gradivu razlikuje se slovnička obuka u pučkoj učioni od one u viših učilištih. — Znanstvenoj je slovnici ukupni jezik predmetom razmatranja; početna pako slovnica u pučkoj učioni razmatra samo ono gradivo jezika, koje si je učenik prisvojio vježbanjem. Obseg, u kojem si djeca prisvojiše jezik, nije tako ogroman; zato si moraju prije svega prisvojiti obilje jezika vježbanjem u mišljenju i govoru, a onda tek neka ga počmu izučavati. Iz toga će svatko uvidjeti, da slovnicu valja naučat više praktično, nego teoretično; a tomu dosljedno valja izključiti sva suhoparna pravila i sve špekulacije; jednom riečju: sve mrtvo pamtisanje. — Sve treba crpiti samo iz onoga jezičnoga obilja, što no ga diete već ima. Upotriebimo li to praktično u vježbah, izoštrit ćemo u djeci razum i um, pa samo na takav način razbistrit ćemo i učvrstit dosadanje, pripravit praktično za buduće, te usposobiti diete, da će moći svoj materinji jezik dobro razumjeti i upotriebljavati.

Promotriv cilj i gradivo, prelazimo na metodu.

Početna slovnica u pučkoj učioni razlikuje se i glede učbe od znanstvene slovnice, a to zato, jer su učenici pučke učione u jeziku jako slabi. U viših

Digitized by Google

razredih imadu samo slovnicu pred očima kao znanstvenu granu, a u pučkoj školi valja imati pred očima ponajprije diete, t. j. ne smije biti tu slovnica svrhom, nego ima biti samo sredstvom, da si diete njom razvija duševne sposobnosti, da se uvježba dovoljno u jeziku, te da si bude svjestno jezikoslovnih pravila.

Nipošto ne smije pučka učiona početi slovničku obuku sa naukom o glasovih, sa sklonitbom ili drugimi mrtvimi i ukočenimi oblici. — Uviek mora izlaziti od živoga jezika, dakle početi sa najprostijimi izrazi misli, prostom izrekom, a od toga koracati k različitim oblikom razširene, proste i sastavljene izreke. Posvuda se mora slovnica izvadjati iz jezika, a nigdje jezik iz slovnice; uviek mora sadržaj ostati glavnom stvarju, jer je sadržaj otac obliku. Nadalje ne smiju se djeci podavati gotovi zakoni jezika, nego valja da učitelj djecu rukovodi, kako će ih sama naći.

Učitelj može to postići na dva načina, i to: da zakone jezika razjasni i razvije, upotrebljuje stranom izrično gradivo, što ga već diete ima, stranom rabeć uzor-štiva u čitanci. U oba slučaja mora se početi govorom, ne pako sa abstraktnim označivanjem učeniku nerazumljivih pojmova, koji njemu niesu ništa drugo, nego prazne rieči, dakle bezpotrebno obterećivanje uma. Samo ono slovničko gradivo, koje ne sastoji od samih slovničkih pravila, nego koje djeca traže i nalaze na zelenih poljanah književnika (na uzor-štivih čitanke), djecu zanima.

Akoprem je dokazano, da pučka učiona imade crpiti slovničko gradivo iz dva izvora, i to: 1. stranom iz obilja jezika, štono ga već diete ima; 2. stranom iz uzor-štiva, nalazećih se u čitanci: zato ipak valja biti učitelju opreznu, da se kroz pretjerano jednostrano postupanje možebiti ne porode nedostatci, koji bi smetali djeci pri razvitku slovničkom. Uzmemo li slovničko gradivo odmah iz početka samo iz obilja jezika, kako su ga djeca kod kuće naučila, to će biti obično to gradivo i po obliku i po sadržaju jako manjkavo. Krug znanja i izkustva djece je na tom stupnju još jako malen, u mišljenju su djeca još jako spora, pa i ono misli, što ih imadu, nejasno i nepodpuno izrazuju. Nu i drugi put ima svojih nedostataka i mana. Oslonimo li naime slovničku obuku jedino i izključivo na čitanku, učiniv ju izhodištem istoj, tada nam štiva ili ne podaju u dovoljnom broju onih slovničkih pojava i oblika, koje moraju djeca učit poznavati, ili su za razjasnjenje slovničkih zakona potrebiti oblici amo tamo pomiešani ili jedni od drugih razstavljeni i pobacani u štivih. Učenik je dakle primoran oblike mučno sakupljati, te se kod toga jako izmuči, a žudjeni cilj riedko postigne.*

---

* Neki učitelji, da doskoče toj neprilici, uzeše za pojedine slovničke vježbe i pojedine dielove slovnice sastavljati posebna štiva. Nu to se ne može nikako odobriti. Jer kako izpadnu obično takova štiva, u kojih je pisac stegnut u uzki krug pojedinih slovničkih vježba? Takova su štiva uviek nešto prisiljena, nenaravna, dà, često su upravo prava nakaza. A diete se imade upoznavati običnim, neprisiljenim, jedrim pučkim jezikom, ako smo voljni, da i ona nauče takovim jezikom svoje misli izražavati.

Digitized by Google

Ovi su nedostatci povodom, da se je potražio i našao srednji put, naime taj, da se kod promatranja slovničkih zakona ne izilazi niti izključivo od obilja jezika, štono ga djeca već imadu, niti od slovničkoga gradiva, koje se nalazi razbacano u štivih, nego od izreka liepa oblika i poučna sadržaja (uzor-izreka) i na njih se razvijaju slovničke pouke.

Obaviestiv učenika o bitnosti slovničkih zakona razglabanjem uzor-izreka, preći ćemo na razglabanje štiva, pa tako ćemo u saveznu govoru već pribavljeno znanje učvrstiti. Učitelju je sada imati na umu, koje u štivu nahodeće se pojave učenik razumije, koji mu se mogu protumačit na temelju jur stečenoga slovoičkoga znanja, a koji mu najzad u taj mah imaju ostati netumačeni, jer im se na dotičnom stupnju još ne mogu tumačiti. O prvih neka učenik odgovara na shodna pitanja, druge mu valja protumačiti a treći neka se jednostavno mimoidju. U tom smislu nije doduše čitanka izhodištem slovničkoj obuci, nego središtem, na koje se imadu priključiti radnje učenika. — Uzor-izreke jesu dakle priprava, štiva središte a zadaće, što ih učenici izradjuju, zaglavak slovničkoj obuci.

Ako se bude slovnica ovako naučala, ne zaboraviv pri tom, da učenici stečeno slovničko znanje pismeno uporabljuju i vježbanjem učvrste, tada smo sigurni plodu, koji će se najbolje opaziti u slogu. Samo ne smije učitelj pri naučanju slovnice nikako smetnuti s uma, da sve znanje leži u zoru, sva jasnost u prispodabljanju, a da se savršenost može postići jedino vježbanjem.

Po Kehru Jak. Kalajdžić.

Primjeri riedke pameti.

Sve, što je vrlo riedko, osobito zanima čovjeka, mnogo više od onoga, što je neznatno, obično; a uzpiše li se što riedka, osobita, to čitamo vrlo rado, pa ma i ne bilo od bog zna kakve praktične vriednosti. S toga se, priobćujuć primjere riedke pameti, nadam, da će to gdjekoga zanimati.

Mitridat, kralj pontski, bijaše toli obsežne pameti, da je umio sve jezike i narječja podčinjenih si naroda, kojih bijaše do dvadeset i pet, a osim toga poznao je po imenu svakoga od svojih 80.000 vojnika. O kardinalu Mezafontu kažu, da je dobro govorio preko četrdeset raznih jezika, — a prije deset godina položio je Slaven Šercel pred vrstnimi učitelji točan izpit iz više nego dvadeset jezika*. A i Blücher poznao je, kao i Mitridat, svakoga vojnika svoje velike vojske.

Učena mletčanka Modesta Pozzo, zvana Moderato Forsa, bijaše tako lake pameti, da mogaše propovjed, što ju je čula, odmah doslovce opetovati. Isto takve pameti bijaše Cornelio Musso, te se je mislilo, da je sam prodiku sastavio. Glasoviti Hugo Grotius zapamtio je imena svih vojnika jedne pukovnije, koje je jedan put prozivati čuo. Hortensij mogaše recitovati sve ciene jedne

* Basariček. Dušoslovje.

Digitized by Google

dražbe. Glasoviti francezki učenjak Josip Scaliger naučio je za dvadeset i jedan dan cieloga Homera, a za četiri nedjelje sve grčke pisce. A o Seneki se pripovieda, da je Virgilovu Aeneidu jednom pročitao i odmah ju znao svu na pamet. Muretus pripovieda o nekom mladom Corsu, koji je u Padovi, nedaleko njega stanovao i polazio visoke škole, učeć prava. Mladić bijaše vrlo marljiv, te si učenjem toli izvježbao pamet, da je za čudo. Da se Muretus uvjeri o lakoći njegove pameti, diktovao je svomu pisaru latinske i grčke rieči, od kojih bijahu neke manje poznate i bez svakoga saveza, i to toliko ih, da se pisar utrudio, a i slušateljem bijaše već takodjer dosta: ali mladomu Corsu ne bijaše još dosta, tražio je još više. Kad mu Muretus kaza, da bude posve zadovoljan, ako mu samo polovicu diktovanih rieči opetuje, obori oči i zamisli se. Prisutni šutili su i mirno čekali, želeć znati, što će biti. Mladić se napokon prene i započme. Opetova na udivljenje sve rieči istim redom, kojim bijahu diktovane. Došav do posljednje rieči, izgovori sve rieči natrag ća do prve. Za tim opetova prvu, treću, petu i t. d. rieč, a napokon kako je tko htio.

Nadalje pripovieda Muretus evo ovako: „U mojoj kući življaše u isto doba, kad i mladi Corso, takodjer Franjo Molinus, patricij iz Mletaka, baveć se neobično marljivo raznimi znanostmi. Budući slabe pameti, zamoli mladoga Corsa, da ga barem ponešto u svojoj umjetnosti poduči, što i Corso učini. Zato bi se sastajali svaki dan i probavili zajedno više sati. A gle čuda: nakon šest ili sedam dana mogao je Molinus 500 rieči u istom redu opetovati, kojim bi mu se kazivale. Ja se ne bih usudio to napisati, da nemam za to množine svjedoka.“ — Corso da je svoju umjetnost naučio od nekoga Franceza, koji mu bijaše kućnim učiteljem.

Temistokle bijaše toli čvrste pameti, da si je želio umjetni način, kako da uzmogne zapamćeno zaboraviti. Liep primjer čvrste pameti podaju nam takodjer papa Kliment VI., o kom se pripovieda, da nije nikad zaboravio, što je jedan put čuo, te učeni Škot Toma Dempster, koji kaza, da ne zna, što će reći „zaboraviti“.

Navedoh primjera obsežne, lake i čvrste pameti, sad nam preostaju još primjeri za vjernu pamet. Evo i tih. Seneka mogaše 2000 rieči istim redom, kojim ih zapamtio, a preko 200 stihova preokrenutim redom recitovati. Propovjednik David Plondel bijaše toli vjerne pameti, da mogaše četiri do pet sati bezprestano govoriti, te se nije trebao dosjećivati ni ikojemu imenu ni ikojoj godini. U starosti osliepi. Sliepa posjeti učeni Ivan Gas. Lencij, komu pripoviedaše puna četiri sata o nekom velikom djelu, što ga je kanio pisati proti Chifletu tako, da mu se pameti ne mogaše ni Lencij ni ostali pristutni, koji su ga takodjer posjetili, dosta načuditi i nadiviti. Brendel, lječnik i učitelj u Göttingenu, znao je cielu Aeneidu na pamet, i to ne samo napred, već i natrag. Lord Karteret, državnik, znao je sv. pismo novoga zakona doslovce na pamet, što je tako gladko pripoviedao, kao da je iz knjige čitao. Hartenbach pripovieda, da bijaše koncem prošloga vieka u Napulju neki ne baš naobražen čovjek, koji je znao Tassov „Oslobodjeni Jerusolim“ točno i sjegurno na pamet,

Digitized by Google

i to s početka natrag i straga napred, jednom rieči, kako je tko htio. Isti pripovieda, da je neki dječak u Wetteranu znao cielu bibliju na pamet. Licentiat Duchet, prevodilac dvorske narodne knjižnice u Münchenu, pokazao je mjeseca travnja 1804. u Lipskom najprije u muzeju, a poslie u akademiji znanosti pred članovi obiju zavoda svoju izvanredno vjernu pamet. Recitovao je 24 biblijske knjige od 600 poglavja, i to po rubrikah i poglavju, svakim mogućim redom, kako je tko htio: spreda, natrag, preskokce. Kad mu se je kazao broj poglavja, spomenuo je namah rubriku, te naznačio mjesto poglavja i knjigu, na koju se odnosi. Zatražio je od slušatelja, da mu dadu dvadeset većih ili manjih listova u raznih jezicih, naime u njemačkom, latinskom, francezkom, talijanskom, hrvatskom, českom, poljskom i ruskom jeziku. Dva dana iza toga htio je tih 20 listova dvadesetorici u isto doba na pamet diktovati, te ih napokon opetovati. 14. kolovoza diktovao je u Erlangenu devet listova, koje dobi poslie podne, u njemačkom, latinskom, francezkom i talijanskom jeziku, devetorici pisara na pamet u isto doba, t. j. prvomu, onda drugomu, trećemu itd. i to tako brzo, da nijedan nije trebao čekati, a svaki je put dobro znao, gdje je u pojedinom listu prestao. Historik grof Ivan Mailáth mogao je upamtiti 800 rieči, koje je kazivao svakim mogućim načinom. Mogao je recitovati pjesme od 100 do 200 stihova, i to od zadnjega stiha počam, pa sve prema početku. Mogao je diktovati u dva jezika, a u isto doba učit na pamet treći predmet, a uza sve to nije nijedan pisac čekao, i nije Mailáth nikad pitao, koju da rieč koji piše.

Osobite pameti bijaše Toma Fuller, o kom nam pripovieda Hartenbach. Fuller bijaše crnac, rob u Virginiji. U starosti, i to u sedamdesetoj godini, bijaše još izvanredne pameti, o čem ćemo se odmah uvjeriti: Dvojica ga zapitala: koliko je sekunda netko živio, koji je živio 70 godina, 17 dana i 12 sati. Za četiri minute odgovori: 2.210,500.800. Netko od pitajućih računao je poslie toga pismeno, te Fulleru kazao, da se je prevario, ali se Fuller ne dade smesti, već upozori istoga, da je sjegurno prestupne godine pregledao, a tako je i bilo. Poslie toga zapitalo ga: Koliko odojaka imati će netko nakon osam godina, ako ima šest svinja, od kojih svaka prve godine šest ženskih odojčića okoti, i ako se to tako dalje opetuje? U prvi mah nije crnac pitanja dobro razumio, pa zato mu se pitanje opetovalo. Za deset minuta poslie toga odgovori: 34,588.806. Nije li to mnogo? Hartenbach spominje, da je crnac vježbanjem to postigao. U prvom početku znao je samo brojiti do 10; a bio je već odraslim čovjekom, kad je tako daleko došao, da je znao brojiti do 100. Za tim je uviek brojio mnogo stvari: dlake u kravljem repu, kojih 1782 nabroji, zrnje pšenično iz posude i t. d., te je napokon došao do tolike vještine.

Po dru. Rafaelu Hellbachu.

Davorin Trstenjak.

Digitized by Google

Imadu li se u polaznicah nižih razreda izpunjavati sve rubrike.

Imade nas jošte danas, koji razno shvaćamo popunjavanje rubrikâ u šk. polaznicah. Najvećma se razilazimo mnenjem gledom popunjenja rubrika u II. razredu. Znam, da se takove na raznih školah razno popunjuju. Tako sam osvjedočen, da je učenica II. razreda iz jedne obće pučke škole doniela polaznicu, gdje bijahu sve rubrike popunjene, dočim je diete drugoga razr. iz neke druge obće pučke škole donielo polaznicu, u kojoj niesu sve rubrike popunjene bile. Jedan od izdavatelja polaznica svakako je pogriešio, a to radi toga, jer nije shvatio naukovne osnove. Naukovua osnova od 24. kolovoza 1875., broj 2949, na str. 36—43 jasno pokazuje, kako i što se imade u kojem razredu iz kojega predmeta preduzeti. Stoji k tomu i to jasno, da se doljna dva razreda od gornjih razlikuju u predavanju pojedinih predmeta. Prvi i drugi razred uzima realnu obuku na temelju zorne obuke, dočim se u III. i IV. razr. predavaju realija zasebice u satih zato opredieljenih. Treći i četvrti razred imade opredieljene granice pojedinim predmetom, dočim I. i II. razred nema toga opredieljenja, već se tamo realija obćenito i kratko preduzimlju u vrieme, koje je kroz tjedan ili dan za zornu obuku utanačeno na temelju za tu svrhu uredjene čitanke. Po tom se imadu u I. razredu izpunjavati rubrike: vjeronauk, čitanje, zorna obuka, račun, krasopis i gombanje. U II. razredu naznačen je nuz čitanku obseg slovnice a uz to ju posebice naukovna osnova opredieljuje; k tomu preduzimlje se i risanje na stigmografskih uzorcih. S toga u drugom razredu bilježim: vjeronauk, čitanje, slovnica, zorna obuka, račun, krasopis, risanje i pjevanje. U III. i IV. razredu popunjuju se sve rubrike.

Za točan pregled koje prigodne kontrole neka učitelj bilježi u tjednik pod rubrike poviest sa zemljopisom prirodopis i prirodoslovje samo brojeve onih štiva, koje je prigodom zorne obuke kojemu predmetu za volju preduzeo, da se tako sam nadzornik uvjeriti uzmogne, da li je učitelj shvatio svrhu i smjer pojedinih štiva. Slavno će uredničtvo, kano naklono dobroj i u sklad vodećoj stvari jamačno koju primietiti, da znamo, da li su oni, koji ovako stvar shvaćaju, shvatili smjer naredbe vis. kr. zem. vlade.*

Ferdo Hefele.

---

* Vi pravo sudite; jer čim se po naukovnih osnovah nemaju realni predmeti napose predavati, nego se naročito odredjuje, da se imadu u 1. i 2. razredu spajati sa zornom obukom na temelju početnice i čitanke za 2. razred, sliedi iz toga, da se nemaju ti predmeti posebice ni klasifikovati, nego ujedno pod imenom zorna ili stvarna obuka. Pa to se vidi takodjer iz same čitanke za 2. razred, u kojoj nije realno gradivo poredano po strukah, već kao gradivo za zornu obuku po didaktičkih načelih od bližega k daljemu, od poznatijega k nepoznatomu itd.

Uredn.

Digitized by Google

DOPISI.

Zagreb. Cienjeni gospodine uredniče! Izvolite sljedeće uvrstiti u svoj cienjeni list:

Mato Brletić, učitelj u Senju, umro je u Zagrebu dne 13. o. m. noćju u naručju svoje supruge te uz vrisak i plač četvero malodobne djece.

Pokojnik zatražio je prošle god. mirovinu radi posve poremećena zdravlja iza tridesetgodišnjega revnoga službovanja, te tvrdo osvjedočen, da će ju dobiti, preselio se u listopadu ove godine u Zagreb, samo da uzmogne što više naobraziti svoju djecu. Nu na žalost svoju i svoje obitelji dobi u bolesti isti dan pred smrću ferman, da mu se ne može dati mirovina, te da ima nastaviti svoje službovanje. Ta odluka jamačno je pospješila njegovu smrt, jer je istu noć umro, ostaviv obitelj u velikoj materijalnoj oskudici, kojoj su za prvi mah doskočili zagrebački učitelji medjusobno sabranimi dobrovoljnimi prinesci. Žaliti je veoma, što pokojnik nije bio član „Učiteljske zadruge“, jer mu bi dobila djeca barem neku podporu, a supruga pripomoć za pogrebne troškove. — Taj slučaj neka sjeća one učitelje, koji još niesu članovi zadruge, a imadu obitelj, te neka ne žale dati tih godišnjih 3 for. — Pa zaista žalostan je i spomene vriedan taj slučaj, gdje se učitelju iza tridesetgodišnjega revna službovanja ne dade ono, što je zakonom i pravom zaslužio. Može li se onda zahtievati ili može li taj slučaj bodriti hrvatsko učiteljstvo savjestnomu rádu i vršenju zakona, kada se on ondje krši, gdje bi se morao najsvjestnije vršiti: — nu nije čudo, jer smo blizu Turske! x + y.

Jaska. (Sjednica odbora učiteljskoga družtva za podžupaniju jastrebarsku.) Odbor učiteljskoga družtva za podžupaniju jastrebarsku držao je redovitu svoju sjednicu na 12. prosinca t. g. u prostorija škole jastrebarske. Prisutni bijahu: L. Vranko, ravn. učitelj jastrebarski kao predsjednik. Odbornici: Stj. Valenteković, J. Rendulić, A. Pšeničnik i Lj. Klopović.

Najprije sliedilo je pregledavanje računâ, koji po izkazu blagajnika iznose svotu 79 for. kao prinos redovitih, utemeljiteljnih i podupirajućih članova. Izdatak čini 13 for. 74 nov., ostaje dakle čistih 65 for. 26 nov. Računi bijahu u redu, te odbor izjavi: da se računi imaju k novoj godini zaključiti i budućoj glavnoj skupštini na uvid i pretres predložiti. Družtveni novac nakan je upravljajući odbor koristonosno uložiti i to u smislu §. 18. družtvenih pravila. Na predlog predsjednika bi zaključeno, da se glavna skupština sazove na dan 24. veljače g. 1879., jer je onda i onako vrieme poklada, gdje su učitelji prosti od škole i orgulašije u crkvi. Da družtvo uzmogne čim ljepšu diplomu dičnomu si pokrovitelju, preuzvišenomu g. biskupu J. J. Strossmayeru nabaviti, zaključi odbor: „Zamoliti zemaljakinju svoju, list gore svoje, gospodju Vjekoslavu Fullovku, suprugu ovdješnjega trgovca u Jaski, koja se u umjetničkoj struci slikarstva i krasopisa u Monakovu usavršuje, umoliti, da bi tu diplomu čim ljepše izraditi izvolila.“ Nadalje zaključi odbor, predplatiti se u družtvenu svrhu na njemački šk. časopis „Volksschule“ i nabaviti po mogućnosti

Digitized by Google

nekoja najbolja i novija pedagogijska djela, da se tim i družtvenoj knjižnic temelj postaviti uzmogne.

Na posljedku imao je ovaj odbor na umu i buduću podžupanijsku učiteljsku skupštinu, tę je zasnovao nekoja pitanja, koja bi se tom prigodom imala rješavati, a ova su:

1. Je li probitačno, da se djeca u pučku školu, osobito na selih, primaju sa navršenom šestom godinom?

2. Što bi imale duhovne i svjetovne oblasti činiti, da se odbije prigovor onih majka, koje tvrde, da žensku mladež žele s toga prije vremena oteti školi, jer zanemaruju kućanstvo i jer su tobože kćerke prirasle za udaju?

3. Da li su obće pučke škole po naših gradovih i trgovištih dovoljne, da se tamošnja mladež valjano naobrazi, ili bi valjalo tu naobrazbu i u koliko razširiti?

4. Da li mjestni nadzornik smije i može stanovati izvan središta uškolana mjesta i da li može uspješno nadzirati više i razno udaljenih škola?

Ova pitanja priposlana će biti onomu odboru od 7 lica (učiteljem ove podžupanije), koji je izabran, da izrekne svoju o tom, pak sastavi i odabere više takovih pitanja, te će se onda najumjestnija na predstojećoj ovogodišnjoj podžupanijskoj učiteljskoj skupštini i razpravljati.

Sjednica svršena je u 1 sat. **Ljudevit Klopović,**
tajnik družtva.

Petrovaradinsko okružje. (Sladka uspomena.) Za učitelja nema ljepše i veće nagrade na ovom svietu, do li „ostati sladkom uspomenom u srdcih svojih pitomaca.“ Ta svaki se čovjek rado sjeća svoga djetinstva, dobe svoga školovanja, a tim još sladje zaslužnih i obljubljenih svojih učitelja. To su čovječji zaista najsretniji i najsladji časovi; to mu je najmilija uspomena njegove prošlosti. Ta već i malena djeca, razstavljajuć se sa svojim ljubljenim učiteljem, rone suze-oprostnice, ljube mu ruke i zahvaljuju mu se na njegovu trudu i otčinskoj ljubavi. Blago učitelju, koji je tako sretan! Takav nigda ne umire, već živi u sladkoj uspomeni kod svojih pitomaca.

I pučki učitelji ovoga okružja duboko ganuti viešću, da je njihov bivši zaslužni ravnatelj na učiteljištu u Petrinji, pogl. g. Josip Velko, na vlastito zahtievanje u mir stavljen, smatrajuć si za veliku dužnost, složiše se, da mu se putem javnosti učtivo zahvale na njegovu neumornom trudu i vazda otčinskom susretanju svojih pripravnika.

Kako da se toj svetoj dužnosti ne odazovemo, kad je on bio vazda naš pravi i revni otac! Svojimi liepimi vrlinami stekao si je neograničenu ljubav svojih pitomaca. Nebješe slušaoca, koji njega ne bi u srdcu svom kao najsladju si uspomenu sa učiteljišta poneo.

Priznavajuć Tvoju zaslugu, poglaviti gospodine! i Tvoju vazda otčinsku skrb i ljubav prama nam, udostojasmo se ovim na svem Ti se zahvaliti, na liepom odlikovanju čestitati, te na razstanku još uzkliknuti: Svevišnji Te otac

Digitized by Google

poživio još dugo sretna i zadovoljna na ponos i uzor hrvatskoga učiteljstva a na viečnu spomen i diku Tvojih zahvalnih slušatelja!

U ime ostalih:

Josip Štefanović, učitelj. **Fran Grginčević,** učitelj.

Novska. Odkako je novi škol. zakon za današnju Krajinu ugledao sviet i nastupio novu eru svoga života, mnogomu se je suza radosti zacaklila u tamnom oku! A kako i nebi, kad je njim preobučen u novu haljinu — stupivši na pozorište naroda — povukao na sebe obću pozornost ljudi, koji su stanje učiteljstva i škole donle nekim prezirnim pogledom susretali. Njim bo je od toga vremena znamenit korak k općoj pučkoj prosvjeti pokročen, te stavljen temelj valjanomu narodnomu uzgoju i družtvenomu životu, bez koga se nijedan sloj naroda, a još manje država sretna i zadovoljna ćutiti može. — Njim bo je podignnta vječna sgrada, iz koje će luč znanja bacati svoje iskre u najzabitniju kolibicu zapuščenoga nam naroda.

Nu podizati sgradu, a ne nastojati, da pod revnim nastojanjem vješta i umna vrtlara ružice i lieri svoj miris oko nje ne razprostiru; da se oko nje ne sakupljaju marljive pčelice, srkajuć miomirisan prašak iz njih, te hrleć svojim košnicam med iz njega ne grade; značilo bi, pustiti alem kamen, da utone u pučinu morskih valova.

Sgrada, to je školski zakon; uman i vješta vrtlar jest učitelj, a miomirisni cvietci su nevina dječica, kojoj je oko te sgrade sakupljati se i crpiti ono znanje, koje ima učiniti čovjeka obće naobraženim, da se u raznih ljudskih udesih prosto kretati uzmogne.

Biti će sada na izmaku 6 godina, odkako se novi šk. zakon (stvoren za Krajinu) provlači sve do danas s raznimi dopunjci i razjasnjenji u naredbah vis. glav. zapovjedničtva, smjerajućimi na boljak školstva.

Prem je tim zakonom od g. 1872. u svem učinjen veliki skok, to ipak sravniši ga sa prošloti, morao bi već od davna izčeznuti u daljini svjetskoj. — Jer da se je u pogledu školstva barem prije 50 godina tako živo radilo, sigurni smo, da bi stanovište pučke naobrazbe u današnjem 19. naprednom vieku moralo imati sasma drugčije i bolje lice, nego li danas.

Nu pomislimo li na one ljute i krvave bojeve i napadaje, koje je krajiški narod na straži stojeć minulih vjekova od turskoga zuluma prepatio, — boreć se za rod i dom svoj, — nije ni čudo, da je u kulturnom stanju iza drugih naroda zaostati morao.

Nu što nije sada već postignuto, to uzdajuć se u blagotvornost visoke c. k. krajiške zem. vlade, nadamo se, da će uznastojati prama zahtjevu i duhu današnjega vremena podčinjeno školstvo tako urediti, da će svim potrebam narodnoga života odgovarati moći.

Nije nam nakana, da se ovdje pretresanjem školskoga zakona bavimo; ne, već ćemo se obazrieti samo na onu točku, koja, ako se sa svoga današnjege gledišta bitno nepromieni, te ne dade njom ona garancija eksistenciji

Digitized by Google

pučkoga učiteljstva, da se ne bude moralo boriti za materijalno bitisanje svoje, podržavat će dugo i dugo djelatnost pučke naobrazbe.

Što koristi uvesti ma kakove fine reforme u školstvu, podizavati ma kakove veleliepe sgrade, ponamješćivati u nje svakovrstnih i najkrasnijih slika i učila, ako ne bude stanje onoga poboljšano, kojemu je zadaća, u duhu mladeži ih oživotvarati.

Da bude učitelj za svoj râd oduševljen, uzorom svega i svagdje, da bude dika i ponos obćini svojoj, da bude učitelj učiteljem, ište se od njega dovoljno znanje i strukovno naobraženje. Nu gledeć na njegovo današnje materijalno stanje — u ovom modernom svietu — ne može se od njega to ni očekivati a kamo li zahtievati.

Jer, bio on ma kako mu drago za svoje zvanje oduševljen, strukovno naobražen, zauzet svom silom za napredak omladine svoje, — od koje se valjana budućnost snuje, — mora da popusti pred elementi, koji čovjeka u pomanjkanju materijalnih sredstva k propasti vode.

Niesmo nikomu nenavidni; nu sravnimo li stanje ikojega drugoga činovnika s našim, opazit će se svagdje bitna razlika!

Svaki bo je za svoj trud dostojnije nagradjen, nego li pučki učitelj, koj ipak najtežu zadaću vršiti ima; koj daje temelj svoj civilizaciji.

Nije nam mjesta ovdje, da kakove paralele vučemo, pošto je takovih jadikovka dosta već u javnih glasilih na vidjelo izneseno; nu ipak nam pero i tu malko zape, jer nam se čini težko na srdcu!

Osvjedočeni smo, da si je vis. c. k. glavno zapovjedničtvo na polju školstva steklo velike zasluge; nu prije svega nadamo se pouzdano, da će se ono što prije za materijalno stanje učiteljstva zauzeti i uvažiti naše smjerne molbe, po kojih ne bude više morao pučki učitelj u školi promišljavati, kako će si koju krajcaru namaknuti, a da se sutra sa svojom obitelji prehraniti uzmogne; da ne bude morao očekivati čas, kad će mu nadoći vjerovnik, da mu i ono nešto malo probubnja, što si je težkom mukom privriedio.

Pod takovimi okolnostmi živuć, mora učitelj a po njem i sama škola izgubiti svaki ugled pred narodom.

Da ne bude učitelj morao više svoje sile jedino na eksistenciju svoju obraćati, već ih moći posvetiti književnosti, boljku i napredku svoga roda i doma, to podpisani u ime učitelja kotara Novske podastiru vis. c. kr. glavn. zapovjedničtvu, kao krajiškoj zem. upravnoj oblasti ovime najsmjerniju molbu, da im po primjeru braće civilne Hrvatske njihovo materijalno stanje poboljšati uznastoji. *

Sp. Ugrenović, učitelj. **Lavoslav Kovačić,** učitelj. **Bogdanović,** učitelj.

* I ostali učitelji gradiškoga okružja podnieli su visokoj vladi molbu, da njihovo materijalno stanje u sadanjoj sjednici zemaljskoga školskoga vieća u pretres uzeti blagoizvoli. Pisac.

Budi Vam na utjehu, da je, u koliko smo mogli doznati, osnova ob uredjenju, dotično povišenju plaća, već izradjena i podnesena na odobrenje Nj. Veličanstvu. Ur.

Digitized by Google

VJESTNIK.

Domaće viesti.

— (**Imenovanja.**) Njeg. preuzvišenost ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenovao je Simu Mirosavljevića pravim učiteljem obće pučke škole u Dobrincih, kandidata pučkoga učiteljstva Kvirina Broza pravim učiteljem obće pučke škole u Komoru; privr. učitelja u Vrbnu Marka Petaka u istom svojstvu učiteljem obće pučke škole u Gjurmancu; Marka Subotića pravim učiteljem obće pučke škole u Indjiji, Glišu Vojnovića pravim učiteljem obće pučke škole u Budjanovcih, Gjuro Konjovića pravim učiteljem obće pučke škole u Negoslavcih, Julku Vojnovićku pravom učiteljicom obće pučke škole u Budjanovcih i Draginju Galenićku pravom učiteljicom obće pučke škole u Sotinu.

— (**Hrvatski pedagogijsko-književni sbor.**) Kao utemeljitelji pristupiše sboru učione u Gudovcu, sv. Jani kod Jaske te učiona u Remetah. Učione u sv. Jani i Gudovcu položiše svaka po 25 for., a učiona u Remetah 10 f. Nadalje je položio gosp. Sime Vudy kao utemeljitelj 1 for. 50 nov.

— (**Promjena imena.**) Nj. preuzvišenost ban dozvolio je izpitanoj učiteljici Olgi Rabenšteinovoj, da svoje prezime „Rabenštein“ promieni u prezime „Vranić.“

— (**Božićnica.**) Zastupstvo grada Križevaca uvrstilo je svoju školu u II. plaćevni razred. Tim je dokazalo, da mu je napredak škole na srdcu. — Živilo svjestno zastupstvo! Živio gradonačelnik!

— (**Učiteljska „Zadruga“.**) Zapisnik 13. glavne skupštine učiteljske „Zadruge“ držane dne 12. prosinca 1878. pod predsjedničtvom g. Stjepana Basarička i u prisutnosti dovoljna broja članova. Gradski povjerenik g. Domjanić.

1. Predsjednik pozdravi članove skupštine kratkim govorom te moli tajnika, neka izviesti slavnu skupštinu o ovogodišnjem djelovanju upravljajućega odbora.

2. Tajnik pročita sljedeće izviešće:

Slavna skupštino!

Okolnosti, u kojih upravljajući odbor stupa pred slavnu skupštinu, da položi račun o godišnjem svojem djelovanju, mnogo su još nepovoljnije, nego li lanjske godine.

Već prije stigoše kojekakve nepogode naš narod, koji je s tolikimi simpatijami pratio dobrotvorni rad našega družtva. Ove je pako godine obraćena skoro sva njegova pozornost na dogadjaje u Bosni i Hercegovini, od kojih je narod hrvatski sudjelovao neposredno stranom junačtvom svojih sinova, stranom pako materijalnimi žrtvami, što jih je dragovoljno doprinašao poimence u tu svrhu, da olakoti stanje ranjenikom i sirotam onih svojih junaka, koji su slavno poginuli na bojištu.

Slavna skupštino! Kod ovakovih okolnosti nije mogao upravlj. odbor ni pomisliti, da ma kojim načinom zaišće podporu ili pomoć mnogih drugačije darežljivih prijatelja naše „Zadruge“.

Na sreću ne bijaše ni nužda, da poprimi takove mjere. Revnošću upravlj. odbora, nesebičnim njegovim nastojanjem, izdašnom pomoću plemenitih čovjekoljuba položen je „Zadrugi“ čvrst temelj, te joj je uz sve nepovoljne okolnosti obstanak i razvoj posve osiguran.

Ovim se liepim uspjehom možemo danas svim pravom ponositi: ovaj nam je uspjeh dokazom, što može uz dobru volju složan i nesebičan rad. Radošću kuca nam srdce, kada pomislimo, koliko smo već uboge učiteljske sirotčadi izbavili iz biede i nevolje, koja je grozila nedužnoj dječici ostavšoj bez otca — bez vodje i odhranitelja svoga!

Ali, vrlo neugodno mi je, što moram ovdje spomenuti, da su to baš učitelji sami, kod kojih humanitarna svrha našega družtva nalazi slaba odziva: pa su ipak oni na prvom mjestu pozvani, da neznatnim godišnjim prineskom osiguraju djeci svojoj bolju budućnost.

Kada se je „Zadruga“ ustrojila, bilo je 146 redovitih članova, a danas ih ima jedva 30. Je li tu trebam još više dokaza, da opravdam svoju tvrdnju?

Nadajmo se, da će naše učiteljstvo ipak jedan put uviditi i ocieniti korist, koju mu pruža „Zadruga.“

I ove godine izgubismo dva vriedna člana Mijata Bezuka, učitelja u Oborovu i Stjepana Hudca, učit. u Križevcih, kojima se sirotčad obskrbljuje.

U svem podupire sada „Zadruga“ 42 sirotčadi, a ukupni joj imetak iznosi 25.903 for. 81 nov. To medjutim točnije moći je razabrati iz blagajnikova izviešća.

Odbor je medjutim i ove godine radio o tom, da po mogućnosti poveća imetak družtva.

Uspjela nam i buduće godine što bolje učiteljska „Zadruga!“

3. Blagajnik pročita izvještaj o stanju družtvenoga imetka, koji se napose priobćuje.

4. U odbor za pregledanje računa izabrana su gg. Ljudevit Modec i M. Kobali, a od vanjskih učitelja izabere skupština gg. Govedića, Benkovića i Klobučara, da se u smislu §. 19. družtvenih pravila pri svojem dolazku u Zagreb obavieste o stanju „Zadruge“.

5. Na predsjednikov predlog odustala je skupština s razloga štednje od izdavanja godišnjega izvještaja i zaključi, da se objelodani u „Napredku“ i u službenih „Narodnih Novinah“.

6. Riešeni su nekoji predmeti, koji se tiču dužnika „Zadruge“.

Digitized by Google

7. Povodom molbe nekojih učitelja zaključi skupština, da mogu i u mjesečnih rokovih izplatiti svotu računajuć po 3 for. na godinu od njihova definitivna namještaja; ali redovitimi članovi postaju tek onda, kada budu cielu svotu uplatili.

8. U pogledu zajedničkoga osjeguranja bude zaključeno, neka se svaki član sam osjegura, gdje mu se čini najprobitačnije.

9. Gg. Trstenjaku, Bahu i drugovom zahvaljuje se skupština, što su u Karlovcu priredili prošle godine zabavu na korist družtva, a ujedno očituje želju, da bi se i u drugih gradovih priredjivale slične zabave.

10. Po §. 21. družtvenih pravila izstupila su iz odbora gg. Basariček, Irgolić, Juriša i Šah. Glavna skupština zaključi, da sadanji odbor ostane te je odboru izjavila svoje pouzdanje i zahvalu, što s tolikom revnošću nastoji oko promicanja družtvenih svrha.

Tim bude skupština zaključena.

U Zagrebu, 12. prosinca 1878.

Stjepan Basariček, predsjednik. **Ivan Šah**, tajnik.

Razne viesti.

— **(Zdravstvo.)** U Ljubljani je posljednje vrieme mnogo djece oboljelo od difterije. S toga je gradsko poglavarstvo odredilo, da se imadu škole dva puta na tjedan desinfisicirati. Dakako, da je i djeci iz kuća, gdje tko na difteriji boluje, zabranjeno polaziti učionu.

— **(Učiteljske plate u austrijskih zemljah)** uredjene su dosele, kako sliedi: U Českoj: I. razr. 700 for., II. razr. 600 f., III. r. 500 f., IV. r. 400 f. U Moravskoj: I. r. 600 f., II. r. 500 f., III. r. 400 f. U Slezkoj: I. r. 600 for., II. r. 500 f., III. r. 400 f., IV. r. 300 f. U Bukovini: I. r. 500 f., II. r. 400 f., III. r. 350 f., IV. r. 300 f. U Dalmaciji: I. r. 450 for., II. 350 f. U Galiciji. I. r. 700 f., II. r. 600 f., III. r. 500 f., IV. r. 400—450 f., V. r. 300 f. U Gorici i Gradiškoj: I. r. 600 f., II. r. 500 f., III. 400 for. U Istri: I. 600 f., II. 500 f., III. 400 f. U Koruškoj: I. 600 f., II. 500 f., III. 400 f. U Kranjskoj: I. 600 f., II. 500 f., III. 400 f. U Dolnjoj Austriji: I. 800 f., II. 700 f., III. 600 f. U Gornjoj Austriji: I. 800 f., II. 700 for., III. 600 for. U Solnogradskoj: I. 600 f., II. 500 f., III. 400 for. U Štajerskoj: I. 800 f., II. 700 f., III. 600 f., IV. 550 f. U Vorarlberžkoj: I. 600 f., II. 500 f., III. 400 f., IV. 300 f. U Tirolskoj niesu još plate uredjene.

— **(Ugarska.)** Zastupnici gl. grada Ugarske pretresivajuć proračun za g. 1879. vrlo se izmučiše viećajuć, kako bi umanjili deficit. Zastupnik Dragutin Bäcker predloži sljedeće: „Zastupstvu treba sravnjivati svaku stavku izdatka i primitka te svagdje brisati, gdje bude izdatak veći od primitka. Što više, jedna stavka „Škole", ako bi tako radili, spasila bi glavni grad od deficita. Školami se po mojem mnenju i onako tjera velik i neopravdan luksus. Zakon doduše izrično veli, da školu imadu polaziti sva za to sposobna djeca i tomu se ne da pomoći. Nu zakon ne propisuje, da moramo učitelje tako dobro plaćati i škole s tolikimi učili obskrbljivati i kititi. — Kad je moglo prije 180—200 djece biti u jednoj školskoj sobi, zašto to ne bi moglo biti i danas? Učenici neka uče čitati, pisati i računati, pa će biti bolji i više vrediti, nego oni, koji sada uče toliko nepotrebitih stvari i time samo proletarijalci postaju." — „Volksschule" veli: za ozbiljna čovjeka presmješno i komično, a za komika preozbiljno. — „Ungar. Schulbote" odčitao mu je takodjer lekciju, nu to je sve badava takovim ljudem. Ima li Bog zna i kod nas ljudi, koji tako misle?! — Učitelj i škola, to je obično gradskim otcem devetom brigom! — Da je tako u Ugarskoj, ne čudimo se nimalo!

— **(Zabavište.)** Učenica zabavištnoga zavoda gdjica. Jelisava Kleyerova u Brombergu (provincija Poznanjska) uredila je zabavište u San Franciscu u Kaliforniji.

— **(Školske štedionice.)** Vlada u pruskoj Slezkoj zabranila je jednoj školi ustrojiti šk. javnu štedionicu Sve, što je dosele u toj stvari učinjeno, je stvar privatna, za koju imadu jamčiti i odgovarati sami interesenti. Dakle neki učitelji bi rado svom silom naprtiti si na vrat posao sa škol. štedionicami.

— **(Njemačko-amerikanska učit. skupština.)** Na njemačko-amerikanskoj učiteljskoj skupštini obdržavanoj ove godine u New-Yorku 29. i sljedeće dane srpnja razpravljalo se o „školskih vrtovih". Izvjestiteljem toga pitanja bijaše Hr. Kraus. On napomenu, kako u Austriji sve većma prianjaju uz ideju, kojoj je početnik Dr. Schwab. „Posjetnici bečke svjetske izložbe", reče on, „vidjeli su takov šk. vrt. Za valjano uredjenje i upravljanje takovih školskih vrtova treba po njegovu mnienju 1. Prirodno elementarno znanje. 2. Metodičko znanje i vještina gospodarskih znanosti."

Natječaji.

— Za učitelja rimokat. vjeroizpoviesti na obćoj pučkoj školi u Djakovu. Plata 700 for., stan u naravi, vrt i 15·17 k. m. drva.

Rok do 6. siečnja 1879.

Oglas.

U odpravničtvu knjiga hrv. pedagog.-knjiž. sbora dobit je i sljedeće knjige ćirilicom pisane uz dole naznačenu cienu:

1. Naša zemlja, I. čitanka za 5. razred, ciena 50 novč.
2. Naša zemlja, II. čitanka, 50 n.
3. Popovića zemljopis 30 nov.
4. Metodika Radulovića 60 nov.
5. Katihizis III. 12 n.

Digitized by Google

POZIV.

Dana 31. prosinca t. g. u 9 sati prije podne biti će

VII. redovita glavna skupština

hrv. pedagogijsko-književnoga sbora u prostorijah istoga družtva u velikoj Kukovićevoj kući, IV. odjel. sa sljedećim dnevnim redom:

1. Izviešće tajnikovo.
2. Izviešće blagajnikovo.
3. Školski odbori i njihovo djelovanje. Razprava Josipa Klobučara.
4. Predlozi pojedinih članova.
5. Izbor novih članova.
6. Izbor predsjednika.
7. „Pučko školstvo u našoj monarkiji u najnovije vrieme.“ Predavanje Mijata Stojanovića.

Predskupština je 30. na večer u 7 sati. Pozivlju se najuljudnije u tu skupštinu svi p. n. pravi i dopisujući članovi.

U Zagrebu, 1. prosinca 1878.

Upravljajući odbor hrv. pedag.-književnoga sbora.

Poziv na predplatu.

Pošto je godina na izmaku, pozivljemo na predplatu XX. tečaja „Napredka“. Pozivljemo s toga sve dosadanje vjerne mu prijatelje kao i splohomice sve hrvatsko učiteljstvo, da u svojem interesu uznastoji, da nadležne obćine čim prije list predplate i to tim više, što su radi „Službenoga dodatka“ po naredbi vis. kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 2. veljače 1876. br. 525 za svaku školu „Napredak“ držati dužne.

Godišnja je predplata „Napredku“ u Zagrebu i za vanjske u Austro-ugarskoj monarkiji . . . . . **5 for. — nov.**
za strane države . . . . . **5 „ 50 „**

Umoljavamo opetovano štovano svoje čitateljstvo, da se za vremena pobrine i pošalje predplatu, **jer se bez predplate neće nikomu list pošiljati, pače ni I. broj budućega tečaja.** To budi bez zamjere, ali tako rade i drugi listovi, jer se samo tim načinom može uvesti red u odpremanju, a izbjeći neprestanim reklamacijam. Umoljavamo još i to, da štovani čitatelji izvole naročito upozoriti obćinska poglavarstva, da „Napredak“ stoji 5 for., a ne 4 for.

Predplata se šalje „Upravi Napredka“. Pivarska ulica br. 14 (90 st.) i to najbolje poštarskom naputnicom.

Upravljajući odbor
hrv. pedagogijsko-književnoga sbora.

Izdaje ga „Hrv. ped.-knjiž. sbor“, uredjuje Ljudevit Modec, a tiska Drag. Albrecht.

☛ **Ovomu je broju priložen „Službenoga dodatka“ komad XXXIX.**

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 5. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXVIII.** **1878.**

Br. 93.

Naredba

kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 14. siečnja 1878., br. 149, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, kojom se odredjuje, pod kojimi se uvjeti mogu učenici gradjanske dotično učenice više djevojačke učione primiti u viši razred, ako su iz škole izostale preko godinu danah.

Na upit jednoga ravnateljstva više djevojačke škole, da li se smije koja učenica primiti u viši razred, ako je više nego godinu danah iz škole izostala, nalazi kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, odrediti, da se učenici gradjanske dotično učenice više djevojačke škole. koji su preko godinu danah iz škole izostali. mogu u viši razred primiti samo na temelju posebnoga prijamnoga izpita. kojim imaju dokazati, da još onu mjeru znanja posjeduju, koja je potrebita za valjani napredak u dotičnom razredu.

Prijamnomu izpitu ima se nadalje kod prestupa na drugo učilište podvrći svaki učenik (učenica) gradjanske škole. kojemu je po ovostranoj naredbi od 16. ožujka 1877. br. 1350 svršetkom školske godine dozvoljen popravni izpit iz jednoga predmeta i koji sbog osobitih okolnostih nije mogao taj izpit položiti na onom zavodu, koji ga je dozvolio.

O tom se kr. nadzorničtvo obavješćuje s dodatkom, da se pod jedno proglašenje ove naredbe odredjuje u „službenom dodatku“ školskoga časopisa „Napredka.“

U Zagrebu, 14. siečnja 1878.

Za bana:

Dr. Muhić, s. r.

Digitized by Google

Br. 94.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 18. siečnja 1878., br. 279. upravljena na sve kr. podžupanije, na gradska poglavarstva i sva kr. nadzorničtva za pučke škole. **kojom se odredjuje kako dugo imadu polaziti učionu djeca na novoustrojenih školah, ako su počela školu polaziti već u dobi od deset ili jedanaest godinah.**

Povodom upita jednoga od kr. nadzorničtvah, da li se ustanova ovostrane naredbe od 16. kolovoza 1877. br. 2681 da se ni jedno diete, makar ono i navršilo dvanaestu godinu nesmije oprostiti od polazka svakdanje škole, dok nesvrši s dobrim uspjehom sva četiri razreda pučke škole, odnosi i na onu djecu, koja su na novo ustrojenih školah bez svoje krivnje kašnje n. pr. u desetoj ili jedanaestoj godini školu polaziti započela, nalazi kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu odrediti što sliedi:

Na škole, koje su iznova ustrojene, neima se strogo uporavljati ovostrana naredba od 16. kolovoza 1877. br. 2681, već se mogu prvih godinah za vrieme prelaza u takovih školah ona djeca, koja su u dobi već kakovih n. pr, deset ili jedanaest godinah školu polaziti započela, iz škole odpustiti i prije, nego što su glede obuke podpuno zadovoljila zahtjevom novoga školskoga zakona, pošto su se samo naučila pravilno čitati, pisati i nešto računati, da načine mjesta ostaloj za redoviti polazak učione dobom sposobnoj i zakonom obvezanoj djeci.

Podjedno se odredjuje proglašenje ove naredbe u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 18. siečnja 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Br. 95.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 22. siečnja 1878. br. 280. upravljena na sve kralj. podžupanije, gradska poglavarstva i sva kralj. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se izdaju prelazne ustanove glede onih mladićah, koji su navršili dvanaest godinah prije, nego li je novi školski zakon u život stupio, a škole ili nisu nikako ili samo slabo polazili, te sada žele stupiti u zanat.**

Povodom umolbe jednoga od gradskih poglavarstvah radi razjašnjenja ovostrane naredbe od 26. svibnja 1877. br. 2525, da li se naime nesmiju u zanat i opetovnicu nikako primiti oni dječaci, koji nisu svršili podpuna četiri razreda pučke škole, nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, odrediti što sliedi:

Po ustanovi §. 44. školskoga zakona dužno je svako diete od navršene dvanaeste godine života polaziti obću pučku školu. Istom kada je dvanaestu godinu navršilo te prema toj dobi po postojećih propisih obću pučku školu svršilo

Digitized by Google

i odpustnicu dobilo, može se po ustanovi §. 40 obrtnoga zakona od 27. veljače 1872. primiti u zanat.

Ovakove redovite okolnosti predpostavljala je kr. zemaljska vlada, kada je naredbom od 26. svibnja 1877. br. 2525 odredila, da se u opetovnicu mogu primati samo oni naučnici i šegrti, dotično opetovnjaci, koji su svršili podpuna četiri razreda pučke škole. Kralj. zemaljska vlada podaje se ugodnoj nadi, da će točnim i savjestnim vršenjem školskih propisah od svih na to pozvanih faktorah do skora nadoći vrieme, gdje će u opetovnice dolaziti samo takvi mladići, koji u nju po zakonu spadaju, i da će se na zanat primati samo takvi naučnici koji nisu za posao samo tjelesno nego i duševno zreli.

Medjutim, budući da novi školski zakon istom dvie godine obstoji te ga nije moguće u svoj cjelini odmah provesti, nemože se već sada zahtievati, da svi mladići, koji hoće da idu na zanat, moraju imati školu po novom zakonu svršenu jedino zato, što je taj zakon dvie godine u krieposti. Osim toga ima dosta i takovih dječakah, koji su već prije školskoga zakona dvanaest godinah navršili a nisu škole nikako ili samo slabo polazili, a ipak bi sada rado naučili koji zanat. Da se ovakovim i sličnim mladićem primanje n zanat i opetovnicu omogući, nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, izdati sliedeće prelazne ustanove:

1) Javi li se za zanat diete. koje je po starom sustavu školu polazilo te se je čitati i pisati naučilo, takovo diete ako i nije četiri razreda svršilo, može se bez zapreke u zanat i u opetovnicu primiti.

2) Djeca, koja su bila u nježnijoj dobi sbog tjelesne slabosti ili duševne nezrelosti po §. 47. školskoga zakona na neko vrieme oproštena od polazka škole i djeca, koja su sbog toga, što su umom ili tielom tako slaba, da se nije bilo nadati, da bi i daljim polazkom škole, mogla učiniti žudjeni napredak dobila po ustanovi §. 11. školskoga i nastavnoga reda odpustnicu, nemogu se smatrati izključenom od naučanja kojega obrta ili zanata ter se mogu, ako se dovoljnim predznanjem izkažu, primiti bez zapreke u opetovnicu, inače su gospodari dužni za nju se isto tako brinuti, kao za one, koji neznaju ni čitati ni pisati.

3) Dječaci, koji su već prije novoga školskoga zakona dvanaest godinah navršili a ni čitati ni pisati neznaju, ili koji će u buduće sbog pomanjkanja svake neprilike da budu u školi u naucih redovito podučavani, ostati bez zakonom propisanoga pripravnoga znanja, moći će se s dozvolom obrtne oblasti na zanat primiti, ali njihovi gospodari moraju za njihovo predbježno podučavanje plaćati, dok nebudu na temelju prijamnoga izpita u opetovnicu primljeni (§. 60 školskoga zakona i §. 44 naredbe ob opetovnoj obuci).

Trajanje ove pripravne obuke kao i po okolnostih potrebito možda razdjeljenje naučnikah radi uspješnijega obučavanja u više odjelah, u kojih bi podučavali uz primjerenu nagradu posebni učitelji, odredjuje prama potrebi mjestna školska oblast (§. 28 naredbe ob opetovnoj obuci).

*

Digitized by Google

Tko bi ove odredbe o primanju i podučavanju naučnikah prekršio, podpasti će pod kaznu, što ju §. 61 školskoga i §. 87 obrtnoga zakona odredjuje.

Ova se naredba ima navadnim načinom proglasiti a podjedno se odredjuje njezino uvrštenje i u službeni dodatak školskoga časopisa „Napredka."

U Zagrebu. 22. siečnja 1878.

I. Mažuranić s. r.

Br. 96.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 30. siečnja 1878., br. 464, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se preporuča tjelovježbeni časopis „Sokol" svim učiteljem i školam za nabavu.**

Početkom ove godine počeo je u Zagrebu pod uredničtvom Andrije Hajdenaka, učitelja kr. mužke vježbaonice, i Franje Hochmana, učitelja tjelovježbe, izlaziti list pod naslovom „Sokol", te mu je u prvom redu zadaća nastojati, da se tjelesne vježbe udome ponajprije u pučkoj školi a po njoj i u čitavom narodu. S toga će taj list medju ostalim donositi vježbe udešene za mladež obojega spola, tako da se njim uzmognu služiti i učitelji i učiteljke.

Pošto je po novom školskom zakonu medju obvezne predmete pučke škole uvrštena i tjelovježba, kojoj se je do sada sbog raznovrstnih okolnostih a ponajviše sbog nevještine učiteljah premalo pozornosti posvećivalo, a izdavatelji obećaju, da će u svom listu redovito donositi tjelesne vježbe te njihov sustav i način predavanja tako opisivati, da će svaki učitelj moći po tom naputku dotične vježbe s djecom u svom razredu izvadjati, obnašla je kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu rečeni tjelovježbeni časopis „Sokol" preporučiti svim učiteljem i školam za nabavu.

„Sokol" izlazi 15. svakoga mjeseca na čitavom arku u velikoj četvrtini a ciena mu je na godinu 3 for. na pol godine polovinu toga. Predplata pošilja se na „Upravu Sokola", u Zagrebu, Opatovina br. 102.

Prvi broj izišao je već 15. siečnja 1878.

To se kr. nadzorničtvu znanja i ravnanja radi priobćuje s dodatkom, da se podjedno proglašenje ove naredbe odredjuje u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka."

U Zagrebu, 30. siečnja 1878.

I. Mažuranić s. r.

Br. 97.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 14. siečnja 1878. br. 58., **kojom se objavljuje, da je izašla pučkim učionam namienjena knjiga „Školski vrt", što ju je napisao dr. Erazmo Schwab a pohrvatio Franjo Klaić.**

Troškom i nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade izašla je knjiga pod naslovom „Školski vrt", napisao dr. Erazmo Schwab, pohrvatio Franjo

Digitized by Google

Klaić, umirovljeni ravnatelj gradskih učionah zagrebačkih. -- Ova, pučkim učionam Hrvatske i Slavonije namienjena knjiga ima $4^1/_2$ tiskana arka sa 4 nacrta te se mehko vezana može dobiti kod ravnateljstva pomoćnih uredah kralj. zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu uz cienu od 50 novčićah po primjerku.

U Zagrebu, 14. siečnja 1878.

Za bana:

Dr. Muhić s. r.

Br. 98.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 25. siečnja 1878. br. 242. upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se svraća pozornost učiteljica pučkih školah na Posilovićeve uzorke za ručno djelo.**

August Posilović u Zagrebu izdaje o svom trošku u posebnih svežčićih po jugoslavenskih motivih uzorke za kačkanje, izšivanje, mrežkanje i jednostavno vezenje, koji će, po vještačkom mnienju, moći s koristću rabiti u pučkih školah pri obuci u ženskom ručnom djelu.

Ciena svežčiću je 20 novč.

Kr. zemaljska vlada odjel za bogoštovje i nastavu obnašao je te uzorke kao pomoćno učevno sredstvo u pučkih školah pripustiti ter odrediti, da se putem običnim, naime proglašenjem ove naredbe u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka“ svrati na njih pozornost učiteljicah pučkih školah.

U Zagrebu, 25. siečnja 1878.

Za bana:

Dr. Muhić s. r.

Tisak C. Albrechta.

Digitized by Google

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 1. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXVII.** **1878.**

Br. 89.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 28. studenoga 1877., br. 4994, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje, kako se ima podjeljivati obuka u plesu učenicam viših djevojačkih učionah.**

Jedno od kr. nadzorničtvah za pučke škole zamolilo je kralj. zemaljsku vladu, odjel za bogoštovje i nastavu, da izda posebnu naredbu, kojom bi se uredila obuka u plesu učenicah viših djevojačkih školah.

Ovostranom naredbom od 23. lipnja 1877., br. 3112, odredjeno je, kako se ima postupati, kada bi se na viših djevojačkih školah željela uvesti obuka u plesu kao neobligatan predmet. Budući pako da neće biti tako skoro moguće, da se na rečenih školah namještaju posebni učitelji plesa a roditelji učenicah ipak žele, da im se kćeri za svoga školovanja i plesati nauče, pak zato djecu svoju šalju često u plesaone mješovite, nalazi kralj. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, sbog polazka plesaonah odrediti, što sliedi:

1. Nijedna učenica nesmije bez naročite dozvole ravnatelja dotične učione prisustvovati obuci u plesu izvan svoje kuće.

2. Skupno podučavanje djevojčicah kojega učevnoga zavoda u plesu može dozvoliti samo ravnatelj u sporazumljenju s učiteljskim sborom. U tu svrhu treba mu naznačiti učitelja, koji će tu obuku podjeljivati, i dvoranu, gdje će se ta obuka podjeljivati.

3. Obuka u plesu može se podjeljivati samo pod neposrednim nadzorom učiteljah, a navlastito onih učiteljicah, koje se u prvom redu smatraju kao odgojiteljice zavodske. Ravnateljstvo škole podjedno će nad tim bditi, da se kao plesači k toj obuci pripuste, uz dozvolu svojih ravnateljah, jedino učenici mjestnih školah, — i ovi, ako uztreba, pod nadzorom svojih učiteljah.

Digitized by Google

4. Obuka u plesu nesmie nikada trajati više nego dvie ure uzastopce niti se smie otegnuti u večer preko osme ure.

Podjedno se odredjuje proglašenje ove naredbe u službenom dodatku časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 28. studenoga 1877.

I. Mažuranić s. r.

Br. 90.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 3. prosinca 1877., br. 6690, upravljena na sve kr. podžupanije i na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje, kako se imaju naručivati školske tiskanice.**

Opaženo je, da se školske tiskanice za pučke učione ovdje ili kod ravnateljstva pomoćnih uredah ovoga kr. zemaljsko-vladnog odjela naručuju bez svakoga razmjera prema pravoj potrebi.

Tako je n. pr. jedno kr. školsko nadzorničtvo za jednu učionu naznačilo jednogodišnju potrebu izpitnog izvieśća sa 60 nutarnjih arakah, što je dosta za 1080 učenikah, a glavnog imenika (matica) sa 45 nutarnjih arakah, što bi bilo dovoljno za 2340 učenikah, dočim je drugo kr. školsko nadzorničtvo za učione jedne kr. podžupanije zahtievalo od imenika (razrednice) 15 rizamah nutarnjih arakah, dovoljno za 86.400 učenikah, a od glavnog imenika (matice) 4 rizme nutarnjih arakah, dovoljno za 99.840 učenikah.

Da se pojedine učione suvišnimi tiskanicami neobskrbljuju i da tim tiskanice nebudu možda zatirane te da se od školskih občinah odkloni nepotrebit trošak, nalazi ovaj kr. zemaljsko-vladni odjel odmjeru jednogodišnje potrebe školskih tiskanicah za pojedine učione razjasniti sliedećim:

1. Glavnog imenika (matice) dovoljan je svakoj učioni jedan vanjski poluarak, na koji ide 13 učenikah, i k tomu 1, 2 ili 3 nutarnja arka, pošto na svaki taj arak idu 52 učenika: dakle u glavni imenik n. pr. sa 1 vanjskim poluarkom i sa dva nutarnja arka ide 117 učenikah.

2. Imenika (razrednice) dovoljna su svakoj učioni za četiri razreda 4 poluarka ili 2 arka vanjska i za svaki razred po nekoliko nutarnjih arakah, pošto na svaki vanjski poluarak idu 3, a na svaki nutarnji arak 12 učenikah; dakle u razrednicu jednoga razreda n. pr. sa 1 vanjskim poluarkom i sa 4 nutarnja arka ide 51 učenik.

3. Na jednom vanjskom poluarku tjednika jesu 2 tjedna, a na svakom nutarnjem arku je 8 tjedanah: zato tjednik jednoga razreda mora imati 1 vanjski poluarak i 5 nutarnjih arakah, što je dosta za 42 školska tjedna. Za četiri dakle razreda svake učione treba od tjednika 4 poluarka ili 2 arka vanjska i 20 nutarnjih arakah.

4. Svakoj učioni treba za četiri razreda od izpitnog izvieśća 4 vanjska arka, na svakom po 9 učenika, i za svaki razred po koji nutarnji

Digitized by Google

arak, na svakom 18 učenikah; dakle u izpitno izvješće jednoga razreda n. pr. sa jednim vanjskim i sa 3 nutarnja arka idu 63 učenika.

5. Imenik opetovnikah ima na svakom vanjskom poluarku mjesta za 4 učenika, a na svakom nutarnjem arku za 16 učenikah: zato svaka opetovnica treba za svoja dva tečaja 2 poluarka ili 1 arak vanjski i za svaki tečaj po koji nutarnji arak, jer u imenik jednoga tečaja opetovnice n. pr. sa 1 vanjskim poluarkom i sa 3 nutarnja arka idu 52 učenika.

6. Odpustnice i polaznice tiskane su tako, da jih na svakom arku ima po 2, te je za njih lahko ustanoviti od prilike jednogodišnju potrebu prema broju učenikah, koji bi jih iskati mogli.

7. Jednogodišnju potrebu tiskanicah za izkaz o nemarnom polazku učione kao i za predlog kazni radi nemarna polazka učione lako je ustanoviti po tom, što se na svakom arku jedan takav izkaz dotično predlog nalazi.

Da pučke učione neostanu bez školskih tiskanicah, imat će svaka školska dotično politička občina prema navadnomu broju učenikah u pojedinih učionah i u pojedinih razredih svake učione, saslušav o tom ravnajućeg učitelja učione, te prema gornjemu razjašnjaju odmjeriti jednogodišnju potrebu pojedinih školskih tiskanicah za svaku učionu i svaki put za iduću školsku godinu naručiti te tiskanice neposredno kod ravnateljstva pomoćnih uredah ovoga kr. zemaljsko-vladnog odjela najkasnije do 15. rujna.

Po rečenom ravnateljstvu dostavljena i po dotičnoj oblasti podpisom potvrdjena prijamnica vrhu dostavljenih i primljenih školskih tiskanicah kao i novac za primljene tiskanice po cienah u rečenoj prijamnici naznačenih ima se svaki put dostaviti takodjer neposredno rečenomu ravnateljstvu pomoćnih uredah.

Što se toj kr. podžupaniji i nadzorničtvu znanja i ravnanja radi kao i za prigodomičnu obaviest mjestnih školskih odborah i ravnajućih učiteljah dotično učiteljah priobćuje s dodatkom, da se proglašenje ove naredbe u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka“ podjedno odredjuje.

U Zagrebu, 3. prosinca 1877.

Za bana:

Dr. Muhić s. r.

Br. 91.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 10. prosinca 1877, br. 6507, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se preporučaju za nabavu Rihtarićeve školske klupe.**

Pošto je ovaj zemaljsko-vladni odjel za bogoštovje i nastavu doznao, da neke školske občine, oslanjajuć se na novinske oglase, kane za svoje škole na-

Digitized by Google

baviti klupe, što ih je izumio August Posilović, ter je jedno od kr. nadzorničtvah za pučke škole takodjer upitalo, da li je ovaj zemaljsko-vladni odjel pomenute klupe preporučio: to se kr. nadzorničtvu, da se predusretne daljemu takovu zapitivanju, za njegovo i školskih občinah ravnanje priobćuje, da je A. Posilović ovomu kr. zem.-vladnomu odjelu svoju školsku klupu doista predložio bio s molbom, da se ista preporuči, nu da se toj molbi njegovoj, radi više, dielom znatnih manah klupe, kako ovamo bijaše predložena, nije moglo zadovoljiti; te tako je od domaćih proizvodah za sada još uviek jedina, koja se za nabavu preporučiti može, u zagrebačkih pučkih školah izkušana, Olomučkoj klupi nalična „dvosjedna klupa zagrebačka", što ju zgotavlja stolar Pavao Rihtarić u Zagrebu.

Podjedno se odredjuje proglašenje ove okružnice u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka".

U Zagrebu, 10. prosinca 1877.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Br. 92.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, upravljena pod 19. prosinca 1877. br. 6290 na sve kr. podžupanije i gradska poglavarstva, **kojom se uredjuje uplaćivanje pristojbah u zemaljsku zakladu za mirovine pučkih učiteljah, te izplaćivanje pet- i desetgodišnjih doplatakah.**

Pristojbe za „zemaljsku zakladu za mirovine pučkih učiteljah u Hrvatskoj i Slavoniji", koje nisu koncem god. 1877. dospjele, imaju se počevši od 1. siečnja 1878. pobirati i ovamo podnositi sljedećim načinom:

a) Pristojba od 25% koju svaki učitelj od svoje normalne plaće kao i od svakoga kasnijega povišenja plaće ili funkcionalnoga doplatka jedan put za svagda platiti ima, kao i pristojba od 2% koju svaki učitelj od svih svojih u mirovinu uračunivih berivah dok aktivno službuje neprestance plaćati mora, podnosit će se ovamo svakoga mjeseca u napred najkasnije do dne 10. istoga mjeseca i to svaki put jednim podneskom za svekolike učitelje tamošnjega područja sa propisanim izkazom učiteljah, njihovih berivah i uplaćenih za isti mjesec mirovinskih pristojbah. Zato će občinska blagajna rečene pristojbe dne 1. svakoga mjeseca od dotičnih plaćah uztegnuti te jih odmah sa propisanim izkazom toj kr. podžupaniji / tomu gradskomu poglavarstvu dostaviti.

b) Aversualna svota sa 10% plaće za svako ustanovljeno učiteljsko mjesto, koju školska občina platiti, kao i prinesci zaručnikah, što jih svaki učitelj i svaka učiteljica prije vjenčanja svoga u občinsku blagajnu položiti ima, morat će se svaki put odmah putem te kr. podžupanije / toga gradskoga poglavarstva ovamo podnieti.

Digitized by Google

c) Novčane globe, nametnute i utjerane u smislu §. 117., 2. slovo *a)* i §. 168. novoga škol. zakona imat će se putem te kr. podžupanije / toga gradskoga poglavarstva svaki put odmah ovamo podnieti.

Pošto su s nekih stranah zametnuta pitanja, od kojih da se učiteljskih berivah mirovinske pristojbe plaćati imaju, kako da se postupa sa plaćami onih učiteljah, koji su prije 1. listopada 1875., kojim je danom kriepost novoga šk. zakona započela, uživali i po zaključku dotičnih općinah pravo imali na desetgodišnje ili petogodišnje doplatke, i kako da se ženitbene pristojbe učiteljah u mirovinsku zakladu uplaćuju, nalazim odrediti sliedeća:

1. Pošto svaki definitivno imenovani učitelj dotično učiteljica u smislu §. 143. školskoga zakona od 14. listopada 1874. ima plaćati u mirovinsku zakladu 25% od svoje po §. 139. istoga zakona u mirovinu uračunive godišnje plaće, od svakoga potlašnjega povišenja plaće, od petogodišnjeg i funkcionalnoga doplatka, zato u mirovinu uračuniva beriva jesu:

a) najmanja t. j. normalna plaća onoga razreda, u koji je uvrštena škola, gdje učitelj dotično učiteljica službuje,

b) svako potlašnje povišenje plaće, koje može nastati kasnijim uvrštenjem učione u viši plaćevni razred, premještenjem učitelja ili učiteljice s jedne učione u drugu učionu višega plaćevnoga razreda ili dopitanjem osobnoga u mirovinu uračuniva doplatka,

c) petogodišnji doplatci,

d) funkcionalni doplatak.

2. Svaki učitelj dotično učiteljica, koji je kao definitivno imenovan u uživanje prve plaće učiteljske stupio poslie 1. listopada 1875., ima gori navedene pristojbe plaćati u napred počevši od 1. dana onoga mjeseca, kojim je u uživanje prve plaće učiteljske stupio, i to 25% od svakog u mirovinu uračuniva beriva u dvanaest jednakih mjesečnih obrokah, a 2% od svih u mirovinu uračunivih berivah svakoga mjeseca dotle, dok aktivno službovati neprestane.

3. Svi oni, koji su dne 1. listopada 1875. kao pravi učitelji dotično kao prave učiteljice u uživanju učiteljske plaće zatečeni i ostavljeni, premda su kasnije po obavljenoj klasifikaciji školah novimi dekreti definitivno imenovani, dužni su mirovinsku pristojbu sa 2% od svih u mirovinu uračunivih berivah plaćati počevši od 1. listopada 1875., dočim su pristojbu sa 25% od svih tih berivah već platiti morali.

4. Petogodišta službe učiteljske računaju se od 1. dana onoga mjeseca, kojim je dotičnik kao definitivno imenovani učitelj u uživanje prve plaće učiteljske stupio, onim pako, koji su dne 1. listopada 1875. kao pravi učitelji dotično kao prave učiteljice zatečeni i u istom svojstvu ostali, računaju se petogodišta za dopitanje petogodišnjih doplatakah u smislu §. 136. škol. zak. počevši od 1. listopada 1875.

5. Učiteljem dotično učiteljicam, koji su prije 1. listopada 1875. po zaključku dotičnih općinah uživali i pravo imali na desetgodišnje ili petogodišnje

Digitized by Google

doplatke, nemože se to prije novoga škol. zakona stečeno pravo §. 136. istoga zakona okrnjiti, već pravednost zahtieva, da oni ne samo u uživanju stečenih tim pravom novčanih probitakah ostanu, nego da jim se ti probitci, na koliko jih prije 1. listopada 1875. steći nisu mogli, naknadno prema službovanju do 1. listopada 1875. odstete. Zato će se, bez obzira na nastavše možda klasifikacijom školah povišenje plaćah, uživani prije 1. listopada 1875. desetgodišnji ili petgodišnji doplatci dotičnim učiteljem i učiteljicam u tečaju ostaviti, a za vrieme službovanja do 1. listopada 1875., koje nečini podpuna desetgodišta ili petogodišta, ima se učiteljem i učiteljicam, koji su pravo na desetgodišnje ili petogodišnje doplatke prije krieposti novoga škol. zakona imali, od postojavšega desetgodišnjeg ili petogodišnjega doplatka dopitati i počevši od 1. listopada 1875. u tečaj staviti toliko desetinah ili petinah, koliko su dne 30. rujna 1875. punih godinah službe navršili.

Ukupni iznosi takovih desetgodišnjih ili petogodišnjih doplatakah imaju se smatrati osobnimi u mirovinu uračunivimi doplatci, i zato dotični učitelji i učiteljice imaju i od takovih doplatakah plaćati 25^0_0 jedan put za svagda u dvanaest mjesečnih obrokah, a 2^0_0 svakoga mjeseca počevši od 1. listopada 1875.

6. U smislu §. 136. novoga škol. zakona učiteljem dotično učiteljicam za svakih pet godinah neprekidne i uspješne službe učiteljske, počevši od definitivnoga namještenja njihova pokle je isti zakon u kriepost stupio, pripada do navršene tridesete godine službovanja petogodišnji doplatak u iznosu od 10^0_0 najmanje plaće onoga razreda, u koji je razred uvršćena škola, gdje dotičnik službuje. Prema ovoj ustanovi biti će učitelju ili učiteljici, ako je iza navršenih poslie 1. listopada 1875. trideset godinah neprekidne i uspješne službe u trajno stanje mira stupio, u mirovinu uračunivo pet doplatakah petogodišnjih, šesti pako doplatak petogodišnji moći će se takovim učiteljem dopitati samo onda, ako iza navršene tridesete godine službovanja u službi učiteljskoj ostanu, a ovaj šesti doplatak petogodišnji biti će tek iza navršene trideset i pete godine službovanja uračuniv u mirovinu. Pravilno pako bivati će definitivno namješteni učitelji i učiteljice u trajno stanje mira postavljeni poslie navršene iza 1. listopada 1875. tridesete godine službovanja sa pet u mirovinu uračunivih petogodišnjih doplatakah, dočim će se onim, koji su prije 1. listopada 1875. u svojstvu pravih učiteljah dotično pravih učiteljicah službovali, prema ukupnomu vremenu službovanja njihova kao i prema iznosu uračunivih u mirovinu berivah njihovih mirovnina odmjerivati.

7. Aversualna svota, koju svaka školska občina po §. 144., slovo *a*) novoga škol. zakona u iznosu od 10^0_0 svih u mirovninu uračunivih plaćah njezinih učiteljah jedan put za svagda položiti ima, plaća se

a) od normalne plaće dotičnoga razreda za toliko učitelj kih mjestah, koliko je tih mjestah ustanovljeno, bez obzira na to, da li je medju namještenimi učitelji koji podučitelj, jer i za podučitelje, koji su §. 21. i 127. novoga škol. zakona samo iznimice za polaštienu škol občinam dozvoljeni, mora se uzeti, da će vremenom u normalnu plaću stupiti i s ovom umirovljeni biti;

Digitized by Google

b) od svakoga potlašnjega povišenja plaćah uvrštenjem učione u viši plaćevni razred,

c) od pet petogodišnjih doplatakah za svako učiteljsko mjesto, jer će sa toliko istih doplatakah najviše učiteljah bivati umirovljeno, i napokon

d) od funkcionalnoga doplatka.

Od desetgodišnjih i petogodišnjih doplatakah, dopitanih za službovanje do 1. listopada 1875. neplaća se nikakova aversualna svota.

8. Svaki učitelj dotično učiteljica, oženiv se poslie 1. listopada 1875., sbila se ta ženitba dotično udaja prije ili poslie nastupljene službe učiteljske, dužan je u ime prineska zaručnikah platiti u mirovinsku zakladu 50 for. Zato sva kr. školska nadzorničtva imaju najkasnije do konca veljače 1878. podnieti ovamo izkaz svih učiteljah i učiteljicah svojega područja sa rubrikami: tekući broj, ime i prezime učitelja ili učiteljice, mjesto škole gdje služi, podžupanija ili grad, ime i prezime te zanimanje supruge ili supruga, dan i godina vjenčanja, kada i gdje je ženitbena pristojba plaćena.

U napredak pako dužan je svaki novo imenovani učitelj dotično učiteljica, čim je službu učiteljsku nastupio, putem ravnajućeg učitelja ili, gdje ovoga neima, sam obaviestiti dotično kr školsko nadzorničtvo, da li je, skim i kada vjenčan te prinesak zaručnikah platio ili ne. Istim načinom svaki aktivno službujući učitelj dotično učiteljica, ako se vjenčati namjerava, ima to načinom prije naznačenim dotičnomu kr. škol. nadzorničtvu unapred prijaviti te se izkazati, da je i gdje je prinesak zaručnikah platio, jer nijednomu učitelju dotično učiteljici nije vjenčanje dopušteno prije, nego je prinesak zaručnikah u občinsku blagajnu položen. Svakomu učitelju dotično učiteljici valja imati na umu, da propustom rečenih prijavah svoje pravo na mirovninu u pogibelj stavlja, jer će pr.godom njegova umirovljenja biti pitanja o tom, da li je sve mirovinske pristojbe dakle i prinesak zaručnikah za svako vjenčanje platio.

Samo se sobom razumjeva, da učitelj i učiteljica, ako se medjusobno vjenčaju, prinesak zaručnikah svako za sebe platiti ima.

Kr. školska nadzorničtva imati će neprestance voditi izkaz o ženitbah učiteljskog osoblja svojega područja po rubrikah gore naznačenih i koncem svakoga četvrtgodišta podnositi ovamo izkaz učiteljah i učiteljicah svojega područja, koji su istoga četvrtgodišta vjenčani, a neuzbude li možda nijednoga takova vjenčanja, imat će se i to svaki put ovamo prijaviti.

U Zagrebu, 19. prosinca 1877.

Za bana:

Dr. Muhić, s. r.

Tisak C. Albrechta.

Digitized by Google

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 13. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXIX.** **1878.**

Br. 99.

Naredba

kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 10. travnja 1878., br. 6967, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje, da se sav čisti prihod od školskih vrtovah pripušća učiteljem.**

Ovostranom naredbom od 14. siečnja t. g., br. 58, proglašenom pod br. 97 u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka“, komad XXVIII, upozorene su sve ovopodručne školske oblasti na knjižicu pod naslovom „Školski vrt“, koju je napisao dr. Erazmo Schwab, a s njemačkoga preveo Franjo Klaić.

Pomenuta knjižica namienjena je pučkim učionam Hrvatske i Slavonije, ter je već u tu svrhu za mnoge škole i nabavljena, i sada stoji do pučkih učiteljah, da po naputku pomenute knjige urede školske vrte i da tim zadovolje ustanovi §. 38. školskoga zakona.

Po načelu, izraženu u trećoj stavci na str. 41. pomenute knjižice imala bi polovica čistoga prihoda iz školskih vrtah teći učitelju, a druga polovica u občinsku blagajnu, ter bi se ova potonja polovica imala upotrebljavati za uzdržavanje i usavršivanje vrta kao i za nabavu učilah školskih.

Pogledom ipak na trud, koji će ponajviše učitelji imat ulagati u školske vrte, odredjuje ovaj kr. zemaljsko-vladni odjel po predlogu zemaljskoga škol. odbora, da se sav čisti prihod od školskih vrtah pripusti učiteljem pod uvjetom, da školske vrte nerabe u svoje, već u školske svrhe i da medju občinare porazdiele što veći broj oplemenjenih voćakah i trsah.

O svem kolikom rukovanju sa školskim vrtom imaju občinski školski odbori nadzor voditi i svake godine svoja izviešća kralj. školskim nadzorničtvom podnašati.

Podjedno se odredjuje, da se ova naredba proglasi u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 10. travnja 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Digitized by Google

Br. 100.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 3. travnja 1878., br. 1889, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole. **kojom se preporuča za nagradnu knjigu u pučkih školah djelce Mijata Stojanovića: Zabava i pouka za našu mladež.**

Knjižara H. Lustera u Senju izdala je u svojoj nakladi knjigu: „Zabava i pouka za našu mladež“, što ju je napisao Mijat Stojanović, školski nadzornik ličko-otočkoga okružja.

Pošto je vještačka ocjena ob ovoj knjizi povoljna, to kr. zemaljsko-vladni odjel za bogoštovje i nastavu nalazi po predlogu kr. zemaljskoga školskoga odbora preporučiti ju za nagradnu knjigu u pučkih školah.

Što se tomu nadzorničtvu znanja i ravnanja radi priobćuje tim, da će se ova naredba proglasiti u službenom dodatku škol. časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 3. travnja 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Br. 101.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje nastavu, od 19. travnja 1878., br. 1886, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole. **kojom se preporučaju za nagradu djelca: „Potočnice“ i „Djetinji vrtić“.**

Knjižara Mučnjaka i Senftlebena u Zagrebu izdala je o svom trošku dvie sbirke zabavno-poučnih pjesamah i pripoviestih i to: „Potočnice“ od Jos. Ljud. Varjačića i „Djetinji vrtić“ sv. II. od Ljudevita Tomšića.

Obie ove knjižice nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, preporučiti svim pučkim školam za nagrade učenikom istih učionah.

To se kr. nadzorničtvu znanja i ravnanja radi priobćuje s primjetbom, da se podjedno odredjuje proglašenje ove naredbe u službenom dodatku škol. časopisa „Napredka.“

U Zagrebu, 19. travnja 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Br. 102.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 19. travnja 1878., br. 1887, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se preporuča za nagrade djelce „Nauka ob udvornosti“.**

Knjižicu pod naslovom: „Nauka ob udvornosti i pristojnosti za mladež svakoga stališa i zvanja“, koju je s njemačkoga preveo Josip Gall, učitelj više

Digitized by Google

djevojačke učione zagrebačke, a izdala knjižara Lavoslava Hartmana u Zagrebu, nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, preporučiti za nagrade zrelijim učenikom srednjih učilištah, preparandijah i gradjanskih učionah.

To se kr. nadzorničtvu znanja i ravnanja radi priobćuje s dodatkom, da se proglašenje ove naredbe u službenom dodatku školsk. časopisa „Napredka“ podjedno odredjuje.

U Zagrebu, 19. travnja 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Br. 103.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 20. travnja 1878. br. 1888, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje, kako i kada se imadu razpisivati natječaji i popunjivati izpražnjena učit. mjesta.**

Po ustanovi §. 1. i 2. naredbe o namieštanju učiteljskoga osoblja na pučkih školah ima kr. županijski školski nadzornik na temelju prijave občinskoga škol. odbora odmah, čim se na kojoj občoj pučkoj ili gradjanskoj školi koje učiteljsko mjesto izprazni, za popunjenje toga mjesta razpisati natječaj. Tako se je dosada većinom i postupalo te su uslied toga kr. zemaljskoj vladi neprestano prispjevali predlozi ob imenovanju učiteljah za pojedine škole. A kralj. županijski školski nadzornici, čim su im takova imenovanja od kr. zem. vlade stigla, odmah su učitelje dosadanje službe riešavali te ih na mjesto njihova novoga opredieljenja upućivali.

I ako se školskim občinam nemože uzkratiti pravo, da si u svako vrieme nastoje pribaviti čim vrstnije učiteljske sile, nemože ipak kr. zemaljska vlada mirno gledati, da se učitelji u svako doba godine s jednoga mjesta na drugo sele te tim red obuke prekidaju. Da se tomu mienjanju učiteljah pod godinom i proiztičućemu odavde prekidanju školske obuke na put stane, nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, odrediti što sliedi:

O svakom sistemizovanom, bilo izpražnjenom bilo privremeno popunjenom, učiteljskom mjestu na kojoj občoj pučkoj ili gradjanskoj školi, ima obć. školski odbor po ustanovi §. 1. naredbe o namieštanju učiteljskoga osoblja na pučkih školah učiniti prijavu dotičnomu županijskomu škol. nadzorniku svake godine najkašnje do konca mjeseca lipnja a ovaj će u smislu §. 2. iste naredbe za popunjenje toga mjesta odmah razpisati natječaj, koji ipak nesmije nikada sizati preko 15. kolovoza.

Prispjele molbenice natjecateljah uzeti će občinski škol. odbor, ili privatna osoba imajuća pravo predloga, po ustanovi §. 8. iste naredbe odmah u pretres, ter će u interesu povjerene si škole trojni svoj predlog skupa s molbenicami svih natjecateljah u smislu §. 9. iste naredbe čim prije, nečekajuć ni zakonom u tu svrhu dozvoljenoga roka od 14 danah, odpraviti kr županijskomu škol.

Digitized by Google

nadzorniku, a ovaj će ih sa svojim mnienjem bezodvlačno, najkasnije pako do 12. rujna, imenovanja radi podnieti kr. zemalj. vladi.

Samo tim načinom, ako nebude stvar nigdje zapinjala, nego se svuda po mogućnosti pospješivala, bit će moguće, da učitelji budu od kr. zemalj. vlade tako imenovani, da mogu, dosadanje službe za vremena riešeni, još prije početka školske godine na mjesto svoga novoga opredjeljenja prispjeti i obuku redovito odpočeti.

Tim se ipak dotičnim organom školske uprave nebrani, dapače im se kano dužnost nalaže, da za popunjenje izpražnjenih učiteljskih mjestah i u drugo vrime natječaj razpisuju; navlastito za takova mjesta, koja su početkom školske godine ostala s kojega god razloga nepopunjena, ili o kojih se može predmnievati, da će za nje moliti ter ih dobiti stariji i izkusniji učitelji, kako bi se onda njihovim premještenjem izpražnjena mjesta još za vremena popuniti mogla. Samo će učitelji pod godinom imenovani, koji već stoje u učiteljskoj službi na kojoj javnoj učioni u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, biti vezani, da ostanu na svojem mjestu do svršetka započetoga poljeća ter će se moći istom svršetkom I. dotično II. polugodišta službe riešiti i novu svoju službu nastupiti.

To se kr. nadzorničtvu znanja i ravnanja radi priobćuje s primjetbom, da se podjedno proglašenje ove naredbe odredjuje u službenom dodatku školsk. časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 20. travnja 1878.

I. Mažuranić s. r.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 16. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXX.** **1878.**

Br. 104.

Naredba

kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 18. svibnja 1878., br. 2433, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje, da se radi treće obće skupštine hrvatskih učiteljah u Osieku ove godine neimaju držati podžupanijski učiteljski sastanci, te se ujedno odredjuje podvoz i dnevnice učestnikom obće skupštine.**

Pošto će se dozvolom kr. zemaljske vlade nastajućih velikih jesenskih školskih praznikah u gradu Osieku obdržavati treća obća skupština hrvatskih učiteljah, obnašao je ovaj kr. zemaljsko-vladni odjel odrediti, da se toga radi neimaju ove godine držati podžupanijski učiteljski sastanci, koji su propisani §om 96. školskoga zakona.

Dozvolivši tako, da na mjesto istih sastanakah stupi za ovu godinu nekim načinom rečena obća skupština hrvatskih učiteljah, poziva podjedno ovaj kr. zemaljsko-vladni odjel sve kr. podžupanijske oblasti i gradska poglavarstva, neka odrede, da se onim učiteljem, koji bi želili učestvovati kod obće skupštine hrvatskih učiteljah u Osieku, podvoz onim iznosom, koji bi ih išao do mjesta, u kojem se je obdržavao poslednji podžupanijski učiteljski sastanak, odšteti i k tomu dnevnice za vrieme putovanja i tri dana boravljenja u Osieku izplate iznosom ustanovljenim u §. 10. naredbe od 14. travnja 1876. br. 1693.

Podjedno se odredjuje proglašenje ove naredbe u službenom dodatku šk. časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 18. svibnja 1878.

I. Mažuranić s. r.

Digitized by Google

Br. 105.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 20. svibnja 1878., br. 2428, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se pučkim učiteljem i učionam preporučuje pristup u svetojeronimsko družtvo.**

Pod pokroviteljstvom nadbiskupa zagrebačkoga obstoji u Zagrebu od god. 1868. družtvo sv. Jeronima, koje se bavi izdavanjem knjigah zabavno-poučnoga sadržaja, namienjenih obćenitoj prosvjeti pučkoj.

Kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, želeć, da se prosvjeta pučka zabavno-poučnimi knjigami, pisanimi dobrim duhom prema potrebi i umnomu dohvatu puka, što većma širi, nalazi pristup u isto družtvo preporučiti svim pučkim učiteljem i učionam, knjige pako družtvom izdane za nagrade učenikom istih učionah.

Uvjeti pristupa u družtvo jesu: Utemeljitelj plati 50 for., član prvoga reda 20 for., član drugoga reda 10 for. a član trećega reda 5 for., koja se svota može položiti i u 10-mjesečnih obrokah po 50 novč. jedan put za svagda; moralne pako osobe, kao obćine, učione i t. d. plate dvostruko. Prama tomu je i korist: Osnovatelj i član I. reda dobiva po 4, član II. reda po 2, i član III. reda po 1 komad od svake knjige družtvom izdane.

To se kr. nadzorničtvu znanja i ravnanja radi priobćuje s dodatkom, da se podjedno odredjuje proglašenje ove naredbe u službenom dodataku škol. časopisa „Napredka.“

U Zagrebu, 20. svibnja 1878.

I. Mažuranić s. r.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 18. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXXI.** **1878.**

Br. 106.

Naredba

kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 29. svibnja 1878., br. 2876, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, kojom se razjasnjuje i popunjuje naredba od 28. siečnja 1876. br. 461 ob obavljanju izpitah i naredba od 6. listopada 1875. br. 4613 o polazku škole.

Dogadja se, da učitelji i ravnajući učitelji oslanjajuć se na ovostranu naredbu od 28. siečnja 1876. br. 461, svim učenikom IV. razreda bez obzira na njihovu dobu, ako su samo donjekle zadovoljili propisanim zahtjevom, izdavaju svjedočbe odpustnice, navlastito onda, ako se dotičnici izjave, da žele preći na koje drugo učilište.

Dogadja se takodjer, da se učenikom, koji su zakonom propisano vrieme od pet godinah u školi probavili, po ustanovi §. 25. naredbe o polazku škole izdaju svjedočbe odpustnice, makar i nisu u pojedinih predmetih zadovoljili zakonitim zahtjevom.

Da se ovake i slične proturednosti zaprieče, nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, odrediti, što sliedi:

Svjedočbe odpustnice izdaju se u pravilu samo onim učenikom, koji su zakonom propisano vrieme od pet godinah u pučkoj školi probavili i IV. razred s dobrim uspjehom svršili; odpust pako poslie četvrte godine polazka svagdanje škole može slieditи samo načinom propisanim ustanovom §. 23. naredbe o polazku škole.

U svrhu prelaza učenika na koje drugo učilište dovoljna je svjedočba polaznica, koja se u smislu §. 70. škol. i nastavnoga reda učeniku izdaje na naročiti zahtjev roditeljah ili njihovih zastupnikah s označenjem razloga, s kojega se izdaje.

Digitized by Google

Iztaknuta ovdje opreznost kod izdavanja svjedočbah odpustnicah zato je potrebita, da se možda koji učenik prerano neotme dužnosti polazka škole pod izlikom, da će preći na drugo koje učilište; jer ako mu se nije izdala svjedočba odpustnica nego sama polaznica, moći će se u slučaju, ako nije na drugo učilište prešao ili ako nije ondje primljen bio, pridržati na dalji polazak škole, da manjkavo svoje znanje nadopuni i u naucih se usavrši.

Onim pako učenikom, koji su školu kroz pet godinah marljivo polazili, ali zahtjevom zakona nisu u pogledu napredka u naucih ipak podpuno zadovoljili, nemože se doduše uzkratiti odpust iz škole, ali pomenutu okolnost valja svakako označiti u odpustnici riečmi: „Premda nije ustanovi §. 54. zakona od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih školah podpuno zadovoljio, to se ipak odpušta iz ove škole, pošto ju je pet godinah polazio.“ Nu na temelju takove odpustnice nemože se nitko primiti u koje više učilište kao što ni na temelju odpustnice izdane u smislu §. 11. školskoga i nastavnoga reda.

Razumieva se samo po sebi, ako je slabijemu napredku djeteta kriv nemaran polazak škole, da sa diete ima po ustanovi §. 24. naredbe o polazku škole pridržati na polazak škole i preko vremena zakonom opredieljena.

To se kr. nadzorničtvu znanja i ravnanja radi priobćuje s primjetbom, da se podjedno odredjuje proglašenje ove naredbe u službenom dodataku škol. časopisa „Napredka.“

U Zagrebu, 29. svibnja 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Br. 107.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 31. svibnja 1878., br. 2880, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se svim učevnim zavodom preporuča Pauliny-ev zemljovid kraljevine Dalmacije.**

Sveučilištna knjižara Albrechta i Fiedlera u Zagrebu izdala je u svojoj nakladi zemljovid kraljevine Dalmacije, priredjen od Paulinia.

Ciena mu je na platno nategnutu i za vješanje priredjenu 10 for.

Pogledom na povoljnu vještačku ocjenu rečenoga zemljovida obnašao je ovaj kr. zemaljsko-vladni odjel preporučiti ga za nabavu svim učevnim zavodom svojega područja.

Što se kr. nadzorničtvu priobćuje znanja i ravnanja radi uz opazku, da se ova okružna naredba podjedno proglasuje i u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 31. svibnja 1878.

I. Mažuranić s. r.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 20. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXXII.** **1878.**

Br. 108.

Naredba

kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 13. lipnja 1878., br. 3106, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se u školskih sgradah zabranjuje držati gostbe.**

Povodom stigavše ovamo prijave, da je prigodom obdržavanja crkvene zavjetnice u jednoj školskoj sgradi držana gostba i da su tom prigodom uslied nastavše tučnjave dva čovjeka u samoj školi ubijena, nalazi kr. zemaljska vlada, da se u buduće takovi prizori u sgradah, namienjenih školskoj obuci, preprieče, odrediti, da se u rečenih sgradah bilo u svrhu koju mu drago, a naročito prigodom crkvenih svečanostih gostbe držati nesmiju, i da se koli mjestni učitelji toli i občinski školski odbori a najpače mjestni školski nadzornici obdržavanju svakih gostbah u školskih prostorijah pod osobnom odgovornošću oprieti imaju.

Podjedno se odredjuje proglašenje ove naredbe u službenom dodatku šk. časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 13. lipnja 1878.

I. Mažuranić s. r.

Br. 109.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 30. ožujka 1878., br. 1903, upravljena na ravnateljstva svih kr. gimnazijah i realkah, **kojom se promjenjuju dosadanje ustanove o primanju učenikah u I. razred srednjih učilištah.**

Obzirom na novo ustrojstvo pučkih školah uslied zakona od 14. listopada 1874. nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, posto-

Digitized by Google

jeće do sada ustanove o primanju učenikah u I. razred srednjih učilištah promieniti ter odrediti. što sliedi:

Tko želi biti primljen u I. razred srednjega kojega učilišta, ima se na dane u tu svrhu opredieljene u pratnji roditeljah ili njihovih zamjenikah prijaviti ravnateljstvu dotičnoga učilišta te dokazati:

1. rodnim ili krstnim listom. da je navršio desetu godinu života;

2. svjedočbom odpustnicom ili polaznicom. da je s uspjehom svršio četiri razreda pučke škole:

3. prijamnim izpitom. da posjeduje onu mjeru znanja, koja je potrebita za uspješan polazak dotičnoga učilišta.

Na temelju svjedočbe privatne koje ili konfesijonalne škole može se učenik samo onda u srednju učionu prijaviti. ako je toj školi podieljeno pravo javnosti. Koje su škole to pravo stekle, priobćivati će se svojim putem kr. ravnateljstvu.

Svjedočbe odpustnice izdane na temelju §. 11. škol. i nastavnoga reda ili na temelju §. 23. naredbe o polazku škole nisu dostatne za prijavu u srednje učilište.

Ovostrana naredba od 18. lipnja 1872., br. 2186. o primanju krajiških učenikah bez svake svjedočbe samo na temelju prijamnoga izpita ostaje i nadalje u krieposti.

Prijamni izpit ima se obavljati pod nadzorom ravnateljstva od učiteljah po njem opredieljenih te se u pogledu pripravnoga znanja ima od prijavljenikah zahtievati:

a) Iz vjeronauka ona mjera znanja, koje je propisano za četiri razreda pučke škole;

b) Iz hrvatskoga kao nastavnoga jezika okretnost u čitanju i pisanju, poznavanje pravilnoga oblikoslovja s najglavnijimi iznimkami, vještina u razglabanju jednostavnih razširenih izrekah. najglavnije o pravopisu i razstavcih i njihova izpravna uporaba kod pisanja diktanda.

c) Iz računstva četiri glavne vrsti računah sa cielimi brojevi.

Kod tih izpitah neka se postupa primjerenom strogošću a učenici, koji su očevidno nesposobni, neka se nikako neprimaju.

U Zagrebu, 30. ožujka 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Br. 110.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 24. lipnja 1878., br. 3195, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se uredjuje obdržavanje polugodišnjih izpitah iz nauka vjere na pučkih i gradjanskih školah Hrvatske i Slavonije.**

Povodom upita jednoga kr. nadzorničtva za pučke škole u pogledu ustanovljivanja danah za polugodišnje izpite iz vjeronauka obnašla je kr. zemaljska vlada izdati sliedeću naredbu:

Digitized by Google

Po paragrafu 67. školskoga i nastavnoga reda ustanovljuje vrieme polugodišnjim izpitom, koji se po §. 15. školskoga zakona imaju obdržavati na pučkih školah, občinski školski odbor u sporazumku s učiteljem, dotično s ravnajućim učiteljem, a dani izpita imaju se oglasiti načinom za ine javne objave običnim.

Budući da po §. 54. škol. zak. nauk vjere spada takodjer medju redovite i obvezne predmete pučke škole: nemože biti inače, nego da modaliteti izpita iz toga predmeta. kano i iz svih drugih, podpadaju pod ustanovu rečenoga §. 67. školskoga i nastavnoga reda.

Svaka druga odredba, potičuća glede polugodišnjih izpitah na pučkih školah iz kojega mu drago predmeta s druge koje strane, nego od na to pozvanoga občinskoga školskoga odbora, ima se smatrati nezakonitim, te se neima uvažiti.

Budući da su župnici i onako članovi občinskih školskih odborah: lahko će se prijateljskim sporazumkom izmedju njih i dotičnih školskih odborah prepriečiti, da se izpit neustanovi na takov dan, gdje bi mu učitelj vjere bio prepriečen prisustvovati.

Što se tiče župnikah, u svojstvu povjerenikah, postavljenih od duhovnih oblastih u smislu §. 191. škol. zakona: to oni niti u tom svojstvu nisu vlastni samostalno opredieljivati izpitne dane u pučkih školah bilo za predmet koji mu drago, već im je samo prosto izpitu prisustvovati, i to načinom odredjenim u ovdješnjoj naredbi od 8. ožujka 1876. br. 1110.

Da pako rečeni povjerenici duhovnih oblastih izpitom prisustvovati mogu, dužni će biti školski odbori o danih za izpite opredieljenih za vremena obaviestiti ih.

Za sada su povjerenici, postavljeni od dotičnih duhovnih stolovah: u nadbiskupiji zagrebačkoj, biskupiji djakovačkoj i pečujskoj dotični podarcidjakoni; u eparkiji pakračkoj dotični protopresbiteri, isto tako i u eparkiji dolnjokarlovačkoj, samo što će mjesto karlovačkoga protopresbitera nadzor nad puč. školami u gradjanskom dielu toga protopresbiterata obavljati parok karlovački Stjepan Čobanić.

U senjskoj biskupiji postavljeni su povjerenici duhovne oblasti: u kotaru vinodolskom Antun Kaliman, pojac i kakonik modruškoga kaptola u Bribiru; u kotaru bakarskom Ivan Soić, opat, kanonik i arcidjakon u Bakru; u kotaru vrbovskom Ferdo Pleše, začastni kanonik i župnik u Fužini; u kotaru brodskom Josip Škrobonja, podarcidjakon u Delnicah; u kotaru čabarskom Jakob Žagar, podarcidjakon u Gerovu; za župe u Lešće i Lipu, ležeće u karlovačkoj podžupaniji, sporazumno izmedju obiuh dotičnih stolovah duhovnih: župnik dubovački. Škole u Senju nadzirati će kanonik senjski Božo Mihovilić. — U gornjo-karlovačkoj eparkiji postavljeni su za povjerenike duhovne oblasti: za školu moravičku upravitelj manastira u Gomirju Singjel Izak Došen; za škole u Karlovcu vojnički prota Marko Opačić, a za grad Senj protopresbiter riečki Ivan Šorak.

Digitized by Google

Radi znanja i ravnanja občinskih školskih odborah i učiteljah odredjuje se podjedno, da se ova naredba proglasi u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka.“

U Zagrebu, 24. lipnja 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Br. 111.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 3. srpnja 1878., br. 3489, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se preporuča knjižica Andrije Hajdenaka „Djetinje sigre“ kano nagradna knjižica i ujedno se na nju upozoruju svi pučki učitelji kano na pomoćnu knjigu za tjelovježbu.**

Andrija Hajdenak, učitelj mužke vježbaonice u Zagrebu, izdao je o svom trošku knjižicu pod naslovom: „Djetinje sigre“, kojoj je ciena 60 novč. Ovu knjižicu nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, preporučiti kano nagradnu knjigu za mladež pučkih školah, a ujedno upozoriti na nju sve pučke učitelje, koji će ju, po vještačkom mnienju, moći s koriśću rabiti pri gimnastičkih vježbah.

Podjedno se odredjuje, da se ova naredba proglasi u službenom dodatku školsk. časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 3. srpnja 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Br. 112.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 4. srpnja 1878., br. 3499, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje, da imadu učitelji, koji mole za dopust bolesti radi, molbenici priložiti svjedočbu od liečnikah, koji se nalaze u javnoj službi.**

Poradi dogodivših se u novije vrieme proturednostih, nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu odlučiti, da se učiteljskomu osoblju neće bolesti radi u buduće podieljivati dopust inače, nego na temelju svjedočbah izdanih od liečnikah, koji se nalaze u javnoj službi; čega radi nalaže se tomu kr. nadzorničtvu, da molbenice, koje mu stignu za dopust bolesti radi, ako nisu takovom liečničkom svjedočbom obložene, dotičnikom povrati.

Obćega znanja i ravnanja radi odredjuje se podjedno proglašenje ove naredbe u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka.“

U Zagrebu, 4. srpnja 1878.

I. Mažuranić s. r.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 21. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXXIII.** **1878.**

Br. 113.

Naredba

kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 5. srpnja 1878., br. 3491, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se na pučkih školah zabranjuju sve pomoćne knjige te se odredjuje glede uporabe učilah i nagradnih knjigah.**

Od više godinah ovamo zavladala je na polju pučko-školske književnosti radinost, koja bi se mogla smatrati dobrim znakom, da brojnoj množini odgovara uviek i nutarnja vriednost tih proizvodah i da njihovu širenju nebi bilo prigovora i gledom na način, kojim to često biva, i gledom na zapremljeni terain; — jer su upravo obće pučke škole, koje su timi proizvodi, može se rieći, poplavljene.

Ovdje se nerazumjevaju strogo učevne knjige, kod kojih je i dosadašnjom uredbom bila izključena svaka konkurencija, nego ono množtvo pomoćnih i nagradnih knjigah, koje no su jedna drugu stizale, potičuć skoro izključivo iz krugovah pučkih učiteljah.

Te knjige predlagane su već tiskane kr. zemaljskoj vladi, i pošto je većina njih jedva održala sud strukovnjačke kritike, preporučivala ih je ili za porabu dozvoljavala kr. zemaljska vlada, vodjena pri tom ne riedko — kano i razsuditelji sami — obzirom na učinjeni već trošak izdavanja, i na novčanu štetu, koja bi inače bila postigla izdavatelje. Nekoje samo, kano skroz loše, morale su biti posvema zabačene.

Ako već takovim postupkom nije u obće povoljno obilježen taj književni rad: način, kojim su se navlastito pomoćnim knjigam otvarali putevi prometa, morao je još neugodnije probuditi pozornost vlade.

Digitized by Google

Premda se naime pomoćne knjige po naravi svojoj smatraju posvuda takovimi, kojih si učenici nabaviti nemoraju, poznato je ipak kr. zemaljskoj vladi, da su se našli putevi, po kojih se obligatnoj nabavi tih knjigah nisu oteti mogli ni najsiromašniji učenici.

Pak upravo strogo razumievana, t. j. obća pučka škola postala je glavnim tržištem tih knjigah, i to pretežno u onih strukah nastave, za koje §. 54. c, d. e. f. g. školskoga zakona propisuje izključivo porabu čitanakah.

Dakle osim toga, što je školska mladež pridržavana na trošak za knjige, kojih si nabavljati nije obvezana, griešilo se je i proti temeljnim pravilom početne obuke; jer je i to poznato, da su se mnogi učitelji timi pomocnimi knjigami kano učevnimi služili i iz njih — uvedši u obću pučku školu neku vrst strukovne obuke -- učenikom na odsjeke za učenje zadavali; po čem su dakako čitanke tim knjigam sve to više mjesta ustupati, a ove si učenici tim više nabavljati morali.

Kr. zemaljska vlada nemože dalje mirno gledati, da se upravo obća u izboru učilah zakonom omedjasena pučka škola, načinom nedopuštenim pretvara u tržište književne spekulacije i premahom neke strukovne obuke da se nastavni nje temelji potresaju; a povrh toga ponukavana i izrazom javnoga nezadovoljstva, kakovo se toga radi već pojavljuje u obcinstvu, odlučila je odrediti što sliedi:

1. Obuka u običnoj pučkoj školi ima se osnivati jedino na temelju čitanakah ter se toga radi nesmiju u njoj upotrebljavati nikakove pomoćne knjige.

2. Gdje se u običnoj pučkoj školi zatekne koja pomocna knjiga u rukuh učenikah, imat će se nje dalja poraba zabraniti, a trošak za nju imat će učenikom nadomjestiti učitelj ili ravnajući učitelj, po kojega je savjetu ili nalogu nabavljena.

3. Poraba pomoćnih knjigah dozvoljavati će se u području pučke škole prama potrebi jedino za gradjanske škole.

4. Tiskanih pomoćnih knjigah neće u napredak kr. zemaljska vlada niti od pisacah niti od knjižarah primati u svrhu, da ih prosudjivati dade i na temelju te prosude da o njihovoj shodnosti ili neshodnosti za školsku porabu odluči; nego će učiteljski sborovi gradjanskih školah imat izmedju tiskom izdanih takovih knjigah birati i za njih uvedenje u školu obrazloženim predlogom putem kr. županijskoga školskoga nadzorničtva za vremena dozvolu u kr. zemaljske vlade tražiti te svomu predlogu i jedan primjerak dotične knjige priložiti.

5. Nijedna pomoćna knjiga — a to valja i o svakom preinačenom izdanju iste knjige — nesmije se bez dozvole kr. zemaljske vlade niti u gradjanske škole uvoditi, i bit će ju slobodno prodavati samo uz vladom odobrenu cienu, koja će se uz dozvolu knjige svaki put javno oglasiti.

6. Za školsku porabu u pučkih i gradjanskih školah bezuvjetno dozvoljenom smatra se svaka školska knjiga, koju kr. zemaljska vlada o svojem trošku u tu svrhu izda.

Digitized by Google

7. Isto tako valjati će u kralj. zemaljske vlade tražiti dozvolu za pripust u školu svih inih učilah, kao što su pisanke, risanke, slike za zornu obuku, zemljovidi, zemljopisne, povjestne i prirodopisne slike i t. d., u koliko se u školi rabe i učenici se pridržavaju, da si ih nabave. Na pisankah i risankah valja da uz cienu bude naznačeno i koliko arakah papira svaka sadržaje.

8. Da se od prodavalacah nenameću učenikom knjige nepotrebne, imat će ravnateljstvo gradjanskih i obćih pučkih školah, poimence u gradovih, kako na koncu tako i na početku školske godine naznačiti učenikom one učevne i dotično pomoćne knjige, koje će si za buduću školsku godinu morat, dotično moći nabaviti i popis tih knjigah valjat će, uz naznaku ciene, na shodnom mjestu uvrstiti u godišnje izvješće, ako se takovo o zavodu tiskom izdaje.

Glede nagradnih knjigah nakana je kr. zemaljska vlada pridržati dosadašnji običaj, ter će knjige te vrsti, koje joj se od pisacah ili knjižarah tiskane podnesu, prosudjivati i o njih dozvoli odlučivati; ali će i tuj strožije nego li do sada izpitivati kako prikladnost, obzirom na sadržaj, tako i korektnost, obzirom na formu, takovih knjigah.

Još se jedna velika zloporaba uvukla u pučke škole, ter je skrajnje vrieme, da se i njoj svom odlučnostju na put stane.

I sami nadzorni organi kr. zemaljske vlade uvjerili su se, a i s privatne strane oglasile su se gorke tužbe proti tomu, da se u pučkoj školi, pak u samih nje najnižih razredih, mladež muči tako zvanimi diktati, kojimi se obstojeće učevne knjige dielom popunjuju, a dielom upravo zamjenjuju. Tim su načinom uz čitanke, koji bi u obćoj pučkoj školi imale biti temeljem obuci, nastali, osim već pomenutih tiskanih pomoćnih knjigah, i samostalni diktati domaće poviesti, zemljopisa i t. d.

Naprama težkoj ter riedkim izvrstnikom pridržanoj zadaći pisanja školskih knjigah: pak naprama strogosti i pomnji, kojom se postupa pri prosudjivanju i ustanovljivanju tekstovah za učevne knjige, lahko je uvidjeti, koliko je smjelosti u postupku onih pojedinih učiteljah, koji sciene, da je svatko vrstan i svakomu da je slobodno biti nekontrolovanim izpravljačem obstojećih i sastavljačem novih učevnih tekstovah. Onakovimi diktati osim što se mnogo vremena gubi, mora da i nastane metež u obučavanju mladeži.

S toga kralj. zemaljska vlada nalazi rečene diktate u pučkoj školi bezuvjetno zabraniti, ter ih u viših razredih dozvoliti samo za kratke bilježke, koje se pokažu potrebitimi radi medjutonjih promjenah (n. p. u političkom zemljopisu, statistici i t. d.) ili koje bi zahtievao osobit koji, u knjizi možda mimoidjen obzir na specijalne odnošaje domaće (n. p. u prirodopisu), ili kojimi bi se možda imali popuniti primjeri u podporu pravilah slovničke obuke.

Za obdržavanje ove naredbe odgovorni su u prvom redu učitelji dotično ravnajući učitelji te je njihova dužnost, ako opaze, da se od ma koje strane ustanove ove naredbe krše, svakoj takovoj proturednosti na put stati i po okolnostih dalju o tom prijavu učiniti; županijskim pako školskim nadzornikom nalaže se pod vlastitom njihovom odgovornošću, da kod pregledavanja školah

Digitized by Google

što najstrožije nad tim bdiju, da se u školah neupotrebljavaju nikakove druge knjige niti kakova druga učila osim onih, koja je kr. zemaljska vlada za školsku porabu pripustila. Nadje li kr. školski nadzornik u školi kakovu knjigu ili kakovo učilo, koje nije od kr. zemaljske vlade u školu pripušteno, ima ih odmah iz škole odstraniti i podjedno o tom uz prilog jednoga primjerka obaviestiti kr. zemaljsku vladu, odjel za bogoštovje i nastavu.

To se kr. nadzorničtvu znanja i ravnanja radi priobćuje s primjetbom, da se ova okružna naredba podjedno proglašuje u službenom dodataku škol. časopisa „Napredka."

U Zagrebu, 5. srpnja 1878.

Za bana:

Dr. Muhić s. r.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 22. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXXVI.** **1878.**

Br. 114.

Naredba

kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 18. srpnja 1878., br. 3840, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje, kako se imade postupati sa molbenicami i pritužbami pučkih učiteljah radi neuredna dobivanja berivah.**

Često se dogadja, da pojedini učitelji unatoč ovostranoj naredbi od 19. prosinca 1876., br. 5879, svoje molbenice i pritužbe ponajviše radi neuredna dobivanja svojih berivah ovomu kralj. zemaljsko-vladnomu odjelu neposredno podnašaju.

Budući da se takove molbenice i onako ovdje nemogu odmah riešiti, nego se moraju budi kr. nadzorničtvom budi kr. podžupanijam na izviešće slati; i budući se tim poslovi ovdje bez potrebe nagomilavaju a i samo riešavanje takovih molbenicah zateže: nalazi kr. zemaljska vlada odrediti, da se nijedna takova molbenica nesmije više ovamo neposredno slati, nego da se učitelji u sličnih slučajevih imaju najprije obratiti na mjestne školske odbore, koji su u smislu §. 22. naredbe ob upravi pučkih školah od 8. rujna 1875., br. 4069, pozvani, da se brinu, da učitelji svoju plaću i ina beriva točno dobivaju. Nebude li to koristilo, red će im biti potražiti pomoć kod predpostavljenoga si kr. školskoga nadzorničtva, kojemu će biti dužnost nastojati putem dotične kr. podžupanije, da se pravednim molbam pučkih učiteljah zadovolji.

Ako li i posredovanje kr. školskih nadzorničtvah ostane bezuspješno, moći će se od njih stvar predložiti kr. zemaljskoj vladi.

Digitized by Google

U odnosnih propratnicah imati će kr. školsko nadzorničtvo točno navesti sve, što je glede takovih molbenicah jur učinilo, i predložiti dotične spise, da se može razabrati, s kojih je razlogah njihovo posredovanje ostalo bezuspješno.

Obćenitoga znanja i ravnanja radi odredjuje se proglašenje ove naredbe u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka".

U Zagrebu, 18. srpnja 1878.

Za bana:

Dr. Muhić s. r.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 27. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXXVII.** **1878.**

Br. 115.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 25. kolovoza 1878., br. 4688, upravljena na sva kralj. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se preporuča zemljovid Afrike od Handtkea.**

Sveučilištna knjižara Albrechta i Fiedlera u Zagrebu izdala je u svojoj nakladi u hrvatskom jeziku zemljovid Afrike od Handtke-a.

Ciena mu je na platno nategnutu i za vješanje priredjenu 5 for. 40 nov.

Pogledom na povoljnu vještačku ocjenu rečenoga zemljovida obnašla je kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, preporučiti ga za nabavu svim učevnim zavodom svojega područja.

Što se kr. nadzorničtvu priobćuje znanja i ravnanja radi s primjetbom, da se ova okružna naredba podjedno proglašuje u službenom dodatku školsk. časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 25. kolovoza 1878.

I. Mažuranić s. r.

Br. 116.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 19. rujna 1878., br. 4756, **kojom se uvadja za učevnu porabu čitanka za seoske opetovnice i seljake od Franje Klaića.**

Čitanku za seoske opetovnice i seljake, sastavljenu po umirovljenom ravnatelju gradskih učionah zagrebačkih Franji Klaiću, odlučila je kr. zemaljska

Digitized by Google

vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, naredbom od 3. prosinca 1877., br. 6726 pripustiti za učevnu porabu u seoskih opetovnicah Hrvatske i Slavonije.

Pošto je rečena čitanka izdana nakladom knjižare Lavoslava Hartmana u Zagrebu na 18 tiskanih arakah i pošto je prodajna ciena za svaki poput inih školskih knjigah za pučke učione kruto vezan primjerak ustanovljena sa 70 novč., te pomenuta knjižara svakoj školskoj obćini, koja neposredno kod iste knjižare naruči najmanje 20 primjerakah, dozvoljuje isplatu (rabat) od 10% ili svaki 10ti primjerak bezplatno, odredila je kr. zemaljska vlada da se pomenuta čitanka počevši od 1. listopada 1878. uvede za učevnu porabu u seoskih opetovnicah Hrvatske i Slavonije.

Za bana:

Dr. Muhić s. r.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 30. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXXVIII.** **1878.**

Br. 117.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 11. listopada 1878., br. 5368, upravljena na sve kr. podžupanije, gradska poglavarstva i kralj. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje glede osobnih službenih odnošajah učiteljah na pučkih i gradjanskih učionah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, koji budu pozvani uslied dielomične ili sveukupne spreme vojske na aktivno vojno službovanje.**

Kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, obnašla je u pogledu osobnih i službenih odnošajah učiteljah na općih pučkih i gradjanskih školah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, koji budu pozvani, da uslied diomične ili sveukupne spreme vojske zadovolje obranbenoj svojoj dužnosti i da u stajaćoj vojsci, ratnoj mornarici, domobranstvu ili u pučkom ustanku aktivno službuju, donde dok se putem zakonodavnim ne ustanovi inače, odrediti, što sliedi:

1. Učiteljem općih pučkih i gradjanskih školah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji ostaje za vrieme, dok budu uslied diomične ili sveukupne spreme vojske pozvani, da aktivno u vojsci službuju, pridržano njihovo službovno mjesto.

Ovakova vojnička služba kano što u obće nemože biti zaprekom nikakovu promaku u gradjanskoj službi, tako poimence rečenomu učiteljskomu osoblju neprekida službovnoga vremena, potrebita za postignutje kvinkvenalnih doplatakah.

2. Učitelji općih pučkih i gradjanskih školah pozvani, da za slučaj diomične ili sveukupne spreme vojske aktivno služe u vojsci, dobivaju, ako spadaju u stališ vojničke momčadi te neimaju vlastitoga kućanstva, 40% od svojih berivah uračunivih kod umirovljenja ili za slučaj inake obskrbe; imaju li pako vlastito kućanstvo sa ženom ili djecom, dobivaju 60% od gore rečenih berivah

Digitized by Google

i ostaju povrh toga u uživanju stana ili stanarine i inih pripadajućih im pristojbah u naravi; obitelji njihove neimadu ipak prava na obskrbnine ustanovljene vojničkim pristojbenikom.

Od stana u naravi ima se po mogućnosti odstupiti jedan dio namjestnomu učitelju, ako se takav na školi postavi.

Ako je supruga učiteljeva i sama učiteljica, neima prava niti na stan niti na stanarinu svoga supruga.

Od tih pogodnostih izključeni su oni, koji svoju zakonitu prezentnu službu vojničku obavili nisu.

3. Učiteljsko mjesto, koje je privremeno izpražnjeno tim, što je redoviti učitelj pozvan na aktivno vojničko službovanje, ima se, ako je ikako moguće, načinom propisanim popuniti zamjenikom, za kojega uzdržavanje valja da se u prvom redu upotriebi onaj dioni iznos, koji od plaće redovitoga učitelja preostane u smislu točke 2. ove naredbe.

Taj dioni iznos sačinjavati će i maksimum nagrade, uz koju će dužni biti učitelji i učiteljice na školah sa više učiteljskih silah preuzeti supliranje na vojničku službu pozvanoga druga: dočim će se na školah sa jednim učiteljem postaviti posebni namjestni učitelj, za kojega sustavnu pristojbu ako nebude dosizao pomenuti preostatak od plaće redovitoga učitelja, imat će se dotični manjak podmiriti iz one blagajne, iz koje redoviti učitelj dobiva svoju plaću.

4. Ova naredba, izuzam ustanovu pod točkom 1., netiče se onih učiteljah, koji spadaju u red vojničkih gažistah, radi kojih imaju se kralj. podžupanije obraćati s posebnimi predlozi na kr. zemaljsku vladu ter i u svih dvojbenih slučajevih potražiti od nje potrebiti naputak.

5. Prema ustanovam ove naredbe treba beriva učiteljah sada pozvanih na aktivno vojničko službovanje urediti počamši od 1. listopada 1878., inače pak od 1. onoga mjeseca, koji sliedi iza poziva na aktivnu vojničku službu.

U Zagrebu, 11. listopada 1878.

I. Mažuranić s. r.

Br. 118.

Br. 5664.

O g l a s.

Troškom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade izišla je školska knjiga pod naslovom: „Dra. Vjekoslava Pokornoga prirodopis za pučke i gradjanske škole u tri stupnja, po četvrtom njemačkom izdanju pohrvatio Josip Janda, profesor kr. gimnazije zagrebačke, prvi stupanj", koja knjiga ima $8^5/_8$ tiskanih arakah sa 178 slikah i može se kruto vezana dobiti kod ravnateljstva pomoćnih uredah kralj. zemaljsko-vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu uz cienu od 60 novč. po primjerku.

U Zagrebu, 8. listopada 1878.

Za bana:

Dr. Muhić s. r.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 34. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXXVIII.*** **1878.**

Br. 121.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 26. listopada 1878. br. 4586, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje, kako se smiju preduzimati zabave i skupne šetnje sa školskom djecom izvan školskoga vremena.**

Na upit jednoga od kr. nadzorničtvah za pučke škole, da li učitelji dotično učiteljice mogu s djecom povjerena si razreda držati kakove zabave ili u okolicu izilaziti izvan školskoga vremena bez znanja i dozvole ravnajućega učitelja, nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, odrediti, da se zabave i skupne šetnje sa školskom djecom u okolicu mogu preduzimati samo sa znanjem i dozvolom ravnajućega učitelja ter i s privolom roditeljah ili njihovih zamjenikah; a osim toga mora im na višim djevojačkih školah prisustvovati barem jedna od zavodskih učiteljicah.

Općega znanja i ravnanja radi odredjuje se podjedno proglašenje ove naredbe u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka.“

U Zagrebu, 26. listopada 1878.

Za bana:

Dr. Muhić s. r.

---

* Pometnjom kod slaganja izdan je XXXIV. i XXXV. komad pod br. XXXVI. i XXXVII. Ovaj je dakle komad po broju XXXVIII. a prema tomu neka si štovano čitateljstvo izvoli prijašnje brojeve komada izpraviti. Ured. „Napr.“

Digitized by Google

Br. 122.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 19. studenoga 1878. br. 6501, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se propisuje formular, po kojem će imati u buduće kr. nadzorničtva sastavljati izkaze za odmjerenje mirovine učiteljskih udovah i odnosno učiteljske sirotčadi.**

U savezu sa svojim odpisom od 2. rujna 1877., br. 4349. obnašla je kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, propisati priviti formular, po kojem će kr. nadzorničtva imati u buduće sastavljati izkaze za odmjerenje mirovine učiteljskih udovah i odnosno učiteljske sirotčadi, pošto izkazi, propisani gore pomenutim odpisom valjaju samo za slučaje, kada se bude radilo ob umirovljenju kojega učitelja.

Podjedno se odredjuje proglašenje ove naredbe u službenom dodatku šk. časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 19. studenoga 1878.

Za bana:

Dr. Muhić s. r.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

K br. 6504—1878.

Izkaz mirovine

za udovu (sirotčad) preminuvšega učitelja .....

u .....

Krstno ime i prezime i posljednja služba preminuvšega supruga dotično otca, zatim krstno ime i prezime i doba udove i sirotčadi uz prilog krstnih listovah i izkaza, kad će koje od sirotčadi postići normalnu dobu		Izkaz svega službovanja preminuloga supruga, dotično otca, različitih od njega obnašanih službah i plaće, što ju je u svakoj službi dobivao, zatim deputatah, emolumentah i t. d. počevši od nastupa sve do odstupa od njegova službovanja, poredan po vremenu uz točno bilježenje svakoga i najkraćega vremena, kad je bio bez službe, dodavši dan, mjesec i godinu pridonešenih o tom službenih izpravah o imenovanju	Od izkazana službovanja pronadjeno je za uračunanje						Razlozi dopustiva ili nedopustiva uračunanja i druge opazke
			podobno			nepodobno			
			godinah	mjesecih	danah	godinah	mjesecih	danah	
Po krstnom listu, smrtovnici, certifikatu i t. d.									

Digitized by Google

Predlog, kako da se odmjeri pristojba	for.	nč.	Godina, mjeseci dan, kad je suprug (otac) umro, kada je plaća ili mirovina njegova obustavljena, ili kada je mirovina materi obustavljena, uz naznaku odpisah, s kojimi su takove doznačene i obustavljene ter i uz naznaku blagajne ili zaklade, iz koje bi se nove pristojbe doznačiti imale
Jedan za svaki put u ime odpravnine, ili posmrtni četvrt i odnosno pogrebni četvrt za udovu ili za sirotčad			
U ime mirovine za udovu na godinu, ili za sirotčad bez otca i majke			
U ime odgojnoga prinosa za sirotčad bez otca ili u ime viška od odgojnoga prinosa za sirotčad bez otca i majke ili za onu sirotčad, koje se je mati opet udala ad capita na godinu			
U ime provizije za udovu ili za sirotčad bez otca i matere u concreto za svaki dan			
U ime odgojnoga prinosa za sirotčad bez otca ili u ime viška od odgojnoga prinosa za sirotčad bez otca i matere ili za sirotčad, koje se je mati opet udala, ad capita za svaki dan			
Po smrtovnici			

	Po vjenčanom i krstnom listu	Po izpravi	Po certifikatu
Kada se je udova vjenčala sa pokojnim si suprugom obzirom na priloženi vjenčani list i ondašnje doba supruga obzirom na krstni mu list			
Da li je udova vaviek sa svojim suprugom nerazdruživo živjela, ili da li je prigodom smrti svoga supruga sudbeno ili izvansudbeno od njega razstavljena bila i da li je ista svojom krivnjom od njega razdružena			
Da li je pokojni suprug namirio sve §. 143. škol. zakona propisane pristojbe za mirovinsku učiteljsku zakladu, ako ne, koliko još duguje?			
Plaća i osobni doplatak kao i uživanje in partem salarii deputati i emolumenti, koje je pokojnik uživao u posljednjoj službi, uz bilježku, koji i kako su se taksirale u novcu			

U ..... dne ..... 18 ..

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 31. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXXIX.** **1878.**

Br. 119.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 15. listopada 1878., br. 5228, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole. **kojom se zabranjuje svako prenašanje sedmičnih praznika kao i svako praznovanje zakonom nedozvoljenih blagdanah i inih prigodah.**

Ustanovom §. 16. škol. zakona opredieljen je za sedmični praznik četvrtak ili druga dva poldana, a §. 6. škol. i nastavnoga reda odredjeno je, da sedmične praznike ima, prama gornjoj ustanovi zakona, opredieliti obćinski školski odbor i to obzirom na mjestne okolnosti.

Po ustanovi §. 36. škol. i nast. reda nije nijedan učitelj vlastan, obuku bez zakonitoga razloga prekinuti, skratiti ili u vremenu obuke kakovu promjenu na svoju ruku uvoditi.

Unatoč tim jasnim ustanovam dogadja se, da pojedini učitelji osim zakonitih školskih praznikah drže praznike na imendane mjestnih škol. nadzornikah, na dane, kad su u susjednih župah crkvena proštenja, ter da takovimi pak i drugimi prigodami po svojoj samovlastnoj odredbi obuku obustavljaju i praznuju pod izlikom, da će na zakonito ustanovljene sedmične praznike obuku držati i tim praznovane dane nadomjestiti, što pako riedko kad bude.

Da se tomu na put stane, nalazi ovaj kr. zemaljsko-vladni odjel svako prenašanje jednom ustanovljenih sedmičnih praznikah, kao i svako praznovanje zakonito nedozvoljenih blagdanah i inih prigodah pod prietnjom disciplinarnih kaznah strogo zabraniti, ter odrediti, da o prenosu sedmičnoga praznika na koj drugi školski dan u slučaju nužde ima odlučiti mjestni školski odbor, a ne sam učitelj ili mjestni škol. nadzornik, i da se o svakom takovu prenosu ima učiniti prijava dotičnomu kr. škol. nadzorničtvu.

Digitized by Google

Općenitoga znanja i ravnanja radi odredjuje se podjedno proglašenje ove naredbe u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 15. listopada 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Br. 120.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 24. listopada 1878., br. 4587, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se zabranjuje svako prisustvovanje školske mladeži ma kakvim plesnim zabavam.**

Kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, saznala je, da se na nekojih mjestih u stanovito vrieme, a navlastito zadnjih danah pokladnih u javnih gostionah priredjuju plesne zabave za školsku mladež ili da se ista mladež pripušta k plesnim zabavam odraslih.

Pošto se to s pedagogijskih razlogah nemože nikako odobriti, nalazi kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, svako prisustvovanje školske mladeži ma kakvim plesnim zabavam što najstrožije zabraniti.

Tom sgodom se još primjećuje, da se ovostrana naredba od 28. studenoga 1877., br. 4994, kojom se uredjuje podieljivanje obuke u plesu učenicam viših djevojačkih učionah, nesmije protegnuti i na učenice pučkih učionah.

To se kr. nadzorničtvu znanja i ravnanja radi priobćuje s primjetbom, da se podjedno odredjuje proglašenje ove naredbe u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 24. listopada 1878.

Za bana:
Dr. Muhić s. r.

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Službeni

DODATAK

k 36. broju „Napredka“.

Izdaje dozvolom visoke kr. hrv.-slav.-dalmatinske zemaljske vlade od 23. prosinca 1875. br. 5248. „Hrv. pedag.-književni sbor“.

Godina **Komad XXXIX.** **1878.**

Br. 123.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 26. studenoga 1878. br. 5998, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje, kako se imaju pred mjest. škol. odbori izkazivati djeca, koja polaze privatne škole bez prava javnosti.**

Na upit jednoga od kr. nadzorničtvah za pučke škole, da li su za dokaz o napredku djece, koja polaze privatnu koju učionu bez prava javnosti, dovoljne svjedočbe izdane od dotičnih privatnih učionah, ili bi i takova djeca, kao i ona, koja se doma podučavaju, morala svake godine polagati izpit na kojoj obćoj pučkoj školi, nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, odrediti, što sliedi:

Obzirom na ustanove §. 102. škol. zak., po kojih predstojnici i učitelji privatnih školah moraju biti onako osposobljeni, kao i učitelji obćih pučkih školah, a naukovna osnova mora sadržavati najmanje onoliko, koliko se uči u javnih pučkih školah, kao i obzirom na to, što su privatne pučke škole po ustanovi §. 161. istoga zakona podvržene isto tako nadzoru kr. škol. nadzornikah, kao i obće pučke škole, netreba, da djeca, koja polaze privatnu koju učionu bez prava javnosti, polažu svake godine izpit na kojoj obćoj puč. školi, nego su dotične privatne škole vlastne izdavati takovoj djeci posebne svjedočbe, da se njimi u smislu §. 50. šk. zakona pred obćinskimi školskimi odbori izkažu, da su glede obuke i napredka zadovoljila propisom škol. zakona.

Ako bi se pako gdje porodila dvojba, da li si djeca u privatnoj učioni pribavljaju propisanu mjeru znanja, dužnost je obćinskomu škol. odboru tako-

Digitized by Google

voj učioni svu pažnju posvetiti a po okolnostih zahtievati, da se djeca, koja tu učionu polaze, podvrgnu izpitu na kojoj javnoj pučkoj školi. Podjedno ima se o svakoj takvoj školi putem kr. nadzorničtva za pučke škole podnieti izviešće kr. zemaljskoj vladi.

U inu nego li u §. 50. škol. zak. naznačenu svrhu nisu svjedočbe, izdavane od privatnih pučkih učionah — koje neimaju prava javnosti — nikada dovoljne. Na njih temelju ne može diete bez prijamnoga izpita prestupiti u javnu pučku školu niti se prijaviti za upis u srednje učilište a još manje biti odpušteno iz škole.

Općega znanja i ravnanja radi odredjuje se podjedno proglašenje ove naredbe u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka."

U Zagrebu, 26. studenoga 1878.

Za bana:

Dr. Muhić s. r.

Br. 124.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 8. prosinca 1878., br. 6656, upravljena na sva kr. nadzorničtva za pučke škole, **kojom se odredjuje, koliko su sati tjednom obvezani predavati učitelji na gradjanskih (višim djevojačkih) učionah, ustanovljuju nagrade za prekodužna predavanja te odredjuje, u koliko su dužni preuzimati obuku i u predmetih ine skupine, za koju nisu zakonito osposobljeni.**

Na upit jednoga ravnateljstva više djevojačke učione, koliko su satih na tjedan obvezani predavati učitelji gradjanskih (viših djevojačkih) učionah i da li su dužni u slučaju potrebe preuzeti obuku i u predmetih ine skupine, nego za koju su zakonito osposobljeni, nalazi kr. zemaljska vlada, odjel za bogošt. i nastavu, odrediti što sliedi:

1. U gradjanskih (viših djevojačkih) učionah dužni su učitelji jezikah predavati do 22, učitelji ostalih predmetah do 25 a ravnajući učitelji do 15 dotično 17 satih na tjedan.

2. U slučaju potrebe nastale tim, da koji učitelj oboli ili inače u podieljivanju obuke zakonito zapriečen bude, dužan je svaki član učiteljskoga sbora preuzeti i više satih obuke nego što je naznačeno u točki 1., a pravo na nagradu za takova prekodužna predavanja, koja nagrada, po ustanovi općega normala o zamjeni u učiteljskoj službi, iznosi 50% sustavne temeljne plaće podieljenih na 12 mjesecih, imadu dotičnici samo onda, ako je takova zamjena trajala neprekidno barem tri mjeseca.

Ako se supliranje, koje se ima nagraditi, nastavlja dojduće škol. godine, pripada suplirajucemu nagrada i za velike jesenske praznike.

Nagrada se izplaćuje iz one blagajne, iz koje učitelji zavoda dobivaju redovitu svoju plaću.

Digitized by Google

3. Kod učiteljah, koji predavaju mješovito jezikoslovne i ine predmete, ustanovljuje se broj prekodužnih satih tako, da se svi njihovi sati svedu budi na jezikoslovne budi na nejezikoslovne, izjednačujuć pri tom svaki jezikoslovni sat sa $^{25}/_{22}$ sata inih predmetah, ili pako svaki potonji sat sa $^{22}/_{25}$ sata jezikoslovna.

4. Izkazi učiteljah. koje ide nagrada za prekodužna predavanja, imaju se sastavljati po sliedećem obrazcu:

Izkaz

učiteljah gradjanske (više djevojačke) učione ....., koji su prekodužno predavali tečajem ..... poljeća šk. god. 18..

Ime učitelja	Koje je struke učitelj	Predavao je na tjedan				Broj satih, koje je predavao preko svoje dužnosti			Trajanje prekodužnoga predavanja	Iznos nagrade		Opazke
		nauk vjere	jezike	ine predmete	ukupno	nauk vjere	jezike	ine predmete		fr.	nč.	
		satih				satih						

5. Za svako nepotrebno supliranje odgovorni su predstojnici zavodah te imadu u takovih slučajevih podmiriti nagradu iz vlastitih sredstvah.

6. Svaki učitelj na gradjanskoj (višoj djevojačkoj) školi dužan je po potrebi preuzeti obuku i u takovih predmetih, koji nespadaju u skupinu, za koju je on zakonito osposobljen, ako se je samo po njegovu znanju nadati, da obuku u tih predmetih može s uspiehom podieljivati, te neima prava tražiti u to ime nikakove nagrade izvan u slučaju, da se tim prekorači u točki 1. opredieljeni broj učevnih satih.

Obćenitoga znanja i ravnanja radi odredjuje se podjedno proglašenje ove naredbe u službenom dodatku školskoga časopisa „Napredka“.

U Zagrebu, 8. prosinca 1878.

I. Mažuranić s. r.

Digitized by Google

Tiskom C. Albrechta u Zagrebu.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google